

949

12-XV
4

3.019

R. P. FERDINANDI

D E

CASTRO PALAO,

LEGIONENSIS SOC. IESV,
SACRÆ THEOLOGIÆ PROFESSORIS,

Et sanctæ Inquisitionis Qualificatoris & Consultoris;

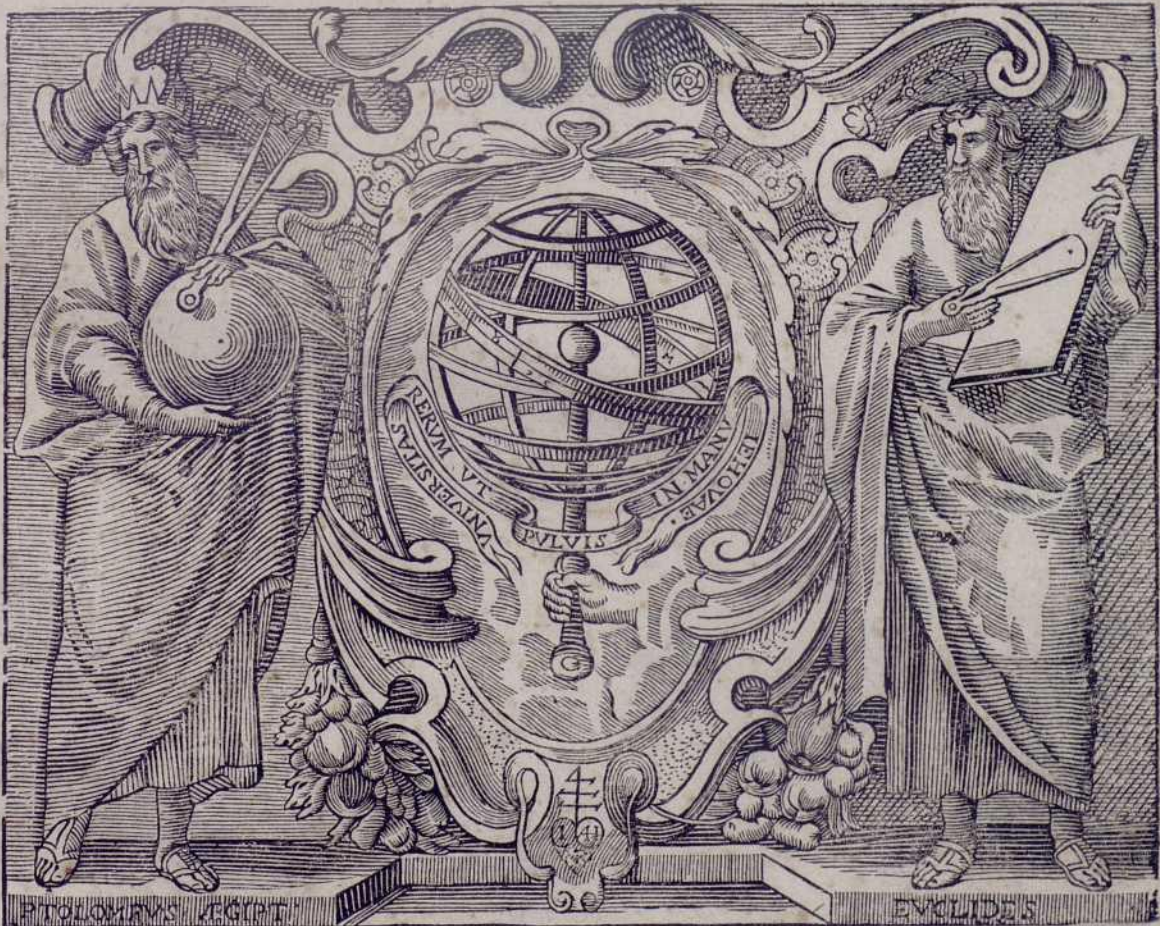
OPERIS MORALIS,

DE VIRTUTIBVS, ET VITIIS CONTRARIIS,
In varios Tractatus, & Disputationes Theologicas distributi,

PARS QVINTA,

CONTINET TRACTATVM SERIE VIGESIMVM-OCTAVVM
De Matrimoniis, & Sponsalibus, cum Indicibus necessariis.

EDITIO VLTIMA, ET A MENDIS EXPVRGATA.

LVGDVNI,

Sumptibus IOANNIS ANTONII HVGRETAN,
& GVILLIELMI BARBIER.

M. DC. LXIX.

CVM PRIVILEGIO REGIS, ET APPROBAT.

IN THE UNIVERSITY OF TORONTO

CASTRO PALAO

REGIOMONTANUS SOCIETAS

SACRA THEOLOGICA PROFESSORIS

in the Faculty of Theology

OPERA MORALIA

IN VOLUMINE UNO

PARS QUINTA

EDITIO PRIMA A BENEDICTO LIPPICHO

AVONDA

IN BIBLIOTHECA REGIA ET UNIVERSITATIS

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI,

F. LVCÆ VVADDINGO
MENA PIENSI:

GENTIS HYBERNICÆ LUMINI:

Minorum de Observantia nuncupatorum
Commissario Generali: Collegij Hyberno-
rum S. Isidori in Vrbe Antisliti: S. Theologiæ
olim Professori: Trium Ordinum S. Francisci
Chronographo illustri: In supremo Tribuna-
li Inquisitionis Romanæ Censori: Et in sacra
Congregatione INDICIS, aliisque Confessi-
bus Consultori: Viro Religiosissimo, Pieta-
te & Doctrinâ conspicuo, ac de Republica
Christiana tum libris editis, tum rebus gestis
benè merito,

S. P.

PELLAMVS Nomen, tum publicè no-
tum, tum priuatim, quod nostris cūsum recu-
sūmque Typis, per Europam totam celebratur.
Nam cui ignotus Scriptor S. Francisci notissi-
mus? Qui inusitato ab omni æuo miraculo, lu-
cem matri, quam ipsa largitur liberis, reddidit.
Ita sanè, PATER REVERENDISSIME, Tu de
sanctissimo Patriarcha tuo meritis optimè, quam illi Deus nume-
rosissimam subiecit sobolem, mortalem tamen, & obliuionis telo
crudelius interituram quàm mortis; eam, inquam, sic à tumulo vin-
dicas, sic à morte, sic in vitam restituis, sic ab omni fati periculo
fancis, vt in omnium mentibus viua & vegata, sit futura orbi co-

æua. Quo beneficio Deum, quantum homini fas est, assequeris; quas enim Animas immortalitate donauit, earum Tu memoriam, perituram aliàs, æternasti. Opus incomparabile, quo res dignitate summas, maiestate amplas, varietate iucundas, numero immensas, sanctitate mirabiles, ita complexus es; vt æquale argumento tanto ingenium, nec varietate distractum, nec numero obrutum, nec maiestate præstrictum, sanctitati totum se applicuerit, quam in legentes deinde transfunderet. Id nempe est, ad tui Francisci saporem scribere, pietatem & amorem Christi inferere, narrare ita vt doceas, docere vt moueas. Sed nec vnis scriptis de tuo Ordine totaque Ecclesia summè meritis es; quales scribis viros, voce & exemplo talem te exhibes; cùm Doctrina clarus & pietate, quod docuisti verbo, id & vitâ doces; nec efficacius profligas vitia, quàm virtutum vsu & amore. Nam tua illa Doctrina in scholis, in Tribunalibus Inquisitorum, in Religiosis confessibus explorata, hostes Ecclesiæ domat, triumphat, & in pœnas vocat: at summa Pietas, morumque probitas singularis, virtutis hostes suauiter vincit, & à vitiis transfugas ad se abducit; vt Religioni non minus sanctis artibus quàm aperto Marte, non minus pacis studiis quàm districto ferro inseruias. Quæ cùm omnibus Romæ tam pateant, quàm scripta tua toti Europæ; temerarium fortasse esset appellare te nostro nomine, nisi & pro tua humanitate & pro Animo nostro, quem gratum in Te cupimus summoperè, in spem venissemus, hanc tibi nostram non molestam fore voluntatem, quæ nos cùm iubeat obstrictissimos Tibi profiteri, id etiam speramus à Te impetrabit, vt si quid in eo peccauius, condones, ac nos habeas Tibi in perpetuum Addictissimos.

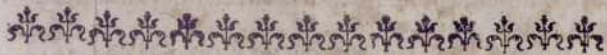
INDEX

TRACTATVVM,

DISPVATIONVM, PVNCTORVM,

ET PARAGRAPHORVM

Huius quintæ Partis Operis Moralis de Virtutibus & Vitiis contrariis.

TRACTATVS XXVIII.

De Sponsalibus, & Matrimoniis.

DISPVATIO I.

De Sponsalibus.

DE natura sponsaliorum. Pun. 1.
 Qualis debeat esse promissio cuiusvis
 contrahentis vt sponsalia constituat. Pun. 2.
 De acceptatione requisita vt pro-
 missio sponsalia constituens vim obligandi ha-
 beat. Pun. 3.
 Quibus verbis vel signis sponsalia contrahantur. Pun. 4.
 Qualiter obligentur qui pro aliis sponsalia promit-
 tunt. Pun. 5.
 De his qui sponsalia contrahere possunt. Pun. 6.
 De effectu quem sponsalia valida habent. Pun. 7.
 Qualiter compellendus est qui renuit implere spon-
 salia. Pun. 8.
 De pœna in sponsalibus seu matrimoniis adiecta pro
 firmiori eorum obligatione. Pun. 9.
 An pœna consistens in lucro acquirendo reiiciatur
 ab sponsalibus. Pun. 10.
 An pœna lucri non acquirendi retrahens à nuptiis
 validè donationi, & legato imponi possit. Pun. 11.
 De arrhis in contractu sponsalium appositis. Pun. 12.
 Qualiter arrhæ in signum seu pignus matrimonij con-
 trahendi concedi ab sponso possint. §. 1.
 Cui competant arrhæ pignora matrimonij contra-
 hendi, §. 2.
 De arrhis in remunerationem pudicitiae, nobilitatis,
 & dotis sponsæ traditis ab sponso, vel à viro vxori. §. 3.
 In qua quantitate & ex quibus bonis hæ arrhæ con-
 cedi possint. §. 4.
 An valida sit arrharum donatio vltra decimam, præ-
 cipuè accedente iuramento. §. 5.
 Cui incumbat onus probandi promissionem seu do-
 nationem arrharum, & idem est de sponsalitia lar-
 gitate non excedere taxam à lege præscriptam. §. 6.
 Quis arrhas promittere potest. §. 7.

Qualiter sponsæ seu vxori acquirantur arrhæ. §. 8.
 Qualiter vxor arrhas vel sponsalitiã largitatem ob-
 tinens distribuere possit. §. 9.
 De sponsalitia largitate quæ in sponsalibus interue-
 nire solet. Pun. 13.
 Quæ dona facta ab sponso sponsæ vel contrà, aut ab
 eorum consanguineis vel extraneis censeantur
 sponsalitia largitas. §. 1.
 In qua quantitate & ex quibus bonis sponsalitia lar-
 gitas præstari possit. §. 2.
 Quo tempore sponsalitia largitas concedenda sit. §. 3.
 Qualiter sponsalitia largitas acquiratur seu amittatur. §. 4.
 An fideiussores & pignora ob securitatem sponsalium
 apponi possint. Pun. 14.
 De pacto sponsalibus adiecto permanendi in aliquo
 loco. Pun. 15.
 Quam obligationem habeat vxor sequendi maritum
 vel maritus vxorem. §. 1.
 An valeat punctum sponsalibus adiectum quòd vir
 teneatur in certo loco commorari. §. 2.
 Sponsalia conditionata qualem obligationem indu-
 cant. Pun. 16.
 Qualiter sponsalia mutuo consensu dissolui possint. Pun. 17.
 Qualiter religionis ingressu sponsalia dissoluantur. Pun. 18.
 Qualiter Ordinis sacri susceptione sponsalia diriman-
 tur. Pun. 19.
 Qualiter voto Religionis, Ordinisve sacri suscipien-
 di, vel continentiae dissoluantur sponsalia. Pun. 20.
 Qualiter matrimonio sponsalia dirimantur. Pun. 21.
 Qualiter secundis sponsalibus priora solvantur. Pun. 22.
 Qualiter sponsalia dissoluantur ob sponsi absentiam. Pun. 23.
 Qualiter dissoluantur sponsalia ob lapsum termini
 præfixi. Pun. 24.
 Qualiter ex causa fornicationis sponsalia dissolvan-
 tur. Pun. 25.
 Qualiter sponsalia dissoluantur ob superueniens iuris
 impedimentum. Pun. 26.
 Qualiter solvantur sponsalia ob defectum corporis,
 & animi. Pun. 27.
 Qualiter ob fortunarum defectum, aliãve causas su-
 peruenientes solvantur sponsalia. Pun. 28.
 An si prædictæ causæ præcesserint sponsalia, & igno-
 rentur, sponsalia dissoluant, ac si postmodum su-
 peruenissent. Pun. 29.

Index Tractatum, Disputationum, &c.

- An laborans occulto impedimento quod compartem ab sponsalibus contrahendis auerteret, possit eo tacito sponsalia contrahere, & ad executionem compartem compellere. *Pun. 30.*
- Utrum ad sponsalia dissoluenda iudicis auctoritas necessaria sit. *Pun. 31.*
- Quæ probatio requiratur pro sponsalium dissolutione. *Pun. 32.*
- An pars iuste ab sponsalibus resiliens ob ingressum religionis, vel ob aliud impedimentum inculpabile teneatur comparti soluere expensas, si quas in parandis nuptiis fecit. *Pun. 33.*
- Qualiter puella in loco tuto constituenda sit, cum ab alio exigitur pro sponsa. *Pun. 34.*

DISPUTATIO II.

De Matrimonij essentia.

- Vnde dicatur Matrimonium: Et quid sit. *Pun. 1.*
- Quæ Matrimonia sint Sacramentum. *Pun. 2.*
- Quæ sit materia & forma Sacramenti Matrimonij. *Pun. 3.*
- Quis sit Sacramenti Matrimonij minister. *Pun. 4.*
- De consensu ad Matrimonium requisito. *Pun. 5.*
- Debeatne prædictus consensus vtriusque contrahentis simul existere. *Pun. 6.*
- Qualiter consensus contrahentis exprimendus sit. *Pun. 7.*
- Quibus verbis, & signis hic consensus censeatur expressus. *Pun. 8.*
- Qualiter per procuratorem Matrimonium contrahatur. *Pun. 9.*
- Quo fine Matrimonium contrahi debeat. *Pun. 10.*
- De Matrimonio sub conditione contracto. *Pun. 11.*
- De conditione honesta temporis præsentis, vel præteriti. *§. 1.*
- De Matrimonio sub conditione honesta futuri temporis. *§. 2.*
- De Matrimonio sub conditione impossibili contracto. *§. 3.*
- De Matrimonio sub conditione turpi contracto. *§. 4.*
- An tempus, causa, & modus matrimonio appositus obstet illius valori. *§. 5.*
- De Matrimonio ob metum inito. *Pun. 12.*
- De Matrimonio clandestino. *Pun. 13.*
- Quid sit Matrimonium legibus civilibus, Ecclesiasticisque punitum. *§. 1.*
- Qualiter potuerit Ecclesia Matrimonia absque parochis, & testibus celebrata irritare. *§. 2.*
- Qualiter denuntiationes matrimonio contrahendo præmittendæ sint. *§. 3.*
- Qui possint in denuntiationibus dispensare, & quæ sit causa legitima dispensationis. *§. 4.*
- An teneatur Ordinarius aliqua ex supradictis causis concurrente dispensare, contrahentesque possint negata dispensatione contrahere. *§. 5.*
- An ex prædictis denuntiationibus teneatur qui impedimentum agnouit, etiam si parochus sit, denunciare. *§. 6.*
- Qua ratione parochus, & Ordinarius se gerere debeant, cum opponitur impedimentum Matrimonio contrahendo, aut ipsi norunt. *§. 7.*
- De præsentia parochi, & testium pro Matrimonio contrahendo à Concilio requisita. *§. 8.*
- An debeat ad valorem Matrimonij, & licitum illius contractum parochus vtriusque contrahentis, & in propria parochia assistere. *§. 9.*
- Quæ conditiones requirantur in parochis, vel eius

- delegato, vt matrimonio assistat. *§. 10.*
- Quis sit Ordinarius valens assistere Matrimonio, & assistendi licentiam concedere. *§. 11.*
- Qualiter parochus & ordinarius licentiam assistendi Matrimonio concedere possint, & debeant. *§. 12.*
- De testibus pro matrimonio contrahendo à sacro Concilio requisitis. *§. 13.*
- De pœnis Matrimonij clandestini. *§. 14.*

DISPUTATIO III.

De bono coniugij, illiusque ratificatione.

- De unitate Matrimonij. *Pun. 1.*
- De Matrimonij indissolubilitate. *Pun. 2.*
- Quale sit Matrimonium legitimum, ratum & consummatum, & quo iure sit indissolubile. *§. 1.*
- An ex dispensatione Pontificis Matrimonium dissolui possit. *§. 2.*
- Qualiter Matrimonium infidelium solui possit. *§. 3.*
- Qualiter Matrimonium fidelium solui possit. *§. 4.*
- De tempore concessio coniugibus ad deliberandum de religionis ingressu. *§. 5.*
- De probationibus requisitis, vt Matrimonium contractum nullum esse iudicetur. *§. 6.*
- De filiis gignendis, concupiscentiaque sedanda. *Pun. 3.*
- De potestate petendi debitum, & obligatione reddendi, quam coniuges habent. *Pun. 4.*
- Qualiter coniuges petere debitum possint, & teneantur reddere. *§. 1.*
- Qualiter coniugibus & sponsis liceant amplexus, oscula, & tactus impudici. *§. 2.*
- Qualiter coniuges vti matrimonio debent, vt à culpa immunes sint. *§. 3.*
- An ratione loci, & temporis impediatur coniuges à debiti petitione, & redditione. *§. 4.*
- An ratione cognationis spiritualis priuentur coniuges debiti petitione, & redditione. *§. 5.*
- An ob affinitatem Matrimonio superuenientem impediatur coniuges à debiti petitione & redditione. *§. 6.*
- Qualiter voto castitatis emisso antè, vel post Matrimonium impediatur coniuges à petitione redditioneque debiti. *§. 7.*
- Qualiter votum non contrahendi Matrimonium, sacros Ordines suscipiendi, religionemue ingrediendi, impediatur debiti petitionem & redditionem. *§. 8.*
- An certitudo, opinio, vel dubium de Matrimonij contracti nullitate impediatur eius vsum. *§. 9.*
- Quibus in euentibus excuseris à debiti redditione. *§. 10.*
- An debitum iniquè petenti possit concedere. *§. 11.*
- De mutua coniugum habitatione & effectibus inde subsecutis. *Pun. 5.*
- Obligantur coniuges ad mutuam habitationem. *§. 1.*
- Qualiter coniuges sibi inuicem alimenta ministrare debeant. *§. 2.*
- Obligantur coniuges se inuicem corrigere. *§. 3.*
- De dissolutione Matrimonij quoad thorum & habitationem. *Pun. 6.*
- An ex causa fornicationis dissolutio coniugalium habitationis fieri possit. *§. 1.*
- Quibus in euentibus non liceat coniugi ob adulterium commissum celebrare diuortium. *§. 2.*
- An uxorem in adulterio persistentem teneatur innocens dimittere. *§. 3.*
- An propria auctoritate possit innocens à coniuge adultero

Index Tractatum, Disputationum, &c.

adultero diuertere, vel necessariò sententia iudicis requiratur. §. 4.
 Qualiter coniux innocens procedere debeat diuortium iudicialiter intentans. §. 5.
 Qualiter factò diuortio propria autoritate, vel per sententiam se gerere possit innocens. §. 6.
 An latà sententia diuortij teneatur coniux dimittens reconciliari innocenti, quandocumque ipse velit, vt liberum sit illi Ordines suscipere, vel religionem ingredi. §. 7.
 Qualiter ob hæresim liceat Catholico coniugi diuertere. §. 8.
 Qualiter ob alias causas, maximè ob sæuitiam, liceat facere diuortium. §. 9.
 Factò diuortio, an dos vxori restituenda sit: & an apud ipsam eiusque expensis filij sunt educandi. §. 10.
 Qualiter religionis iugressu, vel Ordinis sacri assumptione diuortium inter coniuges fieri possit. §. 11.
 De ratificatione Matrimonij quod nullum fuit. *Pun.* 7.
 Qualiter matrimonium nullum ex defectu veri consensus sit ratificandum. §. 1.
 Qualiter reualidandum sit matrimonium, nullum ob impedimentum dirimens. §. 2.
 An Matrimonium coram Parocho, & testibus celebratum, inualidum tamen ob occultum impedimentum, sit iterum coram Parocho, & testibus celebrandum. §. 3.

DISPUTATIO IV.

De Matrimonijs impedimentis, eorumque dispensatione.

Penes quem sit potestas statuendi impedimentum impediencia, tum dirimentia. *Pun.* 1.
 Quæ sint impedimenta impediencia tantum. *Pun.* 2.
 Explicantur impedimenta impediencia non orta ex crimine. §. 1.
 Expenduntur impedimenta impediencia ex crimine orta. §. 2.
 Quæ sint impedimenta dirimentia, & quam obligationem inducant. *Pun.* 3.
 Qualiter error personæ impedimentum præstet Matrimonio contrahendo. *Pun.* 4.
 De impedimento conditionis seruilis. *Pun.* 5.
 Qualiter conditio seruilis Matrimonium impediatur. §. 1.
 Qualiter serui inuitis dominis Matrimonium contrahere possint. §. 2.
 Quibus in euentibus seruus Matrimonium contrahendo libertatem consequatur. §. 3.
 An filij conditionem patris, vel matris sequantur. §. 4.
 Qualiter votum, & Ordo Matrimonium dirimant. *Pun.* 6.
 De impedimento consanguinitatis. *Pun.* 7.
 De impedimento affinitatis. *Pun.* 8.

De impedimento cognationis spiritualis & legalis. *Pun.* 9.
 De impedimento publicæ honestatis. *Pun.* 10.
 De impedimento disparis cultus. *Pun.* 11.
 De impedimento criminis. *Pun.* 12.
 De impedimento ligaminis. *Pun.* 13.
 Qualiter constare debet de coniugis obitu, vt possit superstes aliud Matrimonium inire. §. 1.
 Qualiter pœnæ iure ciuili statutæ scemins, intra annum luctus secundò nubentibus, Iure Canonico correctæ sint. §. 2.
 Quæ sint pœnæ iure ciuili statutæ in fauorem filiorum prioris Matrimonij, & an hæ Iure Canonico abrogatæ censeantur. §. 3.
 Qualiter secundum Matrimonium contrahens teneatur reseruare filiis prioris Matrimonij bona, quæ à primo Matrimonio procefferunt. §. 4.
 Expenduntur casus, in quibus coniux transiens ad secunda vota non tenetur reseruare filiis prioris Matrimonij bona, quæ ex coniugis prædefuncti substantia procefferunt. §. 5.
 An vidua fornicationem committens incidat in pœnas secundò nubentibus statutas. §. 6.
 An pœnæ à testatore impositæ secundis nuptiis sint iure Canonico correctæ, locumque habeant in coniuge fornicante. §. 7.
 De impedimento impotentia. *Pun.* 14.
 Quid, & qualis sit impotentia ad Matrimonium. §. 1.
 Quæ impotentia impedimentum sit Matrimonij contrahendi. §. 2.
 An impotentia respectiua impedimentum sit Matrimonij contrahendi. §. 3.
 An impotentia ex defectu ætatis impedimentum sit Matrimonij contrahendi. §. 4.
 An hermaphroditus impotens sit Matrimonio contrahendo. §. 5.
 Qualiter impotentia perpetua impedimentum sit Matrimonij contrahendi. §. 6.
 Qualiter dubia impotentia impedimentum sit Matrimonij contrahendi, vel saltem illius vsus. §. 7.
 Qualiter coniungi tam potenti, quam impotenti liceat aduersus Matrimonium proclamare. §. 8.
 Quæ probatio requiratur vt Matrimonium dissolui possit ob impotentiam. §. 9.
 A quo tempore triennium computandum sit, & quales debeant esse matronæ de virginitate deposituræ. §. 10.
 An coniux propria autoritate recedens ob alterius impotentiam sit statim restituendus. §. 11.
 Qualiter prius Matrimonium ob impotentiam dissolurum restaurandum sit. §. 12.
 De dispensatione impedimentorum Matrimonij. *Pun.* vlt.
 Qui possint dispensare in impedimentis Matrimonij dirimentibus. §. 1.
 Quæ sint causæ ob quas Pontifex in impedimentis Matrimonij dirimentibus dispensare licite possit. §. 2.
 Quæ expressio falsitatis, vel veritatis suppressio vitiet dispensationem in Matrimonij impedimentis. §. 3.

A P P R O B A T I O.

QVINTAM hanc Partem Operis Moralis, quæ de Sponsalibus, & Matrimoniis Theologicè disputat, à R. Patre *Ferdinando de Castro-Palao*, Societatis nostræ Theologo compositam censemus Fidei, bonisque moribus consentaneam, simul & prelo dignam: in cuius rei fidem subscripsimus ex eadem Societate I E S V Theologi.

CAROLVS DV-LIEV.

IOANNES FERRAND.

PERPECTÀ à nobis authentica attestazione RR. Patrum è Societate I E S V Theologorum, super doctrina *Quinta Partis Operis Moralis*, à R. P. *Ferdinando de Castro-Palao eiusdem Societatis Theologo*, elucubrata; qua asserunt nihil in ea ab sacræ Fidei documentis alienum contineri; Nos tantorum virorum iudicio inhærentes Typis mandandam quoque censuimus. Lugduni 7. Nouembris 1646.

DEVILLE, *Prouicarius Generalis.*

Facultas R. P. Prouincialis Societ. I E S V in Prouincia Lugdunensi.

GVILLIELMVS DE L'ANGE Prouincialis Societatis I E S V in Prouincia Lugdunensi, iuxta Priuilegium eidem Societati concessum à Regibus Christianissimis Henrico III. 10. Maij 1583. Henrico IV. 20. Decemb. 1606. Ludouico XIII. 14. Septembris 1611. & Ludouico XIV. nunc regnante, 23. Decemb. 1650. quo Bibliopolis omnibus prohibetur, ne libros ab eiusdem Societatis hominibus compositos, absque Superiorum permissione imprimant, permittit PHILIPPO BORDE & Sociis, vt *Libros omnes, & Partes Operum Moralium de Virtutibus, & Vitiis contrariis in varios Tractatus, & Disputationes Theologicas distributorum, Authore R. P. Ferdinando de Castro-Palao Legionensi è Societate I E S V, Sanctæ Theologiæ Professore, & Sanctæ Inquisitionis Qualificatore & Consultore ad Nouem proximos annos, imprimere ac liberè diuedere possint.* Datum Lugduni 11. Decemb. 1663.

G V I L L I E L M V S D E L ' A N G E.

OPVS

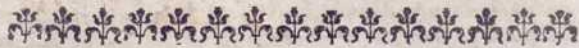
OPVS MORALE
 DE VIRTVTIBVS,
 ET VITIIS CONTRARIIS,
 QVINTA PARS,
 De virtute Religionis, eique annexis.

TRACTATVS XXVIII.
 DE SPONSALIBVS,
 ET
 MATRIMONIIS.

PROE MIVM.

Opus hoc de Sacramentis mutilum, & imperfectum videatur, Matrimonij Sacramentum explicandum suscipio, sin minus ab eo abstinere contentus explicacione larissima & accuratissima edita à Thoma Sanchez; cum vix vlla difficultas excogitari possit, quam ipse satis prudenter, doctè, & securè non dissoluerit; eius tamen vestigiis inhærens in quatuor Disputationes hunc tractatum diuidam. Prima erit de Sponsalibus. Secunda de Matrimonij essentia, & natura. Tertia de illius proprietatibus. Quarta de impedimentis, deque illorum dispensatione.

DISPVATIO I.
 De Sponsalibus.

PVNCTVM I.
 De natura Sponsaliorum.

- 1 A quo dicta sint Sponsalia?
- 2 Triplicem habent significationem sponsalia?
- 3 Explicantur nomina coniugis, vxoris, & mariti, &c.
- 4 Qualiter sub nomine mariti, vxoris, sponsi intelligantur, vel à contra.
- 5 Definiuntur sponsalia.

SPONSALIA dicta sunt à spondendo: nam motus fuit veteribus stipulari, & spondere sibi futuras vxores teste Iuuenali Satir. 6. Conuentum tamen & pactum, & sponsalia nostra Tempestate paras. Et tradit Vlp. leg. 2.

& 3. ff. de Sponsalib. & leg. sponsio ff. de verborum significat.

ferd. de Castro. Sum. Mor. Part. V.

2 Triplicem sponsalia significationem habent. Primò & minus vltatè significant munera ab sponso sponsæ collata iuxta leg. 1. Cod. si nuptia ex rescripto, & 1. Reg. 18. Non habet Rex sponsalia necesse. Secundò & frequentius sumuntur pro matrimonio de præsentis contracto copula non consummato. cap. tertio loco de præsumpt. cap. 2. & cap. fin. de sponsa duorum. & cap. coniuges, cap. qui desponsatam 27. quæst. 2. & Marthæ i. Cum esset desponsata Mater Iesu, Maria Ioseph. Tertio communiter, & frequentissimè accipiuntur sponsalia pro futuri matrimonij promissione. cap. nostrates 30. q. 5. & leg. 1. ff. de sponsalib. Vnde qui matrimonium contrahere sponderunt sponsi propriissimè vocantur, plerumque tamen sic nuncupantur qui matrimonio copulati sunt, illudque non consummauerint, quia illius consummationem spondere censentur.

3 Prædictis sponsis matrimonium de præsentis contrahentibus nomen coniugis, vxoris, & mariti adaptatur: (tametsi hæc nomina propriissimè supponant pro iis qui matrimonium consummarunt, vti late probat Sotus in 4. dist. 27. q. 2. art. 1. & Cobarub. 1. p. de sponsalib. cap. 1. n. 3.) etenim cum nuptias non concubitus, sed consensus faciat leg. nuptias, ff. de Regul. iuris, meritò qui matrimonium contraxerunt, esto illud non consummauerint, nuncupari possunt vir, siue maritus,

vxor, & coniux, cap. sufficit, cap. omnes & aliis 27. quest. 2. cap. consulationi, cap. coniuges De sponsalib. & expressius Marth. 1. Iacob genuit Ioseph virum Maria. Et ibi: Noli timere accipere Mariam coniugem tuam. Sed an sponsis de futuro prædicta nomina competant? Affirmant aliquando, sed ratio competere Thom. Sanchez l. 1. de matrim. disp. 1. n. 2. Coninch. disp. 21. dub. 1. & alij. Mouentur ex illo Genes. 29. vbi Iacob Rachel sibi promissam vxorem appellauit. Da mihi (inquit) vxorem meam: fauetque textus in cap. inuenis De Sponsalib. iuncta glossa verbo coniux, id est sponsa, & textus in leg. non sine Cod. de bonis que liberis vbi sub nomine vxoris sponsa intelligitur. Sed hæc, vt rectè tradit Cobarub. 1. p. de matrim. cap. 1. n. 4. Gab. Valq. disp. 4. de matr. Basl. Ponce lib. 12. cap. 1. n. 2. non conuincunt. Non enim Iacob vxorem appellauit Rachel pro eo tempore, quo nondum contractum erat coniugium, sed pro futuro, in quo contrahendum erat, quasi diceret: da mihi vxorem meam futuram. Textus vero in cap. inuenis appellat puellam illam coniugem, & vxorem non ob coniugium, quod verè contractum sit, quippe nullum fuit, sed quia fuit attentatum. Denique textus in leg. non sine ad summum probat ad sponsam contrahentem matrimonium per verba de præfenti nomen vxoris extendi, sed non ad sponsam de futuro, quinimo expressè ibi distinguitur vxor ab sponsa de futuro, tamen si sponsa de futuro concedatur ex æquitate, quod vxori ibidem conceditur.

4 Ex hac doctrina etiam Sanch. lib. 1. de spons. disp. 1. n. 2. Coninch. disp. 21. dub. 1. Gutierr. lib. 3. canon. qq. de matr. cap. 1. n. 5. & alij communiter inferant in fauorabilius sub nomine vxoris, & mariti sponsos etiam de futuro comprehendendi posse iuxta leg. non sine Cod. de bonis que liberis, vbi statutum disponens, vt ea quæ vxor à marito quoad proprietatem acquirit sibi, & non patri suo acquirat, extendatur ad sponsos de futuro, non potest esse vniuersaliter verum, vt aperte conuincitur ex cap. si vero de sentent. excommunicat. vbi secundum communem sententiam ab excommunicatione canonis, Si quis suadente diabolo, excusatur verberans clericum turpiter agentem cum matre, sorore, vxore, & filia; quæ tamen dispositio etiam fauorabilis sit ad verberantem clericum turpiter agentem cum sponsa de futuro non extenditur, vt ipse Sanch. Gutierr. & Coninch. affirmant. Secus si sponsa de præfenti fuerit, tamen à marito non cognita. Neque prædictus textus in leg. non sine contrarium probat, cum non ad sponsam futuri coniugij, sed præfentis extendenda est. Quocirca (vt rectè tradit Cobarub. 1. p. de matrim. cap. 1. n. 4.) quoties aliqua dispositio dubia est, qualiter nomen sponsi, viri, mariti, vxoris, & coniugis sumendum sit, præsumi debet, nisi contrarium colligatur, sumptum esse secundum communem, & frequentiore usum, ita vt nomen sponsi ad sponsos de futuro coniugio, & nomen mariti, & vxoris ad coniuges de præfenti referatur, quia verba statuti, legis, & dispositionis semper quoad fieri potest intelligenda sunt proprie. leg. 3. §. hac verba ff. de negotiis gestis cap. in nostra. De iniuriis.

5. Igitur sponsalia in tertia illa significatione sumpta definiuntur à Doctores futurarum nuptiarum mutua promissio, cap. nostrates 30. quest. 5. Et licet in hoc textu particula mutua non inueniatur, omnino tamen addenda est, vt colligitur ex leg. de sponsalib. vbi sponsalia vocantur futurarum nuptiarum repromissio, & satis insinuat in cap. prætoræ, cap. de illis, cap. sponsam. De sponsalib. & alibi sæpè, & fertè ob hanc causam sponsalia in numero plurali dicuntur, quia continent duplicem promissionem. Debet insuper hæc mutua promissio vtrique contrahenti innotescere; alias non poterit vnus alteri repromittere. Tandem est promissio futurarum nuptiarum, quia ea promissione non celebrantur nuptiæ, sed promittuntur celebrari, ideoque promittentes, quia se in vicem promittunt, promissi dicuntur. Quæ omnia Valen. disp. 10. generali quest. 2. p. 1. & Tolet. lib. 7. sum. cap. 2. sua definitione comprehenderunt dicentes, sponsalia sunt mutua promissio futuri matrimonij signa aliquo sensibili expressa, vti in sequentibus declarabimus.

PUNCTUM II.

Qualis debeat esse promissio cuiusvis contrahentis vt sponsalia constituat?

- 1 Debet esse promissio directa de matrimonio contrahendo.
- 2 Qualiter promissio vera, non simulata requiratur.
- 3 Deciditur questio, an deflorans virginem spò facta promissionis teneatur ducere.
- 4 Libera debet esse promissio nuptiarum.
- 5 In somno, furore, amentia, & ebrietate contrahi non possunt sponsalia.
- 6 Sponsalia metu cadente in constantem virum qualiter valida sint. Respondetur remissive.

- 7 Item sponsalia debent esse circa personam determinatam.
- 8 Item promissio verbis, vel signis exprimi debet. Et quæ verba, vel signa requirantur.
- 9 Item debet esse promissio mutua.
- 10 An obligari possis ad ducendam puellam illa non te obligante? Negant aliqui.
- 11 Verius est oppositum.
- 12 Satisfit oppositio fundamento.
- 13 Quid si puella promittas nullam aliam ducturus præter ipsam. Examinatur, an sint sponsalia.
- 14 Deciditur an ex promissione gratuita obligeris sub mortali adimplere.
- 15 Aliqui ad validam promissionem sponsaliorum requirunt, ne clandestine fiat. Sed contrarium est verius.

1. **C**onstat ex præcedenti Puncto, debere esse promissionem directam de matrimonio contrahendo. Sed qualis debeat esse promissio, vt sponsalia constituat, & obligationem inducat, variant Doctores.

2. Primò requiritur promissio vera non simulata. Simulata promissio tripliciter esse potest. Primò si careas animo promissum exequendi. Secundo si nolis ea promissione vllam tibi obligationem imponere. Tertio si nolis promittere, sed promissionem dissimulare. Et quidem omnes Doctores conueniunt ob voluntatem non adimplendi promissum ad obligationem promissionis te non excusari, si animum habeas promittendi & te obligandi, quia hæc obligatio non ex voluntate exequendi promissionem, sed ex natura promissionis nascitur, quæ sicut obligat promissum exequi, obligat illius exequendi voluntatem habere. Secundum autem, & tertium in idem coincidunt. Nam cum de essentia promissionis sit obligare promittentem, vt promissum præster, ne infidelis existat, nequis habere animum promittendi absque animo te obligandi, vel è contra nequis carere animo te obligandi, & retinere animum promittendi. Quæstio igitur est, an si verbo tenus promittas puellæ matrimonium carens animo te obligandi, vel promittendi maneat obligatus? Affirmant Petrus de Ledesm. de matr. q. 43. art. 1. dub. 2. Valq. disp. 6. de matr. cap. 3. n. 27. Basl. lib. 12. cap. 2. Gutierr. lib. 3. canon. qq. de matrim. cap. 9. in prime. Mouentur, quia quantumcumque similes promissionem ab ea animum promittendi, aut te obligandi excludens, verè, & in rigore offert fidem de matrimonio contrahendo, quippe hæc obligatio solis verbis constituitur. Ergo manes obligatus saltem ex fidelitate promissis stare. Quod autem etiam ex iustitia obligeris, inde conuincitur potest, quia sub ea fide data accipis à contrahente veram, & absolutam promissionem, quam nullatenus ipse præstaret, si ius iustitiæ non obtineret ad repromissionem sibi factam.

Contrarium alii relatis defendit Thom. Sanch. lib. 1. de matr. disp. 9. num. 2. Lessius de iustit. cap. 18. dub. 1. n. 5. & cap. 40. dub. 1. n. 6. Coninch. disp. 21. dub. 2. concl. 1. Laym. lib. 5. tract. 10. p. 1. cap. 1. n. 10. Præterea quod nulla lex obligare potest, nisi legislator velit, cum autem promissio sit quædam priuata lex, quam sibi promittens imponit, si ipse nolit sibi obligationem imponere, nulla erit obligatio. Deinde conditio contraria matrimonij contractui reddit contractum nullum, vt constat ex cap. ultim. de conditionibus appositis. Sed nolle se obligare ad promissa implenda, est conditio sponsalibus contraria. Ergo reddit sponsalia nulla.

Cæterum vtramque sententiam conciliare potes, si affirmes priorem veram esse de obligatione fidelitatis, secundam de obligatione iustitiæ, ac proinde sponsalia contracta animo non promittendi, vel non te obligandi vera sponsalia non esse, vt potè quæ obligationem iustitiæ non indicunt. Et quidem illam externam promissionem obligationem fidelitatis promittenti inducere, manifestè conuincit ratio superius adducta, quippe hæc obligatio iure ipso naturali nascitur ex fide alteri data de te sibi vtili præstanda, quia ius ipsum naturale obligat, vt verum facias, quod facturum esse alteri promissisti. Est enim latum discrimen inter propositum, & promissionem de matrimonio contrahendo, nam propositum nullam obligationem in futurum inducit, sed contentum est veritate præfenti. Ac promissio non solum exigit præfentem voluntatem exequendi promissum, sed ad ipsam executionem obligat promittentem alias reputabitur infidelis. Quare in nullius potestate est verbis externis promittere & nolle se obligare ex fidelitatis virtute ad promissa exequenda, sicuti nemini conceditur affirmare exterius aliquam propositionem, quin obligetur ad veritatem dicendam. Quod verò ex illa simulata promissione non oriatur obligatio ex iustitia sic probo, quia ius iustitiæ non confert solis verbis, sed præcipue voluntate, & intentione, qua ius quod habes intendis à te abdicare, & alteri concedere. At cum promittis matrimonium absque intentione te obligandi, ad minus intendis non transferre in promissarium ius quod à

tua voluntate pender. Ergo non manes ex iustitia obligatus. Neque obstat quod alius verè, & absque fictione promittat: quia eam promissionem tu non acceptas, estofimules acceptare.

3. Hinc decidenda est questio. An deflorans virg nem spe fictæ promissionis tenearis eam ducere? Non est dubium te obligatum esse ad damnum illatum satisfaciendum, quando ipsa deceptionem non percepit. Etenim si probabiliter præsumi potest ipsam cognovisse deceptionem, nulla nec iustitia, nec fidelitatis obligatione astringeris, vt bene notavit Sanch. lib. 1. disp. 10. n. 5. Vazq. disp. 1. Basil. Ponce lib. 12. de sponsalib. cap. 2. n. 16. quia eo casu nulla est deceptio, nec promissio. Stante verò deceptione obligatus es dotem ita augere, vt æquè bene nubere possit, ac si deflorata non esset, quia in ultè hoc damnum intulisti: Quod si nec dotis augmento, nec alia via quam matrimonio damnum illatum reparare potes, teneris sanè eam ducere, vt rectè notavit Coninch. disp. 22. dub. 6. concl. 3. Layman. lib. 5. tract. 10. capit. 1. num. 10. Difficultas autem est, an ad matrimonium contrahendum determinatè astringaris? Negat Bartholom. de Ledesm. dub. 19. te astringi, quia solum astringi poteris vel ex promissione, vel ex damno illato. Ex promissione autem non teneris, quia ea non intendis ius aliquid in promissarium transferre; ex damno illato, solum ad illius compensationem obligaris. Ergo si hæc compensatio alia via quam matrimonio fieri potest, ad matrimonium obligandus non es.

Omnino dicendum existimo, quoties mulier occasionem non habuit percipiendæ deceptionis (ex solo enim excessu nobilitatis, aut divitiarum percipi satis non potest, cum mulier viri foemina infimæ notæ, inæqualisque conditionis copulenter, vt bene notavit Basil. Ponce lib. 12. de sponsalib. capit. 2. circa finem. num. 15.) te obligatum esse ad matrimonium, tametsi damnum alia via compensare possis, quia acceptasti copulam, quæ tibi sub conditione matrimonij contrahendi, & non aliter concessa fuit. Ergo ex ratione copulæ acceptatæ teneris matrimonium contrahere, sicuti obligatus es domum tradere pro qua pretium accepisti, & consumpsisti. Atque ita docent ex communi sententia Sylvest. verbo luxuria q. 5. Armilla, num. 2. Rodrig. tom. 2. Sum. capit. 108. conclus. 8. Molin. tract. 3. disput. 106. num. 4. Lessius lib. 2. cap. 10. dubit. 3. Sanch. lib. 1. disput. 10. num. 3. Vazq. disput. 6. de matrim. Basil. Ponce. lib. 12. cap. 2. circa finem. Neque ab hac obligatione exculari potes ex eo quod protestationem feceris (ignorante puella) te solum ob illam deceptam, non autem ob contrahendum matrimonium promittere: quia ipsa copulæ acceptatione hanc protestationem elidis, vel saltem eam elidere teneris, siquidem copulam tanquam pretium obligationis contrahendæ acceptasti, à qua acceptatione rescilire non potes, ac proinde nequis rescilire ab obligatione contrahendi matrimonij, ob quam data, & accepta est. Adde in foro externo non obstante protestatione compelleris stare promissis: ergo etiam in foro conscientie compellendus es, cum foris internum semper externo conformetur, quoties falsæ præsumptioni non nititur, vt alijs relatis docet Sanch. lib. 1. disp. 5. num. 20. post med.

4. Secundo requiritur, vt promissio nuptiarum vera sponsalia constituat, libera sit libertate sufficiente ad meritum, & demeritum, quia est actus humanus humanam obligationem inducens. Quare si furor, ebrietas, aut iracundia non adimunt prædictam plenam libertatem, obligationem sponsalium non impediunt, vt bene docent Nauarr. capit. 18. num. 7. Sanch. lib. 1. de matrim. disp. 8. Vazq. disp. 5. cap. 1. Coninch. disp. 21. dub. 2. num. 8. concl. 6. Molin. de iustit. disp. 267. in princ. Gutierr. de matr. cap. 7. à n. 5. & alij plures. Neque his obstat reg. iuris quidquid calore iracundie ff. de Regul. iuris. leg. 3. ff. de divor. cap. divortium de penit. dist. 1. cap. si quis iratus. 1. q. 3. quibus cauetur factum calore iracundie non prius ratum esse, quam si perseverentia secuta apparuerit iudicium animi fuisse. Non inquam obstant, quia hæc de foro externo, & in specialibus casibus loquuntur, in quo factum calore iracundie ratum non est iudicandum ob dubium, & ambiguitatem, nisi ex ipsamet perseverentia colligatur iudicium animi fuisse, cum factum fuit. Neque item obstat lex licitatio. ff. de Publican. & Vestigialib. vbi locatio vestigialium, quam licitator calore iracundie ultra modum auxit rata non censetur, quousque sedata iracundia paratus sit fideiussores dare. Quia in hoc casu specialiter est statutum, ne sic pollicitantes aduertentes postmodum non lucrum, sed graue damnum ex locatione illis prouenturum cum publica pecunia auugiant, vt bene notavit Coninch. disp. 21. dub. 2. concl. 3. num. 14.

5. Ex his inferitur in somno, furore, amentia, & ebrietate, quæ plenum vium rationis impediunt, nullatenus sponsalia contrahi posse, vt colligitur ex can. Neque furiosus 32. q. 7. cap. dilectus de sponsalib. & leg. 3. tit. 2. parti. 4. Quod adeo verum est, vt etiam si ante eam amentiam, vel ebrietatem

Ferd. de Castro. Sum. Mor. Part. V.

cōcenseris, adhuc nequis in amentia sponsalium contractum celebrare, quia nequis celebrare contractum, qui in se liber sit; ac cum obligatio sponsalium ex ipso met contractu oriatur, & non ex voluntate illum celebrandi, necessariò exigit contractum in se liberum. Neque obest, quod ad recipienda Sacramenta intentio virtualis sufficiat, quia id ex benignitate Christi factum est ob fidelium utilitatem. Præterquam quod minus requiritur ad recipiendum, quam ad agendum. Neque item prædictis aduertatur, quod extra amentiam contrahere sponsalia possis sub aliqua conditione in amentia contingenti, quia eo casu non contrahuntur sponsalia in amentia, sed extra, tametsi conditio contingens in amentia requiratur, vt sponsalia antea contracta obligationem absolutam, & perfectam habeant, vt bene notat Coninch. disp. 21. dub. 2. concl. 6. num. 9.

6. Solum est difficultas de sponsalibus metu cadente in constantem virum celebratis, an valida sunt? Sed de his egi tract. 2. de peccatis. disp. 1. p. 9. num. 3. Nam et si iure positio per se, & immediate non irritentur, ex irritatione tamen matrimonij coacti irrita videntur, quippe obligari non potes per coactionem ad contrahendum matrimonium: si autem sponsalia coacta te obligarent, obligatus ex coactione esses ad matrimonium. Non igitur sponsalia per coactionem celebrata valida esse possunt.

7. Tertio debet esse promissio circa personam determinatam, vt ex communi sententia tradunt Sanch. lib. 1. disp. 26. num. 2. Coninch. disp. 21. dub. 2. concl. 4. Basil. Ponce lib. 12. cap. 5. num. 5. Nam cum matrimonium contrahi necessariò debeat cum vnica tantum persona determinata, nequis ad contrahendum matrimonium obligari, quousque obligeris ad contrahendum cum persona determinata. Quapropter si promittas cum vna ex filiabus Petri matrimonium contrahere, ipsæque tibi repromittant, ex hac promissione sponsalia non confurgunt, quia non es obligatus vnam potius, quam aliam eligere, sed sunt sponsalia conditionata, pendentia inquam à tua electione tanquam à conditione.

8. Quarto, requiritur promissio verbis, vel alijs signis sufficienter expressa. Nam cum hæc promissio sit, virtute cuius alius repromittere debet, necessariò ei debet innotescere; aliàs moueri nequit ad repromittendum. Quinimo existimo verissimum tam iure positio, quam naturali promissionem alteri ignoram obligationem non esse, quia comparatione illius non est promissio, cum non sit locutio, ac proinde obligationem fidelitatis in promittente inducere non potest: sicuti docet Sanch. lib. 1. disp. 3. Vazq. disp. 4. num. 34. Coninch. dub. 2. concl. 17.

Quod si roges quæ verba, vel signa requirantur ad sponsalia contrahenda? Facile responderetur nulla esse determinata, sed ea sufficere, quæ consensum internum satis expresse sint. Consensus autem internus exprimi potest quinque modis, vt notavit Gutierr. de matrim. cap. 3. num. 1. de quibus infra.

9. Quinto promissio mutua debet esse, vt sponsalia constituat, quia est vtriusque obligatio, vt constat ex leg. 1. ff. de sponsalib. & tradunt omnes. Quare si promittas puellæ matrimonium animo contrahendi sponsalia, ipsa verò non repromittat, neque ipsa, ne tu contrahis vliam obligationem, sicuti docent ex communi Nauarr. cap. 22. num. 25. Henriq. lib. 11. cap. 23. num. 2. Molin. tit. 2. disp. 263. vers. quarto. Vazq. de matrim. disput. 4. capit. 3. Sanch. lib. 1. disp. 5. Et quidem puellam non contrahere vliam obligationem apertum est, cum ipsa noluerit se obligare, & actus non operantur vltra agentium intentionem argum. cap. vlt. de prebendis. Tu verò noluisti obligari nisi obligatione sponsalicia, quæ est mutua, & reciproca. Ergo hac obligatione sublata, quia puella obligationem non contraxit, tu ab obligatione liber existis.

10. Difficultas ergo est, an possis gratis, & liberaliter obligari ad contrahendum cum puella, quæ vicissim se tibi non obligat, sed solum promissionem tuam acceptat; Neque Vazq. disp. 4. cap. 3. & Basil. Ponce lib. 12. cap. 4. num. 2. Mouentur, quia hæc obligatio non est ad donandum tuum corpus alteri, sed ad mutuandum cum corpore alterius. Ergo puella acceptans tuam obligationem, acceptat mutuacionem, ac proinde tacitè se obligat ad suum corpus tibi tradendum, Et confirmo nequis puellæ te tradere, quin ipsa se tibi tradat, ergo nequis obligari ad te illi tradendum, quin ipsa obligetur se tibi tradere, quia obligatio vnus videtur ex alterius obligatione pendere.

11. Nihilominus verius existimo te obligari posse puellæ ad illam ducendam, quin ipsa obligata sit. sic docuit Sanch. lib. 1. disp. 5. num. 12. Layman. lib. 5. tract. 10. 1. p. capit. 1. num. 2. Gutierr. de matr. cap. 5. à n. 1. Moueor, quia nulla in hac obligatione videtur implicatio, nam esto contractus matrimonij sit contractus mutuas, ita vt non possis te alteri tradere, quin ipse se tibi tradat, sicuti non potes venditionem equi celebrare, quin emptor pretium concedat; ac optime

A 2 potes

potes obligari ad matrimonium contrahendum, quin ipsa puella tibi obliget, quia obligaris contrahere, si puellæ placuerit, sicuti potest obligari ad vendendum equum, si emptor voluerit, quamvis emptor nullam emendi obligationem habeat.

12. Hincque solum manet fundamentum oppositum: fateor namque tuam obligationem non esse ad donandum tuum corpus, sed ad mutuandum, puellamque acceptantem obligationem, acceptare mutuacionem, sed quia illam acceptat non imponendo sibi obligationem, sed libertatem retinendo, ut mutuacionem præstet, & matrimonium celebret, quando sibi placuerit, ea de causa obligata non est, tamen si tu obligatus exiras. Ad confirmationem dico te posse obligari, quin puella obligetur, quia ex puellæ obligatione tua non pendet.

13. Sed quid dicendum, si puellæ promittas nullam aliam ducturus præter ipsam, ipsaque promissionem acceptet? Plures Doctores apud Gutier. lib. 1. canon. quest. cap. 21. num. 13. & Sanch. disp. 19. num. 5. censent sponsalia constitui, si puella eandem promissionem præstiterit, eo quod exceptio ab illa negatione sit affirmatio, ita ut faciat hunc sensum, te ducam, & nullam aliam; iuxta illud Luc. 11. Signum non dabitur ei nisi signum Ionæ Propheta, id est, signum Ionæ Propheta dabitur ei, sed nullam aliã. Cæterum verius cenfeo prædictis verbis sponsalia non constitui, quia secundum communem acceptationem, nisi contrarium conter, non præstant sensum absolutum affirmatiuum, sed conditionalem, hoc est, si aliam ducturus sim, te ducam, & non aliam, ex qua promissione absolute non astringor ad tecum matrimonium contrahendum, sed solum ex suppositione quod matrimonium velim contrahere, sicuti cum promitto non alienaturum fundum extra familiam, non venditurum domum nisi tibi, non obligor ad alienandum, vel vendendum absolute, sed obligor casu quo alienare, vel vendere velim, ne extra familiam alienem, & ne alteri vendam quam tibi, ut probat res in leg. si sterilis. §. si tibi. ff. de actionib. empti. ibi si ita fundum tibi vendidero, ut nulli alij quam mihi venderes, actio eo nomine ex venditio est, si alii vendideris. Atque ita tradunt Cobarub. 2. p. epit. cap. 4. §. 1. num. 8. Nauarr. conf. 7. de sponsal. edit. 2. Gutier. lib. 1. canon. qq. cap. 21. num. 13. & de mar. cap. 3. à n. 13. Henriq. lib. 1. cap. 12. num. 7. Sanch. lib. 1. disp. 9. num. 5. Coninch. disp. 2. 1. dub. 3. num. 29. Layman. tract. 10. cap. 1. num. 2.

14. Superest tamen difficultas, an ex prædicta obligatione gratuita absoluta obligeris sub mortali ad ducendam puellam, si ipsa velit, & ex obligatione illa conditionali non ducendi aliam nisi Floram, obligatus sis sub mortali ad Floram ducendam, casu quo matrimonium celebrare intendis?

Qua in re est triplex sententia. Prima negat te sub mortali esse obligatum: sic docet generaliter de qualibet promissione simplici acceptata Caiet. 2. 2. q. 113. art. 1. dub. 4. & in sum. verbo perfidias, ubi Armilla num. unico. Sotus in 4. dist. 20. quest. 2. art. 2. ante §. ut verum. Franc. Garcia de contractib. 1. p. cap. 3. Henriq. lib. 1. de mar. cap. 13. nu. 2. & lib. 13. de excommunicat. cap. 17. num. 5. & 6. & probabilem reputat Ledesma de matr. q. 47. art. 5. dub. 2. concl. 1. & in sum. ubi de matrim. cap. 3. fol. 32. Mouentur quæ ex promissione simplici acceptata comparatione hominum nulla alia obligatio nascitur, quam fidelitatis, & veracitatis, sed hæc solum obligat sub veniali, quia solum obligat, ut tua facta dictis, & promissis conformes, ne hominem cui fidem dedisti decipias, in qua deceptione seclusis aliis circumstantiis extrinsecis non videtur grauis deformitas, sicuti non est in euentione mendosa proximo non præiudicante. Notanter dictum est comparatione hominum, quippe comparatione Dei promissio simplex quæ votum est, non te obligat ad promissorum executionem ex fidelitate, & veracitate tantum, siquidem Deum decipere non potes, sed te obligat ex religionis virtute, utpote qui in Dei cultum, & honorem promissionem fecisti. Negare autem honorem, & reuerentiam grauem Deo debitam, grauis est irreuerentia, & quasi Dei contemptus, ideòque mortale constituit, secus est in promissione simplici homini facta, quæ non est facta in eius cultum, & honorem, tamen in eius utilitatem facta sit.

Secunda sententia, quam verissimam existimo, affirmat ex simplici promissione acceptata materia grauis, qualis est matrimonij contrahendi obligationem sub mortali nasci. Sic docent Nauarr. cap. 8. nu. 6. Cobarub. de pactis. 2. p. §. 4. num. 13. Nauarra lib. 2. de resit. cap. 2. num. 7. edit. 2. Thom. Sanch. innumeros referens lib. 1. disp. 5. num. 20. Gutier. de mar. c. p. 5. num. 9. Vasq. disp. 5. num. 13. Basil. Ponce lib. 12. cap. 4. Ratio præcipua est, quia ex vi prædictæ promissionis conceditur promissario ius exigendi promissum. Ergo signum est non ex fidelitate, sed ex iustitia promittentem esse obligatum; quippe fidelitas nullum ius promissario concedit, sed promittentem arctat ob honestatem quæ reperitur in eo quod facta dictis conformia sint. Quod verò ex simplici promis-

sione acceptata ius concedatur promissario exigendi quod sibi promissum est probat tex. in cap. 1. & cap. qualiter de Pactis, & leg. 2. regia tit. 16. lib. 5. noua collect.

Hæc sententia procedit casu quo promittens promissionem præstiterit secundum illius naturam, secus si promissionem retrinxerit intendens solum ex honestate, & fidelitate obligari. Et ob eandem causam dixit lex regia. 2. parendo que aliquo sequido obligat: ut notauit Sanch. d. disp. 5. num. 21. Gutier. cap. 5. num. 10. Sed dubium est, quando censetur promissionem restringere, ne ex ea ultra fidelitatem obligeris. Cui dubitaueri respondeo. In foro conscientie tuæ declarationi standum est. Si enim nullam restrictionem feceris censendus es promissum secundum naturam promissionis, quæ ex se ius iustitiæ promissario concedit, ut colligitur ex Syluest. sum. verbo pactum. quest. 4. Nauarr. cap. 18. num. 6. Matienzo lib. 5. collect. tit. 1. d. 2. gloss. 1. num. 11. Sanch. disp. 5. num. 22. Gutier. cap. 5. de matr. num. 12. At in foro externo quoties promissionis gratuita causam non exprimis, præsumeris ex errore promissum, dum contrarij non constat, ideòque esto promissio subsistat, promissario tamen non conceditur ius exigendi promissum, sed exceptione doli excipi potest, ut habetur leg. 2. §. de iur. mar. & motus exceptio & ibi glossa, & pluribus exornat Gutier. de iuram. confirmat. 1. part. cap. 47. num. 1. Thom. Sanch. disputat. 5. numero 21.

15. Tandem aliqui ad validam promissionem sponsalia constituentem, requirunt, ne clandestine fiat, sic Ioann. de Segura in director. iudic. Ecclesiast. 2. p. cap. 15. num. 6. & seqq. Albornoz de arte contractus lib. 4. tit. 1. Matien. in rub. tit. 1. gloss. 1. num. 5. in princ. & num. 50. in fine lib. 5. noua collect. Alij prædicta conditione requirunt, ut licite fiat, Syluest. verb. matr. 6. quest. 7. dicto 5. & 6. Armilla verb. sponsalia num. 14. Caiet. eodem. Mouentur primo, ex leg. oratio. ff. de sponsalib. & leg. si quis tutor. vers. quamuis. ff. de ritu nuptiarum. in quibus facta prohibitione matrimonij sponsalia prohibita censentur. Sed matrimonium prohibetur sicuti clandestine à Trident. sess. 24. de reform. matrim. capit. 1. ergo & sponsalia. Secundo prohibita aliqua re prohibentur ea quæ fuerint media ad illius consecutionem, ergo prohibito matrimonio prohibentur sponsalia. Tertio ex sponsalibus clandestinis solent lites, copulæ incestuosæ, aliæque inconuenientia oriri, ob quæ matrimonia clandestina fuerunt à Concilio annullata. Ergo censenda sunt annullata sponsalia.

Cæterum omnino tenendum est ad validam, & licitam promissionem sponsaliorum nullam publicitatem requiri. Sic plures referens Sanch. lib. 1. disp. 13. Gutier. de iuram. confirm. 1. cap. 51. & de m. tr. cap. 4. à n. 1. Coninch. disp. 2. 1. dub. 2. concl. 6. Basil. Ponce lib. 12. cap. 5. n. 6. sapèque declaratum est à sacra congregatione re. Farinac. & Barbo. in prædicto loco Concilij. Ratio est manifesta, quia nec iure naturali, ut de se constat, nec positio prædicta sponsaliorum promissio clandestine celebrata est inualida, aut illicita. Nam omnes has nuptias clandestinas prohibentes non de nuptiis futuris, sed præsentibus, atque adeo de matrimonio loquuntur. Ex prædicta autem irratione, aut prohibitione non inferitur sponsalia prohibita esse, utpote quæ sunt omnino distincta, & in quibus non ad sunt inconuenientia, quæ ex matrimonio clandestino, voluit Trident. vitare. Ex quibus illud erat præcipuum, relicta propria vxore qua cum quis clandestine contraxit, in perpetuo adulterio cum alia perseveret. Quod verò aliquando ex sponsalibus clandestinis oritur aliquid inconueniens, id solum probat dissuadenda esse, non tamen quod sint per se illicita.

Neque fundamenta contrariæ sententiæ sunt alicuius momenti. Ad primum dico prohibito matrimonio clandestino prohiberi sponsalia de celebrando matrimonio sub ea conditione, secus de celebrando matrimonio non clandestine: sed publice. Nunquam autem ex vi prædictæ prohibitionis censentur sponsalia clandestina prohibita, quia clandestina sponsalia non inferunt matrimonium clandestinum, ueque ad illius consecutionem sunt media, per quæ solum est secundum argumentum. Ad tertium constat ex probatione nostræ sententiæ.

PUNCTVM III.

De acceptatione requisita, ut promissio sponsalia constituens vim obligandi habeat.

- 1 Negant aliqui requiri acceptationem.
- 2 Verius est oppositum.
- 3 Aliqui licentiam in promissione infanti facta. Sed reieciuntur.
- 4 Qualiter promissio absenti facta intimari debet, ut acceptari intelligatur?
- 5 An acceptatio promissarij innotescere debeat promittenti? Sub distinctione respondetur.

- 6 Examinatur an possit stipulari qui non habet speciale mandatum sub distinctione respondetur.
- 7 Censeaturne puella repromittere, si tuam promissionem de matrimonio acceptet. Affirmant aliqui.
- 8 Verius est oppositum.

Aliqui Doctores censent, vt promissio matrimonij valida sit, & obligatoria non indigere acceptatione promissarij. Sic docuit Antonin. 3. part. tit. 1. cap. 18. Armilla sponsalium. num. 3. Tabiena, quest. 3. num. 4. sine. Mouentur, quia promissio ad sui valorem non requirit acceptationem iure naturali, siquidem seclusa acceptatione promittens implere promissum debet, vt fidelis existat, & suis verbis facta conformet, neque etiam iure positivo, nam esto iure communi acceptatio necessaria videatur ad promissionis firmitatem, leg. absentis. ff. de Donationib. At iure canonico cui in hac parte standum est, non videtur necessaria. Nam in text. in cap. veniens. Qui clerici, vel vouentes, promissio absentis facta statuitur valida, cum tamen ibi nullius acceptationis mentio fiat. Cui decisioni fauet lex regia Castellæ 2. tit. 16. lib. 5. recop. ibi: pariendo que algozo se quiso obligar a otro por promissio, o por alguna contrato, o en otra manera sea tenido de cumplir, y no pueda poner excepcion, que no fue echa estipulacion, o que fue echo el contrato entre absentes, &c.

2. Nihilominus acceptationem ita necessariam esse, vt illa seclusa promissio matrimonij alteri facta nullam firmitatem habeat, sed reuocari pro libito promittentis possit, docent communiter Doctores, quos refert, & sequitur Sanchez. lib. 1. disp. 6. num. 24. Valq. disp. 4. num. 42. Coninch. disp. 22. num. 39. Basil. Ponce lib. 12. de matr. cap. 4. & alij communiter. Colligiturque ex leg. 1. ff. de Pactis, & §. in his insit. de empr. & vendit. leg. contractus Cod. de fide instrumentor. leg. 2. ff. de actionib. & obligat. & aliis: quibus iuribus cauetur ex nullo contractu obligationem oriri posse, nisi mutuo duorum consensus accedat, ac proinde quin promissarius promissionem sibi factam acceptet, & gratam habeat. Ratio verò est, quia ex vi prædictæ promissionis neque obligari potes ex fidelitate, neque ex iustitia, ex quibus solis obligatio oriri potest: non ex fidelitate, nam hæc obligat promittentem exequi promissum, si promissarius velit, dum autem promissarius non acceptat, voluntatem non habet, vt sibi promissum concedatur. Ergo ex fidelitate nulla est obligatio. Deinde nullus ex fidelitate tenetur promissum exequi, si promissarius promissionem remittat, vel nihil æstimet; at dum promissarius non acceptat, promissarius censetur nihil promissum æstimare, ergo, &c. Quod autem ex iustitia non obligeris inde constat, quia hæc obligatio nasci non potest nisi ex iure in promissarium translato: at ius nemini acquiri potest illo ignorante, & forte reuocante. Ergo seclusa acceptatione obligatio ex iustitia esse non potest.

Quæ omnia procedunt tamen si promissio iuramento firmetur, quia iuramentum cum accessorium sit sequitur naturam principalis cui adhæret, atque adeo imbibit conditionem, donec fuerit à promissario promissio acceptata, sicuti docent Sanchez. disp. 7. de sponsalib. num. 24. 25. & 39. Gutier. de matr. cap. 6. num. 16. Ex quibus solum est fundamentum oppositum.

Ad textum in cap. veniens respondeo cum glossa ibi verbo promissit. Ioann. Andr. num. 1. Hostiens. & Ancharrau. factam fuisse acceptationem per interpositam personam, quæ mandatum habebat, aliàs nihil esset. Ad legem nostri regni respondeo ibi non excludi acceptationem, sed formam stipulationis antiquæ, quæ non obstante si acceptatio intercessit, obligationem promissio parit.

3. Prædictam sententiam alios referens restringit Sanchez. dicta disp. 6. num. 27. Gutier. de matrim. cap. 6. num. 11. ne locum habeat in promissione infanti facta, hæc enim fauore infantis reuocari non potest, quousque ipse aptitudinem habeat acceptandi, vel reiiciendi quod sibi promissum est argum. leg. iubemus. Cod. de emancipat. liberorum ibi, nisi infantes sint. Sed nullatenus est admittenda hæc restrictio, neque vllò modo colligitur ex dicta leg. iubemus, quæ loquitur in emancipatione, quæ cum à iure positio inducta sit, potuit absque consensu eius cui facta est induci. Secus est in promissione matrimonij, cuius essentia acceptationem promissarij postulat, vt bene Coninch. disput. 22. dub. 6. num. 36.

4. Sed rogabis qualiter promissio absentis facta intimati debeat, vt acceptare tuam promissionem possit? Respondeo commune spectato necessarium instrumendum esse per epistolam, vel nuncium ad id specialiter destinatum, neque sufficere, si alius tertius tuam promissionem promissario declararet, quia non censetur tua voluntas promissarij voluntati vnita, nisi per medium à te destinatum, vbi habetur leg. 4. tit. 4. p. 5. ibi mensajero cierto que le imbie à decir señalamamente lo que le da, & leg. 3. tit. 11. part. 5. ibi cambiando Ferd. de Castro, Sum. Mor. Part. V.

à decirlo prometer por su carta firmada, o por su mensajero cierto: & tradit pluribus relatis Sanchez. lib. 1. de sponsalib. disp. 6. num. 3. Nouissimo tamen iure regni Castellæ plures Doctores, quos refert, & sequitur Gutier. de matr. cap. 6. num. 12. & 13. existimant non desiderari epistolam, vel nuncium ad promissarium missum, sed quemcumque qui tuam promissionem declaret sufficere, vt acceptare eam possit, & tu mancas obligatus irrevocabiliter. Mouentur ex leg. 2. tit. 16. lib. 5. recop. ibi pareciendo que se quiso obligar, &c. Ceterum verius censeo cum Sanchez. dicto lib. 1. disp. 6. numer. 19. requiri nuncium, vel epistolam, qui non censetur promittentem promissario loqui, nisi loquatur per medium à se, & in eum finem assumptum. Quare et si prædicta lex 2. corrigat stipulationes, & alias solemnitates à iure petitas, nequaquam hæc conditionem corrigat, quia hæc non ad solemnitatem, sed ad naturam promissionis, & contractus essentiam necessaria est.

5. An autem acceptatio promissarij promittenti innotescere debeat, vt promissio firmitatem habeat? Distinguedum censeo, si promissio matrimonij gratis fiat, animo inquam non contrahendi sponsalia, sed fidem alteri præstando independenter ab eius repromissione, opus non est acceptationem promissarij notam esse promittenti. At si promissio facta sit sub onere, quod promissarius repromissionem faciat, quod in promissione sponsalium requisitum est, necessariò promittenti repromissio nota esse debet, aliàs quomodo repromissio acceptari poterit, vt bene tradit Sanchez. lib. 1. disp. 7. num. 35. quidquid in contrarium dicat Gutier. de matr. cap. 6. num. 14.

6. Duplex tamen superest difficultas: prima an alius qui ad acceptandum non habet speciale mandatum possit nomine puellæ absentis stipulari, ita vt ex hac stipulatione tu obligatus existas, ac si ipsa puella acceptasset. Glossa in cap. vbi non est, verbo nihil 30. quest. 2. Alexand. de Neuo cap. sicut de sponsalibus, existimat validam esse promissionem, ita vt licitum sibi non sit resiliere. Moueri possunt ex cap. sicut de sponsalibus. vbi quidam iurauit patri se eius filiam duciturum, quod iuramentum censetur validum, & consequenter valida erit promissio, cui innititur.

Ceterum omnino dicendum est, si matrimonium promittas puellæ absentis animo contrahendi sponsalia (vt semper præsumendum est) promissio firmitatem non habere ante puellæ acceptationem, sed resiliere potest, quia antequam puella acceptet tuam promissionem, ipsaque repromittat; contractus perfectus non est, cum perficiendus necessariò sit puellæ consensu, ergo potes tu interin, dum puella non acceptat, resiliere. Item tu promittis puellæ matrimonium cum ipsa contrahere, si ipsa tibi vicissim repromittat. Ergo ante ipsius repromissionem tua promissio obligationem parere non potest. Denique puella cui tu matrimonium promittis non est obligata ad repromittendum, sed potest nolle repromittere. Ergo tu obligatus esse non potes promissis stare, aliàs contractus ouerosus claudicaret ex vna parte firmitatem habens, ex alia contra leg. Iulianus 14. §. Si quis à colludente ff. de action. empr. Atque ita docet Sanchez. lib. 1. de matr. disp. 7. num. 31. iuncto num. 12.

Si vero promittas matrimonium puellæ absentis animo liberalem promissionem constituendi, Sanchez. dicta disp. 7. n. 36. existimat, si hæc promissio facta est sub hac forma. Promitto tibi (scilicet parenti, tutori vel curatori, nullus enim alius est qui pro absente stipulari possit) matrimonium contrahere cum Maria, vel: Promitto matrimonium cum Maria contrahere, quod idem est, nullatenus te resiliere posse, quousque Maria obligationem remittat. Nam esto directè obligationem eius patri præstitis, facta tamen est in eius filia fauorem, filiaque ius est acquisitum. Ceterum hæc sententia mihi difficilis est, veriusque crederem ex vi prædictæ promissionis te nullam obligationem nec fidelitatis, nec iustitiæ habere comparatione puellæ. Quia esto pater, tutor: & curator possit pro filiis stipulari. At si factum personæ filij cohæret, neque patri interest ea stipulatio solum quoad filium valer, non quoad patrem, vt ex Bart. & aliis ex leg. quod dicitur. ff. de verbor. obligation. tradit Sanchez. dicta disp. 7. numer. 6. Matrimonium verò quod promittis cum puella contrahendum puellæ adhæreere debet, nec eius patri, neque alteri interest, quippe est factum personale, non reale: comparatione autem puellæ ante illius acceptationem valere non potest, vt potest quæ fortè existimat tuam promissionem sibi non esse vtilem, ergo quousque ipsa declaret sibi vtilem esse, neque ex fidelitate, neque ex iustitia obligatus existes. Neque contrarium colligitur ex cap. sicut de sponsalibus. Nam ibi parentibus puellæ facta est obligatio, ipsique se vicissim obligauerunt. Qualiter autem hæc obligatio intelligenda sit, postea dicemus.

7. Secunda difficultas est, quàmque supra tetigimus, an ex eo præcisè quod puella acceptet tuam promissionem de matrimonio cum illa celebrando, censetur repromittere,

& sponsalia celebrare? Affirmant Paludan. in 4. dist. 27. *quæst. 1. Valq. disp. 4. cap. 3. Basil. Ponce. lib. 12. cap. 4. num. 2.* Mouentur ex eo quod puella acceptare non potest tuam promissionem de matrimonio cum illa celebrando, nisi volens in futurum tecum matrimonium contrahere, quippe tua promissio non est matrimonij presentis, sed futuri: Ergo acceptans tuam promissionem acceptat matrimonium futurum. Ergo vult matrimonium futurum. Ergo repromittit matrimonium, promissio enim est affirmatio alteri facta rei in eius gratiam futura. Deinde cum matrimonium puellæ promittis, promittis te illi futuro tempore tradere. Sed hæc traditio esse non potest, quin ipsa puella se tibi vicissim tradat. Ergo ipsa consentire non potest in hac tua traditione futura, quia in sui traditionem consentiat, ac proinde quin repromittat.

8. Cæterum verius censeo cum Nauarr. *cap. 22. num. 28. Sanch. disp. 5. num. 12. Layman. lib. 5. tract. 10. cap. 1. num. 2. Gutierrez. de matr. cap. 5. an. 1.* posse puellam acceptare tuam promissionem, quin repromittat, in ea acceptatione puella non acceptat ex sua parte matrimonium absolute contrahendum, sed acceptat fidem, quam tu illi præstas de matrimonio contrahendo, si ipsa voluerit. Ergo ex vi huius acceptationis non repromittit, quippe ad repromissionem necessarium erat, quod ipsa absolute matrimonium acceptaret: at ex vi prædictæ acceptationis non acceptat absolute matrimonium futurum, sed acceptat absolute datam fidem de matrimonio futuro, non quidem absolute futuro, sed futuro si tibi placuerit. Et per hæc satisfactum est opposito fundamento. Ad confirmationem respondeo te non posse puellæ in matrimonium tradi, quin ipsa se tibi tradat, & consequenter non posse velle tuam traditionem absolute, quin suam absolute velit: at acceptans tuam promissionem de matrimonio contrahendo, non cogitur velle absolute matrimonium contrahendum, sed contrahendum si tibi placuerit, tamen si velit absolute promissionem sibi esse factam, & fidem datam.

PUNCTUM IV.

Quibus verbis, vel signis sponsalia contrahantur?

- 1 Nulla sunt determinata.
- 2 Quid de contractu matrimonij inter impuberes? Proponitur dubitandi ratio.
- 3 Affirmatiue respondetur.
- 4 Extenditur etiam si clandestinum sit.
- 5 Satisfit rationi dubitandi, num. 1. postea.
- 6 Negat communior sententia matrimonium contractum clandestine inter puberes non habere vim sponsalium.
- 7 Extenditur prædicta doctrina, etiam si iuramento contractus firmatus sit.
- 8 Contrarium spectato iuris rigore probabilius censerem.
- 9 Quid dicendum, si iuramento firmatus sit.
- 10 Qualiter subarratio annuli signum sit matrimonij, vel sponsalium.
- 11 Taciturnitas præcisè non est signum sufficiens interioris consensus.
- 12 Si pater tuo nomine contrahat, tu verò præsens taceas, nec contradicas, consentire censetur.
- 13 Negant plures, si parentes absentibus filiis contraxerint.
- 14 Verius est oppositum.
- 15 Ut taciturnitas filij sit signum consensus, debet filius moneri de contractu facto per nuntium, aut epistolam.
- 16 Plures extendunt hanc doctrinam, esto quilibet alius tertius pro te contrahat.
- 17 Sed verius est prædictum ius solum in parentibus habere locum.
- 18 Infertur nullum alium præter parentem posse pro filio sponsalia contrahere.

1 **C**onstat nulla esse verba determinata, sed illa sufficere, quæ sufficienter consensum internum ipsi contrahentibus expriment, tamen si aliis non significet. Nam cum inter ipsos contrahentes tantum sponsalia celebrari possint, opus non est verba quibus celebrantur esse aliis personis significatiua; satis enim est si ipsi contrahentibus qui obligandi sunt significatiua existant, vt bene notauit Coninch. *disp. 21. dub. 3. num. 23.* In foro tamen externo non intentioni contrahentium, sed communi verborum intelligentiæ standum est, vt constat ex capite ex literis *El. 1. de sponsalib. & tradunt omnes testes Sanch. lib. 1. disput. 8. num. 4. vbi num. 5. optime probat in casu dubio semper sententiam ferendam esse in matrimonij, sponsaliumque fauorem. Quod intelligendum est, quando est dubium de intentione, & consensu. Secus si non solum de intentione, sed etiam de verbis seu signis dubium oriatur, ita vt inspectis circumstantiis aperte decidi non possit verba illa*

seu signa esse sponsaliorum significatiua: in hoc enim casu non est iudicandum sponsalia esse, quia non adest externum signum sufficienter expressiui interioris consensus, quod æquè necessarium est ad contractus obligationem, sicuti est interior consensus, vt docuit Coninch. *disp. 21. dub. 3. num. 26.*

2. **Q**uestio igitur prima est, an contractus matrimonij inter impuberes, vel inter puberem, & impuberem habeat vim sponsalium? Ratio dubitandi sumitur ex doctrina Barr. in *leg. 1. §. si quis ita num. 5. ff. de verbor. significat.* vbi probat, quoties de contrahenda obligatione agitur, si actus non valeat eo modo quo fit, nullatenus valere eo modo quo fieri potest, & merito quia actus agentium non debent ultra eorum intentionem operari. *leg. Non omnis ff. si certum petatur.* Præcipue cum in obligationibus inducendis interpretatio non lata, sed restricta facienda sit. At impuberes matrimonium contrahentes matrimonium contrahere voluerunt, non autem sponsalia quæ contrahere poterant. Ergo si ille contractus non valuit vt matrimonium, neque vt sponsalia valere debet. Atque ita docet Petrus de Ledesin. *de matr. q. 45. art. 5. p. 2. post dub. 4. & alij antiquiores relati à Cobarub. 4. decret. 1. p. cap. 3. num. 3.*

3. Nihilominus communis, & vera sententia est matrimonium contractum inter impuberes, vel inter puberem, & impuberem vim sponsaliorum habere, vt pluribus relatis firmat Thom. Sanch. *lib. 1. disp. 21. n. 2. & tradit Coninch. disp. 21. dub. 4. num. 46. Basil. Ponce. lib. 12. cap. 5. num. 4. & deciditur expressè in cap. fin. de desponsat. impuber. & cap. unico §. idem quoque eodem tit. in 6.* Ratio ea est, quia contrahentes matrimonium etiam seclusa omni lege, & constitutione esto expressè solum velint alteri tradere suum corpus ad matrimonij usum, virtualiter tamen intendunt, si ex aliquo capite ea traditio effectum non habet tradere ius ad traditionem, quia hæc iuris traditio in matrimonij contractu imbitur, & continetur, ideoque merito Ecclesia præsumit sic contrahentes velle sponsalia contrahere casu quo matrimonium contrahere non possint. Vnde vt hanc præsumptionem elidant, & ab sponsalibus deobligentur, tam in foro conscientie, quam externo, debent expressam voluntatem habere, eaque declarare, se tantum velle matrimonium, & non sponsalia contrahere. Tum quia censeri debent velle contrahere iuxta iuris formam, & illius dispositionem, sicuti iure antiquo censebantur velle matrimonium contrahere qui post sponsalia copulam habebant, *cap. is qui fidem De sponsalib.* Tum quia verè, & in rigore eam voluntatem habent in matrimonij contractu inclusam.

4. Quod adeò verum est, vt etiam si matrimonium inter impuberes contractum clandestinum sit, non obinde impeditur sponsalium obligationem. Quia vt rectè inquit Nauarr. *cap. 22. num. 57. Ludouic. Lop. 2. p. instruct. cap. 37. & Sanch. lib. 1. disp. 21. num. 5. Trident. sess. 24. cap. 1. de reformat.* ea matrimonia irritauit, ab illisque omnem obligationem sustulit, quæ verè matrimonia iure antiquo erant, at matrimonium clandestinum inter impuberes nunquam vim matrimonij, sed sponsalium habuit, ac prionde huiusmodi matrimonium quoad vim sponsalium incorrectum permansit.

5. Ad rationem dubitandi respondeo doctrinam illam veram esse de obligatione quæ contrahi poterat, si nullo modo clauditur in obligatione contracta, secus si sub obligatione nulliter contracta comprehendatur obligatio illa, quæ contrahi poterat. Cum ergo sub matrimonij obligatione sponsalium obligatio vt pote præambula continetur, efficiatur sane intendente contrahere matrimonium, à fortiori sponsalium contractum velle, vt latius Cobarub. 3. *decret. 1. part. cap. 3. num. 3.* vel dic actum qui nullus est non esse validum sub eo modo quo fieri potest, quando est nullus ex defectu formæ, secus si nullus sit ex defectu tantum causæ efficientis, cui ius non resistit, vt contingit in matrimonio impuberum, cuius nullitas provenit non ex defectu formæ, sed ex defectu contrahentium non habentium legitimam ad contrahendum ætatem.

6. **Q**uestio secunda, an matrimonium inter puberes contractum clandestinè habeat vim sponsalium? Negat communior sententia apud Sanch. *lib. 1. de sponsal. disp. 20. num. 3. & 4. Zeuallos commun. contra commun. quæst. 604. num. 79. Gutierrez. de iuram. confirm. capit. 51. an. 28. & de matrim. cap. 11. Mouentur primò, quia Trident. sess. 24. cap. 1. de reformat. ad sic contrahendum eos omnino inhabiles reddidit. Si autem ille contractus valeret, vt sponsalia, non omnino essent redditi inhabiles ad contrahendum, sed aliquo modo habiles. Ideo enim in *c. vni de desponsat. impuber. in 6.* non asseritur impuberes inhabiles esse ad contrahendum, quia eorum contractus valet vt sponsalia. Et confirmatur, quia Trident. decernit contractum illum nullum esse, ergo non valet vt sponsalia, aliàs non esset nullus, sed aliquo modo validus. Secundo quoties ius resistit contractui, nulla ex illo nascitur obligatio nec naturalis, nec civilis, vt probat Sanch. *lib. 1. de matr. disp. 7.**

num. 16. Sed Trident. resistit non solum prohibendo, sed annullando prædictum matrimonij contractum. Ergo ex illo nulla oritur obligatio. Terriò, contractus qui non valet, vt fit, vt valet eo modo quo valere potest, nõ debet habere defectum in forma, vt probat *Barr. in leg. 1. §. si quis ita. ff. de Verbor. obligat.* Sed prædictus contractus habet defectum in forma, siquidem deficit solemnitas requisita. Ergo. Quartò sic contrahentes puniendi sunt ob prædictum contractum, neque vnus alterum obligare poterit ad perseuerandum in prædicto contractu, aut ad denuò celebrandum, ergo ex illo nulla fuit contracta obligatio. Aliàs audiretur in foro externo, & cogereur promissis stare.

7. Prædictam sententiam extendunt Sanch. Gutierrez. & alij, etiam si iuramento prædictus contractus matrimonialis firmatus sit; quia iuramentum confirmare non potest contractum omni iure nullum. Quinimo esto sub ea spe virginem deflorasset, affirmat Sanch. aliis relatis te non esse obligatum ad illam ducendam, quia non es obligatus ratione contractus, cum nullus sit, neque ratione damni illati, quia nullum præsumitur virgini factum, vt pote quæ sciebat, vel debebat scire ius hoc clarissimum, & manifestissimum, ex prædicto contractu nullam oriri obligationem.

8. Ceterum spectato iuris rigore & contrarium probabilius censerem cum Veracruz. *Append. ad speculum dub. 9. conclus. 2.* Henric. lib. 11. de matrim. cap. 5. num. 4. Cordub. in Sum. quest. 52. in fine. Bortholom. à Ledesma. de matr. dub. 18. Ortiz. Sum. cap. 16. de matr. fine. Vega lib. 6. Sum. casu 120. 18. Casu 164. Coninch. disp. 24. dub. 4. num. 37. Laym. lib. 5. Sum. tract. 10. cap. 1. in fine. Moueor, quia vt constat ex superiori questione, consentiens in matrimonium præsens, eo ipso consentit in matrimonium futurum, si præsens contrahi non potest, ratione cuius inter impuberes contrahuntur sponsalia ex matrimonio ab ipsis celebrato. Sed Trident. hunc consensum in matrimonium futurum non irritauit, tamen si consensum in matrimonium præsens annullarit. Ergo prædictus consensus validus est, & sponsalia constituit. Minorem probò, quia Trident. solum eum contractum irritauit, ad quem contrahentes inhabiles reddit, at solum ad matrimonium clandestinum inhabiles reddit contrahentes non ad sponsalia. Et quidem sponsalia clandestinè contracta valida sunt Ergo solum irritauit matrimonij contractum, & non contractum sponsalium. Quod si dicas ex irritatione matrimonij sponsalia quæ ibi clauduntur irrita esse, obstat: quia ius antiquum matrimonij contractum inter impuberes annullauit, cum tamen iure naturæ validus esset, & nihilominus ex irritatione non censetur sponsalia reddi irrita. Ergo esto Concilium Trident. irritauerit matrimonium, non inserit sponsalia irritasse. Sunt enim contractus distincti, & separabiles. Argumenta verò quæ pro contraria parte adducta sunt, solum probant matrimonij contractum irritum esse, & nullum, sed non contractum sponsalium, qui ab eo separabilis est, & cui ius non resistit.

Dixi spectato iuris rigore: nam spectata praxi, & consuetudine recepta verius censeo sponsalia in matrimonio clandestino contenta irrita esse forte vt Ecclesia ostendat contractum clandestinum se omnino detestari. Moueor tum ex communi Doctorum sententia id affirmante. Tum quia non video ex prædicto matrimonio actionem vllam concedi; qua contrahentes cogantur contrahere, sicuti coguntur impuberes matrimonium contrahentes.

9. Ex his deducitur quid dicendum sit, si iuramento prædictus contractus firmetur; spectato inquam iuris rigore validum esse iuramentum, quo iurares puellam in coniugem perpetuo habiturum, non quia illam habiturus sis ex vi illius matrimonij, sed ex matrimonio denuò celebrando, & virtute promissio in illo matrimonij clandestini contractu. At si iuramentum illud nullum est, vt pote adhærens promissioni omnino inuallidæ. Si autem puellam credentem inuincibiliter prædictum matrimonium esse, vel saltem promissionem illius de futuro valere, sub ea ignorantia deflorasset, censerem certè te obligatum esse ad illam ducendam, quia acceptasti eius corporis vsum sub matrimonij spe aliàs non concedendum. Sed hæc ignorantia rarò vel nunquam præsumi potest, vt pote iuris manifestissimi, ideòque censendum est, & iudicandum ac si liberè, & secluso contractu consensisset.

10. Quæstio tertia est de subarrhatione annulli, qua ratione signum sit matrimonij, vel sponsaliorum? Breuiter respondeo per se signum non esse nec matrimonij, neque sponsaliorum, quia in signum amoris honesti, vel turpis concedi potest absque vlla matrimonij, vel sponsaliorum intentione. At si spectata consuetudine alicuius loci concessio annulli matrimonij, vel sponsalia significet, illius concessione matrimonium, vel sponsalia censentur contracta, vt per se patet. Et idem est, si ex circumstantiis consensus in sponsalia significetur, vt significatur cum de sponsalibus agitur, & annulus portigitur, & acceptatur, quia censetur portigi, & acceptari in signum matrimonij contrahendi; & à fortiori si præcedente

prædicto tractatu manum, vel fidem dederis, satis enim significas consentire. Neque opus est, vt præcedens tractatus inter te & sponfam præcedat, sufficit si præcedat inter amicos, & tu illius consensu mittas ad sponfam consensum eiusdem tractatus arthas, vel iocalia, ipsaque acceptet. Quod si pater annulum sponse mittas, distinguendum est, si miserit ex consensu filij suæ sponsalia, secus si absque illius consensu. Quæ omnia latius prosequitur Cobarub. de sponsalib. 1. p. cap. 4. in princ. Menoch. de præsumpt. lib. 3. præsumpt. 2. à n. 1. Mascard. de probat. concl. 1024. Thom. Sanch. lib. 1. disp. 22. Gutierrez. de matr. cap. 12.

11. Quæstio quarta de taciturnitate, an sit signum sufficiens interioris consensus? Quam re aliqua sunt omnino certa. Etenim certum est taciturnitatem præcisè non esse signum sufficiens interioris consensus, non enim puella censenda est consentire in matrimonij repromissionem ex eo quod tu illi matrimonium promittas, ipsa verò taceat. Nam esto in iis, quæ alicui vtilia sunt, censetur tacendo consentire, secus in iis quæ præiudicabilia esse possunt. Vt docet *Gloss. leg. filiusfamilias verbo non probatur ff. de procuratorib. D. in princ. de Reg. iuris in 6. num. 3. Bald. leg. si sine num. 4. Cod. ad Senatus Consultum Velleian. Fuluius Pacian. lib. 1. de probat. cap. 29. num. 15. Vide Cobarub. præf. cap. 15. Menoch. de præsumpt. lib. 3. præsumpt. 42. num. 4.*

12. Secundo est certum si tuus pater nomine tuo cum puella contrahat sponsalia, tu verò præsens taceas, nec contradicis eo ipso censeris consentire. Est expressa decisio text. in cap. vnic. §. fin. de desponsat. impuber. lib. 6. ibi. Porro ex sponsalibus, quæ parentes pro filiis puberibus, vel impuberibus plerumque contrahunt, ipsi filij si expressè consenserint, vel tacitè vt si præsentis fuerint, nec contradixerint obligantur. Et est idem si filij tempore sponsalium absentes, & etiam ignorantes eadem sponsalia post scientes ratificauerunt tacitè, vel expressè, & tradunt omnes Doctores. Neque curandum est, an pater sit vel mater quæ prædicta sponsalia contrahit. Quicumque enim siue pater, siue mater sponsalia nomine filij, vel filia eo præsentis contraxerit, filius tacens nec contradicens obligatus existit, quia in hac dispositione non patria potestas, sed naturalis amor parentum in filios, & illorum in parentes debitus honor, & reuerentia spectatur, vt bene notarunt Sanch. lib. 1. de sponsalib. disp. 23. num. 9. Gutierrez. de matr. num. 5. & colligitur ex ipso textu, cum sub numero plurali loquatur de parentibus; aliàs si mater excludenda esset, nomine singulari parentis vsus esset. Neque item opus est, vt filius sub patria potestate existat, nam esto emancipatus sit, eius taciturnitas patris pro filio contrahente sponsalia constituit. Non enim textus distinguit de filiis extra patriam potestatem, vel sub patria potestate, neque eius decisio patriæ potestati, sed amoris naturalis iniuritur, vt bene aliis relatis docent Sanch. disp. 28. num. 10. Gutierrez. num. 8. Nec denique opus est filium legitimum esse, aut naturalem, nam esto spurius sit, & ex coitu damnato, si taceat patre pro ipso contrahente obligabitur, quippe prædictus textus voce naturali filiorum absolute vsus est, sub qua non est dubium spurios comprehendere, vt tradit *Bart. leg. 2. num. 4. ff. de accusacionib. tametsi iure ciuili spurij appellari filij non debeant. Authent. ex complexu. Cod. de incest. nupt. sicuti notauit alios referens Sanch. dicta disp. 23. num. 11. Gutierrez. num. 8. Hæc certa.*

13. Dubia sunt. Primum. An cum parentes pro filiis ignorantibus, vel absentibus contrahunt, si filij præcedentis contractus certiores facti non contradixerint censentur consentire? Negant Ioan. Andr. Hentic. Brunell. Dominic. Burrio. Cardinal. & alij quos referunt, & sequuntur Sanch. dicta disp. 23. num. 17. Gutierrez. cap. 13. de matr. num. 11. Mouentur ex eo quod textus in dicto cap. vnic. de sponsalib. 6. diuersimodè loquatur de filiis præsentibus, ac de filiis absentibus, & ignorantibus. Nam cum filij contractui à parentibus celebrato præsentis sunt, nihil aliud requirit, vt consentire præsumat, quam quod taceant, nec contradicant: at cum absentes sunt requirit, vt ratum habeant tacitè vel expressè. Debeant ergo vltra taciturnitatem aliquo alio signo ratificare. Subduntque prædicti Doctores congruentiam huius sententiæ. Nam filius præsens si contractui dissentiat præsumitur reclamaturus, secus in absentia, vel quia obliuiscitur, vel quia existimat postmodum posse reclamare, cum consensum non præstiterit.

14. Sed verius existimo taciturnitatem esse signum sufficiens consensus eodem modo, ac quando sponsalia in presentia contracta sunt: sicuti docent D. Thom. in 4. dist. 27. quest. 2. art. 2. ad 1. Paludan. ibi quest. 1. art. 1. concl. 1. num. 4. Sorus. quest. 2. art. 2. ad 1. Henric. lib. 11. cap. 13. num. 5. & alij plures relati à Sanch. dicta disp. 28. quest. 3. num. 16. Fundamentum est quia si attentè textus inspiciatur eandem tacitam ratificationem pro vtroque contractu statuit: nam si filius præsens est, censetur factum à parentibus ratificare, si sciens expressè consenserit, vel tacitè, vt si præsens fuerit, & nõ contradixerit: Subditque. Et idem est si filij tempore sponsalium absentes, & etiam ignorantes eadem sponsalia post scientes ratificauerunt tacitè.

tè, vel expressè: expressè inquam consentiendo; tacitè tacendo; nec contradicendo, cum possint.

15. Vt autem hæc taciturnitas, seu non contradictio consensum exprimat, debet filius à parentibus per se, vel per nuntium, aut epistolam de contractu ab ipsis factio moneri. Non enim satis est quod casu, vel ab aliquo tertio contractum intelligat, quia vt bene inquit Coninch. *disp. 21. dub. 3. num. 39.* prædicto nuncio respondere non tenetur. At si à parentibus moneatur, reuerentia illis debita expostulat vt respondeat reclamando, si contractus displicet, tacendo si placet. Insuperque debet hæc notificatio filio fieri coram parte, alias sponsalia non erunt, quousque pars conscia acceptet, & repromittat, siquidem iurè ipsos, & non inter parentes sponsalia celebrantur, sicuti docuit Coninch. *d. disp. 21. dub. 3. in fine.*

16. Secundum est, an quod dictum est de parentibus pro filiis contrahentibus locum habeat, si quilibet alius tertius pro te contrahat? Affirmant Victor. *in sum. num. 250.* Sorus *in 4. dist. 27. quest. 1. art. 3.* Henric. *lib. 11. cap. 2. num. 6.* Ludouic. *Lop. 2. part. instr. cap. 39.* Petr. de Ledesm. *de matr. quest. 45. art. 2. dub. 3.* & alij relati à Sanch. *disp. 13. quest. 2. num. 6.* Mouentur, quia matrimonij contractus fauorabilis est; in causa autem fauorabili tacens consentire videtur ex *reg. is qui tacet de Regul. iuris in 6.* Deinde quia in *textu in cap. 1. de matrim. contrah. contra interdicit Ecclesie* iudicantur valida fuisse sponsalia, quæ frater pro sorore præsentem, & consentiente tacitè contraxerat, vt videtur constare ex signis taciti consensus, quæ ibidem ponderantur. Ob quem textum fortè Thom. Sanch. *dicta disp. 28. quest. 2. num. 7.* quamuis neget taciturnitatem sufficere aliis à parentibus contrahentibus, in contractu tamen fratris pro sorore id admittit. Alij affirmant dicta de parentibus procedere in tutore, & curatore, & aliis, quorum curæ filij commissæ sunt, sic expressè docuit Coninch. *disp. 21. dub. 3.* Eo quod ad hos æquè ac ad parentes pertinet bono filiorum consulere, & ad filios pertinet eos reuereri, quam reuerentiam non exhiberent, si cum contractus displicet, non contradicerent. Ergo non contradicentes cum possunt, consentire censentur.

17. Nihilominus verius est hoc ius speciale esse in parentibus. Vnde si alij contrahant, & tu taceas, neque contradicas, non obinde consentire censeri, tenent post alios plures, quos referunt Cobarub. *4. decret. 2. p. cap. 4. initio num. 4.* Gregor. *Lop. leg. 10. verbo no las pudeseris. 1. par. 4.* Martien. *lib. recapil. Rub. gloss. 1. num. 26.* Sanch. *lib. 1. de sponsal. disp. 23. num. 7.* Gutier. *de matr. cap. 13. an. 2.* Ratio ea est, quia contractus matrimonij, & sponsalium ita personalis est iure naturæ, vt nemo etiam pater eum præstare possit pro filio, nisi speciale ab eo mandatum habeat. Vnde parente seclusa legepositiua pro filiis præsentibus contrahente, filij non remanent obligati, quia consensus parentis non est suorum consensuum signum, cum non sit ex eorum mandato; neque eorum taciturnitas est contractus à parente facti approbatio, vt potè qui non est nomine eorum factus, & fortè est illis præiudicialis, & quia ex aliis causis quam ex approbatione contractus ea taciturnitas oriri potest, scilicet ne parenti displiceant, maxime cum videant se non obligari ad contrahendum, quousque signo aliquo manifesto exprimant se consentire. Ergo taciturnitas filiorum, cum pater in eorum præsentia contrahit iure naturæ sponsalia non infert. Infertur ergo solo iure positiuo, & ex eius dispositione prædictam taciturnitatem sponsalia constituere, quia iure positiuo dispositum est prædictam taciturnitatem esse sufficiens signum consensus filiorum approbantium contractum à parentibus celebratum. Cum ergo ius positiuum de solo contractu parentum disponat, affirmandum est, solum contractum prædictum, cui filij non contradicunt, sponsalia pro filiis constituere, non alium.

18. Hinc infertur neque tutores, aut curatores pro filiis contrahentes, neque fratrem pro sorore sponsalia efficere, quia de nulla alia persona, quam de parentibus id iure positiuo est dispositum, & dispositum in vno, non debet dispositum in alio censeri, maxime cum non sit æqua ratio, quippe parentes ob nimium amorem filiorum eorum bono maxime consulunt, ipsique filij quia ab eis viuere acceperunt specialem reuerentiam, & honorem exhibere tenentur, quæ in tutore, aut curatore, neque in fratre comparatione sororis æquè procedunt, ac proinde merito ius disposuit, vt filius contrahentibus parentibus pro ipso, si displicet contractus, reclamet, sin minus approbare contractum censeatur. Tradit Gregor. *Lop. & Gutier. loc. alleg.*

PUNCTUM V.

Qualiter obligentur qui pro aliis sponsalia promittunt?

1. Spectato iuris civilis rigore nullam inducit hæc promissio obligationem.

2. Excipiuntur aliqui casus.

3. Iure canonico promissio facti alieni valida est.

4. Si ultra promissionem facti alieni pœnam adicias, & omnem diligentiam adhibueris, non teneris pœnam soluere.

5. Satisfit obiectioni.

1. Pendet decisio huius Puncti ex illa quæstione, an ex promissione alieni facti obligatio aliqua oriatur? Et quidem si alieni facti proprie, & in rigore promissio esset, nulla esset promissio, vt potè de re, quæ sub promittentis dominio, & potestate non est. Solus enim Deus alienam voluntatem cogere potest, aut illam ita disponere, vt de facto amplectatur quod ei placitum fuerit. Et ob hanc causam iure communi, & antiquo regio Castellæ promissio alieni facti nullam inducit obligationem. *§. si quis alicui. Et §. si quis aliam. Et §. versa vice instit. de inutilib. stipular. Et leg. stipulatio. §. ista habere in princ. Et §. si quis promittit. ff. de Verbor. obligat. Et leg. 11. tit. 11. part. 5. & tradunt aliis relatis Ant. Gomez. 2. Var. cap. 10. num. 23. Cobarub. de pact. 2. part. §. 5. num. 1. Gutier. de iuram. 1. par. cap. 44. Molin. de iustit. tract. 2. disp. 258. Sanch. lib. 1. disp. 24. numero 2.*

2. Verum esto iure communi regulariter promissio alieni facti nulla sit, quia accipitur pro vt verba sonant, attamen aliquos casus ius commune exigit, in quibus non eo rigore promissio sumitur, sed quatenus proprium factum significat, vt videre est in triplici casu, quem prædicta lex regia expressit, & in promissione alieni facti pœna adiecta, vel iuramento firmata: itemque in promissione matrimonij, in quibus omnibus valida est, & firma alicui facti promissio etiam communi iure spectato, vt notarunt Cobarub. Gutier. Molin. Sanchez & alij apud ipsos.

3. Iure tamen canonico, & regio nouissimo Castellæ promissio facti alieni valida est, & firma non quatenus est alieni facti, sed quatenus proprii facti promissio. Sonus enim verborum alieni est facti, at sensus non alieni, sed proprii facti promissio est, quippe promittens alienum factum non ipsum, sed curam, & diligentiam, vt efficiatur promittit, vt pluribus firmant Doctores supra relati. Hinc fit, si promittas Titio vnam ex tuis filiabus in matrimonium, ipseque promissionem accipret, te obligatum esse serid, & diligenter procurare alicuius filia consentum, neque satisfacere si fictè, & simulatè, & vt vulgò dicitur per complimento procures, quia ea non est procuratio, sed est procurationis simulatio, vt bene notarunt aliis relatis Sanch. *lib. 1. disp. 24. num. 12.* Gutier. *de matr. cap. 14. num. 5.* & de iuram. 1. par. cap. 44. sub num. 3.

4. Quod si ultra promissionem facti alieni scilicet matrimonij ab alio tertio contrahendi pœnam adicias, etsi aliqui Doctores censeant, quorum meminit Sanch. *lib. 1. de sponsal. disp. 25. num. 1.* & 2. te obligatum esse pœnam soluere effectum non securo, tamen omnem diligentiam, vt sequeretur apposeris, verius, & communius est nulla te soluenda pœna obligatione astringi, argum. *leg. fin. idem iuris. ff. ad leg. Rhod. de iactu. ibi.* Nec per eum staret quominus id faceret, remissam sibi esse pœnam speraret. Quippe non est iustum pœna affici eum qui nullius culpæ reus est. Atque ita tradunt Gregor. *Lopez. leg. 84. tit. 18. par. 3.* & leg. 11. tit. 11. par. 5. verbo Martien. *lib. 5. recep. tit. 16. leg. 2. Gloss. 6. num. 6.* Gutier. *de iuram. 1. par. cap. 44. num. 3.* & de matrim. cap. 14. num. 6. Sanch. *lib. 1. de matr. disp. 25. num. 3.* Molin. *lesuita. tract. 2. de iustit. disp. 268. §. quod si is,* & alij apud ipsos.

5. Neque his obstat lex regia *11. tit. 12. par. 5. ibi,* Y si el otro nolo cumpliere, tenado sera el de lo cumplir, o de lo pechar con los daños, y menos cabos. Quia id intelligitur, quando promissor debitam diligentiam non apposuit, vt bene aliis relatis probant Gutier. & Sanch. *los. alleg.* vel quando promissor fraudulenter sciens, vel debens scire alienum factum obuenturum non esse, nam eo casu promissarium decepit, ideoque merito obligandus est æstimationem rei promissæ soluere, aliàs deceptioni factæ non satisfaceret, vt bene notarunt Molin. *supra Sanch. num. 5.* Gutier. *de matr. dicto cap. 14. n. 7.* vel denique intelligenda est prædicta lex casu quo promissor intenderit se ad solutionem pœna obligare, in euentu quo effectus non sequatur, tamen vt sequatur omnem diligentiam apponat, quia eo casu non obligatur ad solutionem illam quatenus pœna est, sed quatenus est alieni facti compensatio, vt bene Cobarub. *de pactis 2. part. §. 5. num. 5. in fine.* Marant. *in practic. quest. 9. 7. num. 23.* Anton. Gabriel. *tom. 3. commun. lib. 3. de pact. concl. 2. num. 9.* Gutier. *de matrim. cap. 14. num. 8.* & 9. Sanch. *disp. 25. num. 6.*

PUNCTUM VI.

De his qui sponsalia contrahere possunt.

1. Nemo contrahere potest sponsalia qui matrimonio contrahendo perpetuò impeditus est.
2. Non possunt contrahi absque perfecto rationis usu.
3. Ante septennium iure canonico non possunt contrahi sponsalia

4. Septem

- 4 Septennium hoc moraliter completum esse affirmant plures sufficere. Verius est completum esse debere computatione physica.
- 5 Cui computationi obstat diem inceptum esse, etsi aliqui contrarium censent.
- 6 Si ante septennium constet aliquem perfecto rationis usu polere. Affirmant plures valida esse sponsalia.
- 7 Verius est oppositum.
- 8 Satisfit opposito fundamento.
- 9 Sponsalia ante septennium contracta adueniente septennio ex mutua habitatione ratificantur.
- 10 Qualiter sit peccatum contrahere sponsalia inuvalida.
- 11 Negant plures peccare mortaliter impuberes contrahentes matrimonium per verba de presenti.
- 12 Probabilius censet oppositum.

Certum est neminem contrahere posse sponsalia qui matrimonio contrahendo impeditus perpetuo existat, quia esset promissio rei iniqua. Quod si aliqui consanguinei, vel affines, aliove impedimento ligati sibi mutuo matrimonium promittant impetrata dispensatione ea, promissio sponsalia non constituit, quouique dispensatio impedimenti impetretur, quia ante eam dispensationem nullus ex contrahentibus ius in alterum obtinet ad matrimonij celebrationem. Secus dicendum est, si impedimentum temporale sit, ut contingit in impuberibus, quia eo casu contrahentes se mutuo obligant, & ius ad matrimonium tempore habili celebrandum concedunt.

2. Secundò, sponsalia contrahi non possunt absque perfecto rationis usu; nam cum ex illis obligatio sit in grauissimam, quale est matrimonium oritur, oportet ut talicem illius obligationis voluntati, & liberè adhibere. Censeberis autem pollere eo rationis usu, si ad meritum, vel demeritum vitæ æternæ aptus existas, ut commun ter Doctores tradunt teste Sanch. lib. 1. de sponsalib. disp. 16. num. 15. iuncto num. 9. tametsi D. Thom. Petr. de Ledesm. Henric. Ludovic. Lopez, quos refert, & sequitur Gutier. de matr. cap. 2. num. 12. insuper requirant discretionem ut de futuris prouideat, sed est absque fundamento requisitum, cum solum septennium ad contrahenda sponsalia iura exposculent, eo quod eo tempore præsumatur contrahentis usum rationis sufficienter habere, ut dicitur in leg. 6. regia. tit. 1. part. 4. ibi: Porque entonces comiençan a auer entendimiento, e son de edad que les place las desposadas. Neque vllibi mentio fit de discretionem, & prouidentia futurorum. Alias rarò vel nunquam septennium sponsalia valida contraherent, siquidem in ea ætate vix vllus est qui presentium prouidentiam habeat, quomodo futurorum habere poterit?

3. Tertiò, iure canonico ante septennium contrahi sponsalia nequeunt, bene tamen septennio completo, quia eo tempore, & non antea discretio præsumitur. cap. litteras. cap. accessit. cap. ad dissoluendum de Desponsat. impuber. Et leg. 6. regia. tit. 1. part. 4. Neque his obstat lex in sponsalibus, 14. ff. de sponsalib. ibi: in sponsalibus contrahendis ætas contrahentium definita non est, sicut in matrimonio, quia vt bene inquit ibi glossa, & alij quos sequitur Sanch. disp. 16. num. 3. Gutier. cap. 2. de matr. num. 3. non est in sponsalibus ætas contrahentium sic definita, quin sæpè contingat deficere ob rationis defectum, secus in matrimonio, vbi ætas præscripta à iure semper sufficit.

4. Sed est difficultas, an hoc septennium sufficiat moraliter completum esse, an requiratur mathematicè completum? Affirmant plures sufficere moraliter completum esse, vt videre est apud Didac. Perez in leg. 5. lib. 5. ordinam. pag. 6. vers. secunda opinio. Candelab. Aureum. 1. part. de sponsal. cap. 2. num. 15. & Gutier. de matr. cap. 2. num. 7. & 8. & traditur leg. regia. tit. 1. part. 1. ibi: siete años o poco menos, quia quod parum distat nihil distare videtur teste Philolopho 2. Physic. & habetur leg. pensult. ff. de milit. testam. Mouentur, quia iura solum exposculant compleri septennium, quod cum physicè, & moraliter compleri possit, non est cur physicum complementum exposculamus. Deinde septennium iura exigunt, vt rationis vsus præsumatur; at ob defectum duorum, vel trium dierum cessare hæc præsumptio non potest. Non enim tam breui tempore vsus rationis perfici poterat, si antea perfectus non erat. Ergo septennium non physicum, sed morale requiritur. Quorum autem dierum defectus morale complementum impediatur, non conueniunt Doctores. Nam Ioan. Andr. cap. litteras. num. 2. de Desponsat. impuber. Henric. cap. accessit eodem num. 3. & Vega. lib. 6. sum. casu 101. asserunt ob defectum duorum, vel trium dierum non impediri. Man. Rodriq. 1. tit. sum. cap. 244. num. 2. censet neque vnus hebdomadæ defectum. Sotus vero in 4. dist. 27. quasi. 2. art. 2. ad 3. Vuald. Candelab. 1. part. de sponsalib. cap. 2. num. 15. rem amplius extendunt. Quinimo Gutier. dicto cap. 2. num. 8. audet affirmare dimidij anni defectum impedimentum non esse, quin septennium completum esse dicatur, vt sponsalia valida sint, & præsumantur.

5. Ceterum longè verius est septennium completum esse debere non alia computatione, quam physica, vt probat Thom. Sanch. lib. 1. de matrimonij. 16. num. 4. B. fil. Ponce lib. 12. cap. 5. num. 3. Coniuchi. disp. 21. dub. 5. num. 51. Ratio est, quia mensis per dies, & annus per menses computatur, in qua computatione si vnus dies mensi deficiat, non erit mensis completus, & consequenter neque annus erit completus, qui ex mensibus completus coalescit. Et confirmo quoties à iure designatur aliquod tempus, physicè compleri debet, ita vt neque vnus dies deficiat, vt videre est in bimeltri concessio ad deliberandum de religionis ingressu, cap. ex publico de conuersione coniugat. Et in professione Religionis ad quam Trident. sess. 25. cap. 15. de regularib. exigit 16. annum completum, & in ætate ad ordinem Presbyteratus, qui debet esse 24. completus, & ad Episcopatum, pro quo 30. completus requiritur, & aliis pluribus. Alias cuiuslibet liberum esset restringere, vel ampliare tempus septennij, quod iura illud præscribentia, & determinantia vitate intendant.

6. Huic tamen computationi, & determinationi affirmant plures non obstat diem vicinum septennij inceptum esse, quia fauore matrimonij dies inceptus ex iuris dispositione pro completo habetur. Argum. leg. quia ante ff. de testament. vb. fauore testamenti permittitur, vt vltimus dies anni 14. inceptus reputetur, vt in eo condi testamentum possit, quod ante 14. annum completum condi non poterat. Sic Cobarub. in 4. decret. 1. p. cap. 2. num. 2. Henric. Mandos. Ludovic. Lopez, quos refert, & sequitur Sanchez lib. 1. de sponsal. disp. 26. num. 2. & 4. Gutier. de matr. cap. 2. num. 5. Basil. Ponce lib. 12. de sponsal. cap. 5. num. 5. Coniuchi. disp. 21. dub. 5. num. 51. Sed salua pace tantorum Doctorum verius, credere spectato iuris rigore diem inceptum non sufficere, sed necessarò completum esse debere, quia vsquequo completus sit, non est integer dies, & consequenter neque integer, & completus mensis, qui ex integeris, & completis diebus coalescit. Deinde quia quoties tempus est à iure determinatum, currit de momento ad momentum, Argum. leg. 3. §. minorem ff. de minorib. & ibi glossa & Doctores leg. pater. §. sexaginta ff. de adulteris & ibi Barr. leg. eos §. fin. in cod. de appellandis. & ibi Baldus leg. 2. §. dies ff. quando appellandum sit. & ibi glossa, & probari potest ex bimeltri concessio ad deliberandum de religionis ingressu, cap. ex publico de conuersione coniugat. & ex ætate ad professionem requisita cap. 15. sess. 25. de regularib. in quibus dies inceptus non habetur pro completo, vt probat Thom. Sanch. lib. 2. disp. 24. num. 22. Ergo idem est dicendum in septennio pro sponsalibus requisito. Neque obstat textus in lege quia ante, quia ibi est specialis dispositio, quæ ad alios casus extendi non debet, præcipue cum non sit eadem ratio, quippe testamentum testatori fauorabile est, & nullatenus onerosum. At sponsalia, sicut & religionis professio partim fauorabilia sunt contrahentibus, partim onerosa: merito ergo in testamento dies inceptus pro completo reputatur, secus in sponsalibus, & religionis professione.

7. Maior difficultas est, an si ante septennium constet aliquem rationis vsu perfecto pollere (quod à iure non præsumitur) habilis existat ad sponsalia contrahenda? Affirmant grauissimi Doctores, Cobarub. 4. decret. 1. p. cap. 1. num. 10. Gregor. Lopez leg. 6. verbo si ete. tit. 1. part. 4. Gutier. Authen. sacram. puer. num. 5. & de matr. cap. 2. num. 10. Sanch. lib. 1. disp. 15. num. 9. Egid. de Coniuchi. disp. 21. dub. 5. num. 51. Basil. Ponce lib. 12. cap. 5. num. 1. Rebel. de obligat. iustit. lib. 4. quasi. 5. Mouentur septennium præscribitur, quia ante illud tempus vsus rationis perfectus non præsumitur. Si ergo de vsu rationis præsumptio fuerit, vel potius certitudo, cessat suis legis, & consequenter illius dispositio. Et forte ob hanc causam dixit Iuris-Consultus in leg. in sponsalibus la. 1. ff. de sponsalib. ad sponsalia satis esse quod sponsi quid agant intelligant. Et confirmatur exemplo matrimonij, pro quo contrahendo, esto à iure requisitus sit in foemina 12. annus completus, & in viris 14. At si malitia, hoc est potentia generandi, & discretio ante illam ætatem alicui adueniat, validum matrimonium contrahet. cap. de illis et 2. de desponsat. impuber. quia in eo cessat ratio, ob quam illa ætas 12. & 14. annorum præscripta est: at eodem modo cessat in habente ante septennium perfectum vsum rationis. Ergo sponsalia ab eo contracta valida esse debent.

8. Nihilominus verius existimo prædicta sponsalia ante septennium contracta inuvalida esse, tametsi perfecto rationis vsu gaudeant, sic docuit Abbas in cap. inuocens. num. 5. & cap. gemma de sponsalib. num. 6. Marian. Socin. cons. 3. volum. 1. Rosella de imped. impedim. 13. n. 9. Angel. verbo sponsalia n. 5. & verbo matrimonium 13. impedimento 14. num. 2. Morius de contractib. tit. de nuptiis in rub. qui possunt contrahere sponsalia num. 3. & 4. fol. 168. Andr. Taquin. lib. 3. controuers. c. 26. & alij relati à Sanch. lib. 1. de sponsalib. disp. 16. num. 8. Moueor primò, quia textus in cap. litteras cap. accessit. c. ad dissoluendum, & alij de desponsat. impuber. non solum decidunt

ante septennium completum sponsalia valida non debere præsumi, sed de facto inualida esse, vt expendenti textus constat potest. Si igitur ante septennium validè sponsalia contrahi possunt, non deberent textus decidere ante septennium sponsalia nulla esse, sed nulla esse præsumi. Secundò ex opposita sententia inferitur frustra septennium à iure præscriptum esse pro sponsalibus contrahendis, si solus vsus rationis pro eorum valore spectatur. Nam stante vsu rationis valent sponsalia ante septennium; illo verò deficiente etiam post septennium nulla sunt, vt quid ergo septennium pro valore sponsalium designatur: potius enim vsus rationis designari deberet. Quòd si dicas designari septennium, vt rationis vsus præsumatur, obstat; quia textus non præsumptionem, sed ex præsumptione sponsalium valorem decidunt. Vnde præsumptio non est materia dècisionis, sed finis illius.

9. Neque oppositæ sententiæ fundamentum vget. Fateor septennium præscriptum esse, quia ante illud non præsumitur regulariter vsus rationis, qui finis persequatur, tamen aliqui ante septennium vsu rationis polleant, quia semper verum est regulariter vsu rationis ante septennium non adesse. Lex verò in sponsalibus probat spectato iure naturæ solum requiri, vt sponsi intelligant quid agant. Vel dic stante septennio solum id requiri, secus ante illud. Ad confirmationem respondeo, ideo matrimonium ante ætatem puberem contractum validum esse malitia supplente ætatem, quia sic est iure decisiu, & à regula generali exceptum, cum autem in sponsalibus exceptum non sit; absque fundamento ea exceptio constituitur. Neque ex eo quòd facta sit exceptio in matrimonio inferitur fieri debere in sponsalibus, nam est sponsalia via sint ad matrimonium, non quidquid in matrimonio dispositum est, censeretur in sponsalibus dispositum, præterquam quòd est longè diuersa ratio, nam in matrimonio præscribitur tempus pubertatis, quia ante illud non præsumuntur contrahentes potestatem generandi habere, tamen si habeant discretionem. Quòd si post pubertatem potentia generandi expedita non sit, non obinde à matrimonio contrahendo impediuntur, at in sponsalibus si post septennium vsus rationis non cluceat, incapaces existunt ea contrahendi.

10. Illud vero est certum, si ante septennium sponsalia contracta sint, adueniente septennio ratificantur ex mutua habitatione iuxta *cap. vn. de desponsat. impuber. in 6.* Quòd si habitatio deficiat, ratificare debent verbo, vel facto, quibus se tanquam sponsos gerant. Necessarium tamen est, quòd ipsi sponsi sciant sponsalia ante septennium nulla esse, & velint ea rata præstare; aliàs stante ignorantia ratificatio esse non potest: vt tradit Sanch. *lib. 1. disp. 1. n. numer. 8. & 9.* Gutierr. *de matr. cap. 2. num. 13.* Basil. Ponce *lib. 12. cap. 5. num. 3.*

11. Tandem inquires, an contrahere sponsalia inualida sit peccatum? Et quidem si inualida sunt ob impedimentum, quòd matrimonio contrahendo obstat, non est dubium, esse graue peccatum; quippe est voluntas contrahendi matrimonium inualidum, cuius contractus peccatum mortale est. Si autem ob defectum ætatis, vel vsus rationis nulla sint sponsalia Nauarr. *cap. 22. num. 13.* Syluest. *de matrim. 5. num. 6.* Rosella *eodem 2. num. 6.* Petr. de Ledem. *de matr. quest. 43. art. 2. dub. 3.* affirmant graue peccatum committi ea contrahendo: Mouentur ex *cap. 2. de desponsat. impuber. n. ibi*: districtius inhibemus, ne aliqui, quorum vtrique, vel alter ad ætatem à canonibus determinatam non peruenerint coniungantur, nisi fortè aliqua vrgentiissima necessitate interueniente, vt pote pro bono pacis talis coniunctio tolleretur. Ergo qui ante septennium sponsalia contrahunt absque vrgentiissima necessitate grauiter delinquant, vt pote qui ante ætatem à canonibus determinatam coniunguntur. Caterum verius est vel nullum, vel leuissimum peccatum esse sponsalia ante perfectum vsu rationis, vel ante septennium contrahere. Sic docet aliis relatis Sanch. *lib. 1. disp. 17. n. 4.* Gutierr. *de matr. cap. 2. n. 14.* Coninch. *disp. 2. 1. dub. 5. in fine.* Basil. Ponce *lib. 12. cap. 5. n. 4.* Ratio videtur manifesta, nam si contrahuntur ante perfectum vsu rationis, non est subiectum ea pax mortalis culpæ. Si verò ante septennium perfectus vsus rationis eluxit in sententia plurium Doctorum non sunt sponsalia irrita, sed valida, ac proinde quæstioni præsentis locus non est. Si verò inualida sunt (vti vt probabilius defendimus) cum nulla irreuerentia sacramento fiat, siquidem sponsalia sacramenta non sunt. Fide via ad sacramentum, neque alicui tertio præiudicium, cum nullus ex contrahentibus obligatus existat. Non est vnde peccatum præcipui graue oriri possit, ad summum erit quidem actus otiosus, & inutilis, & inualidus ac proinde veniale peccatum. Neque oppositum colligitur ex *capite 2. de desponsat. impub.* loquitur enim de matrimonio, non de sponsalibus, vt colligitur ex illo verbo coniungantur, quòd coniunctionem matrimonialem denotat, sponsalibus namque non coniunguntur sponsi, sed promittuntur coniungi.

12. Grauior dubitatio est, an impuberes contrahentes matrimonium per verba de præsentis malitia non supplente ætatem peccent mortaliter? Negat peccare Sanch. *lib. 1. disp. 17. num. 6.* Basil. Ponce *lib. 12. de sponsalibus. cap. 5. num. 4.* nisi in copulam conentur. Quia ille contractus non est matrimonij, sed sponsalium, ac proinde nulla fit sacramento irreuerentia. Textus verò in *cap. vbi non 2. de desponsat. impuber.* permittens ex vrgentiissima causa prædictos contrahentes coniungi, de coniunctione in copulam videtur loqui, cuius conatum pro bono pacis tolerandum dicit. Quòd si dicas ob nullum bonum licita est, nec permittenda copula inter eos qui vero matrimonio coniuncti non sunt, respondet Sanch. ex vrgentiissima causa permitti posse, cum dubium est de matrimonij valore, sicuti est cum dubitatur de potentia generatiua.

13. Nihilominus censeo probabilius seclusa vrgenti causa graue esse peccatum impuberes contrahere per verba de præsentis, tum ex dicto *cap. 2. de Desponsat. impuber.* cuius verba manifestam prohibitionem indicant; non quidem de copula, cuius nulla est facta mentio, sed de coniunctione matrimoniali. Tum ex eo quòd attentare sacramentum nullum efficere grauis irreuerentia censeretur religioni facta, ac contrahentes per verba de præsentis, tamen sola sponsalia contrahant, quantum in ipsis est matrimonium contrahere intendunt ad quòd contrahendum sunt impediti. Ergo &c. Neque his obstat textus in *cap. fin. de Desponsat. impuber.* & *cap. vnico. §. idem quoque eodem. tit. in 6.* & alij in quibus videtur matrimonium inter impuberes esse permittum; & vim sponsalium habere, oriique ex eo publicæ honestatis impedimentum quod est vt pote laxi post textum in *cap. vbi de Desponsat. impuber.* nequaquam derogari censeretur. Non inquam obstat, quia si bene inspecti textus; & alij plures expendantur, solum factumarrant, declarantque matrimonium non esse, sed sponsalia: at nullo modo affirmant talem modum contrahendi solum esse. Quòd si id aliquo modo fore indicatum, explicandum est stante vrgentiissima causa ab ordinario approbanda, vt sic totus textus conformes sint. Causa enim illa vrgens irreuerentiam excusat, quæ in contrahendo matrimonio fortè nullo interueniente posset, quippe hic modus contrahendi assumendus non est, nisi cum est probabile sponsos generatiui aptos esse: nam seclusa hac probabilitate nulla causa esse potest exigens contractum per verba de præsentis, cum ex eo non matrimonium, sed sponsalia tantum contrahi possint.

PUNCTUM VII.

De effectu quem sponsalia valida habent.

- 1 Sponsalia inducunt obligationem matrimonij contrahendi.
- 2 Quando hæc obligatio exequenda est.
- 3 Satisfit obiectioni.
- 4 Negat aliqui sponsos fornicantes peccare peccato iniuria.
- 5 Probabilius est oppositum.
- 6 Limitat Sanch. ne concedat in sponso, sed displicet limitatio.
- 7 Satisfit opposito fundamento.
- 8 Prædictum peccatum etsi sit contra iustitiam, non est adulterium.
- 9 Satisfit obiectioni.
- 10 Filij concepti ex coitu cum desponsata non sunt spurij, sed naturales.

1. Duplex effectus ex sponsalibus oritur; Primus est obligatio matrimonij contrahendi. Secundus impedimentum publicæ honestatis, de quo effectu, cum de impedimentis matrimonij sermo fuerit agendum est. Nunc de primo effectu. Tamen iure ciuili vni desponsata alteri nubere non prohibebatur *leg. 1. Cod. de Sponsalibus*. At iure canonico, cui standum est ferè omnes Doctores testantur, vti videre est in Gutierr. *de iuram. 1. part. cap. 51. num. 3.* & *de matr. cap. 15. num. 1* & Thom. Sanch. *lib. 1. di. sp. 28.* prædictam legem correctam esse, & obligationem contrahendi matrimonij ex sponsalibus nasci ex textu in *cap. Atho. cap. desponsatas, cap. de coniugali 27. quest. 2. cap. 2. cap. ex litteris, cap. requisit De sponsalibus.* prædictamque obligationem grauem esse, vt pote quæ est de re maximè graui scilicet matrimonio, cuius ommissio parti contrahenti præiudicare non leuiter potest. Hoc autem intelligendum est de sponsalibus puberum, nam ab impuberibus contracta cum non sint firmiter valida, eorum obligatio adueniente pubertate dissolui potest, *cap. de illis, cap. a nobis de Desponsat. impuber.*

2. Solum est dubium, quo tempore hæc obligatio exequenda sit? Et quidem si est terminus præfixus, is seruandus est, quia est promissus. At quando nullus dies designatur credit Sanch. *lib. 1. disp. 28. num. 2.* quem sequitur Gutierr. *de*

matr. cap. 15. num. 5. non statim data opportunitate obligare, sed cum pars contrahens requisierit, argum. *leg. debitores presentes Cod. de pignori.* & ibi Glossa. Generale enim est debitorem obligatum non esse soluere debitum, nisi requisitum, cum terminus præfixus non est, quippe creditor non exigit debitum, cum commodè possit, tacite dilationi consentire. Secus si ob nimiam verecundiam, ob debiti ignorantiam, ob timorem reuerentiæ debitæ, aut alterius inconuenientis omittat exigere. Quod in sponsalibus ex parte feminatum sæpè contingit, quæ licet maximè cupiant sponsalia perfici, petere non audent vel ob naturalem pudorem, vel ob sponforum timorem, ne rædio affecti desistant.

Cæterum verius crederem te esse obligatum implere sponsalia, quibus nullus terminus præfixus est ab eo die, quo ea contraxisti. Vti definitur in *leg. in omnibus obligationibus ff. de Regulis iuris.* ibi: in omnibus obligationibus, in quibus dies non ponitur, præsentis die debetur, & *leg. eum qui §. quoties ff. de verborum obligationibus,* ibi: quod siue termino præfixo debetur, & statim debetur. Probat, quia non est aliqua specialis ratio, ob quam post mensem, & non post diem impleri sponsalia debeant, cum eorum præsentanea executio utilis contrahentibus esse possit. Deinde contracta non sunt sub conditione, quod pars exigat, sed absolute. Ergo nulla est ratio, quare expectare debeas partis postulationem. Secus dicendum est in mutuo, & precario, quæ non statim ac contrahantur, debentur reddi, sed arbitrio prudentis, aliàs nullus esset utilitatis. Fateor te regulariter ab sponsalibus, alteriusve debiti solutione excusatum esse, dum creditor non exigit, quia tacite censetur dilationi consentire, nisi exigere omittat ob grauem verecundiam, ob debiti ignorantiam, ob merum reuerentialem, vel aliam similem causam, sed hæc excusatio est per accidens: quia debitum excepto mutuo, & precario per se debetur à die quo contractum est, sic Bartholom. à Ledesin. *de matr. dub. 13. initio.* Coninch. *disp. 22. dub. 1. concl. 2.* Basil. Ponce *lib. 12. cap. 6. num. 1.*

3. Neque aduersus hanc doctrinam obstat *lex debitores presentes Cod. de pignori.* quia ibi non tam de solutione debiti, quam de distractione pignoris sermo est, quod propria auctoritate distralii non potest, quinimo ad eius distractionem non sufficit, quod creditor retinens pignus à debitore debitum exigit, mineturque pignoris distractionem, sed in super officium iudicis implorari debet, & ex eius iussu solemniter, & coram testibus distractionem pignoris debitori nisi soluat denunciari, vti habetur *§. is in fine insti. de actionib. & leg. 4. ff. de pignorat. actione,* ibi: eo moram faciente pignus iussu iudicis vendi potest. Ex qua doctrinâ colligi non potest, an sponsalia, quibus terminus præfixus non est debeant statim impleri; vel debeant impleri, postquam à parte fuerint requisita.

Ex prædicto affectu, seu obligatione contrahendi matrimonium orta ex sponsalibus oritur obligatio abstinenti ab omni eo, quod eorum executionem iuste impedire possit, religionis ingressu excepto, vti aduertit Coninch. *disp. 22. dub. 1. conclus. 2.* quippe obligatus ad consecutionem finis, tacite obligatur, ne consecutioni impedimenta præstet.

4. Hinc oritur grauis dubitatio, an sponsi cum aliis fornicantes non solum peccato intemperantiæ, sed iniustitiæ peccent, debeantque hanc circumstantiam in confessione manifestare. Negant Cobarub. *4. decret. 1. part. cap. 1. num. 14.* Viuald. *Candelab. sacram. 1. part. materia de sponsal. num. 10.* Basil. Ponce *lib. 12. de sponsal. capit. 6. num. 8.* Henric. *lib. 11. capit. 18. num. 4.* & probabilem reputat Petr. de Ledesin. *de matr. quest. 43. artic. 1. dub. vltim.* Mouentur, quia prædicta fornicatio solum habet malitiam intemperantiæ, non autem infidelitatis, aut iniustitiæ, ergo non constituit circumstantiam necessariam in confessione exprimentam. Antecedens probat, & primo non esse infidelitatem, quia non violatur fides in sponsalibus data, quippe hæc fides solum data est de contrahendo inter se matrimonio, & non cum aliis, non autem de non fornicando cum aliis, sicuti si promississet religionem ingredi, & fornicatus esses, non obinde peccares contra fidelitatem debitam promissioni. Quod autem neque iniustitiam committas inde probatur, quia dum sponsalia sunt, corpus tuum non est alterius, ac proinde non tradis alienum. Deinde si ob factam fornicationem corpus tuum quod in matrimonio tradere debes, grauius viciaretur, sicuti si ab equo vendito, neque adhuc tradito oculum erueres, deberes emptori in traditione manifestare, vt æqualitas in mutatione seruetur: at nullus hanc obligationem sponsis imponit. Ergo signum est illorum corpus aliena fornicatione non viciari grauius.

5. Nihilominus probabiliorem existimo sententiam affirmantem esse peccatum mortale, non solum contra temperantiam, sed etiam contra fidelitatem & iustitiam sponsos fornicari cum alio. Sic docuit Sarmiento *lib. 1. select. cap. 5. num. 3.* Ludouic. Lopez, *1. p. instruct. capit. 29. §. Ad hæc.*

Petr. de Ledesin. *de matr. quest. 43. artic. 1. dub. vlt.* Sanch. *lib. 1. de sponsal. disp. 2. num. 5. §. 6.* Agid. de Coninch. *disp. 22. dub. 1. num. 6.* Layman. *lib. 5. tract. 10. cap. 1. num. 6.* Molin. *tom. 3. disp. 71. num. 8.* Gutierr. *de matr. capite. 1. circa finem.* Ratio est, quia sponsi sibi inuicem fidem tradunt de corpore nemini alteri tradendo, nisi sibi met: at cum alteri extra matrimonium copulantur, alteri corpus tradunt, cuius vltus sponso erat reseruat, ergo violant fidem datam. Deinde violant iustitiam: hæc enim violari potest ex eo quod vnus sponsus ius per sponsalia acquirat, vt sibi met, & non alteri corpus alterius sponsi tradatur, tamen de facto traditio non fit. Neque valet dicere esse acquisitum ius, ne alteri corpus per matrimonium contractum tradatur, sed non per copulam fornicariam; quia id falsum est; cum traditio per copulam fornicariam detestabilior sit, quam matrimonialis traditio. Deinde sponsus obligatus tradere suum corpus in matrimonium alteri sponso, consequenter obligatur ei, & non alteri vsum corporis concedere. Cum ergo alter per fornicationem concedit, hæc obligationem iustitiæ violat, cuius violatio graue peccatum constituit: debet; quia eius materia grauis est. Et confirmatur, idè coniuges cum aliis fornicantes iniustitiam committunt; quia sibi met corpus tradiderunt ad conjugalem vsum; quippe ex hac traditione nascitur obligatio, ne aliis suum corpus tradant non solum in conjugalem vsum, quod est impossibile, sed neque in vsum fornicarium. At in contractu sponsalium hæc corporis traditio promittitur. Ergo promittitur non tradi aliis corpus, neque in coniugium, neque in fornicationem. Ergo fornicatio prædictam promissionem lædit, & cum sit de obiecto graui, graue peccatum constituit.

6. Hanc sententiam limitat Sanch. *dicta disp. 2. num. 6.* Phil. leucius. *tract. 10. cap. 7.* ne procedat in sponso cum aliis fornicante, sed solum in sponsa. Et quoad sponsam præter rationem superius factam probari potest, quia ea fornicatio est sponso per se grauius iniuriosa non solum ob periculum prolis concipiendi, sed ob infamiam, quam contrahit sponsus eam ducens; hæc enim infamia ita grauis est, vt vix est vllus tam infimæ sortis qui sciens sponsam ab alio esse corruptam ducere velit. Quod verò fornicatio occulta sit, & sponso alijque ignota; cum id sit per accidens non tollit iniuriam, & iniustitiam; siquidem per se nata est prædicta damna causare. Cæterum ex parte sponsi fornicationem non esse grauem iniustitiam inde probat Sanch. quia communi æstimatione nulla sponsæ irrogatur infamia, ex eo quod sponsus cum alia fuerit fornicatus, neque sponsa eam iniustitiam magis ducit, cum videat id sponsis ob hominum malitiam frequens esse.

Mihi tamen hæc limitatio non probatur, sed probabilius existimo non solum ex parte sponsæ, sed etiam ex parte sponsi fornicationem graue peccatum iniustitiæ esse, vti docuit Gutierr. *de matr. cap. 1. num. 10.* Coninch. *disp. 22. dub. 1. circa finem.* Basil. Ponce, *lib. 12. de sponsalibus. cap. 6. num. 8.* & probatur tum rationibus adductis pro nostra sententia, quæ communes sunt tam sponso quam sponsæ, niuntur enim iuri ex promissione acquisito, quod vtrique æquale est. Tum ex eo quod fornicatio tam ex parte sponsi, quam sponsæ præstat parti innocenti sufficientem occasionem, vt delinquentem repudiet; & sponsalia dissoluat, eadem admodum de iure iurando. At dissolutio sponsalium, & delinquentis repudiatio quid graue est, & repulso non leuiter nocuum. Ergo iniustitia ex qua oritur, grauis censeri debet. Tum quia ex prædicta fornicatione nasci filius potest sumptibus sponsi alendus, quod in sponsæ præiudicium cedit. Tum denique, quia per se datur sponsæ, occasio grauis tristitiæ videns aliam lætinam plus ab sponso diligenterque iuste potest etiam post contractum matrimonium id ipsum faciendum esse. Quod verò nulla ex fornicatione sponsi, sponsæ infamia irrogetur, non impedit iuris læsionem, in quo iniustitia consistit, aliàs iniustitia non esset adulterium ex parte viri commissum, cum raro ex illo infamia vxoris proueniat.

7. Neque obstant rationes *num. 6.* adductæ. Ad primam dico sponsos sibi met promittere nemini alteri corpus tradendos, ac proinde promittunt cum alijs non fornicari. Secus est in promissione religionis, ex qua solus Deus, non religio ius acquirit, vt religioni vouens se tradat, præterquam quod illa promissio non est de tradendo corpore religioni ad vsum, sed ad obsequium, ac proinde vltus illius fornicarius non est aduersus prædictam promissionem, tamen ex illa ius religioni esset acquisitum. Ad secundam respondeo iniustitiam non consistere in eo quod corpus fornicatione vitietur eo vitio, quod obligatus sit delinquens in matrimonij contractu manifestare; satis enim est quod ius innocentis lædatur traditione alteri facta de corpore sibi promisso, tamen ex hac traditione non maneat corpus taliter vitiatum, vt delinquens manifestare innocenti debeat.

8. Poterò prædictum peccatum etsi contra iustitiam sit, speciem tamen adulterij non constituit, quia adulterium est alieni tori violatio, *cap. lex illa 36. quest. 1. leg. inter §. 1. ff. ad leg. Iuliam de adulter. l. 1. in princ. tit. 17. part. 7.* At dum corpus sponso promissum est, & non traditum, non est illius torum, siquidem eo vti non potest, ergo illius vltus in fornicatione non

est violatio alieni tori, ac proinde neque adulterium. Secundò adulterium definit Consultus in leg. inter 6 ff. ad leg. Iuliam de adulter. vt sit accessus ad nuptiam, sponsa autem de futuro nupta non est, sed nupti promissa. Tertio ex leg. 81. Tauri, quæ est leg. 4. tit. 20. lib. 8. compilat. vbi dicitur. Si aliqua mulier estando calada, o desposada por palabras de presente cometiere adulterio. In quibus iudicatur de sponsarum per verba de futuro adulterium committere non posse. Atque ita ex communi sententia tradunt Cobarub. decret. 1. part. n. 8. Henric. lib. 11. c. 13. n. 4. Coninch. disp. 22. dub. 1. n. 4. Sanch. lib. 1. disp. 2. num. 2. Gutier. de matr. cap. 1. num. 16. & alij innumeri apud ipsos.

9. Neque obstat lex, si vxor 13. vers. diuus. ff. Ad leg. Iul. de adulter. ibi, etiam in sponsa hoc idem (scilicet crimen) vindicandum, quia neque matrimonium qualecunque, neque spem matrimonij violari permittitur, vbi clarè loquitur Consultus de sponsa de futuro, cuius coitus est sicut in vxore vindicandus. Quod verò talis coitus appelletur à Consulto adulterium, probatur ex illis verbis hoc idem, quæ cum præcedentibus iungi debent, præcedentia autem erant. Sed in eam vxorem potest maritus adulterium vindicare, quæ vulgaris fuerit. Cùm ergo statim subiungat lex, & hoc idem vindicandum intelligi debet, de quo antea sermo erat. Cùm autem de adulterio vxoris mentionem fecerit, apertè sub nomine adulterij coitum sponsæ de futuro intelligit, vt tradit Sarmient. lib. 1. select. interpretat. capit. 5. an. 1. Rifuentes in leg. 81. Tauri, & Gregor. Lopez, leg. 1. tit. 17. part. 7. verbo desposada. Non inquam obstat, nam vt rectè Cobarub. Sanch. Gutier. loc. allegat. asserunt verba hoc idem non debent totum quod in præcedenti clausula continetur implicare; satis enim est, quod illius rationem communem implicent, præstentque hunc sensum, hoc idem iniustitiæ crimen, siue adulterium appelletur, siue non; in sponsa de futuro iudicandum est, licet non eo rigore vindicetur, ac vindicatur adulterium.

10. Aduertunt tamen Aegid. de Coninch. dictis disp. 22. dub. 1. num. 7. Sanch. lib. 1. disp. 2. num. 1. Gutier. de matr. cap. 1. num. 22 & nos diximus tract. de benefico. disp. 4. part. 1. §. 1. n. 3. filios conceptos ex coitu cum desponsata de futuro non esse spurios, sed naturales; quia validè, esto illicitè matrimonium inter ipsos contrahi potest.

PVNCTVM VIII.

Qualiter compellendus qui renuit implere sponsalia?

- 1 Compelli potest in foro conscientie, tum in foro externo, & iudiciali.
- 2 Prius monendus est, & postea compellendus censuris, carcere, aliisque pœnis.
- 3 Compulsio debet esse moderata.
- 4 Fit satis obiectionibus.
- 5 Si causa subest dissoluendi sponsalia non est cogendus, debet autem causa iudicialiter cognosci.
- 6 Iudex Ecclesiasticus, & secularis compellere resistentem possunt.

1. **D**Vpliciter resiliens ab sponsalibus compelli potest, primò in foro conscientie, secundò in foro externo, & iudiciali. In foro conscientie iniuste ab sponsalibus resiliens compellitur negatione Sacramentorum, vt potè qui à peccato mortali non vult desistere: de qua coactione vide dicta de Sacramentis in genere, quia hæc communis est omnibus in peccato existentibus. De coactione verò in foro externo, & iudiciali per carcerem, per excommunicationem, aliisque censuras, doctores in varias sententias diuisi sunt, vt videre est apud Sanch. lib. 1. disp. 29. Gutier. de iuram. cap. 51. num. 4. & lib. 1. canon. quest. 18. num. 10. & de matrim. capit. 15. num. 2. Alij negant resilientem prædictis pœnis esse cogendum, sed tantum monendum ex capit. requisit de sponsalibus. Alij affirmant esse cogendum, si monitis non acquieuerit ex capit. ex literis el. 2. de sponsalibus. Alij vtramque sententiam conciliant, vt sententia negans esse cogendum intelligatur in sponsalibus non iuratis: sententia verò affirmans cogendum esse, intelligatur de sponsalibus iuratis.

2. Caterum sine sponsalia iurata sint, siue non, sponsus absque legitima causa de sponsalibus recedens monendus prius est per iudicem, vt desistat à recessu, & promissis satisfaciat, sin minus compellendus est carcere, excommunicatione, aliisque pœnis, vt colligitur expressè ex capit. ex literis el. 2. de sponsalibus. ibi, quia contra iuramentum venire periculosum est mandamus, vt eum moneas, & si monitis non acquieuerit, censura compellas, vt in vxorem recipiat, & tradunt Cobarub. decret. 1. part. cap. 4. n. 3. Henric. lib. 1. cap. 13. num. 4. Coninch. disput. 22. dub. 2. Layman. lib. 5. tract. 10. capit. 1. num. 4. Basil. Ponce. lib. 12. c. 4. num. 2. Sanch. Gutier. loc. alleg. vbi innumeros referunt. Ratio ea est,

quia iudex ex officio tenetur procurare, ne subditi iniuriam patiantur, neve ius eis debitum denegetur. Vnde si à subditis iniuriam patientibus requisitus fuerit, vt iniuriam compellat, ne sic in iniuria facienda prosequatur obligatus est ea compulsione vt, quam prudenter iudicauerit necessariam esse ad prædictæ iniuriæ remotionem. At ab sponsalibus resiliens sine causa grauem irrogat parti quæcum contracti; potest ergo à iudice compelli, vt ab ea iniuria desistat, & sponsalia impleat. Quod æquè procedit siue sponsalia iurata sint, siue non, nam in omnibus obligantur sponsi ius sibi inuicem concessum non denegare, & licet textus in capit. ex literis iuramentum ponderare videatur; decisio tamen non iuramento nititur, sed sponsalium, quæ de facto iurata fuerunt obligationi, tametsi strictius cogendi sunt sponsi, cum sponsalia iurata sunt, & strictissime, si puella sub ea fide deflorata est. Neque hæc coactio libertati matrimonij obest, quia voluntariè se illi subiecit, cum matrimonium promisit, ac proinde non est coactio iniusta, & ab extrinseco, quæ matrimonium impedit, sed coactio iusta, & ab intrinseco proueniens, quæ libertatem matrimonij non minuit.

3. Monent tamen pluribus relatis Sanch. disp. 29. num. 7. Gutier. de iuram. cap. 51. num. 4. & de matr. cap. 1. num. 2. Cobarub. decret. 1. part. cap. 4. initio, num. 5. Coninch. disp. 22. dub. 1. num. 10. iudicem procedere debere non præcisâ compulsione, sed moderata, argum. cap. requisit de sponsalibus, ibi, cum matrimonia libera esse debeant, monenda est potius, quam cogenda, cum coactiones difficiles soleant exitus habere. Quinimo si iudex intelligat nihil profuturum excommunicatione, ab illa imponenda abstinere debet. Quod si ea imposita videat nihil censuram prodesse, sed sponsum pertinacem esse, ab ea absoluerit delinquentem debet, ne ea coactus consensum fingat, & sponsa deflorata discedat.

4. Neque aduersus supradicta obstat textus in leg. stipulationes. §. Celsus. ff. de verborum obligat. decidens in obligationibus facti neminem compelli; sed soluto interesse liberari. Nam prædicta lex intelligi debet de factis, quæ æstimationem recipiunt: Horum enim obligatio ex tacita voluntate contractantium non est ad factum præcisè, quia factum ab inuito non rectè præstatur, sed est obligatio ad factum, vel ad illius interesse. Secus est de factis, quæ nullo pretio compensari possunt, vt sunt sponsalia, & matrimonium, horum enim obligatio ad factum præcisè est, non ad factum, vel interesse, cum nullo interesse æquari possint.

Neque item obstat textus in capit. 2. de sponsalibus. asserens resiliens inducendos esse, & omnibus modis inducendos, vt sponsalia exequantur. Cùm ergo nullum verbum de coactione fecerit, videtur inferri coactione non esse vtendum. Non inquam obstat, quia in prædicto casu verissimum est nullam coactionem adhibendam esse; quia prædicta sponsalia ex mutuo consensu dissoluantur, vt colligitur ex illis verbis: Si autem se adinuicem admittere noluerint. Ad sponsalia autem quæ ex mutuo consensu dissoluantur non coactione, sed monitione ne dissoluantur, vtendum est. Quod si monitis non acquieuerint sponsi, patienter toleranda est eorum inconstantia non tanquam malum, sed tanquam minus bonum, vt bene Cobarub. 4. decret. 1. part. cap. 5. §. 1. in principio. Nec denique obstat textus in capit. requisit, de sponsalibus. vbi ne matrimonia coacta sint, nèue difficiles exitus habeant, monitione potius quam coactione vtendum esse decidit. Nam ex prædicto textu non colligitur vtendum coactione non esse, potius contrarium manifestè colligitur, vtendum inquam esse coactione, secundariò tamen, & minus principaliter; nam præcipuè monitione vtendum est. Quod si monitio non profuerit, vt poterit iudex coactione moderata tamen; & ad aliquod breue tempus, non absoluta, & in perpetuum.

5. Illud verò existimo certum, si causa rationabilis adest dissoluendi sponsalia, nullatenus resiliens cogendum esse, vt definitur in capit. ex literis de sponsalibus. ibi: nisi rationabilis causa obstiterit, quia eo casu non recedit iniuste: sed iuste. Quam causam etsi Sanch. lib. 1. disp. 29. num. 6. existimet non esse opus iudicialiter cognosci, sed satis esse, si iudex ex iis quæ præ oculis habet, eam intelligat; verius existimo cognitionem iudicalem necessariam esse, nam cùm ex officio obligatus sit compellere recedentem absque causa, nequit ab hac obligatione publica liberari, nisi ex causa authenticè probata. Præterquam quod nolens compellere cùm sit à parte requisitus, manifestè indicat vel recedentem ita in malo proposito pertinacem esse, vt nullo modo credatur curandum, vel sufficientem causam recedendi habere, vel ipsum iudicem nolle suæ obligationi satisfacere. Debet ergo causam commissæ compulsioni publicè constare, sicuti constat compulsioni commissæ. Atque ita docent Petr. de Ledesma. de matr. question. 43. art. 1. dub. 3. Gutier. de matr. cap. 15. num. 2. circa finem. Basil. Ponce. lib. 12. capit. 6. numer. 5. in fine.

6. Index autem compulsionis est tam ecclesiasticus, quam secularis, uterque enim compellere potest resiliens, ut contractum obseruet, tamen contractus iuramento firmatus sit. Excipit tamen nisi de valore sponsalium, aut de causa dissoluendi illa lis moueatur; quippe eo casu solus ecclesiasticus procedere potest: quia non de facto scilicet sponsalium executione, sed de iure illorum, quod est spirituale agitur, & quia id regulariter contingit, id est lex regia 7. tit. 1. part. 4. inquit. Esta à premia debe fer fecha por la santa Eglefia. Vti tradunt Abbas cap. ex litteris el 2. de sponsalib. num. 4. Rosella verb. sponsalia n. 3. Brunell. de sponsalib. concl. 16. n. 6. Sanch. lib. 1. disp. 29. num. 9. Basili. lib. 12. cap. 6. num. 5. sine. Gutierri. de matr. cap. 35. num. 8.

PUNCTUM IX.

De pœna in sponsalibus, seu matrimoniis adiecta pro firmiori eorum obligatione.

- 1 Nemo obligari potest sub pœna soluenda.
- 2 Hanc prohibitionem habere locum in resiliens iniuste communis sententia affirmant.
- 3 Sed oppositum censet verius.
- 4 Affirmant plures pœnam appositam sponsalibus iuramento firmari.
- 5 Alij censent obligare iuramentum, sed non firmari promissionem.
- 6 Verius est nec iuramentum firmare promissionem, nec esse obligatorium.
- 7 Soluuntur opposita fundamenta.
- 8 Affirmat Sanch. pœnam solutam retineri posse, dum non petitur.
- 9 Distinctione respondetur.
- 10 Refertur triplex opinio, an contrahentes possint transigere de satisfactione damni ex recessu prouenientis.

1. Certum est apud omnes neminem obligari posse ad matrimonium sub aliqua pœna soluenda, id enim pactum prohibitum, & annullatum est in cap. Gemma mulier. 29. de sponsalib. ibi. Cum itaque matrimonia libera esse debeant, & ideo talis stipulatio propter pœnæ interpositionem sit merito improbanda, mandamus, quatenus si est ita, eundem B. ut ab extorsione prædictæ pœnæ desistat, Ecclesiastica censura compellat. Idem traditur in leg. Titia 134. ff. de verbor. obligation. & leg. fin. Cod. de sponsalib. leg. 1. tit. 11. part. 4. & leg. 39. tit. 11. part. 5. Quod adeo verum est, ut quælibet pœnæ appositio inter ipsorum cognatos, & amicos, tutores, vel dominos nisi matrimonium contrahatur irrita sit, quia horum damnum sponsorum damnum est, sponsosque mouere potest ad contrahendum. Secus si inter extraneos motu proprio (& non ex mandato sponsorum, aut illorum parentum) pœna appositæ esset ob contrariam rationem, ut pluribus firmat Sanch. lib. 1. de sponsal. disp. 30. n. 2. Gutierri. de matr. cap. 17. n. 2. Neque hanc prohibitionem & irritationem impedit quod pœna appositæ leuis sit, quia iura indistinctè prohibent pœnam in sponsalibus apponi, & quælibet pœna quantumuis minima ex se libertatem ad matrimonium requisitam diminuit. Quod si in aliquo casu ea libertas non minuat, per accidens est quod iura non attendunt, sed ea quæ frequenter contingunt spectant, ut bene tradit Abbas dicto cap. gemma num. 8. Cobarub. 4. decret. 2. part. cap. 3. §. 7. num. 5. Gregor. Lop. leg. 39. tit. 11. par. 5. vers. la pena. Sanch. disp. 30. num. 11. Gutierri. de matr. cap. 17. num. 5.

2. Triplex tamen est difficultas, an prohibitio prædictæ pœnæ locum habeat in resiliens ab sponsalibus iniuste, & perfide? Communis sententia affirmat, quia relati textus præcipue in cap. Gemma indistinctè prohibent pœnæ interpositionem, ne matrimonij libertas minuat.

3. Oppositum tamen probabilius existimo cum Aegid. de Coniach. disput. 22. dub. 5. concl. 2. num. 29. Suar. tom. 2. de relig. lib. 2. de iuram. capit. 23. numer. 5. Gab. Valq. opusc. de testam. cap. 3. dub. 2. numer. 28. Layman. lib. 5. tractat. 10. capit. 1. num. 8. Basili. Ponce lib. 12. de sponsalib. cap. 19. n. 8. Gotofr. in leg. Titia ff. de verbor. obligation. verbo, quia inhonestum.

Ratio est, quia nec iure naturali, nec positio prohibetur pœnam apponi iniuste resiliens. Quod sic probat: Et quidem de prohibitione à iure naturali facta certum est, cum hæc pœna matrimonij libertatem non impediatur, utpote quæ non ab alio, sed ab ipsismet contrahentibus ortum habeat, cuius solutioni se voluntariè subiecerunt. Positio autem iure solum prohibetur apponi iniuste resiliens, uti constat ex dicta leg. Titia de verborum obligat. & ex dicta leg. fin. Cod. de sponsalib. Antiquo enim iure Romanorum concessum erat non solum ab sponsalibus resiliens, sed etiam matrimonio contracto renunciare, seu diuortium instituere, modo resiliens

Ferd. de Castro. Sum. Mor. Part. V.

vellet pœnam legibus statutam subire, scilicet amissionem arrhæ, dotis, & donationis propter nuptias, ut habetur leg. 1. Cod. de sponsalib. & toto tit. ff. de diuortijs, & leg. neque ab initio Cod. de diuortijs, ubi ne matrimonia ad necessitatem transferrentur, statutum erat, ne alia pœna contrahentes attingerentur, ut habetur leg. si stipulatio, ff. de verbor. obligationib. Ceterum cum lege Evangelica hæc libertas recedendi ab sponsalibus, & matrimonio sublata sit, merito sublata est prohibitio apponendi pœnam iniuste resiliens, uti statutum est in Nouella 18. Leonis Imperatoris, in qua Iulio Gotofredo abrogatur dispositio leg. Titia 134. ff. de verbor. obligat. in ea namque Nouella inquit Imperator. At sanè ne ut fieri adest, sponsalia solum, deorsumque ferantur. Hoc mihi quemadmodum dixi maiorem obtinere vim videtur: solius enim arrhæ perditio, quæ in eum qui dedit, ac deinde sponsalibus non acquisit constituta est, eiusque in duplum restitutio, quam multam is qui arrham accepit, deindeque in pacto conuento non perisit, sustinet, ut propter pœnæ leuitatem ad pactorum rescissionem qui id facere cogitant facilius ferantur, facit. At ex pacto definitæ pœnæ grauius damnum sibi obuenire videns inconstans ille tardior omnino ad diuellenda sponsalia fiet. Quod sanè nos etiam nuptialibus contractibus magis conducibile fore animaduertentes quod ex consuetudine fieri solet, in legitimam constitutionem traducimus. Ex arrhæ siquidem perditione faciles sponsalium euetiones video, ex pœnæ persolutione non item. Nam grauius dependium (pacto enim constitutæ pœnæ arrha maior prorsus, atque grauior est) vel iniustum inhibens animi inconstantiam acquiescere illis, quæ antea de sponsalibus placuerunt compellet. Hactenus Imperator. Id ipsum constat ex cap. gemma de sponsalib. ubi sponsalia contracta erant ante septennium à quibus licet poterat contrahentes resiliens, idcirco iustum non erat pœnæ solutione obligari ad perseverandum in sponsalibus. Nullus ergo textus est, quo prohibeatur pœnam imponi iniuste resiliens, sed solum resiliens iniuste. Neque item ex ratione decidendi textus in cap. gemma de sponsalib. colligi potest pœnam imponi non posse iniuste resiliens; quippe textus mouetur ad prohibendum pœnam, ne matrimonio contrahendo libertas adimatur, vel aliquid minuat; at ex eo quod iniuste resiliens pœnæ solutione mouetur matrimonium celebrare, non minuitur eius libertas, sicuti minuitur ex eo quod excommunicatione, carceris reclusionem, pœnæ pecuniariæ exactio compellatur. Tum quia compellitur ad id quod iure naturali, & diuino astrictus est. Tum quia iure ipso nullam habet potestatem, seu libertatem à matrimonio abstinendi. Ergo nulla est libertas licita, & honesta, quæ prædictæ solutione pœnæ minuat. Præterea conuenticio de soluendis arrhis duplum, vel quadruplum statuta iure ciuili iniuste resiliens non corrigitur ex dicto cap. gemma, uti tradunt omnes ex communi sententia. Sed hæc est quædam pœna, & grauior fortè quàm ea quæ sæpè ex conuentione partium imponitur, ergo pœnæ appositio iniuste resiliens nec minuit matrimonij libertatem, neque villo modo prohibita est. Deinde licitum est teste Sanch. lib. 1. disput. 30. num. 9. & 10. Gutierri. de matrim. cap. 17. num. 7. & 8. pœnam apponere, ne coniux concubinam habeat, nè absque causa legitima diuortium faciat, quia hæc in fauorem matrimonij cedit, ergo etiam licita erit pœnæ conuenticio, ne ab sponsalibus sine causa diuertat, siquidem hæc conuenticio in matrimonij promissi fauorem cedit.

4. Secunda difficultas est, an pœna appositæ iniuste resiliens, & secundum communem sententiam resiliens iniuste firmetur iuramento, vel saltem debeatur eo iuramento appositæ? Plures relati à Sanch. lib. 1. disput. 32. num. 20. quos sequitur Coninch. disput. 22. dub. 5. n. 25. affirmant non solum iuramentum de soluenda pœna obligare ad illius solutionem, sed promissionem factam firmare: quia hæc promissio non videtur primariò prohibita ob bonum publicum, sed ob bonum priuatum, ne resiliens pœnæ solutione ductus matrimonium minus liberè contrahat. At quoties ob bonum priuatum primariò actus prohibetur, iuramento confirmari potest, uti pluribus firmat Sanch. lib. 1. disput. 32. n. 8. Secundo hæc promissio soluendi pœnam, esto sit contra bonos mores ciuiles, non tamen contra bonos mores naturales, non enim iure naturæ prohibita est, ergo firmari iuramento potest. Tertiò promissio soluendi pecuniam ludo vetito amissam irrita est iure positio, & tamen iuramento firmatur, quia nullam turpitudinem continet, ergo similiter firmari poterit promissio pœnæ sponsalibus appositæ.

5. Alij verò, scilicet Alexand. de Neuo, dicto cap. gemma de sponsalib. n. 10. Humbertus de Boueoco reperit. Auth. Sacram. puberum num. 133. Cod. si aduersus. Molin. Iesuita tom. 2. de iustit. tract. 2. disput. 151. pagin. 863. Lessius lib. 2. capit. 17. dub. 7. numero 56. sentiunt prædictum iuramentum obligare, tamen promissionem non firmare. Mouentur, quia cetero promissio de soluenda pœna in sponsalibus appositæ peccatum sit ut pote prohibita in dicto cap. gemma, ac solutio

B illius

illius prohibita est. Ergo iuramentum de illa soluenda validum erit, & obligatorium, sicuti quia solutio pecuniæ ob homicidium factum licita est, iuramentum de illa soluenda validum existit.

6. Nihilominus verius existimo iuramentum non solum non firmare promissionem alias inuvalidam, & prohibitam de pœna in sponsalibus appositam soluenda, sed neque obligatorium esse. Sic docent pluribus relatis Cobarub. *Rub. de testam. 2. part. num. 17.* Anton. Gomez. 1. var. capite 14. numero 24. Thom. Sanchez libro 1. disp. 32. numero 21. Gutierr. de matrim. cap. 17. num. 21. Basil. Ponce lib. 12. cap. 19. numero 7. Et quidem non firmari iuramento prædictam promissionem constat ex his quæ diximus tract. de iurament. punct. 9. præcipue §. 3. Ad firmandum namque contractum alias nullum & prohibitum, necesse est quod iure sic disponente vitium purgetur, ut ibidem probauimus, eo quod iuramentum de non retractando contractu nullo, & prohibito iniquum sit, nisi ius ipsum nullitatem, & prohibitionem tollat. At nullibi stante iuramento inuenitur sublata nullitas, & prohibitio apponendi pœnam sponsalibus, ergo iuramentum non potest confirmare prædictam promissionem nullam. Quod verò iuramentum de soluenda pœna obligatorium non sit, inde probo. Quia ius interdicens promissionem pœnæ in sponsalibus, non tam promissionem, quam solutionem illius interdicat, quia pœna non tam promissa, quam soluta libertatem matrimonij dimiuit. Ergo iuramentum de illa soluenda obligare non potest, vt pote de re illicita, & prohibita. Et confirmo. Solutio pœnæ est per se mala non sit, at quatenus in sponsalibus promissa est, iniqua est eius solutio, quia est promissionis iniquæ approbatio. Secus verò est, in solutione vsurarum, & pecuniæ per metum extortæ, quia earum promissio ob redemptionem vexationis licita est. Et idem est de solutione pecuniæ ob homicidium patratum, cuius promissio non per se, sed ex accidenti scilicet ex motione ad peccatum iniqua est, ac proinde sublata iniquitate obligat ad sui executionem. Secus est in pœna sponsalibus appositâ, quæ ratione sui prohibetur, ac proinde neque eius promissio, nec solutio honestari vlla ratione potest.

7. Et ex his soluta sunt opposita fundamenta. Ad primum primæ sententiæ nego prædictam prohibitionem non spectare bonum publicum, quippe spectat libertatem matrimonij. *cap. gemma, cap. requisit. de sponsalib. & leg. fin. Cod. eodem tit.* quæ sine dubio bonum publicum est. Adde est bonum priuatum respiceret; confirmare contractum non posset iuramentum, nisi à iure sublata esset nullitas, & prohibitio, quod in præsentem factum non est. Ad secundum; sufficit esse contra bonos mores ciuiles, vt nequeat iuramento contractus firmari, dum vitium non purgatur. Ad tertium, admissio promissionem soluendæ pecuniæ ludo vetito amissa esse nullam; & prohibitam, consequenter dicendum est illius solutionem illicitam esse, neque confirmari iuramento posse. Fundamentum verò secundæ sententiæ ex probatione nostræ conclusionis solutum est.

8. Tertia difficultas, an stante promissione soluendæ pœnam in sponsalibus appositam nulla, si de facto eam soluas, possit recipiens eam retinere, quousque à iudice compellatur restituere? Affirmant Sanch. lib. 2. disp. 31. num. 2. Lessius lib. 2. de iustit. cap. 17. dub. 7. num. 56. Coninch. disp. 22. dub. 5. numero 26. Mouentur, quia iura solum annullant promissionem, non tamē solutionem irritant, neque recipientem inhabilem reddunt. Et confirmatur ex eo quod plures Doctores relati à Sanch. censent recipientem pecuniam ludo vetito acquisitam obligatum non esse restituere, tamen si soluens nullam soluendæ obligationem haberet, quia leges solum liberant perdentem ab obligatione soluendi, at recipientem non reddunt inhabilem ad pecuniæ solutæ retentionem. Alij è contra existimant obligatum esse recipientem nulla expectata sententiâ restituere pœnam solutam, sicuti tenetur recipiens lucrum pecunia credita comparatum in regno Castellæ, ubi hi contractus irritantur. Hi sunt, Sotus, lib. 4. de iust. q. 5. art. 2. sine ante solut. arg. Alcozer. lib. de ludo, c. 30. Medina lib. 1. sum. c. 14. §. 29. Gutierr. de iuram. 1. part. cap. 53. num. 1. Ludouic. Lop. lib. 2. de contractib. cap. 2. fol. 387. Probant primò, quia promissio soluendæ pœnam in sponsalibus irrita est, & nulla, vt constat ex leg. fin. Cod. de sponsalib. & tradunt omnes. Ergo solutio virtute illius promissionis factæ nulla est, quippe promissio non tam propter se, quam ob solutionem irritatur. Secundò soluens pecuniam metu cadente in constantem virum promissam, eo quod credit ad illius solutionem obligari, solutio nulla est, nec transfert dominium in recipientem, vt probat Molina tom. 2. tract. 2. disp. 267. illa enim pecunia cum debita non sit, non potest titulo debiti concedi. Ergo soluens pœnam sponsaliorum, credens debitam esse quæ debita non est, dominium in recipientem non transfert.

9. In hac difficultate distinguendum cenfeo cum Ioann. Gutierr. cap. 17. de matrim. num. 15. & seqq. si soluas pœnam

vt promissis etiam nullis sitis, sciens indebitam esse, poterit recipiens eam retinere, quousque ad restitutionem compellatur, quia eo casu non solus pœnam promissam, quatenus virtute promissionis debita est, sed etiam donas pœnam promissam, eo quod promissa fuit; iura autem non donationem, sed solutionem virtute promissionis prohibent, & annullant. At si soluas pœnam sponsalium, eo quod credas te obligatum esse, cum tamen non sis, nullo modo poterit recipiens eam retinere; quia non habet titulum, ratione cuius eam retinere possit: quippe solo titulo debiti, qui nullus est, ei fuit concessa. Quod verò inquit Sanch. disputat. 31. num. 3. hanc pœnam aliquo modo debitam esse, verum non est: quia solum debiti potuit virtute promissionis, quæ profus nulla fuit iure sic disponente. Ea verò quæ pro alijs sententijs adduximus ex probatione nostræ sententiæ soluta manent.

10. Quarta difficultas. An esto pœna sponsalibus adiecta minimè debeatur, possint nihilominus contrahentes transigere, vt resiliens iniuste alteri contrahenti compenset damnum, quod innocenti prouenit ex recessu? In qua difficultate triplicem recenset Sanch. lib. 1. disp. 30. num. 15. Primam affirmantem obligari contrahentes posse tam ad compensationem damni emergentis, quam lucri cessantis; quia hæc compensatio non videtur constitui in pœnam, sed in pactum conditionale. Secundam negantem quodlibet pactum de prædicto damno, aut lucro; quia omnia alia stipulatio præter arrharum promissionem nulla est. *leg. fin. Cod. de sponsalib. & leg. Titia ff. de verbor. obligationib.* & libertatem matrimonij dimiuit. Tertiam, quam ipse Sanch. dicta disp. 30. num. 15. & Gutierr. de matrim. cap. 17. num. 14. veriorē existimant distinguentem inter lucrum cessans, & damnum emergens: affirmant namque damnum emergens innocenti ex eo quod resiliens promissis non steterit, posse in pactum compensandum deduci. Secus verò lucrum cessans: quæ sententia mihi maximè probatur, etenim resiliens iniuste ab sponsalibus iniustitiam committit aduersus innocentem. Ergo damnum quod innocenti prouenit ex prædicto recessu, quale esset, si aliquas expensas fecit in sponsalibus contrahendis, vel ob eam causam alia sponsalia sibi non leuiter vitia amisit, tenetur iniuste resiliens compensare etiam seclusa omni pacto. Poterit ergo hoc damnum deduci in pactum, quia non ex pacto, sed ex iniustitia violatæ fidei debetur, ius autem posituum irritat compensationem alias non debitam, secus verò quæ iure naturali debita est. Nullatenus verò deduci in pactum potest lucrum, quod innocenti prouenit ex matrimonio cuius erat promissio. Ponamus ergo sponsum recedentem locupletissimum esse, neque alium æquè locupletem ab innocente inueniri, quo casu non est dubium innocenti maximum lucrum cessare ex recessu delinquentis. Ad hoc igitur lucrum compensandum nequeunt contrahentes se mutuo obligare, quia obligarentur ad soluendam pœnam aliàs indebitam, cum ad illud lucrum non habeant ius nisi post matrimonium contractum. Hac distinctione facili soluantur, quæ ex alijs sententijs adduximus, ita vt sigillatim non sit necesse ea explicare.

PUNCTUM X.

An pœna consistens in lucro non acquirendo reiciatur ab sponsalibus?

- 1 Qualiter hac pœna constitui possit?
- 2 Ex rationabili causa hac promissio valida est.
- 3 Promissio facta à viro uxori propter nuptias tenet nuptiis sequitis.
- 4 Donatio, seu promissio contrahentibus facta ab alio tertio firmitatem habet.
- 5 Neque infirmatur dicta promissio, esto contrahentes contrahentes sint consanguinei.
- 6 Reiiicitur prædicta conditio, si legitime opponatur.
- 7 Legatum virgini relictum sub conditione, vt Titio nubat, non efficitur caducum, si alteri nubat ex paterno iussu.
- 8 Examinatur, an legatum relictum sub conditione vt nobilem ducas, possit obtinere, si prima vice nobilem ducas, tamen si secunda ignobilem.
- 9 Grauatius aliquam ducere in uxorem amittatne legatum, si requisitus renuat, etiam si postmodum velit.
- 10 An grauatius Mariam ducere, amittat legatum ducta aliâ, si viduus effectus Mariam ducere velit.
- 11 Quid si Maria recusauit, & postea velit.
- 12 An astrictus ducere Mariam, si ipsa renuat, perdat hereditatem? Negat communis sententia.
- 13 Apponitur quadam limitatio.
- 14 Quid de testatore relinquente legatum Mariæ, si Titius cum ea contraxerit, & Titius recusauerit.
- 15 Perdatne legatarius legatum relictum sub conditione, si conditio casu deficiat.
- 16 Apponuntur varia limitationes.

- 17 An legatum relictum puellis maritandis concedi possit religionem ingrediens? Proponitur ratio dubitandi.
 18 Sub distinctione responderetur.
 19 Excipitur ab hac distinctione legatum relictum puellis consanguineis testatoris.
 20 Quare ius præsumit testatorem legatum certa persona relictum velle concedere, si religionem ingrediatur, non autem relictum personis incertis.

1. **H**æc pœna constitui potest tum à contrahentibus tum ab alio tertio: contrahentibus constituitur, si vir promittat fornicari, vel è contra certam quantitatem si ipsi nupserit. Ab aliis verò constituitur, ut si eam quantitatem promittat viro, vel fornicari, si matrimonium contrahant, & non aliter. Quia in re communis est sententia eam promissionem factam ab aliquo ex contrahentibus nullam esse, nisi ex aliqua rationabili causa fiat, quia præsumitur facta affectu libidinis, & ob eam causam reprobat in leg. si ita stipulatus fuero, §. si tibi nupsero, ff. de verbor. obligat. ibi: si tibi nupsero decem dare spondes, causa cognita deneganda actionem puto, nec raro probabilis causa huiusmodi stipulationis est. Idem si vir à muliere eodem modo non in dotem stipulatus est, & tradit ibi Bart. Cobarub. 4. decret. 2. part. cap. 3. §. 3. num. 1. Sanch. lib. 1. disput. 33. num. 3. Gutierr. de matr. cap. 20. num. 2. & alij apud ipsos.

2. Verum si ex rationabili causa prædicta promissio à contrahentibus fiat, valida est, ut deciditur expressè cap. de illis de conditionib. appositis. Censetur autem ex rationabili causa promissio fieri, si fiat à fornicari viro, quia præsumitur facta in dotem. Deinde si fiat à viro senè, vel ignobiliore puella nobiliori, quia censenda est in compensationem iuventutis, & nobilitatis fieri, ut docent relati Doctores.

3. Illud verò est certum promissionem factam à viro uxori causa donationis propter nuptias validam esse, & sequitis nuptias confirmari, quia non est donatio gratuita, sed remuneratoria dotis receptæ. Et habetur leg. si contrahente Cod. de donationib. ante nuptias, & tradit Bart. in leg. si ita stipulatus fuero, §. si tibi nupsero num. unice ff. de verb. obligat. ibi. Cobarub. decret. 2. part. cap. 3. §. 3. num. 2. & 3. Sanch. disput. 33. num. 5. Gutierr. cap. 20. num. 3.

4. Si autem ab alienis donatio, seu promissio fiat contrahentibus de lucro acquirèdo, si matrimonium contrahant valida est donatio, seu promissio; quia hæc non est pœna, sed præmium matrimonij contrahentibus propositum, ut docent Molin. l. 2. de prim. cap. 13. à n. 1. Mantia. de coniectur. ultim. volum. 1. tit. 18. num. 1. Cobarub. dicto §. 3. numero 6. Sanch. dicta disput. 33. numer. 6. Gutierr. cap. 20. numer. 4. Quod adeo verum est, ut si dones, vel leges Mariæ hæreditatem ea conditione, ut Titio nubat alias amittendam, valida sit dispositio, quia non prius Mariam hæreditate absoluit acquirit, sed acquirenda sub ea conditione, ut Titio nubat, ut bene alijs relatis Sanch. num. 7. Gutierr. num. 5. Quinimo si instituas Mariam hæredem sub eo modo, ut Titio nubat, sin minus eam hæreditate prius tenet institutio; quia non prius hæreditate plenè acquirit, sed adquisita sub eo modo, sicuti notavit Sanch. num. 8. Gutierr. n. 5.

5. Neque hanc institutionem infirmat, tametsi Titius cui Maria nuptura est sit illius consanguineus intra quartum gradum, quia esto Pontificis dispensatio requiritur, ea dispensatio non est impossibilis, sed possibilis, & facilis, cum passim obtineatur, ergo non debet ut impossibilis reiici. Hoc autem intelligendum censet Thom. Sanch. alijs relatis lib. 8. disp. 5. num. 10. & 26. ut procedat, si testator, vel donans dispensationem expresserit, secus si ea omnia institutionem fecerit. Mouetur ex leg. regia 14. in fine tit. 4. part. 6. ibi: fueras ende si a quel con quien la mandaba que casa se fuese pariente della. Sed rectius Molin. lib. 2. de Hispanor. primog. cap. 15. num. 1. Gutier. de matr. cap. 26. num. 6. credunt dispensationem subsistere, tametsi dispensationis Pontificiæ non meminerit; quia præsumendus est illam velle. Non enim est credendum, velle testatorem, ut Maria nubat Titio contra iuris ordinem, vel eius institutionem caducam fieri. Vnde lex regia intelligi debet, nisi si quocumque Maria nuptura est talis sit, quocumque Pontifex rare, difficillimèque dispenseret, ut si esset in secundo gradu consanguinitatis; quia eo casu reiicienda est ea conditio, nisi testator dispensationis Pontificiæ obtinendæ meminerit.

Quod si dispensationis meminit, variant Doctores an sit reiicienda: Affirmant Molin. lib. 2. de primogen. cap. 13. num. 12. & 13. & Henriq. lib. 12. de matr. cap. 10. num. 4. reiiciendam esse prædictam conditionem utpote ferè impossibilem, & legatum purum subsistere. Sed rectius Acosta lib. 1. select. interpret. capite 8. numero 14. Mol. in annotat. appositis ad finem libri numero 12. Sanchez libro 5. de matr. disput. 5. numero 20. Gutierr. de matr. cap. 20. num. 7. Negant prædictam conditionem reiici debere, quia esto difficillimè dispensatio impetretur, absolute impossibilis non est, cum sæpè videamus concedi, non igitur reiici debet ea conditio, ut impossibilis.

Ferd. de Castro. Sum. Mor. Part. V.

6. Conueniunt tamen Doctores reiici prædictam conditionem, si legitime, vel alias debite hæreditati apponatur, quia acquirit grauari quod liberè debitum est, ut bene Cobarub. 4. decret. 2. part. capite 3. §. 3. numero 7. Mantia. de coniectur. ultimorum volum. tit. 18. num. 12. Molin. libro 2. de primogen. capite 13. numero 4. Sanch. disput. 33. numero 10. Gutierr. cap. 29. numero 8. ex leg. quoniam in prioribus Cod. de inofficioso testam. Secundo reiicitur, si nuptiæ indigne sint hæredes, vel legatario. Nam ob difficultatem grauem, quam passurus esset legatarius in ea conditione impedienda, ius eam conditionem ut impossibilem reiicit. leg. cum ita legatus ff. de condit. & demonstrat. & leg. 14. tit. 4. part. 6. ibi: conueniunt non podiam debia casar; & leg. 32. tit. 9. parte 9. & tradunt omnes Doctores teste Sanchez disputatio. 33. numero 11. Gutierr. cap. 20. num. 9. Hoc autem intelligendum est inquit Sanch. & Gutierr. modo fornicaria, cui prædictam grauem imponitur vidua non sit, nam si vidua est, esto non tenetur indigno nubere, tenetur tamen à nuptiis abstinere, quia in ea dispositione duo imbibuntur, primum expressè, nempe, ut nubat indigno quod reiicitur, secundum tacitè, ut nemini alteri nubat, quod in viduo, & vidua sustinetur, leg. cum tale ff. de condit. & demonstrat. vnde si alteri nubat perdit legatum.

7. Ex his inferunt Mantia. de coniectur. ult. volum. lib. 11. tit. 18. in fine. Molin. lib. 2. de primogen. cap. 13. num. 22. Cobarub. 4. decret. 2. part. cap. 3. §. 8. numero 2. Thom. Sanch. disput. 33. numero 14. Gutierr. cap. 20. numero 11. & alij apud ipsos legatum virgini relictum sub conditione, ut Titio nubat non effici caducum, si alteri nubat ex paterno iussu, quia prædicta conditio subintelligenda erat, quatenus decenter, & honestè impleri posset. At non est decens, neque honestum, ut virgo alicui nubat contra patris voluntatem. Ergo eo casu non est censenda obligata Titio nubere, & consequenter nec legatum amittere.

8. Pro prædictorum intelligentia enodant Sanch. disput. 33. à n. 14. & Gutierr. de matr. capite 20. à n. 12. aliquot difficultates, quas suo ordine proponemus. Prima est, an legatum tibi relictum sub conditione ut nobilem ducas, aliàs legatum amittas, satisfacias huic dispositioni, si prima vice nobilem ducas, tamen si viduus effectus ignobilem duxeris? Rationem dubitandi præstat regula illa communis: Sermo simpliciter prolatus de prima vice est intelligendus, leg. bones §. hoc sermone ff. de verbor. obligat. quod maximè verum habere debet in iis quæ odiosa sunt, & libertatem matrimonij aliquo modo diminuunt, ut est in præsentis. Atque ita docent Acosta in l. cum tale. §. si arbitratu ampliat. 3. numero 10. ff. de conditione & demonstrat. Sed omnino tenendum est te prædictæ dispositioni non satisfacere, eo quod finis dispositionis ne scilicet hæreditas ad ignobilem deueniat, æquè in secundo matrimonio, ac in primo procedit, cum æquè ex utroque filij procreari possent. Atque ita affirmans esse omnium docet Peralta, in leg. vnum ex familia §. et si fundum, num. 31. ff. de legat. 2. Mantia. de coniect. ult. volum. lib. 11. tit. 18. numero 3. Sanchez alios referens lib. 1. disputat. 33. numero 14. Gutierr. de matr. capite 20. numero 12. Neque obstat lex bones §. hoc sermone, quæ intelligenda est, cum non procedit eadem ratio in secunda vice, ac in prima. Secus si eadem ratio militat, ob quam in dispositione affirmatiua ducendi nobilem, negatiua conditio clauditur ne ignobilis ducatur.

9. Secunda difficultas; an grauatius aliquam ducere in uxorem, si requisitus tenuat, amittat legatum, vel hæreditatem, ita ut penitentia ductus illud recuperare non possit? In qua difficultate optimè distinguit Pelaez de maiorat. 1. part. quæst. 50. numero 13. quem sequitur Sanch. dicta disput. 33. num. 15. Gutierr. de matr. capite 10. numero 13. Si legatus, seu instituens voluit ipso iure priuare hæredem, vel legatarium nolentem dispositioni acquiescere hæreditate, vel legato, & successori applicare, nullatenus poterit id recuperare, esto peniteat, quia successor non potest ob nouam legatarij penitentiam iure sibi quæsitum priuari. Excipe nisi legatarius, cui conceditur beneficium restitutionis in integrum, quia eo casu successor non est plenè ius quæsitum. Si autem non priuet ipso iure hæreditate, vel legato, poterit optimè penitere, quia nemini quæsitum ius est, sed omnia integra sunt.

10. Tertia difficultas, an hæres, vel legatarius grauatius Mariam ducere amittat legatum, vel hæreditatem, si aliam duxerit, tametsi viduus effectus Mariam ducere velit? Communis resolutio est legatum, & hæreditatem amittere, quia non satisfacit dispositioni, quæ de primis nuptiis, non de secundis intelligitur, leg. matrimonij ff. Qui, & à quibus. & leg. quod air. §. proinde ff. de Diuortio leg. hac conditio filia mea & leg. cum ita §. 1. & leg. hoc genus ff. de conuentionib. & demonstrat. Quod intelligendum est, si tempore delatæ hæreditatis, vel legati aliam à Maria duxit. Secus si hæreditas, vel legatum delatum est tempore viduitatis, quo Mariam ducere intendit, quia tempus delatæ hæreditatis, vel legati semper respiciuntur conditiones appositæ, uti dicitur leg. interuenit ff. de legat. præstandis. Atque ita docent Acosta. leg. cum tale

§. si arbitratus limit. 3. num. 2. & seqq. ff. de conditionib. & demonstrat. Molina lib. 2. de primogen. cap. 13. numer. 16. Sanch. disp. 33. num. 17. Gutierr. de matr. cap. 20. num. 15. Quod si hoc tempore Maria cum alio nubat, hæres, vel legatarius hæreditatem, seu legatum non amittet, quia per ipsum non stetit conditionem implere. Quinimo eam viduam factam non tenetur ducere, quia conditio de primis, & immediatis nuptiis intelligi debet, ut bene tradunt Doctores nuper relati.

11. Quarta difficultas, an perdat legatum grauatus Mariam ducere, si ipsa nuptias primò recusauit, & postmodum annuat, grauatus autem eo tempore nolit? Qua in re Sanch. disp. 33. num. 18. approbat distinctionem Mantice de coniect. vlt. volunt. lib. 11. tit. 18. à n. 38. & Menoch. lib. 4. de præsumpt. præsumpt. 183. à n. 2. si tempore quo Maria ducenda erat, & nuptias recusauit, hæres, vel legatarius alias contraxit nuptias, vel hæreditatem, seu legatum adit, vel si non adit, est legatum non quantitates, sed speciei, quod statim in legatarij dominium transit, non amittit legatum, quia conditio habetur pro impleta. argum. leg. 1. Cod. de instit. & substitutionib. At si nullas contraxit nuptias, nec hæreditatem adit, neque hæreditas est speciei scilicet domus, vel fundus sed quantitas, nempe pecunia, vel aliquid modij tritici pendet legatum, si Maria deuo consentiente ipse renuat, quia omnia sunt integra.

12. Quinta difficultas, an strictus Mariam ducere sub pœna priuationis hæreditatis hæreditatem amittat, si ipsa requisita nolit nubere; Communis est sententia, quam tradit Molin. lib. 2. de Hispanor. primog. cap. 13. num. 4. Molina Iesuita tract. 2. disp. 206. in fine, & disput. 207. circa medium. Mantica de coniectur. vltim. volunt. lib. 11. tit. 18. num. 37. Menoch. de præsumpt. lib. 4. præsumpt. 183. num. 25. Sanch. lib. 1. disput. 33. num. 19. & 20. Gutierr. de matrim. cap. 20. num. 8. negans hæreditatem amittere, eo quod videatur ad illud matrimonium grauati non absolute, sed Maria consentiente, quare illa renuente cessat grauamen impositum, & conditio reputatur impleta. ex leg. 1. Cod. de instit. & substitutionib. & leg. 14. tit. 4. par. 6. Neque opus est ad liberandum grauatum à conditione sibi imposita ducendi Mariam, quod ipsa expressè recuset nuptias. Satis enim est, quod virtualiter eas recuset impedimentum malitiosè apponens, ne à grauato requiratur, ut bene tradit Molina Iurista, Gutierr. & Sanch. supra. Debet tamen grauatus hanc protestationem suæ intentionis ex mandato iudicis præstare ad domum ipsius mulieris, eiusque consanguineis notam facere, ut mulieris malitia, & recusatio, & grauati diligentia nota sit, ut tradunt prædicti Doctores.

13. Prædicta limitant communiter scribentes teste Gregor. Lopez in dicta leg. 14. tit. 4. par. 6. verbo eno sele enbargara. Eman. Acosta leg. cum tale §. si arbitratus limit. 3. num. 18. Molin. de primogen. cap. 13. num. 19. Sanch. lib. 1. disp. 33. num. 21. Gutierr. de matr. cap. 20. num. 19. ne procedant in contractu irrevocabili inter viuos, sed solum in vltimis voluntatibus. Credunt enim favore vltimarum voluntatum introductum esse in leg. 1. C. de inst. & substit. & aliis, ut dispositionis conditio censetur impleta, quoties per grauatum non stat grauaminis executio. Quod ad contractus (inquunt) intra viuos trahi non debet, sed necessariò conditio in specifica forma implenda est, aliàs donatum deficiet, nisi aliud à donante exprimat. Caterùm etsi hoc commune sit, & ut commune consulendum, probabile satis est, & æquitati non parum conforme, ut videre est apud Molin. supra, donatarium cui donatum conceditur sub aliqua conditione ab alterius voluntate pendente retinere donatum posse, si per ipsum non steterit, quo minus conditio executioni mandetur: quia subintelligendum est donatum concedi sub conditione non impossibili, sed possibili, & rationabili, ac proinde quatenus à donatario pendet.

14. Sexta difficultas; quid sit dicendum, si testator Mariæ legatum reliquit sub hac forma: *Lego Mariæ, si Titius cum ea contraxerit*, an Titio reculante obtineat Maria legatum, si per ipsum non steterit? Variant Doctores, ut constat ex adductis ab Acosta leg. cum tale §. si arbitratus limit. 6. num. 27. ff. de condit. & demonstrat. Menoch. de præsumpt. lib. 4. præsumpt. 183. à n. 32. Mantica de coniectur. vltim. volunt. lib. 11. tit. 18. num. 37. Sed rectius Gregor. Lopez, dicta leg. 14. verbo si casare tit. 4. par. 6. quem sequitur Sanch. disp. 33. num. 22. Gutierr. cap. 20. de matr. num. 20. asserit inspiciendum esse cuius intuitu, & favore testator matrimonium contrahi voluerit, nam si favore Mariæ legataria obtinebit legatum. Secus si favore Titii.

Hinc inferunt Sanch. num. 23. Gutierr. num. 21. si tibi legatum, seu donatio fiat, ut facias aliquod matrimonium contrahi, eo non contracto non obtinere legatum, aut donationem, tamen si omnem diligentiam præstiteris, ut matrimonium contraheretur, quia non est pœna, sed præmium, quod non censetur oblatum, nisi effectu sequuto. Caterùm iuxta superius dicta, crederem legatum te retinere posse; quia

in vltimis voluntatibus conditio impleta censetur, quoties in culpa non es exequendi conditionem, secus verò donatum, quia in donationibus ex communi sententia non diligentia, sed effectus sequutus spectatur.

15. Septima difficultas, an si prædicta conditio mixta, pendens inquam à plurium voluntate calu deficiat, perdat hæres, seu legatarius hæreditatem, vel legatum. V.g. instituta est Maria hæres, vel legataria sub conditione, ut Titio nubat, antequam id potuerit præstare mortua est, vel Titius; debet tunc illi legatum, seu hæreditas; Molina Iesuita tr. 2. disp. 106. & disp. 207. censet, si Titius moriatur, & ipsa superuiuat, deberi hæreditatem, seu legatum; quia non est æquum priuari ob defectum conditionis absque eius culpa contingentem. Secus verò si ipsa decedat cum hæreditas non fuerit ipsi radicata, ut ad successores transire possit. Communis tamen resolutio est teste Molina Iurista lib. 2. de Hispan. primogen. capite 13. numero 23. & sequentibus. Mantica de coniectur. vltim. volunt. leg. 11. tit. 18. num. 37. Menoch. de præsumpt. lib. 4. præsumpt. 183. numero 40. & 41. Thom. Sanch. lib. 3. disputat. 33. num. 24. Gutierr. de matr. cap. 20. num. 22. in vtroque calu perire hæreditatem, seu legatum: quia concessum fuit sub conditione nuptiarum, qua conditione sublata legatum perit, nisi à iure conditio suppleatur, ut contingit cum ex malitia pars non grauata nuptias recusat. leg. 1. Cod. de instit. & substit. Atque ita habetur expressè leg. legatum Cod. de conditionib. insert. ibi: *cum moriuo filio priusquam matrimonium cum eo contraheres, conditio defecerit, nulla ratione deberi tibi existimus*. Et leg. in testamento la 2. ff. de condit. & demonstrat. & leg. regia 14. tit. 4. par. 6. si acaciele que la mujer se muera, o aquel con quien la mandaba casar antes que se cumpla la conditio no vale el establecimiento, o la manda que asi fuele fecha.

16. Huic doctrinæ, ut constat ex Menoch. Mantica. Molin. Sanch. Gutierr. locis allegatis, plures limitationes adhibentur. Prima, ne procedat in maioratus institutione, hæc enim institutio ex præsumpta testatoris voluntate subsistere videtur, casu quo institutus superuiuat, tamen si moriatur is, quocum matrimonium contrahendum erat, quia non petitur matrimonium ut conditio; sed ut modus, quo deficiente non perit dispositio, ut tradit Molin. dicto libro 2. capite 13. numero 25. Sed hoc sublimitat duobus modis Molin. & bene in annotat. ad dict. capite 13. numero 13. in fine operis, quem sequitur Gutierr. numero 24. primò ne procedat, quando extraneus est institutus, & persona quæcum contrahere debebat ex familia institutoris. Secundò si femina vocata esset sub ea conditione, ut agnato nuberet, idque ob conseruandam agnationem, quia in his casibus cessat præsumptio, cum manifestum sit non aliter restatorem voluisse institutionem subsistere, quam conditione obseruata. Secundò limitatur, ne procedat in legato alimentorum. Quippe favore alimentorum conditio casu deficiens censetur impleta, quapropter si puellæ pauperi legatum in dotem relictum sit, ut Titio nubat, & antequam id præstare possit Titius deficiat, legatum obtinebit, quia censetur quasi in alimenta concessum, ut tradit Menoch. dicta præsumpt. 183. num. 42. Mantica. lib. 11. tit. 22. num. 32. Sanchez dicta disp. 33. num. 25. Gutierr. cap. 20. num. 25. Tertio limitatur in legato libertatis, quia favore libertatis conditio casu deficiens reputatur impleta, ut bene Menoch. num. 43. Quarto in legato ob causam piam, quæ fauores libertatis obtinet, Menoch. num. 44. Quintò in legato, cuius conditio partim impleta est; quia reputatur integrè impleta, ne dispositio pereat. Menoch. num. 45. Sextò si matrimonium contrahendum non ut conditio, sed ut modus postulatum est, non perit legatum, si deficiat is, quocum legatarius contrahere debet, ut bene Molin. Sanch. Gutierr. Menoch. locis relatis tradunt. Ex verbis autem institutionis colligendum est, an sub conditione, vel sub modo grauamen appositum fuerit. Septimò quoties conditio deficit ex legantis defectu. V. g. legauit centum Ecclesiæ testator, si ibi fuerit sepultus, mortuus est excommunicatus, obtinet Ecclesia legatum, ut optimè docent alii relatis Menoch. dicta præsumpt. 183. num. 46. Sanch. disp. 33. num. 26. quia æquum non erat priuari Ecclesiam legato ob non concessam sepulturam, quam iure concedere non poterat. Quoties vero conditio deficit ex impedimento appposito ab aliquo tertio, quia scilicet impedit matrimonium contrahendum, conditio non reputatur impleta, sed legatarius actionem habet aduersus impediendum, ut damnum, quod ex impedimento ei prouenit, & lucrum: quod cessat satisfaciatur. Quod intelligendum est modò ab impediendo satisfactionem obtinere possis, ipsèque teneatur eam præstare, neque sit ex cuius consensu conditio, ut latius tradunt Molin. Menoch. & Sanch. locis saepe alleg.

17. Octaua, & grauissima difficultas, an relictum puellis maritandis concedi possit religionem ingredientibus? Ratio difficultatis est, quia religio est quoddam spirituale matrimonium, & sub eo nomine coarctetur iuxta illud 1. ad Timoth. 5. *Cum luxuriant & ierint in Christo nubere volunt;* &

& colligitur ex cap. 2. & vlt. de translat. pralat. cap. ex publico, de conuers. coningat. & tradit Bart. authent. de sanctissim. Episcop. §. sed & hoc presenti collat. 9. num. 2. & Bald. Cynus, Paul. de Castro in authent. nisi rogati, Cod. ad Senatusconsult. Trebellian.

18. Sed distinguendum est, si legatum relictum sit alicui determinatæ personæ, vt matrimonium contrahat, poterit concedi si religionem ingrediatur ex expressa decisione textus. §. sed & hoc presenti Authent. de sanctissim. Episcop. collat. 9. & Authent. nisi rogati Cod. ad Senatusconsult. Trebell. & tradunt post alios antiquiores Cobarub. 1. Var. capite. 19. numero 10. Mantica de coniectur. vltim. volunt. libero 11. tit. 18. numero 26. Menoch. lib. 4. præsumpt. 148. an. 13. Gutierr. cons. 26. num. 13. & lib. 1. can. quest. num. 20. & de matr. cap. 20. num. 27. Sanch. lib. 1. disp. 33. num. 29. Molina tom. 1. tract. 2. disp. 207. concl. 1. Rationem aliqui Doctores reddunt, ne via statui perfectionis præcludatur. Sed est frivola ratio; nam prædicta dispositio viam perfectioni non præcludit, tamen matrimonij statum foueat, quod bonum est. Nemo enim obligatur in opera perfectiora suas diuitias expendere, sufficit si eas expendit in opus honestum quale, est puellas pauperes donare, neque puella ex hac dispositione impeditur à religione, cum possit legato relicto religionem amplecti. Quapropter fundamentum huius decisionis est, sola præsumptio à iure facta voluntatis testatoris, qui creditur in legato relicto determinatæ personæ in matrimonium collocandæ solum spectasse quod ipsi personæ vtile sit, eamque in statum decentem collocare. Cum ergo religionem ingrediens statum decentem, & maximè vtilem assumat, ex præsumpta testatoris voluntate legatum obtinebit. Secus erit si non solum legatum relictum sit determinatæ personæ, vt matrimonium contrahat sed vt contrahat cum persona determinatâ; quia eo addito satis exprimit non spirituale matrimonium, sed carnale velle. Quod si ea personæ, cui puella nubere debet obiisset, antequam ipsa esset in mora, necessariò alteri nuptura est, vt possit legatum obtinere; quia non conceditur legatum eo solum vitam cœlibem, sed ob matrimonium; ei autem religionem ingrediens & legatum conceditur ex præsumpta testatoris voluntate. Cum enim cessauerit matrimonium cum determinatâ persona contrahendum, & solum relinquatur obligatio contrahendi matrimonij, recidit iuris præsumptio velle testatorem ad nuptias tam carnales, quam spirituales legatum concedere.

At si legatum relictum sit non personæ determinatæ, sed indefinitè pro puellis maritandis, nequaquam concedi poterit religionem ingrediens, quia dispositio textus Authent. de sanctissim. Episcop. §. sed hoc præsentis collat. 9. solum est de legato relicto certæ personæ, ibi, siue reliquerit suis liberis, siue alij cuiuscunque personæ. Ergo trahi non debet ad legatum incertis personis relictum, quia est dispositio à iure communi exorbitans, quod exigit, vt conditiones in forma specifica, & propria, & non ficta impleantur. leg. Meuius. & leg. qui heredi, ff. de condit. & demonstrat. At religio solum fictione iuris matrimonium vocatur, non propriè, ergo legatum relictum sub conditione matrimonij contrahendi non poterit religionem ingrediens concedi. Atque ita docent Gutierr. Mantica, Cobarub. Menoch. Sanch. num. præced. relati.

19. Ab hac tamen doctrina excipiendum est legatum relictum pro puellis consanguineis testatoris, hæ enim obtinebunt legatum relictum pro illis maritandis, tamen si religionem ingrediatur, quia propter affectionem testatoris, latam interpretationem legatum recipit, vt dicitur in leg. Aurelius §. Titius testamento facto, ff. de liber. legat. censeturque ac si certæ personæ legatum factum esset: sicuti docet Sanch. d. disp. 33. mem. 32. Mantica, lib. 8. de coniectur. vltim. volunt. tit. 5. numero 22. Gutierr. de matr. num. 27. in fine.

20. Quod si inquiras, quare ius præsumpsit testatorem velle suum legatum certæ personæ maritandæ relictum concedi, si religionem ingrediatur, non autem relictum personis incertis ea est, quia si legatum certæ relictum alteri concedatur, eo quod ipsa religionem ingrediatur, legatum in specifica forma non impletur, secus verò incertis relictum. Nam esto hæc, vel illa religionem ingrediatur, aliis concedi potest, vt matrimonium inean. Ob quam causam Tiracquel. de causa cessante limit. 18. numero 4. Sanch. lib. 1. disp. 33. sub num. 32. Gutierr. de matr. cap. 20. num. 28. & alij apud ipsos affirmant legatum relictum certæ personæ, vt in matrimonium collocaretur concedi posse ipsi, tamen si tempore conditi testamenti nupta esset, ne dispositio testatoris irrita censetur, secus verò incertis personis relictum, non enim dari posset nuptis, sed nubendis.

PUNCTVM XI.

An pœna lucri non acquirendi retrahens à nuptiis validè donationi, & legato imponi possit?

- 1 Pœna lucri non acquirendi à nuptiis retrahens in vltimis voluntatibus appositæ ei qui nunquam matrimonium contraxit, nec consummavit, nulla est.
- 2 Appositæ verò in contractu irrevocabili inter viuos vitiat contractum.
- 3 Reijcitur conditio testatoris maiorem quantitatem apponens famina non nubenti, quam nubenti.
- 4 Idem est si leges virgini centum, si non nupserit.
- 5 Quid de legato factio alicui tertio sub ea conditione, si virgo non nupserit.
- 6 Item reijcitur à legato conditio nubendi ex alterius consensu, & arbitrio.
- 7 Limitatur doctrina, ne procedat quando legans expressit suam voluntatem verbis negatiuis priuantibus hereditate, vel legato.
- 8 Sed rectius est prædictam conditionem esse excludendam. Et fit satis argum. oppositis.
- 9 Deinde reijcitur à dispositione vltimæ voluntatis conditio auertens à liberis procreandis.
- 10 Supradicta conditio appositæ viua, vel viduo non reijcitur.
- 11 Plures censent aquè vitare contractum inter viuos conditionem ab statu clericali vel religioso auertentem.
- 12 Contraria sententia verior est.
- 13 Valida est conditio ingrediendi religionem legatis appositæ.
- 14 Aliqui censent debere in religione profiteri.
- 15 Verius est satisfacere, si recto animo religionem ingrediatur.
- 16 Satis fit fundam. oppositis.
- 17 Subsistit conditio sub priuatione hereditatis virgini appositæ, ne nubat extra familiam, vel extra oppidum. Et satisficit rationi dubij.
- 18 Sustinetur conditio prohibens nuptias pro alio determinato tempore.

DVo sunt in hoc puncto ferè ab omnibus recepta teste Sanch. lib. 1. disp. 34. a num. 2. & Gutierr. de matr. cap. 21. a num. 1. Primum est pœnam lucri non acquirendi à nuptiis retrahentem in vltimis voluntatibus appositam ei, qui nunquam matrimonium contraxit, & consummavit, nullam esse, & hereditatem, seu legatum sub ea pœna relictam purum remanere exclusa prædicta pœna, vt impossibili, nisi fortè fauore libertatis fuerit appositæ: habetur expressè leg. quories 2. leg. cum tale 71. §. Meuius. & leg. Titia si non nupserit ff. de condit. & demonstrat. & §. impossibilis insit. de heredib. instituendis.

2. Secundum æquè receptum est, prædictam pœnam appositam ei, qui nunquam matrimonium contraxit, & consummavit eo contractu irrevocabili inter viuos non excludi à contractu, sed contractum omnino vitare, vt colligitur ex §. si impossibilis insit. de iniur. lib. stipulationib. ibi, si conditio impossibilis obligationibus adijciatur nihil valet stipulatio. & ex leg. non solum ff. de actionibus & obligatio. leg. si super impossibili ff. de fideiussorib. leg. impossibilium ff. de Regul. iuris. At prædicta pœna vt bono Republicæ contraria, cui expedit filiorum procreatione ex legitimo matrimonio augeri à iure reprobatur. leg. 1. Cod. de iudic. viduis. tollend. Conditiones autem reprobatae à iure impossibiles reputantur. l. conditiones qua contra bonos mores ff. de conditionib. institutionum. Ergo prædicta pœna impossibilis est, & contractui per modum conditionis adiecta illum vitiat. Quod si roges quare prædicta pœna in modum conditionis appositæ ab vltimis voluntatibus excludatur, non verò à contractibus, sed illos vitiat? ea est præcipuè, ne dispositio testatoris, quam ipse emendare non poterat corrueret. At cum promittens, & donans vt potè qui post contractum superstes est, emendare suum contractum possit, noluit ius prædictum contractum sustinere conditione reiecta, sed potius statuit prædictum contractum nullum esse, vt integrè à contrahente emendaretur.

Ex his inferitur primò legatum, seu hereditatem tibi in testamento relictam sub conditione ne matrimonium in eas te obtinere posse, tamen si primò, & secundò in eas matrimonium; quia esto obligari posses, ne secundas nuptias contraheres, at cum ex modo, & forma, quo prædicta conditio apponitur nuptiæ tibi interdicanter, conditio illa vt turpis, & impossibilis reijcitur, & legatum purum subsistit, vt bene aduersus Acosta in leg. cum tale §. si arbitrari limit. vlt. num. 5. docet Sanch. dicta disputat. 34. numero 5. Gutierr. cap. 21. num. 8.

3. Secundò reicienda est illa conditio, qua testator maior: m quantitatem fœminæ non nubenti, legat: quam nubenti, quia ille excessus à nuptiis retrahit; estque contra expressam decisionem textus, in leg. Titia si non nupserit ff. de condit. & demonstrat. & tradit alios referens Cobarub. lib. 1. var. cap. 19. num. 9. & 10. Sanch. disp. 34. num. 6.

4. Tertio si sub ea forma legatum facias, lego virgini, centum si non nupserit, quod si nupserit, Titio restituat; poterit virgo illa centum retinere, nec tenebitur restituere; quia est conditio retrahens à nuptiis, ac proinde à legato reicienda, ut probat textus in leg. quovies ff. de condit. & demonstrat. Sanch. alius relatis dicta disput. 34. num. 9. Gutierr. capit. 21. num. 11.

5. Quarto si legatum factum sit alicui tertio sub ea conditione, si virgo non nupserit, distinguendum est, si ille tertius sit virgini consanguinitate, affinitate, amicitia, vel alio modo coniunctus; ita ut merito præsumi possit retrahendam esse à nuptiis, ne ille tertius legatum amittat, reiciatur conditio à legato, & illud obtinebit legatarius, tamen si virgo nupserit. Secus verò si ita extraneus sit, ut nulla ratione moveri possit virgo ob legati amissionem. Sanch. numer. 10. Gutierr. num. 12.

6. Quintò reicitur à legato conditio nubendi ex alterius consensu, & arbitrio ex leg. cum tale §. rescriptum ff. de condit. & demonstrat. eo quod libertas matrimonij minuitur, & legatarius à matrimonio ea conditione retrahitur, cum possit alter suum arbitrium, & consensum denegare in eam personam quæ legatario placuit. Sic Acolta in dicto §. rescriptum num. 7. Molin. de Hispanor. primogen. cap. 13. num. 35. Sanch. disp. 34. num. 19. & 20. Secus esset, si legatum factum esset sub obligatione petendi consilium, nam hæc petitio à propria voluntate pendet, & cum non astringatur legatarius consilium sequi, eius libertas in matrimonio contrahendo non minuitur, ut bene plures referentes docent Molin. lib. 2. de primogen. cap. 13. num. 37. Cobarub. 2. part. decret. cap. 3. §. 8. num. 3. Sanch. disp. 34. num. 24. Gutierr. de matr. cap. 21. n. 25. Quod si is à quo est petendum consilium abrens sit, & periculum in mora, vel alia via nequeat commodè ab eo consilium requiri, poterit legatarius & matrimonium contrahere, & legatum obtinere consilio irrequisito, quia per ipsum non stat conditionis executio, ut bene aliis relatis docent Sanch. num. 25. & 26. Gutierr. cap. 21. num. 24. Ex qua ratione inferitur, si viuo testatore decedat is, à quo consilium est petendum, legatum obtinere, & matrimonium contrahere posse legatarium; quia cum per legatarium non stet conditionis executio habetur pro impleta, ut bene aduersus alios tradunt Mantica de coniect. ult. volunt. l. 1. t. 18. n. 11. Sanch. lib. 1. disp. 34. n. 27. Gutierr. cap. 21. num. 30.

7. Hanc doctrinam limitant Ioan. Lupus, cap. per vestras not. ab. 3. §. 2. num. 4. de donat. inter vir. & vxor. Pelaez de Mierres de maior. 1. part. quest. 50. num. 8. Indicat Mantica de coniect. ult. volunt. lib. 1. tit. 18. numer. 8. Burgos de Paz, cons. 20. num. 5. Gutierr. de matr. cap. 21. ann. 18. & seqq. ne procedat, quando legans expressit suam voluntatem verbis negatiuis priuantibus hæreditate, vel legato cum qui absque consensu alterius nupserit, præcipue si is cuius est consensus requirendus, sit pater, vel mater, vel tutor, aut similis. Mouentur primò, quia honestissimum est, ne filius contra parentum voluntatem matrimonium ineat, sed ex illius consensu statum eligat. Ergo non est præsumendum iura hæc honestissimam conditionem improbare. Secundò non reicitur à legato conditio nubendi cum determinata persona, quia hæc conditio directè non retrahit à nuptiis, sed ad nuptias determinatas inuitat, sicuti docent aliis relatis Cobarub. 4. de sponsalib. 2. par. cap. 3. §. 3. num. 6. Molin. de primogen. c. 13. num. 3. Pelaez quest. 50. num. 1. Gutierr. de piam. cap. 21. num. 20. & probat lex regia 14. tit. 4. part. 6. & leg. 22. tit. 9. part. 6. At eadem videretur esse conditio nubendi ex consensu alterius quippe ex prædicta conditione non priuatur legatarius matrimonio, sed astringitur ad matrimonium alteri gratum. Quod si dicas id verum fore, si alter necessariò suum consensum esset præstiturus, ac cum liberè negare possit, astringitur legatarius à matrimonio abstinere, vel absque alterius consensu illud inire; obstat: quia eo casu ad iudicem, & superiorem recurrere legatarius debet, qui consensum inique denegatum suppleat, argum. leg. 1. Cod. de nuptiis, ibi, cum de nuptiis puellæ quaeritur neque inter tutorem, & matrem, & propinquos de eligendo futuro marito conuenit, arbitrium Præsulis provincie necessarium est. Et fauet Acolta in dicta leg. cum tale §. si arbitratu ampliat. ult. num. 6. Sanch. lib. 1. disp. 34. n. 32. Loquens de vidua, cui talis conditio apposta est. Neque his obest textus in leg. cum tale, §. rescriptum ff. de condit. & demonstrat. excludens à legato prædictam conditionem, quia intelligi debet excludere conditionem simpliciter oppositam, non conditionem replicatam, hoc est, quando testator vltèrius processit priuando hæreditate, vel legato qui conditio ni positæ non paruerit.

8. Cæterum verius censo prædictam conditionem, etiam

sub expressa priuatione hæreditatis omnino à legato esse excludendam. Quia prædicta conditio ex se, & non ex addita priuatione hæreditatis minuit libertatem matrimonij, & à nuptiis retrahit. Ergo si simpliciter apposta reicitur à legato, etiam addita priuatione reici debet. Atque ita docent ex communi sententia Acolta in dicta leg. cum tale, §. si arbitratu ampliat. ult. num. 2. & seqq. specialiter num. 13. Molina lib. 2. de primogen. cap. 13. num. 35. alter Molin. t. 1. tract. 2. disp. 207. Henriq. lib. 1. de matr. cap. 12. num. 6. & c. 12. n. 6. Sanch. lib. 1. disp. 34. num. 21.

Argumenta verò in contrarium si aliquid probarent, conuincerent conditionem requirentem parentum consensum sub verbis simplicibus appositam reiciendam non esse, ut consideranti facile innotescere potest. Si igitur omnes Doctores hanc conditionem à legato reiciant, reicere illam debent, tamen si vltèrius testator procedat priuationem legati addens. Quapropter ad primum respondeo: etsi honestissimum sit filios in matrimonio eligendo parentum voluntati, præcipue cum rationalis est, conformari, ac noluit ius in fauorem libertatis matrimonij testatoribus concedere potestatem imponendi eam obligationem suis hæredibus, & legatariis. Ad secundum: admitto obligari hæredem, & legatarium posse sub priuatione hæreditatis, vel legati acquirendi ad matrimonium cum determinata persona; nego tamen esse eandem rationem de obligatione ad contrahendum matrimonium ex alterius consensu, cum ex vi huius dispositionis non necessariò alterius consensus ponendus sit, tamen officio iudicis suppleatur.

9. Sextò reicitur à dispositione vltimæ voluntatis conditio auertens à liberis procreandis, ut si leges Titio, vel alteri ei coniuncto centum, si non habuerit filios, vel si sine liberis decesserit; gratia namque procreandæ sobolis reicitur conditio à matrimonio auertens, ergo à fortiori reicienda est directè auertens à sobole procreanda. Atque ita docent relatis Socino & Acolta, Sanch. disp. 34. num. 7. Gutierr. de matr. cap. 23. num. 9.

10. Notanter dixi relici prædictam conditionem ab hæreditate, & legato appositam ei qui nunquam matrimonium contraxit, & consummauit, nam si viduo, vel viduæ apponatur prædicta conditio, non reicitur, sed exequenda est attento iure nouo Authenticorum, quo ius antiquum Digestorum corrigitur, ut constat ex authent. de nupt. §. quæ verò, collat. 4. & ex Authent. cui relictum, Cod. de indicta viduit. tollend. Honestum enim est à secundis nuptiis abstinere cap. fin. 30. quest. 1. Tum ne videatur voluptati indulgere. Tum ne priorem coniugem minus æstimare videatur, & tradunt aliis relatis Ant. Gomez in leg. 16. Tauri num. 8. & 1. tom. var. resol. cap. 12. num. 78. Matienzo in leg. 3. gloss. 2. num. 14. tit. 1. lib. 5. compilat. Molina lesuita tract. 2. disp. 207. Sanch. lib. 1. disp. 34. num. 29. & seqq. Gutierr. lib. 2. can. quest. cap. 25. num. 3. & de matr. cap. 21. num. 32. & seqq. Præterea dixi nisi fauore libertatis prædicta pœna, seu conditio apposta fuerit, ut si legatæ Mariæ centum sub conditione ne nubat, si nupserit applicentur pro libertate alicui seruo concedenda, teneat quidem conditio, & Mariæ nubens amittit legatum, & libertati obtinenda conceditur: uti colligitur ex leg. Titio. §. serui ususfructus ff. de condit. & demonstrat. per quem textum plures, quos refert, & sequitur Tiraquel. de priuileg. pia causa, priuileg. 18. Mantica de coniect. ult. volunt. lib. 1. tit. 18. num. 8. & tit. 19. num. 11. Gratian. reg. 83. num. 16. Sanch. lib. 1. disput. 34. num. 34. Gutierr. de matr. cap. 21. num. 36. censent conditionem nuptias prohibentem sustineri fauore piæ causæ, ut si legatæ centum Mariæ sub conditione ne nubat, quod si nupserit applicentur pauperibus, alteri loco pio; quia à libertate ad piam causam validum est argumentum teste Euerardo in suis locis, loco à libertate ad piam causam.

11. Superest tamen triplex quaestio. Prima, an valida sit conditio in vltima voluntate, vel in contractu inter viuos apposta auertens ab statu clericali, vel religioso. V. g. si donec, vel leges alicui centum ea conditione, ne Clericus, vel Religiosus fiat? Plures, quorum meminit Sanch. & Gutierr. locis allegatis censent prædictam conditionem æquè vitare contractum inter viuos, & ab vltima voluntate reici, sicuti reicitur conditio à matrimonio carnali auertens. Primò valet argumentum à matrimonio carnali ad spirituale, ut latè probat Euerard. loco à matrimonio carnali ad spirituale & colligitur ex Authent. de sanctissim. Episcop. §. sed & hoc presenti collat. 9. vbi legatum relictum virgini maritandæ conceditur religionem ingrediendi. Secundò honestissimum, & perfectissimum est ad religionem inuitare, ergo inhonestum, & imperfectum erit à religione auertere. Ergo conditio auertens à religione utpotè turpis à legato reicienda est.

12. Nihilominus contraria sententia verior est, quam defendit Cobarub. 1. var. cap. 19. num. 10. Mantica de coniect. ult. volunt. lib. 1. tit. 18. num. 31. Menoch. de præsumpt. lib. 4. præsumpt. 83. num. 18. & seqq. Molina lesuita tract. 2. disp. 207. ad finem. Sanch. disp. 34. num. 11. Gutierr. lib. 2. qq. can. cap. 25. n. 5. & de matr. cap. 21. num. 14. Ratio est, quia conditiones appositæ

apposita in contractibus, & in ultimis voluntatibus licita, & honesta exequenda sunt, dum à iure non reprobantur. At prædicta conditio licita est, & honesta; quia non eo sine apponitur, ut à religione, statimque clericali donatarium, vel legatarium aueritat, sed ut familia conseruetur & reipublica sobolis procreatio augeatur. Deinde, nullibi inuenitur à iure reprobata. Nam esto in dicta *Authent. de sanctissim. Episcop. religio matrimonio æquiparetur*, solum est in aliquo speciali casu, neque ad alios trahenda est, cum à iure communi exorbitet. Argumentum autem à matrimonio carnali ad spirituale validum est, cum in utroque adest finis legis, & nemini dispositio præiudicat, quod in præsentibus cessat, quippe finis ob quem conditio retrahens à matrimonio carnali reicitur, est, ne soboli procreanda impedimentum præstetur, nève reipublica minuatur, qui finis in matrimonio spirituali non procedit, sed illi contrarius est. Ex alia parte lex irritans contractus sub conditione retrahente à nuptiis, prohibensque ne ultimis voluntatibus apponatur, & appositam reiciens contractuum, & testantium voluntati aduersatur. Non igitur debet ad alios casus præter expressos extendi, maxime cum religio non proprie, sed improprie, & fictione iuris matrimonium nuncupetur. Et confirmari potest ex praxi communiter recepta, qua primogenia, & meliorationes instituunt ea conditione, ne succedat clericus, vel religiosus, quia non eo sine fiunt ut à religione, statimque clericali possessione aueritant, sed ut familia conseruetur, ut bene notant Gutier. dicto cap. 25. num. 6. & de marum. num. 16. Sanch. dicta disput. 34. num. 14. Ex his inferunt prædicti Doctores aduersus plures alios validam esse, & obseruandam dispositionem, qua pater concederet, vel legaret filia ducenta si nuberet, & centum si religionem ingrederetur, quia non animo auertendi à religione facta est dispositio, sed quia ad onera matrimonij sustinenda plus indiget.

13. Secunda quæstio, an reiciat conditio ingrediendi religionem legatis apposita. Ut si virginem hæredem, seu legatarium instituas ea conditione, ut religionem ingrediatur? Negat Bar. *conf. 45. Riminald. conf. 215. à n. 17. 6. moti ea ratione*, quia prædicta conditio æquivaleret conditioni nuptias non contrahendi, quæ nullatenus admittitur. Ratio namque status est nuptias omnino excludens. Nihilominus tenendum est validam, & obseruandam esse prædictam conditionem, quia esto religio sit status excludens nuptias, id testator per se, & directe non intendit. Per se namque solum intendit incitare ad statum religionis perfectissimum. Quod verò inde contingat hæredem, seu legatarium à nuptiis retrahi id solum esse indirectè, & consequenter. Textus autem reprobantes conditionem à nuptiis retrahentem de retractatione per se, & directe loquuntur, uti videre est in *leg. quoties. leg. cum tale. leg. Titia. leg. obtinuit. ff. de cond. & demonstrat. & §. impossibilis in fin. de heredib. in fin. Atque ita docent Cobarub. *var. cap. 19. n. 10. Anton. Gomez. var. cap. 12. num. 78. Mol. de iust. tract. 2. disp. 107. Sanch. alii relatis. lib. 1. disp. 34. n. 15.**

14. Sed an censatur hæres, vel legatarium huic conditioni satisfacere ingrediens religionem animo perseverandi, tamen anno nouitatus ante professionem exeat? Difficultate non caret, nam Paulus *leg. si quis hæredem. num. 3. Cod. de in fin. & substit. & ibi Alexand. num. 2. & leg. in substitutione. num. 12. ubi Immoia, num. 4. ff. de vulgari, & in simili. Bald. dicta leg. si quis hæredem. num. 7. & Salicet. num. 3. negant satisfacere prædictæ conditioni; quia testatoris intentio videtur esse, ut legatarium statum religionis assumat firmiter, & perseveranter, verusque Religiosus sit; aliàs non disponeret sub conditione absoluta religiosi status, sed sub conditione probandi illum, maxime cum probatio religionis subsequuta dimissione nihil testatoris intentioni deseruiat. Secundò adducit Sanch. *leg. reprehendenda. 5. Cod. de in fin. & substit. ubi non requiritur perseverantia in diuortio facta, ut mulier retineat hæreditatem sub ea conditione sibi relicta, quia ea conditio est turpis. Ergo si esset honesta, sicuti est religio ingressus, perseverantia necessaria esset.**

15. Nihilominus etsi supradicta sententia satis probabilis sit, probabilior est affirmans prædictæ conditioni hæredem, vel legatarium satisfacere, retinereque hæreditatem, vel legatum posse eo ipso quo bona fide, & animo perseverandi religionem fuerit ingressus tamen postmodum retrocedat, eo quod religio probata tibi non placet. Moneor, quia testator etsi intentionem habeat, quod hæres vel legatarium in religione assumpta perseveret, id tamen in dispositione non expressit, sed contentus fuit assumptione habitus religiosi, quia ea assumptione & religionem ingreditur, & religiosus fit iuxta communem loquendi modum, qui in legibus, & dispositionibus ultimarum voluntatum spectandus est: aliàs si ad perseverantiam, seu perpetuitatem astingere hæredem, seu legatarium vellet, id exprimeret, neque vteretur verbis vniuersalibus, & communibus ingrediendi religionem, vel esse religiosum, sed specialibus, & expressis videlicet perseverandi in religione, esseque proprie religiosum, siquidem per-

seuerantia ab ingressu communiter distinguitur, ex cap. qui post votum. de Regularibus in 6. Ergo hæres, vel legatarium religionis habitum assumens satisfaciat prædictæ conditioni, ac proinde hæreditatem, vel legatum obtinebunt, quia ad horum consecutionem solum requiritur, quod conditio aliquo temporis momento impleta sit. Argum. *leg. si quis hæredem. 7. Cod. de in fin. & substit. Et confirmari potest ex Doctrina D. Thom. ab omnibus recepti. 2. 2. quæst. vlti. art. 4. alle-rentis voto ingrediendi religionem satisfacere, si animo perseverandi ingrediatis, tamen postmodum exeat, modò exeat ex causa rationabili; quia subintelligitur te vouere religionis ingressum, qualis à iure est præscriptus; at à iure præscriptus est cum libertate egressus, si religio displiceat. Ergo similiter conditio de religionis ingressu à testatore petita intelligenda est de ingressu prout à iure præscribitur. Non enim præsumendum est testatorem disponere contra iuris ordinem, neque verba in alia strictiori significatione iumere, quam à iure communi sumuntur.*

16. Ex his solutum est primum argumentum. Ad secundum ex *leg. reprehendenda, Sanch. dicta disp. 34. num. 17. sine*, plures solutiones refert, ea mihi verior videtur vxori reuertenti ad maritum hæreditatem concedi, non quia reuertitur, sed quia conditio diuortij ibidem postulata turpis erat, ideòque nulla, ac proinde esto non diuertisset, hæreditatem reineret. Secus est in conditione ingrediendi religionem, quæ utpote iusta, & honesta non reicitur, sed necessariò exequenda est; mandatur autem executioni solo ingressu bona fide facto, tamen postmodum egressus contingat.

17. Tertia difficultas: an subsistat conditio sub priuatione hæreditatis à testatore virgini posita, ne nubat extra familiam, vel oppidum vel ne nubat ignobili: vel descendenti ex Iudæis, Sarracenis, aliisve sanguine infectis? Alicui posset videri reiciendam esse hanc conditionem, utpote libertati matrimonij derogantem. Si enim conditio retrahens in totum à nuptiis reicitur, cur non ea, quæ ex parte retrahit? Sed prædicta conditio omnino sustinenda est, ut deciditur expressè *leg. cum ita, & seq. ff. de condit. & dem. n. str. nam ut ibidem dicitur; esto quoad personas, quibuscumque matrimonium contrahendum est, restringatur potestas, absolutè tamen non restringitur; cum liberum sit virgini, cui est facta ea prohibitio aliis nubere, & absque graui difficultate id præstare potest, aliàs ut bene aduertunt Doctores statim referenda esset matrimonij plena, & integra prohibitio, & reicienda. Atque ita docent Acofta in *leg. cum tale. §. si arbitratur, ampliat. 8. num. 1. Molin. tract. 2. disp. 207. circa finem. Sanch. lib. 1. disp. 34. num. 39. Gutier. cap. 21. num. 40. & 41. Prædictæque conditio prohibens nuptias extra oppidum, extra familiam, vel cum ignobili, aut ex sanguine infecto non solum de primis, sed de secundis, & reliquis nuptiis intelligenda est; quippe in omnibus eadem ratio procedit, ne scilicet testatoris bona extraneis, vel sanguine infectis deueniant: uti docuit Pelaez de maior. 1. p. 9. §. 1. num. 36. Sanch. lib. 1. disp. 34. num. 42. Gutier. de matr. cap. 21. num. 41. Proceditque dummodò matrimonium validum sit, esto non fuerit consummatum: quia satis est consummari potuisse, ut notant prædicti Doctores.**

Neque ratio dubitandi viget, nam conditio retrahens à nuptiis non iure naturali, sed positio ab ultimis voluntatibus reicitur. At ius posituum solum reicit conditionem à nuptiis absolutè retrahentem, non vetò retrahentem à nuptiis singularibus, & determinatis. Ergo hæc conditio reicienda non est. Ratio autem quare non reiciatur conditio retrahens à nuptiis determinatis, bene tamen à nuptiis absolutè, ea est, quia ex prohibitione absoluta nuptiarum impeditur sobolis procreatio, & reipublicæ augmentum, sed non ex prohibitione aliquarum nuptiarum. Adde hanc prohibitionem specialem vtilem esse testatori, secus generalem, & absolutam.

18. Ex his inferitur sustinendam esse conditionem prohibentem nuptias pro aliquo determinato tempore, modò non sit ita longum, ut eo transacto commodè matrimonium inueniri non possit, aliàs esset prohibitio perpetua, sicuti definitur in *leg. sed si hoc. §. fin. ff. de condit. & demonstrat. & tradit aliis relatis Acofta in dicta leg. cum tale. §. si arbitratur limit. 8. à num. 1. Mantica de coniect. vltim. volunt. lib. 11. titul. 19. num. 9. Henriq. lib. 11. de matr. cap. 6. num. 6. Sanch. disp. 34. num. 6. Gutier. cap. 21. num. 37. Nam cum nuptia non nisi consultò celebrandæ sint, meritò ius permittit pro aliquo tempore interdici, ne absque matura consideratione fiant. Quod autem tempus moderatum sit arbitrio iudicis relinquunt, penès quem erit nimis latum restringere, & quod est moderatum approbare, uti bene docent Sanch. & Gutier. *suprà.* Illud certum est, prohibitionem nuptiarum vsque ad ætatem 25. annorum iustam esse, quia ea dilatio à iure approbata est, ut tradunt Mantica. Henriq. Sanch. & Gutier. *loc. alleg.**

PUNCTVM XII.

De arrhis in contractu sponsalium
appositis.

Multipliciter arrha sumuntur, primò pro ipsismet sponsalibus, ita vt sponsalia ipsa arrhas iuris Doctores appellent. *leg. 1. Cod. si nuptia ex rescripto putantur. Et tit. de sponsalibus in Cod. Theodosiano*, in quo hic stat titulus. Si prouinciæ Rector, vel ad eum pertinentes sponsalia dederunt. Secundò & magis propriè vocatur arrha quod ab sponso sponsæ, vel è contrà datur in signum, & pignus matrimonij promissi contrahendi. *leg. 3. & leg. fin. Cod. de sponsalibus*. Tertiò sumitur arrha pro donatione facta ab sponso sponsæ in remunerationem pudicitia, nobilitatis, vel dotis sponsæ, quàmque sponsa lucratur matrimonio soluto, in quo maximè differt ab antiqua donatione propter nuptias, quæ dissoluto matrimonio redibat ad vitum donantem, sicuti ab vxore viro tradita redeunt vxori soluto matrimonio. *cap. fin. de donationibus inter vir. & vxor. At prædictæ donationi, quæ iam in de-fuetudinem venit, teste Anton. Gomez leg. 52. Tauri. num. 11. successit hæc arrharum donatio, vt habetur expressè leg. 1. in fine, tit. 11. part. 4. ibi: Et al donacion como esta diçen en España propriamente arrhas. De prima arrharum acceptio-ne, vt pote minùs propria nihil est dicendum. De secunda ac-ceptione primò agemus, & postmodum de tertia.*

§. I.

Qualiter arrhæ in signum, seu pignus matri-
monij contrahendi concedi ab
sponsis possint?

1. Explicatur natura arrharum, & quare in contractu sponsa-
lium permittantur.
2. Arrha necessario debent tradi.
3. Qualiter probentur esse tradita.
4. Negant plures constitui posse in quavis quantitate. Alij cen-
sent excedere non debere quantitatem dotis.
5. Verior est sententia affirmans in quavis quantitate posse
concedi spectato iure communi.
6. Constitui possunt in specie, & non necessario in quantitate nu-
merata, etsi aliqui contrarium censent.
7. Negant plures vtrunque constitui arrhas posse.
8. Verius est oppositum.

1. **E**A est natura arrharum, quæ conceduntur in signum, seu pignus matrimonij contrahendi, vt fidei viola- tor eas amittat *leg. arrhas, & leg. fin. Cod. de sponsalibus. & leg. regia. 1. tit. 11. part. 4. & leg. 84. tit. 18. part. 3.* & pluribus firmat Cobarub. *de sponsalibus. 2. part. cap. 7. num. 6.* Congruentia autem, quare à iure permittuntur arrhæ amittendæ, non verò secundum communem sententiam pœna sponsalibus adie-cta, cum hæc arrhatum amissio quædam pœna sit, ea est præcipua; quia arrhæ, vt pote necessario statim tradendæ in exi- gua quantitate, & matura deliberatione solent concedi. Secus verò pœna, quæ quia non traditur, sed tradenda promit- titur facile, & incautè, & in magna quantitate offertur quip- pe faciles sunt homines ad promittendum, difficiles ad tra- dendum. Accedit quod regulariter amissio arrharum minùs impedit libertatem, quàm pœna promissa, non solum quia in minori quantitate constituitur, sed quia minor subest timor amittendi arrhas vt potè iam traditas, quàm amittendi pœ- nam, quæ nondum tradita est.

2. Ex his fit arrhas in prædicta significatione sumptas necessario tradendas esse, aliàs à pura pœna non differunt, vt expressè habetur in *leg. mulier, & leg. arrhas, & leg. fin. Cod. de sponsalibus. & si item lapilli, instit. de rerum diuisione, & leg. regia 84. tit. 18. part. 3.* ibi: los quales marauedis palaron à seu poder, è otorgo que era pagado dellos, & tradit Cobarub. *de sponsalibus. 2. part. cap. 7. num. 7. & 9. Anton. Gomez leg. 50. Tauri. Thomas Sanch. lib. 1. disp. 35. num. 3. Gutierrez. de matr. cap. 18. num. 3. Coninch. disp. 22. dub. 3. num. 13.* Possent autem arrhæ promitti, & loco illarum pignus æquiualeus dari, vt colligitur ex his quæ tradit Sanch. *disp. 38. num. 4. Coninch. supra*, quia ratione pignoris æquiualentis censetur arrhæ tradita.

3. Et licet Immola in *leg. Titia in princ. num. 7. & ibi Angel. num. 1. Paul. num. 4. de Verbor. obligation.* sentiant arrhas non probari recipientis confessione vt potè personæ suspectæ, & de re prohibita, argum. *leg. qui testamentum. ff. de probationib.* Verius tamen est confessioni recipientis standum esse, dum contrarium non probatur, argumen. *leg. Publ. §. fin. ff. de-positi*, quia arrhæ cum de facto traduntur prohibita non sunt; ac proinde recipiens in earum confessione suspectus esse non debet, vt bene Bart. in *dicta leg. Titia. num. 7. Cobarub. in 4 decret. 2. part. cap. 3. §. 7. 10. Martienzo, lib. 5. recep. tit. 2. Rubr. gloss. 2. num. 3. Sanch. aliis relatis disp. 35. num. 5. Gutierrez. de matr. cap. 18. num. 5.* Quod si vtraque pars arrhas faceret, affirmant Bart. & Cobarub. esse maximam fraudis præsumptionem, sed meritò eos reprobant Gutierrez.

*dicto num. 5. eo quòd vtile per inutile non vitiatur, iuxta re-
gulam iuris, & quia arrhæ recipi non possunt, nisi tradantur.* Ergo confessio tradentis fraudis præsumptionem inducere non potest. His positis.

4. Triplex est quæstio: Negant Ioann. Andr. in *cap. gemma de sponsalibus. num. 9. & ibi Abbas num. 8. Henricus in fine. Alexand. de Neuo num. 15. Cynus in dicta leg. Titia in princ. ff. de Verbor. oblig. Rosella verbo sponsalia, n. 7. & ibi Angel. n. 12. Syluest. quæst. 9. dicto 2. Brunel. de sponsalibus. concl. 1. num. 4. Mouentur quia idè conceduntur arrhæ, & reprobatur pœna sponsalibus apposita; quia arrhæ non censentur minuire libertatem, vt pote quæ plerunque in exigua quantitate conceduntur. Secus verò pœna quæ quia promissa est, & non tradita in magna quantitate præmittitur, ac proinde libertatem contrahendi matrimonij impedit. Si autem arrhæ in quavis quantitate, permittuntur, cessat prædicta ratio legis, & libertatem matrimo- nij æquè ac pœna dimiuit. Non igitur concedendæ sunt in tam magna quantitate, vt considerata conditione contra- hentium impediatur eorum libertatem in matrimonio con- trahendo.*

5. Alij verò scilicet Bart. in *dicta leg. Titia in princ. num. 5. & ibi Alciat. num. 13. Salicet. in dicta leg. fin. num. 15. Cod. de sponsalibus. Anton. in dicto cap. gemma num. 8. Suarez lib. 3. fori. tit. de las arrhas leg. 1. initio. Anton. Cuchus lib. 5. in-stit. maior. tit. 12. num. 20. & seqq. censent arrharum quanti- tatem excedere non debere quantitatem dotis, vel donationis propter nuptias, & iis cessantibus quantitatem præscriptam à *leg. iubemus ff. de Repudiis*, scilicet tertiam bonorum partem. Mouentur, quia dissolues matrimonium contractum apud Romanos tantum amittebat dotem, ergo æquum non est ob dissolutionem sponsalium, quæ sunt minoris momenti maio- rem quantitatem amitti.*

6. Nihilominus verior est sententia affirmans arrhas pignora matrimonij contrahendi in quavis quantitate conce- di posse: quia leges permittentes prædictas arrhas indistin- ctè, & absque vlla limitatione loquuntur; quapropter etsi in eis militaret eadem ratio ac in pœna, non obinde esset exten- denda dispositio pœnæ sponsalibus apposita ad arrhas, quia leges restrictiua, & oriosa ex sola identitate rationis ad si- milis casus non extenduntur, vt latius dixi tract. de legib. *disp. 5. punct. 3. §. 4.* vbi de legum interpretatione. Præterquam quòd in præsentis est dispar ratio, nam arrhæ iam constituuntur in magna quantitate, & plerunque in exigua. Ex alia parte arrhæ vt pote tradita facilius, & suauis amittuntur, pœnæ difficilius. Et ex his solum est fundamentum primæ sen- tentiæ. Ad fundamentum secundæ sententiæ, nego esse con- tra æquitatem, quòd ex sponsalium dissolutione deperdat maior quantitas, quàm olim ex dissolutione matrimonij; quia quantitas quæ olim ex dissolutione matrimonij amittebatur erat pura pœna à lege præscripta, ideoque durior: at hæc arrharum quantitas quæ ex sponsalium violatione deperditur à propria voluntate concedentis arrhas ortum habet.

7. Secunda quæstio: an arrhæ pignora constitui possint in specie vt in fundo, vel necessario constitucnda sunt in quan- titate numerata? Affirmant necessario constituendas esse in quantitate numerata Bart. in *dicta leg. Titia. in princ. cum. 10. & Anton. de Butrio in dicto cap. gemma num. 8. & ibi Ancharr. num. 10. Abbas num. 8. Alexand. de Neuo, num. 16. Rosella verbo, sponsalia num. 7. Brunell. de sponsalibus. concl. 10. num. 3. Suarez leg. 1. in princ. tit. de las arrhas lib. 3. fori, eo quòd in spe- cie neque tradi conuenienter possunt, nec duplicari ab acci- piente prout sæpè necessarium est. Oppositum tamen verius, & receptius est constitui arrhas posse in specie. Nam esto in *leg. fin. Cod. de sponsalibus.* tantum fiat mentio arrharum in quantitate; at nulla lege arrhæ in specie constituta repro- bantur. Quinimo in *leg. 84. tit. 18. part. 3.* permittuntur. Nequo verum est tradi non posse eorum possessionem, potest vtrique tradi vel verè, & realiter, vel etiam fictè per clausulam *constituiti*, sicuti traditur in contractu emptionis, & venditio- nis; potest etiam duplicari si non in eadem specie, saltem in æstimatione. Atque ita tenent alios referentes Cobarub. *de sponsalibus. 2. part. cap. 3. §. 7. num. 7. Gregor. Lopez dicta leg. 84. in gloss. verbo, taluena Anton. Cuchus lib. 5. instit. moral. tit. 12. n. 203. & 207. Martienzo in Rubr. tit. 2. gloss. 2. num. 2. lib. 5. com- pilat. Azebedo leg. 2. eiusdem tit. num. 6. Sanch. disp. 35. num. 12. Gutierrez. de matr. cap. 18. num. 7.**

8. Tertia quæstio, an vtrunque arrhæ pignora constitui possint. Communis sententia teste Sanch. *disp. 35. num. 13.* negat eo quòd hæc arrharum mutua traditio videatur super- flua. Superfluum enim est aliquid dare, vt tantumdem reci- piatur, argum. *leg. qui sic §. 5. ff. de solutionib.* ibi: non alienantur nummi qui sic dantur, vt recipiantur. Atque ita docent Bart. *leg. Titia. num. 9. ff. de verbor. obligat. Anton. cap. gemma de sponsalibus. num. 8. vbi Abbas num. 8. Alexand. de Neuo, num. 35. Præpositus dicens communem num. 10. Rosella verb. spon- salia num. 7. Angel. num. 13. Syluest. quæst. 9. dicto 5. Villalob.*

In communibus, *lit. P. num. 8. Brunell. de sponsalib. concl. 26. num. 3. Marienzo lib. 5. recopit. tit. 2. Rub. gloss. 2. num. 3. quos omnes refert Sanch. & affirmat esse communem, & valde probabilem sententiam.*

9. Nihilominus verior, & probabilior est contraria sententia, quam defendunt alii relatis Cobarub. *dicto §. 7. num. 7. & 8. Gregor. Lopez dictis leg. 84. tit. 18. verbo tal. vija per textum ibi Sanch. dicta disp. 35. num. 14. Gutierr. de matr. cap. 18. num. 8. Coninch. disp. 2. dub. 13. num. 15. Basil. Ponce lib. 12. cap. 19. in princ.* Ratio est, partim quia leges mutua arharum traditionem non reprobant, partim quia hæc mutua arharum traditio utilis est, siquidem violans fidem perdit arhas datas, & restituit acceptas, alio recuperante à se datas, & retinente acceptas. Et hæc ratio probat, esto arharum in eadem specie, & quantitate utrimque constituantur. Neque lex *Qui sic*, contrarium probat: loquitur namque de alienatione in qua tantundem recipitur absque obligatione reddendi illud.

§. II.

Cui competant arharum pignora matrimonij contrahendi?

1. Prædicta arharum pignora matrimonio contracto reddenda sunt concedenti.
2. Pœnam dupli, vel quadrupli adiectam arharum traditioni aliquibus placet spectato iure communi exclusam esse.
3. Verius est oppositum.
4. Hæc pœna non debetur ante iudicis sententiam.
5. Proponitur obiectio, & soluitur.

1. **C**um prædictæ arharum traditæ sint in signa, & pignora matrimonij contrahendi, contracto matrimonio reddenda necessariò sunt ei qui eas concessit *ex leg. fin. Cod. de sponsalib.* quia iam rationem pignoris, & signi matrimonij contrahendi habere non possunt. At si matrimonium ob culpam tradentis arhas non contrahatur, eas amittit, si verò ob culpam recipientis, neque tradentis arhas matrimonium cesserit, tenetur arhas & tantundem ac arharum æstimantur ex proprio patrimonio reddere ei à quo arhas accepit, ut habetur in *dicta leg. fin.* & merito id statutum est, ne arhas concedens subiret periculum illas amittendi iniuste resiliens, nullum subeunte qui eas recipit, nec tradidit, à qua lege, & dispositione excipiuntur minores 25. annorum qui veniam ætatis non impetrarunt; ij enim si arhas non tradiderunt, sed receperunt, satisfaciunt, si reddant receptas, neque tenentur tantundem reddere. Et idem est si eorum nomine parentes, vel tutores recipere promittendo matrimonium. Secus si ipsismet parentibus, vel tutoribus concedentibus, ipsique nomine proprio ad matrimonium obligarentur, eo namque casu obligati essent arhas restituere, & tantundem ac arharum æstimantur, si per ipsos stetit quominus matrimonium non contraheretur. Secus si ob culpam filiorum, ut bene alii relatis docuit Sanch. *disputat. 36. in fine. Egid. disputat. 2. dub. 3. num. 17. Basil. Ponce lib. 12. cap. 19. num. 4.* Præterea in *dicta leg. fin.* permittitur est contrahentibus nisi minores sint inter se convenire non solum de restitutione arharum, sed reddendo duplum, vel triplum ultra arhas, & in his ferè omnes Doctores conveniunt.

2. Duplex tamen est difficultas. Prima an hæc pœna dupli, vel quadrupli adiecta arharum traditioni, habeat locum spectato iure canonico? Ratio dubitandi est, quia in *cap. gemmas de sponsalibus*, reprobatur obligatio de pœna solvenda sponsalibus adiecta. At hæc solutio dupli, vel quadrupli, est pura pœna sponsalibus adiecta. Ergo Doctores asserentes reprobari pœnam sponsalibus adiectam resiliens absque causa hanc pœnam tenentur reprobare. Præterea in huiusmodi pœna eadem ratio prohibitionis videtur procedere, ac procedit in cuiuslibet alterius pœna constitutione, cum re ipsa tempore contractus non tradatur, & ob timorem illius matrimonij libertas minui possit. Atque ita in hanc opinionem quamvis dubius inclinatur Gregor. Lopez *d. leg. 84. tit. 18. part. 3. verbo, e todas.*

3. Sed verior est communis sententia iure canonico correctam non esse prædictæ pœnae appositionem, ut pluribus firmat Sanch. *disp. 36. num. 11. Gutierr. cap. 18. de matr. num. 17. Duaren. de sponsalib. ad rit. ff. soluto matrimonio, §. 4. in fine. Egid. de Coninch. disp. 2. dub. 3. num. 14. Basil. Ponce lib. 12. cap. 19. num. 2.* Nam correctio legum vitanda est quoad fieri possit, at ius civile expressè hanc pœnam arhis adiectam permittit, & omnem aliam, ut matrimonia libera sint, excludit. Ergo ius canonicum reprobandum pœnam sponsalibus adiectam, intelligi debet de pœna per se sumpta, & propria sponsalium, quæ à iure civili reprobatur, non de pœna arharum contractui coniuncta, & à iure civili approbata, ut sic iura iuribus conformia sint. Neque verum est eandem

esse rationem prohibitionis in hac pœna dubli, vel quadrupli arharum, ac est in mera pœna sponsalibus apposta, quia hæc plerumque in magna quantitate erit, cum nihil tempore contractus tradatur, ex quo limitationem recipiat. At pœna dupli, vel quadrupli plerumque erit in exigua quantitate, cum ex arhis traditis recipiat restrictionem.

4. Secunda difficultas, & grauior est, an hæc pœna dupli, vel quadrupli debeatur in foro conscientie ante sententiam iudicis? Pendet huius difficultatis decisio ex illa quaestione, an pœna conventionalis debeatur ante iudicis sententiam saltem declaratoriam? Quam latè examinaui. 1. *p. tract. de legib. disp. 2. pun. 3.* ubi probabilius censui non deberi ante iudicis sententiam, nisi aliud expressis verbis conventum sit. Quapropter in præsentem idem est dicendum non deberi pœnam dupli, vel quadrupli, quousque sententia iudicis accedat; neque satis esse si à parte petatur. Et quidem de pœna quam *lex fin. Cod. de sponsalib.* statuit, ut recipiens, nec tradens arhas, si iniuste resiliat, reddat arhas, & illarum valorem, communis sententia defendit teste Sanch. *disp. 37. num. 1. Gutierr. de matr. cap. 18. num. 18.* non deberi ante sententiam iudicis, quia non est pœna conventionalis, sed legalis. Verùm admitto non deberi ante sententiam iudicis, non quia est purè pœna legalis, hoc enim non credo. Nam ut rectè notavit Coninch. *disp. 2. dub. 4. num. 18.* lex illa non statuit ultra arhas valorem reddere in pœnam al. cuius culpæ sed ut æqualitas in contractu servaretur, ne tradens arhas illas amitteret, nihil ex propriis amittens qui illas reciperet. At contrahentes præsumi debent contrahere iuxta æquitatem à iure præscriptam, ergo recipiens arhas censendus est obligari ex contractu ad illas, & illarum valorem reddendum, ac proinde valor illarum debitus est non ex lege tantum, sed ea conventionione, sed quia est conventio de pœna solvenda ob violatam fidem, ideo sententiam iudicis requirit.

5. Solum obici potest, tradens arhas, & iniuste resiliens eas amittit nulla expectata iudicis sententia, ergo recipiens, illas illarumque valorem, & duplum, vel triplum ex conventionione debitu amittere ante sententiam debet: quia non est præsumendum tradentem arhas velle se obligare ad illarum amissionem absque iudicis sententia, & nolle ut recipiens se obliget ad illarum valorem, & ad duplum, vel triplum amittendum, aliàs nec satis sibi prospiceret, nec suam causam æquam, & iustam faceret. Respondeo, hoc argumentum probare non solum non esse expectandam sententiam iudicis, ut arharum, illarumque valor, & duplum illud, vel triplum reddatur, sed neque partis petitionem; nam si absque nouo consensu tradentis arhas, & iniuste à contractu resiliens retinentur ab eo qui eas recepit, sic absque noua illius petitione, illas, & earum valorem, & triplum, & quadruplum conventum reddere debet recipiens, si iniuste resiliat: hoc autem pauci sunt qui admittant. Nam communiter petitionem partis ut necessariam exigunt ad obligationem iungendam, sicuti videre est ultra Doctores in *eo tract. de legib. relatis in Egid. de Coninch. disp. 2. dub. 4. num. 1. Leslio cap. 20. n. 135. Basil. Ponce lib. 12. cap. 19. n. 5. Gutierr. cap. 18. num. 19.* Quapropter respondeo recipientem arhas, & iniuste à contractu resiliens obligatum esse eas reddere nulla expectata sententia iudicis, neque partis petitione: quia hæc non est pœna contractui adiecta, sed est ipsius contractus natura, & essentia; quippe natura pignoris in securitatem matrimonij contrahendi concessi peti ipso iure reddi ad concedentem, si per ipsum matrimonium non stererit, quia non absolute donavit, sed sub conditione, quod culpabiliter, & iniuste committat contractus promissi executionem. At ultra pignus illius valorem reddere, & à fortiori duplum, & triplum accidentarium est contractui, & solum ex mutua conventionione debitum, ac proinde in pœnam, siquidem minores contrahere possunt, & arhas pignora recipere absque obligatione reddendi illarum valorem, vel duplum, aut triplum. Cum igitur expediens sit ut omnis pœna conventionalis in illius executione legalem imitetur, & hæc sententiam iudicis requirat, illa etiam pœna reddendi arharum valorem, & duplum, vel triplum, quæ conventionalis est, iudicis sententiam requirere debet. Neque præsumendum est aliter contrahentes velle, nisi aperte exprimant. Satis enim sibi prospiciunt, & suam causam æquam, & iustam reddunt, eo ipso quòd recipiens arhas, & iniuste resiliens eas statim reddere teneatur, & accedente iudicis sententia obligetur ad reddendum illarum valorem, & duplum, & triplum.

§. III.

De arhis in remunerationem pudicitie, nobilitatis, & dotis sponsæ traditis ab sponso, vel à viro vxori.

1. Explicantur huiusmodi arha.
2. An sponsa retinere arhas possit, si virgo non sit.

3. Assuma

3 *Affirmatiuè responderetur.*4 *Concedi possunt hæc arrha ante, & post matrimonium.*

Hucusque de arrhis spectato iure communi loquuti sumus, nunc de arrhis spectato iure nostro regio. Arrha igitur in Hispania donationi propter nuptias successerunt, ut habetur *leg. 1. tit. 11. part. 4.* tamen ab ea donatione, ut initio huius puncti aduertit longe distent. Hæc igitur arrhae conceduntur ab sponso sponse non in signum, & pignus matrimonij contrahendi, cum etiam à marito post contractum matrimonium dari possit, sed in præmium virginitatis sponse ab sponso lædendæ, & in compensationem, seu remunerationem nobilitatis ipsius, & dotis receptæ, ut colligitur *ex leg. 50. & seqq. Tauri, & tradit Sanch. lib. 6. de matr. disp. 1. num. 1.*

1. Quapropter non solum virgini, sed etiam viduæ concedi possunt, quia non necessario conceduntur in præmium virginalis pudicitiae, sed in præmium pudicitiae vidualis, & remunerationem dotis receptæ concedi poterunt, ut probat *lex 1. tit. 2. lib. 3. fori, & docent Gregor. Lopez leg. 87. verbo segun fiero tit. 18. part. 3. & leg. 1. verbo en España ad finem, tit. 11. part. 4. Anton. Gomez, leg. 52. Tauri. num. 13. Gutierr. de matr. cap. 19. num. 9.*

2. Ex quibus illa grauis quaestio deciditur. An sponsa, quam virginem esse sponus crederet, cum tamen non sit, retinere arrhas sibi traditas possit? Et licet aliqui Doctores, ut Castillo *leg. 56. Tauri num. 20. Cordub. in sum. q. 135. Ludouic. Lopez 1. part. instructor. cap. 76. §. praterea. Vega, lib. 1. sum. casu 387. Man. 1. sum. cap. 208. num. 12. negare videantur, eo quod ipsi in præmium virginitatis fuerint concessæ argum. *leg. res uxoris, Cod. de donat. inter vir. & vxor.* Sublata autem virginitate cessat causa finalis concessionis, argum. *leg. 2. §. fin. de Donationib.* At communis sententia contrarium firmat, ut multis comprobatur *Sanch. leg. 6. de matr. disp. 27. à n. 4. Gutierr. de matr. cap. 19. num. 8.* ea præcipue ratione, quia arrhae non tam in præmium virginitatis, quam in remunerationem nobilitatis sponse, & dotis receptæ conceduntur, si quidem succedunt antiquæ donationi propter nuptias, quæ ob prædictas causas concedebatur. Quando autem causa finalis adæquate non cessat, nullatenus cessat dispositio, ut probatur *tract. de legib. disp. 5. pun. 1.* Neque ex eo quod tradens arrhas non foret illas traditurus, si sciret sponsam virginem non esse, inferendum est traditionem nullam esse; quia est error ad summum circa causam minus principalem, vel ut melius dicam circa impulsivam, & extrinsecam, ex quo non vitiat actus, sicuti non vitiat eleemosyna data pauperi, cui non daret, si scires virum religiosum non esse, quia pauperis probitas non est causa finalis eleemosynæ, sed impulsiva. Quod ad id verum est, ut etiam si in instrumentum donationis sola apposita fuerit causa virginitatis ad arrhas concedendas, id existimandum est ex stylo imperito Tabellionum fieri, & non ex voluntate contrahentium, ac proinde donationem non immutare, ut docet *Gregor. Lopez, leg. 87. tit. 18. part. 3. verbo, segun fuero. Valascus cons. 1. num. 4. & conducutur tradita per Tiraquel, leg. si unquam in pres. num. 126. Cod. de reuocand. donat. Anton. Gomez. 2. var. cap. 4. numero 22. Gutierr. Authent. Sacrament. a puerum, num. 101. Cobarub rub. de testam. 2. p. num. 14.**

3. Hæc arrhae concedi possunt ante, & post initum matrimonium *ex leg. 87. tit. 18. part. 3.* ibi: arras, y donaciones façem los maridos a sus muieres, & *leg. 2. tit. 11. part. 4.* dicitur, las dotes, e las donaciones que façe el marido a la muier &c. *leg. 5. Tauri;* ibi el marido dar mas arras a su muier. Et *leg. 52.* ibi, no auiedo arras en el tal casamiento, & matrimonio. At iuxta communem usum non nisi post consummatum matrimonium maritus, & vxor appellantur, nec matrimonium dicitur, nisi quod per verba de præsentibus contrahitur, ergo, &c. Deinde donatio arrharum etsi multum distet ab antiqua donatione propter nuptias, in illius tamen locum successit, ut deciditur *in leg. 1. tit. 11. part. 4.* At iure communi donatio propter nuptias constante matrimonio fieri poterat, *leg. inter eos ff. de donat. inter vir. & vxor. & leg. si constante, & leg. cum à matre, Cod. de donationib. ante nupt.* Ergo donatio arrharum constante matrimonio fieri poterit. Tertio donatio, quæ prohibetur inter coniuges est liberalis, & gratuita, ut colligitur *ex leg. 3. §. sciendum ff. de donat. inter vir. & vxor. & ex cap. fin. eodem tit.* At hæc arrharum donatio non sic se habet, cum non ex mera liberalitate procedat, sed in remunerationem pudicitiae, nobilitatis, & dotis sponse. Ergo licita est: si quidem inter coniuges licita est remuneratio donatio, ut multis comprobatur *Sanch. lib. 6. de matr. disp. 6. à n. 2. Atque ita tradunt alii relatiis Ant. Gomez leg. 52. Tauri. n. 12. Cobarub. 4. decret. 2. part. cap. 3. §. 7. n. 12. Matien. lib. 1. 5. recopil. tit. 2. leg. 2. gloss. 2. num. 2. Gutierr. lib. 3. pract. quest. 43. num. 5. & de matr. cap. 19. num. 13. Sanch. lib. 6. de matr. disp. 29. n. 2. tamen Gregor. Lopez dicta leg. 1. verbo, en España tit. 11. part. 4. & Molin. Iesuita. 2. de iustit. disp. 431. §. dubium, contrarium sentire videantur.*

§. IV.

In qua quantitate, & ex quibus bonis hæc arrhae concedi possint?

- 1 *Prædicta arrha excedere non possunt spectato iure nostro regio decimam bonorum partem donantis.*
- 2 *Quæ bona qualiter computanda sint ad huiusmodi excessum.*
- 3 *Plures censent ad decimæ computationem bona quæ concedens bonæ fide possidet esse computanda.*
- 4 *Verius est sola ea quæ propria sunt computanda esse.*
- 5 *Satisfit oppositis.*
- 6 *Qualiter in possessore maioratus bona computanda sint.*
- 7 *An arrhae promissæ à marito habente filios prioris matrimonij extrahenda sint ex cumulo hereditatis, vel solum de quinta bonorum parte? Afferitur ex sola quinta bonorum parte.*

Porro prædicta arrharum donatio excedere non potest spectato iure regio Hispaniæ decimam bonorum partem donantis, ne hac via coniuges se mutuò spolient, ut habetur *leg. 1. tit. 2. lib. 3. fori & leg. 50. Tauri,* quæ hodie est *lex 2. tit. 2. lib. 5. compilat.* ubi expressè cauetur huic legi renunciari non posse. Quod intelligendum est, quando donans promittens arrhas est is qui sponsalia, vel matrimonium contrahit, secus si alius tertius nomine proprio promitteret, vel donaret non quidem ex bonis sponsi, hoc enim esset, ac si ipse sponus promitteret, sed ex bonis propriis. Quia *lex tit. 2. de las arrhas lib. 3. fori,* quæque approbatur *leg. 50. Tauri* solum comparatione contrahentis restrinxit, ne decimam excederet, ibi: todo home que casare no puede dar mas arras a su muier del diezmo. Ergo respectu aliorum, qui arrhas donare, vel promittere possunt ius commune intactum manet. At iure communi nulla est facta restrictio in arrharum concessione. Ergo alij ab sponso concedentes arrhas nomine proprio, & ex propriis bonis poterunt in qualibet quantitate concedere, ut comprobatur *Sanch. lib. 6. disp. 29. num. 18. Gutierr. de matr. cap. 19. num. 25.*

2. Ut autem constet, an arrharum constitutio excedat, vel non excedat decimam bonorum partem ipsius constituentis, ea tantum bona computanda sunt, quæ donans habet tempore donationis, seu promissionis arrharum, non quæ postmodum habiturus est nisi aliud fuerit expressum, ut rectè aliis relatis docent *Gutierr. lib. 3. pract. quest. 42. num. 2. & de matr. cap. 19. num. 18. Sanch. lib. 6. disp. 29. num. 6.* Non enim nostra reputanda sunt nisi ea quæ actu possidemus, maxime in obligationibus inducendis *leg. si postularis 76. §. 1. ff. de verb. obligat. & leg. si mandauero, §. is cuius ff. mandati & leg. si ita legatum, Cod. quæ res pignori.* Neque his obstat *lex fin. Cod. quæ res pignori & leg. 5. tit. 13. part. 5.* ubi sub hypotheca bonorum non solum præsentia, sed etiam futura intelliguntur. Nam ut rectè *Sanch. dicta disp. 29. num. 7.* inquit id est speciale in hypotheca: eo quod ex comprehensione bonorum futurorum non extendatur obligatio, sed obligationis securitas. Secus verò est dicendum ubi ex comprehensione futurorum bonorum obligatio esset extendenda, ut in præsentibus contingit. Quocirca si tempore promissionis arrharum nulla bona habeas, tamen ea habes tempore quo arrhas concedis, nulla est promissio, nec donatio, ut rectè tradunt *Sanch. & Gutierr. supra aduersus Baeza, & Azebedo,* quia non ex futuro euentu, sed ex præsentibus promissio regulanda est; si quidem promittis arrhas ex tuis bonis, bona autem futura non sunt, sed erunt. Verum si expressè de bonis non solum præsentibus, sed futuris arrhas promitteres, sicuti facere potes *ex leg. 2. tit. 2. de las arrhas lib. 3. fori,* donatio data est facultas eligendi tempus, in quo bonorum computatio fiat, ne decimam partem illorum excedat, ut rectè *Anton. Gomez leg. 50. Tauri num. 13. Gutierr. lib. 3. pract. quest. 42. num. 2. & de matr. cap. 19. num. 17. Sanch. disp. 29. num. 5.* Bona autem tradentis, vel promittentis arrhas sunt quæ remanent deducto ære alieno; quia ea quæ aliis debentur, nostra censeri non debent. *leg. sub signatum ff. de verb. significat. & multis comprobatur Gutierr. quest. 42. ferè per totam. Sanch. disp. 29. num. 11. & 12.* Inter hæc autem bona computari debent officia tabellionatus, rectoris urbium, & quælibet alia vendibilia, quia cum vendi possint, & pretio æstimari ut pars bonorum habenda sunt. Item comparari debent omnia illa bona, quæ tibi debentur, & ad quæ recuperanda habes actionem, quia moraliter tua sunt. *leg. bonorum ff. de verb. significat. & tradit Sanch. num. 13. & Gutierr. d. n. 17.*

3. Sed an ad decimæ computationem sufficiat bona fide tempore promissionis bona tanquam propria possidere, tamen postea euincantur, vel alias constet propria non esse? Grauis est controuersia, in qua *Roderic. Suar. leg. 1. tit. 2. lib. 3. fori. vers. nota tamen. Anton. Gomez leg. 51. Tauri, num. 13. Baeza de non meliorandis filiabus ratione dotis, capit. 31.*

numero 12. Matien. leg. 2. tit. 2. lib. 5. compilat. gloss. 2. num. 4. Azebedo dicta leg. n. 23. Molin. Iesuita, tom. 2. tract. 2. disp. 43. §. illud est observandum affirmant id sufficiens esse. Ducuntur primo ex leg. bonorum appellatio 4. ff. de verbor. significat. vbi expressè deciditur bona nostra esse quæ bona fide possidemus, tamen si aliena sint, ibi *In bonis autem nostris computari sciendum est non solum quæ dominij nostri sunt, sed et si bona fide à nobis possideantur.* Secundo ex leg. 1. §. sed cum aliquis, Cod. de testam. vbi validum reputatur testamentum, in quo testis seruus adfuit; eo quod vt liber fuerit reputatus, quia error communis vitium supplet, & veritati æquivaler. argum leg. Barbarius Philippus, ff. de officio pratoris, cap. ad probandum de re iudicata, cap. fin. Qui filij sint legitimi. Tertio ex cap. consultationibus, in 1. part. de re e patronatus, vbi institutus ab eo qui ius patronatus bona fide possidebat non remouetur, tamen postea à possessione, iurisque patronatus remouetur; quia non spectatur quid futurus euentus pariet, sed quid præsens status postulet: at præsens status promittentis arthas postulare videtur, vt omnia bona, quæ bona fide tanquam propria possidet, in computationem veniant: Ergo ex euictione postmodum subsecuta hæc comparatio immutanda non est.

4. Nihilominus etsi prædicta sententia sit satis probabilis, contrariam veriorum reputo, scilicet bona, quæ verè aliena sunt, & alteri debita, tamen vt propria possideas, non venire in computationem, sic tenet Ayora de partitionib. 1. p. cap. 7. à n. 22. Gutierr. lib. 3. pract. quest. 42. à n. 12. Et de matr. cap. 19. num. 27. Sanch. lib. 6. disp. 30. num. 2. Idemque asserunt intelligendum esse de sponfalitia largitate, quæ octauam partem dotis sponsæ excedere non potest, & consequenter regulanda est iuxta quantitatem dotis non euictæ. Probatur conclusio primò ex dicta leg. 2. tit. 2. lib. 3. for. approbata à l. 2. tit. 2. lib. 5. compil. noua. ibi enim dicitur: que el marido no pueda dar mas en arthas a su mujer de la decima parte de sus bienes. Expendendum enim est verbum illud *de sus bienes*, quod in propria significatione suscipi debet, argum. leg. 3. §. hac verba ff. de negot. gestis: at quod alteri debes non est verè tuum, sed alienum, tamen si ob ignorantiam proprium esse credas. Ergo illud pro bonis tuis propriis computandum non est maximè in computatione, quæ tibi præiudicat. Secundo lex restringens, ne promissio, vel datio artharum decimam bonorum donantis excedat lata est tum in fauorem ipsius promittentis, ne ob prædictam donationem pauper remaneat, tum in eius consanguineorum fauorem, ne hæreditate obuentura priuentur, ob quam causam eis conceditur actio repetendi excessum leg. 1. tit. 2. lib. 3. for. Sed prædicti fauores cessant computatis bonis alienis, ac si propria essent. ponamus namque omnia bona præter illas arthas à te subtrahi, quia aliena erant, manifestum est te pauperem remansurum, & consanguineos omni hæreditate priuari. Ergo bona quæ verè aliena sunt non debent computari. Tertio appellatio naturali bona alienis sunt, quæ supersunt deducto ære alieno leg. mulier bona. ff. de iure dotum leg. subsignatum §. bona ff. de verbor. obligat. At in contractibus bona sumuntur appellatione naturali, vt tradit Rebuff. dicta leg. bonorum appellatio. Ergo in hoc contractu artharum bona sumenda sunt deducto ære alieno. Quarto conuincitur ex leg. 1. §. si heres percepto fundo ff. ad Trebellian. vbi iustus restituere hæreditatem retento fundo qui fuit pignori, vel hypothecæ datus, ob quam causam postmodum euincitur, retinere ex hæreditate æstimationem fundi potest, quia ea æstimatio detrahenda est ex hæreditate. Sic igitur in computatione bonorum pro arthas constituendis deducenda sunt quæ postmodum fuerint euicta.

5. Neque obstant contraria. Ad primum ex leg. bonorum respondeo non dixisse legem bona nostra esse, quæ bona fide possidemus, sed in bonis nostris computari, quod minus est; ad quem effectum sufficit bona fides. Adde in fauorabilibus, & ad ciuiles effectus scilicet ad actionem, & exceptionem, ad præscriptionem, ad possidendum reipublicæ officium, quod statuto, & lege cauetur, ne vllus possidere possit qui mille in bonis non habeat, bona propria censerit; secus in præiudicantibus quales sunt promissiones, & obligationes. Ad secundum dico, ob fauorem publicum, qui adest in testamentorum firmitate sustinetur testis aliàs inhabilis, habilis reputatur. At computare bona aliena pro arthas statuendis bono communi non expedit, sed potius contrarium. Ad tertium ex cap. consultationibus admitto institutum à possidente patronatus remouendum non esse, quia præsentatio, est fructus patronatus, qui bonæ fidei possessori debetur: at constitutio artharum non est fructus bonorum, sed illorum alienario. Non igitur ex patronatus præsentatione desumi potest argumentum bona quæ propria creduntur, & re vera aliena sunt, vt bona propria computari debeant.

6. In possessione autem vinculi, seu maioratus omnes Doctores conueniunt non esse spectandum maioratus valorem, vt liquidari possit decima, quam attingere donatio artharum potest, sed spectandos esse fructus, seu annuos redditus,

quia iis donans gaudere debet, & de his disponere potest, non verò de maioratus valore, argum. leg. hæditatum ff. Ad leg. Falcidiam. Et tradit Molin. Iesuita, tract. 2. disp. 432. vers. circa hoc Sanch. lib. 6. disp. 31. n. 1. Gutierr. lib. 2. pract. quest. 17. num. 2. Et de matr. cap. 19. num. 28. Sed qualiter ij annui redditus, & fructus computandi sunt, non est constans inter Doctores, cum incertum sit quot annis possessor maioratus victurus sit: ideoque aliqui dicunt arbitrio prudentis computandos esse iuxta numerum annorum qui creditur victurus. Qua computatione facta vt pote legitima retractari non debet ex futuro postmodum euentu iuxta leg. sancimus, Cod. de administrat. tutor. leg. nec enim. ff. de itinere, actiueque priuato. Alij sentientes hanc computationem esse nimis fallacem affirmant tempus mortis spectandum esse, & tunc examinandum; an donatio artharum excesserit decimam partem omnium fructuum, & reddituum, quos donans in vita perceperit, & si excedere repertum sit, detrahatur is excessus, & ad æqualitatem decimæ partis fructuum restituatur donatio, quæ videtur sub hac conditione à principio facta, nisi iater partes aliud conuentum fuerit, vt rectè conueniri potest ob incertitudinem: sic tradit Glossa in dicta leg. hæditatum, verbo, triginta. Bart. ibidem, vers. quare sic. Cobarub. lib. 3. variar. cap. 9. num. 9. Gutierr. lib. 2. pract. q. 17. num. 8. Et de matr. cap. 19. num. 29. Sed rectior, & facilius computatio est, quam assignat Molina Iuxta lib. 1. de primogen. cap. 19. num. 41. Azebedo. lib. 5. recopil. tit. 2. num. 18. Gutierr. dicta quest. 17. à n. 8. Et de matr. cap. 19. num. 31. Sanch. lib. 6. de matr. disp. 31. n. 3. Et 4. vt fructus, & redditus maioratus æstimationem census vitalitij, quippe comparatione possessoris maioratus cuius redditus sunt quasi redditus census vitalitij. Vnde cum census vitalitij ad rationem vnus pro decem iuxta nouam Philippi III. pragmaticam constitutus sit, & perpetuus ad rationem vnus pro viginti, efficitur sanè, si maioratus annui redditus mille autem perpetui sint; ad vitam duo millia esse deberent, artharumque valor duo millia excedere non potest.

7. Verum arthæ promissæ à marito habente filios prioris matrimonij, vel illis cessantibus ascendentes legitimos, an extrahendæ sint, sicut & alia debita de corpore hæreditatis, vel solum de ea parte, de qua liberè disponere potest, scilicet de quinta bonorum parte, si descendentes legitimos habeat, vel tertia, si illis careat, & habeat ascendentes? Non est leuis controversia, in qua Azebedo leg. 2. tit. 2. num. 30. lib. 5. recopil. & Ayora de partitionib. 2. part. cap. 44. affirmant ex corpore hæreditatis extrahendas esse, eo quod constitutio artharum non est gratuita, & liberalis donatio, sed remuneratoria dotis sponsæ, illiusque nobilitatis, at donatio remuneratoria vt pote ex honestate debita ex cumulo hæreditatis extrahenda est. Ergo ex eodem cumulo extrahi debet artharum donatio. Sed rectius contrarium censent Spino *Specul. testament.* Gloss. 18. num. 94. Et 95. Azebedo sibi contrarius leg. 12. num. 4. tit. 6. lib. 5. recopilat. Angulo de meliorationib. leg. 12. gloss. 1. num. 22. Sanch. lib. 6. disp. 38. num. 15. Gutierr. lib. 3. pract. quest. 43. num. 22. Et lego. Et de matr. cap. 19. num. 39. eo quod nullo iure constringitur sponsus arthas sponsæ assignare, sed earum assignatio tamen aliquo modo remuneratoria sit, est tamen voluntaria, sed ob donationem voluntariam æquum non erat legitimam filiorum, aut ascendentium, quæ ex rigore iustitiæ debita est minuere. Ergo &c. Secus est dicendum, si tempore quo arthas promissisti ascendentibus, vel descendentibus careres, eo casu ex toto cumulo hæreditatis sunt extrahendæ, neque natiuitate filiorum artharum donatio reuocatur, aut aliquo modo restringitur vt pote quæ non est omnino liberalis, sed remuneratoria, & per quam est ius sponsæ quæsitum, vt latè Sanch. & Gutierr. supra confirmant.

§. V.

An valida sit artharum donatio vltra decimam præcipuè accedente iuramento?

- 1 Valida est artharum promissio quoad eam partem, quæ decimam attingit. Secus quoad excessum.
- 2 Examinatur, an promissio artharum vltra decimam voleat in foro conscientia, ita vt accipiens non habeat obligationem restituendi.
- 3 Resoluitur in vtroque foro inuvalidas esse promissiones, & donationes artharum vltra decimam.
- 4 Satisfit rationi opposita.
- 5 Plures censent adiecto iuramento validam esse promissionem, vel donationem artharum excedentem decimam.
- 6 Contrariam opinionem docuerunt plures.
- 7 Alij censent firmari iuramento sponfalitiam largitionem.
- 8 Resoluitur neque promissionem artharum, neque sponfalitiam largitionem vltra octauam firmari iuramento.
- 9 Soluuntur opposita fundamenta.

¶ Si arthas vltra decimam bonorum, de quibus disponere potes, promiseris, vel donaueris, promissio, seu donatio

Inualida est quoad excessum tantum, valida tamen quoad eam partem, quæ decimam attingit. Colligitur ex leg. 1. tit. 2. de las arras lib. 3. fori, concedente, vt si donans prædictam quantitatem excederit, eius consanguinei repetere excessum possint, in quo tacite indicatur donationem solam quoad excessum vitiosam esse, alioquin omne donatum esset repetendum, vt notatur Anton. Gomez leg. 30. Tauri. num. 13. Matien. lib. 5. recop. tit. 8. leg. 3. l. Goff. 7. n. 3. Molin. 1. 2. tr. 2. de iustit. disp. 43. §. illud. Sanch. lib. 6. de matr. disp. 29. numero 14. Gutierr. de matr. cap. 19. num. 24. Quod adeo verum est, vt etiam si arrhae in specie indiuisibili v. g. in fundo excedente decimam bonorum partem constituantur, non obinde eam constitutio nulla est, quia præstat actui valorem potius, quam nullitatem dare, sed ea valida subsistente solum quoad æstimationem excessus nullitatem habet, quam æstimationem recipiens fundum restituere debet fundo sibi retento, vt aliis relatis dixerunt Sanch. num. 16. Gutierr. num. 24.

2. Sed an promissio arrharum vltra decimam valida sit, obligationemque inducat, & eam donatio firmitatem habeat at in foro conscientie, ita vt recipiens restituere acceptum non teneatur? Difficultate non caret, eo quod plures, grauesque Doctores, Alexia in taxa paupis con. 61. num. 42. Cordub. in sum. quest. 124. in fine. Henriq. lib. 11. de matr. cap. 20. num. 4. Ludouic. Lopez 1. part. instructor. cap. 175. & de contract. lib. 2. cap. 42. in princ. Rodrig. tom. 2. sum. cap. 97. num. 3. quos refert & sequitur Sanch. lib. 6. de matr. disp. 33. num. 1. & 3. affirmant meliorationem filia causa dotis. factam validam esse in foro conscientie, solumque in foro externo actionem concedi & leg. 10. Tauri, quæ hodie est 1. tit. 2. lib. 5. compilar. vsu quoad forum conscientie esse derogatam, siquidem passim hæc meliorationes sunt, nec tamen à Confessoribus vllus scrupulus iniicitur nec meliorantibus, nec melioratis. Ob quam causam dixit Padilla Autbent. res qua, num. 23. Cod. communis, de legat. sibi renunciatum esse apud vtriusque prætorij æquissimos iudices, hanc legem dissimulatione quadam exoleuisse. At eodem tenore, quo melioratio prohibetur, prohibita est in eadem lege sponsalitia largitas vltra octauam bonorum partem, & in lege sequenti arrharum donatio vltra decimam. Ergo omnes hæc donationes validæ erunt, quousque à iudice fuerint infirmatæ.

3. Ceterum omnino tenendum est in vtroque foro inualidas esse promissiones. & donationes arrharum vltra decimam, & sponsalitiã largitatem vltra octauam, sicuti aliis relatis docet Sanch. lib. 6. de matr. disp. 33. à n. 1. & 3. Gutierr. cap. 19. num. 14. Quia prædictæ leges non solum dictum excessum prohibent, sed in contrarium factum annullant ob multa, & graua inconuenientia, quæ inde nasci possunt, graueque filiorum, & heredum præiudicium, neque vllus est Doctor, qui censet prædictas leges quoad arrhas, sponsalitiãque largitatem vsu abrogatam esse. Quinimo Thom. Sanch. qui in melioratione filia causa dotis censet prædictas leges in foro conscientie non obligare, de arrhis, sponsalitiãque largitate contrarium sentit.

4. Neque ratio in contrarium vrget: nam esto leges eodem tenore meliorationem causa dotis, & constitutionem arrharum vltra decimam, sponsalitiãque largitatem vltra octauam prohibuerint, & annullauerint, potuit tamen vsus, & consuetudo legem quoad meliorationem abrogare, immutatam relinquens quoad arrhas, sponsalitiãque largitatem, cum sint res omnino distinctæ. Præterea falsum existimo legem de non meliorandis filiabus causa dotis vsu, & consuetudine esse abrogatam etiam in foro conscientie, vt late probat Baæza de non meliorand. filiab. rat. dot. cap. 29. num. 1. & 2. Tell. Fernand. leg. 26. Tauri ad finem. vers. vltim. Rolas in epitom. de successiõib. cap. 3. num. 41. Angulo de meliorat. in leg. 10. gloss. 9. num. 3. Arzedo, leg. 1. num. 8. tit. 2. lib. 5. noua collect. Gutierr. affirmans nunquam spatio 40. annorum vidisse in paxi de hoc dubitari cap. 19. de matrim. num. 35. & probari potest ex stylo, quem solent parentes dotando filias obseruare, cauent enim maxime, ne vllõ modo melioratio causa dotis infinuetur; tum ob prohibitionem legis, tum vt eurent nullitatem. Et ob eandem rationem viri matrimonium contracturi fideiussores, seu assecutores dotum expostulant. Signum ergo est prædictam legem esse in viridi obseruantia. Neque confessoriorum aliquorum negligentia, si aliqua est probat legis abrogationem, & minus testimonium Padilla cum sit non de visu, sed de auditu, qui facillè decipi potuit. Adde prædictam consuetudinem casu quo vigeret sufficienter derogatam esse à Philippo II. illa lege initio noua collectionis posita, qua præcipit leges in illa recopilatione contentas ab omnibus iudicibus obseruari non obstante consuetudine contraria.

5. At si promissioni, vel donationi arrharum terminum permissum excedenti iuramentum adicias, plures Doctores grauissimi, Anton. Gomez leg. 52. Tauri, & leg. 64. num. 4. & lib. 2. variat. cap. 14. num. 26. Menchaca, de succes. crea. lib. 1. §. 28. num. 33. & §. 26. num. 43. Gomez Arias, leg. 48. Tauri, num. 13. Anton. Gabr. tom. 1. commun. lib. 1. verbo arrha fol. 57.

Ayora de partit. 1. part. cap. 7. num. 19. propendet Molin. tract. 2. disp. 431. sine, & alij relati à Sanch. lib. 6. disputat. 34. num. 19. censent iuramento firmari. Ducuntur primò ex leg. 12. tit. 1. lib. 4. noua recopilat. vbi permittitur in contractu arrharum opponi iuramentum, quod superuacaneè apponetur nisi vim haberet firmandi promissionem, & donationem alioquin inualidam. Secundò quia hoc iuramentum non est contra bonos mores naturales, esto contra bonos mores ciuiles, ergo seruandum est, argum. cap. cum contingat de iur. iurando. Tertiò contractus principaliter ob priuatam vtilitatem, & minus principaliter ob publicam firmatur iuramento, ex doctrina Bart. communiter recepta leg. si quis pro eo, num. 8. ff. de fideiussorib. quam pluribus firmat Cobarub. de pact. 2. part. §. 1. num. 5. & 6. At promissio, & donatio arrharum vltra decimam principaliter interdicitur ob priuatam vtilitatem; neque enim bono publico refert, quod ex ciuibus hic potius quam ille diuitias habeat. Ergo, &c. Quartò donatio inter coniuges firmatur iuramento, vt comprobatur Sanch. lib. 6. disp. 11. num. 2. Sed ob eandem rationem hæc donatio interdicitur, ac interdicitur arrharum donatio excedens decimam, nempe ne coniuges se mutuo amore spolient. Ergo sicut vna firmatur iuramento, sic & alia.

6. Contrariam opinionem, scilicet promissionem, seu donationem arrharum non firmari iuramento docuerunt Cobarub. de pact. 2. part. §. 2. num. 8. Gaspar Baæza de non meliorand. filiab. cap. 29. num. 6. & 12. Matien. lib. 5. recop. tit. 2. leg. 2. gloss. 3. num. 6. Gutierr. 2. part. quæst. 16. & de iuram. 1. part. cap. 14. num. 2. & Authent. sacramenta puberum num. 44. & de matrim. cap. 19. num. 37. Sanch. alios plures referens lib. 6. disp. 34. num. 2. Duplici fundamento ducti. Primò in prædicta leg. 1. tit. 2. lib. 3. fori cauetur promissionem, seu dationem arrharum vltra decimam ita esse nullam, vt nulla ratione prædictæ legi renunciari possit, at si appositio iuramenti valeret promissio, seu donatio, iam hac via legi renunciari posset. Secundò prohibitio arrharum vltra decimam non solum cedit in fauorem promittentis, & donantis arrhas, sed illius consanguineorum; quibus defertur ius repetendi excessum; at quoties lex vitare intendit tertij præiudicium contractus aduersus eam legem factus iuramento non firmatur, quamuis pactum, de Pactis in 6. c. cum contingat de iur. iur. Ergo talis promissio arrharum iuramento non firmatur.

7. Secus verò affirmat Sanch. d. disp. 44. num. 3. & Gutierr. de iuram. de matrim. locis allegat. in sponsalitiã largitate, credunt namque sponsalitiã largitatem vltra octauam partem dotis sponsæ iuramento firmari, eo quod in leg. 1. tit. 2. lib. 5. recop. non caueatur prædictæ legi renunciari non posse. Secundò & præcipue, quia hæc donatio non cedit in præiudicium alterius à donante; siquidem nemini defertur ius repetendi excessum. Quod intelligunt Gutierr. & Sanch. quando sponsalitiã largitatem concedens non habet heredes necessarios siue descendentes, siue ascendentes, nam eo casu excessus vltra octauam partem bonorum, de quibus liberè disponere poterat nullatenus iuramento firmaretur, vt potè qui in præiudicium cederet.

8. Ego verò dicendum existimo neque promissionem, seu donationem arrharum vltra decimam, neque sponsalitiã largitatem vltra octauam partem dotis, tamen nulli adit heredes necessarij iuramento confirmari posse. Nam vt latius tract. de iuram. punct. 9. §. 2. & 3. dixi iuramentum confirmatorium contractus est iuramentum de perseverando in contractu, seu de non contrahendo illi. Ergo si contractus iure ipso nullus est, & irritus, iuramentum perseverando, seu non contrahendi tali contractui bonum esse non potest, sed potius malum, & iniquum. Quapropter vt iuramentum vim habeat firmandi contractum alioquin inualidum, oportet, vt lege disponente purgetur nullitatis vitium. At nullibi cauetur adueniente iuramento purgari vitium promissionis, seu donationis arrharum sponsalitiãque largitatis excedentium terminum à lege præscriptum. Ergo confirmari iuramento non possunt.

9. Argumenta prioris sententiæ asserentis promissionem arrharum vltra decimam iuramento firmari leuia sunt. Nam primum desumptum ex leg. 12. tit. 1. lib. 4. recopilat. solum probat hunc contractum esse ex illis in quibus permittitur iuramentum apponi, fortè quia annexitur matrimonio, quod ad iudices Ecclesiasticos pertinet; non quia apponi possit in promissione, seu donatione legis terminis excedente. Ad secundum dico, eo ipso quo iuramentum est aduersus leges, seu mores ciuiles esse etiam aduersus leges, seu mores naturales, si interdictum civilis legis non cessat. Ad tertium nego satis esse ad contractum iuramento firmandum quod contractus bonum priuatum respiciat, requiritur præterea, ne adueniente iuramento prohibitus sit, vt factum est in alienatione fundi dotalis, c. cum contingat de iur. iurando. & in contractu minorum Authent. sacramenta puberum, Cod. si aduersus vendit. de quibus dicto tract. de iuram. late differimus. Ad quartum ob eandem rationem negandum est donationem inter coniuges

coniuges firmari iuramento posse ultra casus in quibus secluso iuramento permilla est.

§. VI.

Cui incumbat onus probandi promissionem, seu donationem artharum, & idem est de sponsalicia largitate non excedere taxam à lege præscriptam.

1. Sanch. varias sententias refert.
2. Certum est uxori arthas possidenti non competere onus probandi sub decima bonorum mariti contineri.
3. Maritus, vel eius hæredes condemnantur in ea quantitate artharum, quæ ab uxore iure petuntur.
4. Verius censeo in nullo casu uxorem, vel eius hæredes obligari ad probandum intra limites decimæ partis bonorum mariti contineri.

1. **I**N hac quæstione Sanch. lib. 6. disp. 35. varias sententias refert, cui consonat Gutier. cap. 19. num. 39. Prima asserit uxori, eiusque hæredibus competere onus probandi intra decimam partem bonorum mariti arthas contineri, quia artharum promissio, & donatio ad sui valorem exigit contineri sub prædicta decima. Ergo dum vxor, eiusve hæredes hanc qualitatem non probauerint, non possunt suam intentionem fundatam habere iuxta doctrinam glossæ communiter approbatam in leg. si verò, §. qui prorei qualitate ff. qui satis dare cogant. & leg. cum de lege ff. de probationib. & tradit Roderic. Soar. in leg. 1. num. 15. tit. de las arthas lib. 3. fori. Anton. Gomez leg. 50. Tauri. num. 13. Marien. leg. 2. gloss. 2. num. 9. tit. 2. lib. 6. compilat. & eam esse recepam testatur Cobarub. lib. 2. var. cap. 6. num. 7.

Secunda censet prædictam sententiam procedere, quando vxor, eiusve hæredes petunt arthas promissas, quia petere non possunt, nisi probent maritum tot bona habuisse, quot sufficerent ad illas arthas constituendas intra decimam, cum hæc contentia sit suæ petitionis fundamentum. Secus verò quando ipsa vxor non petit arthas, sed ea possessas exigit, maritus, eiusve hæredes, eo quòd excesserit decimam bonorum partem, quia eo casu cum ipse maritus, vel eius hæredes agant allegantes inopiam, eam probare debent, ut fundamentum suæ intentionis. Sic vltra Doctores superiori sententia relatos, qui solum de petitione artharum promissarum loquuntur docet Azebedo eadem leg. 2. numero 19. tit. 2. lib. 5. compilat. Pelæz. de maiorib. 2. part. quæst. 52. num. 13. & 17.

2. In hac controuersia primò certum est, quando vxor arthas possidet, nequaquam ipsi competere onus probandi sub decima bonorum mariti contineri, sed id competere marito, vel eius hæredibus vt pote indentibus infirmare vxoris ius lege, & possessione acquisitum.

3. Secundò est certum maritum, vel eius hæredes condemnari in quantitate artharum, quæ ab vxore iure petuntur, tamen ea non probet arthas promissas intra limites partis decimæ bonorum mariti contineri, si præsumptiones, & coniecturæ adsint, quibus iudices quodammodo sibi persuadent promissam quantitatem decimam bonorum mariti non excedere, quia ea condemnatio non solum est in fauorem vxoris, sed etiam mariti, ne eius promissio nulliter esse facta declaretur. Debet ergo in casu dubio pro valore promissionis sententia ferri. Atque ita defendunt Cobarub. Sanch. loc. alleg.

4. Deinde probabilius censeo cum prædictis Doctoribus, & pluribus aliis ab eisdem relatis in nullo casu vxorem, vel eius hæredes arthas promissas postulantibus obligari ad probandum intra limites decimæ partis bonorum mariti contineri, sed eam obligationem subire maritum, vel eius hæredes renuentes soluere. Ratio videtur aperta, nam eo ipso quo maritus eam quantitatem promissit, præsumitur promittere potuisse, dum contrarium non probatur, ne præsumatur delictum. Ergo vxor petens promissionis executionem, suam habet intentionem fundatam, quia fundatur in promissione sibi facta, & à iure approbata. Et confirmari potest exemplo legatariorum, qui petentes ab hærede legata sibi facta non tenentur probare hæreditatem sufficere: id enim præsumendum est, dum ab hærede contrarium non probatur, vt decidit lex cum lege ff. de probationib. sed facta artharum promissione similiter præsumitur bona promittentis sufficientia esse, ergo promissarius non tenetur vllam de sufficientia probationem facere.

§. VII.

Quis arthas promittere potest?

1. Sponsus, eius parentes, imò extraneus arthas promittere potest. Ferd. de Castro. Sum. Mor. Part. V.

2. Qualiter minor, & filiusfamilias arthas valeat promittere. De bonis immobilibus nulla est promissio, nisi fuerit auctoritate iudicis facta.
3. Filiusfamilias pubes inconsulto patre arthas promittere potest de bonis, quorum ipse dominium, & administrationem habet.
4. Qualiter bona computanda sunt, ne decimam excedat promissio.
5. Promittens arthas excusatur ab obligatione illas soluendi, si dos sibi promissa culpabiliter non soluat.

1. **A** rthas plerumque sponsus, vel eius parentes, & consanguinei nomine ipsius sponsi promittunt, vt constat ex supradictis legibus. Aliquando tamen è contrà accidere potest vt sponsa, vel eius parentes nomine ipsius sponso arthas concedant in præmium nobilitatis, & diuitiarum excessus, vt norauit Azebedo, lib. 5. recopilat. tit. 2. leg. 2. numero 1. Thom. Sanchez, lib. 6. disputat. 29. numero 4. Gutier. de matrim. capit. 19. numero 16. Præter ipsos, & alios ipsorum nomine quilibet extraneus arthas promittere potest, vt superiori §. diximus, ea tamen differentia, vt si ex propriis bonis, & nomine proprio arthas promiserit, excedere possit decimam suorum bonorum. Secus verò si nomine sponso, vel ex eorum bonis.

2. Solum igitur est difficultas, qualiter minor, & filiusfamilias arthas valeant promittere? Quam difficultatem latè versat Sanchez, d. lib. 6. disputat. 38. præcipue quæst. 3. numero 37. & disputat. 39. per totam, & ex eius doctrina breuiter accipe. Si minor & iam curatorie carens arthas promittat, vel donet de bonis immobilibus, vel mobilibus, quæ seruando seruari possunt, nulla est eius promissio, aut donatio, nisi fuerit auctoritate iudicis facta, quia prædictis minoribus horum bonorum alienatio absque iudicis decreto interdicitur. leg. non solum leg. prædita. Cod. de Præditi minor. & leg. fin. Cod. si maior factus alienationem, & leg. quæ tuores. Cod. de administrat. tutorie Roderic. Soar. leg. 1. numero 65. tit. 2. de las arthas, lib. 3. fori. Gregor. Lopez leg. 1. verbo en España tit. 11. part. 4. Anton. Gomez leg. 52. Tauri. numero 14. Azebedo lib. 5. recopilat. tit. 2. leg. 2. numero 12. Marien. ibi. Glossa 2. numero 3. Barbosa leg. si ante 6. ff. soluto matrimonio numero 23. Sanch. dicta disputat. 38. num. 37. At si post ætatem perfectam 25. annorum quinquennium transeat, ipso iure ratificatur, & confirmatur donatio, vel promissio artharum, sicuti si alienaretur res immobilis titulo oneroso, vt ex leg. fin. Cod. si maior factus alienationem factam sine decreto iudicis ratam habuerit. Probant Bart. Bald. Salizer. Roderic. Soar. teste Anton. Gomez dicta leg. 52. numero 14. Marien. Azebedo, & Sanch. loc. alleg. si verò minor 25. annorum arthas ex rebus mobilibus, quæque seruando seruari non possunt, promitteret, vel donaret in ea quantitate, quam leges permittunt, valida eius promissio, aut donatio est, nec restitui potest, quia fecit illud quod quilibet maior, & prudens fecisset, vt benè norauit Soar. Ant. Gomez, Marien. loc. alleg. Sanch. numero 41. argum. leg. non videtur Cod. de integritate restit. & leg. 1. Cod. si aduersus donationem leg. cum plures. §. fin. ff. de administrat. tutor. Neque ad hanc promissionem, seu alienationem requiritur iudicis decretum, benè tamen curatoris auctoritas, si minor curatorem habeat, aliàs nulla erit eius promissio, vel donatio, vt colligitur ex leg. 2. & leg. mulier Cod. de iure dotium, & leg. si curatorem, Cod. de in integr. restit. & tradunt Anton. Gomez, & Marien. Azebedo, & Sanchez, loc. alleg. Verùm si minor prædictam promissionem, seu donationem artharum iuramento confirmet, valida est eius promissio, aut donatio ex dispositione iuris in Authent. Sacramentum puberum Cod. si aduersus vendit. maior efficitur, & vitium nullitatis purgatur, vt benè notauit Sanch. d. disputat. 38. num. 43.

3. Filiusfamilias pubes inconsulto patre arthas promittere potest de bonis quorum ipse dominium, & administrationem habet. Nam vt dicitur in leg. filiusfamilias 38. ff. de actionib. & obligationib. filiusfamilias ex omnibus causis tanquam paterfamilias obligatur, & ob id agi cum eo tanquam cum paterfamilias potest, & docuit ex omnium sententia Sanch. lib. de matr. disp. 39. num. 11. Dixi: filiusfamilias pubes: nam impubes etiam ex licentia patris nec promittere, nec donare arthas potest, neque alium celebrare contractum, vt habetur expressè in §. pupillus, instit. de inutilib. stipulat. ibi: sed qui in potestate parentis est impubes, ne auctore quidem patre obligatur, & tradit Molin. tit. 2. disp. 261. §. filiusfamilias.

Dixi de bonis, quorum ipse filius dominium, & administrationem habet. Nam ex bonis, quorum pater habet administrationem, seu vsum-fructum, nequaquam potest absque patris licentia arthas promittere, aliumve celebrare contractum, vt decidit expressè leg. fin. §. filius autem, Cod. de bonis, quæ l. bevis, ibi. Filius autem familias in iis dumtaxat casibus, in quibus vsum-fructus apud parentes constitutus est, donec parentes,

viuunt, nec de his rebus testari permittimus, neque citra voluntatem eorum, in quorum potestate sunt vlla licentia eis concedenda dominium rei ad eos pertinentis alienare, vel hypothecae titulo dare, vel pignori assignare. Patris tamen accedente licentia optime potest, vt bene notauit Mol. tit. 2. de iustit. disp. 261. Sanch. d. disp. 39. num. 7. Etenim ob solam reuerentiam patris alienatio bonorum, quorum ipse pater habet vsumfructum filiusfamilias interdicitur, cum tamen reliquis omnibus concessa sit. leg. 2. Cod. vsumfructum alienari posse, proprietatem vsumfructuario irrequisito. Neque hæc lex quoad contractus inter viuos correctæ est in regno Castellæ, vt rectè probat Sanch. disp. 39. num. 9. siquidem lex 5. Tauri solum permittit filiusfamilias via testamenti disponere: sibi: el hii que esta en poder de su padre pueda hacer testamento, como si estubiera fuera de su poder: neque vllam de contractu inter viuos mentionem fecit. Nam esto in lege 6. Tauri, quæ hodie est lex 1. tit. 8. lib. 5. recopilat. concessum sit ascendentibus succedere in omnia bona descendencium, ipsisque descendencibus permittatur de tertia bonorum parte in vita, & in morte disponere, hoc intelligendum est de descendencibus qui sunt sui iuris, non de iis, qui sub patria potestate existunt, quia correctio legum, & iuris communis derogatio inducenda non est absque expressis verbis, manifestissimoque fundamento.

4. Bona autem computanda, vt constet an donatio arrharum decimam excedat affirmat Sanch. dicta disp. 39. num. 11. esse bona, quæ filiusfamilias possederit tempore quo vxor elegerit, si de bonis presentibus, & futuris arrhas concesserit: at si solum de bonis suis absolutè promiserit, computanda esse bona quæ actu possidet, & valorem aduentitiorum deducto vsumfructu, quem pater percipiturus est, qui in regno Castellæ nullius erit considerationis, cum matrimonio contracto, susceptisque relationibus Ecclesiæ statim extinguatur leg. 47. & 48. Tauri, quæ hodie est lex 8. & 9. tit. 1. lib. 5. recopil. Verum, esto hæc doctrina sustinenda sit, negare tamen non possum computationem aduentitiorum mihi difficilem esse, nam cum de aduentitiis in consuetudine patre disponere filius nulla ratione possit, non est cur eorum valor in computationem veniat, sicuti nec valor vinculi, ac maioratus computatur, sed solum vsumfructus percipiendus, de quo actu disponere potest. At cum ante benedictiones Ecclesiæ filiusfamilias nec de proprietate aduentitiorum, nec de illorum vsumfructu disponere possit, efficitur aduentitia computanda non esse.

5. Monuimus tamen promittentem arrhas siue minor, siue maior sit, siue iuramento promissionem firmauerit, siue non excusatum esse ab obligatione illa soluendi, si dos sibi promissa culpabiliter non soluat, vel si non soluat integre excusari ab integra arrharum solutione, quia prædicta promissio arrharum censetur facta in dotis remunerationem. Quod verum est, tamen à principio fuerint arrhæ promissæ nulla facta promissione dotis, sed postmodum subsecuta, quia semper arrhæ promittuntur in dotis remunerationem, si de facto fuerint promissæ. Præterquam quod violanti fidem, fides seruanda non est. Reg. frustra 7. de Regul. Iuris in 6. cap. venit el 2. de iur. iurando leg. 28. tit. 11. part. 3. Arrhæ enim eo casu retinentur quasi in pignus, & depositum dotis debitor & non solutor. Atque ita docent Gama dec. 370. num. 2. Valasc. cap. 1. conf. 3. num. 5. Rolandus à Valle. tit. 1. conf. 10. à n. 1. & seqq. Molina Iesuita, tit. 1. tr. 2. de iustit. disp. 431. §. dubium. Sanch. lib. 6. de matr. disp. 37. n. 2. Gutierr. de matr. cap. 19. num. 41.

§. VIII.

Qualiter Sponsæ, seu vxori acquirantur arrhæ?

1. Ante consummatum matrimonium arrhæ non acquiruntur sponsæ irrevocabiliter.
2. Quid dicendum, si osculum intercessit? Proponitur difficultas.
3. Sanch. & Gutierr. tuentur sponsam non lucrari per osculum medietatem arrharum, sed solum medietatem sponsalium largitatis.
4. Alij censent per osculum medietatem arrharum lucrari, sponsalium largitatis non interueniente, ea verò interueniente dari sponsæ optionem.
5. Quid inter has extremas sententias eligendum sit?
6. Satisfit fundam. Sanch.
7. Aliorum fundam. sit satis.
8. Consummato matrimonio lucratur sponsa, vel eius hæredes totum quod ab sponso acceperit, nisi arrhæ interueniant.
9. Electione facta ab vxore, vel eius hæredibus non licet variare.
10. Si intra 20. dies non elegerit, purgare moram non possent.

1. Ante consummatum matrimonium nullatenus arrhæ acquirantur sponsæ irrevocabiliter, quia plerunque dantur in præmium pudicitie violandæ, vt rectè Cobarub. 4. decret. 2. part. cap. 3. §. 7. num. 12. Quare dissolutis sponsalibus, vel matrimonio ante consummationem per mortem, vel ingressum religionis, vel ob aliam causam absque culpa promittentis, vel donantis arrhas, arrhæ reddendæ sunt, sicuti cauetur leg. 5. tit. 2. de las ganancias lib. 3. fori. ibi, si arrhas la dio, e no hubo que ver con ella, torne las, & supponit vt certum Cobarub. supra. Gomez Arias leg. 49. Tauri ad finem. Castillo leg. 51. Tauri numero 1. Sanchez lib. 6. disputat. 22. numero 18. in med. Notanter dixi si absque culpa, nam si promittens, vel donans arrhas in culpa exitit, ob quam matrimonium non fuerit consummatum, sponsa arrhas lucrabitur eo modo ac si matrimonium consummatum esset, quia sponsi iniustitia impedire non potest ius sponsæ obtinenturum, cum ipse sponsus ratione iniustitiæ teneatur damnum sponsæ emergens ex matrimonio non sequuto reparare.

2. Solum est difficultas, an solutis sponsalibus, vel matrimonio ante consummationem lucratur sponsa si osculata fuit medietatem arrharum sponsalium largitate non interueniente. Si verò sponsalitia largitas simul cum arrhis interueniat, possit sponsa vtriusque medietatem lucrari, vel eligere medietatem arrharum, vel medietatem sponsalium largitatis. Punctus difficultatis consistit in intellectu legis 52. Tauri, quæ hodie est lex 4. tit. 2. lib. 5. Compilat. quæ sic se habet. Qualquiera esposa ora sea de presente ora sea de futuro suelto el matrimonio gane, si el esposo la hubiere velado la mitad de todo lo que el esposo la hubiere dado antes de consumado el matrimonio ora sea precioso o no: y si no la hubiere velado, no gane nada de lo que la hubiere dado, torna sea a los herederos del esposo: pero si qualquiera dellos muriere despues de consumado el matrimonio, que la mujer, y sus herederos ganen todo lo que siendo dispòsados la hubiere el esposo dado, no auiedo arrhas en el tal casamiento, y matrimonio. Pero si arrhas hubiere, que sea en escogimiento de la mujer, o de sus herederos ella muerta tomar las arrhas, o dexarlas, y tomar todo lo que el marido la hubo dado siendo con ella dispòsado, lo qual ayan de escoger dentro de veinte dias despues de requeridos por los herederos del marido. Y fino escogieren dentro del dicho termino, que los dichos herederos elcojan.

3. Sanch. disp. 38. num. 8. cui adhæret Gutierr. de matr. cap. 19. num. 94. Validissimis argumentis negatiuam partem tuetur, scilicet sponsam non lucrari per osculum medietatem arrharum, sed solum medietatem sponsalium largitatis, siue arrhæ interuenierint, siue non. Mouentur primò, & præcipue, quia prædicta lex in prima eius parte non loquitur de arrhis, sed solum de sponsalium largitate: In secunda verò, quæ incipit. Pero si qualquiera dellos, &c. loquitur de arrhis, & probatur ex illa dictione sed absque copula, quæ est aduersatiua, & indocit diuersum ius, & factum ex doctrina Bart. leg. patris, & filij, 20. ff. de vulgari. Iason ibi numero 6. At in prima parte statuitur lucrari per osculum medietatem sponsalium largitatis. Ergo in secunda parte vbi est sermo de arrhis statui non potest arrharum medietatem per osculum lucrari. Tum ex diuerso modo, quo lex loquitur in prima, & secunda parte. Nam in prima parte, cum de lucro sponsalium largitatis loquitur vocat eos sponso qualquiera esposa, & ibi si el esposo, quasi sentiens dum sponsi sunt, lucrari possit per osculum dimidiam partem sponsalium largitatis. In secunda verò parte vbi de arrhis meminit, maritum & vxorem eos appellat, ibi que la mujer, ibi loque el marido, quasi aperte significans arrhas non nisi postquam sunt facti vna caro, & sic vir & vxor lucrari posse. Secundo probat, quia lex illa in prima eius parte nihil aliud disponit quam quod iure communi statutum erat leg. si a sponso, Cod. de donationibus ante nupt. & leg. 11. part. 4. & solum extendit prædicta iura loquentia de sponsis de futuro, vt intelligantur etiam de sponsis de presenti: Cum ergo prædicta iura non loquantur de arrhis, nec per osculum earum medietatem concedant, non est dicendum nostram legem id concedere. Tertio probat quia verba debent intelligi iuxta subiectam materiam, & naturam contractus leg. damni infecti, ff. de damno infecto leg. si vno ff. locari, & ibi Bart. At natura arrharum est, vt dentur in præmium pudicitie amissæ per matrimonium vt saepe dictum est. Ergo ante matrimonium consummatum lucrari non possunt. Neque valet dicere id esse intelligendum de integris arrhis, secus de medietate, quæ non in præmium pudicitie amissæ, sed ob aliam causam concedi potest, quia vna & eadem res diuerso iure censi non debet. leg. eum qui ades, ff. de vscapionibus. Si igitur arrhæ integre non concedantur in præmium pudicitie amissæ per matrimonium, nec illarum medietas alio titulo concedi debet, præcipue cum eadem sit ratio de totis arrhis, ac de parte. arguunt leg. qua de tota ff. de rei vindicac. Tandem probat, quia quando lex vnum disponit, & alterum præsupponit, debet prius

prius verificari præsuppositum, vt multis comprobatur Me-
noch. de recuper. possess. rem. 9. num. 161. Gutier. Conf. 21. num.
6. & lib. 3. pract. quæst. 22. num. 3. Sed lex 52. Tauri præsupponit
quando acquirantur arrhæ, de hoc enim non agit, sed agit
de concedenda electione arrharum, vel sponsalitiæ largitatis.
Ergo supponit arrhas eligendas acquiri posse, at hæ non ac-
quiruntur nisi matrimonio consummato. Ergo, &c.

4. Nihilominus Gomez Arias leg. 50. Tauri num. 29. cen-
set sponsam per osculum medietatem arrharum lucrari posse
sponsalitiæ largitate non interveniente, ea verò existente da-
ri sponsæ optionem, vt medietatem arrharum, vel sponsali-
tiæ largitatis quam maluerit, lucratur, sicuti consummato ma-
trimonio conceditur vel integras arrhas, vel integram spon-
salitiam largitatem lucrari. Probat suam sententiam pluri-
bus argumentis, quibus meo iudicio Sanch. satisfacit. Pri-
mum argumentum desumebatur ex leg. qua de tora ff. de rei
vindicat. Vbi statuitur idem ius esse de toto quoad totum, ac
de parte quoad partem. At consummato matrimonio potest
sponsa totas arrhas eligere reiecta sponsalitiæ largitate. Ergo
ante illius consummationem poterit eam electionem quoad
medietatē arrharum, & sponsalitiæ largitatis facere. Secun-
dò ex eo quòd leges iuris communis, & regni in hoc casu
disponunt in sponsæ fauorem, quæ ob osculum ruborem pas-
sa est, ac proinde sunt extendendæ, vt concedant medietatis
arrharum electionem, & acquisitionem per osculum. Tertio
quia vna determinatio respicit plura determinabilia, eaque
pariformiter determinat prout vnicuique conuenit. leg. tam
hoc in re ff. de vulg. & pupillari. leg. fin. Cod. de sentent. & re
iudic. At in prædicta lege adest vna determinatio in illis
verbis, pero si arrhas habere pueda escoger. Ergo hæc de-
terminatio determinat duos casus in ea lege contentos, sci-
licet vt detur electio medietatis arrharum, si adsit osculum,
& integratum si copula. Et confirmat, quia clausula in fine
posita refertur ad omnia præcedentia. cap. secundo requiris de
appellat. Ergo clausula, qua eligendi potestas conceditur ad
omnia præcedentia referenda est, ac proinde interveniente
osculo dabitur sponsæ electio medietatis arrharum, vel spon-
salitiæ largitatis. Quarto si in hoc casu, quo sponsalitiæ lar-
gitas deficit, non lucraretur sponsa per osculum medietatem
arrharum, ruborem pateret absque vlla reparatione.
Quindò aperiretur sponsis via, vt constitutis arrhis nullam
darent sponsæ sponsalitiæ largitatem, ne illa per osculum
aliquid lucraretur.

5. Inter has extremas sententias si aliqua eligenda est,
prima Sanch. & Gutier. eligi debet. At ego alia via proce-
dendum existimo, credo namque per osculum lucrari spon-
sam medietatem omnium, quæ ab sponso illi data fuerunt,
sive sint arrhæ, sive sponsalitiæ largitas absque vlla electione,
consummato autem matrimonio lucrari integras arrhas, vel
integram sponsalitiæ largitatem, prout sibi placitum fuerit.
Priorem partem huius conclusionis, de qua est controuersia
mihi persuadeo, primò: ex eo quòd prædicta lex Tauri abs-
que vlla restrictione dixerit sponsam per osculum lucrari me-
diatatem omnium quæ ab sponso acceperat: ibi ganè, si el
esposo la hubiere vesado la mitad de todo lo que el esposo
la hubiere dado antes de consumado el matrimonio. Ponde-
randa enim est dictio *omnis*, quæ nihil excludit. Cum ergo
non solum consummato matrimonio, sed plerumque ante con-
summationem arrhæ ab sponso sponsæ concedantur, efficitur
sanè medietatem arrharum simul cum medietate sponsalitiæ
largitatis, si hæc interueniat, sponsam per osculum lucrari.
Secundò: consummato matrimonio inquit lex sponsam luera-
ri totum quod sponus dederit, dummodò arrhæ in dicto ma-
trimonio non fuerint. Ergo sub illis verbis *totum quod spon-
sus dederit*, quæ etiam in prima parte legis fuerunt apposta
arrhæ continentur, aliàs frustra esset exceptio. At dum lex
sponsæ concedit per osculum medietatem omnium, quæ
sponus dederat, arrhæ non excipiuntur, ergo medietas ar-
rharum sponsæ concedenda est. Quòd si dicas inde inferri
sponsam per osculum idem, vel amplius lucrum reportare,
quam ex matrimonij consummatione; siquidem interceden-
te osculo acquirit medietatem arrharum, & sponsalitiæ lar-
gitaris, quorum medietas æquiualeat potest integris arrhis,
vel integre sponsalitiæ largitati, quæ consummato matrimo-
nio acquirit. Respondeo id non esse inconueniens, cum pri-
uata sit matrimonij consummatione, cuius initium per oscu-
lum acceperat. Secundò respondeo negando idem lucrum
regulariter reportare. Tum quia non semper interueniunt
arrhæ, & sponsalitiæ largitas. Tum quia consummato matri-
monio datur electio integræ sponsalitiæ largitatis, vel arrha-
rum, quorum vnum cum sit ab sponsa eligendum præstat
vtriusque medietati.

6. Argumenta vero Sanch. quæ nostram sententiam op-
pugnant, non est difficile soluere. Ad primum concedo di-
uisione illa aduersatiua Sed diuersum factum & diuersum ius
constitui, ac in præcedenti clausula constitutum est sponsam
interueniente osculo lucrari medietatem omnium, quæ ab
sponso acceperat, osculo verò non intercedente nihil lucrari.

Ferd. de Castro, Sum. Mor. Part. V.

In secunda parte statuitur consummato matrimonio inte-
grum lucrari, arrhæ non intercesserint: si autem hæ adue-
rint, electio sponsæ conceditur, quod sine dubio est diuer-
sum ius, & factum à præcedenti. Nomina item illa sponsæ &
sponsæ, mariti, & vxoris, ex quibus Sanch. inferri in prima
parte legis non esse sermonem de arrhis, bene tamen in se-
cunda id certè non indicant. Tum quia etiam in secunda
parte; vbi est facta mentio arrharum videtur lex nomine spon-
sæ, ibi: Pero si qualquiera dellos muriere des pues de consu-
mido el matrimonio, que la mujer, y sus herederos ganentodo
lo que siendo despotados la hubo el esposo dabo, no auendo
arrhas en el tal casamiento. Tum & præcipue, quia hæc no-
mina sponsæ, & sponsæ, mariti, & vxoris non ex arrhis, quæ
ab sponsis aut consummatū matrimonium conceduntur, sed
ex matrimonij consummatione, vel non consummatione
sumuntur. Ad secundum admitto leg. 52. Tauri in illa pri-
ma parte approbare quod dispositum erat iure communis.
leg. si à sponso, Cod. de donationib. Sed non inde inferri nihil
de arrhis disponere, quinimo contrarium per se colligitur,
nam arrhæ successerunt antiquæ donationi propter nuptias,
quæ iam in defuetudinem abiit, vt testatur ipsemet Sanch.
lib. 6. de matr. disp. 1. num. 1. At medietatem donati propter
nuptias interueniente osculo acquirere sponsa, ergo etiam
acquirere debet medietatem arrharum, quæ locum prædictæ
donationis tenent. Ad tertium concedo verba legis sumenda
esse iuxta subiectam materiam, & naturam contractus; &
insuper naturam arrharum esse, vt concedantur in præmium
pudicitæ licite amittendæ sive per matrimonij consummati-
onem, sive per sponsaliorum vsum, cum igitur per matrimo-
nij consummationem integrè sponsa pudicitiam amittat, per
osculum verò inchoatè, æquum erat, vt ratione huius amif-
sionis arrha quæ in præmium pudicitæ conceditur dimidiatè
saltem concederetur. Adde arrhæ, vt ex ipsemet Sanch. supe-
rius docuimus non solum in præmium pudicitæ, sed in com-
pensationem nobilitatis, & diuitiarum conceduntur, ideòque
possunt ab sponsa sponso donari. Non igitur ad earum ac-
quisitionem necessarium est matrimonium consummari. Ad
vltimum fateor legem illam 52. Tauri in vltima eius parte
nihil de acquisitione arrharum agere, sed ea acquisitione
supposita tractare qualiter inter arrhas, & sponsalitiæ lar-
gitarum sit electio faciendæ. At inde non inferri in prima
illius legis parte non esse actum de arrharum acquisitione, si-
quidem ibi conceditur sponsæ per osculum medietas om-
nium, quæ ab sponso acceperat.

7. Argumenta verò adducta pro sententia Gomez Arias,
quatenus nostræ officiant leuis sunt considerationis. Ad pri-
mum omiffa solutione Sanch. respondeo idem iuris esse de
toto quoad totum, ac de parte quoad partem, quando aliter
de parte, & de toto expresse dispositum non est, sicuti contin-
git in præfenti, cum per osculum dispositum sit lucrari
sponsam arrharum, & sponsalitiæ largitatis medietatem, per
matrimonij verò consummationem vnum ex illis quod ele-
gerit intergrum. Quòd si urgeas, quare vtrumque integrè non
conceditur, cum per osculum vtriusque medietas conceda-
tur, ea est congruentia; ne sponsus grauem iacturam patiarur
amittens tum arrhas, tum sponsalitiæ largitatem. Secun-
dum argumentum probat nostram sententiam, scilicet le-
gem illam 52. concedentem sponsæ medietatem bonorum,
quæ fuerunt ab sponso donata non solum ad sponsalitiæ lar-
gitarum, sed ad arrhas extendi debere, præcipue cum in
legibus antecedentibus æquè de arrhis, ac de sponsalitiæ lar-
gitarum sermo habitus sit. Ad tertium nego esse vnam deter-
minationem in prædicta lege, sed duas diuersas, vt probatum
est. Ad affirmationem admitto clausulam positam in fine dis-
positionis ad omnia in ea dispositione contenta referri, at in
prædicta lege non est vna, sed duplex dispositio, & omnino
diuersa, vt constat ex illa dictione aduersatiua *sed*: ac proin-
de clausula in vna dispositione contenta ad aliam disposi-
tionem referri non debet. Quartum & vltimum argumen-
tum sunt optimæ congruentiæ in fauorem nostræ sen-
tentia.

8. Illud verò est certum consummato matrimonio lucrari
sponsam, vel eius hæredes totum quod ab sponso acceperit,
nisi arrhæ interuenierint, nam interuenientibus arrhis con-
ceditur sponsæ, vel eius hæredibus intra 20. dies postquam
fuerint requisiti vt eligant quid retinere voluerint an integras
arrhas, vel integram sponsalitiæ largitatem, & facta vnius
electione aliud sponso reddendum est iuxta æstimationem
quam habebat tempore receptionis, aliàs non redderetur
idem quod acceptum est. Quòd si vtriusque sponsæ factum
est, vt contingit in vestibus, reddere tenetur vxor quanti illæ
vestes æstimabantur tempore quo illas recepit, deductis his
quæ necessariò vir consumpturus erat cum vxore durante ma-
trimonio, nisi prædictam sponsalitiæ largitatem dedisset, vt
bene aduertit Sanch. lib. 6. disp. 32. num. 5. & Gutier. de matr.
cap. 9. num. 43.

9. Supradicta electione facta ab vxore, vel eius hæredibus
nequaquam variare licet, argum. leg. serui electione in princ.
ff. de

ff. de legat. 1. leg. apud Aufidium 20. ff. de optione legata. leg. 2. §. 1. tit. 9. part. 6. & tradit alijs relatis Sanch. lib. 6. disp. 22. n. 1. Gutierr. cap. 19. n. 51. Excipe nisi electio ob aliquam causam fuerit suo effectu destituta, quia eo casu reputatur ac si facta non esset, *argum. capit. non prastat.* De regul. iuris in 6. & leg. si aut nullam, Cod. de legitim. Heredib. leg. 4. §. condemnatum ff. de sentent. Et re iudic. & tradit Sanch. & Gutierr. *supra.* Quod si intra illos 20. dies vxor, vel eius hæredes non elegerint purgare moram non possunt, quia est terminus à lege constitutus quæ ipso iure transfert potestatem eligendi marito, vel eius hæredibus, quo casu moræ purgatio non admittitur, ne tertio præiudicium fiat. *arg. b. si is cui ff. delegat. 2.* & tradit Sanch. & Gut. *locis alleg.* Neque probo sententiam Gutierr. n. 52. restringentis prædictam doctrinam, ne procedat spectato iure canonico, ex cuius æquitate asserit moram purgari posse quorics ius alterius non est factum detentius & res est integra per ea quæ tradit *de iuram. 3. par. capit. 17. à numero 5.* Non inquam probo, quia in præfenti casu hæc locum habere non possunt; siquidem ex purgatione moræ detentius redditur ius concessum marito cuiusque hæredibus, priuarentur enim potestate eligendi in ipsos translata.

§. IX.

Qualiter vxor arrhas vel sponsalitiã largitatem obtinens distribuere possit.

- 1 Si alteri non nubit potest æquè de arrhis, & sponsalitiã largitate, ac de alijs proprijs bonis.
- 2 Si ad secundas nuptias transeat negat communis sententia posse de illis, ac de proprijs bonis disponere.
- 3 Probabilius est oppositum.
- 4 Secus dicendum de sponsalitiã largitate.
- 5 Satisfit oppositis fundam.

1. **E**quidem si alteri non nubit potest æquè de arrhis & sponsalitiã largitate disponere ac de reliquis suis bonis, quia verè bona illius sunt, neque per vllam legem eorum dispositio specialiter restricta. Nam esto *in leg. 1. tit. 2. de las arrhas, lib. 3. Fori.* statutum sit mulierem habentem filios solum de quarta parte arrharum disponere posse, & reliquas filijs referuari, cum prædictæ leges fori non obligent, nisi filibus recipilationis nouæ approbentur, vel vsu confirmantur, neque prædicta lex fori quoad eum dispositionis modum reperitur alicubi approbata, vsuue confirmata, efficitur sanè obseruandam non esse, sed vxorem æquè de arrhis sponsalitiãque largitatè, ac de alijs bonis disponere posse, ac proinde in regno Castellæ potest cuilibet extraneo quintam illarum partem relinquere iuxta *leg. 30. Tauri*, quæ hodie est *1. tit. 6. lib. compil. & in quinta*, & tertia illarum parte meliorare quemcumque ex descendentijs iuxta *leg. 17. & 18. Tauri hodie leg. 1. & 2. tit. 6. lib. 5. compil.* etsi solum ascendentes habeat, tertiam illarum partem liberè distribuere iuxta *leg. 6. Tauri hodie leg. 1. tit. 18. lib. 5. compil.* Atque ira docent Mol. *lib. 2. de primogen. cap. 10. n. 64.* Mol. Iesuita, *tract. 2. disp. 431. §. de arrhis.* Matien. *lib. 5. recopil. tit. 2. leg. 3. Gloss. 1. Gutierr. 1. pract. q. 18. n. 5. & lib. 3. quest. 43. à n. 24. & de matr. cap. 19. à num. 43.* Sanch. *lib. 6. disp. 40. à num. 4. & seqq.* tamen alij ab eo relati, *num. 3. contrarium* sentiant.

2. Verùm si ad secundas nuptias transit, grauis est difficultas, an possit de illis, ac de proprijs bonis disponere; Negat communis sententia vt videre est apud Molin. *lib. 2. de primogen. cap. 10. num. 62.* Gutierr. *lib. 2. pract. quest. 18. in fine, & lib. 3. qu. 43. num. 2. §. & de matr. cap. 19. num. 44.* Sanch. *lib. 6. de matrim. disp. 41. num. 3.* vbi plures refert. Ducitur, quia arrhæ non conceduntur vxori titulo oneroso, sed lucratiuo, quippe conceduntur in præmium pudicitia per matrimonium amittendæ, & ad quam amittendam, cum obligetur matrimonio contracto, non censetur aliquod onus subire ratione cuius dicatur titulo oneroso concedi. At de bonis concessis à marito siue donatione inter viuos, siue in testamento, nullatenus disponere liberè potest vxor transiens ad secundas nuptias, si filios habeat prioris mariti, sed necessario ea illis reseruare debet, retento sibi vsufructu, vt expressè habetur *leg. femina 3. Cod. de secund. nuptijs, & Authent. ex testamento, Cod. eodem tit.* tenenturque inter ipsos ea æqualiter diuidere, neque potest aliquem meliorare, vt decidit *Authent. lucrum, Cod. de secund. nupt.* & §. *venient, authent. de nuptijs*, & tradit Ant. Gomez *leg. 15. Tauri num. 3.* Molin. Gutierr. & Sanch. *loc. alleg.* ergo de arrhis nequit ac de proprijs bonis disponere, sed filijs prioris matrimonij reseruare debet. Secundò omnes Doctores conueniunt non posse vxorem transeuntem ad secundas nuptias, & filios prioris matrimonij habentem disponere de sponsalitiã largitate, sed necessariò prædictis filijs reseruari solo vsufructu sibi retento iuxta dictam legem *femina* approbatam per *leg. 26. tit. 13. part. 5. At leg. 52. Tauri hodie 4. tit. 2. lib. 5. compilat.* permittitur vxori ac-

cipienti arrhas, & sponsalitiã largitatem, vt eligat quod ex illis maluerit reddito altero hæredibus mariti, censet ergo prædicta lex arrhas eodem iure, ac sponsalitiã largitatem vxori competere.

3. Cæterùm etsi hæc sententia communis sit probabilior, rem censeo affirmantem arrhas, earumque dominium vxori competere sicut & reliqua alia bona propria, estò filios habeat prioris matrimonij, sic docuit Aluar. Valasc. *conf. 16. num. 6.* Molin. Iesuita *tract. 2. de iustit. disp. 431. §. contrarium*, & satis probabilem reputat Sanch. *d. disp. 41. num. 2.* Moueor quia solum ea quæ à marito titulo donationis inter viuos, vel ex testamento vxori conceduntur, reseruantur filijs mariti vt expressè cauetur *in dicta authent. hoc lucrum, Cod. de secund. nupt.* & dicta *leg. femina, Cod. eodem*, ibi: *donationibus factis, vel cuiuslibet munificæ largitatis premio.* At arrhæ non conceduntur donatione liberali, & munificæ, quæ propriè donatio est. *leg. 1. ff. de Donationib.* sed potius quasi permutatione conceduntur, quippe conceduntur sponsæ in compensationem pudicitia, nobilitatis, & dotis marito traditæ, ac proinde reputatur quædam remuneratoria donatio, quæ constante matrimonio permittitur, vt latè probat Sanch. *dicto lib. 6. disp. 6. per totam.* Et confirmo: arrhæ plerumque deducuntur in pactum, ita vt concedens etsi in contrahendo voluntarius, & liber extiterit, ac celebrato contractu non liberè, sed ex obligatione donat, sæpè namque vxor vt matrimonium contrahat exigit tot arrhas sibi concedi aliàs non contractura & sub ea conditione maritus illi arrhas concedit, ergo concedit non ex liberalitate, sed ex obligatione ob consensum vxoris in matrimonium. Quæ autem eo titulo vxori conceduntur non reseruantur filijs mariti, sed de his tanquam de bonis proprijs potest vxor liberè disponere, vt multis comprobatur Ant. Gab. *tit. 3. commun. opin. lib. 3. de secund. nupt. concl. 1. num. 40.* Valasc. *tit. 1. conf. 16. num. 7.* Mol. Iesuita *tractatu 2. disp. 431. vers. contrarium.* Ergo de arrhis vt potè hoc titulo oneroso acquisitis potest mulier ad secunda vota transiens disponere. Secundò dotem concessam à marito vxori adolescentiori, & nobiliori non tenetur vxor transiens ad secundas nuptias filijs prioris matrimonij reseruare, sed de ea dote tanquam de proprijs bonis disponere potest vt docuit ipse Sanch. *disp. 8. num. 2.* Sed eadè est ratio de arrhis in compensationem virginitatis, nobilitatis, aut diuitiarum concessis, tamen Sanch. *disp. 41. in fine* conetur differentia assignare, quam ego percipere non possum. Ergo, &c.

4. Secus verò dicendum est de sponsalitiã largitate, & de lecto viduali, & similibus, quia hæc non titulo oneroso, sed lucratiuo tantum conceduntur; quippe sponsalitiã largitas non in compensationem alicuius obligationis, quam subear sponsa conceditur à marito, sed in significationem amoris, quem erga ipsam habet, & ob eandem causam eo decedente conceditur lectum, tum in signum amoris sponsi præcedentis, tum vt ipsa viduitatem facilius sustinere possit. Atque ita docent Ayora *de partit. 3. par. quest. 15.* Anton. Gomez, *leg. 15. Tauri num. 3.* Matien. *lib. 5. recopil. tit. 1. leg. 3. gloss. 2. num. 4.* Mol. *tract. 2. de iustit. disp. 431. §. contrarium.* Sanch. *lib. 6. disp. 41. num. 4.*

5. Argumenta verò sententiæ communis non videntur. Ad primum negare possumus arrhas concedi in præmium pudicitia prostituendæ; nam vt ex ipfomet Sanch. superius diximus, præcipuè in compensationem excessus nobilitatis, vel diuitiarum conceduntur, ac proinde non ex pura munificentiã, sed ex obligatione saltem antidotali, quæ virum probum, & honestum docet. Non ergo reseruandæ sunt filijs prioris matrimonij. Admisso tamen arrhas solum concedi in compensationem pudicitia ab vxore prostituendæ adhuc existimo dignam esse remunerationem non quidem post matrimonij contractum celebratum, nam vt rectè ait Sanch. frustraneum esset matrimonium in quo vxor pudicitiam non prostitueret, in ipso enim contractu hæc obligatio continetur; bene tamen ante contractum matrimonium, tunc enim potest ipsa vxor nolle suam pudicitiam in matrimonium prostituere, nisi arrhis sibi designatis, & frequenter ita contingit. Quo casu manifestum est arrhas concedi non ex pura munificentiã, sed ob rem maximo pretio dignam. Ad secundum respondeo ex illa lege solum inferri arrhas, & sponsalitiã largitatem vxori competere sed an eodem, vel diuerso iure non colligitur, id enim colligendum est ex causis ob quas vxori competunt, prædicta namque lex tantum attendit, ne vxor vtrumque retineat, ideòque potestatem eligendi illi concedit; quare si arrhis reiectis sponsalitiã largitatem eligat, filijs matri reseruare debet transiens ad secundas nuptias, quia per ipsam electionem natura sponsalitiã largitatis non mutatur, sed sponsalitiã largitate in suo esse perseverante, & similiter arrhis permittit lex vxori, vt eligat quid ex illis duobus velit retinere altero hæredibus mariti reddito. Adde cum Molin. *dicta disp. 431. §. contrarium* facta electione sponsalitiã largitatis posse vxorem de sponsalitiã largitate disponere, sicuti de arrhis quoad quantitatem in quâ valoris, qui arrhis correspondet, quia loco arrharum successit in ea parte.

PUNCTUM XIII.

De Sponsalitia largitate, quæ in sponsalibus interuenire solet.

Sponsalitiã largitatem Doctores appellant donationem, quam mittit sponsus, vel è contra animo, & spe matrimonij contrahendi, & ob eius causam, vt constat ex toto tit. ff. & Cod. de donationib. ante nupt. & optimè explicuit Matienzo, lib. 5. compilat. tit. 3. in rub. Gloss. 3. Quamque hispanè vocamus. Las donas y ioyas que se imbiã los de posados in significacionem amoris, & spem quam habere matrimonij contrahendi, estque donatio (vt aliis placet) ante nuptias. Pro cuius explicacione examinanda sunt primò quæ dona facta ab sponso sponsæ, vel è contra, aut ab eorum consanguineis, aut extraneis censeantur sponsalitia largitas? Secundò in qua quantitate, & ex quibus bonis prælati possit; Tertio quo tempore; Quarto qualiter acquiratur, aut amittatur?

§. I.

Quæ dona facta ab sponso sponsæ, vel contra aut ab eorum consanguineis, vel extraneis censeantur sponsalitia largitas?

- 1 Vtroque iure antiquo, & nouo & censet Anton. Gomez omnia tradita ab sponso ante consummatum matrimonium esse sponsalitia largita.
- 2 Contrarium docuit Mol. l. scuta.
- 3 Distinctione utendum est in hac controversia.
- 4 Si adsit consuetudo, vt missa ab sponso fiant sponsa, illi standum est.
- 5 Fit satis fundam. contrar.
- 6 Quid dicendum spectato iure nouo regni Castella.
- 7 Quid dicendum in muneribus à socero missis.
- 8 Quid de donatis à consanguineis sponsi.
- 9 Soluuntur aliquæ obiectiones.
- 10 Examinatur, an donata à consanguineis, vel amicis sponsi sponsa, vel è contra censeantur sponsalitia largitas.

1. Quando de animo donantis constat nulla est quæstio, tunc enim ipsi qualibet alia præsumptione exclusã standum est, vt docuit Barr. leg. penult. §. seruis vxoris. num. 3. ff. soluto matrim. ibi Immola, num. 10. Iulius Clar. lib. 4. receptar. §. donati. o. quasi. 10. Gutierr. lib. 2. pract. quasi. 19. num. 5. Sanch. aliis relatis, lib. 6. disp. 2. §. num. 2. At quando non constat de prædicto animo, sed coniecturis est agendum, est difficultas an omnia quæ sponso sponsæ mittit eo ipso censeantur sponsalitia largitas? Et quæstio procedere potest spectato iure communi, & antiquo regni Castellæ, vel spectato iure nouissimo recopilationis. Et quidem vtroque iure censet Anton. Gomez leg. 5. 2. Tauri. num. 4. & Matien. lib. 5. recopilat. tit. 2. leg. 4. Gloss. 5. num. 2. tradita siue ordinaria, siue pretiosa ab sponso sponsæ ante consummatum matrimonium verè donata esse, efficiunt sponsæ integrè matrimonio consummato, quoad medietatem osculo interueniente. Mouentur, quia in his quæ à marito vxori traduntur ea tantum censeantur donata quæ quotidiana sunt, & vxori iuxta suam qualitatem necessaria Argum. leg. ex annuo, 16. ff. de donationib. inter virum, & vxor. eo quòd vir obligatus est vxorem alere, leg. si cum dotem §. sin autem ff. soluto matrimonio, alimenta autem non commodantur, sed donantur. Quæ verò pretiosa sunt, & solùm ad maiorem ornatum conducunt, censeantur commodata colligitur ex leg. hoc legatum. ff. de legat. 3. mortis sue ff. de donationib. leg. id vestimentum ff. de peculio, & pluribus exornat Anton. Gomez dict. leg. 5. 2. Tauri. numero 4. Gutierr. pract. 2. quasi. 19. numero 2. Sanch. lib. 6. disput. 2. §. num. 10. eo quòd de horum donatione nulla adest vrgens coniectura; & ex alia parte sola commodatione, & vsu concessio & vxori prou sum est, & marito consultum. At in his quæ sponso sponsæ tradit adest coniectura efficax donationis ob causam matrimonij & in recompensationem dotis, honestatis, & virginitatis, cum sponsa possit non nubere per ingressum religionis, aut aliàs, ergo in dubio sic est præsumendum.

2. Contrarium docuit Mol. tract. 2. disp. 290. §. quartum dubium, referens Iulium Clarum & Gamam, qui potius sententiam (quam statim referemus) censentur approbare. Inquit igitur Molin. ea omnia, quæ sponso siue de præsentis, siue de futuro sponsæ mittit, censenda sunt missa, vt sponsa ornatio ad virum accedat, atque ad eam honorandam, animique effectum illi ostendendum, qualiter matrimonij tempore sit ab eo tractanda, non vt dominium earum rerum ad eam pertranseat. Nam donatio nunquam præsumi debet quo-

Ford. de Castro, Sum. Mor. Part. V.

ties ex alia causa, quam donationis intelligi potest collatum, vt tradit Glossa leg. cum quid ff. si certum petatur & pluribus firmat Gregor. leg. 36. verbo bienes. tit. 12. part. 5. Matien. de probat. concl. 555. At in præsentis ex prædictis causis relatis præsumi possunt collata quæ ab sponso sponsæ mittuntur. Non igitur præsumenda sunt donata. Secundò in his quæ traduntur gratia tradentis non præsumitur donatio. leg. si vt certe. §. si duobus si commodati: at sponso gratia sui mittit (sponsæ munerata, tum vt ad ipsum ornatio accedat, tum ne ipse vilis, & & avarus reputetur.

3. Ceterum distinguendum est, aut munera, quæ mittit sponso sponsæ, sunt ita exigua, vt si constante matrimonio darentur, censeantur donata, & non commodata, vel sunt ita magna, & pretiosa, vt si darentur constante matrimonio non censeantur donari, sed illorum vsum commodari, eo quòd non ad communem vxoris ornatum, sed ad singularem, & extraordinarium deseruiant. Si munera prioris hinc generis præsumenda sunt donata, secus si posterioris. Sic videtur docere Gregor. Lopez, leg. 3. verbo pã nos tit. 11. part. 4. Villalob. in communib. opinion. litt. V. verbo, vestes. tit. 47. §. 48. Gama 1. part. decisi. 71. num. 1. & 4. & decisi. 123. num. 1. & 2. Iulius Clar. lib. 4. recept. §. donatio. quasi. 10. initio. Sanch. aliis relatis, lib. 6. de matrim. disput. 2. §. numero 28. Moueor, quia hæc munera mittuntur ab sponso sponsæ in signum amoris, & testimonium qualiter constante matrimonio ab eo tractanda sit, vt ipse Molina faceret. At si solum vsum, & non dominium muneris cuiusvis exigui concedit, signum exigui amoris præbet, & testimonium manifestum asperè constante matrimonio esse sponsam tractandam. Quæ ratio non procedit in muneribus pretiosis, & quorum dominium constante matrimonio non conceditur, sed solus vsus. Et confirmo, si munera quæ mittuntur ab sponso eius generis sunt, vt & constante matrimonio necessaria reputentur sponsæ ad eius communem, & decentem ornatum, cum hæc maritus vxori concedere teneatur, præsumendum est concessa tempore sponsaliorum anticipatè voluisse concedere.

4. Monuerim tamen, si adsit consuetudo in ea regione vt ea quæ sponso mittit esto pretiosa fiat non repetatur, censendus est sponso ea donare cum mittit, quia præsumendus est mittere secundum regionis consuetudinem, cum aliud non exprimit, vt ex doctrina Baldi leg. 2. num. 2. Cod. de iure dotium comprobatur aliis relatis Sanch. lib. 6. disputat. 2. §. numero 16. qui numero 17. idem esse dicendum censet quando mittuntur munera ab sponso, quorum nulla est consuetudo, vt mittantur, vel mittuntur abundantiora, & pretiosiora quàm est consuetudo; eo namque ipso quo præter consuetudinem munera sponso mittit, sponsæ mittit, & donare censendus est argum. l. donare ff. de Reg. iuris. Sed displicet hoc vltimum assertum vt pote omnino auertens conclusionem positam asserentem munera pretiosa commodari non donari, quia in horum solius vsus concessione abundè liberalitas exercetur. Libentius tamen probarem quòd num. 18. Sanch. subiungit munera ab sponso missa præsumi donata, si sponsa ei aliqua misit, quia adest præsumptio remunerationis, argum. leg. si verò non remunerandi §. inde Papinianus ff. mandati. At deberet constare sponsam animo donandi mittere, eaque sponsum non satis remunerari solo vsu pretiosorum concessio.

4. Fundamenta oppositarum sententiarum non vrgent. Nam ad prioris sententiæ fundamentum negamus in muneribus pretiosis adeste sufficientem coniecturam donationis, cum non in præmium virginitatis, nobilitatis, & dotis concedantur, sed in signum amoris, & ob spem matrimonij, ad quem finem satis est horum pretiosorum commodatio, esto non sit donatio. Ad secundæ sententiæ primum fundamentum admitto hæc munera concedi ab sponso sponsæ in signum sui effectus, & ad eam honorandam, &c. Nego tamen inde inferri non præsumi donata, si munera eius qualitatis sint, vt nisi donentur non satis tradentis effectum expriment, nec satis sponsam honorant. Et eodem modo respondendum est ad secundum, donationem non præsumi in his, quæ gratia tradentis conceduntur, nisi ipsum tradentem deceat præsumi donationem, vt in præsentis contingit comparatione munerum exigui valoris.

6. Verùm spectato iure nouiori regni Castellæ, est Gregor. Lopez leg. 23. tit. 11. part. 4. verbo, pãnos dubius sit, an lex 52. Tauri, quæ hodie est 4. tit. 2. lib. 5. recopilat. ius commune correxerit, & Molina dicta disp. 290. §. quartum dubium absque vlla dubitatione negauerit, longè verius est, & omnino tenendum ius commune correctum esse, & quælibet vice vilia, siue pretiosa ab sponso sponsæ concessa, vel è contra donata esse censenda, atque adeò sponsalitiã largitatem, vt manifestè probare videtur lex 52. Tauri. Todo lo que el sponso la hubiere dado antes de consumido el matrimonio agora sea precioso, agorano, & tradit in dicta leg. Castillo num. 21. Anton. Gomez n. 4. Gomez Arias. leg. 50. Tauri. num. 16. Matien. l. 5. compilat. tit. 2. leg. 4. Gloss. 5. num. 2. Azebedo num. 29. Barbosa leg. quæ dotis 34. num. 32. ff. soluto matrim. Sanch. aliis relatis lib. 6. disp. 2. §. num. 30.

7. Ex his inferitur quid dicendum sit in muneribus, quæ locer nudi contententur, an inquam contententur donata nudi, vel solum commodata ad vsum, & sponso acquisita. In qua difficultate cum in hiis nouo iure Castellæ statutum ex legibus iuris communis eius decilio sumenda est. Quapropter ex illius omnia ista muneræ, quæ spectato iure communi contententur sponso sibi sponso donata, eadem censenda sunt donari a locero sponso locer contemplatione sponso ea muneræ sponso traditæ, ac proinde reputandus est, ac si ipsemet sponso tradidisset, quæ verò sponso commodaret, & ad vsum concederet; eadem censendus est locer commodare, & eorundem donatum sponso filio suo transferre, & sic translata esse in legitimam comparanda, sic aliis relatis docent Gutierrez. lib. 2. pract. quæst. 10. n. 1. Sanch. lib. 6. disp. 2. §. 3. & segg.

8. Secundo inferitur, an donata à consanguineis, vel amicis sponso, vel è contra contententur donatario acquiri, vel potius acquirantur ei, cuius donans consanguineus, vel amicus est. Notanter communi amicitiam cum consanguinitate, quia vtrique causa eandem præsumptionem inferit, ut manifeste probat lex sed si plures §. in arrogato ff. de vulgar. ibi: si arrogator amicus, vel cognatus, & leg. 3. tit. 9. lib. 5. compilat. ibi: donatio de pariente o amico, & ibi Azebedo num. 6. Matien. Gloss. 4. num. 1. & pluribus exornant Gutierrez. lib. 2. pract. quæst. 280. num. 8. & 9. Sanch. lib. 6. de matr. disp. 26. num. 2. Quia in re cum consanguineus, vel amicus sponso vtrique scilicet sponso, & sponso donat, non est difficultas vtrique acquiri, & inter vtrumque esse donatum diuidendum, satis enim donans suam voluntatem expressit, alias si vni tantum vellet donatum explicari non vtrique coniunctum donatum concederet, ut bene aduertit Gutierrez. lib. 2. pract. 9. quæst. 120. num. 9. Anton. Gomez leg. 52. Tauri num. 67. Molin. tract. 2. disp. 430. concl. 1. Sanch. lib. 6. disp. 26. num. 3. Similiter si donans vni tantum ex sponso sibi que consanguineo donaret, ei tantum acquireretur, nisi aliter de donantis mente constaret, quia tunc pro donatario adest ipsius donationis, & consanguinitatis præsumptio. Neque hanc præsumptionem infirmat, esto sit donans vtriusque sponso consanguineus in eodem gradu, satis enim est, quod sit donatarij consanguineus, ut pro illo tantum sit præsumptio, sicuti docuerunt Gutierrez. d. quæst. 120. num. 9. & 12. Sanch. disp. 26. num. 4. & 5. Idem est si ex parte donatarij sint aliqua specialia causæ, quæ ad donationem ipsi faciendam mouere possint, ut amicitia specialis, obsequium aliquod donatori, vel eius consanguineis præstitum, quia eo casu esto donans non sit illius consanguineus præsumi debet ipsi in remunerationem obsequij, & amicitia signum donare, ut colligitur ex leg. socium, qui in eo §. fin. ff. pro socio, & docet plures referens Sanch. d. disp. 26. à num. 6.

Verum si nulla ex supradictis causis existit, sed sola adest consanguinitas sponso, dubitant Doctores, an eo casu donatio facta sponso acquiratur sponso, vel potius acquiratur sponso & sponso solus vsus concedatur: Cui dubitationi breuiter respondeo verius, & probabilius esse sponso acquiri, cuius contemplatione sponso donum factum est, nam cum consanguineus sponso ob fauorem, quem suo consanguineo præstare intendit eius sponso donet, ea donatio potius censenda est fieri sponso quam sponso. At si sponso non solum vsus, sed dominium donari concederetur, integrè ea donatio in fauorem sponso fieret, & nullo modo saltem inmediate in sponso fauorem. Atque ita docent post alios antiquiores Nauarr. cap. 17. num. 166. Anton. Gomez leg. 52. num. 67. Iulius Clarus, lib. 4. recept. verbo donatio, quæst. 10. vers. sed nunquid. Mascard. de probat. concl. 564. à num. 5. Ioan. Gutierrez. lib. 2. pract. quæst. 120. num. 9. Molin. tract. 2. disp. 430. concl. 2. plures alios referens lib. 6. disp. 26. num. 11. & colligitur ex leg. aditio, ff. de acquirenda heredit. vbi acquisita aliqui contemplatione dicuntur acquisita ex re ipsius, ac proinde ipsi cedere, & ex leg. sed, si plures, §. in arrogato ff. de vulgar. vbi quidquid filius contemplatione arrogatoris ab alijs donatione acquirat, arrogatori acquiratur. Et ex leg. si quid earum, vers. ex quibus ff. de legat. 3. vbi vir legat vxori quæ sui causa comparata sunt.

9. Neque his obstat lex si seruus communis, ff. de Donation. inter vir. & vxor. vbi vir donans vxori seruum qui suus & duorum fratrum erat, qua parte erat fratrum statim vxori acquiratur, quia in ea donatione satis vir expressit suam voluntatem, ut ille seruus acquireretur vxori, siquidem ipsemet contententibus fratribus donauit. Neque item obstat lex si te in vacuum, Cod. de donat. inter vir. & vxorem: vbi dicitur valere statim irrevocabiliter donationem factam à locero nutui: Et idem habetur leg. si mater, leg. si constante, Cod. de donat. ante nuptias, quia hæc leges non decidunt cui acquiratur donatio, sed decidunt acquisitionis modum scilicet esse diuersum ab eo qui reperitur in donationibus inter virum, & vxorem vbi modus est irrevocabilis, cum tamen modus acquirendi à consanguineis irrevocabilis sit. Neque item obstat leg. fin. Cod. de usufructu, vbi testator relinquens filio usufructum potius contemplatione filij, quam patris

præsumitur reliquisse; quia ibi nulla erat specialis coniectura in partis fauorem, sicuti est cum consanguineus sponso sponso donat. Neque item obstat doctrina Bart. in leg. si verò §. 1. ff. soluto matrim. decidentis donata ambulatoribus acquiruntur tamen contemplatione mittentis concedantur, quia id prouenit ex consuetudine recepta: at esto sit consuetudo quod consanguineus sponso sponso muneræ mittant, & è contra consanguineus sponso sponso: at non est regulariter consuetudo, quod donatario acquirantur, nisi dona exigui valoris sint. Neque denique obstat donatum filio sui iuris effecto eisi contemplatione patris donetur, filio integrè acquiri, & donatum amico Petri à Petri consanguineis non Petro sed donatario acquiri, quia filius sui iuris effectus non communicat cum patre in bonis, neque amicus Petri cum Petro. Secus est in marito, & vxore & in sponso, & sponso in hiis, quæ ipsi conceduntur sub tacita conditione matrimonij, quam conditionem imbibunt omnia donata è consanguineis sponso sponso, & è contra. Argum. leg. cum veterum Cod. de donat. ante nupt. & notauit ibi Cynus; Ioan. Lupus, Rub. de donat. §. 3. num. 5. Castillio leg. 52. Tauri. num. 8. Gomez Arias leg. 50. Tauri n. 3. quos refert, & sequitur Sanch. lib. 6. disp. 26. n. 2. 8.

10. Superest dicendum, an prædicta donata à consanguineis, vel amicis sponso sponso, vel è contra contententur sponso largitas, & more sponso largitatis acquirantur? Et quidem si vera est sententia, quam plures, grauèque Doctores relati à Sanch. lib. 6. de matr. disp. 26. n. 10. docent donatario integrè acquiri, certum est sponso largitatem non esse, cum non sit donatio inter sponso, id est vnus sponso alteri facta, tamen si à matrimonio contrahendo omnino pendeat, sub ea enim conditione sit. At retenta nostra sententia asserente donata sponso à consanguineis sponso sponso acquiri, & sponso solum vsus concedi, docent esse sponso largitatem Ioan. Lup. Rub. de donat. §. 4. §. 19. & leg. 52. Tauri. n. 1. ibi Castillio, num. 8. Azebedo lib. 5. recop. tit. 2. leg. 4. n. 17. Ioan. Garc. de coniugati acquisit. n. 107. eo quod sponso eam donationem suæ sponso factam approbare videatur, suæque approbatione sponso concedere donati dominium, quod sibi competebar. Sed rectius contrarium censent Gutierrez. lib. 2. pract. quæst. 120. n. 10. Molin. tract. 2. de iustit. disp. 430. concl. 3. Sanch. lib. 6. disp. 26. n. 22. Quia est sponso approbet donationem suæ sponso factam, non inde inferitur sua approbatione sponso concedere quod sibi est concessum, sed solum approbare donationem iuxta modum quo facta est, ac proinde retinere sibi donari dominium, quippe in hoc approbationis modo sibi consuit. Præterea negari non potest sub dubio esse, an sponso approbans donationem sponso à suis consanguineis, vel amicis factam velit donatum acquiri sponso, vel sibi retinere, sed in casu dubio nemo præsumendus est donare leg. cum in debito ff. de probationib. & pluribus exornat. Mascard. concl. 555. Menoch. lib. 2. de arbit. casu. 8. Ergo in præsentem non præsumendum sponso vel sponso concedere dominium illorum quæ à suis consanguineis sponso donata sunt. Ergo ea donata nequaquam sunt sponso largitas, neque more sponso largitatis acquiri da sunt ab sponso, sed dissoluto matrimonio sunt sponso reddenda.

§. II.

In qua quantitate, & ex quibus bonis sponso largitas præstari possit?

1. Spectato iure communi nulla est imposita taxa sponso largitatis. Secus in Castella regno.
2. Hac taxa sit pro sponso largitate tradita ab sponso sponso, non autem e contra.
3. Dos cuius octaua parti sponso largitas mensuranda est, debet esse ab sponso recepta.
4. Assistent plures sponso largitatem ab sponso concessam sponso nullam dotem asserenti validam esse.
5. Oppositum verius existimo.
6. Detrahenda est sponso largitas ex bonis de quibus quis potest libere disponere.

1. **C**ertum est spectato iure communi nullam esse taxam sponso largitati impositam, sed in qualibet quantitate fieri posse, ut videre est toto tit. ff. & Cod. de donationib. ante nuptias. At in castella regno octauam partem dotis vxoris excedere nequit, iuxta leg. 1. tit. 2. lib. 5. noua collect. ibi: Mandamos que de aqui adelante ninguno, ni alguno de deftos nuestros reynos, que se desposaren, o casaren no pueda dar, ni de asu esposa y muger en los dichos vestidos y joyas ni en otra cosa alguna, mas de lo que montare la octaua parte de la dote que con ella recibiere y porque con esto, çesen todas las fraudes mandamos que todos los contratos, pactos, y promissiones que se hicieren en fraude de lo suso dicho sean en si ningunos y de ningun valor y effecto.

2. Circa quam legem primò notandum est hanc taxam fieri pro sponso largitate tradita ab sponso sponso, non autem

pro ea quam sponsa sponso tradit, quippe sponsa non solet in his donationibus excedere, præterquam quod hæc sponsalitia largitas mensuranda est ex quantitate dotis. Non igitur habere potest locum in ipsa quæ dotem tradit. Deinde non procedit in donatis à consanguineis sponso sponsæ, hi enim non prohibentur octauam partem dotis in sua donatione excedere, & merito, quia ea donatio non est sponsalitia largitas, neque in ea solet esse excessus, qui in donationibus sponso propter nimium amorem reperitur, ut docuit alius relatis Matien. *leg. 1. tit. 2. lib. 5. recopil. gloss. 6. num. 2.* Neque item procedit in sponsalitia largitate concessa ab extraneis huius regni, nam lex expressè lata est pro regnicolis, ut constat ex illis verbis *ninguno de los nuestros reynos*, & tradit Matien. *ibi, gloss. 5. Sanchez disputatio 24. numero 5.* Naturalibus enim intendit Rex hac sua lege consulere, ne sua bona dilapident excessiua munera sponso conferendo. Ab hac doctrina excipit Sanch. exterum qui puellam huius regni duceret, quem credit obligatum esse octauam acceptæ dotis partem non excedere. Sed verius oppositum censeo, quia in eo qualitas requisita à lege non verificatur, ut pote qui non est huius regni. Quod si regnicola extra Hispaniæ regna sponsalia contrahat, ibique promittat, & concedat sponsalitiã largitatem, etsi Pelæz *de maior. 1. part. quest. 58. num. 58.* Azebedo *dicta leg. 1. num. 28.* asserant astringi obligatione prædictæ legis. At probabilius Sanch. *dicta disp. 24. num. 5.* censuit excusatum esse, eo quod leges nec Ciuites, neque Ecclesiasticæ extra territorium legislatoris vim obligandi non habent, ut pluribus firmam *tract. de legib. disp. 1. punct. 24. §. 5.* Notanter dixi si sponsalitiã largitatem & promittat, & concedat, nam si solum promiserit non in regno existens concessionem excedentem taxam præstare, quia ad hanc concessionem nunquam vi promissionis se obligauit, aliàs obligaretur ad concessionem legibus aduersam, & iniquam.

3. Secundò nota dotem, cuius octauæ parti sponsalitia largitas mensuranda est, debere esse ab sponso receptam, ut constat ex illis verbis, mas de lo que montare la octaua parte de la dote que con ella recibir. Vnde si promissa sunt in dotem octo millia aureorum, & solum de quatuor millium numeratione constat, non valebit sponsalitia largitas quinque aureos excedens, vt bene aduertit Matien. *dicta leg. 1. tit. 2. lib. 5. compilat. gloss. 6. num. 3.* Auend. *de exequend. mand. 1. part. cap. 15. num. 2.* Sanch. *lib. 6. disp. 24. numer. 3.* Quod autem hinc inferat Petr. Nunius de Auendaño *num. 2.* requiri dotem realiter receptam esse, nec sufficit esse promissam, ut sponsalitiã largitatem sponsa lucrari possit, verum non est, ut rectè tradit Matien. *dicta gloss. 6. num. 4.* Sanchez *disp. 24. num. 3.* Nam esse lex exigat dotem recipi ab sponso verè censendus est eam recipere ab eo puncto quo sibi promissa est, tametsi solutionis dies non aduenerit, ut colligitur *ex leg. eedere diem ff. de verb. significat.* Quare si antequam solutioni dies destinatus adueniat matrimonium dissoluatur, sponsalitiã largitatem sponsa obtinebit, quia veram dotis promissionem fecit, nec per ipsam stetit quominus executioni mandaretur, ac proinde priuari non debet iure sponsalitiæ largitatis quæsito. Secus esset, si dotis solutionem termino adueniente denegaret, vel iam soluta euinceretur, quia eo casu effectus probat promissionem fictitiã fuisse, nullòque modo verificari potest dotem esse receptam, ut prædicta lex regia postulat.

Tertiò nota si sponsalitia largitas octauam dotis partem excedat, non obinde tota vitatur, sed solum quoad excessum, qui tamen excessus etiam iuramento accedente firmari non potest, ut puncto præcedenti loquens de arthib. dixi, vbi qualiter computandus est valor dotis in vinculo, & maioratu consistens, vt octaua pars liquidè constare possit.

4. Dubium igitur est, an sponsalitia largitas ab sponso concessa sponsæ nullam dotem afferenti valida sit, ita vt sponsa per osculum, aut matrimonij copulam eam lucratur? Affirmant Auendan. *de exequend. mand. 1. part. cap. 15. n. 2.* & 3. Azebedo *lib. 5. recopil. tit. 2. leg. 4. num. 3.* Sanch. *lib. 6. disp. 24. in fine, num. 6.* Mouentur, quia prædicta lex regia solum intendit modum præscribere ne excessus fiant in his muneribus concedendis, vt constat ex illis verbis. Y por que los que se desposan suelen dar a sus esposas ioyas & vestidos excessiuos, nõ autem intendit sponsalitiã largitatem moderatam prohibere, siquidem tacitè eam approbat definiens, ne octauam dotis partem excedat. Quod si nulla dos assignata est, eam sponsalitiã largitatem approbat, quæ non excederet octauam dotis partem, quæ à fœminis illius qualitatis designari solet.

5. Verum etsi hæc sententia sit satis probabilis, probabilior existimo, quæ negat prædictam sponsalitiã largitatem valere, sponfamque eam per osculum, aut per copulam lucrari. Moueor, quia esto finis huius legis non fuerit sponsalitiã largitatem moderatam prohibere, sed solum excessiuam, attamen, vt finis prædictus exactè obtineretur statuit, ne sponsalitia largitas excedat octauam partem dotis, quod

simul cum sponsa sponso receperit. At vbi nullam dotem sponsus recipit probare non potest sponsalitiã largitatem intra limites octauæ partis contineri. Secundò lex prædicta non taxauit sponsalitiã largitatem per respectum ad dotem prudentis arbitrio concedendam, sed per respectum ad dotem, quæ verè ab sponso receperetur at vbi nulla recipitur, cessat hic respectus, ergo cessat sponsalitiã largitatis concessio. Tertiò si feceres fidei tibi dotem moderatam promitti, & iuxta illius mensuram sponsalitiã largitatem concederes, ea concessio nulla esset, ut ipsemet Sanch. *disp. 14. num. 3.* ex omnium sententia fatetur. At hæc nullitas non aliunde prouenit, nisi quia dictæ sponsalitiã largitati deficit respectus ad dotem receptam à lege expostulatus. Sed idem respectus deficit, cum nulla adest promissio, ergo eodem modo sponsalitiã largitas nulla est. Atque ita docet Matien. *lib. 5. recopil. tit. 2. leg. 1. gloss. 6. in fine.*

6. Quoad bona ex quibus sponsalitiã largitas concedi potest constat esse, de quibus potest liberè disponere in Castella, nempe de quinta bonorum parte, si filios habeat ex priori matrimonio, si verò solos ascendentes de tertia. Si autem filius, & ascendentibus careret tempore promissionis extrahi debet de corpore hereditatis; sicuti de arthib. prædictum est, & norauit Gutier. *de matr. cap. 19. num. 40.* Sanch. *disp. 36. num. 17.* Qualiter verò minor iudicis auctoritatem vel tutoris consensum requirat, & filius familiæ patris consentium, vt sponsalitiã largitatem concedere possit præcedenti puncto diximus, cum de arthib. locuti sumus, est enim eadem ratio.

§. III.

Quo tempore sponsalitiã largitas concedenda sit?

- 1 Concedi debet post sponsalia contracta.
- 2 Antecedere debet matrimonij consummationem, & eius contractum spectato iure antiquo, secus regni Castellæ.
- 3 Affirmant plures concedi posse ante Ecclesiæ velationes si matrimonium consummatum sit.
- 4 Verius est oppositum.
- 5 Satisfit oppositis fundam.
- 6 Affirmant plures lucrari sponsam munera missa ab sponso, etiamsi sponso ante receptionem matrimonium consummaverit.
- 7 Veriorem oppositam sententiam existimo. Et satisfit fundamento opposito.
- 8 Quid dicendum de vestibus pretiosis datus sponsæ in ipso nuptiarum die? Negant plures esse sponsalitiã largitatem.
- 9 Verius est oppositum.

1. **N**ecessariò sponsalia largitas concedi debet post sponsalia contracta, quia est concessio inter sponso sub spe matrimonij contrahendi, & ob eius causam. Quare si ante celebrata sponsalia ei quam speras in sponsam habere munera mitteres animo statim donandi, nequaquam ea munera sponsalitiã largitas nuncupanda essent, neque ad terminum octauæ partis dotis restringi deberent, ut aduertit Auendaño *de exequend. mand. 1. p. c. 15. num. 2.* Sanch. *lib. 6. de matr. disp. 24. num. 2.* Anton. Gomez, *leg. 52. Tauri num. 5.* Matien. *leg. 4. tit. 2. lib. 5. collect. Gloss. 3. initio.*

2. Deinde spectato iure communi, & antiquo regni Castellæ antecedere debet hæc sponsalitiã largitas non solum matrimonij consummationem, sed eius contractum, quia matrimonij contracto omnis donatio inter coniuges prohibita erat, ut pote facta inter virum, & uxorem. *leg. si ab sponso, Cod. de donationib. ante nupt. leg. inter eos ff. de donationib. inter vir. & vxor. argum. l. 1. ff. de sponsal. & habetur leg. 3. tit. 1. p. 4.* At spectato iure nouiori regni Castellæ traditio *leg. 52. Tauri, hodie 4. tit. 2. lib. 5. noua collect. sponsalitiã largitas concedi potest non solum ante contractum matrimonium post inita sponsalia, sed etiam matrimonio ipso contracto modò consummatum non sit, ut notat omnes expositores in supradictis legibus. Quapropter his vt omnino certis statutis quæ dubia sunt veniunt examinanda.*

3. Primò, an spectato hoc iure nouo Castellæ possit sponsalitiã largitas concedi post matrimonij copulam ante Ecclesiæ velationes, seu benedictiones? Affirmant & satis probabiliter Anton. Gomez *leg. 52. Tauri, num. 6.* Azebedo *dicta leg. 4. num. 14. tit. 2. lib. 5. compilat. Barbosa, ff. Solutio matrimon. Rub. 3. p. num. 112.* Ayora *de part. 1. part. cap. 7. num. 37.* Auendan. *de exequ. mand. 1. p. cap. 15. num. 4. & 5.* Gutier. *lib. 3. pract. q. 42. num. 2. & seqq.* Mouentur primò, quia siue copula præcedat munera, siue munera copulam, eadem militat ratio, ob quam hæc munera sponsæ conceduntur, scilicet in præmijum pudicitie amittæ. Ergo eadem in vtroque casu debet esse dispositio. *leg. cum pater. §. diu. c. i. ff. de legat. 2. cum similibus.* Secundò censendus est sponso cum copulam habet

animum, & voluntatem habere sponsalitiâ largitatem concedendi, sed libidine incensus à copula incipisse, & donationis executionem distulisse. Ergo illa donatio potius ante copulam, quam post copulam censeri debet facta. Tertio, & principaliter, quia prædicta lex concedit sponsæ, eiusque hæredibus consummato matrimonio lucrari omnia, quæ sponfus dedit, cum desponsati fuerunt: at iuxta communem, & vlitatum modum in Hispania loquendi sponsi nuncupantur ante Ecclesiæ benedictiones, tametsi matrimonium consummatum sit. Ergo concedit sponsæ lucrari per copulam quicquid ante benedictiones Ecclesiæ fuerit ab sponso concessum, quippe verba legis, & præcipue fauorem continentis secundum communem usum, etsi non ita proprium, accipienda sunt, *Argam. leg. librorum. §. quod tamen, Causus ff. de legat. 3. & l. labeo ff. de supellect. legat. & tradit Bart. leg. non dubium n. 11. Cod. de legib. Gloss. cap. nonnulli, verbo, ultra de Rescriptis.* Quarto, sponsa lucratur iocalium medietatem per osculum siue subsequens, siue antecedens. Ergo lucrari ea debet integrè per copulam siue antecedentem, siue subsequentem, quia prædicta lex *Tauri* æquè concedit sponsæ lucrari omnia iocalia per copulam, ac concedit lucrari medietatem per osculum. Neque his obstat, quod leg. 2. §. *Tauri* dicat, qualquiera esposa ora sea de presente, ora sea de futuro su elto el matrimonio gane, si el esposo la hubiere vesado la mitad de todo lo que el esposo la hubiere dado antes de consumido el matrimonio, quasi post consummatum matrimonium, non sit lucro locus. Non inquam obstat, quia de dimidiato lucro, quod per osculum obtinetur, verissimum est post consummatum matrimonium esse non posse, secus verò de lucro integro, quod consummato matrimonio obtinendum est: & fortè cum de hoc lucro lex loqueretur consummationis matrimonij promuneribus donatis non meminit, sed tantum dixit. Pero si qualquiera dellos muriere despues de consumido el matrimonio que la muger, y sus herederos ganen todo lo que fundo desposados le hubo el esposo dado.

4. Caterum verius censeo sponsalitiâ largitatem esse non posse matrimonio consummato, sed donationem eo tempore factam esse donationem inter coniuges, & iuxta illius naturam regulari debere sic Gregor. Lopez leg. 3. tit. 11. part. 4. verbo *vesado*. Ioann. Lup. leg. 52. *Tauri* num. 2. sine & num. 14. in fine. ibi num. 17. Gomez Arias, leg. 50. *Tauri* n. 20. Matien. leg. 4. tit. 2. lib. 3. compilat. Gloss. 3. num. 2. Azebedo sibi contrarius ea leg. num. 25. & 26. Sanch. lib. 6. disp. 23. num. 4. Moneor: lex prædicta *Tauri* quatenus concedit validam esse donationem inter sponsum de præsentis ius commune, & antiquum regni Castellæ corrigi, quibus ea donatio utpote facta inter coniuges prohibebatur, ut notarunt Cobarub. 4. decretal. 1. p. cap. 4. §. 1. num. 14. Barbof. leg. que dotis 34. num. 83. ff. *Soluto matrim.* Anton. Gomez leg. 52. *Tauri* n. 4. Castillo ibi in princ. Matien. Gregor. Lopez. Gomez Arias *suprà* Sanch. num. 1. At verba legis correctoria in significatione propria, strictèque, & non amplè sumenda sunt quia correctio iuris quoad fieri potest vitanda est. leg. præcipimus Cod. de appellat. Ex verbis autem prædictæ legis in significatione propria sumptis nequam inferitur sponsam lucrari posse quæ sibi data fuerint post matrimonium consummatum, sed solum quæ data fuerint ante matrimonij consummationem. Nam in priori clausula inquit lex: qualquiera esposa ora sea de presente ora de futuro sualto el matrimonio gane, si el esposo la hubiere vesado la mitad de todo lo que el esposo la hubiere dado antes de consumido el matrimonio, y fino la hubiere vesado no ganena da tornese a los herederos del esposo. Quibus verbis manifestum est non concedi sponsæ aliquid lucrum de datis post matrimonium consummatum, quinimo per argumentum à contrario tacitè indicatur nihil sponsæ post matrimonium consummatum dari posse, cuius lucrandi potestatem habeat. In secunda verò parte ubi inquit lex. Pero si qualquiera dellos muriere despues de consumido el matrimonio que la muger, y sus herederos ganen todo lo que siendo desposados le hubo el esposo dado no auiedo arrhas enel tal casamiento y matrimonio, nullo modo significatur posse sponsam lucrari aliquid, quod post consummatum matrimonium illi datum sit, quin potius contrarium non leuiter colligitur ex illis verbis, lo que siendo desposados, quasi diceret lucratur mulier post matrimonium consummatum totum id quod ei sponfus dedit tẽpore quo desponsati fuerint, distinguit enim tempus desponsationis à tempore matrimonij consummati. Præterea non absque causa lex cum luci ab vxore, eiusque hæredibus obtinendi ob matrimonij consummationem meminit, vitur nomine mulieris ibi, que la muger y sus herederos. Cum autem de donatis ab sponso sermonem facit, non vitur nomine viri, vel mariti, quod coniugibus post matrimonij consummationem competit, sed vitur nomine sponsi, quod nullo modo nisi improprie competit his qui matrimonium consummarunt.

5. Neque argumenta prioris sententiæ vrgent. Ad primum dico, etsi munera post consummatum matrimonium ob eundem finem concedantur sponsæ, ac conceduntur ante consummationem, non obinde inferitur eandem dispositionem in

utraque donatione esse seruandam, quia ante consummationem permittitur ea donatio, secus post consummationem. Aliàs datum post benedictiones Ecclesiæ, & matrimonij cõsummationem posset sponta lucrari, siquidem ob eundem finem pudicitia amissæ dari potest. Ad secundum admitto sponsum habuisse ante copulam animum donandi, sed quia non donauit nisi tempore inhabili donatio non subsistit. Ad tertium concedo regulariter ante velationes Ecclesiæ sponsum nuncupari, quia non præsumitur carnali copula commixtos esse. At si de ea copula constaret, non sponsi, sed coniuges vocarentur. Ad quartum neganda est consequentia, & ad probationem dico legem *Tauri* æquè concedere sponsæ lucrari medietatem iocalium per osculum, ac integrè per copulam, iocalium inquam, quæ ante matrimonij consummationem data fuerint. Neque obstat per osculum siue antecedens, siue subsequens donationem, prædictam medietatem lucrari, non tamen per copulam, quia osculum non cõsummat matrimonium, secus verò copula, ac proinde non potest copula donationem præcedere. Ad vltimum ex explicatione legis sumptum constat ex probatione nostræ sententiæ: illa enim verba, *antes de consumido el matrimonio* cum immediatis verbis connectenda sunt, scilicet cum illis loque el esposo le hubiere dado, non cum mediatis, & re-tis, scilicet cum illis gane si el esposo la hubiere vesado, quia est violenta literæ permutatio, & omnino inutilis, siquidem in ea lege lucrum per osculum à lucro per cõsummationem matrimonij distinguitur, ac proinde affirmante lege per osculum medietatem iocalium sponsam lucrari necessariò intelligebatur debere fieri per osculum cõsummationem matrimonij antecedens. Non igitur necessarium erat exprimere illa verba, *antes de consumido el matrimonio*, sed omnino superfluent. Debent ergo illa verba referti, & connecti cum verbis immediatis, ita ut præstent hunc sensum, lucratur sponsa per osculum medietatem lucri ab sponso ante matrimonij consummationem recepti.

6. Secundo decidendum est: an si sponfus sponsæ miserit mundos muliebres, & antequam illos sponsa receperit ipse accessit, & matrimonium consummauit, lucratur sponsa munera prædicta? Matien. lib. 5. recopil. tit. 2. leg. 4. Gloss. 3. num. 4. Gutier. lib. 3. pract. q. 44. num. 8. affirmant siue ea munera missa sint per nuntium sponsi, siue per sponsæ nuntium utroque casu sponsam ea lucrari spectato iure nostro regio. Mouentur ex leg. 4. tit. 16. lib. 5. recopil. vbi deciditur quemcunque obligatum manere alteri eo ipso quo apparet voluisse se illi obligare siue in præsentia, siue in absentia, ibi pareciendo que alguno se quis obligar a otro por promission o por algun contrato, o en otra manera sea tenuto de cumplir, y no pueda poner excepcion que no fue echa estipulacion, o que fue fecho el contrato entre absentes, o que fue fecho otra persona puuada en nombre de otro entre absentes, mandamos que toda via yalla la dicha obligacion, y contrato. At constat sponsum munera sponsæ mittentem voluisse contraclum donationis se illi obligare, ergo cum hæc obligatio ante copulam, matrimonijque consummationem contingat, poterit sponsa realiter sibi donatum acquirere.

7. Caterum longè veriolem existimo sententiam Ioann. Lupi. leg. 52. *Tauri* num. 14. & ibi Didacij del Castillo, num. 13. & 14. Sanch. lib. 6. disp. 23. num. 7. distinguunt inter nuntium sponsi, & sponsæ. Si enim inquit sponfus nuntio sponsæ tradiderit iocalia sponsæ deferenda, valida erit prædicta iocalium donatio utpote facta sponsæ ante matrimonij consummationem, quippe eo ipso quo eius nuntius ea receperit, censenda est sponsa ea recepisse, siquidem ad illorum receptionem prædictum nuntium destinauit, uti supponendum est, aliàs non erit sponsæ nomine acceptatio, ut colligitur ex leg. si sponfus in princ. & ibi Glossa ff. de donat. inter vir. & vxor. Si autem sponfus nuntio à se destinato iocalia tradiderit, & antequam ad sponsam nuntius peruenit, ipse sponfus peruenit, & matrimonium consummauit nulla est iocalium donatio, utpote matrimonij consummatione subsequens. Nam cum donatio, ut ex dictis in principio huius tractatus liquet effectum non habeat, quousque à donatario acceptetur. leg. qui absenti ff. de acquir. possess. & antequam nuntius sponsi ad sponsam perueniat, sponsa utpote ignara doni sibi missi illud acceptare non possit, nequit ea donatio valida esse. Neque obstat dicta lex 2. tit. 16. lib. 5. cui in citato loco satisfecimus, nam ex illis verbis pareciendo que alguno se quis obligar apertè colligitur acceptionem donatarij ad valorem donationis requiri, quia nemo præsumendus est velle beneficium alteri conferre, nisi quatenus illi gratum est, ac proinde quatenus illud acceptat, tametsi modus acceptionis iure communi introductus. leg. stipulatio, §. si stipuler. ff. de verbor. obligat. & leg. multum. Cod. si quis alteri correctus sit, ita ut interueniente acceptione opponi non possit absentia donatarij ad infirmamdam donationem, vel promissionem, sicuti poterat iure communi opponi.

8. Tertium, & difficilium, an vestes & alia ornamenta pretiosa ante consummationem matrimonij data sponsæ in ipso nuptiarum die, vel illi proximo censeantur sponsalitiâ largi-

tas, ac proinde sponsa eorum medietatem per osculum acquirat, & integrè per copulam, vel potius marito, cuiusve hæredibus dissoluto matrimonio sint restituenda? Negant sponsalitiarum largitatem esse censendam Azebedo lib. 5. recopit. tit. 2. leg. 4. num. 27. & 32. Gutierr. lib. 2. præf. quest. 19. num. 1. quibus fauet Gregor. Lopez leg. 23. ad finem, tit. 11. part. 4. Movenitur, quia hæc præsumi debent donata, & collata in tempus matrimonij iuxta legem quod sponsa Cod. de donat. ante nupt. Cum enim videat sponsus statim subiturum esse obligationem alendi sponsam, tradit illi vestes, & ornamenta ut prædictæ obligationi satisfaciat, & sponsa eo die nuptiarum honoretur, ergo horum traditio sponsalitia largitas censeri non potest, quia non est facta sponsæ ut sponsæ, sed potius sponsæ ut vxori; siquidem non est facta ea præcipua intentione ut sponsæ tempore sponsalium ea munera deseruiant, sed ut deseruiant tempore matrimonij. Vnde cum lex §. 2. Tauri inquit, gane la esposa la mitad de todo lo que el esposo la hubiere dado antes de consumido el matrimonio, & infra ganen todo lo que siendo desposados le hubo el esposo dado, intelligi debet de his quæ præcipuè dantur pro tempore quo sponsalia durant, secus de his quæ potius pro tempore matrimonij conferuntur, sicuti censenda sunt data eo die nuptiarum, aliàs antea data essent.

9. Nihilominus verioreni censeo sententiam affirmantem prædictas vestes, & ornamenta sponsalitiarum largitatem esse, eorumque medietatem lucrari sponsam per osculum, & per copulam integrè. Sic Anton. Gomez leg. 52. Tauri num. 5. Auendaño de exequend. mandat. lib. 1. cap. 15. num. 5. Matien. leg. 4. tit. 2. lib. 5. compilat. Gloss. 6. n. 4. Gutierr. sibi contrarius allegat. 11. num. 7. Sanch. lib. 6. disp. 28. num. 9. Ratio est, quia prædicta lex Tauri §. 2. expressè asserit sponsam lucrari quidquid ipsi ab sponso datum fuerit ante consummationem matrimonij. Ergo dum non constat de contraria donantis intentione credendum est donare iuxta legis dispositionem, ac proinde ea intentione ut sponsa donatum lucraretur. Secundò dum matrimonium consummatum non est, verè sunt spon, & dona eo tempore facta censentur dona inter sponfos, tametsi eo die nuptiarum concessa sint, ut habetur expressè leg. inter eos, ff. de donationib. inter vir. & vx. ibi: inter eos qui matrimonio coniuncti sunt ante nuptias donatio facta iure consistit, etiamsi eodem die fuerint consequuta. At prædicta lex §. 2. Tauri decidit lucrari sponsam quidquid ab sponso accepit ante nuptias. Tertio hæc lex concedit vxori, & eius hæredibus, ut postquam matrimonium dissolutum est, si in eo matrimonio arrhæ interuenerint eligant vnum è duobus vel sponsalitiarum largitatem, vel arrhas, at sponsalitia largitas, quæ arrhis digna sit comparari regulariter sola est (ut bonè notauit Anton. Gom.) quæ tempore nuptiarum, & velationum conceditur, nam extra hoc tempus leuia sunt, & parui valoris quæ ab sponso donantur. Ergo tradita tempore nuptiarum sponsalitia largitas sunt censenda, & sponsam tanquam sponsalitiarum largitatem ea lucrari. Solum ab hac doctrina excipit Castillo in l. 52. Tauri, in fine. Sanch. lib. 6. disp. 23. n. 10. annulum sponsæ datum in Ecclesia tempore benedictionum, quia hic non ex voluntate donandi, sed ex voluntate seruandi Ecclesiæ ritum censendum est conferri. Ex his solum est oppositum fundamentum: negamus namque sponsum dare eas vestes, & munera ea præcipuè intentione, ut obligationi quam statim subiturus est alendi vxorem satisfaciat: si enim id intenderet, debebat exprimere, alioqui præsumitur contulisse animo significandi suum amorem, & ut ipsa eo die nuptiarum honoraretur.

§. IV.

Qualiter Sponsalitia largitas acquiratur, seu amittatur?

- 1 Spectato iure antiquo irrenocabiliter acquiritur matrimonium consummato.
- 2 Excipe nisi sponsa ante consummatum matrimonium osculata sit, nam tunc acquiri iocalium medietatem.
- 3 Osculum debet subsequi sponsalia.
- 4 Copula debet subsequi matrimonium.
- 5 Dissolutis sponsalibus, vel matrimonio ante consummationem, sponso iocalia repetens obligatus est tantum probare ea dona tempore sponsaliorum tradidisse.
- 6 Ad acquirendam sponsalitiarum largitatem non indigent insinuatione.
- 7 Aliqui affirmant eodem modo ac per osculum sponsalitiarum largitatem acquiri amplexu.
- 8 Verius censeo oppositum.
- 9 Ob tactus vel copulam sponsalitia largitas acquiritur, etsi aliqui contrarium sentiant.
- 10 Quando sponsalia sunt nulla qualiter sponsalitia largitas retineri possit. Certum est si sponso sciat impedimentum retinere sponsam posse. Secus si sponso ignorauit,

Sponsa impedimentum sciuit.

- 11 Quando uterque est ignarus impedimenti plures affirmant.
- 12 Verius censeo oppositum.
- 13 Est satis oppositum, fundam.
- 14 Quid si uterque impedimenti conscius fuerit? Proponitur duplex sententia.
- 15 Probabilius est donatarium retinere donatum posse.
- 16 Si sponsalia dissoluntur absque vlla culpa non possunt recitari donata.
- 17 Apponitur quadam limitatio.
- 18 Secus si ob culpam alicuius: nam tunc retinere innocens potest.

1. Proponamus certiora, & communiter à Doctoribus approbata, ut gradum faciamus ad ea quæ difficultatem aliquam continent, & in quibus Doctores in varias sententias sunt diuisi. Conueniunt autem Doctores sponsalitiarum largitatem iure antiquo Digestorum, & Codicis ante Imperatorem Constantinum acquiri statim donatario irrenocabiliter, eisquæ donationem simplicem, & puram, nisi in ea expressum esset fieri ob matrimonium contrahendum, & ob eius causam, sicuti habetur leg. 1. vers. iugur, ff. de donationib. & leg. 2. leg. si filia, leg. si tibi, Cod. de donationib. ante empr. At post Constantinum hæc conditionis expressio non requiritur, sed ex ipsa legis dispositione, & ex præsumpta partium voluntate prædicta conditio si matrimonium sequitur subintelligitur ex leg. cum veterum, Cod. de donationib. ante nupt. & leg. regia 3. tit. 11. part. 4. Nec proinde hæc donatio refertur in tempus contracti matrimonij, aliàs esset donatio inter coniuges, & reprobata; leg. quod sponsa 4. de donationib. ante nupt. ibi: quod sponsa ex lege donatur, ut tunc dominium eius adipiscatur, cum nuptia fuerint sequuta, sine effectu est. Quippe idem est rem fieri tempore inhabili, vel prohibito, & conferri in tempus inhabile, vel prohibitum. leg. in tempus ff. de hæredib. instir. leg. eum qui, ff. de iuris dict. omn. iudic. Sed eo ipso quo hæc donatio fit habet effectum, & quæritur donatario, sub onere tamen ne matrimonium contrahere omittat. Quare matrimonio contracto pleno iure donatio fit donatarij, at eo non contracto distinguendum est, si facta, & culpa donantis contingat, donatum amittit, & reddit si aliquid ab alio accepit: si verò facta, & culpa donatarij, & donatarius quod sibi donatum restituere debet, sicuti hæc omnia habentur in l. cum veterum, Cod. de donation. ante nupt.

2. Ab hac doctrina excipiendum est, nisi sponsa ante consummatum matrimonium osculata sit, nam eo casu ratione osculi dati sponso lucratur iocalium medietatem, ut deciditur in leg. si à sponso Cod. de donat. ante nupt. & ibi Gloss. & leg. regia 3. tit. 11. part. 4. ipse verò sponso ob osculum datum, vel receptum hanc iocalium medietatem non lucratur, uti expressè colligitur ex supradictis legibus, & tradunt omnes. Quod si roges causam ob quam sponsæ hæc iocalium medietas applicetur non verò sponso; triplex est. Prima, quia frequentius sponso iocalia donat sponsæ, quam è contrà, ut aduertit textus in dicta leg. si à sponso, §. 1. Cod. de donat. ante nupt. Secunda, quia ut inquit Glossa in dicta leg. si à sponso §. 1. semper censetur sponsa osculum dare, non recipere, ac proinde ipsa est præmio digna, non sponso. Tertia, sponso ex osculo sponsæ voluptatem acquirit, & in nullo grauat; at sponsa ruborem, & verecundiam sustinet, & non leuem honestatis diminutionem patitur, idèdque decedente sponso, à quo constat deosculatam esse, alium sponsum non ita facile inueniet. Meritò ergo in recompensationem huius damni, quod nullatenus sponso accidit, lucratur sponsa acceptorum medietatem per osculum, non verò sponso.

At in copula quæ matrimonium consummat, cum uterque sponso & sponsa æquales sint, & ex illa æquale ius, & obligatio prodeat, iocalium lucrum æquè sponso, & sponsæ competit, ut colligitur apertè ex leg. si à sponso Cod. de donat. ante nupt. & leg. 3. tit. 11. part. 4. per argumentum à contrario sensu, quod validissimum est, cum non est contrarium à iure decisum, ut bene probat Euerard. loca à contrario sensu, num. 1. ex leg. 1. §. huius rei ff. de officio eius cui mandata est iurisdictio: sed præcipuè colligitur ex leg. cum veterum Cod. de donationib. ante nupt. ibi: quæ similiter seruari oportet, etsi ex parte sponsæ donatio facta sit. Quod in his quæ data sunt sponso ab sponsa de futuro certissimum existimo. Nam esto regulariter femina donare non præsumantur leg. si à sponso, leg. si stipulata §. vxor, ff. de donation. inter vir. & vxorem, leg. si ergo ff. ad Senat. Consult. Velleian. leg. 3. tit. 11. part. 4. at eo ipso quo sponsalium tempore sponso iocalia mittit, ea donare præsumitur, dum contrarium non exprimit, quia præsumitur ea sponso mittere iuxta iocalium naturam, quæ est illorum dominium in donatarium transferre sub spe matrimonij contrahendi, & ob illius causam. Atque ita docent Ioann. Lupus Rub. de donat. §. 4. initio. & leg. 52. Tauri num. 13. vbi Castillo

num. 11. & 12. Anton. Gomez. num. 3. Matien. lib. 5. recopil. tit. 2. leg. 4. Gloss. 4. num. 4. Auendano de exequend. mandat. lib. 1. cap. 1. §. num. 3. in fine. Gutierr. 3. lib. pract. quest. 44. in fin. Sanch. lib. 6. disp. 19. num. 8. In his vero quæ data sunt ab sponsa sponso de præsentis ante matrimonij consummationem, verius credo spectato iure nostro regio sponsum consummatione matrimonij ea integrè lucrari, sicut lucratur sponsa quæ sibi eo tempore ab sponso donata sunt, vt optimè probat Sanch. dicta disp. 19. num. 10. & indicantur Anton. Gomez. Matien. & Gutierr. loc. allegat. Propterea quod in hac parte sponfus, & sponsa æquales sint, æquæque sibi corpus tradant, & obligationem æqualem subeant. Neque obstat legem 52. Tauri hodie legem 4. tit. 2. lib. 5. compilat. corrigentem commune ius memuisse tantum sponsæ de præsentis, decidisseque lucrari per consummationem matrimonij quæ sibi fuerint ab sponso donata, vt inde inferas sponsum lucrari non posse quæ ab sponsa post contractum matrimonium ante illius consummationem accepit, vt decisum erat iure communi. Non inquam obstat, quia prædicta lex concedens sponfam ob matrimonij consummationem lucrari donata sibi ab sponso de præsentis, eo ipso concedit sponsum lucrari ob matrimonij consummationem quæ sibi ab sponsa de præsentis data fuerint; sponfus enim & sponsa correlatiua sunt, & dispositum in vno correlatio in alio censetur dispositum, quando est eadem ratio, vt diximus tract. de legib. disp. 5. part. 3. §. 4. n. 9. Præcipue quia lex de donatis ab sponso sponsæ meminit, quia id frequentius accidit, non quia vellet illius dispositionem ad sola donata sponsæ restringere, cum eius finis sit dispositum iure communi in sponso de futuro ad sponso de præsentis extendere.

3. Osculum autem ratione cuius sponsa acceptorem medietatè lucratur sponsalia sublequi necessariò debet, nec enim sufficit antecessisse, quippe requiritur esse osculum sponsi, vt colligitur aperte ex leg. 52. Tauri, Cod. de donat. ante nupt. & leg. 52. Tauri ibi: gane si el esposo la hubiere vesado. Quod osculum esse non potest, nisi sponsalibus contractis, vt bene alijs relatis docuerunt Anton. Gomez. dicta leg. 52. Tauri. num. 6. Castillo num. 6. Gutierr. 3. pract. quest. 44. num. 7. Matien. lib. 5. tit. 2. leg. 4. gloss. 3. num. 3. Cobarub. 4. decret. 1. part. cap. 4. §. 1. num. 14. Sanch. lib. 6. disp. 19. num. 6. Quod autem osculum præcedat vel subsequatur donationem, parum refert, vt rectè Ant. Gom. Matien. & Sanch. notantur, cum sponsa ex illo iure siue antecedente, siue subsequente donationem æquè ruborem patiat, exponaturque periculo non ita facilè alium similem sponsum inueniendi.

4. Copula autem, ob quam sponsi integra iocalia acquirunt contractum matrimonium sublequi debet, illi que perficere, & consummare, quia quò vsq; sponsi per copulam vna sint caro effecti, non censetur eorum matrimonium esse omnino perfectum, siquidem ingressu religionis dissolui potest, ideòque lex 52. Tauri ad prædicta iocalia integrè acquirenda expressit matrimonij consummationem, ibi: Pero si qualquiera dellos muriese despues de consumido el matrimonio. Quapropter non sufficit, vt donatarius integrè iocalla acquirat matrimonium esse contractum, nisi perfectum, & consummatum fuerit, neque copulam matrimonium præcedere, quia ea copula vt pote antecedens matrimonium, matrimonium perficere non potest. Atque ita docet ex communi sententia Sanchez d. disp. 19. à n. 1.

5. Hinc fit dissolutis sponsalibus, vel matrimonio ante consummationem sponsa iocalia repetentem obligatum tantum probare ea dona tempore sponsaliorum tradidisse, sponsæ verò, vel eius hæredibus prædicta iocalia integrè, vel ex parte sponso negantibus incumbit onus probandi osculum, vel copulam post contractum matrimonium interuenisse; quia iis nisi debet eorum exceptio; alijs sponfus obtinebit vt pote cui prædicta reddenda sunt secluso osculo, vel copula, alijs speciali inter partes conuentione, sicuti docuerunt Ioan. Lup. lege 52. Tauri numero 12. Castillo numero 9. Matien. libro 5. compil. tit. 2. lege 4. glossa 4. numero 1. libro 6. disputat. 18. num. 9.

6. Ad extremum Doctores conueniunt non esse necessariam, vt sponsa, vel sponfus sponsalitiã largitatem lucretur insinuationem, tamen si excedat valorem quingentorum, qui absque insinuatione donari nequeunt iuxta leg. Sancimus, Cod. de donationib. quia vt colligitur ex leg. 52. Tauri, nihil aliud expostulatur, nisi quod osculum, vel copula matrimonium perficiens præcesserit, & ne sponsalitiã largitas octauam dotis partem excedat: sic docuit Molin. tract. 2. de iustit. disp. 290. §. quintum est.

7. Dubiæ autem quæstionis est, an sicut sponsa medietatem iocalia acquirat interueniente osculo eam acquirat interueniente amplexu? Aliqui neque improbabiler affirmant, eo quòd amplexus osculo æquiparatur, vt colligitur ex S. Thom. 2. 2. quest. 1. §. 4. argum. 4. & ex Gloss. in Clemen. fin. de hæreticis. & ex doctrina Bart. in leg. 2. de adulter. inferentis eandem adulterij præsumptionem ex amplexu vxoris, ac ex osculo, ergo dispositum in osculo censeri debet in amplexu dispositum iuxta ea quæ tradunt Doctores in leg. 1. ff. de officio

eius cui mandata est iurisdictio, præcipue cum etiam ex amplexu ruborem sponsa sustineat, & periculo exponatur non inueniendi æqualem sponsum, quæ est ratio, ob quam osculo iocalia medietatem lucretur.

8. Cæterum verius censeo oppositum cum Ioann. Lupo, leg. 52. Tauri num. 18. Castillo num. 23. Azebedo lib. 5. recopil. tit. 2. leg. 4. num. 31. Sanch. lib. 6. disp. 18. num. 8. Moueor, quia lex si à sponso Cod. de donat. ante nupt. & lex 52. Tauri solius osculi meminerunt: si autem vellent dispositionem ad amplexus extendere, facilè illius meminisse poterant. Quinimo non leuiter colligitur legem illam Tauri amplexus excludere voluisse, & soli osculo lucrum concedere, siquidem per verbum negatiuum inquit: no gane nada, si el esposo no la hubiere vesado. Præmaximè cum sit diuersa ratio in amplexu, ac in osculo, nam osculum carnem mulieris immediatè tangit, amplexus vestes, item osculum continet amplexum, cum raro quis mulierem deosculetur, quin simul eam amplectatur, amplexus verò osculum non continet. Item ex osculo maiorem ruborem sponsa patitur, quàm ex amplexu. Ergo dispositum in osculo ad amplexus extendi non debet iuxta ea quæ tradit Bald. in leg. conuenticula Cod. de Episcop. & Cleric. Et ex his soluitur oppositum fundamentum, nam esto amplexus osculo assimiletur, non tamen integrè, & perfectè, ideòque non est æquè indecens ac osculum, neque ita perfectam præsumptionem copulæ inducit.

9. Sed quid si non osculum, sed tactus impudicus & copula interueniat? Alicui videbitur nec improbabiler non præbere sponsæ causam lucrandi iocalia medietatem. Tum quia soli osculo leges concedunt. Tum quia prædicta sunt omnino illicita, & ob actum illicitum, & pœna dignum non est sponsa præmio afficienda. Cæterum verius credo ob prædictos tactus, & à fortiori ob copulam subsequentem sponsalia, & antecedentem matrimonium lucrari sponsam iocalia medietatem, sicuti per osculum. Moueor, quia ratio ob quam lex medietatem iocalia sponsæ concedit, quæ est ob ruborem, quem in osculo patitur, & ob periculum cui se exponit non inueniendi alium sponsum æqualem, si præsens deficiat, efficacius procedit in tactibus impudicis, & in copula. Ergo credendum est dispositum in osculo esse in tactibus, & in copula dispositum. Neque obeft quod prædicti tactus, & copula sint illiciti, & pœna digni coram Deo, secus verò osculum, quia lex in concessione iocalia non attendit an osculum licitum, vel illicitum esset, sed an ex illo grauaretur sponsa, quæ cum ex tactibus, & copula amplius grauatur, asserendum est concessum osculo, tactibus, & copulæ concedi.

10. Secundo dubitatur, an quando sponsalia sunt nulla ob impedimentum aliquod affinitatis, vel consanguinitatis lucretur sponsa medietatem iocalia per osculum, & integrè per copulam apparenter coniugalem? Qua in re certum esse debet, si sponfus sciens impedimentum sponsæ ignoranti dedit, sponsa retinere poterit non in vi sponsalitiæ largitatis, cum verè sponsa non sit, sed ob deceptionem sponsi, & iniuriam ab illo acceptam, & ob voluntatem quam abundè significauit donandi. Sic Anton. Gomez. leg. 52. Tauri, num. 7. Ioann. Lup. num. 5. Matien. leg. 5. compilat. tit. 2. leg. 4. Gloss. 2. numero 2. Sanch. lib. 6. disp. 20. num. 10. Econtrà verò si sponfus ignarus impedimenti sponsæ consciã illius dedit, nulla est donatio vt pote ex falsa causa, ipsaque sponsa acceptum reddere teneatur; siquidem ob eius culpam sponsalia effectu carent: sicuti notatur Ioann. Lup. Anton. Gom. Matien. & Sanch. locis alleg.

11. Quapropter controuersia inter Doctores est, quando vterque est ignarus, vel conscius impedimenti? Et quidem quando vterque est ignarus ignorantia non crassa, & supina (hæc enim scientiæ æquivalent) sed probabilis, & iusta affirmant Ioann. Lup. de donation. §. 36. num. 7. & leg. 52. Tauri numero 4. Matien. dicta leg. 4. gloss. 2. num. 2. Azebedo ibi, num. 10. Sanch. disp. 20. num. 3. Ducuntur primò ex leg. 3. tit. 11. part. 4. ibi: pero siempre se entienda que el debe tornar aquello que recibe, si por culpa finca que el matrimonio no se siga. Quibus verbis indicatur solum in casu quo donatarius culpabilis existit, ne matrimonium sequatur, obligatum esse acceptum reddere. At quando ignarus fuit impedimenti non stat per ipsum quominus matrimonium sequatur. Ergo, &c. Secundo hoc lucrum conceditur sponsæ in præmium amissi pudoris: at pudorem inculpabiliter amittit, debet ergo ei lucrum concedi.

12. Cæterum etsi prædicta sententia probabilis sit, probabiliorem censeo sponsam nihil lucrari per osculum, aut copulam, sponsalitiãque largitatem nullam esse, vt docuerunt Salicet. leg. si à sponso, num. 2. Cod. de donationib. ante nupt. & ibi Gloss. & Fulgos. Anton. Gom. leg. 52. Tauri numero 7. Zifuentes ad finem. Moueor primò, datum ob causam, causa non subsistente nullum est, sed donanti reddendum, Argumentus in leg. cum hic stat us, §. fin. ff. de Donation. inter vir. & vx. leg. si ex voluntate, Cod. eodem tit. leg. ea que, Cod. de donation. ob causam. At sponsalitiã largitatem sibi concedunt sub spe matrimonij veri, non ficti, & ob illius causam, ergo cum ma-

rimonium verum nec subsistit, nec subsistere possit, donatū ob illius causam non tenet, sed reddendum est. Secundo, donatio iocalium habet tacitam conditionem si matrimonium sequatur, ut deciditur *l. cum veterum, C. de donat. ante nupt.* & diximus supra. Sed in presenti matrimonio esse non potest ob iuris impedimentum, ergo donationi deficit conditio sub qua facta est, ac proinde subsistere non potest. Tertio verba legis impropria non sunt, sed in proprio sensu sumenda, maxime in contractibus, ut probat lex *si uno, ff. locati, leg. si stipulatus ff. de usuris*. At leges omnes loquentes de sponsalitia largitate expressè requirunt sponsalia adesse, esseque sponfos, ut constat ex *leg. si a sponso, & dicta leg. 52. Tauri & alijs*. Ergo sponsalia, & sponsi non putantur, sed veri censendi, ac proinde cum in presenti solum quoad existimationem, & non quoad veritatem esse possint, sponsalitia largitas locum non habet. Quarto, ut apertius veritas eluceat, ponamus iocalia ab sponso sponso concessa esse, quis ergo sibi persuadeat matrimonio inualidè celebrato, & sponsam à viro cognitam voluntatem habuisse, ne sibi post amissum pudorem, & matrimonium dissolutum iocalia redderentur? Quinto arthæ concessæ stante prædicta ignorantia reddendæ sunt donanti sponsalibus, seu matrimonio dissoluto, ut docuerunt Barboza *leg. 2. in princ. part. 1. num. 158. ff. soluto matr. Sanch. disp. 20. num. 3*. At eadem est ratio de sponsalitia largitate, nam sicut artharum donatio imbibit conditionem matrimonij non putatiui, sed veri, sic donatio sponsalitiæ largitatis, & sicut arthæ dantur in præmium pudicitie amittendæ, sic sponsalitia largitas. Ergo si arthas taceat Sanch. non lucrari sponsam ex copula coniugali putatiua, idem fieri debet de sponsalitia largitate.

13. Ad primum oppositæ sententiæ desumptam ex *leg. 3. tit. 11. part. 4.* respondeo illam decisionem verissimam esseposito quod fuerint sponsi, veraque sponsalia, secus cum sponsalia deficiunt, & non sunt sponsi. Ad secundum dico, probare æquissimum fore, ut noua constitueretur lex quæ sponsæ putatiuæ, sed non sponso sponsalitiæ largitatem concederet. At cum leges loquentes de sponsalitia largitate æquè sponso, & sponsæ communes sint, nequaquam sponsalitia largitas conceditur, nisi ob osculum veræ sponsæ, & ob copulam verum matrimonium perficientem, ut constat ex illis verbis legis 52. Tauri, *Consumido el matrimonio*, quæ non fictionem, sed veritatem denotant.

14. Verum si uterque impedimenti conscius fuerit, graues Doctores, scilicet Ioann. Lup. *Rub. de donat. §. 3. num. 7.* Anton. Gomez *leg. 51. Tauri, num. 7.* Castillo *num. 7.* Matien. *lib. 5. recopil. tit. 2. leg. 4. Gloss. 2. num. 2.* Azebedo *ibi, num. 10.* existimant donatarium etiam sponsam nihil lucrari, heque donanti reddendum esse, sed hinc vendicare. Ducuntur ex *leg. cum hic status, 33. ff. de Donation. inter vir. & uxorem*, ibi: *Et putem etiam sponsalia improbanda, & quasi ab indignis ea que donata sunt ablata a fisco vendicari*. Item ex *leg. qui contra, Cod. de incest. nup.* & ibi Gloss. & ex Gloss. in *leg. cum qui duas, ff. de adulterijs*.

Alij censent nequaquam sponsam retinere sic donatum posse. Tum quia datum est ob matrimonium contrahendum, quod scit esse impossibile. Tum quia per ipsum stat, quominus matrimonium perficiatur, non tamen esse obligatam tradere fisco, quousque sententia iudicis accedat, sed debere sponso donanti reddere.

15. Nihilominus etsi prædictæ sententiæ sint satis probabiles, ut rectè inquit Sanch. *lib. 6. disp. 20. num. 7.* probabilius est donatarium retinere donatum posse non in vi sponsalitiæ largitatis, quæ impossibilis est, sed in vi donationis gratuita, & liberalis ad similitudinem sponsalitiæ largitatis, quia sciens matrimonium esse impossibile, si ob illius causam donet, censendus est purè donare, & solum in apparentia donare ex causa, ac proinde nequit repetere, uti probat lex *cuius per errorem, ff. de Regul. iuris. Et leg. 1. ff. de conduct. indebiti. & leg. 30. tit. 14. part. 5.* Vnde est doctrina Bart. communiter recepti *Asubent. ingressi, Cod. de sacrosanct. Eccles. asserentis, si te tuaque monasterio offeras sciens ingredi non posse monasterium te excluso tua retinere, nec locum esse recuperationi*. Notanter dixi ad similitudinem sponsalitiæ largitatis: non enim credo putatiuam sponsam, quæ antequam pudorem per osculum, aut copulam amittat ab iniquis sponsalibus recedit, vel aliundè dissoluatur retinere prædictum donatum posse, sed sicut sponsalitia largitas dissolutis sponsalibus ante osculum absque copula donantis nihil iocalium concedit sponsæ, & interueniente osculo conceditur medietas, copula verò accedente conceduntur omnia, sic in hoc donato dicendum est.

Neque obstat dicta lex *cum hic status, & leg. qui contra*, quia cum penales sint iudicis sententiam requirunt, ac proinde dum ea sententia non accedit, donatarium retinere donatum posse, quia non est datum ob causam, & spem matrimonij veram, sed apparentem, & licet per donatarium stet, quominus matrimonium perficiatur, quia æquè stat per donantem, idè donanti non est donatum reddendum.

16. Tertio dubitatur, quando sponsalia dissoluantur ob

ingressum religionis, ob castitatis votum, ob fornicationem alterius, ob absentiam diurnam, &c. qualiter sponsus, & sponsa iocalia acquirant?

Dicendum est primò si sponsalia dissoluantur absque culpa vtriusque sponsi, ut quia sponsus, vel sponsa religionem ingreditur, vel votam castitatis emittit, sponsus nihil acquirit ex his quæ ab sponsa accepit, sed integrè reddere tenetur, tamen si sponsam osculatus fuerit, quia prædicta conceduntur sub spe matrimonij perficiendi, & ob illius causam, quæ cessante cessat concessio, ut aperte colligitur ex *leg. si a sponso, Cod. de donation. ante nupt. & leg. 3. tit. 11. part. 4.* & cum ratione osculi sponso nihil concedatur, nihil retinere poterit. Idem dicendum est de sponsa si osculum non concessit, ut constat ex prædictis legibus, & ex *leg. cum veterum, Cod. de donationib. ante nupt. & ex leg. 2. Tauri*, & ex prædicta ratione. At si osculum concessit, siue ipsa, siue sponsus religionem ingrediatur, medietatem iocalium acquirit, sicut si morte sponsalia dissoluerentur. Nam esto lex *si a sponso, & leg. 3. tit. 11. part. 4.* & lex 52. Tauri solius dissolutionis sponsalium per mortem meminerint, id factum est, quia frequentius hac via dissoluantur, quia dispositio ad eam tantum dissolutionem astringenda sit, maxime cum concessio medietatis iocalium osculo non est causæ innitatur, quo intercedente quoties sponsa non est in culpa, quin matrimonium perficiatur, eam medietatem pleno iure consequitur, ut optimè tradunt Ioann. Lupus *leg. 52. Tauri num. 3.* & ibi Z. fientes & Castillo *num. 3.* Anton. Gom. *num. 8.* Gregor. Lopez, *leg. 3. verbo, la micad. tit. 11. part. 4.* Cobatub. *decret. 2. part. cap. 7. §. 4. num. 12.* Matien. *leg. 4. Gloss. 2. num. 1. tit. 2. lib. 5. compilat. & ibi Azebedo, num. 9. & 17.* Molin. *tract. 2. disp. 290. §. habent verò locum.* Sanch. *lib. 6. disp. 21. num. 3. & 4.* & colligitur ex *cap. decreta legalia, 17. quest. 2. & leg. Deo nobis, Cod. de Episc. & Cleric.*

17. Limitant autem prædictam doctrinam Cynus Iacob. de Aret. Silicet. in *leg. cum veterum Cod. de donat. ante nupt.* Angel. *§. est & aliud, cl. 2. num. 2. in fin. de donationib.* Ioann. Lup. *Rub. de donationib. §. 3. n. 5.* Castillo *leg. 52. Tauri num. 4.* Gomez Arias *leg. 50. Tauri num. 4.* quos refert, & sequitur Sanch. *lib. 6. disp. 21. num. 6.* ne procedat, quando sponsalia mutuo vtriusque consensu dissoluantur, quia eo ipso videntur tacitum pactum inire, ut quilibet eorum alteri accepta restituat, Argum. *leg. si diuersa, Cod. de transactionib.* ibi: *si diuersa pars contra placitum agere nititur, a quietatis ratio suadet refusa pecunia (cum & tu hoc desideres) causam ex integro agi*, ubi Gloss. verbo *refusa*, & verbo *pecunia* ait, id est restituta pecunia transactionis nomine data, sed non caret scrupulo hæc limitatio. Nam esto verissima sit, quando dissoluantur sponsalia absque eo quod sponsam fuerit sponsus osculatus, at interueniente osculo non videtur sponsa amittere iocalium medietatem, quæ per osculum acquisiuit. Solum enim præsumenda est remittere, quæ ratione prioris contractus acquisiuit, quia in ea parte est æqualis cum sponso, & id probat prædicta lex *si diuersa*. Secus verò de iis quæ alia via neque sponso communi acquisita sunt, nempe ratione amissi pudoris, idè quæ plures ex relatis Doctoribus generaliter decidunt dissolutis sponsalibus ex mutuo consensu reddenda esse ex vtraque parte accepta, sed non exprimunt quando osculum interuenit, quia tunc est diuersa ratio, ne teneatur sponsa medietatem acceptorum ob osculum acquisitam reddere.

18. Dico secundò, si sponsus, vel sponsa ab sponsalibus recedunt ob alterius culpam nempe ob fornicationem, vel ob absentiam indebitam vel ob matrimonij repulsam innocens accepta acquirit, & à se donata recuperat, ut constat ex *leg. cum veterum, Cod. de donationib. ante nupt. & leg. 3. tit. 11. part. 4.* & tradit Castillo *leg. 52. Tauri num. 1.* Sanch. *disp. 21. num. 8.* Solum est dubium, si antea quam innocens ratam habeat prædictam dissolutionem, nocens causam dissolutionis emendet rediens ex itinere, vel denuo consentiens possit postmodum resiliens accepta acquirere, & à se donata recuperare? Negant Cynus, Iacob de Aretio, & Gomez Arias, ducti ex *leg. illud, 17. ff. de peric. & commodo rei vend. & leg. si mora 10. ff. soluto matrim.* ubi cauetur moram purgari posse, quod maxime verum est, quando non est ius contrariæ parti quæsitum, ut videtur contingere in presenti casu, cum innocens causam dissolutionis sponsalium ab alio præstitam non acceptauerit. Sed rectius oppositum docuerunt Angel. Ioann. Lupus, Castillo, Silicet. & Sanch. *num. præcedenti* relati, eo quod vno ex contrahentibus iniquè resiliens, alter libertatem ipso iure obtinet, & ius acquirit tum retinendi accepta, tum recuperandi donata, ex dicta *leg. cum veterum, Cod. de donat. ante nupt. & leg. 3. tit. 11. part. 4.* Neque ad huius iuris acquisitionem indiget innocens acceptance expresse repulsæ ab alio factæ, sed solum quod prædictam repulsam expresse non remittat, quippe prædictam ius lege sic disponente conceditur innocenti. Quapropter lex *illud*, & lex *si mora*, concedentes moræ purgationem locum habent, quando executio non est à lege, uti docuerunt Bart. Alex. & Ang. in *leg. si insulam, ff. de Verb. obl.*

PUNCTUM XIV.

An fideiussores, & pignora ob securitatem sponsalium apponi possint?

- 1 Apponi possunt fideiussores.
- 2 De pignoribus triplicem referunt sententiam Sanch. & Gutierrez.
- 3 Quid sit dicendum.

1. **C**ertum est fideiussores pro securitate matrimonij contrahendi apponi posse, quia nullibi contrarium cautum est, ut aliis relatis docent Sanch. lib. 1. de matr. disput. 38. num. 1. Gutierrez. de matr. cap. 22. Hi autem fideiussores solum obligari possunt ad solvendum interesse, & damnum, quod ex violatione sponsalium parti innocenti provenit, non tamen ad solvendam aliquam poenam, quia non possunt obligari in amplius, quam contrahentes iuxta §. 1. in fine. de fideiussorib. & radunt Doctores relati.

2. Quoad pignora vero triplicem Sanch. & Gutierrez. supra referunt sententiam. Prima negat concedi posse, nisi pro interesse praestando, & eo soluto restituenda esse, eo quod lex fin. Cod. de sponsalib. omnem poenam demptis arhis excludat. Secunda admittit pignora, id est arrhas, iuxta l. 1. Cod. si rector provinciae, verbo pignora, vel pro arrharum promissarum securitate, & loco illarum. Tertia, quam ipse Sanch. & Gutierrez. viderentur reputant, inquit, si praecedat stipulatio poenae, & tradantur pignora nullam esse horum traditionem, quia reputantur tradita pro poenae solvendae securitate, cuius obligatio ad poenam cum nulla sit, iuxta cap. gemma de sponsalib. nulla esse debent quae pro illius securitate traduntur. Econtra valent pignora, si arrharum stipulatio praecedat, nam cum haec stipulatio permittatur, permittuntur quae pro illius securitate convenienter apponuntur, & in casu dubio in hunc finem censenda sunt apponi, quia praesumptio quoad fieri possit sumi debet quae delictum excludat, & actui valorem concedat.

3. Ego vero dicendum existimo pignora in sponsalibus excludi tantum pro securitate poenae solvendae, admitti tamen non solum pro securitate arrharum, sed etiam pro interesse, quod innocens amitteret, & pro damno quod pateretur ex fide sibi violata. Prior pars conclusionis constat ex probatione tertiae sententiae: nam conueniente principali, scilicet obligatione ad poenam corrucere debet accessorium, nempe pignus in illius securitatem. ex reg. accessorium. 42. de Reg. iuris in 6. reg. cum principalis 138. ff. de Regul. iuris. Secunda pars ex opposita ratione constat, nam cum in contractu sponsalium obligari contrahentes possint non solum ad solvendas arrhas promissas, sed etiam ad solvendum interesse, & damnum si quod accidat ex sponsalium violatione, fideiussoresque in hunc finem apponi possint, merito pignora admittenda sunt.

PUNCTUM XV.

De pacto sponsalibus adiecto permanendi in aliquo loco.

§. I.

Quam obligationem habeat vxor sequendi maritum, vel maritus vxorem?

- 1 Vxor obligata est sequi maritum.
- 2 Eximitur ab hac obligatione, si probabiliter, teneat ibidem esse male tractandam.
- 3 Tametsi vir domicilium non mutet, sed aliud se transferat, animo ibi aliquantulum permanendi, tenetur vxor eum sequi.
- 4 Quod verum est etiam si maritus ob poenam delicti in exilium mittatur.
- 5 Secus est si maritus hinc inde vagari cupit.
- 6 Limitatur, ne procedat si tempore matrimonij solitus erat vagari.
- 7 Quando maritus teneatur vxorem sequi.

1. **P**actum, quo vir astringitur habitare in aliquo loco difficultatem habet, an licitum sit ob obligationem naturalem, quam habet vxor sequendi ipsum quocumque ierit? ideo haec obligatio prius explicanda est, ut inde constet, qualiter ex pacto remitti possit.

Vxorem obligatam esse sub culpa laetali sequi maritum aliud domicilium transferentem docuit S. August. ab omnibus receptus. cap. vnaquaque 13. q. 2. Cum enim conjuges ex matrimonij contractu teneantur ad mutuam obsequium, illudque praestare nequeant nisi simul habitent, efficitur obligatos esse simul habitare: eligere autem habitationem non mulieri, sed viro competit, utpote qui illius est caput, & penes quem est gubernatio domestica. Quod adeo verum est, ut etiam si

absque vlla speciali causa solum pro libero vellet domicilium mutare, teneatur vxor illum sequi, quia in hac mutatione vir liber est, & vxor est illi subiecta, ut tradit Gloss. cap. 1. de coniugio leproso. verbo, sequatur, & ibi Hostiens. Ancharan. num. 6. Abbas in cap. de illis num. 4. de sponsalib. & aliis relatis Sanch. lib. 1. disput. 41. num. 5. Gutierrez. de matrim. cap. 23. num. 5.

2. Ab hac tamen obligatione eximitur vxor, si probabiliter timeat ibidem esse male tractandam, vel ad peccatum pertrahendam, vel aliud graue damnum passuram, quia prius debet se, suaque iura integra, & indemnita seruire, quam mariti, ut bene aliis relatis docuerunt Sanch. disput. 41. n. 3. & 4. Gutierrez. cap. 23. num. 4. & 5.

3. Quod si vir non domicilium mutet, sed aliud se transferat animo ibi aliquo tempore commorandi, & postmodum ad domicilium reuertendi, si id fiat ex causa honesta (ut praesumi debet) obligata est vxor illum sequi, ut tradunt in dicto cap. de illis de sponsalib. Henric. Alexand. de Neuo, Abbas, & alij plures, quos sequitur Sanch. dicta disput. 41. num. 10. Gutierrez. dicto cap. 23. n. 3. Quippe semper vxor in obsequio mariti, cui per matrimonium se subdidit, esse debet.

4. Solum est difficultas, an si maritus ob poenam delicti commissi mittatur in exilium, debeat vxor illum comitari? Et licet plures, grauesque Doctores relati a Sanch. lib. 1. disput. 41. num. 11. & a Gutierrez. dicto cap. 23. num. 11. negent hanc obligationem, ne vxor innocens patiatur incommodum culpa viri, & ob eius delictum puniatur, at verius est, & probabilius obligatam esse, ut pluribus relatis sustinent Sanch. & Gutierrez. supra; eo quod vxor teneatur viri infortunium sequi. leg. si cum dotem. §. si autem. ff. solut. matr. Neque inde fit puniri vxorem ob delictum viri, sed virum punitum obligatam esse sequi ob debitam subiectionem, quam in illum habet, & ob debitum obsequium, quod ei praestare tenetur.

Hinc inferunt pluribus relatis Sanch. lib. 1. disput. 41. num. 13. & Gutierrez. dicto cap. 23. num. 12. vxorem obligatam esse maritum bannitum inopem alere ex bonis suis dotalibus, vel paraphernalibus, quia haec bona ad sustinenda matrimonij onera conferuntur, cuius obligatio ob bannum non cessat.

5. Verum si maritus neque domicilium, neque habitationem diuturnam alicubi statuit, sed hinc inde vagari cupit; nequaquam tenetur vxor illum comitari; quia durissimum est hanc obligationem foeminae imponere, & longe ab eorum conditione alienam, ut aliis relatis docuerunt Cobarub. 4. decret. 2. p. cap. 7. in princ. num. 5. Sanch. d. disput. 41. n. 6. Gutierrez. dicto cap. 23. n. 6. Adduntque ob eandem rationem non obligari vxorem comitari virum longam peregrinationem instituentem, secus biennem.

6. Hoc autem limitant praedicti Doctores, ne procedant quando tempore contracti matrimonij solitus erat vir vagari, & vxor huius consuetudinis conscia fuit; quia eo casu obligata est eum comitari, eo quod contrahens matrimonium, neque excipiens vagationem notam cum posset, tacite se illi subiectionem debet tamen vagatio ex honesta causa sumi, non temere, & absque vilo delectu. alias eum sequi deobligaretur, ut bene relati Doctores docent.

7. Maritus vero vxorem sequi tenetur, illamque comitari, quando vxor necessitate legis, salutis, alteriusve causa graui compellitur alicubi habere domicilium, quia cum sibi iniuicem obsequi debeant, in simulque habitare, tenetur maritus in locum vxoris se conferre; siquidem ipsa nequit ab eo recedere. Atque ita tradit Glossa in c. 1. verbo, sequitur, de coniugio lepro. & ibi Hostiens. Innocent. Anton. Ancharan. & alij quos sequitur Sanch. d. disput. 41. n. 14. Gutierrez. de matr. c. 23. n. 13.

§. II.

An valeat pactum sponsalibus adiectum, quod vir teneatur in certo loco commorari?

- 1 Si pactum sit non de habitatione in perpetuum, sed pro determinato tempore licitum est.
- 2 De habitatione perpetua plures inualidum esse censent.
- 3 Verius est oppositum.
- 4 Infertur ex supradictis obligari posse maritum ad non mutandum domicilium sub aliqua poena, eamque soluere debere interueniente sententia iudicis.
- 5 Si maritus discedat iniuste a loco promisso, potest ab vxore vindicari.
- 6 Deobligata est vxor illum comitari.
- 7 Affirmant plures satisfacere maritum sua obligationi soluendo vxori interesse.
- 8 Dissplicet eorum sententia.
- 9 Procedit praedicta doctrina dummodo noua causa non emergat mutandi domicilium.
- 10 Soluuntur fundamenta num. 2. adducta.
- 11 Valet conditio maioratibus apposta, ut illius successor teneatur certo loco habitare.
- 12 Valet pactum, ne vir in aliquam civitatem ingrediatur.

1. **S**I pactum fiat non de habitatione in perpetuum, sed pro determinato tempore; ferè omnes Doctores conveniunt licite apponi tam contractui sponsalium, quam matrimonij, obligare virum sub gravi culpa ad illius observationem. *Argum. c. ex rescripto de iureiurando, vbi Bald. n. 1. Innocent. & Hostiens. n. 2.* docent posse debitorem se creditori obligare ad permanendum in aliquo loco, neque ab illo absque licentia creditoris recedendum, & leg. 3. tit. 13. part. 5. deciditur posse quemlibet se in obidem dare. Ergo obligatio permanendi in aliquo loco pro determinato tempore ob honestam causam ex propria voluntate assumptam libertati naturali contraria non est. Potest ergo in contractu sponsalium, & matrimonij apponi, cum nullibi reprobetur.

2. At si pactum sit de habitatione perpetua; plures, grauesque Doctores sentiunt inualidum esse, & pœnam impositam illud non seruanti non deberi. Sic D. D. Barr. Bald. & Alberic. in leg. Titio centum §. eodem, §. de condit. & demonstrat. Couaruu. 4. decret. 2. p. cap. 7. initio num. 5. Anton. Gomes, 2. var. cap. 10. num. 24. Salzed. addit. ad reg. 800. Bernard. Diaz. Azuado lib. 5. recop. tit. 6. leg. 11. n. 21. Ludouic. Lopez 2. p. instrust. cap. 54. in fine. Cuiac. lib. 14. obseru. cap. 27. Capicius dec. 135. & alij.

Mouentur primò, & præcipuè, ex dicta leg. Titio centum, vbi inquit Iureconsultus: Titio centum relicta sunt, ita vt de monumento meo non recedat; velin illa ciuitate domicilium habeat, potest dici non esse locum conditioni, per quam ius libertatis infringitur. Sed in defuncti libertatis alio iure vtimur. Ergo similiter in sponsalibus non erit huic conditioni locus. Et confirmo ex ratione Textus, qui censet ius libertatis infringi ex obligatione apposita commorandi in aliquo loco: cum enim proprium sit hominis liberi habere potestatem eundi, quòd voluerit leg. penult. Cod. de operis libertor. & hæc potestas prædicto pacto restringatur, efficitur libertatem infringi, vel potius adimi, contra legem, Nec si volens leg. interrogatam, Cod. de liberali causa. Secundo mouentur ex leg. 3. §. ne tamen ff. de usufructu, & leg. antiquius Cod. eodem, vbi reprobatur operatum locatio perpetua, ne sit inutilis libertas. Tertio pactum, quo se quis vinculis, & carceri obligaret, non tenet. Sed prædictum pactum de commorando in aliqua ciuitate est quidam carcer. Ergo, &c.

3. Sed prædictum pactum tam in matrimonio, quam in quolibet alio contractu validum esse firmant vt verius, & probabilius Additionator ad Bartol. in dicta leg. Titio. Hostiens. in sum. de coniugio seruor. num. 5. Ioann. Andr. Præposit. Ancharan. Buttius in cap. 1. qui matrim. accus. poss. Zabarella cap. 2. eodem tit. Syluest. verbo, vxor. quest. 8. Gregor. Lopez. leg. 2. tit. 5. part. 4. Rebuff. de priuileg. Scholast. 77. in fine. Nauarr. cap. 14. num. 20. Basil. Ponce, lib. 12. de sponsalib. cap. ultim. num. 3. & 8. & alij plures, quos refert, & sequitur Sanch. lib. 1. disp. 40. num. 2. & seqq. Gutierr. cap. 23. de matr. num. 15. & deciditur in lege regia 89. tit. 18. part. 3. ibi [otro si primero por si epor sus hijos de morar en tal heredamiento para siempre iamas.]

Fundamentum est, Primò, quia prædictum pactum nec iuri naturali est aduersum, nec positiuo reprobatur, ergo seruandum est iuxta Textum in leg. 1. ff. de Pactis. Quod verò iuri naturali aduersum non sit, est manifestum; siquidem ex hoc pacto non admittit libertas, etsi aliquantulum restringatur: quæ restrictio propria voluntate admissa licita est: iure autem positiuo reprobatur non est, vt constat ex oppositorum solutione, quinimo approbatur in leg. cum scimus Cod. de agricolis. & censuris, vbi deciditur posse quemuis se efficere colonum ascripticum obligatum fundi culturae perpetuò insistere, neque inde absque licentia domini recedere iuxta legem Originarios, leg. seruos, Cod. de Agricolis, & censuris, leg. 89. tit. 18. part. 3. Itémque colligitur ex leg. cum decurionatus, Cod. de Decurionib. lib. 10. vbi quis spontè se curialem constituere potest, cum tamen sic constitutus recedere à curia non possit leg. si quis decurio, leg. curialis, leg. quidam, Codic. de decurionib. & leg. vnica, Cod. si curialis relicta ciuili, leg. 1. ff. de Decurionib.

Secundò specialiter probatur. In contractu sponsalium, & matrimonij validum esse, & seruandum prædictum pactum, quia vnusquisque potest rem propriam tradere sub ea conditione, quæ sibi placeret. cap. verum de conditionib. apposit. leg. in traditionibus ff. de Pactis, modò tamen conditio illa nec iure naturali, nec positiuo reprobata sit. At prædicta conditio scilicet, ne vir è tali ciuitate domicilium mutet, neque est iure naturali, neque positiuo reprobata, ergo poterit vxor cum se illi tradit hanc ab eo exigere conditionem. Minorem probo, quia esto vxor viro subdita sit, illamque teneatur sequi sibi domicilium constituere voluerit, at tamen ipse vir obligari vxori poterit, quòd extra talem locum domicilium non constituet, nulla enim in hac obligatione est turpius. Nam esto eius libertatem diminuat, ea diminitio ob tradi tam sibi vxorem, & bonum quod inde accipit honestatur, sicuti honestatur obligatio, quam Moniales præstant in certo Monasterio commorandi. Matrimonio autem hæc conditio aduersa non est, quinimo fauorabilis:

Ferd. de Castro, Sum. Mor. Part. V.

siquidem vnus domicilij electio, & retentio indiuidua, & inseparabilem coniugij vitam fouet, & vxor gratior viro existit, & ad illius obsequium promptior.

4. Hinc fit, si sub aliqua pœna obligetur maritus ad non mutandum domicilium teneri, interueniente sententia, illam solvere, quia sola pœna apposta pro securitate sponsalium reprobatur in capite gemma De sponsalibus non verò quæ in matrimonij fauorem, & mutam coniugum habitationem constituitur, sicuti est præsens, vt bene notatur Abbas in cap. 1. qui matr. accus. poss. num. 5. Anton. num. 9. Alexand. de Neuo num. 6. Basil. Ponce, capi. 20. num. 8. Sanch. lib. 1. disp. 40. num. 5. Gutierr. cap. 23. num. 16.

5. Secundo fit, manum discedentem iniuste à loco promisso posse ab vxore vindicari, vt in loco promisso demoretur, quia vxori iniuriam infert, illam deserens, vt optimè probat Antonius Capucius dec. Neapolit. 135. & tradit Lara de annuer. & capellan. lib. 2. cap. 8. num. 70. Gutierr. dicto cap. 23. de matr. num. 16. Aucndau. resp. 8. num. 11.

6. Tertio fit, deobligatam esse vxorem virum sic discedentem comitari, quia hoc pactum præcipuè factum est, ne obligetur vxor patriam propriam relinquere, à suisque parentibus, & consanguineis separari, quod est nimis durum, & acerbum. leg. liberorum ff. de Verbor. significat. vt aduersus Calderin. c. 1. de coniugio leprosor. tradunt quamplures Doctores, quos refert, & sequitur Sanch. lib. 1. disp. 40. num. 6. Gutierr. d. cap. 23. num. 18.

7. An autem maritus suæ obligationi satisfaciat soluendo vxori interesse, tamen in eo loco promisso non habitet? Affirmat ex communi sententia Couaruu. 4. decret. 2. part. cap. 7. num. 5. Gregor. Lopez leg. 89. tit. 18. part. 3. & leg. 2. tit. 5. part. 4. Anton. Gomez 2. var. cap. 10. num. 24. Azuado lib. 5. recopil. tit. 6. lege 11. numero 22. & lege 9. tit. 15. libro 4. numero 34. Gutierr. cap. 23. numero 16. Mouentur ex eo, quòd promittens factum, si soluat quod interest, ab obligatione liberatur. leg. in stipulationibus, lege stipulationis, §. Celsus ff. de Verborum obligat.

8. Sed salua pace prædictorum Doctorum nullatenus censeto hoc esse admittendum; primò: quia optimè potest quis ad factum præcisè obligari, vt multis comprobatur Gutierr. de iuram. confirmat. 1. part. capite 39. num. 5. & Gregor. Lopez leg. 35. tit. 11. part. 5. & leg. 3. tit. 14. eodem part. hæc enim obligatio est iuri naturali conformis, vt ex dictis constat, est etiam iure ciuili permessa. leg. 1. leg. iuris gentium 7. ff. de Pactis, & iure Canonico approbata. cap. qualiter de Pactis. Et tradit Abbas in cap. per tuas de Arbitris, sæpe enim, pasciscenti interest factum, quo casu inquit Bald. in lege cum precibus Cod. de rerum permutation. numero 1. satisfieri non potest solutione pecunie, quia nulla pecunia solui interesse facti potest. At vxori pasciscenti, ne maritus ex tali loco discedat satisfieri non potest pecunia huic obligationi, quia omnibus diuitiis habitationem mariti eo in loco præfert, atque ita obligatum esse maritum habitare in loco promisso, nec satisfacere soluendo interesse docuit expressè Basil. Ponce lib. 12. de sponsal. cap. 20. n. 7.

9. Prædicta doctrina procedit, dummodò noua causa non emergat mutandi domicilium, vt quia ille locus est nimis viri saluti contrarius, vel in eo capitales contraxit inimicitias, vel ob aliam grauem causam: nam eo casu non teneretur promissis, etiam iuramento firmatis stare, sed absque vlla obligatione soluendi pœnam, vel interesse poterit ab illo loco recedere, vt plures referens docuit Tiraque. lege conuub. Glossa 1. parte 1. numero 39. Sanch. disp. 40. num. 3. Gutierr. cap. 28. num. 17. Basil. Ponce num. 8. Vxor verò obligata erit virum comitari illis euentibus, in quibus esset obligata, si pactum non intercessisset; quia prædictum pactum cum cesserit, diminuerit obligationem non potest, sicuti rectè notauit innumeris relatis Sanch. dicta. disp. 40. num. 6. sine. Gutierr. capite. 23. num. 19.

10. Superest respondere fundamentis num. 2. adductis Ad primum ex leg. Titio centum, respondet Bart. ibi num. 4. Acolta lib. 2. select. interpr. cap. 19. num. 5. Lara de capellan. lib. 2. cap. 8. num. 67. & alij plures, quos refert, & sequitur Sanchez disp. 40. num. 2. Gutierr. cap. 23. num. 15. in medio. Basil. Ponce libro 12. capite 20. numero 4. prædictam conditionem vanè, & inutiliter appositam omnino esse à legato reiciendam. Secus verò quando iuste, & vtiliter, & in alicuius fauorem statuitur, vt in præsentia contingit, cedit enim hæc conditio in maximum vxoris fauorem, ne patriâ defertat, & consanguineis relictis, cogatur inter extraneos vitam ducere. Secundo respondeo prædictam conditionem habitandi in aliquo loco approbandam esse, cum exigitur ab eo qui in eam personam, à qua eam exigit, ius aliquod obtinet, vel obtinebit, sicuti indicauit lex regia 4. tit. 5. part. 4. ibi: [Esto es porque à derecho en el.] At vxor ius habet in matrum, poterit ergo ab eo eam exigere conditionem. Neque obstat quod inde aqualiter ius libertatis diminuat, quia id ex iusta causa optimè fieri potest. Obseruant autem, & bene Acolta dicto capite 19. numero 5. Sanch. numero 8. Gutierr. num. 21. diuersum esse, si testator leget centum Titio sub conditione, quod in tali oppido habitet, vel leget dū in tali oppido fuerit, D Nam

Nam in priori legato reſciitur conditio, & ſubſiſtit legatum, ſi in nullius fauorem ea conditio cedat, vtpote quæ ſeruitutis ſpeciem continet: at in ſecundo caſu reſciatur conditio, tamen ſi in nullius vtilitatem cedat, quia non grauatur legatarius ob legatum ad onus ſuſtinendum, ſed ſpe obtinendi legatarii allicitur ad portandum onus. Ad ſecundum, & tertium fundamentum dico prædicta pacta eſſe longè diuerſa, quippe libertatem adiungunt. Secus eſt pactum habitandi in determinato loco, quod eſto libertatem diminuat, non tamen illam adimit.

11. Ex his inferit Peláez de Mieres de maiorat. 1. part. quaſt. 57. per totam. Et Azevedo loquens de meliorat. one tertij & quinti lib. 5. recap. tit. 6. arg. 11. num. 22. Sanch. lib. 1. diſp. 40. num. 7. Gutierr. cap. 23. num. 20. validam eſſe conditionem legatam in maioratibus, vt illius ſucceſſor teneatur in loco certo habitare, alioqui maioratum amittat: quia eſt conditio in fauorem inſtituentis appoſita, quippe cedit in illius memoriam, & honorem, quæ faciliè abolerentur ſucceſſore aliò migrante. Quod intelligendum eſt (inquiunt prædicti Doctores) cum non adeſt iuſta cauſa recedendi, ſicuti dictum eſt de viro, & vxore. Subdunt tamen Peláez, & Sanch. iuſtam eſſe in præſenti caſu cauſam, ſi mulier maioratus ſucceſſor nubat alienigenæ, & iuſſu viri domicilium mutet, quia ea mutatio non eſt ſpontanea, ſed ex neceſſitate ob viti mandatum, cui parere tenetur, ac proinde non eſt illi culpa tribuenda, neque maioratu priuanda. Sed merito prædicti Doctores cenſent hanc cauſam non carere ſcrupulo, ſiquidem mulier alienigenæ nubens, tacite vult domicilium proprium deſerere, & conditionem maioratui appoſitam non exequi, poterit ergo eo priuari.

12. Ad extremum dubitabis, An è contrà valeat pactum, ne vir in aliquam ciuitatem ingrediatur? Ratio dubitandi eſt, quia hoc pactum videret Reipublicæ obelle, cui expedit liberis hominibus abundare. leg. ſin. Cod. de indiſta viduitate ſol. lenda: eſt etiam quædam pœna, ad quam nemo niſi per ſententiam obligari poteſt. Arque ita docuerunt Ancharran. conſ. 7. 5. num. 3. Alciat. lib. 5. conſ. 34. num. 3. Sed omnino tenendum eſt, licitum, & validum eſſe prædictum pactum cauſa iuſta intercedente, vt docuit Gama deciſ. 6. Baſil. Ponce lib. 12. de matr. cap. 20. num. 9. Ratio eſt manifeſta; quia abſtinere ab ingreſſu ciuitatis, ex quo diſcordiæ excitari poſſunt, & Reipublicæ pax turbari, aliæque grauia incommoda oriiri honeſtum, & Reipublicæ conueniens, ergo potes te obligare. Quid enim obſtat? Non quod Reipublicæ expediat liberis hominibus abundare? quia nunquam Reipublicæ expedit abundare hominibus liberis, qui pacem ipſius Reipublicæ turbare poſſunt. Neque etiam quod hæc priuatio ſit quædam pœna, quia non eſt proprie pœna cum non ſit contra voluntatem inſiſta, ſed ſponte aſſumpta.

PUNCTVM XVI.

Sponsalia conditionata qualem obligationem inducant?

1. Variæ ſunt conditiones, qua contractui ſponſalium, & matrimonij apponi poſſunt.
2. Conditio neceſſaria futura non impedit valorem ſponſalium.
3. Impoſſibiles, & turpes cenſent plures ab ſponſalibus, ſicut à matrimonio reſci.
4. Verius eſt impoſſibiles vitare contractum, turpes ſuſpendere.
5. Conditiones contingentes, poſſibiles & honeſta ſponſalibus adici poſſunt.
6. Conditio, ſi Pontifex diſpenſauerit, reputatur impoſſibilis ex plurium ſententia.
7. Verius eſt reputandam eſſe poſſibilem, & honeſtam.
8. Explicatur concluſio, & ſatiſfit fundamentis oppoſitis.
9. Affirmant aliqui quemlibet ex his contrahentibus ante, & poſt impetratam diſpenſationem reſilire poſſe.
10. Oppoſitum eſt tenendum.
11. Examinatur, an conditione aduenient e conſtituantur ſponſalia.
12. Qualiter promittens conſanguinea matrimonium ſupradicta conditione teneatur diſpenſationem procurare?

1. **V**ariæ ſunt conditiones, quæ contractui ſponſalium, ſicut & matrimonio adici poſſunt, aliæ ſunt neceſſariæ, aliæ contingentes, aliæ poſſibiles, aliæ impoſſibiles, aliæ honeſta, aliæ turpes.

2. Si ſponſalibus adiciatur conditio neceſſariò futura, V.g. ſi ſol oriatur cras, æquè valida ſunt, ac ſi nulla conditio adhibita eſſet: quia ratione neceſſitatis reputatur quoad obligationem executioni mandata. §. cond. inſt. de verb. obl. ibi: Quæ enim per verum naturam ſunt certa, non morantur obligationem. At non tenent ea ſponſalia exequi quouſque conditio adueniat, quia eſto illa conditio non ſuſpendat ſponſa-

liam obligationem, ſuſpendit tamen eorum executionem.

3. Impoſſibiles verò conditiones, & turpes, quæ à matrimonio excluduntur, & habentur pro non adiectis ob illius fauorem, cap. ſin. de conditionibus appoſitis, plures Doctores, quos refert, & ſequitur Sanch. lib. 5. diſp. 17. 2. cenſent etiam reſci ab ſponſalibus, eo quòd ſponſalia ſint diſpoſitio, & via ad matrimonium, ac proinde diſpoſitum in matrimonio, in ſponſalibus cenſeri debet diſpoſitum, vt dicitur in leg. oratio, ff. de ſponſalibus.

4. Sed ſpectato iuris rigore verius cenſeo conditiones impoſſibiles vitare ſponſalium contractum, turpes verò ſuſpendere, quouſque conditio ponatur: ſic docuit Rebell. lib. 2. de matr. quaſt. 10. ſect. 5. Baſil. Ponce, lib. 2. de ſponſal. cap. 7. n. 3. & probabilem reputat Petr. de Ledefma de matrim. quaſt. 47. art. 5. ad ſinem, refertque doctiſſimos Salmanticenſes tenuiſſe. Ratio ea eſt: iure naturæ conditio impoſſibilis cuiſlibet contractui adiecta illum vitat, turpis eius obligationem ſuſpendit: at hoc ius naturæ in ſponſalibus correctum non eſt, ſed in matrimonio. Ex eo autem quod in matrimonio colligatur, non inferitur corrigi in ſponſalibus, aliàs quæ diſponuntur de matrimonio clandestino de illius diſſolutione, cenſerentur de ſponſalibus diſpoſita; quod conſtat eſſe falſum. Neque his obſtat lex oratio, quæ ſolum probat diſpoſitum in matrimonio in ſponſalibus diſpoſitum eſſe, quando eſt eadem ratio, ſicuti eſt in perſonis inhabilibus, & impeditis ad contrahendum, quæ ſicut non poſſunt matrimonium validè contrahere, neque etiam poſſunt ſponſalia.

5. Conditiones verò contingentes poſſibiles, & honeſta optimè poſſunt ſponſalibus adici, vt tradunt omnes. Et licet ille contractus, quouſque conditio eueniat, non conſtituat ſponſalia, quia non inducit obligationem matrimonij contrahendi, inducit tamen obligationem abſolutam expectandæ conditionis euentum, ob quam cauſam ſi interim alia ſponſalia abſoluta contrahas, nullus eſt contractus, quia priori obligationi obſtat, quam elidere non potes: ſicuti docuit Sanch. lib. 5. diſp. 8. Aegid. diſp. 29. dub. 1. 2. Baſil. Ponce lib. 3. cap. 13. & lib. 12. cap. 7. n. 1. Superſunt tamen aliquot difficultates.

6. Prima, quando aliqui impediti contrahunt ſub hac conditione, ſi Pontifex diſpenſauerit, an hæc conditio reputetur contingens, & honeſta, vel potiùs impoſſibilis; Plures, grauèſque Doctores, quos plena manu refert Sanch. lib. 5. de matr. diſp. 5. num. 5. docuerunt prædictam conditionem reputandam eſſe impoſſibilem. Mouentur, quia ea quæ pendet à voluntate Principis cenſentur quali impoſſibilia ex leg. 1. leg. ſtipulatio, leg. continuus, ff. de verb. obligation. & leg. idem Iulianus, ff. de legat. 1. Neque obſtat quòd aliquando ius mutari poſſit, quia non ſecundum tempus futurum, ſed ſecundum præſens ſtipulatio meſuranda eſt, vt habetur in leg. inter ſtipulantes, §. ſacram ff. de verb. obligation. ob quam cauſam ſtipulatio de re ſacra, publica, vel homine libero nulla eſt, tamen ſi ſacra fieri poſſit profana, publica priuata, & homo liber ſeruus. Alij, è quorum numero eſt Henric. lib. 12. de matrim. cap. 10. num. 4. etſi non reputent hanc conditionem impoſſibilem, reputant eam minus honeſtam, ſeu turpem, eo quòd ea poſita ius commune derogetur: at honeſtius eſt ius commune ſeruare, quàm illius diſpenſationem procurare. Ergo hæc conditio tanquam turpis reputanda eſt, & ſicut poſita conditione turpi nulla eſt obligatio expectandæ conditionis euentum, ſed ſtatim ab ſponſalibus ſi contractis reſilire potes, ſi poteris ab iis ſponſalibus: fauèrque lex ſi ſtipuler, verſ. item quod leges ff. de verb. obl. vbi deciditur, ſtipulationem factam de eo quod leges prohibent nullam eſſe, tamen ſi cauſa impediti non ſit perpetua, vt ſi promittas ducere ſororem adoptiuam tempore quo adoptiuus eſt, quia vt Textus inquit ab initio, ea ſtipulatio eſt contra bonos mores.

7. Cæterum etſi prædicta ſententia probabilis eſt, longè veriore cenſeo, quæ aſſerit prædictam conditionem inter poſſibiles, & honeſtas connumerandam eſſe, ſi in ea Pontifex ſolitus ſit diſpenſare etſi cum difficultate, & contrahentes cauſam habeant legitimam diſpenſationis, ſic ex communi ſententia tradit Sanch. diſp. lib. 5. diſp. 5. à num. 12. & 13. Rebell. lib. 2. de matr. quaſt. 10. ſect. 6. Coninch. diſp. 29. dub. 1. concluſ. 5. num. 18. Baſil. Ponce lib. 3. de matrim. cap. 15. num. 2. & lib. 12. cap. 7. & alij. Ducor, quia illud reputandum eſt poſſibile, & honeſtum, quod sæpè honeſtè fieri ſolet: at poſita cauſa legitima diſpenſationis sæpè ſolet Pontifex in matrimonij impeditiſſimis diſpenſare, quoniam aliquando tenetur, ergo conditio de hac diſpenſatione neque impoſſibilis, neque turpis eſt iudicanda: facit lex apud Iulianum 40. ff. de legat. 1. ibi: Quoniam commercium eorum niſi iuſſu Principis non eſt, cum diſtrahi non ſoleant. Ergo ſtante iuſſu Principis de illis poteſt eſſe commercium. Item in leg. quidam relegatus ff. de rebus dub. deciditur valere legatum teſtatoris ſub ea conditione, ſi aliquis ex ſuis hæredibus, vel amicis ei impetraverit reſtitutionem, & antequam ei gratias egerit deſceſſerit. Item valida eſt inſtitutio filij ſpurij ſub ea conditione,

si Princeps legitimerit, ut ex communi sententia docent Coaruu. 4. decret. 2. part. cap. 8. §. 5. num. 12. Molin. lib. 2. de primogen. cap. 7. num. 40. Marienzo lib. 5. recopilat. tit. 8. leg. 6. gloss. 8. numero 19. ex lege Gallus. §. instituens. ff. de liberis, & posthum. Item votum factum ab Episcopo ingrediendi religionem, si Pontifex dispensauerit validum est, ut diximus ex communi sententia tract. de voto. Item litigantes super beneficio licite paciscuntur de pensione concedenda, si Pontifex permiserit.

8. Notanter dixi, si Pontifex solitus sit dispensare, adsitque legitima causa dispensationis, nam si Pontifex non solet dispensationem concedere, merito impossibilis reputari debet conditio, si vero causa dispensandi non adsit, turpis reputanda est. Quo sensu intelligenda sunt lex 1. lex stipulatio & lex continuus in contrarium adductæ; Ad legem inter stipulantes dico stipulationem rei sacræ, publicæ, hominisve liberi relata in tempus, quo res sacra fiat profana, & publica priuata, & homo liber seruus, esse nullam, quia est conditio iniuriis, & tristis derogans dignitatem, & statum hominis liberi, rei sacræ, & publicæ, similis autem conditio potius timenda, quam expectanda est, lege cum tale in initio. ff. de conditio. & demonstrat. Ad rationem, qua mouetur Henricus, concedo prædictam conditionem per se, & seculo pacto esse minus honestam, nego tamen esse inhonestam; aut turpem. Posita autem mutua contrahentium obligatione honestissima est. Neque obest lex si stipuler. quæ intelligi debet de promissione absoluta, non conditionata; in qua non exprimitur ea conditio, si Princeps voluerit dispensare, nam eo casu regulanda est stipulatio secundum tempus præsens, & cum eo tempore sint inhabiles ad contrahendum, promissio nulla est. Neque refert dicere subintelligi prædictam conditionem, quia cum sit extrinseca contractui, & aliena à iure, nequit subintelligi, sed oportet exprimi ex lege conditiones extrinsecas, ff. de condition. & demonstrat. Alias absolute contrahentes in gradu prohibito non incurrerent excommunicationem latam in Clementina unica de consanguinit. sicuti non incurunt, cum exprimum conditionem, si Pontifex dispensare voluerit. Atque ita tradunt Gloss. capite 1. §. ille vero de sponsalibus in 6. Coaruu. 4. decret. 2. parte capite 3. initio numero 7. Gutier. libro 1. canon. questio. capite 22. numero 17. Sanchez libro 5. de matrimon. disp. 5. q. 3. n. 26. Rota apud Seraphinum decis. 1156. Basil. Ponce lib. 3. de matr. cap. 15 n. 7. & libro 12. cap. 7. n. 1. Riccius praxi decis. 248. aduersus Gutier. canon. q. lib. 1. cap. 22. n. 24. & de matr. cap. 78. num. 4.

9. Secunda difficultas, An quilibet ex his contrahentibus ante & post impetratam dispensationem resiliere possit altero inuito? Affirmat Gutier. lib. 1. can. quest. capite 22. numero 17. & sequentibus. & de matrimon. cap. 78. num. 1. & 2. Manuël. Rrod. 1. t. summ. cap. 244. num. 9. Mouentur ex eo quod prædictus consensus est longe debilior, quam consensus impuberum, qui reuocari potest pubertate adepta. Ergo etiam sublato impedimento per dispensationem reuocari poterit prædictus consensus inhabilium. Ergo à fortiori poterit reuocari stante impedimento, cum nullibi cautum sit contrarium, sicuti est in impuberibus, qui durante impubertate impediuntur à reuocatione, ne passim contrahant, & reuocent.

10. Sed oppositum omnino tenendum est, nemini ex dictis contrahentibus licitum esse resiliere, neque ante, nec post impetratam dispensationem: sic tradit Sanchez. lib. 5. de matr. disp. 5. num. 13. Rota apud Seraphin. decis. 724. num. 17. & decis. 8. num. 10. & decis. 1157. num. 4. Basil. Ponce lib. 3. de matrimon. capite 13. numero 21. Ratio est manifesta; contrahentes sub conditione sibi inuicem obligantur ad rem promissam non absolute, sed dependenter à conditione: at si pro libito vnusquisque resiliere possit ab obligatione, sibi inuicem obligati non essent. Neque obstat quod impuberes obligentur, & nacta pubertate resiliere possint, quia id non iure naturæ, sed fauore ætatis à iure positio concessum est, quod durante impubertate non permittitur.

11. Tertia difficultas, An conditione adueniente, sub qua contrahentes obligantur sint vera sponsalia absque nouo consensu? Certum est ante impletam conditionem sponsalia non esse, quia non est obligatio absoluta, & directa matrimonij, quod necessariò ad sponsalium valorem, ex quibus oritur impedimentum publicæ honestatis requiritur, ut deciditur in cap. 1. de sponsalibus in 6. Post conditionem impletam affirmat Henricus lib. 12. de matr. capite 13. in fine. Angles florib. 1. parte quest. 2. de consensu conditionato, art. unico, dub. 3. & quest. 12. de impedimento disparis cultus, dub. 2. nouum consensum necessarium esse, ut prædictus contractus sponsalium obligationem constituat, eo quod consensus antecedens ortus ab impeditis inhabilis est, ergo tractu temporis conualescere non potest. Sed oppositum omnino tenendum est cum Sanchez. lib. 5. disp. 5. num. 24. Basilio Ponce. lib. 3. cap. 14. n. 7. Coninch. disp. 29. dub. 1. num. 21. Ratio est, quia obligatio conditionalis posita conditione transit in absolutam, & licet illa obligatio fiat à personis inhabilibus, & impeditis, sed non quatenus inhabiles, & impediti sunt, quia non fit pro tenentibus. Ferd. de Castro. Sum. Mor. Part. V.

pore, quo sunt inhabiles, sed pro tempore quo habiles sunt futuri, quippe censendam esse fieri tempore habili, quod in tempore habile refertur, sicut è contrà censetur fieri tempore inhabili, quod refertur in tempus inhabile.

12. Quarta difficultas, An promittens consanguineæ matrimonium sub prædicta conditione, si Pontifex dispensauerit, teneatur dispensationem procurare? Affirmant Tabiena verbo Sponsalia quest. 8. num. 9. Armilla num. 11. Petr. de Ledesma. de matr. quest. 47. art. 5. dub. 2. quos refert, & sequitur Sanchez. lib. 5. de matr. disp. 5. quest. 6. num. 36. Ducuntur, quia matrimonium illud promissum perfici non potest absque dispensatione. Ergo promittens matrimonium, tacite promittit, quæ ad illius consecutionem necessaria sunt.

Sed verius est nullam esse obligationem procurandi dispensationem, tamen sub prædicta promissione matrimonij virginem violasset, sicuti docuit Nauar. lib. 4. consil. tit. de sponsal. consil. 2. §. in prima edit. (licet in 2. edit. tit. de consanguinit. cons. 5. limitauerit sententiam, casu quo virgo violata sit.) Coninch. disp. 29. dub. 2. num. 35. Moueor, quia posito quod dispensationem procurare non promiseris, non potes ad illam procurandam obligari, nisi quatenus te obligasti ad contrahendum matrimonium: at ad contrahendum matrimonium non te obligasti absolute, sed posita dispensatione, quam tamen non promissisti, ergo illam procurare non es obligatus. Sicuti cum promittis matrimonium sub conditione, si pater consentiat, non obinde teneris consensum patris procurare, procure autem ille cuius interest. Si tamen cum promissisti puellæ matrimonium, dixeris facile te posse dispensationem impetrare, & sub ea spe puella deflorationi consentit, teneris sine dubio dispensationem procurare, quia eo casu tacite, vel potius expresse eam procurandam promissisti, ut bene notauit Coninch, dicto dub. 2. num. 35. Non tamen videris obligatus tuis sumptibus eam impetrare dispensationem, nisi ad id te obligaueris expresse, quia negotium commune est, & consequenter sumptus communes esse debent, ut dixit Sanchez. dicto lib. 5. disp. 5. num. 37. nec dissentit Coninch. loc. cit.

PUNCTVM XVII.

Qualiter sponsalia mutuo consensu dissolui possint?

- 1 Sponsalia multipliciter dissolui possunt.
- 2 Dissoluantur ex mutuo consensu.
- 3 Satisfit quibusdam obiectionibus.
- 4 Supradicta doctrina intelligitur, etiamsi iuramento sponsalia confirmata sint.
- 5 Impuberes sponsalia contrahentes resiliere non possunt, quousque pubertatem attingant.
- 6 Si pubes cum impubere contraxerit, puberi non permittitur resiliere.
- 7 Si parentes pro filiis impuberibus sponsalia contrahant, filiis non est datum resiliere, quousque puberes sint.
- 8 Negant plures resiliere posse impuberes, si sponsalia iurauerint.
- 9 Verius est oppositum.

1. **H**ucusque egimus de sponsalium natura, nunc de illorum dissolutione agendum est. Sponsalia namque cum non sint Sacramentum, sed via ad Sacramentum matrimonij suscipiendum, possunt sicut & alij contractus variis modis dissolui.

2. Primò, & præcipue dissoluantur ex mutuo contrahentium consensu, ex Textu in cap. 2. de sponsalibus. vbi Innocent. inquit, videtur quod instar eorum qui societatem interposita fide contrahunt, & postea eandem sibi remittunt, hoc possit in patientia tolerari. Res enim per quasunque causas nascitur per eas dissolui potest, si solubilis est, ut est regula iuris, & cap. omnis res. 27. quest. 2. & obligationes quæ consensu contrahuntur, contraria voluntate dissoluantur. §. vlt. in sit. quib. mod. oblig. tollant. Debet autem huiusmodi remissio sponte fieri non coacte, aliàs nulla erit. Item debet esse alteri nota, & ab eo acceptata. Non enim dissentiens liber ab obligatione esse potest, quousque eius dissensus alteri gratus sit, ut bene notauit Basil. Ponce lib. 12. de spons. cap. 9. n. 1. ex omnium sententia.

3. Neque his obest, quod in prædicto cap. 2. de sponsal. dicatur eos qui de matrimonio contrahendo fidem dederunt admonendos esse, ut præstitam fidem seruent. Si autem se aduicem admittente noluerint, ne fortè inde deterius contingat esse in patientia tolerandum. Si igitur hæc dissolutio patienter toleranda est, iure ipso nequit fieri, aliàs monendi non essent, ut fidem præstitam seruent, si nullam illius seruandæ obligationem habent, sicuti ponderauit Ioann. Andr. cap. de illis num. 1. in fine de sponsal. Lancellor. instit. iuris Canonici. lib. 2. tit. de sponsalibus. verbo, tolerari. Non inquam obest, nam ut tradunt Innocent. Hostiens. Henricus & alij plures apud Sanchez. lib. 5. de sponsal. cap. 52. n. 2. & 6. & Gutier. cap. 24. de matr. n. 1. Ponti

Pontifex sic respondit spectata vulgi opinione existimantis vinculum sponsalium offendi, si ex mutuo consensu dissoluatur, non quia verè offenderetur, aliàs non induceret similitudinem societatis, quæ secundum omnes mero iure solo mutuo consensu dissolui potest. Aliis è quorum numero est Layman *lib. 3. sum. tract. 10. cap. 2. num. 1.* placet Innocentium dixisse prædictam dissolutionem tolerandam esse eo casu quo mulier cupit sibi fidem seruari: at sponsus ab illa abhorrens modis omnibus renuit, & procurat sibi remissionem fieri; quia tunc moneri debet; quod si non acquiescat, nec bonus exitus speretur toleranda est remissio, quæ ex parte mulieris fit, non mera voluntate, sed inuoluntario admixto, & non sine peccato ex parte viri quod toleratur, & permittitur, sed non approbatur. Sed displicet mihi hæc explicatio, vt pote enervans fundamentum, quo omnes Doctores mouentur asserere sponsalia mutuo consensu licitè dissolui posse; omnes enim, ipsæque Layman ex ipso textu id colligunt. At si prædicta explicatio vera esset, prædictus textus dissolutionem sponsalium ex mutuo consensu non probaret, nam consensus mulieris nullus est vt pote inuoluntario admixtus, ac proinde ex illo consensu non dissoluantur, sed dissoluantur ex timore grauioris mali, & iniqui exitus. Ego verò existimo Pontificem asseruisse prædictos sponso monendos esse, vt fidem seruent, quando nullam rationabilem causam habent resiliendi ab sponsalibus, quia est quædam leuitas & inconstantia, & obloquiorum occasio. Quod si noluerint; nè deterius contingat, eorum dissolutionem mutuo consensu factam tolerandam esse.

4. Addi verò prædictæ doctrinæ debet, etiam si iuramento sponsalia confirmata sint, possunt enim ex mutuo consensu dissolui, quia iuramentum, quod in fauorem alterius factum est tacitam imbibit conditionem, nisi alius remiserit. Quod adeo verum est, vt etiam si intuitu pietatis, & in honorem Dei iurauerit fœminam pauperem ducere, illius remissione ab obligatione prædicta liber existas, quia necessariò tale iuramentum conditionem imbibit, si fœminæ pauperi matrimonium gratum fuerit, vnde illa matrimonium respiciente iuramenti materia cessat, & obligatio, vt bene aliis relictis docent Coninch. *disp. 23. dub. 1.* Sanch. *lib. 1. disp. 52. n. 7.* Basil. Ponce *lib. 12. cap. 9. n. 2.* Gutier. *de matr. cap. 24. num. 1.*

5. Prædicta intelligenda sunt de sponsalibus puberum, nam de impuberum sponsalibus alia est dispositio, vt constat ex *cap. de illis, el. 1. c. a nobis de despons. impuber.* quippe impuberes sponsalia contrahentes resiliere non possunt, quousque pubertatem nacti sint, & meritò: ne passim resiliant, & passim contrahant. Adueniente pubertate qui prius illam attigerit resiliro potest, neque opus habet expectare pubertatem alterius, cum solum ex eius dissensu post pubertatem permisso sponsalia dissoluantur. Quinimo statim ac pubertatem attigerit, reclamare debet: alioquin sponsalia firmavit, ac si post pubertatem illa contraxisset, vt bene aduertunt pluribus relictis Sanch. *disp. 51. num. 14.* Basil. Ponce *cap. 9. num. 4.* Gutier. *cap. 29. num. 3.* & colligitur manifestè ex dicto *cap. de illis*, ibi; si cum ad annos pubertatis venerint, reclamauerint, sepantur, separandi ergo non sunt, si non reclamauerint: statim autem reclamare cenentur, si intra triduum, postquam agnouerunt pubertatem attigisse, reclamauerint, argum. Textus in *leg. fin. Cod. de errore aduocati* ibi in continenti & *leg. fin. Cod. de iudicis*. ibi: illico autem id est intra triduum, & ibi Bald. & Felin. in *capit. veniens el. 2. numer. 15. de Testibus*. Mandos. *de monitorijs, quest. 31. num. 8.* Sanch. *dicta disp. 51. num. 14.* Gutier. *cap. 29. num. 3.* Basil. Ponce *dicto cap. 9. num. 4.* & alij apud ipsos. Hic tamen dissensus, & reclamatio esto Thom. Sanch. *num. 16.* & Gutier. *num. 7.* censeant pro foro conscientie sufficere, si interius fiat; mihi contrarium placet; nam sicut ad contrahenda sponsalia, non sufficit interior consensus, nisi exterius manifestetur: sic nec sufficere potest ad contracta dissoluenda dissensus interior nisi manifestetur exterius, vt notauit Basil. Ponce *dicto capit. 9. numero 5.* Manifestari autem expedit coram Episcopo, vel eius vicario, & ipsis deficientibus coram honestis personis iuxta Textum in *capit. fin. de appellationib.* & tradit alijs relictis Sanch. *lib. 1. disp. 51. numero 17.* Gutier. *capit. 29. numero 7.*

6. Quod si pubes cum impubere contraxerit, puberi non permittitur resiliere, sed expectare tenetur an impubes pubertatem nactus respuat, quod si non respuerit, firma persistet sponsalia, vt deciditur expressè *dicto cap. el. 1. de desponsat. impuber.* & ibi Glossa, & Doctores communiter apud Couarub. *decret. 1. part. cap. 5. §. 1. num. 5.* Sanch. *disp. 51. num. 10.* Gutier. *cap. 29. num. 8.*

7. Cum verò parentes pro filiis impuberibus sponsalia contrahunt filiis non est datum resiliere quousque puberes sint, si sponsalia valida fuerint; secus si fuerint inuvalida, vt dixit Ioann. Andr. *dicto cap. de illis num. 4.* Ancharr. *ibi num. 4.* & alij, quos sequitur Sanch. *disp. 51. num. 12.* Gutier. *cap. 29. numero 10.* Neque his obstat Textus in *capit. 1. de desponsat. impuber.* iniquens. Potest pater filium nondum adultum, cuius voluntas discerni non potest cui vult matrimonio

tradere, & postquam filius peruenerit ad perfectam ætatem omnino debet hoc adimplere; quia vt inquit ibi Glossa, & Panormit. debet filius eam voluntatem non ex necessitate, sed ex honestate adimplere, seu vt placet Canisio, ibi; debet factum patris approbare, dum causam reclamandi iustam non habet. Et licet in hac parte non videatur Textus differentiam inter filium puberem, & impuberem constituisse, cum vterque teneatur ex quadam decencia, & honestate patris voluntatem sequi; dum causam rationabilem non habet ab ea discedendi: at pubes non tenetur aliam ætatem maturiorem expectare ad consensum præstandum, bene tamen impubes.

8. Sed quid dicendum si impuberes sponsalia iurauerint, poteruntne pubertatem adepti ab eis resiliere? Negant pluribus relictis Couarub. *4. decret. 1. p. cap. 5. §. 1. n. 3. & de pacis 3. part. §. 1. num. 3.* Sanch. *disp. 51. quest. 3. num. 23. & 24.* Gutier. *cap. 29. num. 12.* Mouentur ex *cap. ex litteris 10. de sponsalib.* vbi inquit Textus eos impuberes quia sponsalia contraxerunt, & iuramento confirmantur cogendos esse ad contrahendum matrimonium. Ergo signum est iuramentum vitium ætatis purgare, & contractum firmum, & irreuocabilem efficere. Subdunt ramen prædicti Doctores impuberem debere esse pubertati proximum; aliàs eius iuramentum contractum non firmaret.

9. Cæterum longè verius existimo impuberem sponsalia iurantem posse nacta pubertate ab sponsalibus resiliere, sicuti si iurata non essent. Ducor; quia iuramentum sequitur naturam actus, cui adhæret, nisi a iure contrarium dispositum sit: at nullibi est dispositum, quòd iuramentum sponsalia firmet impuberum, nam prædictus Textus in *capite ex litteris* id non conuincit, illi enim impuberes, qui ibidem dicuntur cogendi, sunt iuraberes ita proximi pubertati, vt matrimonium de præsentibus contrahere possent, quinimo sponsalia firma; ergo iuramentum illud non proprie confirmat sponsalia impuberum, sed puberum. Atque ita docent Antonia. *cap. de illis el. 1. de desponsat. impuber. num. 5.* & ibi Cardinal. *n. 2.* Henric. *cap. 2. de sponsalib. num. 9.* Paludan. *num. 4. d. 17. quest. 1. art. 3. casus 10. num. 28.* Basil. Ponce, *lib. 12. de matrim. cap. 9. num. 8.* & probabilem reputat Sanch. *dicta disp. 51. n. 2. quest. 3.*

PUNCTVM XVIII.

Qualiter religionis ingressu sponsalia dissoluantur?

- 1 Non solum per professionem, sed per ingressum affirmant plures dissolui sponsalia ex parte vtriusque.
- 2 Alij negant ex parte alicuius sponsalia dirimi.
- 3 Verius est dissolui ex parte eius qui in sæculo remanet.
- 4 Negant plures sponsalibus iuratis posse iuramentum ingredi religionem.
- 5 Contrarium est omnino tenendum.
- 6 Explicatur Textus in cap. commissum de sponsalibus.
- 7 Peccas si contrahas matrimonium animo ingrediendi religionem, sponse eo animo non manifestato.
- 8 Deciditur questio, an adstrictis sponsalibus iuratis, si postmodum religionis votum emittas possis matrimonium inire animo ingrediendi religionem ante consummationem.
- 9 Quid si votum emissum sit ante sponsalia, & fœminam deflorasti sub fide data de matrimonio contrahendo.

1. Certum est religionis ingressu, & professione sequuta dissolui sponsalia sicut & matrimonium ex Textu in *c. 2. de conuersione coniugator.* Controuersia autem inter Doctores, est, An per solum ingressum sponsalia dissoluantur? Affirmant dissolui tam ex parte manentis in sæculo, quàm ex parte ingredientis religionem. Syluest. *verb. sponsalia. q. 10. casu 2.* Sotus in *4. dist. 27. quest. 2. art. 5.* Tolet. *lib. 7. cap. 2. i. innumeros* referens Sanch. *lib. 1. disp. 42. num. 2.* Gutier. *cap. 29. numero 1.* Mouentur primò. Professio matrimonium ratum dissoluit ex *dicto cap. 2. de conuers. coniugat.* Ergo nouitatus qui est via ad professionem dissoluet sponsalia matrimonij inita. Secundò professione matrimonium dirimitur ob status assumpti perfectionem, sed illam perfectionem aequaliter nouitatus participat, ergo participabit potestatem dirimendi si non matrimonium saltem sponsalia. Tertio potest ingrediens religionem protestari se nolle sponsalibus renunciare, sed velle illis persistere casu quo religio non placeat. At non obstante ea protestatione sponsalia dissoluta censentur religionis ingressu. Ergo non ex renuntiatione, & cessione facta ab ingrediente religionem dissoluantur. Deinde neque ex mutatione status hæc dissolutio prouenit. siquidem vtroque religionem ingrediente hæc mutatio cessaret. Efficitur ergo sola perfectione status assumpti sponsalia dirimi, ac proinde ex parte vtriusque dissolui. Quarto votum religionis cessat per ingressum in religionem bona fide factum, ergo cessare debent sponsalia, cum minus viaculum sit, quàm religionis votum.

1. Secunda sententia prædictæ opposita negat ex parte alicuius sponsalia dirimi. Sic Cobarub. 4. decret. 1. part. c. 5. in princ. 11. Anton. Cuchus lib. 5. in sit. maior. tit. 10. n. 57. Motius de sponsalibus. tit. quot mod. sponsal. dissoluantur. num. 6. Durand. in 4. d. 27. q. 3. art. 3. ibi Paludan. quest. 1. art. 3. casu 5. n. 23. & ibi Caietan. quest. 3. Petr. de Ledefina de matr. quest. 43. art. 3. num. 2. & in summ. de sacram. matrim. cap. 3. fol. 45. & alij plures relati à Sanch. disp. 4. num. 2. Gutierr. de matr. cap. 25. num. 1. Ducuntur, quia nullus est textus qui hanc dissolutionem concedat, & ex natura rei non dissoluntur, siquidem potest ingrediens religionem ad sæculum rediens sponsalia exequi.

3. Tertia sententia, quam verior, & probabiliorem reputo distinguit inter eum qui manet in sæculo, & eum qui religionem ingreditur, asseritque dissolui sponsalia ex parte eius qui in sæculo remanet; firma verò manere ex parte religionem ingredientis, ut si postmodum egrediatu possit à manente in sæculo compelli promissis stare, sic supplementum Gabriellis num. 4. d. 27. quest. 2. art. 1. casu 6. Henriq. lib. 11. cap. 14. n. 3. Man. 1. sum. cap. 245. num. 1. Rebellus lib. 4. de matr. quest. 6. sect. 6. Basil. Ponce lib. 12. de matr. cap. 10. num. 3. Laymann. lib. 5. tract. 10. cap. 2. num. 2. Egid. de Coninch. disp. 23. dub. 3. concl. 4. & alij. Et quidem non dissolui ex parte ingredientis religionem videtur manifestum, siquidem ex natura rei non dissoluntur, ut de se constat, cum possit à religione retrocedere, & sponsalia implere, ius autem positivum nullum est hanc dissolutionem concedens; neque ex eo quod illam concedat professioni comparatione matrimonij, inferatur concedere novitiati comparatione sponsalium; quia in his, quæ à iure positivo pendent, non est desumendum argumentum ex vno casu ad alium, maximè cum diversa ratio in eo sit, nam professio constituit statum perfectionis, quem deserere religiosus non potest; ac novitiatus neque est status, neque est via firma ad statum: cum eam assumens possit pro libito deserere, ergo & retrocedens dignus non est religionis favore, sed potius expectat, ut ad sæculum redeat eisdem obligationibus astrictus, quibus antea tenebatur. Quod verò ex parte manentis in sæculo sponsalia dissoluantur hac consideratione convincitur: negari namque non potest ex prædicto ingressu notabiliter res mutari, quippe manens in sæculo obligatus est expectare totum novitiatus tempus, quod est graue onus, ipse verò ingrediens non est æquè aptus ad nuptias post habitum defertionem, ac erat ante ingressum; defert enim secum quandam notam leuitatis, & inconstantia ob habitum defertum. At sponsalia obligatio, & matrimonij contrahendi promissio tacitam imbibit conditionem, ne notabilis contingat mutatio, nèue sponsus deterior fiat. Unde siue animo vero siue ficto religionem ingrediens, siue cedat obligationi siue non, præstat sufficientem causam manenti in sæculo sponsalia dissoluedi ob prædictam ineptitudinem ad matrimonium, quam ex ingressu religionis contrahit. Argumenta primæ sententiæ nullam habent difficultatem, & ex probatione nostræ sententiæ dissoluantur, ut consideranti facile esse potest.

4. Sed quid dicendum, si iuramento sponsalia firmata sint, poteritne iurans sponsa deferta religionem ingredi? Negant Rebell. lib. 4. de matr. quest. 8. sect. 6. concl. 2. Richard. Nauarr. Ledefina. Mayol. Angles. Vega relati à Sanch. & Gutierr. locis referendis. Mouentur ex cap. commissum 16. de sponsalibus. vbi cum quidam sub iuramento fidem fœminæ dedisset de matrimonio contrahendo, vellètque religionem intrare, consultus Alexander III. quid faciendum esset; respondit tutius esse religione iuramenti seruata postea si elegerit ad religionem migrare. Deinde iuramentum seruandum est, quoties non vergit in dispendium salutis æternæ, cap. debitores de iureiurando: at hoc iuramentum seruari potest, quin ex eius obseruatione status religionis impediatur, cum possis matrimonio contracto ante consummationem religionem ingredi: Ergo, &c.

5. Cæterum omnino tenendum est per se nullam esse tibi obligationem matrimonij, sed posse illo non contracto ad religionem migrare. Sic ex communi sententia Henriq. lib. 11. cap. 13. num. 3. & cap. 14. num. 3. Cobarub. decret. 1. part. cap. 5. in princip. numero 11. Sanch. lib. 1. disp. 43. à num. 3. Gutierr. cap. 25. de matr. numero 2. Egid. de Coninch. disput. 23. dub. 2. Basil. Ponce lib. 12. capite 10. à num. 9. & alij plures apud ipsos. Ratio præcipua est, quia iuramentum sequitur naturam actus, cui adhæret, cap. quemadmodum de iureiurando, leg. fin. Cod. de non numerat. pecun. At natura promissionis matrimonij, cui iuramentum adhæret imbibit conditionem nisi promittens velit religionem ingredi, quæ conditio cum non insit sponsalibus ex iure positivo, sed ex naturali, aut diuino priuilegio nequit ab Ecclesia ab sponsalibus iuratis excludi; siquidem sponsalia iurata exequi non est ita perfectum, ac est religionis status, aliàs ex matrimonio rato iurato non esset licitus transitus ad religionem, quod non est dicendum.

Limitant tamen hanc sententiam Henriq. Sanch. & Gutierr. ne procedat, quando alteri ex contrahentibus interesset, ut matrimonium prius contraheretur, eo quod contracto honori fœminæ consultur, & proles ex ea nara legitimatur. Sed hæc obligatio non ex iuramento, sed ex damni reparatione prouenit.

6. Ad textum in cap. commissum respondent optimè Cobarub. Sanch. Gutierr. Basil. Egid. loc. cit. prædictum sponsum nondum de religionis ingressu sumit deliberasse, ut colligitur ex illis verbis textus, & postea si elegerit, quasi nondum elegisset, instatsequè tempus iuramenti exequendi, ne igitur protrahendo matrimonium sub religionis tepido desiderio, periculo exponeretur violandi iuramentum, dixit Pontifex tutius esse prius contrahere, & postea si velit ad religionem transire, quod non dixisset, si videret sponsum firmo animo velle religionem ingredi. Vel secundo responde in prædicto casu fortè esse aliquam causam, quæ obligaret matrimonium prius contrahere nempe ob sponsæ honorem, & proles legitimationem, & tunc sponsa monita de voluntate religionis matrimonium contrahendum est. Neque obstat dixisse Pontificem tutius esse, quia sæpe comparativum pro positivo sumitur. Ad rationem respondeo illud verum esse, nisi iuramentum haberet conditionem, nisi religionem elegero, nam hac electione posita iuramentum impletur. Præterquam quod ipso matrimonij contractu status religionis aequaliter impeditur, non enim ductam vxorem ita facile est relinquere, & religionem ingredi.

7. An verò econtrà possis matrimonium inire animo ingrediendi religionem ante consummationem? difficultate non caret; eo quod vtatis iure tibi concessio, neque enim censendus es iniuriam puellæ irrogare sic contrahendo, cum ipsi etiam bimestre concedatur ad deliberandum de religionis ingressu, aliàs neque Pontifex diceret in dicto cap. commissum tutius esse contrahere, si contractus illicitus esset. Atque ita tradunt Anton. Abbas, Alexand. Præposit. & alij relati à Sanch. disp. 43. num. 2. & 11. Sed longè verior est sententia, quam sequitur ipse Sanch. num. 12. & Gutierr. cap. 25. num. 5. nempe te peccaturum contra charitatem, seu misericordiam, si eo animo contrahas sponsæ non manifestato: quia præsumi potest sponsam non consensuram contractui, si eum animum fecisset, tum ob suspicionem notæ, quam incurrit se esse ob aliquod vitium à te desertam, tum quia cogis illam esse absque nuptiis, quousque profitearis, vel te religionem deserente esse vxorem monachi cum non leui dedecore. Unde non peccas, quia contrahis matrimonium eo animo; sed quia eum animum non manifestas, quem manifestare ex charitate debebas; nisi fortè ex eius manifestatione, aliquod tibi damnum imminet, ob cuius causam excuseris. Et per hæc satisfactum est rationi pro contraria sententia adductæ.

8. Ex his deciditur questio non leuiter inter Doctores controuersa, an sponsalia contrahens, & iurans si postmodum te religionis voto adstringas, possis matrimonium inire animo ingrediendi religionem ante consummationem? Et licet plures Doctores quos refert Sanch. disp. 43. num. 6. affirmatiuam partem defendant, verior, & probabilior est negatiua, quam ipse Sanch. num. 7. pluribus aliis relatis firmat, & Gutierr. cap. 25. num. 4. eo quod si contrahens manifestissimo periculo te exponas non exequendi votum, cui periculo te obicere illicitum est, nisi aliqua causa graui excuseris, qualis esset si alia via non tibi pateat aditus securus religionem ingrediendi, vel honori fœminæ, aut proles bono consili non possit.

9. Grauior dubitatio est, si prius religionis, vel castitatis votum emiseris: & postmodum honestam fœminam sub fide data de matrimonio contrahendo destoraueris, an possis fœminam ducere omisso voto? Negant Nauarr. lib. 4. consil. tit. de sponsalibus. cons. 21. aliàs cons. 1. tit. Qui clericus, vel vouentes. Rodrig. summ. 1. tit. cap. 208. numero 11. Candelabrum aureum 1. parte de sacramen. capite 14. numero 65. Ducuntur, quia posterior promissio iniquè facta est, & contra ius Deo quæsitum, nequit ergo priorem promissionem infirmare.

Sed oppositum verius cenleo cum Sanch. disput. 45. num. 3. & seq. Gutierr. de matr. cap. 25. num. 7. Lessius lib. 2. cap. 10. dub. 4. Coninch. disput. 23. dub. 3. concl. 6. Chapeauilla cap. ult. sui tract. quest. 17. Vazq. de restitut. cap. 3. in fine. Laymann. lib. 5. tract. 10. 1. part. cap. 2. n. 4. aliisque viris doctissimis non solum te posse, sed & teneri ducere prædictam fœminam non ob promissionem præcisè, sed ob traditionem sui corporis tibi bona fide factam sub conditione, & pacto matrimonij futuri, & sub illius spe: æquitas namque naturalis non patitur, ut cum tanto damno proximi in Deum liberalis existas. Si enim equum Titio liberaliter promissum postea Sempronio ex contractu oneroso obligasses; cui contractui nullatenus satisfacere posses, nisi equum tradendo, sine dubio obligatus esses equum Sempronio tradere. Argument. legis ignoti, Cod. de renouand. donation. quia non expedit cum vnius

iactura, & damno alteri te liberalem ostendere. Adde ob matrimonium non extingui religionis votum, sed suspendi. Huius autem suspensio, & dilatio ex causa rationabili fieri potest. Si enim ob necessitatem parentum superuenientem, ob debita pecuniaria soluenda saepe fit, à fortiori videtur fieri posse ob honorem puellae deceptae seruandum. Notanter dixi *bona fide*, nam si puella sciens votum religionis suum tibi corpus tradidisset sub promissione matrimonij, nequaquam illam ducere poteris, sed obligatus eris ea relicta religionem ingredi, utpote quae particeps fuit tuae promissionis iniuriae; ex qua nullum potuit ius acquirere, sicuti tanquam certum praedicti Doctores tradunt.

PUNCTUM XIX.

Qualiter Ordinis sacri susceptione sponsalia dirimantur?

1. Plures consent dirimi.
2. Verius est illicitè sacros Ordines suscipere renuente sponsa.

1. **N**on est dubium Ordinis sacri susceptione sponsalia dirimi, quia assumis statum, quo te matrimonio contrahendo inhabilem reddis. Controuersia autem est an cum statum licitè suscipere, possis, sicuti potes assumere statum religiosum? Affirmant Sotus in 4. d. 27. quaest. 1. art. 5. Nauarr. capit. 22. num. 25. Gutierrez. cap. 26. num. 2. Basil. Ponce, lib. 12. cap. 11. num. 3. Henricus, lib. 11. cap. 14. indicat Laymann, lib. 5. tract. 10. 1. part. cap. 2. num. 7. & alij plures. Mouentur, quia in sponsalibus tacitè videtur inesse ea conditio, nisi statum perfectionem matrimonio elegeris. Ergo illius status electione nullam promissario iniuriam irrogas matrimonium non contrahendo, utpote qui non promissit matrimonium casu quo velles statum perfectionem eligere.

2. Ceterum sponsalibus obstrictum illicitè ad sacros Ordines renuente sponsa ascendere docet ut probabilius Sanch. alijs relatis disp. 47. Agid. de Coninch. disp. 23. dub. 3. num. 25. Rebell. lib. 4. de matrim. quaest. 9. sect. 5. Ratio est, quia nec iure diuino, nec naturali, nec positio concessum est ordini sacro sponsalia dirimere, sicuti concessum est religioso statui, aliàs sicut religiosus status dirimit matrimonium ratum, susceptor Ordinis sacri illud dirimeret contra *extravaag. Antiqua de voto*. Sed sponsalia per Ordinem sacrum dirimuntur, quia te matrimonio contrahendo inhabilem praestitisti, sicuti dirimerentur matrimonio cum alia contracto. Nequis ergo sponsalibus relicto Ordinem sacrum assumere, sicut nequis matrimonium cum alia celebrare. Et confirmo. Ideò in sponsalibus conditio status religiosi subintelligitur excepta, quia vel iure diuino, vel saltem Ecclesiastico sponsalia dirimit ob eius perfectionem, at cum ordo clericaliis, nec iure diuino, nec positio sponsalia dirimat, non est censenda ea conditio excepta. Quod enim status clericalis praestantior sit quàm coniugium, non inde inferri potest in promissione coniugij statum clericalem excipi: aliàs omnia iuramenta in fauorem hominis praestita posses non exequi affirmans imbibit in illis conditionem, nisi perfectius quid elegerit, quod falsissimum est, ut latius diximus tract. de iuram. Addi potest in huius partis confirmationem praxis recepta, quae de iniuriando facris inquiritur, an fidem alicui de matrimonio contrahendo, quae tamen inquisitio pro religionis ingressu non fit. Signum ergo est sponsalibus contractis neminem posse licitè ad sacros Ordines promoueri renuente sponsa, bene tamen religiosum statum assumere.

PUNCTUM XX.

Qualiter voto religionis, Ordinis sacri suscipiendi, vel continentiae dissoluantur sponsalia?

1. Si aliquod ex his votis omittas sufficientem praebes causam sponsa dirimendi sponsalia.
2. Praedictis votis dirimuntur sponsalia aequè ac dirimuntur habitus religiosi susceptione.
3. Illicitè, & inualidè fit votum de Ordine sacro assumendo, et si plures contrarium consensent.
4. Votum religionis suscipienda licitum est, & sponsalia dissoluit.
5. Votum continentiae sponsalia dissoluere docent plures.
6. Verius est oppositum.
7. Satisfit sumam oppositum.
8. Adstrictus ante, vel post sponsalia castitatis voto tenetur ingredi religionem ex plurium sententia.
9. Verius est oppositum.
10. Adstrictus voto castitatis post sponsalia obligatus est ea implere.

1. **E**T quidem si aliquod ex praedictis votis sponsalia praecedat, manifestum est apud omnes ea irrita reddere,

etiàm si iuramento firmentur, uti decidit *cap. Rursus, qui clericus, vel vouentes*, quippe promitterent rem illicitam. Controuersia igitur est de voto sponsalia subsequente, an ea dissoluere possit? Quia in te illud est certum, si voueas sacrum Ordinem, religionem, vel continentiam, eo ipso sponsae praestas sufficientem causam, ut ab sponsalibus resiliat, quia tacitè iuri acquisitio renuncias, uti aduertit Sanch. disp. 46. num. 5. & disp. 47. num. 4.

2. Secundò est certum voto religionis, vel sacri Ordinis suscipiendi dirimi non posse sponsalia efficacius quàm dirimuntur habitus religiosi assumptione ante professionem, ut bene aduertit Basil. Ponce, lib. 12. de sponsalibus, cap. 12. num. 2. His positus:

3. Dico primò, Doctores qui censent ordine sacro ob illius perfectionem sponsalia dissolui, licitèque assumi, consequenter affirmant votum suscipiendi ordinem sacrum validum, & licitum esse, & aequè sponsalia dissoluere, ac dissoluit votum religionis suscipiendae. At cum nos tanquam probabilis iudicauerimus illicitè post sponsalia ordinem assumi, consequenter affirmamus illicitè, & inualidè de illo assumendo votum fieri, sicuti pluribus relatis tradit Sanch. lib. 1. de matr. disp. 47. n. 3. Coninch. disp. 23. dub. 3. n. 25.

4. Dico secundò. Votum religionis suscipiendae licitum est, & sponsalia praecedentia dirimit, uti ex communi sententia docent Henricus, lib. 11. de matrim. cap. 14. num. 4. Sanch. lib. 1. disput. 46. numer. 2. Layman. lib. 5. tract. 10. 1. part. cap. 2. num. 4. Gutierrez. de matr. cap. 26. num. 3. Basil. Ponce lib. 12. de matr. cap. 12. num. 2. & alij apud ipsos. Etenim cum huiusmodi ingressus licitus sit, & à iure permittus, licitum tibi erit illum vouere. At cum eo voto ante professionem statum non constituas, credo ex parte tua sponsalia non dissoluit, quousque professionem emittas. Quare si ab eo voto liber esses, eo quòd in nullam religionem admittaris, vel admittus non perseveraueris, sponsalibus adimplendis obligatus es sponsa id volentes, quia nullibi cautum est praedicto voto, sicuti nec habitus religiosi susceptione professione non secuta, sponsalia dissolui.

5. At si votum continentiae emiseris ex vi illius integre sponsalia dissolui docent pluribus relatis Gutierrez. de matr. cap. 26. num. 1. Azor. 1. part. lib. 11. cap. 21. quaest. 10. Suar. lib. 2. de voto cap. 4. num. 13. Gab. Vazq. opus. de restit. c. 3. §. 3. dub. 6. n. 17. Basil. Ponce lib. 12. de matrim. c. 12. num. 4. Henricus, lib. 11. cap. 14. num. 4. Ducuntur primò ex *cap. veniens. Qui clericus, vel vouentes*, ubi quaedam mulier sponsalia contraxit cum alio absente, cuius seuitia perterrita ex consilio cuiusdam Eremitae votum castitatis emisit. Quo emissio vir ad alias nuptias transiit, ipsa verò alteri nubere volebat ob incontinentiae periculum, consultus de hac re Alexand. III. respondit. Nos itaque attendentes tutius esse, ut praefata mulier post fidem, & votum simpliciter oblatum matrimonium contrahat, quàm fornicationis reatum incurrat, mandamus quatenus si plus non processit sibi de fide mentita, & voto violato satisfactionem indicas, & ei cui vult nubere in Domino licentiam concedere non postponas. Ex quo textu existimat Basil. Ponce, praedictam sententiam planè confirmari, siquidem praedictum votum validum fuit, aliàs dispensatione non indigeret. Et licet in praedicto textu indicetur, sponsalia facto voto valere; siquidem foeminae poenitentia imponitur, ob violatam fidem, id inquit Basil. & Azor. processisse quoad forum externum, in quò nondum de voto constabat; eo verò probato dispensationem fuisse concessam. Secundò ex *capit. peruenit 2. De iureiurando*, ubi non censetur promissum infringere qui in melius commutat. Sed status continentiae matrimonij praestat, ergo matrimonij promissionem non infringis in statum continentiae commutans. Tertio in promissione matrimonij continentiae statum, sicuti & statum religiosum ob illius perfectionem censeri excipere, atque adeo nolle te obligare ad matrimonium casu quo statum continentiae amplectaris. Tandem ubi duo vincula incompatibilia, & valida concurrunt, fortius praevalet. *cap. si inter de sponsalibus*. At vinculum religionis, & voti fortius est fidelitatis vinculo ex sponsalibus contracto. Ergo, &c.

6. Nihilominus etsi praedicta sententia probabilis sit, probabilior existimo praedicto voto continentiae sponsalia non dissolui, uti pluribus relatis firmat Sanch. lib. 1. disp. 46. num. 9. Coninch. dub. 3. concl. 7. Laym. lib. 5. tract. 10. 1. part. cap. 2. num. 6. & colligitur ex dicto *cap. veniens. Qui clericus, vel vouentes*, ibi enim Pontifex poenitentiam praecipit iniungi foeminae pro voto violato, id est pro voluntate, quam habebat violandi votum alteri nubendo, sicuti inquit ibi Gloss. & pro fide sponso mentita. Constitit ergo Pontifici votum, & vi illius sponsalium violatio; siquidem pro utriusque violatione poenitentiam iniungit. Ergo ex illo voto non censet Pontifex sponsalia dissolui; aliàs illo facto non esset fides sponsalium violata. Neque inde fit votum inualidum esse, nam esto inualidum sit, quatenus continet obligationem non contrahendi matrimonium cum eo cui fidem dederat, at validum est, quatenus continet obligationem non petendi ab eo debitum

matrimonio contracto, neque cum altero contrahendi. Nec mirum esse debet, quod votum continentia ex vna parte inualidum sit, & ex alia validum, quia respicit obiecta diuisibilia, vt decidit textus in *cap. placet de conversione coniugat.* ibi: licet votum eius vsquequaque non tenuerit, eatenus tamen obligatorium fuit, quatenus te potuit obligare. Ratio est, quia ea conditio, nisi voluero cœlibem vitam degere? non subintelligitur in contractu sponsalium ex natura rei, aliàs subintelligeretur in qualibet promissione homini facta excepta conditio de meliori bono, quod est absurdum. Neque etiam subintelligitur ex iure positio, cum solum religiosus status inueniatur exceptus ob eius singularem perfectionem, quæ exceptio ad alios casus extendenda non est, cum cedat extensio in præiudicium iuris parti acquisiti. Neque denique ex mutuo contrahentium consensu prædicta conditio præsumi potest subintelligi, cum nihil minus contrahentes intendant, quam ius seruanda castitatis sibi referuare. Præterea sponsus renuens sponsalia implere compellitur à iudice, tametsi affirmet se castitatis voto obtrinxisse, nisi religionem ingrediatur, vt docent Paludan. in 4. dist. 27. quæst. 1. casu. 5. Syluest. verbo, sponsalia quæst. 7. Azor. 1. part. lib. 11. cap. 21. quæst. 10. vel saltem vt placet Soto, lib. 7. quæst. 1. art. 3. Henric. lib. 11. cap. 14. num. 4. Ordinem sacrum assumat. Ergo signum est votum castitatis non iudicari sufficiens ad dissolucenda integra sponsalia.

7. Neque argumenta oppositæ sententiæ vrgent. Primum ex *cap. veniens* potius nostram sententiam firmat, vt ex probatione conclusionis colligi potest. Ad secundum ex *cap. peruenit*, dico promissum non infringere qui in melius commutat ex voluntate creditoris, vt contingit in votis, & obligationibus soli Deo factis, secus in iis, quæ in hominum fauorem fiunt, quibus non semper meliora placent. Ad tertium nego subintelligi exceptum continentia statum, neque ex mutuo contrahentium consensu, Ad quartum dico maiorem esse veram, quando vtrumque vinculum validum est: at votum continentia sublequens sponsalia inualidum est, qua parte sponsalibus præiudicat.

8. Superest dicendum, an qui ante, vel post sponsalia, aut matrimonium ratum obstrictus est castitatis voto teneatur religionem ingredi, vel saltem Ordinem sacrum assumere? Placet Paludan. in 4. dist. 27. quæst. 1. artic. 3. casu 5. numero 23. Syluest. verb. sponsalia, quæst. 7. Nauarr. cap. 22. n. 25. Cordub. sum. quæst. 136. part. 4. Ludouic. Lopez. 2. part. instruct. cap. 38. Vega lib. 6. sum. casu 41. part. 4. teneri eo quod alia via non potest perfecte votum implere.

9. Sed longè verius est neque ad religionem, neque ad ordinem obligari, quia non teneret medio ita arduo, & difficili vt ad voti obseruationem, sicuti ex communi sententia docent Sanch. disp. 46. num. 13. Gutierr. de matr. cap. 26. num. 21. in fine. Coninch. disput. 23. dub. 3. num. 27. Laym. lib. 5. sum. tract. 10. 1. part. cap. 2. num. 9. Lessius lib. 2. cap. 41. num. 52. & alij. Et videtur manifestè colligi ex *Extr. Anriqua de Voto*, vbi qui matrimonio contracto sacrum Ordinem suscipit cogitur consummare, nisi religionem ingredi veller. Non igitur ob perfectam voti obseruationem teneret religionem ingredi.

10. Ex his inferitur adstrictum voto castitatis post sponsalia obligatum esse sponsalia implere, nisi pars altera obligationem remittat. Matrimonio verò contracto reddere debitum debet, tametsi perere non possit; expedit autem ab Episcopo, aut aliis priuilegium habentibus dispensationem pro debiti petitione obtinere, quæ faciliè concedi debet ob incontinentia periculum, vt bene Coninch. Layman. & alij notant.

PUNCTVM XXI.

Qualiter matrimonio sponsalia dirimantur?

- 1 Ex parte illius qui matrimonium non contraxit dissoluitur sponsalia.
- 2 Ex parte contrahentis matrimonium suspenditur sponsalium obligatio.
- 3 Dissoluto eo matrimonio negant plures teneri cum prima contrahere, ipsa volente.
- 4 Verius est oppositum.
- 5 Satisfit fundam. contrariis.

1. Certa res est ex parte illius qui matrimonium non contraxit sponsalia dissoluta esse, quia contrahens matrimonium sponsalibus renunciauit, & iustissimam alteri parti causam resiliendi præstitit. Quod verum est, tametsi inualidè matrimonium contraxisset, vt bene aduertit Sanch. lib. 1. disp. 48. num. 1. Gutierr. cap. 27. num. 2. Coninch. disp. 23. dub. 4. concl. 1. num. 28.

2. At ex parte illius qui matrimonium contraxit durante matrimonio sponsalium obligatio etiam iurata soluta est, vel saltem suspensa *cap. sicuti cap. si inter virum, & alij, de*

sponsalib. cap. 1. de sponsa duorum. cap. fin. 27. quæst. 2. lege regia. 8. tit. 1. part. 4. Quippe nequit eo matrimonio durante sponsalium obligationem exequi. Si autem matrimonium irritum esset à priori sponsalium obligatione non esset solutus, quia non præstat impedimentum quod de iure non fortitur esse etiam. *Regula non præstat. de Regul. iuris in 6. & tradit Nauarr. cap. 21. num. 23. & pluribus retatis Sanch. & Gutierr. loc cit.*

3. Difficultas igitur est, an contrahens cum secunda matrimonio dissoluto morte, vel professione secunda, teneatur cum prima contrahere ipsa volente? Negant Palud. in 4. dist. 28. q. 1. art. 1. conclus. 4. num. 8. Azebedo l. 1. num. 13. tit. 1. lib. 5. noua collect. Rodrig. 1. sum. cap. 245. num. 8. Henric. lib. 11. cap. 14. num. 2. Sanch. plures referens lib. 1. de sponsalib. disp. 48. num. 3. Gutierr. cap. 27. de matr. num. 3. Paul. Laym. lib. 5. sum. tract. 10. p. 1. cap. 2. in fine. Mouetur primò, quia obligatio semel extincta non renouiscit. *leg. qui res. §. aream, de solutionib. cap. quæris de consecrat. dist. 4.* At obligatio sponsalium matrimonio cum alia contracto extinguitur, vt colligitur *cap. sicuti cap. si inter. & alij supra retatis*: ergo Secundò obligatio fortior superueniens extinguit obligationem priorem eiusdem rationis, vt probat textus in *cap. qui post 5. de Regular. in 6.* vbi votum proficendi in strictiori religione extinguitur professione in laxiori.

4. Sed verius existimo dissoluto matrimonio cum secunda obligatum esse cum priori contrahere, si ipsa velit, quæ fuit sententia Adriani in 4. quæst. 2. de matr. ad 2. in fine. Petr. de Ledesm. quæst. 43. art. 6. dub. 2. ad 2. Coninch. disp. 23. dub. 4. conclus. 3. num. 32. Vega l. 6. sum. casu. 125. Basil. Ponce lib. 12. cap. 1. num. 4. Moueor, matrimonium superueniens etiam durante sponsalium executionem impedit, at illotum obligationem non extinguit nec iure positio, nec naturali. Non iure positio; siquidem prædicti textus solum decidunt contrahentem matrimonium cum aliqua debere cum illa manere, an verò solvatur à priori obligatione ita vt soluto matrimonio morte, vel professione secunda non teneatur cum priori contrahere, nihil decidunt. Ergo ex iure positio colligi non potest obligationis priorum sponsalium extinctio. Minus autem colligi potest ex iure naturali; siquidem sponsalium obligatio optimè persistere potest matrimonio cum alia contracto, non quidem vt eo tempore executioni mandetur, sed vt mandetur executioni eo matrimonio dissoluto, ac proinde durante matrimonio suspenditur sponsalium obligatio, at matrimonio dissoluto renouiscit. Quod quidem convenientissimum est, ne matrimonium maliciosè contrahens commodum absque necessitate ex sua iniustitia repetat, & pars relicta damnum, & iuris sibi debiti priuationem. Secundò religioem vouens si matrimonium contrahat, obligatus est eo dissoluto religionem intrare, si aptus inueniatur, quia obligatio voti religionis esto fuerit suspensa tempore matrimonij, non tamen fuit extincta, quia id necessarium non erat. At similiter necessarium non est sponsalium obligationem extinguere ob matrimonium cum alia contractum, ergo. Quod si dicas, obligationem voti religionis non extinguere matrimonio, quia est diuersæ rationis, extinguere verò obligationem sponsalium, quia est eiusdem rationis cum matrimonio, obstat; quia esse eiusdem, vel diuersæ rationis parum refert, quandoquidem personæ diuersæ sunt, & secunda obligatio non cedat in prioris creditoris commodum, sed potius in illius damnum. Quod hoc exemplo illustratur, si enim Petro equum promittas, vel vendas, qua promissione, vel venditione non obstante Francisco equum venderes, & traderes, Francisci equus est, vt deciditur *leg. quoribus 15. Cod. de rei vindicat.* At si Franciscus tibi equum reddiderit; cui dubium erit te obligatum esse Petro equum tradere, & priorem promissionem, & venditionem exequi, siquidem id facere potes?

5. Ex his solutum est primum oppositæ sententiæ fundamentum. Ad secundum ex *cap. 5. de Regularib. in 6.* dico primò id provenire ex iuris positio dispositione, vt pax monasterio, & profitentium seruetur, quod ius in præsentem non adest. Secundò, quia ibi est idem creditor scilicet Deus, cui res præstantior conceditur professione in religione laxiori, quam quod concessum erat voto strictioris assumenda. At hic sunt creditores diuersi, & vnus commodum in alterius damnum cedit. Tertio professio est vinculum per se perpetuum, quod sola profitentis morte extinguere potest: at matrimonium solui potest morte, vel professione alterius contrahentis, quo soluto aptus est priorem sponsalium obligationem implere.

PUNCTVM XXII.

Qualiter secundis sponsalibus priora soluantur?

- 1 Contrahens secunda sponsalia absque iuramento, vel copula non est solutus à priorum obligatione.

2. Quod procedit, etiamsi secunda sponsalia iuramento firmentur. Nisi legitima causa subsit recedendi à prioribus.
3. Si prima sponsalia ex aliquo casu cessent firmant plures te obligatum esse secundum.
4. Verius est ex hac promissione nullam obligationem nasci.
5. Si posterioribus sponsalibus copula accedat, negant plures prioribus derogatum esse.
6. Verius censo priora sponsalia dissoluta esse.
7. Atque fundamentum est prioris sententia.
8. Examinatur, an illis in locis in quibus Trident. receptum non est secunda sponsalia copula subsequente dirimant priora tanquam per verum matrimonium.

1. **C**erta sententia est contrahentem sponsalia posteriora absque iuramento, vel copula non esse solum à priori sponsalium obligatione; quia ea secunda sponsalia nulla sunt, utpote promissio rei illicitæ, quippe promittitur matrimonium quod alteri debitum est. Ex parte vero sponsi repulsi sponsalia dissoluntur. Tum quia contrahens secunda sponsalia prioribus renunciare censetur. Tum quia alteri sufficientem causam præstat ab sponsalibus recedendi, siquidem ipse conatus est ab illis recedere.

2. Si vero secunda sponsalia iuramento firmentur, et si Innocent. in cap. veniens num. 1. de iureiurando num. 1. & Immoletta ibi num. 4. & Abbas antiquus, teste Anton. de Butrio in c. sicut de sponsalibus in fine, docuerint secunda sponsalia obligationem iuramenti prævalere prioribus non iuratis. At communis, & certa sententia docet secunda sponsalia iurata nullius valoris esse, utpote quæ sunt de re iniqua, & in præiudicium tertij, cui per priora sponsalia est ius quæsitum, argum. cap. cum contingat de iureiurando, & cap. quamvis pactum, de Pactis, in 6. & tradit Cobarub. 4. decret. 1. p. cap. 4. initio num. 3. Sanch. in numeros referens lib. 1. disp. 50. num. 2. Gutierr. 1. part. de iuram. cap. 51. num. 6. & de matr. cap. 28. num. 1. Excipe nisi dum secunda sponsalia contrahuntur, subsit legitima causa à prioribus recedendi; nam eo casu secunda sponsalia etiam non iurata valida sunt, utpote quæ rem licitam, & honestam promittunt, ut docuit Sylvest. verb. sponsalia, q. 10. dicto 3. Sanch. dicta disp. 50. num. 4. Basil. Ponce lib. 12. cap. 14. num. 2. Gutierr. de matr. cap. 28. num. 1. in fine.

3. Quod si prima sponsalia ex aliquo casu cessent, vel quia ante contractam matrimonium moritur sponsa, vel obligationem remittit, vel religionem ingreditur, contrahens secunda sponsalia obligatus est illa implere secundum Cobarub. 4. decret. 1. part. c. 4. §. 1. n. 10. & Rebell. lib. 4. q. 8. sect. 8. conclus. 4. in fine & alios, eo quod secunda promissio est pro tempore priorum sponsalium illicita sit, at pro tempore, quo illa sponsalia fuerint soluta licita est, ad quod tempus illa promissio in secundis sponsalibus facta videtur extendi, cum sit promissio absoluta, & absque vlla temporis limitatione.

4. Sed verius censo nullam ex ea promissione etiam iuramento firmata obligationem contrahendi cum secunda nasci, quod docuit Sanch. lib. 1. disp. 50. num. 6. Gutierr. dicto cap. 28. de matr. in fine. Basil. lib. 12. cap. 14. num. 2. Coninch. disp. 23. dub. 4. num. 29. & docuerat disp. 22. dub. 6. num. 43. conclus. 8. Ratio est manifesta, quia durante valore priorum sponsalium nemo potest validè secunda sponsalia contrahere, quia nequit alteri se tradendum obligare, cum obligatus existat. Quod si dicas id esse verum durante prioris obligatione, secus illa dissoluta, obstat; quia contrahens secunda sponsalia absolute se obligare intendit non sub conditione, quod priora sponsalia dissoluantur. Sed absoluta obligatio est impossibilis, ergo ex secundis sponsalibus nulla contrahitur obligatio. Et confirmari potest exemplo illius qui contracto matrimonio, illòque consummato absque licentia coniugis religionem proficitur, quia non censetur religioni obstrictus pro tempore quo matrimonium dissolutum fuerit cap. placuit & cap. quidam de conuers. coniugat. quia dum professionem emisit se religioni obligare non potuit, & conditionalem illam obligationem omnino iura reprobant, utpote contrariam vinculo matrimonij, quod de se perpetuum est. Secus verò est de voto castitatis, quia ad ipsum seruandum, quatenus includit abstinentiam à debiti peritione, & accessu ad alias feminas durante matrimonio te astringere potuit, & ex his solum est fundamentum oppositum Cobarub. & Rebell.

5. Grauior difficultas est, an si posterioribus sponsalibus copula accedat priora sponsalia censeantur soluta? Supponimus prioribus sponsalibus copulam non accessisse, alias hæc deberent prævalere, quia sunt tempore prævalere. Et præterea supponimus sponsam se permittentem deflorari sub promissione coniugij ignaram esse priorum sponsalium, alias particeps esset delicti, & iniquitatis promissionis, & illius nullitatis confisa. Controversia igitur est quando priora sponsalia nullam qualitatem specialem habent, & secunda contrahuntur cum femina priorum ignara, & sub eo contractu copula extorquetur, an inquam hæc secunda sponsalia derogent priori-

bus? Negant derogare Sotus in 4. d. 27. quest. 2. art. 4. dub. 3. Henriq. lib. 11. de matr. cap. 13. num. 3. Man. Rodrig. 1. r. cap. 245. num. 8. Sanch. lib. 1. disp. 49. num. 5. Gutierr. cap. 27. in fine. num. 7. Mouentur, quia secunda sponsalia non derogant prioribus ratione promissionis, quæ nulla est, nec ratione damni illati, quod constitutione dotis, vel alia via refarciri potest. Ergo priora sponsalia firma persistunt, atque ad eò exequenda. Et confirmatur, quia æquum non est ob iniuriam secundæ sponsæ factam priuari priorem sponsam iure sibi quæsito. Temperant autem Henriq. & Gutierr. suam sententiam, ne procedat casu quo secunda femina graue damnum pateretur, si sponsalia cum ea contracta non mandentur executioni, prior vero femina nullum, vel leue damnum, quia eo casu ipsa tenetur obligationem remittere, ut graue damnum sui proximi euitetur, iudexque poterit sic contrahentem compellere ad contrahendum cum secunda, omiſsa prima.

6. Nihilominus verius reputo sponsalia priora dissolui ex parte vtriusque, obligatumque esse secundam feminam ducere, quod docuit Maior. in 4. d. 27. quest. 5. Rebell. lib. 4. de oblig. iust. quest. 8. sect. 8. num. 56. Egid. de Coninch. disp. 23. dub. 4. conclus. 4. num. 34. Basil. Ponce lib. 12. de sponsal. cap. 14. num. 4. & alij. Mouentur, quia obligatio, quam habes contrahendi cum secunda est obligatio ex contractu oneroso ob vsum corporis sponsæ sub ea conditione tibi traditum, quem vsum nullatenus reddere potes; priorum vero sponsalium obligatio est omnino liberalis, & gratuita. Ergo hæc obligationi onerosæ cedere debet; quippe obligatio liberalis est de concedendo lucro, onerosæ verò de damno vitando, cui semper fauendum est. Exemplo res illustratur. Si enim equum Petro liberaliter promissum Ioanni vendas pretio accepto, & consumpto equum Ioanni tradere obligaris, argum. leg. quoties. 1. §. Cod. de rei vindicat. ubi res vendita vni, & alteri vendita & tradita huic debetur. At prioribus sponsalibus te in matrimonium promissisti secundis verò sponsalibus te quasi vendidisti recepto pretio, quinimo & tradidisti si non quoad dominium, saltem quoad vsum, ergo hæc secunda sponsalia exequi debes non priora. Præterea quoties damnum notabile secundæ feminae aduenit, eo quod matrimonium cum illa non contrahatur, censent plures Doctores primæ sententiæ & priorem feminam cedere debere, & iudicem interpellatum te obligatum fore ad contrahendum cum secunda. At hoc damnum ferè semper contingit, cum rarò secunda femina sponsum æqualem inueniat.

7. Ad fundamentum prioris sententiæ respondeo: ob vsum corporis à secunda femina acceptum sub promissione coniugij te esse obligatum, cui nequis alia via iuxta voluntatem sponsæ satisfacere nisi te in coniugium tradendo. Et licet inde contingat priuari priorem sponsam iure sibi quæsito, id sustinendum est, ne secunda sponsa grauius lædatur.

7. Ad extremum dubitabis, an in illis partibus in quibus Concilium Tridentinum receptum non est, secunda sponsalia copula subsecuta dirimant priora tanquam per verum matrimonium contractum, & consummatum? Ratio difficultatis est; quia ante copulam non sunt vera sponsalia, ergo post sunt in matrimonium transire copula subsecuta. Ceterum dicendum est, si constat sponſos hoc modo contrahere matrimonium voluisse, non est dubium prioribus sponsalibus derogatum esse; non quidem per posteriora sponsalia quæ non fuerunt, sed per verum matrimonium, quod celebratum est. At cum de intentione contrahentium non aliter constat quam ex eo quod secunda sponsalia contraxerunt, & postmodum copulam habuerint, etsi aliqui cenſere possint affectu non coniugali, sed fornicario accessisse. At longè verius est præsumi debere affectu maritali copulam habitam esse, & antecedenter ad illam suos consensus de præſenti explicasse, quippe præſumptio delicti quoad fieri potest omnino vitanda est, ob cuius causam Ecclesia præſumit sponſos de futuro se cognoscentes contractum matrimonij copulæ præſuisse, sicuti bene docent Nauarr. c. 22. num. 26. casu. Henriq. lib. 11. de matrim. cap. 13. num. 3. Sanch. lib. 1. disp. 49. num. 1. Basil. lib. 12. cap. 14. in fine.

PUNCTVM XXIII.

Qualiter sponsalia dissoluantur ob sponsi absentiam?

1. Si sponsus inscia sponsa, vel ea non consentiente terram dimittit, & in remotam se transferat, sponsa soluta est à legibus sponsalium.
2. Secus si ex causa necessaria, vel ex consensu sponsa discedat, citò reuersurus.
3. Qualiter prædicta intelligantur.
4. Dicta de absentia sponsi à fortiori procedunt in absentia sponsæ.

1. **Q**uando sponsus in scia sponsa vel ea non consentiente terram dimittit, & in remotam se transfert, sponsa à lege sponsalium soluta est, partim quia sic discedens videtur sponsalibus renunciare, partim quia sponsa non tenetur sponsum domicilium mutantem sequi. Est enim graue onus, cui per sponsalia non se subiicit, nisi aliter inter ipsos esset conuentum. Sic tanquam omnino certum tradit Sanch. lib. 1. de sponsalib. disp. 54. in finem. num. 14. Gutier. de matr. cap. 30. in fine Basil. Ponce lib. 12. cap. 15. num. 1. Coninch. disp. 23. dubit. 6. concl. 6. Paul. Laym. lib. 5. tract. 10. 1. part. cap. 2. num. 15. colligiturque aperte ex cap. de illis de sponsalib. ibi: de illis autem qui praestito iuramento promittunt se aliquas mulieres ducturos, & postea eis incognitis dimittunt terram se ad alias partes transferentes, hoc tibi volumus innotescere quod liberum erit mulieribus ipsis, si non est amplius in facto processum, ad alia se vota transferre, recepta tamen de perituro poenitentia, si per eas steterit quominus fuerit matrimonium consummatum. Ponderandumque est verbum illud liberè, quod satis indicat non esse opus sponsae in praedicto casu expectare biennium, aut triennium iuxta ius civile statim referendum, sponse licentiam. argum. Gloss. in Clement. dudum de sepultur. verbo, liberè, & tradit Sanch. lib. 1. disp. 54. num. 6. Gutier. cap. 30. num. 3. Andr. Fachin. lib. 3. controuers. cap. 30. Paul. Laym. lib. 5. tract. 10. 1. part. cap. 2. num. 15. Coninch. disp. 18. dub. 6. concl. 6. Basil. dicto cap. 15. num. 2. Neque item necessariam esse iudicis auctoritatem, sed eo ipso quo conserit sponsum aliud se transferre domicilium mutando, poterit sponsa liberè ad alia vota transire: dictio namque liberè alterius consensu & auctoritatem tanquam necessariam excludit, iuxta Gloss. in cap. cum plures, verbo, liberè de officio deleg. Bald. in cap. qua in Ecclesiarum num. 6. de consuet. Tiraquel. in leg. si unquam, verbo, reuertetur num. 134. Cod. de renouand. donat. Gutier. dicto cap. 30. num. 1. Sanch. d. disp. 54. num. 6. Quod procedit etiam iuramento sponsalia fuerint stabilita, vt aperte probat Textus in dicto cap. de illis. Neque obest quod ibi foemina imponatur poenitentia pro perituro, quia id intelligendum est, vt ipsa Textus explicat, quando ipsa in causa fuerint absentia sponsae matrimonium tempore debito non contrahendo, vt notauit Layman. dicto cap. 2. num. 15. Quod verò praedictus Textus in cap. de illis loquitur tantum de sponsis domicilium mutantibus tradit Abbas ibi. num. 2. Canisius §. huius decisionis. Basil. Ponce dicto cap. 15. num. 2. Paulus Laym. lib. 5. tract. 10. 1. part. cap. 2. numero 15. ex illis verbis terram dimittunt, ad alias se transferentes, neque enim qui negotij gerendi, vel studiorum causa alio se confert, terram admittit. leg. clam possidere. 6. §. qui ad nuditas ff. de acquir. vel amitt. possess. & leg. 2. Cod. de incolis.

2. Verum si sponsus ex causa aliqua necessaria, vel voluntaria discedat reuersurus, si id factum est ex consensu sponsae, tenetur ipsa expectare sponsum toto eo tempore, quo inter ipsos conuentum est, si autem ea in scia, vel non consentiente discesserit, si causa discessus necessaria sit, puta ob aegritudinem, ob parentum mortem, ob graue aliquod negotium; iure civili statutum est in leg. sap. ff. de sponsalib. expectandum esse negotij finem: si autem ex causa honesta, sed voluntaria sit discessus intra prouinciam expectandum esse biennium leg. 2. Cod. de sponsalib. si fuerit extra Prouinciam triennium leg. 2. Cod. de repudiis.

Praedictae leges iure canonico correctae non sunt, quia textus in d. cap. de illis loquitur tantum de sponso domicilium mutante, non de eo qui discedit reuersurus, vt Basil. Ponce, & Layman locis allegatis notantur. Ex quo probabiliter inferunt Hostiens. Ioann. Andr. Anton. Canis. in cap. de illis de sponsalib. Menoch. de arbitrar. lib. 2. casu 455. num. 7. Matien. lib. 5. recap. tit. 1. Rub. Gloss. 1. num. 48. Rebell. lib. 4. q. 8. sect. 3. num. 2. & 3. Layman. lib. 5. tract. 10. part. 1. cap. 2. num. 14. & alij plures relati à Sanch. dicta disp. 54. num. 5. praedictas leges civiles obseruandas esse, & retinendas iure canonico, eo quod in his, quae iure canonico statuta non sunt, ius civile seruandum est, si ibi decisa reperiantur, iuxta textum in cap. 1. de operis noui nuntiat. maximè cum sponsalia non sint Sacramentum, sed quidam politici contractus, tametsi ad Sacramentum ordinentur.

Sed verius censeo praedictas leges non esse necessariò obseruandas, vt expressè tradit Basil. Ponce, lib. 12. cap. 15. num. 4. & docent omnes illi qui sentiunt corrigi ex dicto cap. de illis, quos plena manu refert, & sequitur Sanch. disp. 54. num. 6. Gutier. cap. 30. num. 3. Ratio ea est, quia praedictae leges statuunt biennium, vel triennium expectandum id decidunt, non vt sponsa possit sponsalia dissoluere, & ad alia vota transire absolute, id enim praestare poterat solo suo dissensu, quo sponsalia spectato iure civili dissoluebantur, sed vt id possit retentis arthiis, seu donatis ab sponso, quae retinere non poterat, nisi constaret sponsum culpabilem esse in sponsalium executione. At cum iure canonico obligatio sponsalium ita firma sit, vt nequeat pro cuiusque arbitrio dissolui, sed necessariò veniant dissoluenda non aliter, quam si sponsus grauem

causam dissolutionis praebet, quae tamen esse potest biennio, vel triennio non expectato, decisio iuris civilis non est necessariò obseruanda, quippe sponsa potest periculum incontinentiae habere, si tamdiu nuptiae differantur: poterat ergo tunc dissolutis sponsalibus ad alia vota transire.

3. Vt autem id prudenter fiat, debet certa esse sponsa non esse sponsum de proximo rediturum, alioquin sponsum expectare deberet, vt bene notantur Abbas in dicto cap. de illis, in fine Praeposit. numero 5. Henric. lib. 1. cap. 14. num. 5. Sanch. lib. 1. disp. 54. num. 12. Gutier. cap. 30. num. 7. Deinde si est in loco propinquo debet sponsum requirere, vt intra certum tempus ad matrimonium celebrandum accedat. Quod si iusto impedimento detineatur, penes iudicem Ecclesiasticum erit inspecta qualitate sponsae, periculo incontinentiae, aliisque circumstantiis iudicare an adsit sufficiens causa sponsalia dissoluendi, vt docuerunt Couarub. 4. decret. 1. part. capite, 5. numero 7. Sanchez, numero 11. Gutier. numero 2. & 6. Neque enim fas est cuiilibet se propriae causae iudicem constituere.

4. Quae dicta sunt de absentia sponsi, à fortiori procedunt in sponsae absentia. Tum quia sponsus, & sponsa sunt correlatiua, & dispositum in vno, in alio censetur dispositum, quando subest eadem ratio vt in praesenti, vt probat Euerard. loco à correlatiuo, num. 8. Tum quia ex absentia sponsae sinistra suspicio concipi solet, & tradunt Cynus, & Bald. leg. 2. in fine, Cod. de sponsal. Alexand. de Neuo cap. de illis n. 16. de sponsal. Sanch. disp. 54. num. 1. Gutier. cap. 30. num. 1. & approbatur à lege regia 8. tit. 1. part. 4. ibi: quando alguno de los desposados se va à otra tierra: leges autem civiles, & canonicae sponsae absentiae non meminerunt: quia raro, vel nunquam sponsa abest, & leges attendunt quae frequentius contingunt, vt notauit Sanch. locis alleg.

PUNCTVM XXIV.

Qualiter dissoluantur Sponsalia ob lapsum termini praefixi?

- 1 Si contrahantur absque certo die implenda dissolui non possunt, nisi ob moram, ex qua prudenter iudicetur sponsalibus renunciare.
- 2 Si sponsalibus certus dies designatus est, distinguitur modus obligationis.
- 3 Explicatur, quando censetur terminus appositus ad finiendam obligationem.
- 4 Termino designato causa sollicitanda obligationis non est liber ab obligatione ex eo quod alter omiserit sponsalia exequi die designato.
- 5 Si terminus designetur causa finiendam obligationis, dissoluere sponsalia non potest is per quem stetit, quominus obligatio exequatur.
- 6 Paratus sponsalia exequi solutus est ab eorum obligatione, alio culpabiliter omittente.
- 7 Negant plures moram inculpabilem praestare alteri compari sufficientem causam resiliendi.
- 8 Oppositum verius est spectato iuris rigore.
- 9 Soluuntur opposita fundamenta.

1. **D**upliciter sponsalia contrahuntur, primò nullo designato die executioni. Secundo certo die designato. Si contrahuntur absque certo die implenda dissolui non possunt, nisi ob eam sponsi moram, ex qua prudenter colligi possit sponsalibus renunciare, aut fidem datam violare. Sed quae mora sit ex qua id colligi prudenter possit non sponsae arbitrio relinquendum est, ne proprio amore decepta iniquè iudicium ferat, sed interpellandus est iudex, qui negotio prudenter examinato declaret moram esse sufficientem dissolutioni. Id ipsum faciendum est quando sponsa grauat in expectando sponsum etiam ob causam necessariam impeditum, iudex enim adiri debet, qui sponso terminum assignet sponsalibus adimplendis, si minus sponsam ab obligatione liberet; neque enim praesumi potest sponsam se voluisse obligare longo tempore vitae absque nuptiis esse, vt bene notauit Aegid. de Coninch. disp. 23. dub. 6. num. 43. & 44.

2. Si vero sponsalibus exequendis certus dies designatus sit, spectandum est qualiter hic dies designetur; Quippe dupliciter hic dies designari potest; Primò ad differendam vsque ad illum diem obligationem, & exinde sollicitandam, vt contingit in obligationibus soluendi pecunias, quibus dies solutioni designatur, non vt extinguatur obligatio, si solutio facta non sit, sed vt soluens intelligat vsque ad illum diem sibi permitti solutionem differre, eo vero adueniente obligari à qua obligatione non eximitur ob elapsum terminum solutioni destinatum, tametsi non potuerit solvere, quia ille terminus non fuit designatus ad finiendam obligationem, sed ad obligationem exequendam, & ab illo die sollicitandam, sicuti probat textus in leg. continuus §. secundo de verbor. oblig. Quod in diem debetur, ante solui potest, licet peti non possit. Quippe

Quippe in prædicta obligatione vt constat ex leg. Celsus §. 1. ff. de recept. arbitr. & tradit Abbas in c. cum dilecti de dolo, & contumac. duo continentur, vnum soluendi absolute, aliud soluendi eo die, & licet hoc vltimum omittatur, prior tamen obligatio vt potest absolute, & à secunda independens seruetur. Secundo designari potest dies causa definiendæ obligationis, vt regulariter contingit in votis, & præceptis, quorum obligatio cessat termino illorum executione transacto, quia non tuit obligatio absoluta, sed prædicto termino annexa, & ab eo pendens, de qua obligatione loquitur lex fideiussor. §. fin. ff. mandati, iuncta Glossa in leg. obligationum l. a. 2. post princ. ibi Glossa verbo, dare ff. de actionib. & obligat. Igitur si sponsalibus dies assignatus sit non ad finiendam obligationem, sed ne vltra obligatio differatur, non obinde liber ab obligatione est qui eo die designato sponsalia non impleuit. At si dies fuerit assignatus causa obligationis finiendæ, is per quem non stetit sponsalium executioni ab eorum obligatione liberatur, vt deciditur cap. sicut de sponsalib. ibi, Nisi iuramento suo terminum præfixit, intra quem dictam duceret in uxorem, & per eum non stetit, quin ad statutum terminum matrimonium consumment.

3. Quod si roges, quando censeatur terminus appositus ad finiendam obligationem, vel potius ad finiendam illius dilationem, & obligationem sollicitandam? Quando de intentione non constat, & verba ambigua sunt, duas regulas tradit Sanch. dicta disp. §. 3. num. 3. quæ non sunt omnino firmæ, vt bene probat Basil. Ponce lib. 12. de sponsal. cap. 16. num. 3. Quare existimo recurrendum esse ad causas, & motiua, ob quæ terminus fuerit assignatus, & ex illis colligendum, an assignatus fuerit causa finiendi obligationem, an causa illam sollicitandi? Nam vt optimè inquit Egid. de Coninch. disp. 23. dub. 6. n. 42. Si vtraque pars, vel ea quæ cupit diem adici mouerit ad assignandum terminum sponsalibus exequendis, quia sibi expedit vel cum hac, vel cum alia femina, quæ sibi offertur contrahere intra illud tempus, eo quod timet omittis illis matrimoniis non inuenturus postea aliud ita commodum. Certè dies assignatur ad finiendam obligationem ex parte illius, per quem non steterit, quominus contractus perficiatur, siue dies tempore contractus, siue postmodum adiectus fuerit. At si dies à partibus adiciatur, ne aliqua ratione matrimonium, quod maximè cupiunt impediat, siue adiectus sit ab initio, siue postea non liberantur ab obligatione sponsalium ob elapsum terminum, quia terminus non finit obligationem, sed obligationem vrget, & sollicitat.

4. Ex dictis colliges termino designato causa sollicitanda obligationis te non esse liberum ab obligatione ex eo quod alter omiserit sponsalia exequi die designato, quia esto culpabilis fuerit, si tamen paratus sit breui tempore impleretur, non est censendus culpam grauem commisisse, nec fidem notabiliter violasse, quod necessariò requiritur, vt possis sponsalia dissoluere, sicuti notauit Coninch. disp. 23. dub. 6. num. 45. concl. 3. Quocirca vt tutò in hac parte procedere possis iudicem adire debes, vt ex eius autoritate causa dissoluedi sponsalia definiatur, neque enim tibi iudicium in propria causa committendum est, vt in princ. huius puncti diximus.

5. Si verò terminus designetur causa finiendæ obligationis is per quem stetit obligationem implere dissoluere sponsalia non potest alio volente; quia æquum non est, vt ex sua iniquitate commodum reportet; vt docuit Sanch. lib. 1. disp. 3. n. 6. Gutier. de matr. cap. 24. n. 10. & alij apud ipsos. Quod si culpa vacet in sponsalibus non implendis eo quod ægritudine, vel alia de causa detentus fuerit, etsi alicui videri posset ab obligatione liberari; vt potest quæ dici certo annexa est, omnino tenendum est contrarium. Quippe eo in euentu tenetur non in vi sponsalium promissionis, quæ iam cessauit, neque in vi alicuius iniuriæ alteri factæ, cum nulla fuit, sed in vi rei alienæ acceptæ, & retentæ: retinet enim seipsum, qui alteri ad contrahendum matrimonium debitus erat, nec fuit traditus. Neque enim æquum erat alterum iure quæsitio ob suum defectum etiam inculpabilem priuare, sicuti tradit Coninch. disp. 23. dub. 6. n. 46. concl. 4. & colligitur ex Sanch. d. disp. §. 3. num. 7. & 8. Gutier. cap. 24. num. 10.

6. Paratus autem sponsalia exequi solutus est ab eorum obligatione alio culpabiliter omittente, vt docent omnes Doctores ex expressa decisione Textus in cap. sicut de sponsalib. Quod verum habet etiam si sponsalia iurata sint, vt erant quæ referuntur in dicto cap. sicut. Quare si vterque culpabilis est, vterque dissoluere sponsalia potest, vt notauit Basil. Ponce, lib. 12. de sponsalib. cap. 16. num. 4. in fine. Coninch. disp. 23. dub. 6. num. 49. Sanch. disp. §. 3. num. 6. Gutier. cap. 24. circa finem.

7. Difficultas est, An mora inculpabilis præster alteri comparti sufficientem causam resiliendi? Negant Paludan. in 4. dist. 27. quæst. 1. art. 3. casu. 4. num. 20. Sanch. disputat. §. 3. num. 7. Gutier. de matr. cap. 24. num. 10. Basil. Ponce lib. 12. cap. 16. in fine num. 4. Mouentur primò ex cap. sicut de sponsa-

lib. vbi Pontifex ad eximendum ab obligatione sponsalium sponsum paratum, ponderat, quod non steterit per ipsum, quominus matrimonium perficeretur; at qui iusto impedimento detentus sponsalia non implet, dici non potest per ipsum stare, argum. regula iuris, 66. in 6. ibi: Cum non stat per eum ad quem pertinet, quominus conditio impleatur, haberi debet perinde ac si impleta esset, & reg. 41. eodem lib. imputari non debet ei per quem non stat, si non faciat, quod per eum fuerat faciendum. Secundo, legitime impedito non currit tempus, vt deciditur cap. quia diuersitatem, de concess. præbend. & leg. 1. §. fin. Cod. de annali except. Auchent. nisi tricennali Cod. de bonis matern. & ibi Pinel. num. 32.

8. Nihilominus spectato iuris rigore verius credo ex quacunque mora alterius paratum sponsum liberum esse ab sponsalium obligatione, quod docuit Nauarr. cap. 22. num. 27. casu 11. Egid. de Coninch. disp. 23. dub. 6. num. 47. Paul. Layman. lib. 5. sum. tr. 10. 1. p. c. 2. n. 17. & non leuiter colligitur ex dicto cap. sicut, vbi Pontifex declarat liberum ab obligatione eum per quem non stat sponsalia perfici, neque meminit, an alia pars culpabilem, vel inculpabilem moram habuerit? Fauet lex si conuenierit, 14. ff. pro socio, ibi. Nec tenebitur pro socio qui idè renunciauit, quia conditio quædam, qua societas erat coita ei non præstatur, vbi lex solum spectat conditionis defectum, non culpam. Ratio est, quia sponsis præfigentibus terminum sponsalibus, ne diutius à nuptiis abstineant, neue occasionem commodam sibi oblatam contrahendi matrimonij committant, quæ timent postea non inuenturi, æquè damnosum est, siue pars culpabiliter, siue inculpabiliter omittat contrahere. Ergo credendum est pro vtroque calu terminum appositum esse, & sub ea conditione contractum esse celebratum, vt resiliere liceat ei per quem non stetit, quominus sponsalia perficerentur. Præterea si sponsus paratus ab obligatione sponsalium non eximitur, nisi ob moram alterius culpabilem frustra terminus est appositus causa finiendæ obligationis, siquidem termino appposito causa obligationis sollicitandæ ob moram alterius culpabilem paratus sponsus ab obligatione liberatur.

9. Neque obstant in contrarium adducta. Nam Textus in cap. sicut, potius nostram sententiam probat. Etenim ille ob cuius causam sponsalia non perficiuntur, dicendus est stare per ipsum, tametsi in ea causa sit inculpabilis, vt si religiosus fuerit Regula autem illa iuris 66. habet locum in promissionis libertatis, legatis, testamentis, & institutionibus, in quibus ius benignè voluntatè concedentis interpretatur, ne velit donatio ne priuare eum, sine cuius culpa conditio requisita non ponitur. Hoc autem extendi non debet ad contractus maximè onerosos, vt est contractus sponsaliorum, sicuti notauit Sanch. plures referens lib. 1. dist. 33. n. 21. illa verò reg. 41. imputari non debet, &c. loquitur de contrahenda pœna siue ex conuentione, siue à lege: hæc enim non afficit eum per quem culpabiliter stetit facere quod erat faciendum. Et ad idem est argumentum sumptum ex cap. quia diuersitatem, & leg. 1. Cod. de annali except. &c. Nemini enim legitime impedito currit tempus, vt iure quæsitio priuentur. At in præsentem non priuatur matrimonio, qui sponsalibus adimplendis legitime impeditus est in pœnam alicuius delicti, sed quia in conditione contractus à se constituta defecit, iuxta dict. leg. si conuenierit. Monent tamen optimè Præposit. dicto cap. de illis num. 5. casu. 5. de sponsal. Sanch. disp. §. 3. n. 9. Gutier. de matr. cap. 24. in fine. quocirca à Iudice designatur terminus matrimonio contrahendo ob periculum fornicationis, vel alia de causa censeari appositum ad finiendam obligationem, ita vt eo tempore elapsò is per quem non stetit, liber existat ab sponsalium obligatione: aliàs penenti terminum designari non esset satis consultum.

PUNCTVM XXV.

Qualiter ex causa fornicationis sponsalia dissoluantur?

- 1 Ob fornicationem sequentem sponsalia dissoluantur.
- 2 Extenditur doctrina ad fornicationem sponsi.
- 3 Prædicta dissolutio est in fauorem innocentis.
- 4 Ob fornicationem violentam aliqui negant, dissolui.
- 5 Verius est oppositum.
- 6 Intelligendum est de copula violenta cum sponsa.
- 7 Oscula, tactusque impudici præstant innocenti sufficientem causam dissoluedi sponsalia, si fuerint ex parte sponsæ. Secus ex parte sponsi in opinione plurium.
- 8 Verius est à quocunque admittantur præstare innocenti sufficientem causam dissoluedi.
- 9 Vtroque sponso fornicante communis est sententia solum sponsum resiliere posse.
- 10 Verius est oppositum.
11. Quæ dicta sunt de fornicatione carnali locum habent in spirituali, scilicet hæresi.

1. **C**erra res est sponsalia dissolui ob fornicationem sequentem. Si enim hæc causa sufficiens est mutuam coniugum habitationem dissoluere, à fortiori sufficit dissolui obligationem remotam ad prædictam habitationem, vti dicitur *cap. quemadmodum, de iureiurando, & leg. 8. tit. 1. part. 4. & ibi Gregor. Lopez.* Quod verum habet, tamen sponsalia iurata sunt, quia iuramentum sequitur naturam actus, cui adheret, sicuti notatur in *dicto cap. quemadmodum*: & tradit vt omnino certum Sanch. *lib. 1. disp. 55. concl. 1.* Gutierr. *de matr. cap. 31. num. 1.* Coninch. *disp. 13. dub. 7. concl. 4.* Basil. Ponce *lib. 12. de sponsal. cap. 17. num. 2.* Paul. Layman. *lib. 5. sum. tract. 10. 1. p. cap. 1. & num. 10.*

2. Et licet dictus *Textus* in *cap. quemadmodum* loquatur tantum de sponsa fornicante, omnes Doctores extendunt ad sponsi fornicationem, ob quam sponsa innocens dissoluere sponsalia poterit, quia in hac parte pares sunt, cum vterque ob sponsalium contractum obligatus sit suum corpus nemini tradere, sed comparti seruare in matrimonij vltim, quam obligationem violat ille qui fornicatur, sicuti docent post alios antiquiores Menoch. *de arbitrar. casu 455. numero 5.* Couar. *4. decret. 1. p. cap. 5. in princ. sub numero 2.* Henriq. *lib. 11. cap. 14. num. 6.* Sanch. *lib. 1. disp. 55. num. 4.* Gutierr. *de matrim. cap. 31. numero. 1.* Paul. Layman. Basil. & Coninch. *loc. alleg.*

4. Prædicta sponsalium dissolutio est solum in fauorem innocentis, & ex parte illius. Quare fornicans astrictus est sponsalium obligatio, si aliter perficere contractam velit, quia æquum non erat, vt ex sua iniquitate commodum reportaret, & innocentem suo iure quæsito priuaret, sicuti aduertit in alijs relictis Couar. *dicto num. 2.* Sanch. *num. 6.* Gutierr. *num. 2.* Basil. *num. 3.* Coninch. *dub. 7. concl. 1.* Laym. *d. cap. 2. num. 10.* Super sunt tamen aliquot quæstiones.

4. Prima, An prædicta doctrina verum habeat, si fornicatio violenta fuerit; Negant Tabiena *verbo Sponsalia, quæst. 9. num. 10. casu 6.* Armilla *eodem num. 12.* eo quod ob similem causam non separantur coniuges quoad torum: ex qua separatione *Textus* in *cap. quemadmodum de iureiurando* inuitit sponsalium separationem. Deinde sic fornicationem patiens non violat fidem, neque suspicionem ingerit constante matrimonio violaturus. Ergo non est cur iure sibi debito priuetur.

5. Nihilominus communior sententia, & probabilior docet ob copulam violentam cum sponsa posse sponsum ab sponsalibus resilire. Non quia sponsa violauerit fidem, aut suspecta reddatur de futura violatione. Sed quia reddita est notabiliter vilior, eamque ducenti probrosum sit periculose exponatur alienam prolem pro sua alendi. Ob quas causas in *cap. raptor. 27. quæst. 2.* permittitur sponso sponsam sine culpa raptam ducere, vel dimittere, prout sibi placuerit. Atque ita docent Syluest. *verb. Sponsalia. num. 10. casu 7.* Nauarr. *cap. 22. num. 27.* Henriq. *lib. 1. cap. 14. num. 6.* Couar. *dicto cap. 5. num. 2.* Sanch. *disp. 55. num. 7.* Gutierr. *numero 2.* Coninch. *dub. 7. concl. 2.* Laym. *d. cap. 2. numero 10.* & alij apud ipsos.

6. Notanter dixi, ob copulam violentam cum sponsa. Nam esto Glossa in *cap. sic quippe 27. quæst. 2. in fine.* & Gutierr. *cap. 31. de matr. num. 3.* quibus fauet Nauarr. *cap. 22. num. 27. vers. 9.* existimant sponso patiente vim posse sponsam sponsalia dissoluere, eo quod videatur feminæ probrosum esse sic stupratum ducere. At communior sententia apud Sanch. *disp. 55. num. 8.* Basil. Ponce, *cap. 17. num. 3.* contrarium censet, eo quod communi hominum æstimatione nulla nota infamiae viro accrescat, eo quod per vim coactus fuerit aliquam feminam cognoscere, si forte id euenire potest, vti dubitauit Tolet. *lib. 5. sum. cap. 10. vers. alter casus,* & Gutierr. *supra.* Secus crederem, si per vim sodomiticè cognosceretur; quia negari non potest ob prædictum stuprum viliores esse redditum, & probrosum esse feminæ sic stupratum ducere.

7. Secunda: An oscula, tactusque impudici sponsi, vel sponsæ cum alijs præstent innocenti sufficientem causam dissoluendi sponsalia? Si ex parte feminæ prædicta oscula, & tactus fuerint admissi, affirmat ex communi sententia Couar. *2. part. 7. §. 6. num. 3.* Sanch. *disp. 55. num. 5.* Gutierr. *cap. 31. de matrim. num. 2.* Coninch. *disp. 23. dub. 7. num. 56.* Basil. Ponce *lib. 12. cap. 17. num. 3.* Paul. Laym. *dicto cap. 2. num. 10.* præstare sponso sufficientem causam dissoluendi sponsalia, eo quod censetur impudica, & ita vilis, vt absque nota non possit eam ducere.

Secus verò censent Sanch. Basil. Coninch. & Laym. esse dicendum de viro, qui ob prædicta oscula, & tactus vilior redditus non est, nec probrosum est feminæ cum illo contrahere. Excipiunt tamen Coninch. & Layman, nisi oscula, & tactus sint frequentes, vt indicent propensum valde sponsi in alteram animam, & vt meritò timeri possit, quod sponsam non sit amaturus, aut fidem non seruaturus.

8. Mihi tamen probabilius videtur à quocumque siue sponsa, siue sponso oscula, vel tactus impudici admittantur præ-

stare innocenti sufficientem causam sponsalia dissoluendi; quod docuit Ochagavia *de sponsalib. quæst. 3.* inclinatur Gutierr. *de matr. cap. 31. num. 1. in fine.* & doct. illim. Neoterici. Mouet quod prædictis osculis, & tactibus fides in sponsalibus data violetur. Quippe contrahentes sponsalia promittunt alteri corpus suum non tradere nedum in matrimonij vltim, sed sibi inuicem seruare, vt matrimonio contracto eo vti possint, quam tamen sponsonem admittens oscula, & tactus violat, ergo illi fides non est necessarò seruanda, quia frangent fides fides seruanda non est. Præterea esto ex prædictis osculis, & tactibus sponsus spectata hominum conditione non reputetur vilior, sicuti reputatur sponsa, at negari non potest reputari impudicum, & suspicionem non leuem ingerere sponsam minus esse amatum, & fidem non seruaturam, quæ videntur sufficere ad sponsalium dissolutionem.

9. Tertia, An vtroque sponso fornicante liceat vtrique resilire, sed illa delicta mutua compensatione tolli, *argum. cap. intelleximus de adulteris.* docuit Paludan. *in 4. dist. 27. quæst. 7. art. 3. num. 17. vers. Quare in compensando.* Etenim in causa matrimonij, & sponsalium vterque sponsus æqualis est. Communis tamen sententia docet solum sponsum, sed non sponsam resilire posse. Sic Henriq. *lib. 11. de matr. cap. 14. num. 6.* Sanch. *disp. 55. num. 9.* Gutierr. *cap. 31. num. 4.* Coninch. *disp. 23. dub. 7. conclus. 6.* Paul. Layman, *lib. 3. sum. tract. 10. 1. part. cap. 2. num. 11.* Basil. Ponce *lib. 12. de sponsalib. cap. 17. num. 3.* Ducuntur, quia, esto quoad fidei, iurisque promissi violationem sic vtriusque sponsi fornicatio æqualis: at quoad notam, & infamiam æqualis non est, quippe fornicatio sponsæ foedior, & vilior est, & sponso detestabilior, *argum. leg. æsi crimine, Cod. ad leg. Jul. de adulter. leg. palam, ff. de ritu nuptiar. & pluribus exornat Tiraquel. leg. 1. Connub. num. 45.*

Ob quam causam parenti concubinario permittitur filiam luxuriosè viuentem exhæredare, quod tamen matri eodem vitio affectæ nequaquam concessum est, quia vt colligitur ex *leg. in arenam Cod. de inoff. testam.* in pari vitio turpitudinis versatur mater, non tamen pater, sicuti notauit Couar. *cap. Raynatus inuito num. 15. de testam. Molina. tract. 2. disp. 176.* Neque his obstat quod constante matrimonio hæc delicta mutuò compensentur, quia matrimonij obligatio quoad torum (inquiunt Sanch. Layman. Gutierr. & alij) difficilior soluitur, quam obligatio sponsalium, quæ ex quavis rerum mutatione superueniente permittitur.

10. Mihi verò aliter occurrit dicendum; existimo namque non solum sponsum fornicantem resilire posse ob sponsæ fornicationem, sed ipsam sponsam ob fornicationem sponsi. Nam esto fornicatio sponsæ foedior sit, & viro detestabilior (vt est apertum) at sponsus sua fornicatione fidem datam violat, præstatque sponsæ sufficientem causam, vt sponsalia dissoluat, quæ tamen nõ videtur tolli ex eo quod sponsa fornicetur. Nam *Textus* in *dicto e. intelleximus*, quo cauetur paria delicta mutua compensatione tolli, non habet locum in presenti ex sententia Sanch. Henriq. Gutierr. Layman, & aliorum; eo quod delicta paria non sint & præcipue quia est decisio pro statu matrimonij, cuius vinculum vt potè insolubile expedit, ne quoad habitationem tollatur nisi ex grauissima causa, ideoque in illius fauorem compensatio delictorum est inæqualis sicut admittitur, quod tamen ad sponsalia, quorum vinculum facile soluitur trahi non debet. Præterea, vt ex *supradicto puncto* constat, & tradit tanquam certum Sanch. *disp. 53. num. 6.* & Gutierr. *c. 24. num. 10.* quando vterque sponsus culpabilis est in sponsalium executione vtrique sponso permittitur resilire, neque vnus culpa alterius culpa compensatur, ergo idem dicendum est in causa fornicationis. Deinde ponamus posita sponsi fornicatione sponsam velle ab sponsalibus resilire vti facere potest. Qua voluntate declarata ob fornicationem postmodum ipsius superuenientem sponsalibus nequit astringi, vt potè quæ iam fuerunt soluta. Et idem est argumentum, si sponsæ fornicatio præcessit, & sponsum ab sponsalium obligatione recessit, fuitque prædictus recessus ab sponsa admissus. Quod si tempore secundæ fornicationis non fuerint ob priorem sponsalia dissoluta, non obinde impeditur eorum dissolutio, nam secundo fornicans non tollit, quin prior infidelis extiterit, quam infidelitatem sua fornicatione non censetur ex natura rei remittere: ex iure autem positiuo solum in matrimonium prior separatione hæc remissio inducitur. Ergo ob fornicationem sponsi potest sponsa fornicaria resilire.

11. Quarta, An dicta de fornicatione carnalis locum habeant in spirituali, scilicet in hæresifere omnes Doctores affirmant, vti videre est in Sanch. *disp. 55. num. 3.* Gutierr. *cap. 31. in fine. num. 5.* Basil. Ponce, *lib. 12. cap. 17. num. 3.* Sed hoc intelligendum est, tum quando hæretici cohabitatio est innocenti periculosa. Tum quando hoc delictum contingit

illis in partibus, in quibus delinquentem infamem reddit, vt in Hispania, aliisque Catholicis regnis,

PUNCTUM XXVI.

Qualiter sponsalia dissoluantur ob superueniens iuris impedimentum?

- 1 Ob impedimentum tantum impediens non dissoluantur.
- 2 Ob impedimentum dirimens dissoluantur ex parte innocentis.
- 3 Affirmant plures obligatum esse dispensationem procurare, qui impedimentum apposuit. Alij negant. Alij media via procedunt.
- 4 Eligitur prima sententia.
- 5 Satisfit fundam. opposit.

1. **E**TI aliqui Doctores, quos refert, & sequitur Gutierr. de matr. c. 31. num. 2. existimant ob impedimentum tantum impediens sponsalia dissolui ex parte innocentis; verius tamen est oppositum: eo quod probabilissimum sit excepto religionis, & castitatis voto nullum aliud impedimentum ex his, quæ tantum impediunt nuncupantur, matrimonium impedire, dispensationeque indigere, vt optime Sanchez, lib. 1. disputat. 56. num. 3. Coninch. disp. 23. dub. 5. num. 36.

2 At si impedimentum sit dirimens v.g. affinitatis, vel cognationis, &c. soluantur sponsalia absolute ex parte innocentis; quia impedimentum apponens satis sufficientem causam præstitit innocenti ab sponsalibus resiliendi, reddens matrimonium impossibile. Vnde non tenetur admittere dispensationem, tamen si nocente liberaliter offeratur, quia ius resiliendi acquisiuit, vti bene aduertit Coninch, disp. 23. dub. 5. concl. 2. n. 37. Ex parte verò apponens impedimentum, etsi eo tempore, quo impedimentum perseuerat, sponsalium obligatio suspensa sit, ab ea tamē non est integrè solutus, sed sublato impedimento per dispensationem tenetur promissis stare, si innocens voluerit. Quia æquum non est, vt immunitatem à fide præstita ex delicto acquirit contra Textum in c. 2. de translat. Pralat. sicuti dixit Coninch. supra, Thom. Sanch. & Gutierr. statim referendi.

3. Difficultas est, An is cuius causa impedimentum contractum est teneatur dispensationem illius procurare altero exigente? Affirmant indistinctè, abque vlla limitatione Petr. de Ledesm. de matr. 4. 3. art. causa 3. Ochagania quest. 23. eo quod ex iniustitia tenebatur matrimonium contrahere, & consequenter impedimentum illi contrahendo non apponere. Ergo appositum obligatus est ex iniustitia remouere. Filliucius de matr. cap. 8. quest. 8. excusat ab hac obligatione delinquentem, nisi pars altera notabile damnum patiatur ex matrimonij omissione. Et probati potest, quia dispensatio est quædam iuris læsio, ad quam procurandam nemo videtur adstrictus. Item est fauor, & priuilegium, quo nullus tenetur vti. Deinde ea quæ pendet à voluntate Principis reputantur quasi impossibilia. leg. continuus l. 37. §. cum quis ff. de verbor. obligationib. ibi: Vbi omnino conditio impleri non potest, & si velit facere ei non liceat, nullius momenti fore stipulationem, perinde ac si ea conditio qua natura impossibilis est inserta esset. Neque ad tem pertinet, quod ius mutari potest, & id quod nunc impossibile est, postea sit possibile fieri; non enim secundum futuri temporis ius, sed secundum præsentis æstimari debet stipulatio: & alius probat Sanch. lib. 5. de matr. disp. 5. num. 5. Media quasi via procedit Sanch. lib. 1. disp. 56. in fine. Egid. Coninch. disp. 23. dub. 5. num. 37. Gutierr. c. 32. num. 2. & alij: affirmant namque sic impedimentum matrimonio promisso constituentem obligatum esse illius dispensationem procurare si facile possit, hoc est absque magnis expensis, aliaue graui difficultate. Secus econtra nisi forte femina sub spe matrimonij obtinendi deflorata esset, grauemque famæ iacturam pateretur, nisi nuptiæ sequantur. Priorem partem probant, quia obligatio ex sponsalibus contracta vrget sponsum, vt saltem ea media quæ necessaria sunt, & facilia ad executionem apponat: non verò vrget ad media extraordinaria, & difficilia apponenda. Exemplo illius qui post votum castitatis matrimonium contraxit, qui non tenetur ingredi religionem, vt castitatem seruet, quia est medium nimis durum, & extraordinarium, ad quod assumendum nunquam est censendus obligatus quis, nisi expressè declararet.

4. Ex his sententiis prima mihi verior apparet, nam qui voluntariè matrimonio contrahendo impedimentum apponit ius compartis lædit, tenetur ergo illud reparare: At nullus alius modus reparationis aptior est, quàm si impedimentum tollat, tenetur ergo illum tollere, si potest: at potest tollere dispensationem procurando, tenetur ergo illam procurare. Neque obstat, quod ea dispensatio impetranda sit magnis expensis, si ea expensæ solitæ sint fieri pro illius impedimenti dispensatione, eo namque ipso apponens iniuste impedimentum, & obligatus ex iniustitia illud remouere, obligatur eas expensas pro illius remotione facere, siquidem non

suppetit alia via prædictum impedimentum remouendi, & ius alterius læsum reparandi.

5. Neque fundamenta opposita vrger. Nam quæ in fauorem Filliucij adduximus, probant procurandam non esse dispensationem, etiam si femina notabile damnum ex dimissione nuptiarum pateretur, vt intuenti constare potest. Quare dicendum est per se neminem esse obligatum dispensationem legis communis procurare, eaque dispensatione, & fauore vti. Secus verò per accidens ratione alicuius damni dati, cuius reparatio eam dispensationem per se postulat. Neque ea dispensatio censenda est impossibilis, etiam si à voluntate Principis pendeat, tamen si sit difficilis, ob cuius causam quasi impossibilis nuncupatur: & ad legem continuus respondeo probare non posse esse stipulationem ex his, quæ ad sui executionem mutari ius requirunt, non verò probat non posse esse dispensationem, quæ ad prædicti iuris mutationem, seu potius dispensationem procurandam obliget. Adde stipulationem absolutam esse non posse, bene tamen conditionatam (sub conditione inquam) quod prædicti iuris communis relaxatio obtineatur. Ad fundamentum verò Sanch. & aliorum respondeo, ex lege sponsaliorum neminem obligatum esse ad impedimenti dirimentis dispensationem procurandam; bene tamen ex iniuria, & iniusta impedimenti appositione, comparatione cuius dispensatio non est medium extraordinarium, sed ordinarium, & per se requisitum.

PUNCTUM XXVII.

Qualiter soluantur sponsalia ob defectum corporis, & animi?

- 1 Ob fœditatem notabilem superuenientem dissoluantur ex parte illius qui illæsus est.
- 2 Item ob paralytim, lepram, aliumve morbum contagiosum.
- 3 Ob morbum Gallicum superuenientem resiliere potest qui sanus est.
- 4 Si sponsa tempore sponsalium pulcherrima extiterit, & postmodum fuerit deformis, negat Couaruu. resiliere posse sponsum.
- 5 Verius cenfeo oppositum.
- 6 Satisfit opposit. fundam.
- 7 Ob deformitatem animi sponsalia soluantur. Explicantur que in particulari casus.

1. **C**ONSTAT ex c. quemadmodum 2 §. de iure iurando fœditate notabili superueniente dissolui sponsalia etiam iuramento firmata ex parte illius qui illæsus est, quia vt in prædicto Textu dicitur, promissio subintelligitur rebus in eodem statu permanentibus. Quare si aliquis ex sponsis oculos, aures, vel nares amittat, vel aliquam aliam similem turpitudinem patiatur, poterit illæsus ab sponsalibus resiliere. Et licet Textus in dicto cap. quemadmodum videatur vtriusque oculi amissionem exigere, siquidem in numero plurali loquitur, vti placuit Paludan. in 4. dict. 27. quest. 1. art. 3. casu 7. num. 25. Rectius Sanch. aliis relatis disp. 57. numero 3. Gutierr. capite 32. num. 3. Basil. Ponce lib. 12. capit. 17. numero 4. Coninch. disputat. 23. dub. 8. num. 66. affirmant vnius oculi amissionem sufficere, quia censetur grauis deformitas, & rerum mutatio, quæ alque iudicauit lex 8. tit. 1. part. 4. ibi; [si alguno dello se ceçale.]

2. Rursus ob paralytim, lepram, aliumve morbum contagiosum optimè possunt ex parte illæsi sponsalia dissolui, quia nemo præsumi potest voluisse se ad contrahendum matrimonium prædicto morbo superueniente, quia esset obligatio ad rem summè difficilem, nec sub priori intentione comprehensam, vti deciditur in dicto cap. quemadmodum, & dicta leg. 8. & tradunt omnes.

3. Ex his inferitur ob morbum Gallicum alteri superuenientem posse, qui sanus est ab sponsalibus resiliere; quia est infirmitas contagiosa, & quæ horrorem causat, & raro ea affectus sanitatem recuperat. Sic Nauarr. cap. 22. num. 17. casu 8. Henriq. lib. 11. cap. 14. num. 6. Sanch. lib. 1. disp. 17. num. 2. Gutierr. cap. 32. n. 3. Quinimo huius morbi vehemens suspicio, etsi non plenè probetur, præstat sufficientem causam sponsalia dissoluedi secundum Seraphinum, decis. 1113. n. 8. & 9. Riccius decis. 232. n. 4. in fine. Basil. lib. 12. de sponsal. c. 17. n. 4. quia sola ea suspicio arceret in principio à matrimonio contrahendo. Idem dicendum est de qualibet alia infirmitate incurabili, vt epilepsia, quia reddit matrimonium notabiliter difficilium, vt bene aliis relatis Sanch. dicta disp. 57. n. 2. Gutierr. c. 32. n. 3. Coninch. dub. 8. n. 67. Sub prædicta infirmitate annumerari debet oris graucolentia, quando arte Medici subueniri non potest, quia pro mutua cohabitatione vix sustineri potest, indiciumque est cuiusdam habitus molestissimi morbi, vt constat ex leg. qui clarum. §. fin. ff. de Adilitio edicto, & tradunt Basil. Ponce lib. 12. cap. 17. num. 4. Sanch. & Gutierr. locis allegatis, & alij apud ipsos.

4. Solum est difficultas, An si sponsa tempore sponsalium pulcherrima extiterit, & postmodum notabiliter fuerit deformis, possit sponsus ob eam deformitatem ab sponsalibus rescindi? Negant Couarru. 4. decret. 1. part. c. 5. initio. n. 6. Alexand. Carrer. lib. 1. de sponsal. cap. 15. in fine. Matien. lib. 5. recop. tit. 1. Rub. Gloss. 1. num. 47. Ludouic. Lopez 2. part. instruct. de matr. cap. 38. Gutierr. de matr. cap. 32. num. vlt. Ducuntur, quia Textus in dicto cap. quemadmodum loquitur de deformitate proueniente ex mutatione membrorum, veluti amissione oculorum, nasi, aurium, &c. non in deformitate longè infer ori, quæ solum pulchritudini aduersatur, vt colligitur ex illis verbis, *vel quidquid ei turpius eueniret*, tacitè indicans deformitatem, quæ sponsalia dissoluere deberet maiorem ea deformitate expressa esse debere. Quod apertius explicuit dicta lex regia 8. ubi: [ole auinise otra cosa mas defaguisada, que algunas destas tobre dichas:] alia: vt inquit Gutierr. ex solis febribus ordinariis, & debilitate faciei, & corporis absque alia grauitate nociua morbi sponsalia dissolui possent, quod videtur absurdum, & contra mentem Pontificis in dicto cap. quemadmodum. Et confirmatur, nam deformitas, quæ in prædicto c. sponsalia dissoluit communis est tam feminae, quam viro, at defectus pulchritudinis in viro non præbet feminae sufficientem causam sponsalia dissoluedi. Ergo neque defectus pulchritudinis in femina eam causam viro præbere debet. Neque obstat, quod Innocent. in dicto cap. quemadmodum n. 3. & ibi, Hostiens. verbo profectio explicantes prædictum Textum dixerint dissolui sponsalia, quando superuenit notabilis deformitas, quia non manent in eodem statu, cum non sit femina apta facere id propter quod dicitur, scilicet tollere viro occasionem fornicandi, quia ad eam tam deformem accedere non valet; non inquam obstat; quia intelligendum est de deformitate ibi expressa, simili, vel maiori, non de deformitate longè inferiori, qualis est pulchritudinis defectus, cum passim viri ad feminas non pulchras accedant, relicta pulcherrima coniuge.

5. Nihilominus verius existimo ob prædictam causam notabilis deformitatis dissolui posse sponsalia ab alia parte, quod docuit Sanch. aliis relatis. disp. 57. num. 4. Basil. Ponce lib. 12. c. 17. num. 5. Coninch. dub. 8. num. 66. Ratio desumitur ex eo quod res sint notabiliter mutatae, neque præsumi possit priorem intentionem ad hunc casum ita difficilem extensam fuisse. Quippe sponsus, qui post sponsalia contracta notabiliter deformis effectus est, alteri placere non potest, non igitur aptus erit tollere ab eo occasionem fornicandi. Neque obstat viros relicta coniuge pulchra, cum deformi fornicari, quia id est per accidens; per se tamen mulier pulchra amore conciliat, deformis auerit. Quæ autem sit deformitas notabilis arbitrio Iudicis decidendum est, non sponsi ob periculum errandi, neque enim quilibet defectus pulchritudinis censendus est notabilis, alias passim sponsalia dissoluerentur: sed ille tantum, qui quemlibet hominem prudentem eius generis, & conditionis à matrimonio contrahendo abstererit.

6. Ex his soluntur fundamenta opposita. Fateor in dicto cap. quemadmodum, solum deformitatem ex defectu membrorum, illaque maiorem exprimi, at in ratione decidendi etiam inferiorem deformitatem contineri, si talis sit, vt ob eam deformis notabiliter alteri displiceat, & prudenter infelices exitus ex matrimonio contracto timeantur. Ad confirmationem nego ob deformitatem sponsi non posse sponsam rescindi, potest vtrique, vt bene notauit Coninch. d. disp. 23. dub. 8. num. 66. sed sponsi deformitas, quæ causam rescindi præster maior esse debet, ea scilicet quæ horrorem causet.

7. Ex parte animi solui sponsalia ob eius deformitatem docent ferè omnes Doctores, quippe animus corpore præstantior est, idèoque illius deformitas validiorem causam præstat sponsalibus dissoluedis. Quapropter si alicuius grauis delicti aliquis ex sponsis infametur, innocens rescindi poterit, vt certissimum tradidit Anton. Cuchus, lib. 5. instit. ma. or. tit. 10. n. 63. Sanch. disp. 57. n. 2. Gutierr. c. 32. n. 3. quia est grauis mutatio, quæ in contrahendo matrimonio quemlibet prudentem auerteret. Secundò sponsalia soluntur, si ebrietatis, scortationibus, aliòve simili vitio reperiatur sponsus deditus. Tum quia probrosum est illum ducere. Tum quia infelices exitus ex tali matrimonio timeri possunt, vt bene notauit Coninch. d. disp. 23. dub. 8. num. 67. Sanch. disp. 63. in fine. Basil. Ponce lib. 12. c. 17. n. 6. Tertiò ob morum asperitatem, vel ob scortitiam denuò cognitam, poterit altera pars rescindi. Si enim hæc causa sufficiens est ad diuortium. c. ad litteras de rescri. spoliat. à fortiori sufficere ad sponsalia dissolueda, sicuti tradit Abbas in c. veniens. Qui clerici, vel uouentes. n. 2. & ibi Alexan. de Neno. n. 2. Sanch. plures referens disp. 58. n. 2. Gutierr. c. 33. n. 1. Coninch. disp. 23. dub. 8. num. 67. Neque obstat Textus in cap. veniens, vbi mulier ab sponsalibus rescindens, eo quod audierat plura de sponsi seueritate, censetur fidem violasse, quia non est censenda fidem violasse, eo quod ob seueritatem sponsi ab sponsalibus recesserit, sed quia recessit abque sufficienti noticia illius seueritatis, fuit enim *vana*

Ferd. de Castro. Sum. Mor. Part. V.

in credendo, vt aduertit Glossa ibi verbo, seueritate. Et Abbas. n. 2. Sanch. & Coninch. loc. allegatis. Quarto ob graues inimicitias ortas inter sponsos dissoluantur sponsalia ex parte vtriusque, quia vtrique executio sponsalium facta est notabiliter durior, & ex tali matrimonio infelix exitus timeri potest, sicuti dicitur in c. 2. c. requisit de sponsalib. & tradit plures referens Sanch. dicta disp. 58. n. 3. Gutierr. c. 33. n. 2. Quintò si alterius partis parentes obstinatè contradixerint, ex qua contradictione timeri merito possit discordia grauis inter parentes, seu consanguineos sponsorum, & à fortiori inter ipsos sponsos, vterque ab sponsalibus soluitur, quia in eo euentu vtrique durus est contractus, & graui periculo expositus mali exitus, vt bene notauit Nauarr. c. 16. n. 18. in fine. Coninch. disp. 23. dub. 8. n. 68. Paul. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. 1. p. c. 2. n. 18. Caput tamen in hac causa procedendum est: sæpè enim, vt bene inquit Sanch. lib. 1. disp. 14. n. 3. circa finem, variaz minæ iactantur, tærorè que opponuntur, & discordiarum pericula intentantur, quæ tamen experientia teste, vbi deferuit ille impetus, & matrimonium celebratur, in nihilum recidunt, facileque animi conciliantur, & sedatur omnis tempestas.

PUNCTVM XXVIII.

Qualiter ob fortunatum defectum, aliãve causas superuenientes soluantur sponsalia?

- 1 Ob defectum dotis promissa soluantur sponsalia ex altera parte.
- 2 Si dos promissa non est, plures censent non dissolui ob superuenientem sponsa paupertatem.
- 3 Verius est oppositum.
- 4 Si vterque in paupertatem deueniat, vtrique datur sufficiens dissolutionis causa.
- 5 Ob superuenientem diuitiarum copiam nec cogitatum ab altero contrahente, non de obligatur promissa stare.
- 6 Causa, quæ sponsalium executionem reddit notabiliter difficiliorem sufficiens est ad ea dissolueda.
- 7 Procedit, etiam si prædicta causa superueniat, postquam alius fuit in mora.

1. **ET** quidem ob defectum dotis promissæ sponsalia dissolui ex altera parte docet communis sententia aduersus Bald. in c. quemadmodum, n. 8. de iureiurando, & Alexan. de Neuo n. 16. eo quod dotis promissio est conditio, sub qua sponsalia celebrantur, ac proinde deficiente conditione etiam citra culpam obligatio sponsaliorum cessat: sic Couarru. 4. decret. 1. p. c. 5. initio, n. 4. Menoch. lib. 2. de arbitrar. casu 455. n. 6. Sanch. disp. 59. n. 2. Gutierr. c. 33. n. 3. Paul. Laym. lib. 5. sum. tract. 10. c. 2. n. 18. Coninch. disp. 23. dub. 8. n. 70. & habetur c. de illis 3. de condit. appost.

2. Quod si dos promissa non est, multi Doctores, quos plena manu referunt Sanch. dicta disp. 59. n. 3. Gutierr. d. c. 33. n. 3. censent sponsalia non dissolui ob superuenientem sponsæ paupertatem. Mouentur, quia non est censenda mulier nubens omnia sua bona in dotem offerre, nisi id exprimat, vt aliis relatis docet Couarr. 4. decret. 1. p. c. 5. initio, n. 5. Mascard. de probationib. concl. 577. n. 2. Barbosa in Rub. ff. soluto matr. 4. p. n. 3. Ergo promittens matrimonium sponsæ diuiti dote non promissa illi obligatur; ac si nulla bona haberet. Si enim sub conditione bonorum, quæ de præsentibus habet, vellet obligationem sponsaliorum intelligi, cur id non expressit, & cur non postulauit illa bona in dotem constitui?

3. Sed verius est in prædicto euentu sponsalia dissolui, vt docuit Abbas in dicto cap. quemadmodum, n. 10. de iureiurando. Syluest. verb. Sponsalia. q. 10. casu 9. Nauarr. c. 22. n. 27. Anton. Cuchus lib. 5. instit. maiorat. tit. 10. n. 71. Henriq. lib. 11. c. 14. n. 6. Sanch. lib. 1. disp. 59. n. 4. Gutierr. c. 33. n. 4. Paul. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. 1. p. c. 2. n. 18. Coninch. disp. 23. dub. 8. n. 69. Basil. Ponce lib. 12. c. 17. n. 6. Moueor, quia satis receptrum est mulierem nubentem omnia bona sua in dotem promittere, tamen id non exprimat, vt aduersus Doctores n. præcedenti relatos docet Barr. in repetit. leg. si constance. n. 78. ff. soluto matr. Aliis, vt Antonio Gomez, leg. 50. Traui. n. 17. de quo Menoch. lib. 3. præsumpt. 6. per totam. Et iure Castellæ id videtur certum ex lib. 4. compilat. tit. 46. initio. Sed esto id verum non sit; negari tamen non potest grauem esse mutationem, quæ si à principio esset, quemlibet prudentem à matrimonio contrahendo auerteret. Etenim in promissione matrimonij maximè attenditur patrimonium contrahentis, an amplum sit, an exiguum, vt onera matrimonij sustentari possint? Quare illa promissio matrimonij subintelligitur sub illo diuitiarum statu, vnde si ab illo cadit, obligatio cessat.

4. Ex qua doctrina infert rectè Seraphin. decis. 1258. n. 1. & 2. Riccius decis. 232. Basil. Ponce c. 17. n. 8. timorem iustum, & probabilem exheredationis, esse sufficientem causam sponsalia dissoluedi, quia est timor cadendi ab statu tempore sponsaliorum habito. Quod si vterque in paupertatem deueniat, vtrique datur sufficiens dissolutionis causa, minus enim

E enim

enim apti sunt ad onera matrimonij sustinenda, neque in hac parte est compensationi locus, vt bene notauit Rebell. lib. 4. de oblig. iustit. q. 8. sect. 8. num. 70. Basil. Ponce, lib. 12. c. 17 num. 8.

5. At si tempore sponsalium ingens diuitiarum copia vni ex sponsis eueniat, quam tamen à principio non cogitauit, altero sponso in eodem statu manente, etsi alicui videri posset deobligatum esse ab sponsalibus, eo quod earum executio illi fiat notabiliter durior, & quam à principio non præstaret, si se ita diuitum videret. At longè verius censeo, & ferè certum obligatum esse promissis stare, quia pars qua cum contrahit non est deterior facta. Ergo nullum præstat resiliendi fundamentum. Ergo non debet suo iure priuari ob diuitias alteri parti superuenientes. Atque ita docent Sanch. dub. 1. disp. 59. in fine. num. 7. Gutier. cap. 33. n. 4. Coninch. disp. 23. dub. 8. n. 69. Neque obest, quod executio sponsalium illi durior fiat, quia non fit durior per se, sed ex eo quod impediatur ab aliis sponsalibus ditioribus contrahendis, aliàs quoties sponsalia ditiora offerrentur, possent minus ditiora solui, quod non est dicendum.

6. Supradictæ causæ sunt, quæ in sponsalium dissolutione præcipue occurrere possunt. Sed quia enumerari sigillatim omnes, est ferè impossibile; ideo Doctores regulam generalem statuunt dicentes, quoties contractis sponsalibus superuenit aliqua causa, quæ eorum executionem notabiliter reddit difficiliorem, quæque si à principio existeret quemlibet alium eiusdem conditionis, à contrahendis prudenter auerteret, cessat eorum obligatio ex parte illius, cui contractus redditus est difficilior, eo quod à principio factus fuerit sub ea conditione, ne res notabiliter mutentur iuxta Textum in dicto c. quemadmodum de iure iurando. Sic Nauarr. c. 22. n. 27. & lib. 4. cons. 34. aliàs 9. de sponsalibus. Sanch. lib. 1. disp. 62. n. 3. Gutier. c. 33. n. 6. Basil. Ponce, c. 17. n. 2. Coninch. disp. 23. dub. 8. in princ. Paul. Layman. lib. 5. sum. tract. 1. o. c. 2. n. 18. & alij plures apud ipsos.

7. Quod procedit, tametsi illa noua causa superueniat, postquam alius fuit in mora implendi sponsalia, quia prædicta mora etsi inducens obligationem satisfaciendi damnis ex illa sequentis, alteri comparti non tollit efficaciam causæ dissolutionis sponsalium superuenientis, vt bene notauit Sanch. d. disp. 62. n. 5. Gutier. c. 33. num. 8.

PUNCTVM XXIX.

An si prædictæ causæ præcesserint sponsalia, & ignorentur, sponsalia dissoluant, ac si postmodum superuenissent?

- 1 Affirmatiuè respondendum est.
- 2 Procedit quando ignorantia causæ dedit causam contrahendi.
- 3 Procedit etsi sponsalia fuerint iurata. Et satisfit obiectioni.
- 4 Ob fornicationem sponsa, quam esse virginem existimabas, potes ab sponsalibus etiam iuratis resiliere.
- 5 Esse viduam, quam putasti virginem alicui videbitur, non esse sufficientem causam dissoluenti.
- 6 Sed probabilius est oppositum.
- 7 Fornicatio sponsi præcedens non dat sponsa sufficientem causam dissolutionis.
- 8 Excipe, nisi cum pluribus esset fornicatus.
- 9 Deinde si ex fornicatione prolem haberet.
- 10 Prædicta causa ignorata reddit contractum non ipso iure nullum, sed irritandum.
- 11 Consensus causa sufficientis ad dissoluentia sponsalia censetur iuri resiliendi cedere, si coniugem cognoscat.

1. **N**Otanter dixi, si prædicta causæ sponsalium dissolutiua ignorentur, nam si illis cognitis sponsalia contrahantur, omnes Doctores firmant nullam superesse facultatem resiliendi; quia iam liberè consensisti, quo consensu posito ius alteri parti est quæsitum, quo priuari non debet. At aliqua ex prædictis causis ignorata, poteris illa cognita ab sponsalibus resiliere, vt ex communi sententia aduersus Paludan. in. 4. d. 27. q. 1. art. 3. n. 33. & Supplement. Gab. eodem d. q. 2. art. 3. docent Henriq. lib. 11. c. 14. num. 6. Thom. Sanchez, lib. 1. disp. 63. n. 2. Gutier. cap. 34. de matr. num. 2. Coninch. disp. 23. dub. 8. n. 57. & dub. 9. n. 71. Paul. Laym. lib. 5. sum. tr. 10. p. c. 2. n. 18. Basil. Ponce lib. 12. de sponsal. c. 18. à n. 1. Ratio est manifesta, quia comparatione tui res notabiliter mutantur, siquidem de nouo apparet vitium, quo tecum contrahens vilior est, quam à principio existimasti. Erenim illud vitium comparatione tui tunc apponitur, quando tibi manifestatur, quia tunc est censenda res fieri, quando innotescit. Argum. c. pastoralis de exceptionib. sicut è contrà tunc censetur non esse, quando non apparet. leg. in lege. ff. de contrahenda empt. Et præterea in generali, simplici obligatione non censetur comprehensa quæ cogitata ab obligatione prudenter auerterent. leg.

obligatione generali. 6. ff. de pignori. & leg. 1. Cod. quæ res pignori obligari possunt. lege si liberus, de oper. libert. cap. veniens de iure iurando.

2. Hæc tamen procedunt, quando ignorantia causæ dedit causam contrahendi: secus quando ita affectus esses, vt esto prædictam causam cognosceres, adhuc contraheres (quod nunquam est præsumendum, nisi expresseris) quia in eo euentu non est facta vlla mutatio comparatione tui consensus, quæ à contrahendo auerteret, vt docuit Sanch. lib. 1. disputat. 65. num. 2. Basil. Ponce, lib. 12. de sponsal. cap. 18. n. 4. Coninch. disp. 23. dub. 7. num. 60. Posita autem sufficienti causa ad sponsalia dissoluenda, & non aliter, standum est assertioni cuiusque, se minimè consenturum, si eam sciret: quia de eius voluntate non aliter quàm eius testimonio constare potest, vt in aliis relatis docuit Sanch. disputat. 62. in fine, numero 6. Gutier. c. 33. num. 9.

3. Deinde procedunt supradicta etsi sponsalia fuerint iurata, quia vt sæpè dictum est, iuramentum sequitur naturam actus, cui adhæret, sicut in præsentem tradit alios referens Sanch. disp. 62. n. 4. & disp. 64. n. 7. Gutier. c. 33. num. 7. Coninch. disp. 23. dub. 7. num. 61.

Neque his obstat Textus in c. quemadmodum, vbi deciditur ob fornicationem præcedentem sponsalia non posse dissolui, quia vt explicat ibi Glossa, & Anton. & communiter Doctores intelligitur de fornicatione præcedenti nota, secus ignorata.

4. Hinc fit ob fornicationem sponsæ, quam virginem esse existimabas te posse ab sponsalibus etiam iuratis resiliere ob rationem factam notabilis mutationis, & quia bigamus fieres, vnde dissoluto coniugio non posses absque dispensatione ad ordines promoueri, quod est graue onus. Atque ita cum communi docet Sanch. lib. 1. disp. 64. n. 3. Gutier. c. 34. n. 3. Basil. Ponce, lib. 12. c. 18. n. 2. Coninch. disp. 23. dub. 7. concl. 3. n. 57. Quam doctrinam merito prædicti Doctores extendunt contra alios ad fornicationem viduæ. Quia negari non potest probrosam esse viro viduam inhonestam ducere, quo à principio cognito ab sponsalibus abstinuisset.

5. An vero esse viduam, quam reputasti virginem sit sufficientis causa dissoluenti sponsalia difficultate non caret ob ea quæ adducit Coninch. disp. 23. dub. 7. n. 58. Nam esto illo matrimonio bigamus fias, non videtur hoc multum referre, cum contrahens matrimonium nihil minus cogitet quàm ad ordines promoueri: præcipue cum ob defectum doctrinæ, & ob alias causas sæpè irregularis existas. Et præterea quia illius qualitatis ignorantia probabilis esse non potest, si de statu sponsæ inquisitionem fecisti, ad quam faciendam videbais obligatus. Ob quas rationes censet Coninch. loco citato te non posse ab sponsalibus resiliere, nisi forè habitum clericalem gestares, & priuilegio clericali priuandus esses, vel si illa tanquam virginem se tibi vendidisset.

6. Sed probabilius censeo cum Sanch. disp. 63. n. 3. Gutier. c. 34. n. 4. Basil. lib. 12. c. 18. n. 2. in quolibet euentu te posse resiliere, eo præcipue quia in communi hominum æstimatione vidua censetur inferioris conditionis, quam virgo ad matrimonium contrahendum, minúsque virum decet. Ergo est facta comparatione tui notabilis mutatio. Neque obest quod obligatus fueris inquisitionem facere de sponsæ statu; si de facto non feceris ob aliquam probabilem rationem, nempè quia ipsa non gestabat vidualem habitum, nam tunc censendus non es eius qualitatem contrahendo approbasse.

7. Sponsi vero fornicationem præcedentem ignoratam præstare sponsæ ius resiliendi indicauit Nauarr. c. 22. n. 27. eo quod hæc subsequens ius resiliendi præstat, ergo præstare debet. esto præcedat ob rationes in principio factas. Sed omnino tenendum est oppositum cum Sanch. disp. 63. n. 9. Gutier. c. 34. n. 7. Coninch. disp. 23. dub. 7. n. 62. Basil. Ponce, l. 12. c. 18. n. 2. Ratio est: quia fornicatio sponsi præcedens sponsalia non habet eam qualitatem, ob quam subsequens dirimit. Quippe ea dirimit eo tantum, quia fidem datam violat, & suspectum reddit de futuri tori violatione, quæ tamen in fornicatione præcedenti non procedunt. Secus verò est in fornicatione sponsæ, quæ non solum ob fidem violatam, & suspicionem violandi torum sponsalia dissolui facit, sed quia ipsa fornicatione vilior, & contemptibilior facta est, quod tamen in fornicatione sponsi non procedit. Non enim ob hoc delictum minoris æstimationis fit, neque vllam notam incurrit fœmina, eo quod nubat viro qui aliam cognouit.

8. Excipe tamen, nisi vir cum pluribus fornicatus esset, ita vt censetur maximè huic vitio deditus, quod antea sponsa ignorabat, quia eo casu probrosam fœminæ est illud ducere, & merito timere potest contractio matrimonio similia patrarum: sic notauit Sanch. d. disp. 63. num. 9. & 10. Gutier. c. 34. n. 7. Coninch. disp. 23. dub. 7. n. 62. Basil. Ponce, cap. 18. num. 2.

9. Secundo excipis, nisi ex fornicatione prolem haberet, quia redditur matrimonium difficilius, tum ob obligationem ei alimenta præstandi, tum quia causa discordiarum esse solet.

solet, ut bene notauit *Agid. Coninch. d. dub. 7. concl. 5. n. 62.* extenditurque prædictam doctrinam, tamen proles legitima esset ob eandem rationes.

10. Superest duplex difficultas. Prima, An ignorantia causæ sufficientis ad sponsalium dissolutionem, cuius ignorantia dedit causam contractui, reddat contractum ipso iure nullum, vel irritandum ex parte decepti? Et breuiter respondeo ex his quæ latè dixi tract. de iuram. disp. 2. part. 5. prædicta sponsalia non reddere contractum irritum, sed irritandum, eo quod ignorantia, seu error solùm versetur circa qualitatem contractus, non circa substantiam illius, quippe substantia illius contractus personam respicit absolute, & in eam consentit absolute eo quod ille consensus formaliter feratur in qualitates, quæ personam afficere possunt, quæque illi possunt euenire, tamen est eo pacto, & modo fiat, ut si postmodum eueniat, vel appareat aliquid, quod contractum difficiliorem notabiliter reddat, ius sit comparti resiliendi. Ex quo constat contractum validum esse, competere tamen decepto ius rescindendi, ut optime probat *Lessius lib. 2. cap. 17. dub. 5. num. 31. Coninch. disp. 2. 3. dub. 9. à n. 72. & videtur conuincit ex leg. Iulianus. 1. 3. ff. de actionib. empt. leg. qui vas, §. vlt. ff. de furtis. leg. rem alienam. 28. ff. de contrahend. empt.*

11. Secunda, An conscius causæ sufficientis ad dissoluenda sponsalia censetur iuri resiliendi cedere, si se mutuo cognoscat? Cui difficultati affirmatiue respondendum est. Si enim ob prædictam copulam censentur matrimonio contracto ius diuortij remittere, à fortiori censentur remittere ius ab sponsalibus resiliendi. Quod non solùm habet verum in foro externo, sed etiam in foro conscientie; nam eo ipso quo alteri copulatur sciens resiliere posse, renunciat iuri resiliendi, & contractum approbat, tamen vitio illo affectum, uti ex communi sententia comprobatur *Sanch. disp. 66. num. 1. Gutierr. cap. 34. n. 9. Coninch. disp. 2. 3. dub. 10. à n. 75. Basil. Ponce lib. 12. cap. 18. num. 4. Paul. Laym. lib. 5. sum. tract. 10. l. p. cap. 2. num. 20. & alij.*

PUNCTUM XXX.

An laborans occulto impedimento, quod partem ab sponsalibus contrahendis auerteret, possit eo tacito sponsalia contrahere, & ad executionem partem compellere?

1. Præmittuntur aliqua pro explanatione Questionis.
2. Si impedimento labores, nuptias minus commodas, sed non incommodas, reddente, poteris tacito eo vitio sponsalia contrahere.
3. Per accidens impediri potes.
4. Si impedimentum sit posterioris generis, ut lepra, morbus gallicus, &c. aliqui censent te posse occultare.
5. Verius est te obligatum esse vel à contrahendis desistere, vel defectum manifestare.
6. Ex his deciditur Questio.
7. Illis in euentibus, quibus potes sponsalia contrahere, & contracta perficere, negat Basil. Ponce, te posse partem ad contrahendum compellere.
8. Verius est oppositum.
9. Satis sit oppositum fundamentis.

PRO Questionis explanatione præmitti debet cum *Agid. de Coninch. disp. 2. 3. dub. 12. n. 91. Basil. Ponce lib. 12. de sponsalib. c. 18. n. 5. & aliis*, ob duplicem causam ius resiliendi ab sponsalibus tibi concedi: prima subsequitur sponsalia necessario, alia antecedere, & subsequi potest. Causa necessario subsequens est quæ fidem sponsaliorum violat, ut si alter post contracta sponsalia fornicatur, vel ea exequi omittit cum obligatus est. Hæc causa non potest sponsalia contrahenda impedire, quia non antecedit, sed subsequitur, tamen possit impedire illorum executionem. Causa vero, quæ tam antecedere, quam subsequi potest, est in duplici differentia, alia quæ nuptias minus commodas reddit comparti prædicto impedimento carenti, alia quæ non solùm reddit nuptias minus commodas, sed postiuè incommodas, & damnosas. Prioris causæ exempla sunt, si mulier sit corrupta, siue sponte, siue vi, vel sit notabiliter deformis, aut siue ipsa siue vir pauper sit, & ignobilis, cum tamen nobilis, aut diues putaretur. Item si non sit bonæ famæ, aut improbis, moribus, feroci ingenio, à quibus statuit se corrigere. Hæc enim matrimonio non officiant, etsi minus commodum reddant, non enim ex eo quod femina corrupta sit, vel pauper, aut ignobilis fuerit vel mores perditos, corrigendos tamen habuerit, impeditur socialis vita, generatio, vel honesta proles educatio. Posterioris causæ exempla sunt, paralytis, lepra, morbus gallicus, aliusve contagiosus, mores perditos absque animo corrigendi, infamia ex genere, vel ex delicto proueniens, quæ honestam familiam deturpare posset, hæc enim vel generationem impediunt, vel à sociali vita auerunt, vel honestæ educationi proles officiant.

2. Si impedimento labores nuptias minus commodas, sed non incommodas reddente, poteris tacito eo vitio sponsalia contrahere: quia satis vsu, & consuetudine receptum est, neminem teneri prædictum impedimentum manifestare, sed parti incumbere aliàs de illo requirere: quinimò si impedimentum in diminutionem tui honesti status, & famæ cedat, non solùm poteris id vitium tegere, sed interrogatus dissimulare æquiuocè respondendo; sibi enim imputare debet pars, quod fuerit decepta, cum exploratum habere deberet, te obligatum esse impedimentum manifestare, quod matrimonio contrahendo non nocet, & in tui honoris detrimentum cedit, ut optime docuit *Agid. de Coninch. disp. 2. 3. dub. 12. concl. 1. & 2. à num. 82. Turrian. 2. 2. disp. 78. dub. 2. Basil. Ponce lib. 12. c. 18. n. 6. Sanch. lib. 6. de matr. disp. 27. n. 8. concl. 1. Quare recens nupta, quæque virgo reputatur, cum tamen non sit, poterit aliquibus medijs uti ad suum vitium occultandum, ne deprehensa à viro iniquè tractetur; in hoc enim viro non nocet, & sibi fauet, ut dixerunt *Agid. & Sanch. supra.**

3. Per accidens autem impediri potes ab sponsalibus contrahendis eo defectu non manifestato, & à fortiori à matrimonio contrahendo, si prudenter timeres matrimonio contracto defectum cognoscendum esse, & partem ægerimè laturum, graueque discordias inde esse prouenturas; charitas enim exigit, ut tuum commodum cum tam graui proximi damno procures. Sic *Nauarr. cap. inter verba corollar. 16. n. 60. concl. 1. in 2. edit. Sanch. lib. 6. disp. 27. concl. 3. num. 108. Coninch. dub. 12. concl. 1. & 2. Basil. Ponce, & Turrian. supra.* Illud verò existimo certum nunquam tibi licitum esse fingere te nobilem, diuitem, bonæ famæ, ut alium ad contrahendum induceres, quia esset dolosa, & fraudulenta inductio, uti notauit *Agid. dicto dub. 12. num. 93.*

4. Quod si impedimentum sit posterioris generis, non desunt Doctores qui censent te similiter occultare posse, quia communi contrahentium assensu receptum est neminem obligatum esse propria vitia detegere, sed penes partem esse ea aliunde inuestigare. Vnde si plenè non inuestiget sibi imputare debere: sic expressè *Gaspar Hurtado disp. 2. de matr. difficult. 17. n. 62. & fauet Sanch. lib. 1. disp. 68. n. 7. exemplum ponens in morbo gallico. Et lib. 6. disp. 27. q. 2. de omnibus impedimentis generaliter loquitur.*

5. Sed rectius *Basil. Agid. Turrian. loc. allegaris* docent te obligatum esse, vel à contrahendis sponsalibus desistere, vel defectum manifestare, nisi fortè altera pars eodem defectu laboret, quia eo vitio affectus non es apud matrimonij vsui, ad quem expecteris; ac proinde contra iustitiam peccas, sicuti peccares, si venderes ligna putrida credenti esse sana, & commoda, cum tamen incommoda sint, uti dicitur, *leg. Iulian. 13. ff. de actionibus empti. & leg. 1. ff. de Edilit. edict.*

6. Ex his inferitur ad posteriorem Questionis partem decisio, Qualiter impedimento laborans, quo cognito alius resiliere, possit ad matrimonium contrahendum compelli? Et quidem illis euentibus, in quibus obligatus es ab sponsalibus contrahendis abstinere, vel à contractis desistere, manifestum est te non posse alium compellere ad matrimonium contrahendum.

7. Quinimo illis in euentibus, quibus potes sponsalia contrahere, & contracta perficere docet *Basil. Ponce, lib. 12. c. 18. n. 7. & reputant probabile Agid. & Sanch. loc. allegaris* te non posse alium ad contrahendum compellere; eo quod stante illo defectu etiam incognito pars altera ius habeat, ut se indemnem seruet, & proprium damnum euitet, cui iuri tu non poteris derogare. Item contractus sponsalium sub hac conditione fieri videtur, ut si ex altera parte violetur fides, vel aliquid adsit, quod notabiliter reddat contractum difficiliorem, alter habeat ius ab sponsalibus resiliendi. Ergo eo posito etsi ignorato innocens nullam iniustitiam committit resiliens, ergo compelli non potest. Præterea adulter non potest exigere debitum à coniuge innocente tanquam debitum, eo quod innocens posito adulterio ius acquirit negandi debitum, ut tenent plures Doctores apud *Sanch. disp. 68. q. 1. n. 3.* ergo à fortiori non poterit ad contrahendum matrimonium compelli.

8. Cæterum communior sententia, & verior tenet, te posse partem compellere ad contrahendum, ipsamque obligatam esse compulsioni obedire, dum occasione resiliendi cogitur, & obiecta obligationem priorem non elidit. Sic docet *Sanch. lib. 1. de sponsalib. disp. 68. n. 8. Agid. de Coninch. dicto dub. 12. concl. 4. & 5. Gutierr. c. 3. n. 10.* Ratio est, quia defectus ille siue antecedens, siue subsequens sponsalia non impedit illorum valorem, ergo eo non obstante ius habes compellendi partem stare promissis. Quippe hoc ius sponsalia valida necessario subsequitur. Ergo alter obedire tenetur prædictum ius inutile sit. Quod amplius confirmabitur ex solutione oppositarum rationum.

9. Ad primam dico, partem posito illo defectu habere ius vitandi proprium damnum media illius exceptione, & obiectione, sed non aliter, quare dum illum defectum non obicit, nec proprium incommodum vitare, nec resiliere potest.

Ad secundam eodem modo respondeo, sponsalia sub ea conditione fieri ut si aliquid eueniat, quod difficiliorem contractum reddat, possint dissolui non utcumque, sed per illius exceptionem, & obiectionem. Ad tertiam nego cum pluribus aliis Doctoribus, quos refert, & sequitur Sanch. *d. disp. 68. n. 4.* adulterum non posse exigere debitum ab innocente, dum sibi adulterium non obiicitur; potest utique, quia in pœnam fidei violatâ priuatur, quam pœnam non incurrit, quousque à Iudice condemnatur, vel à parte dictum clarè, & manifestè obiicitur, & non leuibus indiciis ducta, ut benè Sanch. & Gutier. docent.

PUNCTUM XXXI.

Utrum ad sponsalia dissoluenda Iudicis auctoritas necessaria sit?

1. Stante certa causa iure, & facto nulla requiritur auctoritas Iudicis ad dissoluenda sponsalia.
2. Ratione vitandi scandali aliquando requiritur.
3. Prudenter in aliquibus diocesis statutum est, ne vlla sponsalia publica propria auctoritate dissoluantur.
4. Quid sit faciendum, cum sponsalia publica sunt, & causa dissolutionis secreta?

1. **C**ommunis, & vera resolutio est stante certa causa, iure, & facto dissoluedi sponsalia nullam Iudicis auctoritatem requiri, quia nullibi cauerur necessariam esse, & dissoluedi iure proprio vitur. Aliquando tamen ratione vitandi scandali Iudicis auctoritas exigitur. Sic Syluest. *verb. Sponsalia quæst. 11.* Nauarr. *cap. 22. num. 28.* Sanch. *disp. 69. num. 3.* Gutier. *cap. 35. num. 4.* Valen. *disp. 10. quæst. 2. part. 5.* Rebell. *lib. 4. quæst. 8. sect. 9.* Basil. Ponce, *lib. 12. cap. 18. in fine.* Notanter dixi stante certa causa iure & facto, certitudine, inquam morali, quæ ex fama, ex testibus, ex experientia habetur, quæque prudentem mouere potest ad iudicium, uti notauit Sanch. *lib. 1. disp. 69. num. 9. & disp. 72. & 73.* Coninch. *disp. 23. dub. 11. num. 82.* Nam si solum dubia causa ex iure sit, eo quod satis exploratum non est esse sufficientem; vel ex facto, quia non tibi moraliter constat eam adesse, nequaquam poteris ab sponsalibus resiliere; quia nequis priuare alterum iure quæsito certo ob causam dubiam, sicuti aliis relatis docet Sanch. *dicta disp. 69. num. 8.* Gutier. *cap. 35. num. 7.*

2. Dixi aliquando ratione vitandi scandali Iudicis auctoritatem necessariam esse, quod solum contingere potest, quando sponsalia publica sunt, & causa dissolutionis secreta, nam si causa dissolutionis iure certa est, & facto publica, nullum scâdalum iuste rimeri potest, ut benè Nauarr. *c. 22. n. 28.* Gregor. Lopez, *leg. 8. t. 1. part. 4. verbo, mas en coâas.* Sanch. *lib. 1. disp. 69. n. 4.* Gutier. *cap. 35. n. 5.* Basil. Ponce, *lib. 12. cap. 18. num. 8.*

3. In aliquibus tamen diocesis prudenter statutum est, ne vlla sponsalia publica propria auctoritate dissoluantur, sed interpellato Iudice: tum ut causa dissolutionis exactius inuestigetur, tum ut omnis suspicio mali remoueatur, quam consuetudinem teste Layman. *c. 2. de sponsalib. in fine* approbat D. Thom. *in 4. dist. 27. quæst. 2. art. 3.* Richard. *ibi artic. 3. quæst. 3.* Paludan. *quæst. 2. S. Anton. 3. part. tit. 1. capit. 18. §. 1.*

4. Rogabis igitur, Quid in eo euentu facere debeas, si cum sunt sponsalia publica, causa dissolutionis secreta sit? Et idem est quoties compelleris promissis stare, & habes iustam causam resiliendi? Respondeo monere partem debes, & comminari publicationem defectus, quod si non acquiescat, deferre poteris ad iudicium defectum occultum, quia illa delatio est tui iuris defensio, uti benè probat aliis relatis Sanch. *lib. 1. disp. 70. num. 2.* Paul. Layman. *lib. 5. sum. tract. 10. 2. p. c. 2. num. 12. vers. quæres.* Basil. Ponce, *lib. 12. c. 18. n. 8.* Coninch. *disputat. 23. dub. 11. num. 93.* Rebell. *lib. 4. quæst. 8. sect. 9.* Testesque id crimen scientes reuelare tenentur, ut ius quod habes resiliendi obtineas, sicuti docuit Coninch. & Sanch. *loc. alleg.*

Quod si crimen ita occultum sit, ut in iudicio probare non possis, vel quia nemini alteri notum est, vel esto alicui notum sit, recusat ferre testimonium, poteris eo casu propria auctoritate ab sponsalibus resiliere, quia obligatio repellendi Iudicem cessat: siquidem ea interpellatio tibi perniciosa esse potest, quippe ob defectum probationis cogi poteris stare sponsalibus, quibus non teneris, sicuti aduertit Sanch. *lib. 1. disputat. 69. num. 7.* Layman. *lib. 5. tract. 10. 1. p. capit. 2. num. 12.*

Verum si pars non te permittat resiliere, & à Iudice compellaris, cum hæc compulsio in re iniusta sit, falsæque præsumptioni nitatur, in foro conscientie non es obligatus parere, sed mediis omnibus subterfugere mandatum poteris.

Ad extremum aduerto Iudicem pro sponsalium dissolutione solum esse Ecclesiasticum Ordinarium, vel Delegatum, non Parochum, qui in foro externo iurisdictionem non ha-

bet, uti docuit Paludan. *in 4. d. 27. quæst. 1. num. 38.* Sanch. *disp. 69. num. 10.* Gutier. *c. 35. in fine.*

PUNCTUM XXXII.

Quæ probatio requiratur pro sponsalium dissolutione?

1. Ex triplici capite probatio desumitur.
2. Si uterque contrahens testetur adesse causam, Index sententiam pro dissolutione ferat. Et idem est, quando vnus qui optat matrimonium prædictam causam testaretur.
3. Vnus testis iuratus sufficit ad impediendum matrimonium.
4. Explicatur prædictum dictum.
5. Si sponsalia sint iurata, negant plures vnicum testem deponentem ex certa scientia sufficere ad eorum dissolutionem.
6. Verius est oppositum. Et satisficit obiectioni.
7. Fama à fide dignis orta præbet sufficientem causam dissoluedi sponsalia etiam iurata.
8. Quid dicendum, cum causa qua allegatur non impedit matrimonium, sed concedit alteri ius resiliendi.

1. **E**X triplici capite desumi potest Probatio causæ pro sponsalibus dissoluedis requisita: Primò ex testimonio ipsorum contrahentium, Secundò ex aliorum dictis, Tertio ex fama. Deinde allegari potest causa ad sponsalia dissolueda matrimonij contrahendi impeditiua, ut si allegetur impedimentum consanguinitatis, affinitatis, cognationis, aut similitum, vel allegetur causa, quæ matrimonium non impedit, sed ea posita licetè contrahi potest, qualis est fornicatio, dos non soluta, paupertas superueniens contagiosa infirmitas, &c. His positis,

2. Si uterque contrahens testetur adesse causam dissoluedi sponsalia, optimè Index sententiam pro dissolutione ferre potest, quia esto causa vera non sit, sed ficta, eo dicto contrahentes sibi inuicem obligationem remittunt, & in sponsalium dissolutione consentiunt, uti dixit Menoch. *lib. 2. de arbitrar. casu. 103. num. 2.* Sanch. *lib. 1. disp. 72. num. 2.* Gutier. *c. 36. num. 18.* Coninch. *disp. 23. dub. 11. num. 77.* Mascard. *de probation. concl. 1035. num. 17. & 18.* Quod idem est dicendum, quando prædictam causam adesse testaretur vnus ex contrahentibus, qui matrimonium celebrare optat. Ex *cap. attestaciones de desponsat. impuber.* nam suo testimonio matrimonium recusat celebrari, qua recusatione iuncta cum dissenso alterius partis, vtraque pars ad dissolueda sponsalia concurrit, & consequenter ex vtriusque consensu dissoluedur, ut benè obseruatur Menoch. Mascard. Gutier. Sanch. & Coninch. *locis allegatis.* Secus esset si testaretur impedimentum qui matrimonium renuit celebrare, non enim est illi credendum, cum sit confessio in sui fauorem, & in alterius præiudicium, sicuti dixerunt prædicti Doctores.

3. Si verò ex aliorum testimonio probatio sumenda sit, probandaque sit causa impediens matrimonium, vnus testis iuratus qui deponat se certò impedimentum scire sufficit, tamen si criminolus sit, suamque turpitudinem fateatur, nec fuerit citatus, sed à parte productus, vel ex generali mandato Parochi reuelandi impedimentum coactus, nec publicè, & parte citata testimonium ferat, sed clam, & absque nominis publicatione, nisi sponsalia essent iurata, quia ob firmiorem iuramenti obligationem exactius testimonium requiritur, ac proinde nomen testis coram partibus publicari debet; aliàs ad prædicta sponsalia dissolueda insufficientis iudicabitur, sicuti hæc omnia colliguntur ex *capite super eo, el. 2. de Testibus, capite præterea el. 2. de sponsalib. & leg. 18. tit. 19. part. 4.* & tradunt aliis relatis Mascard. *de probat. conclus. 1035. & num. 3.* Sanch. *lib. 1. disp. 71. & num. 2.* Gutier. *de matr. c. 36. & n. 2.* Coninch. *disp. 23. dub. 11. n. 77.* Etenim cum in præsentibus agatur de impediendo peccato, quod sponsi impediti committerent contrahendo contra Ecclesiæ prohibitionem, minori probatione ius contentum est. Neque obest, quod post matrimonium contractum ad illud dissoluedum, seu declarandum nullum, duo testes omni exceptione maiores requirantur. *cl. licet de Testibus. c. 1. de consanguinit. & affinit.* Nam esto ibi agatur de impediendo peccato, quod contrahentes committunt, si impediti à matrimonio in eo perseverent, agitur simul de iure quæsito, seu possessò tollendo, & de dissoluedo vinculo, quod per se insolubile est. Quo casu mirum non est, quod vrgentiores probationes requirantur.

4. Dixi testem debere esse iuratum, nam esto agatur de peccato vitando, agitur etiam de tertij præiudicio; in quo nemini nisi iurato creditur, *capite, tua de cohabitatis. clericor. & tradunt aliis relatis Couaruu. 4. decretal. 2. p. capit. 6. §. 10. numero 21.* Sanchez, *disputat. 71. numero 10.* Gutier. *lib. 1. canon. 99. capit. 11. numero 31. & de matrim. capit. 36. numero 8.* Irem debet deponere de impedimento ex certa scientia, aliàs eius testimonium de auditu non sufficit. Tum quia non iurat subesse impedimentum, sed audiuisse. Tum quia eius testimonium non potest esse firmius eò, à quo impedimentum

mentum audiuit, qui tamen de hoc impedimento non præstitit iuramentum: sicuti rectè dixit Coninch. *dicto dub. 11. num. 79. Sanch. disp. 71. num. 10. Gutierr. cap. 36. num. 9.* Excipi tamen debet, nisi testetur de impedimento consanguinitatis, vel affinitatis, nam eo casu si deponat se audiuisse saltem à duobus suis maioribus, distinguatque apertè gradus ab utraque parte iuxta Textum in *c. licet ex quadam de Testibus* ei fides adhibetur: qui ea aperta gradus computatio æquiualeat depositioni certæ de impedimento, ob quam causam in *dicto capite licet* requiruntur duo testes de audita consanguinitate deponentes; quia agebatur de matrimonio contracto dissoluen-do, pro cuius dissolutione duo testes necessarii sunt. Cùm ergo pro sponsalium dissolutione vnus sufficiat, si hic deponat de audita consanguinitate distinguens apertè gradus ab utraque parte plenam probationem constituet. Secundùm Couaruu. 4. *decret. 2. part. cap. 7. §. 10. num. 11. Gutierr. canon. 99. lib. 1. c. 11. num. 34 & de matr. c. 36. num. 10. Sanch. lib. 1. disp. 71. n. 11. Malfard. d. conclus. 1035. num. 10. & alios.* Denique deponens debet esse persona honesta, non verò vilis; hæc enim neque ad denunciam admittitur, nisi factum ita clandestinum sit, vt alter non possit probari, *Argum. Textus cum Glossa cap. cum dilecti de electione. c. præterea, de Testibus:* cui testimonio quantum deferri debeat, Iudicis arbitrio remittendum est, vt latè tradit Menoch. *de arbitr. lib. 2. casu 90. & notariunt Sanch. d. disp. 71. num. 12. Gutierr. d. cap. 36. num. 12.*

5. Difficultas autem non leuis est, An si sponsalia iurata sint, sufficiat vnus testis deponens ex certa scientia de impedimento? Negant Gloss. *cap. super eo de consanguinit. & affinit. verbo fama & c. præterea el. 2. de sponsal. verbo nisi.* Gregor. Lopez, *leg. 18. tit. 9. part. 4. verbo iura.* Paludan. in 4. d. 27. *quest. 1. art. 3. casu 9. num. 27. & alij* relati à Sanch. & Gutierr. statim referendis. Mouentur tum ex *dicto capite præterea*, vbi dicitur vnus testimonium sufficere ad dissoluenda sponsalia, nisi sint iurata. Tum ex *dicta leg. 18. ibi:* [mas si tal desposorio como sobredicho es fuehe firmado por jura, no seria creido en su cabo ninguno destos sobredichos.] Tum ex *cap. cum in tua 27. de sponsalib. ibi:* *Ultra testem fama requiritur, eo quòd illa sponsalia iurata erant.* Tum ex ratione, quia ideo vnus testis deponens de impedimento sufficit ad sponsalia non iurata dissoluenda, quia agitur de peccato sponforum vitando, quod maximè fauorabile esse debet; at cùm sponsalia iurata sunt, agitur de impedienda iuramenti obseruatione, ergo hæc obseruatio, vt pote certò debita omittenda non est ob impedimentum incertum, nec plenè probatum.

6. Nihilominus verius, & probabilius est sufficere vnicum testem integrum de causa impeditiua matrimonij deponentem. Sic alijs relatis docent Couaruu. 4. *decret. 2. part. c. 7. §. 10. num. 22. Malfard. de probat. concl. 1035. n. 10. Sanch. disp. 71. num. 8. Gutierr. de matr. cap. 36. num. 7.* Mouentur; quia probatio famæ de impedimento sufficiens est ad sponsalia etiam iurata dissoluenda, vt deciditur *capite super eo de consanguinit. & affinit.* Sed vnus testis integer æquè, imò efficacius ac fama probat, vt est in confesso apud omnes, & vt videre est in Malfard. *de probationibus concl. 753. Sanch. lib. 2. de matr. disp. 45. numero 27.* Ergo, &c. Deinde in *capite super eo de testibus* expressè dicitur vnus testimonium sufficere ad dissoluenda sponsalia, neque restringitur decisio ad sponsalia non iurata. Ergo non est à nobis restringenda, præcipuè cùm ad ducta pro contraria parte non vergeant.

Nam testis, cuius mentio fit in *cap. præterea* non erat omni exceptione maior, quia nomine non publicato deponeret, allegabatque turpitudinem suam, cùm tamen ad dissoluenda sponsalia iurata vni testis coram partibus publicandum esset. Idem dici potest ad *leg. 18.* testis enim ibi adductus consanguineus est contrahentis, & ob eam causam aduersus sponsalia iurata non plenè probat. Testis verò relatus in *cap. cum in tua* non deposuit, sed solum denunciavit impedimentum, idcoq; mitum non est, quòd ultra eius denunciationem fama impeditiua probata requiratur, vt bene ex Alexand. de Neuo *ibi, num. 9.* notariunt Sanch. *d. disp. 71. n. 14. Gutierr. cap. 36. num. 13.* Ad rationem autem respondeo, siue sponsalia iurata sint, siue non, semper agi de vitando peccato sponforum, ne impediti matrimonium contrahant, neque ibi agitur de impedienda iuramenti obseruatione, sicuti nec de impediendo iure alterius quæsitò, quia stante ea probatione de impedimento, obseruatio iuramenti, & ius sponforum sibi quæsitum cessat.

7. Tertio ex fama à fide dignis orta sumitur sufficiens probatio ad sponsalia etiam iurata dissoluenda, vbi deciditur, *c. super eo de consanguinit. & affinit.* & tradunt aduersus Paludan. ex communi sententia Couaruu. 4. *decret. 2. part. c. 7. §. 10. n. 22. Sanch. disp. 71. num. 14. Gutierr. de matr. c. 36. n. 13.* Vt autem fama probet debet esse allegata, & probata, quia Iudex non aliter iudicare potest. Quare non credo quòd ait Sanchez *d. disp. 71. num. 15.* sufficere esse impedimentum notorium, nisi esse notorium probeatur, aliàs Iudex sententiam ferret ex priuata noticia, & non publica, vt bene notariunt Gutierr. *num. 14.* Iudex autem priuata famæ noticia ductus poterit per ipsam

Ferd. de Castro. Sum. Mor. Part. V.

de plano, & absque ordine vllò iudiciario, & absque vlla participatione de impedimento inquirere, sicuti alijs relatis dixerunt Sanchez *disp. 71. numero 5. Gutierr. cap. 36. num. 14.* Et licet Sanchez probauerint in hæc specie opus non esse, vt testes iurent, rectius Gutierr. Affirmauit id necessarium esse, eo quòd testis non iurato in præiudicium tertij credi non debet, vt *superius* diximus, & docuit ipse Sanch. *n. 10.* Deinde debet esse forma non infirmata alijs clarioribus probationibus contrariis ex Textu, in *c. cum in tua de sponsalibus & ibi Gloss. verbo, famam.* Malfard. *d. concl. 1015. num. 14. Sanchez d. disp. 71. num. 16. Gutierr. cap. 36. num. 15.* Infirmatur autem prædicta fama consanguineorum iuramento ex *dicto capite cum in tua, & ibi Abbas, & Alexand. de Neuo. Sanch. n. 17. & Gutierr. supra num. 15.* imò & ipsorum contrahentium iurantium se non esse consanguineos, arbitrioque Iudicis relinquuntur, quantum huic iuramento deferendum sit, vt ex Malfard. *num. 16. Sanch. & Gutierr. loc. cit. constat.*

Et licet Anon. *cap. super eo de eo qui cognouit consanguin. n. 7. & ibi Præposit. num. 4.* censeant rumorem sufficere ad impediendum matrimonium, verius tamen insufficientem esse, vt colligitur ex *capite super eo.* Tantum enim famæ, quæ est acclamatio seu opinio maioris partis victiæ, in qua ad minus habitant decem conceditur hæc potestas, vt virtute illius dissolui sponsalia possint; non autem rumori, qui est opinio minoris patris, vt ex Gloss. Cardin. Alexand. de Neuo docuit Sanchez *d. disp. 71. in fine, numero 18. Gutierr. d. cap. 36. num. 16.*

8. Hucusque loquuti sumus de probatione causæ impediendæ matrimonium; ac si causa quæ ad sponsalium dissolutionem allegatur, matrimonij impeditiua non est, sed solum concedit alteri ius resiliendi, esto Paludan. in 4. *disp. 27. quest. 1. art. 3. casu 1. num. 17.* existimet vnicum testem, vel famam iuxta supradicta satis esse, vt Iudex sponsalia dissoluat, merito contrarium docet Sanch. *lib. 1. disp. 71. num. 7. Gutierr. cap. 36. num. 17. Coninch. dub. 11. conclus. 4. num. 8. Layman. lib. 5. tract. 10. 1. part. cap. 2. num. 12. vers. Dico 3.* eo quòd in dicto euentu non agitur de peccato vitando, ob cuius rationem concessum est in *dicto cap. super eo, & cap. præterea*, quod vnus testis, vel fama sufficiant. Sed tractatur de solo tertij præiudicio, vbi necessarii sunt duo testes, sicut in omnibus alijs causis ex *leg. vt iurisurandi, Cod. de testibus cap. licet ex quadam, cap. veniens cap. in omni negotio de Testibus* Excipit tamen Layman. *dicto num. 12.* nisi timerentur infelices exitus, & scandala ex tali matrimonio, quia eo calu vnus testimonium sufficiens esset, sed est frustranea exceptio, nam stante eo timore probabili sponsalia dissolui possent nulla alia causa comprobata. Illud verò certum esse debet pro foro conscientie ad dissoluenda sponsalia vnicum testem fide dignum etiam non iuratum sufficere, quia ex vi illius testimonij probabiliter, & prudenter iudicare potes impedimentum adesse, vt dixit Sanch. *disp. 73. num. 2. Gutierr. cap. 36. num. 17.*

PUNCTVM XXXIII.

An pars iustè ab sponsalibus resiliens ob ingressum religionis, vel ob aliud impedimentum inculpabile teneatur comparti soluere expensas, si quas in parandis nuptiis fecit?

- 1 Affirmant plures.
- 2 Verius est nullam esse obligationem iustè resilienti.

1. Affirmant Gutierr. *lib. 2. canon. 99. cap. 22. à num. 19. & de matr. cap. 78. num. 3. Henriq. lib. 12. de matrim. cap. 10. in fine. Paul. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. 1. part. cap. 2. num. 9.* ducti ex eo quòd contrahentes tacitè obligentur se seruare indemnes casu quo absque culpa sponsalia soluantur, *Argum. Textus in leg. si pecuniam §. ff. de conditione causa data 2.* vbi dans pecuniam alicui vt iret Capuam altero nondum profecto pœnitere potest, ita tamen vt profecturo soluat expensas, si quas fecit, neque enim æquum erat, vt profecturus damnum pateretur, cum nullum ex dissolutione contractus commodum reportaret, potius enim illud damnum pati debebat qui ob sui commodum contractum dissoluit. Ergo soluens sponsalia absque alterius culpa, alterum indemnem seruare debet.

2. Ceterum etsi hæc sententia satis probabilis sit, probabilior est existimo affirmantem nullam iustè resilienti obligationem esse soluendi expensas ab alio factas, quam tenet Petr. de Ledesm. *de matr. quasi. 47. art. 5. dub. 2. Sanch. lib. 5. de matr. disp. 5. numero 3.* eo quòd nullo iure cautum sit sic resilientem obligatum esse ad prædictas expensas: nam lex *si pecuniam* id non probat, nam dans pecuniam profecturo Capuam idè obligatur seruare indemnem profecturum, si ante profectionem pœniteat, quia ipse pœnitere potest, non tamen profecturus, & cum sit inæqualis

conditio, merito obligatur soluere profecturo expensas, si quas in parando itinere fecit; quippe non in sui fauorem, sed in fauorem dantis pecuniam supponentur factæ. Secus vero est in sponsalibus, in quibus æqualis est vtriusque sponsi conditio, vterque enim iuste resilire potest impedimento apposito, vel religionis ingressu. Non igitur ex vi juris positum vnus alteri obligatur expensas soluere. Ex natura autem contractus hæc obligatio non infertur necessario, siquidem potest fieri absque eo quod vnus alteri ad prædictas expensas obligetur, quinimo sic videtur fieri, dum hæc obligatio non exprimitur, & ius liberè resiliendi cuiuslibet est concessum. Et per hæc fit satis oppositæ rationi.

PUNCTVM XXXIV.

Qualiter puella in loco tuto constituenda sit, cum ab alio exigitur pro sponsa?

- 1 Quoties est timor alicuius violentiæ, si in domo parentum existat puella, debet iudex eam in loco tuto constituere.
- 2 Ibi constituta examinanda est interposito iuramento de fide data.
- 3 Examinata puella, si nubere velit vno contentente, statim ei tradenda est. Secus si negauit fidem datam.
- 4 Idem est dicendum, si in potestate matris, vel tutoris existat.

1. **P**otest exigi à duobus simul contententibus de fide data, vel ab vno tantum. In vtroque casu si probabilis sit timor alicuius violentiæ, si puella in domo parentum, seu consanguineorum commoretur, potest, & debet, iudex Ecclesiasticus eam in loco tuto, vt in Monasterio Monialium, vel alia domo constituere, quia ad ipsum pertinet, ne damnum innocentem inferatur, neque matrimonia coactè fiant, sicuti habetur *cap. cum locum. 14. de sponsalib.* & tradit ibi Abbas, Præpositus, & Doctores communiter.

2. Constituta puella in eo loco examinanda est à Iudice interposito iuramento de fide data cuius ex illis duobus viris fidem dederit? factaque illius declaratione non statim illi viro tradenda est, tamen si velit, sed concedendum est alteri colliganti tempus probandi prius sibi fidem datam esse, & iuxta illius probationem causa decidenda est, interim tamen permanere debet puella in eo loco, vt colligitur ex dicto *cap. cum locum;* ibi: *Faciatur puellam de cuius matrimonio queritur in domo, in qua nihil eam timore oporteat honeste teneri, donec prædicta causa terminata fuerit, & sententia sine contradictione cuiusque valeat executioni mandari, & notauit Gutierrez. de matr. cap. 37. post. med. vers. rursus num. 3.*

3. Quod si vnus tantum contendat, sitque probabilis timor violentiæ, vel ab ipso, eiusve consanguineis, vel à puellæ parentibus: constituta in loco tuto, neminique suspecto examinanda est, eiusque liber consensus explorandus. Quo explorato si nubere velit contententi statim absque vlla mora Iudex Ecclesiasticus sumpta summaria informatione nullum inter ipsos impedimentum adesse, eos coniunget, vel coniungi faciet. Verum si ipsa fidem assertam negauerit, remanere debet in deposito, quousque sententia ferenda sine contradictione cuiusque executioni mandari possit, iuxta prædictum Textum *cum locum.* Probabile tamen est (vt inquit Gutierrez. dicto *cap. 37. num. 3. circa finem.*) reddi posse parentibus interim dum lis agitur, & exactior sponsalium probatio fit, & imposito illis præcepto sub censura, sumptisque fideiussoribus idoneis competentis pœnæ pecuniariæ soluendæ, ne durante lite alteri puella nubat, neque ex illo loco exibat, cuius decreti Parochi illius loci monendi sunt, & sub censuris, aliisque pœnis astringendi, ne contra faciant.

4. Ob eandem causam, si mater legitima tutrix filiam impuberem alicui in matrimonium promiserit, remouenda est ab eius consortio, & in loco tuto collocanda, quousque pubes facta liberum consensum de matrimonio contrahendo præster, quia existens sub potestate matris tutricis præsumi potest coactè consensura ei, cui à matre promissa est. Sic Paul. de Castro, *conf. 127. volum. 1. Couaruu. 4. decretal. 2. part. cap. 3. §. 6. num. 2. Gutierrez. dicto cap. 37. vers. in tertio casu.*

Qui censent ob prædictam causam non esse matrem à tutela remouendam, tamen ab educatione filix remouetur.

DISPUTATIO II.

De matrimonij essentia.

PUNCTVM I.

Vnde dicatur matrimonium: Et quid sit?

- 1 Vnde dicatur matrimonium?
- 2 Matrimonium multipliciter sumitur, & eius definitio propria expenditur.
- 3 Satisfit obiectioni, & declaratur, qualiter Beatissima Virgo matrimonium contraxerit?
- 4 Triplex est matrimonium.
- 5 Quo tempore matrimonium est institutum in ratione contractus?
- 6 Quo tempore in ratione Sacramenti, & à quo fuerit institutum?
- 7 Matrimonium Sacramentum virtutem habet conferendæ gratiam ex opere operato.

MATRIMONIUM dicitur teste Aug. lib. 19. contra Faustum, c. 26. & Aulo Gellio lib. 18. c. 6. quia scemina nubit, vt mater efficiatur. Vocatur connubiū, seu nuptiæ, quia virgo quasi nube obtegitur, & velatur cum nubit in signum subiectionis viro, & erubescentiæ, iuxta illud Gen. 20. *Hoc erit in velamen oculorum ad omnes qui tecum sunt.* Fateor tamen nuptias potius solemnitate, & celebritate contractus coniugalis, quam ipsum coniugium, significare, vt dixit Velemeq. in *para. tit. de ritu nuptiar. num. 1.* Denique appellatur coniugium, quia duos in carne vna coniungit. Quod si roges, quare matrimonium potius à matre nomen acceperit? Plures congruentias adducit Nicol. Motius de matr. in *princ. num. 1.* duæ mihi videntur potissimæ. Prima, quia prolis, ad quam matrimonium dirigitur mater certa patens est. *leg. 5. ff. de in ius vocando,* cum tamen sæpè pater incertus sit. *leg. filium ff. de his qui sunt sui, vel alien. iuris.* Secunda, quia scemina in matrimonio grauius onus sustinet, quippe prolem in vtero, & extra vterum sua substantia alit, donec per se quodammodo stare possit.

2. Deinde matrimonium aliquando sumitur pro ipso contractu, quo sponsi sibi inuicem mutuam in corpora potestatem concedunt ad matrimonij vsum, frequentius tamen pro ipsa potestate, & sic sumptum communiter definitur. *Coniunctio maritalis viri, & scemina inter legitimas personas indiuiduam vitam, consuetudinem retinens, vt colligitur ex Modestino leg. 1. ff. de ritu nuptiar. §. 1. insit. de parua potest. cap. 1. illud, in fine de præsumpt. & in summa 27. q. 2. leg. regia. 1. tit. 2. part. 4. & tradunt omnes Doctores apud Couaruu. in. 4. decret. 2. part. in *princ. num. 1. Matien. leg. 5. compilas. in Rub. tit. 1. num. 1. Thom. Sanch. lib. 2. de matr. disp. 1. n. 1. Basil. Ponce lib. 1. de matr. cap. 2.* Dicitur *Coniunctio maritalis,* quia ex mutua traditione manent coniuges vniti, & ligati, & quasi vnum effecti. *Viri, & scemina,* vt exprimentur personæ coniungendæ, quæ debent esse legitimæ, hoc est nullo impedimento astrictæ. *Indiuiduam vitam consuetudinem retinens,* id est insolubilem: in quo matrimonium ab aliis contractibus longè differt, qui mutuo consensu celebrati mutuo consensu dissoluantur, non sic matrimonium ex Diuina institutione: tum vt proles aptius generetur, & educetur: tum vt coniunctio Christi cum Ecclesia significetur.*

Verum quia prædictus contractus à Christo Domino in Sacramentum eleuatus est, sic placet Toletus lib. 7. *sum. cap. 5.* esse definiendum, vt sit contractus viri, & sceminae legitimus, quo mutua corporum potestas traditur gratia spiritualis collatiuis consentit Gregor. de Valen. 4. r. *disp. 10. quaest. 1. part. 1. Basil. Ponce lib. 1. de matr. cap. 2. num. 10.*

3. Quod si obiecias. Beatissima Virgo voto castitatis adstricta teste August. lib. de virginis. cap. 4. ex Diuino mandato (aliter enim non poterat) matrimonium contraxit cum Ioseph, *Matth. 1. Luca. 2.* cui tamen non videtur in sui corpus potestatem ad copulam concessisse: ergo de essentia matrimonij non est hæc potestas. Respondeo cum Gratiano in *cap. beata 27. q. 2.* Beatissimam Virginem concessisse Ioseph prædictam potestatem, sed quia Diuino Spiritu secuta erat ea potestate nunquam fore vsurum, potuit matrimonium contrahere; quia de essentia matrimonij non est generatio, sed potestas ad generandum, & consequenter neque consensus in generationem, sed in illius potestatem. Quod si iterum obiecias, sæpè coniuges non possunt sibi mutuo petere, nec reddere debium, vt contingit cum confirmato matrimonio ex cõmuni consensu professionem in religione approbata emittunt, & tamen matrimonium perseuerat. Ergo matrimonium non est potestas ad vsum generationis. Respondeo negando consequentiam, quia verè potestatem habent tamen extrinsecè impedi

impeditam ob castitatis votum, sicuti si à Superiore ob aliquas causas esset illis copula prohibita, prohibitio non tollit potestatem, etsi vltimè impediat. Quare sic impediti peccarent contra Superioris præceptum, vel votum, sed non contra iustitiam, cum re propria vterentur, est enim accessus ad suam non ad alienam.

4. Triplex est matrimonium, legitimum, ratum, & consummatum. Legitimum est, quia secundum leges fit, seu legitimo consensu contrahitur, quod commune est omni matrimonio, tam in lege naturæ, quam gratiæ. Ratum appellatur, qui Sacramento fidei, scilicet baptismo signatur, sicuti definiit Innocent. III. *cap. quanto de Divortijs* ibi. *Nam est matrimonium verum inter infideles existat, non tamen est ratum; inter fideles autem verum, & ratum existit matrimonium, quia Sacramentum fidei, quod semel est admissum nunquam amittitur, sed ratum efficit coniugij Sacramentum, ut iam in coniugibus illo durante perduret. Consummatum verò nuncupatur, quia copula subsequente consummatur, & perficitur, sicuti venditio traditione rei venditæ. Præterquam quod matrimonium legitimum favore fidei solui potest, cum alter ad fidem convertitur alio renuente, ratum verò professione religionis, at consummatum nunquam dissolvitur, idèoque ex Innoc. III. *in c. debitum, de Bigamis, & Eugenio IV. in decreto vlt. Florent. Concilij* colligitur matrimonium triplicem significationem habere, significat enim primum quatenus est legitimus contractus coniunctionem Dei cum anima fidei per gratiam. Secundò quatenus, est Sacramentum signat coniunctionem Christi cum tota Ecclesia per baptismum. Tertio quatenus est Sacramentum consummatum coniunctionem denotat hypostaticam Verbi Divini cum Humana natura, quæ omni ex parte insolubilis est, sicut matrimonium consummatum.*

5. Quando autem matrimonium institutum sit tam in ratione contractus, quam Sacramenti non satis constat. Probabilis est in ratione contractus, & in officium naturæ institutum esse, cum à Deo fuerint Adamus, & Eva creati; nam eo ipso illis fuit concessum posse matrimonium contrahere, & sibi invicem potestatem in corporis vsum concedere, sicuti tradit Adrian. *in 4. quæst. 1. de matrim. §. quoad primum. Petr. de Ledesm. de matr. quæst. 41. art. 1. dub. 1. Gab. Vazq. disp. 1. de matr. cap. 3. Basil. Ponce. lib. 1. cap. 3. a num. 3. & colligitur ex capitulo naturale dist. 1. Ut autem nostri parentes eam potestatem, quam ex ipsa natura habebant ad executionem reducerent præceptum illis Deus imposuit *Genesis. 1. cum dixit Crescite, & multiplicamini*, quod præceptum executi sunt *Genes. 2. cum Adam dixit Eux, Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. &c.* Quibus verbis credibile est ex parte Eux alia similia correspondisse sicque consensus declaratum esse. Contraxerunt igitur matrimonium ante peccatum in officium naturæ; hoc est in generis humani propagationem, post peccatum verò ille contractus, qui antea solum erat in officium naturæ, fuit in remedium concupiscentiæ. Porro hoc præceptum non fuit latum absolute, & indifferenter pro omni tempore, sed pro tempore, quo adfuerit necessitas generis humani propagandi. Cum ergo genus humanum in præsentem latius propagatum sit, cessat huius præcepti obligatio abque prædicti præcepti reuocatione, ut optime aduertit Petr. de Ledesm. *d. quæst. 41. art. 1. dub. 1. Basil. Ponce lib. 1. de matr. cap. 4. num. 8.**

6. In ratione Sacramenti certum de fide est à Christo Domino esse institutum, ut expressè definitur à Concilio Florent sub Eugenio IV. in decreto fidei post vltimam sessionem, & à Trident. *sess. 24. cap. vlt.* & pluribus exornant D. Thom. *2. 2. quæst. 100. art. 2. & in 4. d. 26. quæst. 2. art. 2. in corp.* Rebell. *de obligat. iustit. lib. 2. de matr. q. 3. Couaruu. 4. decret. 2. p. c. 1. §. unico num. 3. Bellarmin. de matrim. lib. 1. c. 2. Sanch. lib. 2. disp. 4. Gab. Vazq. disp. 2. de matrim. cap. 4. Basil. Ponce lib. 1. cap. 5. per totum. Coninch. disp. 2. dub. 2. numero 14. Paul. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. 2. p. cap. 2.*

Quando autem Christus matrimonium in Sacramentum eleuauerit incertum est, probabilis cum eius inseparabilitatem præcepit, & commendauit *Matth. 19. dicens: Quod Deus coniunxit homo non separet.* Sicuti iudicauit Trident. *sess. 24. in princ.* Loquens de huius Sacramenti institutione, & tradit aliis relatis Sanch. *lib. 2. de matr. disp. 4. Paul. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. 2. part. cap. 2. num. 1. Basil. Ponce, lib. 1. cap. 6. Quare cum Ioan. 2. non Sacramentum instituit, sed instituendum approbauit.*

7. Ex his infertur eam virtutem matrimonium Sacramentum habere, quæ omnibus Sacramentis nouæ legis inest, scilicet conferre gratiam ex opere operato dignè suscipientibus, ut colligitur ex Trid. *sess. 7. can. 6. & 7. & dicta sess. 24. in princ.* An autem existenti in peccato mortali, & bona fide existimanti se contritum esse, & cum tamen solum attritus sit primam gratiam conferat, piè credendum ex Dei benignitate. Cum receptum apud Doctores sit Sacramenta suos conferre effectus non ponentibus obiectionem. Hic autem qui inuincibiliter in mortali accedit, obiectionem non est censendus apponere.

PUNCTVM II.

Quæ matrimonia sint Sacramentum?

- 1 Post Christi institutionem matrimonium à fidelibus contractum est Sacramentum.
- 2 Affirmant aliqui matrimonium fidelium non solum in fieri, sed in facto esse verum Sacramentum.
- 3 Verius est in facto esse verum Sacramenti rationem non habere, & facisse obiectioni.
- 4 Aliqui affirmant posse fideles matrimonium contrahere, quin Sacramentum suscipiant.
- 5 Verius est opposita sententia.
- 6 Soluuntur rationes contraria.
- 7 Negant aliqui matrimonium fidelium per procuratorem contractum esse Sacramentum.
- 8 Oppositum tenendum est.
- 9 Satisfit fundamentis oppositis.
- 10 Affirmat Socus fidelem baptizatum contrahentem cum infideli suscipere verum Sacramentum.
- 11 Oppositum certum est.
- 12 Satisfit rationi contraria.
- 13 Communis sententia defendit vtroque coniuge infideli ad fidem conuerso eorum matrimonium suscepto baptismo fieri Sacramentum.
- 14 Verius existimo nunquam Sacramentum effici.

1. **T**amet si matrimonia legis naturæ, & scripturæ sint Sacramentum latè & minus propriè, quatenus erant signa coniunctionis Dei cum homine per gratiam, ut colligitur ex *cap. gaudemus de Divortijs, cap. debitum, de bigamis, & tradit Leo epist. 92. ad Rusticum. August. lib. 2. de nups. cap. 21.* Ac cum virtutem non haberent sanctificandi coniuges ante Christi institutionem; ea de causa propriè Sacramentum non debent nuncupari. Post institutionem verò Christi illud solum matrimonium Sacramentum est, quod est à fidelibus, hoc est à baptizatis susceptum; nam cum baptismus inania sit, & necessaria dispositio ex Diuina institutione ad reliqua omnia Sacramenta suscipienda, nequit vllus qui baptizatus non sit Sacramentum matrimonij suscipere, tamen in matrimonium copuletur. Neque obstat, quod Innocent. III. *in cap. veniens de clerico non baptizato* dixerit non baptizatum suscipere posse matrimonium, & Eucharistiam: id enim intelligi debet de susceptione matrimonij in ratione contractus, & de susceptione Eucharistiæ materiali non formali. Præterquam quod ibi Innocent. non definiendo, sed dubitando ea verba protulit, sicuti aduertit Rebell. *lib. 2. de matr. q. 3. n. 16. Basil. Ponce, lib. 1. cap. 6. n. 5.*

2. Sed, An ipsum matrimonium fidelium non solum in fieri, sed in facto esse sit verum Sacramentum? nonnulla est difficultas. Affirmant esse Bellarm. *lib. 1. d. matr. cap. 6. Sanch. lib. 2. disp. 5. num. 7. Ferdinand. Rebell. lib. 2. de matr. q. 4. Paul. Laym. lib. 3. tract. 10. 2. part. cap. 2. num. 4.* Ducuntur, quia celebrato matrimonio coniuges inter se perpetuò vniti, & copulati significant vnionem Christi cum Ecclesia, vel Verbi cum Natura Humana. Quinimo matrimonium in fieri hanc vnionem significare non potest, cum citò transeat. Nec mirum hoc esse debet, cum Eucharistia non tantum in fieri, sed in facto esse Sacramentum sit.

3. Cæterum omnino dicendum est matrimonium in facto esse verum, & propriam Sacramenti rationem non habere. Nam Sacramentum à Christo institutum est signum practicum gratiæ sanctificantis, id est, quod suo vtu ex opere operato suscipientem sanctificet, ut dixit Concil. Florentin. *in decreto Eugonij, & colligitur ex Trident. sess. 7. per totum.* At coniuges vtu matrimonij non sanctificantur ex opere operato, ut serè omnes Doctores contendunt. Ergo matrimonium in facto esse Sacramentum, propriè non est: sic docuit Coninch. *disp. 2. 4. dub. 2. num. 11.*

Neque obest, quod matrimonium in facto esse significet vnionem Christi cum Ecclesia, quia id solum probat esse Sacramentum, sumpto Sacramento latè pro signo rei sacræ diuinitus instituto, non tamen probat esse propriè Sacramentum, quatenus est signum practicum gratiæ; hoc enim habet matrimonium, quatenus fit, non quatenus factum est. Secus est de Eucharistia, quæ quatenus fit non Sacramentum, sed sacrificium est, facta verò Sacramentum est, quia suo vtu ex opere operato suscipientem sanctificat.

4. Posito autem contractum ipsum matrimonij à fidelibus factum Sacramentum esse. Dubium est primum, An possint fideles matrimonium contrahere, quin Sacramentum suscipiant? Affirmant Ferdinand. Rebell. *de oblig. 2. part. lib. 2. q. 5. concl. 1. Vazq. 1. 2. in 3. p. disp. 138. c. 5. Basil. Ponce, lib. 1. cap. 9. num. 3. Gaspar Hurtado, lib. de matr. disp. 3. difficult. 19.* Mouentur, quia neque ex Conciliis, neque ex Patribus, aut Sacra Scriptura constat Christum Dominum ita coniunxisse Sacramentum contractui matrimonij fidelium, quin ipsi

fideles possent contractum à Sacramento separare. Nam esto contractus ita sit essentialis Sacramento matrimonij, ut nequeat Sacramentum esse, quin sit legitimus contractus, quia est eius materia, & forma: at contractui ea Sacramenti necessitas non videtur essentialis, sicuti non est essentialis ablutioni, & prolationi verborum Baptismi esse Sacramentum, cum consistere possit absque Sacramento ex defectu solum intentionis. Neque item hæc coniunctio constat ex communi sensu Doctorum, siquidem plures antiqui docuerunt matrimonia clandestina fidelium esse legitima in ratione contractus, sed non in ratione Sacramenti, & multo plures matrimonium inter absentes, per epistolam, vel per procuratorem celebratum etiam post Trident. esse legitimum in vi contractus, carere tamen Sacramenti ratione. Ergo absque fundamento negatur fideles separare non posse contractum matrimonij à Sacramento. Secundò, quia contractus matrimonij valere reputandus est, dum iure non inuenitur irritus: at nullibi reperitur irritus contractus fidelium absque intentione Sacramenti, quinimo ex cap. fin. de conditionib. apposit. contrarium colligitur; siquidem ibi conditiones turpes, & impossibiles à matrimonij contractu reiciuntur. Ergo illa conditio, quod ille contractus matrimonium non sit, ut potè turpis, & impossibilis pro non adiecta habenda est. Tertio fauet huic sententiæ praxis Inquisitorum, Iudicum, & communis sensus Ecclesiæ: matrimonia enim illorum fidelium, qui ad Iudaismum defleunt, vera esse reputantur, cum tamen constet non contraxisse animo faciendi, quod facit Ecclesia, cum id potius irrideant, & ob eam causam secreto prius contrahunt, & postmodum in Ecclesia se fingunt more Catholicorum contrahere.

5. Nihilominus longè verior est sententia negans posse fideles baptizatos verum matrimonium contrahere, & non Sacramentum, sic Petr. de Ledesm. de matr. q. 42. art. 1. dub. 7. in solut. ad 1. & 2. Sanch. lib. 2. de matr. disp. 10. num. 6. Coninch. disp. 24. dub. 6. concl. 4. Ratio ea est, quia Christus Dominus contractum matrimoniale fidelium in Sacramentum eleuauit. Ergo fideles intendentes verum matrimoniale contractum inire, consequenter intendunt Sacramentum constituere; quia hoc ex diuina institutione habetur, neque possunt vnã intentionem ab alia seiungere. Et confirmo, tota essentia matrimonij Sacramenti consistit in legitimo fidelium contractu, quo sibi inuicem corpora ad coniugalem vsum tradunt. Ergo fideles intendentes celebrare prædictum contractum, necessarid intendunt celebrare matrimonium Sacramentum. Secundò Trident. & Florent. Concil. expressè definiunt matrimonia fidelium Sacramentum esse, sed hæc est vniuersalis, & indefinita definitio. Ergo omnia matrimonia fidelium comprehendit, ergo nequit dari verum matrimonium fidelium, quòd Sacramentum non sit. Tertio prædicta matrimonia sunt omnino insolubilia, non solum quia susceptione baptisimi solui non possunt, sed quia significat coniunctionem Christi cum Ecclesia, Verbiq; Diuini cum natura Humana; sed hanc significationem sola matrimonia Sacramenta habent iuxta illud Pauli ad Ephes. 5. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, & in Ecclesia. Ergo nullum est matrimonium fidelium, quod Sacramentum non sit. Quarto ex opposita sententia duo non leuia inconuenientia inferuntur: Primum, matrimonia quæ olim clandestinè celebrabantur, non esse vera Sacramenta, cum tamen Concilium, sess. 24. c. 1. de reform. ea rata appellauerit, quo nomine sola matrimonia Sacramenta nuncupantur. Sequelam probo, quia sic contrahentes solum contractum civilem intendebant efficere, non tamen Sacramentum, quippe si huius intentionem haberent, non ita irreuerenter contraherent. Secundum, & præcipuum inconueniens est, licitum esse fidelibus matrimonia celebrare in ratione contractus, & non in ratione Sacramenti, siquidem nulla lex Diuina, neque Humana ostendi potest, quæ eos astringat ad vtrumque coniungendum, si verè separari hæ rationes possunt.

6. Neque oppositæ rationes vrgent. Ad primam constat ex dictis constare inquam ex Florent. & Trident. Christum Dominum fidelium contractui rationem Sacramenti annexisse. Secunda probaret, matrimonium illud non solum esse verum in vi contractus, sed etiam in ratione Sacramenti: nam conditiones turpes, & impossibiles æquè à Sacramento matrimonij, sicuti à contractu reiciuntur. Quapropter dicendum est, si contrahentes ita vellent inire matrimonium, ut nullo modo Sacramentum suscipere intendant, neutrum efficiunt; at si efficaciter, & absolutè volunt matrimonium inire, nolunt tamen Sacramentum suscipere, quia errore ducti existimant matrimonium à Sacramento separari posse, verum Sacramentum suscipiunt, quia illa voluntas non suscipiendi Sacramentum inefficax est stante voluntate absoluta, & efficaci celebrandi matrimonij contractum, cui annexitur ex Christi institutione Sacramentum. Ad tertium similiter respondeo, matrimonia illorum verè esse Sacramenta, quia verè, & absolutè intendunt facere, quod Ecclesia requirit, ut Sacramentum matrimonij consistat, nempe

intendunt sibi inuicem corpora ad vsum coniugalem tribuere, quod est ab Ecclesia pro Sacramento matrimonij requisitum, tamen si ea non præsent, ut Ecclesia Catholica conformetur.

7. Secundò dubitatur, An matrimonium fidelium per nuntium, vel epistolam, vel procuratorem celebratum sit verum Sacramentum? Supponimus ex infra dicendis verum matrimonium inter absentes celebrari posse, solum in præsentibus dubitamus, an sit verum Sacramentum? Negant esse Canus. lib. 8. de locis Theolog. c. 5. ad 3. & in relect. de pœnit. p. 5. Bassolis in 4. d. 27. q. 1. art. 1. Caiet. in opusc. de matr. quest. 1. Victor in sum. n. 244. Viquer. in institutionib. Theologor. c. 16. §. 7. vers. 4. Martin. Ledesm. 2. part. 4. quest. 44. art. 4. probabilem iudicant Petri. Ledesm. de matr. quest. 42. art. 1. difficult. 7. concl. 1. Ferdinand. Rebell. de obligat. iustit. 2. part. lib. 2. quest. 5. concl. 2. Ducuntur primò, quia verba videntur necessaria in quolibet Sacramento, cum Concil. Florentinum dixerit omnia Sacramenta constare rebus tanquam materia, & verbis tanquam forma, at inter absentes verba intercedere non possunt. Secundò nullum aliud Sacramentum medio nuntio, epistola, aut procuratore celebrari potest. Ergo neque matrimonium. Tertio ministratio Sacramenti, illiusve susceptio debet esse ab homine libero, & in statu gratiæ existente; at si medio procuratore, nuntio, vel epistola matrimonium celebrari potest, ministratio Sacramenti, illiusque susceptio sæpe fiet ab homine ebrio, dormiente, vel amente, & in peccato existente, Non igitur est concedenda ratio Sacramenti prædicto matrimonio.

8. Communior tamen sententia, eaque verissima affirmat matrimonium per procuratorem, nuntium, vel epistolam celebratum à baptizatis verum Sacramentum esse, sicuti docuit Innocent. in cap. inuenis de sponsalib. num. 5. Couaruu. 2. de matr. cap. 1. §. unico, num. 5. Nauarr. in cap. fratres de pœnit. d. 5. n. 45. Gregor. de Valen. 4. t. disp. 10. quest. 1. p. 6. in solut. ad 4. Sanch. lib. 2. disp. 11. num. 27. Bellarm. lib. 1. de matr. cap. 5. ad 1. Henric. lib. 1. cap. 2. num. 2. Basil. Ponce, lib. 1. cap. 10. num. 3. Guerti. de matr. cap. 43. num. 8. Coninch. disp. 24. dub. 2. conclus. 5. num. 23. & alij plures apud ipsos. Ratio est, quia vt supra probauimus, fideles optime possunt per nuntium, epistolam, vel procuratorem matrimonium contrahere. At quodlibet matrimonium fidelium declarauit Trident. sess. 24. cap. 1. esse Sacramentum neque vllam fecit exceptionem. Ergo prædictum matrimonium est verum Sacramentum. Et confirmatur, quia Christus Dominus naturam contractus non immutauit, sed verum, & legitimum contractum ad esse Sacramenti eleuauit, sed per procuratorem verus contractus matrimonij celebrari potest, ergo verum Sacramentum constituit. Præterea quous de huius contractus valore lis agitur, non Iudex secularis, sed Ecclesiasticus cognoscit: si prædictum matrimonium Sacramentum non esset, sed solum civile contractus, nulla esset causa, ob quam ad Iudicem secularem eius cognitio non pertineret. Ergo signum est Ecclesiam vnanimi consensu sentire prædictum matrimonium Sacramentum esse.

9. Rationes in contrarium leuissimæ sunt. Prima probaret mutum non posse matrimonium inire, siquidem nequit verba proferre. Quare dicendum est, cum Conc. Flor. dixit omnia Sacramenta constare verbis, matrimonium excipiendum est, vt placuit Paludan. in 4. d. 27. quest. 2. art. 3. conclus. 1. vel si matrimonium comprehendit, id intelligi debet verbis formalibus, vel æquivalentibus, vel denique intelligendum est regulariter non præcisè, vti colligitur manifestè ex ipomet Concilio dicente, causam efficientem matrimonij esse mutuum consensum regulariter per verba expressum. Ad secundum neganda est consequentia; quia quodlibet Sacramentum celebratur iuxta ipsius naturam. Cum ergo matrimonij natura sit in contractu, qui medio procuratore sæpe fit, Sacramentum matrimonij eodem modo celebrari potest. Ad tertium nego esse necessarium, vt suscipiens Sacramentum actualem habeat libertatem, sufficit, si illa habuerit, vt contingit in eo, qui dormiens baptizatur, eo quòd antea baptismum petierit. Concedo tamen ad ministrandum Sacramentum, quod per propriam personam ministrandum est oportere ministrum actuali libertate gaudere. At cum Sacramentum matrimonij ministrari possit per interpositam personam, ea de causa non requiritur, vt actualement libertatem habeat, cum de facto ministratur. At vt dignè prædictum Sacramentum suscipiatur, debet non procurator, sed ille cuius nomine matrimonium contrahitur in gratia esse eo tempore, quo probabiliter credit matrimonium à suo procuratore celebrandum esse.

10. Tertio dubitatur, An fidelis baptizatus contrahens ex dispensatione Pontificis cum infideli suscipiat verum Sacramentum? Affirmat Sotus in 4. d. 26. quest. 2. art. 3. in fine. Lessius Thom. 73. de Sacram. Moueri possunt, quia fidelis verè contrahit, sed contractum fidelium eleuauit Christus in Sacramentum. Ergo ille contractus ex parte fidelis Sacramentum est, & fortè ob hanc causam dixit Paul. 1. Corinth. 7.

Virum infidelem sanctificatum esse per mulierem fidelem. Et e contra.

17. Nihilominus e contra sententia est prædictum contractum Sacramentum non esse; vt bene aliis relictis docuerunt Sanch. lib. 2. disp. 8. num. 2. Gutierr. de matrim. cap. 42. num. 4. Gab. Valq. de matrim. disp. 2. cap. 4. num. 10. & cap. 10. num. 113. Coninch. disp. 24. dub. 2. concl. 6. num. 24. Basil. Ponce, lib. 1. cap. 6. num. 7. Ratio est manifesta, quia Sacramentum matrimonij vnicum, & indiuisibile est, sicuti est vnicus, & indiuisibilis contractus virum; & feminam afficiens: at secundum omnes non afficit infideles: ergo neque fidelem afficere potest. Neque est vllum inconueniens, quod vnicum, & indiuisibile accidens morale sit in duobus subiectis, si inter se ad vnum referuntur, vt patet in potestate Capituli, quæ vnicæ, & indiuisibilis ita singulis communicatur, vt dependenter ab aliis communitetur.

12. Ad rationem in contrarium respondeo, fidelem in eo casu verè contrahere: nego tamen illum contractum esse fidelem simpliciter, cum etiam sit infidelis. Christus autem Dominus illum contractum ad esse Sacramenti eleuauit, qui absolute, & simpliciter contractus fidelis est. Neque Paul. 1. Corinth. 7. dixit *Virum infidelem sanctificatum esse per mulierem fidelem*, ex eo quod mulieris fidelis matrimonium sit Sacramentum, sed ex eo quod eius conuersio speratur infidelem virum conuertendum, & sanctificandum esse.

13. Quare dubitatur, An cum vterque coniux infidelis ad fidem conuertitur suscepto baptismo eorum matrimonium Sacramentum efficiatur? Communior sententia affirmat, vt videre est ex pluribus, quos refert, & sequitur Sanch. lib. 2. disp. 9. num. 5. Rebell. lib. 2. de matr. quest. 6. concl. 1. Bellarm. lib. 1. cap. 51. in fine & cap. 15. Paul. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. 2. part. cap. 3. num. 6. Gutierr. de matr. cap. 42. n. 5. Mouentur ex eo quod matrimonium antea solubile baptismo fit ratum, & insolubile, & coniunctionem Christi cum Ecclesia significat: ergo est Sacramentum. Differunt autem prædicti Doctores: nam Sanch. Gutierr. & alij consent ex eo quod infideles baptizentur absque alio nouo consensu Sacramentum effici. Alij, vt Bellarm. & Paul. Laym. requirunt nouum consensum, seu antiqui approbationem signis, ritibus, copulæ maritali.

14. Nihilominus verius existimo nunquam Sacramentum effici, quæ est sententia Gab. Valq. 2. in 3. part. dist. 138. cap. 5. & 4. disputat. 2. de matr. cap. 10. Egid. de Coninch. disputat. 24. dub. 2. conclus. 7. Basil. Ponce, lib. 1. cap. 9. numero 8. Mouentur, quia infideles ad fidem conuersi in eodem vinculo matrimonij quo antea astringebantur, perseverant, siue denuo consentiant, siue dissentiant, quia neque ex dissensu vinculum diminitur, neque consensu augetur, ergo ex nouo consensu non potest matrimonium effici. Secundò Sacramentum matrimonij tunc est, quando baptizati sibi mutuo corpora tradunt ad coniugalem vsum: at infideles fideles facti, renouanturque consensu non sibi inuicem corpora tradunt, quia sunt tradita, solum enim possunt traditionem factam approbare, at approbatio traditionis non est traditio, neque nouus contractus matrimonij, ergo nequit esse Sacramentum; aliàs quoties fideles contractum prius factum approbarent, nouum Sacramentum matrimonij susciperent, quod est absurdum. Quod si dicas ea approbatione ab infidelibus denuo baptizatis facta contractum priorem reddi ratum, & insolubilem, & coniunctionem Christi cum Ecclesia significare, cum tamen antea non esset, ergo est verum Sacramentum. Obstat, quia prædictus contractus (seu vt melius dicam) vinculum ex dicto contractu relicto non fit ratum, & insolubile ex eo quod à denuo baptizatis approbetur, sed ex eo quod cesset baptismo suscepto causa ob quam dissolui poterat; quippè solum ob suspensionem baptisimi dissolui poterat alio renouente conuerti. Præterea fideles consummantes matrimonium reddunt contractum omnino insolubilem, representantemque vniõnem Verbi Diuini cum natura Humana, quam insolubilitatem, & representationem ante consummationem non habebat, sed ingressu religionis, vel dispensatione Pontificis solui poterat, & tamen non obinde fideles consummantes matrimonium, denuo Sacramentum suscipiunt, quia denuo non sibi corpus tradunt, nec denuo contrahunt, sed corpore tradito vtuntur, & contractum factum perficiunt, sic à fortiori infideles fideles facti suorum consensuum approbatione matrimonium Sacramentum efficere non possunt, quia non efficiunt nouum contractum, sed antea factum approbant, & baptismo perficiunt. Et ex his fit satis fundamentum communis sententiæ.

Quæ sit materia, & forma Sacramenti matrimonij?

1. Referuntur variæ sententiæ.
2. Consensus vtriusque contrahentis est materia, & forma.
3. Quod intelligendum est tam in ratione contractus, quam Sacramenti.

1. **V**ariæ sententiæ de hac re referuntur à Thom. Sanch. lib. 2. disp. 5. per totam. Breuiter colligam, & quæ mihi probabiliore videntur subiciam. Prima est Cagni, lib. 8. de locis cap. 5. in solut. ad 3. asserentis verba contrahentium esse materiam, formam verò verba sacerdotis. Sed est improbabilis sententia; aliàs sequeretur matrimonia clandestina olim Sacramenta non fuisse Tridentini. sess. 24. cap. 1. de reform. & matrimonium celebratum coram testibus, & Parocho nulla verba proferebant Sacramentum non esse. Secunda est Glossæ in cap. Tua de Sponsalib. verbo, nec forma. & Abbat. ibi num. 10. Præposit. in fine. Alexand. de Neuo. num. 25. Syluest. verbo Matrimonium 1. quest. 1. Nauarr. capit. 22. numero 20. Gregor. de Valent. tom. 4. disputat. 10. quest. 1. part. 6. Rebell. lib. 2. quest. 4. sect. 3. & aliorum consensum contrahentium esse materiam; verba autem, quibus ille consensus exprimitur esse formam, quia consensus verbis informatur. Sed hæc sententia facile refellitur, nam si sumatur consensus vt distinctus à verbis, seu à signis, quibus exprimitur, & declaratur, vt necessario sumi debet, ne materia cum forma confundatur est omnino insensibilis; At materia contractus humani, & politici nequit esse integrè, & totaliter insensibilis. Ergo. Neque obest, quod in Sacramento penitentia contractio sit materia proxima, quia non est integra, sed verbis, vel signis expressa. Præterea verba non determinant consensum, sed illum declarant; siquidem neque amplius, neque minus significant quam id quod consensu interiori significabatur. Tertia sententia e contra procedit asserens verba esse materiam, quod consensus perficiat verba, quæ secluso consensu nullius essent momenti: sic docuit Maior in 4. d. 26. quest. 1. Sed hæc sententia eisdem rationibus, ac præcedens reiicienda est. Neque obest, quod verba absque consensu nullius sint momenti, nam etiam consensus absque verbis nihil prodest, inde enim tantum infertur vtrumque esse necessarium. Quarta sententia est Richardi in 4. d. 26. art. 4. quest. 1. Alent. in sum. lib. 8. tit. 7. art. 1. quest. 3. Angeli, verb. Matrimonium, 1. num. 2. Victor. in sum. de matr. n. 245. & probabilem reputat Henrici lib. 11. cap. 2. casu quo successiue verba à contrahentibus proferantur. Sed omnino displicet hic modus dicendi, quippe non designat materiam determinatam, sed arbitrio contrahentium relinquit, & præterea non constituit materiam pro eo casu quo simul ab vtroque contrahente verba proferuntur. Quinta sententia, quæ veritati proximior est asserit mutuos consensu verbis expressos sibi inuicem esse materiam; & formam sub diuersa consideratione, quatenus enim corporum traditionem continent, sunt materia, quatenus verò illorum acceptionem significant sunt forma. Nam cum in quolibet contractu sit traditio, & acceptatio, & traditio inefficax sit, quousque acceptatione compleatur, & perficiatur merito contractus prout traditionem significat, rationem materię determinabilis habere debet; & rationem formæ prout acceptationem denotat. Sic Sotus in 4. dist. 26. quest. 2. art. 1. Francisc. Suar. r. 3. de Sacram. disput. 2. sect. 1. Bellarm. lib. 1. de matrim. cap. 6. Thom. Sanch. lib. 2. disp. 5. n. 6. Alexand. Pefant. in addit. ad 3. p. 9. 42. art. 1. disp. 2. Coninch. disp. 24. dub. 3. concl. 1. num. 33. Gutierr. de matrim. cap. 41. num. 1. circa finem, & alij apud ipsos. Sed huic sententiæ obstat, quia contractus si attentè consideretur non constat ex acceptatione, & traditione rei, sed illam habet pro obiecto, formaliter autem, & intrinsecè in mutuo consensu verbis, seu signis expresso consistit, quippe ex mutuo hoc consensu oritur traditio, & acceptatio tanquam illius effectus, & fortè ob hanc rationem Florentin. Concil. in decreto Eugenij dixit causam efficientem matrimonij regulariter esse mutuum consensum per verba de presenti expressum, aperte indicans nihil aliud præter consensum expressum matrimonij essentiam constituere. Præterea ex supradicta sententia non satis explicari potest, qualiter hoc Sacramentum, sicut & reliqua perficiatur verbis tanquam forma, & rebus vt materia, siquidem traditioni, & acceptationi, quæ ex consensu, verbis, seu signis expresso fit, verba conuenire non possunt. Deinde non satis distingui possunt verba à rebus, & e contra, quod Concil. expressè voluit distinguere, definiens omnia Sacramenta perfici verbis tanquam forma, & rebus vt materia.

2. Quapropter est sexta sententia verior, & probabilior asserens consensum vtriusque contrahentis verbis, seu signis expressos esse formam, tam in ratione contractus, quam

Sacramenti, traditionem verò, & acceptationem corporum esse materiam proximam, remotam verò corpora: materiam inquam non ex qua contractus coalescat, sed circa quam contractus versetur, & qua ipse contractus perficiatur, ideòque Concil. Florentin. notanter dixit omnia sacramenta *perfici* rebus tanquam materia, & verbis ut forma: tacite indicans non esse necessarium quòd intrinsecè rebus, vel verbis constent, aliàs dixisset *constare*, non *perfici*: Et exemplum est manifestum in Eucharistia, in qua à Conc. Florent. panis, & vinum sunt assignata pro materia, & verba consecrationis pro forma, cum tamen neque ex consecrationis verbis, neque ex pane, & vino intrinsecè coalescat Eucharistia, sed ex speciebus Sacramentalibus, & ex Christo Domino, sit matrimonij materia esse potest mutua traditio, & acceptio corporum, non ex quibus matrimonij contractus constet, sed circa quas versetur, & quas ut obiectum respiciat, & afficiat, Moueor ad hunc modum dicendi, quia est aptior reliquis ad explicandam materiam, & formam Sacramenti matrimonij, & qualiter ipsum sicut reliqua Sacramenta rebus tanquam materia, & verbis tanquam forma perficitur, siquidem verbis exprimentibus consensus perficitur ut forma, traditione, & acceptatione corporum tanquam materia. Et præterea quia hac via conuenit matrimonium cum reliquis aliis contractibus, quorum forma est consensus expressus ipsorum contrahentium: materia est, quam prædictus consensus respicit, & circa quam versatur: V.g. donatio, emptio, venditio, commodatio, &c. Atque ita docent Paludan. in 4. d. 26. *quæst. 4. art. 3. ad 2. Co. uarru. 2. part. de matrim. cap. 1. §. unico, num. 8.* Gabr. Vasq. in 3. part. t. 2. *disp. 129. cap. 3. & disp. 3. de matr. cap. 1. Paul. Comit. 1. part. de contractib. cap. 4. num. 9.* Basil. Ponce, lib. 1. cap. 7. n. 12. Galpar Hurtado *disp. 3. de matr. diff. 21.* Gutierr. lib. de matr. c. 41. n. 1. *vers. tertia sententia*, & alij apud ipsos, præcipuè apud Sanch. *disp. 3. num. 4.*

3. Notanter dixi *tam in ratione contractus, quàm Sacramenti*, quia eadem est materia, & forma matrimonij prout est contractus, & prout est Sacramentum. Quippè Christus Dominus Sacramentum matrimonij instituens non mutauit contractum, sed contractui matrimoniali immutato Sacramenti rationem annexuit, ut docent omnes.

PUNCTUM IV.

Quis sit Sacramenti Matrimonij Minister?

1. Melchior Cano affirmat esse Sacerdotem, quatenus est Sacramentum.
2. Certissimum est esse ipsos contrahentes.
3. Satisfit rationibus oppositis.
4. Cum matrimonium per procuratorem contrahitur, non ipse procurator, sed eum constituens est Minister.

1. Melchior Cano lib. 8. de locis, cap. 5. contendit matrimonij Ministrum, quatenus est Sacramentum esse Sacerdotem, tamen quatenus est contractus sint ipsi contrahentes, adducit in sui fauorem plures Doctores, sed ut rectè expendit Vazq. *disp. 3. de matrim. cap. 3.* ei non fauent. Probat primò, quia Eugen. IV. in decreto fidei, §. septimum definit omnia Sacramenta verbis tanquam forma perfici. At verba contrahentium necessaria non sunt, cum suppleri signis possint. Ergo affirmandum est verba Sacerdotis necessaria esse, illisque Sacramentum perfici, sicuti alia omnia Sacramenta perficiuntur. Secundò probat, quia matrimonia clandestina ex defectu Sacerdotis præsentis Sacramentum non erant, non enim contrahentes intendebant facere quæ Ecclesia facit. Tertio, actio Sacramentalis est actio sacra, requirit ergo Ministrum sacrum. Quarto contrahentes in peccato non credunt duplex peccatum morale committere, aliud recipiendo Sacramentum, aliud ministrando, quod necessariò videretur dicendum, si ipsi essent Ministri.

2. Cæterum certissima sententia est Ministrum huius Sacramenti esse ipsos contrahentes, & nullatenus Sacerdotem, neque opinio Cani vllam probabilitatem habet: sic pluribus relatis docet Sanch. lib. 2. *disp. 6. num. 2.* Petr. de Ledesm. de matr. q. 42. art. 1. *difficult. 4.* Basil. Ponce, lib. 1. c. 8. n. 3. Gutierr. c. 41. num. 2. & passim omnes. Et sumitur en Florentino Concilio afferente in dicto decreto Eugenij causam efficien-tem matrimonij regulariter esse mutuum consensum per verba de præsentibus expressum, sed mutuum consensum expressum regulariter per verba non procedit à Sacerdote, sed ab ipsis contrahentibus, ergo ipsi contrahentes sunt causa efficiens matrimonij, atque adeo Sacramenti. quippe Concil. Florentinum de matrimonio ut Sacramentum est, loquebatur, ut consideranti fieri potest manifestum. Præterea colligitur ex Concil. Trident. *sess. 24. cap. 1. de reformat.* irritante matrimonia absque præsentia Parochi, & testium, supponebat ergo prædicta matrimonia vera esse non solum in vi contractus, sed in ratione Sacramenti. Ratio vero est aperta: ille est Minister Sacramenti qui materiam, & formam Sacramenti apponit, ac

contrahentes tantum, apponunt formam, & materiam Sacramenti matrimonij, siquidem exprimunt mutuum consensum de mutua suorum corporum traditione, & acceptatione, in quibus dictum est materiam, & formam huius Sacramenti consistere. Et confirmo, negari non potest contrahentes esse Ministros matrimonij quatenus est quidam civilis, & naturalis contractus, ergo quatenus est Sacramentum. Quippè Christus Dominus non aliam materiam, aut formam Sacramenti matrimonij instituit præter eam; quæ contractui necessaria erat.

3. Rationes verò pro sententia Cani adductæ nullius sunt momenti. Ad primum respondeo, verba in matrimonio regulariter adesse, tamen signis celebrari possit. Ad secundum nego, matrimonia clandestina Sacramenta non fuisse fuerunt utiq; ut colligitur ex Conc. Trid. & communi sententia Doctorum. Ad tertium dicimus, actionem Sacramentalem sacram esse, quia est causa Sacramenti, & gratiæ sanctificantis, non quia procedit à Ministro consecrato, aliàs baptis- mus collatus à Laico non esset Sacramentum, cum Laicus non sit ad id consecratus. Ad quartum, plures Doctores, quos sequitur Sotus in 4. d. 1. *quæst. 5. art. 6.* Thom. San. h. lib. 2. *disp. 1. numero 4.* Coninch. *disp. 24. dub. 3. numero 34.* Gutierr. *capite 41. numero 3.* negant, contrahentes, quatenus sunt Ministri Sacramenti matrimonij peccare saltem mortaliter, eo quòd ad id minus non sint consecrati. Sed rectius Nauarr. cap. 1. §. Sacerdos. num. 10. de penit. *diff. 6. in solut. ad 5.* Petr. de Ledesm. de matr. q. 42. art. 3. *ad vlt.* Gab. Vazq. t. 2. in 3. *disp. 136. capite 3.* Basil. Ponce, lib. 1. cap. 8. n. 11. & alij existimant esse peccatum mortale, eo quòd sint Christi instrumentum ad gratiam conferendam: decet autem instrumentum causæ principali esse conforme, uti diximus tract. de Sacrament. in genere. p. 5. num. 11.

4. Rursus cum Sacramentum matrimonij per procuratorem contrahitur, non procurator est Sacramenti Minister, sed Minister instrumentum, quippe ipse non pro se contrahit, sed pro eo cuius habet mandatum, & cuius consensum exprimit, ob quam rationem non tenetur in gratia esse, ut bene Basil. Ponce, lib. 1. cap. 10. Vazq. *disp. ar. 3. de matrim. num. 86.* Galpar Hurtado *disp. 3. de matrim. difficult. 22. numero 83.*

PUNCTUM V.

De consensu ad matrimonium requisito.

1. Consensus contrahentium necessarius est.
2. De potentia Dei absoluta potest vinculum, & obligatio matrimonij coniugibus concedi absque eorum consensu.
3. Nostri primi parentes consenserunt in matrimonio.
4. Trium in matrimonio requiruntur.
5. Consensus in mutuum corporum traditionem, obligationemque iustitiam ad copulam coniugalem necessarius est.
6. Proponitur obiectio, & fit satis.
7. Contrahentem falso existimantem subesse impedimentum dirimens, aliqui affirmant posse valide consentire.
8. Oppositum verius est.
9. Satisfit rationibus num. præced. allatis.

1. Consensum contrahentium necessarium esse ad matrimonium deciditur expressè cap. *sufficit 27. qu. 2. cap. cum apud, & cap. cum locum. de sponsalib. & cap. tua eiusdem tit. & à Conc. Florent. in decreto fidei. §. septimum. ibi: Causa efficiens matrimonij est consensus utriusque contrahentis regulariter per verba de presenti expressus. Idem colligitur ex Trident. *sess. 24. cap. 1. de reformat.* & tradunt omnes. Hic autem consensus liber esse debet, libertate inquam sufficiente ad peccatum mortale, siquidem causa est transferendi dominium proprii corporis, & subeundi grauem obligationem.*

2. An vero de potentia Dei absoluta possit matrimonium consistere absque prædicto contrahentium libero consensu? Incertum est, ut constat ex his quæ refert Petr. de Ledesm. de matr. *quæst. 45. art. 1. dub. 1.* Sanch. lib. 2. *disp. 26. num. 5.* Probabilior tamen est matrimonium sumptum pro vinculo, & obligatione ad cohabitationem mutuum posse à Deo coniugibus absque eorum consensu concedi. Quæ enim repugnantia esse potest in eo, quòd Deus suppleat id quòd consensus præstare debebat, tradatque coniugibus mutuo dominium in propria corpora? Certè nulla est. Nam quòd Basil. Ponce, lib. 2. cap. 3. per totum. obicit non posse hoc dominium coniugibus concedi, quin ipsi acceptent, & consequenter absque eorum consensu, quia nihil esse potest proprium alicuius eo inuito, leuis momenti est. Fateor namque nihil alicui acquiri absque illius voluntate regulariter, at ex Diuina potentia non implicat. Quinimo ex potestate ciuili posse dominium alicui quæri contra eius voluntatem non videtur improprio

improbabile. Atque ita docent ex communi sententia Petr. de Ledesm. *supra conclus. 3.* Henric. *lib. 11. cap. 1. n. 3.* Sanch. *lib. 2. disp. 26. num. 5.* Gutierr. *de matr. cap. 46. num. 1.* Coninch. *disp. 24. dub. 5. concl. 1. & 2.*

3. Quinimo aliqui existimant de facto Deum coniunxisse primos nostros parentes absque eorum consensu, indicasseque Christum *Matth. 19.* cum dixit, *Quod Deus coniunxit Homines non separet.* Sed rectius Thom. Sanch. *n. 4.* Gutierr. *n. 2.* Coninch. *dub. 5. num. 49.* & alij oppositum censent; expediebat enim primum matrimonium, quod aliorum exemplar futurum erat proprio consensu contrahi. Neque illa verba *Matthæi* contrarium probant, cum de omni matrimonio dicta sint, ut patet ex ipso contextu, & solum indicent Deum excitare coniuges ad contrahendum, eorumque contractum approbare. Illud verò certissimum est nulli humanæ potestati concessum esse aliquos in matrimonium coniungere absque proprio consensu, quia neque Ecclesia, neque vllus secularis Princeps dominium in nostra corpora habet maximè ad matrimonij vsum, ut latè probat Thom. Sanch. *lib. 2. disp. 27. à num. 2.* Gutierr. *dicto cap. 46. num. 3.* Coninch. *dub. 5. conclus. 3.* Quod si obiicias Textum in *cap. is qui fidem de sponsalib.* vbi decernitur sponsalia per copulam subsequenter transire in matrimonium, & Textum in *cap. fin. De conditionib. apposit.* vbi matrimonium sub conditione impossibili declaratur validum esse, cum tamen in his sæpè consensus deficiat. Respondeo prædictos Textus non definire matrimonium deficiente consensu consistere, contrarium enim dicitur in *cap. fin. De sponsa duorum*, sed quia ita vehementer præsumunt consensum adfuisse, ut nullam in contrarium admittant probationem, ea de causa declarant prædicta matrimonia valida esse.

4. Grauior autem dubitatio est, qualis consensus in matrimonium requiratur, tum ut validè, tum ut licitè fiat? Pro cuius decisione supponendum est tria in matrimonio contineri. Primum est traditio mutua corporum ad coniugalem vsum. Secundum carnalis coniunctio, habitatioque mutua, prolis generatio, & educatio. Tertium abstinentia ab altero alio concubitu; consensus in hæc omnia expressus necessarius non est, an verò debeat virtualis esse? superest explicandum.

5. Et quidem consensus in mutua corporum traditionem, obligationemque iustitiæ ad coniugalem copulam, & abstinentiæ à qualibet alia necessarius est: quia matrimonium consensu contrahentium efficitur, sed in hac traditione, & obligatione essentia matrimonij consistit, ergo consensus necessariò in hanc traditionem, & obligationem ferri debet. E contra verò quia carnalis copula, mutua habitatio, & fidelitatis observatio non sunt de essentia matrimonij, neque illud necessariò, & inevitabiliter consequuntur, idè necessarium non est, quod coniugum consensus in prædicta feratur. Quinimò stare matrimonium potest, quamvis coniuges contrarium velint, nempe negare sibi inuicem debitum, mutua habitationem, & fidelitatem.

6. Sed his videtur obflare, quia sæpè matrimonium consistit absque obligatione vlla ad copulam, ut contingit quando coniuges matuo consensu castitatem vouent, vel sibi inuicem promittunt non petiri debitum, ergo consensus in obligationem ad copulam non videtur simpliciter necessarius ad valorem matrimonij. Respondeo ex contractu matrimonij non oriri obligationem iustitiæ ad copulam petiti pro omni occasione, & tempore reddendam, sed quoties alius non fuerit impeditus petere. Cum ergo coniuges possint se priuare iure libero petendi vel ex voto, vel ex matuo consensu, sæpè coniuges excusari possunt ab obligatione reddendi debitum, quia debitum non est, manente tamen obligatione reddendi debitum petitum, quoties alter coniux ex accidenti impeditus non fuerit petere, in qua obligatione essentia matrimonij sita est. Ex quo fit necessarium esse ad matrimoniam habere consensum in obligationem reddendi debitum petitum, quoties iuste petitum fuerit, non tamen esse necessarium habere consensum in obligationem reddendi actualiter debitum, casu quo iuste non petatur, quia hanc obligationem matrimonium non exigit. Et in his ex parte conuenit Sanch. *lib. 2. de matr. dist. 29. quest. 2.* Gutierr. *capit. 26. num. 6.* expressius Ægid. de Coninch. *disp. 24. dub. 4. num. 43.* Rebell. *de instit. 2. part. lib. 2. quest. 10. n. 19.* Basil. Ponce, *lib. 1. cap. 20. à n. 4.*

7. Quod si roges, An contrahens falso existimans subesse impedimentum diuini possit validè in matrimonium consentire? Couaruu. *4. decret. 2. part. cap. 3. §. 7.* Sanch. plures referens *lib. 2. disp. 33. num. 1.* Gutierr. *cap. 47. num. 1.* respondent affirmatiuè. Probant, potest consentire in matrimonium casu quo habilis sit. Cum ergo de facto sit habilis, de facto in matrimonium consentit. Antecedens probatur primò ex *cap. unico de sponsalib. in 6.* vbi consanguinei ex errore contrahentes sponsalia, incurrunt impedimentum publicæ honestatis. Ergo validus fuit consensus. Secundò ex *Clement. unica de consanguinit.* vbi excommunicantur qui scientes cum consanguineis contrahunt, ergo possunt habere verum consensum. Secundò probant exemplo hæretici, qui firmiter credit baptismum non esse Sacramentum, & tamen validè baptizant, quia baptizant sub conditione si fortè sit Sacramentum.

8. Sed rectius Nauarr. *cap. 22. num. 56.* & Ægid. *disp. 24. dub. 6.* & plures relati à Sanch. *dicta disp. 33. num. 1.* negant esse verum matrimonium ex defectu consensus: quippè certò, & absque formidine (ut supponendum est) credens subesse impedimentum, credit matrimonium sibi esse impossibile, sed stante hac falsa cognitione nequit terò velle matrimonium non solum absoluitè, ut de se constat, & concedunt oppositæ sententiæ Doctores: sed neque sub conditione si possibilis est, quia ad hanc voluntatem debebat credere in aliquo casu possibile esse matrimonium. Secundò ex *legis qui putat ff. de acquirenda heredit.* vbi qui putat se necessarium heredem esse, cum tamen voluntarius hæres sit, repudiare non potest hæreditatem, quia opinio veritati præfertur. Ergo putans subesse impedimentum ad matrimonium, cum tamen non sit, non poterit contrahere. Quod si dicas cum Couaruu. *dicto §. 7. num. 1.* & Sanch. *num. 4.* ideo hæreditatem repudiari non posse, quia opus erat scire ex qua causa, & quo iure repudianda esset, quod tamen ad contrahendum matrimonium non videtur necessarium, obstat quia etiam ad matrimonium necessarium est scire qualiter contrahendum sit, aliàs error, & ignorantia matrimonio contrahendo non obstant. Tertio ex doctrina Abbatis in *cap. cum in Apostolica, de sponsalib. num. 6.* dicentis cum qui credit subesse impedimentum, quod tamen non subest, non contrahere matrimonium quoad Deum, & ex Vincentio in *supradicto capite* quem sequitur Præpositus *ibi, n. 3.* & alij affirmantes maritum errantem in facto, eo quod contrahens secundum matrimonium credens primum validum esse, quod postea nullum esse declaratur, cogitur cum secunda contrahere. Ergo signum est à principio non contraxisse.

9. Ad primum oppositæ sententiæ negandum est antecedens, ad probationem desumptam ex *capite unico* dico ibi contraxisse sponsalia, quia non credebatur firmiter subesse impedimentum. Ad Textum ex *Clem. de consanguin.* dico ibi excommunicari, non quia verè contrahunt, sed quia attentant exterius contrahere animo voluptati vacandæ. Ad secundum concedo hæreticum validè baptizare, non quia baptizant sub conditione si est Sacramentum, hanc enim conditionem non subintelligit, cum firmiter credat Sacramentum esse non posse, sed quia intendit facere, quod Christus fecit, sub qua intentione voluntas conferendi baptismum continetur, & consistere potest cum credulitate, & errore, quo existimat Sacramentum non esse, ut latius *Tract. de Sacrament. Baptismi* dixi.

PUNCTUM VI.

Debetne prædictus consensus vtriusque contrahentis simul existere?

1. Referuntur varia sententia.
2. Quid sit tenendum.
3. Refellitur Sanch. & Coninch.

1. **V**ariæ sunt de hac re sententiæ, quas referunt Sanch. Ægid. Basil. statim referendi. Prima est Panormit. in *cap. dilectus de sponsalib.* & Ant. de Butrio *cons. 64.* asserentium vtrumque consensum simul debere existere, quia vterque complet contractum, & est causa traditionis, & acceptationis. Secunda sententia præcedentem limitat, ne procedat his in locis, in quibus Trident. est promulgatum, quia non potest constare Parocho & testibus de consensu alterius an reuocatus sit, si simul cum alio consensu non existit. Tertia docet nihil referre, etsi multo tempore vnus consensus ab alio distet, modo reuocatus non sit: sic Maior in *4. d. 27. q. 1. in solut. ad 3.* Nauarr. *cap. 22. num. 8.* Quarta requirit simultatem moralem, ne inquam multum temporis inter vnum, & alium consensum intercedat: sic Sotus in *4. d. 27. quest. 1. art. 3. vers. sed alia.* Couaruu. *4. decret. 2. p. cap. 4. initio, num. 7.* Henric. *lib. 1. cap. 3. numero 6.* Petr. de Ledesm. *quest. 45. art. 3. dub. 2.* aliis relatis Sanch. *disp. 32. quest. 2. num. 7.* neque dissentit Ægid. de Coninch. *disp. 24. dub. 7. concl. 1. & 2. cam. 55.* Basil. Ponce. *lib. 2. cap. 16. à n. 2.* variant tamen ij Doctores in assignanda distantia vnus consensus ab alio, ut censetur moraliter existere. Nam Sotus existimat vsque ad septennium extendi posse. Henric. vero vsque ad biennium, Petr. de Ledesm. vsque ad annum. Sanch. Basil. Ægid. & alij arbitrio prudentis relinquunt.

2. Ego vero dicendum existimo primam, & secundam sententiam falsam esse, si de consensu actuali, & non habituali intelligatur. Nam vtriusque consensus physicus, & actualis nec ratione Sacramenti, nec ratione contractus simul esse requiritur. Non ratione Sacramenti, ad quod constituendum suffi

sufficit, quod partes inter se moraliter coniungantur, ut patet in Sacramento poenitentiae, ordinis, & confirmationis, &c. Neque item ex ratione contractus, in quo moralis coniunctio facilius admittitur. *leg. 1. 8. qui praesens. ff. de verbor. obligationib. & leg. 1. §. sed verior, ff. de contrahenda empt.* Et in praesenti est manifestum, cum per epistolam, vel procuratorem contractus matrimonij celebretur, in quo consensus contrahentium simul physicè non existit. Atque ita docent omnes Doctores tertiae, & quartae sententiae, quae si bene perpendantur inter se non pugnant, sed verissimae sunt. Pro quarum explicatione aduerto matrimonium contrahi posse consensu physicè praeterito habitualiter permanente, neque opus esse ut permaneat in aliquo effectu producto, qui causa contrahendi sit, quia nihil physicum efficere debet, sed solum hunc moralem effectum, scilicet mutua traditionem corporum, mutuaque obligationem, ad quam praestandam sufficit perseverantia moralis habitualis, sicuti in aliis contractibus (stipulatione excepta ob eius singularem naturam. *leg. continuis ff. de verbor. obligat.*) Quapropter etsi multum temporis inter unum, & alium consensum intercesserit, si tamen de facto expressè, nec tacitè revocatus non est, sufficit ad contrahendum matrimonium. Censebitur autem revocatus, si in aliam personam consentit. Item si consentit pro determinato tempore, eo transacto, quem terminum regulariter omnes contrahentes censendi sunt apponere maiorem, vel minorem iuxta negotij qualitatem. Nemo enim credendus est (inquit Coninch.) velle perpetuò alterius consensum expectare, & de suo statu suspensum esse.

Prædicta locum habere possunt, ut inquit Coninch. *dicto dub. 7. concl. 4.* Basil. Ponce. *lib. 2. cap. 16. n. 5.* etiam ubi viget Trident. si prior consensus coram Parocho, & testibus sit, & alio die sequenti idem Parochus, & testes alterius consensui assistant, tamen si nesciant, an prior consensus revocatus sit; id enim necessarium non est; sicuti non est necessarium, cum matrimonio per procuratorem contracto assistunt, scire prædictum mandatum revocatum non esse.

3 Quod verò Sanch. *lib. 2. disp. 32. num. 9.* quem sequitur Coninch. *disp. 4. dub. 7. conclus. 3. in fine.* & Gutier. *cap. 46. num. 14.* asserit se sicet consentientem altero legitimum consensum praestante posse denudò consentire, quin alios denudò consentiat, quia prædictus consensus alterius legitimus habitualiter perseverat mihi non probatur, eo quod prædictus consensus post factum contractum neque formaliter, neque habitualiter perseverat, quia fuit consensus de contrahendo tali tempore, non alio, in quo credit sibi esse impossibile denudò contrahere. Præterea prædictus consensus non solum ex tua parte nullus fuit ob fictionem, sed etiam alterius consensum nullum reddit, quia nemo consentit in traditionem sui corporis, nisi alter eandem sui corporis traditionem faciat; est enim hic contractus mutuus & onerosus, ergo ex perseverantia prædicti consensus utpotè nullius valoris conualescere matrimonium non potest. Requiritur ergo novus consensus. Qualiter hic praestandus sit postmodum examinabimus.

PUNCTUM VII.

Qualiter consensus contrahentis exprimendus sit?

- 1 Viriusque consensus verbis, vel signis exprimendus est.
- 2 Aliqui affirmant esse verba necessaria.
- 3 Non sunt necessaria necessitate Sacramenti.
- 4 Satisfit rationi opposita.
- 5 Nec etiam sunt necessaria necessitate praecepti.

1. Certum est utriusque consensum verbis, vel signis exprimendum esse. Tum quia est contractus respectivus, humanus, & politicus, qui sola mente celebrari non potest. Non enim potest esse vltro citroque obligatio, quin consensus contrahentium sibi invicem manifestentur, & fauet *lex traditionibus, Cod. de Pactis*; ibi: *Traditionibus, & usucapionibus, non nudis pactis rerum dominia transferuntur.* Tum quia constituit Sacramentum, quod necessariò est signum sensibile gratiae sanctificantis. Colligiturque hæc veritas ex Concilio Florent. in decreto Eugen. & ex Trident. *sess. 24. cap. 1. de reformat.* & pluribus Sanch. *lib. 2. disp. 30.* Neque obstat Textus in *cap. cum locum de Sponsalib.* ubi inquit Pontifex, matrimonium à solo consensu contrahitur, id est à solo consensu libero expresso, non coacto, non enim expressionem consensus intendebat Pontifex excludere, sed coactionem, ut ex contextu constat. Neque item obstat *cap. tua fraternitati, eodem tit.* ubi dicitur, matrimonium in veritate contrahitur per legitimum viri, & mulieris consensum: sed necessaria sunt quantum ad Ecclesiam verba consensum exprimentia de praesenti, intelligendum enim est, esse necessaria verba, & non sufficere nutus, ut facilius Ecclesiae constare possit matrimonium esse contractum. Neque item obstat quod in *cap. sufficiat 27,*

quast. 2. & cap. fin. de sponsa duorum, dictum sit solo consensu expressore absque copula, hanc enim ab essentia matrimonij excludere intendebant, non tamen consensus expressionem.

2. Sed an prædictus consensus verbis necessario exprimendus sit saltem necessitate praecepti? variant Doctores Nam plures, quorum meminit Sanch. *lib. 2. disp. 31. num. 2.* Zeuall. *c. 3. commun. opin. quast. 750. num. 21.* Gutier. *cap. 46. num. 10.* Coninch. *disp. 24. dub. 8.* Basil. Ponce, *lib. 2. cap. 7.* existimant non solum esse verba necessaria necessitati praecepti in eis qui loqui possunt, sed esse necessaria pro valore Sacramenti. Mouentur ex *cap. Tua de Sponsalib.* ibi: *sed necessaria sunt quoad Ecclesiam verba,* id est ex institutione Ecclesiae & ex *cap. licet, eodem ibi;* ita ut unus alterum verbis consuetis recipiat. Et *cap. consultationi eodem ibi;* cum verba processissent. Et efficacius ex Concilio Florent. in decreto Eugenij, ubi postquam decidisset omnia Sacramenta tribus perfici verbis tanquam forma, rebus tanquam materia, & Ministro, loquens de matrimonio prædictam propositionem restrinxit dicens: causa efficiens matrimonij est consensus regulariter per verba de praesenti expressus, tacitè indicans non semper esse necessarium consensum per verba exprimi, esse tamen regulariter scilicet in valentibus loqui. Neque mirum esse debet, quod in aliquibus verba necessaria sint, & non in aliis; nam cum huiusmodi Sacramentum consistat in contractu, optimè potuit Ecclesia pro valore contractus verba exigere in valentibus loqui, cum tamen in non valentibus signa reputet esse sufficientia.

3. Ceterum omnino tenendum est tam in non valentibus loqui, quam valentibus, verba non esse necessaria necessitate Sacramenti: sic pluribus firmant Sanch. *disp. 31. n. 5.* Gab. Vazq. *disp. 3. de matr. c. 7.* Couaruu. *2. p. de matr. c. 4. n. 1.* Gutier. *c. 46. n. 10.* Coninch. *dub. 8. concl. 2.* Basil. Ponce *dicto l. 2. c. 7. num. 4.* Et quidem pro non valentibus loqui, est decisio expressa in *c. cum apud. c. tua de Sponsal.* Et colligitur ex dicto Concilio Florent. At pro valentibus loqui colligi potest ex *cap. unico §. fin. de desponsat. impub. lib. 6.* ubi pro puella praesente, & tacente praestat pater consensum, & verum matrimonium constituit, quia puella medio illo silentio consensum paternum approbat, ut inquit D. Thom. in *4. d. 27. quast. 1. art. 2. quastioncula 2. ad 3.* Item ex *cap. fin. de coniugio seruar.* ibi: *nec factò, nec verbo consentit.* Et ex *cap. veniens. cap. is qui. cap. per tuas. cap. illud,* & aliis de *Sponsalib.* ubi deciditur sponsalia copula subsequuta transire in matrimonium. Ratio est, quia si verba in aliquo casu essent necessaria pro valore Sacramenti matrimonij Concilium Florent. quod ita exactè materias, & formas Sacramentorum declaravit, sine dubio expressisset. Ex illo autem verbo regulariter id non colligitur: cum satis commodè explicetur, si dicamus consensum qui regulariter per verba exprimitur esse causam efficientem, non quasi necessarium sit necessitate Sacramenti regulariter per verba exprimi, sed quia hic modus explicandi consensum regulariter contingit. Et fortè ob hanc causam Tridentina. *sess. 24. de reformat. cap. 1.* dixit Parochus viro, & muliere interrogatis, & eorum consensu intellecto: notanter dixit intellecto: quin verborum meminerit tacitè indicans signis intelligi posse, esseque sufficientia.

4. Neque Textus in *cap. tua fraternitati* contrarium probat dicens *verba quo ad Ecclesiam esse necessaria,* quia id dictum est, quia sunt necessaria, ut facilius Ecclesiae constet de matrimonio contracto. Textus verò in *capite licet. capite consultationi,* conuincunt regulariter verbis matrimonium perfici, non quasi ea necessaria sint, sed quia sunt signa aptiora consensu. Ad argumentum ex Concilio Florent. deductum constat ex probatione nostrae sententiae.

5. Superest dicendum, An verba sint necessaria saltem necessitate praecepti? Et quidem nullibi esse latum praeceptum probat Sanch. *lib. 2. disp. 31. num. 10.* Basil. Ponce *lib. 2. cap. 7. num. 14.* Aegid. Coninch. *disp. 24. dub. 8. concl. 4.* Gutier. *cap. 46. numero 11.* idèque non probat quod Sanch. & Gutier. affirmant esse peccatum veniale, si verba omittantur, quia ubi non est lex, nec prauaricatio esse potest, ut inquit Paul. Fateor tamen esse maximè decens, ut contrahentes suos consensus verbis expriment, ut dixit Alphonsus Rex, *leg. 5. tit. 1. part. 4.* Quinimo aliquando ratione scandali, & ne dubius reddatur contractus, sub peccato mortali necessarium erit.

PUNCTUM VIII.

Quibus verbis, & signis hic consensus censeatur expressus?

- 1 Spectanda est propria significatio verborum, cum dubia sunt.
- 2 Explicantur aliqua verba, quae consensum de praesenti denotant.
- 3 Qualiter signis exprimaturs consensus.

- 5 Quid si cum duobus copulam habeas.
- 6 Stante Trident. aliqui affirmant sponsalia transire in matrimonium copula coram Parocho, & testibus habita. Sed oppositum verius est.
- 7 Ob attentationem copula matrimonium non presumitur.
- 8 Neque ex osculis, amplexibus, tactibusve turpibus.
- 9 Qualiter ex translatione puella in domum sponsi matrimonium presumatur?
- 10 Ex longa cohabitatione, qua vir, & mulier se tractant ut coniuges matrimonium presumitur.
- 11 Item si processit de matrimonio tractatus, & mittatur sponsi annulus, aliqui affirmant, alij rectius asserunt in spiciendam esse consuetudinem.

1. **H**ic Quaestioni ex parte satisfacimus disputat. praecedenti punct. 2. ubi declarauimus aliqua difficultiora verba, quibus sponsalia contrahuntur. Quatenus ad verba attinet spectandus est communis illorum sensus, cum dubia sunt, quia ut inquit Iuriconsult. in leg. si quis in fundi, 4. ff. de legat. & fideicommiss. 1. rerum vocabula immutabilia sunt, hominum mutabilia ex leg. Laeio, 7. ff. de success. legat. leg. anniculus 13. 2. ff. de verbor. significat. cap. ex litteris 1. de sponsalib. Quod si verba plures significaciones habeant, propria spectanda est, non impropria. leg. non aliter 6. 3. ff. de legat. 3. Si omnes aequè propriae sunt fauendum est matrimonio, si contractum sit. Argum. cap. ex litteris de sponsalib. & cap. videtur. Qui matrimonium accus. poss. cap. licet de testibus, & tradit Decius cons. 162. num. 13. At si nullam significacionem propriam habeant, iudicandum est aduersus eum qui sic ambigè loquutus est iuxta Textum in cap. contra, cum de Reg. Iuris, in 6. Vide Sanch. lib. 1. 8. n. 1. & seqq. Basil. Ponce, lib. 2. cap. 8. per totum.

2. Ex his inferitur verba illa, *Accipio te in meam, habeo te in uxorem, Tibi ut uxori prouidebo. Seruabo fidem absque ulla dubitatione*, censenda sunt consensus de praesenti significare, ut colligitur ex cap. ex parte cap. penult. de sponsalib. Idem censerem de illis verbis. *Volo te habere uxorem, volo te tractare pro uxore, habeo te ex nunc pro uxore*: cum enim huiusmodi contractus ex sola voluntate explicata nascatur, satis his verbis voluntas exprimitur: illa autem forma; *Habebo te in uxorem* absque addita particula *ex nunc* dubia satis est, an sola sponsalia, an etiam matrimonium constituat. Nam Innocent. Cardinal. & Abbas cap. ex parte de sponsalib. Petr. Gregor. lib. 9. synagmaturis cap. 5. in princ. Basil. Ponce, lib. 2. cap. 9. num. 3. & alij existimant matrimonium constituere, ea praecipue ratione ducti, quia denotant executionem contractus, & illius obligationem ab eo puncto, quo proferuntur, sicut si dixisses, *Habebo te nunc in uxorem*. Nam in contractibus, in quibus dies non signatur, incontinenti nascitur obligatio, leg. in omnibus ff. de Regul. Iuris. Ergo ex illis verbis habes obligationem ab eo puncto habendi foemina in uxorem, si autem sola sponsalia contrahere obligatus es ab eo puncto habere non uxorem, sed ut sponsam. Sed rectius Couarr. 4. decret. 2. part. capit. 4. §. 1. numero 3. Thom. Sanch. plures referens, lib. 1. disputat. 18. num. 18. censent non matrimonium, sed sponsalia constituere, quia non consensus de praesenti, sed de futuro significant, praestant enim hunc sensum, *Habebo te in uxorem, quando tibi placuerit*: sicut si diceres, *Accipiam te in uxorem*. Neque obstat ab eo puncto nasci obligationem habendi foemina in uxorem, quia non nascitur absoluta obligatio, sed condicionalis, posita inquam voluntate foeminae, quare si foemina statim significaret se velle haberi in uxorem, credo matrimonium contractum esse, quia illa verba matrimonij executionem significant, non illius celebrationem. De illis verbis, in quibus continetur dictio exclusiua, *nisi tantum*, praeter satis praedicto loco diximus.

3. Quoad signa attinet, quibus consensus de praesenti explicatur, etiam communis usus, & iuridicus spectandus est. Si enim patre contrahente pro filia impubere praesens ipsa taceat illo silentio satis suum consensus exprimit. Cap. vn. §. fin. de desponsat. impuber. in 6. Item si cum foemina interrogatur, an velit tecum matrimonium inire? ipsa capite annuat, non est dubium satis suum explicare consensus. Quocirca de quadruplici signo est controuersia, qualiter denotet matrimonium esse contractum; primo de copula, secundo de illius attentatione, tertio de translatione foeminae in domum sponsi, quarto de annuli missione, seu subarrhatione. Aliqua ex his signis si rectè considerentur non sunt signa consensus exprimentia, sed signa consensus alius expressum significatia. Quippe, copula illiusve attentatio non est signum exprimens consensus in matrimonium, sed est signum denotans matrimonium contractum esse, aliàs illa copula non coniugalis, sed fornicaria esset. Praeterea aduerso stante Conc. Trident. dispositione his signis raro, vel nunquam esse locum, siquidem matrimonium esse contractum ex Parocho, & testibus, qui contrahendo necessario astiterunt probandum est.

4. Primo ergo copula inter sponsos de futuro signum est *Ferd. de Castro, Sum. Mor. Part. V.*

illis in locis, in quibus Trident. non est receptum matrimonium esse contractum, signum inquam non ex natura rei, sed praesumptione iuris, quia ius praesumit matrimonium ante copulam illos sponsos contraxisse, ne illa copula fornicaria sit, & poena digna. Etenim cum illi sponsi de futuro possint inter se copulari animo fornicario, vel affectu coniugali, Ecclesia ne iudicet illos derelinquere, credit affectu maritali se copulasse, voluisseque promissionem matrimonij contrahendi ad executionem reducere: habetur c. veniens c. is qui fidem, c. fin. de sponsalib. Quare si sponsalia contracta non sunt, copula signum esse non potest matrimonij, quia nullum est fundamentum, ex quo Ecclesia praesumere possit matrimonium praecessisse.

5. Dubium ergo est, An sponsalibus cum Maria contractis, si illa renuente cum Francisca sponsalia contrahas, & copulam habeas cum vtraque, sit aliquod ex his matrimoniis censendum; Respondeo nequaquam esse censendum matrimonium cum secunda, eo quod sponsalia cum secunda nulla fuerunt, ac proinde ex copula cum ea habita praesumi non potest matrimonium esse contractum: ex copula autem cum prima non absque fundamento dubitat praeposit. in dicto cap. is qui fidem, n. 5. de sponsalib. an possit praesumi matrimonium, eo quod ab sponsalibus cum ea celebratis censentur recessisse, si non quoad effectum, saltem quoad voluntatem per sponsalia contracta cum secunda. Verius tamen ex ista mo praesumi debere matrimonium cum prima esse contractum, quia esto voluntatem habueris recedendi ab eius sponsalibus contrahendo cum secunda, de facto non recessisti, & copulam cum ea habens censendus es praedictum contractum approbasse, & attentatum recessum emendasse, sicut docet Basil. Ponce, lib. 2. de matr. c. 12. n. 6.

6. Grauior dubitatio est, An stante Conc. Trident. dispositione sponsalia celebrata transire possint in matrimonium copula coram Parocho, & testibus habita? Affirmat Sanch. lib. 3. disp. 40. n. 7. Henric. lib. 11. c. 3. num. 7. Gutier. c. 4. num. 13. ducti, quia copula est sufficiens signum consensus coniugalis, postquam, sponsalia praecesserunt. Ergo Parochus & testes tali signo, & sponsalibus assistentes de consensu matrimonij testari possunt.

Sed rectius contrarium docet Couarr. disp. 21. num. 21. ea ratione, quia copula (ut dixi) non exprimit consensus constituentem matrimonium. Ergo si Parochus, & testes non astiterunt consensui matrimonium constituenti verè non astiterunt matrimonio. Quomodo stante dispositione Concilii Trident. illa copula nequit esse signum coniugalis consensus quia non potest esse signum consensus coram Parocho, & testibus habiti, quod necessario requiritur ad matrimonium constitutum.

7. Secundo: ex copulae attentatione videtur ius praesumere posse matrimonium esse contractum, si enim ex copula praemissis sponsalibus matrimonium praesumi ob vitandam culpae praesumptionem, ob eandem rationem obligatur ad praesumendum matrimonium ex copulae attentatione. Fauetque Textus in cap. iuuenis de sponsalib. ubi secundum matrimonium censetur invalidum, eo quod cum priori desponsata attentauerit copulam habere. Nihilominus certa sententia est ob attentationem copulae non praesumi matrimonium esse contractum, ut deciditur cap. adolescens fin. de sponsalib. ibi: *Nam licet saepe nixus fuerit, eam carnaliter non cognouisse*; neque valet dicere non potuisse illam cognoscere, quia erat impubes, & tempore impuberatis legitimus consensus haberi non potest: gratis namque dicitur impubere esse, neque id colligitur ex Textu, nam quod non potuerit illam cognoscere prouenire potuit, vel quia comparatione illius erat acta, vel quia restitit, aut alia de causa; non quia impubes. Ratio autem est, quia iure non est inducta praesumptio de matrimonio ex attentatione copulae, sed ex copula. cap. veniens, cap. is qui fidem, cap. finali de sponsalib. Ergo absque fundamento extenditur praesumptio ad copulae attentationem. Neque obstat in praedicta attentatione culpam committi, quia non solum ob vitandam culpam utrumque praesumitur matrimonium ex copula, sed ob vitandam talem culpam, ex qua foemina amittit sui corporis integritatem quae apud ipsam maximi habetur.

8. Hinc à fortiori inferitur ex osculis, amplexibus, tactibusve turpibus matrimonium praesumi non posse, cum non sint copula, sed ad summum illius initium. Et tradit Couarr. 4. decret. 1. part. cap. 4. §. 2. num. 2. Basil. Ponce lib. 2. cap. 12. num. 14. & colligitur aperte ex cap. 1. de matrim. contract. contra interd. Eccles.

9. Tertio ex translatione puellae in domum sponsi aliquibus videtur matrimonium praesumi posse. Quod sustineri potest inspecto iure ciuili ex l. mulierem, ff. de ritu nuptiar. l. si cui. leg. cum fuerit, ff. de condit. & demonst. & leg. cum in te Cod. de Donationib. ante nuptias. Verum attento iure canonico nequaquam ex sola translatione matrimonium contractum esse praesumitur, ut docuit Couarr. 4. decret. 1. p. c. 4. §. 2. numer. 1. Menoch. lib. 3. praesump. 1. n. 55. Gutier. de matr. c. 4. n. 4. Ba-

fil. Ponce, lib. 2. c. 11. n. 9. & alij, quia Ius Canonicum solum ex copula inter sponso habitam consentium matrimonij præsumit, quæ dispositio utpote à iure exorbitans nõ debet ad alios extendi. Ab hac tamen regula excipiunt prædicti Doctores, & merito translationem sponsæ ea solemnitate factam, qua attempta consuetudine solent vxorem ad domum mariti deducere, nam eo casu signum esset matrimonium esse contractum. Arg. cap. vidua de Regular.

10. Quartò præsumitur matrimonium ex longa cohabitatione, qua vir, & mulier se tractant vt coniuges, quia inspecta hominum opinione credendum est, dum contrarium non probatur matrimonium esse contractum. Argum. Textus in cap. illud de præsumption. & tradunt larè Mascard. t. 2. de probat. concl. 1022. & t. 3. concl. 1317. Menoch. de præsumpt. lib. 3. præsumpt. 1. Gutier. de matrim. c. 40. à n. 6. Quod à fortiori procedit, cum agitur de probanda filiorum legitimatione, & maximè si parentes sint defuncti, quia non debet præsumi in peccato mortali decessisse, sed potius ante mortem matrimonium contraxisse.

11. Quintò si tractatus de matrimonio contrahendo præcessit, & sponsus anulum sponsæ mittat ipsaque acceperit, aliquibus videtur matrimonium præsumendum esse. Sed rectè us alij affirmant inspicendam esse consuetudinem, si enim immisio annuli, & subarrhatio matrimonij signum fuerit, præsumi debet esse contractum, secus si solum sponsaliorum confirmatio fuerit, sicuti tradit Sanch. lib. 1. de matr. disp. 22. à num. 1. Basil. Ponce, lib. 2. cap. 11. à num. 2. Et idem est dicendum de potestione manuum. Vide Couarru 2. p. de sponsal. cap. 4. à n. 4. & sequentib.

PUNCTUM IX.

Qualiter per procuratorem matrimonium contrahatur?

- 1 Plura requiruntur.
- 2 Specialiter requiritur, vt constituens procuratorem perseueret in consensu, cum matrimonio contrahitur.
- 3 Item ne limites mandati excedat.
- 4 Aliqui consentiendum esse coram Parocho, & testibus.
- 5 Sed verius est oppositum.
- 6 Satisfit rationibus.
- 7 Non est opus scriptura, sed verbis tantum constitui potest.
- 8 Matrimonium per procuratorem fieri potest tam in ratione contractus, quam Sacramenti, vbi Concilium non est receptum.
- 9 Imò certissimum est etiam vbi Concil. Trident. est receptum.
- 10 Proponuntur obiectiones, & fit illis satis.
- 11 Per epistolam, sicut per procuratorem matrimonium contrahi potest.
- 12 Satisfit cuidam obiectioni.

1. **V**T matrimonium per procuratorem contrahatur plura requiruntur, vt colligitur ex cap. fin. de procurator. in 6. Primò, vt procurator habeat speciale mandatum ad matrimonium: cum enim matrimonium res sit grauissima, ex qua totius vitæ status pendet, oportebat specialiter committi. Secundò prædictum mandatum debet esse circa personam determinatam, aliàs non erit signum mutui amoris. Tertiò procurator per se ipsum mandatum perficere debet, neque substituere potest, nisi id expressè contineatur in mandato, quia est electa industria personæ. Hæc omnia expressè habentur dicto cap. fin. de procurator. in 6. & tradunt omnes Doctores; teste Couarru. 2. part. de sponsal. cap. 4. in initio à n. 8. Sanch. lib. 2. disp. 11. à n. 1. & seqq. Gutier. de matr. c. 43. per totum. Coninch. disp. 24. dub. 9. num. 67. & seqq. Basil. Ponce, lib. 2. de matr. c. 15 à n. 2.

2. Quartò constituens procuratorem perseuerare debet in consensu cum matrimonio contrahitur, aliàs si tempore matrimonij contrahendi consensus reuocatus est, tamen reuocatio procuratori nota non sit, matrimonium nullum est, eo quod essentialis sit matrimonio consensus contrahentium, quem Ecclesia, vel Respublica supplere non potest, sicuti potest in alijs contractibus humanis, & politicis, ideòque alij contractus validè sunt per procuratorem reuocatum, dum reuocatio nec parti, nec procuratori nota est: sicuti habetur leg. si mandassem 15. ff. mandati, & leg. 1. ff. quod iussu. §. 2. & colligitur ex cap. ex parte de Rescript. & Clement. vnic. de renunciat. Quod adeo verum est, vt etiam iurasses non reuocare, si de facto reuoces etiam interius, matrimonium quod procurator tuo nomine contrahit nullum est, quia est absque tuo consensu, quem Ecclesia, nec procurator supplere potest. Non est autem necessaria reuocatio expressa, sufficit tacita, vt si postquam dedisti mandatum contrahendi cum Maria, sponsalia cum alia celebres, vel mandatum dederis cum alia

contrahendi, tacitè censis prius mandatum reuocare, vt rectè affirmant Couarru. 2. p. de sponsal. c. 4. in initio num. 11. Sanch. disp. 11. num. 10. Coninch. dub. 9. n. 71. Gutier. late probans dicto c. 43. n. 18. Verum si tempore contractus consentias, tamen intermedio tempore postquam mandatum dedisti dissentias validum est matrimonium, quia mandatum firmum cum consensu persistit, vt docet Sanch. lib. 2. disp. 11. num. 11. Coninch. disp. 24. dub. 9. num. 72. Gutier. cap. 43. num. 15. Quod si tempore quo mandatum dedisti consensum simulasti, et si Henric. lib. 11. de matr. cap. 2. num. 2. Sanch. disp. 11. num. 13. Gutier. dicto cap. 43. num. 15. existiment validè posse matrimonium contrahi, si tempore quo matrimonium per procuratorem celebratur consentias. Rectius oppositum sentit Coninch. disp. 24. dub. 9. num. 72. eo quod prima illa constitutio procuratoris nulla fuit ob simulationem, nequit ergo solo interno consensu reualidari, sed necessarium est denuo fieri, & legitimo consensu expresso constitui. Illud vero est certum non oportere, vt tempore quo procurator tuo nomine contrahit consentias, sufficit, si non dissentias, quia in virtute prioris consensus non reuocati, quo procuratorem constituisti matrimonium fit, tamen dormias, vel in alia negotia sis distractus, vt Sanch. Gutier. Coninch. & alij supra notarunt. Ex qua doctrina reiiciendum est, quod Basil. Ponce lib. 2. cap. 15. num. 14. affirmat, si tempore quo matrimonium procurator tuo nomine contrahit incidat in amentiam nullum esse matrimonium, nam esto eo tempore tu non possis contrahere, non obest; quia etiam cum dormis nequis proprio nomine contrahere, & tamen rectè per procuratorem potes. Satis enim est quod possis per alium contrahere, quod rectè præstare potest, quia non in virtute consensus tunc expressi, sed in virtute consensus dati tempore quo procuratorem constituisti contrahis, vt rectè Sanch. Coninch. Gutier. loc. alleg. docent.

3. Quintò ne procurator limites mandati excedat, quia in eo quod excedit non agit vt procurator, sed vt priuatus, ac proinde deficit contrahentis consensus, ideòque nihil actum est, vt colligitur ex leg. diligenter ff. mandati, & tradit Sanch. d. lib. 2. disput. 11. num. 17. Gutier. cap. 43. numero 19. Basil. cap. 15. num. 6. Hoc tamen intelligendum est, quando excessus est in conditione, seu forma substantiali, secus quando excessus est in accidentali forma, & conditione, vt si Petro dedisti mandatum contrahendi matrimonium seruata forma Trident. non obinde contractus vitatur, si denunciations omittantur, quia credendum est denunciations postulatæ esse eo modo, & forma, qua iure communi requiruntur, sicuti docet Sanch. lib. 3. disp. 33. num. 3. Gutier. cap. 43. num. 20. Basil. supra.

4. Sextò aliqui requirunt, vt procurator constituatur coram Parocho, & testibus illis in locis, in quibus Concil. Trident. est receptum, primo quia Trident. exigit pro forma, vt Parochus, & testes deponere possint de matrimonio, quam depositionem nequeunt præstare nisi assistant prædicto mandato; aliter enim non possunt testari contrahentes consentire. Secundo ex doctrina Riminaldi, conf. 467. n. 78. & sequentib. volum. 1. affirmantis solemnitate requisitam ad aliquem actum esse necessariam ad dandam commissionem faciendi illum actum, & ita prohibente statuto donationem fieri absque quinque testibus, censis prohibuit mandatum donandi absque illis, & leg. oratio, ff. de sponsalib. Tertio prohibito sine prohibentur media quæ sunt ad finem, sed prohibetur matrimonium clandestinum, ergo prohibetur commissum clandestinum, vt pote illius medium, & confirmatur ex leg. 39. Tauri, hodiè lex 13. tit. 14. lib. 5. noua recopilat. vbi eadem solemnitas requisita est pro mandato conficiendi testamentum, quæ testamentato requiritur. Quartò mulier eo quod nequit absque consensu viri contrahere, nequit absque illius consensu procuratorem constituere, vt habetur leg. 55. Tauri: sed nullus absque Parocho & testibus contrahere matrimonium potest, ergo neque procuratores constituere ad contrahendum.

5. Sed omnino tenendum est validum esse mandatum ad contrahendum clandestinè concessum, modo tamen ita concessum sit, vt probari possit, & Ecclesiæ constare tale mandatum datum esse: quia Concil. Tridentin. solum ad contrahendum matrimonium requisitum Parochi, & testium præsentiam, non tamen ad constituendum procuratorem, ergo procuratoris constitutio sub dispositione iuris communis incorrecta manet iuxta leg. commodissime ff. de liberis, & posthum. Si autem Parochi, & testium præsentia necessaria esset in procuratore constituendo, sine dubio Concilium expressisset. Argum. leg. vnic. §. vbi autem vers. nam si contrarium; Cod. de Caduc. tollend. leg. item apud Labonem §. ait praetor, ff. de iniurijs. cap. ad audientiam de renunciat. & ita vt certum, & indubitatum tradunt Sanchez lib. 2. disputat. 11. numero 23. Gutier. cap. 43. num. 13. Coninch. disput. 24. dub. 9. num. 78.

6. Neque obstant oppositæ rationes. Ad primam optime Parochum, & testes testari de matrimonio posse, tamen

non testentur de commissionis factæ valore, quia Concilium non postulavit, ut testarentur de valore matrimonij, sed solum de matrimonij exteriori contractu. Quo testimonio simul testantur de consensu contrahentium non in se, sed in procuratore, sicuti contingit in matrimonio medio interprete contracto, in quo Parochus, & testes testari non possunt de consensu contrahentium in interprete expresso. Ad secundum respondeo, illam doctrinam Riminaldi verissimam esse, quando eadem ratio procedit in actu ac in commissione, secus quando diuersa, ut in præsentia, non enim ex mandato clandestino eadem inconuenientia sequuntur, quæ consequuntur ex clandestino contractu, ut de se patet. Ad tertium eodem modo respondendum est, prohiberi sine prohiberi media, quæ illum necessariò inferunt: at clandestinum mandatum non inferit necessariò matrimonium clandestinum, sed publicum; quippè mandatum non datur ad matrimonium clandestinè contrahendum sed vt contrahendum publicè. Ad confirmationem desumptam *ex leg. 39. Tauri* dico esse specialem dispositionem in eo casu, tum ob vitandas Commissariorum fraudes, uti constat *ex leg. 31. Tauri*, hodie *5. tit. 4. lib. 5. noua recopilat.* ibi: [y los tales comisarios haçen muchas fraudes.] Tum quia mandatum ad testandum est species quædam testamenti, siquidem continet hæredis institutionem, substitutionem, exheredationem, meliorationem, tutorum designationem, quæ si à Commissario non fiant, ipso iure facta manent *ex leg. 35. Tauri*, hodie *7. tit. 4. lib. 5. noua recopil.* At in mandato ad matrimonium contrahendum neque inconuenientia quæ in matrimonio clandestino procedunt adesse possunt, neque matrimonij contractus aliquo modo continetur. Ad quartum dico prohiberi mulieri mandatum concedere absque licentia viri, ne legi regie præiudicium fieret, at ex mandato clandestino non fit præiudicium decreto Trident. siquidem coram Parocho, & testibus matrimonium est à Commissario contrahendum.

7. Hinc à fortiori fit ad prædictum mandatum concedendum non esse opus scriptura, sed verbis tantum constitui posse, sicuti de quocunque procuratore generaliter dicitur *leg. 13. tit. 5. part. 3.* ibi: [y quando lo hicieren de palabra] *Gloss. leg. maritus verbo prescripseris, Cod. de procuratorib.* & ibi Doctores Iason *leg. 1. num. 7. Cod. eodem tit.* & plures allegans Didac. Perez, *leg. 3. vers. verum autem, tit. 4. lib. 3. ordinam.* Et tradit in præsentia Sanch. *lib. 2. disp. 11. num. 14.* Gutierr. *cap. 43. num. 16.* Neque item est necessaria sexuum diuersitas in procuratoribus ad matrimonium, sed duo viri, vel duæ feminae hoc officium gerere possunt, quia ipsi non proprio nomine, sed alieno contrahunt, ut rectè aduertit Sanch. *suprà n. 15.* Gutierr. *n. 17.* His positis,

8. Dico primò matrimonium ante Trident. & illis in locis, in quibus modò Concil. Trident. receptum non est, optimè potest tam in ratione contractus, quam Sacramenti per procuratorem contrahi, sicuti definitur, *cap. fin. de procuratorib. in 6 & cap. honorantur 32. quæst. 2.* Et ratio est manifesta, quia iure naturæ celebrari matrimonium sicut & alius contractus potest: at Christus Dominus matrimonij naturam non mutauit, sed ad esse Sacramenti euexit. Ergo, &c.

9. Dico secundò, etiam illis in locis in quibus Concil. Trident. receptum est, certissimè est affirmandam matrimonium per procuratorem contrahi posse, tam in ratione contractus, quam Sacramenti, ita vt oppositum meritò plures Doctores te meritis nota inurant: sic pluribus relatis Henriq. *lib. 1. cap. 2. num. 2.* Sanch. *lib. 2. disp. 11. num. 20.* Gutierr. *cap. 43. num. 10.* Coninch. *disp. 24. dub. 9. num. 67.* Et colligitur tum ex praxi Ecclesiæ, quæ passim maximè inter Nobiles, & Principes matrimonium contrahi per procuratorem permittit. Tum quia Trident. Concil. matrimonia clandestina detestatum est: at matrimonium per procuratorem coram Parocho, & testibus contractum non est clandestinum, seu publicum. Ergo matrimonium per procuratorem contractum coram Parocho, & testibus Conc. Trident. non obstat.

10. Sed aduersus hanc conclusionem obiiciet primò. Concil. Tridentin. exigit præsentiam Parochi, & testium pro forma ad valorem matrimonij, quando autem aliquid exigitur pro forma, & vt quid necessarium exequi debet specificè, & non per æquipollens, *leg. 1. §. si quis ita ff. de verbor. obligacionib. & leg. obligari, §. tutor statim ff. de authorit. & consensu tutorum. §. tutor autem instit. eodem. tit.* Præsentia autem parochi, & testium consensui procuratoris non est præsentia consensui contrahentium specificè, sed solum æquipollens, non igitur sufficit. Vnde cum in supra dicta *leg. obligari.* requiritur, vt tutor præsens sit contractibus minoris, non sufficit vt adsit per procuratorem, & cum in alienatione rerum Ecclesiæ Canonicoꝝ præsentia requiritur plures Doctores cum Rebuffo *de alien. rerum Ecclesiæ numero 92.* affirmant non posse Canonicos per epistolam consentire. Ergo cum præsentia Parochi & testium consensui contrahentium adesse debeat, non sufficit, si procuratoris consensui adsit. Secundò: Parochus, & testes assistentes procuratoris consensui

Ferd. de Castro. Sum. Mor. Part. V.

testari non possunt de valore matrimonij, quia nesciunt, an concedens mandatum consensum reuocauerit, & an procurator mandatum fixerit: Tertio non leuia inconuenientia inferuntur ex matrimonio per procuratorem contracto; quippe contingere potest, & sæpè contingit aliquem ex contrahentibus tempore quo celebratur mortuum esse vel consensum reuocasse, vel cum non habeat personam quæquam contrahat satis cognitam, postmodum pœniteat, & duram vitam gerere cogatur. Ergo si ob inconuenientia clandestinum matrimonium prohibetur, etiam hoc matrimonium prohiberi debet.

Hæc tamen leuia sunt. Ad primum respondeo, Concilium non dixisse Parochum, & testes præsentem esse debere consensui contrahentium, sed contractui matrimonij. At si Parochus, & testes sint cum matrimonio per procuratorem celebrato contractui matrimonij præsentem existant. Secundò dico, quoties præsentia alicuius requiritur vt forma, nequit impleri per æquiualem, sed debet impleri specificè, nisi iuri communi obstat, aut verbis expressis habeatur: obstat autem iuri communi, quòd præsentia Parochi, & testium formaliter assistere debeat consensui, contrahentium, siquidem matrimonia per procuratorem celebrata semper approbavit, & ex alia parte verbis expressis non habetur præsentiam Parochi, & testium consensui contrahentium formali assistere debere, sufficit ergo vt prædicto consensui per procuratorem expresso assistant. Tutoris verò, & Canonicoꝝ præsentia in supra dictis casibus requiritur, quia eligitur industria tutoris, & Canonicoꝝ, vt rebus pupilli, vel Ecclesiæ melius prouideatur. Tertio respondeo, Concilium non immutasse, neque innouasse consensum contrahentium, sed illis addidisse vt formam præsentiam Parochi, & testium. Cum autem ante Concilium consensus per procuratorem fuerit sufficiens, & postea debet esse, si ipsi superaddatur conditio requisita de præsentia Parochi, & testium. Ad secundum non est necessarium, quòd Parochus, & testes testentur de matrimonij valore, sufficit si testentur de eius contractu, ad quòd necessarium videtur quòd illis constet procuratorem mandatum habere ad contrahendum, quia non proprio nomine, sed alieno contrahit, vt rectè probat Coninch. *disp. 24. dub. 9. num. 78.* tamen contrarium firmet Gutierr. *cap. 44. num. 100.* Non tamen est opus, vt illis constet mandatum reuocatum non esse, id enim semper præsumere debent, quoties de reuocatione non constat, sicuti semper præsumunt contrahentes verè, liberè, & absque vilo impedimento contrahere, cum matrimonio contrahendo assistunt. Ad tertium probat, ad summum ob illa inconuenientia debere hunc modum contrahendi irritari, non tamen de facto irritum esse. Adde omnem contractum humanum aliquibus incommodis semper expositum esse.

11. An vero per epistolam, sicut per procuratorem possit matrimonium celebrari, communis sententia defendit etiam stante Conc. Trident. fieri posse, vt videre est apud Nauarr. *lib. 4. consil. tit. de cognat. spirit. consil. 2. alias 6. num. 9.* Sanch. *disp. 12. num. 3.* Molin. *de iustit. t. 3. disp. 254.* Henriq. *lib. 11. cap. 2. num. 6.* Gutierr. *cap. 45. num. 4.* Coninch. *disp. 24. dub. 9. num. 80.* Quippè per epistolam fieri traditio, & acceptatio potest, uti fiebat spectato iure antiquo, *leg. mulierem ff. de Ritu nupriar.* Quòd tamen Concil. Tridentino mutatum non est. Debet autem traditio, & acceptatio vtriusque contrahentis coram eodem Parocho, & testibus fieri, alias non possent testari de matrimonio, id verò fiet, si scribas Mariæ te ipsum in maritum ei tradere, eamque in vxorem ex tunc accipere, ipsaque legens litteras coram Parocho, & testibus affirmet se etiam tibi tradere, & traditionem te factam acceptare. En tibi traditio & acceptatio vtriusque contrahentis fit coram eodem Parocho, & testibus. Alius à similibus casus adducitur à Sanch. *suprà.* Existimo tamen necessarium esse, quòd Parochus, & testes agnoscant tuas litteras, vt sic sciant cuius traditionem mulier acceptat, uti notauit Coninch. *dicto dub. 6. in fine. num. 8.*

12. Quòd si dicas, nullus potest ministrare Sacramentum, quando non sibi constat dispositum esse recipientem, tum ad illius receptionem, tum ad illius effectum: at contrahenti per procuratorem vel epistolam non constat, an alius capax sit Sacramenti, vel sit ritè dispositus, ergo non poterit saltem licitè sic contrahere. Respondeo præsumere debere morali certitudine alium esse dispositum tum ad Sacramentum, tum ad illius effectum.

PUNCTVM X.

Quo fine matrimonium contrahi debeat?

- 1 Triplex est finis matrimonij.
- 2 Contrahere ob finem extraneum primò & per se aliqui dicunt esse mortale, alij veniale.
- 3 Sub distinctione respondetur.

1. **T**riplex est finis matrimonij *essentialis, accidentalis, & extraneus*. Finis *Essentialis* est mutua corporum traditio, & radicalis obligatio ad reddendum debitum. Finis *Accidental*, sed matrimonij proprius, est sobolem generare *Genes. 1.* & concupiscentiæ remedium habere iuxta Paul. 1. *Corinth. 7.* propter fornicationem unusquisque uxorem suam habeat, & unaquaque suum virum. Finis *Extraneus* est voluptas, diuitiæ, honor, pax inter consanguineos, &c. sæpe ex matrimonio consecuta. Finis *essentialis* seruandus est non solum vt matrimonium licet, sed etiam validè contrahatur, vt diximus *hæc disput. punct. 1.* & tradunt omnes apud Sanch. *lib. 2. disp. 29.* Hoc sine saltem virtualiter retento contrahere expressè ob sobolis generationem, quando aptus es generare, nemini dubium esse potest licere, quippè ad hunc finem ab Authore naturæ matrimonium ordinatum est. Contrahere autem ob vitandam fornicationem, quando periculum illius adest consilium est Pauli, nequit ergo esse finis indebitus: cessante autem potentia ad generandum, & periculo fornicationis si contrahas ob mutuam obsequiorum communicationem, ex honesto fine contrahis, quippè ad hunc finem matrimonium institutum est.

2. Quapropter solum est difficultas de fine extraneo, An ob illum primo, & per se matrimonium contrahere peccatum sit? Affirmant esse mortale Angel. *verbo Matrimonium 2. num. 25.* Couarru. *2. part. de matr. cap. 1. num. 7.* Sed dura sanè sententia, quia non matrimonium quatenus Sacramentum est, sed quatenus est contractus dirigit ad prædictos fines obtinendos, quod non videtur esse nimia inordinatio. Communior tamen sententia est neget esse mortale ad prædictos fines extrinsecos contrahere; admittit tamen esse veniale peccatum, eo quòd inordinatum sit finem secundarium, & matrimonio extraneum primò & per se intendere, cum secundariò tantum, & per accidens appetendus esset. Sic D. Antonin. *3. part. tit. 1. cap. 19. §. 9.* Paludan. *in 4. disp. 30. quest. 2. art. 7.* Syluest. *verb. Matrimonium 4. quest. 4.* Nauarr. *cap. 2. n. 79.* Sanch. *lib. 2. disput. 29. num. 26.* Layman. *lib. 5. tract. 10. cap. 4. num. 1. & 11.*

3. Cæterum distinguendum censeo inter fines extrinsecos. Alij enim sunt qui per se honestatem moralem continent, quales sunt pax Reipublicæ, charitas & amor inter consanguineos, illustriæ familiaris conseruatio. Alij verò sunt in quibus nulla moralis honestas relucet, vt est voluptas, diuitiæ, & honor. Si contrahas ob fines moralem honestatem continentes nullum peccatum committis, sed actum virtutis moralis exerces. Quippe finis illius actionis honestus est, medium, quo ad illum obtinendum vteris etiam est honestum, ergo ex nullo capite ea actio vitari potest. Nam esto illa actio habeat alium finem, seu effectum magis proprium, & præcipuum, illum expressè intendere non obligaris: satis enim est illum non excludas, vt manifestissimis exemplis probat Coninch. *disput. 2. §. dub. 2. num. 14.* Oculi (inquit) dati sunt primò ad videndum, secundo ad explicandos conceptus. Si igitur nacta occasione oculis vti velis, vt tuos conceptus exprimas, nihil de primario fine cogitans, quis dicet te peccaturum? Idem est de lingua, quæ data est primò conceptus explicandos, ea tamen absque villo peccato vti potes ad canrandum, aliamve finem extrinsecum. Atque ita contrahere matrimonium ob pacem aliquam obtinendam, ob fraternam charitatem fouendam, ob familiam illustrem conseruandam licitum & honestum est, sicuti dixit Coninch. *dicta disput. 2. §. dub. 2. concl. 4. numero 18.* Basil. Ponce, *lib. 1. de matr. cap. 2. 1. num. 13.*

Si verò ob fines nullam moralem honestatem continentes contrahas etsi probabile sit peccatum veniale committi, eo quòd alienum sit à rationali natura operari absque fine virtutis, attamen probabilius censeo nullum in præsentia adesse peccatum, sicuti docuerunt Basil. & Coninch. *suprà.* Moueor, quia contractus matrimonij per se est actus honestus, tum in ratione contractus, cum ad generandam prolem, vitandam fornicationem, & mutuam obsequiorum communicationem dirigatur, tum in ratione Sacramenti à Christo instituti ad gratiam conferendam: velle autem obtinere aliquid temporale actu per se honesto inhonestum non est: ergo nullum est peccatum velle contrahere matrimonium retinendo illius fines, vt illo contracto vxoris pulchritudine, & dote, copulæque voluptate fruaris, quia eo casu non operaris absque fine virtutis, qui in ipso opere intrinsecè imbibitur, quem in executione ipsius operis intendis, cum illum non excludis, ideòque Caieran. *tom. 1. opusc. tract. 12. de matrim. quest. 3.* Nauarr. *cap. 2. 2. num. 79.* Couarru. *4. decret. 2. part. cap. 1. §. unico n. 7.* Sanch. *lib. 2. disp. 29. num. 25.* Gutierr. *cap. 46. num. 7.* affirmant regulariter nullum peccatum committere contrahentem ob vxoris dotem & pulchritudinem, quia esto horum consecutionem medio matrimonio ita expressè intendat, vt nisi hæc adessent, non contaberet, at quia fines ipsius operis non excludit: horum bonorum consecutio reputari debet non tam finis operis, quàm motiuum, & excitatiuum illius.

PUNCTVM XI.

De matrimonio sub conditione contracto.

1. **S**ub duplici conditione contrahi matrimonium potest. Sub conditione inquam præsentis, præterita, & futura, eaque necessaria, contingenti, vel impossibili, turpi, vel honesta, vel contra matrimonij substantiam, pendente à propria voluntate, vel absoluta.

§. II.

De conditione honesta temporis præsentis, vel præteriti.

1. *Conditio spectans tempus præsens, vel præteritum non infert matrimonium conditionale.*
2. *Aliqui requirunt matrimonium contractum sub hac conditione vtrique contrahenti notam esse debere, vt matrimonium valeat.*
3. *Oppositum verius est.*

1. **C**ontractus, qui sub conditione spectante tempus præteritum, vel præsens celebratur, propriè non est conditionalis, quia de natura, & essentia conditionis est suspendere actum vsque ad illius euentum. §. *sub. conditione, institut. de verbor. obligation.* at si conditio præsens est, vel præterita suspendere actum non potest, sed purum constituit.

3. Solum est difficultas, An requiratur ad valorè matrimonij, quòd ea conditio vtrique contrahenti nota sit. V.g. contrahis cum Maria sub conditione quòd nobilis sit, quòd habeas tantam dotem, quòd eius pater obtinuerit tale officium, ignoras autem an de facto ea conditio in re existat? Ægid. Coninch. *disputat. 29. dub. 1. num. 6.* negat te matrimonium contrahere, quousque agnoscas conditionem appositam esse. Mouetur, quia ad matrimonium necessariò requiritur, vt consensus contrahentium vtrique notus sit, at qui sub conditione sibi, vel alteri ignota consentit, nescit, an verè consentiat, vel potius dissentiat, siquidem eius dissensus, vel consensus ex conditione pendet, cuius existentiam ignorat, & qui ualeat namque appositio conditionis ignoratè illi modo contrahendè quo diceres, *Accipio te in uxorem, vel Non accipio*, ex quo nemini dubium esse potest nullum matrimonium contrahi, quia ex illis verbis æquè assensus, & dissensus colligitur, sic videtur dicendum in præsentia.

3. Sed rectius Sanch. *lib. 5. disputat. 7.* & Gasp. Hurtado *disputat. 7. difficult. 2.* censent prædictum matrimonium valere: nam esto nota non sit conditionis existentia, est tamen vtrique contrahenti notus consensus sub existentia conditionis, non sub conditionis notitia: non enim consentis in matrimonium sub conditione nobilitatis notæ, sed sub conditione nobilitatis existentis; ergo consensus vtrique notus est casu quo nobilitas existat. Secus est de illa forma contrahendè: *Accipio te in meam, vel Non accipio*, quæ nec consensus, nec dissensus determinatè significant. Et probari optimè potest ex §. *conditiones 6. institut. de verborum obligationib. & leg. cum ad 38. de Rebus creditis*, vbi deciditur ex stipulatione sub conditione rei præteritæ nasci obligationem: tametsi contrahentes ignorent appositam esse conditionem, nasci inquam obligationem non solum non reuocandi consensus, & expectandi conditionis notitiam: sed etiam nasci obligationem de re stipulata, aliàs nulla esset differentia inter contractus sub conditionibus præteritis ignoratis ac sub conditionibus contingentibus futuris.

§. II.

De matrimonio sub conditione honesta futuri temporis.

1. *Si conditio est necessaria non impedit matrimonij valor em.*
2. *Idem est dicendum de conditione contingente infallibiliter futura.*
3. *Secus de conditione absolutè contingente.*
4. *Adueniente conditione matrimonium subsistere absque nouo consensu negant plures.*
5. *Verius est oppositum.*
6. *Fit satis rationibus num. præced. allegatis.*
7. *Quando censeatur impleta conditio, si patri placuerit.*
8. *Satisfit fundamentis secunda sententia num. 4. relata.*
9. *Non arctantur contrahentes ad procurandam conditionis executionem.*
10. *Illis in locis in quibus Concil. Trid. receptum est, negat Sanch. Parochum, & restas assistere dote conditionis executioni.*
11. *Contrarium verius existimo.*

1. **C**onditio honesta futuri temporis alia est necessaria, alia contingens. Si sub conditione necessaria contrahas, eiusque necessitatem cognoscas, tamen si Bassil. lib. 3. de matrim. cap. 1. num. 12. censetur suspendi consensum, & matrimonium vsque ad conditionis euentum, verius est oppositum, eo quod prædicta conditio non tam ad suspendendum consensum, quam ad eius certitudinem demonstrandam censi debet appositæ, vt rectè tradit Henricus, lib. 1. Sanch. lib. 5. disputat. 2. num. 6. Rebell. 2. part. de obligat. instit. lib. 2. quest. 10. num. 13. Ægid. de Coninch. disput. 29. dub. 1. num. 8.

2. Idem dicendum est de conditione contingenti infallibiliter futura, qualis est, si Antichristus venerit, quia ratione suæ infallibilitatis reputatur quasi necessaria, ideoque non censi debet appositæ ad suspendendum consensum, sed ad eius certitudinem demonstrandam, vt docet Sanch. supra, & Rebell. num. 14. Neque obest nobis incertum, quo die Antichristus venturus sit, ob quam incertitudinem placuit Couaruu. 2. part. cap. 2. §. 2. num. 11. Henricus, lib. 11. de matr. cap. 12. num. 4. Bassil. Ponce, lib. 3. cap. 1. num. 13. consensum suspendi vsque ad conditionis euentum, quia vt bene Sanch. & Rebell. docent, non contrahas sub hac incertitudine, non enim dicis te Mariam in coniugem suscipere, si Antichristus intra tale tempus nascatur, sed solum dicis; si Antichristus nascatur, quod certum est, & infallibile, & à te sic cognitum. Quare non in vi conditionis censi debent ea verba posita, sed in vi demonstrationis, & causalitatis, ita vt præstent hunc sensum, sicuti est certum Antichristum venturum esse, sic certum esse vis, te Mariam suscipere.

3. Si verò sub conditione contingenti, & honesta contrahas manifestum est matrimonium suspendi vsque ad conditionis euentum, quia vsque ad illud tempus non habes animum tradendi corpus, vt etiam colligitur expressè ex cap. de illis c. super eo cap. fin. de conditionib. appositis, & leg. 1. c. 3. tit. 4. part. 4.

4. Difficultas autem est, an adueniente conditione matrimonium subsistat absque nouo consensu? Negant Bonauent. in 4. d. 28. quest. 3. Durand. ibidem. quest. 2. ad 1. Sorus in 4. d. 29. quest. 2. art. 1. concl. 3. Henricus, lib. 11. cap. 11. Bassil. Ponce aliis relatis, lib. 3. cap. 14. num. 3. Mouentur primò ex cap. super eo de condit. appositis, vbi consentientem sub conditione futuri temporis dicitur non esse censendum de præsentem consentire, neque cogendum ad contrahendum vsque ad conditionis euentum, ergo adueniente conditione cogi debet, aliàs matrimonium non subsistet, cum absque consensu de præsentem subsistere non possit. Secundò in cap. per tuas, eodem, deciditur talem contractum sponsalia constituere, ergo non matrimonium.

Prædictæ sententiæ adhærent Rosella verb. Matrimonium §. num. 14. Syluest. eodem 2. num. 13. Victoria, num. 258. & alij, cum matrimonium sub prædicta conditione futura celebratur ab inhabilibus V. g. cum consanguinei, aliòque impedimento ligati contrahunt sub conditione, si Pontifex dispensauerit, quia matrimonium constitui non potest alio consensu quam legitimo, consensus verò elicitus ab inhabilibus illegitimus est.

5. Nihilominus etsi prædictæ sententiæ probabiles sint, probabilior est affirmans matrimonium constitui adueniente conditione absque nouo consensu, vt docuerunt Innocent. cap. super eo de condit. appositis, in fine. Abbas, cap. de illis eodem. numero 5. Nauarr. cap. 22. numero 63. & 64. Paludan. in 4. d. 29. quest. 2. art. 5. sub finem. Sanch. aliis relatis, lib. 5. disput. 8. num. 5. Ægid. Coninch. disp. 29. dub. 1. concl. 3. & 5. Desumiturque ex leg. potior 11. ff. qui potiores in pignore & leg. hæc venditio 7. ff. de contrahend. empr. vbi statuitur contractum in initum sub conditione, ea adueniente firmum, & stabilem reddi absque vlla additione. Sed nihil speciale est in matrimonio statutum. Ergo matrimonium sub conditione futura in initum ea adueniente firmum est. Et ratio ea est, quia consentiens ex tunc in matrimonium sub conditione futura, verum consensum de præsentem habet, qui si adueniente conditione reuocatus non sit, præsens moraliter est, & omnino perfectus, & absolutus. Ergo sufficiens est ad matrimonium constituendum. Quod optimè explicari potest ex modo, quo matrimonium de præsentem communiter contrahitur, prius enim suum consensum exprimit vir sub conditione tamen in se imbibita, quòd mulier consentiat, qua consentiente opus non est, vt vir denuò consentiat, sed eius consensus qui in se conditionalis erat ante mulieris consensum redditur absolutus, & perfectus mulieris consensu adueniente.

6. Neque his obstant oppositæ sententiæ fundamenta. Ad primum ex cap. super eo respondeo. Pontificem solum definiisse ante aduentum conditionis cogendum non esse ad contrahendum, ea verò posita indecisum relinquit, an cogendus sit contrahere. Adde ibi non tam de contractu, quam de consummatione sermo erat, ad quam adueniente conditione optimè cogi potest. Ad secundum respondeo ex prædicta

Ferd. de Castro. Sum. Mor. Part. V.

Textu in cap. per tuas, nihil colligi: nam ibi mulier allegauit iuuenem secum de præsentem contraxisse; e contra iuuenis dixit solum sponsalia sub beneplacito parentis celebrasse. Pontifex verò decidit ob copulam habitam à conditione recessum esse, ac proinde verum matrimonium præsumi debere.

7. Quod si roges, Quando censetur impleta ea conditio communiter apponi solita, si patri placuerit; Breuiter respondeo, si rogatus pater ita firmiter dissentiat, vt præsumi non possit breue tempus arbitrio prudentis, eius consensum obtinendum esse, conditio absolute deficit, secus verò si consensus eius obtinetur intra breue tempus, tamen si rebellis prius extiterit sicuti censetur impleta conditio, si Pontifex dispensauerit, tamen si primæ, & secundæ petitioni non acquieuerit, qui postmodum dispensationem concessit, vt docent Nauarr. cap. 22. num. 61. Petr. de Ledesma. question. 47. artic. 5. dub. 7. Ægid. de Coninch. disputat. 29. dub. 2. num. 28. Illud verò certum esse debet, vt tradit Sanch. lib. 5. disp. 7. num. 19. Coninch. disp. 29. dub. 2. num. 29. si patet obiit conditionem censendam esse impletam, quia spectato communi cursu ea conditio solum apponitur, ne matrimonium contra voluntatem patris cedat, nèue illum offendat, quod eo mortuo cessat, vt bene Ægid. & Sanch. supra notantur.

8. Ad fundamentum secundæ sententiæ nego consensum illum esse illegitimum, quia esto sit consensus inhabilium, non tamen pro tempore quo inhabiles existunt, sed potius pro tempore quo habiles esse debent, quippe posita dispensatione, & sublato impedimento omnis inhabilitas tollitur. Quod si urgeas illam conditionem, si Pontifex dispensauerit esse impossibilem, & reiiciendam, vt potè pendentem à voluntate Principis iuxta leg. apud Iulianum, aliàs idem Iulianus, 4. §. fin. ff. de legatis? Respondeo id esse verum, quando Princeps non solet dispensationem concedere, secus quando solitus est dispensare tamen cum difficultate, vt diximus Disp. præced. vbi de sponsalibus conditionatis sermo habitus est.

9. Procurare autem executionem conditionis, scilicet consensum parentis, vel Pontificis dispensationem nemini ex contrahentibus per se incumbit, nisi ad id se specialiter obligauerit, sed solum ei incumbit qui cupit contractum perfici, vt rectè Coninch. notauit disp. 29. dub. 2. in fine: expensæ autem vtriusque communes esse debent, quia negotium vtriusque commune est.

10. Secunda difficultas est, An illis in locis, in quibus Conc. Trident. receptum est debeant Parochus, & testes non solum conditionato consensui, sed conditionis impletioni assistere? Negat Sanch. lib. 5. disput. 8. num. 24. & affirmat satis esse, si consensui assistant, tamen si conditionis impletioni non assisterint. Mouetur, quia non debent testes, & Parochus plene de matrimonio testari, sed satis esse, si de mutuo consensu de præsentem testentur; vt patet cum matrimonium per procuratorem celebratur, in quo opus non est, quod Parochus, & testibus constet de mandato concessio, neque item cum consanguinei contrahunt opus est Parochus, & testibus dispensationem ostendere, neque item puberes, de quibus non satis constat, an obtinuerint pubertatem, tenentur Parochus, & testibus id probare: ergo licet Parochus, & testes conditionis executionem non videant, sufficit si consensui mutuo præsentem fuerint, quia ille consensus posita conditione matrimonium constituit.

11. Cæterum verius censeo cum Ægid. disp. 29. num. 15. Gaspar Hurtado, disp. 7. de matrim. difficult. 7. num. 24. debere Parochum, & testes conditionis executioni assistere, aliàs non assistent matrimonio, quia ille consensus matrimonium non constituit, nisi eo tempore, quo conditio impletur, ergo si impletioni conditionis Parochus, & testes præsentem non fuerint, nequaquam dici possunt præsentem fuisse consensui, quatenus matrimonium constituit, arque adeò nec matrimonio præsentem fuisse. Secus verò est in illis exemplis adductis, siquidem posito mandato, dispensatione, & pubertate, tamen si Parochus, & testibus ignota sint, præsentem adsunt consensui matrimonium constituenti.

§. III.

De matrimonio sub conditione impossibili contracto.

1. Matrimonium non vitatur ex conditione impossibili.
2. Subintelligitur de conditione impossibili per naturam.
3. Non de conditionibus impossibilibus perplexitatis.
4. Item non intelligitur de conditionibus impossibilibus ex accidenti.
5. Neque de conditionibus impossibilibus de præsentem, nec de præterito.

1. **C**ertum est omnes contractus excepto matrimonio, & vltimæ voluntatis dispositione nullos esse appositæ conditione impossibili, ex §. si impossibilia instit. de inut.

inutilibus stipulat. ibi: Si impossibilis conditio stipulationibus adiciatur, nihil valet stipulatio. Et ex leg. non solum 31. ff. de actionib. & obligat. & rationem subdit lex, quia omnium ea cogitatio est, ut nihil agi existiment apposita ea impossibili conditione. At in matrimonio ob eius fauorem inquit Gregor. IX. cap. fin. de conditionib. appositis contrarium dicendum est, quia ex prædicto cap. conditio impossibilis reicitur, & habetur pro non adiecta, ac proinde contractus purus remanet. Quod si dicas Pontificem non posse consensum loco disensus subrogare, qui autem sub conditione impossibili contrahit, manifestè dissentit contractui, ergo nequit Pontifex iudicare matrimonium validum esse. Respondeo, si manifestè constaret contrahentem vel ignorare impossibilitatem conditionis appositæ, vel legem reiicientem à contractu prædictam conditionem, vel tandem conditionem apposuisse animo illi inhærendi, Pontifex matrimonium validum non præsumeret: at quia credit Pontifex contrahentem ignorare non esse impossibilitatis conditionis, nec legis reiicientis illam à contractu, merito præsumit non serid, sed ioco similem conditionem apponere, ideòque præsumit matrimonium validum esse. Quapropter ut matrimonium, cui conditio impossibilis appositæ est validum præsumatur, debet præsumi contrahens consensu esse, tum impossibilitatis conditionis: tum legis reiicientis eam à contractu coniugali. Atque ita aliis relictis docent Couaruu. 4. decret. 2. part. cap. 3. §. 2. Sanch. lib. 5. disp. 3. num. 11. Coninch. disp. 2. n. 42. Pafil. Ponce, lib. 3. cap. 3. n. 3.

2. Hæc tamen sententia, & decisio Pontificis limitanda est, ne procedat in conditionibus impossibilibus de facto, sed solum in conditionibus impossibilibus per naturam. Nam ea quæ spectata hominum natura possibilis sunt, non absolute debent impossibilia vocari, sed difficilia. Cum igitur decisio hæc Pontificis ius commune corrigat extendenda non est, sed potius limitanda. Præterea in dispositione vltimæ voluntatis ius civile solum conditiones per naturam impossibiles reicit, non autem eas, quæ tantum de facto impossibiles sunt, ut manifestè conuincit §. si impossibilis, instit. de inutilib. stipula. ibi, Cui natura impedimento est. Et docuit aliis relictis Molin. lib. 2. de primogenitis capite 12. numero 37. At Pontifex censendus est eas conditiones impossibiles reicere à matrimonio, quas ius civile reicit ab vltima voluntate, ut sic iura iuribus conformia sint. Ergo. Et ita docet Couaruu. 4. decret. 2. part. cap. 3. §. 2. Basil. Ponce, lib. 3. de matr. cap. 3. numero 15.

3. Secundò limitatur à Basil. num. 17. ne procedat in conditionibus impossibilibus perplexitatis ex leg. si Titius ff. de conditionib. instit. vbi dicitur, si Titius hæres erit, Seius hæres esto, nequit enim vtrique hæreditas competere, ideòque institutionem vitiat. Cum ergo ab vltima voluntate hæc impossibilitas non reiciatur, neque à matrimonio censenda est reici.

4. Tertid limitat idem Basil. dicto cap. 3. num. 18. Sanch. aliis relictis, lib. 5. disp. 4. num. 16. ne procedat in conditionibus impossibilibus ex accidenti, & lapsu temporis. Argum. leg. cum tale, 72. ff. de condit. & demonstr. Et ratio esse potest, quia ea quæ ex accidenti impossibilia sunt simpliciter non sunt impossibilia. Non igitur decretum correctorium ad ea impossibilia extendendum est.

5. Quartò limitat Basil. cap. 4. num. 12. sequens Petr. de Ledesm. de matr. quest. 47. art. 5. dub. 1. §. hoc posito fundamento. Rebellum de oblig. iust. l. 2. quest. 10. sect. 4. in fine, ne procedat in conditionibus impossibilibus de præsentis, vel de præterito, quia hæc non sunt proprie conditiones, sed demonstrationes, Pontifex autem solum reicit à matrimonio conditiones impossibiles, non igitur ceteri debent reiectæ eæ, quæ proprie conditiones non sunt. Neque obest quod prædictæ conditiones, seu demonstrationes reiciantur ab vltima voluntate ex leg. si Meuvia, 45. ff. de hæredibus instituend. vbi ea conditio si filia testatoris vixit reicitur casu quo testator nunquam filiam habuerit, quo argumento mouentur Couaruu. 4. decret. 2. part. cap. 3. §. 2. num. 2. Sanch. aliis relictis, lib. 5. disp. 4. numero 3. ad asserendum prædictas conditiones à matrimonio reici. Non inquam obest, quia in his quæ pendunt à iure positio non licet argumentum sumere ad extendendum correctorium decretum, & faciunt ea quæ statim in §. sequenti dicam.

§. IV.

De matrimonio sub conditione turpi contracto.

1. *Conditio turpis substantia, bonisque matrimonij non repugnans reicitur.*
2. *Ea conditio: Si te in concubitu virginem inuenero, ut turpis reicienda est.*
3. *Conditio turpis substantia, bonisque matrimonij repugnans matrimonium vitiat.*

4. *Quæ censeantur conditiones matrimonio contraria.*
5. *Si contrahas sub conditione nunquam reddendi debitum, negant plures subsistere matrimonium.*
6. *Verius est oppositum, si attentè consideretur.*
7. *Satisfit oppositus rationibus.*
8. *Quid si contrahas sub obligatione vitandi prolem.*
9. *Si conditio matrimonio contraria ab uno ex contrahentibus apponatur, tamen si ab alio non acceptetur, matrimonium vitiat.*

1. **C**ONDITIONEM turpem, quæ substantiæ, bonisque matrimonij non repugnat decernit Pontifex in dicto cap. fin. de conditionib. apposit. habendam esse pro non adiecta, eo quod præsumit non serid, sed iocose appositam fuisse. Quapropter si contrahas cum Maria ea conditione, ut tecum sureretur, aliave peccata committat, valet contractus statim reiecta illa conditione. Præterquam quod hæc conditio reputari debet ut impossibilis, quia id possumus, quod iure possumus. Et licet in aliis contractibus hæc conditiones turpes non reiciantur, neque ut impossibiles reputentur, at in matrimonio vtpote Sacramento æquum non erat id admittere, ideòque ob eius fauorem fuerunt à Pontifice reiectæ. Quod intelligendum est de conditionibus futuris, non presentibus, vel præteritis. Nam si cum Maria contrahas sub ea conditione, si furtum commisit prædicta conditio non reicitur, quia non est propria conditio, neque ad peccatum inducit, vti dixit Sanch. disp. 15. num. 5. Lessius, lib. 2. de iustit. capite 18. numero 122.

2. Ex his decidendum est, an ea conditio: Si te in concubitu virginem inuenero: Si mihi in concubitu placueris, reicienda sit ut turpis? Et respondeo semper ut turpem esse reiciendam (quidquid Thom. Sanch. disp. 16. num. 5. dicat) quia nunquam intelligi potest de concubitu licito, siquidem concubitus licitus esse nequit ante matrimonium. At prædictus concubitus vtpote sub conditione ad matrimonium expositus necessariò matrimonium antecedere nequit, ergo nequit esse licitus, ut bene notauit Basil. Ponce, lib. 3. cap. 8. n. 3. §. 7.

3. Dixi conditionem turpem, quæ substantiæ, bonisque matrimonij non repugnat reiciendam esse, ut tacite insinua rem conditionem substantiæ matrimonij contrariam à matrimonij contractu non reici, sed illum omnino vitare, ut expressè habetur in dicto cap. fin. de conditionib. apposit. & tradunt omnes. Et ratio est manifesta, quia apponens conditionem matrimonio contrariam manifestè conuincitur non verum matrimonium contrahere velle.

4. Illæ autem conditiones censendæ sunt matrimonio contrariæ, quæ cum matrimonio, eiusque vinculo consistere non possunt. Quocirca cum matrimonium essentialiter continueat perpetuam, & mutua corporum traditionem ad coniugalem copulam, & mutua obligationem seruandi fidem, reddendi debitum quoties legitime fuerit petitum, itemque obligationem non impediendi generationem, & prolem Christianè educandi, quælibet conditio, quæ prædictis contraria sit matrimonium vitiat, vti tradunt omnes Doctores. Quare si contrahas cum Maria sub ea conditione donec pulchriorem, ditiorè,ve inuenias, manifestè vitias contractum, quia non intendis te Mariæ in perpetuum tradere, quod est de essentia matrimonij. Idemque est si contrahas sub ea obligatione, ut sterilitatem procuret, prolem enecet, alteri se copulandam tradat, quia hæc illicitæ obligationes excludunt directè obligationes, quæ ex matrimonio proueniunt. Sub his conditionibus enumerandam censo obligationem abiiciendi prolem alendam, si de abiectioe illicita sermo sit quippe iure naturæ parentes prolem alere tenentur, cum possunt, neque alij sunt, qui voluntariè hoc munus suscipiant.

5. Solum est difficultas, si contraheres sub conditione nunquam reddendi debitum an subsistat matrimonium? Negat subsistere Sotus in 4. d. 29. quest. 2. art. 3. Couaruu. 4. decret. 2. part. cap. 3. §. 1. Henriq. lib. 1. cap. 4. Sanch. lib. 5. disp. 10. Layman. lib. 5. tract. 10. cap. 7. num. 9. Mouentur, quia hæc obligatio subsistere non potest cum obligatione reddendi debitum, quæ secum trahit matrimonium. Item obligatio vitandi prolem contraria est matrimonio secundum communem sententiam: at obligatio nunquam se copulandi est virtualis obligatio vitandi prolem, cum absque copula proles esse non possit.

6. Nihilominus verius est prædictam conditionem, si sano modo sumatur contrariam non esse matrimonio, quippe matrimonium ex sua essentia includit obligationem iustitæ reddendi debitum, quoties legitime fuerit petitum, at iure non petitur, si contrahens iuri petendi cessit simplici sua promissione, vel voto. Ergo obligatio non reddendi debitum supposita cessioe iuris petendi obligationi coniugali non obstat. Si enim post contractum matrimonium ex mutuo consensu cedere possunt iuri petendi, & ea cessioe facta nullus alteri obligatur reddere, cur à principio

eam cessionem prestare non poterunt, & ab obligatione reddendi excusari? Atque ita docent Rebell *lib. 2. quæst. 10. sect. 3.* Egid. *disp. 2. dub. 4.* Gaspar Hurtado *disp. 7. de matrim. difficult. 9. num. 33.*

4. Ex quibus solum est opposita sententia fundamentum. Non enim quælibet exemptio à redditione debiti est contraria obligationi reddendi debitum, quæ ex matrimonio confurgit; alias contracto matrimonio non licere ob vnus fornicationem diuortium, neque ex vnus consensu possit alter religionem ingredi, neque sibi inuicem cedere iuri petendi, nam in his omnibus cessat obligatio actualis reddendi ob illegitimam petitionem, manente obligatione per se reddendi quoties legitime fuerit debitum petendum. Ad confirmationem nego quamlibet obligationem vitandi prolem esse matrimonio contrariam, sed solum obligationem iniquè vitandi prolem, hæc enim est quæ opponitur obligationi generandi.

8. Notanter dixi, si contrahis sub obligatione vitandi prolem, &c. nam si contrahis non sub obligatione, sed sub conditione propria proles iniquè vitandæ Ludouic. Lopez, 2. part. *instruct. capite 42.* & plures relati à Sanch. *lib. 5. disp. 9. numero 8.* censent contractum subsistere reiecta illa conditione ut potè turpi. Sed verius est oppositum, eo quod illa conditio consensum requisitum ad matrimonium destruat. Nam eo ipso quo vis contrahere sub ea conditione vitandi prolem, vis contractum non esse perfectum, quousque proles vitetur, aliàs non esset apposta sub conditione rigorosa. Econtrà verò prolem vitare intendis post matrimonium contractum. Ergo hæc voluntates sibi mutuo repugnant, ac proinde matrimonium vitiant, sicuti docent Couaruu. 2. part. *capite 3. §. 1. num. 7.* Sanch. *lib. 5. disputat. 9. num. 9.* Coninch. *disp. 29. dubit. 3. numero 40.* Basil. Ponce, *lib. 3. capite 9. à numero 11.*

9. Sed quid si conditio matrimonio contraria ab vno ex contrahentibus apponatur, & ab alio non acceptetur? Couaruu. 4. *decret. 2. part. capite 3. §. ii. numero 11.* censet non vitare contractum, quia seclusa acceptatione nullam vim conditio habet, sed reiecta censetur. Cæterum verius censeo cum Sanch. *lib. 5. disp. 13. num. 5.* matrimonium vitare, nam esto ab alio qui conditionem acceptare debebat reiecta sit, nullamque habeat vim obligandi, at denotat apponentem illam conditionem velle sub illa tantum consentire, & non aliter dominium sui corporis transferre, ideòque ex defectu consensu matrimonium non subsistit.

§. V.

An tempus, causa, & modus matrimonio appositus obstat illius valori?

1. Tempus futurum adiectum matrimonij contractui aequè suspendit matrimonium, ac conditio.
2. Causa, seu demonstratio non obest valori matrimonij, nisi sit error in persona, vel conditio.
3. Modus matrimonij essentia contrarius contractum non vitiat, etsi alij contrarium sentiant.

1. Tempus futurum adiectum matrimonij contractui per verba de præsentis aequè matrimonium suspendit, quousque adueniat tempus, ac suspendit conditio futura, quia in vtroque casu non est consensus perfectus aduentum temporis, vel conditionis. V. g. contrahis cum Maria in Quadragesima per verba de præsentis, illamque accipis in vxorem à die Paschatis, ex Paschatis assignatione constat te nolle Mariam in coniugem ante habere, benè tamen adueniente Paschate.

2. Causa verò, seu demonstratio matrimonij valori non obest, nisi sit error in persona, vel libertatis qualitate. Quocirca, si contrahas cum Maria, quia credis nobilem, diuitem, &c. quæ sic non est, aliàs non contrahitur, matrimonium tener, quia causa nobilitatis, & diuitiarum existimata non est finis, & obiectum consensus, sed causa illius morua, cuius error licet in aliis contractibus præster sufficientem dissolutionis causam, secus in matrimonio, in quo solus error personæ iure naturæ matrimonium vitiat, quia est error consensus in obiectum; & iure positio error in conditione libertatis, tamen causa consensus motiua sit.

3. Modus matrimonij essentia contrarius contractum vitiat secundum Sanch. *lib. 5. disp. 19.* Egid. Coninch. & *disp. 29. dub. 4. concl. 6.* Laym. *lib. 5. tract. 10. cap. 7. circa finem*, eo quod sic contrahens consentit in matrimonium sub intentione, quod alter subbeat obligationem matrimonio contrarium. Sed rectius Sotus *in 4. d. 29. quæst. 2. art. 1.* & Petr. de Ledesma. *quæst. 47. art. 5. dub. 3.* contrarium firmant; nam ea est differentia inter conditionem, & modum, quod conditio suspendit consensum quousque adueniat; modus autem consensum non suspendit, sed potius perfectum supponit: at matrimonio perfectè constituto nequit ex vilo modo dissolui. Ergo. Et ex-

plicatur amplius. Contrahis cum Maria ea intentione, vt ipsa obligetur vitare prolem sterilitatis venena sumens, contractus sine dubio tenet ipsa non obligata, quia illius obligationem non postulasti, vt conditionem ad consensum, sed tuo consensu voluisti Mariam excitare ad eam obligationem subeundam, quam ipsa contractu admisso prudentissimè reiecit.

PUNCTVM XII.

De matrimonio ob metum inito.

1. Qui metus, & qualiter reddat irritum matrimonium?
2. Cogens ad matrimonium peccat mortaliter.
3. Coactus non peccat, si ex animo verba proferat.
4. Princeps Ecclesiasticus, vel secularis cogere minis, vel terroribus ad matrimonium, nequit.
5. Excommunicantur saculares Principes ad matrimonium cogentes.
6. Parentes non possunt cogere filios ad matrimonium, si velint religionis, vel celibatus statum eligere.
7. Ex suppositione quod velint filij matrimonium contrahere, affirmant plures obligari à parentibus posse ad determinatum matrimonium.
8. Oppositum verius est.
9. Explicatur doctrina.
10. Satisfit cap. 1. de desponsat. impuber.
11. Qualiter filij obligati sint consilium à parentibus requirere, cum matrimonium volunt contrahere?
12. Qualiter parentes possint filios contra suam voluntatem nuntantes exheredare?
13. Plures existimans leges exheredantes filios Iure Canonico esse abrogatas.
14. Contrarium censeo probabilius.
15. Soluitur opposita ratio.
16. Causa iusta exheredationis sufficiens, vt alimenta denegetur præter ea quæ necessaria sunt sustentationi.
17. Filia minori 25. annis nubenti absque patris consensu, & sine promissione dotis, non tenetur pater dotem constituere.
18. Si filia maior sit 25. annorum tenetur pater eam dotare.

1. Plura, quæ in hoc puncto essent tractanda pro reuerentia nostra decisa reliquimus 1. part. tract. 2. de peccatis *disp. 1. à punct. 6.* ibi enim explicui quis sit metus grauis, quis leuis, & quæ illum constituat, & qualiter probetur, & an ex illo rescindatur contractus, vel veniat rescindendus quaque ratione metus grauis obstat, reddatque contractum nullum; Nam esto in aliis contractibus metus grauis iniuste incullus nullitatem ipso iure non inducat, inducit tamen in matrimonio, cap. cum locum, 14. cap. veniens de sponsalib. & cap. 2. de eo qui duxit consanguin. vxor. & tradunt omnes, eo quod alij contractus etsi validi rescindi possunt autoritate Iudicis, at matrimonium semel validum nulla auctoritate humana rescindi potest. Dixi metus grauis, nam metus leuis nec matrimonium annullat, neque alios contractus rescindit; vt loco citato latius probaui, & colligitur aperte ex cap. cum delictus 6. de his qua vi, metu, & causa sunt. leg. nec timorem 6. ff. de eo quod metu causa. Aliàs omnia essent incerta, cum raro à metu leui contractus excusentur. Insuper dixi iniuste incullus, nam iuste, & licitè incullus contractum inuoluerit nequit, quia tunc metus non tam infertur ab extrinseco, quam ab ipso patiente metu qui illius causam dedit, neque tam incutitur metus ad extorquendum, contractum, quam contractus proponitur vt medium vitandi metum, cuius causam ipse dedit.

2. Quocirca quadruplex difficultas enodanda venit. Prima, Quæ obligatio oriatur in cogente ad matrimonium, & tam ipse, quam coactus peccent sic contrahendo? Qua in re certum est cogentem ad matrimonium peccare mortaliter, eo quod per iniuriam extorqueat ab alio rem grauem, & difficilem, qualis est matrimonium, non tamen videtur obligatus in matrimonium consentire, coacta postmodum libere voluntate, nisi fortè ad iniuriam factam reparandam iudicatum fuerit necessarium, quia solum ex ratione iniuriæ, & damni illati obligari potest, non ex contractu, qui etiam in exteriori foro nullus est, ergo si aliunde iniuria, & damnum datum reparari potest, non tenebitur cogens matrimonium inire, vt benè notauit Sanch. *lib. 4. disp. 5. num. 15.* Ochagauia de matrim. tract. 3. quæst. 30. Gaspar Hurtado *disp. 6. difficult. 4.* aduersus Nauarr. *cap. 21. numero 11.* Henriq. *lib. 11. capite 10.* Coninch. *disp. 28. num. 7.* Basil. *lib. 4. cap. 17.* contrarium sentientes.

3. Coactus tamen non peccat matrimonium contrahendo, si proferat verba animo se obligandi, etiam si cognoscat se obligatum non esse, quia tunc nullum committit mendacium, cum idem quod habet in mente verbis proferat, vult enim quantum est ex se obligare, & hanc voluntatem verbis explicat. Ex alia parte nullam iniuriam Sacramento irrogat,

gat : quia contractus metu extortus irritus est, & consequenter nec materia, nec forma Sacramenti esse potest. Secus contingit, quando quis compelleretur proferte formam Sacramenti super materiam indebitam, quia tunc iniuriam inrogat Sacramento, cum eius formam irritam faciat, sicut docuit Nauarr. *cap. 28. Sotus in 4. d. 29. quest. 1. art. 3. vers. utrum veld. Coninch. disp. 28. dub. 3. Sanch. aliis relatis lib. 4. disp. 16. num. 6.* Si verò non verè, sed fidei verba proferret nulla restrictione mentis retenta, peccatum committeret ob mendacium : leue tamen ; quia non tenetur consentire, à quo peccato posset facillè excusari, si cum æquiuocatione, restrictioneque intellectus ea verba proferret, scilicet : *Accipio te in meam*, si teneor, vt bene notantur Sanch. *dicta disputat. 16. numero 2. Coninch. disputat. 28. dub. 3. initio Basil. lib. 4. cap. 16.*

4. Secunda difficultas, Qualiter Princeps Ecclesiasticus, vel secularis cogere subditos possit ad matrimonium ? Et quidem minis, & terroribus cogere illicitum est, & inutile, cum matrimonium metu contractum nullum sit.

5. Quapropter Concilium Trid. *sess. 24. c. 9. de reformat. dominos temporales iniuste cogentes ad matrimonium anathematis pœna ipso facto incurrenda punit : & licet Alphons. in appendic. ad specul. coniug. 1. part. art. 9. concl. 6. censeat hanc pœnam esse maledictionem quandam solemnem, non excommunicationem, siquidem Concil. eadem *sess. 6. cap. 6. volens raptorem pœna excommunicationis ferire id expressit. Nihilominus verius & receptius est Concilium nomine anathematis excommunicationem intellexisse : tum quia nomine anathematis excommunicatio maior intelligitur, Argum. Textus, in *cap. debent. 11. quest. 3. & cap. fin. 30. quest. 4.* Tum quia maledictio solemnis cum à Iudice ferenda sit, non potest ipso facto incurri. Atque ita tradunt Sanch. *lib. 4. disp. 22. num. 8. Suar. de censur. sect. 2. Gutierr. cap. 79. num. 10. Coninch. disp. 28. dub. 5. num. 48.***

Notanter dixi, *Cogentes ad matrimonium*, non enim impediendes matrimonium hac pœna excommunicationis feriuntur, vt bene aduertit Henriq. *lib. 11. cap. 6. Gaspar Hurtado disp. 6. difficult. 7. num. 26.* Deinde *Cogentes iniuste*, nam iniuste nulla pœna digni sunt, cum nullam iniustitiam committant. Quare si obligatus sis contrahere matrimonium, vel quia promisisti, vel quia virginem violasti, vel alia de causa, & Princeps secularis te mediis iustis cogat, nulla pœna afficitur, quia pœna supponit culpam, quæ in tali coactione nulla est. Præterea non omnes cogentes hanc pœnam excommunicationis incurrunt, sed solum domini temporales iurisdictionem in foro seculari habentes, aduersus enim hos excommunicatio fertur, quia de illis tantum est sermo in prædicto *cap.* Si ergo tenebantur ex proprio officio subditos à coactione tueri, meritò ergo puniuntur, si coactionem inferant. Quocirca neque parentes cogentes filios ad matrimonium hanc excommunicationem incurrunt, quia iurisdictionem in foro seculari non habent, neque item Parochus ob eandem rationem, neque Episcopus qui Dominus temporalis, non est, vt bene notantur Sanch. *lib. 4. disp. 22. num. 9. Coninch. disp. 28. dub. 5. Henriq. lib. 1. cap. 6. Gutierr. cap. 79. num. 12. aduersus Ludouic. Lop. 1. part. instruct. cap. 44. Albornoz, lib. 4. de arte contractuum. cap. 1. Neque item Rex, aut Imperator, nam esto sint Domini temporales propter eorum dignitatem debeant necessariò exprimi, vt excommunicatione innodarentur iuxta Conc. Trident. *sess. 22. c. 11. de reformat. & in Bulla cœna, & tradit Henriq. Sanch. & Gutierr. loc. alleg.**

6. Tertia difficultas, Qualiter possint parentes cogere filios ad matrimonium contrahendum, ipsique teneantur obedire ? Si filij aliàs non tenentur matrimonium contrahere, sed volunt religionis, vel cœlibatus statum eligere, nequaquam possunt parentes etiam leuiter eos ad matrimonium contrahendum obligare, quia iniusta est obligatio, quæ status melioris electionem impedit, sicuti bene docent ex communi sententia Sanch. *disp. 23. num. 4. Gutierr. de matrim. cap. 79. num. 17.* Econtrà verò si filij matrimonium contrahere tenentur, vel quia promiserunt, vel quia id necessarium est, vt graui parentum necessitati succurrere possint, aut ob aliam causam, possunt à parentibus coactione moderata obligari, quia potestatem habent obligandi filios, vt iure naturæ debitis satisfaciant, vt rectè aduertit Ægid. Coninch. *disp. 28. de matr. dub. 5. num. 50. Gutierr. plures referens de matrim. cap. 79. numero 16.*

7. Ex suppositione autem, quòd filij nolunt statum religionis, aut cœlibatus eligere, neque obligationem habeant cum determinata persona matrimonium contrahendi affirmant Sotus, in *4. d. 19. quest. 1. art. 4. colum. 3. Nauarr. in sum. cap. 14. num. 15. Rodrig. 1. t. sum. in 2. edit. cap. 231. num. 6. Ludouic. Lopez in suo instruct. 1. part. cap. 548. sed aduertitur. Capua, lib. 2. decis. cap. 55. nam. 19. Rebell. quest. 14. sect. 2. Bellam. lib. 1. de matr. cap. 19. obligatos esse filios sub culpa lethali illud matrimonium inire, quod vel parentes promiserunt, vel aliàs iudicant conueniens, & vt sic contrahendum præci-*

piunt. Mouentur ex Textu in *cap. 1. de desponsat. impuber. in fine.* vbi de matrimonio, quod à parentibus promissum est, inquit Pontifex : & postquam filius peruenerit ad perfectam ætatem omnino debet hoc adimplere. Notandum enim est verbum *debet*, quod necessitatem, & obligationem importat ex Glossa in *cap. proposuit. verbo, non debet, de appellatib. & in Clement attendentes de Statu monachor. in princ. verbo, debeant, & aliis relatis à Sanch. lib. 4. disp. 23. num. 2.* Neque hoc alienum iudicandum est à potestate parentum, quibus incumbit filiorum nuptias procurare, quique solent grauissimè offendi, si contra eorum voluntatem filij audeant matrimonium inire.

8. Rectius tamen Richard. in *4. d. 29. art. 1. quest. 4. Abul. 1. Reg. cap. 18. quest. 24. Sanch. aliis relatis, lib. 4. disp. 23. num. 3. Gutierr. de matrim. cap. 79. num. 15. Coninch. disp. 28. dub. 5. num. 50.* censent nulla per se obligatione astringi filios ad matrimonium contrahendum, quod vel parentes sponderunt, vel contrahi præcipiunt, eo quòd matrimonium est quædam perpetua seruitus grauissima secum onera adducens, quam non decet aliena, sed propria voluntate lubire, præcipue cum debeat hæc seruitus sub mutuo coniugum amore constitui, qui rarò habetur ex matrimonio aliena voluntate contracto.

9. Notanter dixi *per se*, nam per accidens obligari filij possunt ad matrimonium, quod parentes contrahere præcipiunt ex suppositione quòd velint matrimonialem statum eligere. Sed enim rationabiliter præsumant ob spretam voluntatem parentum rixas, odia, aliæque graua inconuenientia subortura esse, tenentur sub graui culpa ex lege charitatis hæc vitare, si commodè possunt, vt bene notauit Sanch. *lib. 4. disp. 23. n. 10. & 11. Gutierr. de matr. c. 79. n. 20. Coninch. disp. 28. de matr. dub. 5. in fine.*

10. Neque his obstat Textus adductus ex *cap. 1. de desponsat. impuber.* nam vt rectè Gloss. *ibi* : Hostiens. *in fine.* Ioann. Verb. *num. 8. Sanch. disp. 23. num. 3. Gutierr. cap. 79. num. 14.* verbum *debet* non de præcepti, sed de honestatis debito intelligendum est propter subiectam materiam, quæ summam libertatem expostulat. Et licet parentibus incumbat providere filiis nuptias, sicut & alium statum, non tamen tenentur filij eorum voluntatem sequi, sicuti non tenentur religionem ingredi, quam parentes optant, etsi velint eum perfectissimum statum eligere, nam in electione status etiam determinati, quilibet est sui iuris.

11. Communiter verò Doctores affirmant obligatos esse filios nuptias contrahere volentes sub graui culpa consilium à parentibus, vel eorum locum tenentibus inquirere, esto illud sequi non teneantur ; quia censetur gravis contemptus in re ita graui consilium eorum sperare, quibus à natura incumbit filiorum bono prospicere, quippe credendi sanum, & conueniens concilium esse datur. Sic Sanch. *disp. 23. in fine. Gutierr. lib. 1. can. 99. capit. 20. num. 3. & de matrim. cap. 79. num. 20. Ægid. d. disp. 28. dub. 5. concl. 3.* Quod intelligendum est, quando filij indifferentes sunt ad hoc, vel illud matrimonium ineundum : nam si in vnum determinati ; tamen si parentes contrarium consulant ; nullatenus credo obligari filios consilium à parentibus requirere, vt potè nullius fructus, & quod parentibus grauioris offensionis occasionem præbere potest, ideòque prædicti Doctores consultò dicunt hanc filiis obligationem inesse consilium à parentibus requirendi, cum nulla in contrarium rationabilis causa existit.

12. Quarta difficultas, Qualiter possint parentes filium, aut filiam contra suam voluntatem nubentem exheredare, dotemque negare ? Licet aliqui existiment iure communi, & regni Castellæ filiam indigno nubentem inuitis parentibus exheredari ab eis posse, vt constat ex his, quæ adducit Gutierr. *lib. 1. pract. q. 1. & 5. Sanch. lib. 4. de matr. disp. 24. & 25.* At oppositum probabilius est, nisi puella quæ vigintiquinque annos nondum attigerit, & luxuriosam vitam degat relicto matrimonio à parentibus proposito, vt expressè traditur Authent. *vt cum de appellat. cognosc. §. aliud quoque ad finem & leg. regia, §. tit. 7. part. 6.* *ibi* : [Otrosi quando el padre qui siefe casar su fía, ela dotase segun la riqueça que el ouiese, e segun que perteneçiese a ella ea aquel con quien la queria casar. Si ella contra voluntad del padre dixese que no queria casar, e despues desto ficiese vida de mala mujer en puteria, poder laia el padre desheredar por tal raçon. Pero si el padre alongase el casamiento desu fixa de manera que ella pasase de edad de veynte y cinco años, si despues desto ficiese ella yerro, o enemiga desu cuerpo, o se casase contra voluntad de su padre, no popria el desheredarla por tal raçon.] Et licet aliquæ leges nostri regni videantur affirmare posse filiam inuitis parentibus nubentem exheredari ob hanc præcisè rationem, præcipue cum à parentibus matrimonium aptum, decens, & conueniens offerretur, vti decidi videtur *leg. 10. tit. 1. part. 4.* *ibi* : [Maguer que la no pueda a premiar a que cumpla lo que el auia promerido puede ja desheredar, &c. E esto se entiendo si despues desto se casare ella con otio contra la voluntad de su padre,

padre, o ficie maldad de su cuerpo] Et leg. 11. extenditur ad filios. Verum leges hæ per l. 8. tit. 7. part. 6. correctæ sunt, siquidem ibi dicitur. [Mas si por alguna otra raçon qualquier que no fuele de las sobredichas en estas leyes des heredale el padre a su hijo, no ualdria el tal desheredamiento.] Et ita tenet Sanch. lib. 4. disp. 2. 4. Molin. Theolog. tract. 2. de iustit. disp. 176. pag. 1039.

13. Dubitant autem Doctores, & merito, An leges hæ, & aliæ similes loquentes de pœnis appositis contrahenti matrimonio contra rationabilem voluntatem parentum Iure Canonico sint abrogatæ. Affirmant abrogatas esse Panormit. aliisque relatis Couarru. 2. p. de matr. cap. 3. §. 8. num. 5. Cuiac. 3. obseruat. cap. 6. Azor. 1. p. lib. 5. instit. cap. 25. pag. 473. Sanch. lib. 4. disp. 25. num. 2. Vazquez disp. 4. de matr. cap. 2. numero 24. Galpar Hurrado. disp. 6. difficult. 9. num. 35. Mouentur, quia ius Canonicum summam libertatem in matrimonio contrahendo requirit, ideoque pœnam sponsalibus appositam annullat, & gemma, de sponsal. Exheredatio autem grauissima pœna est libertati matrimonij maximè obstands. Præterea condere leges circa matrimonium, & de illarum obseruatione iudicium ferre potestatis Ecclesiasticæ est, non ciuilibus. cap. 1. nam de Ordine cognit. & capite causam el 2. Qui filij sint legitimi. cap. de sponsalibus.

14. Verum contraria sententia mihi probabilior est, quàm defendunt Iulius Clarus pract. q. 82. num. 12. Sorus in 4. d. 29. q. 1. art. 4. ad 4. Ant. Gomez ad leg. 49. Tauri, num. 2. Molina Iesuita. tract. 2. de iustit. disp. 176. num. 24. pag. 1033. Ferdinand. Rebell. de matr. quest. 14. sect. 3. Petr. Gregor. lib. 1. syntagm. cap. 3. num. 21. Basil. Ponce, lib. 2. de matrim. cap. 1. numero 29. & alij plures ab eisdem relati. Moucor, quia appositio pœnæ filix nubenti contra voluntatem parentis rationabilem, maximè si nubat indigno, & luxuriosam vitam degat, non est causæ matrimoniales iudicare, neque matrimonij contractum impedire, sed bono filiorum prouidere, & coniugij abusus impedire, inimicitias, odia, & dissensiones vitare, quæ regulariter ex matrimonio contra voluntatem parentum infortiri solent. Adde hanc exheredationem non pœnam, sed pœnij negationem esse iudicandam, quippe filii iure naturæ solùm debentur alimenta, quæ illis ad vitam necessaria fuerint: hæreditas autem, & successio iure positio est introducta. Merito ergo ius ipsum potius prædictam successio-nem denegare potest filii voluntati parentum iustæ in re tam graui contradicentibus, sicuti solent maioratus denegari iis qui impares nuptias contrahunt.

15. Hinc contraria ratio soluta manet, nam esto exheredatio pœna sit, non tamen est constituta ad impediendum matrimonium, sed ad impediendum illius abusum. Neque Textus in cap. gemma, de sponsal. nobis aduersatur, ibi enim prohibetur pœna conuentionalis appositæ recedentibus à matrimonio utrunque contracto, ex qua prohibitione non licet inferre prohibitam esse pœnam appositam nubentibus contra iustam voluntatem parentum, quia hæc appositio pœnæ nullum matrimonio præiudicium affert, sed potius eius finem promouet, & contrahentium bono, Reipublicæque paci consulit.

16. Causæ autem iustæ, ut filia à parentibus exheredari possit, sufficiunt ut ei alimenta denegentur, præter ea quæ ad vitæ sustentationem sunt necessaria, ut rectè docuit Molina Iesuita, disp. 168. in fine. & disp. 176. n. 20. pag. 1050. Quinimo inquit Molina Iurista, lib. 2. de primogen. cap. 16. num. 3. & probabile reputat Sanch. lib. 4. disp. 26. num. 1. licitum esse prædictæ filix alimenta denegare. Sed rectius Couarru. 4. decret. 2. p. c. 8. §. 6. n. 17. Sanch. lib. 4. de matr. disp. 26. n. 1. Molin. Theolog. supra. Gutierr. de matr. cap. 79. num. 4. contrarium firmiter, eo quod alimenta iure naturæ debita sunt quæ denegari non debent ob id quod licitè filij præstare possunt.

17. Filix vero minori 25. annis nubenti absque patris consensu, & sine promissione dotis non tenetur pater dotem constituere, etsi digno nubat, si aliunde habeat bona, quibus sustentari possit, ut probabilis defendit Couarru. 2. p. decret. cap. 3. §. 8. num. 8. Sanch. disp. 26. num. 17. Colligiturque ex leg. 8. tit. 1. part. 4. Eo quod reuerentiam debitam patri non habuit. Sed contrarium satis probabile est, siquidem dos non solùm ad vitæ sustentationem conceditur, sed ut onera matrimonij portari possint facilius iuxta Textum in cap. salubriter, de iuris. At pater tenetur dotare filiam, etiam si aliunde habeat alimenta, & dotem non promiserit, ut docet Glossa in cap. de raptoribus, in fine 3. g. 1. & decidi videtur leg. 3. tit. 11. part. 4. ibi: [El padre quando casa fusija en su poder, quier aya ella algo de suyo o de otra parte o non tenudo es el padre de la casa, e de la dotar.] Ergo ipsa nubes digno rectè negotium patris gessit, fecit enim quod ipse pater facere tenebatur. Non ergo conueni potest de matrimonio contracto à filia absque eius consensu, & consequenter nec pœnam priuationis dotis luere debet.

18. Verum si filia maior sit 25. annorum, etiam si indigno absque patris consensu nubat, tenetur pater eam dotare, quia ipsi patri tribuendum est quod indigno nupserit, cum tam

longo tempore matrimonium distulerit: fauereque lex regia §. tit. 7. part. 6. Et tradit aliis relatis Sanch. dicta disp. 26. num. 11. Quod censere limitandum, ut solùm concederetur dos necessaria ad vitæ sustentationem tam ipsius, quàm viri, quia licet culpam mortalem in contrahendo matrimonio cum indigno non commiserit, at commisit ciuilem, & politicam graui nota parentem, & familiam afficiens, ob quam causam merito potest priuari alimentis, & dote, quæ nec promissa est, nec iure naturæ debetur, ut bene iudicat Sanch. num. 18. in fine. Vide Couarru. & Gutierr. & Molinam loc. alleg.

PUNCTVM XIII.

De matrimonio clandestino.

§. I.

Quid sit matrimonium legibus Ciuilibus, Ecclesiasticisque punitum?

- 1 Duplex est species matrimonij clandestini.
- 2 Quæ sit differentia inter has species?
- 3 Matrimonium ommissis denunciationibus culpabiliter celebratum pœnis clandestini matrimonij afficitur.

1. **E**tsi aliqui Canonistæ plures species matrimonij clandestini enumerent, verior sententia affirmat solam duplicem speciem legibus ciuilibus, Ecclesiasticisque punitam enumerandam esse, nempe si matrimonium fiat sine Parocho, vel testibus, vel si fiat ommissis denunciationibus, ut bene comprobant Sorus, in 4. d. 28. q. 1. art. 1. paulo post princ. Salzedo in pract. crimin. c. 73. in princ. Sanch. lib. 3. disp. 1. n. 3. Gutierr. lib. 2. pract. q. 4. num. 13. & de matr. c. 5. num. 1. Coninch. disp. 2. in princ. Neque ab hac clandestinitate excusatur matrimonium publicè celebratum, si ei Parochi, vel testium præsentia, denunciationumve præmissio desit, quippe est factum ommissis à iure requisitis, quod sufficit, ut clam factum esse dicatur iuxta doctrinam Bart. in leg. fin. in princ. vers. qualiter ff. de ritu nuptiar. Et tradit Glossa cap. fin. verbo, clandestina, de clandestina, de sponsal. sit cap. 2. verbo publicè. Qui filij sint legitimi. Et docuit Gutierr. lib. 2. pract. q. 4. sub num. 3. Et de matr. cap. 5. num. 7.

2. Inter has species clandestini matrimonij duplex est differentia; Prima, & præcipua, quod matrimonium sine Parocho, vel testibus contractum illis in locis, in quibus Trident. Concilium publicatum est nullum est, & irritum; secundum verò contractum ommissis denunciationibus. Secunda differentia est, quod pœnæ imposita tum in leg. 49. Tauri exheredationis, quæ est lex 1. tit. 1. lib. 5. recopilat. tum in aliis antiquis Textibus tit. de clandestina de sponsal. locum non habeant comparatione matrimonij clandestini, quod nullum est, quia spectabant matrimonium clandestinum, quod verum matrimonium esset, non verò matrimonium quod nullum est, nullamque obligationem parit, ut rectè considerant Did. Perez, l. 1. tit. 1. lib. 5. ord. §. item solent. Palaçios Rubios leg. 49. Tauri. n. 3. & 4. Et ibi Castillo n. 17. Matienzo leg. 1. tit. 1. lib. 5. recopilat. gloss. 7. in fine. Et ibi Azevedo, n. 46. Molina Iesuita, t. 1. tract. 2. disp. 179. §. obserua. Sanch. lib. 3. disp. 2. num. 5. Gutierr. lib. 2. pract. q. 4. à num. 1. & de matr. c. 5. num. 3. aduersus Gratian. reg. 83. num. 11. & reg. 194. num. 9. Zeuallos in pract. qq. q. 5. numero 13.

3. Matrimonium verò præsentem Parocho & testibus celebratum ommissis culpabiliter denunciationibus, quia ex communi sententia clandestinum est, pœnas omnes contrahit, quæ matrimonio clandestino iure antiquo imposita erant, ut colligitur ex cap. fin. §. si quis verò de clandest. de sponsal. ibi enim matrimonium clandestinum appellatur, cui monitiones non præmittuntur. Neque à Concilio Trident. hac in parte aliquid mutatum est, quin potius confirmatum cap. 1. & 5. sess. 24. de reformat. matrim. illis verbis: Et Lateranens. Concilij vestigiis inherendo. Et tradit aliis relatis Sanch. lib. 3. de matr. disp. 1. num. 7. Gutierr. lib. 2. pract. quest. 4. num. 8. & de matrim. cap. 5. num. 5. Quapropter filij nati ex prædicto matrimonio illegitimi censendi sunt ex Textu in cap. cum inhibitis. §. si quis verò, de clandest. de sponsal. sicuti pluribus relatis docet Zeuallos in suis qq. pract. q. 697. num. 4. Sanch. lib. 3. disputat. 1. num. 12. Gutierr. cap. 5. de matrim. num. 8. Sed vide quæ diximus 2. part. tract. 13. de benef. disp. 4. punct. 1. §. 1. & seqq. & quæ sunt dicenda §. ult. huius Punct. ubi de pœnis clandestini matrimonij.

Dixi ommissis culpabiliter denunciationibus, quippe si ex dispensatione Episcopi, vel aliàs ob causam urgentem omittantur, matrimonium clandestinum censendum non est, nec clandestini matrimonij pœnis afficiendum, ut bene aduertit Sanch. lib. 3. disputat. 1. num. 3. Gutierr. de matrim. cap. 5. num. 4.

§. II.

Qualiter potuerit Ecclesia matrimonia absque Parocho, & testibus celebrata irritare?

1. *Matrimonia absque Parocho, & testibus celebrata valida fuisse, & esse illis in locis, in quibus Concil. non est receptum.*
2. *Concil. Trident. irrita fecit.*
3. *Qualiter hac potestate irritandi matrimonium gaudeat Concil.*
4. *Satis sit obiectiombus, qua proponi possunt.*

1. **C**ertum de fide est ante Trident. prædicta matrimonia valida fuisse, etsi in præsentibus illis in locis, quibus Concil. Trident. publicatum non est, colligitur aperte ex Alexand. 3. cap. 2. de clandestin. desponsat. Et ex Trident. sess. 24. cap. 1. de reform. Culpa tamen lethalis ex præcepto Ecclesie erat sic contrahere, sicuti denotat Trident. loc. alleg. dicens: *Ecclesia semper hæc matrimonia detestata est. Dixi ex præcepto Ecclesie, iure namque naturæ verius est contractum clandestinum prohibitum non esse, ut indicavit D. Thom. in 4. d. 28. art. 2. ad 3. Sotus ibi, quæst. 1. art. 2. Conclus. 1. Et Caiet. 1. opuscul. tract. 12. de matr. quæst. 2. Coninch. disp. 27. dub. 1. num. 4. concl. 1. Licet enim ex prædicto contractu plura inconuenientia regulariter oriuntur, id tamen non est ratione ipsius contractus, sed ex prauo hominum affectu, & malitia, quod non est sufficiens, ut ipse contractus in se malus reddatur, sicuti excludo, & ex portatione armorum nocturna plura solent damna accidere, non tamen inde fit seclusa lege positua esse peccatum ludere, aut arma noctu portare, maximè si bonus assit finis. Quare infideles clam contrahentes non peccant mortaliter, si ex tali contractu nullum graue damnum timeatur, ut bene Sotus supra, concl. 1. Petrus de Ledelma d. 45. art. 5. pag. 171. Caietano & Coninch. locis alleg.*

2. Hæc igitur matrimonia clandestina Trident. Concilium irrita fecit non absolute, sed illis in locis, quibus ipsum Concilium publicatum est post mensem à die publicationis, ut constat ex sess. 24. cap. 1. de reformat. ibi: *Qui aliter quam præsentibus Parocho vel alio Sacerdote de ipsius Parochi, seu Ordinarij licentia & duobus, vel tribus testibus matrimonium contrahere attentabunt, eos sancta Synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddidit, & huiusmodi contractus irritos, & nullos esse decernit, prout eos in præsentibus decreto irritos facit, & annullat. Et in fine inquit. Decernit insuper, ut huiusmodi decretum in vnaquaque Parochia suum robur post tringinta dies habere incipiat à die prima publicationis in eadem Parochia facta numerandos. Ex quibus verbis constat duplici ex capite Ecclesiam hæc matrimonia clandestina irrita fecisse, primo directe, annullando ipsum contractum, secundo indirectè inhabilitando personas.*

3. Quod autem Ecclesia hac gaudeat potestate conuincitur hac ratione. Respublica civilis nulla alia de causa irritare subditorum contractus potest, nisi quia ei subduntur in ordine ad commune bonum, politicamque gubernationem, ideòque impediuit, ne minores absque autoritate tutorum dominium suorum bonorum in alios transferre possent, neve maioratu gaudentes illum alienarent. Sed Ecclesia potestatem habet super fideles, ut eos regere, & gubernare possit, prout ipsis, & communique bono expedire iudicauerit, poterit ergo in ordine ad huiusmodi finem contractus alios validos, & legitimos irritos, & nullos facere, ut fecit irritam commutationem symoniacam beneficiorum, cap. olim, & capite quæsitum de rerum permutat. & professionem in religione emissam ante decimum sextum annum, & nouitiatum expletum, ut habetur in Concil. Trident. sess. 25. de Regularib. cap. 16. Simili modo probatur habere Ecclesiam potestatem reddendi personas inhabiles ad sic contrahendum. Cum Respublica ob potestatem quam erga subditos habet reddere posset aliquos inhabiles ad contractus, ut patet in muliere, quo non potest absque licentia viri, & in minoribus, & prodigis, qui nequeunt absque autoritate tutorum celebrare contractus, suntque inhabiles ad sic contrahendum. Quid mirum si Ecclesia suos subditos inhabiles reddiderit ad matrimonia clandestina contrahenda, præcipue cum notum omnibus sit consanguineos ex constitutione Ecclesie redditos esse inhabiles ad contrahendum inter se absque dispensatione, tototit. de cognat. spirit. Et tit. de consang. & affinit.

4. Neque his obest quòd matrimonium non tantum sit contractus, sed etiam sit Sacramentum, & Ecclesia substantiam Sacramentorum mutare non possit, ut decisum est in Conc. Trid. sess. 21. cap. 2. Non enim potest Ecclesia facere vi panis, & vinum materia Eucharistie non sit. At contractus celebratus inter virum, & foeminam absque Parochi, & testium præsentia materia & forma fuit Sacramenti matri-

monij, ergo Ecclesia non videtur potuisse prædictam sufficientiam derogare. Non inquam obest, fateor namque non potuisse Ecclesiam mutare materiam, & formam propriam, & formalem Sacramentorum: contractus clandestinus absque Parochi, & testium præsentia non fuit materia, & forma Sacramenti matrimonij, nisi ex suppositione quòd esset contractus legitimus, & à legitimis, & habilibus personis ad sic contrahendum celebratus. Cum ergo potuerit Ecclesia prædictum contractum illegitimum reddere, & personas ad sic contrahendum inhabiles constituere, potuit materiam Sacramenti matrimonij non proximam, & formalem, sed remotam mutare. Sicuti si posset Ecclesia efficere, ut hic panis iam non esset panis, & hæc vox Corpus non significaret corpus, consequenter efficere posset indirectè, & remore, ut id quòd erat materia Sacramenti iam non esset, non quidem per mutationem materiæ, sed per illius fundamentalem destructionem.

Neque item obest, quòd præsentia Parochi, & testium ad solemnitatem contractus videatur requisita non ad illius essentialiam, sicuti plures condiciones requiruntur in testamentis, & in alienatione rerum Ecclesie. Non inquam obest: nam esto ad solemnitatem contractus matrimonij requiratur præsentia Parochi, & testium; requiritur tamen ad solemnitatem non extrinsecam, sed intrinsecam, & essentialem ipsius contractus, & sine qua contractus validus esse nequit. Secus verò contingit in aliorum contractuum solemnitatibus, quæ non tam pro foro interno, quam externo exiguntur, ideòque etsi validi sint in foro interno, solui in externo possunt: at matrimonium semel in foro conscientie validum, nequit in exteriori foro solui.

§. III.

Qualiter denunciationes matrimonio contrahendo præmittendæ sint?

1. *Propositur decretum Trident.*
2. *Ter contrahentes denunciandi sunt in propria Parochia.*
3. *Item tribus diebus continuis, vel festiuis sunt denunciandi.*
4. *Sub qua culpa prædicta obligent.*
5. *Aliquando absque culpa possunt contrahentes propria auctoritate ommissis denunciationibus contrahere.*

1. **T** Trident. Conc. sess. 24. cap. 1. de reformat. matrimonij, vestigijs sacri Concilij Lateranen. inhærens præcipit, ut in posterum antequam matrimonium contrahatur ter à proprio contrahentium Parocho tribus continuis diebus festiuis in Ecclesia inter Missarum solemniam publicè denunciatur, inter quos matrimonium sit contrahendum, quibus denunciationibus factis, si nullum legitimum opponatur impedimentum, ad celebrandum matrimonium in facie Ecclesie procedatur.

2. Ex quo Textu constat ter contrahentes denunciandos esse in propria Parochia, Vnde si contrahentes ad diuersas Parochias pertineant, in vtraque parochia denunciandi sunt, aliàs non esset contrahens in propria Parochia denunciatus, neque fini Concilij satisfactum, qui est, ut impedimentum si forte adit detegatur, quod rectè non præstaretur, si tantum in aliena Parochia vbi quis ignotus est publicaretur, ut rectè aduertit ex declarat. Cardinalium Segura 2. part. direct. iudic. cap. 16. num. 19. Henriq. lib. 11. de matr. cap. 7. num. 2. Petr. Ledelma. tract. de matr. quæst. 45. art. 5. punct. 3. & in sum. 1. part. de Sacram. matrimonij cap. 6. conclus. 7. ver. a se de aduertit. Zerola prax. Episcop. 1. part. verbo Matrimonium. §. 3. Sanch. lib. 3. disp. 6. num. 4. Rebell. lib. 2. de matr. quæst. 7. num. 19. Reginald. prax. lib. 31. num. 225. Coninch. de Sacram. 2. disp. 27. num. 46. dub. 5. Gutier. de matr. cap. 56. num. 5. Gaspar Hurtado disp. 5. de matr. diff. 18. num. 61. Excipe tamen nisi in aliquo loco contrarium esset consuetudine receptum, quod mihi est ignotum, tamen de aliquibus testetur Laym. lib. 5. tract. 10. de matr. 2. part. cap. 4. num. 9.

3. Secundo constat tribus diebus continuis, & festiuis denunciandos esse: continuis, inquam, qui sibi non succedunt immediatè, aptius enim detegatur impedimentum, si inter vnam, & aliam denunciationem tempus aliquod etsi breue intercedat, ut bene docuit Ægid. Coninch. disp. 27. num. 47. dub. 5. Petr. Zenedo collect. ad decret. 5. num. 58. num. 11. Sanch. disp. 6. num. 8. Gutier. cap. 56. num. 6. Hurtado difficultat. 18. num. 60.

Tertio constat debere fieri in Ecclesia inter Missarum solemniam à Parocho, vel alio ex Parochi licentia, tum ob decentiam, & maiorem matrimonij Sacramenti reuerentiam Tum quia regulariter omnes Prochiani ibi assistunt, qui impedimentum (si est) denunciare possunt.

4. Sed an prædicta omnia sub graui culpa obseruanda sint; non conueniunt Doctores. Quippe omissionem vnius tantum denunciationis ante vel post, ante consummationem matri-

matrimonij, quando non præsumitur impedimentum, censent aliqui graues Doctores leuem esse materiam, neque excedere venialem culpam, vt videre est in Petto de Ledem. tract. de matr. quæst. 4. art. 5. p. 3. dub. 1. conclus. 3. Sanch. lib. 3. disp. 5. num. 7. Rebell. lib. 2. quæst. 7. num. 10. Gaspar Hurtado difficult. 18. num. 59. At vt bene Ægid. Coninch. disp. 27. dub. 5. conclus. 3. absque graui causa hæc doctrina admitti facile non debet. Deinde si vno, vel altero die festo etiam non immediato denuntiationes intermittantur, vel econtrà si ita continuè, & successiuè denuntiationes fiant, vt nullius diei sit intermissio, non videtur grauis materia ad peccatum mortale sufficiens, sicuti docet Sanch. & alij nuper relati. Quinimo à mortali excusandum est, si tribus diebus etiam non festiuis, sed feriatis stante magno populi concursu proclamationes fierent, vt docuit Sanch. lib. 3. disp. 6. num. 9. Reginald. lib. 3. num. 227. Gutierr. tract. de matr. cap. 56. num. 8. Hurtado dicta difficult. 18. Layman, tract. 10. de matr. 2. part. cap. 4. num. 10. Qui id ipsum docent, esto proclamationes fierent extra Ecclesiam in locis competentibus, vt in prædicationibus magna populi copia confluente, eo quòd fini Concilij qui est, vt matrimonium contrahentium ad multorum notitiam perueniat fiat satis, si diebus feriatis, vel in loco publico, vbi ingens populi concursus adest publicentur.

5. Quod si contingat casus, in quo matrimonium statim contrahi bono communi, vel speciali contrahentium expediat maximè, neque sit recursus ad Ordinarium, qui in prædictis denuntiationibus dispenset, poterunt contrahentes absque vlla culpa matrimonium contrahere coram Parocho, & testibus, Parochusque, & testes adesse poterunt quia leges Ecclesiasticæ non censentur eo rigore obligare, vt bene docet Sotus in 4. d. 28. q. 1. art. 2. conclus. 3. §. ex his Ludouic. Lopez 1. p. instruct. cap. 39. §. ex prædictis. Coninch. disp. 27. de matr. dub. 5. num. 52. Sanch. alius relatis, lib. 3. disp. 10. num. 27. Paul. Layman. tract. 10. 2. part. cap. 4. num. 10. Indicat Gutierr. cap. 57. de matr. num. 6.

§. IV.

Qui possint in denuntiationibus dispensare & quæ sit causa legitima dispensationis?

- 1 Ordinarius potestatem habet in denuntiationibus dispensandi.
- 2 Vicarius Episcopi hanc potestatem habet ex vi vicariatus, etsi alij negent.
- 3 Parocho non est datum in his denuntiationibus dispensare.
- 4 Potestas dispensandi in his denuntiationibus delegari potest.
- 5 Nequit Ordinarius dispensare absque causa cognitione.
- 6 Non est opus iudicialis cognitione.
- 7 Quæ sint causa iuste ad dispensandum?
- 8 Proponuntur sigillatim causa dispensationis.
- 9 Quid Ordinarius obseruare debeat, antequam dispense.

1. Concil. Trident. sess. 24. cap. 1. hanc potestatem concedit Ordinario, ibi: *Nisi Ordinarius ipse expedire iudicauerit, vt denuntiationes omittantur.* Nomine Ordinarij non solum Episcopus, vt de se constat, sed Abbates, Priores, alique plures iurisdictionem quasi Episcopalem habentes intelliguntur, vt bene tradunt Nauarr. sub tit. de sponsalib. in 1. edit. cons. 5. & sub tit. de clandestina desponsat. in 2. edit. cons. 2. Henriq. lib. 11. cap. 5. num. 5. Rodrig. 1. r. sum. cap. 27. num. 4. in 3. edit. Sanch. disp. 7. num. 4. Quocirca Magister Scholæ Salmanticensis poterit in his denuntiationibus dispensare cum Scholasticis, qui in matricula descripti sunt, vt docuerunt Rodrig. & Sanch. supra. Et Gutierr. de matrim. cap. 56. numero 9. Idem testatur de Commendatario perpetuo ob iurisdictionem quam habet Nauarr. dicto cons. 2. de clandestina desponsat. Gonzalez. ad reg. 8. Cancell. gloss. 5. §. 8. numero 28.

2. Vicario Episcopi ex vi vicariatus absque speciali delegatione hanc potestatem denegant Henriq. lib. 11. de matr. cap. 5. Basil. Poncelib. 5. cap. 3. Anton. Gomez. in explicat. cruciat. cap. 4. quæst. 4. Menoch. cons. 69. num. 55. volum. 1. & lib. 2. de arbitr. casu. 453. n. 5. Cephalus, cons. 421. à num. 72. volum. 3. Pazin. sua pract. 2. t. præludio 3. in fine. Spino, in speculo testament. gloss. 15. num. 29. Sed rectius eam illi concedunt Sanch. lib. 3. disp. 7. num. 10. Ægid. Coninch. disp. 27. num. 6. num. 55. Riccius in prax. decis. 259. Gaspar Hurtado disp. 5. difficult. 19. num. 63. Zeuallos in suis pract. qq. quæst. 604. num. 92. ad finem. Gutierr. cap. 56. num. 11. quia Vicarius Episcopi est Ordinarius, quippe idem cum Episcopo tribunal constituit.

3. Parochum autem stante suspitione malitiosè impediendi posse in denuntiationibus dispensare docuerunt Veracruz in appendic. ad speculum, dub. 11. Caudelab. aureum. 1. part.

de matrim. num. 243. Petr. de Ledem. de matrim. quæst. 4. art. 5. circa 3. punct. dub. 1. eo quòd Conc. Trident. Parocho commississe videatur. Nam postquam Concilium dixit Parochum debere contrahentes coniungere nullo opposito legitimo impedimento, subdit. Quòd si aliquando probabilis fuerit suspitione matrimonium malitiosè impediendi posse, si tot præcesserunt denuntiationes, tunc vel vna tantum denuntiatio fiat vel saltem Parocho, & duobus, vel tribus testibus præfatis matrimonium celebretur. Cum ergo nullam Ordinarij mentionem fecerit Concilium, videtur negotium hoc Parocho remittere. Contrarium tamen omnino tenendum est, non posse Parochum in his denuntiationibus dispensare, quia ante Trident. omnes fatentur non posse. Tridentinum verò decreta Lateranensis Concilij non mutauit, sed potius illis inhærens decisionem constituit. Neque verba relata contrarium indicant; supponunt namque denuntiationum dispensationem factam esse ab Ordinario, cuius iudicio ipsum Concilium negotium paulò inferius remittit, ibi: *Nisi Ordinarius ipse expedire iudicauerit, vt denuntiationes remittantur, vel urgere casum matrimonij contrahendi, & dispensationem obtineri non posse, iuxta ea quæ diximus §. præcedenti in fine.* Atque ita ex declaratione Cardinalium docuit Henriq. lib. 11. cap. 5. num. 5. Menoch. volum. consil. con. 6. num. 61. Sanch. lib. 3. disp. 7. num. 17. Gutierr. lib. 1. canon. quæst. cap. 19. num. 6. Et de matrim. cap. 56. num. 12. Coninch. disp. 27. dub. 5. in fine numero 53. Paul. Layman. tract. 10. de matrim. 2. part. cap. 4. num. 10.

4. An autem possit Episcopus, alique Prælati iurisdictionem quasi Episcopalem habentes potestatem dispensandi in his denuntiationibus delegare? Negant Menoch. dicto cons. 69. à num. 55. volum. 1. eo quòd videatur electa industria personæ, siquidem eius iudicio, & prudentiæ Concilium hanc dispensationem remittit: at quoties ad aliquod munus industria personæ eligitur; nequit id munus delegari: cap. fin. §. is autem, de offic. de leg. Item negotium hoc vt pote tangens causam matrimonialem videtur esse arduum, ergo censetur ad illud industria personæ eligi, vt pluribus comprobatur Menoch. de arbitr. lib. 1. q. 54. num. 11. & quæst. 68. num. 15. Et colligitur ex cap. is cui, de offic. deleg. lib. 6. Sed rectius firmant contrarium Spino de testament. gloss. 15. num. 29. Sanch. lib. 2. disp. 7. num. 20. Zeuallos in suis qq. pract. quæst. 604. num. 93. & 99. Gutierr. de matr. cap. 56. num. 13. Reginald. lib. 31. numero 235. in princ. Ægid. Coninch. disp. 27. num. 55. concl. 3. Quippe hæc potestas non Ordinariis, quatenus personæ singulares sunt, sed quatenus iurisdictione ordinaria gaudent, conceditur, ac proinde delegari potest. Non enim censetur electa industria personæ ex eo quòd negotium arduum sit, eiusque prudentiæ commissum, si delegato personæ incognitæ, & indeterminatæ fiat, sicuti contingit in præsentibus, sit enim omnibus Ordinariis tam præsentibus quam futuris. Adde ipsum etiam Vicarium generalem Episcopi posse hanc potestatem delegare, nam esto non possit alium Vicarium constituere, cap. clericos de officio Vicarij; at potest vnam, vel alteram causam delegare, vt docet Glossa cap. 1. de officio Vicar. in 6. verbo, ipsius. Et tradit Sanch. dicto lib. 3. disput. 7. num. 21. Gutierr. de matrim. cap. 56. num. 13. Coninch. disputat. 27. dub. 6. num. 55.

5. Hanc autem dispensationem nequit Ordinarius facere absque iustæ causæ cognitione, committitur enim à Concilio illius prudentiæ, & iudicio. Quæ verba arbitrium prudentiale, & ratione regulatum important, vt bene Menoch. de arbitr. lib. 1. quæst. 8. num. 26. quod nequit consistere absque iustæ causæ cognitione. Atque ita tenet idem Menoch. cons. 69. num. 62. Salcedo pract. cap. 37. §. dispenset. Zeuall. pract. quæst. commun. contra commun. quæst. 604. num. 103. Sanch. lib. 3. disp. 8. num. 1. Gutierr. lib. 1. canon. qq. cap. 19. num. 4. & de matr. cap. 57. num. 1. & alij plures ab eisdem relati. Quocirca si absque vlla causa Ordinarius omnes denuntiationes omitendas permitteret, credo mortaliter peccaturum, quia potestate sibi concessa abutitur, vt bene Sanch. dicta disp. 8. num. 2. Neque eius doctrinæ aduerfatur (quidquid dicat Gutierr. de cap. 57. num. 1.) quòd aliquando permittitur Parocho absque graui culpa assistere matrimonio, cui vna denuntiatio omiffa est, & proceribus conceditur nulla præmissa denuntiatione matrimonium celebrare, quia omiffa vnus denuntiationis leuis materia censetur, dignitas verò Procerum causam indulgentiæ præstat.

6. Prædictæ iustæ causæ cognitio aliquibus Doctoribus videtur iudicialis futura, eo quòd non solum pro conscientiæ foro, sed etiam pro foro externo deseruiat, sic docuerunt Henriq. lib. 11. c. 1. Et Segura Dayalos director iud. c. 2. p. c. 16. n. 17. Sed oppositum vt probabilius defendunt Zeuallos in suis qq. pract. quæst. 604. num. 104. Sanch. lib. 3. disp. 8. num. 4. Gutierr. de matr. cap. 57. num. 2. Et lib. 1. canon. qq. cap. 19. num. 12. quia Concilium arbitrio Ordinarij remittit, quod sufficienter ratione regulari potest, si ex testibus etiam non iuratis agnoscant adesse causam remittendi denuntiationes. Neque hanc sit nullam esse differentiam inter hanc dispensationem, &

& eam quæ datur pro conscientia foro: est enim lata differentia, quippe dispensatio pro conscientia foro ex sola relatione petentis, & affirmantis causam esse legitimam conceditur; secus verò hæc dispensatio, quæ aliunde, quam ex contrahentibus constare Ordinario debet causam dispensandi iustam subesse.

7. Quæ sint causæ iustæ ad dispensandum tradunt Doctores, ut videre est in Syluest. verbo *Matrimonium* 6. quæst. 7. Zerola in *praxi* 1. part. verbo *Matrimonium* §. 9. Ludovic. Lopez, 1. part. *instruct.* cap. 87. Stephan. Gratian. *diceptat. forens.* cap. 83. num. 15. Henriq. *lib. 11. cap. 16.* Sanch. *lib. 3. disp. 9.* Reginald. *lib. 31. num. 214.* Coninch. *disp. 27. dub. 6. num. 57. concl. 5.* Gutierr. *de matrim. cap. 57. à num. 3.* Paul. Layman. *lib. 5. tract. 10. 2. part. cap. 4. num. 11.* Basil. Ponce, *lib. 5. cap. 32.* & alii. Nam licet Concilium solum timorem malitiosi impedimenti vt causam iustam designauerit, quia tamen arbitrio Episcopi reliquit hanc dispensationem, potest Episcopus aliis ex causis vt potè iustis, & legitimis dispensationem concedere. Aduerto tamen aliquando causam adesse iustam, vt denuntiationes ad matrimonij contractum omnino omittantur, aliquando vero vt solum postponantur contractui, præmittanturque consummationi.

8. Prædicti Doctores plures specialiter causas designant, prima est, quam tradit Concilium, timor malitiosi impedimenti, id est quando iniquè, & contra rationem timetur matrimonium impediendum esse, hæc est sufficiens, vt postponantur denuntiationes. Secunda causa, vt omnino omittantur, est infamia, qualiter contingit, si diu existimati coniuges publicentur, vt bene testatur Gutierr. *de iuram. confirm. cap. 51. num. 12.* Stephan. Gratian. *diceptat. forens. cap. 83. num. 27.* Coninch. *disp. 27. dub. 6. num. 56.* Valer. Reginald. *lib. 31. num. 235.* Tertia est disparitas conditionis, ætatis, diuitiarum, & qualitatis, vt docent Nauarr. *cap. 22. num. 70.* Salcedo, *pract. cap. 73. ad finem.* Spino *de testam. gloss. 15. num. 18.* Sanch. *disp. 9. num. 3.* Stephan. Gratian. *diceptat. forens. cap. 83. numero 25.* eo quod passim in circulis de eorum facto sermo haberetur, quod pudorem ingerit, quæ causa regulariter est sufficiens ad omnimodam denuntiationum omissionem. Quarta & sufficiens ad integram dispensationem, est periculum animæ siue proprium, siue alienum, quale cepsetur esse timor grauis scandali, quod inito statim matrimonio vitari potest, vel si contrahentes prauo se amore fuerint persecuti, timeaturque in eo fore perseueraturus, nisi matrimonium nulla dilatione facta contrahatur. Et idem est de meretrice in lupanari exposita, oportet enim permittere, vt matrimonium statim contrahatur, tum vt à malo statu desistat, tum ne ipsa, vel sponsus voluntatem contrahendi mutant. Sic Sanch. *disp. 9. num. 17.* aliique Doctores *superius* relati. Quinta sufficiens ad postponendas denuntiationes, est legitimatio proles in mortis articulo, & securitas decedendi in bono statu, vt ex communi omnium sententia testatur Couaruu. *2. part. de sponsalib. cap. 6. num. 11.* Sarmiento, *lib. 1. select. cap. 6. num. 7.* Henriq. *lib. 11. cap. 5. §. 5.* Sanch. *disp. 9. num. 19.* Gratian. *cap. 83. num. 16.* Sexta sufficiens ad omnimodam dispensationem, est periculum colummandi matrimonium ante benedictionem nuptiarum, eo quod sit vicinum tempus in quo benedictiones nuptiales prohibentur, vt tradit Zerola, *prax. Episc. 1. part. verbo, Matrimonium* §. 9. Reginald. *lib. 31. num. 235.* Sanch. *disp. 9. num. 14.* Aegid. Coninch. *disp. 27. dub. 6. num. 56.* Septima sufficiens ad integram dispensationem denuntiationum est favor in bonum Ecclesiæ cedens, qualis sæpè censetur Magnatibus factus, si ab honore publicationis eximantur, vbi concedit Nauarr. *cap. 16. num. 36.* Sotus in *4. d. 28. quæst. 1. art. 2. post 3. conclus.* Coninch. *disp. 27. dub. 6. n. 57.* Tandem quæcumque notabilis contrahentium commoditas siue temporalis, siue spiritualis præstat causam iustam omittendi, vel saltem postponendi denuntiationes, vt ex Doctoribus *suprà* relatis facile colligitur. Illud verò est omnino aduertendum obligatum esse Ordinarium antequam dispenseret ne præmittantur denuntiationes inuestigare diligenter, tum an causa, quæ illi proponitur addit, tum ne contrahentes sint aliquo impedimento ligati; sicuti aduertit Sanch. *disp. 9. num. 20.* Coninch. *disp. 27. dub. 6. num. 57.*

§. V.

An teneatur Ordinarius aliquâ ex supradictis causis concurrente dispensare, contrahentisque possint negata dispensatione contrahere?

- 1 Non est obligatus Ordinarius dispensare, nisi quando bono communi, vel particulari contrahentium maxime expedit.
- 2 Satisfit cuidam obiectioni.
- 3 Quæ causa bono communi, vel particulari contrahentium maxime expedit?

- 4 Si Ordinarius obligatus concedere dispensationem deneget, poterunt contrahentes omissis denuntiationibus contrahere.
- 5 Non potest Ordinarius pro iis dispensationibus aliquam multam imponere.
- 6 Aliquando denuntiationes ante consummationem matrimonij debent præmitti, si antea præmissa non fuerint.
- 7 Probabile videtur non esse peccatum mortale consummare matrimonium non præmissis his denuntiationibus, si contrahentes certi sunt nullum subesse impedimentum.
- 8 Non est peccatum mortale consummare matrimonium ante benedictiones Ecclesiæ.
- 9 Quibus coniugibus hæc benedictiones concedenda sint?

1. **E**tsi plures Doctores relati à Sanch. *lib. 3. disp. 20. num. 2.* censent existente legitima causa dispensationis obligatum esse Ordinarium dispensare: at verius & receptius est solum hanc obligationem inesse quoties bono communi, vel particulari contrahentium maxime expediat prædictam dispensationem concedere, vt bene docuerunt Sanch. *lib. 3. disp. 10. num. 6.* Gutierr. *lib. 1. canon. 99. cap. 20. num. 23.* & de *matr. capit. 52. numero 4.* Coninch. *disp. 27. dub. 6. num. 57.* Basil. Ponce, *lib. 5. cap. 31. post medium.* Quippe Prælatus ex officio tenetur bono communi, & speciali subditorum prouidere, quare si dispensationem huic bono conuenientem deneget contra proprium munus grauer delinquit, poteritque à denuntiatione facta appellari, saltem quoad effectum deuolutiuum, vt rectè notauit Gutierr. *de matr. dicto cap. 57. num. 5.* Quod si pensatis omnibus non grauer bono communi, vel subditorum dispensatio conducit, sed leuiter tantum, censenda est gratiosa dispensatio, eo quod hæc leuis commoditas a bundè compensetur obseruatione rigida legis communis. Probarique potest hæc doctrina duplici Textu, primò ex *cap. expositulasti de cleric. excommunic. ministr.* vbi inquit Pontifex, nisi forsitan cum eis fuerit misericorditer dispensatum. Expendo verbum *misericorditer*; quod gratiam denotat, non obligationem, tamen causa iusta dispensandi subsit, aliàs dispensationem concedi non posset, esset enim dissipatio, & abusus potestatis. Itemque *cap. at si clerici, de iudicij. §. de adulterij,* libertati Episcopi relinquit dispensationem, vbi Glossa ait, dispensationem aliquando esse debitam, aliquando gratis fieri. Contra verò *cap. cum ex eo, de Elect. in 6.* vbi conceditur Episcopo, vt possit cum Clerico dispensare, ne septennio residet ob studiorum causam; Doctores communiter asserunt esse obligationem grauem dispensandi ob bonum commune, & speciale subditi, & quia in Textu causa exprimitur. Sic Ioann. Andr. Archidiaconus & Franc. ibi.

2. Neque obest, quod Concilium in grauissima causa malitiosi impedimenti arbitrio Ordinarij dispensationem remittat, vt inde inferatur nunquam Ordinarium obligatum esse dispensare, quia Concilium Ordinarij remittit iudicare, an malitioso impedimento stante expediat, vel non expediat denuntiationes omittere? eo quod alia via malitiosum impedimentum auferri possit. Non autem Ordinario concedit libertatem negandi dispensationem, eo ipso quod iudicet matrimonium expedire, & malitiosum impedimentum alia via non posse tolli.

3. Quod si roges, Quæ causa ex supradictis expressis grauer, vel leuiter bono communi, vel particulari contrahentium conducit? Breuiter respondeo omnes causas *superius* assignatas grauer bono communi, vel speciali contrahentium conducere, exceptâ tertîâ, quæ oritur ex verecundia ob disparitatem ætatis, conditionis, nobilitatis, vel diuitiarum, & exceptâ septimâ de gratia, & favore Magnatibus faciendò: quippe hæc duæ causæ etsi iustæ sint, non tamen ita graues, quin sæpè grauius vigeat, & Ecclesiæ conuenientius sit legem hanc Ecclesiasticam de denuntiationibus præmittendis obseruare, vt tradit Sanch. Coninch. Gutierr. Basil. & alij *suprà*.

4. Verum, si stante iusta causa, ob quam grauer bono communi vel particulari subditorum expediat dispensationem concedere, Ordinarius deneget, poterunt contrahentes omissis denuntiationibus contrahere, quia leges Ecclesiasticæ non obligant eum graui iactura, vt bene docent Nauarr. *cap. 22. num. 70.* Sotus in *4. d. 28. q. 1. art. 2. conclus. 3.* Henriq. *lib. 11. cap. 5. num. 5.* & *cap. 5. n. 5.* & aliis relatis Sanch. *disp. 10. n. 27.* Gutierr. *de matrim. cap. 57. num. 6.* Coninch. *disp. 27. dub. 6. num. 59.*

5. Modus ab Ordinario obseruandus in hac dispensatione, liberalis esse debet, atque ad eò nullam pecuniariam multam imponere potest, vt generaliter decisum est à Concilio Trident. *sess. 25. cap. 18. de reformat.* Neque valet dicere gratis dispensationem concedi, tamen præcipiatur dispensando, vt elemosynam alicui pio loco tribuat, quia esto dispensando nihil recipiat, at ob eius actionem onus dispensando imponitur: non igitur gratis, conceditur, sicut non concederetur gratis sacrum ei qui stipendium alteri dandum obligaretur, idè quæ omnes Doctores conueniunt non posse Episcopum concedentem dimissorias ad Ordines obligare ordinandum, vt pro dimissoriis elemosynam pio loco largiatur, quia non esset

esset liberalis, & gratiosa dimissoria concessio, ut exigit Trident. sess. 21. cap. 1. de reformat. Quod si testes, cui est data potestas dispensandi, & commutandi conceditur ex Reg. cui licet, quod plus licet, utique quod est minus, de Regul. iuris in 6. Ergo esto via dispensationis non possit dispensatio Ordinarius multam pecuniariam imponere, poterit via commutationis? Respondeo ex concessa facultate dispensandi in lege non inferitur legem commutare posse: aliàs posset Episcopus denuntiationum omissionem permittere ex eo solum quod in pium opus obligationem commutaret. Et ratio est, quia ad commutationem legis requiritur, ut commutans potestatem habeat imponendi legem. Cum verò hanc non habeat inferior Pontifex, nequit legem à Pontifice latam in aliam materiam transferre. In voto autem licet ipse qui dispensat, & commutat, non habeat potestatem imponendi alteri obligationem voti, at ipse cui fit commutatio sibi imponit, legem vero nequaquam imponere potest. Vnde ex concessione ad dispensandum in lege non conceditur potestas ad illius commutationem. Pontifex verò, quia est supremus Legislator potest in suis legibus dispensare, earumque obligationem in aliam materiam commutare, quod est novam legem edere iuxta Textum in cap. licet de feriis. Cum hoc tamen stat, si dispensatio fiat ob aliquam causam ortam ex culpa imponi posse obligationem alicuius pecuniæ elargiendæ, non quidem pro dispensatione, sed pro culpa commissa, & in penitentiam illius pro qua conceditur, sicuti aduertit Sanch. d. disp. 10. num. 10.

6. Ad extremum aduertendum est, si dispensatio facta est ab Ordinario non integrè, sed solum pro matrimonio contractu obligatos esse contrahentes sub peccato mortali denuntiationes ante consummationem præmittere, nisi forte aliqua graui, & urgenti causa excusetur: ut docuit Nauarr. cap. 16. num. 38. Sanch. lib. 3. disp. 11. num. 5. Gutierr. de matr. cap. 58. num. 1. & 2. Et colligitur ex Conc. Trid. dicta sess. 24. cap. 1. ubi præcepit denuntiationes ante consummationem præmittere, nisi Ordinarius contrarium expedire iudicauerit, quod præceptum cum materiam grauem respiciat sub culpa mortali videtur obligare. Quare contrahentes quoties petunt, redduntque debitum mortaliter peccant, ut potè qui contra legem grauem Ecclesiasticam procedunt, & quantum est ex se, periculo fornicationis exponuntur, eo quod poterunt esse impediti ad contrahendum, neque diligentiam iuridicam præstiterint, quare se securos reddere debent.

7. Verum etsi prædicta sententia omnino tenenda, & consulenda sit, oppositam tamen scilicet non esse peccatum mortale matrimonium consummare, quando contrahentes certi sunt nullum impedimentum subesse, ut probabilem defendit Man. Rodrig. in sum. c. 22. num. 1. & plurius relatis Sanch. disp. 11. num. 2. eo quod Concilium iubeat denuntiationes præmittere, ut facilius detegi impedimentum possit, si forte adsit. Quando verò contrahentes certi sunt nullum impedimentum adesse, cessat ratio legis, & consequenter ipsa lex videtur cessare. Sed negari potest rationem legis cessare, quippè lex de denuntiationibus præmittendis non hunc, vel illum casum singularem spectat, sed omnes, in quibus morale periculum est consummari matrimonium ab impeditis, si denuntiationes non præmittantur: aliàs si prædicta ratio efficax esset ad excusandum contrahentes à denuntiationibus præmittendis consummationi matrimonij, eadem excusari possent à præmittendis contractui, quod nullus dicit. Henriq. verò, lib. 11. cap. 16. num. 1. alique plures etsi admittunt esse peccatum mortale consummare matrimonium absque denuntiationibus, quando in eis integrè dispensatum non est, at affirmant solum in prima copula, quando matrimonium consummatur peccatum committi, sed non in reliquis, eo quod cesset tale præceptum, vtuntur exemplo ieiunij, quod à bis comedente obseruari nequit, ideòque non peccat, etsi pluries postea comedat. Tridentinum namque solum videtur imperasse denuntiationes præmittere, tum matrimonij contractui, tum illius consummationi: at postquam consummatum est nullum de denuntiationibus præmittendis præceptum imposuit.

8. Quantum ad benedictiones Ecclesiæ vulgò *velaciones* attinet, existimo ex se, & secluso scandalo peccatum mortale non esse, imò nec veniale consummare matrimonium illis non præmissis: eo quod Trident. sess. 24. cap. 1. loquens de iis benedictionibus hortatur fideles, ut eas consummationi præmittant. Ergo non præcipit, sed consulit, consilium autem ommittere ex se peccatum non est. Idemque videtur decisum cap. nostrates. 30. quæst. 1. ubi Nicolaus Papa postquam enumerauit concurrentia ad nuptias, & inter ea benedictiones solemnes, inquit, hæc omnia non seruare non est peccatum. Atque ita docent Nauarr. c. 22. n. 38. & 83. Couaruu. 4. decret. 2. part. d. 9. §. 2. n. 2. Sotus in 4. d. 28. quæst. 1. art. in c. ad fin. Petr. de Ledef. n. de matr. quæst. 48. art. 5. punct. 3. dub. 1. Sanch. aliis relatis lib. 3. d. 12. n. 7. Coninch. disp. 27. dub. 8. in princ. ubi solum ratione scandali peccatum agnoscit Gutierr. c. 18. de matr. n. 3. Paul. Laym. lib. 5. sum. tract. 10. 2. part. cap. 4. num. 13.

Ferd. de Castro. Sum. Mor. Part. V,

9. Hæ benedictiones ex antiquissima Ecclesiæ consuetudine primas nuptias, non secundas contrahentibus conferuntur, ut multis comprobatur Laym. dicto cap. 4. num. 13. Et probatur Textus cap. vir. 3. de secundis nuptiis, nam ut ibidem dicitur, res semel benedicta iterum benedici non debet. Consuetudo tamen obtinuit, ut quoties aliquis ex contrahentibus primò nubat, etiam si alius viduus sit, eius nuptiæ benedicantur, quinimò si vnus ex sponsis etiam si vidui fiat benedictiones non receperit, utriusque benedici poterit ex constitutione Ioann. XXI. sicuti probatur Henriq. lib. 11. cap. 2. num. 3. Couaruu. 2. part. de sponsal. cap. 8. §. 11. num. 2. Nauarr. cap. 22. n. 83. Sanch. lib. 7. disp. 82. num. 11. Eman. Saa, verbo *Benedictio*, num. 2. Paul. Laym. dicto cap. 4. num. 13. Coninch. disp. 27. dub. 8. num. 72. Vide Gutierr. cap. 106 per totum, latè hanc materiam disputantem,

§. VI.

An ex prædictis denuntiationibus teneatur qui impedimentum agnouit, etiam si Patrochus sit, denunciare?

1. Impedimentum publicum, vel quod probari facile potest obligatus est quilibet denunciare.
2. Si impedimentum occultum fuerit, impetrataque fuerit dispensatio pro conscientia foro, nulla est obligatio denunciandi.
3. Si solum ex auditu nouisti, nec recordaris à quo acceperis, non es obligatus.
4. Si tu solus nosti impedimentum, & est infamatorium, plures negant te esse obligatum denunciare.
5. Oppositum verius est.
6. Contrahens tenetur fateri impedimentum vel à contractu desistere.
7. Soluuntur fundamenta num. 4. adducta.

1. Certum est, si impedimentum publicum sit, vel probari facile possit obligatum esse quemlibet illius conscientiam denunciari, siquidem de denuntiatione impeditur, ne coniuges impediti contrahant. Sic Basil. Ponce, lib. 5. cap. 34. numero 3.

2. Secundò est certum, si impedimentum occultum sit, impetrataque fuerit dispensatio pro conscientia foro nullam esse denunciandi obligationem, quia nullum est impedimentum, ad cuius denuntiationem præceptum fertur, secus verò si publica esset vox de prædicto impedimento, quia eo casu dispensatio non prodest, sicuti aduertit Sanch. lib. 3. disp. 14. à n. 4. Gutierr. de matr. cap. 59. num. 13.

3. Tertio est certum, si solum ex auditu nouisti impedimentum, nec recordaris à quo acceperis non esse obligatum denunciare, quia ea denuntiatio nullius est utilitatis, ut tradit Farinae, de testib. 2. part. quæst. 69. n. 7. & seqq. Sanch. lib. 3. disp. 12. n. 7. Gutierr. c. 59. n. 12. quod procedit maximè quando impedimentum est infamatorium, nam si nullam infamiam irrogat, optimè poteris illud denunciare, quia nullum est periculum in ea denuntiatione, & fortè veritas manifestabitur, ut rectè aduertit Sanch. & Gutierr. supra. E contra verò si recordaris à quo impedimentum acceperis, distinguendum est, si acceperis à persona fide digna, obligatus es denunciare, quia poterit Prælati illam personam fide dignam citare eiusque testimonium recipere, ut bene tradit Nauarr. cap. 15. n. 4. Et cap. inter verba, corol. 66. num. 290. & seqq. Sanch. disp. 13. n. 7. Gutierr. c. 59. num. 10. Basil. Ponce, lib. 5. cap. 34. num. 1. Si verò à persona suspecta impedimentum acceperis, nulla tibi est obligatio denunciandi, maximè si impedimentum infamatorium sit, quia nullum est prædictum testimonium, Argum. c. licet ex quadam de Testibus. Et docuit Farinae. dicta q. 69. num. 85. Nauarr. Sanch. Gutierr. & Basil. loc. cit. Coninch. disp. 27. num. 62.

4. Quare difficultas eo procedit, An tenearis denunciare, si tu solus impedimentum noueris? Negant te esse obligatum, si impedimentum ex peccato procedit. Supplementum Gabriels. d. 28. q. 2. art. 3. dub. penult. Maior. 4. d. 21. quæst. 2. argum. 3. Et de quocunque impedimento docet Eman. Saa, verbo *Matrimonium*, num. 23. Basil. Ponce, lib. 5. c. 34. à num. 6. Mouentur primò, quia commune est neminem obligatum esse denunciare quod probare non potest ob periculum regutandi impostoris, & calumniatoris, ut docuit Nauarra, de testib. lib. 3. c. 1. in secunda edit. num. 358. Et aliis relatis Gutierr. lib. 1. canon. q. c. 11. num. 21. Secundò, vel coniuges bona fide procedunt, ignorantes se esse impedimento ligatos, vel mala fide procedunt, si adest bona fides nullum peccatum committunt in eo contractu, nullamque irreuerentiam Sacramento præstant, aut iniuriam irrogant, cum nullum efficiatur Sacramentum, proli autem nullum damnum inferunt, siquidem legitima est. Ergo ex nullo capite obligari potest ad denuntiationem faciendam, Si verò ex mala fide procedant coniuges,

G

coniuges, adhuc non videris obligatus, quia ex tuo dicto tantum nec probari impedimentum potest, nec matrimonium impediri: *Capit. licet ex quadam, de testibus.* Quod efficacius procedit, si impedimentum ex delicto procedat, non enim absque fructu alicui est irroganda infamia.

5. Ceterum verius est, & omnino consulendum te impedimenti conscium obligatum esse reuelare, si præmissa correctione fraterna reuelationem præstare potes absque tuo damno, tamen si impedimentum probate nequeas. Sic Nauarr. *cap. 22. numero 83.* Couaruu. *in 4. decret. 2. part. c. 6. §. 10. num. 21.* Henriq. *lib. 11. cap. 1. 4. num. 5.* Sanch. alii relatis, *lib. 3. disp. 13. num. 2.* Gutierr. *de matrim. capit. 59. numero 9.* Coninch. *disp. 27. dub. 7. concl. 1. num. 61.* Gaspar Hurtado *de matrim. disp. 5. difficult. 2. numero 75.* Moucor, quia tuum dictum etsi insufficientis sit dissoluere coniunctos, at sufficiens esse videtur impedire, ne coniungantur ex Textu *in cap. super eo, 22. de Testib.* ibi: *Super illa vero questione, quam fecisti, an mulier coniungenda non sit viro pro eo quod sola mater alterutrius eos esse consanguineos consistit. Respondemus quod si non est firmatum inter eos matre asseuerante ipsos esse consanguineos non debent coniungi, quia præsumptio est non modica, quod linea consanguinitatis attingant. Si vero matrimonium est firmatum, non debent sine plurium iuramento dissolui.* Vnde Glossa ibi inquit *ad dictum vnus impeditur matrimonium contrahendum.* Deinde præcepto reuelandi impedimentum astringeris, quoties commode potes reuelare, tum ne contrahentes peccent, si mala fide procedant, tum ne irreuerentia Sacramento fiat, tum ne proles sit illegitima. Si vero procedant bona fide astringeris ad impedimenti reuelationem, ne contrahentes materiale peccatum committant, néve sit Sacramenti fictio, & proles ex se illegitima, & vitetur difficultas, quæ in ratificatione matrimonij interuenire solet detecto postmodum impedimento. Hæc enim omnia sufficienter honestant impedimenti reuelationem, tamen si sub secreto acceperis, iurauerisque non reuelaturum, uti bene notarunt Sanch. Gutierr. Coninch. & alij *supra.*

Notanter dixi, *si absque graui tuo incommodo reuelare impedimentum possis* quia si ex reuelatione faciendâ graue damnum times, excusaris, quippe leges Ecclesiasticæ eo casu cessant: est enim lex Evangelica *inquit suauis, & vnus leuis,* sicuti aduertit Sanch. *dicta disp. 13. num. 10. & 23.* Petr. Nauarra *lib. 2. de restit. cap. 4. num. 228.* Basil. Ponce, *lib. 5. cap. 34. num. 2.* Coninch. *disp. 27. dub. 7. num. 61.* Gutierr. *de matrim. cap. 79. num. 4.* & alij ab eisdem relati. Deinde dixi *correctionem fraternam præmittendam esse, si speratur ex ea fructus,* id enim exigit charitatis regula vitare inquam inconuenientia cum minori damno proximi, quo fieri possit, iuxta doctrinam D. Thom. *2. 2. quæst. 33. art. 8.* Et tradit Sanch. *dicta disp. 13. num. 5.* Gutierr. *de matrim. cap. 79. num. 3.* Petr. Nauarr. & Basil. Ponce, *supra.*

6. Ex quibus manifestè infertur etiam ipsum contrahentem, si impedimenti conscium est, teneri fateri, vel à contractu desistere, quia iniquè, & iniuste se ingerit contractui, quem celebrare iure nequit, uti bene comprobant variis Textibus, & ratione Henriq. *lib. 10. de Sacramento Ordinis cap. 18. num. 2.* Sanch. *lib. 3. de matrim. disp. 14. Ægid. Coninch. disp. 27. dub. 7. concl. 2. num. 63.*

7. Neque argumenta *num. 4.* adducta vrgent. Ad primum fatcor illam doctrinam veram esse, cum ad punitionem proceditur, secus, quando ad vitanda damna, vel peccata lex fertur, & obligatio reuelationis imponitur. Ad secundum constat ex probatione nostræ sententiæ ad impediendum matrimonium sufficiens esse dictum vnus testis. Adde etsi ad impediendum matrimonium non sufficeret vnus testis dictum, sufficit autem, ut Iudex ex officio contrahentes vrgat, & inquisitionem diligentiorum faciat, quibus fortè detegatur impedimentum. Tandem impedimentum, quod credis te solum nosse, fortè est aliud qui agnoscat, cuius manifestatione optimè probabitur. Quare ut sententia Basil. Ponce aliquam probabilitatem videatur habere, debes certus esse nullum alium à te impedimentum nosse, tuamque reuelationem nullius fore utilitatis, quod vix accidere potest. Ex quo constat quàm leui fundamento ductus processerit Basilis aduersus commune, certamque sententiam: neque hoc mirum esse debet, cuius finis in scribendo non tam veritatem inuestigare, quàm Thom. Sanch. dictis contradicere videtur.

§. VII.

Qua ratione Parochus, & Ordinarius se gerere debeant, cum opponitur impedimentum matrimonio contrahendo, aut ipsi norunt?

1. Nullo impedimento apposto factis denunciationibus ad matrimonium procedendum est.

2. Apposto impedimento debet Parochus contrahentibus matrimonium interdiceret.
3. Si Parochus nouit impedimentum extra confessionem, & matrimonium publicè petatur, negare tenetur, & rem ad Ordinarium deferre præmissa correctione fraterna.
4. Soluitur quadam obiectio.
5. Si in confessione tantum nouit impedimentum, non potest matrimonium contrahentibus denegare.
6. Delato impedimento ad Ordinarium ipsi incumbit veritatem inuestigare.
7. Si Ordinario constat de impedimento non ex alterius relatione, sed ex propria notitia, nequit contrahentes à matrimonio remouere.

1. **C**onstat si nullum apponatur impedimentum factis denunciationibus teneri Parochum ex proprio officio contrahentes in matrimonium iungere iuxta Trident. *sess. 24. cap. 1.* ibi: *Quibus denunciationibus factis, si nullum legitimum opponatur impedimentum, ad celebrationem matrimonij in facie Ecclesiæ procedatur.* In facie Ecclesiæ id est coram Parocho, & testibus, Ecclesia enim dicitur congregatio fidelium: *Cap. Ecclesia de consecrat. dist. 1. & cap. reletum el. 2. de testament. vers. nomine autem Ecclesiæ.* Quocirca non est necesse, ut in Ecclesia materiali vel limine, aut cæmeterio celebraretur, ut bene Nauarr. aduertit, *cap. 22. num. 70. initio.* Sanch. *disp. 15. num. 20.* Gutierr. *cap. 60. num. 1.* Matrimonio celebrato debet Parochus scribere nomina contrahentium, & testium, locum, & tempus contracti matrimonij in libro ad hunc finem deputato secundum formam à Trident. præscriptam: & licet Trident. non vtatur verbis adeò rigidis, sed solum dixerit, *habeat Parochus librum.* &c. ex fine tamen quem intendit scilicet ut Ecclesiæ constet de matrimonio, & lites quæ suboriri solent vitentur, colligitur sub mortali obligare voluisse ad hanc diligentiam præstandam, ut bene docuit Henriq. *lib. 11. capit. 7. numero 4.* Sanch. *lib. 3. de matrim. disp. 15. num. 22.* Gutierr. *cap. 60. num. 9.* Basil. Ponce, *lib. 5. cap. 36. num. 8.*

2. Verum si facta denunciatione impedimentum apponatur coram Parocho siue ab vno ex contrahentibus, siue ab alio tertio obligatus est Parochus matrimonij celebrationem interdiceret, non tamen potest inuestigare, an illud impedimentum de facto subsit, verumque sit, sed deferenda res est ad Ordinarium ut ipse cognoscat, quia Parochus iudicalem potestatem non habet, quam tamen requirit cognitio impedimenti matrimonij iuxta Textum *in cap. fin. de clandest. de sponsa tractanda per quoslibet sed per Iudices qui potestatem habeant.* Interdictio autem facta à Parocho non est iudicialis, sed extra iudicialis. Sic Hostiens. Gregor. Lopez, Segura, & alij, quos refert, & sequitur Sanch. *disp. 15. num. 3.* Gutierr. *cap. 60. num. 2.*

3. Quod si Parochus solus nouit impedimentum extra confessionem, & publicè matrimonium petatur, negare tenetur, & rem ad Ordinarium deferret, cuius est veritatem inuestigare: si enim quilibet alius iuxta dicta *§. procedenti* tenetur impedimentum denuntiare, ne ligati contrahant, à fortiori Parochus, cui ex officio incumbit saluti subditorum, & illorum bono consulere: præcipuè cum commune sit eius testimonio matrimonium impediri: debet tamen prius fraternaliter, & secretè contrahentes monere, quod si ipsi monitioni non acquiescunt, sibi imputent, si ex reuelatione impedimenti aliqua eis nota proueniat: uti bene aduertunt Henriq. *lib. 1. de Sacram. cap. vlt. num. 6.* Sanch. *disp. 15. num. 6.* Gutierr. *capit. 60. num. 10.* Coninch. *disp. 27. dub. 7. concl. 3. & 4. num. 65. & 66.* quidquid in contrarium dicat Basil. Ponce *lib. 5. capit. 35. num. 6.*

4. Quod si dicas occulto peccatori indignè Sacramentum petenti ministrandum est, si publicè petat, uti Christus proditori Eucharistiam creditur ministrasse, ergo Parochus impedimento occulto ligatos iungere matrimonio debet, si publicè petant, neque secretè moniti desistere velint.

Respondeo cum Sanch. *dicta disp. 15. à num. 5.* Gutierr. *cap. 60. n. 5. & seqq.* Coninch. *disp. 27. dub. 7. n. 67. & 68.* dupliciter contrahentes impediri posse à matrimonio; primò ex impedimento, quod reddit Sacramenti susceptionem indignam, neque ulterius procedit, quale solum est peccatum mortale. Secundò ex impedimento, quod præter susceptionem indignam occasionem præstat plurium damnoꝝ, pluraque peccata postmodum committendi, uti est quodlibet impedimentum dirimens matrimonij, & etiam votum castitatis impediens. Si primo tantum impedimento contrahentes afficiantur, & publicè petant, Parochus eorum matrimonio assistere debet, secus vero si secundo impedimento ligati existant, eo quod primum impedimentum cedere tantum videatur in occulto peccatoris damnum; at secundum impedimentum in aliorum damnum cedit, & plurium peccatorum occasio existit, cum tamen, primum impedimentum vnico peccato commisso absoluat.

5. Dixi extra confessionem, si enim in confessione tantum Parochus impedimentum nouerit, est plures Doctores, quorum meminit Sanch. dicta disp. 15. a num. 6. & seqq. Gutier. c. 60. a num. 10. censent posse, imò teneri denegare contrahere volentibus assistentiam, si absque fractione sigilli id facere possit. Verius tamen est non posse; quia nequit Confessorius uti notitia in confessione accepta ad exteriores actus, ex quibus confessio onerosa pœnitenti reddi potest, iuxta ea quæ latius diximus tract. de pœnit. disput. de obseruat. sigilli, & tradit Suar. tom. 4. in 3. part. disput. 13. sect. 7. num. 10. Sanch. disp. 16. num. 14. Gutier. cap. 60. de matr. num. 11. Coninch. disp. 27. dub. 7. num. 70. An autem pœnitentem monere teneatur, vel possit ibidem disputauimus, ubi conclusimus ex communi sententia debere prius petere à pœnitente licentiam, ut eum de auditis in confessione moneat: si ut inquit Coninch. disp. 27. dub. 7. concl. ult. n. 70. creditur monitio profutura. Et pœnitens non ægrè laturus sibi veniam peti, probabile tamen esse hanc obligatorem petendi licentiam non habere, sed omnino se gerere posse, ac si in eius notitiam nihil deuenisset, uti præter ibi citatos approbat Gutier. d. c. 60. in fine.

6. De latâ re ad Ordinarium ipse ex officio tenetur veritatem discere, & impedimentum appositum inuestigare, cui si dicatur impedimentum sublatum esse per dispensationem, videre debet; an dispensatio lata fuerit pro solo conscientie foro, an etiam pro foro externo? Si dispensatio lata est pro solo conscientie foro nullius est effectus, possit illos coniungere; quia pro impedimento ad forum contentiosum delato non prodest prædicta dispensatio; quia non operatur ultra intentionem concedentis, iuxta leg. non omnis ff. si certum petatur. Quod ad eò verum est, ut etiam si post contractum matrimonium apponatur impedimentum diuini cuius dispensatio solum pro foro conscientie obtenta est, separare Ordinarius debet coniuges, ut cœlibem vitam degant, quousque pro foro externo dispensatio obtineatur, ut bene aduertit Sanch. disp. 16. num. 15. Gutier. cap. 60. n. 60. Coninch. disp. 27. dub. 7. num. 64. Quod si contrahens falsis testibus probauerit impedimentum sibi appositum nullum esse, poterit Iudex eos matrimonio iungere, tamen si falsitatem agnoscat, quia eo casu publicitas fori externi sublata est, sicuti aduertit Basil. Ponce, lib. 5. de matrim. cap. 36. n. 7.

7. His addendum est, si Ordinario constaret de impedimento non ex alterius relatione, sed ex propria notitia obligatum esse coniungere contrahentes, tamen si ignoraret dispensationem obtentam esse: quia nequit simul esse testis, & Iudex ac proinde eius scientia nullius est efficacitatis, ut possit matrimonium impedire. Et constat in irregulari petente publice Ordines, quem Episcopus non videtur repellere posse ex irregularitate sibi tantum nota, iuxta Textum in cap. extenore, de Temporib. ordinandor. & ibi Glossa. Et tradit in præfati Sanch. disp. 15. num. 14. Gutier. cap. 60. num. 5. Coninch. disp. 27. dub. 7. num. 59. & 67. Ex quo inferendum est, si Ordinarius præcipiat Parocho scienti impedimento appposito se purgare, obligatum esse obedire, quia caret iure repellendi, eo quòd scientia impedimenti nullius sit efficacitas.

§. VIII.

De præsentia Parochi, & testium pro matrimonio contrahendo à Concilio requisita.

- 1 Proponitur decretum Concilij.
- 2 Nullum est matrimonium, etiam si publice, & coram omni populo contrahatur, si Parochus absit.
- 3 Contrahentes in illa Parochia, in qua Concilium publicatum est, nec eius decretum receptum, valide absque parocho & testibus contrahunt.
- 4 Procedit etsi contrahentes incolæ sint locorum ubi Concilium receptum sit.
- 5 Incolæ locorum, in quibus Concilium publicatum non est, si diuertant ad locum in quo est publicatum contrahere debent coram Parocho, & testibus.
- 6 Infideles non ardentur hac lege Concilij.
- 7 Fideles etiam ignorantes lege Concilij astringuntur.
- 8 Item qui commorantur in pagis, ubi nullus est Pastor, aut vicem eius obtinens, quidquid alij contrarium sentiant.
- 9 Ob urgentem necessitatem omitti non potest obseruatio prædicti decreti.
- 10 Matrimonium quod in facie Ecclesie celebratum est, & fuit nullum occultum impedimentum, reuocari poterit absque Parocho, & testibus.
- 11 Qualiter Parochus, & testes presentes esse debeant?
- 12 Quæ verba Parochus assistens matrimonio proferre debeat?

1. Hucusque actum est de denunciationibus matrimonio præuis, nunc agendum de solemnitate à Concilio præscripta. Concilium namque Trident. sess. 24. cap. 1. de reformat. matrimonij statuit, ne deinceps matrimonium contra-

hatur, quin Parochus, & duo vel tres testes assistant sub decreto irritante contractum, & inhabilitante personas ad aliter contrahendum, subdit tamen prædictum decretum vim esse habiturum post triginta dies à die primæ publicationis in qualibet Parochia.

2. Hinc fit nullum esse matrimonium, tamen si publicè, & coram omni populo contrahatur, si Parochus absit, quia deficit solemnitas requisita à Concilio, ut bene ex communi sententia aduertunt Nauarr. cap. 25. num. 134. Heurtiq. lib. 11. cap. 2. num. 5. Sanch. disp. 17. num. 7. Gutier. de matrim. cap. 61. num. 8.

3. Secundò fit, contrahentes matrimonium in illa Parochia, in qua Concilium publicatum non est, vel eius decretum non est receptum, aut si receptum fuit, est tamen consuetudine abrogatum validè contrahere absque Parocho, & testium præsentia, quia Concilium exigit publicationem decreti in qualibet Parochia, ut vires habeat, & tobi obtineat si autem post publicationem receptum non sit, vel consuetudine abrogatum, censendum est ac si publicatum non esset, ex Textu in c. 1. de tregua, & pace. Et constat ex dictis tract. 3. de legib. disp. 1. Et in præfati tradit Sanch. lib. 3. disp. 8. num. 1. Gutier. cap. 61. in fine num. 12. Coninch. disput. 27. dub. 1. num. 10.

4. Neque his obest, quod sic contrahentes incolæ sint locorum, ubi Concilij decretum receptum est, animò que contrahendi in ea loca diuertant, quia hoc decretum non personas utrumque afficit, sed contrahentes in locis, ubi Concilium publicatum est, neque censendi sunt in hoc contractu fraudem ullam committere, cum nulla lege prohibeatur illis in locis contrahere, sed iure proprio vtantur. Si tamen omnino clandestinè contraxerint peccabunt, sicuti peccant incolæ illorum locorum clandestinè contrahentes, sic firmantur ex communi sententia Sanch. Gutier. & Coninch. supra. Et Rebell. lib. 2. quæst. 7. sect. 3. Gaspar Hurtado disp. 5. de matr. difficult. 4. num. 15.

5. Contra verò incolæ locorum, in quibus Concilium publicatum, non est, si ad loco ubi est prædictum decretum publicatum, & receptum diuertant animo matrimonij contrahendi, tenentur absque dubio contrahere Parocho & testibus præsentibus aliàs inualidè contrahent: tum qua secundum probabilior sententiam peregrini tenentur legibus qua transeunt, uti diximus tract. 3. de leg. disp. 1. punct. 24. §. 3. Tum quia esto non tenentur legibus bonum subditorum specialè spectantibus: at tenentur legibus bonum commune respicientibus, quæque non tam personas, quam eorum actiones sufficiunt. Ob quam doctrinam ferè ab omnibus receptum est in materia contractuum quemlibet obligatum esse contrahere iuxta consuetudinem, & legem illo in loco receptam quia ratione contractus sortitur forum, iuxta Textum in c. vit. de foro competenti. Et leg. si fundus. 6. ff. de iurisdic. mb. Et tradit Sanch. de disp. 18. Coninch. dub. 1. in fine. Basil. Ponce, dicto lib. 5. cap. 7. §. 1. num. 6. & seqq.

6. Superest dicendum, An sint aliqui casus à prædicta doctrina excepti? Et nemini est dubium de infidelium matrimonio, tamen si Ecclesie sint temporaliter subiecti, quia legibus Ecclesiasticis, qualis hæc est, non alligantur.

7. De fidelibus verò commorantibus in locis, ubi Trident. publicatum est aliquos casus Doctores excipiunt. Primò excipiunt aliqui, quos tacito nomine refert Coninch. disp. 27. dub. 1. num. 11. ignorantes prædictam legem, nam sicut liberantur à culpa, & à pœna irritationis liberari debent. Sed relictus contrarium censet ipse Aegid. de Coninch. ibi, & pluribus relatis Sanch. lib. 3. disp. 17. num. 10. Gutier. cap. 61. a num. 10. Basil. Ponce, lib. 5. cap. 6. in fine num. 18. quia irritatio actus non in pœnam contrahentium clandestinè imponitur, sed in odium talis contractus, ut inconuenientia inde orta vitentur, ac proinde siue ignoranter, siue scienter matrimonium clandestinè contrahatur, nullius est valoris. Argum. Textus in cap. 1. de concess. præbenda in 6. ibi, siue ignorauerit, siue non, non valebat.

8. Secundò excipiuntur contrahentes, ubi nullus pastor, aut vicem eius obtinens haberi, aut in proximis locis adiri potest, ob declarationem Clemens. VIII. teste Coninch. dicta disp. 27. dub. 1. num. 12. Quem approbare videtur Gaspar Hurtado, disp. 5. de matr. difficult. 3. num. 10. dicens hanc declarationem dispensationem fuisse. Sed Contrarium cenfeo omnino dicendum cum reliquis Doctoribus. Tum quia non constat authenticè prædicta declaratione, vel dispensatione, Tum quia esto constaret, debebat publicari publicatione legis, ne legem vniuersaliter latam restringeret, ut ex communi firmauimus Tract. de legib. disp. 1. punct. 10. num. 5.

9. Tertio excipi solet casus vrgentis necessitatis, videlicet, quando in mortis articulo, vel extra maximè expedit matrimonium contrahi, neque adest Parochus qui assistat: quia non est credendum Pontificem voluisse hunc casum sua lege comprehendere: sic tenet tanquam probabile Veracruz in append. ad speculum coniug. dub. 5. solut. 2. ad obiectionem postea in post 7. conclus. Vega lib. 3. sum. casu 361. Capua lib. 2. decis. 8.

num. 8 Et sub dubio Azevedo in leg. 1. num. 38. tit. 1. lib. 5. nona collect. Oppositum tamen communiter Doctores defendunt, ut videre est apud Henric. lib. 1. c. 8. num. 5. & 8. Sanch. disp. lib. 3. disp. 17. num. 4. Gutier. c. 61. de matr. à num. 7. Zeuall. in suis seqq. communib. quæst. 601. num. 63. & 73. Coninch. disp. 27. dub. 1. num. 11. Basil. Ponce lib. 5. c. 6. num. 3. & plures alios ab eisdem relatos. Mouentur ex eo quod præsentia Parochi, & testium fuerit à Concilio ut forma contractui apposita, quæ ad valorem contractus ad vnguem seruanda est ex Textu, in cap. cum dilecti de Rescriptis max. in præsentia casu, in quo nulla epicheia admitti debet, quia plures præstat viam esse præclaram clandestinis coniugiis, quam quod aliqui damnatum aliquod patiantur ex matrimonio non contracto. Quod adde verum est, ut neque Episcopus in casu dictæ necessitatis, in quo Pontifex consuli nequit dispensare possit, ut bene Nauarr. cap. 22. num. 70. Sanch. disp. 17. num. 6. Gutier. cap. 61. numero 7. in fine. Basil. Ponce cap. 6. num. 16. Zeuallos dicta quæst. 604. num. 100. Et colligitur manifestè ex ipso Concilio, quod cum potestatem dispensandi in denuntiationibus concedat, tacitè eam negat in præsentia Parochi, & testium. Argum. capit. Nonne de præsumptione, sicuti probat Glossa in cap. ad audientiam, verbo, ut duo de clericis non residentib.

10. Quartò excipitur matrimonium, quod prius in facie Ecclesiæ celebratum est, fuit autem nullum ob occultum impedimentum: hoc autem matrimonium ratificari poterit absque Parochi, & testium præsentia. Sed hic casus, ut postea dicemus, non comprehenditur sub prædicto decreto, ac proinde non est censendus à regula exceptus.

11. Modus autem, quo Parochus, & testes præsentés esse debent matrimonio humanus, & moralis requiritur, quia per ipsos Ecclesiæ constat matrimonio contracto: sicuti ex communis sententia resoluunt Ledesm. de matr. quæst. 45. artic. 5. Vors. c. 8. secundum dubium. Henric. lib. 11. capite 3. §. 1. Gutier. de matrim. capite 69. Zenedo pract. qq. lib. 1. quæst. 30. à numero 33. Coninch. disp. 27. numero 44. Non est autem opus, ut iogati, vocati que sint, voluntariè que assistant, quia id à Concilio non requiritur, sed esto vi, vel dolo matrimonio assistere cogantur matrimonium valet; eo quod iniuria non impedit, quin Parochus, & testes de matrimonio testari possint, qui est finis Concilij, aperte que probat lex coram Titio 209. de verbor. significat. Et leg. 1. ff. de Testibus. Sic docent Salcedo ad pract. c. 73. vers. tertio. Petr. de Ledesm. dicto tract. de matr. quæst. 45. art. 5. punct. 3. dub. 2. vers. quo supposito. Zeuallos pract. qq. quæst. 604. n. 70. Gutier. c. 60. num. 10. Sanch. lib. 3. disp. 39. num. 9. Rebell. de obligat. iustit. 2. part. lib. 2. quæst. 8. num. 4. Peccabant tamen mortaliter contrahentes, si absque graui causa Parochum cogant matrimonium vi, vel dolo assistere, tum ob grauissima inconuenientia, quæ ex tali assistentia oriri solent: tum quia intendunt matrimonium celebrare absque approbatione Ecclesiæ, cuius vices Parochus gerit. Atque ita censent Sanch. disputat. 39. numero 12. Coninch. disp. 27. num. 44. & 45. in fine. Gutier. cap. 69. num. 13. Dolo autem testes inducere ut assistant seclusa iniuria, affirmant Sanch. & Gutier. supra, peccatum mortale non esse, quod firmum non videtur, cum tam ipsi, quam Parochus nomine Ecclesiæ matrimonio assistant, tamen non æquè principaliter. Et ratio generalis de ducta ab inconuenientibus, quæ per se ex tali deceptione nascuntur æquè in Parocho, & testibus procedit.

12. Parochus prædicto matrimonio assistens coniuges benedicere debet, ea verba proferens: Ego vos in matrimonium coniungo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Quæ licet non sint de essentia Sacramenti, siquidem Parochus non est Minister, vt ex declaratione Cardinalium probant Sanch. lib. 3. disp. 38. num. 4. Zeuallos in suis qq. practicis, lib. 2. quæst. 604. num. 33. Gutier. cap. 69. num. 3. At peccatum est veniale illorum omisso, cum sub præcepto à Concilio lato continentur, sed quia alia plura continentur, ideo Sanch. num. 6. & seqq. Gutier. num. 15. censent horum verborum omissionem leuicè esse materiam.

§. IX.

An debeat ad valorem matrimonij, & licitum illius contractum Parochus vtriusque contrahentis, & in propria Parochia assistere?

- 1 Parochus vnius contrahentis, si in eius Parochia matrimonium celebratur valide, & licitè matrimonio assistit.
- 2 Parochum extra propriam Parochiam assistentem aliqui censent nec valide, nec licitè assistere.
- 3 Verius est valide assistere.
- 4 Soluitur oppositum fundamentum.
- 5 Licitè extra propriam Parochiam assistit, etsi alij contrarium sentiant.
- 6 Negant plures valide assistere Sacerdotem extra propriam Parochiam contrahentis.

- 7 Oppositum verius est.
- 8 Quam habitationem contrahentes habere debeant in Parochia, ut eos Parochus coniungere possit. Proponuntur varia placita.
- 9 Quid sit tenendum.
- 10 Parochus illius Parochia, in qua decernis maiore parte anni habitare te in matrimonio potest coniungere.
- 11 Vagantium Parochus est ille in cuius Parochia transeunt commorantur.

1. **C**ommunis est sententia Parochum vnius contrahentis, si in eius Parochia matrimonium celebretur valide matrimonio assistere, eo quod matrimonium est vinculum indiuiduum duo extrema coniungens. Nequit ergo Parochus potestatem habere suam Parochianum alteri iungendi, quin consequenter habeat potestatem alienum iungendi suo Parochiano. Cui enim aliqua iurisdicção conceditur conceduntur ea, sine quibus iurisdicção consistere non potest, iuxta leg. 2. ff. de iurisdic. omnium iudic. Et cap. præterea de officio delegati: at Parocho conceditur iurisdicção suam Parochianum in matrimonium iungendi, ergo censetur concessa iurisdicção alienum cum suo subdito coniungendi, ex eo namque quod sit vnius Parochus est Parochus vtriusque, vt ex declaratione Cardinalium testatur Nauarr. c. 25. in fine. Henric. lib. 11. de matr. c. 3. n. 2. Salcedo pract. c. 73. vers. decimo quarto. Causalcan. decis. 12. num. 21. Spino de testam. gloss. 1. c. num. 41. Zerola praxi Episcop. 2. part. verbo, Parochus. §. 1. Sanch. disp. 19. num. 100. Zeuallos in suis qq. pract. quæst. 604. num. 16. Gutier. cap. 62. num. 4. Coninch. de matrim. disputat. 27. num. 19. Comitol. respons. moral. lib. 1. quæst. 131. numero 2. Basil. Ponce, lib. 5. cap. 16. num. 2. & conuincitur argumento ex leg. si communem ff. quemadmodum seruicutes amittant. ibi: Si comunem fundum ego & pupillus haberemus, licet uterque non vteretur, tamen propter pupillum, & ego viam retineo.

2. Verùm si ille Parochus non in propria Parochia, sed extra assistat, censent Nauarr. cap. 25. num. 144. Ludouic. Lopez 1. p. instruct. c. 86. §. præterea. Et 2. part. de matr. c. 39. Henric. lib. 11. c. 3. num. 2. Rodrig. 1. p. sum. c. 218. num. 5. Zeuallos d. quæst. 604. num. 60. Basil. Ponce, lib. 5. cap. 16. num. 4. nec licet, nec valide matrimonio assistere. Mouentur ex eo, quod Concilium non sit censendum Parocho extra propriam Parochiam concedere iurisdicçãoem, præcipue cum id necessarium non sit, inquit Basil. Ponce. Nam si contrahentes peregrinantur Parochus illius loci quæ transeunt eos coniungere poterit, si verò in Parochia fœminæ vir existat, Parochus fœminæ eos coniungere poterit. Nulla ergo est causa, ob quam Parochus in aliena Parochia matrimonio assistat. Quod si dicas in præsentia iurisdicçãoem voluntariam exerceri, cuius exercitium extra territorium permittitur: Obstat, quia id verum est, quando iurisdicção voluntaria exerceri potest extra territorium absque iusta querela illius qui in eo territorio iurisdicçãoem habet. At Parochus illius territorij iuste conqueri potest, quod alienus ibi assistat, cum ipse possit assistere. Præterea assistentia Parochi non est actus iurisdicçãois, sed cuiusdam authenticæ testificationis, quæ cum præiudicio tertij non est censenda à Concilio concessa. Cui doctrinæ videntur fauere declarationes Cardin. relatæ à Basil. d. lib. 5. c. 16. n. 4. dicentes, Quando matrimonium contrahitur inter virum, & mulierem diuersarum Parochiarum, Parochum viri in eius Parochia & Parochum fœminæ in eius Parochia debere sponso benedicere. Expendo verbum debet, quod necessitatem importat.

3. Caterùm verius est, & omnino tenendum Parochum viri in Parochia fœminæ, vel extra vtriusque Parochiam valide assistere eorum matrimonio: sic ex communi sententia docent Spino de testam. gloss. 1. §. numero 42. Sanch. lib. 3. disp. 19. numero 8. & 14. Coninch. disputat. 27. numero 22. Gutier. tract. de matr. c. 62. n. 5. Ratio videtur manifesta, nam Concilium solum exigit Parochi assistentiam, non autem exigit quod in propria Parochia assistat, neque eius fini necessaria erat, cum ex eius assistentia vbicunque matrimonium celebretur, clandestinæ nuptiæ vitentur, ob cuius causam assistentia Parochi à Concilio postulat.

4. Neque fundamentum Basilij vrget, nam prædicta assistentia esto non sit actus iurisdicçãois voluntariæ, nullo modo est actus iurisdicçãois contentiöse, neque illam villo modo imitatur, ac proinde extra territorium exerceri potest. Et licet non esset necessarium prædictam quasi iurisdicçãoem Parocho concedere, fuit tamen conuenientissimum, vt sic facilius matrimonium celebrari posset concessa pluribus Parochis facultate ei assistendi. Neque declarationes Cardinalium contrarium probant: nam explicari possunt non de assistentia præcisè, sed de benedictione in Ecclesiæ inter Missarum solemniam faciendâ. Et esto de assistentia intelligatur, solum conuincunt Parochum viri in propria Parochia assistere debere, non ex necessitate, sed ad maiorem matrimonij securitatem, & certitudinem.

5. Sed an licitè extra propriam Parochiam assistat? Negant Salced.

Salced. *pract. c. 73. §. v. de decimo, in noua edit. Henric. lib. 11. c. 3. num. 2.* Rodrig. *1. t. sum. c. 219. num. 7.* Basil. Ponce *dicto lib. 5. c. 16. num. 11.* Couinch. *disp. 27. dub. 2. num. 19.* Mouentur quia nequit sponfos ibi dem benedicere, ergo neque matrimonio assistere. Verius tamen cessante scandalo oppositum existimo cum Spino *Gloss. 15. num. 42.* Segura *Daualos director iudic. Ecclesiast. 2. part. c. 15. num. 49.* Sanch. *lib. 3. disp. 19. num. 18. & 19.* Gutierrez. *c. 62. num. 6.* eo quod prædicta assistentia nullibi prohibita inueniatur, & licet sponfos benedicere non possit, vt tradit Concil. *sess. 6. c. 5. & c. 24. sess. 1. de reformat.* non inde inferitur eorum matrimonium non posse assistere, cum hæc assistentia magis vrgeat, & benedictioni solemnī necessarīo coniuncta non sit.

6. Grauius tamen dubium est, An validum sit illorum matrimonium, cui Sacerdos ex commissione Parochi assistit extra Parochiam committentis? Negant plures relati à Sanch. *lib. 3. disp. 34. num. 1.* Mouentur primò, quia esto Ordinarius exercere possit extra territorium iurisdictionem voluntariam, at Delegatus inferioris à Principe eam exercere nequit, vt ex *leg. 2. de officio proconsul. tenent Bart. in leg. 1. num. 40. Cod. de summa Trinit. & fide cathol. Et in dicta leg. 2. num. 2.* Francisc. Marchio *decis. Delphinat. 117. in fine 2. part.* Et Sanch. *dicta disp. 34. num. 1.* Secundò, Episcopus tanquam Ordinarius potest extra dioccesim Beneficia conferre, non tamen eius Vicarius, cui hæc potestas delegata fuerit, sicuti docent Franciscus Marchio *ubi supra.* Et Anastas. Germon. *de indulg. Cardinal. §. tibi quoad vixeris. num. 88.* Tertio Confessores Ordinarij in loco suæ iurisdictionis audire confessiones possunt, secus Delegati, vt docet Nauarr. *conf. 14. clandest. de sponsat. num. 3. edit. Lugdunen.*

7. Sed longè verius est, & omnino tenendam æquè Delegatum assistere matrimonio posse extra Parochiam committentis, ac potest committentis, quia suam illi potestatem delegat, neque est vltus Textus, aut ratio, ex quibus hæc delegatio restricta censetur, vt pluribus firmat Gutierrez. *dicto c. 62. de matr. num. 10.* Neque verum est iurisdictionem voluntariam, quam hæc assistentia imitatur non posse extra locum committentis delegatum exercere; potest vtiq; tum in audiendis confessionibus, tum in conferendis beneficiis, vt probabilior fert sententia apud Sanch. *lib. 3. disput. 34. à numero 2.*

8. Superest dicendum de habitatione, quam contrahentes habere debent in Parochia, vt Parochus eos in matrimonium coniungere possit? Aliqui minus strictè in hac materia loquuntur affirmantes necessarīo contrahi domicilium debere, vt possit Parochus illorum matrimonio assistere. Sic *Rota in nouiss. decis. 643. numero 2. & 3. volum. 1. Segura, 2. part. director iudic. c. 15. n. 48.* Man. Rodrig. *1. t. sum. 2. edit. c. 219. numer. 6.* Henric. *lib. 11. de matr. c. 3. num. 3.* Spino *Speculo testament. gloss. 15. num. 41.* Petr. de Ledesim. *de matr. quest. 45. art. 5. pun. 3. post dub. 4. §. dico tertio.* Mouentur, quia habitantes alicubi animo redeundi ad propriam domum, tametsi diuturno tempore habitauerint hospites sunt, & peregrini, vt manifestè videtur probare *leg. 1. §. hæc autem verba. vers. hospes. ff. de his qui deiecerunt. ibi: Tantum autem interest inter habitatorem, & hospitem, quantum interest inter domicilium habentem, & peregrinantem.* At hospites, & peregrini contrahere matrimonium non possunt coram Parocho illius Parochiæ in qua peregrinantur, vt dicemus. Ergo ad contrahendum matrimonium habitatio domiciliaris requiritur. Et confirmatur ex *cas. qui de Sepultur. in 6. vbi dicitur transferentem se ad villam, vel ruralia recreationis causâ, non effici villæ parochianum.*

Alij verò econtrâ nimis extendunt habitationis iura; censent namque Parochum illius Parochiæ, in qua etiam per transitum habitas esse tuum Parochum, vt te possit in matrimonium iungere: Sic docet Basil. Ponce *de matr. lib. 5. c. 15. §. 1.* Mouentur, quia ille est proprius Parochus ad matrimonium qui fuerit ad confessionem; & Eucharistiam ministrandam, quia Concilium nihil aliud exigat, nisi quod Parochus præsens assistat, vel alius de eius licentia: sicuti idem dicit *cap. omnis vtriusque sexus de penitent. & remission. & pluribus comprobatur Sanch. lib. 3. de matr. disp. 23. num. 10.* At peregrinorum, aliorumque hospitem proprius Parochus ad confessionem, & Eucharistiam est Parochus illius Parochiæ, in qua etiam breui tempore commorantur, teste Eugen. IV. relato in *Compend. priuileg. mendicant. verbo Absolutio. 1. quoad saculares, num. 5.* Ergo, &c.

Ceterum hæc postrema sententia Basilij nullam speciem probabilitatis habet. Tum quia est aduersus communem sententiam, & praxim receptam, grauiissimisque incommodis subiecta, si quilibet posset fugiens domicilij Parochum contrahere matrimonium coram Parocho cuiuslibet loci. Neque eius fundamentum alicuius est efficacitatis: nam esto Sacramenta confessionis, & Eucharistiæ ministrare Parochus possit commorantibus in sua Parochia peregrinationis causa, id ex delegatione Pontificis habetur in fauorem peregrinorum ob horum Sacramentorum necessitatem, sed non quia illorum Parochus constituatur, aliàs non possent religiosi prædictis

Ferd. de Castro. Sum. Mor. Pars V.

Eucharistiam in Paschate ministrare absque licentia illius parochi, sed in excommunicationem incidere, iuxta *Clem. 1. de priuileg. quod nullatenus est dicendum.* Primam vero sententiam probabilissimam censeo, tum ob eius rationem, tum ob auctoritatem Doctorum.

9. At media via censeo procedendum, atque adeo affirmandum non solum illum verum Parochum cui esse ad matrimonium, in cuius parochia habes domicilium, id est habitationem animo perpetuo manendi, dum commodior non se obulerit, sed etiam illum in cuius Parochia decernis maiori parte anni commorari animo postmodum in proprium domicilium reuertendi, qualiter procedunt scholastici in vniuersitate, & mercatores in curia, & mercenarij locantes operas sic latè probat pluribus relatis Sanch. *lib. 3. disp. 23. à num. 12.* Gutierrez. *c. 63. de matr. à num. 13.* Moueor in hæc sententiam, quia esto ex tali habitatione proprium domicilium non acquiritas; acquiris tamen quasi domicilium, ibique conueniri potes, vt probat *lex hæres absens, §. proinde in fine. ff. de iudicis.* Et *leg. 2. Cod. vbi de crimine agi oportet.* Et *leg. quisquis Cod. si certum petatur:* at habitatio constituens quasi domicilium sufficit per se parochianum constituere, Argum. *cap. fin. de Parochis.* Et *c. in nostra, de sepultur.* & probat praxis recepta, quippe scholaribus, & mercenariis diuturno tempore habitantibus in Parochia solus illius Parochiæ Parochus Eucharistiam, & extremam vnctionem ministrat. Ergo signum est illorum Parochum esse censendum; ex qua ratione fundamentum primæ sententiæ solutum est.

10. Notanter dixi *te in matrimonium coniungere posse Parochum illius Parochiæ, in qua decernis maiori parte anni habitare,* quia non est opus, vt defacto habitas, satis enim est, si eo animo habitare incipias, Argum. *leg. domicilium ff. ad Municipal. iuncta Gloss. verbo domicilium,* vt bene notauit Sanch. alius relatis *dicta disp. 23. n. 14.* Neque est vllum inconueniens coram duplici Parocho te contrahere posse, altero domicilij, altero habitationis diuturnæ, sicuti ab eisdem confessionis, & Eucharistiæ Sacramenta recipere vales, vt colligitur ex *c. 1. de sepultur. in 6.* Et probat Sanch. *disp. 24. num. 5. & Gutierrez. cap. 64. numero 4.*

11. Verum quia sunt alij, qui nec domicilium alicubi habent, neque ex animo habitationem diuturnam, sed modo hîc, modo illic assistunt, & hinc inde vagantur; horum enim Parochus sine dubio est in cuius Parochia transeunt commorantur, quia nullus alius est, cui subiici possint. Et idem est dicendum de iis, qui deserto domicilio ad nouum acquirendum proficiscuntur extra illam ciuitatem, dum enim sunt in via, vagari censendi sunt, & quasi vagi iudicandi: sic docet Sanch. *disp. 25. num. 23.* Gutierrez. *disp. 65. num. 2. & 14.* At vt prædictus Parochus absque peccato mortali horum matrimonio intersit, debet prius licentiam ab Ordinario petere iuxta *Conc. Trident. sess. 24. c. 7. de reformat.* Quod verum est, etiam si vnus tantum ex contrahentibus vagus sit, alius vero firmum domicilium habeat, vt notauit Sanch. *lib. 3. disp. 25. num. 9.* Gutierrez. *c. 65. num. 8.* Qui rectè aduertunt in ordine ad licentiam petendam ab Ordinario non esse censendum vagum, qui ex vna Parochia, vel oppido domicilium mutauit, & in aliam Parochiam transit non animo ibidem permanendi, sed inquirendi locum commodiorem, hic enim notus est ea in Parochia, in qua longo tempore habitauit, ibique denunciations fieri possunt, celsatque finis, ob quem Concilium præcepit Parochis, ne vagos absque licentia Ordinarij matrimonio coniungeret, scilicet quia sunt ignoti, & fortè alicubi erunt matrimonio copulati.

§. X.

Quæ condiciones requirantur in Parocho, vel eius Delegato, vt matrimonio assistat?

- 1 Aliqui exigunt, in Parocho Sacerdotalem dignitatem.
- 2 Verius est oppositum.
- 3 Satisfit opposito fundamento.
- 4 Parochus non Sacerdos matrimonio licitè assistit, esto contrâ censent Petr. de Ledesim.
- 5 Qui ex commissione Parochi matrimonio assistit, necessarīo debet esse Sacerdos.
- 6 Parochus esto excommunicatione innodatus sit, validè matrimonio assistit.
- 7 Idem dicendum est, si ob eius crimen priuatus sit administratione Sacramentorum.
- 8 Prædictus Parochus excommunicatus, & interdictus validè concedit licentiam assistendi matrimonio.
- 9 An sufficiat Parochum esse sic communiter existimatum.
- 10 Parochus beneficium parochiale obtinens inualidè matrimonio potest assistere.
- 11 Item Sacerdos, cui Parochus verbis tantum absque intentione licentiam concessit.

1. **A**liqui exigunt in Parocho sacerdotalem dignitatem, ut validè matrimonio assistat, moti ex decreto illo Concilij *sess. 24. cap. 1.* dicente: *Qui aliter quàm presente Parocho, vel alio Sacerdote, Dicitio namque aliud est similitum repetitiua. Iuxta leg. quidam relatus. ff. de rebus dubiis. Et tradit Glossa in Authent. Qui semel. Cod. quomodo, & quando iudex, in verbo aliud. Et in leg. si fugitiui. Cod. de seruis fugitiuis. Archidiacon. cap. ult. de Regularib. in 6. Menoch. de arbitrar. lib. 1. q. 80. num. 12. Et pluribus comprobatur Sanch. lib. 3. de matr. disp. 10. num. 2. At in Delegato omnes requirunt sacerdotalem dignitatem, ergo etiam in Parocho delegante, præcipuè cum ex antiqua Ecclesiæ consuetudine necessariò Sacerdos nuptiis assistebat. Ut constat ex his, quæ congerit Gratian. 30. q. 5. Arque ita docent Nauarr. lib. 1. cons. tit. de officio Ordin. cons. 1. aliàs lib. 4. tit. de clandest. desponsat. cons. 10. Salcedo pract. cap. 7. vers. decimo quarto, in noua edit. Alphons. à Vemerum. in append. ad specul. coniug. dub. 5. conclus. 2. Et probabiliter reputat Petr. de Ledesma. de matr. quest. 45. art. 5. pun. 3. Sanch. dicta disput. 20. num. 2.*

2. Sed rectius contrarium censent idem Nauarr. lib. 4. consil. tit. de sponsalib. cons. 30. aliàs tit. de clandest. desponsat. cons. 9. Henriq. lib. 11. capit. 3. num. 5. Zeuall. qq. pract. q. 604. num. 56. & 57. Sanch. lib. 3. disp. 20. n. 3. Gutierr. de iuram. confirm. 1. p. cap. 14. num. 13. Et de matr. cap. 62. num. 16. Zenedo pract. lib. 1. q. 30. num. 54. & seqq. & alij apud ipsos. Ratio est, quia hoc decretum Concilij cum sit iuris communis correctiuum, eius verba non amplianda sunt, sed potius restringenda. At in prædicto cap. sæpè mentionem Parochi fecit, nulla facta mentione sacerdotij. Non igitur ea qualitas exposulanda est, quæ si necessaria esset, non omitteretur à Concilio. Adde præsentia Parochi requiritur, ut Ecclesiæ constet de matrimonio, quod optimè præstari potest à Parocho non Sacerdote.

3. Neque fundamentum contrarium viget. Fateor namque dictionem *alius*, vel *aliud* aliquando repetere similia, aliquando dissimilia, quod ex subiecta materia colligendum est, ut bene comprobatur Glossa in cap. cœnomatiensis. dist. 36. & cap. sedes de rescript. verbo, maiores ad finem. Et in leg. non solum ff. de procuratorib. §. quatuor. Per Textum ibi. Et in leg. 1. ff. de constituta pecun. §. debitum. Et in leg. in causa verbo, competere ff. de Minorib. Quare in Authent. ut defuncti, seu funera eorum, collat. 5. in princ. dicitur Milites, & seruis alios plurimos, cum tamen serui milites esse nequirent. Leg. super seruis Cod. qui militare possunt, vel non, lib. 12. Et in Authent. de mandat. princ. §. oportet coll. 3. inquit textus, Nulla alia actio, nisi officium Iudicis, cum tamen officium Iudicis actio non sit. Et in sacris litteris, Math. 28. Marc. 15. Et Lucæ, 21. Ducebantur alij duo nequam. Crucifixi sunt cum eo alij duo latrones. Non igitur ex prædicta dictione rectè colligitur Parochum Sacerdotem esse debere, præcipuè cum assistentia Parochi in matrimonio non ex ordine, sed ex officio Parochi, & quatenus Parochus est iurisdictionem habet illi competat. Adde etsi concedamus dictionem *alius* in præsentij decreto esse repetitiuam similitum, dicendum est factum fuisse non ex necessitate, sed quia frequenter, & regulariter contingit Parochum Sacerdotem esse. Sicuti cap. omnis utriusque sexus, de penitent. & remission. cauetur neminem posse alieno sine licentia proprii Sacerdotis confiteri, cum tamen Parochus non Sacerdos hanc licentiam concedere possit. Et e. nuper. de sentent. excommuni. vers. In secundo vero casu, committitur absolutio ab excommunicatione non reseruata proprio Sacerdoti, cum tamen Parochus non Sacerdos eam præstare possit. Et eandem licentiam potest concedere Parochus non Sacerdos Religioso, ut Sacramenta ministret, vitæque excommunicationem latam in Clem. de priuileg. tamen sibi caueatur, ne Religiosus absque licentia Presbyteri parochialis Eucharistiam ministret. Utuntur enim prædicti Textus nomine Sacerdotis non ex necessitate, sed ratione frequentioris vsus, ut bene comprobat aliis relatis Sanch. disp. 20. à n. 2. Gutierr. de matr. cap. 62. à num. 17.

4. Sed an licitè Parochus non Sacerdos matrimonio assistat? difficultate non caret. Nam Petr. de Ledesma. quest. 4. §. de matr. art. 5. pun. 3. dub. 3. conclus. 3. censet esse peccatum mortale, partim, quia non potest coniugibus benedicere, partim, quia est causa, quod contrahentes materia probabili vtantur in matrimonij contractu, reddantque Sacramentum nullum; cum negari non possit probabile esse requiri à Concilio præsentiam Parochi Sacerdotis. At contrarium tenendum est cum Sanch. dicta disp. 20. num. 4. Gutierr. dict. c. 62. n. 20. eo quod benedictio, quæ non fit inter Missarum solemnias, vulgò *velaciones*, sed priuatim prolatione illorum verborum: *Ego vos coniungo, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, optimè à non Sacerdote præstari potest. Vtus autem materiæ probabilis in administratione Sacramentorum non est per se illicitus, sed solum quando ex speciali Ecclesiæ præcepto, vel consuetudine vim legis obtinere prohibetur, ut latè probauimus tractat. 1. de conscientia, disputat. 2. pun. 5. Quare non solum licitè, & validè assistere matrimonio Parochus non Sacerdos potest, sed licentiam assistendi alteri

concedere, ut præfati Doctores aduertunt, quia cum in hac potestate vtatur iurisdictione ordinaria, potest eam alteri delegare.

5. Ille verò cui Parochus assistendi matrimonio concedere licentiam potest, necessariò Sacerdos est futurus, eo quod Concilium expressit, *Vel alio Sacerdote*, & verba intelligenda sunt propriè, & iuxta communem vsum, c. ex litteris. e. 1. de sponsalib. Non tamen opus est esse ab Ordinario approbatum ad Sacramenta ministranda, quia Concilium eam approbationem non exigit; sic docent aliis relatis Sanch. disp. 20. num. 10. Zeuall. in suis qq. pract. commun. contra commun. quest. 604. num. 58. Gutierr. cap. 62. num. 22.

6. Secundo alij exigunt in Parocho, ne aliqua censura innodatus existat maxime excommunicatione denunciata, qua iurisdictione priuatur. Sed oppositum verius existimo, eo quod excommunicatus, suspensus, vel irregularis non eo ipso beneficii possessione priuatur, sed verè Parochus est. Concilium autem solum requirit Parochi præsentiam. Ergo siue sit excommunicatus siue suspensus, & irregularis; sufficit.

Præterea assistentia Parochi requisita est à Concilio, ut auctoritatem præstet contractui, non ut actum iurisdictionis exerceat, cum esto inuitus assistat, validè assistit iurisdictioni autem semper voluntariè exercenda est. Neque his obstat, quod excommunicatus nominatim nequeat esse testis, eiusque testimonium nullum sit. Cap. veniens, el. 2. de Testib. & attestacionib. & cap. decernimus de sentent. excommunicat. Et ibi Doctores, uti refert Mascard. de probat. concl. 705. Non inquam obstat, quia esto communiter, & regulariter excommunicatus à testimonio proferendo repellatur, admittitur tamen in aliquibus casibus, in quibus infames admittuntur, cum autem ob fauorem matrimonij etiam infames admittantur in testes, ut dicemus, & Parochus excommunicatus admitti poterit, ut bene docuit Mascard. loc. alleg. Arque ita in terminis docent Petr. de Ledesma. dicta qu. 4. §. art. 5. pun. 3. dub. 3. Henriq. lib. 11. de matrim. c. 3. num. 4. & 5. Sanch. lib. 3. disp. 21. num. 4. Zeuall. qq. pract. q. 604. num. 65. Gutierr. cap. 62. num. 23.

7. Quinimò esto Parochus ob eius ignorantiam, vel crimen priuatus generaliter sit administratione Sacramentorum, vel ob aliquam specialem causam, ne has illas personas matrimonio coniungat; non obinde matrimonium nullum erit, si de facto assistat, quia illa prohibitio tantum reddit actum illicitum, sed non inuálidum, cum non auferat Parochi qualiter, que solum est à Concilio requisita, ut bene ex congregat. Cardinal. tradit Salcedo in pract. crimin. c. 73. vers. primum igitur dubium, in noua edit. Henriq. lib. 11. de matr. c. 3. num. 4. Zeuall. dicta quest. 604. num. 71. Sanch. lib. 3. disp. 21. numero 11. Gutierr. cap. 62. de matrim. numero 25. & alij apud ipsos.

8. Hinc infero aduersus aliquos Doctores quorum meminerunt Sanch. Zeuall. Gutierr. & alij referendi prædictum Parochum excommunicatum, & interdictum validè concedere alteri Sacerdoti etiam excommunicato, & interdicto licentiam in matrimonio assistendi, siquidem Concilium eam potestatem communicandi licentiam permittit Parocho, qui assistere matrimonio potest, neque in Sacerdote, cui Parochus licentiam concedere debet, aliam qualitatem præter Sacerdotium Concilium exigit. Neque est verum quod tradit Coninch. disp. 27. dub. 2. num. 25. concessionem licentiæ esse actum iurisdictionis, vel dominij, quo excommunicatus nominatim priuatur; eo quod Sacerdotem non Parochum qualificatum, & aptum reddat ad solemnem matrimonij assistentiam, ad quam seclusa illa licentia ineptus erat. Nam esto sit actus dominij, & potestatis, sicuti est suorum bonorum communicatio; ut iurisdictionis non videtur esse, cum nec sententiam ferat, nec iurisdictionem communicet. Excommunicatus autem non toleratus etsi omnino priuatus sit iurisdictionis vsu, non tamen dominij communicatione, quod in alium validè transferre potest. Arque ita ut probabilius defendunt Nauarr. cap. placuit de penit. dist. 6. num. 73. Et aliis relatis Sanch. disp. 21. num. 8. Zeuall. dicta quest. 604. num. 120. Gutierr. c. 62. num. 24. Henriq. lib. 11. cap. 3. num. 5. Et lib. 13. cap. 7. num. 7.

9. Tertio solet ab aliquibus postulari in Parocho, ut validè matrimonio assistat, ut verè Parochus sit, non existimatus. De qua conditione plurima congerit Sanch. disp. 22. per totam, quorum examinatio potius ad tractatum de excommunicat. vel penitentia pertinet, quam ad præsentem. Breuiter tamen aperiam quid in hac parte tenendum sit. Et quidem si Parochus intrusus sit in beneficium absque titulo à legitimo Superiore concessio, communis sententia tenet nullatenus valere matrimonium, cui ipse assistit, quia deficit titulus coloratus, quem ius requirit, ut gesta ab inhabili valida reputentur, ut latè probat Sanch. d. disp. 22. num. 4. & 5. tamen probabiliter sit, & rationi consonum solum communem populi errorem sufficere ad iurisdictionem concedendam, ut latè probat Basil. Ponce, lib. 5. cap. 20. à num. 2. quia præscriptione, & consuetudine iurisdictione acquiritur, eamque tribuere potest qui

qui est in possessione delegandi, tamen si verum titulum non habeat. Argum. Textus in *Authen. de Tabellionib. seu Nouella 44. capite 1. in fine. ibi Documentis propter utilitatem contrahentium non infirmantur, quippe utilitari publica maxime expedit, ne gesta ab eo qui communiter potens existimatur inualida sint, cum Respublica defectum supplere possit.*

10. Illud verò est certum, si Parochus beneficium parochiale obtinuit inualidè tamen: quia excommunicatus, vel irregularis erat, vel si validè obtinuit, postea fuit illo titulo priuatus, vel à iure, vel per sententiam, sed non beneficio spoliatus stante communi errore vulgi putantes probabiliter ipsum verum Parochum esse, tam matrimonium, quam alia gesta per ipsum valida sunt: iuxta *leg. Barbarius Philippus. ff. de officio prator. Et cap. infamis, 3. quest. 7. Et pluribus comprobatur Henric. lib. 1. cap. 3. num. 4. Rodrig. 1. sum. cap. 2. 19. num. 8. Sanch. disp. 22. num. 5. 13. 60. & 92. Gutierr. cap. 62. num. 26. & 27. Ius namque propter vitanda scandala, grauiusque inconuenientia, quæ ex nullitate actuum oriri possunt tribuit potestatem iis, qui communiter habere iurisdictionem existimantur. Quod verum est tamen à contrahentibus inhabilitas cognoscatur, quia singularis scientia communem errorem non impedit, ob quem iurisdictione conceditur. Argum. *leg. nam ad ea. ff. de legib. Vt notauit Sanch. dicta disp. 22. num. 42. Gutierr. cap. 62. num. 26.**

11. Ex qua doctrina inferes validè matrimonio assistere Sacerdotem, cui Parochus verbis tantum absque intentione licentiam assistendi concessit, quia adest communis error, cum nullitas tituli occulta sit, vti aduersus Petr. de Ledesm. 9. 45. art. 5. pun. 3. dub. 4. colum. 2. tradit Sanch. dicta disp. 22. numero 62. Gutierr. cap. 62. num. 28. Quinimò valere matrimonium, esto verè Sacerdos non sit, sed tantum communiter existimatus, quia licet Parochus non possit licentiam assistendi non Sacerdoti concedere; at ea concessa adest titulus præsumptus scilicet licentia, & insuper communis error, ob quem Ecclesia defectum iure humano inductum supplet, vt optinè Sanch. num. 27. Gutierr. num. 26.

§. XI.

Quis sit Ordinarius valens assistere matrimonio, & assistendi licentiam concedere?

1. *Qui sint Ordinarii ex recepta omnium sententia.*
2. *Vicarium generalem seclusa speciali consuetudine negant plures esse Ordinarium.*
3. *Verius est oppositum.*
4. *Soluuntur opposita fundamenta.*

1. **C**onueniunt omnes Episcopum, vel Archiepiscopum in sua diocesi esse Ordinarium, non tamen comparatione subditorum Suffraganeorum, quia comparatione horum Ordinarius non est nisi in casibus specialibus, vt decidit *capite pastoralis in princ. de officio Ordinarij. Casus autem speciales sunt, Primò, si actu visitaret Suffraganeos; etenim eo tempore Ordinarius censetur, teste Henric. lib. 19. c. 13. num. 3. Sanch. lib. 3. disp. 28. n. 3. & 4. Suar. t. 4. in 3. p. disp. 2. 5. sect. 1. num. 4. Coninch. de matr. disp. 27. num. 17. Secundò, extra tempus visitationis, denegata ab Episcopo licentia, fueritque causa ad Archiepiscopum per appellationem deuoluta: tunc enim causa cognita, & sententia prolata, cui locus appellationi non sit, poterit eo matrimonio assistere, vel licentiam concedere, sicut resoluunt Spino de *Testam. gloss. 15. n. 39. Segura director. iudic. Ecclesiast. 2. p. cap. 15. num. 50. alii relatis Sanch. lib. 3. disp. 28. num. 4. Gutierr. de matr. cap. 66. num. 3. Deinde censetur Ordinarius Cardinalis respectu subditorum Ecclesie sui tituli, quia habent iurisdictionem quasi Episcopalem ex *Textu in cap. his qua de maiorit. & obedient. Et tradunt Nauarr. lib. 4. consil. tit. de sponsal. consil. 17. alii cit. de clandestina desponsat. consil. 14. num. 1. Sanch. dicta disp. 28. n. 7. Gutierr. c. 66. n. 9. Item sunt Ordinarii omnes Legati Pontificis in Prouincia suæ legationis, possunt enim quidquid potest Episcopus, vt probat Sanch. num. 8. Gutierr. num. 10. Et lib. 1. canon. 99. c. 11. n. 6. Coninch. disp. 17. dub. 2. num. 16. Præterea censeri Ordinarium capitulum Sede vacante, seu eius Vicarium resoluunt Coninch. num. 17. Gutierr. dicto c. 66. n. 5. Sanch. loco alleg. & alij communiter. Item Ordinarius censetur Abbas Ecclesie nulli Episcopo subiectæ, vt colligitur ex *cap. Iohannes de Testam. & tradit Henric. lib. 1. de matr. c. 3. n. 4. Petr. de Ledesm. de matr. q. 45. art. 5. pun. 3. paulo ante dub. 4. Sanch. dicta disp. 28. n. 6. Gutierr. c. 66. num. 6. Denique omnes illi qui iurisdictionem quasi Episcopalem habent comparatione subditorum Ordinarij censentur, vt bene comprobatur Sanch. Gutierr. Coninch. loc. alleg.****

2. Superest difficultas de Prouisore, seu Vicario generali Episcopi, An seclusa speciali commissione possit matrimonio assistere, & Sacerdoti licentiam concedere? Negant Sorus in 4. d. 28. q. 4. art. 3. vers. circa concessionem. Anton. Gomez in *bul. la cruciata c. 4. circa 4. quest. numero 21. Mouentur, quia Vi-*

arius instituitur ab Episcopo, ab eoque recipit iurisdictionem pro libito Episcopi restringendam, vel ampliandam. Ordinarius autem à supremo Principe scilicet Pontifice, vel Rege, si secularis sit iurisdictionem recipit, vt constat ex *c. à iudicibus. 2. q. 1. & docet Gloss. in c. 2. verbo, constituuntur. Ne Prælati vices suas. Secundò, Vicarius vices Episcopi gerit, c. Romana in initio de appellat. in 6. ibi, eorum vices supplendo cognoscunt. At Ordinarius non vices alterius gerit, sed officio proprio fungitur, *leg. 1. §. qui mandatum. ff. de officio eius cui mandata est iurisdictione. Tertio, morte Episcopi iurisdictione Vicarij perit: at ordinaria iurisdictione mortuo instituitur per seuerat, seculus delegata. capite gratum. capite relatum. capite licet de officio deleg.**

3. Nihilominus dicendum est nomine Ordinarij Vicarium generalem Episcopi, & Capituli sede vacante comprehendere, eo quòd Vicarius generalis Episcopi vnum tribunal cum Episcopo, vnamque iurisdictionem constituat, ex *cap. Romana de appellat. in 6. & c. 1. de consuetudine in 6. ideòque de Vicario Episcopi ad Episcopum non est appellatio, vt ex eisdem Textibus constat, nisi in causis, quæ ex speciali commissione Vicario conceduntur, & in quibus ipse est delegatus. Quòd si obiciatur ex vi vicariatus solum habere iurisdictionem in causis civilibus, & contentiosis, c. 2. de officio Vicarij in 6. quæ non videtur esse assistentia matrimonialis, & fortè ob hanc rationem inquit Conc. Trident. *sess. 24. c. 20. de reformat. cognitionem causarum matrimonialium ad solū Episcopum pertinere tacitè eius Vicarium excludens? Respondeo negando Vicarium habere tantum iurisdictionem in causis civilibus, & contentiosis, habet enim in causis spiritalibus ad administrationem Sacramentorum pertinentibus, neque contrarium probat Textus in dicto c. 2. de officio Vicarij: ibi enim cum dicitur tantum habere iurisdictionem in causis civilibus: non spirituales, & matrimoniales excludit, sed criminales, quas ex vi vicariatus iudicare non potest. Neque item obest Trident. quia esto asserat ad solos Episcopos pertinere causas matrimonialium cognitionem, non obinde Vicarium excludit, oportebat namque expressè illum excludere, vti factum est *sess. 24. c. 6. ibi eis tantum non eorū Vicarij sit permissum, sicuti annotauit Flamin. lib. 3. de resignat. benefic. q. 12. n. 20. & 21. Sanch. l. 3. d. 29. n. 16. Gutierr. c. 69. n. 7. Adde etià ex ratione vicariatus non haberet causas matrimoniales Vicarius Episcopi cognoscere, adhuc non inferitur validè assistere matrimonio non posse, siquidem Parochus causas matrimoniales non cognoscit, & tamen validè assistit, & licentiam cõcedit, quia est Ordinarius. Quapropter tenendum est Vicarium Episcopi, & Capituli, & esse Ordinarium, & posse licitè & validè matrimonio assistere, & licentiam alteri Sacerdoti assistendi concedere, vt bene ex communi sententia docuerunt Petr. de Ledesm. in *sum. 1. p. de Sacram. matrim. c. 4. concl. 1. dub. 17. Henric. lib. 1. c. 3. n. 4. Sanch. lib. 3. disp. 29. num. 18. Gutierr. canon. 99. lib. 1. c. 19. n. 13. Et tract. de matr. cap. 66. n. 12. Et c. 69. n. 9. Coninch. disp. 27. dub. 2. n. 17. Laym. lib. 5. sum. tract. 10. 2. p. c. 4. n. 5. Basil. Ponce, lib. 5. c. 11. n. 1. Gaspar Hurtado disp. 5. de matr. difficult. 5. n. 32.****

4. Ex his facilè argumenta opposita soluntur. Ad primum concedo pertinere ad Episcopum designare vicarium, at eo nominato non ab Episcopo, sed à iure, supremòque capite iurisdictionem recipit. Quod autem aliquando latiore, ampliorèque iurisdictionem habeat, id est, quia ab Episcopo specialiter conceditur potestas, & iurisdictione ultra à iure concessam, quæ iurisdictione si specialiter committatur huic personæ quatenus talis est, est iurisdictione delegata: at si committatur ratione vicariatus, vt si in litteris diceret Episcopus: huic nostro Vicario, & Officiali concedimus &c. Aut eius iurisdictione ordinaria volumus, vt ad hanc, vel illam causam cognoscendam extendatur; tunc iurisdictione non delegata, sed ordinaria erit, vt bene comprobatur Sanch. lib. 3. disp. 29. num. 8, quia principalis iurisdictione trahit ad se minus principalem, eique annexam, *cap. quod in dubiis de consecrat. eccles. Et expressè deciditur cap. translato de conditionib. ibi Quia simul & ab eodem, sub eadem sponsione vtraque data sunt, quod de vno dicitur, necesse est quod de altero intelligatur. Ad secundum respondeo Delegatum vices gerere delegantis in diuerso tribunali, at Vicarius non gerit vices Episcopi in diuerso, sed in eodem tridionali, vt constat ex dicto *cap. Romana*, ob quod non conceditur appellatio à Vicario Episcopi ad Episcopum, nisi in causis, in quibus Vicarius fuerit delegatus. Ad tertium: quando iurisdictione ordinaria non est eadem cum instituitur per seuerat eo mortuo: at cum iurisdictione Vicarij eadem sit cum iurisdictione Episcopi finitur Vicarij iurisdictione etiam quoad negocia cõcepta, vt multis probatur Sanch. lib. 3. disp. 30. num. 2. & 3. Gutierr. de matr. c. 69. n. 14.*

Notanter dixi Vicarium generalem, vt excluderem foraneum; hic enim neque Ordinarius est, nec per se assistere matrimonio potest, aut licentiam concedere, nisi ea potestas ei fuerit specialiter commissæ, vt ex communi sententia docet Sanch. d. disp. 29. n. 20. Gutierr. cap. 67. n. 16. Et cap. 69. num. 12.

§. XII.

Qualiter Parochus, & Ordinarius licentiam assistendi matrimonio concedere possint, & debeant?

- 1 Valet licentia generaliter, & verbo tenus concessa.
- 2 Item metu, vel dolo obtenta.
- 3 Tacitam licentiam insufficientem esse firmanunt plures.
- 4 Sub distinctione respondetur.
- 5 Qualiter ratihabitio sufficiat.
- 6 Licentia Sacerdoti concessa sub generalibus verbis, vel specialiter debet ipsi Sacerdoti constare.
- 7 Sacerdos non debet credere contrahentes impetrasse licentiam.
- 8 Vice-Parochus potest hanc licentiam sicut & Parochus concedere.
- 9 Parochus interdictus ab Ordinario licentiam concedat, si de facto eam concesserit, valida est.
- 10 Licentia semel delata revocari potest.

1. **N**on est opus licentiam in particulari concedi, aut in scripto, sed verbo tenus, & generaliter concedi poterit, ut decisum fuit à Congregat. Cardinal. Farinae. volum. 4. pag. 67. Henriq. lib. 11. de matrim. cap. 3. num. 5. Sanch. lib. 3. disp. 35. num. 10. Zenedo, pract. 9. lib. 1. quæst. 30. num. 80. Basil. lib. 5. cap. 29. num. 12. eo quod Concilium solum exegerit licentiam, neque addiderit in particulari, aut in scriptis. Censetur autem generaliter concessa, si Sacerdoti committas, ut exerceat omnia Parochi munia. An autem concessione ministrandi omnia Sacramenta censetur concedi? variant Doctores. Nam Coninch. disp. 27. dub. 3. num. 30. Henriq. lib. 11. c. 3. num. 5. Gaspar Hurtado disp. 5. difficult. 11. num. 37. negant eo quod matrimonium non administratur à Parocho, vel Sacerdote. Sed rectius meo iudicio procedit Basil. Ponce, lib. 5. cap. 29. in princ. affirmans sufficienter prædictis verbis licentiam assistendi matrimonio esse concessam, quia esto in rigore matrimonium non administratur à Parocho, vel Sacerdote, improprie tamen ministratur, quatenus eius præsentia nomine Ecclesie matrimonij administrationi necessaria est sicque fuit à sacra Congregat. decisum, teste Farinae. volum. 4. pagin. 275. ibi *Requiritur commissio generalis administrandi Sacramenta, vel si hac absit expressa, vel specialis licentia.*

2. Rursus valere prædictam licentiam etsi metu vel dolo obtenta sit, firmanunt Sanch. lib. 3. disp. 39. num. 13. & 14. Coninch. disput. 27. num. 37. Gutierr. de matrim. cap. 69. num. 14. & 15. Gaspar Hurtado de matrim. disput. 5. difficult. 11. in fine, eo quod per hanc licentiam nihil concedatur Sacerdoti, quod in eius dominium transeat, quippe solum conceditur eius personali assistentiæ valor, ut matrimonium firmet, cum ergo prædicta licentia sic extorta non irritetur à iure, efficitur validam esse.

3. Difficultas autem est, An tacita licentia sufficiat? Negant Menoch. de arbitrar. casu 453. n. 13. & 14. Et conf. 188. num. 7. Petr. de Ledesma. 1. part. sum. de Sacram. matrim. cap. 6. conclus. 4. dub. 14. Henriq. lib. 11. cap. 3. num. 5. litt. V. Zuevallos in suis qq. communib. quæst. 604. num. 114. Zenedo pract. canon. lib. 1. q. 30. num. 79. in fine. Gonzalez ad reg. 8. cancellar. gl. 47. num. 52. testaturque à sacra Congregatione decisum in hæc verba. *Non sufficit tacita licentia, quæ resultat ex tolerantia.* Mouentur, quia Concilij verba expostulantis licentiam proprie sunt intelligenda.

4. Cæterum distinguendum est in tacita licentia, & affirmandum tacitam licentiam de præsentia, quam censetur Parochus concedere videns Sacerdotem nomine suo se disponere ad matrimonium assistendum, cum facile posset impedire sufficientem esse: sic ex communi sententia docent Sanch. lib. 3. disput. 35. num. 20. Coninch. disput. 27. dub. 3. num. 31. Basil. Ponce, lib. 5. cap. 29. num. 1. Gaspar Hurtado disp. 5. difficult. 11. num. 38. Etenim ille tacitus consensus signo illo exteriori expressus vera licentia est actum matrimonij antecedens, ergo sufficit. At si licentia tacita non antecedit matrimonium, sed illud subsequatur, quæque vocatur ratihabitio de futuro, nullatenus sufficit ad valorem matrimonij, ut rectè docent Zenedo dicto lib. 1. quæst. 30. num. 78. Sanch. Coninch. Basil. Hurtado loc. alleg. siquidem matrimonium non fit præsentia Parocho, vel Sacerdote qui à Parocho habeat licentiam, sed qui habiturus esset, si peteret, præsumitque suam assistentiam non fore illi ingratham, cum tamen Concilium exigat assistentiam Parochi, vel alterius Sacerdotis ex licentia Parochi.

5. Quod si obicias ratihabitionem retrahere, & mandato comparari, regula *ratihabitionem de Regulis iuris in 6.* at si mandato matrimonij præcessisset validum esset matrimonium ex mandato Parochi celebratum, ergo etiam ex rati-

tihabitione postea subsequente? Et confirmari potest, quia ad ministranda Sacramenta Eucharistiæ, & extremæ Vnctionis ratihabitio sufficit de futuro, ergo etiam sufficere debet ad matrimonium, siquidem omnia hæc absque Parochi licentia ministrari nequeunt. Clement. dudum. §. *verum ne parochialis de sepulchris.* Et Trident. sess. 24. cap. 13. *de reformat.* Respondeo ratihabitionem mandato comparari, & retrahere ipsum actum, quando valor actus pendet ex sola voluntate mandantis, at contractus matrimonij pendet à multis capitibus, scilicet à consensu contrahentium, à testium, & Parochi, vel alterius Sacerdotis ex licentia Parochi præsentia, quæ cum hæc non adsit, inualidus est actus, nequit ergo ex voluntate Parochi tantum reddi postea validus. Ad confirmationem dico esse latum discrimen inter administrationem Eucharistiæ, & matrimonij præsentiam. Nam licentia Parochi pro ministranda Eucharistia non exigitur, ut validè ministratur, sed ut licitè, ideòque non est necesse, quod præcedat ministracionem, sed sufficit probabilis præsumptio illius futuræ. Secus in matrimonij præsentia ad cuius valorem licentia Parochi postulat, cum igitur illum non habeat, sed solum habeat spem, & præsumptionem dandam fore, non poterit validè assistere, & sic intelligenda est declaratio Cardinalium.

6. Hæc inquam licentia Sacerdoti concessa sub generalibus verbis vel specialiter, & in particulari ut valeat necessariò debet constare ipsi Sacerdoti, vel per epistolam, vel nuncium missum à concedente: est enim quoddam priuilegium, & quasi quædam donatio, quæ non prodest quousque acceptetur, acceptari autem non potest, nisi agnoscat. Argum. Textus cap. *si tibi absenti, de præbend. in 6.* Et cap. 1. *ad medium vers. ex parte, de conc. ff. præbend. in 6.* Solum est dubium, An sufficiat, quod nuntius à Sacerdote missus licentiam acceptet, ut ipse Sacerdos validè matrimonio assistat, tamen ignoret licentiam datam esse, & à suo nuncio acceptatam? Negat Gaspar Hurtado disp. 5. de matrim. difficult. 13. Et Basil. cap. 2. num. 8. moti ea ratione, quia non est credendum Conc. Trident. & Parochum velle, ut licentia valeat, quousque is, cui conceditur ea licitè uti potest; at ignorans licentiam ea illicitè vtitur ut de se constat. Rectius tamen contrarium censent Sanch. dicta disp. 36. num. 2. Coninch. disp. 27. dub. 3. num. 3. Quorum ratio esse potest, quia cuiuslibet beneficii, priuilegij, dispensationis, facultatis, & gratiæ concessio à puncto acceptationis facta à nuncio ad id specialiter destinata habet effectum, ut communiter Doctores tradunt, & colligitur ex cap. *si tibi absenti, de præbend. in 6.* Ergo idem est dicendum de prædictæ licentiæ concessione, cum nullum sit fundamentum aliam conditionem nouam exigendi; nam quod Sacerdos ea uti non possit licitè, quousque sibi innotescat esse concessam per accidens est, neque valorem licentiæ impedit, sicut neque cuiusvis alterius facultatis.

7. Monent tamen communiter Doctores Basil. lib. 5. cap. 29. num. 8. Sanch. lib. 3. disp. 37. n. 2. Coninch. disp. 27. dub. 3. in fine Sacerdotem regulariter non debere credere affirmantibus ab Ordinario, vel Parocho impetrasse licentiam matrimonio assistendi, præcipue si velint contrahere absque denunciationibus, quia inde grauissima inconuenientia oriri possunt, nisi fore personæ essent tam grauis autoritatis, ut nulla fraudis suspicio adesset. Neque obstat affirmanti se habere facultatem à proprio Sacerdote alteri confidendi credi debere, ut inde inferas idem esse dicendum in matrimonio: est enim diuersa ratio. Nam penitentiam Sacramentum solum respicit penitentis salutem, ideòque non est verisimile ibi fallaciam subesse: at matrimonium & ad forum externum pertinet, & plura emolumenta temporalia ex eo appeti possunt, quæ facile solent mentes hominum euertere.

8. Prædictam licentiam non solum Parochus, & Ordinarius concedere possunt alteri Sacerdoti, sed etiam viceparochus ad breue tempus constitutus, quia esto sint Delegati sunt tamen Delegati ad vniuersitatem causarum, ideòque vnam, vel alteram causam subdelegare possunt: Argum. l. 1. §. *ab eo ff. quis, & à quo.* Et cap. *cum causam, verbo delegatus, de appellationib.* alium tamen vicecuratum constituere non potest, nisi aliter consuetudo obrineat, ut obtinere ad breue tempus testatur Adrian. & Metimna, quos refert, & sequitur Sanchez disputat. 31. num. 15. Qui poterit alteri Sacerdoti licentiam ad assistendum matrimonio concedere, quia non est delegatus à delegato, sed ab Ordinario tacente, & consequente in tali consuetudine, ut per absentiam vicecuratus alius ad breue tempus substituatur, ut bene Sanchez supra, quibus consentit Gaspar Hurtado disputat. 5. difficult. 10. num. 34. & 35.

9. Sed quid si Parocho interdictum sit ab Ordinario, ne vlli Sacerdoti licentiam ad assistendum matrimonio concedat? Respondeo concessionem si fiat illicitam fore; validam tamen esse, dum prohibitioni non est adiectum decretum irritans, ut decisum à congregatione Cardinalium testatur Sanch. lib. 3. disp. 31. num. 2. Salcedo, cap. 73. sua practica §. *primum igitur dubium.* Zuevall. quæst. 604. num. 71. Gutierr. cap. 67. per

totum. Et colligitur manifestè ex cap. 2. de matrim. contracto contra interdict. Eccles. Idem censet dicendum de licentia concessa Sacerdoti sub onere præmittendi denunciations, indagandi impedimentum, aliãve diligentiam præstandi, dum enim non additur decretum irritans, ceteri debet prædictam diligentiam præcipi non in vi conditionis, sed oneris, & obligationis maximè si sit diligentia, quam ius commune postulat, ut tradit Sanch. *dict. disp. 32. & 33. & Coninch. disp. 27. aub. 3. à n. 33.*

10. Ad extremum licentia semel data reuocari potest, ac non est censenda reuocata, quousque reuocatio per epistolam, vel certum nuntium significata sit ei cui est licentia concessa, ut bene docuit Sanch. *lib. 3. disp. 36. num. 9. Coninch. disp. 27. dub. 3. num. 32. vers. sermo. Gaspar Hurtado disp. 5. diff. 13. in fine num. 45.* Quod si aliquis post contractum matrimonium opponat Sacerdotem caruisse licentia, vel quia fuit reuocata, tenetur probare, aliàs credi non debet, ut notat Mascard. *de probat. concl. 982.*

§. XIII.

De testibus pro matrimonio contrahendo à sacro Concilio requisitis.

1. Quid Concilium de testibus decernat.
2. Aliqui affirmant testes omni exceptione maiores requiri.
3. Oppositum omnino tenendum est.
4. Satisfit fundamento num. 2. adducto.

1. SACRUM Concilium Trident. *sess. 24. cap. 1. de reformat. matrimonij* exigit, ut simul cum Parocho, vel alio Sacerdote de licentia Parochi duo, vel tres testes assistant matrimonio contrahendo, aliàs contractus irritus, & nullus sit. Hos tamen testes necessarium non esse rogatos, quia ea qualitas à Concilio non exigitur, ut bene notauit Gregor. Lop. *leg. 1. verbo, sin testigos, tit. 3. part. 3. Caldas Pereira de emp. & vend. cap. 6. numero 22. Henriq. lib. 11. cap. 3. numero 9. Sanch. lib. 3. disp. 41. num. 7. Gutier. de matrim. cap. 44. num. 77. Et cap. 55. in fine. Quinimo sufficiunt, quauis vi detenti, & repugnantes interfint, modò percipiant contractum celebratum, sicut de Parocho diximus, quia ea vis non impedit, quin possint de matrimonio testari, ut tradit Zeuall. *in suis qq. pract. quæst. 604. num. 82. Sanch. lib. 3. disput. 39. num. 9. Coninch. disp. 27. n. 44. Cenedo pract. & canon. qq. lib. 1. quæst. 30. num. 108. ad finem.**

2. Dubium tamen est, an ij testes debeant esse omni exceptione maiores: Affirmant aliqui Neotherici, eo quod Concilium eorum præsentiam exigit, ut de matrimonio constet ex eorum testimonio, ac testes minus idonei non plene probant. Quinimo sæpe à testimonio dicendo repelluntur, uti sunt infames, aut alio vitio notati. Ut ergo fini Concilij fiat satis, necessario testes omni exceptione maiores debent adhiberi, quales, spectato iure antiquo ad probationem matrimonij requirebantur, iuxta Textum *in cap. super eo el. 2. de testibus. Et leg. 16. tit. 9. part. 4.* Et tradit aliis relatis Mascard, *de probat. conclus. 10. 3. num. 4. Anton. Gab. tom. 3. commun. opin. lib. 1. tit. de testib. conclus. 8. num. 3. vers. contrarium.* Adde causa matrimonialis est causa ardua, & grauis, neque debeo tractari per quoscuque iudices ex Textu *in cap. 1. in fine. de consanguinit. & affinit.* At in causa ardua non amittitur testis, cuius fides ob aliquam rationem infirmari possit. *Cap. licet §. quamquam auct. m. de probat. Ergo.*

3. Ceterum communis sententia, & omnino tenenda asserit quoscuque testes modo rationis usum habeant sufficientes esse ad matrimonij valorem, illiusq; probationem, tamen si consanguinei, & parentes sint contrahentium, vel illorum ferui, & familiares, vel esto sint foeminae, & infames, & excommunicati, quia Concilium solum exigit duorum testimonium præsentiam nulla illis addita qualitate, ergo non est à nobis addenda, maximè cum hoc decretum sit correctorium iuris communis, ubi nulla testium præsentia pro valore matrimonij requisita erat, ac proinde interpretandum est, ut quam minus fieri possit prædictum ius commune corrigat. Præterea esto testes per se admittendi non essent ad matrimonium ob eorum vitium, & defectum, quia tamen admittuntur simul cum Parocho ex eius præsentia eorum vitium suppletur, ut multis comprobatur Anton. Gab. *loc. cit. conclus. 5. num. 1.* Denique suppletur eorum defectus, quia regulariter sunt à contrahentibus electi, & rogati, ut ex communi sententia testatur Farinac. *de opposit. contra testes, quæst. 54. num. 40. Et quæst. 62. num. 110. Sanch. disp. 41. num. 5. Gutier. cap. 44. num. 74.*

4. Ex is facile soluitur oppositum fundamentum, testes namque requisiti à Concilio non sunt ad probationem matrimonij aliàs contracti, sed ad probationem matrimonij, quod ex eorum præsentia contrahitur, de cuius probatione nihil iura statuerunt, ideoque standum est naturali legi, quæ cuiusvis testimonio rationis usum habentis contenta est. Adde eorum vitium ex præsentia Parochi suppleri.

§. VI.

De pœnis Matrimonij clandestini.

1. Probabile est matrimonium ommissis denunciationibus clandestinum non esse, nec subiectum pœnis. Sed oppositum est probabilius.
2. Pœna contrahentium clandestinè est quod filij illegitimi sint.
3. Requiritur esse matrimonium in gradibus prohibitis contractum.
4. Item ut soboles suscepta sit durante inhabilitate, & clandestinitate.
5. Matrimonium clandestinum validum legitimat prolem.
6. Secunda pœna contrahentium clandestinè est ne coniux spoliata viro ei restituatur.
7. Tertia, ut matrimonium publicum præferendum sit clandestino.
8. Quarta ut spe dispensationis careant contrahentes, si in gradibus prohibitis contraxerint.
9. Quinta reuocantur inhabiles ad sic contrahendum.
10. Subdantur graui pœnae arbitrio Ordinarij imponenda. Imo Index secularis sic contrahentes punire potest.
11. Qualiter exheredationis pœna afficiantur contrahentes clandestinè.
12. Parochus, vel aliter Sacerdos de eius licentia assistens matrimonio ommissis culpabiliter denunciationibus triennio suspendendus est.
13. Non est extendenda hac pœna ad Sacerdotes vagos absque Ordinarij licentia coniungentes.
14. Ab hac trienniali suspensione nequit Episcopus absoluere, et si alij contrarium sentiant.
15. Parochus, vel alius Sacerdos assistens matrimonio non sibi subditorum, aut prædictos sponso benedicens suspensus est: quousque Ordinario illius Parochi visum fuerit.

1. PLURIMUM pendet decisio huius quæstionis ex his quæ §. 1. diximus, quodnam sit matrimonium clandestinum? Nam si propriè, & in rigore clandestinum censendum sit, quod est præsentè Parocho, & testibus celebratum, ut diximus illo §. 1. communem esse sententiam, pœnis antiquo iure impositis matrimonio clandestino affici dicendum est: sed quia prædictum matrimonium clandestinum non esse docuerunt Palacios *in 4. d. 28. disput. 3. Petr. de Ledelm. q. 45. art. 5. Molina. t. 1. de iustit. tract. 2. disp. 176. Gaspar Hurtado disp. 5. difficult. 22. Candelab. aureum, 1. p. num. 243.* Ideo probabile est ab illis pœnis prædictum matrimonium excusari. Ex his sententiis prior utpotè communior nobis probatur, quam docent Sanch. aliis relatis, *lib. 3. disp. 1. num. 7. Henriq. lib. 11. cap. 6. num. 2. Gutier. cap. 75. per totum. Basil. Ponce, lib. 5. cap. 37. num. 6. Coninch. disp. 27. aub. 9. in fine. Moucor ex cap. fin. §. si quis verò, de clandest. desponsat. ubi clandestina coniugia appellatur, quæ prætermisissis denunciationibus contrahuntur, tamen si publicè contrahantur, quia contrahuntur absque solemnitate à iure requisita, ut bene Barr. *in leg. fin. ff. de Ritu nuptiar. Neque obstat Concilium sess. 24. cap. 1. matrimonia clandestina irritans, & annullans, cum tamen celebrata præsentè Parocho, & testibus ommissis denunciationibus non irritauerit, quia non irritauit quodlibet clandestinum, sed clandestinum absque ea solemnitate factum, tamen si coram omni populo fieret. Neque item obstat quod dicta sess. 24. cap. 1. pœnam apponens contrahentibus in gradu prohibito non præmissis denunciationibus, nullam clandestinam matrimonij mentionem fecerit, quia non negauit: præterquam quod id factum est, ut locus daretur opinioni neganti propriè clandestinum esse, & in pœnam appositam in *aieto cap. fin. incidere.* Cum ergo ab antiquo iure recedendum non sit, nisi quatenus nouo sit expressè correctum, efficitur sanè clandestinum matrimonium dici, quod ommissis denunciationibus celebratur, siquidem in Conc. Trident. non inuenitur expressè correctum. Hoc posito,**

2. Prima pœna, quæ contrahentibus clandestinè, hoc est ommissis denunciationibus ipso iure apponitur, est illegitimitas filiorum, qui ex tali matrimonio concepti fuerint, si fortè contraxerint in gradibus ab Ecclesia prohibitis. Habetur expressè *in cap. fin. de clandest. desponsat. ibi: Si quis verò huiusmodi clandestina, vel interdicta coniugia inire presumpserit in gradu prohibito etiam ignoranter, soboles de tali coniunctione conceptas profus illegitimas censetur de parentum ignorantia nullum habitura subsidium, cum illi taliter contrahendo non expertes scientis, vel saltem affectuatores ignorantia videantur.* Pari modo proles illegitima censetur, si ambo parentes impedimentum scientes legitimum præter omne interdictum etiam in conspectu Ecclesie contrahere præsumpserint.

3. Circa hanc pœnam aduerte requiri matrimonium esse inualidum, vt constat ex illis verbis *si quis in gradibus prohibitis*. Aliquibus tamen placet ex quocunque capite hæc nullitas proueniat, hanc pœnam habere locum.

Nam esto in *prædicto cap. fin.* solum apponatur pœna contrahentibus in gradibus prohibitis, ratio verò decidendi eadem est in quocunque impedimento, quod per denunciations manifestari poterat, cum parentes censeantur affectatores ignorantia, si impedimento aliquo ligati, quod denunciations agnosci poterat contrahant omittentes denunciations. Secundo *c. 2. & 14. Qui filij sint legitimi* deciditur eos legitimos esse, qui bona fide saltem vnus coniugis suscepti sunt, & in facie Ecclesiæ. Tacite ergo à legitimitate excluduntur filij qui mala fide suscipiuntur, vt contingit in his qui omittis denunciations impedimento ligati contrahunt. Atque ita tenet Coninch. *disp. 27. dub. 9. à n. 77. Sanch. lib. 3. disp. 12. num. 4.* Sed rectius Basil. Ponce. *lib. 5. de matr. c. 37. numer. 7.* censet hanc pœnam illegitimitatis solum habere locum in contrahentibus clandestinè in gradu prohibito, scilicet consanguinitatis, vel affinitatis, quia Textus in *dicto c. fin.* id tantum expressit, & pœnæ extendendæ sunt, tamen si eadem ratio procedat. Neque obstant Textus in contrarium allegati. Fateor namque esse iudicandos legitimos, qui bona fide pariter suscepti sunt; inde tamen solum inferri potest omnes susceptos mala fide parentum illegitimos esse censendos, sed non eos qui ex mala fide præsumpta suscipiuntur, quales sunt suscepti omittis denunciations à parentibus qui credebant nullum impedimentum subesse.

4. Secundo nota ad prædictam pœnam incurre adam requiri sobolem susceptam esse de tali coniugio inualido durante inhabilitate, & clandestinitate. Si enim tollitur clandestinitas, quia publicatur nimis matrimonium, & insuper per sententiam ab Ecclesiâ validum iudicatur, filij nati post talem publicationem, & approbationem legitimi esse censentur, etiam si forte postmodum derogatur impedimento, quia casus, & per accidens antea detectum non fuit, habetur expressè *cap. quod nobis, qui filij sint legitimi*. ibi: *Si qui de matrimonio clandestino postmodum ab Ecclesiâ comprobato nati fuerint, eos legitimos iudices filios, & hæredes, id est si generati fuerint, aut nati ex clandestino matrimonio, ab Ecclesiâ tamen tempore conceptionis, vel natiuitatis vt valido comprobato.* Et *cap. 2. de clandest. desponsat.* inquit Textus. *Verum si persona contrahentium hoc voluerint publicare, nisi rationabilis causa præpediat ab Ecclesiâ recipienda sunt, & comprobanda tanquam à principio in conspectu Ecclesiæ contracta.* Quod si obicitas filij nati à coniugibus impedimenti conscii etiam si publicè contrahant, & ab Ecclesiæ eorum matrimonium postmodum per dispensationem approbetur, non efficiuntur legitimi, quia tempore conceptionis, vel natiuitatis non poterant validè contrahere *cap. tanta, qui filij sint legitimi*: Sed qui prætermittis denunciations inualidè contraxerunt tanquam conscij impedimenti iudicandi sunt, cum mala fide, & ignorantia affectatores processerint. Ergo quantumcumque postea eorum matrimonium ab Ecclesiâ approbetur, filij inde nati non sunt iudicandi legitimi impedimento detecto? Neganda inquam est consequentia, & ratio differentia est, quia matrimonium illorum qui conscij erant impedimenti tam de facto, quam secundum eorum existimationem inualidum erat. Secus verò matrimonium illorum, qui ignorantes in gradibus prohibitis contrahunt, quia saltem quoad eorum existimationem esto culpabilem validè contrahunt. Quapropter nihil mirum si talis defectus approbatione Ecclesiæ suppleatur, à qua similia matrimonia, vt inquit Textus in *cap. 2. de clandest. desponsat.* recipienda sunt, & comprobanda, nisi rationabilis causa præpediat, hoc est nisi aliquod impedimentum tali approbationi offeratur.

5. Tertio est notandum, matrimonium clandestinum validum legitimare prolem susceptam à parentibus, qui tempore conceptionis, vel natiuitatis proles habiles erant ad contrahendum; quia in *supradicto cap. fin.* solum redduntur illegitimi filij, qui ex matrimonio clandestino in gradibus prohibitis suscepti sunt. Quod extendendum non est ad casum dissimilem, vt pluribus comprobatur Sanch. *lib. 3. disputat. 44.*

6. Secunda pœna contrahentium clandestinè ex iure antiquo est, ne coniux spoliata à viro ei restituatur ante omnia. Nam esto regulariter spoliatus debeat ante omnia restitui *cap. ex conuisione. Capite litteras de restitut. spoliat.* at in pœnam clandestinitatis hoc beneficio priuatur iuxta Gloss. *verbo legitime, in cap. ex transmissa, de restitut. spoliat.* & tradunt ibi Doctores apud Sanchez *dict. lib. 3. disputat. 45.*

7. Tertia est vt matrimonium publicum præferendum sit clandestino, nisi hoc efficaciter probetur. Sed huic duplici pœnæ posito Concil. Trident. ferè non est locus, nam si matrimonium contractum est absque Parocho, & testibus cum matrimonium non sit, nunquam spoliatus restituendus est, neque eius matrimonium præferendum. Si verò, & testibus

præferendum. Si verò, & testibus præsentibus sit celebratum, esto omittis denunciations ante omnia coniux alteri restituitur; neque aduersus hoc matrimonium legitime probatum aliud quodcumque postea subsequens vim habere potest.

8. Quarta pœna contrahentium clandestinè, hoc est absque præuis denunciations præsentibus tamen Parocho, & testibus à Concilio requisitis est, vt spe dispensationis careant, si forte in gradibus prohibitis etiam ignoranter contraxerint, quia vt inquit Concil. *sess. 24. cap. 5. de reformat. matrimonij.* Non est dignus qui Ecclesiæ benignitatem facile experiatur, cuius salubria præcepta contempnit. Quod sic debet intelligi, vt Pontifex non censendus sit dispensatus ex qualibet causa, sed graui, & urgenti, ne gubernationi communi Ecclesiæ præiudices, cui conuenit se in hac parte difficilem ostendere, ideoque dispensandus debet mentionem talis delicti facere: aliàs dispensatio impetrata nulla erit, vt bene Sanch. *disp. 45. num. 3.* Coninch. *disp. 27. dub. 9. n. 81.* Gutierr. *de matr. cap. 75. num. 2.*

9. Quinta pœna contrahentibus clandestinè absque Parocho, vel testibus statuitur à Concilio *sess. 24. cap. 1. de reformat.* vt inhabiles sint ad sic contrahendum, hoc est ad contrahendum eo clandestino modo. Quare si volunt postmodum publicè, & iuxta Ecclesiæ ritum contrahere, non est dubium, quin habiles existant, vt pluribus fumant Gutierr. *cap. 75. n. 4.* Sanch. *suprà, disp. 46. n. 2.* Basil. *lib. 5. cap. 37. n. 13.* Coninch. *disp. 27. dub. 9. num. 80.*

10. Insuper subditur graui pœnæ arbitrio Ordinarij imponendæ, ita vt Ordinarius sub graui culpa eos punire teneatur, vt constat ex illis verbis Concilij, quæ præceptum significant. Necnon & ipsos contrahentes arbitrio Ordinarij grauius puniri præcipitur, & notatur Sanch. *dicta disp. 46. numer. 7.* Gutierr. *cap. 75. num. 3. & 9.* Coninch. *dub. 9. num. 83.* Quinimo non solum Ordinarius, sed etiam Index secularis potest prædictos contrahentes punire, sicuti relatis Gutierr. Azeuedo, & alijs docuit Sanch. *d. lib. 3. disp. 54. num. 4.* eo quod secularis Index habet iurisdictionem in personam, & ex alia parte constat de delicto. Si verò necessarium fuerit prius cognoscere, an contrahentes clandestinè contraxerint placet Couaruu. *4. decret. 2. part. cap. 8. §. fin. num. 2.* cognitionem remittendam esse Iudici Ecclesiastico. Sed oppositum est satis probabile, nam esto causæ matrimonialis cognitio per se solum Episcopis concedatur, attamen cum cognitio non est de iure, sed de facto, an scilicet clandestinè contraxerint, non est cur laicis hæc potestas denegetur. Non enim ipsi cognoscunt, an validum sit matrimonium, vel non, vel quale matrimonium clandestinum sit dicendum, sed his positis, ab Ecclesiâque definitis procedunt inquirentes, an contractum sit matrimonium contra Ecclesiæ statuta? Vnde quæstio per se non est de iure, sed de facto; in qua quæstione vt inquit Sanch. *loc. cit.* potest Index secularis ferre sententiam.

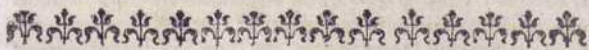
11. Ultra prædictas pœnas clandestinè contrahentibus impositas iure ciuili regio additur ex hæredario, quam facere possunt parentes filiis sic contrahentibus: sicuti habetur *leg. 49. Tauri*, quæ est *lex 1. tit. 1. lib. 5. noua recopil.* ibi: [y pedan desheredar si quisieren a sus hijos, y hijas, que tal matrimonio (hoc est) el que la yglesia tubiere por clandestino contraxeren.] Circa quam legem notandum est ob matrimonium absque Parocho, vel testibus celebratum non incurri hanc pœnam illis in partibus, in quibus Concilium Trident. receptum est, quia esto sit clandestinè factum, non tamen est matrimonium, ac proinde non habet effectum; paria enim sunt non esse, & esse nullum, *leg. duo sunt Titij. ff. de Testament.* & quod de iure non sortitur effectum, non præstat impedimentum. *Regulæ non præstat, de Reg. iuris in 6.* Et tradit Sanch. *lib. 3. de matr. disput. 2. & 47. per totam.* Gutierr. *lib. 2. pract. qq. 9. 1. & seqq.* Vnde hæc pœna solum habet locum stante opinione communi afferente matrimonium celebratum coram Parocho, & testibus omittis denunciations esse, dicique ab Ecclesiâ clandestinum. Nam eo casu filij sic contrahentes ex hæredari possunt à parentibus. Quod tamen intelligendum est, si absque parentum consensu matrimonio copulentur. Hæc enim lex non tam pro clandestinitate statuta est, quam quia reuerentia debita parentibus contempta fuerit eo contrahendi modo. Quocirca, si aliqua causa urgeat, ne hæc licentia à parentibus postuletur; eo quod parentes malitiosè matrimonium impediunt, non poterit filius, aut filia ex hæredari, vt bene Sanch. *d. disp. 47. n. 8.* Gutierr. *suprà.* Hæc ex hæredario filiorum potest à parentibus ante iudicis sententiam fieri, sed non habebit effectum, quousque ipsi parentes, vel eorum hæredes probent habuisse causam legitimam ex hæredandi, vt patet *ex leg. 10. tit. 7. part. 6.* ibi. [Ha menester que quando el padre quisiere que vala su testamento, o hubiere favor de desheredar a su hijo que mueltre raçon porque lo face; pero no debe ser creído a menos de lo probar el mismo o a aquellos que establiere por herederos.] Hucusque de pœnis contrahentium clandestinè.

12. Parocho autem, vel alteri Sacerdoti de eius licentia assistenti matrimonio omnis culpabiliter denunciationibus triennalis suspensio ab officio iudicanda est ex Textu in *c. fin. de clandest. desponsat. ibi Suspendatur*, quod verbum non latam sententiam, sed ferendam indicat, ut aliis relatis probat Sanch. *disp. 48. num. 2.* Gutierr. *c. 75. num. 13.* Basil. *lib. 5. cap. 37. n. 11.*

13. Eandem pœnam extendit Sanch. quotiescunque inter fuerit matrimonio à iure interdicto, quale est si vagos absque Ordinarij licentia coniungat, contempseritve similes conjunctiones impedire. Sed oppositum verius credo: nam Textus in *c. fin.* tantum loquitur de matrimoniis, quæ ob suspensionem impedimenti dirimentis interdicta sunt. Illud verò tenendum omnino est prædictam pœnam suspensionis non incurtere Parochum, vel alium Sacerdotem matrimonio assistentem absque sufficienti numero testium, quia non assistit matrimonio cum nullum sit, sed loco suspensionis in dicto *c. fin.* impositæ arbitrio Ordinarij puniendus est, ut optimè aduertunt Sanch. Gutierr. Basil. & Coninch. *loc. alleg.*

14. Ab hac autem triennali suspensione ab Episcopo imposita posse ipsum Episcopum absolvere docuerunt Hostiens. Ioann. Andr. *n. 11.* Præpos. *n. 12.* Bartholom. à Led. *dub. 21. de matr. post 6. concl.* Tum quia Episcopus eam imponit, commune autem est censuram tollere posse qui eam imposuit. Tum quia non est reseruat in *d. c. fin.* A censuris autem non reseruat potest Episcopus absolvere ex Textu in *c. nuper de sentent. excommunic.* Tum denique quia ita Trident. *sess. 24. c. 6. de reform.* conceditur Episcopis potestas, ut ab omnibus censuris etiam reseruat Summo Pontifici possint absolvere in foro conscientie. Sed rectius alij Doctores hanc potestatem Episcopis denegant, ut pluribus comprobant Sanch. *lib. 3. disp. 52. n. 2.* Gutierr. *c. 75. n. 22.* Basil. Ponce, *lib. 5. c. 37. n. 11.* eo quòd illa suspensio triennalis à Concilio generali lata sit, ac proinde ab ipso Concilio præfinitum est tempus, quo suspensio durare debet. Nequit ergo Episcopus qui inferior est legem à Superiore latam relaxare. Secus verò est in censuris nullo determinato tempore præfinitis, in quibus Episcopus dispensare poterit, quia nihil contra Superioris legem agit, cum Superior solum tolerit censuram, non autem declaravit tempus, quo deberet ligare. Et ex his soluitur ratio dubitandi: non enim ab Episcopo lata est triennalis suspensio tanquam à principali, sed tanquam à ministro Concilij generalis, ideòque nequit eam relaxare, neque in omnibus censuris potest dispensare etiam stante Trident. concessione, sed solum in his, quæ nec publicæ fuerint, neque ad forum exterius deductæ: at hæc triennalis suspensio cum non incuratur ipso facto, sed per sententiam Iudicis, iam est censura publica, ad forumque exterium deducta.

15. Verum si Parochus, vel alius Sacerdos sine legitima facultate matrimonio non sibi subditorum assistat, aut prædictos sponfos benedicere ausus fuerit, tam diu suspensus est ab officio, & beneficiis quousque Ordinario illius Parochi qui debebat assistere visum fuerit, ut expressè habetur in dicto *decret. Trident.* Et tradunt Sanch. Gutierr. & Coninch. *suprà.* A qua suspensione excusat ignorantia modò crassissima non sit, ut bene Sanch. *num. 7.* Gutierr. *num. 16.* Testes verò assistentes matrimonio absque Parocho, vel assistentes matrimonio in quo denunciations fuerint culpabiliter omisæ arbitrio Ordinarij puniendi sunt, ut bene tradit Sanch. *disp. 46. n. 7.* Gutierr. *cap. 75. num. 9.*

DISPUTATIO III.

De bono coniugij, illiusque ratificatione.

ONIVGIVM plura secum affert bona, de quibus S. August. librum edidit, cuius titulus est de bono coniugij, ea tamen sub iis capitibus comprehenduntur, quod sit vnum non plura, illudque insolubile, aptum ad sobolem gignendam, concupiscentiam sedandam, pariens obligationem coeundi, simulque habitandi. De quibus omnibus sigillatim dicemus, ac tandem qualiter matrimonium, quod à principio irritum, & nullum factum est, ratificari possit.

PUNCTUM I.

De vnitatem Matrimonij.

1. Vnitati matrimonij non obstat, quòd dissoluto vinculo per mortem aliud contrahatur.

2. Vnitati matrimonij obstat pluralitas vxorum.

3. Illicitum fuit à principio plures habere vxores, tamen si in lege antiqua fuerit dispensatum.

4. Qualiter hæc dispensatio subsistere potuit?

5. Lege Evangelica abrogata est concessio plurimum vxorum.

1. Vnitati matrimonij non obest, quòd dissoluto vinculo matrimonij morte vnus coniugis aliud matrimonium contrahatur quia ille contractus est vnus cum vna, verumque habet illud Genes. 2. *Erunt duo in carne vna*, sicuti pluribus exornant aduersus hæreticos Bellarm. *lib. 1. de matr. c. 9.* Sanch. *lib. 7. disp. 81.* Coninch. *disp. 26. dub. 1. n. 2.* Paul. Laym. *lib. 5. sum. tract. 10. 3. p. c. 6. q. 2.* Neque his obest quòd secundis nuptiis denegentur benedictiones, non enim denegantur, quia illicitæ sunt, sed ne repetita benedictiones vilescant. Neque item obest quòd in Concil. Laodicens. *can. 1.* imponatur pœnitentia ad secundas nuptias transeuntibus, quia hæc imponitur ob eorum præsumptam intemperantiam. Neque denique obest, quòd sic transeunt afficiantur irregularitate; ea namque afficiuntur, quia eorum matrimonium deficit à perfecta significatione conjunctionis Christi cum Ecclesia. Quare vnitati matrimonij solum obstat, si vir vnus plures vxores simul habeat, & à fortiori si vnica vxor plures viros.

2. Et licet aliqui hæretici licitam esse polygamiam plurium vxorum simul allerant: at Catholica veritas definita in Trident. *sess. 24. can. 2.* id non permittit, inquit enim Trident. *Si quis dixerit licere Christianis plures simul habere vxores, & hoc nulla Diuina lege esse prohibitum, anathema sit.* Quippe Christus Dominus *Matth. 19.* decidit adulterum esse, qui dimissa prima vxore aliam duxerit, at non esset adulter, si viuente prima vxore plures ducere posset, sicuti tradit Bellarm. *lib. 1. de matr. c. 10.* Gregor. de Valencia, *disputat. 10. generali de matr. q. 1. p. 3.* Sanch. *lib. 7. disp. 80.* & alij communiter.

3. Quinimo ex Diuina lege à principio mundi publicata illicitum fuit plures simul habere vxores, ut constat ex illo Genes. 2. *Erunt duo in carne vna.* Si enim vir plures habere simul vxores posset, non duo, sed plures in vna carne diuidentur, ut optimè colligit Innocent. III. in *c. gaudemus. 8. de diuortijs.* In qua lege, cum Israëlítico populo dispensatum fuit, eo quòd exiguus erat, ut multiplicaretur. Vti supponitur *Deuter. 21.* Et colligitur tum ex dicto *c. gaudemus, de diuortijs,* tum ex exemplo Isaac, Iacob, David, aliisque sanctissimis Patriarchis, qui plures simul vxores habuerunt, quod nullatenus facerent, si aduersus legem Diuinam procederent, ut optimè tradit Hieronym. in *epist. ad Oceanum.* Et August. *lib. 3. de doctrina Christiana, c. 12.* & habetur *c. obuiantur. 32. q. 4.* Neque his obest, quòd sola vnica appelleret vxor, reliquæ verò concubinæ dicantur, quia id factum est, ut indicaretur primam assumptam esse tum ad proles generationem, tum in familiæ gubernationem; reliquas verò solum ad prolem generandam. Præterquam quòd sæpè concubinæ vxores appellabantur, ut constat ex illo *Genes. 16.* & *2. 5. n. 1.* & *6.* & *Iudic. 19.* vbi vnica vxor Leuitæ concubina dicta est. Exemplo igitur Israëlitici poduli gèntes plures accipiebant vxores, non quia cum illis esset dispensatum, sed quia licitum sibi esse credebant ob Israëlitici populi exemplum, ut colligitur ex *c. 26. & 28. Genes.* & notauit August. *lib. 16. de ciuit. c. 38.* & *lib. 22. contra Faustum, c. 47.* de quo Couaruu. *2. p. decr. c. 7. §. 3. à n. 1.* Sanch. *lib. 7. disp. 80. à n. 1.*

4. Difficultas autem est, Qualiter hæc dispensatio potuit subsistere? Nam esto aliqui Doctores, ut Abulen. *1. Reg. cap. 8. q. 2. 5.* Durand. in *3. dist. 33. q. 1.* Palacios *sibi, disp. 1.* Caiet. *c. 16. in Genes. & 1. ad Tim. 3.* in illa verba: *Oportet Episcopum esse vnus vxoris virum.* Et *Matth. 10. Quicumque dimiserit vxorem, &c.* Verum *2. p. speculi art. 15.* censeant non naturali lege, sed tantum Diuina pluralitatem vxorum interdicti, quibus fauet August. *lib. 16. de ciuit. Dei c. 38.* dom inquit pluralitatem vxorum nulla lege fuisse prohibitam scilicet naturali: attamen com munitior sententia defendit non solum Diuina lege, sed naturali pluralitatem vxorum prohiberi, ut videre est apud Couaruu. *2. p. c. 7. §. 3.* Bellarm. *lib. 1. de matr. c. 11.* Henricq. *lib. 12. c. 6.* Sanch. *lib. 7. disp. 80. à n. 12.* Gutierr. *de matr. c. 106. n. 1.* Coninch. *disp. 26. dub. 2. à num. 13.* Basil. Ponce, *lib. 7. cap. 46. à num. 2.* Paul. Laym. *lib. 5. tract. 10. 3. p. c. 6. q. 2.* Gasp. Hurtado *disp. 9. difficult. 1. n. 3.* & alios: & colligitur ex *c. gaudemus de diuortijs,* ibi: *Nemini vnquam licuit plures habere vxores, nisi cui fuit ex Diuina reuelatione concessum.* Quippe pluralitas vxorum libidinem fouet, ut de se constat; proles generationem minuit sæpè, ut contigit in Salomone; concupiscentiæ vxoris non satis consulit, cum vir in alias diuisus minus potens sit debitum reddere; socialem cohabitationem labefactat: non enim integrè cum viro domina, & gubernatrici familiæ constituitur, rixas, discordiasq; inter vxores excitat, tum ob zelotypiam amoris, tum quia quælibet præterdet domus gubernationem integrè sibi deberi: tollit æqualitatem huius contractus; siquidem quælibet vxor integrè se tradit viro, secus vir eum

cum in plures diuidatur. Econtrà vir integrè familiam gubernat, secus vxor, quæ omnia ostendunt naturali iuri, & legi pluralitatem vxorum aduersari. Quo supposito,

Omissis aliis dicendi modis placet mihi quem tradit Sanchez Aegid. Basil. Hurtado, Paul. Layman. *loc. alleg.* videlicet Deum ipsum penès quem nostrorum corporum est dominium non aliter potestate corporu ad vsum generationis concessisse, nisi medio coniugio vnus cum vna ob supradicta inconuenientia: at ob fauorem Israëlitiçi populi de quo nasciturus erat permisisse, vt vir se dimidiatè cuilibet vxori traderet, cum tamen vxor viro integrè tradita sit. Neque enim rationi naturali aduersatur ob aliquem honestum finem pericula aliorum damnorum permittere. Si enim Deus occisionem innocens, & bonorum alienorum acceptionem concedere potest ob aliquos honestos fines: quia tum nostrorum bonorum, tum vitæ dominus est, quare non poterit vsum corporum in matrimonium hoc vel illo modo concedere? Quæ concessione factâ omnis inordinatio cessat. Ex quo fit non solum potuisse Deum concedere matrimonium vnus viri cum pluribus vxoribus, sed plurium vxorum cum vno viro, vt bene comprobant Sanchez. Coninch. Basil. Hurtado & Layman. *suprà*, tamen hoc nunquam concessum sit.

5. Illud verò est certum à lege Evangelica concessionem plurium vxorum cessasse, vt constat ex illo *Matth. 5.* & *19.* vbi Christus Dominus matrimonium reduxit ad primæuam sui institutionem, & constat ex *cap. gaudemus, de diuort.* Et ex *Trid. sess. 24. can. 2.* & diximus *suprà*. Deinde est certum non posse Pontificem in hac vxorum pluralitate dispensare, cum neque ipse sit dominus nostrorum corporum, neque Christus Dominus hanc illi potestatem concessit, neque vlla huius concessionis congruentia apparet, vti omnes Doctores tradunt.

PUNCTUM II.

De matrimonij indissolubilitate.

§. I.

Quale sit matrimonium legitimum, ratum, & consummatum; & quo iure sit indissolubile?

1. Quod sit matrimonium ratum, & consummatum expenditur.
2. Copula extra bimestre, & etiam intra bimestre vi extorta consummat matrimonium.
3. Si intra bimestre consummatio fiat non impeditur à religionis ingressu.
4. In foro externo matrimonium censetur consummatum, quando sponsa non virgo traducta est in domum viri.
5. Matrimonium ratum vinculum est perpetuum, & indissolubile ex se.
6. Quo iure habeat hanc insolubilitatem?

1. **C**VM matrimonium ratum ex pluribus causis dissolui possit, vt videbimus, & matrimonium consummatum si Sacramentum sit sola morte coniugis dissoluatur, præmittendum est quod sit matrimonium ratum, quod consummatum. Ratum matrimonium appellamus, quod baptismo suscepto legitimo contrahentium consensu perficitur nulla carnali copula subsequente. Dixi *baptismo suscepto*, nam ante baptismum, esto infidelium matrimonium dicatur legitimum, ratum tamen non appellatur, vti docuit Innoc. III. in *c. quanto de diuortii* ibi: *Nam et si matrimonium verum inter infideles existat, non tamen est ratum; inter fideles autem verum, & ratum existit matrimonium, quia Sacramentum fidei, quod semel est admissum nunquam amittitur, sed ratum efficit coniugij Sacramentum, vt iam in coniugibus illo durante perduret.* Et tradit Magist. in *4. d. 39. quæst. ult. Paludan. ibi q. 1. concl. 3. Richard. art. 1. quæst. 2. Maior quæst. vnica. Alenf. 4. part. quæst. 9. memb. 5. art. 2. §. 1. quæst. 2. ad argumenta Antonin. 3. part. tit. 1. cap. 6. & alij. Neque definit esse ratum tantum ex eo quod vir vas femineum penetraverit, si tamen intra illud semen non effuderit, quia vsque semen ibi effusum sit, non efficiuntur coniuges vna caro, vt colligitur ex *cap. lex. 27. quæst. 2.* quippe matrimonium ad generationem ordinatur, debet ergo consummari copula generationi apta, quæ nullatenus est absque seminatione, vt pluribus firmat Sanchez. *d. disp. 21. n. 5. Gutierr. c. 54. n. 24.* Quapropter vt matrimonium consummatum sit, necessarium requiritur, & sufficit, vt vir intra vas femineum seminauerit, tamen factum fuerit absque vasis femineæ penetratione. Etenim ea copula generationi sufficit, & coniuges vna caro efficiuntur, vti ex communi sententia docet Syluest. *verbo Matrimonium, quæst. 15. dicto 2.* Dominic. *Sot. in 4. d. 27. quæst. 1. art. 4. vers. causa.* Gregor. Lopez, *leg. 5. verbo carnalitate, tit. 6. part. 4. Sanchez, lib. 2. disp. 21. num. 2. Gutierr. de matr.**

cap. 54. num. 21. Neque ad hanc consummationem opus est, quod femina seminauerit, nam esto aliqui Doctores, quorum meminit Sanchez. *d. disp. 21. num. 11.* non improbabili- ter asserant semen femineum generationi necessarium esse, & consequenter matrimonij consummationi, contrarium communi Doctorum sententia firmatum est, teste eodem Sanchez. & Gutierr. *loc. alleg.* quibus fauet Francisc. Suar. *tom. 2. in 3. part. quæst. 32. art. 1. disp. 10. sect. 1.* affirmans ex sanguine à femina ministrato generationem confici. Debet autem hæc copula matrimonium consummans subsequi eius contractum, non præcedere. Nam copula præcedens matrimonij contractum matrimonialis non est, sed fornicaria. Non igitur consummare matrimonium potest, vt optimè probat Couarr. in *4. decret. 1. part. cap. 4. §. 1. num. 15. & 16. Menoch. de præsumpt. lib. 3. præf. 1. Nauarr. cap. 2. n. 84. Sanchez, disp. 21. n. 13. Gutierr. cap. 54. num. 25.* Neque obstat, quod filij ex copula fornicaria nati subsequenti matrimonio legitimentur. *c. Tanta, qui filij sunt legitimi*, quia id factum est in fauorem prolis, quæ non deliquit.

2. Quæstio est, An sufficiat copula, vi vel metu extorta ad matrimonium consummandum; Et quidem si copula sit post bimestre datum ad deliberandum de religionis ingressu, matrimonium consummare, ita vt neutri liceat ad religionem transire, fatentur ferè omnes Doctores, vt refert Sanchez. *lib. 2. disp. 22. num. 1.* Gutierr. *de matr. c. 54. n. 16.* Quippè ex nullo capite impediri potest consummatio, maximè nulla subsistente causa denegandi debitum petitum, sicuti nulla est transactio bimestri. At si copula intra bimestre extorqueatur, etsi aliquibus videri possit insufficientis ad consummandum matrimonium, communis sententia contrarium firmat cum Sanchez. & Gutierr. *loc. alleg.* Et Coninch. *disp. 26. dub. 1. n. 53.* eo quod efficiuntur vna caro, *c. debitum de Bigamis*, estque accessus non ad alienam, sed ad propriam, nasciturque ex tali copula affinitas, *c. discretionem de eo qui cognouit consanguin. vxor.* Negarique non potest ex parte viri sufficientem esse ad matrimonium consummandum, siquidem est liberè facta. At consummato matrimonio ex parte vnus, necessariò ex parte vtriusque consummatum est, quia est vnicum vinculum respiciens duo extrema.

3. Inde tamen inferunt Ioann. Andr. in *reg. qua contra ius, de Regul. iur. in 6. Cardinal. in cap. 2. q. 2. de conuers. coniugat. Præpos. in cap. fin. §. 5. dist. Syluest. in sum. verbo diuortium. q. 5. & ibi Armilla n. 6. Gregor. Lop. in leg. 4. in fine tit. 1. part. 4. Gutierr. c. 54. num. 28. & 29.* vxorem non posse religionem ingredi, quia talis ingressus ante consummationem permittitur etiam, sed non matrimonio consummato. Rectius tamen sentit plures referens Sanchez. *dicta disp. 22. num. 6. & 13. Coninch. disp. 26. dub. 1. num. 53.* posse religionem ingredi, sicuti poterat ante consummationem, quia æquum non est, vt licentia, & facultas à iure concessa de religionis ingressu absque sua culpa priuetur. Argum. *cap. discretionem ad finem, de eo qui cognouit consanguineam.* Adde ob adulterium, hæresim, aliãve crimina potest coniux innocens religionem ingredi, ergo poterit ob hanc iniuriam, quæ matrimonio contraria est. Per accidens tamen impediri potest, si damnum graue proli sequatur ex eius ingressu, sicuti notant prædicti Doctores. Sponsus vero qui copulam vi extortit nullo modo potest religionem intrare renuente sponsa, quia ex parte eius matrimonium liberè consummatum est, ac proinde cessit iuri ingrediendi, vt bene aduertit Sanchez. *d. disp. 22. num. 5. & 8.*

4. In foro autem externo matrimonium consummatum censetur, quando sponsa non virgo traducta est in domum viri, præsumuntur enim se cognouisse, neque illis in contrarium creditur, etsi iurent. Argum. *cap. super eo, de eo qui cognouit consanguin. vxor.* sicuti docent Bald. in *leg. Deo nobis in princip. numero 7. Cod. de Episcop. & Cleric. Hostiens. in sum. tit. de conuers. coniugat. num. 9. vers. quod si quis. Ancharran. in c. ex publico de conuers. coniugat. num. 3. Sanchez. lib. 2. disp. 23. num. 1. & 2. Gutierr. c. 54. in fine.* Si tamen virgo erat, & postmodum aspecta sic appareat, tamen in domum viri fuerit traducta, creditur matrimonium non consummasse, quia quælibet præsumptio cessat visu contrarium probante, vt bene relati Doctores docent.

5. Quoad insolubilitatem atinet nemini est dubium, matrimonium etiam non consummatum ex se vinculum esse perpetuum, ita vt libero contrahentium consensu nequeat dissolui, vt colligitur ex illo *Genes. 2. Propter hanc relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna.* Et ex illo *Matth. 19. Quos Deus coniunxit, homo non separet.* Et ad *Rom. 7. Mulier viuente viro alligata est legi* Et tradit Gregor. in *c. fin. de conditionib. apposit.* Et Tridentin. *sess. 24. in princ. de reform. matr.* Et ratione ab inconuenienti conuincitur. Si enim matrimonium libero contrahentiu consensu contrahi, & solui posset sicut alij contractus, malitiam fornicationis facilè quis vitare posset accedens ad propriam, quam vt talem solum pro eo tempore accepit. Quod nullatenus est dicendum. Est igitur omnino certum, & omnium sententia firmatum quodcunque matrimonium insolubile esse.

6 Quo autem iure hanc habeat indissolubilitatem? Variant Doctores. Nam alij hanc indissolubilitatem asserunt provenire ex Divina institutione positiva, alij partim ex Divina institutione, partim ex iure naturali, alij ex solo iure naturali. Sed matrimonij fidelium indissolubilitatem concedunt, tum ex Divina lege, tum ex significatione, quam habet vniionis hypostaticæ Verbi cum carne assumpta. Quas omnes sententias latè refert Sanch. *lib. 2. disputat. 13. à num. 4.* Basil. Ponce *de matr. lib. 1. c. 12. per totum.* Gurierr. *c. 53.* Coninch. *disputat. 26. dub. 2.* Ex his sententiis ea semper mihi probabilior fuit, quæ hanc indissolubilitatem ex iure naturali affirmat, matrimonio convenire, quam docuerunt Couaruu. *2. p. decret. c. 7. §. 3. numero 5.* Viguierius *in institut. Theolog. c. 16. §. 7. vers. 9.* Cordub. *lib. 1. qq. quæst. 25. §. secunda opinio.* Perr. de Ledesin. *de matr. quæst. 67. artic. 1. dub. 1.* Ioann. Azor. *tit. 1. institut. moral. lib. 6. quæst. 3. in fine.* Ioann. de Salas *de legib. disputat. 5. sect. 81. in fine.* Gab. Vazq. *disputat. 1. de matrim. c. 2. numero 17. & disputat. 2. cap. 7.* Basil. Ponce *lib. 1. de matrim. cap. 13. per totum.* Bellarm. *lib. 1. de matrim. cap. 12.* Rebell. *lib. 2. de obligation. iustit. lib. 2. quæst. 15. sect. 1.* Gaspar Hurtado, *disputat. 8. de matrim. difficult. 2. à numero 4.* Paul. Laymann. *lib. 5. tract. 10. 3. p. cap. 6. quæst. 1. concl. 2.* Moueot, quia matrimonium ex sua natura ordinatur, tum ad coniugum mutuam amorem fovendum, tum ad prolem generandam, illamque bene instituendam, quæ sine dubio ex se perpetuitatem exigunt, ideoque Deus rerum omnium Dominus, cum à principio concessit mutuam corporum traditionem ad conjugalem usum, non aliter concessit, quam perpetuum utpote convenientem ad consequendos fines in coniugio intentos. Huic tamen concessioni, & institutioni non obest, quod aliquando ob aliquam grauem causam permiserit Deus vinculum matrimonij dissolui, sicuti in lege scripta factum est Iudæis permittens libellum repudij, & in lege Evangelica concedit in fauorem fidei matrimonia infidelium dissolui, & matrimonia rata fidelium in fauorem status religiosi. Hæc namque solubilitates extrinsecæ sunt, neque naturam coniugij mutant, sicuti non mutat perpetuitatem status religiosi, quod possit aliquando solui. Quapropter perpetuitas intrinsecæ matrimonij æquæ matrimonio rato, ac consummato competit, & æquæ matrimonio infidelium, ac fidelium. Sed hanc perpetuitatem sola matrimonia fidelium consummata integrè retinent, reliquorum verò matrimoniorum perpetuitas fauore fidei, vel religionis suspenditur.

§. II.

An ex dispensatione Pontificis matrimonium dissolui possit?

- 1 *Matrimonia consummata a fidelium, & qualibet infidelium solui non possunt.*
- 2 *Plures Doctores affirmant matrimonium ratum fidelium solui ex Pontificis dispensatione posse.*
- 3 *Verior est opposita sententia.*
- 4 *Satisfit fundamentis num. 2. adductis.*

1 **C**onueniunt omnes Catholici matrimonia consummata fidelium nullam ob causam solui à Pontifice posse; quia nullibi inuenitur hæc concessa facultas, neque expediebat concedi, ut sic aliquo matrimonio significaretur aptius, & perfectius vniio Christi cum Ecclesia per carnem assumptam, quam nunquam dimisit. Deinde conueniunt matrimonia infidelium siue consummata, siue non dissolui à Pontifice non posse, eo quod Pontifex nullam extra Ecclesiam potestatem habeat. De illis verò conuersis; qualiter eorum matrimonium dissolui possit, inferius dicemus.

2 Quocirca controversia inter Doctores versatur circa matrimonium ratum fidelium, an ex Pontificis dispensatione solui possit? Affirmant Caietan. *t. 1. opuscul. tract. 28. quæst. vni. ca.* Antonin. *3. p. tit. 1. cap. 21.* Henriq. *lib. 11. cap. 8. numer. 11.* Nauarr. *cap. 22. num. 21.* Sanch. *lib. 2. disp. 14. numero 2.* Lessius, *lib. 2. c. 40. num. 146.* Gurierr. *ex parte lib. 1. canon. qq. c. 12. & 17. Et de matr. c. 53. num. 3.* Hurtado *disp. 8. de matr. difficult. 3. num. 11.* Gab. Vazq. *1. 2. disp. 165. c. 7.* Mouentur, quia matrimonium ratum fidelium non significat vniionem Christi cum Ecclesia per carnem assumptam, sed per gratiam, quæ sæpè in hominibus dissoluitur. Neque de hoc matrimonio, sed de matrimonio consummato dictum est à Christo Domino *Matth. 19. Quod Deus coniunxit homo non separet.* Nulla igitur causa est, ob quam credi non possit Pontifici relictam esse potestatem prædictum matrimonium dissoluendi; maximè cum hæc dissolutio paci, & tranquillitati Reipublicæ sæpè necessaria sit. Quippe solet matrimonium primò contrahi secreto, & eo non obstante publicè celebrari secundum, & consummari; quo casu si Pontifex non dispensat, graues rixæ, dissensiones, & odia nascuntur. Ut ergo iis omnibus remedium adhibeatur, dissoluit Pontifex matrimonium ratum, & cogit in secundo consummato persistere, uti sæpè fecit, teste Antonino, *Ferd. de Castro. Sum. Mor. Part. V.*

3. p. tit. 1. c. 21. §. 3. Nauarr. *c. 22. n. 25.* Henriq. *lib. 11. c. 8. n. 11.* Affirmare autem in re tam graui Pontificem erratum valde temerarium est, ut inquit Valen. *3. p. disput. 10. quæst. 1. p. 7.* Quod si roges ex qua causa possit Pontifex hanc dissolutionem matrimonij concedere? Respondet Sanctus, & ferè omnes alij Doctores eam sufficientem esse, si graues discordiæ, & rixæ inter coniuges, vel consanguineos timerentur, vel si mutua cohabitatio esse non posset, eo quod vnus est lepra affectus, vel sterilis.

Ceterum eisi prædicta sententia probabilissima sit, verior rem existimo, quæ Pontifici negat hanc facultatem, quam docent ferè omnes Theologi specialiter Scotus *in 4. dist. 31. q. 1. vers. tertio.* Bonauent. *disp. 27. art. 3. quæst. 2.* Victor. *de matrim. in sum. num. 281.* Dominic. Sor. *lib. 7. de iust. quæst. 2. artic. 5. vers. & licet peregrè.* Et in *4. d. 27. quæst. 1. art. 4.* Gregor. de Valen. *in 4. 1. disp. 10. quæst. 1. p. 7.* Basil. Ponce, *lib. 9. c. 5. n. 3.* Ducor hac ratione, cum matrimonium siue ratum, siue consummatum iure Diuino, & naturali indissolubile sit, nequit nisi Deo concedente dissolui, ut expressè decidit Innocent. III. *in c. ex parte de conuers. coniugat.* Ex quo matrimonium inter legitimas personas contrahitur in nullo casu illis viuentibus dissolui potest, nisi forte fecus fuerit ex reuelatione Diuina. At neque ex Ecclesiæ traditione, neque ex vilo textu constat Deum Pontifici concessisse facultatem, ergo asserenda non est. Id ipsum probatur *ex cap. hi qui matrimonium 32. q. 7.* vbi Nicolaus Papa inquit? *Ob furorem, amentiam, aliamve infirmitatem superuenientem coniugia solui non possunt.* Nec valet dicere loqui Pontificem de coniugijs consummatis, quia nullum est verbum, quo id indicetur. Præterea si in fauorem status clericalis, & cælibatus nequit Pontifex matrimonium fidelium ratum dissolueret, quomodo ob sedandas inimicitias, ob vitandam sterilitatem, aliæque minora mala hæc facultas censenda est concedi? Adde omnia argumenta, quibus Doctores oppositæ sententiæ mouentur ad asserendam hanc potestatem in matrimonio rato procedunt in matrimonio consummato. Si igitur in consummato matrimonio denegatur hæc potestas, etiam in matrimonio rato denegari debet. Ut ergo assumptum probemus, satisfaciamus sigillatim prædictis fundamentis.

Ad primum. Satis dubium est matrimonium ratum fidelium assumptum non esse ad significandam vniionem Verbi cum natura assumpta; potest enim hanc significare, sicut in plurium Doctorum sententia eam vniionem significat matrimonium infidelium consummatum, quinimo matrimonium in sua primæua institutione. Sed non obinde conuincitur in nullo casu solui posse, sed solum à posteriori, & tanquam à signo conuincitur ex se insolubile esse. Sed demus matrimonium ratum assumptum non esse ad significandam vniionem Christi cum natura assumpta, sed vniionem Verbi cum fidelibus per gratiam, inde solum sit matrimonium ratum solui aliquando posse, scilicet religionis ingressu, Deique dispensatione, non tamen ex dispensatione Pontificis. Ad secundum nego verba illa Christi *Matth. 19. Quos Deus coniunxit homo non separet,* non esse intelligenda de matrimonio rato. Sunt etenim, etsi principaliter de matrimonio consummato intelligantur. Nam ut ex contextu constat Christus Dominus voluit libellum repudij, & polygamiam plurium vxorum Iudæis permittit aufferre, & matrimonium in primæua suam statum reducere, ut constat ex illis verbis. *Non legistis quia qui fecit hominem ab initio, masculum, & feminam fecit eos, & propter hanc relinquet homo patrem, & matrem, & adhaerebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna.* Ex quo Exemplo concludit. *Quos Deus coniunxit homo non separet,* ut ritus proseguitur Basil. Ponce, *lib. 1. cap. 4. à numero 4.* Non igitur ex significatione vniionis hypostaticæ, sed ex natura primæua matrimonij statuta est à Christo eius indissolubilitas. Ad tertium dico, si ob vitanda aliqua inconuenientia fatendum esset pontificem potestatem habere dissoluenti matrimonium ratum, cum ferè eadem inconuenientia ex matrimonio consummato sequi possunt, ut expendentia facillè constabit, affirmandum esset circa matrimonium consummatum eadem potestate gaudere. Cum ergo circa matrimonium consummatum nullus affirmet, neque de matrimonio rato asserenda est. Quartum probat maximè probabilitatem illius opinionis, cui Pontifices adhærentes sæpè in matrimonio rato dispensant. Inde tamen non conuincitur omnino esse certum Pontificem hac gaudere potestate, sed solum esse valde probabile: quippe hæc probabilitas sufficit, ut Pontifices dispensando securè, tutè que conscientia procedant, nullumque errorem in praxi committant, tamen si speculatiuè loquendo errant, quod non est inconueniens; cum error non sit de iure, sed de facto, & non communi, sed particulari.

§. III.

Qualiter matrimonium infidelium solui possit?

- 1 Durante vtriusque infidelitate solui nequit.
- 2 Si vterque ad fidem conuertatur, etsi aliqui probabiliter censeant eorum matrimonium solui posse ex Pontificis dispensatione. Verius est oppositum.
- 3 Si vnus infidelis ad fidem conuertatur alio renuente conuerti, triplici in euentu coniugium dissoluitur.
- 4 Aliqui censent eo ipso, quo vnus ad fidem conuertitur, alio renuente conuerti, dissolui coniugium.
- 5 Verius est non dissolui, quousque fidelis secundum matrimonium contrahat.
- 6 Fit satis fundamento num. 4. adducto.
- 7 Vt fidelis conuersus licite secundum matrimonium ineat, debet ei constare infidelem nolle conuerti.
- 8 Si infidelis non discedit à fideli, nec eius cohabitatio cedit in contumeliam Creatoris, affirmant plures non posse fidelem dissolueri matrimonium alio inito.
- 9 Verius censo oppositum.
- 10 Satisfit fundamentis contrariis.
- 11 Matrimonium fidelis conuersi Ordine assumpto, non dissoluitur.
- 12 Item nec professione religionis dissoluitur tamen contrarium censeat Sanch.
- 13 Dissoluto matrimonio à fideli aliqui negant posse infidelem licite aliud matrimonium inire.
- 14 Verius est posse valide, & licite.

1 **M**atrimonium infidelium durante vtriusque infidelitate, tamen consummatum non sit, nullatenus solui potest. Quia nec solui potest auctoritate Principis, cui infideles subiiciuntur, cum in dissolutione matrimonij nullam à Deo potestatem accepterint, neque item auctoritate Pontificis, cum eius potestas extra Ecclesiam non extendatur.

2 Si verò vterque ad fidem fuerit conuersus, aliqui nec improbabiler censeant eorum matrimonium etiam consummatum auctoritate Pontificis dissolui posse causà intercedente: sic docuit Nauarr. lib. 3. constit. de conuers. infidel. cons. 1. aliàs 3. in solut. ad 1. dub. num. 12. Sanch. lib. 2. disp. 17. num. 2. Et mouentur, quia matrimonium infidelium etiam consummatum cum Sacramento non sit, non habet eandem firmitatem, ac matrimonium ratum fidelium, vt colligitur ex cap. fin. 28. quæst. 1. Et ex Innocent. III. cap. quanto de Diuort. vbi inquit matrimonium fidelium insolubile esse, quia est Sacramentum. Cum ergo infidelium matrimonium Sacramentum non sit, non sic erit insolubile. At matrimonium fidelium ratum solui potest auctoritate Pontificis iuxta probabilem opinionem, ergo etiam solui poterit matrimonium infidelium etiam consummatum. Sed oppositum verius, & probabilius est, sicuti ex communi sententia testatur Azor. 2. part. lib. 5. cap. 2. §. His postis. Egid. Coninch. disp. 26. dub. 5. num. 66. Basil. Ponce. lib. 9. cap. 4. num. 15. Nam matrimonium solui non potest nisi in casibus à iure expressis, vt inquit Panormit. in cap. ex parte de conuersione coniugat. vers. Nos autem. At nullibi est expressum matrimonium consummatum fidelium solui posse: illud autem matrimonium etsi in infidelitate fuerit contractum, iam est matrimonium fidelium, & consummatum, nulla ergo via solui potest. Neque obest, quod Sacramentum non sit, nam esto id admittamus, quod plures negant post vtriusque conuersionem, non inde efficitur solubile esse, cum nullas iam a sit casus, in quo à Christo solutio concedatur: conceditur autem prædicto matrimonio casu, quo coniux vnus ad fidem conuertatur alio renuente conuerti, in quo à matrimonio, quod est Sacramentum differt.

3 Quod si vnus infidelis ad fidem conuertatur alio renuente conuerti, coniugium quoad vinculum dissoluitur triplici in euentu. Primò, si infidelis non ob aliam causam legitimam, quam quia alter conuersus ad fidem est, discedat nolitque cum fideli habitare, habeatur expressè in capit. simili modo. Capit. si vxor. 28. quæst. 1. Cap. quanto. Et cap. gaudemus de Diuort. Secundò: si velit habitare contumeliam tamen creatori irrogans, quod præstat, si nomen Christi despiciat, eius laudes prohibeat, conuersionem domesticorum impedit, vt decidit cap. infidelis 28. quæst. 2. Et dicto cap. simili modo. Cap. quanto. Et cap. gaudemus. Tertiò si infidelis incitat fidelem ad aliquod peccatum committendum; quia tunc etiam indirectè Creatori irrogatur iniuria, vt colligitur ex cap. idololatria cap. non solum. Cap. si vxor. 28. quæst. 1. Et cap. quanto. Et cap. gaudemus de Diuortis. In his igitur euentibus ex Christi dispensatione à Paulo promulgata 1. Cor. 7. matrimonium dissoluitur, inquit enim Paulus. Quod si infidelis discedit, discedat: neque enim seruituti (id est con-

igij vinculo, quod seruitutem vocat) subiectus est soror, aut frater conuersus, quin possit ad alia vota transire: discessio autem infidelis physica, & moralis esse potest, & de vtraque Paulus locutus est, vt constat ex textibus allegatis. Discessio physica contingit, si nolit infidelis cum fideli habitare: moralis, si nolit habitare pacificè, sed Creatori irrogans contumeliam, cum enim Ecclesia potestatem non habeat contumeliam, meritò fidelem ab eius seruitute liberat.

4 Sed an eo ipso, quo alius ad fidem conuertitur, alio conuerti renuente dissoluitur coniugium? Non est constans Doctorum sententia. Nam Glossa in cap. quanto de Diuort. Et ibi Panormit. num. 6. & 7. Et in cap. gaudemus eodem. num. 15. Richard. in 4. dist. 39. art. 2. quæst. 2. Angel. verbo Matrimonium 3. num. 3. Rodrig. 1. tom. sum. cap. 250. affirmant, & videtur colligi ex Paulo 1. Cor. 7. affirmante ob discessum infidelis fidelem coniugij vinculo subiectum non esse, ergo à puncto discessionis solutus fidelis est. Et forè ob hanc causam dictum est in cap. infidelis 28. quæst. 2. contumelia Creatoris soluit ius matrimonij in eo qui relinquitor. Ratione verò probati hæc sententia potest, quia matrimonium à fideli relicto contrahi validè non potest priori matrimonio cum infideli non dissoluto. Cum igitur à puncto discessionis infidelis possit fidelis validè nouum matrimonium contrahere, necessariò dicendum est ab eo puncto matrimonium esse dissolutum.

5 Cæterum omnino dicendum est, prædictum matrimonium non dissolui, nisi fidelis secundum contrahat, ab eo enim puncto, & non antea, quo fidelis secundum matrimonium contrahit, primum dissolutum est. Sic D. Thom. in 4. dist. 39. quæst. 2. art. 5. Paludan. ibi quæst. 1. art. 2. conclus. 3. Maior quæst. unica. Sotus quæst. unica art. 4. Syluest. verb. Matrimonium 8. quæst. 10. casu 6. Armilla eodem. num. 63. Gregor. de Valent. disp. 10. quæst. 1. punct. 7. Coninch. disput. 26. n. 63. Sanch. lib. 7. disput. 75. num. 4. Rebell. 2. part. de obligation. iustit. lib. 3. quæst. 10. sect. 2. Basil. Ponce. lib. 7. cap. 48. num. 17. Et lib. 9. de matrim. cap. 4. num. 17. Gaspar Hurtado, disp. 8. de matrim. difficult. 13. num. 48. Et colligitur apertè ex cap. gaudemus de diuortis, vbi Innocent. III. inquit. Quod si conuersum ad fidem & illa conuersa sequatur, antequam per causas prædictas legitimam ille ducat uxorem, eam recipere compellatur. Si igitur post conuersionem ad fidem compellendus est fidelis recipere uxorem denuò conuersam, si matrimonium nondum est contractum, manifestè infertur vinculum primi matrimonij solutum non esse. Nam esto Glossa dicto cap. respondeat in fauorem fidei matrimonium dissolutum restitui iure postliminij, id verum esse non potest, cum matrimonium non nisi contrahentium consensu libero perficiatur: at conuersus ad fidem absque nouo consensu compellitur uxorem denuò conuersam recipere, si aliud matrimonium denuò contractum non sit.

6 Ad fundamentum oppositum respondemus; fidelem conuersum, alio in infidelitate perseverante, subiectum non esse matrimonij vinculo, non quia matrimonij vinculum solutum sit, sed quia eo non obstante nec tenetur cum infideli cohabitare, neque impeditur à nouo matrimonio contrahendo. Et in eo sensu dictum est in cap. infidelis contumeliam Creatoris ius matrimonij solvere. Ad rationem autem dico secundum matrimonium contrahi non posse, nisi primo dissoluto; quæ dissolutio fit, cum secundum contrahitur sicuti introductione formæ substantialis denuò aduenientis, præcedens expellitur.

7 Vt autem fidelis conuersus licite possit secundum matrimonium inire, debet ei constare infidelem nolle conuerti, quia non alià viâ hoc illi priuilegium conceditur, nisi quatenus infidelis ab eo discedit. Quapropter si commode fieri potest, debet prius moneri, & consultum esse, esto non necessarium, vt monitio coram testibus, & auctoritate Iudicis fiat, vt non solum in foro interiori, sed etiam in foro exteriori constet de obstinata infidelis voluntate, vt latius profertur Sanch. lib. 7. disp. 74. à num. 11. Basil. Ponce. falso referens Sanch. pro contraria sententia, lib. 9. cap. 4. num. 22. Coninch. disp. 26. dub. 5. num. 62. & colligitur apertè ex litteris Pij V. relatis à Sanch. Et ex litteris Gregor. XIII. quas Basil. refert.

8 Sed quid si infidelis non discedit à fideli conuerso, neque eius habitatio cedit in contumeliam Creatoris, aut est occasio, & incitamentum alicuius peccati, poteritne tunc fidelis conuersus dissolueri matrimonium alio inito? Affirmant Henriq. lib. 11. cap. 8. Rebell. 2. part. de obligat. iustit. lib. 3. quæstion. 10. sect. 2. Sanch. lib. 7. disputat. 74. vbi plures refert. Coninch. disput. 26. dub. 5. num. 62. Mouentur quia esto primis Ecclesiæ temporibus posset infidelis cum fideli habitare absque contumelia Creatoris, vel petractione ad peccatum, quinimo cum probabili spe conuersionis, ideoque dixit Paulus mulierem infidelem sanctificatam esse per virum fidelem, & e contra, hoc est dispositam sanctificari. At in præsentem tempore, quando infidelium animi sic obstinati sunt, vt forè nulla subfit spes conuersionis, eorum habitatio cedit in

in contumeliam Creatoris, & moraliter incitat suo exemplo coniugem, & domesticos ad peccatum. Ergo potest fidelis eo relicto matrimonium inire, quia verè infidelis moraliter discedit. Et confirmari potest ex Concilio Tolet. IV. can. 62. prohibente, ne vxor Iudæa ad fidem cōuersa cum viro Iudæo in infidelitate permanente habitet: quod decretum ad omnes fideles conuersos ex quacunque secta extendi firmanunt plures Doctores, quos refert, & sequitur Basil. Ponce, lib. 9. cap. 4. num. 10. Sanch. lib. 7. disp. 73. à n. 7. & segg. Quod si fidelis nequit cum infideli habitare, iam cogitur recedere, & consequenter videtur priuilegium à Paulo concessum sibi competere.

9 Cæterum verius existimo in prædicto casu fidelem conuersum non posse aliud matrimonium inire: quia hæc potestas dissoluendi coniugium conceditur fideli ex eo præcisè, quod infidelis discedat, vt constat ex verbis Pauli sæpè relatis. At ex eo præcisè, quod in sua infidelitate perseverare velit, non inferitur quod discedat nec physice, nec moraliter irrogando Creatori contumeliam, aut coniugem pertrahendo ad peccatum, vt ex eodem loco Pauli satis colligitur, dum consilium, ne fidelis infidelem dimittat, si infidelis velit pacifice cum eo habitare, sanctificatus est enim, &c. Supponiturque in cap. quanto. Et cap. gaudemus, de Diuortis. Quapropter nisi verbis, aut frequentu vsu suæ perfidiæ censetur moraliter coniugem, aut filios ad infidelitatem pertrahere, nullatenus censeo fidelem posse aliud matrimonium inire, tamen non teneatur cum infideli habitare: sic docent Syluest. verb. matrimonium 8. quest. 10. dist. 6. Nauarr. cap. 22. num. 49. Valen. de matrim. disp. 10. quest. 1. pun. 7. circa princ. Tolet. lib. 7. sum. cap. 7. n. 3. & alij plures relati à Sanch. lib. 7. disp. 73. num. 8.

10 Argumentis in contrarium respondeo, non solum primis illis Ecclesiæ temporibus, sed etiam in præsentis posse fidelem cum infideli habitare absque morali periculo peruersionis, sed potius cum spe fructus, vt in India, & Æthiopia contingit. Neque decretum illud Concilii Toletani vniuersale fuit, seu prouinciale suam dioccesim astringens, neque omnes ad fidem conuersos spectat, sed solum conuersos ex Iudaismo, imo neque hos, sed solum vxores in quibus ob subiectionem viri erat speciale periculum. Adde, esto omnibus conuersis esset hæc communicatio interdicta, non inde inferitur infidelem discedere sed discedere fidelem non ob infidelitatem alterius, sed ob singulare præceptum sibi impositum: quod cum per accidens sit, ius dissoluendi coniugium non concedit.

11 Superest tamen duplex difficultas: Prima, an prædictum matrimonium fidelis conuersi solui possit Ordine sacro assumpto, vel professione in religione emissâ? Supponimus non posse fidelem hos status assumere, quin ei de infidelitate obstinatione constet: quia vsque infidelis discedat, non habet ius fidelis conuersus statum diuersum assumendi, vt optimè ex communi sententia tradit Sanch. lib. 7. disputat. 76. numero 1. & segg. Quod si infidelis monitus conuersionem respicit, poterit conuersus fidelis ad Ordines, & Religionem transire, illis vero assumptis etiam postmodum infidelis conuertatur, non est ei fidelis conuersus restituendus, vt notauit Sanch. dicta disput. 76. num. 6. Aegid. Coninch. disput. 26. dub. 5. num. 62. quia iure, & legitime statum incompatibilem assumpsit, sicut si celebrato diuortio innocens ad religionem, vel Ordines transierit. Placet tamen mihi quod inquit Sanch. dicta disp. 76. num. 7. si tempore conuersionis infidelis primo conuersus nondum professionem emisserit, sed solum habitum assumpserit esse infideli conuerso restituendum; quia nondum assumpsit statum incompatibilem, & causa diuortij omnino cessat. Hoc supposito. Etsi aliqui Doctores non infirmæ notæ censeant Ordine sacro assumpto, vinculum matrimonij in infidelitate contractum dissolui: at communi sententia oppositum verissimè firmat, vt videre est apud Sanch. d. disp. 76. circa finem: quia nullibi inuenitur hoc priuilegium statui clericali concessum, maxime cum matrimonium ratum fidelium eo statu assumpto non dissoluatur.

12 Professione autem religionis pluribus relatis probat Sanch. d. disp. 76. num. 9. dissolui, & præcipue ratione motus, quia professio religionis soluit matrimonium ratum fidelium, quod est vinculum fortius, & efficacius, cum sit non solum contractus, sed Sacramentum, ergo dissoluet matrimonium consummatum infidelium. Argum. Textus in leg. de accusatiombus. 14. ff. de diuers. & tempor. prescript. Qui enim vincit vincentem, vincit victum.

Sed verius oppositum existimo cum Abulens. 1. Reg. cap. 8. quest. 63. & 74. Coninch. disp. 26. dub. 5. num. 65. Basilio Ponce, lib. 9. cap. 4. num. 19. Gaspar Hurtado de matrim. disput. 8. difficult. 14. num. 52. eo quod dissolutio matrimonij fieri non potest nisi ex Diuina concessione. At nullibi inuenitur concessum professione religionis dirimi matrimonium consummatum infidelium. Nam esto matrimonio contracto dirimatur, id prouenit, ne coniux conuersus cogatur vel cœlibem vitam degere, vel habitare cum infideli obstinato, & periculum

Ferd. de Castro. Sum. Mor. Pari. V.

peruersionis inducens, reddaturque ei conuersio onerosa. Quæ ratio omnino cessat religione assumpta, cum iam ipse liberè assumat vitam cœlibem. Non igitur ex priuilegio concessio dirimendi matrimonium alio matrimonio assumpto inferri potest dirimi religionis professione. Neque item censenda est hæc dissolutio concessa ex concessione dissolutionis matrimonij rati fidelium. Tum quia est casus diuersus. Tum quia non militat eadem ratio; aliàs sicut potest fidelis non obstante matrimonio rato ad religionem transire, poterit etiam infidelis conuersus post matrimonium consummatum, tamen alius conuertatur, quod merito ipsemet Sanch. disp. 76. n. 4. & 7. negat. Quare lex illa de accusatiombus. intelligenda est de casibus iure ordinario, & naturali contingentibus, non de iis, quæ à iure positiuo, & extraordinario proueniunt.

Secunda difficultas est, An dissoluto matrimonio à fidele conuerso possit infidelis non solum validè, quod certum est, sed licitè aliud matrimonium inire? Negat D. Thom. in 4. d. 37. quest. 2. art. 5. ad 3. Bonauent. ibi art. 2. quest. 2. Turrecremata in sp. simili modo 28. quest. 2. ad 3. argument. Basil. Ponce, lib. 9. cap. 4. num. 25. Plures relati à Sanch. disp. 77. num. 3. & 4. Ex his Authoribus alij censent non posse infidelem contrahere nouum matrimonium, nisi conuertatur, bene tamen subsequente conuersione, alij verò censent etiam post conuersionem indigere dispensatione. Ducuntur, quia infidelis reuolvens conuerti peccat in Deum, & in matrimonium, vt dixit Ambros. cap. si infidelis. 28. quest. 2. merito ergo non iure Ecclesiastico, sed Diuino arcetur à nouo coniugio contrahendo.

Rectius tamen Glossa in cap. fin. 28. quest. 2. verbo, & in matrimonio. Durand. in 4. d. 39. quest. 2. numero 25. Abulens. 1. Reg. 8. quest. 117. Henriq. lib. 11. cap. 8. num. 15. Et aliis relatis Sanch. lib. 7. disp. 77. num. 6. Gaspar Hurtado disp. 8. difficult. 13. in fine, censent licitè posse infidelem obstinatum dissoluto iam matrimonio à fidele aliud matrimonium inire. Quia nullo Textu, nec ratione firma ostendi potest ademptam illi esse hanc potestatem. Si enim mortuo fidele coniuge omnes fatentur posse nouum matrimonium inire, etiam poterit illud inire dissoluto coniugio per aliud matrimonium à fidele inicum, æque enim, ac per mortem dissolutum est.

§. IV.

Qualiter matrimonium fidelium solui possit?

- 1 Ordine sacro assumpto matrimonium etiam ratum fidelium non soluitur, sed solum professione Religionis.
- 2 Professionem solemnem dirimere ex se matrimonium ratum affirmant aliqui.
- 3 Alij censent ex iure Diuino positiuo.
- 4 Refellitur prædicta sententia.
- 5 Adstruitur sola auctoritate Pontificis à Christo accepta dirimi matrimonium ratum professione Religionis.

Diximus superius matrimonium consummatum nulla via solui posse, neque etiam ratum ex dispensatione Pontificis. Superest verò dicendum, an solui possit Ordine sacro assumpto, vel professione Religionis, & quo iure soluitur? Conueniunt omnes Ordine sacro assumpto matrimonium etiam ratum non solui, vt videre est apud Sanch. lib. 1. disput. 18. num. 9. Gutierr. cap. 54. de matrim. num. 6. & deciditur in extrauag. Antiquæ Ioann. XXII. de Voto, E contra verò professione Religionis dirimi matrimonium ratum omnes Catholici firmant, deciditque est in cap. de sponsatam, 27. q. 2. cap. decreti a legalia eadem causa, & q. & ex publico. Cap. ex parte tua de conu. coniugat. extrauag. Antiquæ. Ioann. XXII. de Voto. & in Trident. sess. 24. can. 6. ibi: Si quis dixerit matrimonium ratum non consummatum per solemnem professionem alterius coniugis non dirimi, anathema sit. Quocirca emissionem votorum, quibus nec solemnem professio constat, nec verum Religiosum constituunt, nequaquam matrimonium ratum soluitur, vt constat ex suprad. extrauag. Antiquæ de Voto. Et tradit Sanchez, & Gutierr. supra. Vnde vota emissâ à quibusdam tertij Ordinis D. Francisci, & Dominici, quæ solemnitas non sunt, nec Religiosum proprie constituunt, nequaquam matrimonium ratum valent dissoluere. Sectus de iis qui in communi viuunt, & veram emittunt professionem, vt bene aduertit Sanch. dicta disp. 18. num. 4. Gutierr. cap. 54. num. 2. Basil. Ponce, lib. 9. cap. 8. De votis religiosorum ordinum militarium Sancti Iacobi, Alcantaræ, Calatræ, qui nec viuunt in communi, neque illis excluduntur à coniugio, satis certum videtur matrimonium non solui, cum matrimonium consistere possit cum eorum professione. Solum de Equitibus professis in Ordine Sancti Ioannis est controuersia, an eorum professio matrimonium ratum dissoluat: Qui censent eorum professionem veram, & proprium statum religiosum non constituere, consequenter negabant dissolui, sicuti docuit Dominic. Sotus in 4. d. 27. quest. 1. art. 4. vers. Quocirca.

Et lib. 7. de iustit. & iure, q. 5. art. 3. ad 3. Sarmiento, lib. de red-
diti. Ecclesiast. 4. p. c. 1. num. 13. At cum communis sententia
merito defendat hos Equites vere Religiosos esse, & ex alia
parte eorum votum castitatis cum matrimonij usu non posse
subsistere, consequenter affirmat eorum professionem ma-
trimonium ratum dissoluere: sicuti docent Nauarr. lib. 3. Con-
sult. tit. de conuers. coniugat. cons. 1. alijs 2. Henric. lib. 11. de matr.
c. 8. num. 6. Coidub. in sum. quast. 178. Barbosa Rubrica ff. so-
luto matrimonio. 2. p. num. 82. Sanch. lib. 2. disp. 18. num. 8. Gu-
tier. c. 54. n. 7. Basil. Ponce, lib. 9. c. 7. n. 3. Azor. t. 1. lib. 13. cap.
6. quast. 4.

2 Sed quo iure professio solemnium matrimonium dirimat,
variant Doctores, vt videre est apud Sanch. lib. 2. disputat. 19.
per totam. Nam aliqui affirmant professionem ex se hanc
vim dissoluenti matrimonium habere, vt pote quæ constituit
statum perfectiorem, & cum matrimonio repugnantem, &
ex alia parte est mors spiritualis iuxta illud Pauli ad Colossens.
3. Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Chri-
sto in Deo. Ergo potens est dirimere matrimonium carna-
le saltem ratum. Sic docent D. Thom. in 4. d. 27. quast. 1. art. 3.
quast. 2. corp. Richard. eadem d. art. 2. q. 2. Durand. quast. 2.
num. 9. Bellarm. lib. 2. de monachis, capit. 38. Couaruu. 4. de-
cret. 2. part. c. 7. §. 4. num. 7. & alij relati à Sanch. dicta disp. 19.
num. 1.

Verum hæc sententia nullo firmo fundamento nititur, nam
si ob perfectionem status, & quia est mors spiritualis haberet
professio vim dirimendi matrimonium ratum ex natura sua,
& consummatum dirimeret, eademque efficacia concedenda
esset statui clericali, & episcopali, quam tamen nullus
ex supradictis Doctoribus audeat admittere. Ratio verò à prio-
ri est manifesta; nam professio religiosa consistere potest cum
matrimonio non solum rato, sed consummato, vt contingit
cum ex consensu coniugis, vel diuortio facto alter proficitur.
Sunt enim traditiones diuersæ. Ergo ex natura rei, & seclia
Christi, & Ecclesiæ institutione, nequaquam professio mat-
rimonium ratum valet dirimere.

3 Secunda sententia attribuit professionem hanc vim dissol-
uendi matrimonium ratum ex iure Diuino positiuo, credit
enim Christum Dominum statui religioso hanc vim concessisse:
sic docent pluribus relatis Sanch. lib. 2. de matrim. disp. 19.
n. 3. Gutier. lib. 1. canon. q. cap. 17. num. 26. 35. & 43. Et de ma-
trim. cap. 54. numer. 8. Basil. lib. 9. capit. 5. Ducuntur, quia nullo
positiuo, & Ecclesiastico iure inuenitur concessum professioni
religiosæ, vt matrimonium ratum dirimat, sed omnes Tex-
tus de hac materia loquentes supponunt aliunde concessum,
scilicet à Christo Domino, à quo hæc traditio in Ecclesia de-
riuaata censetur. Vt videre est in cap. desponsatam. 26. que-
stion. 2. ibi enim (inquit Eusebius Pontifex) desponsatam puel-
lam non licet parentibus alij viro tradere; licet tamen illi mo-
nasterium si voluerit eligere, hac enim iuris statusi declara-
tio fuit, & non illius prima constitutio. Idem constat ex cap.
ex publico de conuers. coniugat. vbi Alexand. III. ex sacri elo-
quij interpretatione hanc efficaciam deducit. Et Innocent.
III. in cap. ex parte eodem tit. inquit. Quod etsi possit non in-
consultè videri, quod ex quo matrimonium inter legitimas per-
sonas per verba de presenti contrahitur, illis viuentibus in
nullo casu possit dissolui, vt viuente reliquo alter ad se-
cunda vota transiret, etiam si vnus fidelium, inter quos
est ratum coniugium fieret hæreticus, & nollet permanere cum
altero sine contumelia Creatoris, nisi forte secus fieret ex reue-
latione Diuina, qua superat omnem legem, sicut à quibus-
dam Sanctis legitur esse factum. In quo decreto expendenda
sunt illa verba, in nullo casu, & illa, nisi ex reuelatione
Diuina. Idem traditur in c. verum, eodem tit. Confirmant
prædicti Doctores suam sententiam varijs exemplis. Primò
exemplo Ioannis Evangelistæ, quem Christus Dominus ex
nuptiis ad Apostolatam vocauit, teste Beda in præfat. in Euan-
gel. Ioan. Ruperto. 2. lib. in Ioann. Antonin. 3. p. sum. tit. 1. Et p. 3.
Histor. tit. 5. Lyra ad locum Ioan. de nupt. vbi inquit, dicitur
communiter, quod hæc nuptia fuerunt Ioannis, à quibus
eum Christus vocauit ante consummationem matrimonij, ex
hoc in Ecclesia obseruatur, quod ante carnalem copulam potest
licet alter coniugum intrare Religionem. Secundò adducitur
Tecla, quam ante matrimonium consummatum Paulus con-
uertit teste D. Ambrosio, lib. 2. de Virginib. parum à princ. Epi-
phanio hæres. 58. August. lib. 30. contra Faustum. Terriò de Va-
leria refert Martial. epist. 2. ad Tolosanos. c. 8. cum esset sponsa
Regis terrestris, facta est sponsa regis celestis per meam predica-
tionem virginis amentis, & corporis Deo deuouens. Quartò
Iulianus Martyr ab sponsa Basilica separatus est, & monachus
factus, prout refert ex Metaphraste, Surius in eius vita men-
se Ianuario. Quintò de Macario, Alexio, Cæcilia, Amnon, & alijs
tradit Gratian. c. scripsit. 27. quast. 2. Ratione vero sic fua-
detur. Dissolutio matrimonij rati esse non potest nisi à Christo
Domino immediatè, vel ex eius autoritate: at nullibi con-
stat Christum Dominum hanc autoritatem dissoluenti ma-
trimonium per professionem religiosam Pontifici tribuisse,

potius quàm per statum clericalem, aut cœlibatam. Ergo fa-
tendum est non à Pontifice, sed à Christo hanc prouenisse dis-
solutionem.

4 Sed neque hanc sententiam probandam censeo: nam
si Christus Dominus hanc efficaciam statui religioso concessisset,
cum statum hunc non solum professio vororum solemnium,
sed etiam simplicium, & quæ ex voluntate Prælati dis-
solui possunt, constituit, vt definitum est à Gregor. XIII. in
bulla quæ incipit. Quanto fructuosius edita anno 1582. ex hu-
ius status assumptione matrimonium ratum dissoluetur: cum
solemnitas vororum solo iure Ecclesiastico introducta sit. Hæc
sequelam immerito concedit Basil. Ponce, lib. 9. cap. 6. Tum
quia Conc. Trident. sess. 24. can. 6. hunc effectum professioni
solemni attribuit, ibi: Si quis dixerit matrimonium ratum, &
non consummatum per solemnem Religionis professionem alte-
rius coniugum non dirimi, anathema sit. Cum igitur expref-
serit solemnem, tacitè non solemnem exclusit. Vnde Ioan.
XXII. in extrauag. Antiqua de voto, expresse decidit votis
simplicibus matrimonium non dirimi, & licet Innocent. III.
& alij Pontifices non exprefserint verbum solemne, sed so-
lùm dixerint per professionem regularem matrimonium
solui, id factum est, quia eo tempore nulla erat professio
regularis, quæ solemnitas non esset. Neque his aduersantur
exempla illorum Sanctorum adducta. Non primum, nam
verius est Ioannem Evangelistam non adfuisse vt sponsum
in illis nuptiis Cana Galilææ, sed vt discipulum, vt optime
probat Cardin. Tolet. in cap. 2. Ioan. à num. 13. Cæsar Ba-
ronius tom. 1. anal. à num. 31. fol. 106. neque ex illis nup-
tijs ad Apostolatam vocatus est, cum constet ex Matth. 4.
& Marci 1. ante illud tempus fuisse vocatum. Neque decebat
ex illis nuptiis, quas approbare intendebat sponsum ad se
vocare nuptiis dissolutis. Gratis verò concessio exemplo non
inde inferitur neque vinculum matrimonij solum esse, ne-
que Ioannem Evangelistam castitatis votum emisisse, neque
ex consensu alterius coniugis separationem non fuisse fa-
ctam, neque Christum Dominum usum non fuisse sua pote-
state excellentiæ absque eo, quod regulam in posterum ser-
uandam tradiderit. Secundum exemplum S. Teclæ non est ad-
rem, siquidem eius coniugium erat cum infideli, à quo etsi cõ-
summatum esset merito potuit separari, præcipue cum verissi-
mè sit non potuisse cum eo habitare absq; contumelia Crea-
toris, siquidem ab ipso sponso damnata fuit, feris, & igni
obiecta. Minus congruit tertium exemplum de Valeria, cum
ex consensu sponsi castitatem seruauerit, prout ipsemet Mar-
tial. citato loco refert. Et idem dicendum est de Iuliano, &
Basilica, cum satis probabile sit ex mutuo consensu se separasse,
& castitatem seruare voluisse, quod fieri poterat, etsi mat-
rimonium consummatum esset: neque ex illorum historia col-
ligi potest vel vinculum matrimonij solum esse, vel ipsos
professionem non emisisse. Eadem responsio applicanda
est ad exemplum Amonij, Cecilie, Macharij, & aliorum. Ale-
xius verò Romanus esto non ex consensu sponsæ disces-
serit; discessit tamen ex Diuina reuelatione quæ superat omniem
legem, vt dixit Innocent. in cap. ex parte. De conuers. coniugat.
neque ob illius discessum fuit coniugium solum, vt satis
indicant illa verba sponsæ, quæ post eius mortem prorulit:
Tot annos propter te vixi solitaria, & hodie vidua relinquitur.
Ad rationem verò adductam concedo ex nullo iure scripto
colligi posse, potius Pontifici concessam fuisse facultatem dis-
soluendi matrimonium ratum per professionem religionis,
quàm per statum ordinis, aliumve perfectiorem. Ex facto tamen
ipso iuncta Ecclesiæ traditione satis colligi hanc pote-
statem statui religioso restrictam esse. Adde non videri im-
probabile cuiilibet alteri statui perfectionis hanc vim dissol-
uendi matrimonium ratum concedere potuisse.

5 Superest ergo dicendum professionem religionis hanc
vim dissoluenti matrimonium ratum habere autoritate
Pontificis à Christo Domino accepta, quam autoritatem
Pontifici communicatam esse ex traditione Ecclesiæ à tem-
pore Apostolorum collegimus, decebat namque Christum
Dominum suo Vicario relinquere potestatem instituendi ali-
quod statum perfectionis, quo matrimonium ratum dissolue-
retur: cum enim certum ex fide sit professionem religiosam
matrimonium ratum solui, probatumque est id non posse ex na-
tura professionis prouenire, neque etiam immediatè ex insti-
tutione Christi, restat dicendum, vt proueniat ex institutio-
ne Pontificis per autoritatem à Christo Domino accep-
tam. Præterea compertum est professionem religiosam
matrimonium contrahendum dirimere non ex iure Diui-
no immediatè, sed Pontificio prouenire, idèoque aliquan-
do contingit in Societate Iesu professionem religiosam vo-
torum simplicium non diremisse matrimonium contrahen-
dum, sed hanc vim habuisse à tempore Gregor. XIII. per ex-
trauagantem Ascendente Domino. Ergo neque ex iure Diui-
no, sed Pontificio immediatè habet quod dirimat mat-
rimonium contractum: cum enim facilius sit impedire effectum
contractus antequam fiat, quàm eius natura dissoluere post-
quam factus est, vt decidit Textus in cap. quatuor modum, de
iureiu

incurando. Si igitur ex iure Diuino dirimeret professio matrimonium contractum, potius respectu contrahendi hanc vim haberet, quam cum non habeat, sed solum ex iure Pontificio, asserendum est ex iure Pontificio prouenire professioni religiosæ vim, & efficaciam matrimonium ratum dissoluenti. Atque ita docent Hostiensis, cap. ex publico, verbo consummatum de conuers. coniugat. Et ibi Ioann. Andr. n. 9. Anton. n. 16. Ancharan. repert. super caput canonum, n. 28. de constit. Felin. cons. 16. n. 19. Gandauo quodlibet. 5. q. 35. Michaël de Medina lib. 5. de sacror. homin. contin. c. 86. & seq. Leonard. Lessius lib. 2. de iust. cap. 41. dub. 8. num. 69. Coninch. disp. 26. dub. 3. concl. 4. n. 37. Gaspar Hurtado, disp. 8. difficut. 4. n. 17. Francisc. Suar. 3. t. de relig. lib. 9. c. 6. per totum, præcipue à num. 20. Paul. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. 3. p. cap. 6. à n. 3.

§. V.

De tempore concesso coniugibus ad deliberandum de Religionis ingressu.

1. Quid in hac parte iure decretum sit?
2. Bimestre concessum est ad ingressum in nouitiatum.
3. Potest Iudex compellere ingredientem, ut vel professionem faciat, vel ad coniugem reuertatur.
4. A quo puncto bimestre computandum sit?
5. Auctoritate Iudicis potest hoc bimestre arctari, vel prorogari urgente causa.
6. Bimestri transacto adhuc potest coniux incontinenti Religionem ingredi.
7. Omnibus coniugatis hoc bimestre concessum est, tamen si de ingredienda religione non cogitauerint.

1. **D**iximus §. præcedenti licere coniugibus ante consummatum matrimonium religionem ingredi. Superest videndum quanto tempore negare sibi inuicem consummationem possint, ut liberum habeant transitum in religionem? Qua in re respondere Alexand. III. in cap. ex publico ac conuers. coniugat. Episcopo Buxiensis, apud quem vir quidam conquirebatur, quod eius vxor, quæ diu litigauerat de matrimonij valore, & condemnata adhuc renuebat cum eo habitare prætextu religionis ingrediendæ. Mandamus, inquit Alexand. quatenus si prædictus vir eam carnaliter non cognouerit, & eadem ad religionem transire voluerit, recepta ab ea sufficienti cautione, quod vel ad religionem transire, vel ad virum suum redeat intra duorum mensium spatium debeat, ipsam absoluat, &c.

2. Ex quo decreto manifestè constat bimestre concessum esse coniugi, qui matrimonium non consummauit ad deliberandum de Religionis ingressu. Et licet Abbas disto c. ex publico, n. 11. præposit in cap. in. 55. dist. Nauar. cap. 16. num. 27. & alij censuerint prædictum bimestre concessum esse ad ingressum Religionis cum effectu, scilicet ad professionem, ut constat ex cap. ex parte eodem tit. de conuers. coniugat. At longè verius est ad solum ingressum in nouitiatum concedi, ut pluribus relatis docent Henric. lib. 12. cap. 5. n. 8. Sanch. lib. 2. de matr. disp. 24. num. 4. & seqq. Gutierr. de matr. cap. 54. num. 11. Basil. Ponce, lib. 9. c. 9. num. 2. Coninch. disp. 26. dub. 4. num. 47. & 48. Gaspar Hurtado disp. 8. de matr. difficut. 8. eo quod sine manifesto Textu, & ratione recedendum non sit à iure concedente annum nouitiatum ante professionem. Et licet in cap. Ad Apostolicam, de regularib. concedatur, ut hic annus tum ex consensu Nouitij, tum religionis coarctari possit, nullibi tamen inuenitur, quod ex consensu coniugis marentis in sæculo coarctetur. Et certè illis in locis vbi Tridentin. receptum est, omnino verissimum est imo prædictos duos menses non pro professione, sed pro assumptione habitus esse intelligendos, concedendumque esse integrum nouitiatum annum iuxta decretum. sess. 25. cap. 15. de regul. A quo decreto solum eximit eos, qui monasterium in commendam accipiunt, qui post sex menses tenentur ibidem profiteri, vel commendam renunciare: ut dicitur dicta sess. 25. cap. 21. præsumunt enim ij satis religionem agnoscere, & religioni notos esse; quod secus procedit in coniugibus, qui regulariter nunquam de Religionis cogitant, & sæpe ob odium coniugis religionem amplectuntur, ut refertur cap. ex parte de conuers. coniugat. Et cap. veniens. Qui clerici, vel vouentes. Quare si coniux, cum annos pubertatis attingit religionem ingreditur, tenetur coniux in sæculo manens expectare vsque ad 16. annum, quo possit professionem emittere, ut ex declaratione Concilij aduertit Basil. Sanch. & alij supra. Neque obest quod in cap. ex parte ingressus pro professione sumatur, quia ille Textus est diuersi Pontificis, scilicet Innocentij, & nomen ingressus aliquando assumptionem habitus, aliquando professionem significat.

3. Quod si ingrediens religionem ibidem profiteri renuat, & aliam amplecti velit, ne coniugi relicto præiudicium sit, potest Iudex compellere designato termino peremptorio, ut in vna Religione profiteatur, vel ad virum redeat, ut opti-

Ferd. de Castro. Sum. Mor. Part. V.

mè notarunt Henric. lib. 12. c. 5. num. 8. in fine. Sanch. disp. 24. n. 9. Gutierr. de matr. c. 54. n. 13. Coninch. disp. 26. dub. 4. n. 45. Basil. Ponce d. lib. 9. c. 9. in fine n. 10.

4. A quo autem puncto bimestre computandum sit? Communiter Doctores asserunt computandum esse à die matrimonij contracti. Nam etsi in dicto cap. ex pul. ico de conuers. coniugat. bimestre computatum non fuit à die contracti matrimonij, cum longum tempus præcesserit post bimestris concessionem, sed à die per Iudicem designato, id factum est; quia illa mulier prætendebat matrimonium esse nullum, ac valido declarato bimestre illi fuit designatum, quod duobus mensibus communiter occurrentibus compleitur, sicuti ex communi latè probat Sanch. dicto lib. 1. disp. 24. à n. 3. Basil. Ponce, lib. 9. c. 9. à n. 4.

5. Grauior tamen est dubitatio, An auctoritate Iudicis possit hoc bimestre coarctari, vel prorogari? Affirmant communiter Doctores, quos refert, & sequitur Sanch. d. disp. 24. n. 12. Gutierr. c. 54. n. 16. Basil. Ponce, lib. 9. c. 9. n. 8. & sequentib. Nam hoc bimestre esto à lege præscribitur ministerio Iudicis imponendum; tempus tamen à lege præscriptum, & maxime imponendum per Iudicem ex causa videnti coarctari, vel prorogari potest. Ex leg. 2. qui pro tribunali ff. de sentent. & re iudicata. Et ibi Bart. n. 4. Molin. lib. 2. de primogen. c. 14. n. 19. Et pluribus comprobatur Basil. d. cap. 9. n. 8.

6. Bimestri autem transacto non ita arctatur coniux ad reddendum debitum consummandumque matrimonium, ut nequeat, si velit Religionem ingredi, quia dum consummatum matrimonium non est, electio itatus religiosi conceditur, ut tradunt ex Innocent. Cardinali, Hostiensis, Butrio, & alijs Sanch. lib. 2. disp. 24. n. 27. Gutierr. c. 54. n. 19. Coninch. disp. 26. dub. 4. n. 49. Gaspar Hurtado disp. 8. difficut. 8. n. 30. & colligitur ex cap. ex publico de conuers. coniugat. ut benè ponderat Coninch. supra.

7. Quibus verò hoc bimestre concedatur? communis est sententia omnibus coniugatis concedi, tamen si de religione ingredienda propositum non habeant, eo quod illud habere possunt, & casu quo religionem non ingrediantur maiori affectu postmodum coniunguntur, quia desideria dilata crescant. Ob quas rationes fuisse hoc bimestre concessum asserunt Glossa in c. coniuges. 27. q. 2. verbo primum. Syluester verbo debitum, q. 1. causa 4. Rosella ibidem num. 2. Armilla, n. 5. Et plures referens Sanch. lib. 2. disp. 24. num. 25. Basil. Ponce, lib. 9. c. 9. n. 7. Sed verius exillimo cum Angelo, verbo debitum, n. 14. Coninch. disp. 26. dub. 4. num. 46. Gaspar Hurtado dicta disp. 8. difficut. 8. hoc bimestre solum concedi iis coniugatis qui animum habent religionis, capellendæ. Ducor, quia à puncto contracti matrimonij tenentur coniuges sibi inuicem reddere debitum, nisi iure Pontificio ob bonum religionis aliquo tempore hæc obligatio suspendatur. At nullis alijs coniugibus inuenitur suspensa, nisi iis qui de religionis ingressu tractant, ut constat ex cap. ex publico de conuers. coniugat. vbi hoc bimestre, & non alibi inuenitur concessum. Ergo, &c.

§. VI.

De probationibus requisitis, ut matrimonium contractum nullum esse iudicetur.

1. In foro conscientie nulla alia probatio præter testimonium ipsorum contrahentium requiritur.
2. In foro externo insufficientis est contrahentium testimonium etiam de ficto consensu.
3. Que sint coniectura ficti consensus late examinatur.
4. Si matrimonium dissoluedum sit ob impedimentum affinitatis, vel consanguinitatis vnico testi non est fides adhibenda necessario.
5. Non est licitum regulariter coniugibus propria auctoritate recedere, etiam dum constat nullum esse matrimonium.

1. **I**n foro conscientie nulla alia probatio videtur requisita præter testimonium ipsorum contrahentium. His enim fides adhibenda est; nisi aliunde colligatur manifesta deceptio, cum in hoc foro sola salus deponentium spectetur, ut notauit Coninch. disput. 26. dub. 6. in princip. Couaruu. 4. decret. 1. part. cap. 4. §. 1. num. 9. Et 2. part. cap. 2. num. 2. Menoch. de presump. lib. 1. presump. 77. num. 16. Et lib. 3. presump. 1. numer. 29. & 37. Et consil. 385. à n. 21. volum. 4. Sanch. lib. 2. disp. 45. num. 2.

2. At in foro externo insufficientis est contrahentium testimonium, ut matrimonium contractum dissoluatur, tamen si causa dissolutionis sit fictio consensus. Nam esto hæc causa ut potè interna solum ei qui eam opponit nota esse possit, eius tamen probatio eliditur matrimonio exterius contracto, ut colligitur apertè ex cap. per tuas de probation. ibi: Nihil indignum est iuxta legitimas sanctiones, ut quod quisque sua voce lucidè protestatus est, valeat proprio testimonio infirmare.

H 3

Quo

Quocirca nisi aliæ coniecturæ adfint, quæ fictionem adfuisse cerè moraliter persuadeant, pro matrimonij valore standum est, vt tradunt Sotus in 4. d. 27. *quæst. 1. artic. 3. propos. 1.* Nauarr. *capit. 22. numero 82.* Couaruu. 2. *part. decret. capit. 2. numer. 4.* Sanch. *lib. 2. disput. 45. num. 3.* & seqq. plures referens.

3. Coniecturæ autem huius ficti consensus aliquæ referuntur. Prima si cum vir protulit verba consensus incontinenti reuocat, præsumi potest per inadvertentiam, & inconsiderationem ea protulisse, iuxta Textum in *cap. præerea, de testibus cogendis*: sicuti tradit aliis relatis Sanch. *dicta disp. 45. numero 6.* Quod stante decreto Tridentini, vix locum habere potest, cum Parochus teneatur contrahentium consensum diligenter explorare, vt bene aduertit Coninch. *disp. 26. dub. 6. numer. 70.* Secunda, si post contractum matrimonium pauld post affirmet se fictè consensisse, & matrimonium aliud ineat, quia non est præsumendum ita citò reuocatum consensum præstitum, & cum damno prioris vxoris ad alias nuptias transiturus: quod à fortiori procedit, si ad Ordinem sacrum ascendat, vel Religionem ingrediatur. Credi enim non debet hos status ita perfectos assumpturus grauissimum peccatum mortale committens. Sic Angelus, *verbo Matrimonium 2. num. 16.* Syluest. *eodem 4. quæst. 9. dicto 1. & 1.* Nauarr. *cap. 12. num. 77.* Sanch. *lib. 2. disp. 45. num. 7.* Caterum verius censeo hanc coniecturam ficti consensus plenam non præstare probationem. Qui enim ausus est Sacramentum matrimonij eludere, & coniugem decipere, quid mirum si audeat Ordinem, vel religionem contra legitimas sanctiones allumere. Quare nisi aliæ causæ adhibeantur ficti consensus, hanc insufficientem iudicarem, vt bene notauit Coninch. *disp. 26. dub. 6. num. 71.* Tertia si coniux asserens fictè consensisse disparis conditionis sit ab alio tum in diuitiis, tum in nobilitate, satis præsumi potest fictum consensum præbuisse inquit Menoch. *de præsumptionib. lib. 3. præsumpt. 1. num. 35.* Et *conf. 385. num. 20. volum. 4.* Couaruu. 4. *decret. 2. part. cap. 2. num. 4.* Victoria *de matrim. num. 249.* Palacios in 4. d. 28 *disp. 1.* Sed neque hanc crediderim sufficientem coniecturam ficti consensus, cum sæpè videamus viros cæco amore ductos coniuges pauperes, & ignobiliores assumere, vt bene notauit relatis Rossella, Nauarr. Syluest. & Bartholom. à Ledesma Sanchez *dicta disp. 45. numero 8.* Vnde etsi fœminæ permitti possit ex vi huius testimonij in foro conscientiæ alteri nubere; at viro in foro externo nequaquam permittendum est, vt rectè dixit Coninch. *dicta disp. 26. dub. 6. num. 71.* Quarta si testimonium ficti consensus comitetur metus grauis, etsi per se insufficientis ad irritandum matrimonium, quia tunc illa citissima manifestatio ficti consensus simul cum metu morale certitudinem inducunt defuisse verum animum contrahendi. Sic Sotus in 4. *disp. 27. quæst. 1. artic. 3. propos. 1.* Bartholom. à Ledesma. *dub. 19. de matrim.* quos refert, & sequitur Sanch. *lib. 2. disput. 45. numer. 12.* Coninch. *dicta disput. 26. dub. 6. num. 71.* Et hanc coniecturam probandam censeo, maximè si ex parte puellæ contingat. Quinta refertur, si vterque coniux fateatur fictè consensisse, quia ficti consensus nulla alia lucidior probatio haberi potest, iuxta doctrinam Baldi in *leg. fin. numer. 21. Cod. de Hæredib. institutendis.* At hæc coniectura mihi insufficientis videtur, cum sæpè contingat vtrique coniugi matrimonij contracti pœnitere, qui si hac via illud dissoluere possent multis fraudibus pateret ostium. Facilius enim credi potest, vt rectè inquit Coninch. *dicto dub. 6. num. 71.* eos tunc mentiri, quam antè fictè matrimonium contraxisse, præcipue si publice contractum est, vel consummatum. Debent ergo aliam causam sui ficti consensus exhibere. Sexta, quam Doctores plures sufficientem iudicant, alij insufficientem asserunt est protestatio contractum matrimonij antecedens. Si enim asseror ficti consensus protestatus fuerit antecederet ad matrimonium se fictè consensurum, censent Ioan. Andreas, Calderinus, Petrus de Ledesma, Manuel Rodriguez relati à Sanch. & Gutierr. *locis statim referendis* sufficienter probare inualidè contraxisse. Econtrà Glossa in *cap. tua de sponsalibus. verbo Mulierem* communiter approbata à Doctoribus teste Couaruu. 14. *decret. 2. part. cap. 2. in princip. num. 3.* Nauarr. *cap. 12. num. 78.* Mascard. *de probationib. conclus. 1243. numero 10.* & sequentibus prædictam protestationem non prodesse, sed ab ea fuisse recessum facto contrario, scilicet matrimonij contractu. Sed communis sententia, quam multis allegatis tradunt Couaruuas, Mascard. *ubi supra*, Thom. Sanch. *disput. 44. num. 19.* Gutierr. *de matrim. cap. 52. num. 2.* prædictas sententias conciliant, vt prima procedat, si protestatio facta est altero coniuge sciente, & consentiente; secunda, si facta est protestatio altero coniuge ignorante, vel repugnante. At vt rectè aduertit Coninch. *dicta disput. 26. dub. 6.* scientia alterius coniugis non infert recessum à protestatione, quia consensum non inducit magis quam ignorantia, sed solum præstat, ne contractus factus iniuriolus sit alteri contrahenti: Quapropter perquirendæ sunt diligenter causæ, quæ ad prædictam protestationem mouent, quæ si moraliter loquendo inducant dissensum, & hæc tempore contractus perseuerat,

inualidus iudicari debet contractus, vt contingit si ad matrimonium metu cadente in constantem virum cogaris, & clam contra testibus protestari non consensurum, nullatenus contractu celebrato celsendus es à protestatione recessisse, vt colligitur ex *cap. Lotharios 3. quæst. 2.* Et *cap. 1. de his que vi, metu, & causa fiunt.* Et ibi Glossa, & Doctores communiter teste Sanch. *lib. 2. disput. 45. num. 22.* Mascard. *concl. 1243. m. 13.* Et Gutierr. *dicto cap. 52. n. 4.* prædictam doctrinam comprobantibus auctoritate Dini in *leg. qui in aliena ff. de acquirenda hereditate.* Notanter dixi, si causa protestandi, & dissentendi tempore contractus perseuerat, nam si cessauit, præsumi potest à protestatione recessisse, ideòque si metu ductus protestatus es, dissensum, & sic contraxisti inualidus est contractus. At si post contractum copulam liberè habuisti censeris à protestatione recedere, & matrimonium denudè contrahere illis in locis, vbi Tridentin. receptum non est, & matrimonium clandestinè contrahi potest, vt colligitur ex *cap. in super 4. Qui matrimonium accusare possunt.* Secus verò vbi est Tridentinum receptum, & matrimonia clandestina nulla sunt, sicuti notat Nauarr. *cap. 22. num. 78.* Gregorius Lopez, *leg. 3. verbo carnaliter, tit. 4. part. 4.* Sanch. *lib. 2. disp. 45. num. 21.* & 23. Gutierr. *cap. 52. num. 10.*

4. Hucusque dictum cum agitur de dissoluendo matrimonio ob defectum consensus; Si autem ob impedimentum aliquod affinitatis consanguinitatis &c. lis intentetur, vnico testi fidem non necessariò adhibere debes, imò nec potes, vt propter eius testimonium vel matrimonium dissoluatur, vel debitum petenti denegetur, quia iura matrimonij possidentis non debent minui ob probationem tantum probabilem, vt constat ex *cap. cum à nobis de Testibus, & attestacionib.* Solum enim illud testimonium te obligat ad veritatem diligenter inuestigandam; ea autem diligentia facta, si noua probatio non superueniat, qua impedimentum plenè probetur dubium deponere debes, & in matrimonio, eòque vsu perseuerare. Sicuti pluribus firmat Sanch. *dicta disput. 45. de num. 24.* Doctores namque communiter conueniunt ad probationem impedimenti, quæ pro dissoluendo matrimonio necessaria est debere duos testes omni exceptione maiores concurrere ex *cap. super eo. cap. cum à nobis de Testibus, & attestacionib.* Hi autem censentur etiam consanguinei si probata vitæ sint, & matrimonium illis esset expediens: tunc enim eorum testimonium de matrimonij impedimento nulla exceptione repelli potest, sicuti repelluntur domestici in *cap. in litteris, de Testib.* vt bene docuit Gutierr. *de matrim. cap. 44. præcipue à num. 83.* Quinimo ipsimet contrahentes, vel alter eorum, si constaret matrimonium cupere sufficientes essent, vt eis deponentibus de impedimento fides adhiberetur, maximè si cum eorum depositione fama concurreret, vt aduertit Sanch. *d. lib. 2. disp. 45. num. 34.* Coninch. *disp. 26. dub. 6. concl. 3.*

5. Ad extremum aduerte esto concurrant illæ coniecturæ, quæ fictum consensum interfuisse demonstrant, vel illæ probationes, quæ impedimentum adesse concludunt adhuc non licere coniugibus propria auctoritate matrimonium dissoluere, si matrimonium publicum sit, sed necessariò Iudicis auctoritas requirenda est, ne scandalum generetur. Secus videtur dicendum, si de matrimonio contracto non constat quia fuit clandestinum, vel si publicum fuit, iam testes obiere, neque vllum adest manifestationis periculum, cessat enim ratio, ob quam auctoritas Iudicis requisita est. Atque ita docent Henriq. *lib. 11. cap. 11. n. 4.* Bartholomæus à Ledesma *de matrim. dub. 19. in fine.* Sanch. *lib. 2. disp. 45. num. 13.*

PUNCTVM III.

De filiis gignendis, concupiscentiæque sedanda.

1. *Matrimonium in filiorum generationem, & in concupiscentia remedium institutum est.*
2. *Nullum est peccatum, si coniuges copulentur ob aliquem ex dictis finibus.*
3. *Qualiter ob alios fines extrinsecos eis liceat copulari?*
4. *Qualiter matrimonium prolem legitimam reddat? Respon-detur remissuè.*

1. **M**atrimonium vt de se constat institutum præcipue est in filiorum generationem; vt hac via genus humanum conseruaretur, & multiplicaretur. Deinde institutum est in concupiscentiæ remedium: quippè post lapsum primi parentis opportunum fuit hoc institui remedium, ne caro quæ aduersus spiritum concupiscit voluntatem ad illicitos concubitus pertraheret, ideòque Paulus 1. *Corinth. 7.* inquit *Propter fornicationem scilicet vitandam, vnusquisque suam uxorem habeat.* Et pauld inferius: *Reuertimini in idipsum: ne tentet vos Sathanas propter incontinentiam vestram.* Neque his obstat, quod eodem loco dixerit de coniugibus: *Tribulationem tamen carnis patiemur huiusmodi.* Nam vt rectè expli

explicant D. Thom. Caietan. Cornelius, Iustinian aliisque expostores *ibi*, noluit Paulus significare coniuges grauiores carnis tentationes pati, quam eos qui matrimonio iuncti non sunt: sed declarat anxietudines, & tribulationes, quas coniuges frequenter patiuntur tum in filiis procreandis, tum in domesticis alendis, tum in se inuicem supportando: hæc enim omnia cum ad corpus pertineant, tribulationem carnis Paulus appellauit, vt fatentur præcitati Doctores.

2. Ex his infertur nullum esse peccatum, si coniuges copulentur ob aliquem ex prædictis finibus, quia operantur ad finem à Deo præordinatum: vt bene tradit Durand. *in 4. d. 31. quæst. 4. Paludan. quæst. 2. art. 3. Ioann. Maior. quæst. unica concl. 4. Nauarr. cap. 16. num. 32. Michaël de Medina de sacerdotum homin. continentia lib. 3. c. 13. Philate. de officio Sacerd. 2. part. lib. 4. cap. 19. Coninch. disp. 34. dub. 7. concl. 1. Saa, verbo debitum num. 5. Paul. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. 3. part. cap. 4. num. 2. Gaspar Hurtado disp. 10. difficult. 2. Neque hanc rectitudinem tollit, tametsi coniuges, orationibus, alijsve medijs possent concupiscentiam sedare, quia etiam consultum esset illis vt, nullo tamen præcepto astringantur ob eorum vsum ab vsu conjugalis copulæ abstinere, cum sit medium à Deo institutum, & ab Apostolo commendatum, vt rectè notauit Laym. *d. cap. 4. num. 2.**

3. Verum si ob alios fines extrinsecos copulam habeas scilicet, ob voluptatem carnis, communiter Doctores docent te peccatum veniale committere; quia alienum est à rationali natura velle bonum delectabile consequi medio nullam per se honestatem habente: vt ex communi sententia tradit S. Thom. *in 4. d. 31. quæst. 2. art. 3. Bonauent. art. 3. q. 3. Sanch. alijs relatis, lib. 9. disp. 11. num. 4. At oppositum verius credo, & quidem de copula habita ob sanitatem corporis docent, Ioan. Maior. *in 4. d. 31. q. unica concl. 3. Henriq. lib. 11. cap. 15. num. 5. Coninch. disp. 34. dub. 1. concl. 2. num. 10. Basil. Ponce. lib. 10. cap. 8. num. 9. Si enim licitum est, & rationi rectæ consonum conjugali copula vt in conseruationem speciei, cur non licebit ea vti ob conseruationem proprii indiuidui, cum ad huius conseruationem secundario saltem referatur? sicuti bene alijs relatis arguit Paul. Layman. *lib. 5. sum. tract. 10. par. 3. cap. 4. num. 2. De copula verò ob voluptatem inde capiendam, si nimia non sit, probat alijs allegatis Basil. Ponce. *disp. 10. c. 8. n. 8. Non enim rationi dissonum est velle delectationem annexam copulæ conjugali, quæ ex se actus est iustitiæ, vt latius dixi *disp. præced. punct. 10.*****

4. Supererat dicendum qualiter matrimonium possit illegitimam prolem legitimam reddere? Sed de hac qualitate satis abundè diximus, *tract. 13. de benefic. disp. 4. punct. 1. neque aliquid nouum occurrit notandum.*

PUNCTUM IV.

De potestate petendi debitum, & obligatione reddendi, quam coniuges habent.

§. I.

Qualiter coniuges petere debitum possint, & teneantur reddere?

- 1 Vnusquisque coniux alteri tenetur debitum reddere.
- 2 Debet tamen peti tanquam debitum.
- 3 Nec est necesse verbis exprimi petitio, sed sufficit signis.
- 4 Non est tacita petitio, quod alter periculum incontinentiæ habeat.
- 5 Negatio debiti legitime petiti, peccatum mortale est.
- 6 Obligatus est coniux simul cum coniuge habitare, nisi necessitas conseruandi familiam urgeat.
- 7 Item obligatus est coniux conseruare vires necessarias ad debitum reddendum.

1. **E**X potestate à Deo accepta vnusquisque coniux alteri se tradit ad conjugalem copulam, ex qua traditione in vnoquoque resultat potestas vtendi corpore alterius, & obligatio reddendi, si petatur. Sic omnes Doctores Catholici eam doctrinam colligentes ex Paulo, 1. Corinth. 7. *Vxori vir debitum reddat, similiter & vxor viro.* Non enim dixit Paulus: *Vir debitum petat, sed reddat*, quia petitio coitus libera est, neque coniugem arctat quantumuis varijs tentationibus vexetur, potest enim orationibus, ieiunijs, alijsque medijs periculo incontinentiæ consulere. Quapropter sola redditio est in præcepto, & obligat, sub mortali, cum debitum petitur tanquam debitum siue expressè, siue tacitè, serio, constanter & rationabiliter, vt ex omnium sententia tradunt S. Thom. *in 4. dist. 32. q. unica art. 2. quæstiuic. 1. Durand. q. 1. art. 1. Nauarr. cap. 16. num. 26. Paul. Layman. lib. 5. tract. 10. par. 3. c. 1. num. 1. Coninch. disputat. 34. de matr. dub. 2. conclus. 3. Gaspar Hurtado disp. 10. difficult. 1. num. 50. Basil. Ponce, lib. 10. de matr. c. 2. num. 4.*

2. Expendenda sunt verba huius obligationis. Vt igitur obligeris sub mortali reddere debitum. Nam si constet solum tibi peti ex gratia, & benevolentia absque animo inducendi obligationem, negatio debiti eo casu peccatum non erit, quia non est petenti iniuriola, cum non ex iustitia petat: vt bene aduertit Rebell. *de matr. lib. 2. q. 16. sect. 1. Gaspar Hurtado *disp. 10. difficult. 1. num. 51. Deinde debet peti serio, & constanter, quomodo petendi indicatur peti tanquam debitum, si bique molestum esse si denegeretur. Item debet petitio rationabilis esse, non immoderata quod prudentis arbitrio spectata coniugum conditione dijudicandum est.**

3. Neque oportet prædictam petitionem verbis exprimi, sufficit si aliquibus signis indicetur: sæpè enim fœminæ naturali pudore impedita non audent expressè debitum petere, sed solum aliquibus signis suū animum indicant, quod sufficiens est, vt vir teneatur reddere, vt est omnium sententia. Et idem etiam rariùs contingere potest in viro comparatione fœminæ, à qua ob eius auctoritatem, vel morum asperitatem debitum non audeat expressè petere, sed tacitè, cui fœmina tenetur sub obligatione annuere, vt rectè notauit Sanch. *lib. 9. disp. 2. n. 4. & 5. Basil. Ponce lib. 10. cap. 2. n. 1.*

4. Addit Basil. esse tacitum petendi genus, si coniugi periculum incontinentiæ subsit, nisi tu cum ea copulam habeas, tametsi ad illam habendam necessarium sit quod debitum exigas, illa enim debiti exactio, redditio est debiti à necessitate petiti. Quippe matrimonium in concupiscentiæ remedium institutum est, ac proinde ex illo videntur coniuges obligari sibi inuicem pericula incontinentiæ remouere. Sed rectius Coninch. *disp. 34. dub. 2. conclus. 2. num. 14. Gaspar Hurtado *disp. 10. difficult. 1. num. 46. censent ex matrimonij contractu te obligatum non esse ab alio debitum exigere, vt periculum incontinentiæ in eo vites, quia per matrimonium tuum corpus alteri tradis, vt eo vtatur, cum sibi rationabiliter placuerit, non autem vt eum obliges ad illius vsum: aliàs obligatus esses petere debitum, tametsi agnosceres coniugem non conseruatum. Quod verò matrimonium in concupiscentiæ remedium institutum sit, id solum probat quemlibet coniugem potestatem habere corpore alterius vtendi, vt in se concupiscentiam sedet, & obligationem reddendi cum sibi fuerit postulatum, vt in altero incontinentiam euitet. Illud verò est certum obligatum esse quemlibet coniugem incontinentiæ pericula ab alio coniuge remouere, sicuti & quodlibet aliud peccandi periculum: ratione enim mutæ subordinationis vnusquisque alterius saluti consulere tenetur, vt bene notauit Coninch. *d. dub. 2. n. 5.***

5. Verum etsi negatio debiti sic petiti regulariter peccatum mortale sit, si nulla subsit legitima causa negandi, aliquando, inquit Eman. Saa, *verbo debitum, num. 18. Sanch. lib. 9. disp. 2. à n. 10. Basil. Ponce, lib. 10. cap. 2. num. 5. Paul. Layman & Coninch. *suprà. veniale peccatum esse ob leuitatem materiæ, vt si non absolute negasti, sed aliquantulum distulisti, aut si aliqua tergiversatione à petitione coniugem auertisti. Quinimo Basilio placet, si negatio continua non sit, sed vna, vel altera vice, aut si petenti manè reddas nocte non esse mortale secluso incontinentiæ periculo. Quod probandum non censeo. Tum quia vnica negatio debiti serio instantis, & legitime petiti grauis materia esse videtur, & sufficiens occasio excitandis rixas, discordias, & inimicitias inter cōiuges. Tum quia periculum incontinentiæ frequenter timeri potest, si tenuis debitum concedere tempore quo coniux ad coium excitatus est, neque huic periculo consulis nocturna concessione debiti manè postulari. Quocirca caute procedendum est, & potius præstat petenti absque difficultate annuere, quam aliquam in redditione difficultatem ostendere, ne conjugalis amor minuat, & ad illicita percurrat.**

6. Hinc inferes, obligatum esse coniugem simul cum coniuge habitare, neque posse ea renuente longam peregrinationem, & rebus domesticis augendis, vel conseruandis non necessariam instituere. At si necessitas alenda familiæ postulet non debet peregrinationem omittere, vt voluptati coniugis satisfaciatur. Breues autem peregrinationes vsus, & consuetudo in viris permittit, secus in fœminis viro non consentiente: vt hæc omnia tradit Sanch. *lib. 9. disp. 4. per totum Coninch. dub. 2. in fine.*

7. Secundò inferes obligatum esse coniugem conseruare vires necessarias, vt debitum iuste petitur reddere possit, quia est medium necessarium, vt obligationi reddendi debitum satisfacias, sicuti notauit Basil. Ponce, *lib. 10. cap. 2. num. 6. Vnde si aduertit pollutionibus voluntarijs aut copula cum alienis, se reddat notabiliter impotentem ad conjugalem vsum, sine dubio peccat contra iustitiam, & ius debitum matrimonio, vt aduertit Sanch. *lib. 9. disp. 3. num. 3. Basil. Ponce, *d. cap. 2. num. 6. Layman. lib. 5. tract. 10. 2. part. cap. 1. num. 2. Quinimò obligatus est à ieiunijs, & pœnitentijs etiam præceptis abstinere, si ob illorum executionem aduertat ab vsu conjugali impediti, quia obligatio iustitiæ, quam excutere non potest cuiuslibet alteri obligationi præferenda est: raro tamen hic effectus ex obseruatione præcepti Ecclesiastici***

prouenit; ad summum namque vires minuuntur aliquantulum, quod nullius considerationis est, neque à præceptis exequendis excusat. Atque ita docent Nauarr. *cap. 2. 1. num. 16.* Sanch. *lib. 9. disp. 3. num. 10.* Valen. *2. 2. disp. 9. q. 2. punct. 5. vers. necessitas excusat.* Coninch. *disp. 34. dub. 2. num. 18.* Galpar Hurtado *disp. 10. de matrim. difficult. 11. num. 50.* Basil. Ponce, & Layman *suprà.* Ob eandem rationem vxor aduertens ob ieiunia se reddi pallidam, vel deformem, ita vt viro occasionem præbeat, vt ab ea animum auertat, & ad alienas se applicet, obligata est à prædictis desistere. Sic Sanch. Basil. Hurtado, & Coninch *suprà.*

§ II.

Qualiter coniugibus, & sponsis liceant amplexus, oscula, & tactus impudici?

1. *Seculsa causa virgente tactus impudici mortales sunt, si adsit pollutionis periculum.*
2. *At causa virgente prædicta licent in coniugibus.*
3. *Prædictos tactus excusatos, ubi copula haberi nequit, aliquibus placet esse mortales. Verius est oppositum.*
4. *Quando excercentur ab vno coniuge in absentia alterius, mortales sunt iuxta communem sententiam.*
5. *Probabile est à mortali excusari.*
6. *Tactus, quibus membrum virile, in vas præposterum fœmina reficitur mortales sunt: quidquid alij contrà sentiant.*
7. *Sponsis de futuro licita sunt oscula, amplexus, & tactus aliàs honesti, secus de se turpes.*

1. **F**erè omnes Doctores conueniunt, tactus in partibus verendis seclusa causa virgente esse mortales, si adsit pollutionis periculum etiam non intentæ. Nam esto huiusmodi tactus liciti sint coniugatis, eo quod sint via, & medium ad copulam habendam: at cum sub hac ratione non assumuntur, si periculum adest pollutionis, illiciti omnino redduntur, quippe tam coniugatus, quam solutus tenetur non procurare feminis effusionem: at adhibere causas proximè & per se pollutionem excitantes, sicuti sunt tactus turpes, est virtualiter pollutionem procurare. Ergo in eo euentu prædicti tactus omnino illiciti sunt. Atque ita ex omnium sententia tradit Sanch. *lib. 9. de matr. disp. 45. num. 16. iuncto num. 34. Vazq. 1. 2. disp. 115. cap. 2. Coninch. disp. 34. dub. vlt. concl. 2. & alij passim.*

2. Notanter dixi *seclusa causa virgente*: nam ex huius interuentu pollutio ex prædictis tactibus subsecuta non censetur volita, & procurata, sed permilla, vt Chirurgus tangens verenda læsi cum pollutionis periculo absque periculo consensus à peccato excusatur. Quà ratione amplexus, oscula, & tactus aliàs honestos à mortali in coniugibus excusarem, etiam si pollutionis non intentæ periculum adest, quia adest virgens causa eos excercendi; nempe ad mutuum amorem indicandum, & fouendum, sicuti benè notauit Sanch. *lib. 9. disp. 45. num. 38.* Secus verò cenfeo dicendum de tactibus inhonestis, tamen si ab altero coniuge petantur, quia interueniente pollutionis periculo, non habet ius illos petendi, idè quæ cessat causa virgens, quæ illos honestare posset, esto contrarium videatur sentire Sanch. *dicta disput. 45. num. 35.* cuius doctrina corrui ex temperamento, & limitatione ab ipso *ibidem* positâ.

Secluso autem pollutionis periculo prædicti tactus aliàs turpes, & inhonesti liciti sunt in coniugibus. Si enim copula coniugalis illis licita est, licere debent media, quæ ad ipsam per se referuntur, sicuti tradunt Doctores prædicti.

3. Solum est dubium, quando prædicti tactus excercantur eo in loco, in quo copula coniugalis haberi nequit, vel excercantur absque animo habendi copulam, sed solum ob captandam eorum delectationem. Tunc enim non videntur licete, cum cesset causa, ob quam permittuntur scilicet iuuare naturam ad copulam coniugalem. Sic Antonin. *3. p. tit. 1. cap. 20. §. Syluest. verbo Debitum. q. 9. numero 7.* Margarita Confessorum *6. præcepto casu. 7.* Humada *super leg. 2. tit. 1. part. 1. glossa. 2. num. 18.* Sed rectius Sanch. *lib. 9. disput. 44. num. 12.* Vazq. *1. 2. disp. 113. num. 3. & 4.* Coninch. *disp. 34. dub. vlt. in fine.* Galpar Hurtado *disp. 10. difficult. 10. num. 46.* excusant prædictos tactus, oscula, & amplexus à culpa lethali, quia non honestantur ex copula, ad quam suapte natura referuntur, sed ex matrimonio, quod ius ad copulam tribuit, & consequenter ad media, quæ per se ad habendam copulam referuntur.

4. Grauior difficultas est, Quando prædicti tactus ob eorum delectationem excercantur ab vno coniuge in absentia alterius, an eo casu sint mortales? Et quidem si coniux absens speratur proximè venturus, prædicti tactus culpâ vacant, si eos excereas animo copulam cum illo habendi, quia cen-

sendus es quasi in præsentia illos excereas, & te ad coitum coniugalem præparare, vt benè Vazq. *1. 2. disp. 113. num. 4.* At si habeatur prædicti tactus absque animo coniugalis copulæ sola causa percipiendæ voluptatis, credit Vazq. *suprà.* & Armilla, *verbo Impudicitia. num. 3.* esse mortale. Moueri possunt, quia ex matrimonio non habes potestatem tuo corpore vtendi, nisi quatenus necessarium est, vt ab altero debitum petas, vel illi reddas, at in præsentia casu nec debitum petere, nec reddere intendis. Non igitur tibi licet prædictus vsus. Deinde illi tactus, & carnis commotio ex se referuntur ad pollutionem, vel coitum. Ad coitum autem vt impossibilem nequam referri possunt. Restat ergo, vt ad pollutionem referantur. Ergo sunt omnino illiciti.

5. Caterum etsi prædicta sententia tenenda, & consulenda sit, oppositam autem, quam defendit Sanch. *lib. 9. disp. 44. num. 16.* Ochaguaia, *tract. 5. de matr. q. 12.* Galpar Hurtado *disp. 10. difficult. 10. num. 47.* probabilem esse cenfeo, eo quod illi tactus, vt potè coniugis natura sua referuntur ad copulam coniugalem, à qua relatione non eximuntur, esto copulam non intendas, vel impossibilis sit ob alterius coniugis absentiam. Hæc enim per accidens contingunt, quæ relationem intrinsecam illorum tactuum non mutant. Præterea sicut ex matrimonio prouenit copulæ coniugali honestas, sic tactibus, qui copulæ deferuire possunt, tamen per accidens non deseruiant.

6. Sed quid dicendum de tactibus, quibus membrum virile in vas præposterum fœminæ intromittitur, vel in eius superficie reficitur animo non ibidem consummandi, sed se excitandi ad consummationem in vase naturali. Aliquibus videri posset hoc non esse peccatum mortale, quia licitum est iuuare naturam tactibus ad copulam coniugalem: illi autem tactus etsi videantur ad Sodomiticam copulam referri, de facto tamen non referuntur. Ergo eorum inordinatio culpam venialem non excedit. Quod confirmari potest ex eo quod tactus, in quibus pudendum in os fœminæ intromittitur, vel inter eius crura reficitur absque animo ibidem consummandi, sed potius animo coniugalem copulam habendi, communiter Doctores censent teste Sanch. *lib. 9. disp. 17. num. 4. & 5.* non esse culpam mortalem, tamen illa membra coniugali copulæ apta non sint. Ergo idem erit de vase præposterio: atque ita indicat Nauarr. *l. 5. consilior. tit. de poenitent. & remiss. cons. 7.* Et de reficitioe pudendi in superficie vasis præposterii affirmat expressè Sanch. *dicta disp. 17. num. 5.* culpam venialem non excedere, tamen si de intromissione pudendi in vas præposterum contrarium sentiat. Caterum non solum de intromissione membri virilis in vas fœminæ præposterum (quod certum esse debet,) sed etiam de reficitioe illius in prædicti vasis superficie, existimo esse peccatum mortale, tamen absit periculum pollutionis, & fiat animo consummandi in vas naturale fœminæ, quia prædicti tactus censendi sūt sodomiticæ copulæ inchoatio, eo quod ex se, & spectata eorum natura ad ipsam referantur, quam relationem non tollit agentis intentio. Secus est cum os fœminæ, vel eius crura, aliæque corporis partes tangendæ assumuntur ad excitandam naturam, quia spectatâ coniugum conditione, & frequenti vsu, & consuetudine se cognoscendi illis partibus vtuntur, vt maiori cum voluptate copulam coniugalem habeant: sic docuit Basil. Ponce, *lib. 10. cap. 11. num. 5.*

7. Superest dicendum de sponsis de futuro? Breuiter respondeo illis licitos esse amplexus, oscula, & tactus aliàs honestos, secus de se turpes, qua ratione contractus iniit ius habere videntur vtendi illis mediis ex se indifferentibus, quæ mutuum amorem excitant, & fouent, idè quæ sic vsu, & consuetudine introductum, abesse tamen debet pollutionis, vel coitus periculum: sic docent Nauarr. *cap. 14. n. 18. & cap. 16. num. 12.* Valen. *2. 2. disp. 9. q. 3. p. 3. ad finem.* Saa *verbo, Luxuria. §. oscula, & tactus.* Sanch. plures referens, *disputat. 46. num. 48.*

§. III.

Qualiter coniuges vti matrimonio debeant vt à culpa immunes sint?

1. *Vasi naturali vti debent, nec est mortale, etiam si in accidenti aliqua sit variatio.*
2. *Affirmant plures coniuges copulam incipientes, obligatos esse eam absolueri. Alij prædictam sententiam temperant.*
3. *Quid sentiendum?*
4. *Non est opus, vt vtriusque coniugis seminatio concurrat.*
5. *Fœmina prius seminans obligata est expectare viri seminationem.*
6. *Verius est recedente viro non esse licitum fœmina se prouocare ad seminandum.*
7. *Si post contractum matrimonium nequeat vir intra vas seminare, dum est dubia impotentia copulari possunt, secus si certa sit.*

- 8 Omnes conueniunt obligatam esse foeminam conceptum semen retinere.
- 9 Ob nullam causam licet foemina directè procurare abortum fetus, qui probabiliter creditur animatus.
- 10 Si fetus animatus non sit, plures censent licitum esse.
- 11 Verius est hanc procurationem directam illicitam esse.
- 12 Foetus probabiliter animatus negant aliqui licere foemina medicamentis vti, vt sua saluti consulat cum periculo abortus.
- 13 Verius est oppositum.
- 14 Medico prædicta medicamenta applicare licet, imò obligatur.
- 15 Propositur dubitandi ratio, an abusus uxoris contra naturam contineat specialem malitiam?
- 16 Resoluitur continere.
- 17 Explicandum est in confessione huiusmodi, abusum factum esse cum propria uxore.

Conueniunt omnes coniuges vase naturali ad generationem destinato vti debere absque periculo effundendi semen extra vas. Eo autem periculo secluso, etsi aliqui quos refert Sanch. lib. 9. disp. 16. num. 2. non improbabilius sentiant peccatum lethale esse, si inuerso ordine coeant. V. g. Si vir succubus sit, foemina incubus, & à fortiori si more bestiarum præposterè in vase naturali copula habeatur; eo quòd prædicti modi naturæ aduersantur, & deprauatum animum indicant, nimiaque voluptati affectum. At probabilis est solam culpam venialem adesse, siue à latere, siue sedendo, siue stando, siue præposterè foeminam agnoscas. Nam prædictus modus non impedit (vt suppono) quin semen intra vas naturale foeminae recipiatur ob virtutem attractiuam, quam matrix habet teste Aristotel. lib. 2. de generat. cap. 4. & consequenter nec generationem impedit, nec sui matrimonij qui est sobolem concipi obstat, ergo non est grauis deordinatio, quæ peccatum mortale valeat constituere. Atque ita defendit Caiet. 2. 2. q. 154. art. 1. circa solut. ad 4. Nauarr. c. 16. num. 42. Henric. lib. 11. c. 16. n. 6. Saa; verbo Debitum conjugale vers. nullus modus. Sanch. pluribus citatis dicto lib. 9. disp. 16. num. 3. Coninch. disp. 34. dub. 9. in fine. Gaspar Hurtado, disp. 10. difficult. 5. num. 19. Tolet. lib. 7. cap. 20. & alij. Quod ad eò verum est, vt etiam aliqua pars seminis extra vas decidat reliquo intra vas recepto non sufficiat ad copulam lethalem constituendam teste Basil. lib. 10. c. 11. n. 3. Gaspar Hurtado d. difficult. 5. n. 10. Sanch. alijs relatis, num. 5. eo quòd totum semen non solet in matrice retineri, sed retento quòd ad generationem sufficit reliquum expellitur. Quinimo idem Basil. & Sanch. prædictum modum à mortali excusant. Et si scias non ita certò prolem generari, ac si debito modo fuisset usus, quia non teneris generationem conuenientiori modo procurare. Satis enim est si modo conuenienti eam procures. Illud certum, si scias ex prædicto concubitu generationem impediri, eo quòd foemina vel ob humiditatem, vel laxitatem non valet semen retinere, peccatum esse mortale, quia perinde est, ac si semen extra vas effunderes. Quod verum censo, etsi ea expulsio, seu non retentio procedat ex aliqua infirmitate temporali foeminae, quæ semen retinere potest seruato naturali modo concubitus.

Restant quaestiones. Prima, an coniuges copulam incipientes teneantur eam absoluerè? Affirmat Syluest. verbo Debitum. q. 7. Azor. t. 3. lib. 3. cap. 2. 4. q. 9. Petr. de Ledesm. q. 49. art. 6. dub. 2. & alij, eo quòd nemini concessum est generationem impedire, & debito sine conjugalem coitum priuare. Alij temperant prædictam sententiam, vt procedat casu quo alter coniux siue vir, siue foemina seminauerit, ne illius seminatip frustra ea sit, si cum alterius seminatione non iungitur. Sic Ochagauia tract. 5. de matr. q. 3. Gaspar. Hurtado difficult. 5. num. 21.

2 Dicendum tamen est, si neuter seminauit, neque vllum est periculum effundendi semen, poterunt ex mutuo consensu à coitu desistere, quia coniuges non tenentur generationem procurare, etsi teneantur eam contrariè non impedire. Neque ille incepus coitus est aliud quàm quidam tactus partium verendarum, qui inter coniuges secluso periculo pollutionis permittitur. Maxime cum fieri possit ob reatum finem, scilicet, vt concupiscentiam sedent, & valitudini consulant, & filiorum copia non abundant, quos nequeunt conuenienter alere. Atque ita docent Palud. in 4. d. 3. q. 3. art. 2. n. 15. Caiet. 2. 2. q. 154. art. 11. in fine. Venerum. 3. p. specialij art. 15. concl. 5. Saa; verbo Debitum conjugale vers. inchoatam copulam. Sanch. alijs relatis, lib. 9. disp. 19. num. 3. Filiucius tract. 10. c. 9. Basil. Ponce, lib. 10. c. 11. n. 9. Verum si foemina seminauit, vel in eo periculo constituta sit, mortale peccatum erit, si vir ante seminationem ex proposito desistat, vt bene Caiet. Veracruz, & alijs relatis docuit Sanch. d. disp. 19. num. 5. Quia esset occasio, & causa, vt foemineum semen suo debito effectu frustraretur, & generatio inchoata dissolueretur, cum foemineum semen impotens sit ad generandum nisi semine virili concurrente. Omnibus autem mandatum est

non solum ne semen effundant, sed ne permittant frustra effundi, si id impedire licitè possunt, & absque graui incommodo. Quare si reouente foemina vir seminare potens desistat à seminando, non solum peccat contra naturam, sed etiam aduersus castitatem lædens ius vxoris, quod obligat ad reddendum debitum legitime peritum, habeatamque copulam generationi aptam, vt bene alijs relatis docuit Sanch. disp. 19. num. 9. Neque excusari potest nisi ob grauissimum illi damnum imminens. Econtrà dicendum existimo viro seminante foeminam non esse obligatam seminare, quia secundum receptiorem, communiorèque sententiam, quam tradit Aristot. lib. 1. de generat. animal. c. 2. Et lib. 2. c. 3. Galen. lib. 1. de sanitate tuenda, cap. 11. Et lib. 2. de natural. facultat. c. 3. Auicenn. lib. 9. de animal. c. 1. Albert. Magnus lib. 5. de animal. cap. vlt. & D. Thom. quem Theologi sequuntur 3. p. q. 31. art. 4. ad 3. semco foemineum generationi necessarium non est. Ergo impedita eius seminatione virile semen non defraudatur suo effectu, vt rectè Sanch. lib. 9. disp. 15. n. 5.

Ex his inferitur non esse opus, vt vtriusque coniugis seminario simul concurrat, sed vnus alterum præuenire potest, vt ex testimonio vniuersitatis Complutensis docuit Henric. lib. 11. c. 15. n. 3. & c. 16. num. 7. Sanch. lib. 9. disp. 17. n. 9. & 10. Basil. Ponce, lib. 10. c. 11. num. 3.

Secundò sit foeminam prius seminantem obligatam esse expectare viri seminationem, ne eius semen frustratum sit, neve viri semen extra vas effundatur; at virum prius seminantem obligatum non esse (etsi conueniens sit) foeminae seminationem expectare, partim quia foemineum semen generationi non est opus, esto sit conueniens, partim quia in viro non recipitur, neque eius assistentia post emissum semen videtur ad generationem necessaria.

Secunda quaestio prædictis annexa, An postquam vir semen intra vas foeminae effudit, membrumque extraxit, liceat foeminae quæ nondum seminauit tactibus se prouocare ad seminandum? Sanch. lib. 9. disp. 17. n. 12. censet id licitum esse duplici fundamento nixus: primò quod satis probabile est semen foemineum ad generationem esse necessarium, certum verò esse conuenientissimum, ergo foemina semen emittens generationem ad minus perficit, ergo licitum illi est. Secundò quia foeminae grauissimo peccandi periculo essent exposita, si viro seminante, & illico recedente, vt sæpè contingit, ipsa irritata libidine continere semen deberent. His consentit Lefsius lib. 4. c. 3. dub. 7. n. 55. & dub. 14. num. 94. Caterum verius censo recedente viro iam non esse licitum foeminae semen effundere, si se continere potest. Tum quia verius est, & ferè certum generationi necessarium non esse. Tum & præcipue quia coniugibus ea copula illis licita est per quam efficiuntur vna caro: at mulier illa effusione seminis non videtur fieri vna caro cum viro, vt potè absente, & ab ea separato. Ergo, &c.

Tertia, si post contractum Matrimonium vir nequeat seminare intra vas, vel ob impotentiam ipsius quia imbecillis est, alòve morbo oppressus, vel ob impotentiam foeminae, quæ nimis arcta est, & semen recipere nequit, liceat ea iis coniugibus copula vacare? Cui difficultati respondeo, dum est dubia impotentia copulari possunt, tametsi sæpè semen extra vas effundatur, quia per accidens eo casu contingit effusio, cum ad cognoscendam impotentiam copula assumatur, quæ alià vià certò cognosci non potest, ideòque dubijs de impotentia triennium conceditur, iuxta c. laudabilem de frigidis, & maleficijs. At si certò moraliter constet nullam seminandi intra vas spem subesse; ab eo puncto quo id constiterit, obligati sunt coniuges à copula abstinere, quia illis sola conjugalis copula, & de se generationi apta permittitur, qualis non est extra vas foemineum seminatip, quæ pollutio est, & coitus contra naturam: sit Henric. lib. 11. c. 15. num. 4. Ludouic. Lop. 1. p. instruct. c. 79. ad finem. Sanch. lib. 9. disp. 17. à num. 20. Basil. Ponce, lib. 10. cap. 11. num. 6. Concedunt autem prædicti Doctores his coniugibus oscula, amplexus, & tactus secluso pollutionis periculo, quia eorum impotentia, vt supponimus, matrimonio contracto superuenit, quod prædictis ius tribuit. Illud verò certius est non impediri prædictos coniuges à copula, ex eo quòd foemina semen acceptum nequeant retinere. Nam eo ipso, quo illud recipit, copula conjugalis consummatur: expulsio verò præter, intentionem succedens per accidens reputari debet. Præterquam quod sæpè præsumendum est retinere quod ad generationem sufficit, sicuti rectè aduertit Sanch. dicta disp. 17. num. 24.

Quarta, Qualis obligatio foeminae in conceptum semen retinendi? Omnes conueniunt obligatam esse ne coneretur ad illius expulsionem, vel sumendo potionem, vel se erigendo, aut vrinam emittendo, quia hæc expulsio parum distat à voluntaria pollutione, cum in vtraque semen suo debito sine defraudetur, vti ex omnium sententia tradit Syluest. verbo Debitum. q. 7. Nauarr. c. 16. n. 33. Sanch. lib. 9. disp. 10. n. 2. & seqq. Basil. Ponce, lib. 10. c. 13. n. 1. Neque obinde foeminam attingimus, vt diu immota permaneat, & resupina persistat, sed tantum ne expulsionem procuret, cum compertum sit recepto

- recepto semine os matricis claudi, ita vt ob diuersum corporis situm nullum videatur adesse periculum expulsionis: vt rectè aduertit Henricus, *lib. 11. cap. 16. num. 8.* Sanch. *dicta disp. 20. num. 4.* Basil. *dicto cap. 13. num. 1.* Laym. *lib. 5. tract. 10. 3. p. cap. 1. num. 7.*
9. Controuersia igitur est: An liceat foeminae ob conseruationem vitae, famae, & honoris abortum procurare foetus nondum animati, vel in animati? In qua controuersia certum est ob nullum finem licere directè procurare abortum foetus, qui probabiliter creditur animatus; quia intrinsecè malum est intendere innocentis necem, cuiusve periculo illum exponere. Vnde nullatenus licet foeminae medicinas sumere, quae directè ad foetus occasionem tendunt, vt sunt poriones venenatae, percussiones, dilacerationes, quia horum sumptio est directè innocentis occisio, quae nullo sine honestari potest, vt pluribus firmat Sanch. *dicta disputat. 20. numero 7.* Gab. Vazq. *capit. 2. de restitut. §. 1. dub. 7.* Basil. Ponce, *lib. 10. cap. 17. num. 3.*
10. Quod si constet foetus animatum non esse, plures censent licitum esse abortum directè procurare ob periculum mortis imminentis euitandum; quia ille abortus non est homicidium etiam virtualiter, siquidem pereunte matre probabile est nunquam illum foetus anima rationali esse informandum. Deinde ille inanimatus foetus est quasi quidam alius humor in corpore existens: at ob conseruandam salutem licet directè conari ad expulsionem humoris noxii. Ergo etiam licebit conari ad expellendum praedictum foetus. Neque obstat illicitum esse expulsionem seminis superabundantis, & nociui, quia eius expulsio non permittitur, ne impediatur coniugalis vsus illa voluptate licite percepta. Cum ergo in expulsionem praedicti foetus non adit ea voluptas, ob quam arceantur homines à matrimonio, vsuque coniugali, nulla apparet ratio, ob quam licita esse non possit. Atque ita licere docuit S. Antonin. *3. p. tit. 7. c. 2. §. 2.* Syluest. *verbo Medicus. q. 4. dicto 2.* Nauarr. *c. 25. num. 62.* Couaruu. *Clement. si furiosus de homicid. 2. p. §. 3. num. 1. in fine.* Henricus. *lib. 11. c. 16. n. 8.* Eman. Saa, *verbo Homicidium in princ.* Et aliis relatis Sanch. *lib. 9. disp. 20. num. 9.*
11. Ceterum verius cenfeo hanc procurationem directam illicitam esse, tamen si liceat indirecta sumendo medicamenta salutaria, ex quibus indirectè, & per accidens foetus inanimatus expellitur. Sic Petr. Nauarra, *lib. 2. de restit. c. 3. difficult. 2. n. 132. in 2. edit.* Gab. Vazq. *opusc. de restit. c. 3. §. 2. n. 25.* Et c. 2. §. 1. *dub. 7. n. 28.* Basil. Ponce, *lib. 10. c. 13. n. 2.* Et colligitur ex D. August. relato in c. aliquando. 32. q. 2. appellante meretricem eam quae prolem antequam viuat interimit. Et in c. si aliquis de homicid. damnatur vt homicida qui mulieri aliquid dederit, vel fecerit, ne possit generare, concipere, aut nasci soboles. Et licet hic Textus explicari possit, quando nulla adest honesta ratio. At August. loquitur generaliter. Duplicem habet partem conclusio. Prima est illicitum esse directè abortum procurare; secunda indirectam procurationem licere. De hac secunda ferè nullus dubitat, & ex infra dicendis euidentius confirmabitur. Priorem partem sic proba, quia illa expulsio foetus, esto homicidium non sit, est tamen contra naturam aequè ac est expulsio seminis extra vas: si enim seminis directè effusio nullo casu licet, eo quod nullum alium praeter generationem habeat finem, à fortiori non licebit foetus expulsio, qui ex semine coalefcit, & ad quem semen immediatè refertur. Secundò probat Nauarra hac ratione deducta ab inconuenienti: si enim ob vitandam mortem matris, salutemque illius recuperandam liceret foetus inanimatum directè expellere, etiam licitum esset ob vitandam mortem ex partu sibi probabilissimè imminentem. Item ob conseruandam suam famam, & fortè vitam, quae ex illicito concepto foetu petulantur, quae nullo alio modo conseruari posse credit, nisi abortu procurato. Quam sequelam Thom. Sanch. *lib. 9. de matr. disp. 20. num. 10.* non audet concedere, & rationem differentiae subdit: quia periculo mortis imminente foetus est quasi aggressor, secus verò cum periculum futurum est, & longè distat, cui fortè aliis mediis succurri potest. Sed hæc euasio non satisfacit, cuiuslibet enim ius æquale est defendendi famam, & vitam ab eo qui infallibiliter creditur erepturus, sicuti ab eo, qui eam de facto tentat eripere; quia in vtroque casu actu est moraliter aggressor. Si igitur foetus reputandus est aggressor, cum foeminae salutem nocet, etiam reputandus cum eius famam & vitam euidenti periculo exponit. At in neutro casu reputandus est aggressor iniustus, sed iustus à natura, eiusque auctore sic ordinatus: ac proinde ob hanc rationem non licet illum perimere.
12. Grauior dubitatio est, An foetu probabiliter animato liceat foeminae, vt suae salutis consulat, aliquibus medicamentis vt sciens moraliter inde foetus periturum? Gab. Vazq. *de restit. cap. 2. §. 1. dub. 7. numero 28.* & capite 5. §. 2. dub. 6. numero 23. & seqq. quem sequitur Basil. Ponce, *lib. 10. cap. 13. num. 6.* concedit missione sanguinis vti posse; secus verò purgatione, ynguentis, balneis, aliisque medicamentis, probat priorem partem, quia sanguis esto sit alimentum foetus, est etiam simul matris alimentum; potest ergo mater in huius alimenti dispositione sibi prius consulere, quam foetui. Cum ergo videat sibi esse nociuum cum superabundat, poterit illum diminuerè, tamen eius diminutio foetui noceat, quia non tenetur ob conseruationem foetus retinere alimentum, quod propriae conseruationi nociuum est. At aliis medicamentis inquit Vazq. & Basil. vt foemina non potest, eo quod aequè praestant innocens occisionem, ac propriam conseruationem, vt autem medio per se destinato ad occisionem innocentis, vt vita propria conseruetur, nullatenus licet: ergo.
- Ceterum verius cenfeo non solum missione sanguinis, sed aliis medicamentis propriae vitae salutaribus vt foemina posse, tamen inde foetus pereat, quia mors foetus eo casu censenda est per accidens contingere non solum quoad matris intentionem, sed etiam quoad executionem, siquidem medicamentum assumptum ex applicatione agentis directè refertur ad salutem matris conseruandam. Cum ergo mater ius habeat conseruandi propriam vitam, ius habet vtendi illis mediis, quae ad eius conseruationem necessaria iudicantur, esto inde alteri noceant. Quod aded verum est, vt etiam si medicamentum aequè matri salutarium sit, ac foetui nociuum poterit eo vti, quia in eo vsu solam suam salutem quaerit, non foetus necem; hanc enim tantum permittit sicuti docent Nauarra, *lib. 2. de restit. cap. 3. difficult. 2. num. 131.* Aragon. *1. 2. q. 64. art. 7. §. ad 2.* Bañes *q. 40. art. 1. dub. 11. conclus. 2.* Henricus. *lib. 11. de matrim. capit. 16. numero 8.* Saa, *verbo Homicidium in princ.* Sanch. aliis relatis, *disputat. 20. num. 14. & 18.*
- Neque audiendi sunt qui negant Medico licere praedicta medicamenta applicare; potius enim credo exigente matre obligatum esse; cum ex officio teneatur mederi infirmum mediis, quibus ipse infirmus licite vti potest, vt aduertit Sanch. aliis relatis, *d. disp. 20. num. 15.* Neque ab huiusmodi vsu impeditur eo quod probabiliter credatur matre ab iis medicamentis abstinentem foetus in lucem proditurum, & aqua baptisimi abluendum, quia id incertissimum est, ideòque non videtur mater obligata certam mortem subire, vt foetus salutem spiritualem dubiam procuret, vt bene norauit Basil. *dicto cap. 13. num. 6.*
13. Quæstio quinta, continet abusus vxoris contra naturam suae sodomiae, siue pollutionis tantum specialem malitiam, quam continet idem abusus inter solutos. Ratio dubitandi ea est, quia si praedictus abusus aliquam specialem malitiam contineret, ea esset iniustitia aduersus coniugem: at coniux in eo abusu consentit, & ad ipsum cooperatur, ergo malitiam iniustitiae continere non potest. Deinde non est adulterium ob eandem rationem, quia non est iniustitia, & quia adulterium est alieni thori violatio, vt dixit Gelasius, *cap. lex illa. 36. quaest. 1.* Et tradit D. Thom. *2. 2. quaest. 154. art. 8. in corp.* Tandem non est contra fidem in matrimonio datam; hæc enim tantum videtur obligare, ne debitum petatum negetur, neve alteri coniuges commisceantur; sicuti docet D. Thom. *in 4. d. 31. quaest. 1. art. 2. in corp.*
- Nihilominus tenendum omnino est praedictum abusum continere specialem malitiam aduersus fidem in matrimonio datam. Etenim per matrimonium sibi iniucem coniuges corpora tradunt ad solum coniugalem vsu, & generationi aptum; cui traditioni praedictus abusus contrarius est. Neque obest quod coniuges consentiant, quia eorum consensus nullus est, vt potè procedens à non habentibus potestatem: sicut enim potestatem non habent, vt alteri commisceantur, sic nec ad se indebitè cognoscendum. Quare iuste appellari potest adulterium siquidem est thori coniugalis violatio, nam vt rectè dixit Ambrosius, *relatus in cap. nemo tibi. 32. quaest. 4.* adulterium non est solum cum aliena peccare coniuge, sed omne quod non habet potestatem coniugij, quod confirmat August. *in cap. adulterij. 32. q. 7.* Atque ita docent Sotus *in 4. dist. 31. q. unica art. 4. ad finem.* Petr. de Ledelm. *de matr. quaest. 49. art. 6. dub. 2. post 1. conclus.* Sanch. *lib. 9. disp. 18. n. 3.* Basil. Ponce, *lib. 10. cap. 11. numero 7.* Ioannes de Salas, *1. 2. tract. 13. disputatio 6. sect. 16.*
- Aduertunt tamen rectè Basil. Ponce, & Sanchez virum, & 17 idem esse de vxore, sic matrimonio abutentem obligatum esse, vt suum peccatum perfecte explicet manifestate cum propria vxore abusum commissum esse. Nam si diceret cum coniugata in genere abusum commisisse, plura peccata quam commisit significaret, siquidem ultra violationem fidei sui matrimonij denotaret violationem matrimonij coniugatae, & iniustitiam aduersus eius virum. Neque hanc inue dire, esto adderet fuisse ex consensu proprii viri, cum ipse consentire non posset. Si autem diceret abusum fuisse cum soluta commissum, non explicaret violationem fidei ab vxore factam, cuius ipse particeps fuit. Tenetur ergo declarare cum propria coniuge peccatum commissum esse.

An ratione loci, & temporis impediatur coniuges à debiti petitione, & redditione?

- 1 *Illicita est copula conjugalis in loco publico.*
- 2 *Quid de loco sacro? Remissive respondetur.*
- 3 *Copula conjugalis non susceptis velationibus licet.*
- 4 *Ex consensu utriusque intra bimestre. Secus altero resistente.*
- 5 *Diebus feriatis processionum, vel ieiunij licet, etsi convenientissimum sit ab ea abstinere.*
- 6 *Ius diebus petenti obligatus est alter coniux reddere.*
- 7 *Tempore fluxus menstrui non est mortale debitum petere.*
- 8 *An sit culpa venialis ex fine petitionis? decidendum est.*
- 9 *Ex parte reddentis nulla est culpa.*
- 10 *Tempore pregnationis, si probabile esset periculum abortus, illicita esset debiti petitio, & redditio. Secus secluso tali periculo, ut communiter contingit.*
- 11 *Idem est si periculum absit receptum semen effundendi.*
- 12 *Secluso prædicto periculo non est mortale eo tempore reddere, vel petere.*
- 13 *Quod dictum est de copula tempore menstruo, dicendum est quando habetur post partum, antequam mulier à sanguine purificetur.*
- 14 *Tempore quo proles lactatur, nulla est obligatio coniugibus abstinendi à debiti petitione.*
- 15 *Coniux cui debitum petitur in prædictis casibus obligatus est reddere.*
- 16 *Vtroque coniuge amente copula per se illicita est.*
- 17 *Vxor rationis compos potest à viro insano debitum petere.*
- 18 *Coniux sana mentis per se non tenetur debitum reddere amentis petenti.*

1 **Q**uod ad locum atinet in confesso est apud omnes illicitam esse copulam conjugalem publicè id est coram aliis, quia esto de facto nemini ruina sit, ex se tamen decentiæ, & honestati aduersatur, occasionemque præbet aspicientibus turpis desiderij, vel saltem delectationis morosæ, idè huc testatur Sanch. lib. 9. de matrim. disp. 15. num. 1. neminem invenisse de hac re dabitantem. Quod non solum intelligendum est de copula conjugali, sed de quibuscunque tactibus aliis turpibus, utpotè ad Venerem valdè incitantibus, sicuti notavit idem Sanch. num. 2.

2 Si verò de loco sacro sermo sit tract. 1. de immunit. Ecclesiæ punct. 2. relatis diversis opinionibus, censui probabilius copulam conjugalem ibidem licitam esse, si alteri coniugum necessaria sit ad vitandum incontinentiæ periculum; eo quòd diu reclusi continentur absque potestate exeundi; secus verò si ad prædictum finem necessaria non sit, possitque extra locum sacrum haberi, ut præter ibi relatus docet Coninch. disp. 34. dub. 9. concl. 8. Gaspar Hurtado disp. 10. diff. 4. num. 16. Quæ omnia loco prædicto probavi, neque aliquid novum addendum occurrit.

3 Quod ad tempus spectat, variæ difficultates agitari possent. Prima. An non susceptis velationibus copula conjugalis illicita sit; Cui difficultati disp. præced. punct. 13. §. 5. respondi, per se nullum esse peccatum, eo quòd Concilium Trident. non verbis indicantibus præceptum, sed consilium utatur.

4 Secunda; An ante transactum bimestre concessum ad deliberandum de religionis ingressu liceat? Et nemini est dubium licere, si ex consensu utriusque habeatur, secus verò si aliquis resistat intendens religionem ingredi, quia ius sibi concessum de religionis ingressu violatur, sicuti latius dixi hac disp. punct. 2. §. 5.

5 Tertia; An diebus feriatis processionum, vel ieiunij liceat prædicta copula? Et nemini est dubium convenientissimum esse prædictis diebus abstinere, ut feruentius possint coniuges orationi, aliisque piis operibus vacare: cui feruori non leuiter obstat conjugalis vsus ob voluptatem sibi innatam. At cum nullibi sit prohibitus conjugalis vsus, nulla est culpa, si prædictis diebus habeatur. Quippe etsi plures sancti relati à Gratiano 33. quest. 4. diebus feriatis, & ieiuniorum asserant coniuges à copula debere abstinere, intelligendi sunt ex decentia, & honestate, & ut liberius orationi assistant, ut ibidem explicat Glossa, & licet Innocent. Pontifex in cap. proposuisti. 84. dist. vsus fuerit verbo præcepit, ibi: Nam sic Paul. ad Corinth. scribit dicens. *Abstinete vos ad tempus, ut expeditiùs vacetis orationi.* & hoc vtrique laicis præcepit. Glossa verbum præcepit pro persuasit, intellexit. Atque ita pluribus relatis docet Sanch. lib. 9. disp. 12. à n. 5. Coninch. disp. 34. dub. 9. num. 75. Basil. Ponce, lib. 10. cap. 9. num. 5. Gaspar Hurtado, disp. 10. diff. 3. num. 9.

6 Ex quo inferendum est, his diebus petenti obligatum esse coniugem reddere sub graui culpa; quia ob illam indecentiam obligatio iustitiæ non suspenditur, ut docuerunt D. Antonin. 3. part. tit. 1. cap. 20. §. 7. Paludan. in 4. d. 32. quest. 1. art. 1. num. 4. Sanch. dicta. disp. 12. num. 7. Coninch. num. 75. & alij apud ipsos.

7 Quæ dicta sunt de diebus feriatis à fortiori procedunt de illo die, quo sacra Eucharistia recepta, vel recipienda est, uti latius dixi tract. de Euchar. punct. 13. & videri potest Sanch. lib. 9. disp. 13. per totam.

8 Quarta: An tempore quo formina paritur fluxum menstruum licita sit debiti petitio, & redditio? Duplex est dubitandi ratio Prima ex parte prolis, quæ si eo tempore concipiatur exponitur periculo nascendi leprosa, vel menstruosa. Secunda ex parte feminis, quod videtur in vanum effundi, cum raro, vel nunquam eo tempore apta sit mulier conceptioni. Ob quas rationes plures Doctores, ut videtur est apud Sanch. lib. 9. disp. 21. à num. 1. censent illicitam esse debiti petitionem, saltem sub veniali culpa. Caterum verius existimo culpam mortalem non esse eo tempore debitum petere; quia ex iure positivo nulla stat prohibitio. Ex iure autem naturali non apparet grauis indecentia in eo coitu: Neque enim coniuges tenentur à copula abstinere, quoties generatio (ubicquenda non est; alias senes, & steriles non se cognoscere possent; damnum autem, quod proli subsequi potest timendum non est, utpotè sere nunquam contingens, & esto aliquando contingeret, melius est proli esse leprâ infectam, quam non esse. Si autem ille coitus tunc non haberetur, fortè postmodum non esset generatio, aut non esset eadem, ergo ex nullo capite copula illa mortalem culpam constituitur potest. Atque ita docet pluribus relatis Sanch. lib. 9. disp. 21. num. 7. iuncto num. 5. Gaspar Hurtado disp. 10. difficult. 3. num. 10. Basil. Ponce, lib. 10. cap. 14. num. 5. & 6. Coninch. disputatio 34. dub. 9. numero 76.

9 An verò culpa venialis sit eo tempore debitum petere? Ex fine petitionis decidendum est. Si enim ob vitandum in te, vel in altero coniuge incontinentiam, vel aliquod dissidium, aut rixam sedandam, amoremque conjugalem fovendum ducatur, nulla erit culpa, ut rectè Sanch. d. disp. 21. num. 5. & 7. Basil. num. 5. Hurtado difficult. 3. num. 10. Azor. t. 3. lib. 3. cap. 3. quest. 13. At si prædictos fines, vel similes secludas, & gratia voluptatis percipiendæ debitum eo tempore exigas, culpam venialem committes, sicuti docent prædicti Doctores, partim quia ille accessus indecentiam continet, & animum indicat nimis voluptati debitum: partim quia formina eo tempore conceptioni inepta est, præcipuè quæ finis conjugalis copulæ, qui est prolis generatio frustraneus redditur.

10 Illud verò certum existimo ex parte reddentis nullam esse culpam debitum sic petiti reddere, quia ea redditio honestissimum finem habet, nempe obligationi ex iustitia satisfacere, ob quam tollitur indecentia, quæ in eo actu interuenire possit, sicuti contingit, cum ob periculum incontinentiæ vitandæ ea copula habeatur. Atque ita verius est non solum posse forminam viro petenti debitum reddere, sed esse obligatam, si ipse vir serid, & constanter petat, ut benè aliis relatis docet Sanch. dicta disp. 21. num. 16. Coninch. dub. 9. concl. 2.

11 Prædictæ quæstioni proxima est quinta, An tempore prægnationis licitum si coniugibus petere, redderique debitum? Et quidem si probabile esset periculum abortus foris animarum omnes conveniunt illicitam esse petitionem, & redditionem, neque honestandam ob vitandum incontinentiæ periculum, cui aliis viis succurri potest: vita enim innocentis prædicto periculo præferenda est. Verum ut rectè advertit Sanch. lib. 9. disputat. 22. numero 1. Coninch. disputat. 34. dub. 9. conclus. 3. Gaspar Hurtado disp. 10. difficult. 3. Basil. Ponce, lib. 10. c. 14. n. 7. raro vel nunquam prædictum contingit periculum, ideòque timendum non est, neque ob illud vsu iuris sibi debiti priuandum.

12 Grauius periculum est receptum semen effundendi, & materiam incipientem coagulari dissipandi, si immediatè post conceptionem coniux cognoscatur. Sed neque in isto casu accessus ad coniugem censendus est moralis, ut rectè Angel. verbo Debitum num. 33. Sylvest. ibidem. quest. 5. Sanch. d. disp. 22. num. 1. Coninch. conclus. 3. Gaspar Hurtado difficult. 3. numero 12. Quippè prædictum periculum non est morale, cum raro, vel nunquam contingat; eo quòd post conceptionem matrix omnino claudatur, neque ob irritationem coitus præsumenda est aperiri. Neque casus euenire potest, in quo coniuges cognoscere possint prædictum periculum subesse. Præterquam quòd dissipatio illius materiæ cum præter intentionem eueniat, non est tanti momenti, ut ob id coniuges iure se cognoscendi priuari debeant.

13 Secluso autem prædicto periculo omnes Doctores supra relati testantur non esse mortale eo tempore petere, vel reddere debitum, quia iuris positivi nulla stat prohibitio; ex iure autem naturali etsi videatur aliqua indecentia copulam habere tempore quo mulier conceptioni inepta est. At cum mari-

monium non solum ad proles generationem, sed ad concupiscentiam mitigationem sit institutum, optimè ob prædictum finem copula habetur. Quapropter si petens debitum prædicto sine sedandi concupiscentiam, vel alio simili ducatur non solum culpam mortalem, sed etiam venialem vitabit. Neque his obstat quod coniux eo tempore inepta sit conceptioni, & semen suo sine principali priuetur, quia per accidens id contingit ob prægnationem, non ex modo concubitus, quod ad peccandum necessarium erat.

13 Si autem copula habeatur immediatè post partum, antequam mulier à sanguine purificata sit, existimo idem esse dicendum ac de coniuge menstrua; quia in utroque casu est quædam indecentia, & nimis voluptatis signum. Quare nisi ad vitandum incontinentiam periculum, sedandamque rixam vel discordiam copula habeatur, veniale peccatum erit. Secus, verò si aliquo ex prædictis finibus ducatur, sic Basil. Ponce, dicto cap. 14. num. 8.

14 Illud certius tempore, quo proles lactatur nullam esse obligationem coniugibus abstinendi à debiti petitione: esset enim intolerabile iugum, & ferè impossibile coniuges simul habitantes tamdiu abstinere; præcipuè cum proli, quæ lactatur nullum damnum imminuat, nec fortui concipiendo, ut experientia testatur. Quod si ex concepto foetu agnoscerent coniuges vbera esse succanda, & ex alia parte carerent diuitiis, quibus possent prolem alteri lactandam tradere, adhuc credit Sanch. & rectè d. disp. 22. num. 15, non esse obligatum virum abstinere à debiti petitione sibi moraliter impossibili; eo quod proli succurri potest, vel illam exponendo, vel ex elemosynis alendo, ac si mater obiret.

15 Pro certo tamen habendum est in prædictis casibus huius quæstionis, coniugem cui debitum petitur obligatum esse reddere; quia esto petens aliquam culpam venialem committat exigendo ob defectum recti finis: at reddens ab ea culpa immunis est, cum recto sine ducatur satisfaciendi obligationi ex iustitia debita, sicuti aduertit Coninch. Sanch. Gaspar Hurr. loc. alleg.

16 Sexta quæstio; An tempore amentiam licita sit petitio, & redditio debiti? Breuiter respondeo utroque coniuge amente copula per se illicita est, ob periculum malæ educationis proli, per accidens tamen à peccato excusatur, quia libertate carent, ideòque separandi sunt, ne se carnaliter cognoscant. Qui verò eos ad coitum excitaret sine dubio mortale committeret ob damnum, quod proli sequitur carendo parentibus, qui eam instruere possint: sic Ludouic. Lopez, 2. part. instruct. capite 52. ad finem. Petr. de Ledesma. quæst. 58. artic. 3. dub. 2. Sanchez disputatio 23. numero 5. Basil. Ponce, lib. 10. cap. 14. in fine. Coninch. disputatio 34. dub. 9. conclus. 6. Idem est si coniux sit furiosa, & non sterilis, quia adest periculum suffocandi prolem. Secus verò si aliqua ex prædictis conditionibus cesserit, & vir sit sui compos; quia cessat periculum abortus, malæque educationis proli, cum habeat parentem, qui eam commodè poterit educare, uti nuper relati docuerunt.

17 Illud certius vxorem rationis compotem posse à viro infano debitum petere, quia petit copulam sibi debitam, à qua ob defectum iudicii in altero coniuge, priuari non debet. Quod adeò verum est, ut etiam si adsit periculum. Quod infans extra vas seminet, non tenetur coniux sanæ mentis à debiti petitione abstinere, quia illa effusio est præter eius intentionem, neque illi vtopotè suo iure vtenti tribuenda est. Sicuti docuit Sotus in 4. d. 34. quæst. unica. art. 2. ad finem corp. Petr. de Ledesma. quæst. 58. artic. 3. dub. 2. in solut. ad 3. Henric. lib. 11. cap. 15. num. 4. & 10. Sanch. disp. 23. num. 7. Coninch. dub. 9. concl. 6. num. 9.

18 Coniux verò sanæ mentis per se non tenetur debitum reddere amenti petenti, quia ea petitio non est vsus dominij, cum non sit humana, & rationalis. Per accidens tamen obligari potest ad grauiora mala vitanda: sic Sanch. dicta disp. 23. num. 10. Coninch. num. 79. Quod si redditio debiti amenti nociua sit, pensanda est qualitas damni, ut inde colligitur, an sub graui, vel sub veniali culpa debeat coniux sanæ mentis à redditione abstinere? uti notauit Basil. Ponce, lib. 10. cap. 14. in fine.

§. V.

An ratione cognationis spiritualis priuentur coniuges debiti petitione, & redditione?

- 1 Cognatio spiritualis matrimonio superueniens, impedit debiti petitionem, & qualiter?
- 2 Extenditur prædicta doctrina ad patrinum.
- 3 Si extra necessitatem proles communis, vel alterius coniugis baptizetur, leuaturne de sacro fonte, coniux huius culpa immunis debitum exigere potest.
- 4 Prædictum munus culpabiliter exercens debitum nequit petere secundum communem sententiam.

5 Verior est qua negat sic delinquentem priuatum esse debiti petitione.

Cognatio spiritualis, quæ ex Baptismo, vel Confirmatione nascitur superuenire matrimonio potest, ut si parens prolem alterius coniugis ex alio matrimonio, vel ex præsentem habitam baptizet, vel de sacro fonte leuet, aut in confirmatione teneat. Si igitur hoc fiat ex necessitate, quia non adest alius qui id præster, nullatenus impedimento est petendi, vel reddendi debitum, ut videtur expressè decisum in cap. ad limina. 30. quæst. 1.

Et licet hic Textus solum de baptizante loquatur, communiter Doctores extendunt ad Patrinum tam in baptismo, quam in confirmatione, & merito; cum ratio ob quam in baptismo excusatur impedimentum, est, quia nulla committitur culpa; at leuans de sacro fonte, vel in confirmatione tenens, cum non adest alius, nullam culpam committit, sed munus ab Ecclesia statutum præstat. Non igitur vllum impedimentum petendi, reddendique debitum contrahere debet, uti ex communi sententia firmat Sanch. lib. 9. disp. 26. num. 3. tametsi contra sentiat Henric. lib. 11. cap. 15. num. 15. Petr. de Ledesma. quæst. 56. art. 1. dub. 1. in princ. Basil. Ponce, lib. 10. cap. 6. num. 6. Et idem est quando absque vlla culpa hoc munus à coniuge præstitum fuisset; eo quod ignorantiam inuincibilem haberet prædictum baptizatum esse suum, vxorisue filium, quia hoc impedimentum, & prohibitio petendi debitum, cum pœna sit, culpam exigit; ut tradit tanquam omnino certum Coninch. disp. 34. dub. 8. initio. Azor. t. 3. lib. 3. cap. 31. q. 10. difficult. 3. Basil. Ponce, lib. 10. cap. 6. num. 9. & colligitur ex cap. si vir de cognat. spirituali. Quinimò si factum fuit cum ignorantia huius legis prohibentis, & interdicens coniugibus prædictum officium, cessat impedimentum ob eandem rationem, quia cessat culpa, ut pluribus firmat Basil. dicto cap. 6. num. 8. Quod aliqui extendunt non solum ad ignorantiam prohibitionis, sed etiam ad ignorantiam huius pœnæ, sub qua est prohibitio facta, ut refert Basil. num. 12.

Si verò ab vno coniuge extra necessitatem, atque ad culpabiliter proles communis, vel alterius coniugis baptizetur, leuetur de sacro fonte, aut in confirmatione teneat, coniux qui huius culpæ particeps non est, debitum exigere potest, quod illi necessariò est reddendum, ut ex omnium sententia testatur Coninch. disp. 34. dub. 8. num. 84.

Quocirca difficultas est, An culpabiliter exercens prædictum munus à debiti petitione arceatur, ita ut si uterque coniux culpabiles existant, neuter possit debitum petere, neque vlla sit illi obligatio reddendi. Affirmat communis sententia teste Sanch. lib. 9. disp. 26. num. 6. Gutier. de matr. cap. 100. num. 6. Mouentur ex Textu in cap. peruenit. & cap. si quis 30. quæst. 1. vbi coniuges prædicto impedimento ligari iubentur separari. Secundò in cap. nosse, eadem causa, & quæst. dicitur non esse separandos coniuges, si vtriusque consensu impedimentum non acciderit: tacitè indicans si vtriusque consensu contigisset separandos esse. Tertio in cap. ad limina excusat Textus à prædicto impedimento coniugem, qui in necessitate proprium filium baptizauit, quia laudabiliter fecit: at qui extra necessitatem baptizasset nullam excusationis causam haberet. Quatò in cap. si vir de cognat. spirituali, malitiosè vxoris filium in baptismo suscipiens non separatur à coniuge, ne ei fraus patrocinetur, at negata ei potestate petendi, & concessa obligationi reddendi nullatenus fraus patrocinetur. Ergo asserendum est sic delinquentem iure exigendi debitum priuatum esse.

Cæterum etsi prædicta sententia communis sit, verior est quæ negat sic delinquentem priuatum esse debiti petitione, ut tradit Glossa in cap. 2. de cognat. spirit. verbo Debitum. Ex ibi Ancharr. Præposit. & Cardinal. Durand. in 4. d. 42. quæst. 1. art. 3. Suar. t. 3. de Sacram. quæst. 67. art. 8. §. penult. Coninch. disp. 34. dub. 8. num. 69. Basil. Ponce ex parte, lib. 10. cap. 6. num. 4. Gaspar Hurtado disp. 10. difficult. 6. num. 24. Moueor, quia hæc grauiissima pœna nullo iure aperto statuta est, ut constabit ex solutione Textum qui num. præcedenti referuntur. Quinimò ex aliis Textibus contrarium manifestè colligitur, ergo inducenda non est. Minorem in qua est tota difficultas sic probò. Nam Textus in cap. peruenit loquitur de fœminis, quæ ante contractum matrimonium filios in concubinato susceptos leuarunt, quas mirum non est ut à viris separarentur, cum eorum coniugium nullum sit. Eandem explicationem habet Textus in cap. si quis filiastrum. ac proinde hi Textus ad rem non faciunt. Et esto intelligendi sint de impedimento post matrimonium contracto correctè censendi sunt per Textum in cap. nosse. Cap. de eo. Cap. ad limina eadem causa, & quæst. Et cap. si vir de cognat. spirituali: Ex reliquis verò Textibus scilicet Nosse. Ad limina 30. quæst. 1. Ex Textu in cap. si vir de cognat. spirit. solum à contrario sensu argumentum fit, quod in iure firmum non est, maxime in pœnis extendendis: sæpè namque Pontifices sua responsa cum limitatione proferunt, specialèmq; rationem afferunt, non ut indicent ea limitatione, aut ratione deficientè contrarium esse pro

§. VII.

Qualiter voto castitatis emisso ante, vel post matrimonium impediatur coniuges à petitione redditioneque debiti?

- 1 *Astrictus castitatis voto peccat mortaliter matrimonium contrahens.*
- 2 *Contractio matrimonio abstinere debet à debiti petitione. Nec reddere debet priori bimestri.*
- 3 *Religionem ingredi affirmant plures esse obligatum.*
- 4 *Verius est obligatum non esse.*
- 5 *Consummato matrimonio tenetur coniux castitatem vouens reddere petenti, & mortuâ uxore castitatem seruare.*
- 6 *Si votum castitatis emissum sit matrimonio contracto ex licentia coniugis nec petere, nec reddere potest.*
- 7 *Si emissum sit nesciente coniuge, et si aliqui censeant inualidum esse; verius est prædictum votum valere.*
- 8 *Satisfit oppositæ rationi.*
- 9 *Qui castitatem vouet diuortio legitime facto, non potest coniugi adultera reconcilieri.*

Pro certo habendum est astrictum castitatis voto peccare mortaliter contrahendo matrimonium, tamen animus habeat ingrediendi religionem ante consummationem. Tum quia manifestissimo periculo exponitur intentum non exequendi. Tum quia coniugem decipit ea intentione contrahendo, quæ si manifestata sibi esset, verosimilius est non contrahendum.

2 Contracto matrimonio abstinere omnino debet à debiti petitione, quousque dispensationem obtineat, quia id præstare potest absque coniugis iniuria. Reddere autem priori bimestri nequit, quia eo tempore in fauorem religionis non astringuntur coniuges ad reddendum, maxime si de religione assumenda cogitauerint. At votum obligat ad castitatem seruandam, quoties seruari potest.

3 Quæstionem habet, An Religionem ingredi teneatur? Affirmat D. Thom. in 4. d. 38. quest. 1. art. 3. quest. 2. ad 3. Syluest. verbo *Matrimonium* 7. quest. 5. dicto 2. Nauarr. cap. 22. num. 73. Ioann. Azor. tom. 1. lib. 11. cap. 21. quest. 2. & alij plures. Mouentur, quia Religio est vnicum medium, quod eo casu habet ut castitatem seruet. Nec mirum est, quod obligetur exequi medium ita arduum, & difficile pro castitate promissa seruanda, cum ipse contrahens indebitè matrimonium in eas se angustias coniecerit.

4 Verius tamen est obligatum non esse Religionem ingredi, tamen votum emiserit post matrimonium contractum ante illius consummationem, nisi fortè tempore emissionis voti cogitauerit nullum aliud superesse medium exequendi votum præter Religionis ingressum. Quia non est censendus se velle obligare pro voti executione ad assumendum medium, quod difficilius est ipsa re promissa. Secus est quando tempore emissionis voti agnoscitur nullum aliud superesse remedium voti exequendi, quia eo casu (qui rarus est censetur medium tacite promitti, ne irritoria promissio sit. Atque ita docent Sotus in 4. d. 38. qu. 2. art. 1. §. quid autem. Henricus lib. 12. cap. 2. num. 8. Saa, verbo *Matrimonium de impediment. diriment. num. 3.* Lessius lib. 2. de iustit. cap. 46. dub. 5. num. 52. Coninch. disp. 34. dub. 5. num. 35. Sanch. lib. 9. disp. 34. n. 3. Basil. Ponce, lib. 10. cap. 5. num. 12. Gaspar Hurtado, disp. 10. difficult. 8. num. 33. Layman. lib. 5. tract. 10. 3. p. cap. 1. num. 11. & colligitur apertè ex extrauag. Ioann. XXI. *Antiqua de voto*, ubi Pontifex decernit eum, qui post contractum matrimonium ante consummationem insignitus fuit Sacris non esse obligatum Religionem ingredi, præsumit enim Pontifex non habuisse intentionem se obligandi ad medium ita arduum, & difficile.

5 Consummato verò matrimonio, siue cum peccato, siue absque illo tenetur coniux castitatem vouens reddere petenti debitum, quoties ipsi fuerit rationabiliter petitum, quia nequit priuare coniugem iure ex iustitia per matrimonium quæsito: & colligitur manifestè ex cap. *quidam, cap. placet de conuers. coniugator.* & vt certum docet Basil. Ponce, lib. 10. cap. 5. num. 6. Verum mortuâ coniuge, vel ipsâ adulterium committente, cum in his euentibus seruare castitatem possit, sine dubio voto astringitur, vt ex omnium sententia tradit Coninch. disp. 34. dub. 5. num. 37. Lessius lib. 2. cap. 41. num. 53. Paul. Layman. lib. 5. tract. 10. 3. part. cap. 1. num. 1.

6 Quod si votum emissum sit post matrimonium subdistingendum est, si sit emissum ex licentia coniugis nec petere, nec reddere potest, quia consentiens tacite iuri, quod habebat petendi, cessit. Et idem est, si ex communi consensu castitatem vouerunt, neuter potest petere, aut reddere, sed sunt thoro separandi, vt bene notauit Lessius lib. 2. de iustit. cap. 40. dub. 15. & cap. 41. dub. 1. Coninch. disputat. 34. dub. 6. inatio, numero 39. & in fine numero 53. Basil. Ponce,

lib. 10. cap. 5. num. 20. Layman. lib. 5. tract. 10. 3. part. capite 1. num. 12.

At si votum emissum sit nesciente, vel non consentiente coniuge, et si D. Thom. in 4. d. 32. quest. unica art. 4. ad 3. Paludan. ibi disp. 38. quest. 3. art. 5. conclus. 4. in fine. Petr. de Soto sect. 16. de matr. §. vlt. & alij censeant prædictum votum castitatis inualidum esse, eo quod coniux se obligare non possit ad debitum non reddendum, vt de se constat, neque etiam ad non petendum, cum cedat in non leue coniugis grauen, quæ semper petere obligaretur, suspicionemque præberet coniugi vel odij, vel defectus, ob quas rationes superius diximus, probabile esse astrictum impedimento affinitatis petere aliquando posse. At longè verius est, & ferè certum validum esse prædictum votum, vt docent alij relati Henricus lib. 11. cap. 15. num. 8. Nauarr. cap. 12. num. 60. Lessius, lib. 2. c. 40. num. 99. Sanch. lib. 9. disp. 35. num. 25. Coninch. disp. 34. dub. 6. num. 49. Basil. Ponce, lib. 10. cap. 5. num. 10. Laym. lib. 5. tract. 10. 3. part. cap. 1. num. 12. Et colligitur apertè ex cap. *quidam, cap. placet de conuers. coniugator.* Etenim coniux valide se voto castitatis astringit, quæ absque præiudicio alterius coniugis obseruari potest. At coniux matrimonij lege ad petendum debitum non astringitur, & commisso adulterio ab alio coniuge neque ad reddendum. Ergo ad hæc omnia voto castitatis obligari potest.

Neque obstat ratio in contrarium adducta, ob quam Victorius in sum. num. 293. Syluest. verbo *Matrimonium* 7. quest. 5. dicto 4. Angel. ibi num. 4. Rosell. verbo *Impedimentum, impedim. 4. num. 7.* Et alij plures relati à Sanch. lib. 9. disp. 7. num. 3. quibus adhæret Laym. lib. 5. tract. 10. 3. part. cap. 1. numero 12. censent sic voto castitatis astrictum posse petere debitum, quoties alteri coniugi eius votum onerosum sit, vel periculum incontinentiæ habeat, eo quod ab ipso debitum non petatur. Nam vt rectè inquit Coninch. disp. 34. dub. 6. num. 47. non tenetur coniux vitare quidquid in alio coniuge molestum sit; aliàs non tenebitur breues peregrinationes promissas facere, neque aliqua negotia expedire, si id credit aliquantulum molestum esse coniugi, ea enim molesta sibi imputari debet, à qua facillè se liberare potest, debitum saltem tacite petendo. Et eadem ratione periculo incontinentiæ occurrere potest. Quod si nolit coniugitur ex malitia peccare, & vouentem obligatum non esse aduersus suum votum procedere, vt prædictæ incontinentiæ consulat. Nam si vouens simul cum coniuge habitans ob vitandum periculum propriæ incontinentiæ quod necessariò futurum est, non potest debitum petere, à fortiori nec poterit ob vitandum periculum incontinentiæ coniugis, cum magis periculo proprio, quàm alieno prospicere debeat. Aliàs si vterque ex mutuo consensu castitatem vouissent, posset vnusquisque ob alterius incontinentiæ periculum debitum petere, quod nemo concederet. Neque est simile de impedimento affinitatis contracto: hoc enim non potest coniux alteri manifestare, quia esset manifestare propriam turpitudinem, & alienam; ideòque si nunquam petat debitum, occasionem præbet concipiendi vel sic coniugem impeditum esse, vel odio, aut despectui haberi. At votum absque vilo incommodo manifestare coniugi potest. Quo manifestato cessat occasio iniquæ suspicionis, ad quam manifestationem reputo esse vouentem obligatum. Quia imò credo ob periculum incontinentiæ obligari dispensationem illius voti petere, vt rectè Coninch. num. 52.

At voto perseverante non probo sententiam Sanchez lib. 9. disputatio. 35. numero 28. afferentis prædictum votum castitatis non impedire, quin vouens coniugi adulteræ reconcilietur, illique debitum reddat, eo quod nunquam fuerit factum de debito non reddendo, sed non petendo. Quippe censendum est factum iuxta præsentem statum, in quo nequaquam obligari poterat ad non reddendum. Hæc inquam sententia mihi nullo modo probatur, aliàs sic vouens absolute castitatem posset mortuâ coniuge aliud matrimonium inire, quod Sanch. non concedit. Signum ergo est sub voto comprehendisse eam castitatem, quam sine præiudicio coniugis præstare posset, atque ad eam obligari tum ad non petendum debitum, tum ad non reddendum, quando licitè abstinere à redditione potest, tum ad non contrahendum matrimonium coniuge mortuâ, vt rectè tradit Coninch. dicta disputat. 34. dub. 6. num. 50. Basil. Ponce, lib. 10. cap. 5. numero 19.

§. VIII.

Qualiter votum non contrahendi matrimonium sacros Ordines suscipiendi. Religionemve ingrediendi impediatur debiti petitionem & redditionem?

- 1 *Vouens matrimonium non contrahere peccat non solum contrahens, sed consummans.*
- 2 *Vouens sacros Ordines peccat grauiter matrimonium contrahendo.*

Astrictus

- 3 *Astrictus religionis voto peccat matrimonium contrahens, etsi animum habeat ante consummationem Religionem ingrediendi.*
- 4 *Quid si ex mutuo consensu coniuges Religionem voueant ante consummatum matrimonium.*
- 5 *Si post consummatum matrimonium Religionem ex mutuo consensu voueat, nemo tenetur ingredi, alio non ingrediente.*

Vouens matrimonium non contrahere peccat grauius matrimonium contrahendo, an verò peccet illud consummans? Alij affirmant, alij negant, vt videre est apud Sanch. lib. 9. disp. 34. à n. 6. Verius existimo peccaturum, si non constet expressè voluisse ad solum contractum se obligare, eo quòd vouens à matrimonio abstinere præcipue vouerit censetur abstinere à copula, quæ matrimonio annexa est, cum ex affectu castitatis illud votum emisit. Neque his obstat, quod iurans contrahere matrimonium satisfaciat iuramento matrimonium contrahendo, tamen illud non consummet; quia matrimonij contractus imbibitam in se habet conditionem, nisi meliorem statum elegero, at abstinentia à matrimonio potius imbibit conditionem abstinendi à copula quàm econtrarij, deoque videtur vtrumque sub voto comprehendisse. Atque ita docet Ioann. Azor. t. 1. lib. 11. cap. 21. quest. 7. Basil. Ponce, lib. 10. cap. 5. num. 16. consummato autem matrimonio licitè poterit petere, & reddere, quia non est verisimile sub prædicto voto ea comprehendisse, aliàs esset votum absolutæ castitatis. Quod conuincitur ex his quæ tradit Sanch. d. disp. 34. num. 7.

Deinde vouens sacros Ordines suscipere sine dubio grauius peccat matrimonium contrahendo, maximè si animo consummandi contraxeris; cum te reddas voti executioni impotentem. Si autem animo ingrediendi religionem contrahas, peccas tum ob periculum desistendi ab ea intentione, & consummandi matrimonium: tum ob deceptionem coniugij factam, quæ nullatenus contraheret, si eum animum agnosceret. Contracto matrimonio non teneris Religionem ingredi, etsi sit medium vnicum voti exequendi, quia non censeris obligatus ad assumendum medium ipsa re promissa difficilius, vt expressè decisum est à Ioann. XXI. in extrauag. Antiqua de voto. Quare & petere, & reddere debitum potes; quia id voto non repugnat, sicuti tradit Coninch. disp. 34. dub. 7. n. 54. Basil. Ponce, lib. 10. c. 5. n. 15. Mortua verò vxore, vel adulterante, vel Religionem ingrediente teneris votum implere, quia licitè præstare potes, vt benè aduertit Coninch. supra.

Si verò astrictus es Religionis voto peccas matrimonium contrahendo, tamen si animum habeas ante consummationem Religionem ingredi, tum ob periculum non exequendi votum, tum ob coniugis deceptionem, obligatus es ante consummatum matrimonium votum implere, nisi forè consummatio matrimonij necessaria sit, vt obligationi ex iustitia debita satisfacias, eo quòd sub spe coniugij coniugem stupraueris. Consummato matrimonio licitè petere, & reddere potes, quia votum religionis eum non sit votum castitatis non te obligat abstinere à prædictis. At si coniux moriatur, vel adulterium committat, aliamue causam diuortij tribuat, obligatus es votum exequi, quia impeditus non es, vt tradit ex communi sententia Sanch. lib. 9. disp. 33. quest. 2. & disputat. 35. num. 10. Azor. t. 1. lib. 11. cap. 21. quest. 8. Basil. Ponce, lib. 10. cap. 5. num. 4. Coninch. disputat. 34. dub. 7. num. 55.

Sed quid si ex mutuo consensu coniuges Religionem ante consummatum matrimonium voueant, peccantne matrimonium consummando? Huic quæstioni optime respondet Coninch. dicta disputat. 34. dub. 7. à num. 57. adhiberè distinctionem, si enim vnusquisque voueat Religionem dependenter ab alterius in Religionem ingressu, non peccant matrimonium non consummando, quia nemo obligatus fuit Religionem ingredi nisi altero ingrediente. Quod si vterque nolit ingredi, vterque liber est ab obligatione, siquidem deficit conditio ad voti obligationem necessaria. At si vnusquisque voueat Religionem, non quidem dependenter ab alterius in Religionem ingressu, sed dependenter ab eius voto, eo quòd promiserit, Religionem ingredi, si alius similem præstiterit promissionem; promissione ab vtroque facta quilibet tenetur Religionem ingredi, esto alius non ingrediatur; quia apposta fuit conditio ad obligationem voti requisita. Quo casu manifestum est, vtrumque mortaliter peccare matrimonium consummando, cum exponatur euidenti periculo votum non exequendi; vel quia alter nolens Religionem intrare compartem cogit ad se cum cohabitandum, vel quia ex copula habita redduntur impotentes ad ingressum, si forè filius concipiatur.

Verum si post consummatum matrimonium Religionem ex mutuo consensu voueant, nemo tenetur Religionem ingredi alio non ingrediente, nisi forè vxor senex sit, & de incontinentiæ periculo minimè suspecta. Quo casu solum de Forà. Castro. Sum. Mor. Part. V.

peccat ille per quem stat, quominus votum impleatur alius nempe impotentia excusatur. At si nolens ingredi moriatur, vel occasionem diuortij dederit, alter obligatur ingredi, si Religioni aptus sit. Quoadiu verò non ingrediuntur copulæ vacare possunt, nisi periculum sit concipiendi, ob quam causam impediuntur à Religionis ingressu: hæc omnia notauit Coninch. disp. 34. dub. 7. num. 63. Et consentit Basil. lib. 10. cap. 4. num. 20.

§. IX.

An certitudo, opinio vel dubium de matrimonij contracti nullitate, impediatur eius vsus?

- 1 *Ob nullam causam petere, vel reddere debitum potes certus de matrimonij nullitate.*
- 2 *Si solum opinionem habeas nullitatis reddere teneris petenti.*
- 3 *Affirmant Sanch. te petere posse.*
- 4 *Verius est distinctione esse vtendum.*
- 5 *Quoties impeditus es à petitione debiti, alter non tenetur tibi reddere.*
- 6 *Si dubius es de matrimonij valore, & cum eo dubio contraxisti, non potes petere. Sicuti si bona fide fuit matrimonium contractum.*

Omnès Doctores aduersus Magist. in 4. d. 38. in fine. & Hugo de sancto Victore de Sacram. part. 1. cap. 6. firmanit ob nullam causam posse petere, vel reddere debitum qui certus est matrimonium contractum esse nullum; esto nullitas proueniat ex impedimento iure humano introducto, eo quòd accederet ad non suam, & consequenter fornicationem committeret, quæ intrinsecè mala est, & nullo sine honestari potest, sicuti expressè definitur cap. inquisitioni 44. de sententia excommunicat. Et capit. litteris de restitut. spoliat.

Neque his obest, quòd Episcopus sub excommunicatione præcipiat matrimonij vsus, quia illud præceptum procedit ex falsa præsumptione, quæ credit nullum subesse impedimentum, ac proinde in conscientia nullam inducit obligationem. Neque item præsumi debet Episcopus ea coactione vtens velle in impedimento dispensare: tum quia sæpè impedimentum est quòd humana auctoritate tolli non potest. Tum quia detecto postea impedimento coniuges separantur, quousque dispensatio obtineatur, & denuò contrahant. Signum ergo euidentis est antea dispensatum non esse.

Quapropter coniugi sic astricto nullum superest remedium, nisi arripere fugam, vel remouere impedimentum, si in sua est potestate, vel illius dispensationem querere, si dispensabile est. An autem remouere impedimentum teneatur, si eus culpa contractum sit postea dicemus, cum de reualidatione matrimonij sermo habebitur.

Quod si certus non sis de nullitate matrimonij, sed solum opinionem habeas, reddere teneris petenti, neque villo modo de matrimonij valore dubitanti, vt cum D. Thom. in 4. d. 11. quest. vnica art. 5. qq. 1. ad 3. docent Nauarr. capit. 22. numero 81. Henric. lib. 12. de matr. cap. 6. num. 7. Rodrig. sum. cap. 243. num. 4. Petr. de Ledelm. de matr. quest. 45. art. 1. dub. 2. in solut. ad 3. Sanch. lib. 2. disp. 44. num. 3. Gutier. de matr. cap. 49. à num. 23. definiturque expressè in cap. Inquisitioni de sentent. excommunicat. ibi, Si habeat conscientiam ex credulitate probabilis, & discreta quamuis non euidentis, & manifesta reddere debet. Item non licet tibi ob opinionem, quæ falsè subesse potest alterum suo iure, & possessione priuare: maximè cum ex parte illius sit certitudo moralis matrimonium validum esse, cui certitudini præferri tua opinio non debet. Quod si dicas te periculo fornicandi exponere accedens ad eam quam probabiliter credis non esse tuam? Facile respondetur negando te periculo morali fornicationis exponi, cum non accedas ad eam quam moraliter credis esse alienam, sed quam solum probabiliter credis esse alienam, simulque credis probabiliter esse tuam.

Difficilius est, an possis petere debitum, si cum ea opinione nullitatis matrimonium contraxisti? Affirmat alijs relictis Sanch. lib. 2. disp. 41. num. 9. Gutier. cap. 49. num. 27. eo quòd tibi licitum sit opinionem probabilem sequi relicta probabiliori, at opinans illud matrimonium esse nullum, simul opinaris validum esse, potes ergo cui malueris adherere. Neque obest quòd in dubijs turior pars sit eligenda. cap. si quis autem de pœnit. dist. 7. cap. inuenis de sponsalio. c. ad audientiam, & cap. penult. de homicid. id enim intelligendum est de dubio, an sit aliquid licitum, vel illicitum, quodque vocatur dubium practicum, non verò de dubio speculativo, quo dubitatur, an hæc res sit tua, vel aliena, an adsit præceptum, vel non adsit, quo dubio stante certissimum esse potest, re nullo præcepto astringi, prædictaque te vti posse, vt reddè tradunt

Sanch. & Gutierr. loc. alleg. & Coninch. disp. 34. dub. 10. num. 28. Et diximus latè, 1. part. tract. 1. de conscient. disputatio. 2. & 3.

4 Ceterum in hac re distinctione utendum est, & examinanda nullitatis causa: si enim impedimentum sit iuris Diuini, & naturalis, eo quod probabiliter credas tempore contracti matrimonij coniugem viuere, etsi probabiliter existimes mortuum esse, nequaquam debitum petere potes, quia iniquè ob solam opinionem coniugem priorem spoliasti iure sibi quæsito, & possessione, quam in tuum corpus habet, ideò que in cap. in presentia 19. de sponsalib. statuitur neminem ad secundas nuptias transire posse, quin ei constet de prioris coniugis morte. Neque obest cuiuslibet licitum esse opinionem probabilem amplecti, quia esto sit opinio probabilis de morte coniugis, & de matrimonij valore, non tamen est probabilis opinio ea solùm opinione stante tibi licitum esse matrimonij contractum, neque usum illius. Ab hac tamen doctrina excipi debet impedimentum impotentiae, cuius opinio, vel dubium matrimonio contrahendo eiusue vsui non obstat, eo quod stat possessio, & praesumptio pro potentia, dum manifestè contrarium non probatur, neque alius est modus inuestigandi veritatem quam matrimonij vsu, ideò que à iure dubitantibus de impotentia conceditur experientia triennis, iuxta cap. laudabilem. 5. de frigid. & maleficiat. & notantur Vazq. disp. 66. cap. 4. Montem. ibi disp. 29. quaest. 4. Lorca disp. 88. Basilius Ponce, lib. 10. de matr. cap. 15. num. 14. Hurtado de matr. disp. 10. diff. 9. in fine.

At si impedimentum solo humano iure inductum sit adhuc subdistinguentum est cum Aegid. de Coninch. disp. 34. dub. 10. num. 104. Si enim tempore contrahendi matrimonij opinionem, vel dubium habeas subesse impedimentum, & diligentia facta ad veritatem inuestigandam vincere dubium non potuisti; à matrimonio contrahendo, eiusue integro vsu non impediris, quia dum tibi non constat de impedimento iure humano inducto liberum te reputare debes ob possessionem innatae libertatis. Verùm si tibi constat impedimentum subesse, nescis tamen certò, an dispensatione sublaturum sit, sed tantum probabiles rationes habes, iniquè matrimonium contrahis, & nullatenus debitum petere potes, etsi offeras reddere: quia stat possessio pro impedimento, secus esset si tibi constaret dispensationem obtentam esse, & probabiliter dubitares de illius nullitate, quia eo casu stat pro dispensationis valore impedimentique cessatione possessio.

5 Illis euentibus quibus malà fide matrimonium contraxisti ob cuius causam impeditus es à petitione debiti; alius id cognoscens non tenetur tibi petenti debitum concedere; quia ubi nulla est petitio, nulla est culpa illius negatio. Quod si ex tua alteriusue parte malà fides adfuit in matrimonio contrahendo nec petere, nec reddere potestis, sed thoro separari debetis, quia neuter ius acquisiuit, ratione cuius redditus honestari possit, ut bene notarunt Henric. lib. 1. cap. 11. num. 5. Sanch. lib. 9. disp. 42. num. 7. & lib. 2. disp. 41. num. 54. & segg. Coninch. disp. 34. dub. 10. num. 102. Gutierr. cap. 49. de matr. num. 30.

6 Tandem si dubius sis de valore matrimonij, omiſſis opinionibus, quas latè refert Sanch. lib. 2. disp. 41. q. 4. à num. 42. Et ex illo Gutierr. cap. 49. à n. 28. breuiter iuxta supradicta dicendum est, si tempore contractus sic dubius de impedimento fuisti, ut illicite contraxeris; etsi teneris debitum reddere alteri bonà fide contrahenti; quia eum iure suo spoliare non potes; at petere tibi non permittitur; quia stat pro impedimento possessio, & mala fides impedit, ne matrimonio vtaris cum periculo fornicationis, sicuti expressè definitur in cap. Dominus de secund. nuptiis, ut tradit D. Thom. communiter receptus in 4. d. 38. in fine. Sanch. pluribus relatis lib. 2. disp. 41. num. 45. Gutierr. capit. 49. numero 28. Coninch. disputat. 34. dub. 10. concl. 3. num. 101. At si tempore matrimonij contrahendi bona tibi adfuit fides, ob superueniens dubium vel opinionem de matrimonij nullitate non impediris à debiti petitione, quia ratione contractus bonà fide celebrati & possessionem acquisisti in alterius coniugis corpus. Non igitur ob superueniens dubium deturbari à possessione debes. Neque contrarius est Textus in cap. inquisitioni de sentent. excommunicat. nam esto indistinctè loquatur, intelligendus est ante veritatis inquisitionem, vel de illis qui dubij fuerunt tempore matrimonij contrahendi. Atque ita docet plures referens Sanch. lib. 2. disp. 41. num. 46. & 47. Coninch. d. disp. 34. num. 105.

§. X.

Quibus in euentibus excuseris à debiti redditione?

- 1 Excuseris, si coniux adulterium committat te fidem seruante.
- 2 Item si diuortium legitime factum sit.
- 3 Praeterea si coniux legitime cedit iuri petendi.

4 Item excuseris, si prudenter times aliquod graue damnum inde tibi prouenturum.

5 Deinde excuseris, si proli concepta nocumentum afferat.

6 Emittenti votum castitatis regulariter non teneris reddere.

7 Idem est si affinitatem ex incestu contraxeris.

8 Plures asserunt excusare ab obligatione reddendi debitum difficultatem grauem in alendis filiis.

9 Verius cenſeo ob praedictam rationem te excusari non posse.

PRIMO certum est te excusatum esse si coniux adulterium committat te fidem seruante; debet autem adulterium tibi certum moraliter esse; dum enim tibi non constat, teneris debitum reddere, ipsèque adulter legitime petere potest, dum adulterij criminis non excipitur. Quippe adulterium non ipso iure priuat adulterium iure petendi debitum, sed innocenti concedit potestatem ipsum priuandi, & repellendi. Aliàs se ipso iure adulter priuatus esset iure petendi debitum, ante innocentis exceptionem peccaret petendo, quod ferè omnes Doctores negant. Signum ergo est retinere ius petendi quousque ab innocente excipiat, atque adeò debitum non solùm ut licitum, sed ut iure debitum postulare possit. Atque ita docent Caiet. t. 1. tract. 31. opusc. 17. respons. 4. Sorus in 4. d. 36. quaest. unica art. 4. Petr. de Soto lect. 16. de matr. Sanch. lib. 1. disp. 68. num. 4. & lib. 10. disp. 10. à num. 8. Coninch. disp. 23. dub. 12. num. 87. Paul. Layman. lib. 5. tract. 10. 3. part. cap. 1. num. 4.

Secundò te excusat diuortium legitime factum, sicuti docent omnes Doctores, quippè hæc exemptio præcipuus illius effectus est; ex quibus autem causis diuortium fieri possit inferius dicemus.

Tertio est certum te esse excusatum, dum coniux legitime cedit iuri petenti. Poterit tamen hanc cessionem reuocare periculo incontinentiae superueniente, nisi hæc cessio mutua sit, vel voto castitatis confirmata, de quibus infra.

Quartò liber es ab obligatione reddendi debitum, si ex eius redditione prudenter times aliquod graue damnum tuæ salutis corporali prouenturum, quia non teneris generationi filiosum, & speciei propagationi vacare cum detrimento proprio. Neque enim potestatem tui corporis coniugi tradis ad conjugalem usum, nisi salutem eius incolumitatem, uti ex communi sententia docet D. Thom. in 4. d. 32. quaest. unica. art. 2. Durand. ubi quaest. 1. num. 8. Gab. quaest. 1. art. 2. conclus. 1. Sanch. aliis relatis, lib. 9. disp. 24. num. 17. Azor. t. 3. lib. 3. cap. 3. quaest. 20. Laym. lib. 5. tract. 10. 3. part. cap. 1. num. 5. Basil. Ponce, lib. 10. cap. 14. à numero 2. Coninch. disp. 34. dub. 3. numero 20. Gaspar Hurtado disp. 10. difficult. 12. num. 53. Ex quo fit, si coniux sit lepra, peste, morbo gallico, aliòque contagio infectus nequaquam teneris reddere, si ex Medicorum iudicio periculum contagionis adsit, ob rationem dictam, quia prius proprio individuo, quam speciei propagationi prouidere debes, uti expressè prædicti Doctores asserunt, & deciditur expressè in cap. 1. de coniugio leproforum. Neque contrarium decidit Alexand. III. in cap. 2. eodem. tit. dicens. Si virum, vel uxorem leprosum fieri contigerit, & infirmus à sano debitum exigat, generali præcepto Apostoli quod exigitur est solucendum: nam Alexand. III. intellexit de solutione debiti vna vel altera vice facta, eo quod præsumpsit congressum longo tempore interpolatum nociturum. Quare si hæc præsumptio cesset, & moraliter constet ex vno coitu graue damnum tibi prouenire posse, nequaquam teneris. Quod verum habet, tamen si à principio cognouisses coniugem prædicto contagio infectum esse, quia obligationi conseruandi tuam corporalem salutem, illamque præferendi filiorum propagationi cedere non potest, tamen contra videatur sentire Layman. & Gaspar Hurtado loc. alleg.

Ob periculum tamen incontinentiae docuit Gab. in 4. d. 32. quaest. 1. art. 2. Petr. de Ledesm. q. 64. art. 1. circa 2. conclus. difficult. 2. conclus. 3. Rodrig. t. 1. sum. cap. 243. conclus. 2. te obligatum esse reddere petenti, quia spirituale damnum coniugis præferre debes tuo corporali damno. Sed rectius contrarium censuit aliis relatis Sanch. lib. 9. disp. 24. num. 12. Basil. Ponce, lib. 10. cap. 14. num. 2. Coninch. disputat. 34. dub. 3. n. 21. Layman. lib. 5. tract. 10. 3. p. cap. 1. num. 5. Quia illa non est extrema necessitas spiritualis, cui obligatus sis succurrere cum damno tuæ salutis corporalis, potest namque patiens periculum alia plura remedia adhibere, quibus diuina gratia adiutus illud vincat.

Quintò, ob eandem rationem excuseris à debiti redditione, si nociua futura sit proli concepta. Neque enim æquum erat cum iactura vnus bouum alterius intendere, maxime illius qui nondum in rerum natura existit. Quinimo in probabili sententia excuseris, si proli concipiendæ damnum obuenturum sit, quia leprosa, vel defectuosa timetur nascitura, si eo tempore concipiatur, ut constat ex iis quæ diximus de licito vsu coniugij tempore menstrui, prægnationis, ameniæ, ebrietatis, &c.

- 6 Sexto emittenti votum castitatis regulariter non teneris debitum reddere, quia ipse in honorem Dei censendus est iuri petendi debitum tibi cessisse. Quod si votum castitatis ex tuo consensu emissum sit, non solum non teneris debitum illi reddere, sed nec potes ab eo exigere, quia eius voto consentiens iuri debitum petendi renunciasti, ut latius superius dictum est, & tradit Laym. *lib. 5. tract. 10. 3. part. c. 1. n. 12. & 15. in fine.*
- 7 Septimo affinitatem ex incestu contrahenti durante prædicto impedimento non teneris debitum reddere, ut est omnium sententia, quia ob crimen commissum incestuosus priuatus est iure petendi debitum *cap. transmissa, cap. tua fraternitatis de eo qui cognouit consanguineam uxorem suam.* Probabile tamen est iniquè petenti te reddere posse, ne ex delicto alterius ius tuum petendi, & reddendi debitum diminuatur, ut aduersus alios probat Sanch. *lib. 9. disp. 6. à n. 12.*
- 8 Octauo ab obligatione reddendi debitum sub graui culpa excusare difficultatem grauem parentum in alendis filiis si multiplicentur, asserunt Soto in 4. d. 32. *quest. unica, art. 1. Rodrig. summ. tom. 1. cap. 243. concl. Saa, verbo Debitum, n. 18. Quinimo Petr. de Ledesm. de matrim. quas. 64. art. 1. in fine. Sanch. lib. 9. disp. 25. n. 3. Gaspar Hurtado disp. 10. de matr. difficult. 12. n. 14. & alij censent cessante incontinentiæ periculo nullam culpam nec venialem committi in prædicta negatione. Mouentur, quia ab aliis debitis soluendis excusatur magna incommoditas, & difficultas, cur ergo ab hoc debito non excusabit? Præterea non teneris debitum reddere, si probabiliter times aliquod graue damnum tibi vel proli obuenturum: at si proles nascatur graue tibi, filiiisque natis damnum imminet, siquidem cogentis ex elemosynis emendicatis viuere. Ergo, &c.*
- 9 Cæterum verius censo ob prædictam rationem, te debitum non posse negare, nisi coniux iuri petendi cesserit, eo quod incommoditas, & difficultas, quam ex multiplicatione filiorum timere potes, præterquam quod dubia est, & incerta, ex ipsamet solutione debiti ex iustitia nascitur. Non igitur eius solutionem impedire potest. Adde filiorum generationem esse præcipuum matrimonij finem, & primam coniugum obligationem, debet ergo hæc præferri obligationi illos alendi, cui obligationi si parentes nequeunt ex propriis commodè satisfacere, satisfaciunt ex aliorum elemosynis, filiisque que exponant; obligationem tamen reddendi debitum non omittant. Sic docent expressè Rebell. *libro 2. quest. 16. sect. 1. Coninch. disp. 3. dub. 3. in fine. Layman. lib. 5. tract. 10. 3. part. c. 1. num. 16. & videntur esse huius sententiæ, qui indistinctè affirmant esse peccatum mortale negare debitum, ne proles multiplicetur, ut sunt Angel. verbo, Debitum, n. 15. vbi Syluest. q. 8. Nauarr. c. 16. n. 25. Margarita Confessor. 6. præcepto vers. 8. in fine Ludou. Lopez. 1. p. in iur. c. 79. §. peccat. Grassi, 1. p. decis. lib. 2. c. 83. n. 1.*

Nonò te excusant aliqui à redditione debiti, si coniux petens excommunicatus sit; quia excommunicatione ligatus priuatur communicatione fidelium. Sed hæc excusatio nullatenus est admittenda; quia ob vitanda animarum pericula coniugibus excommunicatis communicatio permittitur. *Cap. quoniam multos. 11. q. 3. Quod esto de vxore loquatur, omnes Doctores ad virum extendunt, quia procedit eadem ratio, ut latius tractè de excommunicat. dicemus.*

§. XI.

An debitum iniquè petenti possis concedere?

- 1 Si petitio debiti iniqua sit ex parte actus nequis petitioni annuere. Secus si ex parte persone sit iniqua petitio.
- 2 Temperat Basil. secundam partem, ne procedat, quando petens nequit à sua petitione malitiam remouere.
- 3 Displicet prædicta limitatio.

Alij generaliter negant, eo quod non liceat iniquæ actioni cooperari. Alij econtra concedunt, quia ob iniquam alterius petitionem non es tu priuatus potestate, quam ex matrimonio habes petendi, exigendique debitum. Alij quibus ego assentior distinctione vtuntur, inquirunt enim, si petitio debiti iniqua sit ob aliquam circumstantiam, quæ ipsum actum externum vitiet, nequaquam poteris petenti debitum concedere, quia petit tibi illicitum, ut si absque necessitate petat in loco sacro, vel cum periculo abortus, vel damni prolis, aut tui, vel petentis grauis nocementi. Facior tamen aliquando ex negatione debiti timeri posse grauiora mala quam ex eius concessione, & eo casu iam petita copula illicita non erit, ac proinde poteris petitioni annuere, sicuti aduertunt Petr. de Soto, Sanch. & Layman. & statim referendi. At si non ob circumstantiam tenentem se ex parte actus, sed ex parte petentis petitio iniqua sit, oprimè poteris petitum concedere: quia concedis id quod ex se licitum est, nec tibi potest malitia imputari, ut si petat debitum ob malum finem: hac distinctione commu-

Ferd. de Castro. Sum. Mor. Pars V.

niter Doctores vtuntur, ut videre est in Petro de Soto *lect. 16. de matrim. in fine. Couarruu. 4. decret. 2. part. cap. 3. §. 1. num. 6. Henric. lib. 11. cap. 15. n. 8. Sanch. lib. 9. disp. 6. n. 7. Coninch. disp. 3. 4. dub. 4. à n. 25. Paul. Laym. lib. 5. summ. tract. 10. 3. part. cap. 1. in fine, num. 17.*

Secundam partem huius distinctionis restringit Basil. Ponce *lib. 10. cap. 3. à n. 3. & Gaspar Hurtado disp. 10. difficult. 13. ne procedat, quando petens nequit à sua petitione malitiam remouere, sed solum quando ab ea petitione potest separare malitiam. Nam quando petit tibi copulam, à qua ipse petens separare malitiam nequit, necessitudo à te postulat cooperationem ad actum, qui hic, & nunc malus est. Secus vero contingit, quando ab eo actu separari malitia potest. Ex quo inferunt dubitanti de matrimoiij valore astricto voto castitatis te non posse debitum reddere; quia ea copula petita ita mala est petenti, ut nequeas vlla ratione ab ea malitiam separare. Secus vero quando solum est mala, quia prauo fine petita est.*

Cæterum huic limitationi acquiescere non possum, ideòque existimo superiorem doctrinam generaliter veram esse, nempe quod malitia non se tenet ex parte actus externi, sed ex parte personæ petentis ob aliquam circumstantiam, quæ non ipsum actum, sed personam petentem afficiat, licet te posse debitum petiti concedere, quia eo casu non videris cooperari alterius peccato formaliter, siquidem illa actio externa in se peccatum non est, sed quatenus procedit ab eo, qui eam exercere est impeditus ob votum, vel aliud impedimentum: si enim eum petens iniquo fine in petitione ducitur, separatè que à petitione malitiam potest, non ceteris eius iniquitati cooperari, neque etiam censendus es, cum voto castitatis astrictus, vel impedimento ligatus debitum petis: nam actio externa æquè ex prauo fine ac ex voto castitatis, vel affinitatis impedimento vitatur. Cooperari autem actioni, quæ solum ex circumstantia ipsi extrinseca mala est, non est intrinsecè malum, sed ob aliquam rationabilem causam honestari potest. Quinimo existimo non solum te posse in supradicto casu petitioni acquiescere, sed regulariter obligatum esse, ut pluribus firmat Sanch. *dicta disp. 6. n. 7.* eo quod petens non amiserit ius petendi ex iustitia. Quod exemplis manifestari potest. Si enim dubius de matrimoiij valore à te nullam dubitationem habente copulam petat, tamen tu conscius sis illius dubitationis, teneris eius petitioni acquiescere, quia ob eius erroneam conscientiam ius petendi non amittit. Item astrictus castitatis voto, si tibi non cessit ius petendi, & cessionem illius non accepisti, solum Deo, & non tibi obligatur, ac proinde aduersus Deum tantum, & non aduersus te petendo delinquit, sicuti si nummos apud te depositos haberet, & Deo promitteret non exacturum, si postmodum exigeret, tu obligatus esses concedere, quia ex promissione Deo facta nullum ius retinendi illos acquisisti. Ab hac tamen regula excipit Sanch. *dicta disp. 6. n. 8.* impedimentum affinitatis, quo ligatus ius petendi amittit in pœnam commissi delicti; & sicut ei qui propria voluntate cessit ius, non teneris debitum concedere, sic non teneris concedere cui legibus prædictum ius sublatum est.

PUNCTUM V.

De mutua coniugum habitatione, & effectibus inde subsequendis.

§. I.

Obligantur coniuges ad mutuam habitationem.

- 1 Obligantur mutuo habitare.
- 2 Huic obligationi ex mutuo consensu cedere possunt.
- 3 Secluso prædicto consensu peccatum graue est diu coniuges esse separatos, nisi necessitas urgeat.
- 4 Ex causa familiae, vel Reipublice necessaria potest vir ab vxore diutius separari, & virum tenetur vxorem sequi, si commode potest.
- 5 Vir ab vxore iuste discedens non tenetur secum vxorem deferre.
- 6 Ob votum castitatis, vel affinitatem contractam non licet alteri coniugi à domo, vel mensa recedere, sed solum separare thorum.

Primò certum est coniuges obligatos esse iure naturali, & Diuino simul habitare in eadem domo, ad eandem mensam accubare, & in eodem lecto iacere: id enim postulat matrimonij natura, quæ indiuiduam, & inseparabilem coniugum vitam continet iuxta illud Genes. 2. *Propter hanc relinquet homo patrem, & matrem, & adhaerebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Et Matth. Omnis qui dimiserit vxorem suam excepta fornicationis causa, facit eam mœcham.* Quod si aliquis coniugum huic obligationi non satisfaciat, compelli potest à

Judice Ecclesiastico censuris, & brachio seculari inuocato iuxta Textum, in cap. litteras de restitut. spoliar. Vbi Abbas, n. 29. Couaruu. 4. decret. 2. p. c. 7. initio, num. 1. Anton. Cucus lib. 5. instit. maiorat. tit. 11. num. 126. Quinimò si controuersia non sit de matrimonij valore à seculari iudice potest compelli, eo quòd obligationi naturali ex contractu debita non satisfaciatur, vt bene notauit Glossa in cap. non est de sponsalib. per Textum ibi, Per officium Iudicis, vel Episcopi loci. Et tradit Couaruu. supra n. 3. Sanch. aliis relatis, lib. 9. disp. 4. n. 7. Potestque Iudex Ecclesiasticus aduersus quemlibet alieni coniugis detentorem procedere iuxta dictum Textum in cap. non est de Sponsalib. quia ad Iudicem Ecclesiasticum spectat iura matrimonij, vt potè Sacramenti defendere, vt bene notauit Abbas in d. cap. non est. num. 3.

2 Huic obligationi habitandi simul possunt coniuges ex mutuo consensu cedere, si iusta cessionis adsit causa, & nullum incontinentiæ sit periculum, vt colligitur ex Paulo 1. Corinth. 7. Nolite fraudare inuicem nisi ex consensu ad tempus vt vacetis orationi. Dixit ad tempus, ob periculum incontinentiæ, vt constat ex illis verbis; Reuertimi in idipsum, ne tentet vos Sathanas. Quare secluso incontinentiæ periculo possunt coniuges thoro separari in perpetuum amore continentiæ, non ex odio, & indignatione, vt deciditur cap. sunt qui. 27. q. 2. & cap. quod Deo 33. q. 5. Verum si periculum adsit incontinentiæ etsi ex consensu sit facta in perpetuum separatio, dissolui debet lege charitatis ad id obligante, vt bene aduertit Sanch. dicto lib. 9. disp. 4. num. 5. Quapropter Iudex Ecclesiasticus nulla ratione coniuges iuniores permittere debet separati viuere, quia periculum incontinentiæ timeri potest, vt rectè dixit Abbas, c. p. 1. num. 7. de coniugio leprosor. Et ibi Alexand. de Neuo, num. 6.

3 Secluso prædicto consensu peccatum graue est coniuges diu esse separatos nisi causa alenda, gubernandæque familiæ, vel Superioris præceptum, aliæque similis necessitas intercedat, vt constat ex cap. 1. de coniug. leprosor. Quapropter nequit maritus inuitâ vxore longam peregrinationem vouere; quia ea absentia non est ex causa necessaria. Neque obest, quod vxor maritum discedentem sequi teneatur iuxta Textum in cap. vnaquaque 15. q. 2. quia id verum est, quando ex causa necessaria discedit, vel discedit alicubi diuitius commoraturus, Secus quando discedit vagaturus, cuius comitatus vxorem nõ decet: sicuti aliis relatis notat Sanch. lib. 9. disp. 4. n. 15. Notanter dixi longam peregrinationem; nam breuem optimè potest vir inuitâ vxore præstare. Cum enim caput vxoris sit, non decet ita vxoris consortio alitricum esse, quin possit aliquando recreationis causa ab ea discedere, quod nullatenus vxori vt potè viro subiecta permittitur, maxime cum eius statum non deceat peregrinatio.

4 Ex causa verò familiæ, vel reipublicæ necessaria potest vir ab vxore diuitius separari, secus vxor à viro absque eius consensu, cum pendens virum sit familiæ gubernatio, & vxor ratio militiæ, negotiisque tractandis idonea sit. Discedentem autem maritum ex prædicta causa vxor sequi debet, si facile possit iuxta Textum in c. vnaquaque 13. q. 2. Nam cum pendens maritum sit necessaria ad familiæ gubernationem, & sustentationem prouidere, & matrimonij natura postulet cohabitationem mutuam, tenetur vxor maritum discedentem sequi si facile potest, nisi fortè in contractu matrimoniali fuerit hæc obligatio excepta, de quibus latè dixi disputatio. 1. huius tract. punct. 15. vbi an vxorem relegatam teneatur vir comitari?

5 Verum vir ab vxore ex prædictis causis discedens non tenetur secum vxorem eum comitari volentem deferre; quia plerumque id molestissimum esset, nec leuibus expensis subiectum. Quare nisi vir aliquo in loco diu commoraturus sit possitque absque graui incommodo, rei que familiaris iactura secum vxorem deferre non obligatur, vt rectè dixit Sanch. lib. 9. disp. 4. num. 14.

6 Ad extremum aduerte ob votum castitatis emissum, vel affinitatem contractam, etsi liceat coniugi separare thorum, non tamen domum, aut mensam, quia prædicta solum copulam impediunt, non tamen mutuam obsequiorum communicationem, & cohabitationem domesticam, & commensalem, vt docuit Glossa in c. nosse verbo non fraudentur. 30. q. 1. Abbas in c. si vir in fine de cognat. spirit. & c. 2. n. 2. de coniugio leprosor. Sanch. aliis relatis, lib. 9. disp. 5. in fine. num. 19.

§. II.

Qualiter coniuges sibi inuicem alimenta subministrare debeant?

- 1 Coniuges obligantur sibi mutua præstare obsequia in sui, suorumque sustentationem.
- 2 Acceptâ dote, & fortuito pereunte, vel ex culpa mariti tenetur maritus vxorem alere.
- 3 Si vxor ab eius obsequio absque necessaria causa recesserit, non tenetur maritus eam alere. Secus si ex causa necessaria.

4 Item excusatur maritus si inops sit, & qualiter si pecuniam mutuam acceperit.

5 Item excusatur maritus ab alimentis vxori præstandis, si dos promissa soluta non fuerit.

6 Non excusatur ab obligatione reddendi debitum, corrigendique vxorem.

7 Qualiter vxor obligari possit ad laborandum marito?

Conueniunt Doctores coniuges obligari sibi mutua præstare obsequia in sui, suorumque sustentationem. Quapropter vir tenetur vxorem, eiusque filios alere, quia ad prædictum effectum eam dotatam accepit, vt constat ex leg. pro oneribus. Cod. de iure dotium. leg. dotis fructus ff. eodem tit. Quod si indotatam accepit ab ea obligatione non liberatur. Præsumitur namque sola vxoris persona contentus esse, vt docet Surdus de aliment. tit. 1. q. 3. 2. num. 11. & tit. 7. q. 1. g. num. 1. Matien. lib. 5. recap. tit. 1. leg. 3. gloss. 2. n. 29. Barbo'sa 2. p. Rub. ff. Solutio matrim. n. 43. Sanch. aliis relatis lib. 9. disp. 5. n. 8. Quod intelligendum est casu quo vxor pauper sit, nam si diues existat dotem constituere tenetur; tacite enim censetur vir de dote pactum iniire, dum vxorem diuitem accepit. Quod si ipsa postmodum reuocat dotem assignare, eximitur vir ab obligatione eam alendi, sicuti si à principio dos sibi fuisset promissa, nec tamen soluta, vt optimè tradit Bald. leg. fin. num. 9. Cod. de sententiis, qua sine certa quantitate. Ioann. Lup. cap. per vestras de donat. inter vir. & vxor. notab. 3. §. 2. n. 1. & seqq. Gomez Arias, leg. 27. Tauri. n. 130. Sanch. lib. 9. disp. 5. n. 9. At si non vxor, sed eius parentes diuites sint, cogi possunt iuxta legitimum designare dotem, vt ex communi docet Molin. Iesuita, 2. disp. 424. in princ. Interim autem à viro alenda est; quia inops est, & absque promissione dotis accepta fuit, vt aliis relatis docet Mol. disp. 425. vers. si marito dos. Sanch. lib. 9. disp. 5. num. 9.

Acceptâ dote, & fortuito pereunte, & à fortiori pereunte ob culpam mariti tenetur maritus vxorem alere, quia iam ob dotis receptionem subiit eam obligationem, à qua ob fortuitum euentum eximi non debet, vt optimè tradit Sanch. lib. 9. disp. 5. n. 10. argum. leg. si cum dote. 23. §. si maritus ff. Solutio matrim. At si ob culpam ipsius vxoris dos perit, etsi Abbas cons. 85. num. 4. volum. 2. & Ioann. Lup. cap. per vestras de donat. inter vir. & vxor. notab. 3. §. 1. n. 1. Existiment obligatum esse maritum eam alere ratione vinculi coniugalis, sicut tenetur alere vxorem pauperem indotatam, verior mihi videtur sententia Sanch. d. lib. 9. disp. 5. n. 10. asserentis id verum esse, quando vxor careret parentibus qui eam alere possint, eo enim euentu coniugalis nexus exigit, vt ei vir alimenta subministrat maxime si in eius obsequio sit. At si parentes diuites habeat excusatur vir ab eius sustentatione sicuti excusatur cum dos ei promissa est, & non soluta. Perinde enim est à viro dotè culpâ vxoris aufertur, ac si culpâ ipsius vxoris non solueretur. Quæ omnia optimè confirmantur ex leg. quod. si nulla ff. de relig. & sumpt. funer. vt rectè expendit Sanch. vbi supra.

Ab hac autem obligatione alendi vxorem eximitur maritus, Primò si vxor ab eius obsequio absque necessaria causa recesserit; cum enim teneatur in viri obsequio esse, cap. hæc imago 3. §. quæst. 5. si contra hanc obligationem recedat, merito ei alimenta denegantur. Qui enim non facit quod debet æquum est ne recipiat quod oportet, Argum. leg. si ex. Cod. de condition. insertis. leg. Iulianus §. affinis ff. de actionib. empti & tradunt aliis relatis Couaruu. 4. decret. 2. part. cap. 7. §. 5. num. 2. Matien. lib. 5. recapit. tit. 9. l. 2. gloss. 1. num. 52. Gutierrez. canonicar. qq. lib. 1. capit. 24. numero 7. Surd. de aliment. tit. 1. quæst. 32. num. 17. Sanch. lib. 9. disp. 4. num. 20. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. 3. part. cap. 2. n. 2. Serus verò est, si ob leuitiam viri aliamve culpam discedat; quia eo casu discedit ex iusta, & rationabili causa; ideoque alimentis debitis priuanda non est; aliàs maritus ex sua iniquitate commodum reportaret, sicuti docent expressè omnes Doctores nuper relati. Et idem est si ob mariti amentiam, vel morbum contagiosum compulsa sit discedere, quia ille discessus culpæ imputandus non est; ac proinde priuationem alimentorum inducere non debet, vt aduertit Lara leg. si quis à liberis. §. si quis ex his num. 36. ff. de liberis agnoscend. Barbo'sa, 2. part. Rub. ff. Solutio matrim. num. 43. Layman. supra num. 2. vers. præterea. Sanch. d. disp. 4. numero 25. Quinimò censeri non debet vxor culpa sua discedere à viro, tametsi ob delictum commissum perpetuo carceri detrudatur, quia ille discessus necessarius est, & coactus, cum ipsa velit viro cohabitare, & delictum in cuius pœnam imponitur in virum commissum non fuit, neque ad illius separationem tendit. Non igitur ob illum discessum priuari alimentis debet, vt pluribus exornat Sanch. aduersus alios Doctores d. disp. 4. n. 23. Verum si simul cum hoc discessu eius dos publicetur, ratione publicationis dotis excusatur vir ab alimentis præstandis, vt num. præced. diximus. Et ob eandem rationem existimo cum Mol. Iesuita tract. 3. de iustit. disp. 90. n. 7. celebrato diuortio ob adulterium, & in pœnam delicti commissi bonis vxoris marito applicatis non esse obligatum maritum ad alendam vxorem. Perinde enim est,

ac si alteri ea bona applicata essent. At vxor interpellare poterit Iudicem, qui ex officio maritum compellet vxori aliunde bona non habenti necessaria subministrare, sicuti ex communi docet Iul. Clarus lib. 5. sententiar. §. adulterium num. 17. Paul. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. 3. part. cap. 2. numero 2. vers. adde.

4 Secundo excusatur maritus ab hac alimentorum subministracione si inops sit, quia nemo obligari potest ad impossibile. Quinimò vxor diues marito inopi ministrare alimenta debet, ut pluribus firmat Lara, leg. si quis à liberis §. si quis ex his, num. 14. ff. de liberis agnoscend. Surd. de aliment. tit. 1. quæst. 3. §. num. 7. & seq. & quæst. 3. 6. à num. 6. Sanch. lib. 9. disp. 4. num. 27. Quod si maritus inops pecuniam mutuo acceperit ad vxorem, filiosque alendos, solutoque matrimonio nulla superant bona mariti, ex quibus illa debita soluantur, etsi plures censent vxorem, & filios conueniri posse, obligatosque esse, si bona habeant ad prædictæ pecuniæ solutionem, ut potè in eorum commodum expensæ, & ratione cuius ditiores facti sunt: rectius Molina Iesuita disput. 43 §. §. tertium est. & Sanch. lib. 9. disp. 4. num. 29. contrarium asserunt. Nam esto in eorum utilitatem illa pecunia consumpta sit, non fuit aliena, neque illis indebita. Quippe erat mariti, in cuius dominium translata erat, & licet, maritus obligationem non haberet alendi vxorem, & filios cum inops esset, neque petendi mutuum pecuniam, quam soluere non poterat: at accepta eà pecuniâ, & illius dominus factus obligationem habet vxorem, & filios alendi, ac proinde vxor, & filij non ab alieno, sed ex vero domino, & ex sibi debitis sustentationem acciperunt, nullam ergo obligationem soluendi habent: idèoque leg. 60. Tauri, quæ hodie est lex 9. tit. 9. lib. 5. recopilat. decidit mulierem renunciantem lucris constante matrimonio acquisitis obligatam non esse ad æs alienum constante matrimonio contractum. Et in leg. 61. Tauri hodie 9. tit. 3. lib. 5. recopilat. asseritur mulierem obligatam non esse ad debita contracta à marito, nisi probatum fuerit simul cum marito se obligasse, & in eius utilitatem mutuum cessisse: ergo si vxor, & filij expressè ad solutionem mutui non se obligauerint, tamen in eorum commodum expensum sit, non tenentur.

5 Tertio excusatur maritus ab alimentis vxori præstandis, si dos promissa soluta non fuerit, siue fuerit promissa ab vxore, cuiusque parentibus, siue ab alio quocumque extraneo, quia maritus de dote conueniens pro alimentis vxori præstandis tacite intendit nullam obligationem alimentorum subire dote non soluta. Ea tamen est differentia inter promissionem dotis factam ab vxore, cuiusque patre, vel ab extraneo, ut rectè Sanch. lib. 9. disput. 5. num. 5. quod dote promissa ab extraneo, & non soluta nullam maritus obligationem habet alendi vxorem, tamen ob impotentiam non soluat: at si ab vxore, cuiusque patre promissa sit, si ex impotentia non soluerint, dummodò tempore promissionis eam impotentiam non agnouissent, tenetur maritus vxori alimenta præstare, ac si dotem recepisset, quia censenda est dos eo casu perire fortuito, siquidem absque culpa vxoris, vel parentis non soluitur. Quique conueniri nequeunt pro dote soluenda ultra quàm facere possunt.

6 Verùm esto excusetur maritus ab alimentis vxori præstandis ob non solutam dotem promissam, non tamen excusatur ab obligatione reddendi debitum, ipsamque regendi, & gubernandi, quia hæc obligatio ex matrimonij contractu nascitur; à qua eximi non potest contractu non dissoluto, nec diuortio celebrato, ut tradunt ex omnium sententia Molin. tract. 2. de instit. disp. 42 §. §. si marito dos. Sanch. lib. 9. disp. 5. num. 1. Ex qua doctrina existimo necessariò inferri maritum non posse ob dotem sibi non solutam omittere traditionem sponsæ in propriam domum, aut iam traditam expellere, quia domestica cohabitatio necessaria est; ut debitum coniugum commodè exigere, eique reddi possit. Atque ita docent Couarruu. 2. part. decret. cap. 7. in princip. num. 2. Matien. lib. 5. recopil. tit. 1. Rub. gloss. 1. num. 91. Molina tract. 2. de iniuriis disp. 42 §. §. si marito dos. Sanch. alios referens lib. 9. disput. 5. num. 17.

7 Superest quæstio, An vxor obligari possit ad laborandum marito? Cui quæstioni optimè respondet Laymann. lib. 5. sum. tract. 10. 3. part. cap. 2. in fine, sub hac distinctione; si enim (inquit) sermo sit de labore ad gubernationem, & sustentationem familiæ necessario, qualis est cibos coquere, lauare vestes, &c. spectari debet loci consuetudo, & status vxoris, quæ si non pariantur huiusmodi labores fieri ab vxore sed à famula, non poterit obligari à marito ad prædicta præstanda: argum. leg. in tradum la. 1. ff. de operis libertor. ibi, Sed si liberta quæ operas promissit ad eam dignitatem perueniat, ut inconueniens sit præstare patrono operas, ipso iure hac intercedit. At si prædicti labores statum vxoris non dedeant, vel ita pauperes sint, ut maritus famulam conducere nequeat, sine dubio ad prædictum laborem præstandum obligari à marito poterit, ut pluribus exornat Sanch. lib. 6. de matrim. disput. 6. num. 14.

Verùm si loquamur de labore ad lucrum necessario, tunc

subdistinguedum est, si vxor attulit dotem ex cuius fructibus al: à marito sufficienter potest, nequaquam cogenda est ad laborandum, quia vxor non tenetur operari, ut marito lucrum acquirat, cum sic lucrata ad vxorem iure communi pertineant. At si nullam dotem attulit, vel attulit insufficientem, vel culpa vxoris, aut casu fortuito perit, cogi poterit ad laborandum iuxta eius statum, & conditionem; quia eo casu non est censenda labore in mariti lucrum, sed in propriam sustentationem.

§. III.

Obligantur coniuges se inuicem corrigere.

- 1 Vtque alterum corrigere tenetur, sed cum discrimine.
- 2 Vir vxorem delinquentem moderatè punire potest.
- 3 Quæ sint pœnae, quas maritus vxori imponere possit in pœnam delicti commissi?
- 4 Punitio ex recto sine fieri debet, & delicto commensurari.

Cum coniuges indiuiduam vitæ consuetudinem retineant, æquum est ut coniugali se inuicem affectu corrigant, & ad peccatorum emendationem adiuuent, hoc tamen discrimine. Nam cum vir sit caput vxoris Genes. 2. Ad Ephes. 5. & 1. Corinth. 11. potest vxori præcipere ea quæ ad familiæ gubernationem iudicauerit expedire. At vxor nullum marito præceptum imponere potest. Deinde marito exhortatione, & punitioe datum est vxorem corrigere. At vxori ut potè sub viri potestate existenti sola exhortatio, non punitio permittitur. Hoc igitur supposito,

Potest vir vxorem delinquentem in pœnam delicti commissi punire, punitioe inquam leui, & moderata, ut constat ex leg. rei iudicata ff. soluto matrimonio, neque enim mancipium est, nec famula, sed sociæ, & adiutrix. Quod si delictum eius conditionis sit, ut grauem punitioem exigat, non obinde marito conceditur ea punitio, sed leuis tantum, ut publica potestati integrum, & illius ius maneat puniendi prædictum delictum, si ad eius tribunal deferatur, ut notauit Victor relect. de potest. ciuili in fine. Paul. Layman. libro 5. tract. 10. 3. parte capite 2. numero 9. Neque enim vir comparatione vxoris, & paternitatis comparatione domesticorum potestatem puniendi sibi subditos habent, nisi quatenus à Republica illis concessum est. Quippe potestas delicta puniendi iure ipso naturali in communitate residet, eo namque quo plures in vnum congregantur, ea communitas potestatem habet delicta puniendi, alias nec communitas conseruati, neque in suo munere contineri possent. Verùm quia communitates diuersæ sunt, aliæ perfectæ, ut est ciuitas, prouincia, regnum, nemini alteri subordinata; aliæ imperfectæ quæ partes sunt harum ciuitatum ipsisque subiectæ, inter quas minimum locum obtinent familiæ, integra potestas delicta puniendi vsque ad mortis pœnam in communitate perfecta residet, seu in eo qui prædictæ communitati præest; at communitas imperfecta, & qui illi præest ea solum potestate gaudet, quæ à perfecta communitate conceditur, & iudicata est sufficiens ad illius conseruationem. Quapropter maritus comparatione vxoris etsi potestatem habeat eius delicta puniendi, non tamen pœna graui sed leui & moderata, leuiori inquam quàm filiorum delicta, & longè leuiori quàm mancipia, quia à perfecta communitate amplior potestas non conceditur, ut ex vsu, & consuetudine constat, neque oportebat concedi, ut sic mutuos coniugalis amor efficacius conseruaretur.

Quod si roges quæ sint pœna permittæ marito, quibus vxorem punire possit, & quæ non? Breuiter respondeo spectandam esse loci consuetudinem attentâ vxoris conditione, quippe vxor humilis, & plebeia grauius puniri solet quàm nobilis. In particulari autem certum est non posse maritum punire vxorem pœna mortis, mutilationis, exilij perpetui, carceris, vulneris, alteriusve percussione, ex qua eius salus, vel membrum periculum subeat; has enim pœnas sibi Respublica perfecta reseruauit, quas nec dominis comparatione seruorum permittit. Plerumque censuram subtractione cibi maritum uti debere in vxore puniendi, quia hæc pœna sufficiens videtur ad continentiam vxorem, & eius defectus communiter contingentes puniendos. Cui pœnæ addi possunt aliquot reclusionis dies etiam compedibus appositis. Nam licet priuati carceres omnibus priuatis interdantur, ut constat ex lege unica Cod. de priuatis carceribus. Et hæc lege regia §. tit. 23. lib. 4. noua collect. Et tradidit D. Thom. 2. 2. quæst. 65. art. 3. id intelligendum est de carcere perpetuo, & ordinario, secus de carcere imperfecto, quique commisso delicto, & ad breue tempus designatur, ut rectè notauit Molin. tract. 3. de iustit. disp. 2. num. 18. vxorem tamen cedere alapis, conculcare pedibus, fustibus percutere raro permittitur, quia coniugali affectui, & timori, qui semper spectandus est, hæc graues punitioes si frequentes sint non leuiter obstant. Minus censeo concedendam verberum punitioem, quia hæc seruorum propria est, ut colligitur ex leg. consensu post princ. Cod.

Cod. de repudiis. Authent. de nuptiis §. mītores collat. 4. Et licet aliquando causa vigente ingenui soleant hac affici punitione, id contingit cum in minori ætate sunt constituti. Quapropter (nisi causa grauissima vrgeret) peccatum mortale existimarem eam punitionem, etiam in suo genere leuis, & moderata sit, quia ex se vxorem maximè dedecet, & in plurimum sententia sufficientem præbet diuortij causam. Atque ita sustinent Sotus, lib. 5. de iustit. quest. 2. art. 2. in fine corp. Arag. 2. 2. quest. 65. art. 2. vers. de marito. Sanch. lib. 10. difficult. 18. num. 16. plures referens Molin. tractat. 3. disputat. 2. in fine numero 20. Rota apud Farinac. decis. 371. Basil. Ponce, lib. 9. cap. ult. num. 5.

- 4 Duo vero in hac punitione seruanda sunt; primum, ne punitio delictum excedat, sed illi commensuretur; quin potius expedit vt maritus leuius vxorem puniat, quam delictum exigat. Etenim hac ratione pax, mutuæque beneuolentia inter ipsos conseruabitur. Secundum, ne ex odio punitio fiat, sed ex charitate, zeloque iustitiæ ad correctionem, emendationemque vxoris, & in domesticorum exemplum.

PUNCTUM VI.

De dissolutione matrimonij quoad thorum, & habitationem.

Hucusque de proprietatibus matrimonij sumus locuti, superest disseramus de eius contrariis. Matrimonium namque diximus vinculum esse indissolubile, obligationemque secum trahere reddendi debitum, simulque cohabitandi. Et licet iudæis fuerit permittum matrimonium consummatum dissoluere *Deuteronom. 24. & Malachia. 2.* At post legem Euangelicam *Matth. 5. & 19.* nec iudæis, nec Gentilibus permittum est vinculum matrimonij consummati dissoluere: solum enim fauore fidei matrimonio infidelium conceditur dissolutio, si alter ad fidem conuertatur, altero in infidelitate remanente. Extra hunc casum vinculum matrimonij consummati tam fidelium, quam infidelium indissolubile persistit, sola morte coniugis dissoluendum, vt tanquam de fide certum definitum est ab Alexand. III. cap. ex parte de Sponsalibus, & à Concil. Florent. in Armenor. instrum. & à Trident. sess. 24. can. 10. Neque his obstat quod Christus Dominus *Matth. 19.* dixerit: *Quicumque dimiserit vxorem suam nisi ob fornicationem, & aliam duxerit mœchatur, & qui dimissam duxerit mœchatur,* quasi diceret ex causa fornicationis dimitti vxorem posse, & aliam duci absque mœchia; id enim indicat exceptio illa nisi ob fornicationem. Non inquam obstat, quia Christus Dominus solum dixit mœchari eum, qui vxorem dimittit extra causam fornicationis. At de dimittente causa fornicationis existente (inquit Caieter. in præsent. nihil decidit. Præterea Christus Dominus, voluit eo in loco libellum repadij, quo matrimonij vinculum, & mutua coniugum habitatio dissoluebatur omnino tollere, & solum permittere dissolutionem cohabitationis ex causa fornicationis, ideoque inquit, *Qui vxorem suam dimiserit excepta causa fornicationis mœchatur, quia iniuste dimittens facit eam mœchari.* Prædictus ergo Textus dissolutionem cohabitationis interdicit nisi ex causa fornicationis, nullo verbo factæ de dissolutione vinculi coniugalis, sicuti explicat August. lib. 1. de adulter. coniug. cap. 9. Abulen. c. 19. *Matth. quest. 76.* Maldonat. & Iansen. ibi. Sanch. lib. 10. de matr. disp. 2. num. 3. vbi alios Textus contrarium iudicantes explicat. Quocirca quæstio versatur, quibus ex causis obligatio thori, & coniugalis habitationis dissolui inter coniuges possit; Et nemini est dubium posse dissolui ex mutuo consensu, quia nullo iure inuenitur interdictum, quin potius colligitur concessum ex Paulo 1. *Corinth. 7.* debet tamen fieri dissolutio non ex odio, & indignatione, sed amore castitatis, & absque incontinentiæ periculo, ideoque maturè, & longâ examinatione factâ, & non aliter hæc separatio facienda est, vt frequenter omnes Doctores consulunt. Superest ergo examinandum, qualiter ex delicto hæc cohabitatio dissoluitur?

§. I.

An ex causa fornicationis dissolutio coniugalis habitationis fieri possit?

- 1 *Adulterium causa est sufficiens, vt vir ab vxore in perpetuum diuertat.*
- 2 *Nomine adulterij qualibet copula etiam sodomitica intelligitur.*
- 3 *Debet adulterium formale esse.*

Adulterium vxoris causam esse sufficientem, vt vir ab vxore diuertere in perpetuum possit, constans est omnium Catholicorum sententia ex illo *Matr. 5. & 19.* Ego autem

dico vobis, quicumque dimiserit vxorem suam excepta causa fornicationis, &c. Et ex cap. significasti. Cap. gaudemus. C. ex litteris de diuort.

Et licet Christus Dominus, alique Textus Iuris Canonici solum de adulterio vxoris vtprope grauiori mentionem fecerint, ideoque Caieter. in illud. *Matth. 19.* censuerit solis viris concedi ob adulterium vxoris separationem. At vtilissima sententia defendit in hac causa vtumque coniugem parem esse, licitumque esse vxori ob adulterium viri diuortium celebrare. Non enim censentur coniuges obligati ad mutuam cohabitationem, & debiti redditionem, nisi quatenus sibi inuicem fidem datam seruauerint. Quare cã fide violatâ ab obligatione reddendi debitum, mutuoque cohabitandi innocens siue vir sit, siue femina absoluitur, sicuti pluribus comprobatur Sanch. lib. 10. disp. 3. num. 6. Farinac. 4. tom. quest. 143. num. 9. Gutier. de matr. cap. 129. num. 2. Coninch. disp. 35. dub. 1. initio & num. 6. Basil. Ponce, lib. 9. cap. 16. à num. 4. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. 3. part. cap. 7. num. 8. Gaspar Hurtado disput. 11. difficult. 2. & colligitur apertè ex illo Pauli 1. *Corinth. 7.* *His qui matrimonio iuncti sunt præcipio, non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere* (subintellige absque iusta causa.) *Quod si discesserit* (nempe ex iuxta causa) *manere inuictam, aut viro suo reconciliari.* Supponit ergo Paulus ex aliqua causa iusta posse vxorem à marito discedere, aliàs cogeret eam viro suo reconciliari, nullatenusque optionem daret se viro reconciliandi, vel continenter viuendi. Quod si aliquam causam iustam discedendi à marito vxori habere posset, maximè adulterium, quod fides sibi data violatur.

Nomine adulterij ratione cuius diuortium celebrari ab innocente possit, etsi aliqui censuerint solum copulam naturalem cum alieno viro, vel femina esse intelligendam, communis sententia defendit teste Abbate in cap. maritus de adulter. num. 3. Sanch. lib. 10. disp. 4. num. 3. Coninch. disp. 35. dub. 1. conclus. 5. Basil. Ponce, cap. 16. num. 5. dicto cap. 7. n. 7. Gaspar Hurtado dicta difficult. 2. Riccio decis. 273. in praxi, & aliis sodomiam, & bestialem intelligi, quia his criminibus caro coniugis in alienam diuiditur contra matrimonij fidem. Debet autem sodomia, & bestialitas completa esse, id est cum feminis effusione, aliàs non perfectè in alienam carnem esset diuisio, neque consummata iniuria, neque sufficiens diuertendi causa. Quod à fortiiori procedit in tactibus, pollutione, siue secum tantum, siue cum alio, vt aduertunt omnes præcitati Doctores.

Debet autem adulterium occasionem diuortij præbens formale esse; quare si ex aliquo capite ab ea malitia excusatur; eo quod ignoranter, vel per violentiam commissum sit, nullo modo occasionem diuortij præbere potest, quia alteri coniugi iniuriosum non est, vt rectè ex omnium sententia docet Basil. Ponce, lib. 9. cap. 17. num. 8. Sanch. lib. 10. disp. 5. à n. 11. Argum. cap. cum per bellicam. 3. q. 2. Et leg. vxor 7. Cod. de repudiis. Quinimò Abbas cons. 4. n. 3. volum. 1. Rosella verbo Adulterium. n. 5. Sylu. ibi q. vlt. Armilla n. 5. Tabiena, q. 1. n. 3. Graffis 2. p. decis. lib. 1. cap. 12. n. 72. casu 2. Et inclinat Gregor. Lopez, leg. 7. verbo por fuerca. tit. 9. part. 4. Et probabile censet Sanch. lib. 10. disp. 5. num. 13. affirmant adulterium commissum ex metu cadente in vitium constantem non concedere innocentis diuertendi, quia non ex malitia, & dolo, quod videtur requisitum iuxta leg. penult. ff. ad leg. Jul. de adulter. commissum est, & fauet August. relatus in cap. proposito. 32. q. 5. excusans Lucretiam ab adulterij crimine non quoad culpam, sed quoad pœnam eo quod metu coacta sit. Sed prædictis assentiendum non est, nam cum metus non excuset à culpa adulterij, & fidei datæ violatione, quibus diuortium iure naturæ innititur, non potest à diuortio, dotisque amissione excusare, tametsi excuset à pœna legibus indicta, vt tradit Couaruu. 4. decretal. 1. p. cap. 5. initio, n. 3. Azuedo lib. 8. recopil. tit. 20. leg. 1. num. 22. Henriq. lib. 11. cap. 17. n. 5. & pluribus relatis Sanch. lib. 10. disp. 5. num. 16. Coninch. disp. 35. dub. 2. num. 10.

§. II.

Quibus in euentibus non liceat coniugi ob adulterium commissum celebrare diuortium?

- 1 *Diuortium nequit esse, si vterque nocens sit.*
- 2 *Ob adulterium, cuius author est maritus non potest vxor repudiari.*
- 3 *Ex eo quod maritus causam remotam adulterij vxori præbuerit, non impeditur à diuortio celebrando.*
- 4 *Ob adulterium iam condonatum nequit coniux innocens diuertere.*
- 5 *Si innocens signa remissionis adultero præstet absque animo remittendi, probabile est in foro conscientia ad diuortium conari posse.*
- 6 *Remissio solum esse potest de delicto præterito, non futuro.*

7 Ex eo quod unus coniux adulter alterum de emendatione moneat, monitus non cedit iuri diuertendi; etsi aliqui contra consentant.

1 PRIMò consensum Doctores diuortium esse non posse, si vterque nocens sit, quia iniquum est vnius delictum punire alio delinquenti indemni seruato. Quapropter iura clamant paria delicta quoad priuatorum ius mutua compensatione tolli. *Cap. penult. & vlt. de adulter. Cap. significasti. cap. ex litteris de diuortio. Cap. 1. seqq. per totam 32. questionem. 6. Et leg. si vxor. ff. ad leg. Iul. de adulter. Et leg. viro, atque vxore. 39. soluto matrim. & aliis.* Neque refert, an adulterium vxoris grauius sit, & publicum, vtrique adulterium secretum, & vnum prius, alterum posterius, quia per quodcumque fides in matrimonio data violatur, & ius diuertendi solùm innocenti conceditur, vti docet ex omnium sententia Sanch. lib. 10. disp. 5. à num. 2. Basil. Ponce, lib. 9. cap. 17. à num. 5. Coninch. disp. 3. dub. 2. num. 12. Gutierrez. de matr. cap. 129. num. 15. Paul. Layman. tract. 10. 3. p. cap. 7. num. 13. Hæc tamen mutua compensatio solùm est quoad diuortium, dotisque amissionem, nam quoad accusationem criminalem, & vindictam publicam non est compensatio; cum liberum sit marito adultero accusare criminaliter vxorem de adulterio, cum tamen ipsi vxori non permittatur maritum accusare. *leg. 1. Codic. ad leg. Iul. de adulter. sicuti aduertit Sanch. lib. 10. disputat. 8. numero 46. Laymann. lib. 5. tract. 10. 3. p. cap. 7. numero 13.*

2 Secundò nequit maritus repudiare vxorem ob adulterium, cuius ipse author fuit, quia eo casu maritus æquè ac vxor culpabilis existit: sicuti docent ex omnium sententia Sanch. lib. 10. disputat. 5. à num. 3. Farinac. 1. 3. quest. 143. §. separatio thori, Gutierrez. cap. 129. num. 16. Basil. Ponce, lib. 9. cap. 17. num. 7. Coninch. disp. 3. dub. 2. num. 8. Gaspar Hurtado disp. 11. difficult. 3. num. 12. Laym. tract. 10. 3. p. cap. 7. num. 8. Quod adeò verum est, vt etiam si vxor prostitutionem consentiat, reâque adulterij sit locus repudij non detur, vt colligitur expressè ex cap. discretionem §. quod si forsitan. De eo qui cognouit consanguin. &c. ibi præsertim inusitam: dictio enim illa præsertim declarat, quod minoris dubitationis est, scilicet cum consentit inuita, & supponit idem esse in casu magis dubio, qualis est cum liberè consentit. Neque enim æquum erat, vt eleganter inquit Iurisconsult. Scæuola in leg. cum mulier 47. ff. soluto matrimonio, quod maritus improbaret mores, quos ipse, aut antea corrupit, aut postea probauit, sicuti omnes Doctores nuper relati aduertunt. Quinimò censet, si adulterio tacitè consentiat; eo quod potens facilè impedire non impedit nullâ legitimâ occasione intercedente, nequit illud obiicere; quia illo tacito consensu censendus est remittere ius diuertendi, quod ex iniuriâ illata sibi conceditur, idè quod in leg. 2. Cod. ad leg. Iuliam, de adulter. vir consentiens pœna læonis punitur. Atque ita docent Castro, lib. 2. de legè pœnali, cap. 4. Henric. lib. 11. cap. 17. num. 4. Sanch. pluribus relatis, lib. 10. disputat. 5. numero 5. vbi optimè aduertit mulierem conscientiam de mariti adulterio, neque impediendam non esse censendam consentire, quia rarò ipsa impedire potest; neque eius dissimulatio, vtpotè quæ est viro subiecta censenda est delicti approbatio. Notanter dixi nullâ legitimâ occasione, si enim vir suspicionem habens de vxoris adulterio dissimulet se in longinquum proficisci animo statim redeundi, vel testes absconditos apponat, vt certus de adulterio possit vxorem dimittere, vel in futurum emendare, nullatenus censeri debet adulterio consentire, sed illud permittere ob honestum finem, sicuti pluribus comprobat Sanch. lib. 10. disputat. 12. num. 52.

3 Ex eo autem quod maritus causam remotam vxori dederit adulterium committendi negando inquam debitum, non suppeditando alimenta, atque eam è domo, & ex sua cohabitatione expellendo, non censetur adulterio consentire, neque à diuortio faciendo impeditur, vti colligitur ex cap. significasti de diuortio. Et ibi Glossa verbo materiam. Neque enim mulier ad fornicandum vlla ratione adduci debebat: capit. à ne 32. quest. 5. Neque ignoscendum est (vt inquit Vlpian. leg. palam num. 43. ff. de ritu nuptiar. Et Glossa cap. ex litteris de diuortio.) ei qui obtentu paupertatis turpissimam vitam agit. Atque ita fatentur omnes Doctores teste Sanch. lib. 10. disp. 5. num. 6. Gutierrez. cap. 129. num. 8. Basil. Ponce, lib. 9. cap. 17. n. 7. Coninch. disp. 3. dub. 1. in fine. Quod intelligendum inquit Thom. Sanch. Gutierrez. Coninch. & Farinac. quest. 143. num. 12. nisi vir eâ intentione vxorem repulisset, alimentisve priuasset, vt necessitate compulsa adulterium committeret; quia eo casu adulterium vxoris marito est voluntarium perindeque est, ac si adulterio coniueretur.

4 Tercio ob adulterium iam condonatum, & remissum nequit coniux innocens diuortium facere: ipsa enim condonatione, & remissione cessit iuri diuertendi acquisito, sicuti vniuersi Doctores docent. Dupliciter autem hæc condonatio fieri potest expressè, vel tacitè: expressè fit, si verbis expressis remittat iniuriam sibi factam, & ius diuertendi ex ea acquisi-

tum, iuxta leg. si maritus 25. §. si negauerint ff. ad leg. Iul. de adulter. Tacita remissio contingit, si conscius adulterij, & potens petere diuortium coniugi adultero copuletur, vel illum ita familiariter tractet, sicut antea, nam prædictis signis satis præsumitur animum habuisse reconciliationis, idè quod ad intendendum diuortium, accusandumque adulteram non admittitur, vt tradit decisio Rotæ apud Farinac. 193. volum. 2. consil. Neque ad hanc condonationem requiritur adulteri acceptatio, quia ea condonatio est quædam iuris cessio, & remissio, quâ signis exterioribus manifestata tollitur ab adultero impedimentum exigendi debitum, quod ex adulterio commissio contraxerat, vt rectè probat Sanch. lib. 10. disputat. 14. à numero 2.

5 Quod si innocens adultero prædicta signa remissionis præster absque animo remittendi ius quod habet accusandi adulterum tum civiliter, tum criminaliter, etsi in foro externo nec diuortium, neque accusationem intentare possit; at in foro conscientie probabile est ius diuertendi & accusandi integrum retinere, vti pluribus comprobant Sanch. dicta disp. 14. à num. 21. eo quod illa facta non fiat ipso iure remissiones, siquidem facta ex imperio Iudicis, eo quod adulterium non plenè probatum sit, remissionem non inducat, sed solùm sunt signa animi remittentis. Quare eo animo deficiente nulla est censenda remissio. Quod satis indicat Textus in leg. questum 40. §. item quaritur ff. ad leg. Iuliam de adulter. dum inquit destitisse videri. Et leg. regia 8. titul. 17. part. 7. [causæ que ali la a cogio en su casa, entienda se que la perdo.] Non enim asserunt de facto remississe, sed præsumi remissionem fecisse.

6 Illud certum remissionem solùm esse posse de delicto præterito, non de futuro, ne delinquenti occasio relabendi concedatur. Quapropter si reconciliatus iterum delictum committat poterit non ob delictum remissum, sed ob delictum de nouo patratum intentari ab innocente accusatio tum civilis quoad diuortium, & dotem, quàm criminalis ad punitionem. Vnde si vterque fuerit nocens, sibi que mutuo iniuriam cessarint, qui post reconciliationem lapsus fuerit diuortio subiectus est, neque innocenti diuortium intentanti obiicere potest crimina remissa. *cap. de his de accusationib. Et cap. si illic. 23. quest. 4. iuncta Gloss. verbo recidituo. Et leg. transigere. Cod. de transactionib.* Neque remittentibus actiones conceditur regressus. *Leg. quaritur vers. si venditor. ff. de Edilitio edicto. Et tradit ex communi sententia Sanch. lib. 10. disp. 5. num. 21. Et disp. 6. num. 7. Basil. Ponce, lib. 9. cap. 17. in fine. Coninch. disp. 3. dub. 2. concl. 5. num. 17. Molin. tract. 3. disp. 95. Paul. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. 3. p. cap. 7. num. 14.*

7 An vero eo quod vnus coniux adulter, & emendatus alterum de emendatione moneat, censetur vterque sibi reconciliari? Non conueniunt Doctores Sanch. plures referens lib. 10. disp. 7. num. 4. Paul. Laym. lib. 5. sum. tract. 10. 3. p. cap. 7. num. 14. Coninch. disp. 3. dub. 2. num. 1. concl. 6. censent reconciliationem factam esse non solùm ex parte illius qui monet, & reconciliationem offert, de quo non videtur esse dubium, sed etiam ex parte moñiti, qui esto reconciliationem non admittat, admittere illam tenetur, cum sit æquè nocens, ac petens reconciliationem. Sed rectius Basil. Ponce, lib. 10. cap. 17. in fine. Gaspar Hurtado disputat. 11. difficult. 3. n. 10. censent admonitum ex sola admonitione sibi facta, & reconciliatione oblata, sed non acceptata non cessisse iuri diuertendi, quod ex alterius adulterio acquiserat; quia esto æquè nocens sit, ac petens reconciliationem, id solùm probat non posse alterum accusare delicto sibi non remisso, non tamen probat cessisse iuri diuertendi. Ad delicto remisso si post remissionem non delinquerit diuortium intentare poterit, quia nihil impedit: si vero iterum in delictum labatur, amittit ius diuortij petendi, emendatus vero intentare diuortium non potest, eo quod sibi non fuerit delictum remissum.

§. III.

An vxorem in adulterio persistentem teneatur innocens dimittere?

- 1 Plures affirmant obligatum esse recedere.
- 2 Verius est oppositum.
- 3 Aliquando per accidens hæc obligatio esse potest.
- 4 Rarò, vel nunquam obligata est vxor diuertere à marito adultero.

8 Vidimus innocentem neque iniuriam remittentem diuertere à coniuge nocente posse, inquirimus, an teneatur? Plures Doctores, quorum meminit Sanchez lib. 10. disp. 13. à numero 4. censent obligatum esse diuertere à coniuge adultera; eo quod apud se retinens, & debitum exigens, & reddens censetur ius delicto coniuere, graueque hæredibus legitimis detrimentum inferre, si illegitimi, & spurij supponantur. Et fortè ob hanc causam Proverb. 18. dicitur: Qui autem tenet adulterum stultus est, & insipiens, siquidem

ea retentione suis hæredibus iniuriam irrogat debita hæreditate defraudando, suaque fama notam lenonis imponit iuxta Textum in cap. si quis crudelis. 32. quæst. 2. ibi: Sicut crudelis, & iniquus est, qui castam dimittit uxorem, ita factus est, & iniustus qui retinet meretricem, patronus enim turpitudinis est. Et c. si vir de adulteris. ibi Si vir sciens uxorem suam deliquisse quæ non egerit penitentiam, sed permanet in fornicatione, vixerit cum illa reus erit & eius criminis particeps.

2. Cæterum communi or est sententia, & vera per se ratione adulterij nullam esse obligationem vxorem adulteram dimittendi, vti colligitur ex D. August. relato in cap. idololatris 28. quæst. 2. ibi: permisit Dominus non iussit. Et ex cap. quemadmodum, de iureiurando, ibi: tutius esse adulteram non accusare. Ad idem est cap. de benedicto. Cap. quod autem. Cap. non erit. Cap. cum venundatur, cap. apud misericordem. 32. quæst. 1. Neque contrarium probant Textus num. preced. relati loquuntur enim de marito retinente vxorem adulteram nullâ adhibita correctione, is namque eius turpitudinis particeps, & patronus cenferi debet, & omnis nocenti legitimis hæredibus facti causa. Secus verò de marito qui retinet adulteram corrigens, & quantum in se est delictum impediens. Neque est vllus alius Textus, ex quo leuiter colligatur obligatio expellendi adulteram. Quinimo Christus Dominus Matth. 5. & 19. à præcepto non dimittendi vxorem excepit fornicationis causam, indicans satis stante causa fornicationis, neque astringi maritum ad retinendam vxorem, neque ad illam expellendam, sed vtrumque ei liberum esse. Rationeque aperta id ipsum conuincit. Nam cum diuortium iure ipso naturæ introductum sit in pœnam delinquentis, & innocentis fauorem, æquū erat ne innocens ad illius executionem astringeretur, sed illo pro suo libro vti posset, aliàs in illius pœnam verteretur. Atque ita ex communi sententia sustinent Sanch. lib. 10. disp. 12. à n. 6. Coninch. disp. 35. dub. 3. Paul. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. 3. p. c. 7. n. 15. Galp. Hurtado disp. 12. diff. 4. à n. 15.

3. Dixi per se, nam per accidens ratione correctionis, vel scandali aliquando etsi rarissimè obligari maritus potest: si enim credat maritus vxorem corrigendam esse, scandalumque sedandum, si eam saltem ad tempus dimittat, idque præstare possit absque graui suo incommodo, lege charitatis tenebitur, vti aduertunt prædicti Doctores. At id fieri est impossibile, idèoque dixi rarissimè posse maritum obligari. Quippe vxor quæ in domo mariti eam reprehendentis, & punientis delinquit, inde dimissa liberius peccabit. Non igitur dimissio correctioni vxoris medium aptum est. Præterquam quòd huiusmodi medium est marito onerosum, tum quia cogitur cælibem vitam agere, tum quia firmat adulterij suspensionem, quæ in graue dedecus ei cedit: vti autem medio ad corrigendam vxorem ita dubio & sibi incommodo nullatenus maritus tenetur. Et ob eandem rationem non tenetur ratione vitandi scandali, seu suspensionis, quam plures concipere possunt se delicta vxoris patrocinari, maximè cum huic suspensioni aliis mediis succurri possit, nempe vxoris reprehensione, reclusionem, aliãve moderatâ punitione, qua satis intelligi possit ipsum minimè adulterio consentire. Quod si adhuc suspicio persistit, patienter sustinenda est, est enim scandalum non datum, sed acceptum.

4. Ex his à fortiori infertur rarè vel nunquam obligatam esse vxorem diuertere à marito adultero. Non enim tenetur correctionis præcepto, cum ipsi vtpote viro subditæ datum non sit virum corrigere puniendo, sed monendo, & exhortando, neque dimissio censenda est medium aptum ad correctionem; quippe dimissio deterior fiet. Præterquam quòd vxori incommodissimum est, quæ cogitur & cælibem vitam degere, & mariti confortio sibi regulariter vtilissimo priuari. Minus obligari potest ob vitandum scandalum, seu suspensionem, quod ipsa mariti delictis assentiatur, cum omnibus compertum sit mulieres ægerimè ferre maritos aliis commisceri, neque potentes esse ad illos continendos, sicuti aduertunt Henric. lib. 11. c. 17. n. 3. Matienzo, lib. 5. recopilat. tit. 1. rub. gloss. 1. num. 101. Saa, verbo diuortium. num. 6. Sanch. plures referens, disp. 13. num. ult. Coninch. disp. 35. dub. 3. concl. 2. Galp. Hurtado disp. 11. diff. 4. in fine.

§. IV.

An propria autoritate possit innocens à coniuge adultero diuertere, vel necessariò sententia Iudicis requiratur?

1. Proponitur ratio dubitandi.

2. Secluso scandalo tam ob adulterium occultum, quam notorium licet diuortium facere.

3. Procedit hac doctrina siue adulterium commissum sit post spoliū, siue ante.

4. Si spoliatus obicit spolianti adulterium, non obinde restituendus est, nisi adulterium spoliantis sit æquè notorium.

5. Probatu effaciter ob adulterium occultum posse innocentem recedere.

6. Satisfit obiectioni.

7. Vt prædictum diuortium fiat, debet innocens moraliter esse certus de adulterio coniugis.

8. Ea qua in iudicio externo probata sufficiunt, vt Iudex sententiam diuortij ferat, hanc certitudinem moralem præstat.

9. Exorta controuersia super impotentia viri, si ipse adulterium fateatur, non potest coniux ad diuortium ex ea confessione procedere.

10. Coniux recedens ob adulterium absque sententia restituendus est spoliato petente.

11. Spoliatus certus moraliter de adulterio non tenetur debitum reddere, tametsi superior præcipiat.

Ratio dubitandi sumitur ex eo quod iniquum videatur quemlibet in sua propria causa Iudicem esse. At si innocens ob alterius adulterium posset se à coniuge separare, Iudex in propria causa esset. Item diuortium est pœna nocentis, quam ius ipso facto imponit, sed Iudici remittit imponendam. Denique matrimonium est Ecclesiæ autoritate celebratum: debet ergo autoritate Ecclesiæ, & non ipsorum coniugum dissolui, vti videtur traditum in cap. saculares cap. historia 33. quæst. 2. ob quas rationes Gab. in 4. d. 35. quæst. unica art. 2. concl. 5. censet etiam ob notorium adulterium non posse coniugem innocentem diuortium facere, sed necessariò expellere debere Ecclesiæ iudicium. Arquando delictum adulterij est occultum consentit D. Thom. dicto dist. 35. quæst. 1. artic. 3. Bonavent. ibi. quæst. 3. Richard. art. 1. quæst. 3. Turrectemata in c. saculares. 33. q. 2. quos refert, & sequitur Basil. Ponce, lib. 9. c. 18. à n. 6.

Cæterum verius censeo secluso scandalo tam ob adulterium occultum, quam notorium coniugij innocenti licere diuortium facere tam quoad debiti redditionem, quam quoad mutua cohabitationis separationem. Sic docet Paludan. in 4. d. 35. q. 1. art. 3. concl. 3. Sanch. plures referens lib. 10. disput. 12. à n. c. & n. 14. 31. & seqq. Henric. lib. 11. c. 17. n. 1. Rebell. lib. 2. q. 17. Ægid. Coninch. disp. 35. n. 2. Gaspar Hurtado disp. 11. diff. 6. num. 21. & alij.

Et quidem quando adulterium notorium est per euidentiam facti, vel confessionem rei in iudicio etiam ciuili non solum innocenti conceditur ius diuertendi ab adultero, sed neque Ecclesia illum compellere potest ad adulterum recipiendum, vt videtur decisum in cap. significasti de diuortis ibi. Si notorium est mulierem ipsam adulterium commisisse, ad eam recipiendam presatus vir cogi non debet. Et fauet cap. ex parte de Sponsalib. ibi: quia nemini licet vxorem sine manifesta causa fornicationis dimittre, ergo stante manifesta causa fornicationis licita est dimissio, neque vxor dimissa restituenda est, sicuti docet Gloss. c. Agathosa, verbo fornicationis. 27. q. 2. Et c. fin. verbo fornicationis de adulteris. Panor. cap. constitutus num. 4. de conuers. coniugator. Et c. ex parte de Sponsal. Et c. fin. de adulter. Tiraquel. in leg. si vnquam. verbo reuertatur. num. 137. Cod. de reuocand. donationib. Gregor. Lopez, leg. 2. verboselyendo tit. 2. p. 4. Nauarr. c. 22. n. 23. Surd. de alim. tit. 7. q. 16. Sanch. lib. 10. disp. 12. n. 32. iuncto n. 13. vbi plures refert. Etenim cum delictum notorium est petinde est ac si publica sententia, & iudicio reus damnatus esset.

Quæ doctrina verissima est, siue adulterium commissum sit post spoliū, siue ante. Quocunque enim tempore notoriè commissum sit, restitutio deneganda est. Nam esto in dicto cap. significasti solum facta sit mentio adulterij post spoliū perpetrati, id factum est, quia in eo aliqua ratio dubitandi esse poterat ex eo quod spoliatus occasionem adulterij dederit, non quia decisio ad adulterium commissum post spoliū restringenda sit, cum illud adulterium leuius sit, quam commissum ante spoliū, vt rectè aliis relatis notauit Sanch. lib. 10. disp. 12. num. 30.

Verum ob adulterium occultum posse secluso scandalo coniugem innocentem ab adultero diuertere nullâ expectatâ sententiâ hac efficaci ratione probo. Matrimonij natura ea est, vt coniuges sibi inuicem obligentur ad mutuum cohabitationem, & debiti redditionem, dum carnem suam in alienam non diuiferint. Ergo facta hac diuisione ab adultero cessat in innocente obligatio per contractum matrimonij accepta, sicuti cessat quælibet alia promissio cessante conditione sub qua tacite facta est. Vnde in diuortio innocens non sibi ius dicit, sed iure à matrimonij natura concessio vitur, quod ius Ecclesia approbando matrimonium approbare censetur, idèoque autoritate Ecclesiæ dici potest diuortium prædictum celebratum. Per quæ ratio dubitandi soluta est. Et confirmatur: ob adulterium notorium, seu vt placet Basil. Ponce, ob adulterium, quod incontinenti notorium fieri potest probatione oblata, licet coniugi innocenti propria autoritate à nocente diuertere, ergo æquè ei licebit in foro conscientie ob adulterium secretum. Quippe ius diuertendi non ex publicitate, sed ex delicto nascitur. Publicitas enim solum ad fedandum scandalum requiritur, quare scandalo cessante quomodocunque

docunque constet de adulterio possidet innocens ius differendi.

6 Quod si dicas id verum esse spectatâ matrimonij naturâ; at ob vitandas hominum fraudes, & malitias hæc separatio absque Ecclesiæ declaratione interdicitur? obstat; quia nullus est Textus ex quo colligatur hoc præceptum, & obligatio. Nam Textus qui pro ratione dubitandi referuntur nihil probant. Etenim *cap. secularis* non de dimissione ex causa adulterij, sed scilicet loquitur, quæ causa cum Ecclesiæ auctoritate introducta sit, & latitudinem habeat, æquum non erat cuiusvis iudicio remitti, sed in adulterio quod indivisibile est; & iure naturali diuortio causam præstat. Præterquam quod ibidem excommunicantur, qui nullas causas dissidij probabiliter proponentes, antequam lis per Ecclesiasticos Iudices decidatur vxores dimittunt, quod est diuersum à nostro casu, in quo adulterium innocenti certum esse debet, vt dicemus, Textus in *cap. historia* præcipit vxorem ante omnia restituere, quia de adulterio nondum constat: solum factum sit negocium Textus in *cap. poro, de diuortio*, ibi *Etiamsi parentela esset publica, & notoria absque iudicio Ecclesiæ ab ea separari non potuit*, sed hic Textus non de diuortio quoad thorum & cohabitationem loquitur, sed de matrimonij dissolutione quoad vinculum, & libertatem alteri copulandi. Quæ res cum grauissima sit, & grauioribus periculis exposita, merito iudicium Ecclesiæ requirit. Nullus est ergo Textus, ex quo colligatur sententiam Ecclesiæ expectandam esse ad diuortium: quinimò hanc necessariam non esse indicat Textus in *cap. ex parte de Sponsalib.* ibi: *Quianemini licet vxorem sine manifesta causa fornicationis dimittere*. Supponit ergo stante manifesta causâ fornicationis, manifesta inquam ipsi innocenti posse nulla expectata sententia ab adultero recedere: & apertius id exprimitur à Hieronymo in *cap. dixit Dominus*, 32. q. 1. ibi: *Vbiunque fornicatio est, vel fornicationis suspicio, liberè dimittitur vxor*. Notandum est verbum *liberè*, quod nullam requirit licentiam, vel sententiam, quia ipsummet indicat esse sententiam latam, vt pluribus comprobatur Tiraquel. in *leg. si vnquam, verbo reuertatur à num. 134. Cod. de reuocandis donat.* Et colligitur apertè ex *cap. pro humano, verbo liberè de Homicidio* in 6. Et licet verbum *liberè* idem sit, (vt placet Basil. Ponce, lib. 9. c. 18. in fine.) ac licitè, perperam tamen addidit sententiam Ecclesiæ necessariam esse, cum in prædicto Textu nulla huius sententiæ mentio fiat. Quòdque non leuiter consonat legi à Christo Domino latæ *Matth. 5. & 19.* concedenti viris ex causa fornicationis vxores dimittere. Ex qua concessione Iudices Ecclesiastici colligunt quid in his causis debeant decidere, non tamen mariti de adulterio vxoris certi eorum iudicium decisionem expectare astringuntur, vt falsò putauit Basil. Ponce, d. c. 18. num. 9. Fauetque factum Iosephi *Matth. 1.* volentis sanctissimam virginem occultè dimittere ob adulterij suspensionem, sicuti multis comprobatur Maldonat. ibi. Et Suar. tom. 2. in 3. p. quæstion. 29. artic. 1. sect. 2.

7 Vt autem prædictum diuortium innocens faciat, debet certus moraliter esse de adulterio coniugis alterius, ob dubium enim, vel suspensionem probabilem nequit in suum coniugem quasi sententiam ferre, & iure quod habet priuare, sicuti omnes Doctores norant, & colligitur ex *cap. ex parte de Sponsalib.* ibi: *quia nemini licet vxorem absque manifesta fornicationis causa dimittere*. Et licet in *cap. dixit Dominus*, 32. quæst. 1. dicatur vbiunque fornicatio est, vel fornicationis suspicio liberè dimittitur vxor. Nomine suspensionis non quæcunque suspicio, sed violenta, quæque certitudini morali æquualet intelligitur.

8 Dubium tamen est, quæ hanc certitudinem moralem præstent? Respondeo ea sola esse quæ in iudicio externo probata sufficerent, vt Iudex sententiam diuortij proferret, vt multis comprobatur Sanch. lib. 10. disp. 12. num. 40. Gutierr. cap. 129. num. 12. Quippe coniux innocens recedens ab adultero quasi sententiam profert. In particulari autem esse solum cum sola, nudum cum nuda, in eodem lecto, non est dubium esse sufficiens adulterij indicium, vti deciditur in *cap. litteris, de præsumpt.* Oscula autem, & amplexus præcisè etsi plures Doctores, quos refert Sanch. dicta disp. 12. num. 46. censent sufficere ad separationem, verius est oppositum, vt tradit ipse Sanch. num. 47. eo quòd neque ex natura rei, neque ex aliqua lege plene adulterium inde probetur: at si prædicta oscula, & amplexus contingerent in loco abdito, & secreto, vbi facile copula haberi posset, vel aliis coniecturis adiuuentur, sine dubio credo sufficere si non ad condemnationem criminalem pœnæ ordinariæ, benè tamen ad diuortij separationem, vt pluribus allegatis docuit Bursat. cons. 218. num. 3. volum. 2. Mascard. de probat. concl. 57. n. 5. & con. c. 64. & à n. 1. Couaruu. 4. decret. 2. p. c. 7. §. 6. numero 3. Azuero lib. 8. recopil. tit. 20. Rub. num. 14. Grassis 1. p. dec. lib. 2. c. 84. num. 5. Nauarr. Rub. de iudiciis num. 10. Neque contradicit Sanch. si benè inspicatur, vt constat ex his quæ dixerat dicta disp. 12. n. 45. in fine.

Et ideò dicendum existimo, si aliqua litteræ amatoris

ipsius mulieris reperirentur, quibus adulterium præteritum fateretur, nam esto illa confessio vt potè extrajudicialis non plene delictum probet. At facta in iudicio plene illud probaret. Cum ergo in presenti agamus de diuortio extrajudicialiter facto, ea confessio extrajudicialis sufficiens esse debet, maxime cum prædictæ confessioni adiungantur amatoris litteræ. Amasio missæ, quæ simul cum illa confessione sufficienter Iudicem mouere possent ad iudicium de adulterio ferendum, vt rectè tradit Menoch. de præsumpt. lib. 5. præsumpt. 41. in fine. Parisius cons. 54. in fine volum. 4. Mascard. de probat. concl. 64. num. 10. Si enim inquit Sanch. dicta disp. 12. num. 51. Et consentit Gutierr. c. 129. num. 12. vers. quarta conclus. factis est vt coniux innocens diuertere possit, si de sui coniugis adulterio, seu de illius violento iudicio certior fiat à persona fide dignissima, cui merito prudentissimus quisque fidem haberet, quia illud dictum certitudinem moralem præstat, à fortiori ipsius coniugis adulterantis in amatoris litteris facta certitudinem moralem præstare censenda est. Minor namque probatio adulterij, seu illius violentæ suspensionis requiritur ad diuortium propriâ auctoritate factum, quam factum iudicio Ecclesiæ. Præterquam quod satis probabile est, vt pluribus firmant Ioann. Bapt. Ferret. cons. 168. num. 4. & 5. Farinac. r. 4. q. 136. num. 18. Gutierr. c. 129. n. 18. in fine. Ad diuortium celebrandum non esse opus ea indicia adulterij, quæ suspensionem violentam, sed satis esse quæ probabilem, & vehementem suspensionem indicant.

Illud pro certo habendum est, si exorta controuersia super impotentia viri ad matrimonij dissolutionem, ipse fateatur adulterium commisisse, ex ea confessione etsi in iudicio facta non potest vxor diuortium intentare, quia illa confessio præsumi debet fraudulenta ad elidendam vxoris intentionem, factaque est contra formam præscriptam in *cap. ex litteris de diuortio*, vt rectè notauit Riccius in *praxi decis.* 232. Et ex illo Basil. Ponce, lib. 10. c. 18. n. 4.

Verum etsi nulla expectata Ecclesiæ sententia possit innocens secluso scandalo se à coniuge adultero separare; at si coniux spoliatus querelam firmet de iniuria sibi illata, restitutionem que petat: statim restituendus est, neque separatio permitenda, quousque adulterium plene probatum sit: sicuti decisum est in *cap. significasti, de diuortio*, per argumentum à contrario sensu; expressius *cap. 2. cap. in litteris, cap. in conuentione, cap. item cum quis de restitut. spoliator.* & tradunt omnes. Neque enim æquum est coniugem publicè priuare suo iure, & possessione, quin publicè constet de causa ob quam eo iure, & possessione priuatus est. Quocirca hæc restitutio quoad omnia faciendâ est tam quoad mutuum cohabitationem, quam quoad debiti redditionem, vt habetur *cap. redintegrand. 1. & 2. 3. quæst. 1.* quia his omnibus spoliatus est, neque vllum adest periculum, vel damnum, ob cuius causam impediendâ sit restitutio quoad debitum coniugale, sicuti adest cum spoliatus coniux ob matrimonij nullitatem. Quo casu oblati incontinenti probationibus non restituitur spoliatus ad coniugale debitum ob peccati periculum, sed ad mutuum cohabitationem. *cap. litteras de restit. spoliat.* Atque ita tradit Syluest. *verb. Matrimonium*, 10. q. 5. Tabiena eodem 4. q. 9. num. 10. Alberic. in suo dictionario verbo *Matrimonium*, 9. vers. ult. Sanchez lib. 10. disputatio, 12. num. 15.

Ipse tamen spoliatus certus moraliter de adulterio, præcepto Superioris iubentis spoliato reddi debitum obedire non tenetur, quia prædictum præceptum, vt potè ex falsa præsumptione latum obligationem non inducit, maxime cum ex eius obseruatione spoliati nocumentum proveniat bigamiae, si velit ad Ordines transire, & vxorem virginem acceperit, neque post adulterium cognouerit. Quo casu quia damnum est irreparabile existimat Sanch. dicta disp. 12. num. 22. circa finem, cum Menoch. de recuperand. possess. rem. 1. num. 115. & 308. Alexandro in *leg. naturaliter*, §. nihil commune, num. 20. ff. de acquir. possess. Gregor. Lopez leg. 27. verbo que te entregase tit. 2. part. 3. virum spoliantem, offerentemque probationes incontinenti, id est intra breue tempus arbitrio Iudicis, cogendum non esse vxorem spoliatam admittere ad coniugale debitum, tamen ad omnia alia restituatur. Argum. *cap. litteras de restit. spoliat.* Extra hunc verò casum etsi spoliata prius recesserit, vel spoliatus incontinenti offerat probationes, restitutio faciendâ est, vt multis comprobatur Sanch. dicta disp. 12. à num. 20.

§. V.

Qualiter coniux innocens procedere debeat diuortium iudicialiter intentans?

- 1 Duplici actione civili, & criminali, potest procedere.
- 2 Si maritus ad pœnam sanguinis vxorem accuset, coram Iudice seculari agere debet. Si verò ad alias pœnas coram seculari, vel Ecclesiastico.

- 3 Si ciuilitè procedat coniux ad diuortium, litem coram Ecclesiastico intentare debet.
- 4 Intentata ciuili actione nequit coniux ad criminalem transire, vel e contrà.
- 5 Pendente lite siue criminali, siue ciuili alimenta, & liti expensa vxori ministranda sunt.
- 6 Si vxor legitime accusata falsis probationibus se defendat, solùm obligata est restituere marito expensas litis.
- 7 Obligatus videtur maritus dotem vxori in hac parte restituere. Quidquid alij contra sentiant.

1 **D**Vplex actio coniugi innocenti conceditur aduersus coniugem adulterum ciuili, & criminali. Ciuili est, quæ ad separationem thori, mutuæque habitationis, & amissionem dotis tendit, criminalis, quæ ad pœnam sanguinis procedit. Hæc autem criminalis actio solùm competit marito aduersus vxorem, non e contrà, vt expressè dicitur in leg. 1. Cod. ad leg. Iul. de adulteris. Et leg. regia 3. tit. 20. lib. 3. noua recipiat. ideòque accusanti criminaliter marito vxorem de adulterio, non licet vxori exceptionem adulterij mariti opponere, quia in hac actione pares non sunt, neque in illis delictis quoad prædictam pœnam admittitur compensatio. Actio ciuili vtrique coniugi competit, & vnius delictum alterius delicto compensatur.

2 Si igitur maritus ad pœnam sanguinis vxorem accuset, necessariò actionem intentare debet coram Iudice sæculari, quia solus ille est competens ad pœnam sanguinis imponendam, vt dicitur cap. sententiam sanguinis, Ne Clerici, vel Monachi. Et cap. tue de procuratorib. Et ibi Panormit. num. 6. Immola num. 10. At si ad alias pœnas infligendas accusetur adulter coram sæculari, vel Ecclesiastico Iudice actio intentari potest, quia vterque Iudex competens est, locùsque datur prouentioni. Quippe adulterium est iniuria sacramento matrimonij facta, cuius punitio vtrique Iudici sæculari, & Ecclesiastico competit, sicuti optimè tradit Panormit. dicto cap. tue num. 6. Couaruu. 4. decret. 2. part. cap. 7. §. 7. num. 20. Iulius Clarus lib. 5. recept. §. fin. quæst. 37. n. 3. Anastaf. Germonius lib. 3. de sacros. immunit. cap. 12. num. 56. Barbosa l. 2. part. 1. in princ. num. 139. ff. soluto matrimonio, quos refert, & sequitur Sanch. lib. 10. disp. 8. num. 16.

3 At si ciuilitè procedat coniux ad diuortium, amissionemque dotis, necessariò coram Iudice Ecclesiastico actionem intentare debet. Nam cum agatur de obligatione matrimonij dissoluenda, solus Iudex Ecclesiasticus competens est, sicut colligitur ex cap. tue de procurat. & cap. 1. vt lite non contestata. Et tradit Iulius Clarus, & Anastaf. Germonius vbi supra. Couaruu. dicto capite 7 §. 6. numero 8. Anton. Gomez leg. 80. Tauri numero 47. Grassis 1. part. decis. lib. 2. cap. 84. numero 12. & aliis relatis Sanch. lib. 10. disputat. 8. numero 15.

4 Intentatâ autem ciuili actione nequit coniux ad criminalem transire, non solùm quando pendet vnius actionis iudicium, vt dicitur expressè in leg. vnica. Cod. quando ciuili actio criminali præiudicat, sed etiam eo iudicio finito, eo quòd in hac causa diuortij vtrumque iudicium ad idem tendit, scilicet ad punitiorem adulteri, vel priuando illum potestate exigendi debitum, dotisque amissione, vel pœnam mortis imponendo. Quo casu vna actio alteri præiudicat, vt notat Glossa in supradictâ leg. vnica, verbo de re familiari. Et Abbas cap. tue num. 5. de procuratori b. Barbosa leg. 2. part. 1. in princ. num. 138. & seqq. ff. soluto matrimonio. Sanch. lib. 10. disp. 8. n. 19. vbi num. 20. optimè probat neque etiam per exceptionem licere marito, qui prius de adulterio vxorem accusauit, & defuit, vel victus fuit obicere adulterium vxori eius consortiũ, bonâque dotalia repetenti, deduceret namque alia via in iudicium, quod iudicatum est, vel iudicandum pendet contra leg. duobus 19. ff. de except. rei iudicata.

5 Pendente lite siue criminali, siue ciuili alimenta, & liti expensæ vxori ministrandæ sunt, non solùm quando ipsa diuortium aduersus virum ob adulterium ab eo commissum intentaret, quod certissimum esse rectè tradunt Gutier. lib. 1. can. cap. 24. numero 7. Barbosa Rub. ff. soluto matrim. 2. part. numero 44. in fine. Sanch. d. disp. 8. num. 28. sed etiam quando aduersus illam diuortium à viro intentaretur, quia lite pendente nihil est innouandum, quod procedit etiam si adulterium notorium sit, vt aduertunt Zeuallos in suis quæst. comm. quæst. 734. num. 18. & seqq. Farinac. 1. 4. quæst. 143. num. 43. Gutier. cap. 129. n. 20. Sanch. loco allegato, tametsi in foro conscientie ad ea alimenta, & expensas subministrandas non teneatur vir certus de vxoris adulterio, vt tradunt Sanch. Gutier. & Farinac. nuper allegati. Quinimo neque in foro externo teneatur vir subministrare alimenta vxori è domo sua fugienti ob timorem, quem habet esse à viro malè tractandam causa adulterij suspicari, vt rectè Farinac. dicta disp. 143. num. 45. Gutier. cap. 129. de matrim. num. 21. Quippe vir non teneatur extra domum vxorem alere, quando ipse causam recessus non dedit.

6 Quod si vxor legitime de adulterio accusata falsis se probationibus defendat, impediaturque diuortium, & applicationem suorum bonorum marito, verius est solùm committere peccatum in hac falsitate, obligatamque esse restituere marito expensas litis, & si quid aliud damnum ex illius prosecutione incurrit; siquidem ad impediendum diuortium, & applicationem suorum bonorum marito nullum ius habet, ac nullam obligationem habere restituendi marito bona quæ per sententiam illi essent applicanda. Quippe ad proprietatem illorum bonorum nullam habet ius nisi media sententia, quæ esto iniuste impediatur, ea iniustitia non est aduersus maritum, sed aduersus Rempublicam, publicumque iudicium, quod peruertit, sicuti docuit Nauarr. cap. 18. num. 49. Grassis 1. part. decis. lib. 3. cap. 7. numero 25. Medina lib. 1. summ. capite 14. §. 35. Ludouic. Lopez 1. part. instruct. cap. 159. §. At Nauarrus. & alij, quos refert, & sequitur Sanch. lib. 10. disput. 8. num. 14.

7 Ex his inferendum videtur obligatum esse maritum dotem vxoris restituere, à qua se separauit ob adulterium commissum, siquidem vxor dotem perdere non potest, quousque per sententiam ad illius priuationem damnata sit, vt pluribus firmat Couaruu. 4. decret. 2. part. cap. 7. §. 6. num. 1. est enim dotis amissio pœna adulterij lata in cap. plerumque, de donat. inter virum, & vxor. leg. consensu. §. 1. Cod. de repudijs. Leg. vnica. §. taceat. Cod. de rei vxoria actione. Leg. miles §. socer. ff. ad leg. Iul. de adulteris. At reus pœnam subire non tenetur, quousque sententia saltem declaratoria criminis accedat, vt late probauimus tract. de legibus, vbi de lege pœnali. Ergo vxor dotem amittere non tenetur ante sententiam, ac proinde maritus videtur obligatus ei dotem restituere. Contrarium defendit Sanch. lib. 10. disput. 9. num. 13. ea motus ratione, cui competit exceptio, ne aliquid soluere astringatur habet ius retinendi tam in foro conscientie, quam externo, vt probauit lib. 6. disp. 38. num. 34. at maritus ob adulterium vxoris ab ea recedens habet ius excipiendi contra vxorem repetentem dotem opponens ipsi adulterium, ratione cuius liberator à dotis solutione, ergo potest dotem ipsam retinere. Et confirmat ex Textu in cap. plerumque de donationib. inter vir. & vxor. vbi vxor recedens à viro ob causam fornicationis iudicio Ecclesiæ, aut propria voluntate, nec reconciliata postea sit, eidem dotem, vel dotalitium repetere non valebit. Si igitur repetere non valet dotem, ergo maritus illam retinere poterit. Sed hæc rationes non conuincunt. Fateor namque retinere quemlibet posse omne illud, pro quo ipso iure habet exceptionem ne soluat; at adulterium non excipit ipso iure à solutione dotis, neque ipso iure dotem marito concedit, sed media sententia, ergo quousque sententia adueniat non habet maritus ius dotis retinendæ. Quod verò adulteræ denegetur iudicialis repetitio dotis non inde inferitur maritum illam retinere ante sententiam posse, sicuti non inferitur marito acquiri, sed solùm inferitur vxorem in foro externo nullum ius habere, vt sibi dos concedatur, cum potius commissio adulterio veniat dote priuanda. Atque ita verius existimo maritum propriâ autoritate ab vxore adulterâ recedentem non posse ante sententiam eius dotem retinere, tamen si vxori dotem repetenti exceptionem adulterij opponere possit, ne illi concedatur, sed potius sibi applicetur, vt benè tradit Abbas dicto capite plerumque numero 4. Angelus, verbo Adulterium num. 6. Syluest. quæst. 6. Rosella, verbo Diuortium num. 4.

§. VI.

Qualiter factò diuortio propriâ autoritate, vel per sententiam se gerere possit innocens?

- 1 Potest innocens vxori reconciliari, etsi non obligetur.
- 2 Satisfit obiectioni.
- 3 Potest coniux innocens sacros Ordines sumere, vel Religionem ingredi.
- 4 Non tenetur maritus vxori adulterâ alimenta præbere.
- 5 Proponuntur dua quæstiones.
- 6 Si sententia diuortij nulla fuit, restituenda sunt omnia vxori.
- 7 Procedit etiam si Sacris sit initiatus.
- 8 Si vterque coniux credens diuortium legitime esse factum statum mutauerit, vterque potest alterum repetere, etsi Sanch. contrarium censent.
- 9 Si innocens in adulterium incidat, antequam sententia transeat in rem iudicatam, obligatus est coniugi reconciliari.
- 10 Si adulterium commissum sit, postquam sententia diuortij transeat in rem iudicatam, plures censent non esse obligatum reconciliari in foro conscientie, benè tamen ex officio Iudicis.
- 11 Verius est in foro conscientie, & ad petitionem partis esse reconciliandum.
- 12 Satisfit fundamentis opposicis.

- 13 Si post hanc sententiam innocens sacros Ordines suscepit, vel Religionem professus est, non est restituendus.
- 14 Examinatur, an factio diuortii teneatur vir in adulterium incidens dorem uxori reddere.
- 15 Quid si ante latam sententiam conueniat vir cum uxore adultera de lucranda dote.

Certum est diuertentem iuste ab uxore adultera, & rebus in eodem statu permanentibus etiam possit uxori reconciliari, nullam tamen habere obligationem, tamen si vxor emendata sit; quia adulterium est causa perpetui diuortij, sicuti tradit Durand. in 4. dist. 35. quæst. 2. Bonauent. eodem dist. art. 1. quæst. 5. Paludan. quæst. 2. art. 2. Maior. quæst. 1. prope finem. Gab. quæst. 1. art. 1. concl. 7. Soto dist. 39. quæst. unica art. 3. conclus. 4. Basil. Ponce, lib. 9. cap. 19. numero 6. Layman. libro 5. summ. tractat. 10. 3. part. cap. 19. num. 16. & ferè omnes Doctores.

Neque contrarium probatur ex cap. ego dixi 34. quæst. 1. & 2. ubi inquit Textus; Si vir non receperit suam uxorem iam penitentem peccat, & magnum peccatum admittit, quia id intelligendum est, quando ex indignatione, & odio non admitteret, non verò quando eam non admitteret, ut iure diuortij vteretur; vel dic peccate si timeat incontinentiæ periculum uxoris eam repellendo, cui tamen periculo abique graui incommodo subuenire possit. Neque item obstat Textus in cap. quod autem 32. quæst. 1. dicens: Nunc autem postquam Christus ait adultera, Neque ego te condemnabo: quis non intelligat debere maritum ignoscere, quod videt ignouisse Dominum amborum. Et cap. si vir de adulteris. dicitur: Quod si mulier dimissa egerit penitentiam, & voluerit ad virum suum reuertii debet, sed non sepe recipere peccatricem. Notandum est verbum debet, quod videtur obligationem indicare, sed rectius dicitur, si explicemus verbum debet, indicare obligationem debiti ex honestate, & æquitate, non ex lege, & præcepto.

Secundò est certum posse coniugem innocentem, neque nocenti reconciliatum Ordines sacros assumere, vel Religionem ingredi, si diuortium per sententiam Iudicis celebratum sit, constat ex cap. Agathosa 27. quæst. 2. & ex cap. constitutus. Cap. veniens de conuers. coniugat. Et ratio est manifesta, quia ob adulterium commissum ius exigendi debitum, mutuamque cohabitationem adulter amisit, ac proinde innocens ab omni coniugali debito liber est; nihil ergo impedit, quin Religionem ingrediatur, vel Ordines sacros assumat; & idem est velis solum simplex castitatis votum emitte. Atque ita tradit D. Thom. ab omnibus receptus in 4. dist. 35. quæst. vn. art. 5. ad 3. At si ex adulterio occulto recesserit, et si validè inuito nocente Ordines assumat, vel Religionem profiteatur, illicitè tamen id præstat, quia potest à nocente petente restitutionem reuocari, quod in graue Religionis, & Ordinis assumpti detrimentum cedit, & in proximorum non leue scandalum. Quinimò esto adulterium notorium sit, si tamen sententia iudicialis non accessit, credo graue peccatum committere qui sacros Ordines, vel Religionem profiteretur adultero inuito, eo quòd sub opinione positum sit ante sententiam latam diuortij coniugem spoliatum, etiam si ex causa notoria spoliatus sit, esse restituendum, ut optimè tradit Sanch. lib. 10. de matrim. disputat. 11. à numero 12. & seqq.

Tertiò et si plures Doctores, quorum meminit Sanch. lib. 10. disput. 8. à num. 23. satis probabiliter censent obligatum esse maritum alimenta uxori adulteræ præbere, eo quòd per diuortium non desinat esse vxor, maxime si ipse maritus occasionem adulterij dederit eam è domo expellens, vel crudeliter tractans, verius tamen est nullam marito innocenti subesse obligationem, quia ob adulterium ab omni debito coniugali solutus est, ut multis comprobatur Sanch. d. disp. 8. num. 25. & seqq. Farinac. t. 4. quæst. 143. num. 41. Gutierr. cap. 129. num. 23.

Quocirca controuersia in eo sita est. An si coniux innocens deprehendat sententiam diuortij fuisse ex falsa præsumptione latam, eo quòd testes de adulterio deponentes decepti sint, vel ipse ante sententiam adulterium commiserit, teneatur uxori spoliata reconciliari, eique dorem, aliisque bona reddere, ac si sententia lata non esset? & similiter vertitur quæstio, an eandem reconciliationem teneatur præstare, si post sententiam latam adulterium committat.

Circa primum casum sententur omnes Doctores reconciliationem faciendam esse, eo quòd illa sententia nulla fuerit, neque transire possit in rem iudicatam; cum æquè vterque coniux innocens sit, vel nocens. Quapropter spoliatus si de nullitate sententiæ aliunde constaret nullo petito beneficio restitutionis posset aduersus illam reclamare, & iudex annuere deberet. Quod si de errore sententiæ aliunde non constaret petito beneficio restitutionis ex clausula generali *si qua mihi iuxta causam subest leg. 1. §. fin. ff. ex quibus causis minor.* Quod beneficium necessariò concedendum est, ut pluribus firmat Gutierr. de iuram. 3. part. cap. 7. numer. 8. Zuallios Ferd. de Castro. Sum. Mor. Part. V.

in suis qq. practicis, quæst. 542. num. 3. probabit ex nouis actibus falsitatem, cui prædicta sententia adhæsit: qua facta probatione reuocanda sententia est, & spoliatus per omnia restituendus.

Quod aded verum est, ut esto is in cuius fauorem diuortium celebratum est Sacris sit initiatus, vel professionem fecerit, adhuc cogendus est cum coniuge spoliato habitare, quia illa status mutatio obstare non potest iuri spoliato. quæstio, uti ex communi sententia tradit D. Thom. in 4. d. 35. quæst. unica art. 5. ad 3. Syluest. verbo Diuortium quæst. 21. num. 24. Sotus in 4. d. 36. quæst. vn. art. 5. ad 3. Grassis 2. part. decis. lib. 10. cap. 12. num. 62. Sanch. lib. 10. disp. 9. num. 9. Basil. Ponce, lib. 9. cap. 20. num. 2. Quinimò esto à coniuge spoliato non repletur, potest ipse secluso scandalo Religionem deserere, ut potè cuius professio nulla fuit, eo quòd abstractus erat coniugali debito iuxta Textum in cap. quidam cap. veniens de conuers. coniugat. Cap. sunt qui dicant. Cap. Agathosa 27. quæst. 2. Et tradit aliis relatis Sanch. d. disp. 9. num. 10. Basil. Ponce, cap. 20. n. 2. Cui non obstat decretum Conc. Trid. sess. 25. de regularib. cap. 19. damnans tanquam apostatas eos, qui quacunque ex causa habitum dimittunt, quia id intelligendum est de his qui sponte habitum dimiserint, secus de his qui ex obligatione, qualis est coniugatus qui ex obligatione coniugij dimittit, ut benè notauit Basil. Ponce loco citato.

Verum si vterque coniux credens diuortium legitime esse factum statum mutauerit, existimat Sanch. d. disput. 9. num. 23. neutrum posse alterum repetere, quia ille in cuius fauorem diuortium factum est Religionem ingrediens, vel Ordinem sacrum assumens cessit quantum in se fuit iuri debitum exigendi, qua cessione facta alius Religionem ingrediens nullam ei inrogat iniuriam, ac proinde ingressus tenet. Sed verius est neutram professionem valere, & quemlibet repetere alterum posse, nam spoliantis professio ut potè facta absque legitimo spoliati consensu eandem nullitatem habet, ac si sententia diuortij lata non esset, siquidem illa sententia, ut supponimus, nulla fuit. Et ob eandem rationem professio spoliati nulla est, quia est facta in præiudicium spoliantis integrum coniugale ius retinentis, cui ex errore cessit, ideòque nec cedere potuit. Atque ita docent expressè Asterius lib. 8. num. 2. p. tit. 34. art. 2. quæst. 5. Rosella verbo Diuortium, num. 2. huiusque sententiæ sunt omnes Doctores, qui indistinctè asserunt professionem spoliantis esse nullam, nulla restrictione facta, an vterque statum mutauerit.

Quoad secundum casum, quando post sententiam innocens in adulterium incidit. Grauior est dubitatio. Et quidem si adulterium commissum sit, antequam sententia transeat in rem iudicatam, eo quòd capsum non sit appellationis tempus, vel lata sit aduersus minorem, qui beneficio restitutionis uti potest, absque dubio obligatus est coniugi dimisso reconciliari, neque potest etiam si occultissimum sit adulterium proficere diuortium; quia æquè reus est, & delicta compensata sunt, sicuti notauit Basil. Ponce, lib. 9. cap. 20. n. 3. Sanch. lib. 10. disp. 9. num. 30. in fine.

At si adulterium commissum sit postquam sententia diuortij transeat in rem iudicatam; graues Theologi, & Canonistæ sentiunt adulterium dimissum nõ posse dimittentem repetere, neque dimittentem obligatum esse in foro conscientie dimisso reconciliari, esse tamen ex officio Iudicis reconciliandos; si periculum incontinentiæ subsistat, sicuti tradit D. Thom. in 4. dist. 35. quæst. vn. art. 6. ad 4. Et ibi Durand. quæst. 2. art. 2. Sotus dist. 36. quæst. unica art. 6. ad 3. Henric. lib. 11. cap. 17. num. 3. Et alij plures, quos refert, & sequitur Sanch. lib. 10. disputat. 9. num. 30. & seqq. Layman. lib. 5. summ. tract. 10. 3. part. cap. 7. num. 14.

Probat Sanch. priorem partem suæ sententiæ. Primò quia quod semel benè definitum minimè retractandum est cap. quod benè 6. quæst. 4. Secundò quia seruatus semel amissa non renascitur, cap. quæris de consecrat. dist. 4. leg. Strichum §. arcam ff. de solutionib. at seruatus coniugis innocentis amittitur lata diuortij sententiâ, ergo postmodum adulterante non renascitur. Tertiò et si adulterij exceptio alio adulterio extinguitur, at exceptio rei iudicatæ aboleti non potest adulterio post sententiam admissio. Quartò diuortij sententia absoluit innocentem à debito coniugali Societatis, ita ut fornicans postea non censetur adulter comparatione coniugis dimissi, sed in ordine ad Deum ob vinculum matrimonij perseuerans, sicuti non censetur coniux iniuriam facere ei, qui suo adulterio coniuuet, cessante verò iniuria cessat causa diuortij. Quintò sententia diuortij non fertur sub conditione aliqua in fauorem rei, nimirum si innocens se continerit, sed comparatione illius absoluta est, transitque in rem iudicatam. Si ergo innocentem à coniugali seruitute absolute liberet, non poterit adulterium ad eam seruitutem reuocare, maxime cum id iure cautum non inueniatur, & omnia iura clamet sententiam ritè latam renocari non posse. Secundam partem scilicet posse Iudicem ex officio compellere prædictum coniugem innocentem postea nocente, ut alteri aduersus què sententia diuortij lata est reconcilietur, probat Sanch. ex doctrina

Bart. in leg. 1. §. hoc autem iudicium num. 2. de damno infecto, alferentis iudicem vti posse officio suo in publicam vtilitatem, & miserabilium personarum. Præterquam quod adulterium superueniens præiudicat rei iudicatæ ob animæ periculum.

11 Nihilominus longè verius est non solum ex Iudicis officio, sed ad petitionem partis cogendum esse innocentem postmodum nocentem nocenti dimisso reconciliari, obligatque esse in conscientia hanc præstare reconciliationem quolibet volente: sic docuit Glossa in c. ex litteris de diuortio, verbo adiutricem separati. D. Antonin. 3. part. tit. 1. cap. 21. §. 6. Paludan. in 4. dist. 35. quest. 2. art. 2. Nauarr. lib. 4. consil. consil. 1. de diuortio in 2. edit. n. 2. Petr. de Soto de matr. lect. 12. paulo ante finem. Grassis 2. p. decis. lib. 1. c. 12. num. 7. casu 3. Molina 1. 3. disp. 9. num. 5. Coninch. disp. 35. dub. 2. n. 13. Pafil. Ponce, lib. 9. c. 20. Et alij plures relati à Sanch. n. 6. lib. 10. disp. 9. n. 7. vbi hanc sententiam censet valde probabilem. Ratio autem videtur manifesta, quia sententia diuortij ob adulterium ab altero coniuge commissum non concedit innocenti ius ab eo diuertendi, sed ius quod ex adulterio acquisiuit declarat, vt eo publicè vti possit. At ius quod ex adulterio innocenti acquiritur est dum innocens est, ergo facto nocente cessat prædictum ius, ac proinde obligatus est reconciliari, sicuti obligaretur, si adulterium commisit ante sententiam latam.

12 Neque argumenta in contrarium vrgent. Ad primum concedo ritè definitum non esse retractandum ex illis causis, ex quibus definitum est; at si noua causa superueniat, retractari poterit, neque hæc dicenda est prioris sententiæ retractatio, sed nouæ causæ decisio. Eodem modo secundum argumentum soluendum est, admittimus namque seruitutem amissam non redire, nisi ex noua causa contrahatur, vt contingere potest in seruo manumisso, qui si iterum in bello iusto capiatur, iterum potest in eandem seruitutem redire. Cum ergo post sententiam adulterium succedat, quo innocens nocens factus est, seruitus, & obligatio antiqua, à qua ob suam innocentiam, & alterius delictum exemptus erat redit, sicuti rediret, si denud adultero reconciliaretur; suum enim delictum vim habet reconciliationis, siquidem eo alterius delictum compensatur. Ad tertium concedo exceptionem rei iudicatæ semper nocenti obstat, ne possit in dubium reuocare sententiam latam, at ei nullo modo obstat, quin ob aliam causam denuo superuenientem litem intente, & nouam sententiam exigat. Ad quartum omnino negandum est sententiam diuortij impedire, quin adulterium postmodum commissum iniuriosum sit coniugi dimisso. Etenim sententia diuortij solum eximit innocentem à debiti redditione, & mutua habitatione, non tamen à debito, quo omnis coniugatus astringitur ne aliis copuletur, aliàs sententia foueret crimina, ac proinde adulterium post sententiam commissum iniuriosum est coniugi dimisso. Poterit ergo illa iniuria iniuriam à se factam compensare. Ad quintum admitto sententiam latam diuortij in odium rei, & fauorem innocentis transire in rem iudicatam. Sed hoc intelligendum est rebus in eodem statu permanentibus, secus si innocens factus sit nocens. Quæ conditio tacitè in sententia diuortij imbibitur. Quippe iure naturali contractus matrimonij postulat ne innocens à nocente diuerat, nisi dum fuerit innocens, quam naturam sententia mutare non intendit.

13 Quod si post sententiam latam quæ transit in rem iudicatam innocens sacros Ordines suscepit, vel Religionem professus est, & factâ professione, vel sacris Ordinibus susceptis adulterium committat, nullatenus vxori reddendus est, quia in quod Religio, & Ordo valide, & legitime suscepti acquisierunt, non potest proprio delicto infirmari, vt rectè notauit Coninch. disp. 35. dub. 2. num. 16. Basil. Ponce, lib. 9. cap. 20. numero 7. Secus esset, si sacros Ordines, vel Religionem suscepisset, antequam sententia transiret in rem iudicatam, vt superius diximus: quia eo casu illegitimè Ordo, & religio suscipitur, ideòque coniugi non planè dimisso præiudicare nequit.

14 Ex his deciditur quæstio, an facto diuortio in fauorem viri, qui postmodum adulterium commisit, teneatur dotem vxori reddere? Et quidem in nostra sententia cum matrimonium redintegretur nemini esse potest dubium dotem reddendam esse, sicque tanquam certum tradit Gregor. Lopez leg. 3. verbo esse misero. tit. 2. part. 4. Barbosa leg. viro, atque vxore 40. num. 3. Solutio matrimonij. Mexia verb. taxa panis concl. 6. numero 63. Basil. Ponce, lib. 9. cap. 20. in fine. At stante sententia Sanch. quæ coniugi dimisso repetitionem denegat coniugis dimittentis in adulterium lapsi, solumque Iudici concedit potestatem compellendi prædictos coniuges ad reconciliandam ob periculum incontinentiæ, dubium est, an ipse Iudex possit cogere virum; vt dotem vxori reddat? In quo dubio Sanch. negatiuam partem tuetur, eo quod instauratio matrimonij officio Iudicis ob periculum incontinentiæ vitandum, quod optimè fieri potest, quin dos vxori reddatur. Verùm esto ad vitandum incontinentiæ periculum non sit necessarium dotem vxori reddere, at in pœnam

delicti nouiter commissi, & ad coniugalem amorem fouendum posito quòd matrimonium instauratur, expediens est dotem vxori reddi. Si ergo ob vitandum incontinentiæ periculum potest Iudex ex officio compellere prædictos coniuges ad mutuum cohabitationem, cur non poterit obligare ad dotem coniugi reddendam, vt ea mutua habitatio cum debito amore fiat.

Addit insuper Thom. Sanch. d. disput. 9. num. 37. Si ante latam sententiam conueniat vir cum vxore adultera de lucranda dote ob desistentiam ab accusatione criminali, si ipse postmodum in adulterium incidat, obligatum esse restituere dotem, quia ea delicta compensantur, prædictumque pactum tacitum imbibit conditionem, nisi delictorum compensatio fiat, non placet; nam esto ea delicta quoad accusationem ciuilem diuortij compensentur, quoad accusationem autem criminalem nullatenus admittunt compensationem, vt alijs relatis tradit Cantera in suis quest. criminalib. q. tangentibus punitionem delicti. cap. 4. num. 46. Zenedo collectan. iuris, collect. 166. num. 4. Non enim criminaliter accusare potest mulier virum adulterum, bene tamen vir adulter mulierem adulteram, vt habetur leg. 1. Cod. ad leg. Tul. de adulter. Et leg. regia tit. 17. part. 7. Et leg. 13. in fine titul. 9. part. 4. Et cap. apud misericordem. §. publico iudicio. 32. quest. 1. Neque accusata mulier de adulterio se tueri potest exceptione adulterij mariti, tamen si publicum sit, vt alios referens docuit Couaruu. 2. p. decret. cap. 7. §. 6. num. 5. Et consentit his omnibus Sanch. lib. 10. disp. 8. à num. 33. Et sequent. Si igitur vir pactum cum vxore iniuit de dote, lucranda, eo quod ab accusatione criminali desistat; cum eandem accusationem criminalem commissum adulterio posset restituere, ac si adulterium non commisisset, nequaquam censendum est pactum dissolui, sed integrum, & firmum perseverare, dotemque vxori accusatione criminali non factâ.

§. VII.

An larâ sententiâ diuortij teneatur coniux dimittens reconciliari innocenti, quando cunque ipse velit, vel liberum sit illi Ordines suscipere, vel Religionem ingredi?

- 1 Per se obligatus est reconciliari, nec statum mutare potest.
- 2 Hæc obligatio non mutandi statum permanet dum subest spes reconciliationis.
- 3 Aliquando & per accidens excusatur nocens reconciliari innocenti.
- 4 Ingresso in Religionem adultero, vel innocente, non tenetur alter Religionem ingredi.

ET si plures Doctores, quorum meminit Sanch. lib. 10. disputat. 10. num. 2. & 10. existiment neque improbabili-
ter, non esse obligatum coniugem adulterum reconciliari innocenti acceptanti diuortij sententiam, sed posse coniuge innocente inconsulto, imo inuito de suo statu disponere Religionem ingrediendo, vel sacros Ordines suscipiendo, aut votum castitatis emittendo, quia sententia diuortij etiam in fauorem innocentis feratur, quatenus ei concedit optionem diuertendi à coniuge nocente, aut ei se reconciliandi, at indirectè cedit in fauorem nocentis. Nam eo ipso quo innocens eligit diuortium, nocens excusatur à debito coniugali, quo illi astringendus erat. Quippe eâ electione remisit mutuum illius societatem. Longè tamen verius est per se obligatum esse coniugem adulterum innocenti reconciliari, neque posse castitatem integrè vouere, Ordinemve sacrum assumere, aut Religionem ingredi, dum spes subest reconciliationis, sicuti docent ex Iuris peritis Gloss. in cap. ex litteris verbo redire de diuortio. Felin. in cap. lator declarat. 8. n. 9. de sentent. & re iudic. Syluest. verbo Diuortium, q. 10. Gregor. Lopez leg. 5. verbo de adulterio. tit. 10. part. 4. Barbosa Rub. ff. Solutio matrimonij 2. part. num. 22. in fine. Et leg. 2. part. 1. in princ. num. 100. in fine. Ex Theologis D. Thom. in 4. distinct. 35. quest. unica art. 6. ad 3. & ibi Bonauent. art. vn. quest. 5. Durand. quest. 2. art. 1. num. 6. Paludan. D. Antonin. 3. part. tit. 1. cap. 21. §. 6. vers. effectus accusationis. Abulen. c. 19. Matr. q. 75. Grassis 1. p. decis. lib. 2. cap. 84. num. 14. Et 2. part. lib. 1. cap. 12. num. 66. Sanch. alios plures referens. lib. 10. disp. 10. num. 3. & seqq. Basil. Ponce, lib. 9. c. 19. num. 1. & seqq. Coninch. disp. 35. dub. 5. à num. 25. Layman. lib. 5. summ. tract. 10. 3. part. cap. 7. num. 14. Ratio ea est, quia sententia diuortij non plus iuris concedit innocenti, vel nocenti, quam quod iure ipso naturali eis competit ob adulterium commissum, est enim vt sæpe dictum est illius iuris declaratoria. Ad adulterium non eximit nocentem ab obligatione reddendi debitum, & cohabitandi cum innocente, si ipse velit; aliàs ex suo delicto commodum reportaret adulter, sed hanc exceptionem innocenti concedit, in recompensationem iniuriæ sibi factæ, & fidei violatæ. Ergo quancumque inno

innocens volent sibi nocentem reconciliari, & ab eo debitum conjugale, mutuamque habitationem exigere, tenetur nocens obedire.

2. Hæc autem obligatio, quæ coniux nocens arctatur non mutandi statum solum durat (vt dixi) dum reconciliationis subest spes, nam eâ deficiente liberum illi est statum religionis, vel Ordinem sacrum assumere, vt potest qui non præsumitur ab innocente repetendus, quod impedire poterat, vt optime notauit Coninch. *dicta disputat. 35. dub. 5. concl. 4. numero 26.* & supponunt Doctores cines *num. preced. relati.* Vnde si vxor sententia lata à Iudice seculari de eius adulterio, vel illo notorio existente detrudatur in monasterium poenitentiam actura, si intra biennium illius reclusionis non illam repetat, vir poterit Religionem profiteri, ea enim repetitionis omissione censetur iure sic disponente consentire ingressui: habetur Authen. *sed hoc e. Codic. Ad leg. iul. de adulter.* cuius decisio iure canonico reuocata non est, vt rectè aduertit Abbas, *cap. gaudemus de diuertiis. num. 7.* Hostiens. *ibi numero 3.* Ioann. Andr. *num. 3.* Anchar. *num. 2.* Basil. Ponce, *lib. 9. capit. 19. num. 3.* Sabch. *lib. 10. disp. 10. num. 8.* Secundo si adulter emendatus sæpius reconciliationem petat, & innocens deneget. Poterit statum mutare; quia prædictâ denegatione tacite inquit nolle vnquam sibi nocentem reconciliari qua spe sublata iniuste, & irrationabiliter vellet vt nocens de statu suo semper suspensus existat, vt colligitur ex *cap. gaudemus de diuertiis.* Et tradit Sanch. *dicto num. 8. & 16.* Basil. Ponce, *num. 4.* Coninch. *disp. 35. dub. 5. num. 26.* Layman. *lib. 5. sum. tract. 10. 3. p. cap. 7. num. 12.* Tertio si innocens sacris Ordinibus initiatus est, vel Religionem professus, liberum est nocenti statum Religionis eligere, quia repeti nequit ab innocente, vt potest qui statum elegit vsui conjugali oppositum, sicuti docet Ioann. de Friburgo *summ. confessor. lib. 4. tit. 22. quæst. 14.* Palaçios in *4. dist. 35. quæst. vnica. dub. 2.* Rossella verbo *Diuortium. num. 11.* Syluest. *ibi quæst. 10. Sanch. lib. 10. disput. 10. num. 6.* Basil. Ponce, *dicto cap. 19. num. 2.* Et licet Palaçios idem esse existimet, si votum simplex castitatis emiserit innocens, quia eo impeditur à petitione debiti, & petenti iniquè nulla est obligatio reddendi in plurium sententia. At verius est ob prædictum votum ab innocente factum non excusari nocentem ab eius reconciliatione, eo quod per votum castitatis non cesset iuri iustitiæ, quod habet exigendi debitum ab alio coniuge, neque in illius fauorem abstinere promissit à debiti petitione, sed tantum in honorem Dei. Atque ita tradit Sanch. *dicta disp. 10. num. 6.* Basil. Ponce, *lib. 9. cap. 19. num. 2.* tamen non satis consequenter, nam cum ipse *lib. 10. cap. 3.* censet excusari coniugem à reddendo debito, quoties alter iniquè petit ob circumstantiam aliquam, quam ipse tollere non potest, consequenter affirmare debebat nocentem obligatum non esse reddere debitum coniugi innocenti petenti voto castitatis astricto, cum tamen *dicto cap. 19. num. 2.* contrarium asserat. Præterea votum castitatis etiam impedit eo ligatum debitum conjugale exigere, & alterum coniugem excuset ab obligatione reddendi casu quo petatur, at nullatenus impedit extra thorum mutuam cohabitationem & obsequiorum communicationem. Ergo ad hanc obsequiorum communicationem, & mutuam cohabitationem, optime poterit innocens voto castitatis astrictus coniugem nocentem repetere, & compellere.

3. Dixi teneri per se nocentem ad consortium innocentis redire, vt tacite indicarem per accidens excusari aliquando posse. Si enim vxor separata est à viro ob adulterium commissum, ratò compelli potest ad eius consortium redire ob timorem, quem rationabiliter habere potest mortis sibi inferendæ, aut iniquæ tractationis, ingentisque sæuitiæ, vt aduertit optime Gutier. *cap. 129. de matr. num. 14.*

4. Ad extremum aduerto ingresso in religionem adultero illis in euentibus in quibus ingredi permittitur non esse obligatum innocentem ad ingressum, neque ad votum castitatis emittendum. Quinimo neque ingrediente innocente in religionem astringitur nocens ad illius ingressum, vt bene aduertit Sotus in *4. d. 36. quæst. vnica. art. 5. ad 3.* Layman. *lib. 5. sum. tract. 10. 3. p. cap. 7. num. 12.* Sanch. *lib. 10. disp. 10. concl. 4. num. 15.* Coninch. *disp. 35. dub. 5. initio concl. 1.* Quia textus in *cap. sanè. cap. cum sis. cap. significauit de conuers. coniugator.* exigentes mutuum coniugum ingressum intelliguntur, cum matrimonij iura integra, & illæsa sunt, secus vero quando ob diuortium sunt diminuta.

§. VIII.

Qualiter ob hæresim liceat Catholico coniugi diuertere?

- 1 Ob alias causas à carnali fornicatione licet diuortium.
 - 2 Ob hæresim pertinacem licitè fieri potest.
 - 3 Separatio propria auctoritate Catholici ab Hæretico nequit Sacre initiari, vel Religionem ingredi.
- Ferd. de Castro. Sum. Mor. Part. V.

4. Aliqui censent hæreticum iudicio Ecclesiæ damnatum, & ab hæresi resipiscentem admittendum esse à Catholico coniuge.
- 5 Alij probabilius eximunt Catholicum ab hac obligatione.
- 6 Hæreticus sic damnatus nullatenus potest inuito Catholico statum mutare.
- 7 Ex eo quod Catholicus hæretico copuletur, si copula habeatur ante sententiam non obinde censendus est remittere ius diuertendi, secus si post sententiam.
- 8 In hoc crimine hæresis non datur compensatio sicut in adulterio.

Licitum esse ob alias causas à carnali fornicatione conjugem innocentem à suo consorte diuertere Catholica veritas est definita in Concil. Trident. *sess. 24. can. 8.* ibi *Si quis dixerit Ecclesiam errare, cum ob multas causas separationem inter coniuges quoad thorum, seu quoad cohabitationem ad certum incertumve tempus fieri posse decernit, anathema sit* & constatque ex toto tit. de diuortis, & de conuersione coniugatorum. Neque huic veritati obstat, quod Christus Dominus *Matth. 5. & 19.* solum carnalem fornicationem assignauerit, vt possit coniux innocens ab altero tamen contra eius voluntatem separari, quia Christus Dominus loquutus est de causa perpetua separationis, & quæ per se contractui matrimonij obstat, & hæc sola est fornicatio carnalis, reliquæ autem causæ ex se perpetuam separationem non inferunt, sed solum dum causæ ipsæ persistunt. Neque matrimonij sunt propriæ, eique directè oppositæ, sed communes aliis societatibus, & confederationibus. Hoc supposito.

Inter causas, ob quas præter adulterium licitum est coniugi innocenti diuertere à nocente est hæresis non quæcunque, sed pertinax (qualis censenda est, quæ post vnam, & secundam correctionem persistit, iuxta illud Pauli *ad Tit. 3.* *Hæreticum hominem post vnam, & secundam correctionem deuira sicuti colligitur ex cap. non solum. Et cap. idololatria. 28. quæst. 1.* Et *cap. fin. de conuers. coniugat. Capit. quanto de diuortis.* Ratio huius conclusionis est, quia plerumque ex cohabitatione cum hæretico pertinaci imminet periculum coniugi Catholico, eiusque proli: ob quam rationem, etsi de facto in aliquo casu hoc periculum esset, non obinde impeditur Catholicus à diuortio celebrando, quia fat est quod hoc periculum vt in plurimum adit, vt rectè notauit Coninch. *disp. 35. dub. 4. num. 24.* Sanch. *lib. 10. disput. 15. num. 9.* Paul. Layman. *lib. 5. tract. 10. 3. p. cap. 7. num. 16.* Quando verò periculum peruersionis agnoscitur non solum potest Catholicus, sed etiam debet se ab hæretico separare, quia periculum peccati iure naturæ quilibet vitare tenetur, sicuti docuit Sanch. aliis relatis *dicta disput. 15. num. 5.* Layman. *dicta cap. 7. num. 16.* Basil. Ponce *lib. 9. cap. 22. num. 2.* Credet tamen hoc esse intelligendum, quando coniux hæreticus Catholicum niteretur pervertere, grauissimumque esset periculum assentiendi iuxta textum in *c. 2. de diuortis*; aliàs non videretur obligatus Catholicus diuortium facere. Quippè nemo tenetur communia pericula peccandi cum graui sui detrimento fugere, vt constat ex his quæ latè diximus *tract. 6. de charit. disp. vlt. de scandalo.* At negari non potest Catholico graue esse se à coniuge separare, eius cohabitatione, & obsequio carere, & cœlibem esse. Adde ex tali separatione sæpè imminere coniugi incontinentiæ periculum. Quomodo ergo obligandus est fugere periculum peruersionis non grauius virens, si ex eius fuga incidat in periculum graue incontinentiæ?

Separatus verò propriâ auctoritate coniux Catholicus nequit sacris initiari, nec validè Religionem ingredi, quia cedit in præiudicium coniugis hæretici, qui conuersus sic initiatus, vel professus repetere potest, neque ipse Catholicus se tueri potest hæresim, notoria ab altero coniuge commissam, quia hæc seclis Ecclesiæ declaratione non præbet causam perpetui diuortij, sed temporalis; nempe dum ipsa persistit, quare hæresi cessante cessat causa diuortij, & obligatur hæretico poenitenti, reconciliari, in quo maximè differt ab adulterio carnali: hoc enim vt potest matrimonio directè oppositum semel commissum perpetui diuortij causam præbet; secus verò adulterium spirituale, quod est hæresis: requirit namque permanentiam, sicuti aduertunt Sanch. *lib. 10. disp. 15. num. 10.* & *seqq.* Basil. Ponce, *lib. 9. cap. 22. num. 2.* Paul. Layman. *libro 5. sum. tract. 10. 3. p. cap. 7. numero 16.* Coninch. *disp. 35. dub. 4. num. 24.*

Quare controuersia inter Doctores est, An hæreticum iudicio Ecclesiæ declaratum, & ab hæresi resipiscentem teneatur Catholicus ad sui consortium admittere? Et quidem plerumque consultissimum videtur eam præstare reconciliationem: tum quia Christianam pietatem commendat. Tum quia non leuiter iuuabit hæreticum poenitentiam ad persequendum in fide, ad vitandum incontinentiæ periculum, nimis que tristitiæ & desperationis. Quinimo Gofred. *sum. tit. de conuers. infidelium. n. 4.* credit hanc subesse Catholicam obligationem, quia esto in capite de illis de diuortis eximatur ab hac obligatione: at prædictâ concessio videtur reuocata per Textum in capite

quanto de diuortio, ubi vir Catholicus compellitur admittere coniugem ab hæresi respicientem. Cui doctrinæ assentitur Henric. lib. 11. de matr. c. 17. n. 6. ea moderatione adhibita, si intra biennium signa dederit perfectæ emendationis. Glossa verò in cap. de illa de diuortio in fine. Et cap. quando eodem tit. in fine. Et c. fin. verbo iudicio. Ioann. Andreas in dicto c. quanto. Et c. de illa. Abulens. in c. 19. Matth. q. 76. in corp. vers. d'endum. Iulius Clarus, lib. 5. receptar. §. hæresis. num. 15. Sotus in 4. dist. 39. q. unica art. 4. ad 3. Ludouic. Lopez 2. p. instruct. c. 53. §. licet. Et c. 5. 1. vers. notandum est. Palaçios in 4. dist. 35. disp. v. post medium. Surdus de aliment. tit. 7. q. 21. num. 7. Et alij plures relati à Sanch. disp. 15. n. 18. asserunt Catholico subesse obligationem recipiendi hæreticum iudicio Ecclesiæ damnatum respicientem si vellet in sæculo manere, neque excusari posse ab hac obligatione nisi Religionis ingressu, eo quod in c. fin. de conuers. coniugat. (cui decisioni standum est) videatur concessa facultas non recipiendi hæreticum penitentem sub prædicta conditione Religionis, inquit enim Textus. *Mulier que in fide remansit potest nolente viro, qui ab infidelitate reuertitur, propter quam ab eo fuerat iudicio Ecclesiæ separata ad religionem liberè conuolare.*

5 Sed rectius eximunt Catholicum à prædicta obligatione recipiendi hæreticum damnatum Couaruu. in 4. decret. 2. p. c. 7. §. 5. n. 5. Castro lib. 2. de iusta hæretic. punit. c. 7. Marien. lib. 5. recopil. tit. 1. Rub. gloss. 1. num. 20. Barbosa Rub. 2. p. num. 20. ff. soluto matr. Grassis 1. p. decis. lib. 2. c. 84. n. 16. Et 2. p. lib. 1. c. 12. n. 12. Et alijs relatis Sanch. lib. 10. disp. 15. n. 19. Coninc. disp. 35. dub. 4. n. 24. Paul. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. 3. p. c. 7. num. 16. Basil. Ponce, lib. 9. c. 22. num. 3. Gaspar Hurtado disp. 11. difficut. 5. n. 20. & alij. Mouentur hac efficaci ratione; Ecclesiæ in pœnam hæresis priuat hæreticum iure; quod in suum coniugem habebat exigendi coniugale debitum, mutuamque cohabitationem, sicuti priuat alijs bonis, & iuribus quæsitis, & Catholicum coniugem eximit à prædicta obligatione, vt constat ex cap. de illa de diuortio, ubi inquit Textus: *De illa, que à viro suo habente in hæresim ipsius consortium sine iudicio Ecclesiæ declinavit, videtur nobis quod mulier ei, cum reuersus fuerit, est reddenda, que etsi reueri noluerit compellatur.* Si verò iudicio Ecclesiæ ab eo recessit ad recipiendum eum nullatenus dicimus compellendam. Neque contrarium deciditur in cap. quanto de diuortio, ubi mulier compellitur ad virum hæreticum penitentem redire, quia id factum est, eo quod proprio iudicio, & non Ecclesiæ iudicio ab illius consortio se separauerit. Et licet in c. fin. de conuers. coniugat. concedatur mulieris, quæ in fide remansit; vt nolente viro ab infidelitate reuerso, propter quam iudicio Ecclesiæ ab eo fuerat separata possit liberè ad religionem conuolare, nullo modo ad huiusmodi ingressum, arceatur, sed eo ingressu liberè concessio declaratur plena exemptio, quam dicta mulier Catholica habebat à mutua cum viro habitatione. Censetur autem Catholicus iudicio Ecclesiæ ab hæretico separari, eo ipso quo hæreticus vt talis iudicio Ecclesiæ declaratur, quantumvis priuatim, & in secreto ab Inquisitoribus hoc iudicium fiat, vt rectè aduertit Sanch. dicta disp. 15. n. 20. quia est pœna, quæ delicti declarationem sequitur.

Quocirca coniux Catholicus inuito hæretico damnato potest, & in sæculo manere, & ad Religionem transire, vel sacros Ordines suscipere, sicuti potest diuortio facto ob adulterium carnale, quia æquè sententia hæresis lata eximitur à coniugali debito, ac exemptus est adulterio declarato. Atque ita docet Barbosa Rub. 2. p. n. 20. ff. soluto matrim. Sanch. d. disp. 15. n. 21. Basil. Ponce, lib. 9. cap. 22. n. 3.

6 Hæreticus verò sic damnatus, & ab hæresi reuersus nullatenus potest inuito Catholico statum mutare, sed potius tenetur ad Catholici consortium redire, si ipse velit, quia illa fuit pœna ob hæresim imposita, quæ non debet in detrimentum innocentis cedere. Quare esto probabile sit sententia diuortij lata ob adulterium, quam innocens acceptat, nocentem obligatum non esse ad consortium innocentis redire; in præsentem autem nullo modo id probabile censendum est, quia separatio ex adulterio integrè fit in fauorem innocentis, & ob iniuriam ipsi factam: at separatio ex hæresi præcipuè fit ob iniuriam fidei, & Religionis factam, & in eius satisfactionem, neque acceptatione innocentis indiget, ac proinde non liberatur hæreticus à seruitute coniugali prædicta condemnatione facta sicuti aduertit Syluest. verbo diuortium. q. 10. Sotus in 4. dist. 39. q. unica. art. 4. ad 3. Barbosa Rub. 2. p. n. 22. ff. soluto matrimonio. Sanch. alijs relatis dicta disp. 15. n. 24. Basil. Ponce, lib. 9. cap. 22. num. 4.

7 Ex eo autem quod Catholicus hæretico copuletur, si copula ante sententiam hæresis habeatur, non obinde censendus est remittere ius diuertendi, quia nequit remittere ius diuertendi, quod ex hæresi perseverantia nascitur. Ex hæresi autem præterita, neque ab Ecclesia damnata nullum ius diuertendi habet, quod possit remittere. At si copula post sententiam habeatur, quo casu habet ius diuertendi, & sic subest eius condonationi Thom. Sanch. lib. 10. disp. 15. n. 26. distinguit, si cum haberet copula animus adest condonandi manifestum

est remittere ius diuertendi per sententiam acquisitum, ac proinde ea remissione facta iam licitum non esse diuertere. Si verò expressus animus adesset non condonandi, nulla censi debet remissio, siquidem hæc absque voluntate esse non potest. Quod si neuter animus expressè adesset nec condonandi, nec non condonandi, etsi in diuortio ob adulterium carnale censenda sit facta remissio, secus verò in diuortio ob adulterium spirituale. Quippe diuortium ob adulterium carnale ideo fit, quia caro coniugis in alienam diuiditur, quæ diuisio noua copula coniugis redintegratur. At diuortium ob adulterium spirituale, scilicet hæresim non fit, quia caro coniugis in alienam diuidatur, sed quia Deo, eiusque fidei, & religioni irrogatur iniuria, quæ non videtur ob copulâ cessare. Sed displicet hoc vltimum dictû Sanch. ideoque existimo habitâ copulâ post sententiam remissionem iuris diuertendi necessariò præsumendam esse; nam esto in pœnam iniuriæ irrogatæ Deo ab hæretico absoluat coniuix Catholicus à debito coniugali, ea absolutio in fauorem catholici fit, cui ipse cedere potest. Qui ergo copulam habet cum hæretico, iam ea copula protestatur se nolle ab hæretico diuertere, cedit igitur iuri diuertendi quod habet, vt docuit Basil. Ponce, lib. 9. cap. 22. num. 5.

8 Superest dicendum, An in hoc crimine hæresis, sicuti in adulterio detur compensatio; Et omisis varijs sententijs, quas refert Sanch. lib. 10. disp. 16. num. 1. & 2. dicendum est cum eodem Sanch. num. 3. & Basilio Ponce, lib. 9. cap. 22. n. 6. nullam in hoc crimine esse compensationem, & primò esse non potest compensatio adulterij cum hæresi ante sententiam, nam hæresis ante sententiam non est causa perpetui diuortij, sicuti est adulterium, sed ad tempus dum hæreticus inquam non corrigitur. Non igitur adulterij à quo hæreticus recedere intendit se tueri potest exceptione hæresis nondum damnatæ. Neque etiam est compensatio cum hæresi Ecclesiæ iudicio declarata. Nam esto ob vtramque causam adulterium scilicet, & hæresim diuortium esse possit, ob diuersam tamen rationem contingit; quippe diuortium ex adulterio est ob violationem fidei coniugio debitæ; at diuortium ex hæresi fit in pœnam ob violationem fidei, Deo, eiusque Religionis debitæ, ideoque vnum delictum cum alio compenari non potest, ac proinde quilibet ius habet ab altero recedendi adulterij ab hæretico, & hæreticus ab adulterio. Quinimò neque vnus hæresis cum alterius hæresi venit compensanda, nam cum pœna diuortij ob hæresim non imponatur ob iniuriam coniugio factam, sed Deo, nequit vnus hæresis pœna cum alterius hæresis pœna compenari. Non enim vnus hæresis alterius hæresis grauitatem diminuit, sicuti contingit in adulterio carnali; in quo vnus iniuria alterius iniuria compensatur, vt potè quæ eidem coniugio aduersantur.

§. IX.

Qualiter ob alias causas, maximè ob scœuitiam liceat facere diuortium?

- 1 Quoties absque graui periculo animæ vel corporis nequeunt coniuges simul habitare, est sufficiens causa diuortij.
- 2 A coniuge incitante ad peccatum potest incitatus se separare.
- 3 Licitum est uxori se separare à viro qui lenocinium exercet, &c.
- 4 Cessante inductione ad peccatum, cessat diuortium.
- 5 Quoties coniugi graue damnum corporis imminet, quod alia via auerti non potest datur occasio diuortij.
- 6 Si coniux alterius vitæ insidias parat, vel aliud graue damnum molitur, licet diuortium. Debet tamen Iudicis auctoritas interuenire.
- 7 Ob malum graue factum, nisi timeatur futurum, non datur diuortium.
- 8 Retentio concubine domi, vel extrâ præstat plerunque uxori causam diuertendi.
- 9 Coniux recedens ob prædictum timorem causam coram Iudice Ecclesiastico tractare debet.
- 10 Probationes scœuitiæ concludentes esse debent.
- 11 Si probationes integræ non sint, datur locus cautioni de non offendendo. Et qua cautio præstanda sit.
- 12 Si ad tempus sententia diuortij fuerit lata, neuter potest statum mutare, secus si in perpetuum.
- 13 Si coniux minor sit, in cuius odium sententia diuortij lata est, beneficio restitutionis gaudet.

Plures causæ diuortij præter supradictas assignantur à Doctoribus, quæ sub hac regula perstringuntur. Quoties absque graui periculo animæ, vel corporis nequeunt coniuges simul habitare, datur sufficiens causa diuortij, vt ex communi sententia tradit Sanch. lib. 10. disp. 17. 18. & 19. Basil. Ponce, lib. 9. cap. 23. Coninch. disp. 35. dub. 4. Paul. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. 3. p. cap. 7. num. 16. Nemo enim censendus est alteri se velle

velle obligare cum graui sui iactura, etenim prius sibi quam alteri consulere debet.

- 2 Ex qua doctrina quæ verissima est inferitur posse coniugem innocentem, quem alter ad peccandum incitat, nec motum desistit ab eo se separare, vt probat Text. in cap. 2. de Diuortijs. & cap. idololatria 28. q. 2. Et quamuis in his Textibus sermo sit de inductione ad infidelitatem, cum eadem sit ratio de quolibet peccato, ob vitandum illius periculum, poterit coniux ab altero coniuge diuortium facere. Quod eleganter tradit Hieronym. in illa verba Matth. 18. Si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & proijce abs te, inquit enim Hieronym. sententiam Christi esse, vt si hi qui nobis coniuncti sunt, & instar oculorum, vt parentes, filius, vxor causa fiat ruinæ ab illis recedamus. Atque ita tradit Nauarr. cap. 22. num. 22. Bel-larm. lib. 1. de matr. cap. 14. innumeris relatis Sanch. lib. 10. disp. 17. à n. 5. & seq. Basil. Ponce lib. 9. c. 23. n. 1. & 2. Coninch. disp. 35. dub. 4.
- 3 Quapropter licitum est vxori se separare à viro qui lenocinium exercet, vel in domum introducit procaces viros, qui ipsam sollicitent, vel incitat vxorem ad furta regenda, & simulanda, vel vult vt pellicem foueat, & alia similia, præstant enim diuortio sufficientem causam, vt ex communi tradunt Doctores prædicti. Ad idem est si coniux sit veneticus, quia ob societatem dæmonis graue malum tum animæ, tum corporis timeri potest, vt aduertit Coninch. d. disp. 35. dub. 4. num. 23. Sanch. lib. 10. disp. 18. num. 22. Laym. dicto cap. 7. n. 16. Galpar Hurtado disp. 11. difficult. 5. num. 19. Neque ad hanc separationem indiget coniux innocens Iudicis sententia, quia iure ipso naturali conceditur, vt potest quæ non est perpetua, sed ad tempus dum adest periculum, vt bene docuit Sanch. lib. 10. disp. 17. n. 10.
- 4 Cessante autem inductione ad peccatum, illiusque periculo, cessat diuortium, quia solum ob vitandum prædictum periculum conceditur, vt aduertunt prædicti Doctores. Quare esto coniux pluribus vitiis irretitus sit, si tamen cessat ad peccatum inductio, nullâ ratione licitum est diuortium, vt colligitur ex cap. 2. de Diuortijs argumento à contrario. Et tradit ibi Glossa ab omnibus recepta. Et D. Thom. in 4. dist. 39. q. 2. v. m. art. 6. in corp. Sanch. lib. 10. disp. 17. n. 3. Basil. Ponce c. 23. num. 3. tamen Sotus in 4. d. 39. q. v. art. 4. ad 4. Ludouic. Lopez 2. p. instruct. c. 53. ad finem. Sanch. dicta disp. 17. n. 4. Laym. cap. 17. n. 16. concedant titulo correctionis posse coniugem etiam vxorem à viro vitiis irretito diuertere ad tempus, si ex eo recessu speratur fructus. Sed vt bene aduertit Basil. Ponce, lib. 9. c. 23. n. 3. maturo iudicio, & magna prudentia opus est, plerumque enim maiora mala inde nascuntur, nec leuis occasio sumitur iræ, & indignationis.
- 5 Secundo inferitur, quoties coniugi graue damnum corporis imminet ex mutua cohabitatione, quod aliâ viâ auerti non potest nisi diuortio facto, fieri rectè potest ob supradictam rationem, quia debito alterius nemo satisfacere tenetur cum tanto sui detrimento. Hac igitur ratione licet coniugi sano se separare à leproso peste, vel alio morbo contagioso infecto, vt diximus supra, & tradit Nauarr. cap. 22. numero 22. Saa, verbo Diuortium num. 8. Henric. lib. 11. de matrim. cap. 4. in fine. Coninch. disputat. 35. dub. 4. num. 22. Layman. lib. 5. tract. 10. 3. p. cap. 7. num. 16. Ad idem est, si ob furorem, vel ebrietatem coniugis prudenter timeas graue malum tibi inferendum, quod sola fuga vitare potes; vt tradunt Couaruu. 4. decret. 2. p. cap. 7. §. 5. n. 3. Ludouic. Lopez 2. p. instruct. cap. 54. paulo princ. casu 3. Sanch. lib. 10. disp. 18. n. 18. Secus verò est (vt aduertunt prædicti Doctores) si prædictum periculum non imminet, iuxta Textum in cap. si vxorem. 32. q. 5. & leg. si cum dorem. 23. §. si maritus. ff. soluto matrimonio ibi. Nihil enim tam humanum est quam fortuitis casibus mulieris maritum, vel vxorem viri participem esse. Simile est, si vir latrocinium exerceret, timeatque mulier prudenter, vt illius criminis sociam puniendam esse, vel saltem reputandam; si alia via præter fugam non suppetit subueniendi huic periculo, poterit confortium viri fugere. Non enim eius societati astricta est cum graui suæ vitæ & honoris detrimento, vt rectè tradit D. Antonin. 3. p. tit. 1. cap. 20. §. 10. casu 1. Paludan. in 4. d. 32. quæst. 1. art. 2. num. 7. Et dist. 39. q. unica. art. 3. num. 14. Nauarr. cap. 22. n. 22. Barbosa Rub. ff. soluto matrim. 2. p. n. 29. Saa, verbo Diuortium n. 5. Sanch. disp. 18. num. 21.
- 6 Huc pertinet, si coniux alterius vitæ insidias parat, vel aliud malum graue molitur, quod facile vitari non potest, nisi diuortio facto, poterit coniux innocens recedere, vt expressè deciditur in cap. litteras de restit. spoliator. Et cap. ex transmissa, eodem titulo. Et cap. 1. vt lite non contestata. Debet tamen hic recessus non auctoritate propriâ, sed Iudicis fieri, nisi in mora periculum addit, vt bene aduertit Sanch. dicta disp. 18. num. 3. Basil. Ponce, lib. 9. cap. 23. num. 7. iuxta Textum in cap. porro. Cap. significasti de diuort. Neque in hoc casu est marito restituenda vxor ob damnum irreparabile, quod ex prædicta restitutione sequeretur, vt notat Abbas in cap. litteras de restit. spoliator. Glossa in cap. de benedicto 32. quæst. 1. Gutierr. lib. 1. canon. qq. cap. 24. num. 5. Sanch. lib. 10. disp. 18. num. 2.

Ferd. de Castro. Sum. Mor. Part. V.

Basil. Ponce, cap. 23. n. 7. & alij. Sed receptis probationibus per informationem summariam incontinenti, si Iudici videantur sufficientes ad timorem deponitur vxor apud probam, & honestam feminam imposito viro præcepto sub excommunicatione, ne illi malum inferat, iuxta Textum in cap. ex transmissa de restit. spoliator. Regulariter autem deponi solet in Monasterio, quia est locus aptior ad violentiam impediendam, vt bene Abbas ibi n. 4. Butrius n. 9. Posset tamen in domo patris, vel matris, vel sororis sequestrari, quinimò existimat Riccius praxi decis. 242. Basil. Ponce, cap. 23. num. 11. prædictam domum Monasterio esse præferendam.

Et licet prædicti Textus cap. litteras cap. ex transmissa tantum loquantur de vxore timente viri sæuitiam, non inde inferitur in viro prudenter timente vxoris sæuitiam locum non habere prædictam dispositionem, habet vtique: cum eadem ratio propriæ defensionis militet, vt pluribus firmat Gutierr. d. c. 24. n. 8. Sanch. dicta disp. 18. n. 8. Basil. Ponce, n. 8. Textus verò de vxore specialiter loquantur, quia frequentius in illas viri sæuitiam, quam è contra.

Notanter dixi, si aliquod malum graue molitur. Non enim damnum factum diuertendi causam præbet, nisi inde sumatur præsumptio sufficiens iterum inferendum esse, vt aduertit Layman, lib. 5. sum. tract. 10. 3. p. cap. 7. num. 17. & Gutierr. lib. 1. canon. qq. cap. 24. num. 9. Barbosa Rub. ff. soluto matrim. 2. p. n. 32. Sanch. lib. 10. disp. 18. Regulariter ex percussione immoderata, & sanguinolenta concipitur timor probabilis similitum, nisi cautio sufficiens adhibeatur, vt constat ex his quæ tradit Farinac. lib. 2. consil. cons. 157.

Neque mihi displicet quod tradit Bald. cap. 1. n. 3. vt lite non contestata Decius cons. 530. n. 4. volum. 4. Matien. lib. 5. recopil. tit. 9. Leg. 2. gloss. 1. num. 52. Sanch. alius relatis disp. 18. n. 20. retentionem concubinæ domi vel extra præstare vxori plerumque sufficientem causam diuertendi non solum titulo aduerti, sed sæuitiæ, eo quod diuersa regulariter sit molestæ cohabitationis, & perpetuæ discordiæ inter coniuges, quæ graue malum censenda sunt, vt docuit Henric. lib. 11. cap. 17. numer. 7. Sanch. lib. 10. disp. 18. num. 11.

Recedens ergo coniux ob prædictum timorem iustum causa coram Iudice Ecclesiastico tractanda est, quia agitur de dissolutione obligationis Sacramenti matrimonij, de qua vt potest spirituali solus Ecclesiasticus Iudex est. Cap. 2. de Iudicijs: vt ex communi docet Couaruu. 4. decret. 2. p. cap. 7. §. 6. numero 14. Interim autem vxori litiganti alimenta, & expensæ ad litem subministranda à viro sunt, ne his destituta à causa cadat, vt tradit Rota decis. 250. apud Farinac. volum. 2. consil. & Riccium in praxi decis. 235. num. 6. Gutierr. lib. 1. canon. qq. cap. 24. num. 7. Basil. Ponce, cap. 23. n. 7. Sanch. disp. 18. num. 30.

Probationes autem sæuitiæ vt diuortium sequatur concludentes esse debent, quia sub dubio nemo iure certo est spoliandus, & tradit Parisius cons. 54. num. 16. volum. 4. Barbosa Rub. ff. soluto matrim. 2. p. num. 27. Rota apud Farinac. volum. 1. decis. 371. Testes verò singulares in hac materia probant, modo omnes testentur in genere sæuitiam, vt docuit Rota supra decis. 156. Basil. Ponce, lib. 9. cap. 23. num. 6. vbi ex prædicta decisione Rotæ, & Canisio, cap. 2. de diuortijs. & Riccio praxi decis. 235. asserit probatâ plenè sæuitiâ non esse vxorem marito tradendam, quantumuis cautionem de non offendendo offerat, quia non decet vxorem iuste trepidantem fragilitati cautionis committere: etenim cautio non mutat maleuolum animum. §. fin. instit. de suspectis tutorib. factique cap. accedens el. 2. iuncta Glossa verbo inimicis. vt lite non contestata, & pluribus exornat Sanch. disp. 18. num. 33.

Si verò probationes integræ non sint, tunc est locus cautioni de non offendendo, cautioni inquam pignoratitiæ, vel fideiussoriæ, iuxta leg. si mandato Titij, 39. §. fin. ff. mandati. Quoties enim cautio ob suspensionem personæ exigitur, semper debet esse cum pignore, vel fideiussore, leg. si fideiussor 7. §. fin. ff. qui satisficere cogantur, vt pluribus relatis Sanch. d. disputat. 18. num. 36. Quod aded verum existimat Basil. Ponce, lib. 9. cap. 23. numero 6. & Riccius prax. decis. 254. numer. 2. vt nequeat Iudex contentus esse cautione iuratoriâ viri, tamen impotens sit pignoratitiâ, vel fideiussoriâ cautionem præstare. Sed rectius contrarium censet Sanch. dicta disp. 18. num. 42. eo quod ad impossibilia nemo obligandus sit. Præterquam quod in cap. litteras de restit. spoliator. vbi cauetur dandam esse vxori cautionem pignoratitiâ, vel fideiussoriâ, subditur, si fieri potest. Ergo quando id fieri non potest contentus esse debet Iudex iuratoriâ cautione. Adde regulam generalem esse non habentem pignora, aut fideiussores, quia pauper, aut aduena est satisfacere si cautionem iuratoriâ præstet. Authent. generaliter. Cod. de Episcop. & Cleric. Et tradunt plures referentes Roland. cons. 43. n. 21. Barbosa leg. diuortio. 8. §. interdum, n. 26. ff. soluto matr. Sanch. lib. 10. disp. 18. num. 38. à qua regula communi præsens casus non inuenitur exceptus. Quinimò existimo si vir aliâ bonæ vitæ, & famæ existat, satisfacere si cautionem iuratoriâ præstet, tamen pignoratitiâ, vel fideiussoriâ præstare posset,

K 3

quia

quia præsumendum est maiorem timorem habiturum violandi iuramentum, quam quilibet aliam cautionem, ut tradit in præfenti Glossa & Innocent. in capit. ex transmissa, de restitut. spoliantor. Couarru. 2. p. decret. cap. 7. §. 5. à numero 1. & seqq. Sanch. lib. 10. disp. 18. n. 43. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. 3. p. cap. 7. num. 7. Quapropter verissimum est, quod multis comprobatur Sanch. d. disp. 18. num. 32. & 41. arbitrio Iudicis plurimum deferri, quæ cautio præstanda sit; nam in cap. literas. & c. transmissa solum exigitur cautio sufficiens, quæ esto regulariter semper debeat esse pignoratitia, vel fideiussoria, aliquando tamen iuratoria esse potest, ut ex dictis constat.

12 Pronunciata sententia diuortij ob viri scævitiã si ad tempus restringatur, scilicet quousque experiatur, an vir signa emendationis dederit, vel cautionem obtulerit, apertum est neutrum coniugem posse statum mutare, quia obstat ius matrimonij. At si sententia absoluta sit, eo quod desperetur vir corrigendus esse à scævitiã quantumvis cautionem dederit, poterit innocens ad Religionem, vel Ordines transire eo modo ac si diuortium ob adulterium celebratum esset, quia ob stare posset debitum coniugale. At hoc ob stare nequit, siquidem non speratur futurum: viro autem in cuius odium diuortium celebratur, nequit sicut adulter invito innocente Religionem ingredi, exceptis illis casibus, in quibus diximus adulterum ingredi posse: sic docet Sanch. lib. 10. disp. 18. num. 48. usque in finem. Basil. Ponce, cap. 23. num. 9. Quod si post diuortium ob scævitiã celebratum coniux innocens ad sui consortium se cum viro admittat, eo ipso censetur iniuriam factam remittere, & securitatem habere in eius cohabitatione, ac proinde (nisi noua se offerant) diuertere ex præteritis nequit ut notauit Farinac. lib. 2. cons. 156. in fine. Basil. Ponce, lib. 9. cap. 23. num. 9.

13 Ad extremum aduerte, si coniux minor sit, in cuius odium sententia diuortij lata est ob elapsum tempus probationis beneficio restitutionis uti potest. Nam esto ad contrahendum matrimonium maior censetur, non tamen ad matrimonij dissolutionem. Neque ex illa concessione, quæ est exceptio à regula generali censendi sunt omnes casus matrimonio pertinentes, maximè cum inde non commodum, sed damnum minor accresceret, uti ex Sfortia notauit Basil. Ponce, cap. 23. in fine.

§. X.

Facto diuortio, an dos vxori restituenda sit; & an apud ipsam eiusque expensis filij sint educandi?

- 1 Vxori restituenda est dos, & medietas lucrorum, si culpa diuortium factum sit.
- 2 Si ob adulterium vxoris, nec dos, nec lucrum restituitur. Si ob scævitiã aliqui consent restituendam esse. Verius est oppositum.
- 3 Filij educandi sunt apud eum coniugem, quem Iudex arbitratu spectato antiquo iure.
- 4 Si ob matris culpam diuortium fiat, consent plures apud patrem filios alendos esse post triennium.
- 5 Verior est sententia quæ affirmat expensis matris alendos esse etiam infra triennium.
- 6 Si diuortium neutrius culpa fiat, vtriusque expensis alendi sunt.

Vxori restituendam esse dotem, si diuortium non culpa vxoris, sed viri factum sit, colligitur manifestè ex cap. 1. de donat. inter vir. & vxor. vbi Abbas Bald. in cap. 1. ut lite non contestata, & deinde restituenda est medietas lucrorum vsque ad diuortij tempus, ut habetur cap. significauit, iuncta Gloss. de donationib. inter vir. & vxor. Et tradit Couarru. 4. decret. 2. part. cap. 7. §. 1. n. 6. Anton. Gomez leg. 53. Tauri num. 72. Matienzo. lib. 5. recopil. leg. 2. tit. 9. gloss. 1. Gutierr. lib. 1. canon. qq. cap. 24. num. 14. Quinimo Palacios Rubios, Ferdinand. Gomez, Perez, in additionib. ad S. guram, Couarru. quos refert, & sequitur Gutierr. d. cap. 24. num. 15. existimanteo casu omnium lucrorum medietatem, quæ à viro post separationem acquiruntur vxori competere, ac si matrimonium esset illæsum. Ex acquisitis verò post separationem ab vxore nihil vir noxius habet teste Baldo in leg. si vxor. num. 6. in fine. Cod. de conditio. ib. insertis, Et leg. non sine, Cod. de bonis qua liberis, Decio leg. 1. n. 10. C. unde vir. & vxor. Matienzo dicta leg. 2. gloss. 1. n. 53. Gutierr. dicto lib. 1. canon. qq. c. 24. n. 16. Quod si vxor dotem non attulerit, vel illi placuerit potius ali à viro, quam sibi dotem concedi, debent illi à viro alimenta subministrari, tamen aliunde habeat vnde viuat, ut cõprobat Farin. g. 143. §. separatio. thori. n. 46. & seqq. & c. expulsio. n. 237. Matth. de Affictis dec. 10. n. 1. & 3. Gutierr. de matr. c. 129. n. 24. & seqq. eo quòd iustum sit nihil ei detrahi ex fructibus, quos illæso matrimonio percepitura erat, ut potè quæ nullam in separationem habet culpam.

Verùm si diuortium fiat ob vxoris culpam, si ea culpa sit adulterij, neque dos illi restituenda est, nec vlla pars lucri acquisiti matrimonio constante, vel acquirendi post diuortium. Quinimò ipsa obligatur communicare viro quidquid acquirat, ut rectè aliis relatis docent lib. 5. recopil. titul. 9. eg. 2. gloss. 1. numero 54 & 55. Gutierr. lib. 1. canon. qq. cap. 24. numero 17. & sequent. Si verò ob scævitiã factum diuortium sit, existimat Basil. Ponce, lib. 9. cap. 23. num. 12. dotem illi esse restituendam. Nam esto in cap. plerunque, de donationib. inter vir. & vxor. statuatur mulierem debere dotem amittere, si eius culpa diuortium factum sit, id intelligi debet, si talis sit culpa, cui amissio dotis annexa sit: hæc autem nulla est alia præter adulterium, ut constat ex dicto cap. plerunque, & viri mortem, leg. si ab hostibus 1. §. si vir vxorem. ff. soluto matrimonio, ergo ob scævitiã dos amittenda non est. Sed immeritò Basil. à communi sententia, quam tradit Sanchez lib. 10. disp. 4. num. 20. & disp. 20. numero 7. recedit, dicto cap. plerunque absque vlla limitatione affirmetur, vxorem amittere dotem, si eius culpa diuortium fiat; aliàs vir innocens dotis administratione, & fructu, quem haberet non facto diuortio priuandus esset absque culpa. Et licet ob solum adulterium, & mortem viri directè vxor dote priuetur, indirectè tamen ob quodlibet delictum, quod separationem mutæ habitationis inducit.

Quoad filiorum educationem attinet, si ius antiquum Codicis spectemus in arbitrio Iudicis constitutum erat, apud quem soboles dissoluto matrimonio alenda esset. l. unica. Cod. diuortio facto: regulariter primo triennio apud matrem, postmodum apud patrem Iudex arbitrabatur, iuxta lege nec filium Cod. de patriâ potestate. At iure nouissimo Authenticorum decisum est, ut si pater causam diuortij præstiterit, apud matrem ad secundas nuptias non venientem liberi communes nutriantur patris expensis. Si verò contrà apud patrem matris expensis, nisi pater minus idoneus sit, tunc enim apud matrem locupletem filij educandi sunt: habebit expressè Authent. si pater Cod. diuortio facto, apud quem liberi morari, & educari debent, cui consonat lex regia 3. tit. 19. part. 4. Quæ in lege tres indicantur limitationes. Prima, si vir diuortij causam dedit apud matrem innocentem venientem ad secundas nuptias non sunt educandi filij, sed patris expensis, si locuples fuerit educandis filiis apud eum, quem Iudex arbitratu, ut notauit Sanchez dicto libro 10. disp. 20. num. 4. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. 3. part. capite 7. in fine. Quod si mater pauper sit, & minus idonea ad alendam prolem patri nocenti locupleti proles relinquuntur educanda, quia in his spectatur quod proli commodius sit, sicuti notauit Sanch. & Layman. locis allegatis. Secunda limitatio est, si mater causam diuortij dedit, ipsaque locuples est, & pater pauper, matri relinquuntur filij alendi, quia pater ut inquit Authent. minus idoneus est: & tradit Sanch. & Layman. supra. Et deciditur expressè Authent. ut liceat matri & auia §. illud collat. 8. Tertia, si contingat coniugem, ob cuius culpam diuortium celebratur esse fidelem, alterum verò in iudicij fauorem sit diuortium infidelem esse, proles fidei alenda traditur ob fidei fauorem. Argum. cap. fin. de conuers. infidelium, quodque indicatur in dicta Authent. illis verbis si minus idoneus sit. Et tradit Angel. verbo Filius n. 21. Syluest. ibi q. 21. n. 24. Gutierr. lib. 1. canon. qq. c. 24. n. 19. Sanch. d. disp. 20. n. 4. Layman. d. cap. 7. in fine. His positis.

Controuersia inter Doctores est, an quando ob matris culpam diuortium fit, debeant illius expensis filij apud patrem procreari? Nam esto in d. Authent. si pater, dictum sit, si mater causam diuortij præstiterit, tunc apud patrem matris locupletis expensis filios alendos esse, illa verba matris locupletis expensis non habentur in originali, sed addita fuerunt ab Ingerio, ut notauit Glossa in dicta Authent. ut liceat, verbo alantur: ac proinde legem constituere non possunt, sed tanquam casus omissus iuris communis regulis decidendus est. At iure communi matri solum infra primum triennium competit filio alimenta præbere, postmodum ipsi patri: leg. Nensennius, Et leg. si quis à liberis, §. si vel parens ff. de liberis agnoscend. Ergo absque fundamento asseritur matri nocentis expensis filios alendos esse apud patrem. Atque ita tenet Salicet. in leg. alimenta n. 3. ff. de negotijs gestis, & reputat verius spectato iuris rigore Alexand. dicta leg. alimenta n. 6. Boër. cons. 17. num. 11.

Sed nullatenus recedendum est à communi sententia asserente expensis matris delinquentis filios apud patrem alendos esse, ut habetur in dicta Authent. si pater. Et tradit ibi Glossa in fine. & ibi Salicet. in fine. & Glossa in d. leg. alimenta, verbo mater n. & ibi Bart. num. 1. Paul. num. 3. Glossa in cap. fin. verbo infidientur de conuers. infidel. Et ibi Anton. num. 11. Cardin. quest. 6. Syluest. verbo Filius quest. 21. num. 24. Gutierr. lib. 1. canon. qq. c. 24. num. 19. & de matr. q. 129. n. 25. Sanch. alios referens, lib. 10. disp. 20. num. 7. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. 3. part. cap. 7. in fine. Ratio ea est, nam in pœnam delicti ob cuius causam matrimonium dissoluitur obligatur alimenta præbere filiis siue maiores triennio sint, siue minores.

Ergo mater eandem culpam committens æquè damnata censenda est, siquidem mater est correlatiuum patris, & dispositum in vno correlatiuo, in alio censendum est esse dispositum, quando eadem militat ratio, vt multis comprobatur Euerard. loco à correlatiuo num. 7. Et 8. idèque lex regia 3. tit. 19. part. 4. vt indicat hanc obligationem alendi filios delinquentis expensis aliam esse ab obligatione, quæ iure communi parentibus inest, nullius mentionem patris delinquentis fecit, sed generaliter eam obligationem imposuit ei, qui diuortij causam dedit, siue filij maiores sint triennio, siue minores, ibi: [Y si caçie se que se para el casamiento por alguna raçon derecha, à quel por cuya culpa se partio es tenuto de dar de lo suyo con que crien los hijos si fuere rico quier sean menores de tres años quier sean mayores; e el otro no fue en culpa los debe criar, e auer en guarda por tal raçon como sobriedicha es.] Et cum lex pœnalis sit, nec pater tenebitur filios minores triennio, nec mater nocens maiores alere, quousque sententia adueniat, vt bene notauit Sanch. dicta disp. 20. num. 8. vbi num. 9. aduertit non esse hanc decisionem extendendam ad diuortium iniquè, & contra iuris ordinem factum, quia lex regia 3. Et dicta Authent. si pater expressè de diuortio legitime facto loquuntur, & pœnæ extendendæ non sunt vitra casum in lege comprehensum.

6 Verum si diuortium neutrius culpa fiat, vti quando sit mutuo consensu, vel culpa vtriusque factum est, vt quando vterque de hæresi damnatus est; vel vnus commisit adulterium, & alter hæresim, rectè censet Thom. Sanch. disp. 20. num. 10. ius commune Codicis latum in leg. Nec filium, Cod. de patria potestate seruandum esse, vbi statuitur filios minores triennio apud matrem, maiores verò apud patrem, eiusque expensis alendos esse, nisi iudex aliud fuerit arbitratus, iuxta leg. vnic. Cod. de diuortio facto, &c. quod nullà alià lege mutuatam reperitur. At quando diuortium non solum quoad thorum, & habitationem, sed quoad vinculum fit, eo quòd contractum matrimonium fuerit impedimento dirimente, filij eo tempore concepti vtriusque coniugis expensis alendi sunt, iuxta Textum in cap. 2. qui filij sint legitimi. Quod videtur procedere siue sint minores, siue maiores triennio, eo quòd æquum non sit vnum coniugem amplius quam alium grauari, cum vterque bonâ fide processerit. Lex verò Codicis statuens expensis matris minores triennio, & patris expensis maiores triennio alendos esse, expressè loquitur de filiis conceptis ex matrimonio legitimo. Non ergo debet ad conceptos ex matrimonio nullo extendi. Atque ita tradit Surd. de aliment. tit. 1. quest. 14. num. 8. & tit. 7. quest. 13. num. 18. Sanch. lib. 10. disp. 20. num. 11. Quod si aliquis coniugum malâ fide in contrahendo matrimonio fuerit, illius expensis filij alendi sunt, vt porè qui fuit in culpa vt haberentur, sicuti rectè notauit Sanch. supra.

§. XI.

Qualiter Religionis ingressu, vel Ordinis sacri assumptione diuortium inter coniuges fieri possit?

- 1 Coniux matrimonio consummato, & seclusa causa diuortij nequit licitè, nec validè Religionem profiteri.
- 2 Hic nulliter professus obligatus est castitatem seruare quantum commode possit.
- 3 Non est obligatus etiam ad Religionem in genere.
- 4 Potest sic professus propriâ autoritate Religionem deserere.
- 5 Satisfit obiectioni.
- 6 Qua dicta sunt de professione facta absque licentia coniugis procedunt, si licentia metu extorta sit.
- 7 Coniux absque alterius licentia nequit sacros Ordines suscipere matrimonio non consummato, validè tamen suscipit.
- 8 Ordinatus absque licentia coniugis non tenetur ad coniugem redire nisi ipsa petat.
- 9 Vno coniuge ex licentia alterius Religionem ingrediente, debet alter Religionem ingredi, nisi senex sit & nullum incontinentia periculum adsit.
- 10 Ætas in hoc proposito arbitrio Episcopi relinquitur.
- 11 Non est necessaria alia licentia nisi à coniuge ad Religionis ingressum.
- 12 Coniux iubens, Religionem ingredi debet vt in ea profiteatur, tametsi contra sentiat Palacios.
- 13 Votum perpetua castitatis, quod coniux in saeculo emittit, non fit sollempne professione alterius.
- 14 Si coniux licentiam concedens nec Religionem ingrediatur, nec votum emittat non obinde alterius professio irritatur.
- 15 Si predictus coniux ex cuius licentia alter professionem emisit nolit profiteri, vel votum castitatis emittere, & pericu-

lum incontinentia patiatur, tenetur Episcopus professum coniugi reuocare.

- 16 Qua dicta sunt de Religionis professione, eadem obseruari debent in Ordinis sacri assumptione.
- 17 Spectato iuris rigore verius censetur obligatum non esse coniugem concedentem licentiam Religionem profiteri.
- 18 Coniugatus ad Ordines promotus nequit cum coniuge habitare.
- 19 Si aliquis de facto sacris iniciatus sit, quin vxor Religionem profiteatur, vel votum castitatis emittat, petatque sibi maritum reddi, reddi debet.
- 20 Votum castitatis, quod vxor in hoc euentu emittit inhabilem reddit coniugem ad matrimonium mortuo viro.
- 21 Quod verum est, siue vxor consenserit expressè ordinationi, siue dissimulauerit.
- 22 Coniugatus ad Ordinem sacrum ascendens absque expressa vxoris licentia irregularis est.
- 23 Si ex vxoris licentia ascendat, ipsa tamen castitatis votum non emittat, et si aliqui excusent à predicta irregularitate, seu suspensione, verius est in eam incidere.

Coniux matrimonio consummato, & seclusa alia causa diuortij nequit licitè nec validè religionem profiteri absque alterius coniugis licentia, vt habetur expressè in cap. quidam. 3. & cap. placet. de conuers. coniugat. Coniux namque matrimonio consummato non est sui iuris, sed alterius, cui se per matrimonium tradidit, nequit ergo absque eius consensu tradi Religioni, sicuti seruus invito domino non potest Religioni addici. Quod si de facto professionem emittat, repeti ab altero coniuge potest, vt porè qui ius integrum, & illæsum habet, cui professio nulla præiudicare non potuit.

Verum hic nulliter professus obligatus erit ad castitatem seruandam quantum cum matrimonio compati potest, vt cauetur in supradictis capitulis. Quidam, & placet. quia præsumitur se voluisse obligare in quantum possit. Cum ergo se potuerit obligare ad non petendum debitum durante matrimonio, & illo dissoluto ad integram castitatem, censendus est ad eam castitatem mediâ illâ professione se obligare voluisse. At si expressam voluntatem habuisset non se obligandi ad castitatem, nisi dum in statu religioso persisteret, vel ex suppositione quod Religiosus esset, cessabit eius obligatio, quia decisio Pontificis solum in præsumptione fundatur, vt ex communi sententia tradit Sanch. lib. 7. disp. 34. n. 3. Lessius lib. 2. cap. 41. num. 29. Basil. Ponce, lib. 9. cap. 11. num. 3. Gutierrez. cap. 95. de matrim. n. 20. Paul. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. 3. p. c. 7. num. 4.

Illud verò certum esse debet sic Religionem absque licentia coniugis profitentem, non remanere obligatum etiam ad Religionem in genere mortuâ vxore, quia illa professio, & traditio nulla fuit, neque in illa imbibitur votum ingrediendi Religionem, sed est ipsemet ingressus qui cum nullus sit nullam patit obligationem, sicuti si coniugatus tentaret cum alia contrahere, ex prædicto contractu neque sponsalia nascerentur, neque vlla obligatio mortuâ coniuge contrahendi. In quo est latum discrimen à voto castitatis, quod durante coniugio vim habere potest, quatenus obligat ad non petendum debitum, & abstinendum à copula cum aliena. Secus est in professione, quæ cum absoluta sit stante coniugio nullum effectum habere potest coniuge non consentiente, vt colligitur manifestè ex dicto cap. placet. & cap. quidam de conuers. coniugat. Et tradit Sanch. d. disp. 34. num. 10. Lessius num. 25. Basil. Ponce, num. 5. Gutierrez. cap. 95. à n. 23. Layman. d. cap. 7. num. 4.

Ex hac doctrina inferunt prædicti Doctores Basilio excepto sic professum coniuge non reuocante posse propria autoritate Religionem deserere: vti decidit cap. 2. 32. quest. 5. iuncta Glossa ibi Et cap. vna sola 33. quest. 5. & cap. accedens de conuers. coniugat. Imò Sorus in 4. d. 27. quest. 1. art. 4. vers. casus autem Sanch. num. 15. Layman. num. 4. & alij censent obligatum esse ad coniugem redire, dum non consentit eius ingressui, quia est manifesta iniuria rem alienam, qualis tunc est coniugatus contra voluntatem domini retinere. Neque his obstat, Conc. Trid. sess. 25. c. 19. de regular. dampnans tanquam apostatam eum qui quacunque ex causa habitum dimiserit, quia hoc intelligendum est cum spontè dimittit, secus si dimittat ex obligatione coniugij, vt ipsemet Basilio sibi contrarius explicat d. lib. 9. cap. 20. num. 2.

Neque his obstat quod in cap. placet de conuersione coniugat. asseratur de muliere sic Religionem ingressa in eius potestate non esse ad sæculum redire, sed in potestate mariti, & idè, quantum ad ipsum tenuit votum, quod post mortem viri tenere non desit. Non inquam obstat, nam cum Textus dicit non esse in potestate mulieris ad sæculum redire, intelligi debet, quin Monasterio constet fuisse irritam professionem: alia ius habet egressum impediendi. Vel dic non posse ad sæculum redire, hoc est ad vitam coniugalem vt antea

ratione voti castitatis quo est astricta, quo impeditur à debiti petitione, & mortuo coniuge astringitur ad continentium.

6 Quæ dicta sunt de professione facta absque licentia coniugis procedunt, si licentia metu cadente in constantem virum extorta sit, quia metus reddit licentiam nullam, vt habetur *cap. accedens 17. de conuers. coniugator. cap. notificasti. 3. q. 5. & aduertit Sanch. disp. 35. an. 1. Gutierr. d. c. 95. n. 24. Basil. Ponce, lib. 9. cap. 11. n. 15. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. 3. p. c. 7. n. 4. Et idem est si dolo interueniente licentia fuerit extorta, quia tollit voluntarium, & colligitur ex *cap. veniens de conuers. coniugator. vbi mulier ea licentia ingrediens reuocaretur, nisi inhonesta vixisset, vt bene notatur aliis relatis Sanch. disp. 35. n. 10. Gutierr. c. 95. n. 25. Basil. Ponce, d. cap. 11. n. 15. Layman. c. 7. n. 4.**

7 Quoad Ordines atinet nequit coniux absque alterius licentia Ordines sacros suscipere etiam matrimonio non consummato, si tamen de facto suscipiat, validè suscipit. Est omnium sententia definita in *cap. coniugatus de conuers. coniugator. & in extratrag. Antiquæ de voto.* Neque obest quod ante consummationem matrimonij possit coniux ad Religionem transire alterius licentia minimè requisita, quia id permissum est eo quod professio matrimonium ratum dirimat, secus Ordo sacer: & quia vtrique coniugi est communis potestas ad Religionem, secus ad Ordinem. Quapropter sic ordinatus poterit à coniuge reuocari, quia eius malitia non debet præiudicare coniugi. Excipit nisi ante consummationem velit Religionem ingredi. Quod si coniux tempore ordinationis non reclamauerit cum possit, etsi aliqui censent eo ipso licentiam concedere. Rectius Thom. Sanch. *disp. 35. n. 13. Gutierr. c. 95. de matr. n. 26.* negant solam dissimulationem sufficientem esse, quia dissimulatio non est licentia: & in re ita graui, & iuri proprio præiudicanti expressa licentia requiritur sicuti ad Religionis ingressum, vt colligitur ex *cap. consulti de conuers. coniugator.*

8 Ordinatus verò absque licentia coniugis non tenetur ad coniugem redire, nisi ipsa petat, maximè si matrimonium consummatum non sit, sicuti aduertitur in *suprad. extratrag. Antiquæ de voto.* Quinimò pluribus placet, vt videre est in *Sanch. lib. 7. disp. 38. num. 16.* non posse ad coniugem non existentem redire, tamen factà professione post matrimonium consummatum possit: quia professio absque licentia coniugis nulla fuit, at Ordo susceptus valorem habet. Sed verius apparet in vtroque casu idem esse dicendum, quia licet Ordo susceptus valorem habeat, non tamen pugnat cum matrimonio, nisi quatenus votum castitatis habet annexum, quod æquè habet professus. Ergo si non obstante eo voto professus redire potest ad coniugem, sic poterit Sacris ordinatus: eo autem vtrunque redactò petere nequaquam potest, bene tamen reddere ob coniugis ius, quod integrum est.

9 Hucque dixi de professione Religionis, & Ordinis assumptione absque licentia coniugis, ea verò posita validus, & licitus est ingressus, debet tamen is qui licentiam concedit simul ingredi iuxta Textum in *c. cum sit 4. de conuers. coniugator.* nisi forte sit ita senex, vt nulla de eius incontinentia suspicio subdit, vt habetur *c. vxoratus 8. Et c. ad Apostolica 13. eodem tit. ibi Non est alter coniux recipiendus ad obseruantiam regularem, nisi reliquus perpetuam continentiam repromittat, sed & vitam debet mutare (scilicet ingrediendo Religionem) nisi forte sit eius ætatis, vt sine suspitione incontinentia valeat in saeculo manere.* Vbi notandum est non satis esse senilem ætatem habere, sed & incontinentiæ suspitione carere: neque è contrà sufficit de incontinentia suspectum non esse, sed oportet senem esse vtrumque enim requiritur, vt bene aduertit *Sanch. lib. 7. disp. 32. n. 9. & 10. Gutierr. c. 95. n. 8. & 9.* Hæc dispositio vtrique coniugi communis est teste *Sanch. lib. 7. disp. 32. in princ. Gutierr. c. 95. n. 1. Paulo Layman. lib. 5. sum. tract. 10. 3. p. c. 7. n. 2. Basilio Ponce, lib. 9. c. 12. n. 1. quidquid absque fundamento censet Gaspar Hurtado disp. n. difficult. 9. n. 28.* Nam esto in *c. vxoratus*, sola vxor excipitur à Religionis ingressu, at in *c. ad Apostolica* vterque coniux excipitur si ita senex sit, & absque incontinentiæ suspitione in saeculo manere possit.

10 Ætas autem in hoc proposito, vt excusetur vir aut femina à Religionis ingressu arbitrio Episcopi relinquatur spectatis personæ circumstantiis, valetudine, robore, & modo procedendi. Nam esto ad ouorum, & lacticiniorum esum, & ad exculationem ieiunij sexagesimus annus censetur sufficiens, quia hæc leges communitati imponuntur, ideòque spectant quod frequenter contingit, at in casu præsentis cum hæc dispositio non communitatem spectet, sed singulares personas, certa regula definiti nequit, vt bene notauit *Basil. Ponce, d. lib. 9. c. 12. n. 3. in fine. Sanch. dicta disp. 32. n. 15. Gutierr. c. 95. num. 2. & 3.* Plerunque in viris sexagenaria ætas & in fœminis quinquagenaria iudicari debet sufficiens, vt potè quæ spectato communi cursu insufficientis est generationi.

Præter supradictam coniugis licentiam plures, quorum

11 meminit *Sanch. disp. 32. à num. 3.* exigunt licentiam Episco-

pi, vt transitus in Religionem legitimè, & validè fiat, nec reuocari possit, argum. *c. si vir, & vxor. 27. q. 2. ibi: Si vir & vxor diuertere pro sola religiosa inter se consenserint vita, nullatenus sine Episcopi consensu fiat: & c. 1. de conuers. coniugator.* dicitur: *Si coniux senex sit esse votum in saeculo interueniente Episcopi autoritate.* Sed rectius Sanch. pluribus relatis *d. disp. 32. à n. 4. Gutierr. c. 95. n. 4. Basil. Ponce, lib. 9. c. 12. n. 2. Paul. Laym. lib. 5. sum. tr. 10. 3. p. c. 7. n. 3.* asserunt prædictam licentiam ad valorem professionis necessariam non esse, quia nec Textus in *c. si vir*, neque vllus alius pro valore professionis requirit licentiam Episcopi. Maior difficultas est, An pro licito ingressu necessaria sit Sanch. Gutierr. & Basil. negant, eo quod censent nullum esse latum præceptum in dictis capitibus, & si forte latum sit iam consuetudine esse aboliturum. Cæterum verius censet & præceptum latum fuisse in dicto *cap. si vir, & vxor.* illa enim dictio *nullatenus* necessitatem importat saltem præcepti. Neque in contrarium est consuetudo, quia potius solitum est licentiam Episcopi postulari in prædicto euentu, vt tradit *Glossa in d. cap. 1. de conuers. coniugator. & notauit Layman. suprad.* Etenim cum Episcopo competat examinare, & iudicare, an coniux dans licentiam teneat Religionem ingredi, vel satisfaciat suæ obligationi votum castitatis emittens, necessariò dicendum videtur licentiam Episcopi requiri maximè eo casu, quo coniux præbens licentiam ad Religionem non transiret.

Et licet Palacios in *4. d. 27. disp. 2. vers. quocirca*, censet ¹² coniugem iuuenem suspectum de incontinentia non esse obligatum Religionem ingredi, vt in ea profiteatur, sed solum vt in ea reclusus à seculari conuersatione semotus existat iuxta Textum in *cap. vxoratus de conuers. coniugator. ibi, Si autem fuerit talis quæ suspitione non careat voto continentia celebrato à secularium hominum conuersatione semoueat.* Communis, & vera sententia, quam tradit *Abbas in d. cap. vxoratus, & c. accedens de conuers. coniugator. Sylu. verbo Diuortium. q. 13. n. 2. Sot. in 4. d. 27. q. 1. art. 4. vers. potest.* Palacios sibi contrarius *d. 32. disp. 2. vers. at vrgentior est. Sanch. lib. 7. disp. 32. n. 4. ad finem. Gutierr. c. 95. n. 6. Basil. Ponce, lib. 9. c. 12. num. 3.* asserit necessariò debere esse ingressum ad profitendum, vt satis colligitur ex Textibus de hac materia loquentibus: æquè enim de vtroque coniuge loquuntur. Nam Textus in *cap. vxoratus* post verba supra relata inquit, *& in loco religioso vbi Deo seruatur perpetuò commoretur:* reclusio namque perpetua solum ex professione Religionis provenire poterat. Sed expressius id traditur in *cap. 1. eodem tit. ibi, nisi vxor ad Religionem transierit, & cap. cum sis. ibi Nisi vtrorque ad Religionem migrauerit, & cap. Agathosa 27. q. 2. ibi Postquam copulatione coniugij viri, atque mulieris vnum corpus efficitur non potest ex parte conuerti, & ex parte manere in saeculo.* Quancunque autem Religionem approbatam, quæ propriè Religio sit ingrediens coniux huic obligationi satisfaciat. Vnde vir satisfaciat assumpto habitu equitum sancti Ioannis: nam esto extra claustrum viuat, virtute professionis non est eisdem periculis, ac secularis subiectus. Atque ita docet *Basil. Ponce, d. c. 12. n. 3.* testaturque se vidisse in praxi obseruari, & merito: cum iura solum transitum ad Religionem exposuerint. Fœmina verò à fortiori satisfaciat ingrediens Religionem sancti Iacobi, quia vera est Religio, tamen contouersum sit, an eius vota solemnia, an simplicia fuerint.

Votum perpetuæ castitatis, quod coniux manens in saeculo emittit professione alterius in Religione non fit solemnè, neque matrimonium subsequens mortuo coniuge dirimit, quia nullus est Textus, vnde ea solemnitas colligatur & sine manifesto fundamento in præiudicium matrimonij statuenda non est, vt bene ait *Glossa in c. feriatim, verbo post mortem 31. dist. Sanch. aliis relatis. lib. 7. disp. 32. n. 8. Gutierr. c. 95. num. 7. Basil. Ponce, lib. 9. cap. 12. num. 3.* Quippe nullum votum solemnè agnoscitur nisi in Religione approbata, vel in Ordinis sacri susceptione emisum sit, vt deciditur in *cap. vn. de Voto in 6.*

14 Quod si coniux de licentia alterius professionem emittat, & concedens licentiam Religionem non ingrediatur cum iuuenis sit, vel de incontinentia suspectus, non obinde eius professio irritatur, sed firma persistit, vt colligitur apertè ex *c. Agathosa. 27. q. 2. vbi ad valorem professionis considerat Textus vel licentiam coniugis, vel illius conuersionem. Et in c. ex parte el. 1. de conuers. coniugator. ibi. Quia verò licet prædictus D. vxore sua in saeculo remanente de iure ad Religionem nequiverit proficisci, &c.* Non enim dicitur professio nulla, sed facta contra iuris ordinem, cuius ommissio quando non est de substantia non vitiat actum, sicuti multis allegatis comprobatur *Sanch. lib. 7. disp. 33. n. 2. & seqq. Gutierr. d. c. 95. n. 11. & seqq. Basil. Ponce, lib. 9. c. 12. n. 4.*

15 Quapropter si prædictus coniux, ex cuius licentia alter professionem emisit induci non potest ad Religionem profitendam, vel votum emittendum, sicuti obligatus est eo ipso quo licentiam concessit; compelli tamen non potest. Quia votum castitatis, Religionisque assumptio ex propria, & non ex aliena voluntate esse debet, vt tradit *Lessius lib. 2. c. 41. n. 26. in 2. edit.* Quinimò si periculum sit incontinentiæ, tenetur

netur Episcopus sic professum coniugi reuocare, quousque vorum continentia emitat, vel Religionis professionem faciat, quiaque tunc non cedit perfecte iuri suo, ut aperte colligitur ex c. 1. de conuers. coniugat. ibi. *Dicimus quod nisi vxor ad Religionem transierit, aut perpetuam castitatem promiserit, vir potest, & debet de Monasterio reuocari, ipse tamen exire nequit.* Atque ita tradit Sanch. lib. 7. disp. 35. n. 15. Gutierr. c. 95. n. 17. Basil. Ponce, lib. 9. c. 12. n. 5. Mortuo autem coniuge predictus professus ad Monasterium redire debet, quia eius professio valida fuit, & solum quod castitatis votum emitat, tamen ut debet Religionem non proficiatur, tenetur professus ad Monasterium redire, quia voto castitatis emissio simul cum licentia concessa abdicauit se ius exigendi debitum. Quo facto professus reddere non tenetur, nec potest obius professionis, quod eo casu vrget, ut bene notauit Basil. Ponce dicto capit. 12. numero 5. Sanchez disputat. 33. q. ult. Et colligitur a contrario sensu ex capit. 1. de conuers. coniugator.

16 Si vero de assumptione Ordinis sacri sermo sit, communior sententia docet eadem obseruanda esse, quae in assumptione Religionis diximus; quia eadem, & efficacior videtur esse ratio, cum grauiori periculo incontinentiae exposita sit vxor iuuenis in saeculo manens viro ad Ordines promotore, quam in Religione professus; colligiturque ex cap. *Agathosa*. 27. q. 2. c. *Episcopus* 77. dist. ibi. *religione promissa*: Et c. *cum sis*. cap. ex parte de conuers. coniugat. Et in extrauag. *Antiqua de voto*. Et in c. *si se, verbo separetur*. 28. dist. Couarru 4. decret. 2. p. c. 6. §. 3. n. 3. Nauarr. in manuali. c. 22. n. 52. Gregor. Lopez leg. 38. in fine. tit. 6. p. 1. & leg. 2. verbo *en orden*. tit. 10. p. 4. Anton. Cuchus, lib. 5. instit. maiorat. tit. 12. n. 223. Sanch. aliis relatis lib. 7. disp. 39. n. 6. Gutierr. c. 96. n. 1.

17 Caterum spectato iuris rigore probabilius censerem coniugem concedentem licentiam obligatam non esse Religionem profiteri, tamen iuuenis sit, & de incontinentia suspensa, sed satis esse si votum castitatis emitat, eo quod nullus sit Textus, vnde haec obligatio ad Religionis professionem colligatur: nam Textus in c. *Agathosa* non de ordinato, sed Religionem ingredientem absque vxoris licentia loquitur. Cap. vero *Episcopus*, in quo dicitur Religione promissa ab vxore maritus ordinetur. Nomine Religionis promissa non professionem, sed castitatis votum, quod est opus Religionis censet Glossa ibi esse intelligendum, quod satis indicatur, cum de utroque aequè dictum sit conuerti quam conuersionem castitatis voto vterque praestabat, non enim initiatus Religionem profitebatur, sed castitatem promittebat. Cap. vero *cum sis*. Et c. *ex parte* non de ordinandis, sed de maritis religionem profitentibus loquuntur. Solus Textus in cap. *sancti*. & c. *coniugatus de conuers. coniugator*. de ordinatis agunt: & ex cap. *sancti*. tantum infertur neminem coniugatum posse ad Episcopatum assumi, nisi eius vxor Religionem prius profiteatur, nullo verbo de aliis ordinibus facta; in cap. *coniugatus*, vbi de aliis ordinibus sermo est sola continentia videtur requiri; inquit enim Textus, *Nisi ab vxore continentiam profitente fuerit absolutus*. Ergo spectato iuris rigore sola continentia ab vxore promissa potest vir ex eius licentia Sacris initiari, excepta assumptione ad Episcopatum, in qua professio vxoris requiritur. Atque ita docet Eman. Saa, verbo *Diuortium*. n. 4. Basil. Ponce, lib. 7. c. 25. n. 5. & alij plures relati a Sanch. lib. 7. disp. 39. n. 1. Verum spectata consuetudine nullus Sacris initiari permittitur, quin eius vxor prius Religionem profiteatur, aut si senex sit, & de incontinentia non suspecta castitatis votum emitat, ut aduertit Basil. *supra*.

18 Coniugatus ad Ordines promotus nequit cum coniuge habitare, nisi sequestrato cubiculo, ut habetur cap. *Episcopus* 77. dist. Et tradit Glossa ibi Abbas in c. *coniugatus*. n. 5. de conuers. coniugat. Sanch. aliis relatis disp. 39. n. 8. Gutierr. c. 95. n. 3. vbi Sanch. & Gutierr. prudenter consulunt neque in eadem domo esse permittendos habitare ob vitandam iniquae suspicionis occasionem.

19 Si vero aliquis de facto Sacris ordinatus sit, quin vxor licentiam concedens Religionem profiteatur, vel votum castitatis emitat, petatque ob periculum incontinentiae sibi matrimonium reddi. Negat Sanch. disp. 39. n. 12. reddendum esse, sed ipsam esse compellendam, ut votum emitat, ad quod emittendum concedens licentiam vt maritus ordinaretur se abstrinxit. Sed verius mihi est cogi non posse ad seruandam castitatem, si de facto votum non emisit, sicuti idem Sanch. docet de vxore illius qui Religionem professus est, nullo castitatis voto ab ea emissio.

20 Votum autem castitatis, quod vxor in hoc euentu emitit, censet Dominic. Sotus lib. 7. de iustit. & iure. q. 5. art. 3. in solut. ad 2. in fine. Basil. Ponce. lib. 7. de matrim. cap. 25. numero 10. non irritare matrimonium subsequens, sicuti dictum est de voto vxoris manentis in saeculo, cum eius vir Religionem profiteatur. Momentum, quia solum votum in Religione approbata, & in susceptione Ordinis habet hanc solemnitatem

dirimen di matrimonium subsequens, cap. *vn. de voto* in 6. Ceterum omnino tenendum est predictum votum inhabilem reddere coniugem ad matrimonium mortuo viro: habetur expressè c. *si se. c. quia sunt*. 28. dist. ibi: *Si in coniugio diaconi mulierem de qua agitur fuisse confiterit, ij qui male sociati sunt disjungantur.* Et colligitur ex cap. *si qua vidua*, eadem dist. & c. *seriatim in fine*, 32. dist. & approbatur a lege regia 40. tit. 6. part. 1. ibi. *[E orio si despues que hubieren sus marido, muerto que no se puedan despues casar, y si se casaren no vale.]* & ibi Gregor. Lopez verbo *que tuen si la orden*. Et tradit Glossa in d. c. *seriatim verbo post mortem*. Sanch. multos referens lib. 7. disp. 40. num. 2. & seqq. Gutierr. c. 96. n. 5. Azor asserens esse omnium c. 1. lib. 13. c. 14. q. 11. Quippe Ordini sacro ad quem vir ex licentia coniugis assumitur debitum erat, ne eius coniux aliud matrimonium iniret. Quod secundum probabilem sententiam verum esse testatur Sanch. dicta disp. 40. n. 7. Gutierr. cap. 95. num. 8. tamen vxor ignara huius iuris sit, eo quod ad hanc inhabilitatem inducendam sola clericalis Ordinis reuerentia spectatur.

Quando autem vxor conscia ordinationis nec consentit, nec dissentit (quod raro vel nunquam euenire potest, cum nemo initiandus sit, quin prius de moribus, & vita informatio habeatur) existimat Sanch. d. disp. 40. n. 5. non reddi inhabilem ad contrahendum matrimonium mortuo coniuge: quia illa dissimulatio in re tam graui non est reputanda consensus, ideoque praedictare ei non potest, sicuti non praedictat vxori ordinatio viri, quae facta fuit ea ignorante. Sed contra-rius verius existimo cum Glossa in c. *quia sunt*. verbo *fuisse* 28. dist. & ibi Archidiacon. Dominic. Gregor. Lopez in leg. regia. 40. tit. 6. part. 1. per Textum ibi: *[que no pueden casar despues que ellos son muertos quier contradigan o non, quando se quisieren ordenar.]* Gutierr. cap. 96. num. 7. & aliis pluribus relatis a Sanchez *supra*. Quia ea dissimulatio toto vitae tempore continuata infert consensum verum, & irreuocabilem; quod secus esset, si viuentem coniugem, utpote ordinatum absque eius expresso consensu ad suum consortium reuocaret.

Ad extremum, coniugatus etiam matrimonio non consummato ad Ordinem sacrum ascendens absque expressa vxoris licentia suspensionem, seu irregularitatem incurrit, uti definitur in extrauag. *Antiqua de voto*. Vnde neque in Ordine suscepto ministrare potest, neque ad Superiorem promoturi, neque beneficium, aut officium Ecclesiasticum obtinere. Ex susceptione tamen Ordinum minorum haec poena non contrahitur, quia praedicta constitutio de ascensu ad Ordines sacros expressè loquitur.

Si vero ex licentia vxoris ad sacros Ordines ascendat, tamen ipsa nec Religionem ingrediat, vel castitatis votum emitat, uti obligata est a supradicta poena excusatur secundum plurium Doctorum sententiam, quae mihi non probatur, eo quod potest sic ordinatus ab vxore castitatis voto non ligata repeti, ad quod vitandum praedicta constitutio lata est. Praeterquam quod in dicta extrauag. asseritur coniugatum, qui ad sacros Ordines ascenderit aliter quam sacris canonibus nouerit conuenire affici praedicta poena. At qui ad sacros Ordines ascendit, quin eius vxor Religionem profiteatur, vel votum castitatis emitat, si senex sit, & incontinentiae non suspecta ascendit aliter quam sacris canonibus praescribitur, ergo. sic Gloss. in d. extrauag. verbo *nouerit*. Dominic. Sotus in 4. d. 27. q. 1. art. 4. paulo ante vers. & per haec. Ab hac poena excusatur ordinatus ex qualibet ignorantia modo affectata non sit, ut aduertit Sanch. lib. 7. disp. 49. n. 3. quia dicta extrauagans utitur verbo *presumere*. Deinde excusatur, si matrimonium ex aliquo capite nullum sit, quia verè non est coniugatus. Et a fortiori excusabitur, si ordo susceptus nullus fuerit, eo quod Episcopus intentionem conferendi non habuerit, quod nunquam praesumi potest, ut notauit Sanch. *supra*.

PUNCTUM VII.

De ratificatione matrimonij quod nullum fuit.

Matrimonium esse potest nullum, primò si aliquis ex contrahentibus, vel vterque fictè consensit. Secundò si consensit coactè. Tertio si erat aliquo impedimento ad contrahendum ligatus. Quarto, si defecit praesentia Parochi, & testium. Ad reuolandum matrimonium certum est causam nullitatis de medio auferendam esse, ac proinde si nullum fuit matrimonium, quia adfuit fictio, vel coactio, haec cessare debent. Si vero nullum fuit, quia ob impedimentum inhabiles erant, sublatum impedimento habiles esse debent. Tandem si ex defectu praesentiae Parochi, & testium fuerit nullum, coram Parocho, & testibus renouandum est.

§. I.

Qualiter matrimonium nullum ex defectu veri consensus sit ratificandum?

- 1 Plures censent fictè consentientem obligatum esse verè contrahere.
- 2 Oppositum probabilitate non caret.
- 3 Si tui ficti consensus indicia præbueris, non es obligatus contrahere. Non est tamen indicium dispar conditio contrahentium.
- 4 Ratione damni quod semper imminet tenetur fictè consentiens contrahere.
- 5 Ex vi contractus non videtur ab hac obligatione te esse immunem.
- 6 Plures affirmant coniugem verè consentientem non teneri renouare consensum.
- 7 Probabilius est obligatum esse.
- 8 Quæ dicta sunt de ficto consensu, dicenda sunt de consensu extorto per metum.

1 **P**luribus placet fictè consentientem obligatum esse ex vi contractus ad verum consensum præstandum, tum ex virtute fidelitatis, quâ obligatur traditionem externam præstare veram, & non fictam, si enim ex promissione de futuro nascitur obligatio verum efficiendi, quod promittitur, sic ex traditione, seu assertione præsentis nascitur obligatio reddendi verum quod asseritur, cum ergo asserat, ego te accipio in meam uxorem, tenetur eam verè, & ex animo accipere, tum ex virtute iustitiæ, qua unicuique suum ius reddendum est, at coniugi vere consentienti debetur verus consensus, vt sic æqualitas seruetur in contractu, ergo quousque fictè consentiens verè consentiat, prædictis obligationibus non satisfacit. Præterea omnes Doctores fatentur, si ex hac fictione aliquid damnum coniugi verè contrahenti proueniat, obligatum esse ad illius reparationem, vt potè quod iniuste datum est: at semper ex hac fictione damnum prouenit coniugi verè contrahenti, quod per se nulla alia via nisi matrimonium contrahendo reparari potest. Quippè cogitur coniux verè consentiens vel Religionem intrare, vel semper inuictam manere, cum ab Ecclesia nunquam creditum sit fictè alterum consensisse, tametsi ante contractum protestationem ficti consensus faceret; prudenter namque contrario facto iudicaret à protestatione recessisse. Tenetur ergo verè contrahere, vt huic damno, quod à prædicta fictione inseparabile est satisfaciatur. Atque ita docent Ioann. Maior. in 4. dist. 27. q. 1. Petr. de Soto lect. 3. de matr. §. primum. Petr. de Ledesm. q. 45. art. 4. dub. 1. §. in hac difficultate. Petr. Gregor. lib. 9. syntagm. c. 5. n. 6. Basil. Ponce, lib. 2. de matr. c. 5. n. 5.

2 Cæterum etsi prædicta sententia tenenda, & consulenda sit, opposita tamen probabilitate non caret, vt immeritè Petr. de Ledesm. & Basil. censent. Satis enim est quod eam reputauerint probabilem Victor in sum. num. 252. & alij quos refert Petr. de Ledesm. eamque expressè tenuerint Martin. de Ledesm. 2. p. 4. q. 47. art. 4. Sanch. lib. 1. de matr. disp. 11. num. 5. Gaspar Hurtado disp. 3. difficult. 9. in fine. num. 35. Gutier. de matr. c. 46. n. 14. & alij. Præterquam quod non est ratio probabilis, vt videbimus destituta.

3 Vt igitur certa ab incertis separemus, asserendum est, si fictè contrahas matrimonium, & tui ficti consensus indicia præbeas, quibus prudenter præsumi potest coniux fictionem cognouisse, eo casu obligandus non es contrahere, vt rectè aduertit Sanch. dicta disp. 11. n. 8. & consentit Basil. dicto c. 5. num. 3. & 8. quia tunc cessat fictio, & deceptio, vt potè a coniuge cognita, neque eo posito tu coniugem decipis, sed ipsa se decipit. Ex eo autem quod disparis conditionis existas, etsi Thom. Sanch. d. disp. 11. num. 8. censeat esse sufficiens indicium, vt coniux præsumere possit fictionem in consensu adesse, oppositum longè verius existimo. Cum enim sepe viri nobiles cum ignobilibus, diuites cum pauperibus cæco amore ducti copulentur, quare coniux ignobilis, vel pauper prudenter præsumere non poterit id ipsum secum contingere? Aliàs si dispar inter contrahentes conditio signum fictionis esset, semper matrimonium contractum inter dispares esset, vt nullum iudicandum, vt potè cui deficit verus consensus, quod falsissimum est.

4 Secundo dico ratione damni, quod semper inferitur coniugi ex prædicta fictione, quodque alià viâ quam contrahendo matrimonium reparari non potest, obligatus es contrahere, sic docet expressè Thom. Sanch. dicta disp. 11. n. 5. Et conuincitur ratione vltima pro prima sententia allata. Quippè regulariter coniux patietur in fama detrimentum, ob cuius causam alteri nubere non poterit. Neque id permittetur ab Ecclesia, eo quod censetur matrimonium legitime contractum esse, vt probatum est.

5 Secluis his, & similibus damnis ex vi contractus non videtur improbabile te obligatum non esse ad dequò contra-

hendum. Fateor namque te obligatum esse, tum ex fidelitate, tum ex iustitia cum contrahis, verè contrahere, peccatèque mortaliter in re tam graui ea deceptione vtentem, quod solum probant fundamenta num. 1. adducta. Nego tamen ex ea fictione secluis damnis aliquam tibi subesse satisfaciendi, & denuò contrahendi obligationem, siquidem neque retines, neque acceptasti traditionem coniugis, sed per te æquè ipsa libera est, ac si nullus contractus factus esset. Ex quo ergo capite præter damnum illatum obligari potes ad contrahendum? certè ex nullo; aliàs si solum ex vi contractus nasceretur obligatio tollendi deceptionem, & verum consensum præstandi, qui Religionem fictè profiteretur obligatus esset verè, & ex animo profiteri, quod communiter Doctores negant apud Nauarr. in c. statuimus. 19. q. 3. n. 73. Sorum lib. 7. de iustit. q. 1. art. 2. vers. an vers. Angles Florib. 2. p. q. 1. de voto art. 1. difficult. 4. Henric. lib. 11. de matr. cap. 11. num. 3. in fine. Aragon. 2. 2. q. 88. art. 1. initio. Man. 2. s. sum. c. 92. num. 5. & diximus tract. 16. de statu religioso, vbi de ratificatione professionis irrita.

6 Posito te obligatum esse saltem ex damno coniugi illato ad verum consensum præstandum, superest dicendum qualiter illum præstare debeas? Neque dubium esse debet te obligatum esse exterius consensum internum manifestare alteri coniugi, aliàs matrimonium, quod sensibile signum est non perficeretur, vt rectè aduersus Sanch. lib. 2. disp. 32. num. 11. aduertit Coninch. disp. 24. dub. 10. n. 94. Basil. Ponce, lib. 4. c. 24. n. 3. & 8. Gaspar Hurtado disp. 3. diff. 9. num. 31. Difficultas in eo tantum versatur, an cum denuò consentis, & fictionem tollis, debeat alter coniux qui ex animo consentit denuò consentire, vel sufficiat prædictus consensus præteritus moraliter permanens? Affirmant illum consensum præteritum sufficientem esse Hostiens. in c. dilectus de Sponsalib. verbo contrario. Ioan. Andr. ibi. num. 7. Ancharra. num. 3. Alexand. de Neuo, n. 18. Syluest. verb. Matrimonium. 8. q. 2. dicto 6. Nauarr. sum. c. 22. num. 80. Sanch. lib. 2. disp. 32. num. 9. Coninch. disp. 24. dub. 10. num. 55. & 90. Mouentur, quia ad matrimonium opus non est, vt vtriusque consensus actualiter existat, sufficit illius moralis existentia, sicuti in aliis contractibus: at coniux qui verè consentit, censetur in suo consensu moraliter persistere, siquidem se vt verum coniugem tractat, ergo cum tu denuò consentis apponis quiddam matrimonio deficiente. Nihil ergo amplius petendum est. Hinc inferit Sanch. non esse tibi opus certiore coniugem facere de nullitate matrimonij, quia hæc notitia solum desiderari poterat, vt ipsa renouaret consensum.

7 Cæterum longè verius existimo vtriusque consensum renouandum esse. Moueor: quia consensus coniugis ex animo consentientis non perseuerat moraliter, eo quod tantum consenserit tacite, vel expressè quousque tu verè, vel fictè consensum præstiteris, eo enim præstito consensu, & matrimonio apparenter celebrato, cessat illius consensus, neque vltra censetur prorogari. Nam esto postmodum te vt coniugem tractet, non est quia primus consensus perseueret, sed quia perseuerat in eius opinione ius ex primo consensu præterito acquisitum. Quod manifestè conuincitur, nam etsi coniuges verum consensum præstantes, postmodum contracto matrimonio dissentiant eorum dissensus nihil officit quominus se vt coniuges tractent, ergo ille tractatus non est signum, neque effectus actualis consensus, sed præteriti. Sed concessio gratis alterum coniugem in priori consensu perseuerare, ille prior consensus nunquam potest matrimonium constituere, quia ille consensus nullus fuit, eo quod fuerit acceptatio tui corporis absque tua voluntate traditi, & sui traditio, quam tu non acceptasti. Et deinde processit ex errore personæ, quam esse habilem putasti, cum tamen iure naturæ ob defectum voluntatis inhabilis extiterit. Nunquam ergo talis consensus quantumcunque perseueret matrimonium constituere potest. Quod enim à principio nullum est tractu temporis non conualescit. Ergo necessarium est, vt simul cum tuo consensu nouiter præstito alter denuò consentiat, aliàs nunquam matrimonium, quod ex vtriusque coniugis consensu coalescit perfici poterit. Atque ita docent Felin. cap. ex parte de Rescript. num. 11. ampliat. 4. Palacios in 4. d. 27. disp. 1. post princ. Bartholom. à Ledesm. de matr. dub. 19. Lessius lib. 2. cap. 41. dub. 7. num. 16. in fine. Basil. Ponce, lib. 4. cap. 24. num. 2. Paul. Comitol. lib. 1. respons. moral. quest. 120. vbi refert sic Clementem VIII. declarasse. Gaspar Hurtado disp. 3. de matrim. difficult. 9. num. 31. Hinc inferendum est corollarium oppositum ei, quod prior sententia intulit, scilicet opus esse coniugem certiore facere de nullitate matrimonij, vt sic possit nouum præstare consensum; aliàs semper censetur priori consensui persistere, operariq; ex præsumpto illius valore, vt latius §. sequenti dicemus, & tradunt Lessius, Basil. Hurtado, Comitol. & alij.

8 Quæ dicta sunt de ficto consensu dicenda sunt de consensu extorto per metum cadentem in constantem virum; siquidem iure positio æquè nullum reddit consensum, ac spectato iure naturali illum reddit fictio, vt notarunt Lessius, Basil. Sanch. & alij Doctores locis allegatis.

§. II.

Qualiter reuolidandum sit matrimonium nullum ob impedimentum dirimens ?

- 1 Sublato impedimento utriusque consensus reuolidandus est.
- 2 Plures consent non esse opus utrumque coniugem fieri consensum nullitatis matrimonij.
- 3 Verius est fieri certiore debere.
- 4 Excipe, nisi grauissima inconuenientia timeantur.

1 **S**ublato impedimento certum esse debet utriusque consensum reuolidandum esse, nam cum utriusque consensus fuerit acceptatio, & traditio personæ inhabilis, nequit ex illis matrimonium coalescere, debet ergo uterque renouari. Neque vlla ratio est quare magis vnus consensus, quam alterius renouandus sit, cum uterque fuerit circa personam illegitimam; ideoque utriusque coniugis consensum renouandum esse docuerunt pro certo Glossa in cap. non debet, verbo de catero, per Textum ibi de consanguinitate & affinitate. Couaruu. 4. decret. 2. part. cap. 4. in princ. num. 5. Nauarr. cap. 22. num. 47. & 80. Sarmiento lib. 6. select. interpretat. cap. 27. in fine. Matienzo lib. 5. recopil. Rub. tit. 1. gloss. 1. num. 66. Sanch. aliis relatis lib. 2. disp. 3. §. num. 2. & seqq. Gutier. de matrim. cap. 47. num. 3. Coninch. disp. 24. dub. 10. num. 90. Basil. Ponce, lib. 4. cap. 24. n. 2. & seqq. Gaspar Hurtado disp. 3. de matrim. difficult. 9. per totam. Hoc posito,

2 **C**ontroversia versatur, An uterque debeat fieri consensum nullitatis matrimonij, vel satis sit impedimentum sublato esse, ut intelligantur coniuges denuo consentire si se ut coniuges tractent? Prima sententia negat esse necessarium, sed fac esse si ab altero coniuge petas, ut te in coniugem recipiat ipsæque annuat, & cum eo affectu ad illam accedas, uti docuit Caietan. r. 1. opuscul. tract. 12. de matrim. quæst. 2. & in sum. verbo Matrimonium tit. contractus matrimonij potest reddi ex septem capitibus vitiosus. Sotus in 4. 3. dist. 28. qu. 1. art. 2. concl. 3. casu 1. & præcipue dist. 29. quæst. 2. art. 1. dub. vlt. Cordub. qq. lib. 1. quæst. 11. art. 2. dicto 1. & sum. quæst. 51. opin. 1. Petr. de Ledesma. de matr. quæst. 4. §. art. 3. dub. vlt. §. sed dubium est. Henric. lib. 1. de matrim. cap. 3. num. 6. Man. Rodrig. r. sum. cap. 220. num. 2. in secunda edit. & plures ex iis Doctoribus id asserunt, esto coniux ignarus nullitatis matrimonij non esset consenturus si veritatem agnosceret, quia de facto consentit. Mouentur, quia sublato impedimento sunt hæ personæ habiles ad contrahendum, ergo si de facto consentiant, consensus erit legitimus. Et explicari potest, si iugum sponsalia contraxissent, & sublato impedimento copulam haberent, censetur matrimonium illis in locis, in quibus Trident. non viget, consummari. Ergo copula signum est sufficiens consensus ad constituendum matrimonium requisiti.

3 **S**ecunda sententia longe probabilior postulat utrumque coniugem fieri certiore aliquo modo nullitatis matrimonij, ut possint consensum legitimum præstare, quam docuerunt plurimi Doctores, quos refert, & sequitur Sanch. lib. 2. disp. 36. num. 3. Gutier. cap. 47. à num. 4. Basil. Ponce, lib. 4. cap. 25. à num. 2. Coninch. disp. 24. dub. 10. à n. 60. Gaspar Hurtado, disp. 3. diff. 10. à num. 37. Paul. Comitrol. lib. 1. respon. moral. quæst. 120. & alij. Ratio ea est, quia consensus necessarius requisitus ad matrimonium denuo constituendum procedere debet ex intentione efficiendi matrimonium: ac credens matrimonium factum esse, ita ut de illius nullitate nullum dubium, aut suspicionem habeat, credit matrimonium denuo celebrare sibi esse impossibile: Ergo nequit consensum elicere sufficientem pro matrimonij constitutione. Quare esto coniuges habiles sint, & se ut coniuges tractent, id procedit ex præsumptione, quam habent de valore matrimonij, & de iure ob illud acquisito, non tamen ex intentione denuo contrahendi, quod necessarium erat ad matrimonium ratificandum. Verùm si coniux suspicionem aliquam habeat matrimonium esse nullum, cæ stare serio potest velle contrahere denuo, casu quo matrimonium nullum sit; hanc enim voluntatem conditionalem optimè imperare potest suspicio nullitatis.

4 **Q**uod si graui inconuenientia timeantur, si coniugi nullitatis matrimonij suspicio ingeratur, ut frequenter timeri possunt, si ex parte feminae impedimentum fuerit appositum, non videtur improbabile posse priorem opinionem eo casu sustineri. Nam esto hoc periculo secluso tuta non sit, at hoc periculo posito probabilis censeretur potest, ut docet Sanch. & Gutier. loc. alleg. Sunt enim aliqua licita in casu vrgentis necessitatis, quæ ea seclusa non licet. Non enim licet seclusa necessitate ob sola signa contritionis exhibita poenitentem absolueret, quod tamen licitum est in articulo mortis. Neque item licet in sola manu puerum communiter baptizare, bene tamen si in partu periclitetur. Sic in præsentem dicendum videtur.

§. III.

An matrimonium coram Parocho, & testibus celebratum, inualidum tamen ob occultum impedimentum sit iterum coram Parocho, & testibus celebrandum?

- 1 Proponitur ratio dubitandi ex decreto Conc. Trident.
- 2 Satis probabile est decretum prædictum Conc. Trident. non extendi ad hunc casum.
- 3 Debet esse impedimentum omnino occultum, & qualiter intelligatur?
- 4 Esto Parochus, vel aliquis ex testibus necessariis impedimentum agnoscat, non videtur improbabile opus non esse coram Parocho, & testibus iterum contrahere.
- 5 Fit satis fundamentis num. 1. adductis.
- 6 Quis possit in prædicto impedimento dispensare? Respondetur remissiuè.

Ratio dubitandi sumitur ex decreto Concilij sess. 24. cap. 1. de reformat. matrim. ibi enim statuitur, ut quoties matrimonium contrahendum sit coram Parocho, & duobus vel tribus testibus contrahatur, aliàs irritum sit, & nullum. At Parochus, & testes assistentes matrimonio, quod ob aliquod impedimentum nullum existit, verè, & propriè non assistunt, quia matrimonium sub aliquo impedimento dirimente contractum matrimonium non est. Ergo si Parochi, & testium præsentia matrimonio contrahendo requiritur, necessario requisita videtur cum matrimonium nullum ratificatur, quia eo tempore, & non antea matrimonium contrahitur; quippe forma interuenire debet, cum actus producit in suo esse, vt comprobatur Baldus in leg. obseruari §. fin. num. 5. de officio proconsulis. Atque ita tradunt loquentes de omni matrimonio nullo, quod renouandum est Paul. Comitrol. lib. 1. respon. moral. quæst. 120. Basil. Ponce, lib. 5. cap. 6. referuntque Clementem VIII de hac re consultum qualiter matrimonium ex defectu consensus feminae nulliter celebratum renouandum esset? respondisse esse necessarium nouum consensum utriusque coram Parocho & testibus, admonito prius marito de matrimonij nullitate. Sed ad euitandum scandalum Sanctitatem dispensare, vt secretò inter se contahant renouatum consensum cum legitimatione prolis. Idem decisum fuit in Rota teste Farinac. de cis. 265. Specialiter autem quando matrimonium nullum fuit ob impedimentum utrumque coniugem afficiens esse coram Parocho, & testibus reuolidandum docuerunt Nauarr. lib. 4. consil. tit. 1. de sponsal. conf. 11. aliàs tit. de desponsat. impuber. conf. 3. Palacios in 4. d. 27. quæst. 1. fol. 566. in fine. Matienzo in leg. 1. tit. 1. gloss. 1. numero 3. lib. 5. noua collect. Bartholom. à Ledesma. de matrim. dub. 17. fol. 1275. Gutier. lib. 1. canon. qq. cap. 18. per totum, & tract. de iuram. confirmac. 1. part. cap. 51. num. 22. & seqq. & tract. de matrim. cap. 47. à num. 5. Mouentur, quia in diplomate Cruciatæ conceditur Commissario facultas dispensandi in matrimonio nullo ob occultum impedimentum, ne postmodum coram Parocho, & testibus celebretur. Ergo seclusa dispensatione, & Pontificis commisionem id fieri non poterat, aliàs privilegium frustra esset. Deinde in dispensationibus concessis ad reuolidandum matrimonium propter occultum impedimentum hæc clausula apponi solet. Si ita est cum eis, ut inter se publicè, & seruata forma Concilij Trident. contrahant, dispenses. Supponit ergo Pontifex aliter matrimonium reuolidari non posse.

2 **C**æterum etsi prædicta sententia quoad fieri possit seruanda sit, ne coniuges de nullitate matrimonij scrupulum habeant, ac quia ex eius rigida obseruatione plura incommoda oriri possunt, censeo satis probabile esse, & in conscientia securum Conc. Tridentini decretum non extendi ad eum casum, in quo matrimonium coram Parocho & testibus celebratum, nullum tamen ob occultum impedimentum renouandum est. Et quidem quando matrimonium fuit nullum ob impedimentum ex parte tantum vnus ex contrahentibus, eo quod fidelè, vel metu coactus consenserit, non esse opus coram Parocho, & testibus reuolidari affirmant Nauarr. capite 22. numero 70. Henriquez lib. 11. capite 3. numero 7. Rodrig. r. 1. sum. cap. 208. num. 7. Riccius in decis. curia archiepiscop. Neapolit. decis. 98. & in praxi fort. Ecclesiast. decis. 246. in 1. edit. Sanch. lib. 2. disp. 32. num. 13. Reginald. lib. 31. num. 183. ad finem. Gutier. de matrim. cap. 46. num. 5. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. par. 4. cap. vlt. Bonac. de matrim. quæst. 2. pun. 9. num. 4. Rebell. de obligat. iust. 2. part. lib. 2. quæst. 9. numero 5. Posseuin. cap. 20. num. 25. August. Barbosa de potest. episc. 2. part. alleg. 12. n. 157. Coninch. disp. 24. dub. 10. num. 82. Gaspar Hurtado disp. 3. de matrim. difficult. 11. Generaliter verò, & indistinctè quoties matrimonium ex aliquo impedimento occulto nullum coram Parocho, & testibus celebratum fuit, non indigere solemnitate ad Concilio requisita ad sui reuolidationem firmant Francisc. Leo in thesaur. fori Ecclesiast. 2. part. cap. 9.

cap. 9. num. 83. Nauarr. *conf.* 14. & 32. de sponsalibus in noua edit. Petr. de Ledesma. de matr. *quæst.* 45. art. 5. *concl.* 2. ante vltimum dubium. Sanch. Bonac. Reginal. Coninch. Gaspar Hurtado, Barbosa *loc. alleg.* testanturque plures ex iis Doctoribus, videlicet Nauarr. Sanch. Petrus de Ledesma, Coninch. Hurtado Pium V. sic declarasse, & sacre pœnitentiariæ prætorium ea declaratione frequenter vti. Ratione huius conclusionis, quando impedimentum se tenet ex parte vnius tantum, asserunt plures ex dictis Doctoribus esse, quia Conc. Trident. solum obligat ad præsentiam Parochi, & testium apponendam matrimonio celebrato: at in præsentia non matrimonium celebratur, sed eius defectus suppletur sublato metu, vel fictione. Hæc tamen ratio mihi displicet. Nam vt ex superioribus constat, matrimonium quod nullum fuit ex impedimento se tenente ex parte vnius, consensu vtriusque est renouandum, ac proinde cum de facto renouatur non solum matrimonij defectus suppletur, sed verum matrimonium fit. Quare ratio vnicuius conclusionis ea est, quia finis Conc. Trident. *sess.* 24. *cap.* 1. *de reformat.* statuentis, ne matrimonia sine Parocho & testibus celebrentur fuit impedire valorem matrimonij, quod antiquo iure clandestinum erat, & ex quo sequi poterat illud grauissimum inconueniens, quod coniuges ad alias nuptias transirent, vti constat ex proœmio prædicti decreti. At occulto impedimento ligatus contrahens matrimonium in facie Ecclesiæ, nunquam prohibitus fuit cognitâ nullitate secretò matrimonium renouare, neque illud matrimonium sic reualidatum iudicatum fuit clandestinum, neque ex illo oriri poterant inconuenientia, quæ à Concilio ponderantur. Ergo hoc matrimonium sub prædicto decreto comprehensum non fuit, ac proinde tanquam casus omissus meriti debet iuris communis regulis. Et confirmatur, quia solum illud matrimonium censendum est clandestinum, quod Ecclesiæ clandestinum reputat. At matrimonium coram Parocho & testibus celebratum, nullum tamen ob occultum impedimentum, quod postmodum secretò reualidatur, nunquam Ecclesiæ illud iudicat, nec iudicare potest clandestinum esse, sed quæ iudicat illud legitimum, ac quodlibet aliud matrimonium. Ergo hoc matrimonium in prædicto decreto Concilij non irritatur.

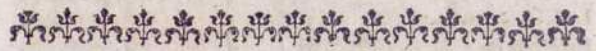
3 Notanter dixi impedimento occulto; nam si publicum est, eo quod multi impedimentum sciunt, vel ad forum contentiosum sit deductum, vel saltem sit impedimentum, quod plenè probari potest duobus inquam testibus iuxta *c. quoties de Testibus*; teste Mascard. *de probat. conclus.* 410. num. 19. *iuncto num.* 9. qui testes debent esse omni exceptione maiores, vt docet idem Mascard. *concl.* 1023. num. 4. necessariò reualidandum est matrimonium coram Parocho, & testibus: nam cum hoc matrimonium ad petitionem vnius partis dissolui possit, non constat Ecclesiæ firmiter de eius valore, ac proinde vt Ecclesiæ sic constet, vt nullâ ratione illud valeat dissolueri, necessum est iterum coram Parocho, & testibus renouari, vt bene aduertunt Henric. *lib.* 11. *cap.* 3. num. 6. Sanch. *lib.* 2. *disputat.* 37. num. 11. Coninch. *disputat.* 24. *dub.* 10. num. 84. Rebell. *lib.* 2. *quæst.* 9. Gasp. Hurtado *disp.* 3. *difficult.* 11. num. 43. Non tamen dicendum est impedimentum esse publicum, cum tres vel quatuor scirent impedimentum solum ex relatione coniugis, quia eorum scientia non præstat sufficiens testimonium ad matrimonij dissolutionem, cum non sit maioris efficacitatis, quam dictum, & confessio ipsius coniugis, vt bene notarunt Sanch. & Henric. *suprà*. Qui idem censent & bene si impedimentum sit deductum ad forum contentiosum, & ibi non fuit probatum, nec probari plenè potest, quia in iis casibus Ecclesiæ iudicat, & iudicare semper debet validum esse matrimonium, nec permittet coniuges separari.

4 Præterea inquit Sanch. *dicta disp.* 37. num. 10. si Parochus, vel aliquis ex testibus matrimonio necessariis impedimentum agnouerint, matrimonium coram Parocho, & testibus reualidandum esse, quia Ecclesiæ non plenè constat de eius valore. Nam in tantum constat Ecclesiæ matrimonium validum esse, quatenus constat Parocho & testibus necessariis, qui nomine Ecclesiæ matrimonio contrahendo assistunt. Excipit tamen Sanch. nisi Parochus ex sola confessione impedimentum nouisset, quia cum non possit eâ vti notitiâ ad testificandum, & probandum impedimentum, reputanda est ac si non esset. Sed rectius contrarium censet Coninch. *dicta disp.* 24. *dub.* 10. num. 84. eo quod Parochus & testes non sunt testes valoris matrimonij, sed contractus matrimonij secundum formam ab Ecclesiâ præscriptam, quod optimè præstant, tamen aliquis eorum agnoscat impedimentum dirimens subesse. Non enim ex vi illius scientiæ, & testimonio matrimonium contractum dissolui potest, ac proinde semper Ecclesiæ constabit firmiter validum esse matrimonium.

5 Restat satisfacere rationibus oppositis. Ratio dubitandi ex probatione nostræ sententiæ soluta est; dicimus namque hunc casum non esse comprehensum sub dicto Tridentini decreto, eo quod nec ratio, nec finis illius legis ad renouationem matrimonij in facie Ecclesiæ legitime celebrati ex-

tenditur, & consequenter neque ipsa lex. Declarationi Clementis VIII. opponimus declarationi Pij V. ita grauibus testibus firmatam. Deinde dicimus in illo casu, sicut in decisione Rotæ adducta à Farinacio necessarium erat coram Parocho & testibus renouari matrimonium, quia impedimentum erat adminus probabile, & ex consequenti matrimonium, neque etiam quoad apparentiam subsistebat, vel dic esse necessarium vtriusque coniugis consensum coram Parocho & testibus renouari nou absolutè, sed ad omnem securitatem præstandam, scrupulòsque tollendos. Tandem illa declaratio esto de impedimento omnino occulto, neque probabili, & de necessitate simpliciter loqueretur, essetque authentica; non obinde nos cogit illam sequi, quia vim legis non habet, vt potè cui deficit publicatio, sed intra terminos sententiæ cuiusdam grauis Authoris continetur. Priuilegio Commissarij generalis Cruciatæ respondemus sæpè priuilegia concedi, non quia sint simpliciter necessaria, sed ad tollendam omnem dubitationem. Præterea fortè extenditur, vt inquit Coninch. *d. disp.* 24. *dub.* 10. num. 90. ad impedimentum occultum esto probabile sit, modò publicum de facto non sit. Ad clausulam, quæ refertur ex sacra pœnitentiaria respondet Sanch. *dicta disp.* 37. num. 9. esto virtute illius commissionis dispensare Confessarius non possit, vt occultè celebretur matrimonium, potest tamen dispensare in impedimento, quo sublato possunt coniuges inter se secretò contrahere, quia ipsi non videntur, obligati ad prædictam formam seruandam, si aliâ necessaria non est. Adde illa verba seruata formâ Concilij Trident. apponi non in vi conditionis, sed in vi monitionis, hoc est monetur Confessarius, vt coniugibus præcipiat, vt matrimonium seruata Trident. formâ celebrent, si id necessarium esse iudicauerit. Non enim videtur Pontifex velle nouum onus his contrahentibus imponere, sed illos monere de onere à Trident. imposito, si fortè illud subire teneantur.

Quis autem in prædicto impedimento occulto dispensare possit, vt coniuges secretò contrahant? per se solus est summus Pontifex: in casu tamen vrgentis necessitatis, eo quod non sit recursus ad Pontificem, vel ad aliquem qui vices Pontificis habeat, poterit Episcopus, & Legatus à latere, vt latius dicemus in fine disputationis sequentis.

DISPUTATIO IV.

De matrimonij impedimentis, eorumque dispensatione.

Onstat ex Conc. Trident. *sess.* 24. *can.* 4. esse in Ecclesiâ ob bonum commune, rectamque Sacramenti matrimonij administrationem, aliqua impedimenta impedientia tantum; hoc est quæ impediunt, seu prohibent ne contrahatur; at si de facto fuerit contractum ratum, & firmum relinquunt. Alia appellantur dirimentia, non quia matrimonium validum dirimant (hoc enim est impossibile) sed quia dirimunt attentatum impediantque ne ratum fiat.

PUNCTVM I.

Penes quem sit potestas statuendi impedimenta, tum impedientia, tum dirimentia?

- 1 Pontifici concessa est hæc potestas.
- 2 Alteri à Pontifice datum non est matrimonij impedimenta fidelibus statuere.
- 3 Magistratus civiles Christiani nequeunt circa matrimonia fidelium disponere.
- 4 Optimè possunt circa matrimonia infidelium sibi subiectorum.
- 5 Consuetudine mutari, vel consuetui impedimenta possunt.

Nemini Catholicorum dubium esse potest penes Pontificem comparatione fidelium potestatem esse statuendi ea impedimenta tum impedientia, tum dirimentia, quæ bono communi Ecclesiæ rectæque illius gubernationi expedire iudicauerit, vt constat ex Conc. Trident. *sess.* 24. *can.* 4. ibi. *Si quis dixerit Ecclesiam non posse constituere impedimenta matrimonij dirimentia, vel in iis constituendis errasse, anathema sit.* Neque ex hac potestate inferitur posse Ecclesiam materiam, vel formam matrimonij, quas Christus Dominus in Sacramentum eleuauit, aliqua ex parte mutare (id enim permissum non est.) Etenim materia & forma Sacramenti matrimonij non est quilibet contractus, sed contractus qui ab Ecclesiâ validus, & firmus fuerit habitus, non tamen contra-

Aut irritus, & nullus. Potest autē Ecclesia matrimonij contractum inter has, vel illas personas, vel absque hac, & illa solemnitate celebratum irritum, & nullum decernere, aliter factum validum statuere. Quo posito decreto Sacramentum matrimonij inter illas personas inhabiles, vel absque illa solemnitate ab Ecclesia requisitā nullum erit, quia nullus est contractus, cui ratio Sacramenti inniti debebat.

2. Alteri à Pontifice datum non est matrimonij impedimenta fidelibus statuere: nam esto Episcopi in sua diocesi hanc potestatem haberent ex vi sui muneris, vt docet Couarruu. 4. decret. 2. p. cap. 6. §. 1. Sanch. lib. 7. disp. 1. Basil. lib. 6. c. 1. in fine, Gaspar Hurtado disp. 12. difficult. 2. num. 5. quod negant Suarez t. 5. de censur. disp. 7. sect. 4. n. 5. Coninch. disp. 30. dub. 1. n. 3. & 8. At certum est de facto ea potestate carere, solumque Pontifici reseruati, vti docent Couan. Sanch. Basil. & Coninch. locis allegatis. Et Paul. Laym. lib. 5. sum. tract. 10. 4. p. c. 1. eo quod matrimonij impedimenta statuere censeatur causa grauisima, quæ merito à prima Sede prouenire debent.

3. Hinc inferitur nullatenus Magistratibus ciuilibus Christianis permillum esse circa matrimonium fidelium disponere ea impediendo, vel irritando, aliòve modo mutando. Argum. 6. tuam de ordine cognitionum. Cap. multorum 3. §. 9. 6. Cap. cum secundum Apostolum, de secundis nuptiis. Et colligitur ex Trident. sess. 24. can. 12. Quippe matrimonia fidelium Sacramenta sunt, ac proinde eorum dispositio penes Ecclesiam esse debet, vt rectè Bellarmin. lib. 1. de matr. cap. 32. Quapropter etsi Coninch. disp. 30. dub. 1. num. 7. Sanch. lib. 7. disp. 3. à n. 2. Henric. lib. 12. cap. 1. initio, censeant fideles subiectos Principibus Ethnicorum, astringi impedimentis iuxta leges eorum ciuiles statutas, eo quod matrimonium etsi Sacramentum sit, est tamen contractus potestati ciuili subiectus, sicuti omnes alij contractus, longè verius est ab illis impedimentis exemptos esse, & solum impedimentis ab Ecclesia statutis ligari. Tum quia fidelium matrimonium eo ipso quo à Christo in Sacramentum eleuatum est definit esse contractus ciuilis, & politicus, & sit sacer, & Ecclesiasticus, ac proinde soli Ecclesie subiectus. Tum quia Ecclesie plurimum interest, vt omnes eius subditi vniformes sint in matrimonio contrahendo. credendumque est, vt hæc seruetur vniformitas fideles sibi subditos exemisse à legibus de matrimonij valore, vel nullitate disponentibus: sicuti tradunt Sotus in 4. d. 42. q. 2. art. 2. Couarruu. 4. decret. 2. p. c. 6. §. 1. Basil. lib. 6. cap. 2. à n. 3. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. 4. p. c. 1. n. 3. Gaspar Hurtado disp. 12. de matr. difficult. 2. num. 7. Possunt tamen prædicti Magistratus plura decernere, quæ matrimonij substantiam nec mutant, neque impediunt, sed sunt illi extrinseca, & accessoria, vt circa dotem, circa arrhas, & sponsalitiã largitatem, donationem inter coniuges, & familia, vt benè aduertit Basil. Ponce, lib. 6. cap. 2. in fine num. 5.

4. Consulto dixi non posse Magistratus sæculares aliquod impedimentum annullans matrimonium fidelium statuere, tacite indicantur optimè posse pro matrimoniis infidelium qui sibi subduntur ea impedimenta decernere, quæ rectè regimini sibi visa fuerint conuenire, quia eorum matrimonium est contractus ciuilis, & politicus, ac proinde sicut potestatem habent condendi leges irritantes alios contractus ciuiles, sic in matrimonij contractu procedere possunt, vt colligitur ex cap. gaudemus, de diuortio. Et tradit Glossa in cap. si quis ancillam, verbo legibus. 2. q. 2. D. Thom. in 4. d. 39. q. vnica. art. 1. ad 4. Paludan. disp. 26. q. 4. art. 3. in solut. ad 4. Sotus disp. 39. in sol. ad 3. Bellarmin. lib. 1. de matr. c. 21. & 22. Sanch. aliis relatis lib. 7. disp. 3. à n. 5. Basil. Ponce, lib. 6. c. 1. num. 2.

5. Supererat dicendum. An matrimonij impedimenta à Pontifice statuta tolli consuetudine possint, vel alia de nouo constitui? Sed huic difficultati abundè satisfecimus tract. 3. de legib. disp. 3. de consuetud. libi enim, specialiter punct. 4. probauimus consuetudinem legitime præscriptam habere vim abrogandi legem, & aliam denuò constituendi, quia illam abrogat, & constituit ex tacito consensu Principis, vt latius tradit in præsentis Sanch. lib. 7. disp. 4. num. 11. & seqq. Basil. Ponce, lib. 6. cap. 4. n. 6. Coninch. disp. 30. dub. 1. à n. 12. Gaspar Hurtado disp. 12. difficult. 2. n. 8. & alij communiter.

PUNCTVM II.

Quæ sint impedimenta impediencia tantum?

Impedimenta impediencia tantum in duplici sunt differentia. Quædam procedunt ex crimine, quædam non. Quæ ex crimine oriuntur his versibus continentur.

*Incestus, raptus sponsæ, mors mulieris.
Susceptus propria sobolis, mors presbyteralis.
Vel si pœniteat solemniter, aut monasterium
Accipiat: prohibent hac coniugium sociandum.*

Quæ verò ex crimine non procedunt versibus sequentibus explicantur.

Ferd. de Castro. Sum. Mor. Part. V.

*Ecclesia vetitum, necnon tempus feriatum,
Atque cathecismus, sponsalia iungitio votum,
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.*

§. I.

Explicantur impedimenta impediencia non orta ex crimine.

- 1 Expenditur primum impedimentum impediens, quod est Ecclesia vetitum.
- 2 Ex vi huius prohibitionis non irritatur matrimonium, sed solum impeditur.
- 3 Secundum impedimentum est tempus feriatum.
- 4 Explicatur materia huius prohibitionis.
- 5 In prædicta lege nequit alius à Pontifice dispensare.
- 6 Tempore interdicti, & cessationis à Diuinis matrimonium solemniter celebrari potest.
- 7 Tertium impedimentum est cathecismus, & qualiter intelligatur.
- 8 Plures Doctores censent hoc impedimentum iure nouo Conc. Trident. sublatum non esse.
- 9 Communior est sententia opposita.
- 10 Debet Parochus nomina Parinorum qui solo cathecismo assistunt in libro notare.
- 11 Quartum impedimentum est sponsalia, in quo solus Pontifex dispensare potest.
- 12 Quintum est votum simplex non nubendi, Ordines suscipiendi, ingrediendi Religionem, & castitatem seruandi, & qualiter obligeat?
- 13 Proponitur ratio difficultatis, an prædictum impedimentum obliget, etiam si animum habeas Religionem ingrediendi ante consummationem?
- 14 Verius est prædicta vota impedire.
- 15 Si post aliquod ex prædictis votis virginem deflorasti absque promissione coniugij, voto teneris.
- 16 Imo esto vi, dolo, aut fraude violasses.
- 17 Si sub promissione coniugij violatio facta est, & ipsa fuit conscia voti non excusaris à voto. At si ignara fuit, voti executio suspenditur, & matrimonium contrahere debes petita dispensatione.
- 18 Quid si nullā impetratā dispensatione matrimonium contrahis.

Primum impedimentum impediens tantum enumeratur, Ecclesie vetitum, hoc est quando à Pontifice, vel Episcopo, seu eius iurisdictionem habente, imò & à Parocho, vt placet Paludano in 4. d. 34. q. 1. art. 1. concl. 4. Syluestro verb. Matrimonium 7. q. 1. numero 2. Nauarr. cap. 22. num. 68. Saa, ad impedimentis matrimonij non dirimentibus numero 1. Sanch. lib. 7. disputat. 6. num. 6. Basilio Ponce, lib. 6. cap. 7. num. 2. Coninch. disputat. 20. dub. 3. num. 23. Gaspar Hurtado. disp. 25. difficult. 1. prohibetur coniugibus matrimonium saltem ad tempus potest enim Parochus ad sedandum scandalum, vitandas rixas, inuestigandum impedimentum, vel in alicuius festi uenerationem nuptias interdiceret extraiudicialiter pro aliquo tempore.

Quo præcepto coniuges obligantur, nisi manifestè iniustum videatur, quod nunquam est præsumendum. Obligantur autem plerumque sub mortali, quia materia grauis est, vt satis colligitur ex cap. 1. de matrimonio contra interdictum Ecclesie, vbi transgressores huius præcepti in pœnam ad tempus arbitrio Iudicis designandum separantur, quæ pœna cum grauis sit, indicat culpam esse grauem. Atque ita docet Sanch. lib. 7. disp. 1. §. n. 4. Basil. Ponce, lib. 6. cap. 7. num. 8. Coninch. disp. 30. dub. 3. initio. Gaspar Hurtado, disp. 25. de matr. num. 1. Consulto dixi plerumque. Nam aliquando solum hoc præceptum sub veniali astringere potest, vti Sanch. & Basil. loc. alleg. docuerunt, nempe si in uenerationem alicuius festi prohibitio matrimonij eo die fiat. Non enim videtur grauius offendi festi ueneratio; tametsi matrimonium celebretur.

Ex vi tamen huius prohibitionis à Parocho, vel Episcopo lata matrimonium non irritatur, neque irritari potest, quia ipsis datum non est impedimentum dirimens matrimonio contrahendo statuere. Quinimo esto à Pontifice lata sit, si clausulam irritantem non habeat, solum impedit matrimonium, non dirimet, vt habetur capit. 1. & 2. de matrim. contracto contra interdictum Ecclesie. At si clausulam irritantem habeat, vti habere potest, si addit rationabilis causa matrimonium non subsistet; potestatem enim habet Pontifex causâ iustâ intercedente inhabilem reddendi singularem personam ad matrimonium aliquod contrahendum, sicuti potest sua generali constitutione, vt rectè ponderauit Basil. Ponce, lib. 6. cap. 7. à n. 5. Et colligitur ex cap. ad dissoluen dum, de sponsal. impuberum. Cap. tua fratris tui, de sponsal. duorum.

3 Secundum impedimentum est tempus feriatum: Ecclesia namque optans fideles aliquibus temporibus intensius orationi, ieiunio, aliisque penitentiae operibus vacent; prohibuit illis temporibus nuptiales solemnitates; vtpote quæ animum ab iis spiritualibus exercitiis maximè auertunt. Antiquo iure plura erant tempora huius prohibitionis. At Conc. Trident. sess. 24. cap. 10. ea restrinxit dicens. *Ab Aduentu Domini nostri Iesu Christi vsque in diem Epiphaniæ, & à feria quarta Cinerum vsque in octauam Paschæ inclusiue antiquas solemnium nuptiarum prohibitiones diligenter ab omnibus obseruari Sancta Synodus præcepit, in alijs vero temporibus nuptias solemniter celebrari permittit, quas Episcopi vt ea qua decet modestia, & honestate fieri curabunt, sanctæ enim res est matrimonium, & sanctè tractandum.*

Dies igitur contenti in prædicto decreto sunt omnes à prima Dominica Aduentus, quæ adiuuans incipit à media nocte vsque in diem Epiphaniæ inclusiue, & à feria quarta Cinerum vsque in diem octauæ Paschæ inclusiue. Verbum enim inclusiue ad omnia præcedentia referri debet, vt notant Sanch. lib. 7. disp. 7. num. 1. Saa, verbo matrimonij impedimenta non impedientia, num. 1. Basil. Ponce, lib. 6. c. 8. num. 4. Quinimo Sanch. num. 2. credit satis probabiliter hanc prohibitionem incipere à primis vespertis sabbathi præcedentis Dominicam aduentus, quia ab eo tempore aduentus officium incipit.

4 Materia huius prohibitionis, si ius antiquum spectemus non solum erat benedictio nuptialis, & solemnitas traditio sponsæ in domum sponsæ, sed ipse matrimonij contractus, illiusque consummatio, vt constat ex pluribus textibus 33. q. 4. At spectato Tridentino (cui standum est) solæ nuptiæ solennes prohibita censentur. Nomine autem nuptiarum solemnium benedictiones nuptiales vulgò velaciones intelliguntur secundum omnium sententiam. Quam existimo debere ad illas benedictiones, quæ pro secundis nuptiis in aliquibus Episcopatibus conceduntur, quia esto non sint benedictiones nuptiales in rigore constituunt tamen nuptias solennes ab Ecclesia illis temporibus prohibitas, sicuti aduertit Basil. Ponce, lib. 6. cap. 8. n. 13. Gutierr. de matr. c. 106. à n. 14. Deinde venit intelligenda sub nomine nuptiarum solemnium traditio sponsæ in domum sponsi, quam conuiuia publica, choreæ, aliæque signa lætitiæ comitantur, quia verè sunt nuptiæ solennes; sic docuit Thom. Sanch. lib. 7. disp. 7. n. 16. Basil. Ponce, lib. 6. cap. 8. num. 9. Coninch. disputat. 30. dub. 3. n. 23. & 36.

Credo tamen satis probabile esse secluso scandalo licere matrimonium celebrare plurium concursu, & conuiuio, aliisque lætitiæ signis, solisque benedictiones Ecclesiæ in supra dicto decreto prohiberi consuetudine sic interpretante videntibus, & consentientibus Prælati, vt inquit Sanch. dicta disp. 7. à num. 7. Gaspar Hurtado disput. 2. c. difficult. 1. num. 3. Fauetque huic sententiæ consuetudo, quam refert Basil. Ponce, lib. 6. cap. 8. numero 14. aliquorum oppidorum diœcesis Salmantinae, vbi Rustici sabbatho ante Aduentum benedicuntur, & Dominica Aduentus solennis fit sponsæ traditio, quæ simul cum sponso in thalamo in medio foro constructo collocatur, ibique vicini conuocati post prandia, & comestiones choreas ducunt, & munera sponso offerunt: quam consuetudinem tolerandam esse ipse Basil. asseuerat.

Neque obstat Textus in cap. neque uxorem. 3. q. 4. ibi, *Neque uxorem ducere, neque conuiuia facere in quadragesimali tempore conuenire posse villo modo arbitror.* Quia consuetudine abrogatum est ex parte. Vel dic id esse intelligendum, quando fit cum tanta solemnitate vt scandalum adsit. Præterquam quod in supra dicto decreto non de obligatione, sed de conuenientia est sermo. Quod si vrgeas, benedictiones Ecclesiæ non prohibentur ratione sui, sunt enim quid spirituale, sed propria conuiuia, & festiuitates inde manantes. Ergo hæc à fortiori prohibentur. Respondeo negando consequentiam, quia finis præcepti sub præceptum non cadit. Præterquam quod non ob eam rationem prohibentur benedictiones, sed ne Ecclesia videatur sua auctoritate conuiuia; & festiuitates coniugum approbare, ad eaque concurrere tempore quo ipsa intendit omnes fideles ad ieiunium, & orationem excitare. Illud verò existimo certum licere iis temporibus sponsalia, & matrimonium absque solemnitate celebrare, & à fortiori consummare, quia hæc comprehendere non possunt sub nuptiis solemnibus, vt bene tradunt Sanch. Basil. Coninch, Hurtado & alij relati.

5 In hac lege vtpote à Concilio generali lata est Sotus in 4. d. 3. quest. unica art. 3. in fine. Iacobus de Grassis i. p. decis. lib. 2. cap. 85. n. 29. Basil. Ponce, lib. 6. cap. 7. n. 11. credant Episcopum iure ordinario dispensare posse, eo quod referuatum non sit, verius existimo cum Sanch. disp. 7. num. 6. Henric. lib. 1. cap. 16. n. 2. extra casum vrgentis necessitatis (qui raro contingere potest) non esse Episcopo concessam hanc potestatem. Quia generale est non posse inferiorem in lege Superioris dispensare, nisi ei fuerit commissum.

6 Tempore verò interdicti, & cessationis à diuinis commu-

nior est sententia matrimonium solemniter celebrari posse, & consummari, vt colligitur ex cap. capellanus de Feria ibi. *Quocumque tempore celebrari posse, eamque esse Romanæ Ecclesiæ consuetudinem.* Et tradit Nauarr. cap. 27. num. 179. Couarru. capit. Alma. 2. p. §. 2. numero 7. Henric. lib. 13. cap. 45. Tolet. lib. 1. capit. 53. numero 3. Sanch. lib. 7. disputat. 8. per totam. & alij apud ipsos, Benedictiones verò minimè possunt fieri, quia pertinent ad Ordinis exercitium, & ad Diuinum officium recitandum. At si coniuges bullam Cruciatam habeant, possent benedici seruata formâ præscriptâ in cap. Alma mater, de Sentent. excommun. in 6.

7 Tertium impedimentum est catechismus, id est instructio, seu professio fidei facta ante ianuam Ecclesiæ super baptizando, seu nomine baptizati: sicuti habetur cap. ante baptismum de consecrat. dist. 4. impeditque matrimonium contrahendum antiquo iure spectato, ex cap. contracto de cognat. spirituali. Et cap. 2. eodem tit. in 6. in illis gradibus, in quibus cognatio spiritualis per baptismum impedit, quia de se est initium spiritualis regenerationis, sicut sponsalia initium sunt matrimonij. Et licet catechismus regulariter baptismum præcedat; atamen id impedimentum præstat, tamen si subsequatur baptismum ob vrgentem aliquam causam domi factum, quia spectatur non quod ex accidenti contingit, sed quod frequentius est, ideoque cap. 2. de cognat. spirituali in 6 dicitur contrahi hoc impedimentum per catechismum, qui baptismum præcedit, id est qui frequenter & in plurimum: vt rectè aduertit Couarru. 2. p. decret. capit. 6. §. 4. numero 11. Henric. lib. 12. capit. 2. numero 1. Sanch. lib. 7. de matr. disputat. 10. num. 7. aduersus Bartholom. de Ledesm. dubitat. 46. de matrim. & Sotum in 4. disputat. 37. quest. unica. artic. 1. ad finem. corp. asserentes non improbabiler ex catechismo baptismum subsequente nullum impedimentum contrahi.

8 Controuersia inter Doctores est, An iure nouo Conc. Trident. sess. 24. cap. 2. de reformat. sublatum sit hoc impedimentum; Plures, grauesque Doctores post Cœcilium scribentes negant. Matienzo lib. 5. recopil. tit. Rub. gloss. 1. n. 148. Anton. Cuchus, lib. 5. instit. maior. tit. 12. n. 17. Lancelot, in instit. Juris Canonici, lib. 2. tit. de triplici cognat. per catechism. Tolet. lib. 7. c. 14. in fin. Palacios dist. 42. q. 3. Barthol. de Ledesm. dub. 46. & alij plures relati à Gutierr. c. 84. num. 6. asserentes ad primam gradum, sicuti cognatio orta ex baptismo hoc impedimentum restrictam esse. Ratio est, quia esto Concilium omnem aliam cognationem spirituales abstulerit præter eam, quæ oritur ex baptismo intelligi debet abstulisse omnem cognationem spirituales dirimentem, secus impedientem tantum, vt colligitur ex principio ipsius c. 2. Correctio namque iuris communis vitanda est quoad fieri possit, cum igitur Concilium non expresserit abstulisse omnem cognationem spirituales tam dirimentem, quam impedientem, intelligi debet solam dirimentem, vtpote præcipuam abstulisse.

9 Carterum communior sententia, quam docet Sanch. lib. 7. disp. 10. n. 12. Gutierr. cap. 84. de matr. n. 6. Basil. Ponce, lib. 6. cap. 11. circa finem. Reginald. lib. 31. numero 190. Rebell. de obligat. iustit. 2. p. lib. 3. q. 18. numero 20. Coninch. disputat. 30. dub. 3. num. 24. Gaspar Hurtado de matr. disp. 25. difficult. 1. num. 4. asserit Concilio Trident. hoc impedimentum sublatam esse, eo quod Concilium dixerit: Impedimentum cognationis spiritualis solum extendi debere ad leuantem baptizatum de sacro fonte, eiusque patrem, & matrem, omnibus inter alias personas huius spiritualis cognationis impedimentis sublati. Ergo tollit impedimentum, quod inter professorem fidei, & inter baptizatum esse poterat. Nam esto impedimentum ortum ex catechismo non sit dirimens, sed impediens, nihilominus vniuersalis negatiua, quæ negat omne aliud impedimentum, de quolibet impedimento cognationis spiritualis intelligi debet; præcipue cum hoc decretum sit Iuris communis, & in fauorem matrimonij, quod latè est interpretandum, tamen antiqui Iuris correctorium.

10 Hinc Sanch. Basil. Ponce, Gutierr. & alij prudenter moment Parochum obligatum esse scribere nomina Patrinorum, qui baptizandum leuarunt de sacro fonte, si forte solum catechismo astiterint id debere exprimere, quia ex vno munere contrahunt impedimentum dirimens, ex alio autem munere nullum impedimentum, vel ad summum impediens.

11 Quartum impedimentum est sponsalia, quæ dum durant constat apud omnes iure naturæ matrimonium contrahendum cum alia impedit; est enim contra fidelitatem & iustitiam rem vni promissam eo inuito alteri tradere. In quo impedimento solus Pontifex ex rationabili causa dispensare potest, non autem Episcopus. Quippe Episcopi lege latâ à Pontifice in cap. ex litteris el. 2. de sponsalibus iubentur vt sponsalia obseruari præcurent. In lege autem Superioris qualis est Pontifex nequit regulariter inferior dispensationem concedere. Præterquam quod sponsalibus est ius tercio acquisitum; in iure autem tercio acquisito non dispensat Episcopus, vt

patet in testamentis, donationibus &c. Atque ita tradit Sotus in 4. d. 37. q. unica art. 1. concl. 2. Henricus lib. 22. de matr. cap. 2. num. 2. Sanch. lib. 1. de matr. disp. 61.

- 12 Quintum est votum simplex non nubendi, Ordineve recipiendi, ingrediendi Religionem, vel castitatem seruandi. Quodlibet enim ex his votis iure naturali, & Diuino matrimonium impedit, vt habetur c. consulu. Cap. veniens. Cap. Rursus. Qui Clerici, vel vouentes. Et capite unico de voto in 6. Et quidem votum non incedit matrimonium, esse impedimentum matrimonio contrahendo; nemini dubium esse potest, vt testatur Henricus lib. 11. cap. 2. num. 1. Sanch. lib. 7. disp. 11. num. 7. Gutierrez. cap. 85. num. 3. Basil. Ponce, lib. 6. cap. 12. numero 1. quia directè opponitur matrimonio. Idem est de Ordine sacro assumendo, vel Religionem ingrediendo, quia sunt status à matrimonio diuersi, quibus assumendis impedimentum præstat matrimonium, vbi tradunt prædicti Doctores. Qui id ipsum asserunt de voto absoluto castitatis, quo corpus vouentis Deo consecratur, nequit ergo alteri tradi. Quinimo esto hæc vota conditionalia sint, vel dilata in tempus futurum, scilicet cum studia fuerint consummata, cum parentes obierint, cum beneficium obtentum fuerit matrimonium impedimentum præstant, vt rectè notauit Sanch. d. disp. 11. n. 7. Basil. dicto c. 12. n. 1. Gutierrez. c. 85. n. 3. Quia esto eorum obligatio perfecta non sit quousque conditio ponatur, vel tempus adueniat, obligant tamen his votis astrictum, ne se incapaces, & inhabilem reddat ad eorum executionem.

Neque prædicta vota desinunt esse matrimonij impedimenta, eo quod vehementibus carnis stimulis vigeatis, vt aduertit ex communi Sanch. dicta disp. 11. n. 12. Gutierrez. c. 85. numero 5. & seqq. Coninch. disputat. 30. dub. 3. numero 27. Basilus Ponce, lib. 6. cap. 12. numero 2. Etenim status Religionis, Ordinis sacri, vel cœlibatus ita est excellens, & perfectus, vt merito ob illum assequendum omnes illas difficultates superare debeas; siquidem Diuinâ gratiâ adiutus id præstare uales, oratione inquam & ieiunio, aliisque pœnitentiæ operibus.

- 13 Quare difficultas in eo versatur, An prædicta vota impedimentum matrimonio præstant, si animum habeas illud non consummandi, sed ante consummationem ad Religionem transeundi? Ratio difficultatis est, quia matrimonij contractus seclusâ consummatione non impedit Religionis ingressum, & consequenter neque Ordinis assumptionem, & cœlibatum, ergo prædicta vota matrimonium cum hac intentione assumptum non impediunt. Atque ita docet Rebell. 2. p. de obligat. iustit. lib. 3. quæst. 17. n. 2. Basil. Ponce, lib. 6. cap. 12. num. 4. & 5.

- 14 Cæterum omnino tenendum existimo prædicta vota impedimentum præstare matrimonio etiam sub ea intentione transeundi ad Religionem contracto. Quippe negari non potest te contrahendo matrimonium in graue periculum conici ab ea intentione religionis desistendi. Ergo saltem ratione periculi talis contractus illicitus est. Quæ ratio procedit, esto is quocum contrahis conscius sit tuæ intentionis, si verò ignarus sit est manifesta deceptio & iniuria. Nam esto culibet à iure concessum sit bimestre ad delibendum de Religionis ingressu post matrimonium contractum, neque vllus ex contrahentibus possit alterum obligare, ne ad Religionem transeat, si Deus inspirauerit, optimè tamen potest obligare, & de facto obligat, ne contractum celebres animo firmo ad Religionem transeundi, quin is animus ei manifestus fiat. Nam dum hunc animum non manifestas, præsumeris animo consummandi matrimonium contrahere; quia is est communis contrahendi modus, ergo si ab hoc contrahendi communi modo desistis contrahentem decipis, qui nullatenus contraheret, si eum animum cognosceret, est igitur iniustitia.

- 15 Grauior dubitatio est, si post aliquod ex prædictis votis emissis virginem deflorasses? Et quidem si id factum est absque promissione coniugij, ipsaque liberè consentit à voti executione non liberaris, quia ea libertas contingere poterat ex eo quod virgini damnum ex iustitia resarciendum factum sit, quodque resarciri nequit votum exequendo: at virgini liberè consentienti nullum tale damnum irrogatur, quia scienti, & volenti nulla sit iniuria. Ergo ex illa defloratione non impeditis votum exequi, vt docet Lessius lib. 2. cap. 10. num. 9. Petr. Nauarr. lib. 2. de restit. cap. 3. numero 423. Thom. Sanch. aliis relatis, lib. 7. disput. 14. num. 11. Gasp. Vazq. de restit. cap. 3. §. 2. dub. 6. numero 21. Basil. Ponce, lib. 6. cap. 12. numero 6.

- 16 Quod si ipsam vi, dolo, aut fraude violasti, etsi tenearis damnum integrè resarciri augendo dotem, vt æquè benè nubat, ac si corrupta non esset, non tamen teneris præcisè ad eam ducendam, vt docuerunt Nauarra supra. Lessius. num. 10. Sanch. num. 12. & consequenter à voti executione non excusaris. Neque his obstat Textus in cap. 1. de adulteriis vbi dicitur, Si quis seduxerit virginem nondum desponsatam, dotabis eam, & habebit uxorem; quia hic Textus intelligendus est post sententiam Iudicis non in foro conscientie, vt rectè Ferd. de Castro. Sum. Mor. Part. V.

Syluest. verbo Luxuria q. 5. Couarruu. 2. p. de sponsalib. cap. 8. §. 8. num. 19.

At si sub promissione coniugij virginem violasti tui voti consciam, nullam contrahis obligationem ducendi illam, sed voto exequendo obligatus, sicut antea existis, quia cum tempore promissionis impeditus esses à matrimonio contrahendo, idque virgo cognouit, cognouit te obligari non potuisse, ac proinde cenenda est gratis suum corpus tibi præstitisse. Secus est si ipsa tui voti ignara extitit, quia eo casu obligaris eam ducere, & votum suspenditur, vt docuit Sanch. lib. 1. disputat. 45. num. 3. Gab. Vazq. de restit. cap. 3. §. 2. dub. 6. num. 20. Basil. Ponce lib. 6. cap. 12. num. 10. obligatio namque iustitiæ superueniens orta ex accepto virginis corpore in tui vsum sub ea conditione ducendi illam, præualet promissioni castitatis, & Religionis Deo factæ; sicuti si post votum elemosynæ præstandæ, alienum furtiperes, deberes prius huic debito satisfacere, quàm voto. Et licet posses damno virgini illato satisfacere dotis augmento, non obinde liberaris ab ea ducenda, quia ex vi contractus non debes pecuniam, sed matrimonium. Et quoties aliquid in specie creditori debetur, illud præstandum est, nec sufficit, si æquiuales concedatur creditore non consentiente. Verùm vt prædictæ obligationi iustitiæ satisfacias, debes dispensationem voti prius petere, quæ necessariò concedenda est.

Quod si nullâ impetraâ dispensatione matrimonium contrahis, peccas contrahendo, vtpotè qui assumis statum promissioni repugnantem, vt dictum est. Matrimonio autem contracto, si votum fuit de non contrahendo matrimonium, alicui videri posset nullam tibi superesse obligationem, sed credo te obligatum esse non petere, quia prædictum votum, vtpotè ex affectu castitatis elicium est de non contrahendo matrimonium simpliciter, & perfectè scilicet de non contrahendo, & consummando, ex quo voto obligaris ad non petendum. At si votum fuit de Ordine sacro assumendo, cessat matrimonio contracto etiam non consummato, cum non possis absque licentia coniugis illud votum exequi, vt definitum est in extrauag. Antiqua de voto. Quod si votum fuerit Religionis assumendæ teneris ante consummationem illud exequi cum possis, nisi fortè virgini deflorata sub promissione coniugij non fuerit ex solo contractu matrimonij plenè satisfactum. Tandem si castitatis fuerit votum, nullatenus petere potes, etsi tenearis reddere; quia quoad eam partem votum seruare potes. Qui autem Prælati in iis votis ante vel post contractum matrimonium dispensare possint latè dixi tract. de voto disp. vlt. punct. 12. & aliis.

§. II.

Expenduntur impedimenta impediencia ex crimine orta.

- 1 Primo loco enumerandus est incestus, & quid sit?
- 2 Antiquo iure ex copula cum consanguineis intra quartum gradum contraheretur, nunc ex copula cum consanguineis intra secundum gradum.
- 3 Copula cum consanguineis sponsa de futuro non est incestus, nisi intra primum gradum.
- 4 Matrimonio nullo existente non datur incestus.
- 5 Incestus habitus cum sanguineis propriis præstat impedimentum ex probabili sententia.
- 6 Supradicta doctrina, & impedimento incestus plures limitationes adhibita examinantur.
- 7 Secundum impedimentum est raptus aliena sponsa.
- 8 Quæ sint pœna iure Ciuili his raptoribus constituta?
- 9 Quæ iure Canonico?
- 10 Quæ iure nouo Tridentini?
- 11 His pœnis à Trident. statutis non est locus, cum raptus contingit occasione explenda libidinis, & non matrimonij contrahendi.
- 12 Nec item est locus si puella raptui consentiat.
- 13 Aliqui censent excusari à prædictis pœnis Concilij raptorem propria sponsa de futuro.
- 14 Verius est oppositum.
- 15 Si dolo falsisve promissis fœmina adducatur, non est raptus pœnis Trident. obnoxius.
- 16 Quibus in locis Conc. Trident. decretum vigeat.
- 17 Tertium impedimentum est uxoricidium, & explicatur.
- 18 Hoc impedimentum etsi Sanch. neget extendi ad uxoricidium. Verius est oppositum.
- 19 Quartum est susceptio propria sobolis de sacro fonte, & explicatur.
- 20 Quintum est mors presbyteralis.
- 21 Sextum pœnitentiæ solemnis.
- 22 Septimum, acceptio fœminæ Deo sacratæ.
- 23 Prædicta impedimenta ex crimine orta vsu, & consuetudine abrogata sunt.

Inter hæc impedimenta enumerandus primo loco est incestus consergens ex copula habita cum consanguineis coniugis

- coniugis; uti habetur *cap. 1. Cap. transmissa, de eo qui cognovit consanguin. uxoris sua.* Et tradunt omnes teste Sanch. *lib. 7. disp. 15. num. 1. Zeuallos in suis communib. opin. quest. 737. initio.*
- ² Antiquo iure impedimentum contrahebatur ex copula cum consanguineis intra quartum gradum, Argum. *cap. non debet de consanguinit. Et affinis. ut pro certo firmat Sanch. d. disp. 15. num. 4. & lib. 9. disp. 27. num. 12. Gutierr. cap. 87. num. 5.* At nouo iuris Trident. *sess. 24. cap. 4.* solum ad consanguineos intra secundum gradum extenditur, ut multis allegatis probat Sanch. & Gutierr. *suprà, referuntque sic sæpè decisum esse à sacra Congregatione.*
- ³ Quando vero confusus matrimonio copulatus non est, sed solum sponsalia de futuro contraxit, incestum non committit nisi copulam habeat cum consanguineis sponse intra primum gradum, eo quod nouo iure Conc. Trident. *dicta sess. 24. cap. 4.* impedimentum publicæ honestatis ex sponsalibus ortum non excedit primum gradum, & consequenter extra illum gradum non constituit incestum, ut probat Sanch. *dicto lib. 7. disp. 15. num. 5. Et seqq. Et lib. 9. disp. 27. n. 6. Gutierr. lib. 1. can. qq. cap. 23. num. 15. & de matr. cap. 87. num. 8.*
- ⁴ Quod si matrimonium nullum extiterit copula cum consanguineis coniugis non erit impedimentum matrimonio contrahendo, tamen si fuerit incestus, nisi ea copula fuerit cum matre, vel filia coniugis, Argum. Textus *in cap. si quis cum matre. 34. quest. 2.* Quo casu etiam ipsa prædictum impedimentum contrahent, si confusa fuerint delicti, sic tradit Sanch. *d. disp. 15. num. 7. Gutierr. cap. 87. n. 9.*
- ⁵ Controuersia autem est, An incestus habitus cum consanguineis propriis impedimentum præter: Qua in re duplex est sententia, & utraque satis probabilis teste Sanchez *lib. 7. disp. 11. à num. 15.* Sed ex his verioremi reputo quæ affirmat esse impedimentum, quamque docet Glossa *in cap. de incestis in fine 35. quest. 3.* per Textum *ibi. Et cap. si quis viduam 32. q. 7. & cap. si duo 35. quest. 6.* & approbatur expressè à lege regia *13. tit. 2. part. 4. ibi: [el vno dellos (scilicet que impideo el contraer el matrimonio) vn' pecado que llaman en latin. incestus que quiere tanto decir como pecado que home face faciendo a la biendas con su parienta, o parientia de su mujer, o de otra con quien hubiese yaçido hasta el quarto grado:] & ibi Gregor. Lopez verbo con su parienta. Cui opinioni credo standum esse maximè in hoc regno Castellæ, cum Iuri Canonico conformis sit. Tamen si contrarium censet Sanch. *lib. 7. disp. 15. num. 13. Zeuallos in suis commun. opin. quest. 737. num. 3. & alij plures apud ipsos.**
- ⁶ Supradictæ doctrinæ de impedimento incestus plures limitationes Doctores adhibent, quas breuiter perstringam. Primò asserunt & rectè requiri necessariò, ut scienter incestus admissus sit, quia ita cauetur *in cap. 1. de eo qui cognouit. consanguineam. Et tradit Sanch. d. disp. 15. à n. 9. Gutierr. d. c. 87. num. 11.* Non tamen est opus, ut incestuosus agnoscat hoc impedimentum sibi appositum esse. Satis enim est, quod agnouerit incestum commississe, ut bene notauit Sanch. *lib. 9. disp. 32. num. 44.* Secundò debet esse incestus voluntarius, non violentè commissus, iuxta Textum *in cap. discretionem. De eo qui cognouit consanguineam: & tradit Sanch. lib. 7. disputat. 15. num. 10. Gutierr. d. capit. 87. num. 14. Basil. Ponce, lib. 6. capit. 13. in fine. Tertio requiritur incestum copulâ consummatum, quare si semen extra vas legitimum fœminæ emissum sit non constituit affinitatem, neque prædictum impedimentum, ut notatur Sanch. *num. 11. & Gutierr. num. 15.* Quartò asserunt Dominic. Sotus, Corduba, Henriq. Viuald. Eman. Saa, *loc. statim referendis* opus esse, ut incestus committatur cum consanguineis coniugis viuents non defunctæ. Nam post mortem coniugis non est, & verba legis præcipue in pœnarum impositione cum proprietate sunt accipienda, & quoad fieri potest restringenda. Sed rectius contrarium docuerunt Sarmiento *lib. 7. select. cap. 10. in princ. Quando in 4. d. 41. disp. unica, proposi. 8. Petr. de Ledesm. de matr. quest. 58. art. 4. dub. 1. Sanch. dicta disp. 15. num. 12. Gutierr. de matr. cap. 87. num. 17. Basil. Ponce, cap. 13. num. 7.* nempe hoc impedimentum contrahi, siue coniugis viuus, siue mortuus fuerit, eo quod Textus de hac materia loquentes solum exigant, ut incestus committatur, qui verè committitur, tamen si coniugis mortua fuerit. Præterquam quod in communi modo loquendi, qui semper spectandus est, consanguineis coniugis dicuntur, esto mortua fuerit coniugis. Ut colligitur ex lege regia *13. tit. 2. part. 4.* idque expressè videtur decisum *in cap. transmissa de eo qui cognouit consanguin. vbi Textus loquitur, Quando uxore defuncta incestus commissus est, ob cuius causam decidit virum debitum petere non posse, bene tamen reddere. Quintò* requirunt alij incestum publicum esse iure, vel factò, aliàs publicè non erit incestuosus à matrimonio impediendus. Sed contrarium optimè docuit Glossa *in cap. qui dormierit, verbo neutram 32. quest. 7. Alphons. à Castro lib. 2. de lege pœnalis: §. rursus. Gutierr. lib. 1. canon. qq. c. 23. n. 8. & de matr. c. 87. n. 18. & 19. Sanch. lib. 7. disp. 15. num. 13. & 14.* Rarò namque impedimentum hoc contraheretur, si incestus publicus futurus*
- esset, neque Textus hanc publicitatem exposulauit. Neque inde fit ipsum incestuosum non esse impeditum à matrimonio publicè, & secretò contrahendo, nam ob impedimentum occultum impediri optimè potest iure quidem, & lege, non Iudicis officio.
- ⁷ Secundum impedimentum matrimonio contrahendo est raptus alienæ sponse, *Cap. statutum. 27. quest. 2.* Ponimus raptum propriè esse, cum libidinis causâ alia persona siue nupta, siue innupta vi aut dolo abducitur de vno loco in alium, non ratione commodioris vsus, sed violentiæ inferendæ, ut rectè Sanch. *lib. 7. disp. 12. n. 21.*
- ⁸ Variæ pœnæ iure ciuili sunt his raptoribus statutæ, ut constat ex *leg. vn. Cod. de raptu virginum*, vbi raptores capite plectuntur, eorumque bona personæ raptæ addicuntur. Debet tamen persona rapta esse honestæ vitæ, quando raptus committitur, aliàs non subicitur his pœnis, sed aliis arbitrio Iudicis, ut habetur in dicta lege iuncta Glossa, *verbo virginum. Et leg. regia 3. tit. 20. part. 7.* Item requiritur, ut nihil ante de matrimonio actum fuerit. Quippe sponsalibus contractis raptus reputari non debet, ut expressè cauetur in *cap. penult. de Raptorib.*
- ⁹ Iure Canonico statutum est, ut raptor alienæ sponse publicè pœnitentiâ mulctetur, & impedimentum sit non dirimens, sed impediens matrimonium cum quolibet contrahendum, *cap. statutum 27. q. 2.* Qui enim alienum matrimonium perturbare ausus est, meritò priuatur proprio. Dixi alienæ sponse. Si enim fœmina desponsata non esset, imò si non esset per verba de præsentibus, non contrahit raptor prædictum impedimentum, quia sponsa de futuro in rebus odiosis non venit nomine sponse intelligenda, ut rectè notauit Sanch. *lib. 7. disp. 12. n. 45.* vbi requirit ad hoc impedimentum, ut vir renitatur raptui suæ sponse, nam si ipse consensum præberet, cessabit impedimentum, cum in eius fauorem latum sit. Quod si dissentiente viro sponsa raptui consentiat, impedimentum contrahit non solum raptor, sed rapta, ita ut dissoluto eo matrimonio nequeant licitè aliud inire, iuxta *cap. statutum*, quia sit perfecta iniuria matrimonio, & viro in cuius fauorem impedimentum statuitur.
- ¹⁰ Nouo iure Conc. Trident. *sess. 24. cap. 6.* raptor cuiuscunque mulieris, ac omnes illi qui consilium, auxilium, vel fauorem ei præbuerint ipso iure excommunicantur, & perpetuâ infamiâ percelluntur, omniumque dignitatum incapaces redduntur, & si Clerici fuerint à proprio gradu decidunt, obligaturque raptor siue raptam duxerit, siue non, dotare. Quæ pœnæ Iudicis sententiam exposulant, exceptâ pœnâ excommunicationis, quæ ipso iure incurritur teste Sanch. alios referente, *lib. 7. disp. 13. n. 1.* Neque raptor ab iis liberatur, esto raptam ducat, ut notauit Sanch. *suprà, & Lessius lib. 4. cap. 3. num. 69. Gutierr. cap. 86. num. 26.* Decernit præterea Sancta Synodus inter raptorem, & raptam quandiu ipsa in potestate raptoris manserit nullum posse consistere matrimonium. Ex quibus verbis, ut docent omnes eo in casu est impedimentum dirimens. Quod si rapta à raptore separata, & in loco tuto, & libero constituta cum in virum habere consenserit, raptor in uxorem habeat.
- ¹¹ Aliqui Doctores, ut Ioann. Vela *de pœnis delictor. cap. 29. §. sed ego. Alphons. à Veracruz in append. ad specul. coniugale, vbi de raptu pag. 81. §. hic considerandum. Eman. Saa, verbo Matrimonium num. 9.* referens decisum esse à sacra Congregatione, restantur prædictas omnes pœnas, & inhabilitatem ad matrimonium contrahere raptorem, esto non animo contrahendi matrimonium, sed explendæ libidinis fœminam raperit, quia Concilium generaliter, & indistinctè loquitur. Sed rectius Salcedo *pract. cap. 78. in fine. Rodrig. 1. com. sum. cap. 2. 13. num. 7. Vega, 2. tom. cap. 234. notab. 1. casu 157. Coninch. disp. 3. dub. 4. in fine. Paul. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. part. 4. cap. 13. in fine. Thom. Sanch. lib. 7. disp. 13. num. 3. Gutierr. cap. 86. num. 8. Lessius lib. 4. cap. 3. num. 64.* asserunt prædictas pœnas solum incurriere raptorem qui animo contrahendi matrimonium fœminam raperit. Tam quia hoc decretum est pœnale, & correctorium iuris communis, *cap. fin. de raptorib.* ergo restringendum est. Item quia Concil. Tridentinum in prædicto decreto matrimonij libertatem fauere intendit, ideoque irritum reddit attentatum ex raptu, ut hac irritatione coerceret raptores videntes suum sine m. consequi non posse. Non igitur extendendum est ad raptorem ex causâ libidinis.
- ¹² Deinde his pœnis non est locus, si puella raptui consentiat, tamen si parentes eius renitantur, quia hoc decretum Concilij in fauorem matrimonij larum est, cuius libertati parentum repugnantia non obest, ideoque illius non meminit Concilium, sed solum puellæ consensus, ut constat ex illis verbis. *Quod si rapta à raptore separata, & in loco tuto, &c.* Et licet Iure Ciuili repugnantibus parentibus raptus committatur puniendus. At præsentibus decreto Concilij non quilibet raptus animo contrahendi matrimonium dissentiente puellâ vindicatur, ut aliis relatis docuit Sanchez *lib. 7. disp. 13. num. 13. & 14. Coninch. disput. 31. dub. 4.*

in fine. Paul. Layman. d. cap. 13. num. 4. tamen contrarium immerito sentiat Gutier. capit. 86. numero 17. Henric. lib. 12. c. 14. num. 4.

13 Præterea Henric. lib. 12. de matrim. c. 14. num. 4. & 5. & Lessius lib. 4. cap. 3. num. 70. affirmant excusari à prædictis pœnis Concilij raptorem propriæ sponsæ de futuro, quia in cap. penult. de raptorib. hoc delictum à rapta excusatur, & apertius videtur definitum à Gelasio c. lex illa. 36. q. 1. ubi raptum dicitur esse commissum, ubi puella de cuius nuptiis antea nihil actum fuerat videbatur abducta, quasi diceret raptum non esse, quando de nuptiis antea esset actum.

14 Nihilominus longè probabilius, & omnino dicendum existimo cum Sanch. dicta disp. 13. num. 15. Gutier. c. 86. n. 22. incurrere raptorem in pœnis hoc Concilij decreto contentas, si sponsam de futuro renitentem abducatur, eo quòd libertas matrimonij offenditur, cum vi abducatur, ut contrahat: fauèctque Textus in cap. penult. de raptorib. Neque Gelasio contrarium decidit, sed solum dixit videri adductam, quoties antea de nuptiis actum non esset, id est quoties antea de nuptiis præsentibus, non futuris actum non esset, seu quoties nuptiæ antea celebratæ non essent, ut explicat ibi Glossa: secus esset, si parentibus renitentibus ipsa sponsa de futuro libens abducatur, nam eo casu non est raptus his pœnis subiectus.

15 Præterea notant Sanch. aliis relatis lib. 7. disp. 12. num. 32. & disp. 13. n. 11. & 12. Gutier. c. 86. de matr. n. 14. & 15. si dolo, falsisve promissis fœmina abducatur, non esse raptum Conc. Tridentini pœnis obnoxium, quia non est violentia, quæ ad proprium raptum requiritur. Neque obest eam abductionem pœnis latis in leg. vn. Cod. de Raptu virginum, puniri ut raptum, quia id cauetur expressè in ea lege. Cum ergo in Tridentino id expressum non sit, non debet eius dispositio, quæ pœnalis est, & correctoria ad raptum improprium extendi.

16 Tandem est notandum decretum Conc. Trident. solum habere locum illis in locis, in quibus receptum est; alias standum erit antiquo iuri c. fin. de Raptorib. Deinde non extendi ad raptorem fœminas, quia ius non præsumit viro violentiam inferendam esse; quod si aliquando inferatur, eà durante matrimonium consistere non poterit, secus eà cessante, tamen extra potestatem raptoris non fuerit vir constitutus; & iuxta hæc explicandus est Gutier. d. c. 86. in fine.

17 Tertium impedimentum est vxoricidium non quidem animo inuendi aliud matrimonium: tunc enim est impedimentum dirimens, sed factum ob odium, vindictam, vel quia deprehensa est in adulterio. Nam licet leges ciuiles vxoricidium ob eam causam non puniant, lex vero Canonica omnibus illis vxorem interficientibus hæc pœnam constituit, ut constat ex capite interfectoribus. Capite admonere. Capite quicumque. 33. q. 2. secus esset si autoritate Iudicis conuicta, & condemnata interficeretur, ut colligitur ex dicto cap. quicumque, ibi: Quicumque vxorem absque lege, vel sine causa, & contra probationem interfecerit, &c. Quasi diceret, qui lege positæ, & probatione factâ interficit, non incurrit impedimentum. Atque ita tradit Sanch. aliis relatis lib. 7. disp. 6. a n. 2. Gutier. c. 88. a n. 2. Basil. lib. 6. cap. 14. num. 2.

18 Hoc impedimentum negat Thom. Sanchez lib. 7. de matr. disp. 16. n. 6. extendi ad viricidium, eo quòd in prædictis Textibus nulla huius delicti facta sit mentio, sed tantum de vxoricidio, neque est eadem ratio, nam viricidium rarò contingit; quia vxores timidæ sunt, vxoricidium verò frequentius ob virorum audaciam, ad quam reprimendam hoc impedimentum est constitutum. Sed rectius contrarium docuit Gutier. cap. 88. num. 4. Basil. Ponce lib. 6. c. 14. Rebell. de obligat. instit. 2. p. lib. 3. q. 18. §. de vxoricidio. Canisius, cap. 1. de Diuortis, & alij plures relati à Sanch. ipsèque probabile reputat. Nam esso in prædictis capitibus nulla de viricidio mentio facta sit, ratio tamen decidendi, & apponendi prædictum impedimentum eodem modo, imò efficacius procedit in viricidio, quam in vxoricidio. Etenim in cap. admonere, 33. q. 2. ubi hoc impedimentum statuitur vxoricidio, hæc ratio subiungitur, occidisti vxorem tuam, partem corporis tui legitimo matrimonio sociatam, filios tuos orphanos fecisti. Quæ æquè in vxore, ac in viro procedit. Præterea id videtur expressè decisum in cap. 1. de Diuortis, ubi mulier quæ marito infidias tendit, ipsèque se defendendo alium occidit priuatur spe coniugij, fauèctque cap. si qua mulier, 31. q. 1. Cap. nihil iniquus. Cap. indignatur. 32. q. 3.

19 Quartum impediens est susceptio propriæ sobolis de sacro fonte, animo causandi diuortium debitum coniugi negando, iuxta Textum in cap. De eo 30. q. 1. ibi Si prauaricator coniugij superuixerit acerrimâ pœnitentiâ mulctetur, & sine spe coniugij remaneat. Meritò namque priuatur coniugio in perpetuum qui impedimentum voluit apponere ei quod habebat. Quod impedimentum Doctores extendunt si proprium filium baptizet, aut illius sit in baptismo Patris animo infidians matrimonio, quia est eadem ratio. Ex quo fit deficiente eo animo nullum esse impedimentum, quia non censetur coniugij prauaricator. Vnde si necessitate urgente pater filium suum baptizet nullam cognationem spirituales Ferd. de Castro. Sum. Mor. Part. V.

cum coniuge contrahit, ac proinde nec priuatur potestate petendi debitum, neque à matrimonio impeditur, ut constat ex cap. ad limina 30. q. 1. imò si absque vlla necessitate, si ex ignorantia facti, aut iuris fiat hæc pœna non afficitur, quia hæc pœna priuationis petendi debitum malitiam exigit, ut colligitur ex cap. si vir de cognat. spirituali. Et ibi Abbas, Nauarr. cap. 16. n. 34. Probabilitate tamen non videtur carere, etiam in hoc casu non esse priuatum coniugem potestate debitum exigendi, ut plures dquent relati à Syluestro, verbo matrimonium. 8. q. 7. Et inclinatur Suar. t. 3. in 3. p. q. 67. art. 8. in comment. Quia cap. si vir. solum de redditione debiti mentio nem fecit dicens, vnus alteri debitum non subtrahat, non de petitione. Imò cap. de eo 30. q. 1. affirmant, si vterque coniug ad delictum concurrerunt, velintque simul habitare non esse separandos, ergo possent debitum petere, quando enim vterque priuatus est potestate exigendi, ab Ecclesia quoad thorum separatur.

Quintum impedimentum est mors presbyteralis, id est mors Sacerdotis, constat ex cap. 2. de pœnit. & remissionib. ibi: Qui presbyterum occiderit conuictus vsque ad vltimum vitæ suæ tempus militia cingulo careat, & absque spe coniugij maneat. Etenim Sacerdos ex officio matrimonio assistit, ergo eum interficiens debet eo priuari. Debet tamen delictum esse in iudicio probatum, ut indicant illa verba Textus conuictus, & notant Hostiens. Antonin. & Abbas ibi. Et licet aliqui dicant sufficere in foro pœnitentiæ conuictum esse, hoc minus probabile est, quia in illo foro nulla est propria conuictio, ut rectè dixit Sanch. lib. 7. disput. 6. num. 9. cum ibi non sint alij testes, neque alius accusator præter ipsummet pœnitentem.

Sextum est pœnitentia solemnis, quæ inter impedimenta impediens orta ex crimine enumeratur; non quia ipsa sit crimen, sed quia ex crimine procedit, seu propter ipsum imponitur priuatur matrimonio contrahendo, dum durat. Cap. de his. c. fin. 33. q. 2. Ratio: quia non decent nuptiæ, quæ secum lætitiâ afferunt, eum qui luctui, & pœnitentiæ attritus est.

Septimum, & vltimum est acceptio fœminæ Deo sacratæ, quando scienter aliquis sanctimoniam ducere præsumit constat ex cap. hi ergo. 2. q. 1. Ratio: quia iniuriam irrogauit Christo eius sponso, idèque debet coniugio in perpetuum priuari.

Supereft dicendum, an hæc impedimenta ex crimine orta quatenus omni matrimonio in perpetuum priuant, consuetudine sint abrogata? Negant Rebell. lib. 3. de impedim. q. 18. in fine. Toletus inclinatur lib. 7. cap. 19. Sed rectius Nauarr. c. 22. num. 75. & 87. Henric. lib. 12. c. 2. n. 1. in comment. Lessius lib. 4. c. 3. num. 68. in 2. edit. Thom. Sanch. lib. 7. disp. 17. numero 8. alios referens. Basil. Ponce, lib. 7. c. 14. in fine. Coninch. disp. 30. dub. 3. numero 25. Gasp. Hurtado disputat. 25. difficul. 1. n. 6. Paul. Layman lib. 5. sum. tract. 10. 4. p. cap. 15. in fine. asserunt consuetudine hæc impedimenta sublata esse, siquidem videntibus, nec contradicentibus Prælati plures aliquo ex his impedimentis ligati contrahunt matrimonium nullâ dispensatione petita, adeo ut Nau. dicat se non meminisse alicuius qui prædictam dispensationem postulauerit. Quod si aliquis ob maiorem securitatem eam dispensationem velit habere ad Episcopum recurrat, qui spectato iure antiquo, quod in hac parte immutatum non est eam concedere potest, teste Nauarr. lib. 4. cons. 9. num. 5. de consanguin. Paul. Laym. d. c. 15. in fine. Sanch. & Lessio supra.

PUNCTVM III.

Quæ sint impedimenta dirimentia, & quam obligationem inducant?

- 1 Statuuntur impedimenta dirimentia.
- 2 Mortale peccatum aduersus illam virtutem, in cuius honorem statuitur impedimentum, committit contrahens aliquo impedimento ligatus.
- 3 Vltra prædictum peccatum committitur sacrilegium aduersus Sacramentum matrimonij.
- 4 Excusaris à prædicto peccato, si metu contrahas absque animo consummandi.
- 5 Quando copula habita ab iis qui matrimonio impediti sunt, contineat malitiam distinctam à fornicatione.

Impedimenta dirimentia matrimonium etiam spectato nouo Conc. Trident. iure ad hos versus reduci possunt.

- Error, conditio, votum, cognatio crimen:
- Cultus disparitas, Vis. Ordo, ligamen, honestas:
- Si sis affinis, si forè coire nequibus:
- Si Parochi, & dupl. desit presensia testis:
- Raptave sit mulier, nec parti reddita tua.
- Hæc socianda vetant, connubia facta retractant.

Certum est apud omnes te graue peccatum commissurum, si aliquo ex his impedimentis ligatus velis matrimonium

contrahere, opponis enim te graui Ecclesie legi. Dubi um autem est quod peccatum committas? Et quidem te committere peccatum aduersus illam virtutem in cuius honorem impedimentum apponitur manifestum est. Cum autem impedimenta non vnam, sed plures virtutes spectent, non vnum peccatum specie, sed diuersum committis. V. g. impedimentum erroris, conditionis, raptus, vis, statuitur in obseruationem iustitie, ne scilicet contrahens ignarus predictorum impedimentorum decipiatur. Quare si aliquo ex his impedimentis tentas aliquem inducere ad matrimonium iniustitie peccatum committis. Ad idem est si matrimonio ligatus tentares cum alia contrahere iniustus esses, non solum contrahenti quem decipis, sed coniugi, cui obligatus existis; eandem iniustitiam committis, si absque Parochi, vel testium presentia attentas contrahere, quia contractus absque hac solemnitate prohibetur, ne iniustitia fiat coniugi eam defendendo. Quod si ligatus crimine contrahis iustitiam vindictiam laedis, in cuius honorem impedimentum hoc oppositum est. Aduersus pietatem delinquis, si impedimento affinitatis, vel consanguinitatis ligatus contrahas. Tandem sacrilegium committis, si cum impedimento voti, vel disparitate cultus vis matrimonium inire, quia in obseruationem Religionis hanc impedimentum statuuntur.

3 Solum est dubium, An vltra predictum peccatum committas aliud peccatum sacrilegij aduersus Sacramentum matrimonij. Negat Sanch. lib. 7. disp. 5. n. 1. Gaspar Hurtado disp. 12. difficult. 3. n. 11. eo quod stante impedimento non apponatur materia, nec forma Sacramenti, cui iniuria irroganda esset. Sed rectius contrarium censuit Petr. de Ledem. de matr. q. 50. art. 1. difficult. 3. post secundam conclusionem. Paul. Laym. lib. 5. sum. tract. 10. p. 4. c. 1. in fine. Coninch. disp. 30. dub. 2. concl. 4. eo quod sic contrahentes abutantur nomine, & ritibus Sacramenti matrimonij ad simulandum suam nequitiam, quod Sacramento matrimonij iniustus est. Neque obest sic contrahentes agnoscere matrimonium subsistere non posse, carereque animo contrahendi. Satis enim est ad peccatum sacrilegij, quod simulare susceptionem intendant. Quod si dicas, quae simulatione est, cum nulla sit materia, & forma Sacramenti; hanc namque est contractus validus, qui stante impedimento dirimente cessat. Respondeo simulationem consistere in eo quod apparenter materiam, & formam matrimonij apponis, intendisque videri matrimonium contrahere, cum tamen de facto non contrahas.

4 Verum si vi vel metu coactus contrahas absque animo consummandi ab omni peccato excusaris, quia cessat simulatio, omnibus enim constat matrimonium nullum esse, lexque Ecclesiastica, vel Diuina impedimentum indicens, etsi persistat quoad irritationem matrimonij, at cessat quoad obligationem abstinendi ab eo contractu nullo, vt recte docuerunt Sanch. lib. 7. disp. 5. a num. 4. & seqq. Coninch. disp. 30. dub. 2. concl. 2. Paul. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. part. 4. c. 1. in fine. Basil. Ponce, lib. 4. c. 1. 6. n. 3. Gaspar Hurtado disp. 12. difficult. 3. n. 12. Quippe non est animus Legislatoris astringere ad suae legis obseruationem interueniente ita graui damno. Quod verum habet etiam si impedimentum sit iuris naturalis. Nam esto in eo impedimento non possit Legislator dispensare, vt matrimonium consistat, bene tamen vt exteriùs repraesentetur, in eaturque contractus inlar matrimonij contracti.

5 Copula verò habita ab iis qui matrimonio impediti sunt non semper habet malitiam aliam à fornicatione distinctam, sed solum quando contractus matrimonij prohibetur precipue ob indecentiam, quae in ea copula reperitur. Hac enim ratione copula inter affines, & consanguineos vltra fornicationem habet incestus malitiam, quia contractus matrimonij inter has personas prohibitus, non tam ob contractum, quam ob ipsam copulam prohibetur. Et idem est de copula habita ab iis qui disparis cultus sunt, vel voto castitatis ligati existunt. Secus verò dicendum est de copula habita ab iis, qui impedimento conditionis seruilis, criminis, vel raptus ligati existunt: quia hic matrimonij contractus non ob indecentiam copulae, sed in fauorem personae liberae, vel in pernam dilecti commissi interdicitur. Atque ita docent Sanch. lib. 7. disp. 5. num. 7. Coninch. disp. 30. dub. 2. concl. 2. n. 2. 1. Gaspar Hurtado disp. 12. difficult. 3. num. 14.

PUNCTVM IV.

Qualiter error personae impedimentum praestet matrimonio contrahendo?

- 1 Error persona iure natura matrimonium dirimit.
- 2 Error qualitatis, qui sit causa contractus ex plurimum sententia dirimit.
- 3 Verius est oppositum.
- 4 Satisfit fundamentis oppositis.
- 5 Duplex limitatio praedicta sententia opponitur.

Matrimonium in quo error personae committitur iure naturae nullum est, quia deficit consensus necessarid requisitus. Si enim credens esse Mariam quacum contrahis, tibi Catharina supponatur, matrimonium non subsistit; quia in Catharinam non consentis. Neque obest, quod baptizans, confirmans, vngens, & consecrans Petrum, quem esse Ioannem credidi, vel vendens triticum Petro, quem Franciscum esse putavi, Baptismus, absolutio, consecratio, & venditio subsistant, quia in iis non spectatur haec vel illa persona determinata, sed quae praesens fuerit, parum enim refert Baptismo, Confirmationi, aliiue Sacramentis sit haec, vel illa persona, cui ministrantur, ideoque intentio Ministri non ad singularem personam pura Petrum, vel Franciscum refertur, sed ad eam quae praesens est. Et idem est in venditione, in qua solum aequalitas inter rem venditam, & pretium attenditur, non autem persona, cui venditio fit. At in matrimonio utpote quod indiuiduum vitae consuetudinem inter coniuges retinet, maxime interest sit haec, vel illa persona, praecipue cum persona quae traditur intret in formale obiectum Sacramenti. Atque ita tradit D. Thom. in 4. d. 30. quae. 1. art. 2. Sanch. plures referens, lib. 7. disp. 18. num. 12. Suar. in 3. p. t. 3. disp. 1. 3. sect. 4. ad finem. Gutierr. cap. 89. de matr. n. 1. Coninch. disputatio. 31. dubit. 1. numero 9. Paul. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. p. 4. capit. 2. in princ. Gaspar Hurtado. disputat. 13. difficult. 1.

Verum si error sit circa qualitatem, qui tamen sit causa matrimonij, aliàs non contrahendi. Graues Doctores, Praeposit. scilicet, in cap. vlt. de coniugio leproso. in fine. Ioann. Methimna de resit. q. 33. paulo post princ. Euerardus cogitandum reliquit in sua centuria legali, loco à matrimonio spirituali ad carnale, numero 2. censent in foro conscientiae inualidum esse id matrimonium, secus in foro externo. Mouentur, quia contractus, cui error causam praebet vel iure naturae est irritus, vel ope iudicis venit irritandus. At matrimonium semel validum nequit irritari. Ergo affirmare debemus esse ipso iure irritum. Et confirmari potest exemplo elemosynae. quae ex errore qualitatis redditur nulla. Si enim Francisco eo quod pauperem existimabas elemosynam tribuas nulla est donatio, si ipse diues sit, & tamen est error qualitatis. Ergo etiam nulla erit traditio tui corporis Mariae facta: eo quod putatis virginem esse, & diuitem, aliique qualitibus ornatam, cum tamen his omnibus careat.

Ceterum omnino tenendum est ex praedicto errore, etsi causa fuerit, vt matrimonium contraheretur, aliàs non contrahendum matrimonium non reddi irritum: eo quod non impedit consensum substantialiter requisitum; hic enim consistit in traditione tui corporis huic personae, quae traditio non impeditur, tamen deceptus sis, credens esse nobilem, diuitem, aliique dotibus ornatam, quia praedictae qualitates te incitarunt ad traditionem faciendam, sed non fuerunt materia, vel obiectum illius. Adde si ob errore qualitatis, qui fuit causa contractus matrimonij redderetur irritum, passim matrimonia nulla fierent, & facta dissoluerentur, quod grauissimis damnis, & inconuenientibus esset obnoxium. Asserendum igitur est ob solum errorem qualitatis non reddi matrimonium irritum. Atque ita docent Glossa in leg. à Diuo Pio 58. verbo actionem ff. de Ritu nuptiarum. Couarru. 4. decret. 2. punct. capit. 3. §. 7. numero 3. & lib. 1. variar. resolut. capit. 5. numero 1. Molina, tract. 2. de instit. disputat. 352. §. illud est obseruandum. Gregor. de Valencia, 2. 2. disputat. 5. quae. 20. punct. 4. §. 2. Sanchez lib. 7. disputat. 18. numero 18. Gutierr. cap. 89. n. 3. Paul. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. part. 4. cap. 2. n. 2. Coninch. disp. 31. dub. 1. concl. 2. n. 12. & alij passim.

Neque rationes praecedenti allatae alicuius momenti sunt. Ad primam respondeo ex errore qualitatis irritari contractus ope iudicis, qui irritationem suscipere possunt. At cum matrimonium semel validum hanc irritationem suscipere non possit, & ex alia parte esset grauissimum inconueniens, si ob praedictum errorem ipso iure irritaretur, Ecclesia noluit ex hac causa matrimonium irritare. Quod si vrgeas, sicut Ecclesia irritauit matrimonium metu graui contractum, sic irritare poterat contractum ex errore, cum vtrumque aequè inuoluntarium causet? Respondeo esse latum discrimen, nam metus iniustus facile probatur, non sic dolus, ideoque expediens fuit irritare matrimonium ex metu, sed non ex dolo, ne plura matrimonia dubia essent, & omnia licibus inuoluerentur. Ad confirmationem concedo nullam esse donationem illius elemosynae, quia error commissus est non in qualitate, sed in substantia, ad substantiam enim, & obiectum elemosynae pertinet vera paupertas non ficta, & simulata, est enim elemosyna miseriae alienae subleuatio. Non ergo subleuari potest à miseria qui miseriam non habet. Secus contingit in matrimonio, cuius substantia, & essentia in traditione corporis pro corpore ad coniugalem vsum consistit, quae certe non viciatur, tamen adit error aliorum qualitatum, quia non ob ipsas est traditio, etsi ipsae ad traditionem excitent.

5 Prædictam doctrinam dupliciter temperant Doctores, Primò ne procedat in eo qui expressam voluntatem habet non contrahendi, nisi qualitate existente. Nam tunc nullum erit matrimonium deficiente ea qualitate, non ex errore qualitatis, sed ex defectu substantialis consensus, qui sub conditione appositus est, ut rectè Sanch. *disp. 18. num. 2.* Gutierr. *cap. 89. num. 6.* Layman. *tract. 10. part. 4. cap. 2. num. 2.* Coninch. *disp. 31. dub. 1. à num. 12.* & alij. Secundò temperant prædicti Doctores, ne procedat, si error qualitatis infert errorem personæ. Quod contingit, quando qualitatum narratio eò tendit, ut persona aliàs ignota cognoscatur, qualitatèque narratæ non communes sunt, sed singulares indiuiduationem personæ denotantes. V. g. si te fingeres filium Petri primogenitum, cum tamen non sis, quia ea non est qualitas communis, sed singularis personam indicans; eaque de causa error in ea qualitate non est error qualitatis tantum, sed error personæ. Secus est si te diuitem, vel nobilem fingeres; quia sunt qualitates communes non personæ indiuiduationem indicantes, ut latius explicat Sanch. *d. disp. 18. à num. 25.* Coninch. *d. dub. 1. à n. 14.*

PUNCTUM V.

De impedimento conditionis seruilis.

§. I.

Qualiter conditio seruilis matrimonium impediat.

- 1 Si liber cum ancilla contrahat ignorans seruitutis, est nullum matrimonium, & quare.
- 2 Hæc irritatio ex iure gentium prouenit secundum probabilem sententiam.
- 3 Verius est solo iure Ecclesiastico matrimonium impedire.
- 4 Quod verum est, at si ancilla breui tempore esset libertatem consequutura, esto contra sentiat Sanch.
- 5 Valet matrimonium, si libertas concessa est pro aliquo determinato tempore.
- 6 Liber coniux propriâ autoritate, detectâ seruitute recedere potest, si scandalum absit.
- 7 Onus probandi seruillem conditionem aliqui censent libero incumbere. Verius est hanc obligationem ancilla inesse.
- 8 Si liber conscius est seruitutis, nulla est matrimonij irritatio.
- 9 Error seruitutis vera, & propria, non autem adscriptitia, & originaria irritat matrimonium.

1 CERTUM est, si liber cum ancilla contrahat, vel libera cum seruo ignorans conditionem seruillem, matrimonium irritum reddi ex Textu expresso in *cap. 2. 3.* & *ult. de coniugio seruorum. Cap. si quis ingenuus. 29. quæst. 2.* Et *leg. regia 11. tit. 2. par. 4.* Ratio huius prohibitionis, & irritationis duplex est. Primam tradit D. Thom. communiter receptus in *4. dist. 36. quæst. unica, art. 1.* quia expedit æqualitatem seruari in matrimonij contractu, nisi ipsi contrahentes inæqualitati cedant. At liber cum ancilla contrahens, vel libera cum seruo ignorans seruitutem, nequit esse in contractu æqualitas, siquidem liber plenam, & liberam sui corporis potestatem concedit seruo, quam tamen seruus libero non concedit; siquidem ratione seruitutis impeditur, ne sæpè debitum coniugi volenti reddat, ne eius obsequiis assistat, ne proliis educationi incumbat; eo quòd in domo Domini cogitur assistere, ibique occupatur, in terras remotas mittitur, imò venditur. Secunda ratio huius prohibitionis sumitur ex prædicta ratione. Cum enim hic error sit ita grauis, & enormis etiam si qualitatis sit, æquum fuit, ut Ecclesia matrimonium ex prædicto errore irritaret, tametsi ex errore aliarum qualitatum validum relinqueret.

2 Dubitant autem Doctores, An hæc irritatio ex iure naturali proueniat, an tantum ex iure Ecclesiastico; Satis probabile est errorem conditionis seruilis matrimonium saltem iure gentium irritare, eo quòd sit error in statu bonis matrimonij maximè repugnante; quippè aduersatur mutux cohabitationi, cum debeat seruus in domo domini habitare, & possit in partes remotas mitti. Contradicit bono fidei, cum non possit pro libito reddere debitum, sed cum vacauerit, dominique obsequiis satisfecerit. Præterea obstat bono proliis, siquidem eam alere nequit, cum omnia Domino acquirat, neque Christianè educare, cum non sit in eius potestate. Quæ omnia non æquè militent in errore aliarum qualitatum. Nam esto leprosus, morbo contagioso infectus, relegatus, bannitus nequeant liberè vsui matrimonij, eiusque obsequiis vacare: at id per accidens contingit: in seruo autem per se, utpotè qui statum habet prædictis bonis repugnantem. Ergo mirum non

est, quod error aliarum qualitatum non reddat matrimonium irritum, error verò conditionis seruilis ex se illud irritum reddat. Sic docent Syluest. *verbo matrimonium 6. q. 1. Angles in flor. 4. sent. 1. p. super dist. 36. q. de errore seruilis conditionis, art. 1. dub. 1. inclinat Layman. lib. 5. sum. tract. 10. part. 4. cap. 2. n. 3. vers. Porro.*

3 Sed longè probabilius est solo iure Ecclesiastico conditionem seruillem ignoratam à libero impedimentum esse dirimens matrimonij contrahendi, ut pluribus relatis firmat Sanch. *lib. 7. de matr. disp. 19. num. 16.* Gutierr. *cap. 90. num. 1.* Coninch. *disp. 31. dub. 2. conclus. 1.* & alij communiter. Ratio est, quia si ex iure naturali irritum matrimonium esset, ea irritatio deberat prouenire, eo quòd seruus bonus matrimonij obstaret, vel ex deceptione, & iniuriâ libero coniugi factâ. Ex priori capite irritatio esse non potest, alias siue ignorata seruitus, siue cognita esset, redderet matrimonium irritum, neque inter seruos subsistere matrimonium posset, quod nullatenus dicendum. Ex deceptione autem, & iniuria libero est coniugi facta non irritatur iure naturæ matrimonium, sed solum Ecclesiastico; quia illa deceptio non est facta in substantia contractus, sed in illius qualitate: substantia namque contractus consistit in mutua corporum traditione ad vsum coniugalem: hæc enim in contractu serui cum libero reperitur, & licet traditio serui non sit ita plena, & expedita, sicuti traditio liberi, non obinde essentia matrimonij destruitur, etenim matrimonij essentia solum requirit, ut coniux alteri coniugi obligetur debitum reddere, quoties legitimè impeditus non fuerit. Fundamentum verò *num. præcedenti* adductum solum probat conuenientius fuisse, ut ex errore seruitutis matrimonium ab Ecclesia irritaretur, quam ex errore aliarum qualitatum, non tamen probat iure naturæ, vel gentium irritari. Quippe esse qualitatem impediendam matrimonij bona per modum status, vel ex accidenti non potest ex se diuersum impedimentum constituere, cum sit solum accidentaliter differentia intra terminos erroris qualitatis contenta.

4 Temperat Thom. Sanch. *lib. 7. disput. 19. num. 4.* cui consentit Coninch. *disput. 31. dub. 2. num. 26.* prædictam doctrinam, ne procedat in contractu liberi cum ancilla, cui libertas iura breue tempus, scilicet sex menses promissa à Domino sit: eo quòd videantur cessare rationes, ob quas Ecclesia matrimonium liberi cum ancilla irritum reddidit, & moraliter loquendo reputari debet matrimonium cum libera contractum; siquidem libertatem ita breui tempore consequutura est. Quod enim parum distat, nihil distare videtur. Sed contrarium probabilius censuit Gutierr. *cap. 90. num. 6.* Et Basil. Ponce, *lib. 7. cap. 43. num. 1.* eo quòd Textus absolute irritauerint matrimonium liberi cum ancilla ignoratâ seruitute, ob deceptionem, quam liber patitur, & inuoluntarium quod in tali contractu habere præsumitur, quæ rationes in prædicto casu procedunt; siquidem absolute est contractus liberi cum ancilla seruitute ignoratâ. Ideoque liber est deceptus, & præsumi iure potest inuoluntarius esse.

5 Illud verò certum esse debet, si contrahas cum ea, cui libertas concessa est pro aliquo determinato tempore validum esse matrimonium, ut rectè docuit Thom. Sanch. *lib. 7. disp. 19. num. 3.* Gutierr. *cap. 90. num. 3.* aduersus Sotum, Ledesim. Vegam, & alios, quia absolute cum libera contrahis. Præterquam quòd libertas pro quocunque tempore concessa perpetua est. *leg. libertas 31. alias 32. iuncta leg. ideo statim sequenti, ff. de manum. testamento.* Ex quo à fortiori constat valere matrimonium, si cum libera contractum sit, quia non seruitus præterita, sed præsens impedit matrimonij valorem, uti ex communi tradit Couarruu. *4. decret. 2. part. cap. 3. §. 7. num. 1.* Thom. Sanch. *lib. 7. disputat. 9. num. 10.* Gutierr. *cap. 90. num. 19.*

6 Ad eò certum est matrimonium liberi cum ancilla ignoratâ seruitute nullum esse, ut liber coniux detectâ propriâ autoritate recedere possit, si scandalum absit; quia cum matrimonium nullam vim habeat, nullo vinculo potest à recessu impedi. Regulariter autem, si matrimonium publicè contractum sit, de eòque constet, scandalum erit, si absque iudicio Ecclesiæ separatio fiat, ut aliis relatis docuit Sanch. *lib. 7. disputat. 19. numero 7.* Gutierr. *capit. 90. numero 11.* Basilus *lib. 7. cap. 43. in fine.* Quinimò non solum liber, sed seruus recedere potest etiam renuente libero; quia tam ex parte serui, quàm liberi contractus nullus fuit, nisi fortè ex tali contractu, & deceptione factâ damnum aliquod libero illatum sit, cui seruus satisfacere nequeat aliter quàm matrimonium ratificando.

7 Sed cui incumbat onus probandi conditionem seruillem cognitam esse, vel ignoratam, ut matrimonium inter seruum, & liberum validum, vel irritum declareretur? non conueniunt Doctores. Nam Henriq. *lib. 11. de matr. cap. 10. numero 5.* credit liberum obligatum esse probare ignorantiam conditionis seruilis, aliàs præsumendum esse scienter contraxisse. Mouetur ex Textu in *cap. fin. de coniugio seruorum.* ibi. *Mandamus quatenus si constiterit quòd miles ignoranter contraxit cum ancilla, Ergo ipsi militi comperit ignorantiam probare, siqui-*

dem quousque constet de eius ignorantia tuetur ancilla in possessione matrimonij. Adde alleganti ignorantiam profundamento suæ intentionis incumbit onus eam probandi, vt pluribus comprobatur Mascard. *de probat. volum. 2. concl. 279. num. 39.*

8 Nihilominus contraria sententia affirmans hanc obligationem probationis competere ancillæ cum libero contrahenti longè verior est, prout docuit Hostiens. *in d. cap. fin. verbo constituitur.* Et ibi Ioann. Andr. *num. 3. Abbas num. 6. Cardinal. in princ. in 1. opposit. Anton. de Butrio num. 6. Alexand. de Neuo, num. 5. Et Præposit. quos refert, & sequitur Sanch. lib. 7. disput. 19. num. 8. Gutierr. cap. 90. num. 14.* Etenim cum iure ipso irritum sit matrimonium liberi cum ancilla ob inæqualitatem contrahentium, hanc inæqualitatem allegans, habet suam intentionem de nullitate matrimonij in ipsa lege fundatam, à qua remoueri nequit, nisi probetur liberetè, & cum scientia illius inæqualitatis contraxisse. Ergo non ipsi, sed ancillæ valorem matrimonij procuranti competit onus probandi. Præterea scientia alieni facti nunquam præsumitur, sed potius ignorantia. *Reg. præsumitur ignorantia, de Regul. Iuris in 6. & leg. verius, ff. de probationib.* Et pluribus exornat Mascard. *concl. 1214. num. 50.* Cum igitur præsumptio ignorantie conditionis seruilis ster pro libero ancillæ competet scientiæ probatio, nisi fortè tempore contractus esset eo in loco coniugis seruitus communiter nota. Nam eo casu præsumitur liber scientiam seruitutis habuisse, quia semper quis est præsumendus scientiam habere illorum, quæ communiter nota sunt, vt decidit Textus *in cap. 1. de postul. pralator. Cap. quod dictis, dist. 16.* Et notauit Gutierr. *dicto cap. 90. num. 17.* Neque his obstat Textus *in cap. fin. de coniugio seruorum.* Nam ibi solum dicitur dissoluendum esse coniugium, si constiterit militem ignoranter contraxisse. Ex eo autem quòd ancilla scientiam suæ conditionis non probauerit, censendum est constare. Neque semper alleganti ignorantiam incumbit onus probandi, sed solum quando hæc ignorantia non præsumitur, vt ex ipso Mascardo colligitur.

9 Sæpius in hoc §. repetiui, ignoratâ seruitute. Nam si matrimonium à libero cum ancilla contrahatur conscio conditionis seruilis, matrimonium vtique subsistit, quia hæc irritatio ob deceptionem libero factam, & inuoluntarium consensum præsumptum inducta est, vt definitur *in cap. 2. de coniugio seruor. Et cap. si quis liber. 29. quest. 2. Et cap. si quis ingenuus, eadem causa, c. 9. Et leg. regia, tit. 2. Et leg. 1. tit. 5. part. 4.* Et tradit alios referens Sanch. *lib. 7. disput. 19. num. 13. Gutierr. cap. 90. num. 23.* vbi aduertunt prædictis iuribus derogatum esse, *leg. cum ancillis, Cod. de incestu nuptiar.* decidente inualidum esse matrimonium inter seruum, & libeum; quia id solum intelligendum est ignoratâ seruitute, secus illâ detectâ. Quinimò nullum peccatum videtur liber committere ex eo quod ancillam ducat in vxorem, quia nullibi prohibetur, tamen si irregularis censeatur. Argum. Textus *in cap. si quis viduam dist. 34. ibi: Si quis viduam, aut eiectam receperit, aut meretricem, aut ancillam, non potest esse Presbyter, aut Diaconus, aut ex eorum numero qui ministerio sacro deseruiunt, eo quòd vilis, aut infamis reputatur, sicuti docet Sanch. dicta disputat. 19. numero 14. Gutierr. dict. cap. 90. numero 24. c. 25.*

10 Ad extremum aduerte errorem seruitutis veræ, & propriæ matrimonij impedimentum esse, non autem improprie, qualis est adscriptitia, & originaria. Quippe sunt aliqui qui vocantur serui adscriptitij, quia in perpetuum adscripti sunt glebæ, seu agro colendo in commodum dominorum nihil ex cultura sibi deducentes, præter necessaria ad vitæ sustentationem, quorum filij originarij serui appellantur. Cum his ergo si contrahas ignoratâ eorum seruitute matrimonium tenet, quia hi etsi cum seruis similitudinem habeant, verè serui non sunt, sed liberi; ideoque à legitimis actibus non repelluntur, vt tradunt communiter Doctores *in cap. 2. de coniugio seruorum.* teste Sanch. *lib. 7. disput. 19. Gutierr. c. 90. n. 10. Paul. Laym. lib. 5. sum. tract. 10. p. 4. c. 2. in fine. Coninch. disp. 31. dub. 2. initio.*

§. II.

Qualiter serui inuitis Dominis matrimonium contrahere possint?

- 1 Conueniens fuit hac matrimonia seruorum non irritare.
- 2 Peccat mortaliter Dominus matrimonia seruorum impedire.
- 3 Potest Dominus non obstante quod seruus de matrimonio contrahendo tractauerit, eum in partes remotas vendere, nisi fortè ex licentia Domini sponsalia contraxerit.
- 4 Satisfit obiectioni.
- 5 Matrimonio contracto æquè Dominus occupare seruum potest,

ac si coniugatus non esset.

- 6 Aliqui censent in partes remotas vendi posse.
- 7 Verius est peccare Dominum, si absque urgenti causa eam faciat venditionem.
- 8 Vir renuente vxore nequit se in seruum vendere.

ET si Ecclesia potuerit irritare matrimonia seruorum absque dominorum consensu celebrata, sicuti potuit irritare eorum in religione professionem, *cap. qui vero, 16. quest. 1. De facto tamen nunquam credimus irritasse, vt colligitur ex cap. omnibus, 29. quest. 2. & cap. 1. de coniugio seruorum.* Etenim cum matrimonium sit à natura concessum, tum ad propagationem generis humani, tum in remedium concupiscentiæ, conueniens maximè fuit, ne vlli hominum statui interdicteretur, maximè cum matrimonium impedimento non sit, quin seruus suas operas in Domini vtilitatem impendat.

Ex quo fit peccare mortaliter dominum, & ab Ecclesia coëndendum qui seruum suum à matrimonio contrahendo impediret, vel ob eam causam durè tractaret, quia offendit seruum in iis quæ illi natura concessit, vt ex omnium sententia tradit Sanch. *lib. 7. disput. 21. à num. 5. Gutierr. c. 92. à n. 1. Basil. Ponce, lib. 7. c. 42. n. 3. Coninch. disp. 31. dub. 2. conc. 3. & alii communiter.*

Difficultas autem est, An possit Dominus sciens seruum, tractare de matrimonio ineundo vendere in partes remotas quo matrimonium impediatur, & se indemnem seruet? Et quidem si sponsalia seruus nondum contraxit, certum esse debet posse à domino vendi, quia tunc vtitur iure suo, & licet inde matrimonium impediatur, id per accidens est, nec domino imputandum, vt rectè Sanch. *lib. 7. disput. 21. num. 9. Gutierr. cap. 92. num. 6. Coninch. disp. 31. dub. 2. num. 32.* At si sponsalia contracta sunt, censet Sanch. & Gutierr. non posse seruum à domino vendi in eas partes, vbi coniux eum sequi commodè non posset, quia læderet ius coniugi acquisitum. Sed hoc verum esse credo, quando ex voluntate domini, eiusque licentia sponsalia contracta essent, quia eo casu censendus est Dominus tacitè promississe matrimonium non impediri quantum commodè possit, ac proinde nisi graui necessitate premeretur, non posset seruum in eas partes remotas vendere. At si absque licentia domini sponsalia contracta sunt, verius censo absque vilo peccato posse dominum vendere seruum in remotas partes, tamen inde matrimonium impediendum sit, tum in pœnam quòd eo inconsulto sponsalia contraxerit; tum quia suo iure vtitur, cui sponsalia derogare non potuerunt. Sponsa namque ius non acquisiuit ad matrimonium serui, nisi quatenus seruus se illi tradere poterat. At seruus nequit se illi tradere iura sui domini diminuens. Argum. *cap. 1. de coniugio seruorum.* Et tradit expressè Nauarr. *cap. 22. num. 34. Coninch. disp. 31. dub. 2. n. 37.*

Neque his obstat, quod Iudex Ecclesiasticus interpellatus à seruo possit impedire venditionem prædictam, si absque urgenti domini necessitate fiat. Tum quia ad hunc effectum sufficit quod sit probabile non posse dominum sic seruum vendere, & sit opinio matrimonio fauens. Tum quia præsumere Iudex Ecclesiasticus potest iniquo animo eam fieri venditionem solum ob matrimonium impediendum, si æquè commodè eo in loco vendi seruus potest. Tum denique quia regulariter ex charitate obligatur dominus, ne matrimonium seruo maximè commodum indirectè impediatur, cum sua non interest.

Matrimonio autem contracto siue ex voluntate domini, siue eo non consentiente, æquè dominus potest occupare seruum, ac si coniugatus non esset, vt expressè definitur *in cap. 1. de coniugio seruorum, ibi: Debita tamen & consueti seruitia non minus (quam antea) debent propriis dominis exhibere, & tradunt expressè Nauarr. cap. 22. num. 34. Saa, verbo Matrimonium. §. impedimentum dirimentia, num. 1. Henriq. lib. 11. cap. 10. num. 4. Coninch. disp. 31. dub. 2. n. 35.* Ratio est, quia ex matrimonio solum seruus se coniugi obligauit ad coniugalem vsum, quatenus possit absque præiudicio domini cuius est; aliàs matrimonium cederet in graue domini præiudicium. Ex quo fit posse dominum seruum mittere in partes longinquas causa alicuius negocij quod sua interest expediendi. Si enim potest liber homo lucri captandi causâ diu ab vxore abesse, tamen eius continentia periclitetur, cur non poterit seruus ob vtilitatem domini, cui astrictus est, abesse ab vxore? potest vtique. Seclusâ tamen vtilitate graui, seu necessitate nequit dominus diu impedire seruum, ne vxori accedat; quia saltem id esset contra charitatem, imò contra iustitiam, cum moderatum coniugij vsum permittere debeat.

An verò possit in partes remotas vendi, vbi eum commodè coniux sequi non potest, variant Doctores. Nam Coninch. *disp. 31. dub. 2. num. 37. conclus. 5.* credit posse absque iniustitia vendi, eo quòd per matrimonium ius domini non diminuat, vt ex *num. præcedenti* constat, peccare tamen contra charitatem, si absque rationabili causa in eas partes remotas vendat, liqui

siquidem lex charitatis quemlibet obligat sui proximi damnum vitare, cum commodè possit. At graue damnum seruus coniugatus patitur in ea venditione; siquidem vsu matrimonij perpetuo priuatur.

7 Cæterum Glossa in cap. 1. de coniugio seruorum, verbo *sanctia*. Innocent. ibi num. unico. Syluest. verbo *seruitus* quest. 7. Petrus de Ledesma. quest. 52. art. 2. dub. 1. post solut. ad 5. Sanch. lib. 7. disp. 22. à num. 8. & seqq. Basil. Ponce, lib. 7. cap. 42. à num. 5. & alij probabilius existimant non solum contra charitatem, sed etiam contra iustitiam peccare dominum, si absque vrgenti causa, qualis esset vitare proprium damnum graue, seruum in remotas partes venderet, vbi commodè coniux alter ferui cum non posset, siquidem hac via matrimonij vsu directè impediret, quod concedendum non est, aliàs potestas contrahendi matrimonium, quam seruus habet inutilis, & frustranea esset, si posset à domino illius vsus omnino impediri. Neque obstat aliquo modo ius domini in seruum ex matrimonio diminui, quia id mirum non est, cum matrimonium iure naturali seruo concessum sit, & seruitus iure gentium introducta. Debet ergo hæc naturali coniugij iuri cedere. Consulto dixi, nisi causa vrgens prædicta venditionis adesset; etenim si seruus minaretur mortem domino, aut eam eius bona furriperet, neq; alià viâ huic malo commodè succurrere dominus possit, nisi seruum in eas remotas partes vendendo, posset vtique, tamen ex eius consensu matrimonium esset contractum; quia tunc ea venditio potius seruo quàm domino imputanda est, cum seruus illius fuerit causa, dominus autem ius habet se defendendi, indemnemque seruandi, vt docuit Palacios in 4. dist. 30. disp. vn. dub. 5. Sanch. d. disp. 22. n. 10.

Nunquam tamen existimo concedendum esse, quod sentit Sanch. lib. 7. disp. 23. num. 2. posse virum reuente vxore in seruum vendi. Nam esto ipse caput vxoris sit, & domus gubernationem habeat, non tamen habet sui corporis potestatem, sed mulier, ac proinde non potest ita se alteri tradere, vt hanc potestatem vxoris diminueat; diminueret vtique, si se seruituti addicere posset; siquidem ea stante nequiret vxor pro libito eius corpore vti, sicuti antea, decisumque expressè lege regia finit. 5. part. 4. ibi: [Si per ventura el marido se tornase seruo à sabiendas por auer raçon de se partir de su mujer, no debe valer, ni se departira el casamiento, antes lo puede fa mujer demandar, y sacarlo aunde la serui duntre si quisiera. Y esto es porque a derecho aele porque naçe en de muy gran deshonra a ella, y a sus hijos si los hubiere.] Et tradit ibi Gregor. Lopez. Gutierr. cap. 91. in fine num. 18. & seqq. Neque contrarium probat Textus in cap. perlatum est 29. quest. 2. ibi enim ingenui venditio neque approbatur, neque reprobatur, sed solum definitur vxorem non esse redigendam in seruitutem. Præterea mirum non est, quod illa venditio valida fuerit, cum sit facta dissoluto matrimonio per diuortium, vt notauit Basil. Ponce, lib. 7. c. 44. in fine.

§. III.

Quibus in euentibus seruus matrimonium contrahendo libertatem consequatur?

- 1 Libertatem consequitur, si dominus in coniugem accipiat.
- 2 Secundo, si dominus seruum, vel ancillam in matrimonium collocet cum persona libera ignara seruitutis.
- 3 Ancilla libertatem obtinet, si eius dominus eam nuptui tradat dotale instrumentum consciens, & an hac dispositio extendatur ad seruum?
- 4 Illis in euentibus, in quibus seruus libertatem consequitur, valet matrimonium ex valde probabili sententia.
- 5 Verius est maxime in Hispania inualidum esse.
- 6 Fit sacris fundamentis oppositis.

1 Primò libertatem seruus consequitur, si Dominus in coniugem accipiat. Nam esto Couarruu. in 4. decret. 2. part. cap. 3. §. 7. num. 1. Palacios in 4. dist. 30. disput. vnica post medium. Molina Iesuita disp. 39. §. sextus est. Henriq. lib. 11. cap. 10. num. 4. Saa, verbo *Matrimonium*, vbi de impedimentis diuortii. num. 1. Sanch. lib. 7. disp. 20. num. 11. Gutierr. cap. 91. num. 13. censent solo iure regio Castellæ statuto in leg. 1. tit. 13. part. 4. & leg. 5. tit. 22. eadem part. 4. id verum esse non autem iure communi, cum nullibi habeatur, longè verius existimo cum Greg. Lopez ibi, Gab. Vazq. 3. part. disp. 81. cap. 8. num. 41. Basil. Ponce, lib. 7. cap. 44. num. 3. Gaspar Hurtado, disp. 14. difficult. 4. & alij non solum iure regio Castellæ, sed iure ipso naturali hanc libertatem consequi iure etiam communi, cum nihil in oppositum decisum sit. Etenim eo ipso, quo Dominus ancillam suam in matrimonium ducit sociam sui efficit, illique suam dignitatem communicat, ac tandem potestatem concedit, vt vna caro efficiantur, vt notatur est Authent. de consulib. §. si autem collat. 4. Et leg. mulieribus, Cod. de Dignitatibus. Et lege regia 9. tit. 2. part. 2. Ergo ex vi matrimonij destruitur seruitus, & ingenuitas communicatur, eaque

de causa lex regia 1. notanter dixit. [Ca tan grã fuerça ha el matrimonio que luego que es fecho es la madre porende libre y los hijos legítimos.] Matrimonio inquam concedit hanc efficaciam reddendi seruum liberam, non autem vlli legi. Neque his obest, quod Agar vocetur ancilla postquam illam duxerit Abrahamus, Gen. 16. 21. Et ad Galat. 4. quia sic appellatur, eo quod ante matrimonium fuerit, & post matrimonium non fuerit ad domus gubernationem assumpta, sed in illius ministracione vt antea permaneret, tamen si libertatem fuerit consecuta. Quod verò Aristotel. 1. Polit. cap. 1. refert apud plures nationes vxores ancillas appellari, solum indicat gentes illas barbaras esse, vel vxores tanquam ancillas ministrare, non quia reuè ancilla essent.

Hinc rectè infert Basil. Ponce, lib. 7. cap. 44. numero 5. matrimonio eam vim & efficaciam esse, vt quoties ingenuus seruo copularetur cum liberum redderet, nisi ius patrono prius questum impediret, quo æquum non est eo reuente priuari; nisi forte in pœnam alicuius delicti commisi.

Secundò, si Dominus seruum, vel ancillam in matrimonium collocaret cum persona libera ignara seruitutis, neque eam detegeret, eo ipso seruus, vel ancilla libertatem consequeretur, nullâ Iudicis sententiâ requisitâ, vt expressè habetur in authent. ad hæc. Cod. de latina libert. ibi: Qui suam ancillam credenti tradidit in matrimonium tanquam liberam, sine concesserit dotale instrumentum, aut sciens eam duci tacuit ex studio dominum etiam amittit, eaque ad ingenuitatem rapitur. Quæ desumpta est ex Authent. de nuptiis §. si verò. vers. hoc autem decernimus, collat. 4. ibi, Non erit iustum, tale non constare matrimonium, sed tacitam libertatem sequi sine virum, sine ancillam, cum tale à domino sit. Consentit lex regia 5. tit. 22. part. 4. ibi: [cañando se seruo alguno con mujer libre sabiendo lo su señor, e non lo contradiciendo façese el seruo libro porende, e que eso mismo seria si cañase la serua con hombre libre.] subintelligitur quando liber ignarus fuit seruitutis, vt explicat lex regia 5. tit. 5. eadem part. 4. Et tradit Couarruu. 4. decret. 2. part. cap. 3. §. 7. num. 1. Quinimò ex eo solum, quod Dominus sciuerit matrimonium à seruo cum libero seruitutis ignaro contrahi, & seruitutem non manifestauerit seruus libertatem consequitur, vt videtur definitum in dicta Authent. & in leg. regia 1. & 5. tit. 5. part. 4. & leg. 5. tit. 22. eadem part. Et licet spectato iure communi requiratur dolus ad hanc pœnam amissionis serui inducendam, vt constat ex illis verbis Authent. tacuerit studio, & tradit ibi Glossa, & Bald. At spectato iure nostro regio, verius est dolum necessarium non esse, sed eo ipso quo seruerit matrimonium contrahi, & tacuerit, seruus ad ingenuitatem rapitur, vt colligitur ex dictis legibus regijs, & notauit Gutierr. cap. 91. de matrim. numero 8. Præterquam quod semper dolus in hac tacurnitate præsumi debet.

Tertiò ancilla libertatem obtinet, si eius Dominus eam nuptui tradat dotale instrumentum consciens, esto tradat homini libero scienti seruitutem vt colligitur ex leg. vnica Cod. de latina libertate. Nam esto ibi nihil de scientia seruitutis dicatur, subintelligendum est, vt aliquid speciale hæc lex statueret vltra hoc quod in Authent. sequenti, Ad hæc, est statutum, vt aduertit Abbas in c. illud n. 11. de præsumptionib. Mol. Iesuita t. 1. tract. 2. disp. 39. §. septimus est. Sanch. lib. 7. disput. 20. num. 9. Gutierr. c. 91. num. 10. An autem hæc dispositio extendatur ad seruum, si eius patronus donationem propter nuptias seu dotem constituat? Negat Sanch. eo quod in dicta lege vnica solus ancillæ mentio facta sit. Quod si vellet ad seruum extendi id explicaret, sicuti fecit in Authent. ad hæc Cod. de latina libert. Rectius tamen censuerunt Abbas, & Gutierr. locis allegatis, affirmantes dispositionem ad seruum extendi debere, eo quod sit eadem ratio. Etenim cum dotis constitutio sit propria homini liberi, eo ipso quod Dominus suæ ancillæ, vel seruo præstat censetur liberum facere. Quod vero in dicta lege de sola ancilla fiat mentio, est gratia frequentioris vsus; frequentius enim dotale instrumentum feminis conficitur non viris. Ex eo autem quod alter præsentente Domino ancillæ dotalia instrumenta conficiat, nullatenus censenda est ancilla manumissa, quia Textus solum de domicilio conficiente instrumenta dotalia loquitur. Non igitur ad permissionem extendi debet, vt rectè aduertunt Sanch. & Gutierr. loc. cit.

Gravis tamen est questio, An illis in euentibus, in quibus seruus libertatem consequitur matrimonio contracto, matrimonium validum sit? Et procedit difficultas de matrimonio contracto serui cum libero seruitutis ignaro. Qua in re Glossa in cap. fin. de coniugio seruorum, & alij plures, quos refert, & sequitur Sanch. lib. 7. disputat. 20. num. 14. affirmatiuam partem tuerent. Tum quia expressè approbatur in Authent. de nuptiis, collat. 4. ibi. Non erit iustum tale non constare matrimonium. Tum quia in Iure Canonico sola coniugia serui cum libero seruitutis ignaro irritantur, at præfens coniugium dici non potest esse serui cum libero, cum eo facto desinat esse seruus, & liber fiat: tum denique quia prædicta seruitus bonis

matrimonij non obest, quæ est ratio ob quam matrimonium liberi cum seruo irritatur.

5 Cæterum in præmissa specie inualidum esse matrimonium maximè in Hispania verius censeo cum Covarruu. 4. decret. 2. p. c. 7. num. 1. Gregor. Lopez leg. 1. tit. 5. p. 4. Gutierr. c. 91. n. 16. eo quod expressè in dicta leg. 1. sic declaratum sit ibi. [Emaquer que dize de suso que el seruo se torna libre, porque ve o sabe su seror que se casa, è lo encubre, contodo esto no vale el casamiento, por que ella no lo sabia que era seruo quando caso con el: fueras ende si despues lo consintiese por palabra o por fecho, &c.] Ratio autem ea est, quia Ius Canonicum absolutè matrimonium serui cum libero seruitutis ignaro irritum fecit ob defectum voluntarij, quem liber habere censetur. At huiusmodi matrimonium verè contractum est à libero cum seruo, quia seruus ut libertatem consequatur debet prius contrahere. Ergo contractus stante seruitute formaliter sit; siquidem præcedere debet libertatis consecutionem. Et confirmo, nullus est Textus Canonici Iuris, quo hoc matrimonium validum esse declaratur, ut ex præcedenti constare potest. Deficiente autem Iure canonico recurrendum est ad Ius Ciuile cõmune iuxta c. 1. & 2. de noui operis nuntiat. At in Hispania ius commune ciuile est ius regium non autem ius ciuile Romanorum, illudque in decisionibus causarum seruandum est, uti probat Didac. Perez in 3. q. 3. proœmiali in ordin. regal. vers. his tamen non obstantibus.

6 Neque fundamenta contraria vrgent. Ad primum ex Authent. de nuptiis respondeo ad summum probare ubi ius commune Romanorum obseruatur matrimonium validum esse, secus ubi illius leges vim obligandi non habent. Secundò respondeo eius decisionem aduersus ius Canonicum nullam vim habere posse maximè in nullitate, vel valore Sacramenti matrimonij declarando, cum hæc causa sit spiritualis. Ius autem Canonicum (ut probatum est) comprehendit sub decisione sua generali irritante matrimonium serui cum libero hunc casum. Ergo iuri ciuili non est datum contrarium definire. Tertio nego in illa Authent. decisum esse matrimonium valere, sed iustum esse ut valeat, subintelligitur, si ipsi postmodum consenserint, ut explicat lex regia relata, & indicant illa verba tacitam libertatem sequi; prius enim seruus libertatem consequitur, & eâ obtentâ iustum est matrimonium constare, cum nullum iam subsit impedimentum. Ad secundum nego prædictum coniugium non esse serui cum libero, est utique, tamen libertatem consequatur statim. Ad tertium, admitto prædictum coniugium bonis matrimonij non obstat, nego tamen inde inferri validum esse. Non enim coniugia serui cum libero seruitutis ignaro irritantur ex eo quod bonis matrimonij aliquo modo obstat, aliàs irritari deberent, esto liber conscius esset seruitutis, sed irritatur ob deceptionem libero factant, & inuoluntarium illius consensum; hæc autem deceptio, & inuoluntarium consensus in præfenti casu adest, siquidem contrahit cum seruo, quem liberum esse credit, neque præsumi potest contracturus, si veritatem agnosceret. Quod si obiciat hinc inferri libertatem non esse concessam in matrimonij fauorem; siquidem matrimonium non subsistit? Negandum est quia ad illum effectum sufficit quod matrimonium absque vllò impedimento conditionis seruilis statim subsistere possit, si coniuges velint. Adde non solum in fauorem matrimonij, sed in pœnam delicti à Domino serui commissi hæc libertas conceditur.

§. IV.

An filij conditionem patris, vel matris sequantur?

- 1 Quoad statum libertatis, vel seruitutis non patris, sed matris conditionem sequuntur.
- 2 Procedit conclusio etiam si quis filium, vel filiam ex sua ancilla habuerit.
- 3 Debet tamen mater, ut filius hanc seruitutem induat tempore conceptionis, prægnationis, & partus seruituti esse obnoxia.
- 4 Quoad nobilitatem, aliisque honores filius non solum legitimus, sed naturalis patrem sequitur.

1 Quoad statum libertatis, vel seruitutis certum est filios non patris conditionem, sed matris sequi, ita ut si mater libera sit, liberi sint filij, tamen eorum pater seruus existat. Econtra verò si mater seruituti subiecta est filij inde nati serui efficiuntur, esto pater libertatem habeat, sicuti deciditur in §. penult. instit. de iure personarum. §. sed & si quis, instit. de ingenuis leg. partum. Cod. de rei vindicat. Cap. fin. de seruis non ordinand. Rationem tradit D. Thom. communiter receptus in 4. 39. q. unica art. 4. in corp. eo quod seruitus quæ fit potius corpus quam animam afficiens, at corpus potius à matre quam à patre procedit, cum in eius utero formetur, coaugmentetur, & coalescat. Si tamen alicubi contrarium consuetudine intro-

ductum sit, illi standum est. Quippe seruitus iuris est humani, ac proinde ex iure humano, quod constituit consuetudo variari potest, ut apertè colligitur ex cap. licet de coniugio seruorum. Et tradit Molin. tract. 2. disp. 3. ad finem. Sanch. plures referens lib. 7. disp. 24. num. 9. Gutierr. c. 93. n. 8.

Procedit conclusio etiam si quis filium, vel filiam ex sua ancilla habuerit, eo ipso seruus ipsius efficitur, ut probat lex secunda. Cod. si mancipium ita fuerit alienatum, iuncta Glossa ibi, verbo filium, & notauit Sanch. dicta disp. 24. num. 6. Gutierr. c. 93. num. 6. Item procedit, siue filij ex legitimo matrimonio nascantur, siue non, quia Textus relati nullam in hac parte exceptionem faciunt, uti constat ex leg. & seruorum, vers. ingenuis sum. ff. de statu hominum. Et tradit Sanch. supra num. 8. Gutierr. num. 7.

3 Ut autem filius prædictam conditionem maternæ seruitutis induat, opus est, ut tempore conceptionis, prægnationis, & partus mater seruituti subiecta sit. Nam si aliquo ex his temporibus libera exiterit, etsi alius obnoxia seruituti fuerit, filius liber est censendus, ut constat ex §. sed & si quis instit. de ingenuis; & manumiss. Et tradit Gloss. in c. fin. verbo deteriorum, 32. q. 4. Molina dicta disp. 3. ad finem. Sanch. à num. 10. Gutierr. num. 9.

4 Verum si de nobilitate, aliisque honoribus loquamur, filius legitimus patris conditionem sequitur, ut expressè deciditur in leg. cum legitime. ff. de statu hominum, & leg. regia 3. tit. 2. l. p. 2. leg. 1. tit. 11. p. 7. Quinimò eandem conditionem sequitur filius naturalis, tamen ex concubina domi non retenta natus sit uti nostro iure regio decisum est in dicta l. 1. tit. 11. p. 7. Neque his obest Textus in lege regia 3. tit. 15. p. 4. excludens filium naturalem à patris, & aui honoribus, quia ut rectè tradit Azedo leg. 10. n. 51. tit. 8. lib. 5. noua collect. Rojas de suffessionib. ab incestato. cap. 15. Gutierr. cap. 93. num. 2. & alij, hæc lex regia 3. loquitur de filiis naturalibus non quibuscunque, sed ex damnato coitu natis: Si ergo nec patri succedunt; neque eius nobilitatem, & honorem participant. Secus verò qui propriè naturales sunt, qui ex testamento integrè succedere patri possunt, ut habetur l. 11. tit. 1. p. 6. & l. 10. Tauri; & ab intestato succedunt in duabus vnciis iuxta leg. 8. tit. 1. 3. part. 6. & consequenter parentis nobilitatem, & honores participare possunt.

PUNCTUM VI.

Qualiter votum, & Ordo matrimonium dirimant?

- 1 *Votum simplex castitatis non est impedimentum dirimens, nisi fuerit emissum in Societate Iesu post biennium.*
- 2 *Votum solenne emissum in professione Religionis, & susceptione Ordinis impedimentum est dirimens.*
- 3 *Graues Doctores censent votum emissum in Religione iure nature matrimonium dirimere.*
- 4 *Vera sententia est non iure natura, sed solo iure Ecclesiastico.*
- 5 *Ordo impedimentum præstat iure Ecclesiastico matrimonio contrahendo.*
- 6 *Qualiter autem Ordo obliget, & an susceptus ex metu, vel ante pubertatem matrimonium impediat? remissuè respondetur.*

1 Constat apud omnes votum simplex castitatis non esse impedimentum dirimens matrimonio contrahendo, uti definitum est in cap. consuluit. Cap. rursus. Qui clerici, vel vouentes. Cap. unico de voto in 6. Ab hac doctrina ex cipitur votum castitatis, simul cum aliis duobus paupertatis, & obedientiæ emissum in Societate Iesu post biennium, quod etsi simplex sit, efficaciam habet dirimendi matrimonium, ut constat ex bulla edita à Gregorio XIII. quæ incipit Ascendente Domino.

2 *Votum autem solenne quale est emissum in Religionis professione, & in susceptione Ordinis sacri impedimentum dirimens est matrimonij contrahendi, ut constat ex cap. meminimus, & ex d. cap. Rursus. & cap. fin. Qui clerici, vel vouentes. & ex dicto cap. unic. de voto in 6. & ex Conc. Trident. sess. 24. can. 9.* Neque de hac doctrina est inter Catholicos vlla controuersia.

3 Solum dubitant quo iure votum castitatis maximè in Religionis professione emissum præstet impedimentum dirimens matrimonio contrahendo? Graues Doctores, Durand. in 4. d. 28. quæst. 1. in fine corp. Dominic. Sotus lib. 7. de iustit. quæst. 2. art. 5. vers. sed interrogas? Petr. de Soto lect. 5. de matrimon. sub finem. Covarruu. 2. part. de sponsal. capite 7. §. 4. & alij censent iure nature matrimonium dirimere, eo quod voto castitatis, paupertatis, & obedientiæ verum Religiosum constituentibus tradatur Religiosus Religioni obsequendæ. At res vni tradita nequit alteri tradi, ergo nequit Religiosus se coniugi tradere matrimonium contrahendo.

4 Ceterum communis, veraque sententia docet non iure natura, sed solum iure Ecclesiastico votum in professione Religionis, & à fortiori in Ordine sacro emissum matrimonium dirimere, sicuti multis comprobatur Sanch. lib. 7. disput. 26. à num. 1. Coniuch. disput. 31. dub. 6. num. 67. & seqq. Vazq. 1. 2. disput. 165. Basil. Ponce, lib. 7. cap. 22. num. 4. Galpar Hurtado disput. 15. difficult. unica. Paul. Layman. lib. 1. summ. tract. 10. part. 4. cap. 3. num. 1. Ratio à posteriore sumitur, quia matrimonium simul cum professione Religionis coherere potest, ut manifestè constat in eo qui ex licentia coniugis, vel diuortio legitimo facto Religionem proficitur. Signum ergo est nec professionem ex se dirimere coniugium, neque coniugium professionem. A priori verò ea est ratio, quia esto Religiosus voto continentie se Religioni tradat, ea traditio solum est vt à Religione gubernetur, & dirigatur in propriæ perfectionis consecutione iuxta Regulas ipsius Religionis. At prædicto fini non obstat coniugium secluso illius viu, vt coniungitur exemplo Beatissimæ Virginis, & plurium coniugatorum, qui Religionem professi sunt, ergo iure naturæ professio Religionis matrimonium dirimere non potest. Restat ergo, vt solum iure Ecclesiastico hanc vim, & efficaciam habeat. Præterea votum esse simplex vel solemne solo iure Ecclesiastico inductum est, vt probauimus latè tract. 15. de voto. disp. 1. & tract. 16. de statu Religioso ex definitione Bonifac. VIII. in cap. vn. de voto in 6. & ex Gregor. XIII. in bulla, Ascendente domino. At votum simplex omnes fatentur ex se non dirimere matrimonium, esto illud impediatur. Ergo nec votum solemne illud ex se dirimere poterit, sed solum iure Ecclesiastico, à quo solemnitate accipit.

5 Quoad Ordinem attingit etiam est certum de fide sacrum Ordinem vel ratione sui, vel voti castitatis secum annexi matrimonium contrahendum dirimere, vt colligitur ex cap. 1. & 2. Qui clerici, vel vouentes. Cap. à multis de acate, & qualitat. & cap. placuit. Cap. lectores, & alij 32. dist. & leg. regia 16. tit. 2. part. 4. Quo autem iure hanc efficaciam dirimendi matrimonium facer Ordo habeat? Variant Doctores. Alij dicunt iure Diuino positio. Alij iure naturali. Sed rectius censent qui solo iure Ecclesiastico eam potestatem Ordini concedunt, Quippe nullus est locus Scripturæ, neque Concilij, ex quo colligi possit Christum Dominum hanc potestatem dirimendi matrimonium Ordini concessisse. Ex iure autem naturali non illam continet Ordo, siquidem optimè cum Ordine compati potest traditio corporis ad coniugalem vsum. Superest ergo vt solum ex iure Ecclesiastico habeat facer Ordo efficaciam dirimendi matrimonium. Atque ita docet Sanchez disputat. 28. num. 24. Gutier. cap. 94. num. 10. Rebell. lib. 3. quest. 4. Vazq. tom. 3. in 3. part. disp. 249. cap. 2. Basilius Ponce, lib. 7. cap. 27. num. 5. & alij, & nos latè diximus tract. de Ordine, part. 17.

6 Supererat dicendum, an Ordo susceptus obliget ad castitatem, abstinentiamque à coniugio non solum ob votum ibi inclusum, sed etiam ratione sui ex lege Ecclesiastica? Item an suscipiens Ordinem ex metu cadente in constantem virum vel in ætate impuberi, vel ante vsum rationis, vel ignarus obligationis hac adstringatur obligatione? Sed has difficultates prædicto tract. de Ordine punct. 17. examinaui, quibus nihil speciale addendum occurrit.

PUNCTUM VII.

De impedimento consanguinitatis.

- 1 Quid sit consanguinitas?
- 2 Distinguitur per lineas, & gradus.
- 3 Pro computatione graduum triplex regula constituitur.
- 4 Qua sit computatio graduum spectato iure Ciuili, & Canonico?
- 5 Quoad successiones computatio ciuili seruanda, secus quoad matrimonium.
- 6 Consanguinitas impedimentum est dirimens matrimonium contrahendum ex iure positio.
- 7 An iure natura sit aliqua consanguinitas dirimens matrimonium? Referuntur sententia.
- 8 Probabilis est in primo gradu linea recta matrimonium irritum esse.
- 9 In alijs gradibus incertissimum est.
- 10 De gradibus linea transversa plures consent in primo iure natura esse irritum matrimonium.
- 11 Contrarium verius est.
- 12 Satis sit oppositæ rationibus.
- 13 Quadam illatio apponitur.

1 **C**onsanguinitas (teste D. Thom. ferè ab omnibus recepto in 4. d. 40. q. vn. art. 1.) est vinculum, seu propinquitas personarum ab eodem stipite descendentium. Dicitur vinculum, quia consanguinei, eo quod ab vno sanguine originem trahunt, seu in vno sanguine communicant vinculo amicitia ligantur. Quod apertius indicant illa verba ab eodem stipite

descendentium, ex eo namque quod ab vna radice descendant & ab ea virtutem accipiant inter, se sicuti rami vnus arboris colligantur. Neque opus est illis verbis ab eodem stipite descendentium, addere verbum propinquo vt placuit Paludan. in 4. d. 40. quest. 1. art. 1. Et Couartuu in 4. decret. 2. p. cap. 6. §. 6. num. 1. & seqq. Satis enim verbo stipitis hæc propinquitas declaratur, nam esto omnes ab Adamo descendant, eiusq; virtus omnibus quoad speciem communiceretur, non tamen quoad indiuiduationem, complexonem, motumque similitudinem: hæc enim ex stipite propinquo prouenire debent, ideoque descendentes quo ab stipite remotiores existunt, minus stipiti assimilantur, vt optimè notauit Isidorus relatatus in cap. consangu. 35. q. 4.

Distinguitur consanguinitas per lineas, & gradus. Linea est ordinata collectio personarum ab vno stipite descendentium, seu omnes personæ consanguineæ collectiue sumptæ. Et hæc est duplex, altera recta, altera transversa. Recta est collectio eorum, quorum vnus ab alio originatur, continetque ascendentes, & descendentes. Transuersa est collectio consanguineorum ab eodem stipite descendentium, quorum vnus ab alio non originatur. Quoties autem mentio lineæ fit, nisi aliud exprimat de linea recta intelligendum est, non de transversa, vt notauit Mascard. Anton. Peregrina. de Fideicommiss. art. 22. & seqq. Gradus verò est habitudo coniunctionis vnus consanguinei ad alterum per ordinem ad stipitem, à quo descendunt.

Pro computatione graduum triplex regula à Doctoribus constituitur, vt videre est apud Sanch. lib. 7. disp. 50. à num. 4. Prima est pro linea recta. Tot gradibus vnus alteri coniungitur, vel ab eo distat, quod generationibus ab eo descendit. Vnde filius est in primo gradu cum patre, quia media vnica generatione ab eo procedit, nepos cum auo in secundo gradu, quia duplex generatio mediat, & sic de reliquis. Secunda regula est linea transversa æqualis iuxta Textum in cap. ad sedem. Et in cap. parentela 3. q. 5. inquit, tot gradibus vnus alteri coniungitur, vel ab eo distat, quot quilibet coniungitur, vel distat à communi stipite: quia solum ratione illius, & per illius respectum coniunguntur, vel distant ideoque fratres sunt in primo gradu, quia in ordine ad stipitem vterque immediatè coniungitur. Tertia regula habita in cap. fin. de consanguinit. pro linea transversali in æquali est, tot gradibus vnus alteri coniungitur, vel ab eo distat, quot distat à communi stipite is qui remotior est. V. g. Maria est neptis Petri, Francisca eius abneptris, Paulus vero eiusdem abnepos, hic ab vtraque æqualiter scilicet quatuor gradibus distabit, quia tot distat à Petro. Etenim cum tantum ratione communis stipitis coniungantur, nequeunt magis inter se coniungi, quam remotior fuerit illi coniunctus.

In computatione graduum lineæ rectæ conuenit ius Ciuile cum Canonico, secus in computatione graduum lineæ transversæ siue æqualis, siue inæqualis. Nam ius Ciuile computat omnes gradus, qui sunt in personis comparatis, cum autem in quolibet sit vnus gradus ab alio distinctus, etsi ab stipite vterque æqualiter differat plures gradus computat. Vnde asserit duos fratres esse in secundo gradu, seu in duplici gradu cum stipite, quia vnusquisq; suum gradum habet per ordinem ad stipitem communem. Et duo filij fratrum sunt in quarto gradu, quia vnusquisque duplici generatione distincta ab alio descendit ab stipite, & consequenter duplicem gradum distinctum continet.

Quoad successiones computatio Ciuili seruanda est, vt decidit in leg. regia 3. tit. 6. part. 4. tam in foro Ecclesiastico, quam seculari, vt tradit Couartuu. in 4. decret. 2. p. c. 6. §. 6. num. 8. In alijs vero contractibus, & actionibus, seruanda est computatio illius fori, ad quem pertinet contractus. At quoad matrimonium fidelium semper computatio iuris Canonici spectari debet, quia in hac parte nihil ius Ciuile disponere valet, sicuti hæc omnia notantur Couartuu. supra. Sanch. lib. 7. disp. 50. num. 8. Gutier. cap. 98. num. 1. traditurque à lego regia 3. tit. 6. part. 3.

Consanguinitas igitur impedimentum est dirimens, matrimonium contrahendum, non quidem ex iure aliquo Diuino veteri Leuit. 18. quo antiquitas matrimonium dirimebatur, quia illud ius lege Evangelica abrogatum est: nec nouo aliquo à Christo promulgato, quia nullum extat: sed iure Pontificio, quod olim vsque ad septimum gradum extendebatur, vt constat ex cap. ad sedem 3. q. 5. Nunc autem ad quartum inclusiuè extenditur iuxta Textum in cap. de consanguinit. Ratio huius prohibitionis est, quia matrimonium, sicut & reliqua omnia ad fouendam charitatem referri debet, ad quem finem maximè expedit matrimonium inter consanguineos interdicere, vt sic homines obligentur cum non consanguineis contrahere, & hac viâ Respublica in charitate, & amore fundetur. Quippe consanguinei satis erant amore, & familiaritate coniuncti titulo consanguinitatis, ac proinde non indigebant matrimonio ad charitatem fouendam. Expedit ergo matrimonium, quod vinculum est amoris ad eos tantum qui prædicto titulo amicitia carent, extendere. Præterea actus coniu

coniugalis quamdam ex se indecentiam, & turpitudinem refert, quæ dedecet reuerentiam consanguineis debitam. Deinde cum consanguineis summam inter se familiaritatem habeant, eorum pudicitia periclitaretur, si inter illos matrimonia contrahi possent. Tandem vsus coniugalis redderetur immoderatus, si amor sanguinis coniugalis amor accederet.

7 Quæstionem habet, An iure naturæ aliqua consanguinitas matrimonium irritet? In qua variæ sunt sententiæ, quas latè refert Sanch. *lib. 7. disp. 51. per totam*. Nam alij censent matrimonium consistere non posse in linea recta inter patrem, & filium. Alij extendunt ad secundum gradum, alij ad quartum. Alij ad omnes ascendentes, & descendentes. Quoad lineam transversam aliqui affirmant in primo gradu scilicet inter fratres matrimonium non posse consistere. Alij ad omnes gradus *Leuit. 18.* prohibitos extendunt.

8 Sed in hac varietate mihi probabilis apparet in primo gradu lineæ rectæ matrimonium iure prohibitum, & inuolidum esse, uti communis omnium sententia docet, ut videre est in Caiet. *2. 2. quæst. 154. art. 9. circa solut. ad 3.* Soto in *4. dist. 40. q. vnic. art. 3. conclus. 2.* Valen. *7. 4. disputat. 10. quæst. 5. pun. 3. §. 4.* Thom. Sanch. *lib. 7. disputat. 51. num. 7.* Gutierrez. *cap. 98. num. 13.* Coninch. *disp. 32. dub. 1. conclus. 2. num. 13.* Basilius Ponce, *lib. 7. cap. 3. num. 4.* Paul. Layman. *lib. 5. sum. tract. 10. par. 4. cap. 6.* Gaspar Hurtado *disputat. 17. difficult. 3.* Probat aliqui, quia pater, & filius vna persona reputantur. Non igitur inter ipsos matrimonium consistere potest. Præterea matrimonium æqualitatem respicit inter coniuges, cum vnus alteri suum corpus ad vsum coniugalem tradat; at inter patrem, & filiam, & à fortiori inter filium, & matrem æqualitas esse non potest, cum semper debeat descendens suo progenitori subiici. Ergo. Hæ tamen rationes leues sunt. Nam esto vna persona reputentur pater, & filius, de facto duæ personæ sunt distinctæ. Ergo ob distinctionem irritari matrimonium non potest. Deinde etsi genitus genitore inferior sit, & subiectus iure naturæ, hæc tamen subiectio non obest, quin in ordine ad vsum coniugalem æqualitatem habeat. Quapropter ex his rationibus solum probatur conueniens non esse prædictum matrimonium, non tamen conueniens esse irritum, ideòque conclusionem hac consideratione probandam censeo. Matrimonium ad copulam refertur; copulam autem inter consanguineos primi gradus lineæ rectæ omnes gentes, imò bruta animalia horrent, & auerfantur, teste Aristot. *de hist. animal. lib. 9. c. 49.* Et Plinio *lib. 8. hist. natural. cap. 42.* Et docet Ambros. *epist. 66. ad Paternum*. Ergo credibile non est humanum genus hæc à Deo accepisse potestatem tradendi corpus ad vsum ita horribilem, & turpem. Neque inde sit stante extremâ necessitate propagandi genus humanum, eo quod solus pater, & filia, vel filius, & mater subsistunt, non esse licitum, nec validum tale matrimonium: ut docent Caietan. *2. 2. q. 154. art. 9.* Petr. de Ledesma. *q. 54. art. 3. difficult. 1.* Egid. Coninch. *disput. 32. dub. 1. num. 14.* Gaspar Hurtado, *disp. 17. de matr. difficult. 3.* & alij. Quia turpido, & indecentia quæ in tali matrimonio reperitur ob reuerentiam consanguineis ita iunctis debitam, sufficienter honestari videtur ob necessitatem generis humani propagandi: ad quem finem matrimonium dirigitur, sicuti in omnium sententia honestaretur, si ob aliquem finem honestum Deus in prædicto matrimonio dispensaret. Atque ita ut probabilius defendit Thom. Sanch. plures referens *lib. 7. disp. 51. num. 10.* Gutierrez. *cap. 98. n. 14.* Henriq. *lib. 12. cap. 9.* Basil. Ponce, *lib. 7. cap. 3. num. 4.* Paul. Layman. *lib. 5. sum. tract. 10. p. 4. c. 6. n. 1.* Fauetque huic sententiæ aequaliter D. Chrysofomus. *44. in Gen. Et D. Ambros. lib. 1. de Abraham. cap. 6.* quatenus excusant filias Loth à culpa in concubitu cum patre, eo quod putauerint nullum superuisse virum, qui generationi deseruire posset. Dixi aequaliter, quia si Doctores non excusant filias Loth à culpa, eo quod credant in prædicto euentu licitam fuisse copulam, sed quia existimauerunt illas ignorantâ inuincibili laborasse, tum existimantes omnes alios homines periisse, tum credentes illo remedio uti potuisse etiam matrimonio non contracto, quod à veritate alienum est.

9 Quod verò in aliis gradibus extra primum iure naturæ matrimonium irritetur, incertissimum est. Nam Sanch. *lib. 7. disput. 51. num. 15.* plures referens Basil. Ponce, *lib. 7. cap. 8. n. 6.* negant, eo quod auus non sit principium neptis, neque auia nepotis; sed solum applicant principium. Ideòque non debetur eis ea reuerentia, quæ patri debetur, ac proinde non est ea turpido, & indecentia, quæ in accessu cum parente cernitur, ob quam credendum sit negatam à Deo ascendentibus, & descendentibus hanc potestatem sibi mutuo corpora tradendi in coniugium. Alias non solum in quarto, sed in quinto, & vltiori gradu in infinitum matrimonium iure naturæ prohibitum esset. Alij verò scilicet Scotus in *4. d. 40. q. vnic. art. 2.* Bellarmin. *lib. 1. de matr. cap. 28.* Coninch. *disp. 32. dub. 1. conclus. 3. num. 16.* Paul. Layman. *lib. 5. tract. 10. par. 4. cap. 6. num. 2.* Gaspar Hurtado *disp. 17. difficult. 4. cen-*

sent iure naturæ vetitum esse matrimonium descendenti cum quolibet ascendente, eo quod ab eo dependeat in suo esse, illumque ob eam causam reuereri debeat, cui reuerentiæ vsus coniugij obstat, ut ex vsu omnium gentium bene institutarum liquet; Argum. *leg. Nuptia ff. de Ritu nuptiar. ibi: Nuptia consistere non possunt inter eas personas, quæ in numero parentum, liberorumve sunt, siue proximi, siue vltiores sint usque in infinitum.* Et l. vlt. ff. eodem tit. ibi: *Iure gentium incestum committit, qui ex gradu ascendenti, vel descendenti uxorem duxerit.* Ex his constat, quàm incertum sit, an matrimonium inter ascendente, & descendente iure naturæ irritetur. Sed quia matrimonij valor quoad fieri possit sustinendus sit, & quia negari non potest, quo quis magis à suo principio distat, minus illi esse coniunctum, minoremque illi reuerentiam debere, minusque inhonestum esse illi in matrimonium iungi, credo extra primum gradum, vel saltem secundum lineæ rectæ iure naturæ coniugium non irritari. Nam quod vltra quartum gradum non irritetur, ea ratione conuincor. Pontifices in *cap. ad sedem 35. quæst. 5. ad septimum gradum impedimentum consanguinitatis extenderunt, postmodum Innocent. III. in cap. non debet de consanguinit. & affinit. ad quartum restrinxit.* At hi Pontifices non solum de gradibus lineæ transversæ, sed etiam rectæ locuti sunt, aliàs posset quis cum suo ascendente in secundo gradu matrimonium contrahere, sequens opinionem probabilem illud matrimonium iure naturæ irritum non esse. Ergo vltra quartum gradum nulla est prohibitio etiam in linea recta.

Verum si de gradibus lineæ transversæ loquamur Abulen. *Leuit. 18. q. 5.* Soto in *4. d. 40. q. vnic. art. 2.* Couartuu. in *4. decret. 2. p. cap. 6. §. 10. num. 15.* Sanch. aliis relatis, *disp. 52. num. 11.* Bellarmin. *c. 28.* Valen. *7. 4. disp. 10. quæst. 5. pun. 3. §. controuersia.* Paul. Layman. *lib. 5. sum. tract. 10. par. 4. cap. 6. num. 3.* Gutierrez. *cap. 98. num. 20.* & alij censent matrimonium in primo gradu huius lineæ scilicet inter fratres iure naturæ irritum esse. Quibus fauet Innocent. III. in *cap. gaudemus de Diuortiiis*, ubi de conuersis ad fidem inquit. *Si in secundo, vel vltioribus gradibus contraxerunt non esse separandos, taciè innuens separandos esse, si in primo contraxerint.* Ratio est, quia actus coniugalis ob turpitudinem, quam præ se fert aduersatur naturali pudori, ac reuerentiæ, quæ sanguine ita iunctis debetur. Et quia periculum nõ leue haberent fratres libidinosi affectus ob continuam cohabitationem, si scirent coniugium non sibi à natura esse interdictum, ideòque plures gentes talem copulam & matrimonium detestatae sunt, ut refert Aristotel. *lib. 2. politic. cap. 2.* Et Abraham *Genes. 12.* asserens Saram esse eius sororem, satis putauit suspicionem coniugij à se remouere, quod non præstaret, si coniugium cum sorore consistere posset.

Cæterum verius censeo iure naturæ prædictum matrimonium inter fratres valere, uti docuit D. Thom. *2. 2. quæst. 154. art. 9. ad 3.* Caietan. *ibidem.* Alexand. Ales. *3. part. quæst. 35. memb. 6.* Scotus in *4. dist. 40. quæst. unica.* Durand. *ibidem. quæst. unica, num. 9.* Richard. *art. 1. qu. 2.* Et aliis pluribus relatis Basil. Ponce, *lib. 7. cap. 32. num. 3.* Coninch. *disputat. 32. dub. 2. num. 19.* Gaspar Hurtado *disput. 17. difficult. 5. num. 12.* Moueor, quia id quod iuri naturali contrarium est omnes gentes detestantur, nulloque tempore licitum esse reperitur. At coniugia inter fratres ab initio mundi licita fuerunt, tamen postea ut genus humanum latius propagaretur fuerint interdicta, ut rectè notauit August. *lib. 15. de ciuitate Dei, cap. 16.* Plurimæque gentes bene institutæ ea coniugia sustinuerunt, teste Paleoto *lib. de nothis filiis, cap. 3. num. 2. & seqq.* imò in Romana prouincia refertur in aliquibus partibus eam consuetudinem vigere. Signum ergo est ea matrimonia iure naturæ irrita non esse.

Neque rationes contrariæ vrgent. Nam Innocent. III. in *cap. gaudemus*, solum decidit secundo, & tertio gradu coniunctos separandos non esse. De primo indecisum reliquit, eo quod sub opinione esset constitutum. Ad rationem autem negamus eam indecentiam in copula coniugali fratrum reperiri, ut ob eam credendum sit iure naturæ ea matrimonia irritari, aliàs à principio non valerent. Præterquam quod maior, vel saltem æqualis indecentia reperitur in eo quod vnus duabus sororibus copuletur; vel duo fratres vni vxori; cum tamen in his sæpè dispensatum sit. Ex periculo autem incontinentiæ nequit colligi inuolidum esse matrimonium, sed ad summum illicitum causâ legitimâ deficiente. Ad factum Abraham satis est quod matrimonia inter fratres frequenter non contingerent, non tamen conuincit nunquam contrahi posse.

Ex his à fortiori inferitur iure naturali non dirimi matrimonium inter nepotem, & amitam, inter patruum, & sobrinam, cum minore indecentiam ea copula præ se ferat, videamisque sæpè cum magnis Principibus esse à Pontifice dispensatum.

PUNCTUM VIII.

De impedimento affinitatis.

- 1 Quid sit affinitas?
- 2 Ex qua copula oriatur affinitas?
- 3 Ex penetratione vasis feminei absque seminatione, vel ex seminatione extra vas non oritur affinitas.
- 4 Non est necesse copulam licitam, & coniugalem esse.
- 5 Verius est spectato iure naturæ affinitatem ex copula fornicaria non oriri.
- 6 Satisfit argumentis oppositis.
- 7 Ad quem gradum extendatur affinitas?
- 8 Aliqui censent iure naturæ irritum esse matrimonium in affinitibus primi gradus, tam linea recta, quam transversa.
- 10 In nullo gradu affinitas ex copula fornicaria irritat matrimonium iure naturæ.
- 11 Affinitas linea transversa ex copula coniugali orta nequaquam dirimit matrimonium iure naturæ.
- 12 Verisimilius est nullam affinitatem linea rectæ matrimonium iure naturæ dirimere.
- 13 Fit satis fundamentis num. 8. adductis.
- 14 Soluuntur fundamenta num. 9. relata.

Affinitas est propinquitas personarum ex copula carnali proveniens, nullâ ex se præsuppositâ parentelâ. Sic. D. Thom. receptus ab omnibus in 4. dist. 41. quæst. unica art. 1. qq. 3. argum. 2. Glossa in arbore affinitatis 35. qu. 5. Etenim cum per copulam vir, & femina vna caro efficiantur, consanguinei feminae reddunt viri affines, & propinqui in eodem gradu ac sunt cum femina, & consanguinei viri redduntur affines, & propinqui feminae in eodem gradu ac sunt cum viro, iuxta Glossam in cap. non debet. verbo in secundo de consanguinit. & affinit. deciditurque in cap. Fratemitatis 35. quæst. 10. ibi: Si vna caro fuerit, quomodo poterit aliquis eorum propinquus vni pertinere, nisi pertineat alteri.

2 Copula, ex qua necessariò affinitas nascitur nulla alia est præter eam, quæ ex se generationi apta est, quæque matrimonium consummare potest, vti multis comprobatur Sanch. lib. 7. disput. 64. num. 8. & seqq. Basil. Ponce, lib. 7. cap. 3. num. 2. Coninch. disp. 32. dub. 4. n. 46. Paul. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. par. 4. cap. 5. num. 1. quia per illam copulam, & non aliam vna caro efficiuntur.

3 Hinc manifestè infertur ex penetratione vasis feminei absque seminatione, itémque ex seminatione extra vas femineum naturalem affinitatem non nasci, vti probatur Textus in cap. extraordinaria 35. q. 5. Quinimo in probabili sententia absque viri, & seminatione: quia pluribus placet non improbabilius vtriusque seminationem generationi necessarium esse, ac potius matrimonium consummationi, Neque is obstat Textus in cap. inuenis de Sponsalib. & cap. Fratemitati, de eo qui cognouit consanguin. uxoris suæ, vbi decernitur separandum esse virum à coniuge, eo quòd sororem eius nondum septennem duxerit, & forsàn cum ea tentauit consummare, nec potuit extraordinariè libidine polluit. Non inquam obstat, nam eo casu non fit separatio ob impedimentum affinitatis, sed ob impedimentum publicæ honestatis, loquitur enim Pontifex de Sponsalibus. Quapropter ex matrimonio quousque consummatum sit, etsi oriatur impedimentum publicæ honestatis, de quo infra, nulla tamen affinitas nascitur, hæc enim copulam necessariò requirit, vti definiuit Pius V. in bulla edita Kalend. Julij anno 1568. super declarationem Concilij de impedimento affinitatis, quæ incipit, Ad Romanam: & expresserit lex regia 5. tit. 6. part. 4. & multis comprobatur Sanch. lib. 7. disput. 64. numero 25. Gutierr. cap. 99. num. 7.

4 Nullo tamen modo necessarium est copulam, ex qua affinitas nascitur licitam, & coniugalem esse; nam esto fornicaria sit sufficit ad affinitatem inducendam saltem iure Ecclesiastico, vti constat ex Trident. sess. 24. de reformat. cap. 4. & habetur cap. discretionem, de eo qui cognouit consanguin. &c. Solum est dubium, An spectato iure naturali ex copula fornicaria nascatur affinitas? Negant nasci Nauarr. lib. 4. consil. tit. de sponsalib. consil. 7. aliàs titul. de consanguinit. consil. 12. Ledesm. 2. part. quæst. 57. art. 3. paulò post princ. Victoria sum. vbi de matrim. num. 196. Henriq. lib. 12. cap. 1. num. 2. Thom. Sanch. lib. 7. disput. 65. num. 9. Mouentur primo ex leg. non facile §. affines. & §. sciendum ff. de gradibus affinit. ibi: Sciendum est neque cognationem, neque affinitatem esse posse, nisi nuptiæ non interdictæ sint, ex quibus affinitas coniungitur. Secundo affinitas ex copula fornicaria nulla sunt imposita nomina, sicuti sunt imposita affinitas ex legitimo thoro. Ergo signum est apud gentes nullum esse huius affinitatis vestigium. Tertio, & præcipue, quia ex copula fornicaria nulla nascitur propinquitas, quæ amicitiam, seu reuerentiam ex Ferd. de Castro. Sum. Mor. Part. V.

erit inter consanguineos. Non enim filius excutatur ad amorem, reuerentiæve exhibendam feminae à suo patre turpiter cognatæ. Ergo nulla ex tali copula affinitas nascitur.

Sed longè verior est contraria sententia, quam docuit Ioan. Andr. in cap. 1. num. 3. de conuers. infidel. Et ibi Anton. num. 2. opposit. unica. Cardinal. ibi in princip. num. 1. opposit. 1. Venerum 1. part. specul. art. 47. in probat. secunda conclusionis. Rebell. lib. 3. de matrim. quæst. 15. conclus. 2. Coninch. disput. 32. dub. 4. conclus. 1. n. 49. Gaspar Hurtado disp. 20. difficult. 2. & colligitur ex leg. liberi 4. Cod. de Nuptiis, vbi statuitur, ne filij ducant parentum concubinas, quia id minus religiosum, & probabile est. Sentit ergo Alexand. Imperator ex prædicta copula affinitatem oriri, & quod magis est, Amos L. num. 7. tanquam grauissimum scelus reputatur quod pater, & filius introierint fornicandi causa ad eandem puellam, cuius nulla alia causa, vti rectè aduertit Egid. de Coninch. esse poterat, quàm quia per talem copulam contrahatur affinitas Ratio vero ea est quia ideo per copulam coniugalem nascitur affinitas, quia per ipsam efficiuntur coniuges vna caro, vnusque sanguis. At æquè propriè efficiuntur qui copulam fornicariam habent; vti expressè dixit Paul. 1. ad Corinth. 6. n. 15. ibi. An nescitis qui adhæret meretrici (scilicet per fornicationem) vnum corpus efficitur, Erunt, inquit, duo in carne vna. Ergo contrahunt propriè affinitatem cum alterius consanguineis, vti potè accedentes ad eorum sanguinem.

Neque argumenta in contrarium videntur. Nam lex non facile negat affinitatem imò & cognationem ex nuptiis interdictis non absolute, sed quoad aliquos ciuiles effectus, scilicet successionem, sicuti etiam negat cognationem, & affinitatem capite dimiuitis, non quidem cognationem, & affinitatem naturalem, hæc enim tolli non poterat, sed ciuilem in ordine ad successionem. Ad secundum nego affinitas ex copula fornicaria non esse imposita ea nomina, quæ affinitas ex copula coniugali. Sane etenim. Frequenter tamen non sic appellantur, eo quòd hæc affinitas non honoris, sed dedecoris sit. Ad tertium admitto ex prædicta copula fornicaria non nasci affinitatem, quæ amorem, & reuerentiam excitet. Ad id necessarium non est, satis enim est quod fiant vna caro. Præterea nego ex tali copula per se sumptâ non nasci amicitiam, & reuerentiam: nascitur namque, cuius signum est, quod filius etiam patre mortuo abhorreat coitum cum patris concubina, ne patris turpitudinem reuelet. Quod si in concubina odium, & non in eius amorem exciteretur, id nascitur, quia ea copula eius patri perditionis occasio erat.

Porro affinitas, etsi iure antiquo vsque ad septimum gradum, sicuti consanguinitas extendebatur iuxta Textum in c. nullum. capit. equaliter 35. quæst. 3. at nunc restricta est ad quartum gradum ex Textu in c. non debet de consanguinit. & affinit. Et licet in illis Textibus nulla sit mentio affinitatis ortæ ex copula illicita, cum ex hac affinitas oriatur, sicut ex copula licita Cap. discretionem. De eo qui cognouit consanguineam uxoris suæ: omnes Doctores teste Gutierr. cap. 99. num. 11. extendunt eam affinitatem ab eodem gradus, ac extenditur affinitas ex copula licita, nisi nouo Concilij Trident. decreto sess. 24. cap. 4. de reformat. matrimonij, ad secundum gradum restricta esset.

Quæstio igitur est, An aliqua affinitas iure naturæ irritum reddat matrimonium? Negari non potest esse indecens, & peccatum absque legitima causa matrimonium contrahere cum affine in primo gradu siue linea rectæ, siue transversæ, maxime si affinitas ex legitimo thoro nascatur, vti probatur Coninch. disp. 32. dub. 4. num. 51. Sanch. disp. 52. numer. 7. Sed, An, tale matrimonium sit irritum tam in affinitate linea rectæ, quàm transversæ? non est constans Doctorum sententia. Nam Paludan. in 4. d. 41. qu. 1. art. 5. conclus. 2. S. Antonin. 3. part. tit. 1. cap. 11. & 14. & alij plures relati à Sanch. lib. 7. disp. 52. num. 5. censent non solum in affinitibus linea rectæ, sed etiam in affinitibus linea transversæ matrimonium iure naturæ irritum esse in primo gradu. Mouentur ex illo Matth. 14. & Marc. 6. vbi Ioannes Baptista reprehendit Herodem, eo quòd uxorem fratris sui acceperit, neque valet dicere accepisse illam viuente fratre suo Philippo. Contrarium enim dicit Chrysostr. hom. 41. in Matth. & probabile reputat August. lib. de fide, & operib. cap. 19. At Herodes Lege Moysis Leuit. 18. non reuelabis turpitudinem fratris tui, non astringebatur, vti potè qui Gentilis erat, & non Iudæus. Ergo quia aduersus legem naturalem delinquebat reprehendebatur à Baptista. Secundò in cap. gaudemus de diuortijs deciditur infideles ad fidem conuersos, si in secundo, vel tertio gradu affinitatis existant non esse separandos. Ergo supponitur esse separandos, si in primo gradu coniuncti sunt. Tertio secundum valde probabilem sententiam matrimonium consistere nequit inter fratrem, & sororem, at vxor fratris soror reputatur, eo quòd per copulam vna caro sint effecti. Ergo vxor fratris nequit eo mortuo esse vxor alterius fratris.

Alij grauissimi Doctores censent affinitatem linea rectæ in primo gradu, V. g. inter priuigium, & nouercam, vel priuigium,

gnum, & uicticum, socerum, & nurum, socrum, & genitum matrimonium irritum esse iure naturæ: sic docent Nauarr. lib. 4. *consil. tit. de sponsalib. conf. 14. edit. 2. Sotus in 4. d. 41. quest. unica. art. 3. circa finem.* Couarru. 4. *decret. 2. part. cap. 6. §. 10. num. 6.* Valquez tom. 2. *quest. 74. art. 8. disput. 112. num. 7.* Coninch. *disput. 32. dub. 4. concl. 3. num. 53.* Valent. t. 4. *disp. 10. quest. 5. p. 3. vers. tertio controversia est.* Bellarm. *cap. 28. de matrim. post initium.* Paul. La man. lib. 5. *sum. tract. 10. par. 4. cap. 6. assert. 5. num. 5.* & alij relati à Sanch. lib. 7. *disput. 66. num. 6.* sumiturque ex *leg. si adulterium §. quare ff. ad leg. Jul. de adult.* Et ex *leg. ult. §. nouerca ff. de conditione sine causa*, in quibus hæ nuptiæ incestuosæ uocantur. Et præcipue ex *cap. 2. Amos*, ubi tanquam scelus grauissimum exaggeratur quod filius, & pater iucunt ad puellam constuprandam, quia eo facto inquit Textus, nomen sanctum Dei uolunt, id est gentibus talem copulam detestantibus occasionem præbuerunt nomen Dei blasphemandi; ob quam causam Paul. 1. *Corinth. 5.* Corinthios reprehendit, eo quod inter ipsos audiretur fornicatio, qualis neque inter gentes, ita ut uxorem patris sui aliquis habeat. Neque credendum est Deum in antiqua lege *Leuit. 20.* pœna grauissima ignis periturum; quia supra uxorem filiam duxerit matrem eius, nisi hoc coniugium naturæ legibus maxime aduersetur. Deinde est argumentum à ratione. Matrimonio namque coniuges vna caro efficiuntur, ergo reuerentiam, quam filius patri debet, eandem ferme exhibere tenetur suæ noueræ, ut colligitur ex August. lib. 22. *contra Faustum cap. 61.* ielato in *cap. si uir. 35. quest. 3.* At negari non potest esse contra reuerentiam patri debitam, si eius uxori filius commisceatur. Et confirmatur, inter consanguineos lineæ rectæ iure naturæ consistere nequit matrimonium in primo gradu: ac affines æquæ à matrimonio, ac consanguinei excluduntur, *cap. 1. de consanguinit. & affinit.* Ergo matrimonium inter affines in primo gradu esse non poterit iure naturæ spectato.

10 Cæterum aliter in hac quæstione dicendum existimo. Et in primis certum esse debet affinitatem ex copula fornicaria procedentem in nullo gradu iure naturæ matrimonium irritare. Nam esto ex illa copula affinitas nascatur, quod probabilius censuimus, est tamen quedam affinitas minus perfecta, quæ nullo iure probari potest matrimonio impedimentum esse. Præcipue cum uideamus sæpè in hac affinitate Pontificem in sacra pœnitentia dispensare, quod nullatenus præstaret, si iure naturæ ea affinitate matrimonium irritaretur. Atque ita ut certum tradunt Sanch. lib. 7. *disp. 66. num. 3.* Rebell. lib. 3. *de matr. quest. 15. concl. 2.* Paul Layman. lib. 5. *sum. tract. 10. par. 4. cap. 6. concl. 5. num. 6.* & alij Doctores in conclusionibus sequentibus referendi.

11 Secundo affinitatem lineæ transuersæ uascentem ex copula coniugali nequaquam matrimonium iure naturæ dirimere. Tenent hanc sententiam innumeri Doctores, qui uarios tractatus ediderunt in defensionem matrimonij Henrici VIII. cum Catharina, quod ipse conabatur irritum esse, eo quod prius cum suo fratre nupsisset, & præter eos docent Couarru. 4. *decret. 2. p. c. 6. §. 10. num. 7. & segg.* Bellarm. lib. 1. *de matrim. cap. 28.* Valent. t. 4. *disp. 10. q. 5. p. 3. vers. in aliis autem gradibus.* Sanch. lib. 7. *disput. 66. num. 11.* Basil. lib. 7. c. 34. num. 3. & alij apud ipsos, qui referunt sæpè Pontificem in hac affinitate dispensasse, quod nullatenus faceret si iure naturæ matrimonium dirimeret. Et Clemens VIII. autoritate Pontificia declarauit dispensationem concessam à Julio II. Henrico VIII. pro matrimonio cum Catharina eius coniuge validam fuisse. Vnde de hac quæstione nullus uidetur dubitandi locus. Præterea in statu legis naturæ Jacob duxit Lyam, & Rachelem sorores. *Gen. 29.* & Iudas *Gen. 38.* eidem feminae concessit duos fratres in uitos, & *Deuter. 27.* cautum erat, ut frater uxorem fratris sui absque liberis defuncti duceret, quæ nullatenus permitterentur, si illud coniugium iuri naturæ aduersaretur. Denique indecentia, quæ in hoc matrimonio reperitur, non uidetur tanti momenti, ut ob ipsam asserendum sit Authorem naturæ non concessisse affinibus potestatem se in coniugium tradendi.

12 Tertio dico uerosimilius esse nullam affinitatem lineæ matrimonium iure naturæ dirimere, quæ est sententia D. Thom. 2. 2. *quest. 154. art. 9. in solut. ad 2.* Et ibi Caietan. Alexand. Alen. 2. p. q. 169. *memb. 2. & 3. p. q. 27. memb. 4. art. 3. §. 2.* Henric. lib. 11. c. 1. num. 2. & c. 9. num. 5. Sanch. plures referens lib. 7. *disput. 66. num. 7.* Basil. Ponce, lib. 7. c. 34. num. 5. Rebell. *de obligat. iustit. 2. p. lib. 3. q. 15. num. 10.* & colligitur manifestè ex Concilio Agathensi *can. 6.* & Concilio Epannensi *can. 10.* ubi prohibetur matrimonium contrahi cum priuigna, cum noueræ relicta, uel auunculi, ac si contractum sit ante eam prohibitionem decernitur sustinendum esse, quod euidentissimum signum est validum à Pontifice repurari. Idem constat ex Concilio Aurelianiensi *can. 10.* ubi hæc uerba habentur. *De incestis coniunctionibus ita quæ sunt seruentur, ut si qui aut modo ad baptismum ueniunt, aut quibus parum statuta sacerdotali prædicatione antea in notitiam non uenerunt, ita pro nouitate conuersionis, ac fidei suæ credidimus consulendum, ut contracta huiusmodi coniugia non soluantur, sed ita*

futurum, quod de incestis coniunctionibus in anterioribus canonibus interdictum est obseruetur, id est, ut ne quis sibi sub coniugij nomine sociare præsumat relictam patris filiam, relictam fratris, sororem uxoris, sobrinam, consobrinam, uel relictam auunculi, uel patru. Ergo sentit Pontifex iure naturæ prædictam affinitatem matrimonium non dirimere, aliàs conuersi ad fidem separandi essent, utpotè qui inualidè contraxissent. Fauetque huic sententiæ illud *Reg. 3. c. 2.* ubi Adonias petiit Abisac uxorem patris sui defuncti in coniugem. Et quod tradit Valerius Maximus, lib. 5. *cap. 7.* de Seleuco Syriæ Rege qui prudenter (inquit) filio suo Antiocho periculose ægotanti ob amorem Stratorices noueræ suæ eam illi in coniugem concessit. Etenim cum matrimonio iure naturæ irritum esse non possit secluso errore, nisi ex defectu potentie ad generationem, uel quia coniuges se mutuo subiici non possint ad debitum reddendum, prolem educandam, & familiam gubernandam, uel quia Deus ob indecentiam in eo matrimonio repertam noluit potestatem concedere hominibus ad tale coniugium. Et in matrimonio, quod filius uerbi gratia cum uxore parentis sui defuncti contraheret nihil horum reperitur, conuincitur iure naturæ irritum esse non posse matrimonium ex ulla affinitate. Minorem probo. Affinitas in primo gradu lineæ rectæ non constituit impotentiam ad generationem, ut de se liquet, neque impedit debitam coniugum subiectionem. Nam esto filius reuerentiam debeat uxori patris sui, id non tollit, quin ipsa matrimonio contracto subiici ei possit in domestica gubernatione. Neque item ex eo quod fuerit uxor sui patris oriatur tam grauis indecentia, ut causâ ugenti honestari non possit cum ea coniugium. Si enim honestatur coniugium in affinitate lineæ rectæ orta ex copula fornicaria, cur non honestari poterit in affinitate orta ex licita copula, cum hæc affinitates solùm differant penes magis, & minus. Hinc inferendum est, si infideles aliqui in primo gradu affinitatis coniuncti sint, & ad fidem conuertantur nullatenus separandos esse, nisi forte iuxta ritum suarum legum tale matrimonium irritaretur, uti constat ex prædictis Conciliis, & notatur Vemeruz 2. p. *speculi, art. 2. §. circa finem.* Henric. lib. 12. *cap. 9. n. 5.* Sanch. lib. 7. *disp. 66. num. 8.*

Superest satisfacere fundamentis aliarum sententiarum. Et quidem ea quæ num. 8. adduximus probantia iure naturæ affinitatem in primo gradu lineæ transuersæ matrimonium dirimere facilia sunt. Nam primo desumpto ex reprehensione à sancto Ioanne Baptista Herodi facta, negamus Philippum fratrem Herodis mortuum esse, sicuti negat S. Thom. in *illum locum Matth.* Et Beda in *eum locum Marci.* Et alij apud Maldonat. Et Ioseph. li. 18. *antiquit. c. 6.* Sed gratis concessio Philippum mortuum esse, adhuc Herodi non licebat uxorem fratris sui habere, eo quod *Leuit. 18.* coniugium cum uxore fratris demortui liberis relinquentis prohiberetur, & Philippus reliquerat filiam Herodiadem salatricem: & Herodes quamuis Gentilis esset, quia tamen erat filius Iudæi cuiusdam lege Moysis astringebatur. Ad secundum ex *c. gaudemus de diuortis*, respondeo ibi nec negari, neque affirmari, ac coniuncti in primo gradu separandi essent, præterquam quod potius de gradibus consanguinitatis, quam affinitatis Textus loquitur. Ad tertium etsi concedamus inter fratrem, & sororem matrimonium iure naturæ consistere non posse, non inde inferitur non posse cum uxore fratris demortui, nam esto pro matrimonio coniuges afficiantur vna caro, extrinsecè tamen.

Difficiliora sunt fundamenta num. 9. adducta, ad probandum iure naturæ esse irritum coniugium cum affinibus in primo gradu lineæ rectæ, ac nullatenus conuincunt, ut à sententia Pontificum declaratione firmatâ recedamus. Ad primum desumptum ex *leg. si adulterium.* & ex *leg. ult.* concedo nuptias cum iis affinibus incestuosas esse, quia sunt prohibita ob indecentiam, & irritæ iure communi spectato, secus iure naturali. Ad secundum ex *loco Amos*, respondeo meritò grauissimum scelus reputatum esse, quia fuit quoddam adulterium, & indecentissimum, sicuti fuit illud quod Paulus 1. *Corinth. 5.* reprehendit, uiuente enim patre, illoque renitente filius uxori patris sui copulabatur teste Caietano, Sedulio, & aliis relatis à Iustiano, & Cornelio in *illum locum.* Quod uero *Deuter. 20.* pœnâ ignis prædictum coniugium puniatur, inde solùm conuincitur esse indecentissimum, ac proinde homines ab eo auertendos esse, neque tale coniugium permitendum, nisi ex ugentissima causa, & quia hæc ratio contingere potest, ideo Pontifices nunquam in hac affinitate dispensant. Tertium ex ratione petiitum probat indecens esse seclusâ ugentissima causa prædictum coniugium, non tamen probat irritum esse. Minorem namque reuerentiam noueræ, quam matri, à qua esse accepisti, exhibere teneris. Ad confirmationem dico æquæ affines in primo gradu, ac consanguineos excludi à matrimonio contrahendo, si ius positium spectetur, secus si ius naturale.

PUNCTUM IX.

De impedimentis cognationis spiritualis, & legalis.

- 1 Quæ sit cognatio spiritualis?
- 2 Quas personas afficiat?
- 3 Quæ sit cognatio legalis?
- 4 Quis possit adoptare.
- 5 Quoruplex sit adoptio.
- 6 Cognatio legalis est triplex.
- 7 Quilibet ex his cognationibus impedimentum est dirimens matrimonio contrahendo.
- 8 Hoc impedimentum cognationis legalis plures censent ex sola adoptione perfecta oriri.
- 9 Verius est oppositum.
- 10 Solummodo contraria fundamenta.
- 11 Prima species cognationis legalis durat perpetuo.
- 12 Aliqui censent extendi hoc impedimentum ad omnes descendentes adoptati sine termino. Alij ad secundum gradum. Alij ad quartum.
- 13 Reiciuntur hi dicendi modi.
- 14 Solum inter adoptantem, & adoptatum hoc cognatio, & impedimentum intercedit.
- 15 Cognatio legalis lineæ transuersæ contrahitur, & perseverat, dum filius sub potestate adoptantis existit.
- 16 Cognatio legalis per modum affinitatis perpetua censenda est.

Cognatio spiritualis, secundum omnes Doctores, est propinquitas personarum iure Ecclesiastico inducta ex susceptione, vel concessione Sacramenti Baptismi, & Confirmationis. Estque impedimentum dirimens matrimonij contrahendi, ut constat ex toto tit. de cognat. spirituali. Et c. eodem tit. in 6. Et Conc. Trid. sess. 24. c. 2. Etenim per Baptismum regeneratur spiritualiter puer, & per Confirmationis Sacramentum in esse roboratur. Decuit ergo, ut sicut per carnalem generationem contrahitur cognatio matrimonium impediens, sic per huiusmodi regenerationem, & roborationem contraheretur saltem ab illis personis, quæ immediate concurrerent.

2 Antiquo iure plures personas hoc impedimentum afficiebat, ac spectato Conc. Trid. sess. 24. c. 2. solum afficit baptizantem, & de sacro fonte leuantem comparatione baptizati, illiusque patris, & matris. Et idem est in Confirmatione, omnibus inter alias personas huius cognationis impedimentis sublatis. Ut baptizans, vel confirmans hoc impedimentum contrahat nihil aliud requiritur, quam quod verum Sacramentum ministret. At suscipiens baptizatum, vel confirmatum debet esse designatus, & rationis compos, & non Religiosus, & suscipere baptizatum in Baptismo solemniter, imò secundum probabilem sententiam per se ipsum, ut hæc omnia latius profecti sumus tractat. de Baptismo punct. 11. §. 1. & 2.

3 Cognatio legalis est propinquitas personarum ex adoptione proveniens. Adoptio verò est actus legitimus, per quem fit filius, aut nepos qui non est naturam legitimitatis, vel ut placet D. Thom. communiter recepto, in 4. dist. 42. quaest. 2. est legitima susceptio extraneæ personæ in filium, vel nepotem, vel deinceps. Vtraque definitio in idem recidit. Dicitur actus legitimus, seu legitima susceptio, quia debet esse secundum leges tum Civiles, tum Canonicas. Dicitur susceptio, quia per eam suscipit adoptans in filium, vel nepotem, quem à natura non habet, & quo naturæ defectum supplet. Dicitur extraneæ personæ, quia est extra adoptantis potestatem. Dicitur in filium, vel nepotem, quia nemo in fratrem, vel patrem adoptari potest. Leg. nec apud, Cod. de hæred. instit.

4 Ut autem quis alterum adoptare possit debet esse masculus, feminis namque ex rescripto Principis non est datum adoptare, eo quòd filios sub sua potestate non contineant. Item debet esse sui iuris, & maior viginti quinque annis, quia aliàs sua administrare nequit. Deinde naturaliter potens ad liberos gignendos, quia in defectum filiorum, quos spectat à natura habere posset permittitur adoptio, idèque debet adoptatum excedere saltem octodecim annis, ut ratione ætatis pater illius esse possit, quia ad similitudinem filij carnalis hæc adoptio inducta est. Quinimò si adoptionem perfectam scilicet arrogationem præstet quadraginta annos complere debet, ac tandem neque absens adoptare potest etiam per procuratorem, sed necessariò adoptans præsens esse debet, ut ipse qui necessariò debet esse sui compos adoptio nisi perfecta sit consentiat. Quæ omnia habentur institut. & ff. de Adoptionib. Et latè tradit Angel. verbo Adoptio, n. 4. Sylvest. quaest. 2. & 5. Sanch. lib. 7. disp. 63. num. 3. Molina t. 2. disp. 227.

Ferd. de Castro. Sum. Mor. Part. V.

Adoptio verò, ex qua cognatio legalis oritur duplex est, alia perfecta, in qua rescripto Principis persona extraneæ, quæ sui iuris est transit in potestatem, & familiam adoptantis, sicuti alij filij legitimi. Quæque dicitur arrogatio, quia à principe rogatur adoptans, an velit adoptatum in filium, vel nepotem habere, & adoptatus an id fieri consentiat. Imperfecta verò est, quæ autoritate cuiuslibet iudicis merum, & mixtum imperium habeatis persona extraneæ esto sui iuris non sit, sed sub alterius potestate constituta in filium, vel nepotem assumitur. Quæque patri adoptivo non succedit necessariò ex testamento, sicuti succedit arrogatus, sed solum ab intestato, ut constat ex §. sed hæc, §. adoptio, §. item, & aliis instit. de adoptionib. Et leg. regia 7. tit. 7. part. 4. Et leg. 1. & 2. Cod. & ff. de adoptionib. Adoptio verò absque autoritate Principis, vel Magistratus effecta, etiam si publicè fiat nullius est effectus, quia prædictæ leges hanc conditionem pro forma expostulant, quæ deficiente corrigit actus, ut bene notavit Abbas in cap. vn. num. 3. de cognat. legali. & ibi Ioann. And. num. 1. Angelus, verbo Adoptio, num. 3. Sylvest. eodem, q. 8. Gregor. Lopez, leg. 7. tit. 7. part. 4. verbo sicarta. Sanch. lib. 7. disp. 63. num. 18.

Congregatio legalis ex adoptione siue perfecta, siue imperfecta proveniens triplex est. Prima in linea recta inter adoptantem, & adoptatum, uti habetur in §. ergo non omnes, instit. de Nuptijs. Et leg. quin etiam, ff. de Ritu nuptiarum. Et leg. regia 7. tit. 7. part. 4. Secunda est lateralis, seu in linea transuersa inter adoptatum, & filios carnales adoptantis, de qua in §. inter eas, instit. de Nuptijs. Et leg. per adoptionem ff. de Ritu nuptiar. Et dicta lege regia 7. Et cap. unico De cognatione legali, cap. per adoptionem 30. quaest. 3. Tertia fundatur in legali quadam affinitate, ad similitudinem affinitatis carnalis inter adoptantem, & uxorem adoptati, & inter adoptatum, & uxorem adoptantis iuxta leg. adoptivus, ff. de Ritu nuptiar. Et dicta leg. regia 7. tit. 7. p. 4. & tradit D. Thom. receptus ab omnibus in 4. d. 42. q. 2. art. 3. in corp.

7 Quamlibet ex his cognationibus impedimentum esse dirimens matrimonio contrahendo firmant serè omnes Doctores, ut videre est in Abbate Rub. de cognat. legalium, unico. Alexand. de Nevo cap. unico, num. 10. eodem tit. Sylvest. verbo Matrimonium 8. quaest. 8. D. Thom. in 4. d. 42. q. 2. art. 2. in corp. Et ibi Bonavent. art. 2. quaest. 2. Soto ibi quaest. 2. art. 1. vers. de adoptione, & art. 2. in fine. Gregor. Lopez leg. regia 7. tit. 7. part. 4. Gallego de cognat. legali. cap. 3. num. 56. Lancelloto instit. iuris Canonici, lib. 2. tit. de triplici cognat. ubi de legali, §. legalis cognatio. Basilio Ponce, lib. 7. cap. 4. num. 2. Sanch. lib. 7. disp. 63. num. 17. Gutierr. cap. 102. num. 4. Paul. Layman. lib. 5. sum. tract. 10 part. 4. cap. 7. num. 3. Coninch disp. 32. dub. 3. Gaspar Hurtado disp. 19. difficult. 2. num. 1. Etenim cum legibus civilibus superius relatis statutum sit, quamlibet ex prædictis cognationibus impedimentum esse dirimens matrimonio contrahendo, & à iure Canonico in Rubrica de cognatione legali approbata sit in communi cognatio legalis, efficitur quamlibet ex prædictis cognationibus impedimentum esse. Sed specialiter prima species cognationis legalis lineæ rectæ approbata est à Nicolao Papa in c. diligere 30. quaest. 3. tanquam impedimentum dirimens matrimonij contrahendi, ibi. Quandoquidem nec inter eos qui natura, & eos qui adoptione filij sunt veneranda Romanæ leges matrimonij contrahi permittunt. Secunda verò species cognationis legalis in linea transuersa approbatur in c. per adoptionem, eadem causa, & q. sed præcipue in c. vn. de cognat. legali statuitur impedimentum esse dirimens. Siquidem inquit Textus nuptias consistere non posse inter filium legitimum, & sororem adoptivam. Verbum enim potest præposita negatione tollit potentiam, & reddit actum nullum ut pluribus exornat Sanch. lib. 6. disp. 38. num. 20. Præterquam quòd verbum consistere præposita negatione indicat nullam consistentiam nec vaorem habere prædictum matrimonium. De tertia specie solum est difficultas, an impedimentum præstet matrimonio contrahendo, eo quòd nullo Textu iuris Canonici, à quo impedimenta statuenda sunt approbata reperitur, sed id non obest, quia satis est, quòd in Rubrica generaliter approberetur, & consuetudine Romanæ Ecclesiæ confirmetur, sicuti rectè notatur Sanch. Hurtado, Layman, & alij subrà. Ratio autem ob quam hoc impedimentum ab Ecclesia statutum est ea esse videtur, quæ in consanguinitate, & affinitate carnali. Quippe ex prædicta adoptione nascitur quidem specialis amor, & amicitia inter adoptantem, cuiusque filios carnales, & adoptatum. Ergo ut matrimonium quod amoris vinculum est ad alios extraneos extendatur. Præterquam quòd adoptatus speciali reverentiâ prosequi tenetur adoptantem, cui reverentiæ non leuiter copula obstat. Denique adoptatus cum adoptante, eiusque uxore, & filiis habitare debet. Si autem matrimonium ipsis interdictum non esset, faciliè in libidinem laberentur. Meritò ergo Ecclesia illis matrimonium interdixit.

8 Restat duplex quaestio. Prima, An prædicta cognatio legalis impedimentum præstans matrimonio contrahendo oritur

M 2 non

non solum ex adoptione perfecta, scilicet arrogatione, sed etiam ex imperfecta? Grauisissimi Doctores, & satis probabiliter censent ex sola adoptione perfecta oriri. Sic Innocent. in cap. un. unio. de cognat. legali. Syluest. verbo Matrimonium 8. quest. 8. dicto 4. Ledelm. 2. part. 4. quest. 59. artic. 3. sine Henric. lib. 12. cap. 12. num. 3. Petr. de Ledesma de matrim. quest. 57. art. 2. concl. 3. Sanch. alios referens lib. 7. disp. 63. n. 9. inclinant Coninch. disp. 32. dub. 3. in fine. Paul. Layman. lib. 5. tract. 10. par. 4. cap. 7. num. 3. Ochagavia, quest. 58. de matrim. Mouentur primò, quia hæc cognatio legalis constituta est ad similitudinem cognationis carnalis; at hæc necessariò petit filium sub potestate parentis constitui. Ergo &c. Secundò constituitur ad similitudinem eorum qui legitimè nati sunt. Quam similitudinem habere adoptiui nequeunt, quousque in potestate, & familiam parentis adoptantis adiscantur. Tercio ex vi huius cognationis legalis dirimitur matrimonium inter adoptiuium, & filios carnales adoptantis, quod nullatenus esse potest, nisi uterque sub potestate adoptantis sint constituti. Quartò ratio præcipua, ob quam Ecclesia hoc impedimentum constituit iuxta D. Thom. in 4. d. 42. quest. 2. artic. 2. in corp. est ob vitandum periculum incontinentiæ inter sic cognatos. Quod necessariò futurum esset matrimonio non interdicto. At si adoptatus in potestatem adoptantis, eiusque familiarum non transit, prædictum periculum cessat, cum simul non habitent. Ergo. Quintò impedimenta matrimonij in dubio potius restringi, quam extendi debent ob matrimonij fauorem. Cùm ergo statutum sit cognationem legalem impedimentum esse matrimonij contrahendi de cognatione legali orta ex adoptione perfecta videtur intelligendum; siquidem hæc est propria adoptio, alia solum est ad perfectam adoptionem dispositio, ut inquit D. Thom. dub. 42. quest. 2. art. 1. ad 1.

9 Nihilominus contraria sententia verior mihi videtur, & in praxi omnino sequenda, quam docent Glossa in cap. unio. ad finem de cognat. legali. Et ibi Hostiens. in fine. Abbas num. 5. Couarruu. in 4. decret. 2. part. cap. 6. §. 5. num. 2. Gregor. Lopez leg. 7. tit. 7. part. 4. verbo que profiaron. Tolet. lib. 7. sum. cap. 4. num. 7. Rebell. de obligat. instit. 2. par. lib. 3. quest. 7. Basil. Ponce, lib. 7. cap. 4. in princip. Gaspar Hurtado disp. 19. difficult. 2. num. 3. August. Barbosa de potest. Episc. 3. part. alleg. 51. in fine. Gutierrez. de matrim. cap. 102. & alij plures quos refert Sanch. d. disputat. 63. num. 8. vbi hanc sententiam valde probabilem censent. Ratio est, nam adoptio ex qua adoptatus non transit in potestatem, & familiam adoptantis vocatur imperfecta, id est minus perfecta, quam arrogatio, attamen in se vera, propria, & perfecta adoptio est, sicque communiter appellatur, ut colligitur ex §. adoptio instit. de adoptionib. Et leg. adoptiui ff. de Ritu nuptiar. Et notatur expressè in lege regia 7. tit. 7. part. 4. At Textus ex iure Canonico, in quibus cognatio legalis impedimentum asseritur de adoptione absolute loquuntur, ut videre est in cap. ita diligere. Cap. per adoptionem 30. quest. 3. & cap. unio. de cognat. legali: Ergo absque fundamento firmo restringitur cognatio legalis, ut solum procedat in arrogatione: lex namque absolute loquens absolute intelligenda est, nec distinctionibus eius efficacia minuenda, ut inquit Textus in leg. non distinguemus, 8. cum similib. ff. de recep. arbitr.

10 Neque fundamenta opposita obstant. Ad primum concedo hoc impedimentum inductum esse ad similitudinem cognationis, sed non obinde inferitur omnia quæ in cognatione carnali interueniunt debere in hac cognatione adoptiua intercedere. Satis enim est quod sicut filius carnalis succedit patri, & ad patrem refertur, suo modo adoptiui succedat, & ad patrem refertur. Eodem modo respondemus ad secundum. Ad tertium admitto cognationem orram ex adoptione imperfecta non dirimere matrimonium inter adoptatum, & filios carnales adoptantis, quia inter ipsos non est cognatio, sed inter adoptatum, eiusque uxores. Ad quartum concedo cessare prædictas rationes, sed quia non cessat ratio reuerentiæ, & amicitie inter cognatos, ob quam hoc impedimentum Ecclesiam diximus statuisse, nec prædictum impedimentum cessat. Ad vltimum admitto impedimenta matrimonij restringenda esse, quantum verba legis illa statutis permiserint. At verba legis nullatenus permittunt restringi impedimentum cognationis legalis ad solam arrogationem cum simplex adoptio vera, & propria adoptio sit, ut probatum est.

11 Secunda questio est, quantum duret hæc cognatio legalis, & ad quorum gradum extendatur? Dicendum est in prima specie cognationis legalis lineæ rectæ, scilicet inter adoptantem perpetuò durare impedimentum matrimonij contrahendi, ut probat Textus in §. ergo non omnes, instit. de Nuptiis, Et leg. quin etiam §. ff. de Ritu nuptiarum. & cap. ita dirigere 30. quest. 3.

12 Sed ad quorum gradum, hæc cognatio extendatur? variant Doctores, Nam Antonin. 3. part. tit. 1. cap. 13. D. Thom. in 4. d. 42. art. 3. in corp. Syluest. verb. Matrimonium 8. q. 8. dicto 2. Venerum. 1. part. specul. art. 60. conclus. 1. Vgolin. de Sueram.

vbi de matrim. cap. 19. num. 3. & alij censent extendi ad omnes descendentes adoptati sine termino. Mouentur, quia iure Ciuili hæc cognatio ad omnes descendentes in infinitum extenditur, ut probat Textus in §. ergo non omnes, vers. & hoc adeo, instit. de Nuptiis. At iure Canonico approbata est cognatio iure Ciuili inducta, cap. ita diligere 30. quest. 3. ergo, &c. Alij verò, ut Henric. lib. 12. de matrim. cap. 12. num. 3. censent solum ad secundum gradum extendi, scilicet inter adoptantem & adoptatum eiusque filios, argumento desumpto ex affinitate carnali orta ex copula illicita, quæ spectato iure nouo Conc. Trid. solum ad secundum extenditur. Alij ut Navar. c. 2. n. 45. Faber instit. de Nuptiis §. inter eas num. vnico. Sotus in 4. d. 42. quest. 2. art. 2. concl. 2. Tolet. lib. 7. cap. 4. num. 7. Valen. tom. 4. disp. 10. quest. 5. p. 3. post initium. Saa, verbo Matrimonium, vbi de impedimentis num. 6. Basil. Ponce, lib. 7. cap. 4. num. 3. & alij censent ad quartum gradum extendi, eo quod hæc cognatio est ad similitudinem cognationis carnalis, at cognatio carnalis restricta est ad quartum gradum cap. non debet. de consanguinit. & affinit. Ergo hæc cognatio censenda est ad eum gradum restricta. Nam quoties duo se habent ut mensura, & mensuratum, lex corrigens mensuram censetur corrigere mensuratum.

13 Sed hi modi dicendi nullatenus mihi probantur. Non primus, quia Textus in §. ergo non omnes: nullatenus dicit ad omnes descendentes cognationem extendi, sed ad summum ad filios adoptati, ut constat ex illis verbis, ut quamuis per adoptionem parentum, liberorumve loco sibi esse ceperint, non possint inter se matrimonio iungi. Neque etiam placet secundus modus dicendi Henrici, ut potè absque vilo fundamento inuentus; cum cognatio legalis non minus imitetur cognationem carnalem ex copula illicita, quam ex illicita. Præterquam quod restricta affinitate ex copula illicita non debet ceteri restricta cognatio orta ex adoptione, quæ diuersissima est. Neque item probanda est restrictio, vel extensio ad quartum gradum. Nam esto cognatio legalis ex similitudine ad carnalem constituitur, non inde inferitur cognationem carnalem esse mensuram legalis, aliàs cognatio legalis non solum in linea recta, sed transuersa ad quantum gradum extenderetur. Præterquam quod cognatio carnalis, & affinitas restrictæ sunt ad quartum gradum, ne passim matrimonia inuolida essent, eo quod sunt impedimenta frequentissima, quod nullatenus procedit in cognatione legali, quæ raro contingit.

14 Quocirca mihi maximè probatur sententia Sanch. lib. 7. disp. 63. num. 34. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. part. 4. cap. 7. n. 3. Gaspar Hurtado disp. 19. difficult. 3. n. 7. Coninch. disp. 32. dub. 3. initio, asserentium solum inter adoptantem, & adoptatum hanc cognationem, & impedimentum intercedere, quia hæc personæ tantum iure Canonico exprimentur. At cum adoptata aliqua persona censentur adoptati omnes illi qui tempore adoptionis sub eius sint potestate, ut apertè probat lex si paterfamilias ff. de adoptionib. efficitur sanè hoc impedimentum cognationis legalis lineæ rectæ extendi ad omnes illos, qui sub potestate adoptati erant tempore adoptionis nulloque modo inter adoptantem & ipsos vilo tempore matrimonium contrahi posse, sed ad alias personas non extenditur. Quare matrimonium consistere poterit inter adoptantem, & filiam adoptati, quæ post adoptionem nata fuit, extra potestatem adoptati. Item cum filia filie adoptiue, quia mulier neminem habet in sua potestate, §. femina instit. de adoptionib. Item cum quibuscuque filiis illegitimis adoptati, quia hi non possunt esse in adoptati potestate, §. vlt. instit. de Nuptiis, sicuti notauit Sanch. d. disp. 63. n. 35. Couarruu. 4. decret. 2. part. cap. 6. §. 5. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. 4. part. cap. 7. num. 3.

15 Secundò dico cognationem legalem lineæ transuersæ scilicet inter filios carnales adoptantis, & ipsum adoptatum contrahi, & perseverare, dum sub potestate adoptantis existunt, ut probat Textus in cap. un. de cognat. legali. Cod. per adoptionem. 30. quest. 3. Et leg. per adoptionem, ff. de Ritu nuptiar. & §. inter eas instit. de Nuptiis. Etenim cum hæc cognatio legalis inducta sit ob similitudinem fraternitatis, quæ inter filios carnales, & adoptatum reperitur, tamdiu censetur persistere, quamdiu ij sub adoptantis potestate permanent. Quocirca quoties patria potestas soluitur vel morte adoptantis, vel emancipatione secundum leges, vel filij adoptiui, vel naturalis cessat impedimentum prædictum, & matrimonium contrahi potest, uti ex omnium sententia tradunt Abbas, Cardinal. & Præposit. in dicto cap. unio. Gregor. Lopez in dicta leg. 7. tit. 7. part. 4. verbo los hijos, Sanch. disput. 63. num. 30. Paul. Layman. dicto cap. 7. num. 3. Basil. Ponce, lib. 7. cap. 4. n. 4. Coninch. disput. 32. dub. 3. Ad alias personas hæc cognatio non extenditur, quia nullus est Textus ex quo extensio colligi possit. Quare non extenditur ad filios adoptatos inter se, neque ad eorum parentes cum adoptante, neque inter filios adoptatos cum illegitimis adoptantis. Nam Textus in cap. un. de cognat. legali decidit non posse filium adoptatum cum filio carnali & naturali adoptantis contrahere durante patria potest.

potestate: at filius illegitimus non solet naturalis appellari, & ex alia parte non est sub potestate patria. Ergo cum ipso non prohibetur matrimonium, ut notarunt prædicti Doctores, quidquid sine fundamento dicat Basil. Ponce, d. cap. 41. num. 4. de filiis illegitimis.

- 16 Tertiò dico cognationem legalem, quæ per modum affinitatis contracta est inter uxorem adoptantis cum adoptato, & inter uxorem adoptati cum adoptante perpetuam esse, eo quòd reuerentia, cui innitur perpetua sit, sicuti decum est in leg. adoptivus, l. 4. ff. de Ritu nuptiar. Eccl. regia 8. titul. 7. p. 4. Et tradit ex omnium sententia Sanch. lib. 7. disputat. 61. n. 24. Layman. Basil. Coninch. Gaspar Hurtado locis allegatis. Neque ad alias personas hæc cognatio extenditur, cum de iis tantum personis iura loquantur.

PUNCTUM X.

De impedimento publicæ honestatis.

- 1 Quid sit impedimentum iustitiæ publicæ honestatis?
- 2 Non est iuris naturalis, sed positivi.
- 3 Unde hoc impedimentum iure antiquo ortum haberet, exponitur.
- 4 Quid Trident. in hoc impedimento statuerit.
- 5 Restrictio Concilij solum pro sponsalibus, non pro matrimonio rato intelligitur.
- 6 Aliqui censent ex sponsalibus nullis ob defectum consensus, vel ob aliud impedimentum occultum nasci hoc impedimentum.
- 7 Oppositum verius est.
- 8 Ex sponsalibus mutuo consensu dissolutis oriri hoc impedimentum affirmant Sanch. & alij.
- 9 Sed contrarium tenendum est.

1 Impedimentum iustitiæ publicæ honestatis ortum habet ex sponsalibus de futuro, & matrimonio de præsentibus, ex eo namque quòd quis sponsalia, vel matrimonium cum aliqua contrahat, propinquus sit omnibus consanguineis suæ sponsæ, & econtrà sponsa propinqua facta est consanguineis sui sponsi. Appellatur autem hoc impedimentum iustitiæ publicæ honestatis, quia iustum, & æquum est ob publicam honestatem, decorem, & decentiam impedire, ne sponsus cum consanguineis suæ sponsæ, vel sponsa cum consanguineis sui sponsi contrahat.

2 Hoc impedimentum non est iuris naturalis, ut de se constat, & fatentur omnes, sed est iure Ecclesiastico introductum, ut constat ex cap. si quis uxorem. Cap. si quis desponsauerint 27. qu. 2. Cap. litteras de desponsat. impuber. Cap. inuentis. Cap. veniens. c. ad audientiam. Cap. sponsalia de Sponsal. & cap. unico de Sponsalib. in 6. & Conc. Trident. sess. 24. c. 3. de reform. matr.

3 Iure antiquo hoc impedimentum siue ex sponsalibus, siue ex matrimonio extendebatur ab consanguineos intra quartum gradum. Nam licet Textus de hoc impedimento loquens gradum illum non expresserit, sed solum dixerit extendi ad consanguineos sponsi, vel sponsæ: cum consanguinei post Innocent. III. in cap. Non debet de consanguin. & affinit. intra quartum gradum, & non ultra reputentur, efficitur hoc impedimentum ad consanguineos intra quartum, & non ultra extendi.

Rursus oriebatur ex sponsalibus, & matrimonio puris. hoc est absolutis, & cum certa persona iuris, siue valida, siue irrita fuerint, modò non fuerint irrita ex defectu consensus, nec præiudicium prioribus afferent, est expressa decisio cap. unic. de Sponsalib. in 6. Quare ex sponsalibus, vel matrimonio conditionatis ante impletam conditionem nullum impedimentum nascebatur, quia conditio consensus suspendit, efficitque ne sponsalia, vel matrimonia ante illius eventum effectum habeant. Impletà verò conditione qui consent eo ipso absque nouo consensu sponsalia, vel matrimonium consistere, affirmabunt nasci impedimentum, secus qui nouum consensum requirant. Item neque oriebatur impedimentum ex sponsalibus metu vel errore personæ, vel absque sufficiente deliberatione, veròque consensu celebratis, quia hæc sunt nulla ex defectu consensus, bene tamen ex sponsalibus, vel matrimonio ex aliquo alio impedimento, vel solemnitate defectu irritis, ut declarauit Cardinalium congregatio apud Farinacium, & Barbosa sess. 24. cap. 3. Concil. Trident. Et apud Rebelleum in append. ad lib. 4. num. 102. Quocirca non videtur audiendus Sanch. lib. 7. disp. 30. num. 13. afferens ex matrimonio rato celebrato absque parochio, vel testibus nullum impedimentum nasci, qui neque speciem habet contractus. Quippè prædictus contractus nullus non est ex defectu solemnitate à Concilio requisita. At Textus in cap. unico de Sponsalibus in 6. decidit ex sponsalibus, vel matrimonio nullis ex quacumque causa præter defectum consensus hoc impedimentum publicæ honestatis oriri. Ergo ex prædicto contractu nullo necessariò oritur, referuntque Farin. Barbosa, & Rebelleum, decum fuisse à sacra Congreg. de Castro. Sum. Mor. Part. V.

gregatione in hæc verba: Præsupposita declaratione per constitutionem Pij V. super hoc decreto (scilicet sess. 24. c. 3.) censuit congregatio oriri impedimentum publicæ honestatis ex sponsalibus per verba de presenti etiam nulliter contractis, ommissa forma decreti Concilij sess. 24. c. 1. & constat ex c. Ad audientiam de sponsalib. ubi existente matrimonio nullo ob impedimentum consanguinitatis oritur publicæ honestatis. Atque ita docent Basil. Ponce, lib. 7. c. 35. in fine. Gaspar Hurtado disp. 21. difficult. 2. num. 7. Et colligitur ex Layman. lib. 5. sum. tract. 10. par. 4. c. 9. num. 5.

Neque item oritur hoc impedimentum ex sponsalibus, vel matrimonio irritis ob priorum præiudicium. Verbi gratia promissisti ducere Mariam, & ante horum sponsaliorum legitimam dissolutionem contrahis cum eius sorore, ex tali contractu nullo, utpotè præiudicante priori nullo oritur impedimentum, ut expressè deciditur dicto c. unico. De sponsalib. in 6. Et notauit Sanch. lib. 7. disp. 68. num. 24. Gutier. c. 103. num. 17. Difficultas est casu quo priora sponsalia cum Maria conditionalia essent, & contracta cum eius sorore absoluta? Qua in re dicendum est, si ante euentum conditionis sponsalia de futuro cum eius sorore contraxeris, nullus est contractus, nullumque impedimentum, quia in præiudicium prioris obligationis nemini te obligare poteris: Quod verum censo etiam iure antiquo ante Concil. Trident. spectato. At si non sponsalia de futuro, sed verum matrimonium ratum contrahas, cum hoc matrimonium validè esto illicitè contractum sit, prioribus sponsalibus conditionatis derogat. Hæc de iure antiquo.

Verum Conc. Trident. sess. 24. cap. 3. de reform. matrimonij, constitutionem edidit in hæc verba. Iustitiæ publicæ honestatis impedimentum, ubi sponsalia quacumque ratione valida non erunt, sancta Synodus prorsus tollit, ubi autem valida fuerint primum gradum non excedunt, quoniam in ulterioribus gradibus iam non potest huiusmodi prohibitio absque dispendio obseruari. Ex quo decreto manifestè constat duplicem restrictionem impedimento publicæ honestatis factum esse: primam ne contrahatur prædictum impedimentum ex sponsalibus nullis, secundam, ne contrahatur ultra primum gradum, cum tamen iure antiquo ex sponsalibus inualidis, nisi inualida essent ex defectu consensus, vel in præiudicium priorum contraheretur impedimentum vsque ad quartum gradum.

Et licet aliqui graues Doctores, Nauarr. cap. 22. num. 58. in man. Hisp. Couarru. 4. decret. 2. part. cap. 6. § 2. num. 2. Ludouic. Lopez. 2. part. instruct. cap. 50. censent restrictionem à Concilio factam non solum de sponsalibus, sed etiam de matrimonio rato esse intelligendam, eo quòd restrictione facta in accessorio censenda sit facta in principali, præcipuè cum ex matrimonio rato nullo non inueniatur expressum nasci hoc impedimentum. Quæ sententia ante declarationem Pij V. editam anno 1568. in bulla quæ incipit, ad Romanam, probabilis esse poterat. At post prædictam declarationem nullatenus sustinenda est. Inquit enim Pontifex, quòd cum multi dubitauerint, an decretum Concilij Trident. sess. 24. cap. 3. intelligatur de sponsalibus de futuro, vel etiam de matrimonio de presenti non consummato. Auctoritate Apostolica tenore presentium declaramus, & definimus decretum Concilij huiusmodi omnino intelligendum esse, & procedere in sponsalibus de futuro duntaxat, non autem in matrimonio (sicut præfertur) contracto, sed in eo durare adhuc impedimentum in omnibus illis casibus, & gradibus, in quibus de iure veteri ante prædictum decretum Concilij introductum erat. Atque ita obseruarunt Nauarr. d. cap. 22. num. 57. in man. Latino. Henriquez lib. 12. cap. 10. num. 2. Gregor. de Valen. tom. 4. disp. 10. quest. 5. punct. 3. Sanch. lib. 7. disp. 70. num. 5. Gutier. cap. 103. num. 23. Basilus Ponce, lib. 7. c. 35. num. 3. decumque est à sacra Congregatione, prout refert Farinac. & Barbosa dicto cap. 3. Concilij. Et Rebelleum in append. ad lib. 4. de oblig. iustit. num. 102.

Sed an ex sponsalibus nullis ob defectum consensus, vel ob aliud impedimentum omnino occultum nascatur impedimentum: difficultate non caret. Nam Thom. Sanch. lib. 7. disp. 68. à n. 14. Henric. lib. 1. cap. 10. Basil. Ponce, lib. 7. c. 35. num. 10. Paul Layman. lib. 5. sum. tract. 10. part. 4. cap. 9. n. 4. & alij censent nasci, eo quòd hoc impedimentum statim sit propter indecentiam, quam secum trahit matrimonium cum consanguinea in primo gradu illius, quacum sponsalia contraxisti: hæc autem indecentia semper oritur moties constat publicè sponsalia valida fuisse, tamen de facto irrita sint. Vnde cum Concilium dicit ex sponsalibus quacumque ratione valida non fuerint non contrahi hoc impedimentum, intelligendum est verbum quacumque ratione, quæ cognoscitur, & scitur.

Sed rectius meo iudicio Nauarr. c. 22. num. 57. Petrus de Ledesm. q. 55. art. 4. in dubio 1. circa solutionem tertij. Vemezum in append. ad speculum fol. 76. Rebelleum lib. 3. quest. 14. Gaspar Hurtado, disp. 21. diff. 1. num. 4. Coninch. disput. 32. dub. 5. num. 69. affirmarunt ex prædictis sponsalibus nullum nasci

nasci impedimentum. Quia Concilium generaliter dixit, ex sponsalibus quacunq; ratione inualida fuerint nullum impedimentum contrahi. Ergo absque fundamento restringitur ad ea quæ sunt publicè inualida. Aliàs neque ex sponsalibus validis omnino occultis impedimentum oriretur, siquidem nulla indecentia esset in tali contractu cum consanguineis sponsæ. Quapropter non est spectanda indecentia publica, quæ apud homines oritur, sed quæ oritur spectato ipso contractu.

8 Deinde est dubium, An ex sponsalibus mutuo consensu dissolutis oriatur supradictum impedimentum? Affirmat Sanch. lib. 7. disp. 68. num. 21. Pialetus in praxi Episcop. 2. p. cap. 4. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. par. 4. cap. 9. num. 3. Mouentur ex cap. si quis uxorem. Cap. si quis desponsauerit. Et cap. accessit de Desponsat. impuber. & cap. sponsum de sponsalib. quibus Textus constat hoc impedimentum perpetuum esse, nec morte sponsi, vel sponsæ cessare, quinimo nec dissensu vnus, vt probat Textus in dicto cap. accessit.

9 Sed in contrarium est declaratio sacre Congregationis apud Farinacium dicto cap. 3. & apud Rebellum in dicto append. lib. 4. num. 99. quæ sic habet. Si sponsalia soluantur de consensu Congregationis censuit esse inualida. Propter hanc declarationem censo ex sponsalibus, quæ mutuo consensu dissoluantur, vel quæ dissoluantur ex causa legitima non oriri dictum impedimentum, quia ea non reputantur à Concilio valida absolute, & simpliciter eo quod firmiter, & in perpetuum non valuerint, sed solum reputantur valida secundum quid, & pro aliquo determinato tempore, ac proinde ex illis non oritur impedimentum iustitiæ publicæ honestatis. Secus est de sponsalibus morte alterius dissolutis; hæc enim simpliciter, & in perpetuum valida fuerunt, ac proinde ex illis impedimentum nascitur. Sic docuit Eman. Saa, verbo Matrimonium, vbi de impedimentis dirimentibus, numer. 12. Basil. Ponce, lib. 7. cap. 36. num. 9. Gutierr. cap. 103. n. 11. Gaspar Hurtado i. disp. 21. difficult. 1. num. 5. Rebell. & Farinac. loc. alleg.

PUNCTVM XI.

De impedimento disparis cultus.

- 1 Explicatur hoc impedimentum.
- 2 Non provenit hoc impedimentum à iure naturali, sed à positio Ecclesiastico.
- 3 Vnde habeatur hæc irritatio?
- 4 Ex dispensatione Pontificis potest fidelis cum infideli contrahere.
- 5 Coniugia fidelium cum hæreticis aliqui censent esse irrita.
- 6 Contrarium omnino tenendum est.
- 7 Satisfit oppositis rationibus.
- 8 Quamuis matrimonium Catholici cum Hæretico validum sit, iure tamen Ecclesiastico est prohibitum.
- 9 An aliquo casu liceat? Proponitur dubitandi ratio.
- 10 Spectato iure naturali licitum est aliquando hæc inire coniugia: Et quid spectato iure Ecclesiastico?
- 11 Apponitur quadam illatio pro declaratione superioris sententiæ.
- 12 Aliquando potest Catholicus cum hæretico matrimonium contrahere, etiam stante periculo subuersionis, animo tamen firmiter subuersioni non assentiendi.
- 13 In contrahendo coniugio necessarii seruandi sunt ritus, & forma ab Ecclesia Romana prescripti.

1 Ceterum est apud omnes disparitatem cultus, quæ interuenit inter personam baptizatam cum non baptizata impedimentum esse matrimonium contrahendo, eo quod de decet positâ Christi institutione matrimonium in Sacramentum eleuante, vt aliquis baptizatus matrimonium suscipiat, quod Sacramentum non sit. At si baptizatus cum non baptizato contraheret, eius matrimonium Sacramentum non esset, eo quod non baptizatus incapax sit alicuius Sacramenti recipiendi, & nequit ex parte vnus esse Sacramentum, & non ex parte alterius, cum matrimonium vnicum, & indiuisibile vinculum sit efficiens duo extrema.

2 Hoc autem impedimentum non provenit à iure naturali, nam stante hæc Religionis diuersitate, coniuges obligari possunt ad mutuam cohabitationem; debitique redditionem, & proles educationem, qui est finis, & matrimonij essentia, tamen hæc habitatio discordis obnoxia sit, & proles recta educatio sacris periculo. Hæc enim solum probant ea coniugia pterunq; illicita esse, non tamen conuincunt esse irrita. Aliàs Salomon ducens filiam Pharaonis; & Iacob filias Laban, & Ioseph filiam Putipharis; & Moyse filias Iethro, & Esther nubens Assæro irrita inirent coniugia, & quod magis est sanctissima Monica Augustini mater, quæ infideli nupsit, & Clothildes Clodouæo in concubinato essent. Quod non est dicendum. Neque his obstat, quod coniux fidelis priuilegio fidei possit ab infideli diuertere, & matrimonium inuitum dissoluere

aliud contrahendo, quia hæc potestas non contradicit matrimonij essentia, quæ solum est, vt coniuges per se obligentur ad mutuam cohabitationem, quacum obligatione oprimè stat, vt ex accidenti excusentur. Neque item hoc impedimentum iure Diuino positio constitutum est, quia nullus est Textus, ex quo colligatur. Et licet Christus Dominus matrimonium fidelium in Sacramentum eleuauerit, non inde probatur inhabitalisse fideles ad inuendum matrimonium, quod Sacramentum non esset. Quæ est communis sententia Canonistarum, & Theologorum, teste Couarruu. in 4. decret. 2. p. c. 6. §. 11. n. 1. Matienzo lib. 5. recop. tit. 1. Gloss. 1. in Rub. n. 159. Sanch. lib. 7. disp. 71. n. 7. & seqq. Basilio Ponce lib. 7. c. 47. n. 2. & 3. Gutierr. c. 104. n. 1. Coninch. disp. 31. dub. 3. conctes. 1. & alii.

3 Quocirca solo iure Ecclesiastico asserendum est hoc coniugium fidelis cum infideli irritum esse; vt prædicti Doctores testantur, ex quibus aliqui censent iure scripto hanc irritationem habere nempe ex Concilio Nicæno primo can. 67. & 69. vbi æquè puniunt nubens infideli, ac si duas uxores acciperet, neque admittitur ad pœnitentiam, nisi infidelem relinquat. Et licet aliqui de separatione quoad thorum, & habitationem explicant, rectius videtur explicandus Textus de separatione matrimonij quoad vinculum, siquidem sic conuenit hæc constitutio cum leg. unica. Cod. de nuptijs. gentil. vbi tanquam adulteria hæc coniugia reputantur. Sed esto nullus sit Textus expressus, consuetudine tamen à Romana Ecclesia approbata certissimum est disparitatem cultus impedimentum esse dirimens matrimonij contrahendi, colligiturque aperte ex cap. 28. quest. 1.

4 Ex his inferitur ex dispensatione Pontificis posse fidelem cum infideli matrimonium inire, siquidem solo iure Ecclesiastico irritum est. Quinimo si grauis causa huius dispensationis intercedat, periculūque peruersionis tum in coniuge, tum in prole caueatur, licita erit talis dispensatio, atque idem non solum validè, sed licitè contrahi matrimonium poterit, sicuti notauit Sanch. lib. 7. disp. 71. n. 10. Gutierr. cap. 104. n. 2. Coninch. disp. 31. dub. 3. in fine. Quod ampliùs constabit ex postmodum subiiciendis.

5 Quoad coniugia fidelis cum hæretico attinet. Aliqui ex Iurisperitis, etsi pauci senserunt irrita esse. Glossa in cap. fin. verbo contra substantiam de conditionib. appositis. Hostiens. in c. 1. de coniugio seruorum, num. 1. Carterius de hæreticis num. 157. Simancas de Catholic. institutionib. c. 40. & 46. Roias in singul. 228. n. 7. Quibus fauet lex 15. tit. 1. p. 4. Mouentur ex can. 72. sextæ Synodi generalis in Trullo, vbi hæc verba habentur, non licere virum orthodoxum cum muliere hæretica, neque orthodoxam cum viro hæretico copulari. Sed si quid huiusmodi ab illo ex omnibus factum apparuerit irritas nuptias existimari, & nefarium coniugium dissolui. Expendenda sunt verba irritis, & dissolui, quæ nullitatem coniugij demonstrant. Præterea quæ lege prohibentur si fiant, pro infectis habenda sunt, lege non dubium, Cod. de legibus. At matrimonium Catholici cum Hæretico prohibitum est tum iure Diuino, tum Ecclesiastico. Ergo habendum est pro infecto, iuxta Textum in capite videtur nobis 35. q. 6. ibi: Nam quod contra interdictum, & ordinem Ecclesiæ factum est ratum non haberi tam Diuina, quam humana legis proclamat auctoritas; quia ea quam inordinatè superduxit prohibitione retinente uxor non est.

6 Ceterum omnino dicendum est matrimonium Catholici cum Hæretico validum esse, vt testatur D. Thom. ab omnibus Theologis receptus in 4. d. 39. quest. unica art. 1. ad 5. & ex Iurisperitis ferè omnes, prout eos refert, & sequitur Sanch. lib. 7. disp. 72. à n. 2. Ioann. Gutierr. cap. 104. num. 6. & alij passim. Colligiturque ex cap. decreuit de hæreticis in 6. vbi nubens hæretico dote priuatur, non tamen iubetur separari. Probaturque vsus, & consuetudo ab Ecclesia Romana receptus, quo prædicta matrimonia sustinentur, tamen si prohibeantur.

7 Neque his obstant quæ in contrarium adduximus. Nam canoni 72. sextæ Synodi respondent Sanch. Gutierr. Ægid. & alij nullis esse auctoritatis, eo quod suppositicij sint. Secundò concedendo legitimæ auctoritatis esse, vt placuit Gratiano in capite sextam Synodum, capite habeo 17. distinct. Et colligitur ex Anastasio Bibliothecario in prefat. ad septimam Synodum. Respondeo antiquis temporibus matrimonia Catholici cum Hæretico irrita fuisse, sicuti colligitur ex Conciliis Carthaginen. III. can. 12. & Calcedonensi, can. 14. & Illiberitano, can. 11. 16. & 17. & Agathensi can. 67. In quibus eodem modo de matrimonio cum Hæreticis, ac de matrimonio cum Infidelibus, & Iudæis est sermo. At postmodum consuetudine abrogata est annullatio matrimonij Catholici cum hæretico perseverante irritatione, & annullatione fidelis cum infideli. Præterquam quod nomen hæretici in prædicto can. 72. non incongruè sumitur pro infideli, vti explicuit Theodor. Balsaminus in commentario ad Nomocanonem Photij tit. 12. de hæreticis can. 13. quem refert, & sequitur Basilius Ponce, in append. ad cap. 46. lib. 7. capite 1. Et consentit Reginald. 2. tit. prax. lib. 31. num. 169. Ad Textum in capite videtur nobis, & ad legem non dubium, respondeo facta contra legem habenda pro

pro infectis, quando lex factum irritat, secus si sustinet. In dicto *c. videtur nobis*: non sustinetur coniugium, quia factum est viuenti priori coniuge, & cum sanguinea.

8 Verum esto matrimonium Catholici cum hæretico validum sit, iure tamen Ecclesiastico prohibitum est, vt constat ex Conciliis Calcedonensi, *cap. 13*; Carthagin. *cap. 12*. Laodiceo *cap. 10*. & 31. Illiberitano *cap. 16*. Et habetur *cap. non oportet 28. q. 1. & capit. de reu. de Hæreticis. in 6*. Deinde pluribus placet iure Diuino positum hoc matrimonium interdictum esse illis verbis Pauli 2. Corinth. 6. *Nolite iugum ducere cum infideli. Et 2. Corinth. 7. Si dormierit vir eius, nubat tamen in Domino*, vt videre est apud Iustinian. Cornelium, & Folet. *in ea loca. Quinimo iure naturali hæc coniugia prohiberi perouidet periculum peruersionis, coniugis Catholici, iniquæ educationis prolis, & minus pacificæ cohabitationis, quod plerumque contingit, vt multis comprobatur Basil. in dicto append. c. 2. per totum.*

9 Sed an hoc matrimonium ita sit prohibitum, vt nullo casu illud celebrare liceat? difficultate non caret, nam esto aliquando cesset periculum peruersionis coniugis, iniquæ educationis prolis, & rixosæ cohabitationis, at negari nequit plerumque tale periculum adesse. Ergo obligatio legis, quæ respicit periculum frequenter contingens, cessare non poterit, ex eo quod in hoc, vel illo casu periculum prædictum absit. Præterea Hæreticus recipiens, & administrans Sacramentum matrimonij peccat, vt potè qui obstat effectui gratiæ recipiendæ. Ergo etiam peccat Catholicus prædicto peccato cooperans. Item exponitur Catholicus periculo non recipiendi verum Sacramentum matrimonij, si Hæreticus credat non esse Sacramentum à Christo institutum, vel si credat licitum esse libellum repudij, & sub hac intentione contrahat, quia contrahit sub intentione essentia matrimonij aduersa.

10 Cæterum omnino dicendum est spectato iure naturæ licitum esse coniugium inire cum Hæretico, & quoties prudenter, & probabiliter creditur periculum subuersionis, & iniquæ educationis prolis, & iurgiosæ cohabitationis cessare, sicuti notauit Coninch. *disp. 31. dub. 3. concl. 3. & disp. 26. n. 21*. Nam lex naturalis in tantum obligat abstinere à prædicto coniugio, quatenus in eo prædictum periculum imminet (vt omnes fatentur) ergo cessante prædicto periculo cessat obligatio abstinendi. Deinde spectato iure Ecclesiastico, si in aliqua prouincia, vel regno hoc periculum credatur vt in plurimum cessare, cessat illius obligatio. Quæ ratione asserunt Azor. *1. instit. moral. lib. 1. c. 11. q. 5. Sanch. lib. 7. disp. 72. num. 5. Gutier. cap. 104. num. 7. Gaspar Hurtado disp. 24. difficult. 2. in fine. in Germania, Polonia, Gallia, aliisque prouinciis, quibus Catholici cum Hæreticis permixtim habitant licita esse coniugia, quia periculum peruersionis, & iniquæ educationis prolis, minùsque pacificæ cohabitationis plerumque cessat. Sed vt rectè aduertit Cornel. in 1. Corinth. 7. circa finem. Coninch. *disputat. 31. dub. 3. in fine. Basil. Ponce, in append. matrimonij Catholici cum hæretico. c. 2. in fine. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. part. 4. cap. 14. n. 2.* cautè in hac parte procedendum est. Nam esto plerumque in illa regione periculum absit, ideoque lex Ecclesiastica non videatur obligare: at sæpe in vno, vel altero casu periculum adest, & tunc lex naturalis obligat à tali coniugio abstinere. Præterea esto periculum absit, adest tamen scandalum in tali contractu, maximè si Hæreticus palam hæresim profiteatur. Quapropter vt illud coniugium liceat, periculum subuersionis, & scandali abesse debet. Et ex his soluta est prima dubitandi ratio. Ad secundam concedo Hæreticum iniquè Sacramentum matrimonij recipere, nego tamen Catholicum suæ iniquitati cooperari, cum possit Hæreticus Dei gratia adiutus peccatum illud vitare. Ad tertium satis est, quod Hæreticus velit celebrare matrimonium, prout est ab Ecclesia receptum, quamuis ipse ex errore priuato contrarium Ecclesiæ censeat.*

11 Ex his manifestè constat quoties periculum peruersionis in aliqua prouincia communiter cessat, neque cernitur adesse in matrimonio, de quo celebrando tractatur, poterit quis absque vlla dispensatione licitè illud matrimonium inire, quia obligatio tum legis Ecclesiasticæ, tum naturalis prohibentis matrimonium Catholici cum Hæretico eo casu cessat. At si in aliqua prouincia, vbi Catholici non permittuntur secure suam Religionem profiteri, concedatur aliquibus hæc securitas, rectæque prolis educatio, existimo etsi priuatà auctoritate matrimonium contrahere non possint, benè tamen accedente Pontificis dispensatione, siquidem solum ex obligatione legis Ecclesiasticæ abstinere ab eo coniugio tenebantur. Quando autem censeantur Catholici hanc securitatem habere prudentis arbitrio relinquatur spectatis circumstantiis. Equidem si inter magnos Principes, si fidem dent iuramento firmatam sufficiens securitas reputada est, maximè si data nti fidem interfit illius inuiolabilis obseruatio, vt benè notauit Basil. Ponce, *in d. append. cap. 5. n. 4. & seqq.*

12 Quinimò verum existimo cum eodem Basilio *cap. 6. & 7.* posse Catholicum cum Hæretico matrimonium contrahere

cum periculo subuersionis, animo tamen firmo prædictam subuersionem non assentiendi, si ex subeundo eo periculo magni fructus sperentur, vt si speretur multorum Catholicorum conuersio, eorum tranquillitas status, & Ecclesiæ Catholice non leue augmentum, Pontificemque debere in sua lege Ecclesiastica dispensare, quia periculum peccandi subire non est intrinsecè malum, quia ex rationabili causa honestari possit, vt multis exemplis comprobatur *tract. de charit. disp. ult. de scandalo. Et tract. de peccatis disp. 2. pag. 9. §. 3.* Et colligitur manifestè ex illo *Iudith 9.* quæ ob populi liberationem periculo non leui amittendæ castitatis se exposuit, & ex illo *Esther 2.* quæ nubens Assuero absque suæ Religionis manifestatione periculum subiit deserendi Religionem, vel saltem præcepta Diuina de ciborum abstinentia transgrediendi, prout hæc omnia ponderat Serarius in prædicta loca.

In contrahendo hoc coniugio seruandi necessariò sunt ritus, & forma ab Ecclesia Romana præscripti, & nullatenus permittendi qui iniquæ sectæ, & erroris professio fuerint. Illis autem seruatis optimè potest Parochus huic matrimonio assistere, & hæreticus licentiam concedere, quia assistit cuidam contractui de se licito, Sacramentique celebrationi, quæ rectè peragi poterat. Quod verò ab Hæretico iniquè recipiatur, & ministretur nec Parochus, nec Episcopo tribuendum est, vt latius profequitur Basil. Ponce, *d. append. cap. 9.*

PUNCTUM XII.

De impedimento criminis.

- 1 Duplex est crimen inhabiles reddens ad matrimonium.
- 2 Explicatur vtrumque crimen.
- 3 Examinatur, an occisio coniugis absque adulterio præstet impedimentum?
- 4 Requiritur ad hoc impedimentum, vt occisio physice facta sit, vel saltem eius consilio, & mandato.
- 5 Secundò requiritur, vt occisio fiat intentione ineundi matrimonium cum coniuge superstito.
- 6 Tertio sufficit siue occisio sit uxoris, siue viri.
- 7 Si vtrique matrimonium contracturi infideles sint, cum adulterium committunt, vel occasionem præstant, verius est impedimentum non esse.
- 8 Vt adulterium impedimentum præstet requiritur matrimonium vtrique contracturo esse notum.
- 9 Item est necessarium, vt adulterium copula inter vas foemineum copuletur.
- 10 Quale debeat esse hoc matrimonium contractum, ex quo hoc impedimentum oriatur.
- 11 Qualis promissio de matrimonio contrahendo. Et primò debet esse externa, & acceptata.
- 12 Aliquibus placet fictum non sufficere. Sed verius est oppositum.
- 13 Non opus est esse promissionem mutuam, etsi aliqui contrarium asserunt.
- 14 Debet esse promissio pura, non conditionalis.
- 15 Promissio matrimonij post mortem coniugis est irrita.
- 16 Prædicto impedimento criminis annectitur raptus, vti iam explicatum est.

Duplex est crimen, in cuius poenam Ecclesia inhabiles reddit reos ad matrimonium contrahendum non absolute, sed cum ea persona, quacum delinquens contrahere intendens delictum commisit, vt rectè aduersus Palacios notauit Sanchez ex communi sententia, *lib. 7. disp. 78. numero 21. Gutier. cap. 205. num. 25. Coninch. disp. 31. dub. 5. concl. 5.* Ratio huius prohibitionis est, ne spe coniugij futuri coniugi innocenti mors imminet.

Primum crimen est adulterium simul cum occisione coniugis proprii, vel alieni. *Cap. 1. cap. significasti. Cap. super hoc De eo qui duxit in matrimonium. Cap. de conuersione infidelium, cap. si quis viuentis 31. q. 1.* Secundum est adulterium cum promissione facta de matrimonio post obitum coniugis contrahendo, vt constat ex *capite 1. Cap. veniens. Et præcipue ex capite fin. De eo qui duxit in matrimonium. Et capite relatum, 31. quaestio 1.* Non sufficit adulterium, vt impedimentum matrimonij contrahatur, sed opus est adulterio occisionem coniugis, vel futuri coniugij promissionem adiungi, vt notatur expressè in *cap. significasti, de eo qui duxit uxorem, &c. Et lege regia. fin. tit. 2. part. 4.* iuxta quam doctrinam intelligendi sunt Textus in *cap. 1. & c. illud verò 30. quaestio 1.* generaliter asserentes nemini licere ducere eam, quam per adulterium possuit, hoc est si simul cum adulterio mortem viri machinatus est, vel coniugium promisit. Et *cap. 1. de eo qui duxit in matrimonium, vbi inquit Textus, nullus copulet matrimonio, quam prius polluerat adulterio, illam maximè, cui fidem dederat uxore suæ viuentis, aut quæ machinata est in mortem uxoris.* Verbum illud maximè intelligendum est demonstratiuè, id est inquam, vel simili quæ prius dicta determinat, vt benè notauit Coninch. *disp. 31. dub. 5. concl. 5. num. 64. Gutier. cap. 105. num. 2.* Et tra-

dit Abbas *d. cap. 1. num. 3.* Alexand. de Neuo numero 6. Præposit. numero 2. Neque item sufficit promissio de matrimonio contrahendo, sed necessariò debet adulterio adiungi, vt constat ex *cap. relatum. 3. i. quæst. 1. cap. 1. Cap. veniens. Et cap. fin. de eo qui duxit in matrimonium, &c.* Et tradunt omnes Doctores.

- 3 Dubium autem est, An occisis coniugis proprii, vel alieni absque adulterio præstet impedimentum occisori, ne matrimonium cum coniuge superstite contrahat? Qua in re Sanch. *lib. 7. disp. 79. n. 9.* refert plures affirmantes adulterium necessariò requiri alios negantes. Sed ipse distinctione vitur. Si enim (inquit) uterque machinatus est mortem coniugis inhabiles sunt ad contrahendum inter se, tamen si adulterium ab ipsis commissum non sit: at si vnus ex illis tantum mortem machinatus est, adulterium adesse debet, vt impedimentum contrahatur. Prior pars videtur manifestè probari ex *c. laudabilem. 1. De conuersione infidelium*, vbi nullà mentione factà adulterij Sarracenos, qui ex mandato & consilio vxorum viros peremerunt matrimonij cum illis vxoribus interdicunt. Secunda pars scilicet requiri adulterium, quando vnus tantum mortem machinatus est, colligitur ex *cap. si quis viuente. 30. q. 1. c. 1. Cap. super hoc. Cap. significasti, de eo qui duxit in matrimonium, & aliis*, vbi semper cum machinatione mortis adulterium coniungitur. Atque ita docent Ioann. Andreas in *cap. super hoc, de eo qui duxit in matrimonium. Et cap. 1. num. 2. de conuersione infidelium. Et ibi Abbas num. 8. Nauarr. cap. 22. n. 46. Gregor. Lopez leg. fin. tit. 2. part. 4. verbo qualquiera. Bellarm. lib. 1. de matr. c. 21. vers. crimen homicidij. Valen. 4. t. disp. 10. q. 5. punct. 3. de impedimento criminis. Tolet. lib. 7. cap. 6. num. 3. Thom. Sanch. lib. 7. disp. 78. n. 9. Gutierr. cap. 105. num. 12. Coninch. disput. 31. num. 52. Basilius Ponce, lib. 7. cap. 45. num. 4. Gaspar Hurtado disp. 23. difficult. 1. n. 5. Laym. lib. 5. sum. tract. 10. part. 4. cap. 10. num. 2. & alij.*

- 4 Vt verò hæc crimina occisionis, & adulterij impedimentum pariant aliquæ conditiones requiruntur. Primò requiritur, vt occisio Physicè ab adultero facta sit, vel saltem eius consilio, & mandato, vt colligitur ex *cap. si quis viuente. 31. q. 1. Et cap. 1. de conuersione infidelium*. Neque sufficit mortem esse attentatam, vel consilium, aut mandatum dedisse, si illius non fuit causa, vt pluribus comprobant Sanch. *lib. 7. disp. 78. à n. 3. Gutierr. cap. 105. à n. 7. Paulus Layman. dicto cap. 10. n. 1.* Quinimò secundum probabiliorē sententiam, quam defendit Glossa in dicto *cap. si quis viuente, verbo occidisse. Et cap. 1. de eo qui duxit, in fine. Et ibi Abbas, n. ult. Henr. lib. 12. cap. 14. n. 2. Sanch. dicta disp. 78. num. 6. Gutierr. cap. 105. num. 8. Coninch. disp. 31. dub. 5. num. 50. Layman. d. cap. 10. num. 1. & alij.* Non sufficit ratam habere prædictam occasionem, quia rati habitio non est causa occisionis, sed supponit occisionem factam. Neque obstat rati habitioem mandato comparari. *Reg. rati habitioem. De Regulis iuris in 6.* quia id intelligitur de his quæ solùm à voluntate ratum habentis pendent, vel in iis quæ iure disponente pro mandato reputantur, quod tamen in præsentī non contingit.

- 5 Secundò requiritur, vt occisio fiat intentione ineundi matrimonium cum coniuge superstite. Nam hoc impedimentum statuitur, ne cupiditate alieni matrimonij coniuges occidantur, qui finis locus non habet in iis, qui vt liberius libidini vacent, vel ob virandam accusationem, vel ob aliam causam coniugem occidunt; vti tradit D. Thom. in *4. d. 37. q. 2. art. 2. Paludan. ibi. Henr. lib. 12. cap. 14. n. 2. Valen. 4. d. disp. 10. q. 5. punct. 3. Sanch. pluribus relatis, lib. 7. disput. 78. num. 13. Gutierr. cap. 105. num. 16. Coninch. disputat. 31. dub. 5. num. 51. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. part. 4. cap. 10. num. 2. vers. tertio. Basili. Ponce, lib. 7. cap. 45. num. 5. Gaspar Hurtado disp. 21. Intentio verò ineundi matrimonium debet esse cum persona determinata; aliàs si coniugem occidas animo ineundi matrimonium absque determinatione personæ impedimentum non contrahis, eo quòd non censetur vera contrahendi matrimonium intentio, cum matrimonium esse non possit cum incerta, vti notauit Matienzo *lib. 5. recopil. tit. 1. Rub. gloss. 1. n. 180. Sanch. lib. 7. disp. 78. num. 18. Gutierr. cap. 105. num. 22. Egid. Coninch. d. disp. 31. dub. 5. num. 55. Layman. dicto capit. 10. num. 2.* Si tamen occidas animo ineundi matrimonium cum vna ex filiabus Petri. Placet Vemeruz in suo *Speculo coniug. 1. part. 34. in fine. Sanch. & Gutierr. supra.* te impedimentum esse à contrahendo cum qualibet illarum, quia omnes nuncupatim, & expressè intentæ fuerunt. Quod difficultate non caret. Nam esto intentæ omnes sint; sunt tamen intentæ sub indifferentia, & indeterminatione, quacum matrimonium consistere nequit. Insuper requirunt Basili. *lib. 7. cap. 45. num. 4. Gaspar Hurtado disp. 23. difficult. 1. num. 3.* intentionem hanc exterius indicari, quia aliàs ab Ecclesia quæ de occultis non iudicat puniri non poterit. Sed rectius alij Doctores huius limitationis non meminerunt, quia Ecclesia non punit intentionem præcisè, sed occisionem externam eà intentione factam, cum puniat lege ipsa, & non per sententiam opus non est de intentione constare. Argum. defumpto ex *Clement. 1. §. verum de hæreticis*, vbi Inquisitores excommunicantur qui*

odio, vel amore ducti iniusticiam reis faciunt, illud certum in foro externo eam intentionem semper adfuisse præsumitur, quoties occiso coniuge intendit adulter. matrimonium cum superstite inire, vti aduertit Sotus in *4. d. 37. q. vnic. art. 4. casu. 5. Sanch. aliis relatis, d. disputat. 78. num. 19. Gutierr. c. 105. num. 23.*

Tertiò alij è quorum numero est Victoria in *summa de matrim. n. 292. Ledelm. 2. p. 4. q. 61. art. 2. post 3. propos. Cenedo in sum. Sacram. vbi de matr. c. 5. ad finem, in comment. num. 38.* Et probabile reputat Henr. *lib. 12. c. 14. n. 2. in com. litt. V.* requiritur occisionem debere esse vxoris, non viri Textus in *c. 1. c. super hoc. c. significasti, de eo qui duxit in matrimonium*, de sola vxoris occisione loquuntur, qui ad viri interfecionem, vt potè minus frequentem non debent extendi. Sed hæc sententia sustinenda non est, nam esto relati Textus solùm loquantur de vxoricidio; at Textus in *c. si quis viuente 31. q. 1. Et c. 1. de conuersione infidelium*, expressè de viiicidio loquuntur. Præterquam quòd eadem est ratio, & dispositio in vno correlatiuo in alio ceteri debet dispositum. Atque ita docent Glossa in *c. fin. de eo qui duxit in matrimonium. Matienzo lib. 5. recopilat. tit. 1. Gloss. 1. Rubric. n. 197. Sanch. innumeros referens d. disp. 78. n. 8. Gutierr. c. 105. n. 10. Coninch. disp. 31. dub. 5. concl. 3. n. 55. Basili. Ponce lib. 7. cap. 45. n. 5. Layman. dicto c. 10. num. 2.* Quod verum habet, tamen si occidens infidelis sit, modò aduiter fidelis existat, nam licet Ecclesia infidelium delicta punire nequeat, potest tamen fideles punire si delicto cooperati sint, eos ad matrimonium inhabilitando. Censentur autem delicto cooperatum si ex eorum consilio mors coniugis euenerit, tum si adulterium commiserint: vt tradit Sanch. *lib. 7. disp. 78. n. 3. Gutierr. c. 105. n. 6. Coninch. disp. 31. dub. 5. concl. 3. Tolet. lib. 6. sum. c. 6. n. 2. Philare. de officio Sacerdotis. 1. 2. p. lib. 2. c. 5. impedim. 4.*

Verùm si uterque matrimonium contracturi infideles sint, cum adulterium committunt, vel occisionem præstant, vel promissionem faciunt futuri coniugij, verius videtur impedimentum non contracturos postmodum ad fidem conuersos, eo quòd delictum ob cuius causam est appositum impedimentum non fuerit in Ecclesia consummatum; hoc est perfectum, & integrè patratum à fidei Ecclesiæ subiecto, vti notauit Sanch. *disp. 79. num. 43. Layman lib. 5. sum. tract. 10. part. 4. cap. 10. num. 6.*

Quoad adulterium attinet, quod simul cum occisione, vel coniugij promissione coniunctum esse debet: requiritur, vt utriusque contracturo matrimonium notum sit, alias non erit perfectè adulterium præbens occasionem captandæ mortis coniugis, vt colligitur ex *cap. 1. de eo qui duxit in matrim.* Quare si vir coniugatus cum femina ignara coniugij copuletur, & animo ineundi cum ea matrimonium suam vxorem interficiat, non erit à coniugio impeditus, quia ex parte femina non fuit adulterium formaliter. Quod verum credo esto femina coniugata esset, quia adulterium, quod ipsa committit non potuit esse occasio captandæ mortis coniugi à se ignoratæ, vti notarunt Sanch. *dicta disp. 78. num. 12. Gutierr. d. cap. 105. num. 14. & 11. Coninch. disp. 31. dub. 5. num. 53. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. part. 4. cap. 10. num. 2.* Excusat ab hoc impedimento quælibet ignorantia etiam crassa, & supina secundum Sanch. *disp. 79. num. 38. Rebellum lib. 3. q. 8.* eo quòd hæc ignorantia non sit iuris, sed facti. In facto autem excusat quælibet ignorantia iuxta *reg. ignorantia de Regul. iuris in 6.* Præterquam quòd hoc impedimentum nascitur ex adulterio, ad quod omnes fatentur dolum esse necessariū requisitum. Ex *leg. penult. ff. ad leg. Iuliam de adulter.* At dolus consistere non potest cum ignorantia. Sed rectius Nauarr. *cap. 22. num. 46. Valen. 4. d. disp. 10. q. 5. punct. 3. Coninch. disp. 31. dub. 5. num. 61. Gaspar Hurtado disp. 23. difficult. 2. num. 7. & alij plures relati à Sanch. supra,* censent solam ignorantiam, quæ ab adulterij culpa excusat excusare ab hoc impedimento. Cum autem sola ignorantia probabilis non crassa, & supina à culpa adulterij excuset, sola prædicta ignorantia ab hoc impedimento excusare potest. Neque obstat quòd adulterium non reputetur stante quælibet ignorantia ad incurrendas pœnas latis in *lege Iulia de adulteris*, quia illæ pœnæ, vt potè grauissimæ meritò exigunt adulterium dolo commissum. At hoc impedimentum non tam in pœnam adulterij, quam pro remouenda occasione insidiandi vitæ coniugi statutum est, sufficit ergo adulterium esse culpabile. Secundò est necessarium, vt adulterium copula intra vas femineum consummetur, aliàs non erit perfectè adulterium impedimentum præstans, vti docuit Glossa, Cardinalis, Abbas, & alij in *dicto cap. fin. de eo qui duxit in matrimonium. Sanch. lib. 7. disp. 79. à princ. Gutierr. d. cap. 105. num. 28.* Deinde necessarium est, vt matrimonium verum sit, aliàs re ipsa adulterium non erit, vt docent prædicti Doctores Sanch. *numero 20. Gutierr. num. 24.* Tandem requiritur vt adulterium simul cum promissione futuri coniugij, vel coniugis occisione durante eodem matrimonio contingat; nam si aliquod ex his dissoluto coniugio eueniat impedimentum non præstat, sicuti notarunt Syluest. *verbo Matrimonium. 8. q. 9. dicto. 5. Sotus in 4. disp. 37. q. vnic. art. 4.*

art. 4. Sanch. disp. 79. num. 5. Coninch. dub. 5. num. 60. Layman. d. cap. 10. num. 3.

- 9 Cum autem adulterium ut impedimentum sit matrimonij contrahendi requiratur necessario coniungi occisioni coniugis, vel matrimonio inter ipsos adulteros contracto, vel fidei data de matrimonio post mortem in eundem: superest explicandum qualiter hoc matrimonium contrahi, qualiterque fides dari debeat, ut locus sit prædicto impedimento. Aliqui è quorum numero est Gaspar Hurtado disp. 23. difficult. 2. num. 8. censent insufficientem esse clandestinum matrimonium, eo quòd hæc sit pœna pro restringenda est, & non amplianda, videturque apposita pro matrimonio, quod aliàs validum foret, nisi coniux viveret, quòdque solum præstat occasionem captandæ mortis coniugi. Sed rectius Sanch. lib. 7. disp. 79. n. 8. Coninch. disp. 31. dub. 5. num. 6. in fine, censent sufficere quodlibet matrimonium attentatum, etiamsi clandestinum sit: nam Textus hoc impedimentum indicentes solum ponderant matrimonij attentationem, cum sciant necessario irritum esse debere, eo quòd viuentem coniuge contrahatur. Aliàs si matrimonium attentaretur contrahi cum consanguinea insufficientis esset, quod non est dicendum, cum hic contractus esto sponsalia non constituat, præbet tamen sufficientem causam captandi coniugi mortem.
- 10 Promissio verò de matrimonio contrahendo debet esse externa, & acceptata, aliàs non est vera promissio, nec de se nata obligationem parere, ut fatentur ferè omnes Doctores. Aliqui scilicet Coninch. disp. 31. dub. 5. num. 58. Basil. Ponce, lib. 7. cap. 45. num. 2. Rebell. lib. 3. q. 8. Gaspar Hurtado disp. 23. difficult. 2. num. 9. censent taciturnitatem esse sufficiens signum consensus, eo quòd ut quid favorabile promittatur. In iis autem que ut favorabilia offeruntur consensus præsumitur ex sola taciturnitate. Sed rectius Sanch. disp. 79. num. 25. Gutier. dicto cap. 105. num. 28. censent insufficientem esse taciturnitatem. Nam esto matrimonium ut quid favorabile offeratur de facto, ut offeratur favorabile non est. Tum quia acceptans inhabilis redditur ad illud matrimonium contrahendum & pœnis Ecclesiasticis subiicitur. Tum quia in probabili sententia obligatur ad repromittendum, quod onerosum est. At cum promissio non est gratuita, sed onerosa, onus continet, non censetur acceptari ex sola taciturnitate, ut tradunt Doctores in regula. Qui tacet, de R. g. iuris in 6. Et leg. qua dicitur, ff. Solutio matrim. Neque obstat quod promissarius ignorauerit onus, quod ex acceptatione promissionis subiit, quia ea ignorantia utpotè iuris non præsumitur, & cum taciturnitas sola iuris præsumptione consensum inferat, nullatenus in præfenti inferre potest.
- 11 Secundò requiruntur plures, ut promissio vera sit scilicet ex animo se obligandi, implendique promissum, quia aliàs non est vera promissio, sed promissionis fictio. Et cum hoc impedimentum aduersus promittentes feratur, necessario debent verè promittentes esse, quia verba maxime in pœnalibus propriè intelligenda sunt. Et explicari potest exemplo legis inducendis irregularitatem rebaptizantibus, & excommunicationem hæresim proferentibus, qui fictè rebaptizent, vel hæresim proferant, & non ex animo nulla ex prædictis pœnis ligantur. Atque ita docent Henriq. lib. 12. cap. 14. num. 3. Saa, verbo Matrimonium, vbi de impedimentis num. 7. Man. 1. tit. sum. cap. 22. 9. num. 7. Gaspar Hurtado, disp. 23. difficult. 2. num. 9. Et probabile reputat Layman. lib. 5. sum. tract. 10. part. 4. cap. 10. num. 4. Sed probabilius est promissionem fictam sufficere ad prædictum impedimentum inducendum, modò fictio exteriorius non appareat, sicuti docuit Sanch. dicta disp. 79. num. 10. Gutier. dicto cap. 105. num. 28. Coninch. dub. 5. num. 57. Quia ex promissione seriò facta & cuius fictio non cognoscitur neque ansa occidendi coniugem nascitur, ac ex vera promissione. Ius autem hoc impedimentum constituit ad dictam occasionem tollendam. Ergo promissioni apparenter verè hoc impedimentum ceteri debet appositum.
- 12 Tertiò aliquibus placet, neque improbabiler promissionem debere esse mutua, ut impedimentum præstet. Nam aliàs non est promissio de se sufficiens ad sponsalia constituenda. Iura autem exigentia ad hoc impedimentum matrimonium de præfenti, vel fidem datam de coniugio futuro indicant necessarium esse, ut illud matrimonium celebretur, qualiter aliàs esset celebrandum, & ea fides detur, quæ ad sponsalia constituenda sufficit. Sic indicat Gloss. in cap. significasti. De eo qui duxit. Et tradit Bellarm. lib. 1. de matr. cap. 22. casu secundo. Henriq. lib. 12. cap. 14. num. 3. Vgolin. de Sacram. tract. de matr. cap. 19. num. 8. & inclinatur Layman. d. cap. 10. num. 4. vers. quinta conditio. Sed contrarium probabilius censuit Sotus in 4. disp. 37. q. unica art. 4. §. secundus casus. Angles in 4. sentent. part. 1. vbi de matr. impedim. quasi de diuortio ob adulterium. art. 3. Sanch. lib. 7. disp. 79. num. 20. Rebell. lib. 3. q. 8. Basilus Ponce, lib. 7. cap. 45. num. 2. Gaspar Hurtado, disp. 23. difficult. 2. num. 9. & alij communiter. Colligiturque ex cap. significasti. de eo qui duxit in matrimonium, vbi maritus impeditur à matrimonio contrahendo, eo quòd viuentem vxore fidem puel læ dederit de matrimonio contrahendo. Neque

ibi indicatur puella vicissim suam dedisse fidem Adde in omnibus hoc impedimentum statuentibus solum requisitum est adulterium cum promissione coniugij. Ergo si hæc promissio coniugij esse possit, quin mutua sit, ut probabilius defendimus, disp. 1. huius tractatus, interueniente adulterio impedimentum præstabit.

Quartò placet Nauarr. lib. 4. consil. cons. 2. de eo qui duxit. Rodrig. cap. 129. conclus. 5. Sanch. lib. 7. disp. 79. num. 11. promissionem conditionatam sufficere ad hoc impedimentum inducendum, eo quòd promissio conditionata vera promissio sit, obligans promittentem conditionis euentum expectare, ideòque ansam præbet mortis coniugi captandæ; quæ est ratio statuendi hoc impedimentum. Sed rectius procedunt Coninch. disp. 31. dub. 5. num. 59. Gaspar Hurtado, disp. 23. difficult. 2. num. 10. quibus adhæret Layman. lib. 5. sum. tract. 10. part. 4. cap. 10. vers. sexta conditio, asserentes promissionem debere esse putam, & aut saltem ante mortem coniugis purificatam, quia esto promissio conditionata obliget expectare conditionis euentum, at pendente conditione nullatenus debet ceteri simpliciter, & absolute promissio. Cum autem hoc impedimentum promissioni coniugis annexum sit, de promissione vera, & propria, & quæ aliàs coniugij obligationem induceret, intelligi debet. Quippè verba legis maxime in pœnalibus non extendenda, sed potius restringenda sunt, & hæc ratio probat, esto ex prædicta promissione daretur ansa occidendi coniugem, quia ob similitudinem rationis non debet fieri in pœnalibus extensio. Præterquam quòd ex promissione conditionata ante mortem coniugis non æquè datur occasio occidendi coniugem, sicuti ex promissione absoluta, siquidem ex prædicta promissione concipitur spes certa coniugij, sed sub dubio, & sub conditionis euentu.

Ad extremum obseruandum est promittentem alteri coniugium post mortem suæ coniugis grauer peccaturum, ut deciditur in cap. fin. de eo qui duxit in matrimonium. Quinimò probabilius est eam promissionem irritam esse non solum quando impedimentum præstat matrimonij contrahendi, quod certissimum est, sed etiam quando ex ea promissione impedimentum non oritur, eo quòd non sit occisioni, vel adulterio coniuncta; quia hæc promissio à iure reprobat, utpotè quæ ansam præbet insidiandi vitæ coniugis, Argam. cap. 2. de concess. præbenda, vbi ob hanc causam redditur irrita promissio beneficii vacaturi. Et tradunt in præfenti Abbas in cap. fin. num. 2. de eo qui duxit. Et ibi Alexand. de Neuo num. 4. Ancharran. cap. super hoc, num. 2. eodem tit. Lancellot. institut. iuris Canon. lib. 2. tit. de diuortijs. §. cum ea autem verbo dederint. Sanch. lib. 7. disp. 79. num. 40. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. part. 4. cap. 10. in fine.

Huic impedimento criminis annecti potest impedimentum raptus, quod nouo iure Conc. Trident. sess. 24. cap. 6. de reform. statutum est inter raptorem, & raptam, quando ipsa in potestate raptoris manserit, de quorum intellectu satis diximus hac disp. p. 1. §. 2. n. 20.

PUNCTUM XIII.

De impedimento Ligaminis.

Impedimentum ligaminis appellatur ipsum matrimonium rectè contractum, quo ligatur coniux, ne possit eo durante aliud matrimonium inire. Hoc impedimentum non solum iure Ecclesiastico, sed etiam naturali, & Diuino statutum est, ut latius diximus, disp. 3. vbi de vniatate, & indissolubilitate matrimonij. At eo matrimonio dissoluto per mortem cessat impedimentum matrimonij contrahendi.

§. I.

Qualiter constare debeat de coniugis obitu, ut possit superstes aliud matrimonium inire?

- 1 Debet esse certus de coniugis morte.
- 2 Aliqui diuersam certitudinem requirunt, si auctoritate publicâ, & non priuatâ matrimonium contrahendum sit.
- 3 Verius est eandem certitudinem requiri siue propriâ, siue Deo dicis auctoritate contrahatur.
- 4 Prudentis arbitrio remittitur certitudo moralis ad contrahendum matrimonium requisita.
- 5 Vni testimonium sufficere plures affirmant.
- 6 Alij oppositum censent.
- 7 Conciliantur supra dictæ sententia.
- 8 Qualiter fama de morte coniugis certitudinem moralem præstet?

UT possit coniux secundum matrimonium inire, certus esse debet de morte prioris coniugis, eo quòd noui matrimonij

trimonij contractus cedit in præiudicium illius, si forte superstes sit, quique iure suo in casu dubio spoliandus non est. Præterquam quod præsumendus est viuere, dum contrarium probatum non fuerit, ut constat ex leg. vlt. C. d. de sacrosanctis Ecclesiis. Atque ita tradunt omnes in cap. in presentia de sponsalibus. Quo Textu corrigitur lex vxores ff. de diuortijs, quæ vxori dubitanti de morte coniugis absentis licentiam concedit nubendi post quinquennium expectatum, vel post quadriennium, ut habetur in leg. vxor. Cod. de Repudijs. Itemque correctum est Authent. hodie Cod. de Repudijs, ubi vxori audienti virum in bello obiisse interdicitur nuptiæ, quin prius per se, vel per alium adeat belli ducem, ipsèque iuret obiisse, & aliorum testimonia recipiat, & insuper expectet per annum. Non enim hanc diligentiam præstare tenetur. Satis enim est si abundè certa reddatur de morte coniugis, uti decisum est in dicto cap. in presentia, & ita tradunt Gutierr. lib. 2. pract. q. 8. num. 5. Et de matr. cap. 5. n. 1. Sanch. lib. 2. disp. 46. num. 1. & alij apud ipsos.

2. Dubium tamen est quæ certitudo requiratur de morte coniugis, ut quis possit tum propria auctoritate, tum auctoritate Iudicis aliud inire matrimonium? Plures, grauèque Doctores relati à Sanch. lib. 2. disp. 46. num. 5. censent ad contrahendum matrimonium propriâ auctoritate sufficere certitudinem probabilem; secus verò ad contrahendum auctoritate Iudicis. Priorem partem probant ex cap. cum per bellicam, 34. quæst. 2. ibi. Nec tamen culpabilis iudicetur qui personam eius mariti, qui iam non esse existimabatur assumpsit. Et ex cap. quoniam §. Porro. vers. si autem. Ut lite non contestata, ibi: Si autem de carnali coniugio sit agendum, tamdiu alteruter coniugum expectetur, donec de ipsius obitu verisimiliter præsumatur. At existimationem, seu verisimilitudinem certitudo probabilis, seu opinio præstat. Ergo hæc sufficit. Præterea operans ex credulitate probabili prudenter censetur operari. Secundam partem probant ex cap. in presentia de sponsalibus. ibi. Nec permittas eos auctoritate Ecclesiæ contrahere, donec certum nuncium recipiant de morte virorum. Et ratione confirmatur; nam Ecclesiæ nequit coniugem, quem suâ auctoritate in matrimonium coniunxit liberum declarare ad nouum matrimonium in eundem, quin ei constet prius dissolutum esse.

3. Cæterum verius existimo eandem certitudinem requiri, ut quis propriâ auctoritate nouum contrahat matrimonium, & ut iudex id permittat, eo quod Textus in cap. in presentia, de sponsalibus. æquè de utroque casu loquitur: Inquit enim. Non possunt tales ad aliorum consortium conuolare, nec permittas eos auctoritate Ecclesiæ contrahere, donec certum nuncium recipiant de morte coniugis, ubi certus nuncius requiritur, tum ut Ecclesiæ eos contrahere permittat, tum ut ipsi contrahere possint. Et in cap. Dominus de secundis nuptiis cauetur, ne aliquis ad secundas nuptias transire præsumat, donec ei constet quod ab hac vita migrauerit coniux eius. Debet ergo certitudo moralis adesse, non solum ut Ecclesiæ facultatem contrahendi concedat, sed ut quilibet suâ auctoritate contrahere possit. Ratio verò videtur aperta, quia ea quæ solum præstant probabile iudicium de morte coniugis insufficientia sunt, ut coniux suo iure, & possessione spoliatur. Nam esto ex iudicio probabili quis prudenter operetur ea, quæ in nullius cedunt præiudicium, non tamen ea quæ iuri alterius acquisito præiudicant. Neque contrarium probant Textus in cap. cum per bellicam Cap. quoniam, exigunt namque existimationem, & verisimilitudinem non quæcumque, sed certam moraliter, ut tradunt Glossa in d. cap. in presentia in fine. Et ibi Abbas, & in d. cap. quoniam num. 12. Couarru. 1. decret. 2. part. c. 7. §. 3. num. 3. Gutierr. 2. pract. q. 8. n. 4. & seqq. Mascard. de probat. conclus. 1074. num. 4. Sanch. lib. 2. disp. 46. num. 6. Coninch, disp. 2. §. dub. 2. in fine. Et alij apud ipsos.

4. Quæ autem certitudinem moralem præstent prudentis arbitrio relinquunt spectatis circumstantiis, ut optimè aduertunt Couarru. Gutierr. & Sanch. supra. Ea tamen certitudine habitâ poterit coniux ad secundas nuptias transire nullâ licentiâ ordinarij requisita, quia nullibi cauetur hanc licentiam expostulandam esse, sicuti notauit Syluest. verbo Matrimonium 8. q. 13. dicto 4. Gutierr. lib. 2. pract. q. 8. num. 9. & de matr. cap. 5. in fine.

5. Sed an vnus testimonium de morte prioris coniugis sufficiat hanc moralem certitudinem præstare? Affirmant Abbas in dicto cap. in presentia. n. 6. Et ibi Hostiens. ad finem. Angelus, verbo Matrimonium 3. impedim. 13. Veracruz 1. part. speculi art. 42. conclus. 1. Gutierr. lib. 2. pract. q. 8. num. 4. & de matr. c. 5. num. 2. Mouentur ex dicto cap. in presentia, ubi solum certus nuntius exigitur, certus inquam, qui spectatâ qualitate personæ, & modò deponendi prudenter iudicetur certum deponere.

6. Alij verò, è quorum numero est Bart. in leg. 2. §. si dubitetur num. 1. ff. quemadmodum testamenta aperiuntur. Man. 1. t. sum. cap. 23. num. 2. Sanch. lib. 7. disp. 46. num. 12. censent vnus testimonium, nisi aliis coniecturis adiuetur insufficientem esse. Dacuntur, quia vnus testimonium non plenè probat, sed semiplenè, idèò que solum probabile iudicium generare po-

test, non certum. Ob quam causam in leg. iurifurandis, vers. simili modo. Cod. de Testib. Et cap. veniens, in fine. de Testibus, dicitur vocem vnus nullius esse, id est nullius effectus esse ad sententiam proferendam. Si enim in causis pecuniariis ex vnus tantum testimonio nequit iudex possidentem suâ possessione priuare, quomodo poterit in causa matrimoniali, in qua grauius nocumentum vertitur.

Cæterum hæc sententiæ etsi videantur oppositæ se ipsa conueniunt; nam sententiæ Bart. vera est, dictum vnus testis per se spectatum insufficientem esse, cui non opponitur prior sententiæ concedens vnus testimonium sufficere, quia id concedit quando maior probatio haberi non potest, & testis ex modo deponendi certum deponere præsumitur. Quod manifestè colligitur ex dicto cap. in presentia, ubi Textus loquitur de maritis, qui causâ captiuitatis, vel peregrinationis septennio aberant, de quorum vita, vel morte vxores certificari non poterant etsi diligenter am adhibuerint. Quo casu decidit Textus, si certus nuntius adsit, id est si vnus qui fide dignus sit, & verbis verosimilibus de morte coniugis testetur, sufficiens esse, ut ad secundas nuptias possint transire: sic has sententiæ conciliat Gutierr. de matr. cap. 5. num. 2. & videtur expressum in lege regia. §. tit. 17. part. 7. [Otro si decimos que siendo el marido de alguna mujer captiuo, o yendo en Romeria, o por otro algun lugar extraño, si a la mujer veniesen nuebas del, o mandado que era muerto, e la persona que se lo dice fuele home de creer, si despues se casase ella con otro maguer no fuele muerto el marido primero, e tornase a ella no la podria acular de adulterio, por quanto ella se caso cuidando que lo podia haçer con derecho.] Et ibi Gregor. Lopez adducens Textum in d. cap. in presentia de sponsalibus.

8. Ex his infertur famam præcisè de morte coniugis insufficientem esse ad secundum matrimonium in eundem, quia fama utpotè oita ob incerto Authore, & sapè fallaci certitudinem moralem non præstat, ut deciditur in c. vestra de cohabitât. clericor. At si hæc fama alijs adminiculis adiuetur, quæ prudentis arbitrio certitudinem faciant moralem, ut si mors contigerit in bello, vel in loco distante, vel vir sit senex, vel æger, vel non reddit cum redire promisit, sufficiens videtur, ut possit coniux ad alias nuptias transire, quia fama iis circumstantiis vestita certitudinem moralem præstat, iuxta Glossam in cap. quoniam frequenter, verbo præsumatur. Ut lite non contestata. Et tradit Abbas in cap. in presentia de sponsalibus. num. 6. Nauarr. cap. 22. num. 53. Mascard. concl. 1075. num. 4. Gutierr. d. cap. 5. num. 4. Sanch. disp. 46. num. 11. & alij apud ipsos. Fama verò probanda est duobus testibus omni exceptione maioribus, qui deponere debeat se à fide dignis audiuisset, etsi que in illo loco publicum, seque credere rem ita se haecere. Quinimò si coniecturæ probabilis mortis coniugis non adsint explicare debent à quibus personis audierint, nisi fortè sex vel octo testibus fama comprobetur, sicuti hæc omnia latius profequitur Mascard. conclus. 749. & concl. 1074. Thom. Sanch. d. disp. 46. num. 16. Leonard. Lellius. lib. 2. de iust. cap. 29. num. 144.

§. II.

Qualiter pœnæ Iure Ciuili statutz fœminis, intra annum luctus secundò nubentibus, Iure Canonico correctæ sint?

- 1 Qualiter annus luctus computandus sit?
- 2 Prima pœna est infamia.
- 3 Secunda ne posteriori viro possit in vltima voluntate relinquere vltra tertiam partem suorum bonorum.
- 4 Tertia est incapacitas cuiuscunque hereditatis, & legati à quocunque præter maritum relicta.
- 5 Quarta, ut omnia relicta in vltima voluntate à marito prioris amittat.
- 6 Quinta, ne consanguineis vltra tertium gradum ab incestatio succedere possit.
- 7 Sexta, ut filiis prioris matrimonij medietatem suorum bonorum concedat.
- 8 Has pœnas non incurrit vxor, si primum matrimonium, vel secundum non subsistit.
- 9 Ha pœna non extenduntur ad virum, qui intra annum luctus vxoris, ducit.
- 10 Omnes prædictæ pœna Iure Canonico sunt correctæ, etsi aliqui contrarium censeant.
- 11 Sublata sunt hæc pœna non solum in foro Ecclesiastico, sed etiam seculari.
- 12 Vxor nubens intra annum luctus capax est cuiuscunque hereditatis siue ab extraneo, siue à marito relicta.
- 13 Propositur quæstio, An legatum relictum sub conditione, ut ad secundas nuptias transeat, quodque intra annum luctus peti non potest, correctum sit Iure Canonico?

- 14 Iure Canonico correcta non est prædicta dispositio.
 15 Qualiter alimenta uxori vidua præstanda sint ab hæredibus mariti, si ad secundas nuptias transeat?
 16 Quid de veste lugubri?
 17 Quid de lecto quotidiano?

1 **P**lores sunt pœnæ iure Ciuili impostæ fœminis intra annum luctus nubentibus, vt constat *ex rar. tit. Cod. de Secundis nuptiis*. Annus luctus computatur à die mortis prioris viri, & ignorantia cedit iuxta *leg. genero. ff. de his qui notantur infamia*. Hæ pœnæ statutæ sunt, tum vt filij post mortem prioris coniugis nati ad ipsam sciatur pertinere, tum ne vllus suspicari possit vxorem cupiditate noui matrimonij inuendi, viri mortis cooperatam esse, vi expressè deciditur in *lege regia 3. tit. 6. part. 7. Et ibi Greg. Lopez in gloss. vlt.*

2 Prima pœna viduæ nubentis intra annum luctus, est infamia, quam incurrit ipso iure tam ipsa, quam vir eam ducens; vt habetur in *leg. 1. Cod. de secundis nuptiis*, iuncto *Aubent. de nuptiis §. prima siquidem collat. 4. Et tradit Bald. in dicta leg. 1. num. 1. vers. infamis*. Et ibi *Salicet. num. 1. notab. 1.* Requiritur tamen sententia declaratoria delicti, seu facti scilicet matrimonio secundo contracti, vt rectè aduertit aliis relatis *Sanch. lib. 7. disp. 87. num. 3.*

3 Secunda pœna est, ne posteriori viro possit in vltima voluntate relinquere vltra tertiam partem suorum bonorum ex dicta *leg. 1. Cod. de secundis nuptiis*. Ex quo fit manifestè neque in vita posse vltra hanc tertiam partem illi donare. Nam cum omnis donatio inter coniuges irrita sit, nisi morte donantis confirmetur, & hæc confirmati nequit vltra partem, efficitur vltra tertiam partem donari in vita non posse. Atque ita docent *Glossa in dicta leg. 1. verbo testamento*. Et *Salicet. n. 4. q. 1. Sanch. alios referens d. disp. 87. n. 4.* Quod si mulier secundum virum instituat hæredem suorum bonorum, censent *Glossa*, & *Salicet. locis allegatis* validam esse institutionem, ne mulier testata & intestata decedat, ac obligari virum hæredibus ab intestato omnia restituere tertiâ parte exceptâ *Bartolo autem in dicta leg. 1. num. 1. & Baldo. num. 10.* placet institutionem valere quoad tertiam partem, & quoad reliquas cedere hæredibus ab intestato, quod mihi magis probatur. Neque obest quod mulier partim intestata decedat ex casu aliquo speciali, & à lege inducto.

4 Tertia pœna est, vt ea mulier nubens intra annum luctus reddat incapax & inhabilis cuiuscunque hæreditatis, legati, fideicommissi, donationis causa mortis à quocunque præter maritum hæc relinquatur *ex dicta leg. 1. Cod. de secundis nuptiis*: ibi: *Omniū præterea hæreditatum, legatorum, fideicommissorum suprema voluntate relictorum, mortis causa donationum sit expertis*. Hæc namque omnia ab hæredibus, aut ab intestato succedentibus vindicari iubemus. Notandum inquam est verbum *expertis*, quod denotat nullam partem in eo relicto habere posse, iuxta *leg. expertes literarum. Cod. de decurionib. lib. 10.* Item notandum verbum *vindicari*, quod probat in vindicantis dominio rem existere. *Leg. in rem actio. 2. §. ff. de Rei vindicat.* ac proinde vxorem nubentem nullum dominium in sibi relicta acquirere, sed ea omnia hæredibus, vel successoribus ab intestato competere. Atque ita tradunt in dicta *leg. 1. Alberic. num. 1. in fine. Et ibi Cynus in princ. notab. 3. & num. 6. q. 8. Salicet. num. 1. notab. 2. Decius num. 10. notab. 8. quos refert, & sequitur Sanch. dicta disp. 87. num. 8.* vbi optimè infert obligatam esse vxorem nullâ expectatâ sententia Iudicis hæc sibi relicta aliis hæredibus, seu successoribus ab intestato restituere, vtpotè quæ nullum dominium in iis acquisiuit, neque capax est acquirendi.

5 Quarta pœna est, vt omnia relicta in vltima voluntate à marito priori amittat, vt constat *ex dicta leg. 1. Cod. de secundis nuptiis*. Exprimuntur autem specialiter hæc pœna vltra præcedentem, eo quod mulier intra annum luctus nubens non redditur incapax donationis inter viuos à quocunque alio præter maritum factæ. At donationis factæ à marito omnino incapax est, cum enim durante matrimonio donata à marito vxori non acquirantur, nisi morte confirmata sint, in morte autem incapax sit cuiuscunque à marito relicta, sit sanè nihil à marito donatum retinere posse, sed omnia hæredibus, vel successoribus mariti obligatam esse reddere, vt expressè habetur in *lege regia 3. tit. 12. part. 4.* ibi: *[debe de perder las arhas, y la donacion que le fizo el marido finado, y la otras que le fizo el marido finado. Y las otras cosas que le hubiese dexado en su testamento, e deben las de auer los fijos que sincaren del, y si fijos no dexare los parientes que hubieren de heredar lo suyo.]* Atque ita tradunt *Bald. in dicta leg. 1. num. 6. Et ibi Decius num. 5. notab. 13. Surdus de aliment. tit. 7. q. 2. 2. num. 14. Sanch. aliis relatis d. disp. 87. num. 10. & num. 13.* rectè aduertit hæc intelligenda esse de donatis titulo lucratiuo, non oneroso, quia de his tantum prædicta *leg. 1.* loquitur, idèoque non comprehendit sponsalitiâ largitionem, quia hæc non titulo lucratiuo, sed remuneratorio conceditur. Et præcipuè quia hæc constanter matrimonio acquiritur vxori, vnde eâ priuari non potest nisi accedente sen-

tentiâ condemnatoriâ, vel saltem declaratoriâ criminis, seu facti.

Quinta pœna est, ne consanguineis vltra tertium gradum ab intestato succedere possit; habetur in dicta *leg. 1. Cod. de secundis nuptiis*, & docent ibi *Baldus num. 8. Decius num. 20. Sanch. num. 15.*

Sexta est, vt filijs prioris matrimonij mediocritatem suorum bonorum concedat. *Leg. si qua mulier. 4. Cod. ad Senatus-Consultum Tertullianum*. Et *§. prima siquidem, Aubent. de nuptiis, collat. 4.* Hæc autem qua ratione pœna est, & non declaratio bonorum, quæ alijs filijs competunt necessariè requirit sententiam saltem declaratoriam, cum sit priuatio iuris iam legitime quæsitæ.

Has tamen pœnas non incurrit vxor secundum probabiliorem sententiam; si eius matrimonium primum nullum fuit, quia re ipsa non nupsit secundo, & docuit aliis relatis *Ripa in Rub. de secundis nuptiis, num. 14.* Et idem videtur dicendum, si matrimonium secundum non subsistit, esto primum legitimum fuerit, quia re ipsa secundo non nupsit. Et licet priori viro iniuria facta sit, & fortè grauior contrahens irritè secundas nuptias, non obinde infertur efficiendam esse pœnis impostis secundo nubentibus, cum ipsa solum apparenter nubat, & non verè, & propriè. Verum in foro externo digna est; vt prædictis pœnis afficiatur, sicut notauit *Sanch. disputat. 87. n. 18.* Neque item in prædictas pœnas incidit coniux secundo nubens, si primum matrimonium consummatum non fuit, vel secundum intra annum luctus non consummetur. Nam cum hæc lex pœnalis sit, & libertari matrimonij non leuiter obtans, verba illius in omni proprietate sumenda sunt. At hæc *leg. 1. Cod. de secundis nuptiis* vtitur verbo *maritus*, & verbo *nuptiarum*, quæ solum matrimonio post consummationem applicantur. Atque ita defendit aliis relatis *Sanch. d. disp. 87. n. 19.* Quod verò vidua ætatis minoris sit, si secundo nubat intra annum luctus, nullatenus à prædictis pœnis ob eam causam excusari poterit, quia dicta *leg. 1.* generaliter, & indistinctè loquitur, sicuti notarunt *Bald. ibi. post. princ.* Et *Decius, num. 2. & 21.*

Illud est ferè apud omnes certum teste *Sanch. lib. 7. disp. 87. num. 20.* nullomodo has pœnas esse extendendas ad virum qui intra annum luctus vxorem secundo ducat, vt expressè notatur in *§. prima siquidem, Aubent. de nuptiis, collat. 4.* ibi: *Sed viri quidem ibant omni obseruatione securi.* Et colligitur *ex dicta leg. 1. Cod. de secundis nuptiis*. & *leg. si qua mulier. Cod. ad Senatus-Consultum Tertullianum*, quæ expressè de vxore loquantur, & licet dispositum in vno correlatiuo in alio ceteri debeat dispositum, id subintelligitur quando est eadem ratio in vtroque, quæ tamen non est in præsentem cum fœminis competat viros lugere, ac proinde à nuptiis abstinere. Secus verò viris qui lugere vxores non compelluntur, *leg. vxores. ff. de his qui notantur infamia.* His politis,

Esti aliqui censeant Iure Canonico prædictas pœnas corrigi non posse, cum non tendant ad impediendum matrimonium absolute, sed ad impediendam illius accelerationem. Alij verb iudicent solam pœnam infamiæ sublatam esse, si quidem illius tantum mentio facta est in *cap. finali, De secundis nuptiis*. At verissima, cõmunissimâque sententia docet omnes prædictas pœnas correctas esse, quod optimè potuit præstare Ius Canonicum, tum vt libertati matrimonij faueret, tum vt periculum peccandi in viduis euitaret, quæ rationes æquè in aliis pœnis, ac in pœna infamiæ procedunt, cum ex timore aliarum pœnarum detineri coniux possit, etsi tentationibus carnis vexata à matrimonio contrahendo. Sic pluribus relatis *Couarruu. in 4. decret. 2. p. cap. 3. §. 9. num. 1. & 6. Gregor. Lopez leg. 3. verbo fasta un año tit. 12. part. 4. Gutierr. in leg. nemo potest. ff. de legatis 1. & de matr. capit. 208. num. 3. Sanchez innumeros referens, lib. 7. disp. 87. num. 2. 3. & expressè deciditur in *lege regia 3. tit. 1. lib. 5. noua collect. ibi: [Mandamos que las muieres viudas puedan libremente casar dentro del año, &c. sin alguna pena, y sin alguna infamia, &c. no obstante quales quier leyes, defueros y ordenamientos, y otra quales quier leyes, &c.]* Quod addeo verum est, vt esto vidua nubat in ea parte anni, vt meritò dubitari possit à quo proles sit an à priore, vel posteriori marito, non obinde in aliquam pœnam incurrit. Quia Textus in dicto *cap. fin.* & *leg. regia* indistinctè, & generaliter facultatem nubendi concedunt, neque ad aliquam anni partem restringunt, vt alios referens docet *Couarruu. in 4. decret. 2. p. cap. 4. §. 9. num. 3. Anton. Gabriel lib. 3. commun. opin. tit. de secundis nuptiis, concl. 5. num. 6. Sanch. lib. 7. disput. 87. num. 26. Gutierr. cap. 108. numero 7.**

Neque solum huiusmodi pœnæ sublatae sunt quoad forum Ecclesiasticum, sed etiam quoad forum seculari, alijs si in foro seculari obseruandæ essent, meritò vidua à contrahendo matrimonio detineretur, ne legalis infamiæ, aliarumque pœnarum iacturam in illo foro sustineret contra Textum in dicto *cap. fin. De secundis nuptiis*. Atque ita vt cerniti tradit *Glossa ibi Ioann. Andreas numero 5. Alexand. de Neuo numero 12. Petr. Surdus de aliment. tit. 7. quæst. 2. numero 15.*

Sanch. lib. 7. disputat. 87. numero 27. Gutierr. capit. 108. numero 8.

12 Ex quo fit vxorem intra annum luctus nubentem non solum capacem, & habilem esse cuiuscunque hereditatis, & legati, seu donationis causa mortis ab extraneo relicta, sed etiam relicta à marito; quia hæc inhabilitas, pœna gravissima erat, retardareque poterat à matrimonio, ideòque sublata est ab Ecclesia, ut aliis relatis docuit Sanch. num. 25. Gutierr. num. 5. Et eadem ratione sublata est pœna, de qua in leg. si qua mulier. 4. Cod. ad senatus-Consultum Tertullian. Et in Auth. de nuptiis. §. prima siquidem, coll. 4. nempe quod mulier intra annum nubens teneatur medietatem suorum bonorum filii prioris matrimonij concedere, quia hæc etiam est pœna in odium festinationis nuptiarum inducta, ideòque abroganda sicut & alia pœna, ut notarunt aliis relatis Sanch. num. 28. Gutierr. d. cap. 108. num. 9.

13 Super sunt aliquot quæstiones. Prima, An ex dicto cap. fin. de secundis nuptiis. & leg. regia 3. tit. 1. lib. 5. collect. correctum sit Authent. cui relictum. Cod. de indicta viduit. tollenda. Et Authent. de nuptiis. §. que verò, vers. unde sancimus, collat. 4. quibus statuitur legatum coniugi ab altero coniuge, seu extraneo relictum sub conditione, ne ad secundas nuptias transeat minimè, peti posse intra annum luctus, nisi spes nuptiarum deficiat; ac transacto anno peti posse præstita cautione de re cum fructibus restituenda, si conditioni paritum non fuerit? Videtur namque correctum esse, eo quod absque causa legatarius impediatur à petitione legati toto anno luctus, cum tamen legatum, cui nullum tempus à testatore designatum est statim legatario cedat. Quod si dicas impedi à petitione legati eo anno, quia præsumitur durante anno abstinere à nuptiis potius timore pœnarum, quam ob retinendum legatum? Obstat, quia prædicta lex æquè de legatis viro ac vxori relatis loquitur, cum tamen vir ducens vxorem intra annum luctus nullas incurrat pœnas. Non igitur in timore pœnarum fundari poterat prædicta prohibitio, ac proinde ut contraria nuptiis ceteri debet abrogata.

14 Ceterum tenendum est prædictam legem Iure Canonico, aut regio correctam non esse, eo quod nullam pœnam contineat, sed dispositionem voluntati testatoris maximè faventem. Quippe cum testator velit legatum legatario acquiri sub ea conditione abstinendi à nuptiis, & huic voluntati faueat maximè, ne legatum statim concedatur, illius enim de intentione per annum legatarij voluntas abstinendi à nuptiis cognoscitur, sit sanè Iure Canonico, aut regio eam dispositionem nullatenus corrigi. Et licet leges Imperatorum quatenus tales sunt, nullam vim in Hispania obtineant, attamen ut sunt rationi naturali conformes, neque legibus Hispaniæ contrariæ omnino seruantur, ut latè probat Burgos de Paz in leg. 1. Datri à num. 20. Cum ergo dispositio Authent. cui relictum nec pœnalis sit, nec contraria Iuri Canonico, aut nostro regio seruanda est. Atque ita tradit Acosta in leg. cum tale §. si arbitrati, num. 33. ff. de conditionib. & demonstrat. Sanch. lib. 7. disputat. 87. num. 29. Gutierr. dict. cap. 108. num. 10. & sequentibus.

15 Quæstio secunda est circa alimenta vxori viduæ præstanda ab hæredibus mariti. Etenim hæredes mariti obligantur vxori superstiti dotem consistentem in bonis immobilibus statim tradere, ac consistentem in bonis mobilibus, se momentibus, & incorporabilibus post annum à die mortis mariti, iuxta leg. vnic. §. exactio Cod. de rei vxoria actione, & legem regiam penult. tit. 1. part. 4. A qua verissima doctrina duo casus excipiendi sunt in quibus bona dotalia mobilia statim post mortem mariti sunt restituenda. Primus, si in testamento ea bona præcipiantur à marito vxori restitui. Ut enim legatum illud aliquid operetur. Statim ea bona restituenda sunt, iuxta leg. 1. ff. de dote prælegata, & §. sed si vxori instit. Ad leg. Falcidianam. Et tradit Surd. de aliment. tit. 7. q. 22. num. 11. & 12. Barbosa in leg. 2. ff. Solutio matrimonio, num. 36. Secundus est; si maritus promissit dotem solum matrimonio restitutum, quia illa promissio ut aliquid operetur videtur facta de restituenda statim dote, dilationique legali renunciatum, iuxta Bart. in leg. si diuortio. num. 5. ff. de verbor. obligationib. Et tradit Barbosa supra, & Gutierr. d. cap. 108. num. 17. Interim autem quod dos in his rebus mobilibus consistens non restituitur, obligantur hæredes mariti pauperem vxorem superstitem alere ex sententia Glossæ communiter receptæ in dicto §. exactio, verbo restituendis. Et in leg. diuortio, gloss. 2. ff. Solutio matrim. Et tradit pluribus relatis Matienzo in leg. 3. gloss. 2. num. 19. tit. 1. lib. 5. noua collect. Barbosa in leg. 2. in princ. n. 16. ff. Solutio matrim. Verum si prædicta vidua intra annum luctus nubat, cessat obligatio in hæredibus eam alendi, tamen si dotem intra illum annum non restituant, sicuti non obligantur restituere nisi in casibus suprascriptis, ut relato Iason. in §. fuerat. n. 35. instit. de actionib. docuit Matienzo supra n. 34. Barbosa num. 31. Couarruu. 2. p. decretal. cap. 3. §. 9. numero 9. Surd. de aliment. tit. 7. q. 22. num. 9. Sanch. lib. 7. disp. 87. num. 30. Gutierr. cap. 108. num. 14. & alij apud ipsos. His positis,

Dubium est; An hæc aduersentur dispositioni cap. fin. de se-

cundis nuptiis, siquidem viduæ transeunti ad secundas nuptias intra annum luctus denegantur alimenta alioquin præstanda? Sed dicendum est nequaquam prædicto cap. aduersari, neque illam consuetudinem vilo Iure Canonico corrigi. Quippe viduæ pauperi ad secundas nuptias transeunti non denegantur alimenta ab hæredibus mariti in pœnam, seu odium festinati matrimonij, sed quia iam marito comperit obligatio alendi. Quare si ab hac obligatione maritus excusetur, eo quod inops sit, hæredes prioris mariti dum dotem non restitunt, cessare non debent ab alimentis præstandis. Sic Antonius Cuchus lib. 5. institut. maiorat. tit. 12. n. 190. Matienzo in leg. 3. gloss. 2. num. 19. tit. 1. lib. 5. recopilat. Sanch. lib. 7. disp. 87. n. 30. Gutierr. cap. 108. num. 18.

16 Quæstio tertia est circa vestes lugubres, quas hæredes mariti defuncti vxori superstiti concedunt. Qua in re varia sunt sententiæ, ut videre est apud Matienzo dicta leg. 3. gloss. 2. & num. 39. Couarruu. 4. decret. 2. part. cap. 3. §. 9. num. 10. Gutierr. lib. 2. pract. q. 95. a num. 6. Antonius Cuchus lib. 5. institut. maiorat. tit. 12. num. 190. Sanch. lib. 7. disp. 87. num. 31. Alij asserunt hæredes mariti obligatos esse vxori superstiti vestes lugubres concedere, quando obligari sunt alimenta præstare. Alij censent semper esse obligatos viles, & ordinarias vestes concedere, secus magni valoris. Quod si nubat obligatam esse hæredibus restituere eas vestes pretiosas, secus viles, quia pretiosæ videntur sub ea conditione donatæ, viles autem absolute. Ego verò existimo in hac parte seruandam esse consuetudinem. Quod si, de consuetudine non constet, credo probabilius nullatenus viduam transeuntem ad secundas nuptias obligatam esse has vestes lugubres siue modici, siue magni pretij hæredibus restituere. Nam si hæredes obligati erant vel ex consuetudine, vel titulo alimentorum has vestes lugubres vxori superstiti concedere, non possunt ab ea transeunte ad secundas nuptias repetere, quia eo casu loco alimentorum succedunt, quæ semel præstita nunquam restituuntur. At si hæredes absque vlla obligatione has vestes lugubres vxori superstiti concesserint, cum ea concessio facta non fuerit sub expressa conditione, ne ad secundas nuptias transeat, non videtur vxor obligata ad eas vestes reddendas. Verum casu quo vxor transiens ad secunda vota, & infra annum luctus teneatur prædictas vestes lugubres restituere, ut placet pluribus relatis à Sanch. dicta disp. 87. num. 31. nequaquam excusatur ab hac obligatione ex dicto cap. fin. de secundis nuptiis. quia hæc restitutio non est ob pœnam secundarum nuptiarum, sed quia secundis nuptiis contractis defecit conditio sub qua vestes illæ concessæ erant. Atque ita docent Anton. Cuchus, Matienzo Gutierr. & Sanch. loc. alleg.

17 Quæstio quarta est de lecto quotidiano, quod ex bonis coniugis defuncti tradendum est superstiti iuxta leg. 6. tit. 6. l. 3. fori. Quæ sic ait. [Si el marido, o la mujer muriere el lecho que auia quotidiano sinque al viuo, y si se casare tornelo à particion con los herederos del muerto:] an inquam hæc obligatio reddendi lectum iure Canonico abrogata sit; Et dicendum est nequaquam abrogatam esse, quia hæc obligatio tam virum, quam fœminam ad secunda vota intra annum luctus transeuntem respicit, cum tamen pœnæ iure Ciuili inductæ solam nuptiarum astringant. Præterea hæc obligatio non est pœna nuptiarum, sed legalis quadam dispositio concedens coniugi infra annum à nuptiis abstinenti lectum ex bonis coniugis defuncti. At transeunti ad secunda vota intra illum annum medietatem tantum, uti ex communi sententia tradit Sanch. lib. 7. disp. 87. n. 32.

Nomine lecti quotidiani non venit intelligendum sericum, & pretiosum, quo tempore matrimonij coniuges utebantur, sed quod fuerit conueniens statui viduali iuxta personarum qualitatem, ut pluribus firmat Menoch. lib. 4. præsumpt. 134. n. 5. Gutierr. lib. 2. pract. q. 93. num. 6. Sanch. disp. 87. num. 32. Sed an veniat intelligendus cancellus, hoc est cama de maderas? Negat Quésada lib. diuersar. quæstion. cap. 28. circa finem. Gutierr. lib. 2. pract. q. 95. in fine. n. 22. Argum. leg. hæres meus. §. fin. ff. de legatis. 3. vbi idem censentur legati lecti restituidinei, etiam si habeant pedes inargentatos, quia illorum fuit facta expressa mentio. Cum ergo in hoc legato nullus fiat mentio cancelli, hic non venit intelligendus. Sed hoc argumentum non vrget, expressio namque lecti restituidinei inducit obligationem concedendi cancellum quantumuis ornatum, qui deficiente expressione concedendus non esset, bene tamen communis, & vulgaris. Nam cum lecti omnes frequenter & in plurimum habeant cancellum legato lecto ea omnia intelligenda sunt, quæ lectum communiter componunt. Si enim (ut inquit Gutierr. & Quésada) comprehenduntur puluina, hoc est almoadas, y colchones, syndones, & lodices, id est mantas y sabanas ex Textu & Glossa in leg. in statum. ff. de verbor. significat. & ornamenta lecti, id est cortinas de la cama y cobertor, per Textum in leg. librorum. §. fin. ff. de legatis. 3. cur non armatura lecti comprehendi debeat, cum absque illa nullus ferè lectus consistat?

Hic lectus deducendus est ex bonis coniugis defuncti superlucrat, si adsint, sin minus ex capitali ei competenti debi

debitis ex iustitia prius solutis. Quod si ad horum solutionem bona illius præter lectum insufficientia sint, non est lectus concedendus, quia huiusmodi lectus conceditur per modum successione, & hæreditatis, ut indicat titulus, & Rubrica de las herentias, sub quo lex collocatur. At hæres, & successor nemo esse potest bonorum defuncti nisi ære alieno deducto, quia illius bona tantum sunt quæ supersunt deducto ære alieno. Ex leg. sub signatum, §. bona ff. de Verbor. significat. Leg. fructus ff. Solutio matrimonio. Et aliis relatis à Bæza de non meliorandis ratione dotis filiabus, cap. 22. à n. 1. & seqq. Atque ita tradit Gutier. lib. 2. præct. q. 94. per totam. Sanch. lib. 7. disp. 87. n. 32. Zeuallos in suis qq. præct. q. 1. n. 10.

Prædictum lectum coniux superstes accipit præstitâ cautione de illo reddendo ad partitionem, si ad secunda vota transeat scilicet intra annum luctus, ut aduertit Gutier. d. lib. 2. præct. q. 95. num. 15. Quare si vir, vel femina ad secunda vota intra annum luctus transferit statim tenetur in conscientia lectum acceptum reddere, ut inter ipsum, & mariti hæredes diuidatur, id enim indicant illa verba. [Et si se casare tornelo a particion con los hæredes del muerto.] Quid enim est inquit Gutier. supra. [tornelo a particion con los hæredes del muerto,] quam ipsum diuidere cum eisdem saltem in æstimatione? Sed hoc intelligendum videtur casu quo ex bonis superlucratu deductus sit, quia eo casu diuidendus erat. Nam si nulla superlucratu bona superlucrata, sed ex capitali defuncti fuit lectus deductus, placet Gutier. d. q. 95. à num. 17. integrè hæredibus defuncti esse reddendum, quia seclusâ hac lege integrè illis competeat. Quod certè difficultate non caret, cum lex de quolibet lecto siue ex bonis superlucratu, siue ex capitali defuncti deducto absolute statuatur reddendum esse non vt cunque, sed ad partitionem, hoc est vt inter ipsum, & hæredes defuncti diuidatur.

§. III.

Quæ sint pœnæ Iure Ciuili statutz in fauorem filiorum prioris matrimonij, & an hæ Iure Canonico abrogatz censeantur?

- 1 Prima pœna. Coniux transiens ad secundas nuptias amittit proprietatem omnium bonorum, quæ à coniuge defuncto habuit, referunturque filiis prioris matrimonij retento solo usufructu.
- 2 Secunda. Ne coniux siue vir, siue femina secundum matrimonium contrahens possit dare nouo coniugi plus, quam dederit uni ex filiis prioris matrimonij, cui minus dedit.
- 3 Tertia. Secundo nubens amittit filiorum tutelam.
- 4 Non sufficit ad amittendam tutelam matrimonium esse ratum, etsi aliqui contrarium opinentur.
- 5 Transitu factu ad secundas nuptias ipso iure amittitur tutela.
- 6 Si maritus uxorem tutricem filiorum relinquat in testamento, communis sententia defendit ipso iure amitti tutelam.
- 7 Si exprimit esto ad secunda vota transeat, probabilius est officio Iudicis expelli à tutela debere.
- 8 Plures docent hanc pœnam extendi ad patrem secundam uxorem ducentem. Sed oppositum tenendum est.
- 9 Quarta pœna. Vidua filiorum tutrix transiens ad secundas nuptias, quin prius adeat Iudicem incidit in omnes pœnas, quæ viduis infra annum luctus nubentibus impostæ sunt.
- 10 Quinta. Aliquibus placet matrem transeuntem ad secundas nuptias amittere testamenti executionem. Sed contrarium tenendum est.
- 11 Potestas testandi uxori à marito concessa non expirat ob transitum ad secundas nuptias.
- 12 Sexta pœna est priuatio educationis filiorum.
- 13 Per transitum ad secundas nuptias non priuari educatione filiorum, sed venire priuandam plures Doctores censent.
- 14 Probabilius existimo ipso iure priuatum esse educatione, nec Iudicem posse ei illam concedere.
- 15 Satisfit oppositis sum damentis.
- 16 Hac pœna non extenditur ad patrem transeuntem ad secunda vota.
- 17 Septima pœna asseritur à pluribus esse, ne possit mulier secundo nubens exemplariter substituere, filio mente capto, muto, & surdo, &c.
- 18 Hanc sententiam admittit Greg. Lopez, cum substitutio iniquo animo præsumitur facta.
- 19 Verius est non priuari matrem secundo nubentem potestate exemplariter substituendi.
- 20 Suppositâ priori sententiâ est grauis questio, an substitutio exemplaris facta à matre vidua reddatur irrita ipsa postea ad secundas nuptias transeunte. Et referuntur Ferd. de Castro. Sum. Mor. Part. V.

- plures sententia.
- 21 Verius est substitutionem non euanescere.
 - 22 Pater secundo coniugatus non priuatur potestate exemplariter substituendi in omnium se. d. sententia.
 - 23 Octaua pœna solet assignari priuatio succedendi in tacita pupillari substitutione. Sed non est admittenda.
 - 24 Nona pœna est priuatio privilegio honoris mariti.
 - 25 Decima, ne teneatur filius alioqui diues dotem suæ matris pauperi secundo nubenti constituere.
 - 26 Undecima. Nequit ad secundas nuptias transiens donationem filio factam reuocare ratione ingratitude.
 - 27 Duodecima est amissio tacita hypotheca, quam vidua habet in bonis mariti, iurisque pralationis. Sed non admittitur.
 - 28 Decimatertia est tum obligatio, quam pater habet rogatus ab auo restituendi hæreditatem filii, tum obligatio præstandi cautionem de bono vsu ad venditionem.
 - 29 Decimaquarta est obligatio, quam subit mater filij bona administrans de modicis.
 - 30 Possunt coniuges se obligare sub aliqua pœna abstinere à secundo coniugio priori dissoluto.
 - 31 Prædictæ pœnæ Iure Canonico non sunt irritæ.

Sanch. lib. 7. disp. 88. à num. 2. vsque ad 37. refert has pœnas, easque optimè explicat, ideòque eius ordinem sequemur.

Prima igitur pœna est vt coniux transiens ad secundas nuptias amittat proprietatem omnium bonorum, quæ coniuge defuncto habuit, referunturque filiis prioris matrimonij retento solo usufructu, iuxta leg. femina Cod. de secundis nuptiis, & tradit Gab. lib. 3. commun. opin. tit. de secund. nupt. concl. 1. à n. 18. De qua pœna agemus §. sequenti.

Secunda ne coniux siue vir, siue femina secundum matrimonium contrahens possit dare nouo coniugi in dotem, vel alio titulo plus quam dedit siue in vita, siue in morte vii ex filiis prioris matrimonij cui minus dedit: sic habetur in leg. hac edictali 6. in principio. Cod. de secund. nuptiis. Quod si plus dederit, ea parte qua excessit irrium erit, reliquum verò firmum subsistet, vt colligitur ex dicta leg. hac edictali 6. in princip. Cod. de secund. nuptiis. Et ibi Glossa, Alexand. de Neuo cap. fin. num. 8. de secund. nupt. Et docuit Anton. Gab. r. 3. commun. opin. lib. 3. tit. de secundis nuptiis, concl. 4. Sanch. d. lib. 7. disp. 88. n. 3.

Tertia Mater secundo nubens amittit filiorum tutelam, leg. fin. & Authent. Sacramentum. Cod. quando mulier tutela officio. & Authent. vt sine prohibitione matris §. vn. collat. 7. & leg. 5. tit. 16. part. 6. Et idem intelligendum est, si curatrix filiorum sit, quia dispositum in tutela censetur in curatoria dispositum, Argum. leg. quod si nolit, §. quod in procuratore. ff. de Edictio edicto. Et docet Glossa in authent. matri, & auia verbo tutela. Cod. quando mulier. Decius in cap. ex parte M. de appellationib. Gregor. Lopez in l. 4. verbo la guarda. tit. 16. p. 6. Sanch. alios referens d. disp. 88. n. 11. Amittit inquam non per sponsalia de futuro, quia hæ non sunt nuptiæ, sed nuptiarum promissio. Et Auth. Sacramentum expresse dixit contractis secundis nuptiis. Quod adeò verum est, vt nec Iudex denegare ei tutelam possit ob sponsalia contracta, quia vsque hæc perficiantur suspecta reputari non debet. Sicuti vt probabilius docuerunt Greg. Lopez in dicta l. 5. verbo casando. Gutier. de tutelis 1. p. c. 9. n. 2. Menoch. de arbitrar. casu 151. n. 7. Sanch. lib. 7. disp. 88. n. 5. Matrimonium verò ratum, & firmum esse debet, aliàs non verificabitur ad secundas nuptias verè, & propriè transisse, vt rectè aduersus Baldum in c. ex parte M. n. 20. de appellationib. notauit Sanch. d. disp. 88. n. 7.

Sufficere autem matrimonium ratum esse, tametsi consummatum non sit ad amittendam tutelam docet Bald. in l. omnem, n. 10. ad Senatus-Consultum Tertullia. Alexand. de Neuo in cap. fin. n. 10. de secundis nuptiis. Anton. Gabr. tom. 3. commun. opin. lib. 3. tit. de secund. nupt. concl. 9. num. 13. quos refert, & sequitur Sanch. d. disp. 88. num. 6. Quia Textus uxorem transeuntem ad secundas nuptias tutelâ priuant, eo quòd violauerit datam fidem à nuptiis abstinendi, & quia per matrimonium suspecta redditur malæ administrationis. Ad hæ rationes procedunt, esto matrimonium consummatum non sit, ergo, &c. Nihilominus verius cenleo requiri matrimonium esse consummatum. Tum quia Textus de transitu ad secundas nuptias expresse locuti sunt, nuptiæ autem propriè non sunt quousque matrimonium sit consummatum. Præterea hæ leges pœnales, & correctoriæ non debent extendi, sed potius restringi, ac proinde de matrimonio in suo esse perfecto, quale est consummatum intelligi debent. Sicuti docuerunt Rom. singul. 219. tu habes quod mater, &c. Neuzanus lib. 2. filius nuptialis num. 50. Boerius quest. 266. num. 5. Gozadinus conf. 18. num. 4. Menoch. de arbitrar. casu 151. n. 8. Ad rationem oppositam negandum est matrimonij contractu absque consummatione perfectè fidem datam violari, aut suspectam de malâ administratione reddi.

Porro transitu ad secundas nuptias amittitur tutela ipso iure, ita vt in conscientia obligatur mater à tutelæ munere absti

abstinere, vt docuerunt Gregor. Lopez, in leg. 5. tit. 16. part. 6. verbo *el mas, cercano*. Anton. Gomez in leg. 14. Tauri. num. 10. Nauarr. cap. 2. numero 67. Sanch. innumeros referens d. disput. 88. numero 10. eo quod matri censenda sit tutela concessa sub conditione, ne ad secunda vota transeat, vt indicat iuramentum, quod in susceptione tutelæ præstat à nuptiis abstinenti iuxta leg. fin. Cod. quando mulier. At tutor sub conditione datus si conditioni non pareat cessat ex leg. tutor datus ff. de testamentaria tutela, manifestèque supponitur in cap. ex parte M. de appellacionib. ibi, prædicti filij eius sub potestate, & tutela ipsius minime permanerent, cum iam ad secunda vota transisset. Neque obstat quod in Authent. Sacramenta. Cod. quando mulier tutela officio, &c. dicatur Contractus secundis nuptiis expelli eam à tutela conuenit, quasi non de necessitate, sed de honestate expellenda sit, & non ipso iure, sed iudicis officio. Non inquam obstat, quia Textus loquitur de expulsiōe quoad factum, non quoad ius, quæ expulsiō non est necessaria, cum ipso iure tutela desierit, est tamen maximè conueniens, vt nullâ ratione tutelæ munere vti audeat.

6 Verùm si maritus suam vxorem tutricem filiorum reliquerit in testamento, est grauis quæstio, An mater transiens ad secunda vota hanc tutelam testamentariam amittat? Et quidem quando absoluit, & simpliciter eam relinquit communis est sententia, quam defendit Gregorius Lopez in leg. 5. verbo *sacar, tit. 16. part. 6.* Anton. Gomez, in leg. 14. Tauri. num. 11. Gutierrez de tutelis 1. part. cap. 9. num. 16. Molin. de primogenijs, lib. 1. cap. 9. num. 46. Matienzo lib. 5. recopilat. tit. 2. leg. 3. glossa 2. num. 9. Sanch. d. disput. 88. num. 8. & alij apud ipsos amitti ipso iure. Argum. Authent. de Nuptiis collat. 4. §. *in autem tutelam, vers. nos autem*, vbi Textus quoad amittendam tutelam æqualem facit secundò nubentem, ei qui ante tractum lugubre tempus nupserit. At nubens infra annum luctus incapax est cuiuscunque tutelæ. Ergo, &c. Deinde quia Textus excludentes matrem filiorum tutela generaliter, & indistinctè loquuntur. Ergo tam de tutela legitima, quàm testamentaria sunt intelligendi, maximè cum eadem ratio in vtroque procedat, scilicet suspicio malæ administrationis, & bonorum dissipationis ob secundi viri affectum. Ea autem designatio facta à marito defuncto operatur, ne eius vxor suscipiens tutelam obligetur fatidare iuxta Textum insit. de fideiussor. tutor. in princ. eo quod eius fides fuerit à filiorum parente approbata; non tamen operatur tutelæ retentionem, si ad secunda vota transeat, cum præsumi non debeat eam habuisse intentionem. Si enim id intenderet, exprimeret poterat.

7. At si de facto vxorem tutricem filiorum reliquit exprimens esto ad secunda vota transeat, Baldus in cap. ex parte M. num. 2. de appellat. Et ibi Francus num. 2. notab. 3. Silua nuptialis lib. 2. verbo *vidua non est nubendum*, num. 50. Matienzo dicta leg. 3. gloss. 2. num. 9. Sanch. d. disput. 88. num. 9. censet non solum non amittere tutelam per transitum ad secundas nuptias, sed neque iudicis officio ab ea expelli posse. Quia ea designatione qualificata omnem videtur maritus suspensionem quæ esse poterat malæ administrationis exclusisse. Si enim hanc suspensionem excludit à quolibet extraneo, quem designaret, cur non ab eius vxore sibi magis nota? Nihilominus etsi hæc sententia valdè probabilis sit, probabiliorē reputo, quam tradit Ruin. conf. 87. num. 10. volum. 5. Anton. Gomez dicta leg. 14. Tauri num. 11. in fine. matrem secundò nubentem saltem officio iudicis expelli à tutela debere. Moueor, quia leges in filiorum fauorem priuarunt matrem secundò nubentem filiorum tutela, eo quod præsumpserit matres secundò nubentes vt in plurimum bona filiorum inique esse administraturas, quinimo ob affectum secundi mariti eorum vitæ infidiaturas. At ex designatione à marito facta hæc suspicio frequenter contingens purgari non potest, tamen purgetur singularis, & priuata suæ vxoris suspicio, ergo non obstante ea designatione leges suam vim, & efficaciam retinent. Et confirmo: nullibi est concessum posse matrem ad secunda vota transeuntem retinere tutelam ex mariti concessione, neque marito leges hanc priuationem indicentes abrogare, aut in illis dispensare. Ergo absque fundamento asseritur ex concessione mariti posse matrem transeuntem ad secunda vota tutelam filiorum retinere. Neque oppositum fundamentum vrget, quia extraneo non interdicitur tutela à lege, bene tamen matri transeunti ad secunda vota, neque extraneus suspectus est malæ administrationis, sic mater ad secunda vota transiens.

8 Sed an hæc pœna amittendi filiorum tutelam extendatur ad patrem secundam vxorem ducentem? difficultate non caret; nam esto de sola matre leges loquantur, dispositum in vno correlatiuo, in alio censeri debet dispositum, maximè cum eadem ratio in vtroque procedat, scilicet suspicio malæ administrationis ob affectum secundi coniugis. Atque ita docent Angel. Authent. de non eligendo secundò nubentes, §. quia vero num. 16. Ripa in leg. fin. quæst. 26. Cod. de reuocandis donat. Cassaneus in consuetudin. Burgund. Rub. 6. §. 8. num. 2. in

fine. & num. 7. Sed oppositum omnino tenendum est, nam si filij sub potestate parentis sint constituti, quando pater ad secunda vota transeat, cum per coniugium non amittat vsum fructum in bonis filij, leg. fin. Cod. de bonis maternis, nec legitimam illorum bonorum administrationem ratione vfusfructus competentem amittere debet, vt decidit in leg. generaliter in fine vers. negotia, Cod. de secundis nuptiis. Si verò filij emancipati sint, & illorum tutor pater existat, cum transeat ad secunda vota, etsi probabile sit tutelam amittere ob rationem superius dictam, longè verius est eam retinere; quia nullibi cautum est patrem ob secundum coniugium amittere tutelam, sed solum de matre id est decisum. At leges pœnales, & correctoriæ non debent ex vno casu ad alium extendi, maximè cum adest diuersa ratio, vt in præfenti. Quippè pater vt potè maiori prudentiâ, & iudicio præditus ob nouum coniugium filiorum amorem non perdit, sicuti matres, quia leuiores sunt ingenij, perdere censentur. Argum. leg. lex qua tutores. Cod. de administr. tutorum.

Quarta pœna. Vidua filiorum tutrix si ad secundas nuptias transeat, quin prius adeat Iudicem, petatque filiis tutorem designari, & susceptæ tutelæ rationem reddat, & soluat quidquid ratione tutelæ debuerit, incidit in omnes pœnas, quas viduis intra annum luctus nubentibus diximus impositas esse, vt expressè habetur Authent. de Nuptiis, §. si autem tutelam, collat. 4. Et Authent. eisdem pœnis. Cod. de secundis nuptiis. Hæc enim pœna non imponitur ob nouum coniugium sed ob infidelitatem commissam in tutelæ administratione. Nam cum in susceptione tutelæ nuptiis renunciauerit, vt decidit in Authent. Sacramentum. Cod. quando mulier tutela officio, &c. promiseritque tacite ad secunda vota non migraturam nisi prius Iudice adito, & tutore filiis petito, & susceptæ tutelæ ratione reddita, & his ommissis ad secundas nuptias transeat, supradictâ pœnâ afficitur, vt post alios antiquiores probat Anton. Gabriel. tom. 3. commun. opin. lib. 3. tit. de secundis nuptiis. concl. 9. num. 9. Sanch. lib. 7. disput. 88. numero 13. Quinimo ob hanc causam priuarunt mater, ne illi filio succedere ab intestato possit etiam via substitutionis, si impubes moriatur, ex leg. omnem 6. Cod. ad Senat. consultum Tertullian. Bonæque posterioris viri sunt tacite obligata pro mala huius fœminæ administratione. Ex leg. si mater, Cod. ex quibus causis tacit. pign. vt notarunt Anton. Gab. dicta concl. 9. num. 4. Sanch. d. num. 13. Ab hac pœna eximitur mater, si minor sit tempore susceptæ tutelæ, tamen si maior fuerit tempore quo secundas nuptias contraxit, quia cum tutela minoribus sit interdicta, ea susceptio nulla fuit, ac proinde tutrix non est censenda. Deinde eximitur vir secundam vxorem ducens, quia ipse obligatur ante matrimonium tutorem petere, cum matrimonij contractu tutelam non amittat, vt rectè docuerunt Anton. Gab. & Sanch. supra.

Quinta: aliquibus placet matrem transeuntem ad secundas nuptias amittere testamenti executionem, quæ illi est à viro commissâ, eo quod tutela, & executio testamenti æquiparentur, & ex vno ad aliud argumentari liceat. Teste Gloss. in leg. antepenult. verbo *ad aliam*, ff. de Tutelis. Et leg. vxores verbo *abscrispsit*, ff. de Falsis. Et alij relatis Peralta in leg. omnem num. 19. ff. de legatis 2. At hæc mater perdit ob nuptias tutelam, ergo & testamenti executionem. Atque ita docent, prout refert Sanch. d. disput. 88. num. 14. Gulielmus Benedict. cap. Raynuius, verbo *qui cum alia* num. 203. de testament. Lucas de Pœna in leg. quoties, col. 2. vers. *sed pone mulier*, cap. de priuileg. schol. lib. 12. Spino in speculo testament. gloss. 28. princip. num. 35. Et sub dubio Ioann. Lupus Rub. de donation. inter vir. & vxorem, §. 67. num. 15. Sed contrarium omnino tenendum est cum ipso Ioanne Lupo in leg. 31. Tauri num. 38. Coarrau. in cap. tua num. 3. de testament. Greg. Lopez in leg. 2. verbo *frayles* tit. 10. p. 6. Auiles in præm. cap. prator. gloss. 1. num. 43. Matienzo lib. 5. recopil. tit. 4. leg. 5. gloss. 8. num. 5. Sanch. hos, & alios plures referente d. disput. 88. num. 14. eo quod nullibi cautum sit vxorem secundò nubentem perdere testamenti executionem. Neque ex amissione tutelæ hæc amissio infertur, sicuti neque ex concessione tutelæ infertur testamenti executionem concessam esse, vt manifestè probat lex cum pater §. *hereditatem* ff. de leg. 2. iuncta l. si arrogati ff. de tutelis, vbi de portatione finitur tutela, non tamen executionis, vel electionis officium Ratio est, quia tutela concessa à lege est matri in filiorum commodum, cui non leuiter obstant secunda nuptiæ. At testamenti executio à testatore cõceditur nullius in particulari commodum respiciens. Non igitur mirum est, quod tutela nouis nuptiis finitur, non tamen testamenti executio.

Hinc rectè inferunt Ioann. Lupus dicta leg. 31. Tauri num. 38. & 39. Sanch. d. disput. 88. n. 15. potestatem testandi vxori à marito concessam non expirare ob transitum ad secundas nuptias, quia nullibi hæc priuatio indicitur.

Sexta pœna est priuatio educationis filiorum, cum enim filij apud matrem potiùs, quàm apud quamlibet aliam personam educandi sint, si non vitricum eis induxerit, vt dicitur in leg. 1. Codic. vbi pupilli educari debeant: & Authent. de nuptiis §. eiusdem quoque, collat. 4. Et Authent. vt liceat matri,

Et auia, §. illud quoque collat. 8. At victrico eis inducto non apud matrem, sed apud aliam personam educari debent.

- 13 Difficultas ergo inter Doctores est, An per transitum ad nuptias priuatur mater filiorum educatione, vel solum redatur suspecta, iudicisque arbitrio relinquatur, an priuari, vel concedi educatio debeat iuxta circumstantias occurrentes.

Qua in re plures grauesque Doctores, quos referunt, & sequuntur Molina *l. 1. de iust. disp. 224. num. 12.* Sanch. *lib. 7. disp. 88. num. 17.* censent matrem secundo nubentem non priuari filiorum educatione, sed venire à Iudice priuandam, nisi forte probauerit illius esse moris, & honestatis, vt tollat omnem suspicionem malæ educationis, quam per matrimonium incurrit; nam eo casu filiorum educatio non est illi auferenda, sicuti lite mota in Granatensi pratorio abiata non fuit teste Sanch. *d. n. 17.* Mouentur præcipue ex *leg. 1. C. vbi pupilli educari debeant*, vbi inquit Textus Educatio pupillorum tuorum nulli magis quam matri eorum si non victricum eis induxerit committenda est. Quando autem inter eam, & cognatos, & tutores orta fuerit dubitatio aditus Præses prouinciae inspectâ personarum qualitate, & conditione perpendet, vbi puer educari debeat. Remittitur ergo Iudicis arbitrio penes quem puer educandus sit lite mota inter matrem, cognatos, & tutores. Neque valet id esse intelligendum, dum mater victricum filiis non induxerit. Tum quia ante inductionem victrici non est in arbitrio Iudicis constitutum, penes quem puer educandus sit, cum lex matrem omnibus aliis præferat. Tum quia pronomen illud *eam* quod relatiuum est, refertur ad eam propinquiorum præcedentem, qui est cum mater filiis victricum inducit. Secundo ex *leg. si paterno 15. Cod. de negotiis*, vbi supponitur educationem priuigni victrici commissam esse, ibi; *Si paterno affectu priuignas tuas aluisti.* At victricus magis suspectus est de mala educatione alienæ prolis, quam mater. Ergo matri ea educatio deneganda non est, quæ victrico conceditur. Tertio ex dicto Platonis *dialog. 11. de legib.* lege constituendum dicebat filiorum educationem apud matrem secundo nubentem non esse ex toto reiciendam, sed in propinquorum facultate positum esse voluit. Hinc consequenter infert Sanch. *dicta disput. 88. num. 19.* matrem secundo nubentem non excludi à pupillorum educatione, ex eo quod pupillis successura sit in parte, vel in tota hereditate, quia esto ob hanc causam suspicio iniquæ educationis augeatur, idèoque grauidè probatio moris, & honestatis ad illam elidendam sit requisita. At cum nullibi cautum sit ex hoc capite matrem priuari; non debet priuatio induci. Quapropter si inter matrem denuo nubentem, filioque successuram, & eius cognatos agitur lis penes quem pupillus sit educandus, si mater probauerit æquè bene apud ipsam, quam apud alium quemlibet cognatum pupillam educari posse, obligatur Iudex ei pupilli educationem concedere. Argum. *leg. 1. Cod. vbi pupilli educari debeant*, vbi dicitur qualitatem, & coniunctionem contententium super pupilli educatione spectandam esse; & rectè, quia cum duo contententur præualeat qui potentior est, *leg. pupillum §. fin. ff. de Re iudicata.* Et tradit Barbosa in *leg. 1. part. 7. num. 59. §. pluro matrim.* At mater coniunctior est filio, & ob hanc partem potentior, ergo illi educatio est concedenda, sicuti tradit Sanch. *d. disp. 88. n. 18.*

- 14 Nihilominus est hæc sententia satis probabilis sit verior, & probabiliorem reputo, quæ asserit matrem transeuntem ad nuptias priuatam esse filiorum educatione, nec Iudicem posse eam illi permittere. Sic docet Glossa in *Auth. vt liceat matri & auia §. illud quoque. verbo non venerit, collat. 8.* Ruinus *cons. 87. in fine volum. 5.* Menoch. *de arbitrar. casu 168. num. 10.* Martenzo *lib. 5. recopilat. tit. 1. leg. 3. gloss. 2. num. 8.* Spino *speculo testament. gloss. 29. princip. num. 13.* Et alij relati à Sanch. *d. disp. 88. num. 16. in fine.* Moueatur, nam ex dicta *leg. 1. Cod. vbi pupilli educari debeant.* Et *Authent. de nuptiis §. eiusdem quoque collat. 4.* Et *Authent. vt liceat matri, & auia, §. illud quoque collat. 8.* expressè dicitur tradendam esse matri, vt potè fide digniori educationem filiorum, nisi ad secundas transferit nuptias. Hæc igitur supponunt transeuntem ad secundas nuptias non esse filiorum educationem concedendam. Et licet in dicta *leg. 1.* subiungatur, quando inter matrem, & cognatos orta fuerit dubitatio de filiorum educatione, præsidem prouinciae arbitrari posse, penes quem filius educari debeat attenda personarum qualitate, & conditione, inde non infertur prouinciae Præsidi commissum esse arbitrium concedendi filiorum educationem matri ad nuptias transeuntem. Quippe hæc dubitatio, & lis mota non est inter matrem denuo nuptiam, sed inter matrem viduam & cognatos. Quod mihi persuadet pronomen illud *eam*, quod relatiuum est, & refertur ad præcedentia cum suis qualitatibus, vt probat alijs relatis Roland. *cons. 79. num. 54. volum. 3.* Menoch. *cons. 190. num. 13. volum. 4.* At textus in verbis antecedentibus solum de matre vidua egerat, inquit enim concedendam esse matri educationem pupillorum, si non victricum eis induxerit, mater inquam non indecens pupillis viduam.

Ferd. de Castro. Sum. Mor. Part. V.

atricum vidua est. Ergo in illis verbis nuptias negauit, non concessit. Non igitur pronomen *eam* ad matrem nuptiam referri potest, vt voluit Sanch. Et licet matri vidua ius statuerit filiorum educationem concedi, non obinde inferitur arbitrio Iudicis locum non esse, quippè matri concedenda est, si bonæ opinionis existat, & non aliter, vt declarat *lex regia 19. tit. 16. part. 6.* ibi. [Pero si hubiese madre que fuese mujer de buena fama, bien le puede dar el hijo que le crée, e ella puede lo tener mientras mantubiere vudez.] Arbitrari ergo Iudex debet an bonæ opinionis existat, vt meritò ei concedenda sit filiorum educatio, vel potius neganda, & alijs cognatis concedenda. Secundo mouetur ex dicta *leg. 19. ius commune declarante*, quæ decidit matrem secundo nubentem priuandam illico esse filiorum educatione, inquit enim Textus: Mas luego que casate, deben facer al guetfano de su poder: vbi notandum est aduerbium illud *luego* latine *statim, mox, illico*, quod omnem dilationem excludit, & consequenter probationem, quæ in contrarium esse poterat, Iudicisque sententiam, vt ex multis probat Tiraquel. in *leg. si vnquam, verbo reuertatur, num. 109. Cod. de reuocand. donationib.* Gutier. *de iuram. confirm. 1. p. cap. 61. num. 4.* Deinde ponderandum est verbum *debet*, quod necessitate, non voluntatem importat, vt pluribus exornat Tiraquel. *lib. 1. de retractu lignagier, §. 1. glossa 5. initio.* Sanch. *lib. 4. disp. 23. numer. 2.* Non igitur est locus Iudicis arbitrio. Neque valet dicere supradicta procedere casu quo mater non probauerit incontinenti eius moris, & conditionis esse, vt omnem suspicionem malæ educationis excludat, quia si huiusmodi probationibus locus est, iam non illico, & statim filiorum educatione priuatur, neque ex necessitate, sed ex probationis defectu. Si enim lex vellet vt in filiorum educatione retineretur post nuptias ipsa probante nullius suspicionis ream esse, vteretur verbo *potest*, & non verbo *debet*, diceretque, [mas luego que se casate podran le facer el guetfano de su poder.] Ergo cum vsa fuerit lex verbo *debet* omnem hanc probationem excludit. Quod non leuiter confirmatur ex eo quod eodem tenore matrem secundo nubentem à filiorum educatione hæc lex excludit. At eam excludit *leg. regia 5. tit. 16. part. 6. à tutela ibi*: [debe facer los moços de su guarda de su poder.] Et quod magis est eodem tenore ac ius commune à tutela matrem secundo nubentem excludit, vt constat ex *Auth. Sacramentum. Cod. quando mulier tutela officio. ibi: sed constructis secundas nuptiis expelli eam à tutela conuenit.* Et *Auth. vt sine prohibitione matres, §. vnico. vers. propterea igitur sancimus collat. 7. ibi: Mox tamen vt secundas contraxerit nuptias repente expelli à tutela.* Ergo absque fundamento asseritur *l. 1. Cod. vbi pupilli educari debeant*, arbitrium Iudicis concedi in pupillorum educatione, postquam mater ad secunda vota transit. Tertio matrem secundo nubentem leges priuant tutela, eo quod præsumant cæco amore noui mariti ductam bona pupillorum dissipaturam, imò illorum vitæ insidiaturam, vt constat *leg. lex qua tutores, Cod. de adm. nistrat.* Et *Authent. de nuptiis, §. fin. vers. nos autem, collat. 4.* Et *leg. regia 19. tit. 16. part. 6.* Sed hæc ratio æquè procedit in educatione, imò & efficacius quam in tutela, quando tutela ab educatione separatur, cum educatio personam respiciat, tutela verò bonorum administrationem. Præterquam quod tutela regulariter simul cum educatione coniungitur, si igitur mater ob secundas nuptias sic suspecta redditur ad bonorum pupilli administrationem, vt iure ipso eâ administratione priuatur, à fortiori educatione censenda est priuata. Et confirmatur. Nam victrico permittitur bonorum pupilli administratio, *leg. fin. Cod. de contrario iudicio tutela.* Sed non illius educatio secundum Gloss. *ibi verbo proponis.* Et *leg. 1. vers. si non victricum. Cod. vbi pupilli educari debeant*, quia maiorem fiduciam postulat educatio personæ, quam illius bonorum administratio. Ergo si mater nubens ob suspicionem excluditur ab administratione bonorum pupilli, ab eius educatione exclusã censetur. Quarto quoties lex ob præsumptionem aliquid certum statuit, omnem probationem censetur excludere, tametsi expressè eam non excludat, quia ex præsumptio iuris, & de iure, vt tradit Abbas in *cap. quanto, num. 2. de præsumptionib.* Et ibi Felin. *num. 2.* Couarru. *1. decret. 1. part. cap. 4. §. 1. num. 2.* Menoch. *lib. 1. præsumpt. quest. 3. num. 12.* Mascard. *de prob. concl. 1218. num. 4.* At leges ob præsumptionem iniquæ educationis statuunt, ne matri si ad secundas nuptias transeat pupilli educandi concedantur, sed ex eius potestate extrahantur. Ergo aduersus hanc præsumptionem nulla est admittenda probatio. Neque obstat præsumptionem iuris & de iure, aduersus quam nulla admittitur probatio ex actibus præteritis sumendam esse: teste Euerardo in *suis locis locis topicis, loco à tempore ad tempus, num. 2.* Menoch. *de præsumpt. lib. 1. quest. 3. in fine*, quominus hæc præsumptio (quidquid dicat Sanch. *d. disputat. 88. num. 27.*) sit iuris, & de iure, siquidem ex actu præterito, scilicet ex nouo matrimonio, nouique viri amore præsumit ius iniquitatem in educatione committendam, quod satis est, vt sit præsumptio iuris, & de iure, vt colligitur manifestè ex *Authent. sed iam necesse, Cod. de donationib.*

ante nuptias. iuncta Gloss. *Authent. de aequalitate dotis, collat. 7. §. aliud quoque, verbo privilegium.* Et pluribus comprobatur idem Sanch. *lib. 7. disp. 37. num. 8.* Illud verò cenſeo priori ſententiæ concedendum hanc priuationem educationis non ipſo iure induci, ſed Iudicis officio faciendam eſſe, eo quòd Textus ſolum priuationem futuram indicent, & Doctores de hac materia loquentes id ipſum ſupponant, vt bene aduertit Sanchez *dicta diſp. 88. num. 21.* Quare dum mater ſecundò nubens à Iudice non priuatur pupillorum educatione optimè illam retinere poterit.

15 Argumenta in contrarium non vrgent. Primum ex probatione noſtræ conſuſionis ſolutum eſt; non enim ad matrem nuptam, ſed viduam referendum eſt arbitrium Iudicis, nam cum mater, & vidua ad pupillorum educationem debeat eſſe bonæ famæ, poteſt aliquando hæc qualitas deficere, vt merito cognati agere poſſint apud Iudicem de remouendo eam à pupillorum educatione, vt conſtat *ex leg. 1. iuncta Gloss. verbo ex conditione.* Et *leg. ſi diſcrepatur. 5. Cod. ubi pupillus educari debeat.* Ad ſecundum admitto viſtrico concedi poſſe tutelam cum educatione, nego tamen matri nubenti concedi poſſe. Tum quia viſtricus non eſt à iure ſuſpectus, neque ob præſumptionem iuris exclusus, ſicuti eſt mater. Tum quia mater ob eius leuitatem, & cæcum in viſtrico amorem præſumitur vitæ pupillorum inſidiatura; quod tamen de viſtrico non præſumitur. Ad tertium. Plato non decedit quid factum ſit, ſed quid eſſet faciendum, cui tamen ſententiæ Imperatores non ad hæſerunt.

16 Hæc pœna ex omnium ferè ſententia teſte Matienzo *lib. 5. recop. tit. 1. leg. 3. gloss. 2. num. 8.* Spino *in ſpeculo teſtamenti. gloss. 29. num. 14.* Sanch. *diſputat. 88. num. 20.* ad patrem tranſeuntem ad ſecunda vota non extenditur, quia leges magis de patre, quàm de matre ſidunt, ideoque patri tutelam concedunt, quam matri denegant.

17 Septimam pœnam mulieris ſecundò nubentis eſſe affirmat Matien. *dicta gloss. 2. num. 37.* Spino *gloss. 25. num. 7.* Et plures relati à Sanch. *num. 22.* ne poſſit exemplariter ſubſtituere filio mente capto, muto, ſurdo, & prodigo cui bonis interdictum eſt, quique teſtari nequeunt, eo quòd hæc poteſtas matri conſeſſa ſit ob pietatem, quâ filios proſequi debet, iuxta legem *Humanitati. 9. Cod. de impuber. & alijs ſubſtit.* Et *leg. regiam 11. tit. 5. part. 6.* At hæc humanitas, & pietas ceſſat ipla ad ſecundas nuptias tranſeunte, ſiquidem eo facto nouerca, & inimica filiorum conſtituitur, *leg. lex que tutores. Cod. de adminiſtrat. tutorum.* Ergo, &c. Secundò. Hæc mater nuptiis denudò contractis priuatur adminiſtratione bonorum filij viuicntis, quia excluditur ab eius tutela. Ergo etiam priuari debet adminiſtratione bonorum poſt mortem, cum reſpectu vtriuſque æquè ſuſpecta ceſſantur.

18 At Gregor. Lopez *in dicta leg. 11. verbo las madres.* Molin. *de iuſtit. tom. 1. tract. 2. diſp. 185. verſ. vtrum mater,* & alij plures relati à Sanch. *num. 23.* admittunt prædictam ſententiam, cum ſubſtitutio iniquo animo præſumitur facta, vt ſi facta fuiſſet in eius Amatio, aut viſtrico, quia non decet eam ſubſtitutionem ſuſſistere, quæ pietati, & humanitati filij contraria eſt. Secus verò ſi ea ſubſtitutio ita piè, & honeſtè facta eſſet, vt merito poſſet filium ſi ſui compos eſſet eam fore ratum habiturum, quia tunc in filium humanitatem exercet, ne inteſtatus decedat.

19 Sed vt rectè Sanch. pluribus relatis *dicta diſputat. 88. numero 24.* etſi prædictæ ſententiæ probabiles ſint, longè probabilius eſt matrem ſecundò nubentem non priuari poteſtate exemplariter ſubſtituendi, quia nullibi hæc pœna à indiſta eſt. Et ex priuatione tutelæ non poteſt deſumi argumentum ad hanc priuationem inducendam; partim quia pœna extendenda non ſunt, maximè cum adest diuerſa ratio vt in præſenti, ſiquidem ſublata matri tutela iudex ex officio tutorem deſignat: at ſublata matri poteſtate ſubſtituendi filio nequit Iudex ſubſtituentem deſignare, quod eſſet graue filij præiudicium, quia inteſtatus decederet; partim quia patri ſuſpecto denegatur tutela filij ſuperſtitis. *L. ſi cum dotem §. eo autem tempore. ff. ſoluto matrimonio,* non tamen negatur poteſtas pupillariter ſubſtituendi.

20 Suppoſita autem priori ſententia tanquam vera mouet Sanch. *num. 25.* grauem quæſtionem, An ſubſtitutio exemplaris facta à matre vidua reddatur irrita ipſa poſtea ad ſecundas nuptias tranſeunte? Qua in re referit plures affirmare irritam eſſe, eo quòd illa ſubſtitutio non cenſeatur conſummata, & perfectæ eo tempore quo facta eſt, cum adhuc filius, & mater viuant, poſtmodum verò perfici nequeat ob matris incapacitatem, ergo redditur irrita. Argum. *leg. ſi ſub vna §. ſi quis viam ff. de verborum obligationib.* & quia incapacitas ſuperueniens ſubſtituenti annullabit ſubſtitutionem, *leg. cohæredi §. cum filio ff. de vulgari.* Ergo incapacitas ſuperueniens ſubſtituenti annullabit ſubſtitutionem. Alios refert negantes ſubſtitutionem eſſe irritam, ſi piè, & humanè facta ſit, qualis fieret à filio, ſi ſui compos eſſet, ſecus ſi aliter. Alios dicentes eſſe nullam ſubſtitutionem, ſi ea facta ſtatim ad ſecundas nuptias tranſit, quia præſumitur dolosè fieri, ſecus ſi ex intervallo.

Sed his ſententiis omiſſis verius eſt ſubſtitutionem non euaneſcere, vt tradit Sanch. alijs relatis *dicta diſp. 88. num. 25.* eo quòd illa ſubſtitutio tempore habili facta integra ſit, & perfectæ, tamen effectum non ſortitur, quouſque filius decedat, quia eſt ſubſtitutio poſt filij vitam, neque ex nouis nuptiis irritari poteſt, ſicuti non irritatur teſtamentum ante furorem factum furore ſuperueniente. *§. item furioſi inſtit. quibus non eſt permiſſum facere teſtamentum.* Neque ex eo quòd ſubſtitutio euaneſcat incapacitate, ſuperueniente ſubſtituto, inferri poteſt nullam reddi incapacitatem ſubſtituenti ſuperuenientem: quia eſt longè diuerſa ratio, quia in ſubſtituto ſubſtitutio habere debet effectum, qui ſi incapax eſt tempore quo illum habere debet, perit ſubſtitutio. At ex parte ſubſtituentis à puncto quo ſubſtitutio ſit integrum effectum habet, neque pendet à futura illius incapacitate.

Patrem verò ſecundo coniugatum non priuari poteſtate exemplariter ſubſtituendi filio eſt certum apud omnes, teſte Boëtio *decif. 188. n. 2.* Matienzo *lib. 1. recop. tit. 1. leg. 3. gloss. 2. num. 37.* Sanch. alios plures referente *dicta diſp. 88. num. 26.* eo quòd de patre nullibi cautum ſit, & ius de patre, potiùs quàm de matre conſidit.

Octaua pœna, quàm aliqui Doctores relati à Sanch. *dicta diſp. 88. num. 27.* aſſignant matri ſecundo nubenti eſt priuatio ſuccedendi in tacita pupillari ſubſtitutione: nam cum hæc ſucceſſio ex voluntate ſubſtituentis pendeat, merito præſumi poteſt ſubſtituentem velle, ne mater, quæ filio impuberi iniurioſa eſt ad ſecunda vota tranſeundo, ei ſuccedat. Sed verius eſt, quod pluribus firmat Sanch. *num. 28.* ex ſolis nuptiis ſecundo contractis hæc voluntatem præſumi non poſſe. Nam cum ius hanc ſucceſſionem matri concedat in tacita ſubſtitutione pupillari, qua ob tranſitum ad ſecundas nuptias iure ipſo non priuatur, ſiquidem nullus eſt Textus hanc priuationem indicens, credendum eſt ſubſtituentem abſolutè velle in ſua ſubſtitutione ſe iuris diſpoſitioni conformare, ac proinde dum aliud non explicat velle matrem ſecundo nubentem excluſam non eſſe à ſubſtitutione tacita pupillari filij.

Quæ autem ſint coniecturæ ſufficientes, vt præſumamus matrem excluſam eſſe, ſi ſecundo nubat, ſicuti excluditur in ſubſtitutione expreſſa pupillari arbitrio prudentis relinquendum eſt. Communior ſententia teſte Sanch. *d. diſp. 88. num. 29. & ſeqq.* affirmat eſſe ſufficientem coniecturam, ſi ſubſtituens matri legatum reliquerit ſub conditione viduitatis, vel dum vidua fuerit. Qui enim volunt ſœminam ſecundo nubentem à parte ſuorum bonorum excludere, merito præſumi poteſt voluiſſe excludere à tota hæreditate.

Nona pœna eſt priuatio priuilegiū honoris prioris mariti. Etenim dum mulier vidua permanet, eodem priuilegio honoris fruatur, ac quando nupta erat; quia cenſetur ſub matrimonio præcedenti eſſe, vt tradunt omnes *in leg. vlt. Cod. de bonis maternis. leg. ſœminæ ff. de Senatoribus. leg. filij verſ. vidua ff. ad Municipal.* Et pluribus exornat Tiraquel. *de nobilit. cap. 13. num. 9.* At ſi ad ſecundas nuptias tranſeat, poteſt prioris viri priuilegia honoris, vt potè quæ cenſeri non poteſt ſub eo matrimonio eſſe, ſuccedunt priuilegia poſterioris viri ſi aliqua ſunt, vti habetur *Authent. de nuptiis, collat. 4. §. non teſtamen permiſſimus.* Et *leg. mulieres Cod. de dignitatib. lib. 12.*

Decima, quam ferè omnes Doctores tradunt, ne teneatur filius alioquin diues dotem ſuæ matri pauperi ſecundò nubenti conſtituere; quia æquum non erat obligari ad præſtandum quod ſibi indecens, & inhonorofum erat. Verùm ſi mater præſumatur periculum incontinentiæ ſubire, niſi matrimonium contrahat, affirmant Tiraquel. *de iure primogen. quaſt. 62. numero 13.* & *leg. 2. connub. gloss. 1. par. 2. num. 9.* Boëtius *decif. 129. in fine.* Baëza *de non meliorandis filiabus cap. 12. num. 49.* Et alijs relatis Sanch. *d. diſp. 88. num. 32.* obligatum eſſe filium dotem conſtituere, quia minus illi indecens eſt ſuæ matris nouum coniugium, quàm meretricium. Vt ergo meretricium vitet neceſſaria ad coniugium ſubminiſtrare debet. Cæterùm etſi hoc ſemper conſulendum ſit, verùm exiſtimo hanc filio obligationem non ſubſeſſe. Quippè hæc obligatio provenire poteſt vel ex iure poſitiuo, vel naturali. In iure poſitiuo nullus reperitur Textus, ex quo colligi poſſit. Ex iure autem naturali ſolum habetur obligatum eſſe filium matri egenti, ſiue viduæ ſiue nuptæ alimenta miniſtrare, iuxta legem *ſi quis à liberis. §. parens. ff. de liberis agnoſcendis.* Et licèt dos loco alimentorum ſuccedat, valeatque argumentum ex alimentis ad dotem, vt probat Euerard. *loco ab alimentis ad dotem num. 1.* id procedit in parentibus, qui dotem filiis conſtituere tenentur. Secus in filiis comparatione parentum, quibus vt nubant non tenentur conſtituere dotem: aliàs ſicut obligatur filius ſuæ matri egenti nuptæ alimenta miniſtrare, obligaretur dotem conſtituere, etiam ſecluſo incontinentiæ periculo. Ob vitandum verò in matre periculum incontinentiæ non videtur obligatus deſignare dotem, quia nemo tenetur alienum peccandi periculum vitare cum graui ſui iactura. At deſignatio dotis non leniter filio

filio præiudicat tum in honore, tum in re familiari. Et quamvis matris meretricium magis quam matrimonium filio iniuriosum sit, at ea iniuria non est filio impuranda. Secus vero iniuria matrimonij, si ipse ad matrimonium dorem constituat. Non igitur obligandus videtur matri periculum incontinentiæ habenti dotem designare. Atque ita tradit Bald. in leg. *z mica in fine. Cod. de inofficiosis dotib.* Corrafius in leg. *qui liberos n. 11 ff. de Ritu nuptiar.*

26. Undecima: nequit ad secundas nuptias transiens donationem filio factam reuocare ratione ingratitudinis, quia præsumitur non ob ingratitudinem filij, sed ut victorico placeat reuocare, ut dicitur in *Authent. quod mater. Cod. de reuocandis donationib.* Et habetur in leg. *7. Cod. eodem tit. & §. mater. Authent. de Nuptiis*: in quibus Textibus triplex casus excipitur. Primus, si filius vitæ matris infidiatu fuerit: Secundus si manus impias in eam iniecerit. Tertius, si iacturam totius substantiæ molitus fuerit. Hac tamen pœnâ non afficitur pater secundum coniugium contrahens, quia nullibi cauetur, & quia non præsumitur ob amorem vxoris animum mutatus, sicuti præsumitur de matre ob eius innatam inconstantiam, & leuitatem: sic tradit Sanch. *dicta disp. 88. num. 35. ex glossa in dicta Authent. mater. verbo, nisi tamen, & d. Authent. quod mater in fine.*
27. Duodecima, iuxta aliquos, quos tacito nomine refert Garçon. *Rub. Cod. de secundis nuptiis. num. 52. pœna 26.* est amissio tacitæ hypothecæ, quam vidua habet in bonis mariti, iurisque prælationis pro dote sibi soluenda, iuxta leg. *affiduis. ff. qui potiores in pignore.* Etenim cum hæc hypotheca, & ius prælationis concedatur, ut facilius fœminæ nubere possint. leg. *1. ff. soluto matrimonio, in vidua iam nupta ratio prædicta cessat, ac proinde cessare debet priuilegium.* Sed rectius Sanch. pluribus relatis *d. disp. 88. n. 34.* negat viduam secundò nubentem amittere dictam hypothecam, & ius prælationis. Nam esto hoc priuilegium fœminis concedatur, ut facilius nuptias contrahere possint. At nuptias contractis, eoque priuilegio acquisito, semper retinetur, siue nuptiæ iterum contrahantur, siue non, quia ab his iam non pender, alias vidua incapax nuptiarum ob religionis professionem priuata esset eo priuilegio, quod non est dicendum: Ergo ex eo quod secundas nuptias contraxerit priuilegium tacitæ hypothecæ, & iuris prælationis, quod in bonis mariti prioris acquisiuit nullatenus amittit, cum nullo iure hæc pœna induta sit.
28. Decimatertia pœna est, tum obligatio, quam pater habet rogatus ab auro restituere hæreditatem, & filiis satisfacere de ea restituenda, si secundam vxorem ducat. *Leg. iubeamus. §. in supradictis. Cod. ad Trebellian.* Et *Authent. de Nuptiis. §. placet.* Tum obligatio præstandi cautionem de bono vsu aduentitiorum, quorum vsum fructum habet, iuxta legem *Hac edictali. §. his illud, Cod. de secundis nuptiis.* Et tradit Martiengo *lib. 5. recopil. tit. 1. leg. 3. gloss. num. 12. & 16. Sanch. d. disp. 88. num. 35.*
29. Decimaquarta pœna est obligatio, quam subit mater filij bona administrans reddendi rationem de modicis: *Authent. de Nuptiis. §. sin. autem tutelam,* quia ob secundas nuptias suspecta redditur, à qua obligatione exempta erat in statu viduali, iuxta leg. *quamuis ff. de conditionib. & demonstrationib.* Bald. in leg. *cum oportet. §. sin. num. 4. Cod. de bonis quæ liberis Paul. lib. 5. sin. in fine. Martien. lib. 5. recopil. tit. 1. lege 3. gloss. 2. n. 2.* quos refert, & sequitur Sanch. *dicta disp. 88. num. 36.* Adiditque id verum esse, tamen si à viro relicta sit tutrix filiorum, & à reddendis rationibus releuata, quia non præsumitur releuari transiens ad secundas nuptias, & in filiorum præiudicium, nisi id fuerit expressum.
30. Ad extremum docet rectè Sanch. *d. disp. 88. num. 37.* aduersus alios grauissimos Doctores posse coniuges se mutuo obligare sub aliqua pœna abstinendi à secundo coniugio priori illo dissoluto, quia nullus est Textus hanc obligationem pœnalem interdicens. Nam Textus in *cap. gemma de sponsalib.* Et leg. *Titia ff. de verborum obligationib.* interdicit stipulationem sponsalibus appositam, ne ab illis recedatur. Quæ stipulatio merito cassatur, quia cogit ad matrimonium incundum, quod coactè contractum difficile exitus habet. *Cap. requisisti. De sponsalibus.* At hæc stipulatio non ad matrimonium incundum, sed ad abstinendum à matrimonio cogit, quod longè diuersum est. Et licet Textus in *lege quosies 22. ff. de conditionibus & demonstrationibus* reiciat conditionem appositam abstinendi à nuptiis, & Textus in *leg. adigere 6. ff. de iure patronatus*, remittat iuramentum à liberto factum devxoræ non ducenda, non inde inferatur prædictam stipulationem, & obligationem pœnalem à secundis nuptiis abstinendi inuolidam esse, quia prædicti Textus solum reiciunt conditionem, & iuramentum abstinendi à nuptiis, quod de primis nuptiis intelligendum est iuxta Textum in *Authent. cui relictum. Cod. de indicta viduit.* non autem reiciunt conditionem, & iuramentum à secundis nuptiis abstinendi. Præterquam quod aliud est conditio, & iuramentum ex alienâ voluntate appositum, aliud est si propriâ voluntate suscipiatur: primum

in prædictis legibus reicitur, non autem secundum. Quinimo iuramentum à primis nuptiis abstinendi nunquam reici potest iure Canonico spectato, aliàs votum, & iuramentum virginitatis seruandæ irritum esset, quod non est dicendum.

Quoad secundum in titulo huius §. propositum, An scilicet prædictæ pœnæ iure Canonico irritatæ sint? Quamuis aliqui grauissimi Doctores, quorum meminit Sanch. *lib. 7. disp. 88. num. 38.* censent spectato iuris rigore irritari, eo quod obstat matrimonij libertati, cui fauere intendit Textus in *cap. sin. de secundis nuptiis.* At tamen receptissima fere omnium Doctorum sententia est, nullam ex prædictis pœnis iure Canonico cassari; eo quod non sint pœnæ ob secundas nuptias impositæ, sed positæ secundis nuptiis sint quædam legales dispositiones iuri naturali maximè conformes in fauorem filiorum prioris mariti; sicuti rectè expendunt post alios antiquiores Couatruu. in *3. decret. 2. part. cap. 3. §. 9. n. 5.* Anton. Gab. *3. commun. opin. lib. 3. tit. de secundis nuptiis. concl. 6. a. n. 1.* Martien. *lib. 5. recopil. tit. 1. leg. 3. gloss. 2. num. 1. & 44.* Sanch. *lib. 7. disp. 88. n. 39.* Gutier. in repetit. leg. *nemo potest, n. 2. ff. de legatis 2. & lib. 2. pract. q. 95. n. 5. & de matr. cap. 108. num. 21. & 22. & alij.*

§. IV.

Qualiter parens secundum matrimonium contrahens, teneatur reseruare filiis prioris matrimonij bona, quæ à primo matrimonio processerunt?

- 1 Coniux ad secunda vota migrans, tenetur reseruare filiis prioris matrimonij quicquid ab alio coniuge accepit titulo lucratiuo.
- 2 Procedit decisio non solum in matre transeunte ad secundas nuptias, sed etiam in patre secundum coniugium ineunte.
- 3 Item procedit in bonis à coniuge acceptis non solum immediate, sed etiam mediate.
- 4 Reseruanda sunt hæc bona, ut aequaliter inter filios prioris matrimonij diuidantur.
- 5 Non est correctum per legem regiam 19. Tauri.
- 6 Filius prælatus in tertia parte bonorum, an succedere debeat in proprietate quinti à matre amissi aequaliter cum suis fratribus, vel an in eo melioratus intelligatur?
- 7 Sanch. censet melioratum intelligi.
- 8 Verius est oppositum.
- 9 Coniux ad secundas nuptias transiens, non potest proprietatem bonorum immobilium, quæ ab alio coniuge accepit alienare.
- 10 Si de facto coniux prædicta bona alienauerit, non amittitur ususfructus coniugi, nec filij possunt à possessoribus vindicare tamen si contrarium censet Bald.
- 11 Post mortem coniugis poterunt filij ea petere, & vindicare à possessoribus.
- 12 Si parens ea bona non alienauit, sed consumpsit, tenentur hæredes ex illius bonis satisfacere.
- 13 Hæredes mariti obligati sunt restituere vxori bona in dotem accepta, & estimata, si culpa mariti perierunt.
- 14 Ut locus sit huic reseruati quadruplex conditio requiritur.
- 15 Qui veniant nomine coniugis ad secundas nuptias transeuntis intelligendi?
- 16 Deinde expenditur quale debeat esse matrimonium?
- 17 Supradictis bonis reseruandis continetur legatum, quod ex quinto bonorum coniux à coniuge prædefuncto accepit.
- 18 Mater ad secundas nuptias transiens tenetur reseruare bona quæ ex substitutione pupillari patris accepit per mortem filij.
- 19 Hac bona, quæ filiis ex testamento patris reseruanda sunt debent esse bona ex substantia patris procedentia.
- 20 Bona concessa coniugi superstiti contemplatione coniugis prædefuncti, affirmant plures reseruanda esse filiis prioris matrimonij. Sed oppositum verius est.
- 21 An coniux succedens filia in dotem ab utroque coniuge donatam reseruare eam teneatur filiis prioris matrimonij. Affirmat Azcuedo, sed rectius Sanch. asserit solam dimidiam partem reseruandam esse.
- 22 Examinatur, an reseruanda sit legitima patris, quam filius defunctus matri superstiti, & transeunti ad secundas nuptias reliquit?
- 23 Non tenetur reseruare filius prioris matrimonij bona, quæ perueniunt ad filium ex substantia aui, in quibus patet vel mater transiens ad secunda vota successit.
- 24 Coniux secundò nubens succedit pleno iure quoad proprietatem, & ususfructum in bonis, quæ alium de perueniunt ad filium, quam ex substantia parentis mortui.

- 25 Proccedit hæc reservatio bonorum quoad proprietatem, tamen si filij heredes coniugis defuncti non fuerint.
- 26 Bona coniugis defuncti superstiti parva titulo oneroso ipsius sunt pleno iure.
- 27 Coniux succedens in bonis, quæ filius à suo patre ex titulo oneroso habuit, non est obligatus reservare ea filijs prioris matrimonij.
- 28 Arrha reservanda non sunt filijs prioris matrimonij, secus verò sponsalitia largitas.
- 29 Lucra acquisita constante matrimonio quoad medietatem non sunt reservanda.
- 30 Bona quæ coniux superstes acquirit ex defuncti matrimonio, lege, seu consuetudine sic disponente reservanda sunt filijs, iuxta probabilioris sententiam.
- 31 Bona quæ coniux superstes acquirit ex patre cum defuncto inito, verius est reservanda non esse.
- 32 Quarta pars bonorum coniugi defuncti debita coniugi superstiti pauperi, reservanda est filijs prioris matrimonij.
- 33 Ad bonorum reservationem necessarium requiritur, ut filij prioris matrimonij superstiti.
- 34 Proponuntur sententia, An si ex priori matrimonio superstiti filij, cum coniux ad secundas nuptias transiit, ipsique nulla relicta prole vivente coniuge decesserint, obtineat coniux plene dominium illorum bonorum, ac si nullos ex priori matrimonio filios habuisset?
- 35 Resolvitur parentem secundò conjugatum in eâ proprietate succedere, consolidarique cum usufructu.
- 36 Solvantur opposita fundamenta.
- 37 Fructus illorum bonorum, quos coniux transiens ad secundas vota percipere potest, & quorum proprietas filijs prioris matrimonij reservatur, si tempore mortis nondum percepti sint, ad filios prioris matrimonij pertinent.

Coniux ad secundas vota migrans tenetur servare filijs prioris matrimonij quicquid ab alio coniuge accepit, quocumque titulo lucratiuo, siue donatione inter vivos, siue ex ultima voluntate reservato sibi tantum usufructu dum vixerit: Habetur in *leg. femina in princ. & leg. hac edictali. §. illud. Cod. de secundis nuptiis. leg. 2. Cod. de iudicia viduis. tollenda. leg. mater. Cod. ad Tertullian. Et Authent. de Nuptiis §. si verò expectet. collat. 4. Et leg. regia 26. tit. 13. part. 5. & tradunt ferè omnes Doctores. Quod adeò verum est, ut statim ac secundum matrimonium perficitur nullâ expectatâ iudicis sententiâ dominium, & proprietatem illorum bonorum iure sic disponente liberis prioris matrimonij adiudicetur, solusque usufructus patri concedatur, ut constat ex dicta *Authent. de Nuptiis §. si verò collat. 4. Et ex d. leg. femina. Et Authent. ex testamento. Authent. in donationibus, de secundis nuptiis. Et leg. generaliter in iure. Cod. eodem tit. Et notavit Sanch. disp. 89. num. 2. Gutierr. cap. 109. n. 4. Ratio huius decisionis præcipua est iniuria tum coniugi defuncto, tum liberis ipsius facta, ut colligitur ex *Authent. de Nuptiis. §. si autem tutelam. & §. quæ verò, & §. soluto, & aliis.***

Et licet Textus in dicta *leg. femina in princ.* loquatur de coniuge transeunte ad secundas nuptias post annum luctus, à fortiori est idem dicendum si transeat intra annum luctus, vi docuit Glossa ibi verbo *statutum. & d. leg. generaliter eodem verbo. & citi Bald. in princ. ante primum notabile. Sanch. d. disp. 89. num. 2. Gutierr. cap. 109. num. 7. Quippe iniuria coniugi defuncto, & liberis irrogata grauior est.*

2 Procceditque decisio non solum in matre transeunte ad secundas nuptias, sed etiam in patre secundum coniugium in eunte, ut colligitur ex *Auth. de nuptiis, collat. 4. §. si verò expectet. ibi: Et hæc communis mulieris, & viri mulier sit postea. Et leg. generaliter. Cod. de secundis nuptiis. Favor namque filiorum, qui ab hac respicitur æquè in patre, ac in matre procedit, ut multis allegatis docet Couarru. 4. decret. 2. part. cap. 5. §. 9. num. 7. Anton. Gomez in leg. 15. Tauri num. 4. Matien. lib. 5. recopilat. tit. 1. leg. 4. gloss. 3. num. 1. Azevedo ibi n. 29. Gutierr. lib. 2. pract. quest. 95. num. 3. & de matrim. cap. 109. num. 8. & 25. Sanch. innumeros referens lib. 7. disp. 89. num. 10. expressèque decisum est in leg. 15. Tauri, quæ hodiè est lex 4. tit. 1. lib. 5. nouæ collect.*

3 Rursus decisio procedit non solum in bonis à coniuge immediate acceptis, sed etiam mediatè. V. g. ex successione filij prioris matrimonij. Quia hæc propriè sunt à coniuge accepta, ut colligitur ex *Authent. de Nuptiis, §. hinc nos, vers. si autem intestatus. Et ibi Glossa. Et pluribus comprobatur Sanch. dicta disp. 89. num. 18. Gutierr. cap. 109. num. 2. quicquid in contrarium prætendit Fachineus lib. 3. contr. cap. 64. comparatione bonorum, quæ ex successione filij habentur.*

4 Reservare autem debet hæc bona æqualiter inter filios prioris matrimonij diuidenda. Nam licet iure antiquo Codicis in *leg. general. in princ. Et leg. femina. Cod. de secundis nuptiis* permittitur esset matri ad secundas nuptias transeunti bona à coniuge priore accepta inter filios prioris matrimonij diuidere, & in eis præferre quem ex illis vellet. At iure nouo *Authen-*

ticorum hæc electio, & diuisio sublata est, ut constat ex *Authent. lucrum. Cod. de secundis nuptiis. ibi: Lucrum hoc æqualiter inter liberos distribuitur, non arbitrio parentis permittitur. Idem habetur Authent. de Nuptiis §. venient. collat. 4. Et Auth. de non eligendo secundo nubentes. §. prospeximus, collat. 1. Et licet Sarmiento, lib. 7. select. cap. 11. num. 1. contendat dispositionem iuris antiqui Codicis incorrectam esse quoad bona, quæ coniux ex successione filij acceperat, siquidem *Authent. de non eligendo. Et Authent. de Nuptiis, §. venient. Et Authent. lucrum. Cod. de secundis nuptiis, & aliis* expressè tantum loquuntur de bonis ab alio coniuge acceptis immediate, non verò de iis quæ mediatè scilicet ex successione filij acquiruntur, & iuris correctio quoad fieri possit vitanda est. At rectius Anton. Gomez in leg. 14. Tauri, num. 2. & 3. Matien. lib. 5. recopilat. tit. 1. leg. 3. gloss. 2. num. 42. Azevedo in leg. 4. num. 5. Molin. t. 1. disp. 163. notab. 3. Sanch. lib. 7. disp. 89. num. 4. Gutierr. lib. 3. pract. quest. 43. num. 25. Et de matrim. cap. 109. num. 9. & 10. censent nullatenus coniugem posse in bonis quæ filijs prioris matrimonij reservantur diuisionem, aut prælationem facere, eo quòd hæc diuisio, & prælatio ex natura rei fieri nequit ab eo, qui in illis bonis dominium non habet, solumque ex permissione legis id præstare potest. At lex antiqua Codicis non permittebat expressè hanc diuisionem, & prælationem in bonis à coniuge mediatè habitis, sed solum in bonis, quæ à coniuge immediate prouenerunt. Leges verò Authenticorum omnem hanc diuisionem, & prælationem iure Codicis permissam sustulerunt. Ergo censenda est sublata potestas diuidendi, & præferendi tam in bonis immediate à coniuge habitis, quàm mediatè.*

Neque hoc correctum vllò modo est per legem regiam 19. Tauri, hodiè lex 3. tit. 6. lib. 5. collect. quæ statuitur, ut possint parentes meliorare filium què malint in tertia, & quinta suorum bonorum parte, ibi: [Puedan señalar en esta cosa o parte de su hacienda el tercio, y quinto de mejor;] quia hæc lex loquitur de bonis, quæ parentis propria sunt, non de bonis, quæ sunt filiorum propria, & tantum usufructus parenti competit, ut rectè notavit Sanch. *disput. 89. num. 3. Gutierr. cap. 109. num. 10.*

6 Ex his deducitur quid sentiendum sit, si coniux prædefunctus prælit filium in tertia bonorum suorum parte, & quintum reliquit coniugi superstiti iure legati, qui postmodum ad secundas nuptias transiit, an ille prælati in tertia parte bonorum succedere debeat in proprietate illius quinti æqualiter cum suis fratribus, iuxta dispositionem dicta *Authent. lucrum. Cod. de secundis nuptiis, quæ decidit æqualiter inter filios prædictum lucrum esse distribuendum non arbitrio parentis, an potius ille filius in tertia illius quinti meliorandus sit.*

7 Sanch. dicta *disp. 89. num. 5. censent meliorandum, & residuum inter ipsos, & alios fratres æqualiter diuidendum, restaturque duos Causidicos Prætorij Granatensis à se consultos sic affirmasse. Ducitur eâ ratione, quia Authentice sunt insertæ, in libro Codicis à quodam priuato Authore, ideoque vim legis obtinere nequeunt, nisi quatenus cum originario concordant. At *Authent. lucrum, male translaturum est ex originario quod est Authent. de nuptiis §. venient. collat. 4. siquidem omiſſa sunt verba, ideoque secundam portionem vnusquisque hoc lucretur. Ergo filius ille successurus est in illo quinto secundum portionem, secundum quam patri defuncto successit, cum succedat in illius bonis, atque adeò in tertia præferendus est.**

8 Verùm etsi hic modus dicendi probabilis sit, veriorum existimo qui affirmat filium illum æqualiter cum aliis fratribus in illo quinto successurum, quod ipsemet Sanch. generaliter probauit aduersus Sarmiento dicta *disp. 89. n. 3. & 4. Et docet expressè Gutierr. cap. 109. n. 12. & seqq. Et subobscure Ripa in leg. femina, in princ. in noua edit. q. 2. §. num. 67. Cod. de secundis nuptiis. Moueor: quia filius ille esse fuerit à patre prælati in tertia suorum bonorum parte, non tamen fuit prælati in illo quinto, cum integrum coniugi superstiti reliquerit, neque aliquid disposuit de distributione illius quinti casu, quo coniux secundum matrimonium iniret. Ergo reliquit iuris communis distributioni, quæ statuitur æqualiter inter filios distribuendum esse. Secundò: Authentice esto insertæ sunt in libro Codicis à quodam priuato Authore (quod non credimus) vim tamen legis obtinent, prout ibi insertæ sunt, quia sic sunt à tempore immemoriali approbate, & secundum eorum tenorem causæ in tribunalibus deciduntur, & ac proinde est male translata esse ex originario, secundum illius translationem interpretatio facienda est. Tertio: quia dictum *Authent. originarium de Nuptiis, §. venient.* nullatenus hanc inæqualitatem, & prælationem probat, sed potius contrarium, cum manifestè dicat ex æquo (id est qualiter) bona illa inter liberos esse diuidenda, quia omnes æquè secundis nuptiis offenduntur. Cum verò inquit. Vnusquisque secundum portionem suam lucretur: non intelligit de portione prælationis, de qua nulla mentio facta est, sed de portione legitima, in qua omnes filij æqualiter patri succedunt.*

- 9 Secundò deducitur coniugem ad secundas nuptias transeuntem non posse proprietatem bonorum, quæ ab alio coniuge accepit alienare, obligare, aut de ea alio modo disponere; quia non proprietatem, sed usufructus tantum ei competit, uti decisum est in *leg. fæmina. & leg. generaliter in princ. Cod. de secundis nuptiis. Et Authent. de nuptiis. §. sed quod sancitum est. collat. 4. & tradunt omnes. Ideoque tenetur maximè mater illorum bonorum inventarium facere, & satisfacere de illorum restitutione filiis faciendâ cum æstimatione damni, vel deteriorationis, iuxta *leg. Hac edictali §. is illud. & §. mobilium. Cod. de secundis nuptiis. Et ibi Glossa communiter recepta. Quod intelligendum est, si bona sint mobilia, nam si immobilia sint, & mater sit solvendo non videtur obligata prædictam cautionem præstare, quia hæc difficiliter alienantur, & quia omnia sua bona sunt tacite hypothecata pro horum bonorum solutione, iuxta *leg. si quis prioris. §. finali. Cod. de secundis nupt. Et tradunt Anton. Gomez in leg. 1. Tauri. num. 5. Azevedo in leg. 4. num. 50. & §. 3. tit. 1. lib. 5. noua collect. Gutierr. cap. 109. de matr. num. 16.***
- 10 Quod si de facto coniux prædicta bona alienauerit, placeat Baldo in *leg. generaliter. §. in his. Cod. de secundis nuptiis* statim coniugem amittere usufructum, & cum proprietate consolidari, posseque filios ea à quibuscunque possessoribus vindicare, argum. Textus in *leg. de usufructu. ff. de iure dotium. & §. finitur. instit. de usufructu. Sed rectius contrarium censuit Anton. Gomez in dicta leg. 1. Tauri. num. 5. Sanch. d. disp. 89. num. 7. Gutierr. cap. 109. num. 14. eo quòd illa bona non sint filiis adiudicanda, nisi post mortem coniugis usufructuarij, iuxta *Authent. de non eligendo secundo nubentes. §. hoc autem. collat. 4. At contingere potest, ut filij prius quam mater decedant, quo casu nihil ad eos pertinet. Nequeunt ergo viuentem matrem ea bona vindicare, quod secus est in alijs usufructuarijs, quorum bonorum dominium irrevocabiliter alteri competit, quæ si à fructuario alienentur indebitè, dominus ea vindicare potest. At filij non sunt firmiter domini illorum bonorum, siquidem decedentes ante matrem, neque ipsi, neque eorum hæredes aliquid acquirunt, ac proinde ante mortem matris ea vindicare nequeunt, uti colligitur ex *Authent. de Nuptiis. §. sed quod sancitum est. Et ibi Glossa.***
- 11 Post mortem vero coniugis poterunt filij ea petere, & vindicare à possessoribus, quod non solum verum existimo de ijs bonis, quæ post transitum ad secundas nuptias alienata sunt, sed de his quæ antea alienata fuerunt. Nam licet ea alienatio facta sit tempore congruo, at facta est sub eo onere à secundis nuptiis abstinendi. Quæ conditione non seruata reuocabilis est alienatio à filiis post mortem matris, utpotè in eorum præiudicium facta, sicuti tradit ex communi sententia Anton. Gomez in dicta leg. 1. Tauri. num. 5. Gutierr. d. cap. 109. num. 15. probatque expressè Textus in *§. hoc autem. Authent. de non eligendo secundo nubentes. collat. 1.*
- 12 Quod si parens ea bona non alienauit, sed consumpsit, tenentur hæredes ex illius bonis filiis satisfacere, ut deciditur in *leg. fæmina. Et leg. generaliter Cod. de secundis nuptiis*; nam cum solum usufructum in illis bonis habeat, nequit ea consumere. Quod si voluntariè consumit obligatur illorum æstimationem filiis tradere. Secus esset, si absque eius culpa bona illa consumerentur; quia tunc filiis utpotè dominis perirent, iuxta *leg. in cendium Cod. si certum petatur. Atque ita tradit Baldo in dicta leg. generaliter. num. 2. Nicolaus Arlatensis. ibi. num. 116. Ripa in dicta leg. fæmina in fine. Sanch. lib. 7. disp. 89. num. 8. Gutierr. cap. 109. num. 17.*
- 13 Iuxta quam doctrinam infert Gutierr. à num. 18. & seqq. obligatos esse hæredes mariti restituere vxori bona in dotem accepta, & æstimata, si culpa mariti perierunt. Secus vero si ipsi probauerint absque illius culpa consumpta esse. Quod intelligendum est de bonis in specie consistentibus, secus vero de bonis, quæ consistunt in pondere, numero, & mensura; hæc enim etiam inæstimata tenentur hæredes mariti vxori reddere iuxta valorem, & æstimationem tempore dissoluti matrimonij contingentem, quia ea accipit maritus quasi in mutuum sub obligatione distrahendi, vendendi, & consumendi. Quippè maritus constituitur custos, & procurator vxoris, & ipsius rerum dotalium. Vide Anton. Gom. l. 3. Tauri. à num. 42.
- 14 Ut verò huic reservationi bonorum locus sit, quadruplex conditio requisita est ex communi sententia teste Sanch. *disp. 89. num. 9. & Gutierr. cap. 109. num. 24.* Prima, ut coniux ad secundas nuptias transeat. Secunda, ut bona sint acquisita ex coniugis prædefuncti patrimonio. Tertia, ut sint acquisita titulo lucratiuo. Quarta, ut supersint filij prioris matrimonij.
- 15 Circa primam conditionem, quæ est ut coniux ad secundas nuptias transeat, dubitatur primò, quid nomine coniugis intelligatur? Et certum est intelligi non solum matrem, sed patrem, ut *superius* diximus. An autem intelligantur aui, & proaua comparatione nepotum, aliorumque descendentiũ? Negat Molin. t. 1. tract. 2. disp. 163. notab. 3. eo quòd leges statuentes hanc bonorum reservationem frequenter nomine filiorum vtuntur, ut in *leg. fæmina in princ. Cod. de secundis*

nuptiis. Et *Authent. de nuptiis. §. quoad infirmas. ibi: filijs, quibus solis hæc seruauimus: ubi notanda est dictio solis, quæ nepotes excludit. leg. iubemus. §. fin. Cod. ad Trebellian.* Et licet hæreditas magis debita sit parentibus, quam alijs ascendentibus. *Authent. defuncto. & Cod. ad Trebellian.* hoc solum probat auos, & proanos priuandos hæreditate esse ob te undunt coniugium, siquidem parentes priuantur, non tamen de facto priuatos esse, cum leges correctoria, & finales ex similitudine rationis extendi non debeant ultra casum expressum. Ceterum communissima sententia est, & omnino sequenda; auos, & proaos sicut & parentes priuari quoad proprietatem bonis ab auita, & proauita acceptis, sicuti priuantur parentes ob secundum matrimonium contractum, reseruarique nepotibus, aliisque descendentibus, sicuti docuit Glossa in *leg. generaliter in princ. Cod. de secundis nuptiis. Menoch. concl. 155. num. 31. volum. 2. Gregor. Lopez in leg. 26. verbo finem. tit. 13. part. 54. Matien. lib. 5. recopil. tit. 1. leg. 3. Gloss. 3. in fine. Gutierr. de matr. cap. 109. num. 27. Sanch. plures referens lib. 7. disp. 89. num. 12.* Ratio est, quia esto in prædictis legibus nomen filij tantum expressum sit, id factum est ratione frequentioris vsus, & quia de parte sermo habebatur; præterquam quòd in *leg. fæmina in fine in princ. nomine liberorum vtitur, sicut & Au. h. lucrum. Cod. de secundis nuptiis.* At appellatione liberorum nepotes, reliquique descendentes veniunt, uti dicitur in *leg. liberorum. 220. ff. de verb. significat. Deinde in leg. in quibus. Cod. de secundis nuptiis. Et leg. si quis prioris. Cod. eodem tit. expressè habetur non solum filiis, sed nepotibus, & pronepotibus hæc bona reseruari.*

Hoc autem, ut rectè notant Sanch. & Gutierr. *suprà*, intelligendum est de bonis, quæ auos ab auita, vel è contrà accepit, esto ad nepotes prius peruenierint. Secus est de bonis aliunde quam ab auo, vel auita susceptis, quæque pater vel mater reliquit filijs suis. In his namque esto auos, vel auita succedat, non obligatur ea nepotibus reseruare transiens ad secunda vota. Quia hæc nec mediare sunt bona coniugis prædefuncti.

Secundò dubitatur, quale debeat esse matrimonium tam primũ, quam secundum, ut locus sit prædictæ bonorum reservationi? Et in primis certum est prius matrimonium debere esse consummatum, nam cum hæc reservatio in filiorum fauorem statuta sit, cessante matrimonij consummatione, non adsunt filij, quibus fauor præstari possit, quibusque irrogetur iniuria matrimonio secundo contracto, uti docuit Sanch. *lib. 7. disp. 87. num. 19. Gutierr. cap. 109. num. 28. in fine.* Si autem hoc primũ matrimonium consummatum sit, at constat fuisse irritum, distinguendum est, si vtriusque coniugis malitia contigit irritatio, quo casu filij illegitimi sunt, nullatenus secundo matrimonio prædicta reservatio contrahitur. At si ex parte alterius coniugis bona fides adfuit, quæque sufficit, ut filij legitimi nascantur, docet Ripa *Rub. Cod. de secund. nupt. num. 13. Sanch. disp. 89. num. 13.* locum esse huic reservationi, quia his filiis utpotè legitimis irrogatur iniuria nouis nuptiis. Quod mihi difficile est. Nam cum hæc reservatio pœnalis sit, & imposita ob secundas nuptias, & hæc verè, & propriè secundæ non sint, sed primæ, siquidem priores irritæ fuerunt, non videtur dicta reservatio ad has nuptias extendi, neque filij propriè de honestantur ex eo quòd eorum parens nouas nuptias contrahat, cum tamen priores veræ non fuerint. Si enim Sanch. *dicto num. 13. censet excusari ab hac reservatione, si secundum coniugium irritum sit, quia verè non est coniugium; cur non excusabit, quod prius matrimonium irritum fuerit.*

Posto autem priori matrimonio legitimo & consummato, verius existimo secundum matrimonium & legitimum, & consummatum esse debere, uti docet Sanch. *d. disp. 89. num. 13. Gutierr. cap. 109. num. 28.* Debere esse legitimum constat, quia aliàs non est secundum. Quod verò debeat esse consummatum probò, quia Textus hanc reservationem indicentes vtuntur nomine nuptiarum, ad quas coniux superstes transire debet. At nomine nuptiarum matrimonium consummatum intelligitur, maximè in legibus correctorijs, & pœnalibus, qualis hæc est. Præterea quia nec viro, nec filiis prioris matrimonij plenè, & perfectè irrogatur iniuria secundo matrimonio absque consummatione.

Circa secundam conditionem, quæ est, ut bona sint à coniuge prædefuncto accepta, varias mouet quæstiones Sanch. *d. lib. 7. disp. 89. à num. 14. quem sequitur Gutierr. d. cap. 109. num. 29.* Prima, An sub prædictis bonis reseruandis contineatur legatum, quòd ex quinto bonorum, vel iuxta consuetudinem loci coniux superstes à coniuge prædefuncto accipit? Ratio dubitandi est, quia hoc legatum accipit coniux à coniuge prædefuncto, tanquam ab extraneo, siquidem extraneo concedi poterat, idèd namque si filius prioris matrimonij leget aliquid patri, vel matri, non tenetur pater, vel mater transiens ad secundas nuptias hoc legatum filiis reseruare, quia accipit à filio tanquam ab extraneo, ut expressè deciditur in *Authent. ex testamento. Cod. de secundis nuptiis.* Ergo idem erit in legato à coniuge accepto. Sed oppositum

omnino tenendum est in filiorum favorem ex expresse Textu in *leg. femina in princ. Cod. de secundis nuptiis* ibi: *testamento iure directo, aut fideicommissi, aut legati titulo*, quia hæc omnia habentur titulo lucratio, neque corrigitur hæc lex per *Authent. ex testamento*, sed ob favorem filiorum, & satisfactio-nem iniuriæ illis illatæ reddidit coniux deterioris conditionis, quam quilibet alius extraneus, ut docuerunt Oldrad. *conf. 33. num. 3.* Ripa in *dicta leg. Femina in princ. in noua edit. q. 19. num. 5.* Boërius *decis. 185. num. 7.* Palacios Rubios, l. 14. *Tauri. num. 22.* Et ibi Castillo n. 8. Zifuentes *leg. 15. Tauri. n. 2.* Et ibi Anton. Gomez, n. 2. Marten. *lib. 5. recopil. tit. 1. l. 3. gloss. 2. num. 3.* Azevedo *leg. 4. num. 21. & 29.* Molina *lib. 2. de Hispanor. primogen. cap. 10. num. 60.* Molina Iesuita, *tom. 2. tract. 2. disp. 431. vers. dubium est.* Sanch. *lib. 7. disp. 89. num. 14.* Gutier. *cap. 109. num. 29.*

18 Secunda quaestio, An hæc reservatio comprehendat bona, quæ ex substitutione pupillari patris per mortem filij consecuta mater est? Enim substitutio illa pupillaris censetur testamentum patris intrat reservatio, ut est notissimum. Si verò censetur testamentum filij cessat reservatio ex *Auth. ex testamento. Cod. de secundis nuptiis.* Quod si censetur utriusque patris, & filij, patris quoad ordinationem; filij quoad successione[m] grauior est dubitatio. In qua Bald. *conf. 42.* quod incipit *Ad euidenciam. n. 3.* & latius *conf. 216.* incipiens *casus talis est*: censet non teneri matrem ad secundas nuptias transeuntem ea bona filiis reservare, quia esto ex ordinatione testamentaria sui coniugis accepit, accepit ramen ex filij successione testamentaria iuxta *leg. Papinianus. §. sed neque impuberi ff. de inofficioso testam.* Ergo poterit mater ea sibi reservare, nam in casu dubio pœna reservationis extendenda non est. Consentit Boërius *decis. 186. num. 2.* Anton. Gab. t. 3. *commun. opin. lib. 3. tit. de secundis nuptiis. concl. 3. num. 24.* Sed rectius Garron. *authent. ex testamento ad num. 15. usque ad 18. Cod. de secundis nuptiis.* Acolta in *cap. si pater. 3. p. verbo censendum. num. 19. de Testament. in 6.* Sanch. *lib. 7. disp. 89. num. 15.* Gutier. *cap. 109. num. 30.* censent bona, quæ mater habet ex substitutione pupillari patris filio facta reservanda esse aliis filiis prioris matrimonij. Quia ea bona non ex legatione, & liberalitate filij accepit, siquidem filius ea matri auferre, aut gravare non poterat, sicuti potest quæ ex suo testamento & liberalitate reliquit. Sed ea mater habet ex liberalitate testamentaria sui coniugis; quippè poterat coniux prædefunctus coniugem à substitutione excludere, & alteri extraneo concedere. Sed quæ coniux superstes ex liberalitate sui coniugis, & ex illius bonis accepit, tenetur filiis prioris matrimonij reservare. Ergo tenetur reservare bona ex hac substitutione pupillari accepta.

19 Hæc autem bona, quæ filius ex testamento patris reservanda sunt debent esse bona ex substantia patris procedentia. Si enim aliunde sint, eo quod alius tertius patri commiserit potestatem testandi, seu de suis bonis disponendi, & utens hac facultate ea bona suo coniugi reliquit, vel absolute, vel per substitutionem pupillarem, nequaquam hæc filiis prioris matrimonij reservanda sunt: quia hæc non à coniuge conferuntur quoad veram dominij translationem, sed solum quoad electionem, & executionem, cum ipse illorum dominus non fuerit, sed ab eo qui potestatem coniugi concessit. Argum. *leg. vnum. ex familia §. si falcidia ff. de legat. 2.* sicuti notavit Sanch. *d. disp. 89. num. 16.* Gutier. *cap. 109. num. 30.*

20 Tertia quaestio: An bona concessa coniugi superstiti contemplatione coniugis prædefuncti teneatur transiens ad secunda vota filiis prioris matrimonij reservare? Supponimus ita concessa esse coniugi superstiti, ut esto contemplatione coniugis prædefuncti fuerint concessa, verè illorum dominus fiat. In hac quaestione affirmatiuam partem nempe reservanda esse hæc bona tuetur Anton. Gomez in *leg. 14. Tauri. num. 7.* Valafe. *conf. 16. n. 2. volum. 1.* Molin. t. 2. *de iust. tract. 2. disp. 431. vers. dubium est.* Mouentur quia moraliter loquendo censenda sunt ea bona à coniuge prædefuncto procedere, siquidem ob illius causam coniugi superstiti donata sunt, aliàs non donanda. Sed rectius contrarium censuit Roman. *conf. 405. à num. 1.* Decius in *cap. Ecclesia de constitution. num. 125.* Castillo *leg. 15. Tauri. num. 2. vers. sed primum verius*, Azevedo in *leg. 4. num. 42. tit. 1. lib. 5. noua collect.* Villalobos in *suo arario commun. opin. lit. B. num. 38.* Sanch. alios allegans *disp. 89. num. 17.* Gutier. *cap. 109. num. 31.* Ducor, quia lex priuans coniugem ob secundas nuptias proprietate bonorum acquiritorum, & filiis prioris matrimonij reservans est pœnalis, ut tradunt omnes, & constat ex *Authent. de nuptiis. §. si verò expectet. ibi, & hac communis mulieris, & viri mulctata sit.* Sed hæc loquitur de bonis, quæ coniux ab alio coniuge accepit, ut probat manifestè *leg. femina in princ. Cod. de secundis nuptiis*, ibi: *ex facultatibus priorum maritorum*: & paulò inferius *ex bonis priorum maritorum.* Ergo non debet extendi ad bona, quæ non ex facultatibus mariti, sed ex alterius facultatibus contemplatione mariti coniugi donata sunt. Nam esto censentur fictione iuris à marito donata, non tamen verè, & propriè. Non igitur lex pœnalis ad ea bona extendi debet.

Quarta quaestio, An coniux quæ successit filix in dotem ab utroque coniuge donatam reservare eam teneatur filiis prioris matrimonij transiens ad secunda vota? Affirmat etiam dubius Azeu. in *leg. 4. n. 57. tit. 1. lib. 5. noua collect.* eo quod in illa dote, quæ filix patrimonium est nequeat distingui pars, quæ ab ipsa coniuge superstiti processit. Sed rectius Sanch. *d. disp. 89. num. 20.* censet solam dimidiam partem illius dotis reservandam esse, si ab utroque coniuge æquè dos constituta fuit, sin minus reservandam esse solam eam partem, quæ à bonis coniugis prædefuncti processit, quia sola ea referuntur, non tamen referuntur quæ à coniuge superstiti processerunt. Non enim coniux superstes sua propria bona filiis prioris matrimonij reservare debet, ac proinde nec tenetur reservare vsum fructum, quem in bonis coniugis prædefuncti habet, uti notavit Sanch. *d. disp. 89. num. 11.* Gutier. *cap. 109. n. 15.* Neque item quæ propria industria, & labore acquisivit, uti tenent omnes.

21 Quinta quaestio. Quidam filius aliis suis fratribus legitimam patris reliquit, vnus ex his fratribus decessit, ob cuius obitum mater hæres fuit non solum legitimæ illius filij, sed etiam illius partis, quam ex suo parte acceperat, reservandane est hæc pars aliis filiis, si ad secundas nuptias transeat? Affirmat Azevedo in *leg. 40. num. 50. tit. 1. lib. 5. recopilat.* motus ex doctrina Baldi in *Authent. ex testamento. num. 1. Cod. de secundis nuptiis.* assentens bonorum originem spectandam esse. Hæc autem bona à patre processerunt, ergo ea filiis prioris matrimonij reservanda sunt. Sed rectius Petr. Barbosa in *leg. post dotem. num. 76. in fine ff. soluto matrimonio*, referens decusum esse. Sanch. *d. disp. 80. num. 22.* Gutier. *cap. 109. num. 32.* censent prædictam partem fratris præmortui in qua alius frater successit, non esse filiis prioris matrimonij reservandam. Quia esto à patre processerit, non tamen processit immediatè, sed mediatè scilicet medio fratre. At ut rectè tradit Salicet. in *Authent. ex testamento paulò post princ. super verbo pervenerunt. Cod. de secundis nuptiis*, coniux transiens ad secunda vota ea sola bona reservare tenetur filiis prioris matrimonij, quæ ab altero coniuge immediatè accepit, vel mediâ successione filij in bonis paternis. Secus verò quæ accepit mediâ successione filij in bonis fratris, quia hæc non sunt censenda bona parentis, sed fratris, à quo originem duxerunt.

22 Sexta quaestio est de bonis, quæ pervenerunt ad filium ex substantia aliorumque ascendentium præter patrem, & matrem, An si pater, vel mater transiens ad secundas nuptias in his bonis filio succedat, teneatur ea aliis suis filiis prioris matrimonij reservare? Affirmant Matienzo *lib. 5. recopil. tit. 1. leg. 3. gloss. 2. num. 5.* Et Molin. t. 1. *de iust. tract. 2. disp. 163. notab. 4.* Quia ea bona videntur ex substantia paterna provenire. Sed contrarium tenendum est cum Bartholo in *Authent. ex testamento. n. 2. Cod. de secundis nuptiis.* Greg. Lopez in *leg. 26. tit. 13. p. 5. verbo sine an.* Anton. Gomez, *leg. Tauri. n. 2.* Azevedo *leg. 4. num. 43. tit. 1. & leg. 6. tit. 9. lib. 5. noua collect.* Ant. Gab. t. 3. *commun. opin. lib. 3. tit. de secundis nuptiis. concl. 3. num. 16.* Sanch. aliis relatis, *disp. 89. num. 23.* Gutier. *de matr. cap. 109. num. 33.* Nam Textus hanc reservationem indicentes expressè loquuntur de bonis, quæ ex substantia coniugis præmortui pervenerunt ad filium, & in quibus superstes coniux ex lege succedit. At cum hæc dispositio (ut sæpè dictum est) pœnalis sit non debet ex vno casu, ad alium extendi; maximè cum sub nomine substantiæ paternæ non veniat intelligenda substantia, quæ ab auctore, & proauctore processit. Item per transiunt ad secundas nuptias solus coniux præmortuus propriè offenditur, eiusque filij, non autem auctores, & proauctores. Ergo substantia auctoris, & proauctoris, aliorumque ascendentium non debet in hac reservatione comprehendi. Quod procedit, tamen si contemplatione patris hæc bona filio ab auctore relicta sunt, uti notarunt Azevedo *d. l. 4. num. 43.* Sanch. *num. 23. in fine.* Gutier. *numero 34.*

23 Ex his à fortiori inferitur coniugem secundò nubentem succedere pleno iure quoad proprietatem, & vsum fructum in bonis, quæ aliunde pervenerunt ad filium, quàm ex substantia parentis præmortui, nempe quæ ad ipsum ex persona extranea pervenerunt, vel ipse filius sua acquisivit industria, uti habetur in *leg. mater. 5. Cod. ad Tertullian.* Et in *Authent. de nuptiis. §. hinc nos alia. vers. sed quarta, collat. 4.* Et licet grauis controversia inter Doctores sit, an hoc procedat, si coniux post mortem filij secundas contraxerit nuptias verior, & receptor est sententia, quam aliis allegatis docet Sanch. *disp. 89. num. 24.* Gutier. *cap. 109. num. 35.* procedere siue coniux post mortem filij, siue ante contraxerit nuptias, ut videtur expressè decusum *Authent. de nuptiis. §. hinc nos. vers. sed quarta, ibi: Et quanta quidem quæ ex paterna substantia ad filium pervenerunt, eorum solummodo habet vsum ad secundas omnino siue prius, siue postea veniens nuptias, in residuis verò omnibus rebus, quæ aliunde erant filij præter paternam successione[m] veniant secundum vocationem nostram.* Ecce qualiter coniux transiens ad secundas nuptias siue ante, siue post mortem filij pleno iure succedat in his omnibus, quæ filius habuit aliunde quàm ex paterna substantia.

- 25 Monent rectè Sanch. *d. disp. 89. num. 25.* & Gutier. *d. cap. 109. num. 36.* hanc reservationem bonorum quoad proprietatem, quam coniux transiens ad secunda vota tenetur facere filiis prioris matrimonij, procedere, tamen filij hæredes coniugis defuncti non fuerint, eo quòd hæreditati paternæ renunciaverint, nisi fortè ob ingratitudinem à successione repellantur. Deciditur expressè *Authent. heres. Cod. de secundis nuptiis. ibi: Hæredes lucro cedunt liberis, licet hæredes non sint patris, aut matris, aut utriusque, nisi fuerint ingrati, & probetur ingratitudo.* Quippe per renunciationem solùm præsumuntur cedere successioni iure sanguinis illis competenti, non autem hæreditati, quæ ob iniuriam illis factam à lege conceditur. Excipit nisi renunciationis tempore iam ea bona coniugi superstiti peruenierint, nam eo casu censenda est renunciationis extendi ad prædictum lucrum, uti ex Decio *conf. 206. volum. 2. & Rub. Cod. de secundis nuptiis. num. 7.* Ripa *leg. fæmina in princ. quest. 9. num. 19.* tradit Sanch. *d. num. 25.* & Gutier. *num. 36.* Dixi, nisi ob ingratitudinem à successione repellantur, quia ingrati vel mortui reputantur. §. *quoniam infirmos, verbo ubique tamen instit. de Nuptiis.* & sicut si mortui essent filij, nulla esset illis reservatio, sic nulla est ingratis. Idem probat Sanch. & Gutier. de filiis successione incapacibus, uti sunt professi in ordine Minorum, & Societatis Iesu, quibus nihil est reservandum.
- 26 Circa tertiam conditionem, quæ est, ut bona coniugis defuncti superstiti parita sint titulo lucratiuo. Nam si titulo oneroso parita fuerint, efficiuntur plenè coniugis quoad proprietatem, & usufructum, ut colligitur ex *leg. fæmina in princ. Cod. de secundis nuptiis ibi, Donationibus factis, vel cuiuslibet munificæ liberalitatis præmio: & ex Authent. hoc lucrum. Cod. eodem tit. ubi bona reservanda filiis ob secundas nuptias appellantur lucrum.* Quo nomine sola acquisita titulo lucratiuo digna sunt, ut ex omnium sententia tradit Sanch. *disp. 89. num. 26.* Gutier. *cap. 109. num. 37.* Et plures referens Azueudo *leg. 4. num. 47. tit. 1. lib. 5. noua collect.*
- 27 Ex his primò deducitur coniugem succedentem in aliquibus bonis, quæ filius ex titulo oneroso habuit à suo patre non esse obligatam novas nuptias contrahentem reservare filiis prioris matrimonij, quia hæc non habet coniux à coniuge prædefuncto ex munificæ liberalitate, sed ex filij contractu, uti notavit Gatron. *in Authent. ex testamento in edit. noua num. 29 Cod. de secundis nuptiis.* Sanch. *disp. 89. num. 28.* Gutier. *cap. 109. num. 40.*
- 28 Secundò deducitur quid sentiendum sit de arthiis, & sponsalitiis largitate? Fator communem esse sententiam prædicta reservanda esse filiis prioris matrimonij, ut constat ex pluribus, quos refert, & sequitur Sanch. *lib. 6. disp. 41. num. 3.* Gutier. *cap. 109. n. 58.* At veriorum, & probabiliorum existimo sententiam afferentem arthas pleno iurè coniugis esse, nec reservari debere filiis prioris matrimonij; quia non conceduntur titulo lucratiuo, sed remuneratorio ad compensandam inquam nobilitatem, pudicitiam, aliæve dotes sponsæ, idè quæ solent instar contractus deduci in pactum, neque aliter vxor. eiusve parentes ad matrimonium convenire volunt. Secus verò est de sponsalitiis largitate, quæ in signum amoris conceditur, & de qua loquitur Textus *in leg. fæmina Cod. de secundis nuptiis. ibi. Quidquid de facultatibus priorum maritorum sponsalium iure, quidquid etiam nuptiarum solemnitate percepit.* Quæ omnia latius probavi *disputat. 1. punct. 12. §. 8.*
- 29 Tertio deducitur quid sit sentiendum de lucris acquisitis constante matrimonio? Et brevier respondeo medietatem illorum lucrorum, quæ coniugi dissoluto matrimonio competit ita illius esse propriam, ut esto ad secundas nuptias transeat, non obligatur filiis prioris matrimonij reservare, quia censetur propriâ industriâ acquisita. Nam esto fuerit acquisita industriâ alterius coniugis, ob vitam indiuidualem, quam profitentur, vnius labor alteri communis est, sicuti docent Ripa *in leg. fæmina in princ. q. 2. num. 59. Cod. de secundis nuptiis.* Coarruu. *4. decret. 2. p. cap. 3. §. 9. num. 8.* Anton. Gomez. *leg. 14. Tauri num. 3.* & Tello *num. unico Castillo n. 2.* Azueudo *leg. 6. num. 1.* & ibi Matien. *gloss. 2. num. 2. tit. 9. lib. 5. collect.* Thom. Sanch. *lib. 7. disp. 89. num. 29.* Gutier. *lib. 2. pract. q. 95. num. 21.* & de matr. *cap. 109. n. 40.* aduersus Zifuentes *lib. 14. Tauri. n. 1.* Et Menchaca *de success. creat. lib. 1. §. 1. num. 15. in fine.*
- 30 Quartò inferitur quid sit sentiendum de bonis, quæ coniux superstites acquirit ex defuncti patrimonio statuto, lege, seu consuetudine sic disponente? Grauiissimi Doctores sequuti Bald. *in leg. fin. Cod. de bonis quæ liberis in fine.* censent hæc bona reservanda non esse, sic Menoch. aliis relatis, *conf. 155. numero 32. volum. 2.* Castillo *leg. 15. Tauri numero 2.* & ibi Anton. Gomez. *numero 3.* Gomez Arias *leg. 12. Tauri. numero 16.* & 17. Segura *de bonis lucratis constante matrim. numero 86.* Gregor Lopez *in leg. 26. verbo las arrhas. tit. 13. part. 5.* Et inclinat Ioann. Lupus, *leg. 14. Tauri n. 7.* Ducuntur quia hæc bona non acquirit coniux ex munificæ liberalitate mariti, siquidem ipso inuito acquiruntur, sed ex necessitate

per legem inducta ob matrimonij contractum. At leges indicantes reservationem loquuntur de acquisitis à marito titulo liberali: ergo &c. Nihilominus etsi prædicta sententia satis probabilis sit, probabiliorum existimo, quæ afferit prædicta bona filiis reservanda esse, quam docuit Bald. sibi contrarius *Authent. ex testamento, num. 6. Cod. de secundis nuptiis.* Bartol. *in leg. vn. num. 2. versum possumus. Cod. de inoffic. dorib. Coarruu. 4. decret. 2. p. cap. 3. §. 9. num. 7.* Matienzo *lib. 5. recopil. tit. 9. leg. 6. gloss. 2. num. 3.* Azueudo *in leg. 3. num. 2. & leg. 4. num. 27. tit. 1. lib. 5. recopilat.* Ioann. Garcia *de coniugali acquisitione. num. 8. & de expensis. cap. 13. num. 16.* Sanch. aliis relatis *lib. 7. disp. 89. num. 30.* Gutier. *lib. 2. pract. q. 95. n. 20.* & de matr. *cap. 109. num. 42.*

Quintò inferitur decisio illius questionis, si uterque coniux pacificatur, qui primus decefferit, alteri reliquat quantam suorum bonorum partem, an hæc pars coniugi superstiti adiudicata reservari debeat filiis prioris matrimonij? Affirmat Boërius *decis. 285. num. 7. & 8.* Guilielem. Benedictus *cap. Raynuitius de testament. verbo uxorem. decis. 5. ubi de successione ab intestato, num. 87.* & verbo qui cum alia. *num. 105.* Gatron. *Authent. ex testamento. num. 86. in noua edit.* & Ioann. Garcia *de coniugali questu. num. 8. & de expensis. c. 13. n. 16.* Ducuntur, quia esto sint acquisita ex contractu, contractus ille non tollit liberalitatem, & munificentiam, cum nihil ex parte coniugis superstitis, datum fuerit defuncto in compensationem, seu commutationem lucri acquisiti. Sed rectius contrarium censuit Ripa, *dicta leg. fæmina quest. 17. num. 39. Cod. de secundis nuptiis,* & quamvis dubius Ioann. Lupus, *leg. 14. Tauri. numero 7.* Sanch. *disp. 89. num. 32.* Gutier. *cap. 109. num. 43.* eo quòd hoc lucrum competit coniugi superstiti ex contractu oneroso, quippe obligatus erat tantundem coniugi defuncto concedere, si fortè prius quam ipse deceffisset. Non igitur ex liberalitate, & munificentia coniugis prædefuncti habet, cum in eius commutationem, & obligationem subierit, defuncto quæ tradiderit tantundem illi concedendi, si anteaquam ipse præmoreretur.

Ad extremum huius conditionis aduertit optimè Sanch. *lib. 7. disp. 89. num. 33.* & Gutier. *capite 109. numero 41.* quartam partem bonorum coniugis defuncti debitam coniugi superstiti pauperi, iuxta dispositionem Textus *in Authent. præterea, Cod. unde vir, & vxor. & lege. regia 7. tit. 13. part. 6.* reservandam esse filiis prioris matrimonij in omni euentu, siue coniux superstes transeat ad secundas nuptias, siue non; quia sic cauetur *in dicta Authent.* ob filiorum fauorem. Hac enim ratione, & paupertati coniugis & filiorum commodo lex consulit. Et quamvis *in dicta lege regia 7.* hoc ommissum sit, non inde inferri debet decisionem Authent. correctam esse, ut rectè notavit Gutier. *numero 43.* Hæc quarta, ut placet Gregor. Lopez, *in dicta leg. 7. verbo suos extrahenda est non de quinta parte, de qua potest quilibet disponere, sed de cumulo hæreditatis.* Neque obest, quod filij grauentur in legitima, quia non grauantur ex libera voluntate parentis, sed ex legis dispositione, ut manifestè constat, cum filij ab intestato succedunt parenti, quo casu coniux pauper hanc quartam petere potest. An autem debeatur coniugi pauperi, si patrem diuitem habeat? variant Doctores, ut videre est in Gregor. Lopez. *dict. leg. 7. in medio.* Barbosa *in leg. maritum. 13. num. 99. ff. Solutio matrimonio.* Verius existimo debitam esse. Tum quia hæc quarta pars debetur vxori non habenti propria bona, ut constat ex illis verbis legis regie. [Ni ella lo hubiese de lo suyo.] Tum quia absolutè pauper est, etsi diuitem patrem habeat.

Vltima conditio requisita ad bonorum reservationem est, ut superstiti filij prioris matrimonij, ut constat *ex dicta lege fæmina, Cod. de secundis nuptiis. & Authent. de nuptiis. §. si vero expectet. & §. prima siquidem collat. 4. & lege generaliter. Cod. de secundis nuptiis.* Nam cum in illorum fauorem hæc reservatio statuta sit, illis deficientibus cessat. Neque refert, an coniux defunctus ex alio matrimonio liberos habeat, ut teneatur coniux superstes, ex quo nulli liberi habiti sunt bona à coniuge defuncto accepta illis reservare, quia Textus *in dicta lege fæmina. & leg. generaliter* de coniuge quæ liberos habens transit ad secunda vota expressè loquuntur, sicuti aliis relatis notarunt Sanch. *lib. 7. disp. 89. n. 34.* Gutier. *cap. 109. num. 45.*

Difficultas autem est, An si ex priori matrimonio superstiti filij, cum coniux secundas nuptias contrahit, ipsique nullâ relicta prole viuente coniuge decefferint, obtineat coniux plenè dominium illorum bonorum, ac si nullos ex priori matrimonio filios habuisset? Negat Glossa. *in authent. ex testamento verbo filij. Cod. de secundis nuptiis.* Corneus *conf. 242. n. 6. volum. 2.* Ludouic. Roman. *conf. 479. in fine:* eo quòd hæc priuatio inducta est in compensationem iniuriæ viro, si filiusque prioris matrimonij irrogatæ, quæ nullatenus cessat, tamen post contractas nuptias filij decefferint. Deinde proprietatis illorum bonorum à puncto secundi matrimonij contractu, filiis prioris matrimonij est applicata. Ergo per illorum mortem non redit ad coniugem, sed transit ad illorum successores.

Alij, è quibus est Bolognii. addit. ad Matheflanum de successione. ab intestato art. 2. princip. membro 1. num. 22. Garton. Rub. Cod. de secundis nuptiis in noua edit. remedio 3. ad euitandas pœnas secundo nubentium, num. 124. & Authent. ex testamento. num. 79. Cod. eodem tit. asserunt prædictam sententiam procedere cum filij decedentes hæredem instituunt, secus verò quando ab intestato decedunt. Nam decedentibus ab intestato sine prole illorum parens succedit, & proprietates cum usufructu consolidatur. At instituto hærede videtur hæres in proprietate succedere, quia hæres filij personam repræsentat. Authent. de iureiurando à moriente præstito in princ.

35 Cæterum longè verius est, & omnino tenendum parentem secundo coniugatum in ea proprietate succedere, consolidarique cum usufructu. Quæ fuit sententia Bart. cons. 54. volum. 1. & Auth. de non eligendo. §. hoc autem. num. 1. & 2. collat. 1. & Authent. ex testamento. num. 1. Cod. de secundis nuptiis. & ibi Bald. num. 2. Anton. Gomez, leg. 14. Tauri num. 1. Tello leg. 6. Tauri num. 16. Zeuallos in suis qq. præct. quæst. 671. Sanchez innumeros referentis dicta disputat. 89. numero 37. Gutier. capit. 109. numero 46. Moucor ex leg. femina. §. illud ad finem. Cod. de secundis nuptiis, vbi Textus ad hanc reservationem excludendam æquiparat coniugem non suscepisse filios ex priori matrimonio, vel illos mortuos esse, ibi. Quod si nullam ex priori matrimonio habuerit successionem, vel natus, naturæ decesserint. At nullâ existente successione nulla est reservatio. Ergo etiam nulla est filijs decedentibus. Neque ibi deciditur, an decesserint intestati, vel testati, sed ex eo tantum quòd decesserint reservatio tollitur; vti colligitur, ex §. quoniam iurimus Authent. De Nuptiis. Ex quo fit hanc proprietatem, quæ filijs applicatur, non applicari ipsis firmiter & irrevocabiliter, sed potius revocabiliter, pendentem à morte sui parentis illis viventibus. Nam si illi prius decesserint, nequaquam de proprietate illa disponere possunt, sed redit ad parentem, vti de illorum interitu aliquod accipiat solatium. iuxta textum in leg. Hac edictali. §. his illud vers. hoc quoque caueat. Cod. de secundis nuptiis. ibi vti ad eundem lucrum redeat lucuosum. Ex quo fit in facultate, quam habet filius descendentibus carens, etiam si sub patria potestate existat modò pubes sit disponendi de tertia suorum bonorum parte iuxta leg. 6. Tauri, quæ hodie est lex 1. tit. 8. lib. 5. compilat. & leg. 5. Tauri, quæ hodie est leg. 4. tit. 4. eodem lib. non esse computandam proprietatem horum bonorum, quæ post mortem sui parentis ad ipsum deuenire debebat, quia illa proprietatis decedente ipso redit ad parentem, & cum usufructu consolidatur; vti alijs relatis noravit Sanch. lib. 7. disp. 89. num. 39. Gutier. cap. 109. num. 47.

36 Ex his soluta sunt opposita fundamenta. Admittimus hanc proprietatem bonorum filijs applicari in compensationem iniuriæ, sed revocabiliter, si prius quam parens decesserint, vel incapaces successionis extiterint. Ideòque etsi coniug transiens ad secundas nuptias prævetur proprietate illorum bonorum, ad illam tamen morte, seu incapacitate filiorum superveniente redire potest. Et licet hæres à filio designatus illius personam repræsentet, illa repræsentatio non est vera, sed ficta, vti denotant verba illa Authent. hæres quodam modo videtur eadem persona cum defuncto: dictio quodammodo impropriè reportat: in suis ff. de liberis, & posthumis. Præterquam quòd non potest defunctum repræsentare, nisi in iis in quibus hæres existit, at cum proprietatem illam nequeat defunctus in alium transferre, vti potè quæ non est sibi absolute, & irrevocabiliter data, non potest compensatione illius hæredem instituere.

37 Denique adverte fructus illorum bonorum, quos coniug transiens ad secunda vota percipere potest, & quorum proprietates filijs prioris matrimonij reservantur, si tempore mortis nondum percepti sint, ad filios prioris matrimonij simul cum proprietate pertinent, quia usufructuarius prout erat ille coniug non transmittit ad hæredes fructus nondum perceptos; nec illos facit suos. ex leg. si fur. leg. defuncta. ff. de usufructu. leg. si usufructuarius messem. ff. quemadmodum usufructus amittatur. §. is verò inst. de verum divisione, & tradunt alijs relatis Azevedo leg. 4. num. 56. tit. 1. lib. 5. recopilat. Sanch. lib. 7. disp. 89. num. 40. Gutier. cap. 109. num. 48.

§. V.

Expenduntur casus, in quibus coniug transiens ad secunda vota non teneatur reservare filijs prioris matrimonij bona, quæ ex coniugis prædefuncti substantia processerunt.

- 1 Excusatur à reservatione bonorum, si filius decedens superstitem patrem instituat hæredem, aut legato, vel fideicommissio ea bona parenti relinquat. Et hic est primus casus.
- 2 Secundo quoties filij prioris matrimonij consensum præstiterint secundis nuptiis à parente contractis.

- 3 Proponuntur obiectiones à duersus hunc casum, & solvantur.
- 4 Debet esse consensus manifestus.
- 5 Item omnium filiorum.
- 6 Deinde à filio pubere præstitus.
- 7 Non requiritur in filio nuptiis parentis consentiente scientia, quod amittat reservationem prædictorum bonorum.
- 8 Consensus filiorum secundis nuptiis parentis præstitus non evitat pœnas impositas secundo nubentibus, quæ non sunt in favorem filiorum status.
- 9 Tertius excusatur à reservatione, si ex viri prædefuncti consensu coniug superstes ad secunda vota transeat.
- 10 Consensus coniugis defuncti in secundum matrimonium debet esse expressus, vel coniecturis certis manifestus.
- 11 Si coniug defunctus testetur bona à se relicta coniugi superstiti titulo oneroso, & non lucrativo donata, reservanda non sunt.
- 12 Quartus, excusant aliqui ab hac reservatione, si coniug transiens ad secundum matrimonium minor sit. Sed contrarium est verius.
- 13 Quintus, excusant aliqui, si filius post atatem pupillarem decedat, illique mater succedat in bonis paternis. Sed non admittitur.
- 14 Sextus, si nubat ex privilegio Principis.

PRIMUS, & præcipuus casus, in quo coniug secundum matrimonium iniens excusatur à reservatione bonorum coniugis prædefuncti, est si filius decedens superstitem patrem instituat hæredem, aut legato, vel fideicommissio ea bona parenti relinquat. Habetur expressè Authent. ex testamento. Cod. de secundis nuptiis. & Authent. de nuptiis collat. 4. §. hinc nos. vers. si igitur. Quippe eo euentu percipit pater ea bona à filio instar cuiusdam extranei, vti dicitur in dicto Authent. ex testamento. At extraneus institutus hæres, legatarius, vel fideicommissarius possidebit ea bona pleno iure quoad proprietatem, & usufructum. Ergo eodem modo parens ea possidere debet. Quæ ratio probat, siue institutio, legatum, aut fideicommissum contingat antequam parens secundas nuptias contrahat, vel post illas contractas: vti quoque euenit proprietatem, & usufructum illorum bonorum acquirit, quia instar extranei illi concessa sunt. Atque ita docent Bartolus authent. de nuptiis §. hinc nos. num. 1. & Authent. de non eligendo secundo nubentes §. cum igitur. num. 7. collat. 1. Angel. in pr. num. 7. Cifuentes leg. 15. Tauri. num. 1. post 4. limitat. vers. in 2. casu. Anton. Gab. t. 3. lib. 3. de secundis nuptiis. concl. 3. num. 26. Villalobos in suis communib. opinionib. litt. B. num. 37. Sanch. alijs relatis, disput. 89. num. 41. & 42. Gutier. de matr. cap. 109. num. 49.

Secundus: quoties filij prioris matrimonij consensum præstiterint secundis nuptiis à parente contractis, excusatur parens à pœna reservationis, eo quòd hæc indicta sit in satisfactionem iniuriæ prædictis filijs irrogatæ, quæ iniuria omnino cessat ipsis filijs consentientibus. Atque ita docent Glossa Authent. de non eligendo secundo nubentes. verbo copulantur. & ibi Angel. num. 8. Parisius cons. 29. num. 81. volum. 3. Cifuentes, leg. 15. Tauri. num. 2. limit. 1. & ibi Castillo num. 15. vers. unum tamen. Anton. Gomez num. 6. Matienzo leg. 3. gloss. 2. num. 43. tit. 1. lib. 5. compilat. Azevedo leg. 4. num. 36. eiusdem. tit. & lib. Thom. Sanch. plures referens lib. 7. disp. 89. num. 43. Menoch, cons. 626. num. 1. volum. 7. Gutier. bap. 109. de matr. num. 50.

Sed aduersus hanc communem sententiam insurgit Sarmiento lib. 1. Selectar. interpretat. cap. per totum, quem sequitur Andreas Fachineus, lib. 3. controuers. iuris cap. 65. Mouentur primò; quia nulla est lex, ex qua colligi possit hanc reservationem in hoc casu cessare. Quod si dicas cessare, quia cessat ratio ob quam hæc reservatio inducta est? obstat, quia hæc reservatio non solum ob iniuriam factam filijs, quorum charitatem secundas nuptias contrahens negligere videtur, sed etiam ob iniuriam coniugi prædefuncto irrogatam, cuius memoriam despicit, abolerèque intendit, vti dicitur in Authent. de Nuptiis §. sin autem. Ergo esto cesset iniuria facta filijs ob eorum consensum, cum non cesset iniuria coniugi prædefuncto irrogata, cessare non debet hæc reservatio. Secundò filij nuptias parentis impedire nequeunt, & illis assentientes opus laudabile exercent. Non igitur ob eam causam detrimentum pati debent; siquidem iure constitutum est, vt qui contradicendo actum impedire nequit, nullum consentiendo sibi paret præiudicium. leg. Caius ff. de pignoratitia actione. & leg. qua dotis ff. soluto matrimonio. & tradit latè Tiracquel. de retractu convention. §. 1. gloss. 9. num. 146. Verum etsi hæ rationes difficiles sint, ob illas tamen non est à communi sententia recedendum. Quare ad primam respondeo admittendo prædictam reservationem statutam esse in compensationem iniuriæ, tum coniugi defuncto, tum filijs prioris matrimonij factæ coniunctim, & non diuisim. Vnde deficiente aliquò ex his iniurijs cessat pœna reservationis. Ad secundam, ad-

mitto filios impedire non posse nuptias sui parentis, at obligatos non esse illis consentire, & quamvis qui impedire nequit actum nullum sibi parat præiudicium pœnale consentiendo; bene tamen parare sibi potest præiudicium legale, cum lex ob consensum præstitum tollere possit ius, quod aliàs non consentiens haberet, vt manifestum est in domino qui sui serui matrimonio consentit, qui ratione consensus præstiti nequit seruum venundare in partes longinquas, vbi matrimonio vti non possit.

4 Consensus autem, quem filij præstare debent parentis coniugio, debet esse manifestus, ita vt aperte constet prædictum coniugium approbare. Quare non sufficit quod sciant suum parentem velle secundum inire matrimonium, nec repugnent, quia in his quæ grauis sunt præiudicij scientia cum taciturnitate non est signum sufficiens consensus, maxime cum filij plures rationes honestas habere possint non contradicendi, sicuti aduersus alios docet Sanch. *disp. 89. num. 44.* Marc. Anton. *Peregrin. cons. 78. num. 11. & 17.* Fachineus *dicto cap. 65. vers. quinta conclusio, iuncto §. iam quid mihi.* Azeuedo *leg. 4. num. 36. tit. 1. lib. 5. noua collect. Gutier. capit. 109. numero 51.*

5 Item debet esse consensus omnium filiorum, vt omnibus præiudicet. Vnde si aliqui consentiant, alij verò repugnent, vel saltem negatiue se habeant soli consentientes bonorum proprietate priuabunt. Non enim vnius consensus alteri præiudicare debet, vt aliis relatis notauit Sanch. *d. disp. 89. n. 45.* Gutier. *cap. 109. num. 51.* Quod si filij decesserint relictis nepotibus, satis erit horum consensus, vt potè qui filiorum personam repræsentant, & in iure acquisito suis parentibus succedunt, vt bene notauit Menoch. *cons. 155. num. 21. & 31. volum. 2.* Sanch. *n. 46.* Gutier. *num. 52.*

6 Insuper requiritur consensus à filio pubere præstitus. Nam impuberes vt potè ignari consilij insufficientes sunt ad hanc cessionem. Quod verum est quamuis accedat licentia, vel consensus tutoris, vt aduersus Anton. Gabr. *tit. 3. commun. opin. lib. 3. tit. de secundis nuptiis, concl. 1. num. 36.* probat latè Garçon. *Rub. de secundis nuptiis in noua edit. rem. 2. contra pœnas secundò nubentium, num. 122. vers. an si filij.* Sanch. *disp. 89. num. 47.* Gutier. *num. 52.* Quod si pubes sit filius, minor tamen 25. annis iustâ causâ moueri debet ad hunc consensum præstandum, vt firmiter censetur reservationi cedere; aliàs restitui potest in integrum, sicuti relato Angelo *cons. 396. num. 4.* & Menochio *cons. 237. num. 2. lib. 3.* tradit Fachineus *lib. 3. controuers. iuris. cap. 65. vers. tertia conclusio.* Gutier. *num. 53. & 54.*

7 Nullatenus vero requiritur in filio nuptiis parentis consentiente scire se amittere reservationem prædictorum bonorum prædictum consensum præstando, non solum in foro externo, in quo ignorantia huius iuris non præsumitur, sed neque in foro conscientie. Quippe hæc reservatio non tollitur, eo quod filius cedat reservationi, & proprietatem bonorum ob secundas nuptias sibi applicatam reuinciet, sed quia consentiendo nuptiis tollit causam, ob quam hæc reservatio indicitur, scilicet iniuriam sibi per secundas nuptias irrogatam, vt acutè notauit Sanchez *numero 47.* Gutier. *numero 56.*

8 Illud tamen in proposito obseruandum est cum Sanchez *num. 48.* Gutier. *numero 57.* consensum filiorum secundis nuptiis parentum præstitum nihil operari ad euitandas pœnas, quæ non sunt in fauorem filiorum statuta, sed solum ad euitandas pœnas legales concernentes ipsorum fauorem. Vnde si defunctus legatum vxori relinquat sub conditione, ne ad secundas nuptias transeat, ipsa verb ex filiorum consensu nubat, legatum amittet; quia filiorum consensus dispositioni parentis defuncti præiudicare nequit.

9 Tertius casus, in quo cessat obligatio prædictæ reservationis est, si ex viri prædefuncti consensu coniux superstes ad secunda vota transeat. Nam cum in compensationem, satisfactioemque iniuriæ defuncto coniugi, & filiis irrogatæ hæc reservatio sit inducta, & viro consentiente hæc iniuria cesset, cessat reservatio, vt pluribus relatis ex communi sententia firmat Sanch. *d. disp. 89. n. 49.* Gutier. *in leg. nemo potest. n. 17. ff. de legat. 1. & de matr. cap. 109. num. 58.* aduersus Sarmiento *lib. 1. select. c. 4. n. 3.* Fachineum *lib. 3. controuers. c. 65. vers. quarta.* Quod procedit, vt bene supradicti Doctores Sanch. & Gutier. aduertunt, esto infra annum luctus nupserit, quia absolute nubit ex consensu viri, & sic cessat iniuria. Pœna vero iure civili inductæ nubentibus infra annum luctus iure Canonico abrogatæ sunt. Neque opus est, vt consensui parentis præmortui consensus filiorum accedat, vt contra Corrasium *lib. 3. miscellan. c. 1. n. 12.* & Azeuedo *dicta l. 4. n. 37. tit. 1. lib. 5. compilat. docuerunt Menoch. cons. 155. num. 33.* Sanch. *disp. 89. num. 51.* Gutier. *cap. 109. numero 63.* eo quod hæc reservatio æquè satisfactionem iniuriæ viro præmortuo irrogatæ, ac irrogatæ filiis statuitur. Quare si ex consensu filiorum cessat, cessare debet ex viri consensu. Neque obest quod filij ex tali consensu detrimentum patiantur, quia id ex consequentia euenit, ex eo quod patet iniuriam remittit, & iure suo vitur.

Consensus verò coniugis defuncti in secundum matrimonium superstitis debet esse expressus, vel coniecturis certis manifestus; qualis esset, si legatum vxori reliquisset, casu quo ad secunda vota tranfret, sufficerent enim illa legatione nuptias illius approbauit; vt tradit Bald. *in leg. 1. num. 6. Cod. de secundis nuptiis.* Sanch. aliis relatis, *disp. 89. num. 52.* Gutier. *de matr. cap. 109. num. 60.* Quod verum est, tamen intra annum luctus nupserit, quia pœna ob festinatam nuptias iure civili statuta prorsus abrogatæ sunt, vti notarat Sanch. & Gutier. *suprà.* Non tamen est coniectura certa approbationis nuptiarum, quod coniux defunctus potestatem coniugi superstiti reliquerit disponendi in vita, vel in morte de legatis à se relictis; virtute enim huius potestatis non poterit de proprietate legati sibi concessi disponere, si ad secundas nuptias transeat, quia illa potestatis concessio non est nuptiarum approbatio, sicuti docuerunt Sanch. *n. 53.* Gutier. *n. 61.*

10 Quod si coniux defunctus restetur bona à se relictæ coniugi superstiti fuisse titulo oneroso, & non lucratiuo donata, satis est, vt coniux tranfrens ad secundas nuptias ea plenè retinere possit, nec debeat ex titulo nuptiarum filiis illius reseruare. Nam cum sola coniugis defuncti voluntate hæc reservatio cesset, & hæc locum non habeat in bonis titulo oneroso quæsitis, sufficienter suam voluntatem declarauit affirmans titulo oneroso ea bona coniugi dedisse: sicuti aliis relatis tradit Simon de Pretis *de interpret. vltim. volunt. lib. 1. interpret. 1. circa legata, dub. 10. num. 121.* quem refert, & sequitur Sanch. *lib. 7. disp. 89. n. 57.* & Gutier. *cap. 109. num. 65.*

11 Quantum ad casum, in quo coniux tranfrens ad secunda vota excusatur ab hac reservatione, & retinere bona à coniuge accepta potest, asserunt Socin. *in reg. 272. num. 3.* Boërius *decis. 185. in fine.* Villalobos *in suo arario commun. opin. lib. 3. n. 30.* Anton. Gabriel. *t. 3. commun. opin. lib. 3. de secund. nupt. concl. 1. n. 46.* esse, si coniux tranfrens minor sit, quia ratione minoris ætatis videtur ab hac pœna excusata, vti videtur probare *lex 2. Cod. si aduersus delictum.* Sed merito contrariam censuit Azeuedo *lib. 5. recopil. tit. 1. leg. 4. num. 38.* Sanch. *disp. 89. num. 58.* Gutier. *d. c. 109. n. 66.* Fachin. *lib. 3. controuers. c. 69. in fine.* quia nullo iure probatur hæc limitatio, nec rationi consona erat, cum in presenti non agatur de damno vitando, sed de lucro captando, in quo euentu minor ætas nihil refert. Lex verò 2. excusat minorem à priuatione successionis, aliisque pœnis secundò nubentibus indictis, eo quod prius non adierit iudicem, petieritque tutorem filiis designari. Quod alienum est à nostro instituto.

12 Quintum casum referunt aliqui, si filius post ætatem pupillarem decedat, illique mater succedat in bonis paternis, quia videtur hæc non à parente, sed à filio accipere. Sed relictus Cifuentes *leg. 15. Tauri, n. 2. limitat.* Azeuedo *d. l. 4. tit. 1. lib. 5. recopil. n. 40. & 41.* Sanch. *d. disp. 89. n. 59.* Gutier. *cap. 109. n. 67.* censent nullatenus hunc casum esse admitendum; nam esto filius ante, vel post ætatem pupillarem decedat, si in illius bonis parens ab intestato succedit, censetur non à filio tanquam ab extraneo, sed à filio personam patris repræsentante, atque aded ab eius patre ea bona accipere, vti colligitur aperte ex *Auch. de Nuptijs collat. 4. §. hinc nos, vers. si igitur.*

13 Sextus casus eximens coniugem secundò nubentem à reservatione bonorum est, si nubat ex priuilegio Principis; nam cum hoc priuilegium aliquid operari debeat, si hanc reservationem nõ tollit nihil est quod operari possit, siquidem pœnæ statuta nubentibus intra annum luctus abrogatæ sunt. Atque ita docet *Glossa in leg. solet. 10. verbo liceat. ff. de his qui notantur infamia.* Angel. *in repetit. leg. Mater, Cod. ad Terullianum, num. 5.* Decius *in leg. 1. num. 10. Cod. de secundis nuptiis.* Anton. Gomez *leg. 15. Tauri, num. 6. ad fin.* Boërius *decis. 185. num. 25.* Anton. Gabr. *tom. 3. commun. opin. lib. 3. tit. de secundis nuptiis, concl. 1. n. 45.* Azeuedo *leg. 4. num. 46. tit. 1. lib. 5. recopil. Sanch. lib. 7. disp. 89. num. 60.* Gutier. *cap. 109. num. 68.* Estque omnium sententia teste Fachineo *dicto cap. 65. in fine,* tamen si ipse contrarium censet.

14 Alios casus refert Gutier. in quibus non habet locum hæc reservatio, sed eos §. precedenti retulimus ideòque ab eis in presenti superferendum est.

§. VI.

An vidua fornicationem committens incidat in pœnas secundò nubentibus statutas?

- 1 Pœna iure civili statuta aduersus secundò nubentes intra annum luctus iure Canonico non corriguntur, quatenus afficiunt viduam fornicantem.
- 2 Post annum luctus si vidua fornicetur probabilis est non incurere pœnas statutas nubentibus intra annum luctus.
- 3 Quoad pœnas statutas secundò nubentibus non est dubium viduam fornicantem incurere.
- 4 Iure Castellæ vidua luxuriose viuens amittit lucra, quæ con-

statuta

- stante matrimonio acquisiuit, teneturque hæredibus mariti restituere, non tamen amittit dotem.
- 5 Prædictæ pœna locum habent in foro conscientia iuxta probabilem sententiam.
 - 6 Rectius est solâ accedente iudicis autoritate.
 - 7 Ex his inferitur viduam fornicantem priuari sententiâ declaratoriâ criminis accedente proprietate bonorum ex prioris viri substantia acquisitorum.
 - 8 In viro luxuriosè viuente hanc pœnam locum habere negant plures.
 - 9 Probabilis est oppositum.
 - 10 Vidua fornicationem committens amittit tutelam, educationemque filiorum.

Tametsi Iure Canonico correctæ sint pœnæ iure Ciuili statuta aduersus secundò nubentes intra annum luctus, nullatenus tamen corriguntur, quatenus afficiunt viduam fornicantem. Nam vt constat ex *cap. fin. de secundis nuptiis*, hæ pœnæ corriguntur, ne illis secundæ nuptiæ, quæ licitæ sunt impedirentur, quod in fornicatione, quæ omni iure illicita est non procedit. Neque rationi consonum erat, vt Ius Canonicum viduis delinquentibus faueret. Atque ita vt certum ex omnium sententiâ aduersus vnum Corneum tradit Sanch. *lib. 7. disp. 90. num. 1. Gutierr. cap. 110 num. 1.*

Quapropter vidua intra annum luctus fornicationem committens incidit in omnes pœnas, quæ iure ciuili statuta sunt eo tempore nubentibus, vt constat ex *Authent. de restit. & ea qua parit. §. fin.* & subditur ibi ratio. Non enim aliquid amplius habet castitate luxuria & habetur *leg. regia. 3. tit. 12. part. 4.* Et licet plures Doctores videantur ad has pœnas incurendas exigere consuetudinem fornicandi. At longè verius est vnicam fornicationem intra annum luctus commissam sufficientem esse vt tradit Couarru. *4. decret. 2. p. cap. 7. §. 6. num. 12. in fine.* Acofta *in cap. si pater. 1. p. verbo legauit. num. 40. de Testament. in 6.* Ioann. Garcia *de coniugali acquasitu. num. 45.* Matien. *lib. 5. recopilat. tit. 9. l. 5. gloss. 8. n. 5.* Barbosa *leg. 2. part. 1. in princ. n. 67. ff. soluto matr. Sanch. lib. 7. disp. 90. num. 2. & colligitur tum ex dicto Authent. quod viduam parientem non ex priori matrimonio omnibus pœnis secundò nubentium afficit: partus autem ex vnica fornicatione prouenire potest, idque indicat verbum illud propter stuprum. Item ratio illius Textus decidendi, ne plus luxuria, quam castitati tribuatur. Tum ex dicta lege regia ibi. [Si antes que pasase el año siçiese la maldad de su cuerpo.]*

Post annum verò luctus, si vidua fornicetur probabilis est non incurrere pœnas statutas nubentibus intra annum luctus, eo quod Textus in *§. fin. authent. de restit. & ea qua parit.* vbi hæ pœnæ fornicantibus indicuntur, expressè de fornicantibus intra annum luctus loquitur. Neque est eadem ratio de fornicante postmodum, siquidem fornicatio tempore luctus commissa grauior est, magisque virum offendit. Si enim Ius Ciuile iudicauit ob nuptias eo tempore contractas dehonoriari, à fortiori id ipsum de fornicatione censebit. Atque ita docet aliis relatis Sanch. *lib. 7. disp. 90. num. 6. vbi num. 6. id ipsum dicendum esse asserit* spectato iure nostro regio *in leg. 4. tit. 12. part. 4. ibi: si ante que pasase el año per argumentum à contrario.* Cui non obstat *lex 9. tit. 12. lib. 3. fori.* quæ inquit. [Si despues de la muerte de su marido no fiçiere buena vida purdalo todo quanto la dexo.] Nam vt rectè tradit Acofta *cap. si pater de Testam. num. 36. & 41.* Matien. *lib. 5. recopilat. tit. 9. leg. 5. gloss. 8. num. 5. & 6.* Barbosa *leg. 2. part. 1. in princ. numero 67. & 68. ff. soluto matr. Sanch. disputat. 90. num. 6.* Gutierr. *cap. 110. num. 1.* leges fori vim legis non obtinent, nisi vsu comprobentur. Præterquâ quod loquitur de vidua, quæ turpiter viuendi habitum habet, morèque meretricio stupra admittit.

Verùm quoad pœnas statutas secundò nubentibus, non est dubium viduam fornicantè siue intra annum luctus, siue post incurrere, ne plus tribuatur luxuriæ, quàm castitati, contra *Authent. de restit. & ea qua parit. §. fin.* vt latè probat Garçon. *Rub. Cod. de secundis nupt. pœna 28. n. 57.* Auiles *in proœmio cap. prator. gloss. 1. num. 36.* Sanch. *lib. 7. disp. 90. n. 7.* Gutierr. *cap. 110. num. 2.*

Iure autem Castellæ vidua luxuriosè viuens si intra annum luctus, siue post amittit lucra, quæ constante matrimonio acquisiuit, teneturque ea hæredibus mariti restituere, sicuti expressè decidit lex regia *§. sine. tit. 9. lib. 5. recopilat.* Ad quem effectum non satis est viduam semel, aut iterum fornicari, sed necessarium est huic vitio deditam esse, id enim indicant verba illa legis. *Y siendo viuda viuiera luxuriosamente; vt colligitur ex leg. & mulieri. 1. §. de curatore furioso, & aliis. & ibi: & mulieri qua luxuriosè viuuit: iuncta gloss. verbo & mulieri.* Neque enim censenda est vitam luxuriosam agere quæ semel tantum fornicata est, vt benè aliis relatis docent Couarra *in 4. decret. 2. p. cap. 7. §. 6. num. 12. in fine.* Acofta *in cap. si pater 1. p. verbo legauit. num. 38. de testam. lib. 6.* Auiles *in proœmio cap. prator. numero 39.* Matien. *lib. 5. recopilat. tit. 9. leg. 5. gloss. 8. num. 7.* Azeuedo *leg. 4. tit. 1. lib. 5. n. 12.* Barbosa *l. 2. part. 1. in princ. num. 69. ff. soluto matr. Zeuallos pract.*

quest. 9. 708. num. 16. Sanch. *lib. 7. disp. 90. num. 8.* Gutierr. *lib. 2. pract. 9. 122. per totam. & de matr. c. 110. num. 4.* tametsi contrarium sentiant Anton. Gomez, Mexia, Ioann. Garcia, relati à Sanch. *d. num. 8.*

Dotem verò nequaquam amittit vidua fornicationem committens, etiam intra annum luctus, quia nullibi habetur hæc priuatio, vt aliis relatis docuerunt Acofta *suprà num. 44.* Matien. *numero 10.* Barbosa *num. 65.* Sanch. *numero 6.* Gutierr. *numero 6.*

Sed an prædictæ pœnæ locum habeant in foro conscientia ante vllam iudicis sententiam, ita vt vidua intra annum luctus fornicans teneatur nullâ expectatâ sententiâ restituere quidquid à marito liberali titulo acceperit, etsi post illum annum, vel intra luxuriosè viuat, omnia lucra constante matrimonio acquisita? Non leuis est difficultas, eo quod vidua sic delinquens eisdem pœnis afficiatur, quibus iure ciuili afficienda erat, si nuberet, vt constat ex *Authent. de restit. & ea qua parit. §. fin.* Et ex *leg. regia. 3. tit. 12. part. 4.* At si intra annum luctus nuberet, ipso iure amittit omnia legata à priori viro, illiusque hæredibus applicantur, vt deciditur *in leg. 1. Cod. de secundis nuptiis.* Et colligitur ex eo quod lex non fiscum, sed hæredes mariti vocet ad successionem, ea namque vocatione, & applicatione innuit sub conditione non transendi ad nuptias donata esse, ac proinde transitu ad nuptias cessare donationem, & donatum hæredibus applicari. Ergo idem dicendum est, si fornicationem committeret, aliàs plus haberet luxuria, quàm castitas contra Textum in *Auth. de restit. & ea qua parit. §. fin.* Atque ita inuunt Præposit. *c. tant a. q. 9. n. 16. Qui filij sint legitimi.* Garçon. *Rub. Cod. de secum. nupt. n. 73. vers. & plus dico.* Corneus *leg. fideicommissum. n. 3. vers. & ex prædictis.* Cod. *de fideicommiss. Et ibi Padilla n. 12. Tello leg. 6. Tauri, n. 21. Surd. de aliment. tit. 7. q. 2. n. 12. & 23.*

Sed rectius Sanch. *lib. 7. disp. 90. num. 11.* quem sequitur Gutierr. *d. cap. 110. num. 7.* existimat viduam sic delinquentem non esse obligatam hæredibus mariti restituere quod ab ipso acceperat, aut constante matrimonio acquiserat, quousque criminis declaratio accedat. Quia esto iure ipso priuatur bonis prædictis, cum ea priuatio in pœnam delicti statuatur, necessariò exigit sententiam saltem declaratoriâ criminis vt multis comprobauit *tract. de legib. disp. 2. punct. 2.* Neque obest quod nõ fiscus, sed hæredes vocentur, quia ob iniuriam defuncto factam applicantur ea bona iis, quæ eius personâ repræsentant, me diâ tamen sententiâ. Neque inde fit plus tribui luxuriæ, quàm castitati, siquidem idem quod secundis nuptiis Iure Ciuili admittendum erat, amittitur fornicatione, tametsi modus amittendi diuersus sit, eo quod nuptiæ non sint delictum, ac proinde amissio ob illas pœna propriè esse non potest. Secus verò amissio ob fornicationem, quæ quia pœna est sententiam exigit.

Ex his videtur inferendum viduam fornicantem priuari sententiâ declaratoriâ criminis accedente proprietate bonorum ex prioris viri substantia acquisitorum, obligarique eam filiis prioris matrimonij referuare, sicuti si ad secundas nuptias transisset, ne plus habeat luxuria, quàm castitas contra Textum in *Authent. de restit. & ea qua parit in undecimo mense post mortem viri, §. fin.* Estque communis omnium sententia teste Azeuedo *leg. 4. n. 10. & 11. tit. 1. lib. 5. compilat.* Gutierr. *cap. 110. num. 11.* Thom. Sanch. *lib. 7. disp. 90. num. 13.* quamuis ipse *n. 14.* contrarium sentiat in foro conscientia, eo quod in femina fornicante non sit eadem suspicio iniquæ tractationis filiorum prioris matrimonij, quæ est secundò nupta, cum nec amasium, neque illius filios ita arcenter diligit, ac secundò nupta solet maritum, eiusque filios diligere. Quæ fuit ratio huius referuationis.

Sed an in viro luxuriosè viuente hæc pœna locum habeat? variant Doctores, Pinellus *in leg. ult. n. 19. Cod. de bonis materis,* quem sequitur Gutierr. *d. c. 110. num. 13.* negat, eo quod in viro non procedat eadem ratio, ac in matre. Nam mater ob eius leuitatem, imprudentiam, ac iudicij defectum nequè redditur suspecta filiis prioris matrimonij fornicando, ac nubendo. At pater vt potè prudentior, ac iudicio constantior luxuriosè viuendo filiis suspectus non redditur. Et forè ob hanc rationem luxuriosè viuenti mulieri interdicitur tanquam prodigæ bonorū administratio, vt ex communi resoluitur *Ant. Gomez leg. 14. Tauri. num. 13.* Arias Pinel. *dicta leg. fin. num. 24.* quæ tamen viro luxuriosè viuenti non interdicitur. Neque obest plus operari castitatem, quàm luxuriam contra Textum in *Authent. de restit. & ea qua parit. §. fin.* siquidem vir ad secundas nuptias transiens priuatur bonorum proprietate ex coniugis defuncti substantia quæsitorem, non tamen luxuriosè viuens, quia id procedit quando est eadem ratio, quæ non videtur esse in præfenti.

Cæterum etsi hæc sententia probabilis sit, probabiliorem existimo virum luxuriosum æquè priuari proprietate bonorum, ac feminam, quæ fuit expressa sententia Nicolai Arclatensis. *Cod. de secundis nuptiis. q. 5. num. 22.* Bolognini *addit. ad Mathesilanum de successione ab intest. art. 2. princ.* Cifuentes *leg. 1. §. Tauri ad fin. Tello leg. 6. Tauri n. 25.* Et fauet Ripa *leg. fin.*

fn 9. 26. num. 93. Cod. de reuocandis donationib. Et Bart. leg. his solis in fine. Cod. eodem tit. Moneor, quia hæc reseruatio bonorum, (vt sæpe dictum est,) sancita fuit in satisfactionem iniuriæ, quæ per secundas nuptias tum coniugi defuncto, tum illius filijs irrogatur: at hæc iniuria grauior fit fornicatione siue commissa à femina, siue à viro. Ergo æquum est vt eadem pœna mulctetur, locumque habeat dictum authent. ne luxuriæ plusquam castitati tribuatur.

Secundò infero ob eandem rationem viduam fornicantem siue intra annum luctus, siue post amittere tutelam, educationemque filiorum, vt pluribus firmant Azuedo leg. 4. num. 14. tit. 1. lib. 5. colle. Sanch. disp. 90. num. 15. Gutierr. de tutelis. i. p. cap. 9. num. 19. & de matr. cap. 112. num. 15. Nam cum secundis nuptiis prædicta tutela ipso iure priuata sit educatione vero nisi contrarium Iudici videatur, efficitur fornicatione priuandam esse, ne plus comparet luxuria, quam castitas. Debet tamen sententia saltem declaratoria criminis accedere, quia alias non videtur obligata vidua tutelam, educationemque filiorum relinquere, cum experientia teste compertum sit plures viduas fornicari, quæ tutelam, educationemve filiorum non relinquunt, nec tamen obinde à Confessariis non absoluantur, sicuti bene notatur Gutierr. & Sanch. supra. Illud certum ex eisdem Doctores virum viduum luxuriosum tutela non esse priuandum, siquidem ea per secundum coniugium non priuatur.

§. VII.

An pœnæ à testatore impositæ secundis nuptiis sint Iure Canonico correctæ, locumque habeant in coniuge fornicante?

1. Suppono conditionem excludentem nuptias à testatore appositam ei, qui nunquam nupsit, neque matrimonium consummauit nullam esse; valere tamen si vidua appositam sit.
2. Hæreditas, seu legatum uxori, vel viro relictum sub conditione, ne transeat ad secunda vota, cessat omnino, & in foro conscientie restituendum est hæredibus legantis nullâ expectatâ sententiâ Iudicis.
3. Dupliciter conditio excludens à secundis nuptiis potest apponi à testatore.
4. Si legatum sub conditione negatiua factum sit, tenetur institutus cautionem præstare de conditione obseruanda, sin minus restituatur legatum.
5. Si verò legatum sub conditione distributum fuerit, nullam cautionem tenetur legatarius præstare.
6. An prædictum legatum annuatim relictum legatarius acquirat illo anno, quo conditioni non paruit? variant Doctores.
7. Verius est legatum non deberi legatario integrè, sed pro quorâ anni parte, quâ à nuptiis abstinuit.
8. Legatum coniugi ab alio coniuge, vel ab extraneo absolute relictum nequaquam amittitur, etsi secundò, vel tertio nubat.
9. Examinatur, an legatum relictum coniugi sub hac conditione, si castè, & honestè vixerit amittatur transitu ad secundas nuptias? Proponitur triplex sententia.
10. Approbatur vltima.
11. Si secunda nuptia statim vidua, eiusque conditionem dedecerent, etsi Sanch. existimet prædictâ conditione excludi, Verius est oppositum.
12. Examinatur an legatum relictum sub conditione castè, & honestè viuendi vnica fornicatione amittatur? Proponitur duplex sententia.
13. Has duas extremas sententias Sanch. conciliat.
14. Ex qua distinctione tria infert Sanch.
15. Displicet distinctio à Sanch. constituta, & resoluitur questio.
16. Satisfit fundamentis primæ sententiæ.
17. Examinatur an legatum sub conditione castè, & honestè viuendi amittatur à femina amplexibus virorum, tactibusque impudicis vacanti? Affirmat communis sententiâ.
18. Contrarium defendit Nauarr.
19. Sanch. sub distinctione respondet.
20. Quid nobis sentiendum sit? Et satisfit distinctioni à Sanch. constituta.
21. Deciditur legatum relictum sub conditione non transeundi ad secundas nuptias non amitti fornicatione, nec matrimonio irrito.
22. Nec item amittitur dictum legatum sponsalibus de futuro, nec matrimonio de presenti non consummato.
23. In foro tamen externo ex officio Iudicis amittendum est fornicatione commissa, aut matrimonio irrito contracto.
24. Legatum relictum vidua, dum vidua fuerit nequaquam amittitur etiam ex Iudicis officio, & ex eo quod Religio-nem profiteatur.

Ferd. de Castro. Sum. Mor. Part. V.

25. Legatum relictum coniugi ab alio coniuge, quandiu in eius domo habitauerit, transitu ad secundas nuptias amittitur.
26. Legatum relictum coniugi, quandiu cum filiis defuncti commoratus fuerit transitu ad secunda vota perire, siue legatum relictum sit uxori à marito, siue econtrâ affirmant plures.
27. Verius est non amitti ipso iure, si coniux velit filios secum retinere.
28. Decedentibus filiis mater prædictum legatum retinere potest.
29. Legatum alicui relictum, quandiu apud uxorem testatoris commoratus fuerit, transeunte ipsâ ad secundas nuptias non perit, tametsi legatarius cum ea uxore non commoretur.
30. Vir condens testamentum, & legans uxori, si ea defuncta aliam ducit, non debetur legatum posteriori, si sub nomine proprio legatum factum est.
31. Si verò sub nomine appellatiuo legatum factum est, vt lego uxori meæ, alij affirmant, alij negant.
32. Examinatur quibus conferendum sit legatum annuum pro maritandis feminis relictum, & asseritur solis feminis primò nubentibus conferendum.
33. Feminis iam maritatis etiam pauperibus legatum pro feminis maritandis non videtur concedi posse.
34. Quid si hoc legatum certa persona relictum sit.

Alia in hoc §. sunt ceita, alia apud Doctores controuersa, vt notauit Sanch. lib. 7. disp. 91. per totam.

Primò suppono conditionem excludentem nuptias à testatore appositam ei qui nunquam nupsit, neque matrimonium consummauit nullam esse, valere tamen si vidua appositam sit; vt pluribus comprobat Sanch. lib. 1. disp. 33. & 34. n. 30. & seqq. & lib. 7. disp. 91. n. 5. Matienzo l. 3. gl. 2. n. 14. r. 1. lib. 5. noua collect. Gutierr. cap. 111. num. 1. & nos diximus disp. 1. & 2. vbi de conditione à nuptiis retrahente.

Vnde fit hæreditatem, seu legatum uxori, vel viro relictum sub conditione ne transeat ad secunda vota cessare omnino, & in foro conscientie nullâ expectatâ Iudicis sententiâ restituendum esse hæredibus legantis, quia illa non est pœna, sed conditio à testatore appositâ, vt legatum effectum habeat, vt multis relictis docet Sanch. dicta disp. 91. num. 3. Gutierr. cap. 111. num. 1. Vazq. de testament. cap. 8. §. 2. num. 31. Et colligitur apertè ex Authent. cui relictum. Cod. de indicta viduit. Et idem censet Sanch. & Gutierr. esse dicendum de legato relicto sub hac conditione, si castè vixerit, amittitur namque quantumuis occultè conditio cesset. Quod verissimum est posito quòd testator intellexerit de turpitudine occulta, quia illa non est pœna delicti, sed conditio requisita pro legato obtinendo. At mihi difficile est credere testatorem sub illis verbis, si castè vixerit turpitudinem occultam, & omnino secretam voluisse excludere. Sed potius censerem solam turpitudinem, ex qua honor, & fama læditur intelligendam esse, sicuti credit Manchaca de success. progressu, in præf. lib. 1. num. 98.

Secundò præmitto conditionem excludentem à secundis nuptiis dupliciter à testatore apponi posse, negatiuè, vel distributiuè; negatiuè apponitur quando nuptiæ absolute negantur, vt si dicas lego coniugi centum si non nupsit, si castitatem seruauerit. Distributiuè verò apponitur, cum iuxta executionem conditionis legatum distribuitur, vt si leges uxori hæreditatem, illiusve fructus quandiu, quousque, seu donec vidua fuerit.

Si legatum sub conditione negatiua factum sit tenetur institutus cautionem præstare de conditione obseruanda, sin minus restituatur legatum cum fructibus, iuxta l. Mutiana. Et leg. hæres meus. §. qui post. Mutianum. Et §. quamuis ff. de condit. & demonstrat. Leg. cum filius §. qui Mutianam ff. de legatis 2. Et leg. regia 7. titul. 4. part. 6. Legatum vero post annum ab obitu testatoris numerandum tradendum est, nisi fortè antea spes nuptiarum deficiat. Vt expressè deciditur Authent. cui relictum. Cod. de indicta viduit. tollend. Et Authent. de nuptiis. §. quæ verò, vers. vnde sancimus. quod Iure Canonico correctum non est, vt superius diximus. Etenim cum prædictæ conditioni controuenire institutus possit, dum viuat, æquumque sit legato non priuari; merito ius disposuit, vt legatum legatario traderetur præstitâ supradictâ cautione. Hæc autem cautio (si fieri potest) pignoratitia, vel fideiussoria esse debet, sin autem iuratoria sufficit secundum Greg. Lopez, leg. 7. verbo no quisere. titul. 4. part. 6. Et Molin. tit. 1. tract. 2. disputat. 206. vers. quando aliquis. Quod si postmodum hæres, vel legatarius conditioni non paruerit, tenetur hæreditatem, vel legatum cum omnibus suis fructibus ab initio perceptis alias successuro restituere, quia ea instituto, & legato nulla est, eiusque nullitas retrahitur ad initium institutionis, & legationis, vt expressè deciditur Authent. cui relictum. Cod. de indicta viduit. tollenda, ibi. Quod sic admittitur, ac si ei relictum, vel ordinatum non esset. Atque ita docent ibi

O Paulus

- Paulus num. 4. Iason num. 7. Mol. lib. 2. de primogen. capit. 12. num. 21. Alter Molina Iesuita t. 1. tract. 2. disp. 207. vers. postea de iure. Mantica de coniect. ultim. volunt. lib. 11. tit. 19. num. 22. Sanch. lib. 7. disp. 91. num. 6. Quinimo vt bene tradit Molin. lib. 2. de primogen. cap. 12. num. 21. Mantica num. 22. Couarruu. reg. peccatum 2. p. §. 6. num. 4. Sanch. dicto num. 6. non solum obligatur restituere fructus perceptos, sed alios percipiendos à successore, si institutio, vel legatio defuisset, quia in his detrimentum passus est.
- 5 Verum si legatum sub conditione distributiva fuerit, nullam legatarius tenetur prestare cautionem, eo quod nihil receptum obligari possit ad restituendum, cum nihil accipere possit, nisi conditione impleta, vt notauit Salicet. leg. fin. num. 3. Cod. de indicta viduis. Ruin. cons. 170. num. 2. in fine. Mantica lib. 11. de coniecturis ultim. volunt. tit. 19. num. 22. Quos refert, & sequitur Sanch. lib. 7. disp. 91. num. 9.
- 6 Sed an prædictum legatum annuatim relictum legatarius acquirat illo anno, quo conditioni non paruit? Discordant Doctores. Nam Immola in leg. cum filius. §. qui Marianam. numero unico de legat. 2. Et Acolta lib. 2. select. cap. 18. num. 4. negant, quia legatum non debetur, nisi posita conditione, at ea conditio integro anno non exitit, ergo legatum integrum illius anni deberi non potest. Limitat autem Acolta, nisi conditio defecerit absque culpa legatarij, eo quod initio anni mortuus sit, quia tunc cessandum est conditione integrè impleta, ac proinde legatum integrè deberi.
- Verum in vtroque euentu deberi legatum viduæ, eo anno quo nubit, affirmant Alberic. in leg. defuncta num. 3. ff. de usufructu. Et quemadmodum quis utatur. Iason in leg. diuortio in princip. numero 7. ff. Solutio matrimonij. Signorolus cons. 66. Mantica de coniect. ultim. volunt. lib. 10. tit. 2. num. 24. Sanch. lib. 7. disp. 91. num. 10. Mouentur ex leg. filia & leg. à nobis, ff. de annuis legatis, vbi statuitur sat esse annum inceptum esse, vt legatum annuum integrè debeatur. Quippè, si initio anni ea conditio exitit, eo ipso legatum legatario acquiritur.
- 7 Ceterum etsi hæc sententiæ sint satis probabiles, veriorum existimo legatum non deberi legatario integrè, sed pro quota anni parte, qua à nuptiis abstinuit. Nam cum solum debitum sit pro tempore, quo à nuptiis abstinet, siquidem sub ea conditione conceditur à nuptiis autem non integro anno, sed parte illius abstinuit, censendus est partem legati, & non integrum legatum acquisisse. Quod non obscure docuit Bart. in dicta leg. à nobis. Et Crotus in leg. memopotest. num. 54. ff. de legat. 1. quatenus asserunt legatum relictum sub conditione alicuius facti à legatario exequendi deberi pro quota anni parte, quæ legatarius factum executus est; quibus adheret Mantica de coniecturis ultim. volunt. lib. 10. tit. 2. num. 14. Ergo legatarius, cui legatum relictum est sub conditione abstinenti à nuptiis non poterit legatum habere, nisi pro ea anni parte, qua à nuptiis abstinuit. Neque contrarium colligitur ex leg. filia, & leg. à nobis, quia ibi tantum dicitur legatum annuum deberi conditione initio anni existente, sed an totum, integrumque legatum debeatur plures decidunt. Præterquam quod prædictæ leges intelligi possunt de legato, quod diuisionem non patitur.
- 8 Tertiò præmitto legatum coniugi ab alio coniuge, vel ab extraneo absolute relictum nequaquam amittitur, etsi secundò, vel tertiò nubat, quia cum nuptiæ non sint delictum, & absque vlla conditione legatum relictum fuerit, nulla est causa ob quam amitti possit, maximè cum iure Canonico correctæ sint potestate iure Ciuili statuta intra annum luctus nuben- tibus. Atque ita docent Couarruu. 4. decret. 2. p. capit. 3. §. 9. num. 11. Acolta leg. cum tale. §. si arbitrari limitat. fin. numero 32. ff. de conditionib. Et demonstr. Mantica de coniect. ultim. volunt. lib. 10. tit. 5. num. 21. Sord. de alimentis, tit. 7. quest. 23. num. 18. Sanch. alijs relatis lib. 7. disputat. 91. num. 12. Gutierrez de matrim. capit. 111. numero 5. Quod procedit, tamen si alimenta, & vltus fructus legata sint. Nam cum coniux defunctus hæc legans potuerit secundas nuptias excludere, & sub conditione ab illis abstinenti legatum concedere, posito quod id non expresserit, censendus est permisisse; si enim ex ea omissione in alijs legatis nuptiæ censentur permittæ, cur non in legato alimentorum, quod fauorabilis est? Atque ita docent Sord. de aliment. tit. 7. quest. 23. num. 6. Et seqq. Anton. Gab. t. 3. commun. opin. lib. 3. tit. de secundis nuptiis concl. 1. num. 43. Sanch. alijs relatis lib. 7. disputat. 91. num. 12. Gutierrez. d. cap. 111. num. 5. His positis Sanch. à num. 14. sex quæstiones mouet.
- 9 Prima An legatum relictum coniugi sub hac conditione, si castè, & honestè vixerit amittatur transitu ad secundas nuptias? In qua quæstione triplicem refert sententiam. Prima est Bart. in Aurbent. de non eligendo secundò nubentes, §. etiam igitur, num. 1. Et in leg. ult. in fine. Cod. de indicta viduitate Ab- batis, cap. quod à 10 num. 2. de clericis coniugatis. Et cap. vt cleri- corum, num. 5. De vita, & honestate clericorum. Felin. in cap. si cur- tio, numero 40. de fide instrumentor. Castillo in leg. 15. Tauri n. 1. vers. quod est verum. Menchaca de successione progressu lib. 3. §. 27. num. 29. Ludouic Lopez, lib. 2. de contractib. cap. 43. vers.
- tamen verior est. Vega 2. tit. sum. cap. 32. casu 29. Molina Iesuitæ, tit. 1. tract. 2. disputat. 207. post medium, quæ negat prædictum legatum amitti, nisi forte de testatoris voluntate, aut ex communi vsu loquendi appareat illis verbis nuptias excludi. Ducuntur eo quod secundæ nuptiæ, imò tertiæ castitati, & honestati non obstant ex Textu expresso in cap. Nica- na. 31. dist. Et leg. mulier. §. cum proponeretur ff. ad Senecus- Con- sultum Trebellianum. Et tradit D. Thom. 2. 2. quest. 152. ar- ticul. 3. in corp. Secunda, quæ est aliorum, quos tacito no- mine refert Rosella, verbo Adulter, numero 6. distinguit, an legans vir doctus sit, vel simplex? Si doctus sit, cum sciat se- cundis nuptiis castitatem inesse, non est censendus illis ver- bis nuptias excludere, maximè cum interpretatio facienda sit aduersum eum, qui legem potuit dicere apertius. At si vir simplex sit, credendum est sub omnimoda castitate legatum reliquisse.
- Tertia, cui ipse Sanch. vt probabiliori adheret hac vitur 10 distinctio, si legatum relictum sit à filiis, vel nepotibus ip- sius coniugis ad secundas nuptias transeuntis, vel ab alio coniuge defuncto, eiusque consanguineis, legatum amittitur secundis nuptiis contractis, secus verò si à quocunque alio fuerit legatum relictum. Et placet hæc sententia præ- cipue, quia communis est, vt constat ex iis quæ adducit Co- uarruu. 4. decret. 2. part. cap. 3. §. 9. numero ultim. Anton. Go- mez, leg. 14. Tauri. numero 9. Mantica de coniect. ultim. volunt. lib. 11. tit. 19. numero 31. Villalobos in commu- nis opinionibus verbo vxor. numero 126. Zeuallos in suis qq. pract. quest. 151. numero 3. Sanchez dicta disputat. 91. à nu- mero 16. Deinde verba quæ indifferentia sunt, & quæ va- rios sensus recipere possunt, intelligi debent sumi à profes- sione secundum sensum, qui sua maximè interest. Leg. fin. in fine. ff. de obligationib. Et actionib. At illa verba si castè, & honestè vixerit indifferentia sunt, vt de omnimoda, & perfecta castitate intelligantur, vel de sola castitate, quæ coniugio inest: ex alia parte coniugi defuncto, eiusque con- sanguineis, viduæque filiis magni refert, vt de perfecta castitate, quæ abstinentiam à nuptiis continet intelligan- tur, siquidem hac ratione vidua amorem, & memoriam sui coniugis conseruat, qui secundis nuptiis aboletur. Ergo sic intelligenda sunt. Quæ ratio in alijs personis non procedit, ideoque aliæ personæ dictis verbis solum turpitudinem pro- priam censendæ sunt voluisse excludere. Et licet aliqui Doctores censeant tertias, & vltiores nuptias excludi, eo quod ea castitate nuptiarum multiplicatio deficiat. At reuocans Couarruu. dicto cap. 3. §. 9. in fine. Anton. Gomez, leg. 14. Tau- ri. numero 9. Gregor. Lopez, leg. 1. verbo o mas, tit. 12. part. 4. Mantica de coniect. ultim. volunt. lib. 11. tit. 19. num. 32. Sanch. disp. 21. num. 24. censent nullatenus exclusas esse, quia æquè tertiæ, vltiorisque nuptiæ castæ sunt, sicuti primæ, & secundæ.
- Si autem secundæ nuptiæ statum viduæ, eiusque conditio- 11 nem dedecerent, vel quia est ætatis prouocata, vel quia ter- tium Ordinem D. Francisci professæ est, vel quia nubit lon- gè inferiori, aut legantis inimico censet Sanch. plures refe- rens à num. 26. prædictas nuptias exclusas esse illis verbis si castè, & honestè vixerit à quocunque fuerit ea conditio ap- posita, quia illæ nuptiæ cum viduæ famam denigrent, non censendæ sunt honestæ. Ceterum contrarium verius cense- rem, nam esto illæ nuptiæ viduam dedecerent, & legantem offendant, id prouenit ex circumstantiis extrinsecis, non ex eo quod castitati, aut honestati opponantur. Si igitur illis verbis si castè, & honestè vixerit, appositis à consanguineis coniugis, vel ab alio extraneo sola turpitudinis illicita excluditur, secun- dæ, vel tertiæ nuptiæ quantumuis minus convenientes exclu- sæ non erunt.
- Quæstio Secunda: An legatum relictum sub conditione 12 castè, & honestè viuendi vnica fornicatione amittatur? In hac quæstione duplicem sententiam refert Sanch. dicta disp. 91. à num. 31. Prima negat, quæ est Azeuedi in leg. 4. tit. 1. num. 19. lib. 5. noua collect. Ducitur ex §. item lex Julia de adulte- rijs, in vers. eadem lege, in sit. de publicis iudicijs: vbi lege Ju- lia puniri dicitur stuprum illius qui virginem, vel viduam hon- estè viuentem etiam absque vi stuprauerit. Supponit ergo cum honestate viræ stuprum vnicum consistere posse. Secun- dò ex leg. stuprum 41. ff. de Ritu nuptiarum, ibi: stuprum in- telligitur etiam in his mulieribus esse quæ turpiter vixerent, vul- gèque quæstum facerent: vbi notandum est turpiter viuere, & quæstum facere idem esse Tertio ex vnico actu non deno- minatur quis honestus, vel inhonestus, sicuti neque prodig- ius, aut liberalis, sed ad prædictam denominationem actuum frequentia desideratur, vt pluribus exornat Sanch. dicto nu- mero 41. Quarto luxuriosè viuere opponitur castè, & honestè viuere, vt de se constat: at non dicitur luxuriosè quis viuere ex solo vnico actu fornicationis, vt superiori §. diximus, sed necessarius habitus, & consuetudo turpiter viuendi dicitur. Ergo &c.
- Secunda sententia, quæ vnica fornicatione contenta est, vt legatum amittatur est Baldi, in leg. penult. in princ. numero unico

Unice, ff. de excusat. tutorum. Iason. in leg. fin. num. 31. vers. in ultima parte, Cod. de indicta viduit. Præpositi cap. Nicana. num. 4. dist. 31. Gulielm. Benedicti cap. Raynuius num. 228. vers. qui cum alia de Testamentis. Beronij, cons. 30. n. 2. volum. 2. Zephali, cons. 500. num. 39. volum. 4. Bertachini in suo repertorio lit. V. verbo vxor usufructuaria. Syluest. verbo Legatum 1. q. 3. num. 9. & verbo Legatum. 2. in fine. Couarru. 4. decret. 2. p. cap. 6. §. 8. num. 17. Nauarr. cap. 23. num. 62. & cap. 25. num. 65. Zenedo collect. 154. ad decret. num. 9. & 10. Henric. lib. 13. de excommunicat. cap. 65. num. 2. in comment. lit. V. Philiarci de officio Sacerdotis. t. 2. part. 2. lib. 6. cap. 22. Menochij de præsumpt. lib. 4. præsumptione 188. numero 12. Mantix de coniecturis vltim. volum. lib. 11. tit. 19. num. 35. Vegæ 2. t. sum. cap. 32. casu 9. & titul. 1. cap. 94. casu 2. ad finem. Ludouic. Lopez, titul. 1. instructor. consci. cap. 19. post medium. Ducuntur primò, quia si vnica fornicationem committas inhonestus, & turpis es, quippe hæc nomina, turpis, adulter, homicida, raptor &c. delictum significantia vnico actu contenta sunt, vt constat ex leg. Athietas. §. prauaricator. ff. de his qui notantur infamia. Et leg. quis sit fugitiuus. ff. de adilitio edicto. Et cap. fin. de rapto. Et tradit Abbas in capit. 1. num. 38. de iudicis. Et ibi Decius in 2. lectura. num. 112. Dominic. in cap. 1. de vita, & honestate clericor. in 6. num. 8. Et Francus ibi num. 3. At qui turpis, & inhonestus est, castè & honestè non viuunt. Ergo ob vnica fornicationem conditio castè viuendi non seruatur. Secundò si promittas castè viuere, (vt promittunt qui subdiaconatu insigniuntur, iuxta Textum in cap. 1. Et cap. quando distinct. 28. & omnes Religiosi cum professionem faciunt) promittis ab omni actu turpi abstinere. Ergo testator petens pro conditione sui legati vt castè viuas, petit vt ab omni actu turpi te contineas. Tertio castè, & honestè viuere est castitatem seruare. At vnica fornicatione commissâ non seruatur castitas, sed potius violatur. Ergo vnica fornicatio, vnicaque actus turpis sufficit, vt conditioni castè viuendi non pareas.

13 Has duas extremas sententias Sanchez lib. 7. disputat. 91. num. 33. hac distinctione conciliat. Si legatum viduæ relictum sit ab eius filiis, vel à marito, eiusque filiis, vel ab aliquo alterutrius consanguineo, atq. simâve amicitia coniuncto, vnica fornicatione amittitur, vt potè qui vnica fornicatione grauer offendatur, & in hoc casu secundam sententiam veram censet. At si legatum ab alio extraneo relictum sit postulat etiam fornicationum frequentiam, vt iure optimo possit dici eius vita impudica, & inhonestâ. Probat Sanchez suam distinctionem; nam esto illa verba castè, & honestè viuere habitum sonent, nec possit dici vita impudica, & inhonestâ illius viduæ, quæ semel aut iterum fornicatur, ideoque apposita ab extraneo exigunt turpitudinis frequentiam. At apposita ab his qui vnica fornicatione legatarij grauer dehonestantur, credendum est illis verbis voluisse omnem turpitudinem excludere, sicuti ad hanc offensionem superius collegimus illis verbis non solum turpitudinem illicitam voluisse maritum à coniuge superstiti excludere, sed quæ secundis nuptiis inest. Neque alienum est à proprietate sermonis aliquando ob causam grauem, & vrgentem recedere. Argum. leg. maritum. 29. vers. qui question. ff. ad leg. Iuliam de adulteris. vbi sola vnica permissio adulterij per maritum, censetur de vxore quæstus factus ob rei grauitatem, cum tamen propriè quæstum facere consuetudinem adulterandi ob pretium significet.

14 Hinc tria infert Sanchez. d. disp. 91. à num. 34. Primò legatum ab vxore, eiusque filiis relictum viro superstiti sub conditione castè, & honestè viuendi vnâ vel alterâ fornicatione, seu turpitudine commissâ non amittitur, sed opus esse turpitudinis frequentia. Quod à fortiori procedit, si à consanguineis viri relictum sit. Ducitur, quia nec vxor, nec alij consanguinei grauer offenduntur ex vna, vel altera viri fornicatione, ac proinde nulla ratio est cogens à verborum proprietate recedere, sicuti in fornicatione scemina contingit. Secundò infert, & rectè Sanchez. plures referens legatum amissum vel ob fornicationem, vel ob vitam inhonestam non recuperari reditu ad meliorem frugem, quia conditione legati deficiente legatum expirauit. Tertio deducit legatum annuum relictum ad collocandas sceminas honestas, seu honestæ vitæ posse concedi iis quæ vnâ, vel alterâ vice fornicatæ sunt, tamen consanguineæ sint testatoris, quia ex quo testator nullam consanguineam specialiter designauit, sed extraneas simul cum ipsis legati participes fecit, quamuis consanguineus ius prælationis concesserit, videtur æqualem in omnibus castitatem exegisse, neque ex turpitudine consanguine singulariter offendi.

15 Cæterum huic distinctioni Sanchez. acquiescere non possum: non enim testator eam conditionem castè, & honestè viuendi apposuisse censendum est, ob vitandam suam infamiam, sed ob castitatis amorem, & in illius obseruationem, & cultum, vt patet in eo, qui legatum relinquit pro maritandis sceminis castè viuentibus. Ergo non ex infamia proueniente testatori ex turpitudine legatarij colligendus est valor,

Ferd. de Castro. Sum. Mor. Part. 1.

vel nullitas legati, sed ex violatione virtutis castitatis. At castitatis virtus æquè violatur vnica fornicatione à legatariis testatori extraneis, sicut ab eius consanguineis. Ergo idem in omnibus dicendum est. Quapropter existimo secundam sententiam Probabiliorem esse tenendamque in iudicando, & soluendo, nempe conditionem illam castè, & honestè viuendi vnica fornicatione publica siue facta, siue iure defecere. Et præter rationes ibi adductas hac consideratione conuincor. Vidua cuius fornicatio publicè constat censeri nequie castè & honestè vixisse, siquidem saltem eo tempore quo fornicata est inhonestè vixit. Deinde ex vnica fornicatione denominatur scemina simpliciter, & absoluit inhonestâ, & impudicâ etiam secundum Sanchez. disp. 41. num. 40. Ergo denominari nequit casta, & honesta, ergo nec castam vitam duxisse. Debet tamen fornicatio publica esse, vt legatum amittatur, quia dum occulta est, etiam apud Deum inhonestâ sit apud homines tamen castè, & honestè viuere censetur, & testator præsumi debet de honestate visibili, & hominibus apparente locutum esse; aliàs scemina secretò se polluens incapax esset legati, quod pro sceminis honestis relictum est. At eo ipso, quo turpitudine probata fuerit etiam vnica sit repellendus est legatarius à legato, vt potè cui conditio requisita non aptatur. Et ex his soluitur fundamentum Sanchez.

Fundamenta verò primæ sententiæ sic dilues. Ad primum 16 defumptum ex §. item Lex Iulia, de Adulteris admittimus stuprum committi posse cum virgine, vel vidua honestè viuente, honestè inquam antequam stuprum committeret, secus illo commissio. Ad secundum ex leg. stuprum respondeo ibi tantum definii stuprum esse posse cum his mulieribus, quæ ita turpiter viuunt, vt sui quæstum faciant, ibi tamen non deciditur viuere turpiter esse quæstum facere, siquidem absque quæstu potest mulier turpiter viuere. Ad tertium concedo ex vnico actu honestatis non denominari quempiam honestum, negamus tamen non denominari inhonestum, & turpem ex vnico actu turpitudinis, quippe bonum ex integra causa, malum ex quocumque defectu. Ad quartum admitto luxuriosè viuere opponi contrariè castè, & honestè viuere, sed non contradictoriè, ideoque stare optimè potest quod quis non castè, & honestè vixerit quin vixerit luxuriosè, quia ad vitam luxuriosam requiritur, quod luxuriis abundet, at vt quis dicatur non castè, & honestè vixisse, sufficit quod aliquando à castitate defecerit.

Quæstio tertia, An legatum sub conditione castè, & honestè viuendi amittatur à scemina amplexibus virorum, tactibusque impudicis vacanti; Communis sententia censet amitti, quia hæc castitati aduersantur, & sceminam inhonestam, & impudicam denominant. Sic Bald. cons. 207. num. 1. & 2. volum. 4. Couarru. 4. decret. 2. p. cap. 7. §. 6. num. 3. in fine. Menoch. de præsumpt. lib. 5. præsumpt. 41. num. 38. Mantica de coniectur. vltim. volum. lib. 11. tit. 19. num. 34. Salcedo additionib. ad Bernard. Diaz. reg. 216. in fine. Zenedo. collect. 154. ad decret. num. 9 & 10. Grassis 1. p. decis. lib. 2. cap. 11. num. 58. Man. sum. t. 1. cap. 99. num. 1. Lara leg. si quis à liberis. §. si quis ex his. num. 147. de liberis agnoscendis. Et alij relati à Sanchez. disp. 91. num. 38.

Contrariam sententiam defendit Nauarr. sum. cap. 23. num. 13 92. eo quod prædicti actus etsi castitati aduersentur, quia tamen non plene, & perfectè, sed inchoatiuè aduersantur non denominant sceminam simpliciter impudicam, nec legati incapaces. Et confirmari potest ex iis quæ tradit Sanchez. lib. 10. disp. 4. num. 12. asserens prædictis tactibus non præberi sufficientem causam diuortio, nec dotis amissioni.

Sanchez. verò dicta disp. 91. num. 40. sequens Ludouic. Lopez 1. part. instruct. cap. 293. censet prædictum legatum amitti, si toties hos actus scemina multiplicauerit, vt meritò impudica censenda sit. Secus verò ex vno, vel alio actu huiusmodi lasciuo. Nam esto vnica actus fornicationis sufficiat ad amittendum legatum à viro, eiusque consanguineis coniugi relictum, id est quia actus fornicationis, vt potè in materia luxuriæ perfectus, & completus committentem denominat simpliciter impudicum. Secus verò est de huiusmodi actu impudico.

Cæterum in hac quæstione aliter dicendum videtur. Si 10 enim forum externum spectemus, prima sententia asserens sceminam his turpibus actibus vacantem legatum amittere sustinenda est, tum ob suspicionem vehementem, quam de se præbet fornicationis, vel pollutionis, tum in pœnam turpitudinis commissæ, meritò namque priuari à Iudice debet legato honestè, & castè viuentibus relictò, quæ sit turpiter viuunt. At si forum conscientie spectemus placet mihi Nauarr. sententia. Nam cum hæc priuatio odiosa sit, non est vltra proprietatem verborum extendenda. At verba castè, & honestè viuendi secundum proprietatem sumpta non deficiunt plene, & perfectè ex huiusmodi actibus libidinosis seclusâ fornicatione, vel pollutione, quia in materia luxuriæ non sunt actus consummati, & perfecti. Ergo ex illis tantum legatum amitti non potest; nam ad amittendum legatum conditionale debet conditio integrè defecere.

○ 2

Distin

Distinctionem verbò Sanch. suis dictis parum consequentem nullatenus probandam censo. Si enim vnicus actus huiusmodi rupidinis non sufficit ad excludendam conditionem castæ, & honestæ vitæ, cum tamen vnica pollutio, vel fornicatio sufficiat, neque etiam si pluries multiplicetur sufficiens erit. Quippe ob multiplicationem non redditur diuersus, aut distinctus, ergo si ratione sui non redditur committentem simpliciter inhonestum, & impudicum, quia integrè, & perfectè non est castitati oppositus, sicuti est pollutio, vel fornicatio, neque etiam multiplicatus redditur committentem simpliciter inhonestum & impudicum, cum nūquam integrè, & perfectè, sed inchoatè tantum castitati opponatur.

- 21 Quæstio quarta. An legatum relictum sub conditione non transeundi ad secundas nuptias amittatur fornicatione, vel matrimonio irritò, aut consummato? Breuiter respondeo fornicatione non amitti, quia sub abstinentia à secundis nuptiis non continetur abstinentia à fornicatione, aliàs vouens non nubere peccaret contra votum fornicando. Neque obest quod fornicatio magis contraria sit testatoris voluntati, quam nuptiæ, ut potè quæ magis castitati opponitur, magis què ipsam, & legatarium dehonestat, quia cum sub illis verbis abstinenti à nuptiis ea voluntas expressa non sit, censenda est mente retenta, ac proinde nullum effectum operari. Sic docet Nauarr. *cap. 25. num. 65.* Sanch. *disp. 91. num. 42.* aduersus Acosta in *l. cum tale. §. si arbitrato, in fine n. 25.* & 30. *ff. de condition. & demonstr. Zenodo collect. 154. ad decretal. num. 9.*

Neque etiam matrimonio irritò siue culpabiliter, siue absque culpa contracto legatum prædictum amittitur, quia cum matrimonium irritum non sit matrimonium, sed solum matrimonij attentatio, ex illo verificari non potest sic contrahentem ad matrimonium transire, sed solum illius transitum procurasse. At conditio prædicta legati non procuratio matrimonium excludit. Ergo ob illam procuracionem, & attentacionem legatum in foro conscientiarum amittendum non est. Fautèque huic sententiæ regula iuris. Non præstat impedimentum quod de iure non sortitur effectum, & axioma illud quod vitiosè factum est reputari debet, ac si factum non esset, iuxta *leg. quoties, ff. Quis satisdari cogatur. & l. 4. §. condemnatum. ff. de re iudicat.* Et tradit Sanch. *d. disp. 91. n. 43.*

- 22 Neque item amittitur dictum legatum sponsalibus de futuro contractis, quia per sponsalia de futuro conditioni abstinenti à nuptiis propriè non contrahitur. Quippe sponsalia de futuro non sunt nuptiæ, sed nuptiarum initium, & illarum obligatio. Et licet proximè accingendus reputari debet pro accincto, *leg. si pecuniam, ff. de conditione ob causam,* id solum habet locum in fauorabilibus, & à iure expressis, sicuti etiam dispositum in matrimonio censi debet in sponsalibus dispositum, iuxta *leg. oratio, ff. de sponsalib.* At cum ita non sit dispositum, quod sub conditione à testatore apposita abstinenti à nuptiis sponsalia contineantur, neque ea conditio fauorabilis sit, sed potius odiosa, non est cur ad sponsalia extendatur, ut latè, & optimè probat Beronius *oto conf. 31. volum. 2.* Simon de Pretis *de interpret. ultim. volunt. lib. 1. interpret. 1. circa legata, dub. 10. num. 116.* Sanch. *lib. 7. disp. 91. num. 44.*

Nec denique videtur amittendum per matrimonium de præfenti, quod consummatum non sit, quia ante consummacionem non est à voluntate testatoris integrè recessum. Nuptiæ namque propriè non sunt, quousque matrimonium consummetur; sic docuit Sanch. *num. 45.*

- 23 Verum etsi in foro conscientiarum non amittatur legatum per fornicationem, aut matrimonium irritum, at ex officio Iudicis amittendum est in pœnam delicti, ne plus habeat luxuria, quam castitas. Et idem censo ob sponsalia, & à fortiori ob matrimonium, meritò enim priuari debet legato, qui voluntatem habuit se illo priuandi. Neque his dissentit Sanch. *d. disp. 91. à n. 43.*

- 24 Illud est certum legatum relictum viduæ, dum vidua fuerit nequaquam amitti, neque ex Iudicis officio amitti debere ex eo quòd Religionem profiteatur, quia Religio viduali vitæ non obstat, sed potius firmiter conseruat. Neque professio Religionis delictum est, sed potius opus maximè laudabile, ut ob illius causam legato priuari debeat. sic relato Baldo, Iason. & aliis docuit Sanch. *num. 46.*

- 25 Quæstio quinta quid dicendum sit de legato relictò coniugi ab alio coniuge, quandiu in eius domo, vel cum eius filiis habitauerit, an inquam transiens ad secundas nuptias illud amittat?

Et quidem legatum habitationis etiam absolue relictum vxori à viro, vel e contra transitu ad secundas nuptias omnino amittitur, eo quòd prædictum legatum factum sit, ut legatarium habitatione ipsa defuncti memoriam conseruet, quæ tamen secundis nuptiis aboletur, ut tradit Greg. Lopez in *leg. 2. verbo el esu mujer, tit. 3. l. p. 3.* Perez *lib. 5. ordin. tit. 2. leg. 1. fol. 11. §.* Sanch. *lib. 7. disp. 91. num. 50.* Et idem est dicendum, quando legatum factum sit coniugi superstiti, idem in domo coniugis defuncti perstiterit, quia eo legato procuratur

memoria defuncti retineri, cui secundæ nuptiæ obstant, sicuti docuit Bald. in *leg. voluntatis, num. 10. Cod. de Fideicommiss. Iason. in leg. 1. num. 5. Cod. de legatis. Sordus de aliment. tit. 7. quæst. 23. num. 22.* quos refert, & sequitur Sanch. *lib. 7. disp. 91. num. 51.*

Si verbò loquamur de legato relictò coniugi, quandiu cum filiis defuncti commoratus fuerit, grauior est dubitatio, an per transitum ad secundas vota pereat legatum? Affirmant perire tam legatum relictum vxori à marito, quam relictum marito ab vxore Guilielmus Benedictus *cap. Raynuius num. 170. verbo qui cum alia de Testament. Ioann. Lupus leg. 15. Tauri. numero 5.* Et ibi Castillo post princip. Gomez Atlas *leg. 13. Tauri. num. 1. Matien. lib. 5. recopil. tit. 1. leg. 3. gloss. 2. num. 18.* & alij quos refert, & sequitur Sanch. *lib. 7. disp. 91. n. 48.* Ducuntur, quia sic legans intendit, ut filiorum educatio, & habitatio apud coniugem superstitem perpetua sit. At hæc impediuntur transitu ad secundas nuptias, siquidem coniux redditur suspecta malæ tractationis, filiique præbetur sufficiens causa diuertendi à matris denuò nuptiæ societate, ergo perit legatum.

Cæterum etsi hæc sententia sit satis probabilis, probabiliorem existimo, quæ affirmat ipso iure non amitti prædictum legatum, si coniux transiens ad secundas vota velit filios secum retinere, ut tradit Glossa in *leg. cum tale, verbo sententia. ff. de condit. & demonstrat. Bart. & Pinel. ibi statim in principio. ff. de leg. 1. num. 4. Cod. de legatis. Lara leg. si quis à liberis. §. si quis ex his. num. 196. & 197. ff. de liberis agnoscendis, & alij. Ducor, quia vir transiens ad secundas vota non amittit filiorum tutelam, nec educationem, mater verbò etsi tutelam amittit, non tamen educationem, etsi arbitrio Iudicis relinquatur, an conseruari in ea debeat, uti superius probauimus etiam ex sententia Sanch. Ergo ex solo transitu ad secundas nuptias non habent filij occasionem sufficientem à societate matris diuertendi, siquidem ipsa illius honestatis, moris, & conditionis esse potest, quæ suspicionem ortam ex secundis nuptiis euincat.*

At autem decedentibus filiis mater prædictum legatum amittat? Difficultate non caret, eo quòd videatur legatum esse factum coniugi in fauorem filiorum, ut ipsi rectè educarentur. Nihilominus satis probabile est retineri à coniuge posse, quia credendum est non adæquatè in filiorum fauorem fuisse legatum factum, sed in beneficium coniugis, & ob illius contemplationem, ideòque cessante filiorum fauore non cessat legatum, sicuti relato Garçon. *Rub. Cod. de secundis nuptiis, pœna 15. num. 34.* docet Sanch. *disputat. 91. numero 49.*

Hinc inferendum est legatum alicui relictum quandiu apud vxorem testatoris commoratus fuerit, transeunte ipsa ad secundas nuptias non perire legatum, tamen legatarium cum illa vxore non commoretur, quia testator intendit eo legato obligare legatarium, ut quantum in se est cum eius vxore viuat; at transeunte ipsa ad secundas nuptias cessat esse testatoris vxor, & reputatur vxor comparatione testatoris, & legatarij ac si mortua esset, ergo quamuis legatarium cum illa non commoretur non est illi culpa tribuendum. Non igitur legatum amittere debet, sicuti multis comprobatur Simon de Pretis *de interpretat. ultim. volunt. lib. 1. interpretat. 1. circa legata, dub. 10. n. 5.* quem refert, & sequitur Sanch. *lib. 7. disp. 91. num. 52.*

Quæstio sexta, An vir condens testamentum, & legans vxori eà defunctâ aliam ducat, debeat & legatum illud vxori posteriori. Manifestum est non debere, si sub nomine proprio legatum factum est, ut si dixerit, *lego mea coniugi Maria.* Sic relato Menoch. *de presumpt. lib. 4. presumpt. 122. num. 14.* tradit Sanch. *dicta disputat. 91. num. 58.* Gutierrez. *cap. 111. de matrim. numero 8.* Limitat autem, & bene, nisi testator secundæ vxori nomen prioris imposuisset, quia ea impositione manifestè indicauit voluisse secundam loco prioris subrogari iuxta Textum in *leg. filia. §. ult. ff. de condit. & demonstrat.*

Si verbò sub nomine appellatiuo legatum factum est, uti *lego vxori meæ.* Alij affirmant, alij negant debere, prout referunt Couarru. in *cap. requisisti num. 3. de testam. Mantica de coniectur. ult. volunt. lib. 8. tit. 15. num. 1. & 2.* Menoch. *de presumptionib. lib. 4. presumpt. 122. num. 8.* Et quidem si vir tempore conditi testamenti coniugatus non erat certum debet esse legatum vxori postmodum assumptæ debitum esse, nam cum vxori mortuæ debitum esse non possit; ne ea dispositio irrita sit, affirmandum est legare voluisse vxori assumptæ: sic tradunt Couarr. & Mantica supra. Sanch. *dicta disputat. 91. numero 59.* At si vir coniugatus erat tempore conditi testamenti, quamuis Menoch. *n. 11. & 12.* satis probabiliter existimet posteriori vxori legatum debere, quia testator in ea dispositione perseuerans, cum eam renouare possit, satis indicauit voluisse secundæ vxori applicari, maximè cum in casu dubio semper ea præsumptio sumenda est, quæ actum, & dispositionem testatoris sustinet, non verbò quæ illum cassum, & irritum reddit; probabilius est cassam esse dispositionem, & vxori postmodum assumptæ debitum

bitum esse legatum, ut docuit Sanch. dicta disp. 91. num. 59. Gutier. de matr. cap. 111. num. 9. cum Couarru. & Mantica supra. Nam tempore conditi testamenti illud legatum referri non poterat ad uxorem postmodum assumptam, quia illi testator neque affectus erat, nec dum illius cogitationem habere poterat, postmodum vero nullum huius relationis indicium dedit, nam perseverantia in priori actu potius huic relationi aduersatur, quam fouet, quippe ea dispositio secundæ uxori aptari nequit, nisi ex voluntate testatoris ex prima in secundam uxorem subrogatio fiat.

Temperat autem hanc doctrinam Barbosa in leg. diuortio. §. 8. num. 10. ff. Soluta matrimonio, quem sequitur Sanch. d. disp. 91. num. 60. ne procedat in legato alimentorum, seu alio quouis uxori favorabili, quia concurrente duplici favore scilicet vltimæ voluntatis, & rei legatæ præsumendus est testator secundam uxorem loco prioris subrogare voluisse. Et placet hæc limitatio.

32 Quæstio septima, quibus conferendum sit legatum annuum maritandis fœminis relictum?

Etiã Ripa, Decius, & Syluest. relati à Sanch. dicta disput. 91. numero 54. videantur sentire fœminis secundo nubentibus conferri hoc legatum posse. At longè verius est, & omnino tenendum solis fœminis primò nubentibus esse conferendum, quia ea testatoris verba de solis primis nuptiis intelligi debent. Arg. leg. boues §. hoc sermone. ff. de verb. significat. ibi: hoc sermone, num. nuptia erit, prima nuptia significatur. Et ibi Tiraquel. plures referens n. 111. Et docuit Bartol. in proæmio decretal. num. 25. Guiliclm. Benedict. cap. Raynuius. verbo qui cum alia. num. 79. de Testamentis Mantica de coniecturis vltim. volunt. lib. 8. tit. 5. num. 21. Gutier. de matrim. cap. 111. num. 7. Sanch. aliis relatis disp. 91. num. 55.

Hanc doctrinam Sanch. cui Gutier. adhæret variis modis temperat; primò ne procedat in vidua, quæ prius matrimonium non consummauit, nam comparatione huius secundæ nuptiæ primæ ceteri debent, nam nuptiæ quæ consummata non sunt nuptiæ integræ, & perfectæ non appellantur. Secundò, ne procedat in vidua, cuius prius matrimonium irritum fuit, quia præstare non debet impedimentum quod de iure non sortitur effectum, neque illa vidua secundò nubit, cum primæ nuptiæ, ut potè irritæ, nuptiæ non sint. Tertio temperat casu quo nullæ essent fœminæ ætate nobiles, nam cum hoc legatum posito quod personæ determinatæ factum non sit exigat necessariò, ut persona, cui est concedendum habitus sit ad matrimonium, in cuius finem conceditur ex communi sententia tradit Bald. in leg. sancimus in fine Cod. de nuptiis, Garton. Rub. Cod. de secundis nuptiis. num. 5. deficientibus illis fœminis viduæ concedi potest ex verosimili testatoris mente, ne opus pium differatur. Quod si legatum certæ personæ factum sit, quæ tamen duodecim annuum facta non est, alteri applicari nequit, quia testator eam personam determinatè designans dilationi legati tradendi consentit. Quippe legatum, quousque fœmina nuptiis apta sit concedi non debet, quia non vrget causa, ob quam factum est, ut benè docet Mantica lib. 11. de coniectur. vltim. volunt. tit. 2. num. 5. Sanch. disp. 91. num. 62.

33 Fœminis autem iam maritatis etiam pauperibus legatum pro fœminis maritandis non videtur concedi posse, quia defecit finis testatoris, quippe testator legato intendit, ut fœminæ defectu dotis inuuptæ sint, neque earum pudicitia periclitetur, quæ ratio in fœminis maritatis cessat. Atque ita sustinent Bald. in leg. fin. num. 21. Cod. de sentent. qua sine certa quantitat. lason leg. quominus. num. 133. vers. quinto pro eadem parte ff. de summi. Perez lib. 5. ordinan. tit. 2. leg. 1. vers. dubium est. Sanch. dicta disputat. 91. num. 64. Gutier. cap. 111. num. 10.

34 Verum si hoc legatum certæ personæ, ut in matrimonium collocaretur relictum sit, ipsaque viuo testatore, ipsòque ignorante nupserit, censet Mantica de coniectur. vltim. volunt. lib. 12. tit. 1. num. 13. legatum perire, quia deficit finis, ob quem est concessum. Secus vero (inquit) si conscio testatore nupserit, quia ex eo quòd testamentum non mutauit, cum posset, præsumitur voluisse legatum illud puellæ conferri oneribus contracti matrimonij sustinendis. Sed rectius Ioan. Lup. capit. per vestras de donation. inter vir. & ux. notab. 3. §. 20. numero 6. Sarmiento lib. 2. select. capit. 1. numero 10. Tiraquel. tract. cessante causa limitat. 18. in fine. Spino specul. testamentor. gloss. 14. princip. numero 152. Zeuallos, in suis qq. pract. q. 138. à numero 6. Gutier. cap. 111. numero 11. Sanchez aliis relatis disputat. 91. numero 65. affirmant siue sciente, siue ignorante testatore fœmina hæc nupserit posse illi legatum prædictum conferri quia non extinguit legatum, sed potius illud firmat conditionem legati impletam esse. Argum. leg. si iam facta 11. ff. de conditionib. & demonstrat. & pluribus exornat Couarru. cap. officij num. 20. de testam. Neque finis legati præcipuus censendus est in presenti deficere. Hinc namque est testatorum se beneuolum animum, & benefactorem illius fœminæ ostendere qui post matrimonium contractum adhuc perseverat. Quinimo existimat Sanchez

Ferd. de Castro. Sum. Mor. Part. V.

num. 66. quem sequitur Gutier. num. 11. legatum relictum consanguineis maritandis etsi dari non possit maritatis tempore testamenti, ut potè quod incertis personis relictum sit, benè tamen dari posse iis, quæ mortuo testatore nupserint, quia ad eò tempore ius aliquale in prædictum legatum habent, neque omnino incertis personis relictum est, sed aliquo modo certis scilicet consanguineis, in quas suum affectum, & voluntatem ostendere testator potest.

PUNCTVM XIV.

De impedimento impotentia.

§. I.

Quid, & qualis sit impotentia ad matrimonium?

- 1 Impotentia ad copulam est impotentia ad penetrandum vas fœmineum.
- 2 Multiplex est impotentia.
- 3 Variant Doctores, An impotentia, quæ vinci nequit absque probabili periculo grauis morbi sit perpetua?
- 4 Communis sententia, & amplectenda asserit solam eam impotentiam, quæ absque peccato, vel morte corporali, aut illius graui periculo vinci non potest, esse perpetuam.
- 5 Si iudicio Medicorum impedimentum remoueri possit absque graui vita periculo per opus humanum, & licitum non constituit impotentiam perpetuam.
- 6 Examinatur quæstio, An fœmina nupta, cuius arctitudini ex Medicorum iudicio subueniri potest absque graui vita periculo obligata sit scissuram pati?
- 7 Resoluitur fœmina licitum esse scissuram pati, quoties absque periculo corporali eam sustinere potest.
- 8 Deinde fœmina, quæ nullam in se specialem arctitudinem habet obligata non est scissuram sustinere, tamen si absque ullo incommodo possit.
- 9 Verum si fœmina praeter ceteris acta sit, & conscia huius arctitudinis contrahat cum eo qui illius est ignarus, probabilius reputo obligatam esse scissuram pati, si absque graui sua salutis detrimento sustinere possit.
- 10 Fœmina nunquam obligata est hanc scissuram à viro Medicis inconsultis pati.
- 11 Fœminam, quæ ob eius arctitudinem non potuit à viro agnoscere, ideòque ab eius consortio separata fuit, si postmodum probatum fuerit ab alio cognitam fuisse, affirmant plures reddendam esse priori viro nullo laboranti impedimento frigiditatis, vel maleficii.
- 12 Sed rectius alij censent ex eo facto non sumi sufficientem præsumptionem, quod potuerit à viro cognosci.
- 13 Non est impotentia perpetua ad matrimonium, esto fœmina sciat concipere non posse absque manifesto periculo vita, vel sui, vel prolis.

Impotentia ad copulam est impotentia ad penetrandum vas fœmineum, & semen generationi aptum intra illud effundendi: quæ impotentia provenire potest à natura, tam ex parte viri si sit nimis frigidus, aut calidus, quàm ex parte fœminæ si sit nimis acta vel provenire potest ab extrinseco, ut ex castratione, vel maleficio.

Deinde hæc impotentia alia est absoluta comparatione omnium fœminarum, alia respectiua comparatione huius, vel illius fœminæ. Rursus alia est perpetua, alia temporalis: perpetua est, quæ absque peccato, vel corporali periculo tolli non potest per opus humanum, ut expresse à contrario sensu colligitur ex cap. fraternitatis. De Frigidis, & maleficiis, ibi. Nos autem perspicaciter attendentes, quod impedimentum illud non erat perpetuum, quod præter Diuinum miraculum per opus humanum absque corporali periculo poterat remoueri, sententiam diuortij per erro. in licet probabilem nouimus esse prolata, &c. Ex quo Textu Doctores communiter colligunt impotentiam, quæ solo Diuino miraculo remoueri potest perpetuam esse; quia miraculum cum sit præter rerum uaturam expectari nequit, necdum comprobari, sicut pluribus comprobatur Sanch. lib. 7. disputat. 93. numero 8. Gutier. de matrim. capit. 112. numero 22. Deinde colligunt impotentiam, quæ absque peccato tolli nequit perpetuam esse quia id possumus, quod iure possumus. Cum autem peccatum iure facere non possimus, nequaquam est possibile illud impedimentum remouere, ut pluribus comprobatur Sanch. d. disp. 93. num. 9. Gutier. d. cap. 112. num. 23. Coninch. disp. 31. dub. 7. num. 76. Paul. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. part. 4. cap. 11. numero 1.

Sed quid nomine corporalis periculi intelligatur, an mors ipsa, an illius periculum, an etiam periculum grauis morbi? variant Doctores. Aliquibus placet impotentiam, quæ vinci nequit absque probabili periculo grauis morbi esse

perpetuam. Nam esto in dicto cap. *Fraternitatis* videatur periculum mortis exigi, inquit enim Textus: *Violentia inferatur non solummodo leuis, sed ita grauis, ut ex ea mortis periculum timeatur.* Ergo cum ex graui morbo hoc periculum mortis eueniret, si timeretur grauis morbus, etiam mors timeri debet, & consequenter impotentia, quæ vincit non potest absque graui morbi periculo perpetua censenda erit. Sic Henric. de matr. lib. 12. c. 7. n. 6. Vega t. 2. sum. cap. 34. casu 111. Alij verò sustinent solum eam impotentiam, quæ absque peccato, vel morte nequit tolli esse perpetuam, nam quæ cum periculo mortis tollitur superfluit persona, quæ erari impotens dici non potest perpetua, siquidem ipso facto probatum est durante vitâ tolli posse. Sic Innocent. in dicto cap. *Fraternitatis*, à num. 1. & seqq. Ioann. Andreas ibi num. 16. Anton. de Butrio num. 22. & 23. Ancharr. n. 16. q. 2. Cardinal. num. 5. Præposit. n. 18. & 20. & alij relati à Sanch. lib. 7. disp. 9. num. 16.

4 Communis tamen sententia, & amplectenda asserit solum eam impotentiam, quæ absque peccato, vel morte corporali, aut illius graui periculo vincit non potest esse perpetuam, quia periculum graue morti æquiuale. Quæ verò absque periculo grauis morbi superari non potest, perpetua censenda est, si morbus ille mortis periculum inducat, secus verò si solum grauem molestiam, & dolorem: sic Glossa communiter recepta in dicto cap. *Fraternitatis*, verbo corporali. Gregor. Lopez, leg. 2. tit. 8. part. 4. verbo *sin peligro*. Matien. lib. 3. recopilat. tit. 1. Rub. gloss. 1. num. 97. Sanch. pluribus relatis lib. 7. disp. 93. num. 18. Gutierr. de matr. capite 12. numero 28. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. part. 4. cap. 11. num. 1.

5 Ex his inferitur, si iudicio Medicorum impedimentum remoueri possit absque graui vitæ periculo per opus humanum, & licitum, tamen si impotentiam renuat curationem, imò nec teneatur illam sustinere non est censendum illud impedimentum perpetuum, quia impedimenti perpetuitas non pendet ex voluntate patientis impedimentum, neque ex eo quòd tollatur, vel non tollatur, sed ex eo quòd spectata rei naturâ tolli, vel non tolli possit absque vitæ periculo, uti docuit Paludan. in 4. d. 34. qu. 2. art. 2. concl. 2. num. 3. D. Antonin. 3. p. tit. 1. cap. 12. §. 1. Dominic. Sotus in 4. d. 34. q. unica artic. 2. vers. *sed ais*, & alij plures, quos refert, & sequitur Sanch. lib. 7. disp. 93. num. 15. Quando autem Medici dubij sunt, an ex medicamentis apponendis ad remouendam impotentiam periculum mortis subsit, censendum est subesse, ut rectè cum Petro de Ledefm. aduertit Sanch. d. num. 15. Gutierr. de matr. cap. 12. num. 27.

6 Superest tamen triplex grauis quæstio. Prima, An fœmina nupta, cuius arctitudinem ex Medicorum iudicio subueniri potest absque graui vitæ periculo, ut apta viri congressui reddatur obligata sit scissuram pati? In qua quæstione distinguendum est, an fœmina præ cæteris arcta sit, ob cuius arctitudinem à viro nequit cognosci, an verò ex parte sua nullam præ cæteris arctitudinem habeat? Si præ cæteris arcta sit, tenent plures relati à Sanch. lib. 7. disp. 93. num. 31. obligatam esse scissuram pati, quoties absque graui periculo mortis iudicatur fieri posse. Nam cum illud matrimonium validum sit, & ex matrimonio obligatio ad copulam oriatur. Hæc autem esse non possit absque scissione, videtur obligata scissuram sustinere. Quando verò fœmina nullam specialem arctitudinem habet præter virginæum claustrum, censet Petrus de Ledefm. tract. de matr. quæst. 58. art. 1. circa finem. non esse fœminam obligatam pati scissuram, aut aliam curationem subire, tamen absque graui incommodo eam sustinere possit; quia per ipsam non stat quominus debitum reddat. Non igitur ipsi, sed viro pendet quem est defectus sunt medicamenta adhibenda. Sanch. verò lib. 7. disputat. 93. num. 32. & 34. plures referens sentit fœminam siue præ cæteris arcta sit, siue non, obligatam esse scissuram pati, quando absque periculo grauis infirmitatis fieri potest, tamen non absque graui molestia, & dolore, hic enim videtur sustinendus, ut obligationi coniugali fiat satis.

7 Cæterum in hac re dicendum primò est aduersus Bald. lib. 7. cap. 62. fœminæ licitum esse scissuram pati, quoties absque periculo corporali eam sustinere potest, quia licitum est naturam iuuare ad actum honestum, uti omnes Doctores supponunt de hac quæstione tractantes, cum inquirant, an obligata sit.

8 Secundo dico, fœmina, quæ nullam in se specialem arctitudinem habet ut à viro cognoscatur præter virginæum pudorem, obligata non est scissuram sustinere, tamen absque vilo incommodo eam sustinere possit, uti docuit Petr. de Ledefm. superius relatus & Gaspar Hurtado disp. 22. difficult. 7. Et Basil. Ponce, lib. 7. de impediment. capit. 62. à num. 2. Moueor, quia coniux in matrimonio corpus suum alteri coniugi tradit ad vsum conjugalem, prout à natura destinatum est, ac natura non destinavit apertionem claustrij virginæ in ordine ad conjugalem vsum fieri debere alio medio quàm viri pudendo, quinimo omnem alium modum vtpotè extraordinarium natura abhorret, ergo non tenetur fœmina illo vti.

9 Tertio dico, si fœmina præ cæteris arcta sit, & conscia huius arctitudinis contrahat cum eo qui illius est ignarus, probabilis reputo obligatam esse scissuram pati, si absque graui suæ salutis detrimento eam sustinere possit, in quo communi sententiæ assentior. Ducor quia sic contrahens virum decipit non manifestans ei illam difficultatem, quam ipse præsumere non tenebatur. Ergo ratione illius deceptionis obligata est ea medicamenta sustinere, quæ virginæum claustrum disponant æquè aptum congressui, ac est claustrum cæterarum fœminarum. Fateor tamen hanc obligationem raro contingere posse, cum vix possit euenire, quod fœmina sciat se præ cæteris arctam esse, eiusque arctitudinem à viro superari non posse, idèoque cenfeo raro vel nunquam obligandam esse ad eam scissionem sustinendam, cum ipsa per matrimonium viro corpus suum tradidit aperiendum, non Chirurgo. Et fortè ob hanc causam nunquam iura statuerunt in litibus suboritis de impotentia virginæum claustrum aliquo artificio reserari, sed solum triennalem habitationem concedunt. Signum ergo est nullam huius medij esse obligationem.

10 Illud verò certissimum est etiam in doctrina Sanch. lib. 7. disput. 93. num. 29. fœminam obligatam non esse hanc scissuram à viro Medicis inconsultis pati, sed illo tentante eam præstare ligno, ferro, digitis, aliòve instrumento posse ab eius consortio fugere, quousque huius violentiæ securitatem faciat. Quippe viro datum non est portam virginæum alio instrumento, quàm sui pudendo reserare, maxime cum ex hac reseratione non leue damnum salutis fœmina pati possit, periculumque sit, ut factâ reseratione adhuc commiseri viro non possit.

11 Secunda quæstio, An fœmina, quæ ob eius arctitudinem non potuit à viro cognosci, idèoque ab eius consortio separata sit, si experientia teste probatum fuerit ab alio cognitam fuisse, debeat priori viro reddi, qui nec frigiditate, nec maleficio laborabat? Affirmant Innocent. in dicto cap. *fraternitatis*, à num. 1. & seqq. Et ibi Hostiens. num. 7. Alexand. de Neuo asserens communem num. 17. quia eo facto videtur sufficienter comprobati potuisse à priori viro illam arctitudinem superari, ac proinde validum fuisse inter illos coniugium.

12 Sed rectius Abbas in d. cap. *fraternitatis*, n. 2. & 3. & ibi Glossa verbo *simili*, & alij plures, quos refert, & sequitur Sanch. lib. 7. disput. 93. num. 13. & seqq. Gutierr. cap. 12. num. 26. censent non ex eo quòd à secundo viro cognita sit sumi conclusionem præsumptionem, quod potuerit à priori cognosci, sed attentè examinandum est, & inspiciendum, an secundus vir sit priori omnino similis ætate, robore, ac membro virili. Nam si in aliquo ex his dissimilis existat non est priori viro reddenda. Secus verò, si dissimilitudo probata non fuerit, nam eo casu præsumitur esse priori similis, & consequenter potuisse à priori cognosci; uti traditur in d. cap. *fraternitatis*, ibi, *Sententiam diuertij per errorem licet probabilem nouimus esse prolatam, cum pateat ex postfacto quod ipsa cognoscibilis erat illi, cuius simili commiserit.*

13 Tertia quæstio, An censeatur impotentia perpetua ad matrimonium, si fœmina sciret concipere non posse absque manifesto periculo vitæ vel sui; vel prolis? Ratio dubij est, quia stante eo periculo fœminæ est impossibilis copula, cum non possit ei absque peccato vacare. Ergo non est obligatio ad copulam subire, quæ est matrimonij essentia. Sic docuit Henric. alij relatis lib. 12. de matr. cap. 7. num. 8. sed rectius Sanch. alios plures referens lib. 7. disp. 93. n. 27. & 28. Gutierr. c. 112. num. 17. Coninch. disp. 31. dub. 7. num. 96. affirmant eam impotentiam perpetuam non esse, quia solum est impotentia pro tempore, quo fœmina apta est conceptioni, cum autem euenire possit tempus sterilitatis conuincitur manifestè eam impotentiam perpetuam non esse. Non enim requiritur ad matrimonium, ut coniuges se obligent ad reddendum debitum quouis tempore. Satis enim est si se obligent ad illud reddendum, cum legitimum impedimentum absit, aliàs contrahens morbo affectus, quo à debiti redditione excusatur diceretur impotentiam ad contrahendum perpetuam habuisse.

§. II.

Quæ impotentia impedimentum sit matrimonij contrahendi?

- 1 Impotentia perpetua, & absoluta vas fœmineum penetrandi, ibidem quo semen effundendi de se generationi aptum, est impedimentum dirimens. Secus si hac impotentia temporalis sit.
- 2 Aliquibus placet esse necessarium, quod fœmina seminata valeat, sed non approbatur.
- 3 Steriles optimè possunt matrimonium contrahere.
- 4 Senes decrepiti capaces sunt matrimonij contrahendi, si natura vel arte calere possint.
- 5 Senex aded exhaustus, ut iudicio Medicorum iuuari non possit.

ad copulam habendam aptus non est matrimonio contrahendo, et si plures Doctores contrarium sentiant.

- 6 Infirmus cuius salus desperata est, incapax est matrimonij contrahendi.
- 7 Hoc matrimonium habet vim legitimandi prolem susceptam.
- 8 Si impotentia non sit perpetua, sed temporalis, impedimentum non praestat matrimonio contrahendo.
- 9 Si ea impotentia temporalis diu duratura est, illius conscius peccat mortaliter, si alteri coniugi suam impotentiam non manifestet.
- 10 Impotentia siue temporalis, siue absoluta superueniens matrimonio contracto nequit illud dissolvere.
- 11 Si superueniat impotentia verum semen effundendi, non impedit debiti petitionem, & redditionem. Secus si impotentia sit seminandi extra vas.
- 12 Si impotentia superueniens non sit copula, sed generationis non est obligata mulier reddere, tamen si possit reddere, & petere.

Certa sententia est ferè omnium Doctorum, impotentiam perpetuam, & absolutam vas foemineum penetrandi, ibidemque semen effundendi de se generationi aptam, esse impedimentum dirimens matrimonij contrahendi. Secus vero si hæc impotentia temporalis sit, aut matrimonio superueniat. Constat ex cap. 2. & cap. Frat. ermitas, & aliis de Frigidis, & maleficiat. Et ex leg. regia 17. tit. 2. part. 4. & leg. 6. tit. 8. eadem part. Ratio prioris partis est manifesta. Nam cum per matrimonium coniuges fiant vna caro, hoc praestare nequeunt altero impotente coire. Quapropter si vir vas foemineum penetrare nequeat, tamen si in illius introitu semen verum effundat, censeri debet impotens ad matrimonium, quia illa feminatio per se non sufficit, vt coniuges fiant vna caro, tamen aliquando per accidens virtute naturali matricis aliqua pars feminis intromittatur. Præterea illa feminatio per se illicita est, quia est feminatio extra vas, ergo potentia ad sic seminandum impotentia censenda est, cum non sit potentia ad actum honestum, & licitum. Si autem vir potens sit vas foemineum penetrare, impotens tamen effundere semen per se generationi aptum, nequaquam matrimonio contrahendo aptus est, quia nequit se obligare ad copulam; ex qua vna caro fiant, iuxta illud Genes. 2. vbi habetur Erunt duo in carne vna. Ob quam causam Sixtus V. anno 1587. definiuit Eunuchos utroque testiculo carentes iure naturæ incapaces esse matrimonij contrahendi, nam esto valeant vas foemineum penetrare, non tamen possunt emittere semen, quod per se generationi aptum sit, vti latius innumeros referens docet Sanchez. lib. 7. disp. 92. à num. 7. & seqq. Gutier. lib. 1. canon. qq. cap. 16. num. 18. & de matr. cap. 112. num. 7. Coninch. disp. 31. dub. 7. num. 76. Paul. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. part. 4. cap. 11. n. 1. Gaspar Hurtado disp. 22. difficult. 3. num. 7. & difficult. 5. per totam.

Quod si vir potens sit vas foemineum penetrare, & intra illud semen ex se generationi aptum effundere, quamvis aliqui Doctores, quorum meminit Sanch. statim referendus, quibus Gaspar Hurtado, d. difficult. 5. in fine adheret, insuper requirant, vt foemina seminare valeat, vt matrimonium inter ipsos contractum teneat; longè verius est eam potentiam necessariam non esse, vt tradit Sanch. dicta disput. 92. num. 9. seminandi Gutier. lib. 1. canon. qq. cap. 16. n. 16. & de matr. c. 112. num. 8. Nam esto semen mulieris generationi valde conferat, simpliciter tamen necessarium non est, & saltem negari non potest id esse dubium: at in casu dubio pro matrimonij valore ferenda est sententia iuxta Textum in cap. fin. de sentent. & re iudicata.

Ex his deducitur quid dicendum sit de matrimonio senum, & sterilium? Et quidem steriles non posse verum matrimonium contrahere docuit Iason cons. 115. num. 1. volum. 1. Felin. in cap. cum sit. num. 15. vers. demum scire, de foro competentis, eo quod impotentes sint copulæ generationi aptæ, ad quam tanquam ad finem primarium matrimonium refertur. Sed contrarium ab omnino certo tenendum est cum D. Tho. passim ab omnibus recepto in 4. dist. 34. q. unica, art. 2. Barbosa leg. 1. par. 1. num. 98. ff. soluto matr. Sanch. lib. 7. disp. 92. à n. 24. Gutier. de matr. c. 112. num. 16. quia steriles valentes semen effundere vna caro efficiuntur, nam esto ex illo semine generatio nequeat euenire, id non est feminis natura, quæ eiusdem rationis est cum natura aliorum seminum generationem inferentium, sed ex speciali qualitate, & temperamento subiecti, ac proinde matrimonij valori obstat non potest. Neque refert quod finis primarius matrimonij frustretur per accidens, quia non est spectandum, quod per accidens contingit, sed quod per se ex illa copula euenire potest. Adde matrimonij finem non esse tantum prolis generationem, sed concupiscentiæ remedium per copulam de se generationi sufficientem, qui finis in sterilibus obtinetur.

Quoad senes decrepitos attinet impotentes esse ad matrimonium contrahendum asserunt Portius in pr. inst. de nuptijs,

colum. 4. ad finem in vers. in fine glossæ. Et dubius mansit Ant. Gomez leg. 9. Tauri. num. 57. in fine. Et probabile censuit Henric. lib. 12. de matrim. cap. 7. num. 3. in comment. litt. X. eo quod inepti videantur ad copulam generationi aptam. Sed longè verius est, & omnino tenendum capaces esse matrimonij contrahendi, si natura, vel arte calere possint ad coitum, quia eo ipso fieri possunt vna caro, ex qua generatio per se sequi possit. Vix enim reperietur vllus adeo senex, qui aliquando natura, vel saltem medicinæ arte non possit ad copulam excitari, vt tradit Glossa in cap. nuptiarum 27. q. 1. verbo in quibusdam. Tiraquel. plures referens in leg. 6. connubiali gloss. 1. par. 6. numer. 19. ideoque Ecclesia nullos senes à matrimonio contrahendo reicit. Atque ita docet S. Thom. in 4. d. 34. q. unica artic. 2. ad 3. Couarruu. 4. decret. 2. part. cap. 8. §. 2. num. 10. Mantica de connect. ultim. volum. lib. 11. tit. 13. Duenas in reg. 350. limit. 1. Rodrig. 1. qq. regul. q. 13. art. 1. Gutier. cap. 112. de matr. num. 13. Sanch. aliis relatis disput. 92. num. 19. & seqq. In foeminis autem certissimum esse debet ob senectutem non esse censendas impotentes ad matrimonium, siquidem earum frigiditas non impedit feminis virilis receptionem, vt docuit Syluest. verbo Matrimonium. 8. q. 16. dicto 4. Barbosa in leg. 1. par. 1. n. 97. ff. soluto matr. Anton. Cuchus, lib. 5. instit. maiorat. tit. 12. num. 262. Sanch. dicta disput. 92. num. 22. Gutier. d. cap. 112. num. 14.

Quinimo senem adeo exhaustum, vt iudicio Medicorum iuari non possit ad copulam habendam, graues Doctores, nempe Tabiena verbo impedimentum. impedim. 12. q. 3. num. 4. Nauarr. lib. 4. consil. tit. de sponsalib. cons. 39. num. 15. & 18. aliis tit. de desponsat. impub. conc. 4. num. 15. & 18. Man. Rodrig. in sum. 1. tom. cap. 235. concl. 5. num. 5. Vega 2. tom. sum. cap. 34. casu 61. quibus fauent Anton. de Butrio in cap. 2. num. 5. de frigidis, & maleficiat. Iason in leg. sed est quaesitum. num. 1. ff. de liberis, & posthumis. Roland. à Valle de lucro dotis. q. 103. num. 17. 1. 9. tract. diuersor. in nouis, censent incapaces esse matrimonij contrahendi, quia saltem habitu retinet potentiam intra vas seminandi, tamen si actu & per accidens ob senectutem ea priuatus sit. Sed rectius contrarium probat Abbas in c. 2. de Frigid. & maleficiat. num. 5. Et ibi Innocent. num. unico. Ancharran. num. 1. Hostiens. in fine. Præposit. num. 4. Alexand. de Neuo num. 4. Glossa in leg. sed est quaesitum. 6. verbo nec ita. ff. de liberis, & posthumis. Et additio Gloss. in leg. sanctimus. verbo homines, Cod. de Nuptijs. Greg. Lopez leg. 1. tit. 8. par. 4. in fine. Matien. Rub. tit. 1. lib. 5. recopilat. gloss. 1. num. 193. Anton. Cuchus lib. 5. instit. maiorat. tit. 12. num. 257. Gutier. canon. qq. lib. 1. cap. 16. num. 13. & de matr. cap. 112. numero 15. Barbosa leg. 1. par. 1. num. 94. ff. soluto matr. Sanch. lib. 7. disp. 92. num. 23. Paul. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. part. 4. cap. 11. in fine. Etenim huiusmodi seni copula est impossibilis, ergo nequit ad illam obligari. Ergo impotens est ad matrimonium contrahendum, de cuius essentia est obligatio naturæ ad copulam. Nec refert, an hæc impotentia à natura, an ex accidenti proueniat, ex quocunque enim capite oriatur reddit subiectum incapax matrimonij contrahendi, vt potè quod ad copulam obligari non potest.

Hinc oritur grauis difficultas. An infirmus cuius salus desperata est incapax sit matrimonij contrahendi. Videretur namque incapax esse, siquidem in eo statu est constitutus; vt nullâ medicinæ arte iuari possit ad copulam habendam. Habet igitur impotentiam perpetuam, ac proinde subire non potest obligationem à matrimonio requisitam. Contrarium tamen vsu, & consuetudine Ecclesiæ probatum est, & communi Doctorum sententiâ teste Couarruu. 4. decret. 2. p. c. 8. §. 2. num. 10. Sanch. lib. 7. disp. 105. num. 3. Basil. Ponce lib. 7. cap. 65. n. 7. Gutier. cap. 118. n. 1. Coninch. disp. 31. dub. 7. num. 88. Paulo Layman. tract. 10. par. 4. cap. 11. num. 6. Quia moribundus est ob vehementiam morbi impeditus sit à copula habenda, at illius potentiam integram habet. Quod si vi morbi potentia destructa esset (quod nunquam præsumitur) eo casu incapax esset matrimonij contrahendi.

Quinimo hoc matrimonium habet vim legitimandi prolem antea susceptam, vti aduersus Buldum in leg. eam quam num. 27. Cod. de fideicommiss. asserunt Tiraquel. in leg. si unquam, verbo suscepit num. 73. Cod. de reuocand. donationib. Couarruu. 4. decretal. 2. p. cap. 8. §. 2. num. 10. Anton. Cuchus lib. 5. instit. maiorat. tit. 12. num. 138. Gregor. leg. 1. tit. 1. part. 4. verbo se casu con. ella. Gutier. in repetit. §. sui. num. 168. instit. de heredum qualitat. & differ. & de matr. cap. 118. num. 2. Thom. Sanch. lib. 7. disput. 105. num. 4. & seqq. Et probat Textus in cap. tanta, qui filij sunt legit. vbi hæc vis legitimandi prolem conceditur matrimonio vero, quale hoc esse necessariò concedendum est. Hæc autem legitimatio vt potè vera, & absoluta vim habet excludendi substitutum vocatum sub conditione, si institutus absque liberis legitimis decesserit, quando non probatur animo fraudandi substitutum matrimonium contractum esse, vti aduersus Angelum in leg. nuper. n. 3. Cod. de natur. liberis affirmat plures referens Gutier. in repet. §. sui. n. 169. instit. de heredum qualitat. & different. & de matr. cap. 118. num. 3. Sanch. lib. 7. disp. 105. num. 7. & 8. At si animo fraudandi

dandi, seu excludendi substitutum probatum fuerit matrimonium esse contractum in articulo mortis, est legitimitas tenet; communiorque sententia doceat non esse excludendum substitutum, ut constat ex his quæ referunt Gutier. & Sanchez *locis allegat.* at satis probabile est, & fortè verius substitutum exclusum esse. Quippe nequit dici fraudem committere aduersus substitutum, qui iure suo utitur, facitque actum honestum, & à iure sibi permissum. Præterea iniqua intentio patris contrahentis matrimonium non debet priuare filium hæreditate ob legitimationem sibi proueniente, cum verus legitimus sit, eamque hæreditatem non à patre, sed ab institute accipiat, vti docuit Sarmiento libro 1. *selectar. cap. 6. numero 8.* Menchaca libro 3. *controuers. vsu frequent. capite 4. numero 5.* Ioannes Garcia de nobilit. *gloss. 2. numero 59.* & in *tract. de hypotheca post contractum. num. 14.* Spino in *speculo testament. glossa 15. in princ. numero 106.* Molin. *tom. 1. tractatu 2. disp. 172. ad finem.* Sanchez libro 7. *disputatio. 105. numero 10.*

8 Verùm si impotentia non sit perpetua, sed temporalis impedimentum non præstat matrimonio contrahendo, vti tradit D. Thom. ferè ab omnibus receptus in 4. *dist. 34. quæst. vn. art. 2. in corp.* Petrus de Ledesm. *quæst. 58. art. 1. in difficult. princip. paulo ante solutionem argumenti* Rodrig. 1. *tom. summ. capite 235. numero 1.* Sanchez *disp. 92. numero 4.* Gutier. *de matr. cap. 112. numero 3.* Coninch. *disp. 31. dub. 7. numero 78.* Paul. Layman *lib. 5. summa tract. 10. par. 4. capite 11. numero 1.* & 2. & alij apud ipsos. Quippe impotens pro aliquo tempore, & non in perpetuum absolute potens est, potest ergo absolute obligari ad copulam habendam.

9 Si tamen ea impotentia temporalis diu duratura sit, illius concius matrimonium contrahens peccabit mortaliter, si alteri coniugi suam impotentiam non manifestet ob grauem deceptionem, & iniuriam, quam illi irrogat vsu coniugali priuans, quem ipse putabat expeditum habere, ut bene probat Sanch. *lib. 7. disp. 92. numero 5.* Gutier. *de matr. cap. 112. num. 4.*

10 Quod si impotentia siue temporalis, siue absoluta matrimonio iam contracto superueniat, nullatenus illud dissolueri potest, tamen consummatum non sit, quia matrimonium ratum solâ professione Religionis soluitur, ut contra Gratianum, & alios ex communi sententia docet Sanchez *disp. 102. à numero 3.* Gutier. *de matr. cap. 116. num. 1.* Et probat Textus in *capite si qui 32. quæst. 7.* Et in *cap. si uxorem. 32. quæst. 5.* Quibus non obstat *can. quod proposuisti, eadem causa. & 9.* Et *cap. ex litteris de Frigidis, & maleficiat.* vbi ob impotentiam conceditur licentia transeundi ad aliud matrimonium, quia intelligi debet de impotentia matrimonium antecedente, non subsequente.

Difficultas est, qualiter hæc impotentia superueniens matrimonij vsu impediatur?

11 Cui difficultati dicendum, si superueniat impotentia verum semen effundendi, ut quia vir post matrimonium utroque testiculo orbatur, non impedit debiti petitionem, & redditionem, ut bene docuit Tolet. *lib. 7. sum. capite 12. numero 4.* quia per accidens contingit non posse veram copulam coniugalem habere, verumque semen effundere. At si impotentia sit seminandi intra vas ob imbecillitatem viri, vel sceminae arctitudinem, aliãve causam non prohibet his coniugibus tactus, oscula, & amplexus absque pollutionis periculo, vti docent omnes. Imò nec copulam coniugalem, dum certi non sunt semen esse extra vas effundendum. Quare quories spes aliqua subest intra vas seminandi, toties poterunt ad copulam conari, tamen videant sæpe extra vas semen effundi, siquidem procurant rem licitam, scilicet copulam coniugalem, quam sibi esse possibilem credunt: vti colligitur ex *cap. laudabilem de frigidis, & maleficiat.* vbi triennium conceditur ad inuestigandam potentiam. Sic Sanch. *lib. 9. disp. 17. numero 20.* Nauarr. *cap. 22. nam. 60.* & in *cap. consideret. de penitent. dist. 5. num. 48.* Henriq. *lib. 11. cap. 15. num. 4.* Laym. *lib. 5. tract. 10. par. 4. cap. 11. num. 4.*

12 Quod si impotentia superueniens non sit copulæ, sed generationis, eo quòd mulieri constet fetus semper mortuos parere, aut se manifesto vitæ periculo exponi si concipiat, ex Medicorum iudicio non videtur obligata reddere; quia nemo tenetur debiti alteri solvere cum tam graui sui, prolisve detrimento. At petere, & reddere ei licet, quia ob vitandum incontinentiæ, & salutis animæ periculum iuste periculum corporis sustinere potest, maximè cum hoc periculum non sit ita certum; non enim certum est prolem ex copula esse suscipiendam, & casu quo suscipiatur esse in partu periclitaturam: ut bene Sanch. *lib. 7. disp. 102. num. 8. & 11.* Coninch. *disp. 31. dub. 7. num. 87.*

§. III.

An impotentia respectiua impedimentum sit matrimonij contrahendi?

- 1 *Impotentia respectiua est comparatione huius, & non alterius.*
- 2 *Impotentia respectiua si perpetua sit dirimit matrimonium contrahendum.*
- 3 *Qualiter cognoscatur hanc impotentiam non à natura, sed à maleficio prouenire?*
- 4 *Quamuis aliqui censeant ex maleficio oriri non posse impotentiam perpetuam. Verius est oppositum.*
- 5 *In dubio, An ex maleficio nascatur impotentia perpetua, vel temporalis, triennio coniuges copulæ carnali vacare debent?*

Impotentiam respectiuam appellamus, ob quam coniux impotens est ad congressum cum hac scemina, vel quia virgo est, vel quia est nimis arcta, vel quia ab extrinseco ob maleficio impeditur, idèoque est duplex impotentia, alia naturalis, seu à natura proueniens, alia artificialis, seu ab extrinseco emanans.

Quocumque ex his modis detur impotentia modò perpetua sit, hoc est quæ absque peccato, vel graui corporis periculo tolli nequit impedimentum est matrimonij contrahendi, vti latè docet Sanch. *lib. 7. disp. 93. à num. 2.* Gutier. *cap. 112. num. 19. & 20. & cap. 113. à num. 1.* Basil. Ponce, *lib. 7. cap. 61. per totum.* Coninch. *disp. 31. dub. 7. à numero 77.* Paul. Layman. *lib. 5. summa tract. 10. par. 4. capite 11. à numero 1.* Et de impedimento à natura proueniente est ferè expressus Textus in *cap. fraternitatis de frigidis, & maleficiat.* Et de impedimento maleficij probat Textus *finalis 33. quæst. 1. & de frigidis, & maleficiatis.* Et ratione euidenter conuincitur. Nam per matrimonium euidenter conuincitur. Nam per matrimonium coniuges sibi inuicem obligantur, ut vna caro fiant, quam obligationem subire nequeunt, si copula illis sit impossibilis, tamen cum aliis possibilis sit.

Cognoscitur autem hanc impotentiam non à natura, sed à maleficio prouenire ex parte viri, si sentiat aliquando genitalium organum inflari, & erigi nocte, vel in vigilia polui, & cum vult sceminae accedere subitò laxari, & concidit frigidus enim nullo ex his motibus agitur, nec dum appetitum veneris sentit. Ex parte sceminae indicium est prouenire impotentiam ex maleficio, si nimis horreat virum sibi copulari volentem, nullaque via pertrahi possit ad accessum, cum tamen circa alios moueatur, & exciteur, vel comparatione viri nimis arcta reddatur, cum tamen compertum sit aliis similibus non reddi.

Sed non desunt Doctores, qui sentiant ex maleficio oriri non posse impotentiam perpetuam, quia nullum est maleficio, quod tolli non possit, vel Ecclesiæ exorcismis, vel saltem ab Authore maleficij, vel ab alio maleficio. Ergo nulla est ex maleficio impotentia perpetua, siquidem humana industria cessare potest: sic docuit Glossa in *cap. finali 33. q. 1. & in cap. fraternitatis de Frigidis, & maleficiat.* Innocent. in *ca. laudabilem. 5. eodem. tit.*

Sed contraria sententia scilicet posse dari impotentiam perpetuam prouenientem ex maleficio verissima est, vti docuit D. Thom. in 4. d. 34. *quæst. vnica art. 3. in corpore*, quem ferè omnes sequuntur teste Sanch. *disp. 94. à num. 8.* Gutier. *de matr. cap. 113. à num. 1.* Basil. Ponce, *lib. 7. cap. 65. num. 6.* colligiturque expressè ex *cap. fin. 33. quæst. 1.* quod esto sit cuiusdam Archiepiscopi, vsu, & consuetudine Ecclesiæ approbatus est, vti censent Doctores in *cap. fin. de Frigidis, & maleficiat.* per Textum *ibi*, & probatur ex *leg. 5. regia, & fin. tit. 8. part. 4.* Et ratione conuincitur, nam experientiã teste reddi coniux potest ex maleficio sic impotens ad copulam, ac si frigidus à natura esset, quia maleficio destructa est generatiua potentia, neque humana industria reparari potest. Quod si impotentia non sit destructa, sed solum maleficio ligata, & impedita, contingere potest, ut hoc ligamen, & impedimentum tolli nequeat, ordinariis Ecclesiæ exorcismis, aliòve medio licito. Nam esto Author maleficij, & quicumque alius signa malefica remouere possit animo destruendi pactum cum dæmone initum, fortè Author maleficij mortuus est, nec reperitur alius qui hæc signa remouere sciat. Ergo in casu censenda est impotentia perpetua.

In dubio, An ex maleficio nascatur impotentia perpetua, vel temporalis, triennio coniuges copulæ carnali vacare debent, quam si perficere non potuerint, declarandum est adesse perpetuam impotentiam, ex Textu in *cap. fin. de frigidis, & maleficiat.* & tradit ex communi Sanch. *lib. 7. disp. 94. n. 12.* Gutier. *cap. 113. num. 7.*

§. IV.

An impotentia ex defectu ætatis impedimentum sit matrimonij contrahendi?

- 1 Spectato iure naturæ nulla ætas signata est matrimonio contrahendo. Secus iure Ecclesiastico.
- 2 Ab hac doctrina excipitur, nisi proximus pubertati discretionem, potentiæque coeundi polleat.
- 3 Quis dicatur proximus pubertati.
- 4 Qui ante ætatem puberem contraheret ignorans malitiam supplere ætatem, mortaliter peccaret.
- 5 Omnino tenendum est completa pubertate aptos esse ad matrimonium contrahendum, tametsi potentiam coeundi non habeant, etsi aliqui contrarium censeant.
- 6 Cum dubium est, An impotentia perpetua, vel temporalis sit, non possunt coniuges dissolutionem petere, quousque plenam pubertatem nacti sint?

Spectato iure naturæ nulla ætas determinata signata est matrimonio contrahendo, sed ea censeatur apta, quæ perfectum usum rationis attingit, quia illa est sufficiens, ut contrahens se obliget ad copulam conjugalem mediâ potentia successu temporis habendam, sicuti ex omnium sententia docuit Sanch. lib. 7. disp. 104. num. 11. Iure tamen Ecclesiastico ætas ad matrimonium contrahendum est in viris decimusquartus annus completus, in fœminis duodecimus, ut constat ex cap. puberes. cap. continebatur. cap. attestaciones. cap. ex litteris de desponsat. impuber. Quod adeo verum est, ut esto Rebell. lib. 3. q. 16. sect. 2. censeat non esse necessarium eam ætatem mathematicè completam esse, sed sufficere, si moraliter completa sit, uti iudicatur si 20. vel 30. dies deficient, quia quod parum distat nihil distare videtur, & quia ea ætas definita est ob præsumptionem potentia ad copulam; quæ eo tempore, & non antea creditur adesse. Rectius tamen Sanch. disp. 104. in princ. Basil. Ponce lib. 7. c. 65. n. 1. Gaspar Hurtado disp. 22. diff. 12. n. 45. & alij asserunt eam ætatem mathematicè compleri debere, sicuti debet compleri ætas ad professionem Religionis, & Ordines assumendos. Etenim quoties ius ætatem alicui actui præscribit integra esse debet. Neque in his quæ à iure præscripta sunt locum habet regula illa. Quod parum distat, &c. aliàs nihil firmum esset, sed solum procedit regula illa in his quæ ab humano arbitrio pendent. Neque obstat quod ob præsumptionem potentia eo tempore frequenter contingentem ætas determinetur. Satis enim est quod determinata sit, ut nemini liceat prædictæ determinationi contrauenire.

Ab hac doctrina excipiendum est, nisi proximus pubertati discretionem, potentiæque coeundi polleat, iuxta Textum in cap. continebatur. cap. de illis de desponsat. impuberum. Quia eo casu validè, & licitè tum in foro conscientia, tum in foro externo matrimonium contraheret. Sed quia hæc qualitates ante pubertatem præsumuntur, ut rectè tradit Sanch. dicta disputat. 104. numero 21. Basil. Ponce, dicto cap. 65. numero 1. contrahenti incumbit onus probandi eas qualitates ante contractum habuisse, aliàs irritum matrimonium iudicabitur. Primum namque probare debet matrimonij valorem, illiusque onera rectè percepisse. Hoc enim intelligitur sub nomine discretionis, & prudentia, cuius fit mentio in cap. fin. de desponsat. impuber. Deinde probare debet habuisse coeundi potentiam, quæ per copulam cum alia, vel fœminis effusione, si fortè contingit, vel per alia signa Medicorum iudicio probanda est, ut bene Basilii dicto cap. 65. num. 4.

Proximus vero pubertati dicitur secundum aliquos, cui duo, vel tres anni deficient, alij cui sex menses tantum, alij arbitrio Iudicis relinquunt, alij & verius cui solus vnus annus deficit, ut insinuat in cap. continebatur, de desponsat. impuber.

Qui autem ante ætatem puberem contraheret ignorans malitiam supplere ætatem mortaliter peccaturus esset, utpotè qui attentat contractum ab Ecclesia reprobatum, inire, ut colligitur ex cap. non est, 2. de desponsat. impuber. Et tradunt aduersus Sanch. lib. 1. disputat. 17. Rebell. lib. 4. quest. 5. Coninch. disputat. 21. num. 54. Basil. Ponce, lib. 7. cap. 65. num. 3. Gaspar Hurtado disp. 22. diff. 12. num. 47. Ex vrgentissima tamen causa poterit ordinarius cum impuberibus usum rationis habentibus dispensare, ut matrimonium validè, & licitè contrahant, sicuti notauit Sanch. disp. 104. num. 9. Gaspar Hurtado, d. diff. 12. in fine.

Pubertate obtentâ si desit contrahenti potentia coeundi non desunt qui probabiliter asserant matrimonium non subsistere, quia contrahens ex defectu ætatis non obtinet coeundi potentiam non videtur ætatem ad matrimonium requisitam obtinere iuxta Textum in cap. puberes, de desponsat. impuber. Et tradit ibi Glossa, verbo tardissime. Et in cap. continebatur, eodem rit. verbo proximè. Et in sum. verbo sponsalia 30. quest. 2. Abbas in dicto c. puberes, n. 4. dicens fortè hanc sententiam esse veriorum. Alph. à Vemeruz in suo speculo conjugali, art. 39. concl. 2.

Sed longè verius est, & omnino tenendum completo in viris decimoquarto anno, & in fœminis duodecimo habiles esse ad matrimonium contrahendum, tametsi potentiam coeundi non habeant, modò sperent successu temporis eam habituros, ut docuit Syluest. verbo Matrimonium 5. quest. 7. Couaruu. 4. decret. 1. p. cap. 5. num. 2. Petr. de Ledesm. quest. 8. art. 5. in fine. Mascard. de prob. concl. 89. num. 10. Sanch. lib. 7. disp. 104. num. 5. Gutierr. cap. 117. num. 1. quia Textus eam potentiam postulant, cum ante pubertatem contrahitur matrimonium; non verò adeptâ pubertate, aliàs non daretur triennium ad experiendum an illa impotentia temporalis sit, vel perpetua, sed illicd coniugium dissoluendum esset.

Sed quod tempus expectandum sit, ut censeatur illa impotentia perpetua vel temporalis? Variant Doctores. Alij censeant triennium esse expectandum, alij biennium. Verius, & receptius est dissolutionem peti non posse, quousque coniuges plenam pubertatem adepti sint, scilicet vir decimum octauum annum, & fœmina decimumquartum, iuxta Textum in §. minore. instit. de adoptionib. Et leg. arrogato. ff. eodem. Et leg. Mela ff. de alimentis, & cibariis. Quippè cum hominum complexionès diuersæ sint, æquitas postulat ne matrimonij dissolutio intenteur ob impotentiam, quousque coniux eâ ætate polleat, in qua perfectum robur natura comparat: sicuti aliis relatis docuit Sanch. lib. 7. disp. 104. num. 18. Gutierr. cap. 117. num. 1. Basil. Ponce, lib. 7. cap. 65. num. 1. Excipe nisi ad oculum pateat impotentiam non ex imbecillitate naturæ, sed ex frigiditate, vel alio impedimento prouenire, uti aduertunt Gutierr. & Sanch. supra.

§. V.

An hermaphroditus impotens sit matrimonio contrahendo?

- 1 Quid sit hermaphroditus.
- 2 Quando hermaphroditus constat quo sexu emineat validè, & licitè secundum illum matrimonium contrahit.
- 3 Si secundum sexum imbecilliorum contrahat, validè contrahet, & fortè licitè, si potens sit ad coitum.
- 4 Illud certum coniugio secundum vnum sexum contracto, non posse alio vri.
- 5 Quam diligentiam facere hermaphroditus debet, cum dubius est, quo sexu præualeat?

Hermaphroditus est qui vtroque sexu pollet virili, & fœmineo. Iudicatur autem vir, vel fœmina iuxta sexum præualem ex Textu in leg. quæritur 10. ff. de statu hominum. Quod si neuter præualeat, æquè vir, ac fœmina iudicandus est, electioque sexus ei conceditur, à qua semel facta variare non licet: uti docet aliis relatis Sanch. lib. 7. disp. 106. n. 1. Gutierr. de matr. cap. 119. n. 1.

Quando hermaphroditus constat quo sexu emineat validè, & licitè secundum illum matrimonium contrahit, ita ut si sexu virili præualeat fœminam ducere possit, si autem præualeat fœmineo, viro possit copulari, uti docuit Glossa in cap. si testes, verbo ad testimonium. 4. quest. 3. Angel. verbo Hermaphroditus, numero vltim. Syluest. Tabiena, & Armilla eodem, in fine. Sanch. disputat. 106. num. 4. Gutierr. d. cap. 119. numero 1.

Sed an secundum sexum imbecilliorum validè, & licitè contrahere matrimonium possit? Difficultate non caret. Sanch. dicta disp. 106. num. 5. & Gutierr. cap. 119. num. 1. negant eo quod ex sexu fortiori vir, vel fœmina hermaphroditus reputetur; non autem ex sexu debili, & infirmo. Sed rectius distinguit Basil. Ponce, lib. 7. de impedim. cap. 65. in fine, num. 8. Gaspar Hurtado disputat. 22. diff. 10. in fine, num. 35. si secundum sexum debilem impotens est ad coitum, non poterit secundum illum contrahere. At si potens sit validè, & fortè licitè contrahere poterit, quia esto ex sexu fortiori vir, vel fœmina denominetur, absolutè tamen & simpliciter vir, vel fœmina ex sexu debiliore spectato, cum secundum illum habeat potentiam ad congressum. Igitur attentò naturæ iure poterit iuxta illum contrahere. Iure autem positio nullibi inuenitur irritum tale coniugium, quinimo nec prohibuit. Ergo non solum validum, sed fortè licitum erit secluso vsu, & consuetudine.

Illud est certum coniugio secundum vnum sexum contracto peccatum adulteri esse altero uti, quia hermaphroditus nequit alteri corpus suum tradere in duplicis sexus vsu, sed in vsu vnus tantum, ut æqualitas seruetur.

Quod si non constet hermaphroditus quo sexu præualeat, spectato vsu, & consuetudine nequit matrimonium contrahere, quin prius à Medicis inuestigetur quem sexum habeat fortiorum, qui si dubij sint, electio sexus hermaphroditus conceditur. Quam electionem coram Iudice Ecclesiastico facere obligatur, penes quem est cautionem iuratoriam ab hermaphroditus petere, quod nunquam altero sexu vtrius. Quæ diligentia semper præmittenda est antequam Parochus huius

huic matrimonio interfit, sicuti bene docent Maiol. *de irregulari. lib. 3. cap. 2. §. num. 16. Sanch. d. disp. 106. num. 6. & segg. Gutier. d. cap. 119. num. 2. & segg.*

§. VI.

Qualiter impotentia perpetua impedimentum sit matrimonij contrahendi?

- 1 Si matrimonium sumatur pro traditione corporis ad prolem generandam, ut frequenter sumitur, non solum iure positivo, sed naturali impedimentum praestat impotentia perpetua. Secus si matrimonium sumatur pro quadam confederatione.
- 2 Aliqui affirmant hanc confederationem verum matrimonium constitutur.
- 3 Oppositum verius est.
- 4 Satisfit fundamento Basilij.

SI matrimonium sumatur, ut communiter sumitur pro traditione corporis ad prolem generandam, omnes fere Doctores conveniunt non solum iure positivo, sed naturali non posse cum impotentia perpetua coeundi contrahi, quia nequit illa impotentia affectus se ad copulam obligare, ut colligitur ex tota causa 33. *quast. 1. Et ex toto titul. de Frigidis. & maleficiat. Et ex motu proprio Sixti V. edito anno 1587. At si matrimonium sumatur pro quadam confederatione ad simultaneam habitationem, obsequiorumque communicationem secluso incontinentiam periculo, non videtur ex impotentia ad coitum irritari, tamen omnino dissuadendum sit, sic pluribus comprobatur Sanch. *lib. 7. disp. 97. à n. 5. & Gut. de matrim. cap. 114. à numero 1. Et colligitur ex cap. consultationi. Et cap. laudabilem de frigidis, & maleficiat. Et c. 2. 33. quast. 1. Et ex dicto motu proprio Sixti V. Et ex lege regia 1. tit. 9. part. 4. ibi: [Pero si quisieren callar su embargo, y viuir en vno no como marido y mujer para a yuntarse carnalmente, mas como hermanos puedan lo fazer.]**

Controuersia autem est, An illa societas, & confederation verum matrimonium constituat tam iure naturæ, quam Ecclesiastico. Affirmate videtur Paludan. *in 4. d. 34. quast. 2. Antonin. 3. p. tit. 1. cap. 22 §. 3. Veracruz in suo speculo coniug. 1. part. art. 38. Petr. Sotus lect. 5. de matrim. cap. 8. Medina lib. 5. de continentia, cap. 74. quibus fauet D. Thom. in 4. d. 34. q. 1. art. 2. ad 4. & 3. part. quast. 29. art. 2. prout eos refert, & sequitur Basil. Ponce, *lib. 7. de matr. cap. 56. Mouentur ex dicto cap. consultationi, & cap. laudabilem de Frigidis, & maleficiat. & ex dicto motu proprio Sixti V. vbi supponitur posse inter impotentes matrimonium contrahi in ordine ad castè viuendum. Ratione à priori suam sententiam Basilij confirmat, quia de essentia matrimonij tantum est mutua coniunctio animorum in naturalem vitæ societatem cum diuersitate sexus: at hæc coniunctio stare optime potest cum impotentia ad coitum, ergo impotentia ad coitum matrimonio non obest. Consequentia, & minor legitimæ sunt. Maiorem in qua est difficultas sic probat, quia commune est, & satis à Doctoribus receptum dominium rei ab vsu illius distinguere. Potest ergo coniux impotens dominium sui corporis alteri tradere, tamen illius vsum non tradat. Ergo esse corpus impotens ad vsum ob stare nequit dominij translationi. A posteriori probat Basilij, quia nullum sacramentum esse potest, si illi desit materia necessaria, ut patet in Baptismo, Pœnitentia, Eucharistia, & Confirmatione. At hoc Sacramentum Matrimonij consistere potest absque potentia ad copulam, ut contingit, cum hæc impotentia matrimonio iam contracto superuenit. Ergo.**

Ceterum omnino dicendum est talem confederationem verum matrimonium non esse non solum iure Ecclesiastico, quod mihi certissimum est, sed etiam iure naturali. Quæ fuit sententia Bonauent. *in 4. d. 34. art. 2. quast. 1. Nauarr. cap. 22. num. 60. & lib. 4. consil. titul. de frigidis, & maleficiat. consil. 3. numero 2. in secunda edit. Matien. Rub. gloss. 1. num. 196. tit. 1. lib. 5. collect. Barbosa leg. 1. part. 1. num. 91. ff. Solutio matrim. Gutier. de matrim. cap. 114. num. 1. Coninch. disputat. 31. dub. 7. concl. 1. num. 76. Gaspar Hurtado, *disp. 22. difficult. 4. num. 10. Valq. 3. part. disp. 125. cap. 7. Sanch. plures referens lib. 7. disp. 97. art. 2. colligiturque ex dicto motu proprio Sixti V. absolute definitis impotentes ineptos esse ad matrimonium contrahendum, idque satis insinuat in cap. consultationi. Et c. laudabilem, de Frigid. & maleficiat. vbi absque vlla distinctione matrimonij ad copulam, vel ad castè conuiuendum deciditur stante impotentia non posse coniugem haberi ut uxorem. Ratio verò videtur manifesta, quia matrimonium primò, & per se institutum est ad honestam humani generis propagationem, ut constat ex illo *Genes. 2. vbi dicitur Propter hanc relinquet homo patrem, & matrem, & adhaerebit uxori suæ, & erunt duo in carne vna, &c.* At coniux impotens nequit tradere sui corporis dominium ad prædictam propagationem, tamen tradat, uti seruus ad rerum domesticarum obsequium,**

ergo nequit verum matrimonium constituere. Præterea si prædicta confederation esset verum matrimonium, pater cum filia, frater cum sorore contrahere possent, siquidem inter ipsos mutua obligatio sibi inuicem obsequendi, & alendi potest intercedere. Item ex mutuo consensu dissolui hoc matrimonium posset, cum solum ob bonum proles, & in ordine ad illam indissolubile censetur. Deinde adulterium non esset accessus ad aliam, siquidem non traditur corpus, cuius alter habeat dominium. Quæ cerè absurda sunt. Et quamuis Basilij illis respondere intendat, credo intentionem non esse assecutum.

Fundamentum, quo mouetur Basil. leuissimum est. Dicimus namque matrimonij essentiam esse animorum, corporumque coniunctionem in naturalem vitæ societatem, humanique generis propagationem, ut colligitur ex definitione matrimonij communiter approbata, & satis indicata ab Alexand. III. *in cap. illud quoque, 11. de presumptionib. dicente esse coniunctionem maris, & femine, & ex fine ad quem est institutum. Et licet dominium rei ab vsu illius distinguatur, at nequit tradi dominium, quin tradatur ius, & potestas illa re vtendi, tamen ex alio capite contingat eam potestatem ligari, & vsum illius impediri, ut euenit in iis qui matrimonium contrahunt sub voto castitatis, vel sub promissione inuicem facta castè viuendi. Minus efficax est ratio à posteriori. Aliud enim est fieri matrimonium, & Sacramentum, aliud esse matrimonium factum. Ad matrimonium, Sacramentumque constituendum necessariò requiritur corpus generationi aptum, quia debet tradi illius dominium in ordine ad generationem, secus verò post matrimonium contractum, quia dominium semel traditum non perit preuente potentia generandi, cuius indicium manifestum est, quia impotentibus, quibus impotentia contracto matrimonio superuenit licet tactus, & amplexus, qui tamen non licent iis qui cognita impotentia contraherent, ut tradit Sanch. plures referens *lib. 7. disputat. 97. num. 4. Gutier. cap. 114. numero 3.**

§. VII.

Qualiter dubia impotentia impedimentum sit matrimonij contrahendi, vel saltem illius vsus?

- 1 Dubius de impotentia necessariò abstinere debet à matrimonij contractu sub graui culpa.
- 2 Si non obstante dubio contrahat non solum reddere, sed & petere potest, ut Ecclesia constet, an valide contraxerint.
- 3 Si dubitetur, an matrimonium consummauerit, & re diligenter examinata dubium vinci nequit, sententia ferenda est pro matrimonij valore.
- 4 Quando dubium est, an præcesserit impotentia, vel subsequuta fuerit matrimonium, asserunt plures satis probabiliter præsumi debere præcessisse.
- 5 Verior est opposita sententia.
- 6 Procedit doctrina, quando post longum tempus à matrimonij contractu allegatur impotentia.
- 7 Quando est dubium, an impotentia naturalis, vel accidentalis sit, præsumi accidentalis debet.

DVplex dubium de impotentia esse potest. Primum, an sit vera impotentia? Secundum, an præcesserit, vel subsequuta sit matrimonium?

Dubius de impotentia necessariò abstinere debet, sub graui culpa à matrimonij contractu, tum ob grauem iniuriam, quam alteri coniugi potenti irrogat, uti ex certa sententia tradit Sanch. *disp. 103. in fine. Gutier. de matr. cap. 116. in fine num. 3.*

Quod si non obstante eo dubio contrahat non solum reddere, sed & petere potest, ut Ecclesiæ constet, an validè, vel inualidè contraxerit, sicuti prædicti Doctores aduertunt. Si verò intra triennium quod ab Ecclesia conceditur ad hanc inuestigationem non potuerit matrimonium consummare, iudicio Ecclesiæ separandum est, quia præsumitur cum impotentia perpetua contraxisse.

At si dubitetur, an matrimonium consummauerit, & re diligenter examinata vinci dubium nequit, sententia ferenda est pro matrimonij valore, quia vnusquisque præsumitur potens, dum contrarium non probatur, ut docuit Innocent. *in cap. 1. n. 3. de frigid. & maleficiat. Dominicus Sotus in 4. d. 34. q. unica art. 2. vers. rogas. & alij quos congerit Sanch. supra n. 3. Gutier. cap. 126. n. 2.*

Rursus cum de impotentia constat, dubitatur autem an præcesserit, vel subsequuta fuerit matrimonium? variant Doctores, ut videre est apud Sanch. *lib. 7. disp. 103. à n. 1. Et quidem siue impotentia proueniat ex frigiditate naturæ, siue proueniat ex maleficio, siue ex humana industria, debere præsumi*

matræ

matrimonij contractum præcessisse asserunt satis probabili-
ter Hostiens. in sum. de frigidis, & maleficiat. §. qua impotentia
num. 7. Et in cap. fraternitatis, num. 4. eodem tit. ibique com-
muniter scribentes Montalvus in leg. 4. & leg. 7. ad finem tit. 8.
part. 4. Gregor. Lopez leg. eodem tit. & part. verbo de talen-
bargo. Marien. Rub. gloss. 1. num. 204. tit. 1. lib. 5. collect. Mascard.
de probat. concl. 816. num. 19. & concl. 1027. num. 3. Henriq.
lib. 12. cap. 8. num. 3. & alij plures relati à Sanch. dicta disput.
103. num. 2. Quorum fundamentum est. Nam impotentia
quæ est à natura semper præsumitur fuisse, cum ea quæ à na-
tura proveniunt perpetua sint, impotentia verò accidentalis,
etsi per se non præsumatur adesse, nisi dum fuerit probata; at
positio quod in præfenti constar eam adesse, & solum dubium
est an matrimonium præcesserit, vel subsequuta sit, expedit
præsumptionem sumere, quæ coniugibus, proli, & matrimonio
favorabilior sit: at prædictis favorabilior est, si præsumatur
impotentiam præcessisse. Quippe potest coniux potens aliud
matrimonium inire & prolem generare, vitæque periculum
accidendi ad non suam. Ergo &c.

Nihilominus verior mihi videtur sententia Ant. de Butrio
in cap. Fraternitatis, num. 20. de frigidis, & maleficiat. præsumi de-
bere impotentiam quamcumque matrimonio subsequutam
esse, non præcessisse, & de impotentia accidentali provenien-
te scilicet ex maleficio, vel morbo, vel abiectione membri
docuit Sanch. dicta disput. 103. num. 5. Gutierr. dicto cap. 116.
num. 3. Etenim unusquisque præsumi debet à natura potens,
dum contrarium non probatur. Ergo asserenti illam impo-
tentiam coniugis ante matrimonium fuisse, cum id non con-
stat incumbit onus probandi, quod si probationi succumbit
præsumendus est fuisse potens, atque adeò matrimonium ritè
contractum esse. Neque est periculum accedendi ad non suam,
cum iure optimo præsumere debeat suam esse. Porius namque
in dissolutione matrimonij hoc periculum reperitur, si fortè
potens alteri copuletur, cum dubium maximum sit, an sit prio-
ri ligatus.

Prædicta doctrina procedit, quando post longum tempus,
scilicet post aliquot annos à matrimonij contractu allegatur
impotentia. Nam si illicò, ac matrimonium contractum est
impotentia opponatur, eaque constiterit censenda est matrimo-
nium præcessisse. Non enim brevi tempore præsumi quis po-
test ex vno ad aliud extremum transire, uti notarunt Sanchez,
& Gutierr. loc. alleg.

Quando verò dubium est, an impotentia naturalis, vel ac-
cidentalis sit semper præsumenda est accidentalis, quia dum
contrarium non constat, non est præsumendum naturam de-
fecisse. Sic Sanch. & Gutierr. supra.

§. VIII.

Qualiter coniugi tam potenti, quàm impotenti li-
ceat aduersus matrimonium proclamare?

- 1 Coniugi potenti licitum est proclamare aduersus impotentem
quocumque tempore.
- 2 Mulieri alleganti viri impotentiam transacto bimestri à ma-
trimonio contracto, & copula attentata deneganda est
audientia, quousque triennium transcat.
- 3 Qualiter coniugi impotenti liceat reclamare explicatur.

Hucusque diximus, qualiter impotentia impedimentum
præter matrimonium contrahendo: superest dicen-
dum qualiter sic contractum dissolvendum sit. Cum autem
ea dissolutio regulariter incipiat à coniugum querela, ut potè
quibus est impotentia notior, examinandum est qualiter
proponi possit? Et quidem coniugi potenti licitum esse pro-
clamare aduersus impotentem manifestum est, cum sua ma-
ximè interest non esse impotenti alligatum. Sed quo tem-
pore proclamare debeat ut audiat non satis constat. Nam
in cap. 1. de frigidis, & maleficiat. denegatur audientia mulieri
alleganti viri impotentiam, si initio matrimonij hoc est post
vnum, vel duos menses à contracto matrimonio, & copula
intentata non proclamauerit. At in cap. fin. eodem tit. auditur
mulier reclamans post octo annos. Et cap. fraternitatis, eodem,
auditur reclamans post multos, & merito: quia quod nullum
est tractu temporis conualescere non potest.

Dicendum igitur est mulieri alleganti viri impotentiam
transacto bimestri à matrimonio contracto, & copula atten-
tata audientiam denegandam esse, non quidem absolute, sed
quousque triennium transcat, quia præsumitur verum non di-
cere, siquidem ita serò proclamavit. Citò enim, & in parvo
tempore (ait Pontifex) scire potuit, si secum vir coire po-
tuisset. Excipe tamen nisi per signa certa, & euidencia, vel
verosimiliter euidencia impotentiam se offerat probare; tunc
enim triennium expectandum non est, sed statim audiri
debet, quia cessat falsitatis præsumptio, in qua decisio
Pontificis nitebatur, uti pluribus comprobat Sanchez
lib. 7. disp. 109. num. 5. Gutierr. cap. 120. num. 20. Notanter

dixi transacto bimestri à matrimonio contracto, & copula atten-
tata. Nam esto lex regia 6 tit. 8. part. 4. solum vnicum men-
sem concedat, standum est decisioni cap. 1. de frigidis, & malefi-
ciat. bimestre concedentis. Hoc autem bimestre computan-
dum est à die, quo vir post matrimonium contractum copu-
lam intentavit, uti colligitur ex dicto cap. 1. dum eam ratio-
nem ferotinae proclamationis redit, quod citò mulier nosse
posset, an vir secum coire potuisset; hoc namque nullo mo-
do scire potuisset, nisi vir copulam intentasset. Ergo à tem-
pore nixus copulae, & attentatae bimestre computandum est,
ut rectè Gloss. in sum. verbo quod autem, in fine 33. q. 1. Et in
cap. laudabilem, verbo celebrati de frigidis, & maleficiat. Et ibi
Innocent. & Hostiens. statim in princ. Anton. de Butrio, m. 10.
Alexand. de Nevo num. 10. Sanch. lib. 7. disp. 109. num. 4. Gu-
tierr. cap. 120. num. 19. Transacto autem triennio conceditur
mulieri audientia, tametsi per signa dubia impotentiam pro-
bare intenter, iuxta Textum in cap. fraternitatis. Et cap. fin. de
frigidis, & maleficiat. Sicque huiusmodi, Textus qui videban-
tur oppositi conciliat Sanch. dicta disput. 109. num. 14. cui ad-
hæret Gutierr. cap. 120. num. 27.

Quoad coniugem impotentem attinet, si periculum in-
continentiæ timeat, nisi dissolutionem matrimonij procuret,
receptum à Doctoribus est reclamare posse, eo quòd tunc ne-
queat cum coniuge simul habitare, eamque ut fororem habere.
Quod si prædictum periculum absit (quod rarò contingit)
distingendum est, si tempore contractus matrimonij
suam impotentiam ignoravit optimè reclamare potest, ne
cogatur onera matrimonij sustinere, vxoremque alere, uti col-
ligitur ex cap. 1. de frigidis, & maleficiat. ubi vir propriam fri-
giditatem allegavit. Et idem est si impedimentum se teneat
ex parte feminae, eo quòd absque periculo corporali nequit
apud reddi viri congressui reclamare potest, ne viro tanquam
capiti subiiciatur, cum tamen caput non sit. At si tempore
contractus matrimonij suæ impotentiam conscius fuerit, nequit
renuente coniuge potente separationem procurare, quia ra-
tione deceptionis factæ, & iniuriæ irrogatæ, videtur obligati-
onem suscepisse omnia onera matrimonij sustinendi: sicut
hæc omnia docet Sylvest. verb. Matrimonium 8. q. 16. dicto 1.
Sanch. pluribus relatis disp. 114. num. 5. & seqq. Gutierr. de matr.
cap. 121. num. 13.

§. IX.

Quæ probatio requiratur, ut matrimonium dissolui
possit ob impotentiam?

- 1 Probationes exigenda sunt quoad fieri possit clariores.
- 2 Expenduntur signa impotentia.
- 3 Si impotentia signa sint certa, & euidencia, statim absque alia
probatione, aliòque termino spectato coniugium dissoluen-
dum est.
- 4 Si signa verosimilia sint, ita ut impotentiam mortali-
ter cer-
tam demonstrant, non est expectandum triennium.
- 5 In prædicto casu non requiritur iuramentum coniugum, &
septime manus propinquorum, etsi aliquibus contrarium
placeat.
- 6 Si signa impotentia dubia tantùm sint, & vnus coniux impo-
tentiam fateatur, alius negat, seruanda est forma statuta
in cap. laudabilem de frigidis, & maleficiat.
- 7 Si elapso triennio adhuc veritas cognosci non potest, regulari-
ter pro matrimonio sententia ferenda est.
- 8 Quod si vterque coniux impotentiam fateatur, plures censent
non esse concedendum triennium, sed tempus arbitra-
rium.
- 9 Opposita sententia verior est.
- 10 Satis sit fundamento opposito.
- 11 Ultra triennium requiritur iuramentum vtriusque coniugis,
& alia conditiones.

Dissolutio matrimonij grauiissima est, ut potè in qua ver-
tatur non leue animarum periculum, ideoque oportet
iudicem nimis circumspectum esse, & probationes exigere
quoad fieri possit clariores. Ut docet Glossa in cap. fin. in fine
de frigidis, & maleficiat.

Signa igitur impotentia in triplici sunt differentia. Quæ-
dam certo, & euidenter concludunt. Quædam verosimili-
ter. Quædam dubiè, & præsumptiue tantùm. Quæ fuit di-
stinctio Anton. de Butrio in cap. laudabilem de frigidis, & male-
ficiat. num. 14. Et ibi Præposit. num. vlt. Et Alexand. de Nevo,
num. 16. & 17. & aliorum, quos refert, & sequitur Sanch. disp.
107. num. 2. Gutierr. de matr. cap. 120. num. 2. Basil. Poncè, lib. 7.
cap. 66. num. 2. Signa euidencia sunt ex parte viri, si testiculis
careat, si virilia sint amputata, si omnino sicca ita ut erigi
ad coitum nequeant. Ex parte feminae si ita arida est, ut
iudicio Medicorum à nullo viro absque manifesto periculo
cognosci valeat. Verosimilia censentur ex parte viri, quan-
do aliquantulum membrum ad copulam erigitur, & ex parte
femini

- fœminæ, quando ob excessum pudendi timetur ab eo viro cognosci non posse. bene ab aliis. Dubia verò sunt, quando ex maleficio impotentia procedit, vel ex alio capite prudentis arbitrio, & in his Doctores conueniunt, vt videre est apud Sanch. lib. 7. disp. 107. à num. 3. Gutierr. de matrim. cap. 120. à num. 2. Basilio Ponce, lib. 7. cap. 66. num. 2. His positis,
- 3 Dico primò, si impotentia signa sint certa, & euidencia statim absque alia probatione, aliòque termino spectato coniugium dissoluendum est, vt ex omnium sententia tradit Sanch. Gutierr. & Basil. *suprà*. Quippe triennium, aliaque probationes à iure requiruntur, vt impotentia constet; ea autem manifeste apparente frustra exhibentur.
- 4 Secundò dico, si signa verosimilia sint, ita vt impotentiam moraliter certam demonstrent triennium expectandum non est, quippe in humanis moralis certitudo euidencia æquiualeat. Sic docet Sanch. dicta disp. 107. num. 4. Gutierr. cap. 120. num. 4. Basil. Ponce, lib. 7. cap. 66. num. 2. & 6. Gaspard. Hurtado disp. 22. diff. 11. num. 38.
- 5 Addunt tamen Anton. de Butrio, in cap. laudabilem de frigid. & maleficiat. num. 14. Et ibi Alexand. de Neuo, numero 17. Sanch. Basil. & Gutierr. *suprà*, in prædicto casu requiri iuramentum coniugum, & insuper septimæ manus propinquorum, hoc est iuramentum septem testium propinquorum ex parte cuiuslibet coniugis; aut illis deficientibus septem vicinorum testantium se credere coniuges verum fateri, & præterea necessarium esse, vt coniux impotens inspicatur à Medicis, seu matronis, quorum omnium testimonia conuenientia sint. Sed licet hæc communi Doctorum sensu probata sint, spectato iuris rigore placet mihi sententia Gasparis Hurtado disp. 22. de matr. difficult. 11. num. 38. asserentis nec iuramentum coniugum, nec septimæ manus propinquorum, nec impotentis inspectionem necessaria esse, cum signa impotentia moraliter certa sunt. Non enim illæ probationes iure naturali requiri possunt, neque aliqua aliæ, cum de veritate impotentia moraliter certum sit. Neque item iure positio, quia iuramentum coniugum, & septima manus propinquorum, inspectioque impotentis solum requiritur in casu dubio, & post triennalem habitationem, vt constat ex cap. laudabilem. & ex cap. fin. de frigid. & maleficiat. vbi hæc habentur. Si igitur triennalis habitatio stante morali certitudine impotentia necessaria non est, neque etiam prædicta alia conditiones, quæ subsequuntur.
- 6 Tertiò dico, si signa impotentia dubia tantum sint, & vnus coniux impotentiam fateatur, alius neget, seruanda est forma statuta in dicto cap. laudabilem de frigid. & maleficiat. nempe iis coniugibus iuramentum esse deferendum de impotentia, & insuper accedere debet iuramentum septimæ manus propinquorum, id est septem consanguineorum illius coniugis impotentiam fatentis, qui testentur se credere illum coniugem verum dicere. Ex parte verò coniugis negantis impotentiam nulli teste iurantes requiruntur, vt docuerunt Innocent. Ioan. Andr. & Ancharan. in cap. laudabilem de frigidis, & maleficiat. in princ. Quos, refert, & sequitur Sanch. lib. 7. disp. 109. num. 13. Gutierr. cap. 120. num. 10. Præterea debet triennium his coniugibus concedi, vt copula vacent, sicuti ex communi sententia decidit Rota apud Farinac. 1. p. decis. 695. Quod triennium omnino concedendum est, cum impotentia ex maleficio provenit, quia decursu temporis, & orationis instantia, aliisque remediis adhibitis fortè remouebitur, vt tradit Hostiens. in d. cap. laudabilem num. 1. & cap. fin. ad finem. verbo triennium de frigid. & maleficiat. Et ibi Ioann. Andreas num. 11. Ancharan. num. 9. notab. 11. Gregor. Lopez, leg. 5. verbo facta este placet, tit. 8. part. 4. Sanch. lib. 7. disp. 107. num. 9. Gutierr. de matr. cap. 120. num. 7.
- 7 Quod si elapso triennio adhuc vnus affirmet, & alter neget matrimonium consummatum esse, neque veritas per signa verosimiliter certa inueniri possit, regulariter pro matrimonio sententia ferenda est, quia stat pro illo possessio, vt notauit Alexand. de Neuo in dicto cap. laudabilem n. 17. casu 4. Sanch. lib. 7. disp. 109. n. 15. Quod efficacius procedit, quando mulier asserit se à viro cognitam esse, tunc enim potius ipsi, quam viro neganti credendum est, vt rectè aliis relatis docuerunt Mascard. de probationib. concl. 312. num. 24. Sanch. disputat. 109. num. 9. Gutierr. cap. 120. num. 25. Basil. Ponce lib. 7. cap. 66. numero 8. Neque enim præsumi debet fœminam velle cum impotenti habitare. Si verò ipsa neget se à viro cognitam esse, offeratque probare matronarum aspectu, adhuc existimat Basilius non esse illi fidem adhibendam, sed viro asserenti eam cognouisse, eo quòd hic aspectus vtpotè minus decens, non est permittendus. Præterquam quòd fallacia subiectus est. Sæpè enim mulieres se virgines fingunt, cum tamen sint corruptæ. Sed contrarium in hac specie communis sententia firmat cum Glossa in cap. si quis acceperit. verbo tempore 33. q. 1. Et in cap. proposuisti, in fine. Et cap. penult. de probationib. Et cap. 1. verbo caput de frigid. & maleficiat. Gutierr. de matr. cap. 120. n. 21. Sanch. pluribus relatis disp. 109. n. 6. & probari videtur ex dicto cap. proposuisti, vbi iuramento puellæ, & testimoniis illarum septem mulierum fides est potius ordinata. Et licet hæc probatio vtpotè minus decens permittenda non sit, quando alia haberi potest, at aliis probationibus deficientibus ob veritatem inueniendam permitti debet, rationeque necessitatis honestatur. Neque obest esse probationem deceptioni subiectam, id enim solum probat non esse concludentem, non tamen probat non esse verosimilem, & satis probabilem, alias nulla humana probatio adhibenda esset, cum omnes fallacia subiciantur.
- 8 Quando verò vterque coniux impotentiam fateatur, plures grauesque Doctores asserunt non esse concedendum triennium, sed tempus aliquod arbitratum, vt duorum, vel trium mensium, vel ad summum vnus anni. Quo elapso accedente iuramento coniugum, & septimæ manus propinquorum absque vlla alia diligentia esse matrimonium dissoluendum. Sic docuit Glossa in cap. 1. verbo per verum, & verbo probari de frigidis, & maleficiat. Angelus verb. Matrimonium 3. impedim. 16. Rosella verb. Divortium, num. 1. Syluest. qu. 18. num. 21. & alij relati à Sanch. disp. 108. num. 3. Et probari potest ex d. cap. 1. de frigidis, & maleficiat, vbi mulier allegans viri impotentiam. Si intra bimestre reclamasset audiretur, & matrimonium nullo expectato triennio dissolueretur. Neque satisfacti, si dicas id verum esse, quando per signa certa, vel moraliter certa viri impotentiam probaret, quia eo casu non denegaretur audientia, etiam si serò reclamasset, vt *superius* diximus. Loquitur ergo Textus de probatione impotentia ex signis dubiis. Deinde probatur ex cap. laudabilem, eodem tit. de frigidis, & maleficiat. à contratio sensu: ibi enim triennium conceditur, quia vnus negat impotentiam, alter affirmat. Nullus est autem Textus triennium exigens vtroque coniuge impotentiam testante, ergo absque fundamento petitur. Tandem quia efficax probatio videtur esse vtriusque coniugis confessio, siquidem elapso triennio hæc sufficiens iudicatur.
- 9 Nihilominus communior, veriorque sententia, & tenenda asserit in prædicto casu triennium concedendum esse, quam docuit Glossa in cap. si quis acceperit, verbo tempore 33. qu. 1. & cap. laudabilem de frigidis, & maleficiat. verbo vterque, Abbas ibi in fine, & in cap. 1. eodem, tit. num. 5. & cap. fin. num. 4. D Thom. in 4. d. 34. in exposit. littera Mag. vers. septima manu. Gregor. Lopez, leg. 6. tit. 8. part. 4. in gloss. fin. Mascard. de probat. tom. 1. conclus. 311. verbo coniugis, num. 4. & tom. 2. verbo frigiditatis, num. 5. 8. & 16. Syluest. verbo Matrimonium 8. num. 16. Et alij quamplures Canonistæ, & Theologi, quos refert, & sequitur Sanch. disp. 108. num. 5. Gutierr. de matrim. cap. 120. num. 20. Basil. Ponce, lib. 7. cap. 66. num. 4. Gaspar Hurtado, disp. 22. difficult. 11. num. 40. Et colligitur ex dicto cap. laudabilem, vbi in princ. statuitur dubiis probationibus de impotentia triennium esse concedendum. Deinde distinguuntur duo casus, non vt in illis hæc triennij probatio omittatur, sed an vltra illam alia probationes requirantur, vt ex contextu litteræ constat. Et præterea ratione conuincitur. Si enim cum vnus negat, alter affirmat impotentiam triennium assignatur, vt veritas eluceat: eadem & potiore ratione assignandum est, cum vterque testatur impotentiam; quippè hic casus grauiori periculo deceptionis est expositus, iustèque timei potest inter coniuges collusio ob voluntatem à matrimonio recedendi, ideòque Iudex cautissimè procedere debet, & veritatem diligentius inuestigare. Adde etiam vtriusque coniugis confessio probet impotentiam adesse, at probare nequit esse perpetuam, cum eam signis certis, vel verosimiliter certis non probent, debet ergo triennium adhiberi, vt ipsis Iudicique constet, an temporalis sit, vel perpetua, an ex maleficio, vel ex alia causa, quæ decursu temporis remoueatur?
- 10 Neque fundamentum oppositæ sententia vrget. Ad Textum in cap. 1. respondemus mulieri serò reclamanti denegari audientiam, quousque triennium elabatur, quia præsumitur sicè reclamare, vel reclamare ex signis tantum dubiis, & non euidentiis. Quando verò intra bimestre reclamatur conceditur audientia, quia præsumitur ex signis certis velle impotentiam probare. Quod si illam ex his signis non probet, conceditur triennium. Textus verò in cap. laudabilem nostram sententiam confirmat, vt *num præcedenti* expendimus, ibique diximus, quare vltra confessionem vtriusque coniugis triennium requiratur?
- 11 Rursus vltra triennium requiritur iuramentum vtriusque coniugis fatentium impedimentum. Vir namque iurare debet se bonâ fide, & absque dolo copulam intentasse, nec consummare potuisse, mulier verò iurare debet per eam non stetit, quin matrimonium consummatum. Insuper accedere debent ex parte cuiuslibet coniugis septem propinqui, ipsi verò deficientibus septem vicini bonæ famæ, qui iurare debent se credere coniuges verum affirmare. Vti habetur dicto cap. laudabilem. Et tradit lex regia 5. tit. 8. part. 4. Quod si tot testes haberi non possint pauciores sufficientes arbitrio Iudicis, vt docuit Glossa in cap. requisisti. verbo septima manu 33. qu. 1. Gregor. Lopez, in d. leg. 5. verbo sic se. Mascard. de probat. concl. 889. num. 7. Sanch. aliis relatis disput. 108. num. 12.

Quinimo si desint consanguinei, & vicini sufficientes alij testes omni exceptione maiores: vt tradit ipse Sanch. num. 13. Gutier. cap. 120. num. 11. & 12. Basil. Ponce, lib. 7. cap. 66. num. 7. Forma autem huius iuramenti: testis iure communi spectato fieri deberet tactis sacrosanctis Euangelii, vt constat ex d. cap. laudabilem, consuetudine tamen præscriptum est, vt super Cruce præstetur, teste Couaruu. in cap. quamuis pactum, de Pactis in 6. §. 1. num. 2. ad finem. Sanch. lib. 7. disp. 108. num. 14. Gutier. de matr. cap. 120. num. 12.

Præter hoc iuramentum aliqui exigunt inspectionem impotentis, sed absque firmo fundamento. Cum in cap. laudabilem non exigatur hæc diligentia, cum vterque coniux factetur impedimentum, vt notauit Sanch. lib. 7. disp. 108. numer. 6. Gutier. cap. 120. num. 9. Basil. Ponce, d. cap. 66. num. 7. Iuramentum autem coniugum, & propinquorum ita necessarium est, vt eo deficiente sententia lata pro matrimonij dissolutione nulla sit, vt colligitur ex d. cap. laudabilem. & cap. fin. de frigidis, & maleficiat. & tradit Sanch. Gutier. & Basilus supra.

§. X.

A quo tempore triennium computandum sit, & quales debeant esse matronæ de virginitate deposituræ?

- 1 Non est computandum triennium à die contracti matrimonij nisi copula fuerit intentata.
- 2 Proponuntur varia sententia à quo tempore computandum sit.
- 3 Verius censet spectato iuris rigore computandum esse à die quo coniuges simul habitauerunt in eodem lecto.
- 4 Computandum est hoc triennium, modo coniuges plenam pubertatem fuerint adepti.
- 5 Hoc triennium continuum esse debet.
- 6 Matronarum testimonium de virginitate deponentium, fallacia subiectum est.
- 7 Sufficiunt duo vel tres, nisi aliqui septem requirant.
- 8 Quales debeant esse matronæ de virginitate deposituræ.

1 **T**riennium ad inuestigandam impotentiam statutum in d. cap. laudabilem de frigidis, & maleficiat. computari non potest à die contracti matrimonij, nisi copula attentata fuerit, vt colligunt omnes Doctores ex cap. requisiti 33. q. 1. teste Sanch. lib. 7. disp. 110. num. 1. Gutier. cap. 121. num. 1.

2 Sed an eo die numerandum sit, an verò à decreto Iudicis variant Doctores. Nam Hostiens. in sum. tit. de frigidis, & maleficiat. §. qualiter, & quando num. 12. & in cap. fin. eodem titul. num. 10. Et ibi Ioann. Andr. num. 11. Ancharran. num. 9. not. ab. 12. Anton. Cuchus lib. 5. instit. maiorat. tit. 12. num. 267. Casalcan. 2. p. decis. 18. num. 7. & alij censent in impedimento maleficij enumerandum esse à die copulæ intentatæ. Alij verò è quorum numero est Henriques in cap. 1. num. 2. de frigidis, & maleficiat. Brunel. de sponsalib. concl. 18. declarat. 4. numero 10. & 14. id concedunt in impedimento frigiditatis. At Glossa in sum. verbo quod autem 33. q. 1. Abbas in cap. fin. de frigidis, & maleficiat. Et ibi Innocent. Gregor. Lopez leg. 5. tit. 8. part. 4. verbo darplaco. Gutier. de matrim. cap. 121. numero 3. Sanch. aliis relatis lib. 7. disp. 110. num. 4. & 5. in omni impedimento, sed præcipue in impedimento frigiditatis enumerari triennium debere à die, quo coniuges simul habitauerunt in eodem lecto, quia ab eo die vehementer præsumitur copulæ vacasse, vt notauit Gutier. d. cap. 121. num. 2.

3 Ego verò censet spectato iuris rigore hanc vltimam sententiam veriore esse, vt colligitur d. cap. laudabilem, vbi expressè habetur triennium enumerandum esse à die celebrati coniugij, quia ab eo die præsumuntur coniuges copulam intentasse. Idem demonstratur in cap. fin. eodem titul. de frigidis, & maleficiat. vbi mulier allegans multis annis cum viro habitasse, nec potuisse pati congressum nullo expectato vltiori triennio separatur. Verùm spectatâ consuetudine, styloque Romanæ curiæ triennium computandum est à decreto Iudicis, quia ab eo die præmissa peccatorum confessione, & Eucharistiæ sumptione diligentius copula procuratur. Sic sæpe tenuit Rota teste Farinac. volum. 1. consilior. decis. 27. & 277. & volum. 2. consilior. decis. 192. & 226. Riccio in praxi decis. 239. num. 1. Basilio Ponce, lib. 7. cap. 66. Quod si ante Iudicis decretum triennalis habitatio præcessit, arbitrio Iudicis relinquuntur iustus de causis abbreviare triennium, vt notauit Rota dicta decis. 226. Riccius, & Basil. loc. alleg.

4 Quod vero aliqui Doctores censent triennium enumerandum esse siue à die matrimonij contracti, siue à decreto Iudicis, tametsi coniuges non fuerint plenariè pubertatem adepti, minus verum est. Nam esto in d. cap. laudabilem. Et cap. fin. de frigidis, & maleficiat. nulla ætatis distinctione apposita omnibus de impotentia dubitantibus statuatur triennium. At rationi consonum est, ne ante plenam pubertatem, quæ Ferd. de Castro, Sum. Mor. Part. 3.

in viris est 18. annus & in fœminis 14. dictum experientia tempus incipiat. Quippè dum eam ætatem coniuges non attingunt, præsumi iure potest impotentiam eorundem non ex frigiditate, aut maleficio, sed ex debili complexionem, & conditione provenire, vt optimè docuit Cardin. in cap. puberes, n. unico de Desponsat. impuber. quem sequitur Sanch. lib. 7. disp. 110. n. 10. Gutier. de matr. cap. 121. num. 4.

Hoc triennium continuum esse debet, vt deciditur cap. fin. de frigidis, & maleficiat. ibi, iura prædictos octo annos continuum triennium insimul habitasse. Quod si interpolatum fuerit supplendum est, vt docuit Ioann. Andreas in d. cap. fin. numero 9. Mascard. alios referens, de probat. concl. 889. numero 8. Sanch. lib. 7. disp. 111. num. 5. Gutier. de matrim. cap. 121. num. 8. Aliquibus placet, scilicet Syluestro q. 20. num. 23. Henric. lib. 12. de matrim. cap. 7. numero 2. & cap. 8. num. 2. non esse censendum interpolari, si per maiorem anni partem insimul habitent. Argumento desumpto ex habitatione Scholasticorum in Vniuersitatibus, qui si maiori anni parte commorantur, toto anno censentur commorari. Alij minus probabiliter interpolari iudicant triennium, & supplendum, si aliquibus diebus est paucis separentur. Rectius tamen Hostiens. Ioann. Andreas, Præposit. Panormit. & alij, quos referunt, & sequuntur Mascard. de probationib. concl. 889. num. 8. & 9. Sanch. dicta disp. 111. à num. 3. Gutier. num. 7. & 8. Basil. Ponce lib. 7. cap. 66. in fine, sentiunt triennium hoc non perdere continuationem ex eo, quòd vno vel altero mense anni coniuges ob negotia occurrentia separati viuunt, quia continuatio triennij non debet esse mathematica, sed civilis, & moralis, & qualem coniuges frequenter habent, quæ ob breuem absentiam, tum peregrinationis, tum negotij domestici gerendi causâ non censetur deperdi.

Quoad matronas attinet de virginitate fœminæ deposituras iuxta Textum in cap. Ne cuiquam, cap. quod si pœnitentia 27. q. 1. & cap. fraternitatis. Et cap. littera de Frigidis & maleficiat. negare non possum earum testimonium fallaciæ subiectum esse, eo quòd fœminæ corruptæ sæpè se virgines effingant, vt docuit August. lib. 1. de ciuit. Dei, cap. 18. Ambros. lib. 6. epist. 1. ad Syngrium Veronensem Episcopum. Panormit. in d. cap. fraternitatis. Arnald. à Villanoua lib. 3. breuiarij, cap. 6. Et supponitur cap. penult. de probationib. Sed non obinde ea diligentia omittenda est, quia ex ea esto non cerò veritas elicitur, elicitur tamen probabiliter. Ob quam probationem diligentia quæ aliàs minus decens est licita, & honesta redditur.

Has matronas alicui videri posset debere esse septem, eo quòd in cap. proposuisti de probationib. dicitur iuramento puellæ. & testimonio illarum septem mulierum esse potius fidem adhibendam. Verùm ibi narratur factum, non autem deciditur id necessarium esse ad attestacionem. Quare existimo duas, vel tres sufficere. Non enim recedere debemus absque expresso Textu à regula communi asserente in ore duorum, vel trium stare omne verbum. Cap. in omni negotio de testibus. Quinimò Mascard. de probationib. concl. 1174. num. 21. placet, si in oppido vna tantum matrona sit, & hæc satis peria eius testimonium sufficiens esse, quòdque probabile reputat Sanch. lib. 7. disp. 113. num. 17.

Debent autem hæ matronæ esse honestæ, prouidæ, & prudentes, vt constat ex cap. fraternitatis. cap. fin. de frigidis, & maleficiat. testarique debent iuxta propriæ artis peritiã, hoc est quantum ex arte propria coniecere possunt virginem esse, aut non esse, impedimentum habere ætitudinis, vel non. Aliam autem certitudinem habere nequaquam possunt. Vt verò testimonium præbeant, debent non tantum inspicere virginem, sed manibus obrectare, vt videtur supponi cap. penult. de probationib. ibi, sæpè manus fallitur, & oculus obsterit. Præter has diligentias alias poterit Iudex facere, si hæc sibi visæ non fuerint sufficientes. Vnde potest Medicos vocare, vt etiam ex eorum testimonio impedimentum ætitudinis constet. Neque enim in re tam graui, vt bene Sanch. disp. 113. num. 28. in fine, quælibet diligentia superflua censenda est: agitur namque de matrimonij dissolutione, & quæ licentia ad alium coniugium transeundi.

§. XI.

An coniux propriâ autoritate recedens ob alterius impotentiam sit statim restituendus?

- 1 Refertur triplex sententia.
- 2 Resoluitur coniugem recedentem statim esse restituendum, nisi incontinenti probationes impotentia certas, & euidentes offerat.
- 3 Quod efficacius procedit, cum coniux recedit, antequam triennium experientia à iure concessum elapsum sit.

1 **T**res sententias probabiles refert in hoc puncto Sanch. lib. 7. disp. 112. Alij negant esse locum restitutioni, quia P. spoliū

spolium non est, ubi matrimonium non fuerit consummatum. Argum. *cap. ex transmissa, de restitut. spoliar.* ubi viro petenti restitutionem vxoris ei conceditur, dummodo probet matrimonium & copulam. Ergo cum coniux potius intendit copulæ impotentiam probare, nequit restitutionem petere. Alij verò affirmant restitutionem concedendam esse, si sponsa de præsentibus traducta sit in domum sponsi, secus si se virginem esse probauerit. Alij tandem concedunt restitutionem quoad habitationem, mutuæque obsequia, secus quoad copulam, quia copulæ possessionem non habet.

2 Ego verò dicendum existimo coniugem recedentem statim esse restituendum, nisi incontinenti coniux recedens probatione impotentiam certas, & euidenter offerat: nam illis oblationis non restituitur, sed matrimonij irriti declaratio facienda est. At seclusa probatione certâ, & euidenti impotentiam restituendus est coniux recedens antequam de valore matrimonij audiatur, non solum ad mutuam cohabitationem, obsequiorumque exhibitionem, vt placuit Sanch. *d. disp. 112. num. 8.* sed etiam vt copulæ vacare possint, vt colligitur *ex cap. ex parte, de restitut. spoliaror.* Ratione namque matrimonij coniuges adinuicem ius possident, nisi Religionem profiteri velint, vt mutua sibi obsequia præstent, mutuèque habitent, mutuèque reddant sibi debitum peticum. Ergo coniux hoc iure alterum spolians ante omnia cogendus est coniugi spoliato restitutionem præstare.

3 Hæc efficacius procedunt, cum coniux recedit antequam triennium experientiam à iure concessum elapsum sit, eo quòd hoc tempus à iure concedatur ad examinandam impotentiam. Quà examinatione omnia à impotentiam allegatio nullius est momenti, vt docuit Sanch. *dicta disput. 112. num. 12.* Quod si lapsò triennio coniux ob impotentiam alterius recedit, non est statim restituendus, sed admitti debent impotentiam exceptiones, sicuti ex communi sententia tradit Sanch. *suprà.*

§. XII.

Qualiter prius matrimonium ob impotentiam dissolutum restaurandum sit?

- 1 Si ob impotentiam ex frigiditate prouenientem separatur à priori coniuge, incapax est alterius coniugij.
- 2 Matrimonio dissoluto ob sceminae arctitudinem, si illa aliud inerat, sub distinctione respondetur, an reddenda sit priori viro.
- 3 Si dissolutio matrimonij ob impotentiam ex maleficio prouenientem facta fuerit iuxta requisita à iure, nulla restauratio facienda est.
- 4 Si ob impotentiam in genere absque expressione causæ specialis prius matrimonium dissoluatur, & vir impotens aliud inerat matrimonium statim separandus est.
- 5 Illis in casibus, in quibus prius matrimonium instaurandum est, uterque coniux poenitentiam agere debent de perjurio.
- 6 Coniuges redditi ad prius coniugium posteriori dissoluto, si intra triennium copulari non possunt separandi sunt, & ad posterius coniugium reddendi.
- 7 Sententia in coniugali causa non transit in rem iudicatam.
- 8 Apponuntur aliqua notabilia pro prædictorum intelligentia.

1 Si coniux ob impotentiam ex frigiditate prouenientem à priori coniuge separatur, incapax est alterius coniugij. Quare si de facto aliud inerat statim separandus est, vt potè incapax iudicatus. Si verò secundum matrimonium consummauerit priori coniugij viuere, restituendus est, quia iam constat falsò impotentiam allegasse. Et idem est, si quamlibet aliam sceminam fornicariè cognouisset. Quinimò esto prior vxor obierit cum secundas nuptias contrahit, ab illis separari debet omnino, quousque se potentem probet, & Ecclesiam fuisse deceptam, quia interim stat aduersus eum præsumptio. Vt ex communi sententia docent Sanch. *lib. 7. disp. 99. à n. 4.* Gutier. *de matr. cap. 115. n. 1.* & seqq. Basilius Ponce, *lib. 7. cap. 64.*

2 Matrimonio autem dissoluto ob sceminae arctitudinem, si ipsa aliud inerat matrimonium, distinguendum est, si separatio fuerit, eo quòd comparatione cuiuslibet viri iudicata fuit ita arcta, vt absque periculo vitæ cognosci non possit separanda est, & priori coniugi reddenda. At si facta fuerit matrimonij dissolutio ob arctitudinem respectiuam, quia scilicet respectu prioris viri arcta fuit iudicata (vt regulariter contingit) non est statim à secundo viro separanda, & priori reddenda, tamen non leuis adstet præsumptio nullitatis secundi coniugij, sed ante omnia examinandum est, an secundus vir prior sit omnino similis, vt inde inferatur à priori viro cognosci potuisse, iuxta Textum in *cap. fraternitatis de frigidis, & maleficiis.* Quippè potest mulier comparatione vnus esse ita arcta, vt absque periculo vitæ nequeat

cognosci, quæ ab alijs absque hoc periculo cognoscibilis sit, vt rectè tradit Sanch. *d. disp. 99. à n. 15.* Cui assentitur Gutier. *d. cap. 115. num. 4.* Basil. *lib. 7. cap. 94. num. 3.*

Verùm si dissolutio matrimonij ob impotentiam ex maleficio prouenientem facta fuerit lapsò triennio experientiam, aliisque probationibus à iure requisitis, nulla restauratio facienda est, tamen maleficiatus aliud matrimonium inerat: quia satis commune est aliquem esse maleficiatum comparatione vnus tantum, & non alterius, sicuti videtur expressè decium in *cap. fin. 33. quest. 1. & leg. regia finali tit. 8. part. 4.* ibi: [Mas si el que fuele maleficiado maguer lo departiese la santa Iglesia de vna muger, si despues casale con otra bien puede fincar con la segunda; e no debe torna a la primera. E esto es porque podria ser maleficiado a la primera muger, e no a la segunda] Et tradit ibi Gregor. Lopez, Sanch. plures referens *lib. 7. cap. 65. num. 6.*

4 Quod si ob impotentiam viri in genere absque expressione causæ specialis prius matrimonium dissoluatur (quod Iudex præstare non debet) si vir impotens aliud inerat matrimonium statim separandus est, vt potè qui absolute est impotens iudicatus, mulier vero si alteri nubat separari non debet, quousque prius inuestigetur causa impotentiam, ob quam prius coniugium fuerit dissolutum, quod optime cognoscetur, si Iudex qui prioris matrimonij dissolutionis sententiam protulit causam dissolutionis expresserit. At ea non expressa ex actis in priori processu, & ex causis quas testes, & matronæ reddiderint colliget Iudex dissolutionis causam. Quod si neque ex his cognosci possit, denuo Iudex inquirat causam impotentiam. Interim tamen mulier à secundo coniugio separari non debet, quia stat pro ipso possessio, vt prudenter discurrit Sanch. *lib. 7. disp. 99. à num. 27.* quem sequitur Gutier. *de matr. d. cap. 115. num. 9.* Basilius Ponce *lib. 7. cap. 64. num. 4.*

5 In Illis autem casibus, in quibus prius matrimonium instaurandum est, uterque coniux poenitentiam agere debent de perjurio commisso, dum in separatione iurauerunt impotentiam iuxta Textum in *cap. laudabilem de Frigidis, & maleficiis.* ibi: & peractâ poenitentiam cogantur, ad conubia priora redire. & idem habetur *crequisisti 33. q. 1.* Sed vt inquit Turcremata ibi in fine, satis est poenitentiam incæptam esse, imò vt placet Sanch. *d. disp. 99. num. 30.* Gutier. *cap. 115. num. 10.* sufficit esse poenitentiam esse iniunctam, quia satis est poenitentiam exequendam obligationem subiisse, vt peracta moraliter cõsecratur. Neque enim credendum est Pontificem velle ob poenitentiam executionem instauracionem prioris matrimonij differere cum animarum iactura.

6 Coniuges verò redditi ad prius coniugium posteriori dissoluto ob errorem deprehensum, si intra triennium copulari non possunt, omnino separandi sunt, & ad posterius coniugium reddendi; quia conuincitur impotentiam respectiuam vel ex frigiditate, vel ex maleficio habere vt pluribus relictis asserit Sanch. *d. disp. 99. num. 34.* At si tempore quo prius coniugium instaurandum esset alter coniux sit profellus, cum per professionem prius matrimonium ratum dissoluatur, nulla est restitutio facienda. Coniux vero transiens ad secundum matrimonium separandus est, si ante professionem alterius transiit, quia nulliter contraxit: secus vero si professione facta transiit, vt ex Petro de Ledesma notauit Sanch. *d. disp. 99. num. 38.* vbi num. 39. inquit: Si ad sacros Ordines vir ascendisset, vxore in seculo remanente restituendum vxori esse, si ipsa petat, quia sacris Ordinibus matrimonium ratum non dissoluitur, secus ipsa non petente.

7 Ex supradictis manifestum est sententiam in coniugali causa latam quantumcunque confirmata sit, vel elapsus fuerit terminus ad appellandum non transire in rem iudicatam, sed retractandam esse, quoties competum fuerit ex errore processisse, vt deciditur *cap. lator. vers. mandamus Cap. consanguinei. Cap. tenor. de sententia, & re iudic. Cap. fraternitatis de frigidis, & maleficiis.* Et ibi communiter Doctores, quos refert, & sequitur Couarru. *4. decret. 2. part. cap. 8. §. 12. num. 12. & sequentibus.* Sanch. *lib. 7. disp. 100. num. 1. & sequentibus.* Quinimò Iudex ex officio etiam inuitâ parte tenetur ad huiusmodi retractationem, quia sua interest peccata auferre, & inconuenientia vitare, vt dicitur in *cap. Porro de diuortijs.* At non leue est inconueniens matrimonium validum irritum declarare, & virtute huius declarationis coniuges se liberos reputare, cum tamen non liberi, sed alligati existant. Sic docuit Cardinal. in *cap. lator. num. unico vers. in gloss. fin. de sentent. & re iudic.* Sanch. *d. disp. 100. num. 3.* Gutier. *cap. 115. n. 14.*

8 Pro huius illationis intelligentia plura aduertunt Couarru. Sanch. & Gutier. *locis allegatis,* quæque sunt maxime notanda. Primò sententia in causa matrimoniali non transit in rem iudicatam quoad hoc, vt per vim querelæ non possit contra eam allegari, non solum à coniuge condemnato, sed etiam à quocunque alio, quia omnibus competit peccata vitare. Suscipit autoritatem rei iudicatæ, ne per appellationem corrigi possit, ne ve impugnetur, quin allegans contra ipsam suæ impugnationis causam verosimilem proponat, quam Iudex

prius summarie non citato aduersario cognoscere debet; quã verosimili apparente audiendus est, sin minus repellendus. Audiri autem debet noua querela, nouoque libello proposito, quia secundum priorem instantiam transit sententia in rem iudicatam, ex Textu in cap. ex litteris ad finem, de in integrum restitut. proponendaque est querela coram eo Iudice, qui adiri potest per simplicem querelam, qui est ipse coram quo prius causa matrimonialis acta fuit, vel agi poterat. Secundò aduertunt sententiam in causa matrimoniali transire in rem iudicatam quoad expensas, in quibus succumbens condemnatus fuit, quia ex firmitate huius condemnationis nullum peccatum fouetur, quæ est ratio retractandi sententiam circa matrimonij nullitatem. Ex quo euidenter inferitur, si obseruata sententia ex consensu vtriusque coniugis peccatum cesserit, vti contingit, cum lis mouetur circa matrimonij valorem ob impedimentum metus, vel conditionis seruilis ignoratæ. Et hic qui allegauit impedimentum succumbit, quia pronunciata sententia valuisse coniugium legitimo tempore non appellauit, aut appellationem non est prosecutus, non potest aduersus sententiam latam insurgere, quia ex huius obseruatione nullum est peccatum.

Pro complemento doctrinæ de impedimentis matrimonij supererat dicendum de impedimento coactionis, & clandestinitatis. Sed de his disp. 2. vbi de matrimonio coacto, & clandestino latè egimus.

PUNCTVM VLT.

De dispensatione impedimentorum matrimonij.

Pura in præsentia examinanda tract. 3. de legib. disput. ult. de dispensationib. pro tenuitate nostri ingenij enodauimus, ideòque illis suppositis quæ propria fuerint huius puncti, decidemus.

§. I.

Qui possint dispensare in impedimentis matrimonij dirimentibus?

- 1 In impedimentis iure naturali, & Diuino dirimentibus nulla humana potestas dispensare potest. Secus in impedimentis iure Ecclesiastico dirimentibus.
- 2 Præter summum Pontificem nullus alius iure ordinario in prædictis impedimentis dispensare potest.
- 3 Hinc fit iure ordinario non posse Episcopum dispensare in prædictis impedimentis.
- 4 Neque item delegatus summi Pontificis, nisi ei specialiter committatur.
- 5 Commissarius Cruciatæ ex delegatione potestatem habet dispensandi in impedimento affinitatis ex fornicatione prouenientis.
- 6 Deinde Nuntij Hispaniarum facultatem specialem habent dispensandi ante & post contractum matrimonium in impedimento publicæ honestatis.
- 7 Ratione urgentis necessitatis posse Episcopum dispensare cum his, qui bonâ fide in impedimento ligati contraxerunt, vt matrimonium ratificent, docent Doctores communiter.
- 8 Explicatur qualis sit urgentis necessitas hanc potestatem concedens.
- 9 Prædictâ potestate gaudet Episcopus non solum post contractum matrimonium, sed etiam ante, si casus necessitatis exigentis dispensationem occurrat.
- 10 Aliqui asserunt posse Episcopum post matrimonium contractum, dispensationeque subreptitiâ obtentâ dispensare in eo impedimento dispensationem Pontificis confirmando.
- 11 Hac extensio non approbatur.
- 12 Vicarius generalis Episcopi non gaudet hac facultate.
- 13 Resoluitur posse Episcopum prædicto Vicario eam facultatem concedere.
- 14 Satisfit oppositis fundamentis.
- 15 Plures Doctores censent non posse Episcopum dispensare in impedimentis matrimonio superuenientibus petitionem debiti interdicentibus.
- 16 Verius est spectatâ consuetudine hanc Episcopis facultatem esse concessam.
- 17 Ob eam consuetudinem possunt Episcopi dispensare, vt debitum petant qui voto castitatis ligati matrimonium contraxerunt.
- 18 Societatis Religiosi, aliquique Mendicantes destinati à suo Prouinciali facultatem habent dispensandi ad petendum debitum, cum his qui voto castitatis ligati contraxerunt.

Ferd. de Castro. Sum. Mor. Part. V.

EX prædictis constat aliqua esse impedimenta iure Diuino, imò naturali matrimonium impediencia, alia verò solo Ecclesiastico. In impedimentis iure naturali, & Diuino matrimonium impediencia, qualia sunt impotentia, & ligamini, & secundum communem sententiam consanguinitatis in primo gradu nullus potest dispensare, quia nulli inuenitur hæc concessa potestas: vti colligitur ex his quæ diximus d. tract. 3. disp. 6. punct. 2. & 3. At in impedimentis, quæ à iure Ecclesiastico proueniunt, optimè potest Pontifex dispensare; licet si ad hæc causa, validè eâ non interueniente, siquidem ab eius voluntate habent esse matrimonij impedimenta, vt latius dixi d. disp. 6. punct. 4. Solam erat dubium, An Pontifex dispensando in impedimento, quod matrimonium dirimebat, quo sublato coniuges denuò contrahunt filium illegitimè conceptum legitimum reddat non solum quoad officia Ecclesiastica, sed etiam quoad secularia. In quo dubio etsi plures negauerint, probabilius sensimus affirmatiuam partem tract. 13. de benef. disp. 4. p. 1. §. 5.

Præter summum Pontificem nullus alius iure ordinario in prædictis impedimentis dispensare potest, quia in lege Superioris nequit inferior dispensationem concedere, nisi ab ipso Superiori iure, vel consuetudine neperiatu concessum. Vti diximus d. disp. 6. p. 5. At nec iure, nec consuetudine reperitur posse alium à Pontifice iure ordinario in impedimentis dirimentibus dispensare. Ergo horum dispensatio solum est summi Pontificis. Sic docuit Anastas. Germonius de sacrorum immunitatib. lib. 3. cap. 11. n. 105. Tolet. lib. 7. sum. cap. 18. num. 5. Gutier. de matrim. cap. 122. num. 2. Sanch. plures referens lib. 8. disp. 6. n. 14.

Hinc fit in his impedimentis iure ordinario non posse Episcopum dispensare, quodque de impedimento affinitatis, seu consanguinitatis decisum est à sacra congregatione teste Farinacio volum. 4. decis. concil. sess. 24. cap. 5. ad finem. ibi, Episcopus auctoritate ordinariâ non habet facultatem in gradibus affinitatis, seu consanguinitatis à iure prohibitis contrahentes matrimonium dispensandi. At idem est de aliis impedimentis. Quare non est audiendus Dominicus Sotus in 4. d. 42. quest. 1. art. 1. ante solutionem ad primum principale, asserens posse Episcopum dispensare in impedimento cognationis ortæ ex Baptismo tempore necessitatis collato. Et q. 2. articul. 2. in fine corpus quem sequitur Ludouic. Lopez 2. part. instruct. cap. 51. in fine. Eman. Saa, verbo Matrimonium, vbi de impedimentis dirimentibus num. 6. asserens dispensare posse in impedimento cognationis legalis. Et d. 41. q. unica art. 2. in fine. Cui adhæret Ludouic. Lop. tract. de matrim. cap. vltim. vers. propterea. Saa, verbo matr. vbi de impedimentis dirimentibus n. 12. dicens in impedimento publicæ honestatis ex sponsalibus ortæ, si expeditissimum non sit accessus ad Pontificem posse Episcopum dispensare. Non inquam Sotus, neque alij Doctores ipsum sequentes audiendi sunt, quia nullo fundamento nituntur, cuius virtute in his impedimentis hanc potestatem Episcopo concedant, cum in aliis impedimentis ex omnium ferè sententia denegetur. Sicuti rectè notauit Sanchez d. disp. 6. n. 17. Gutier. tract. de matr. c. 122. n. 4.

Secundò fit in his impedimentis neque Legatum summi Pontificis potestatem habere, nisi ei specialiter committatur, quia in dispensationibus non habet Legatus à latere amplio rem facultatem in prouincia sibi commissa, quam Episcopus in sua diæcesi: sicuti docent Glossa in cap. quia circa, verbo à sede. Et cap. quod dilectio, verbo indulgentiam de consanguinit. & affinit. Innocent. in cap. ex parte num. unico de Transactionibus Et ibi Immola num. 6. Abbas in cap. quod translationem, num. 9. de officio legati. Couarru. de sponsal. 2. part. cap. 6. §. 10. num. 1. Anton. Cuchus lib. 2. in str. maiorat. tit. 5. num. 142. Coninch. disp. 33. dub. 3. concl. 5. Gutier. de matr. cap. 122. num. 3. Sanch. lib. 3. disp. 6. n. 15. & alij passim.

Dixi iure ordinario, nam ex delegatione Commissarius Cruciatæ potestatem habet dispensandi in impedimento affinitatis ex fornicatione prouenientis cum his, qui seruatâ formâ Trident. Conc. sess. 24. cap. 1. de reformat. matrim. contraxerunt hoc impedimento ligati, si tamen ex parte vnius contrahentis bona fides aduerit tempore contractus matrimonij, ipsique declarata fuerit eius nullitas, tamen causa specialis non declaratur, vt aduertit Sanch. lib. 8. disp. 6. n. 23. Gutier. c. 122. num. 8. Coninch. disp. 33. dub. 3. concl. 6. in fine. Gaspar Hurtado de matrim. disp. 26. difficult. 2. num. 8. Basilius Ponce, lib. 8. cap. 13. num. 8. Insuperque potestatem habet legitimandi prolem susceptam, & suscipiendam ex eo matrimonio. Quod intelligendum est quando fuit suscepta vtriusque contrahentis malâ fide, vt aduertunt Sanch. Coninch. Basl. & Hurtado. supra. Nam stante bonâ fide ex parte vnius proles inde concepta legitima est, iuxta Textum in cap. ex tenore. Qui filij sunt legitimi. Hanc potestatem dispensandi, & legitimandi prolem exercere potest Commissarius etiam præsentis Pontificis, quia est ei absque vlla restrictione concessa, sicuti notarunt Sanch. Basl. Coninch. & alij supra.

Deinde Nuntij Hispaniarum facultatem specialem habent dispensandi ante & post contractum matrimonium, impediencia

dimento publicæ honestatis, legitimandique prolem susce-
ptam, teste Nicolao Garcia, 11. part. de benefic. cap. 5. num. 367.
quem approbare videtur Basil. Ponce, lib. 8. cap. 13. nume-
ro 10.

7 Ratione tamen urgentis necessitatis posse Episcopum dis-
pensare cum his qui bonâ fide impedimento ligati contra-
xerunt, vt matrimonium ratificent docent communiter Do-
ctores, Syluest. verbo dispensatio, quest. 9. §. decimoquinto. Ar-
milla ibi: num. 20. Angel. num. 5. Nauarr. cap. 22. num. 85.
Sanch. lib. 2. disp. 40. num. 3. Coninch. disp. 33. dub. 3. concl. 3.
Vasq. 1. 2. disp. 178. cap. 2. num. 16. Rebell. 2. part. de obligat. in-
stit. lib. 3. quest. 5. num. 20. Salas de legib. disp. 20. sect. 3. num. 25.
Basilii Ponce, lib. 8. cap. 13. num. 2. Riccius praxi docit. 261.
Gaspard Hurtado disp. 26. de matr. difficult. 2. num. 6. Gutierr.
de matrim. cap. 49. num. 7. & alij plures apud ipsos. Ratio, quia
cum hæc facultas dispensandi animarum bono maximè ex-
pediat, non est verosimile Episcopis denegatam esse à Ponti-
fice, præcipuè cum ipse Pontifex ignorare non possit passim
Episcopos hæc facultate vt, Doctoresque litteris, & scripturis
mandate ea vti posse.

8 Vt autem hæc potestatis Episcopus vtatur vrgens necessi-
tas esse debet, qualis est si coniuges absque graui inconueni-
enti separari non possunt, neque pro dispensatione obtinen-
da est facilis recursus ad Pontificem, vel ad eum qui vices
Pontificis haberet, tum ob paupertatem, tum quia Pontifex,
& priuilegiatus longè distant, & interim coniuges incontinen-
tiæ periculum patiuntur, vt aduertunt prædicti Doctores.
Neque pauperibus coniugibus obligatur Episcopus pecunias
concedere, vt dispensationem impertent, sicuti asseruit Gab.
Vasq. loco citato: quia alia opera nobiliora Episcopo offerri
possunt, in quæ suam pecuniam expendat, vt bene Salas, de
legib. disp. 20. sect. 3. num. 27. Sanch. lib. 4. sum. cap. 40. num. 39.
Basil. Ponce, lib. 8. de matr. cap. 13. num. 3. Et latius diximus
dicta disp. 6. de legib. p. 5. num. 9. Item impedimentum debet
esse secretum, aliàs non vrgeret necessitas obtinendi ab Episco-
po dispensationem, vt docuerunt pluribus relatis Ric-
cius, Sanch. Coninch. Basil. locis allegatis. Præterea debent
coniuges matrimonium bonâ fide contraxisse, quia non præ-
sumitur Pontifex aliter velle facultatem Episcopo concedere:
coniuges enim mala fide contrahentes digni non sunt Eccle-
siæ benignitatem experiendi, cuius salubria præcepta teme-
rè contempserunt. Vnde si temerè, & malitiosè omittis den-
unciationibus contraxerint, nequaquam poterit Episcopus
dispensare ob rationem Concil. Trident. sess. 24. cap. 5. de refor-
mat. matr. quia eius auctoritatem contempserunt, indignique
sunt experiendi Ecclesiæ benignitatem, sicuti aduertit Sanch.
Coninch. & Basil. loc. alleg. Quinimò Nicol. Garcia 11. part.
de benefic. cap. 5. num. 377. vtriusque coniugis bonam fidem
ad hanc Episcopalem dispensationem exigit; aliàs coniugi
malâ fide contrahenti dispensatio concederetur. Sed rectius
Thom. Sanch. lib. 2. disp. 40. num. 4. Et Basil. Ponce, lib. 8. cap.
13. num. 4. censent vnius coniugis bonam fidem sufficientem
esse ad hanc dispensationem concedendam, quia stante vnius
coniugis bonâ fide censetur matrimonium bonâ fide contra-
ctum. Argum. cap. cum inhibitiõ de clandestina desponsat. Et
cap. ex tenore. Qui filij sunt legitimi. Neque æquum erat, vt ma-
litiã vnius alteri noceret, potius namque benignitatem Ec-
clesiæ decet, vt ratione innocentis nocenti beneficiat.

9 Prædicta potestatis gaudet Episcopus non solum post con-
tractum matrimonium, sed etiam antea, si casus necessita-
tis exigentis dispensationem occurrat, sicuti occurrere po-
test, cum aliquis morti proximus matrimonium contrahere
astringitur ob legitimandam prolem, ob restaurandum hono-
rem ob discordias sedandas, vel ob propriæ animæ salutem,
vt docuerunt Sanch. lib. 2. disp. 40. num. 7. Gab. Vasq. dicta
disp. 178. cap. 2. Salas de leg. disp. 20. sect. 3. Basil. Ponce, lib. 8. c.
13. num. 6. Gaspard Hurtado, disp. 26. diff. 2. num. 7. Et collig-
itur ex cap. 2. de desponsat. impuber. ibi: *Districte inhibemus,*
ne aliqui ante etatem canonibus præscriptam coniungantur, nisi
forte aliqua vrgentissima necessitate interueniente, vt potè pro
bono pacis talis coniunctio toleretur. Toleretur inquam non
permissuè, sed approbatuè, vt aduertit Basil. Ponce, d. cap. 13.
num. 6. Ergo ex vrgenti necessitate ante contractum matrimo-
nium potest Episcopus in impedimento ætatis dispensare,
sed eadem est ratio in alijs impedimentis. Ergo in omnibus
admitti debet hæc dispensatio. Ratio autem id manifestè
conuincit, idèd namque conceditur Episcopo potestas dis-
pensandi in his impedimentis matrimonio contracto, quia
communi Reipublicæ bono, animarumque salutari expedit,
ne vrgente necessitate homines remedio salutari destituan-
tur: at ante matrimonium contractum vigere ea necessitas
dispensationis potest, vt compertum est. Ergo concedenda est
Episcopis hæc potestas.

10 Ad hæc reddici potest sententia Glossæ, Cardinalis, Ho-
stiensis, Henrici, Alexand. de Neno, & aliorum in cap. quia cir-
ca, de consanguinit. & affinit. Speculatoris tit. de desponsat. §.
num. de Episcoporum, num. 17. vers. 144. Seluæ beneficior. 4. part.
97. num. 140. Bertachini tract. de Episcopo, lib. 4. part. 2. qu. 49.

num. 139. vers. 141. Contrad. in templo iudic. lib. 2. cap. 5. de Epi-
scopo §. 4. vers. 140. Gut. de potest. Pontificis c. 17. vers. 127.
sub dubio Basilii Ponce, lib. 8. cap. 13. Et Gaspar Hurtado
disp. 26. difficult. 2. asserentium posse Episcopum post matri-
monium contractum dispensationeque subreptitiã obtentiã
dispensare in eo impedimento, dispensationem Pontificis
confirmando. Quia id videtur concessum in d. cap. quia
circa, quatenus Pontifex consultus de his qui subreptitiã,
dispensatione contraxerunt respondit Episcopo interroganti:
Disimulare poteris, vt remaneant in copula sic contracta, cum
ex separatione videas graue scandalum imminere, illa nam-
que disimulatio dispensatio est. Nam licet disimulatio supe-
rioris, quæ suo facto, & impunitate fit non sit dispensatio, vt
probat Textus in cap. cum iam dudum de præbendis: at disimu-
latio verbis facta dispensatio censeretur, quia est quædam
approbatio.

Hæc tamen extensio mihi non probatur, quia nullo funda-
mento nititur. Nam ex Textu in cap. quia circa, nullatenus
colligi potest Pontificem Episcopis hæc potestatem concess-
isse, ad summum enim probaretur eo casu datam fuisse illi
Episcopo eam facultatem, non tamen inde inferendum est
omnibus Episcopis datam esse. Sed neque hoc ex prædicto
Textu probatur. Non enim Pontifex alicuius dispensationis
meminit, sed solum dixit ob graue scandalum ex separatione
imminens permitendus esse illos coniuges in sua bona fide
perseuerare. Si autem ipse Pontifex dispensaret, vel faculta-
tem dispensandi Episcopo concederet, monendi essent con-
iuges, vt matrimonium reualidarent, quia copula subsequens
cum procederet ex errore, quo credebant se matrimonio esse
ligatos matrimonium constituere non poterat, vt falsò, & factis
inconsequenter suis principiis existimauit Basil. Ponce, di-
cto lib. 8. cap. 13. num. 7. vt interpretationem legitimam Thom.
Sanchez libro 2. de matrimon. disputat. 38. numero 12. impu-
gnaret.

Vicarius verò generalis Episcopi prædictâ facultate di-
spensandi non gaudet, tamen in eius facultate expressum
esset, vt possit dispensare in casibus Episcopalibus etiam ma-
trimonialibus, quia cum ij casus non pertineant Episcopo
iure ordinario, sed extraordinario, ob vrgentem necessitatem
non censentur Episcopales, vt docuit Henric. lib. 12. c. 13.
num. 1. Sanch. lib. 2. disp. 40. n. 9. & 10. Gutierr. de matr. c. 49.
num. 12. & 13.

An autem Episcopus eam facultatem suo Vicario vel al-
teri delegare possit? difficultate non caret, eo quòd iurisdic-
tio voluntaria commissa ex priuilegio Principis delegari non
potest, secundum Bald. leg. 3. num. 6. Cod. quando presuocare non
est necesse. Et tradit Gratian. plures referens reg. 443. num. 13.
sed hæc iurisdic-
tio dispensandi in casu vrgentis necessitatis
commissa est à Pontifice Episcopis, ergo nequeunt Episco-
pi eam delegare. Et confirmari potest tum ex cap. ult. §. fin.
de officio delegati, vbi dicitur: *Quod nulli cui commissum fue-
rit excommunicare, vel absolueri aliquos, dispensare cum irre-
gularibus licet hæc alijs demandare, quia non iurisdic-
tio sed
certum ministerium illi committitur:* tum ex decreto Concil.
Trident. sess. 24. cap. 6. de reformat. ibi: *Et in quibuscumque
casibus, concedit namque Episcopis casus occultos, vt possint
ab eis per seipsos, vel per Vicarium specialiter deputatum,
quoscumque sibi subditos absolueri.* Ergo ex se Vicarium de-
putare Episcopi non poterant, aliàs visquid Concilium id
expressit? Sed omnino tenendum est posse hoc Vicario, & cui-
bet alteri potestatem dispensandi in impedimentis ob vrgen-
tem necessitatem specialiter delegare, sicuti docuit Couarru.
lib. 3. var. cap. 20. à num. 6. Sanch. lib. 2. disp. 40. à num. 15. Gu-
tierr. de matrim. cap. 4. num. 16. Ratio ea est, quia hæc pote-
stas à Pontifice conceditur Episcopis quatenus tales sunt. At
iurisdic-
tio Principis priuilegio, competens alicui non quâ ra-
tis persona est, sed quatenus talem dignitatem, vel officium
retinet, non est delegata, sed ordinaria, & iurisdictionis or-
dinariæ iura habet, vt tradit Bart. in leg. ambitiosa. num. 34.
ff. de decretis ab ordine faciend. Couarru. d. cap. 20. n. 6. Sanch.
disp. 40. num. 14. Gutierr. num. 16. Ergo hæc potestas Episco-
pis competens cum eorum dignitati, & officio perpetuò sit
annexa delegari potuit iuxta Gloss. in cap. fin. de officio ordi-
narij. Quod ad eò verum est, vt non solum possit Episcopis
hanc potestatem delegare pro vno vel alio casu occurrente,
postquam ipse casus euenerit, vt placuit Henric. lib. 6. de
penit. cap. 14. num. 7. iuncto commento litt. O. Et lib. 14. de ir-
regul. tit. cap. 19. in fine, sed antequam casus vllus euenerit po-
terit hanc potestatem suo Vicario, vel alteri ad omnes casus
euentuos specialiter delegare. Verbum enim specialiter non
specialem casum exigit, sed specialem, & expressam delega-
tionem, vt tradit alijs relatis Sanch. d. disp. 40. n. 17. Gutierr.
cap. 49. num. 21.

Neque obstat oppositum fundamentum: admitto iurisdic-
tionem commissam à Principe delegari non posse, si commis-
sa sit personæ, secus verò si commissa sit dignitati, vel officio
in perpetuum. Et ad Textum, in cap. ult. §. fin. de officio delegati
respondeo id esse intelligendum, quando nudum ministerium
com-

committitur personæ, quod non est quando ex privilegio perpetuo dignitati concessio eam potestatem habet, quia tunc non est nudum ministerium, sed iurisdicção ordinaria. Ad decretum Concilij respondet optimè Sanch. & Gutierr. *locis allegatis* non posse Vicarium ratione vicariatus dispensare in his casibus, qui ob urgentem necessitatem Episcopis conceduntur, bene tamen si specialiter ad id munus fuerit deputatus. Neque enim dicendum est in hac commissione Episcopis facta certæ personæ indultam esse, siquidem non solum Episcopis presentibus, sed futuris facta est. At futuri Episcopi incogniti sunt. Ergo illis electis non est electa indultia certæ personæ, ut optimè docet Iafon *in leg. more. nam. 65. ff. de iurisdicção. omnium iudic.* Gregor. Lopez *in leg. 47. in fine. tit. 18. part. 3.* Menoch aliis relatis *lib. 1. de arbit. q. 64. n. 17.*

15 Porro si de impedimentis matrimonio superuenientibus loquamur, quæque debiti petitionem interdiciunt, ut est affinitas contracta cum coniuge ob incestum cum eius consanguinea in primo vel secundo gradu commissum, vel spiritualis cognatio ob filium leuatum ex sacro fonte, plures grauissimæque Doctores. Couaruu. *in 4. decret. 2. p. cap. 7. §. 2. num. 6. ad finem.* Matien. *lib. 5. recopilat. tit. 1. Rub. gloss. 1. num. 103.* Grassi *1. p. decis. lib. 2. cap. 8. num. 3.* Gaspar Hurtado *disp. 26. difficult. 2.* & alij quorum meminit Gutierr. *lib. 1. casu. 99. cap. 2. nu. 16* existimant Episcopo nequaquam competere hanc potestatem dispensandi, nisi ad summum in casu urgentis necessitatis, ut diximus competere in impedimentis matrimonium dirimentibus, ut matrimonium contrahatur, quia nullibi reperitur hæc potestas Episcopis concessa.

16 Caterum etsi spectato iuris rigore prædicta sententia amplectenda sit; at spectatâ consuetudine censeo verissimum posse Episcopum cum his coniugibus in debiti petitione dispensare, ut probat usus, & consuetudo, quem habent in his impedimentis dispensandi. Neque dici potest id fieri ob urgentem necessitatem, cum facilis semper aditus pateat ad Religiosos Mendicantes, qui hæc potestate dispensandi gaudent. Atque ita sustinet Valencia *4. r. disp. 10. q. 5. p. 5.* Sanch. *lib. 8. disp. 12. n. 13.* Basil. Ponce *lib. 8. cap. 13. num. 9.* Gutierr. *de matr. cap. 122. num. 5.*

17 Ob eandem consuetudinem asserendum est posse Episcopum dispensare, ut debitum petat ij qui voto absoluto castitatis ligati matrimonium contraxerunt. Nam esto hæc dispensatio sit relaxatio partis voti castitatis absoluti, ideoque ex iure non competit Episcopis, competit tamen illis ex consuetudine, ut tradit aliis relatis Sanch. *lib. 8. disp. 12. a num. 4.* Gutierr. *de matr. cap. 122. n. 14.*

18 Illud est omnino certum Societatis Religiosos, aliisque Mendicantes, quique horum privilegij communicant, si a suo Prouinciali facultatem habeant posse dispensare ad petendum debitum cum iis, qui voto simplici castitatis ligati contraxerunt, quique post contractum matrimonium affinitatem habent, ut constat ex concessione facta à Pio V. relata *in manuscriptis fol. 79.* Et *in nostris Privilegijs, verbo dispensatio §. 8. & 9.* Et tradit plures referens Sanch. *lib. 8. disp. 16. n. 3.* & 8. Gutierr. *d. cap. 122. n. 14.* & seqq. Et licet Manuël Rodri. *addit. ad bullam §. 13. num. 17.* hoc privilegium Religiosis concessum dispensandi ad petendum debitum cum iis, qui voto castitatis ligati contraxerunt, vel post contractum matrimonium affinitatis impedimento astringuntur, extendat ad eos, qui cognitionem spiritualem contraxerint. Rectius tamen Sanch. *lib. 8. disp. 16. n. 9.* negat, quia est diuersum impedimentum, & privilegium non debet ex vno casu ad alium diuersum extendi.

§. II.

Quæ sint causæ ob quas Pontifex in impedimentis matrimonium dirimentibus dispensare licitè possit?

- 1 Urgentior causa requiritur pro gradu propinquiori, quam pro remoto.
- 2 Expenduntur l. ad causam, quæ communiter à Doctoribus assignantur.
- 3 Expenduntur causæ pro dispensatione votorum Religionis, & Castitatis.
- 4 Existente causâ legitimâ an teneatur Pontifex dispensare? Remissive responderetur.

1 Quidam ex his impedimentis proueniunt ex solâ lege Pontificâ, ut est impedimentum affinitatis, consanguinitatis, cognationis legalis, vel spiritualis, &c. Alia supponunt speciale obligationem prouenientem à voluntate ipsorum coniugum matrimonio aduersam, ut sunt votum Religionis, & Castitatis. Hoc posito,

Communis est omnium sententia urgentiorem causam requirit, ut dispensatio concedatur in gradu propinquiori consan-

guinitatis, vel affinitatis, quam in remoto, quia quo gradu propinquior est, eo minus decet coniunctio. Et eadem ratione grauior causa exigitur pro dispensatione consanguinitatis, quam affinitatis, & pro dispensatione cognationis spiritualis, quam legalis, & pro voto solemnî, quam simplici. Quod enim vinculum strictius est, eò magis urget ratio prohibitionis. Deinde cæteris paribus, facilius in prædictis impedimentis dispensatur cum Principibus, quam cum nobilibus, & facilius cum iis, quam cum diuitibus, & facilius cum iis, quam cum hominibus ex infima plebe, ut colligitur ex Conc. Trident. *sess. 24. cap. 5.* asserente in secundo gradu consanguinitatis solum magis Principibus dispensationem concedi debere. Neque inde fit vitium acceptionis personarum committi, cum adhiere specialis ratio huius prærogatiuæ concedenda, scilicet bonum pacis, & Sedis Apostolicæ indigentia, vel saltem grauis utilitas, quæ prouenit ex eo quo hæc personas specialiter deuiditas habeat, ut notauit Coninch. *disputatio. 33. dub. 5. num. 44.*

Specialiter autem loquendo plures causæ legitimæ assignantur à Doctoribus, quibus Pontifex moueri potest ad dispensationem concedendam, quas breuiter perstringemus.

Prima est vitatio scandali, quod euenit, si mulier iacturam famæ patiat, nisi viro pro quo petitur dispensatio nubas, vel si his grauis, grauisque discordia timeantur, vel periculum fornicationis ob frequentem habitationem, nisi illud matrimonium celebretur. Hæc enim reddunt dispensationem honestam, & conuenientem tum ipsi coniugibus, tum Reipublicæ; sicuti docuit Nauarr. *cap. 22. numero ult.* Couaruu. *4. decret. 2. p. cap. 6. §. 10. num. 13.* Sanch. multis citatis *disp. 19. num. 4.* Basil. Ponce *lib. 8. cap. fin. num. 21.* Coninch. *disp. 33. dub. 5. num. 45.* Secunda, si non reperitur matrimonium æquale in eodem loco, ob angustiam loci, vel ob propagationem familiarum. Nam dispensatione negatâ cogitur fœmina aut innupta manere, quod est graue damnum; aut in alium locum manere, quod est nimis durum; aut inferiori nubere, quod bono communij non expedit, siquidem ex eo matrimonio infelices solent exitus sperari, & pax mutuusque amor abesse. Sic Sanchez *disp. 19. numero 13.* Basilus *disp. cap. fin. numero 22.* Coninch. *dicto dub. 5. num. 46.* & decisum est à sacra Congregatione 18. Nouembris anno 1570. prout Sanch. refert æqualitas autem non est pensanda solum ex generis, aut diuitiarum paritate, sed magis ex honestate morum, ne inter coniuges pax deficiat, ut bene aduertunt Sanch. Basilus, & Coninch. *supra.* Tercia est defectus dotis sufficientis, ob quem non potest viro extraneo æquali nubere. Expedit namque bono communi matrimonium inter æquales celebrari. Quod venit intelligendum, etiam si post mortem parentum speret sufficientem dotem habitura, si tamen de præsentî eam non habet, neque habere possit, eo quod nequeat parentes cogere ad dotem competentem sibi assignandam. Nam cum dos de præsentî necessaria sit ad onera matrimonij sustinenda, & constet nullum extraneum æqualem reperiri, qui eam ducere velit, ne cogatur innupta manere, potest Pontifex in impedimento consanguinitatis dispensare. Sic Henric. *lib. 12. de matr. capite 3. numero 9.* Sanchez *dicta disputatio 19. numero 25.* Basilus *capite fin. numero 23.* Coninch. *numero 46.* Quarta, si in aliquo ex coniugibus periculum ad sit grauem patiendi iacturam in bonis quæ possidet, vel ius habet possidendi, nisi matrimonium contrahat cum eo quod est impeditus. Quia ad pietatem pertinet fauere patienti iacturam in proprijs bonis. Quæ causa contingit, cum duo consanguinei instituti sunt hæredes sub conditione, ut inter se coniungantur; aut si fœmina dotem habeat litibus implicatam, & consanguineus eam volens ducere in negotijs peritus est, neque alius extraneus æqualis ita expertus offertur. Sic Gutierr. *conf. 18. numero 11.* Sanchez *19. numero 19.* & 20. Basil. *dicto cap. fin. num. 23.* Acquisitio autem diuitiarum per se non est sufficiens causa dispensationis, quia non tam ad pietatem, & bonum animæ conducit, quam ad bonum temporale, quod regulariter in his dispensationibus attendi non debet. Vti aduertit Basil. *d. cap. fin. num. 23.* Quinta causa legitimam dispensationem concedendi est conseruatio alicuius illustri familiarum in eodem sanguine, expedit enim Reipublicæ bono hæc conseruatio, *leg. 1. §. denunciaro. vers. publicè. ff. de ventre inspiciendo.* Et sic inter Principes hæc vnica causa pro dispensatione obtinenda assignari solet. Quinimò conseruatio diuitiarum in magna quantitate in eadem familia præbet sufficientem dispensationis causam *ex d. leg. 1.* Quia Reipublicæ bono maximè expedit familias locupletes integras conseruare, sicuti docent aliis relatis Sanch. *d. disp. 19. num. 30.* Basil. *cap. fin. num. 24.* Coninch. *disp. 33. dub. 5. num. 49.* Gaspar. Hurtado *disp. 26. difficult. 3. num. 12.* Sexta, proles habita cum consanguinea ex matrimonio bona fide contracto, quia pietati congruit, ne coniuges separentur iuxta Textum *in cap. quia circa de consanguinit.* Secus verò esset, si proles malâ fide vtriusque coniugis suscepta esset, quia incestus non potest mouere Pontificem, ut dispensationem, & fauorem incestuoso concedat, *capite cum haberet. De eo qui duxit in*

matrimonium. ibi: *Cum multiplicitas proles ita suscepta magis eorum crimen exaggeret. Atque ita docent Gutierrez. lib. 2. can. 99. cap. 1. num. 107. Sanch. plures referens, lib. 8. disputat. 19. num. 33. Coninch. & Hurtado locis allegatis. Septima, excellentia meritum dispensationem petentis, vel eius cui petitur dispensatio. Sicuti habetur cap. tali coniugio. 1. qu. 7. Pertinet enim ad bonum commune Pontificem illis se gratum exhibere, ut sic alij ad familia exercenda moveantur. Præterquam quod dignum est, ut benignitatem Ecclesiæ experiantur qui de ea sunt benemeriti. Sic Gallego *be cognat. spirit. cap. 22. numero 17. Sanch. disputat. 19. num. 32. Coninch. & Basil. supra.* Octava solet legitima causa dispensandi iudicari exhibitio pecuniarum in subsidium Sedis Apostolicæ maxime in gradibus aliquantum remotioribus. Merito namque ob illud opus pietatis eximi potest à cõmuni legis obligatione. Sanch. num. 55. Gaspar. Hurtado *disputat. 26. difficult. 3. num. 12. Coninch. num. 49.* His adde legitimam causam dispensationis consurgere posse ex pluribus simul sumptis, quatum singulæ insufficientes reputantur, uti notavit Sanch. *d. disp. 19. num. 34. Coninch. & Hurtado. supra.**

3. Quæ hætenus dicta sunt specialiter procedunt pro dispensatione impedimentorum, quæ ex solo iure Ecclesiastico ortum habent. Si verò loquamur de causis legitimis ad dispensandum in illis impedimentis, quæ ex ipsis coniugibus nascuntur, quæ nulla alia sunt, quàm votum Religionis, vel castitatis. Et intelligendum est de his votis quatenus solemnia sunt, & impedimentum dirimens præstant matrimonio contrahendo. Nam eo casu gravissima causa, & quæ in bonum commune cedat exigitur. Cum enim observatio inviolabilis, & perpetua votorum, quæ in professione Religionis, Ordinisque sacri assumptione emittuntur Ecclesiæ expediensissima sit, causa vi cuius hæc observatio relaxetur gravissima esse debet. Eâ verò stante posse Pontificem dispensare, ut probabilius defendimus, *2. p. tract. 16. de statu religioso, disp. ult. punct. ult.* At si de votis Religionis, & castitatis simplicibus, quæque matrimonium contrahendum non dirimunt, sed impedire solum sit, ea causa dispensandi legitima est, quæ voti executioni obstat: ob stare autem potest vel ob periculum graue transgrediendi votum, vel ob grauem difficultatem illud exequendi, sicuti latè explicui *tract. 15. de voto, disput. 2. punct. 9.*

4. An verò existente causâ legitimâ teneatur Pontifex dispensare; Dixi dicto *tract. 3. de legib. disp. 6. punct. 9. §. 2.* Qualiter autem pro dispensatione concedenda cognitio causæ requiratur, ibidem explicui, *punct. 13.*

§. III.

Quæ expressio falsitatis, vel veritatis suppressio vitiet dispensationem in matrimonij impedimentis.

1. Semp̄or est expr̄i mendus gradus dispensandus.
2. Negant plures taciturnitatem copula inter consanguineos, vel affines irritare dispensationem.
3. Ex quâ doctrinâ infertur iniquè Ordinarios cum dispensationem expediunt, interrogare dispensandos, an copulam habuerint?
4. Probabilior est sententia asserens mentionem esse faciendam copula.
5. Soluuntur oppositum fundamentum.
6. Qualiter mentio faciendâ est copula siue publica, siue secreta?
7. Sanch. negat extendi prædictam doctrinam ad eos qui impedimento cognationis legalis, spiritualis, vel publica honestatis legati sunt. Sed contrarium est probabilius.
8. Copula habita eo sine, ut facilius impetraretur dispensatio, hic finis explicandus est.
9. Si contrahentes copulam, seu infamiam ex ea provenientem allegent pro causa dispensationis, eamque copulam habuerint, ut facilius possent dispensationem impetrare, obligati sunt intentionem declarare.
10. Aliis difficultatibus, quæ circa hanc materiam occurrunt remissive respondetur.

1. DE hac quæstione latè egi dicto *tract. de legib. disp. 6. punct. 16. §. 3. 4. & 5.* Semp̄or enim expr̄i debet gradus dispensandus. Si autem essent coniuges consanguinei, vel affines in tertio gradu, & proponeretur secundus, dispensatio valida esset, quia sub secundo tertius continetur, sed non econtrâ: uti plures referens docet Sanch. *lib. 8. disp. 24. num. 17. & 18. Gutierrez. de matr. cap. 124. num. 8. & 9. Basil. lib. 8. cap. 17. num. 31.* Quod si coniuges consanguinei, vel affines essent duplici ex parte, id ex stylo curiæ Romanæ videtur explicandum necessariò, ne vitietur dispensatio, teste Sanch. *lib. 8. disp. 24. n. 5. Basilio Ponce lib. 8. cap. 17. §. 5. n. 25. Coninch. dub. 6. num. 81. Gaspar Hurtado disputat. 26. difficult. 6. Gutierrez. cap. 124. num.*

mero 1. & decisum referunt à Rota in *noviss. volum. 3. lib. 1. de us. 117.* Et *lib. 2. decis. 70. numero 1.* tamen contrarium sentiat Henricus *lib. 12. cap. 10.* Petr. de Ledesma. *ubi de matr. cap. 27. & alij relati à Sanch. supra.* Quinimò sæpè non est sufficiens explicare gradum congruitatis, sed necessariò explicandus est qualis sit. V.g. si fœmina sit amitta illius quocum nubere velit, tenetur hanc consanguinitatis qualitatem explicare. Nam cum per matrimonium reddatur subdita, & inferior suo consobriño, cui iure naturæ superior erat, iustè exigitur mentio huius qualitatis dispensationem difficiliorem reddentis, ut advertit Sotus in *4. dist. 40. q. unica. art. 3. vers. quarta demum.* Molina *t. 1. de iustit. disp. 161. vers. illud tamen.* Sanch. *disp. 24. num. 12. Gutierrez. de matr. cap. 124. num. 4.* esto contra sentiat Basilius *lib. 8. cap. 17. num. 27.* Ob eandem rationem, si publicæ honestatis impedimentum ex matrimonio nascatur exprimendum est, quia difficilius dispensatur, quàm impedimentum ortum ex sponsalibus, uti docuerunt Sanch. *num. 16. Gutierrez. n. 7. aduertus Basil. d. cap. 17. num. 30.*

Solum superest difficultas An taciturnitas copulæ inter consanguineos, vel affines irritet dispensationem consanguinitatis, vel affinitatis?

Negant irritare gravissimi Doctores. Nauarr. *lib. 4. consil. tit. de sponsalibus. cons. 2. in fine: aliàs tit. de consanguinit. & affinit. cons. 10. in fine.* Salcedo *addition. ad pract. Bernard. Diaz, cap. 126. vers. unde merito.* Quand. in *4. d. 41. disp. unica. ante 12. proposit.* Eman. Saa. *verbo dispensatio. num. 11.* Henricus *lib. 12. cap. 2. num. 7.* Petr. de Ledesma. *de matrim. q. 56. art. ult. dub. 2. difficult. 3. concl. 1. & in sum. ubi de matr. cap. 27. circa 1. conclus. dub. 4.* Rodrig. *t. 2. sum. cap. 238. num. 8.* Vega *t. 2. sum. cap. 34. casu 97.* Basil. Ponce *lib. 8. cap. 17. §. 6. num. 32. & seqq.* Gaspar Hurtado *disputat. 26. de matr. difficult. 5. Zevallos pract. q. 737. num. 6.* Mouentur quia incestus per se non eget dispensatione, cum impedimentum non sit matrimonio contrahendo. Ex alia parte non reddit difficiliorem dispensationem consanguinitatis, vel affinitatis, sed potius movet Pontificem ad illius concessionem. Ergo ex eius taciturnitate vitari non potest dispensatio. Nam ut tradit Glossa in *cap. super litteris de rescriptis, verbo lirreras.* Et ibi Felin. *num. 8.* Decius, *num. 9.* Berolius. *num. 75.* quoties taceretur veritas, quæ si fuisset expressa faciliorem redderet concessionem, concessio non est subreptitia censenda. Præterea copulam explicandam esse in dispensatione consanguinitatis, vel affinitatis non est statutum iure scripto, ut de se constat, neque etiam consuetudine, aut stylo curiæ, siquidem eam consuetudinem, & stylo plures Doctores negant, tamen alij affirmant. Ergo non est ea obligatio inducenda.

Ex his inferunt prædicti Doctores iniquè Ordinarios cum dispensationem super consanguinitate, vel affinitate expediunt interrogare dispensandos an copulam habuerint, cum eius mentio necessaria non fuerit. Quod si aliquando in litteris dispensationis apposita fuerit clausula, *dummodo copulam non habuerint,* intelligi debet de copula publica & probata, secus de secreta, ideòque, etsi copulam habuisset, negare cum restrictione possunt.

Nihilominus etsi prædicta sententia probabilis sit, probabilior existimo, quæ asserit mentionem esse copulæ faciendam, faciendam inquam, si copula publica sit in dispensationis petitione, si autem copula fuerit secreta in sacra Pœnitentiaria. Sic pluribus firmat Sanch. *lib. 8. disp. 25. num. 8.* Gutierrez. *lib. 1. canon. 99. cap. 15. num. 12. & de matr. cap. 124. in fine.* Coninch. *disp. 33. dub. 6. num. 83.* Rebelle. *lib. 3. de matr. q. 5. n. 24.* Valerius Reginald. *in praxi fori pœnitent. lib. 31. num. 200. vers. simulque.* Ludouic. Lopez *instruct. conscient. t. 1. cap. 296.* Paul. Comitoli. *respons. moral. lib. 1. q. 104.* Zerola *in praxi Episcop. cap. 1. p. verbo dispensatio. §. 4.* Stephanus Quaranta *in summo bullarij verbo matrimoniales dispensationes. num. 13.* Marc. Anton. Genuens. *in praxi Archiepisc. curiæ Neapolit. cap. 25. num. 4.* Nicolaus Garcia *de benefic. par. 8. cap. 3. n. 31. & seqq.* refertque à sacra Congregatione sæpè esse becifum, quæque declarationes adducit Barbosa *in remissionib. Concilij Iessu. 24. cap. 5.* Moucor, nam etsi incestus solet faciliorem reddere dispensationem, cum non ex malitia ad ipsam impetrandam habitus est, sed ex infirmitate: attamen facit, ut dispensatio aliter concedatur quàm concedenda esset eo non habito. Quippe expresso incestu dispensat Pontifex penitentias aliquas iniungens, & maiorem pecuniæ summam exigens, præcipitque superstiti, ne aliud matrimonium ineat. At tacere veritatem, quæ expressâ non solet Pontifex eodem modo dispensare, reddit dispensationem subreptivam, ut latè probavi dicta *disp. 6. de legib. p. 16. §. 3.* Et docet Sanch. *lib. 8. disp. 21. n. 17.* Ergo ex taciturnitate copulæ redditur dispensatio subreptitia.

Neque his obest, quod Ordinarij ratò, vel nunquam soleant interrogare dispensandos, an copulam habuerint, teste Gutierrez. *de matr. cap. 124. numero 14.* quia cum mentio illius in supplicatione facta non sit, supponunt habitam non esse, Ordinarij namque solum tenentur inuestigare, an preces veritati nitantur? Quod si aliquando hanc præstiterint interrogatio

gationem vel ex officio, vel quia Pontifex in rescripto apposuit clausulam, *dummodo copula habita non sit*, tenentur dispensandi causam manifestare quantumcunque occulta sit, si forte in sacra Pœnitentia dispensationem illius non obtinuerint, aut non intenderint obtinere quia ut bene inquit Sanch. *dicta disp. 2 §. nam. 1 §. 16.* Et Gutierr. *num. 14.* hæc interrogatio non tendit ad puniendam copulam, sed ad impediendum dispensationis subreptitiæ ysum, & matrimonium irritum; quo casu tenentur dispensandi veritatem fateri vel à dispensationis vfu desistere ut latius Sanch. *lib. 3. disp. 14. num. 3.*

5 Hinc soluitur oppositum fundamentum: dicimus namque ex stylo curiæ huius copulæ mentionem esse faciendam, & merito, nam vi prædictæ obligationis arcentur consanguinei, vel affines matrimonium contracturi ab incestu. Neque huic stylo obstat, quod plures Doctores illum negent, cum longè plures, & grauiores illum asserant: id enim solum probat nostram sententiam non esse vnaquaque certam, quin contraria probabilis.

6 Dixi mentionem esse copulæ faciendam in supplicatione dispensationis, quando copula publica est, quia inde nullum detrimentum dispensandis prouenit, potius namque scandalo satisfaciunt. At si copula secreta sit non est credendum Pontificem velle illius fieri publicè mentionem, quia id cederet in dispensandorum infamiam, idè què non in supplicatione dispensationis publica, sed in sacra Pœnitentia tacito nomine contrahentium manifestari incestus debet simul cum gradu affinitatis, vel consanguinitatis, in quo Pontifex dispensauit, vel dispensaturus est, uti notauit Gallego *de cognat. spirit. cap. 24. numer. 3.* quem sequitur Sanch. *lib. 3. disput. at. 2 §. numero 11.*

7 Sed an hæc doctrina extendenda sit ad eos, qui impedimento cognationis legalis, spiritualis, vel publicæ honestatis ligati sunt. Non conueniunt Doctores. Nam Sanch. *lib. 8. disput. 2 §. num. 9.* negat eo quòd copula inter hos habita non sit propriè incestus, neque ad sit stylus curiæ de illius manifestatione. Sed contrarium probabilius censuit Gallego *de cognat. spirit. cap. 24. num. 3. & seqq.* Garcia *de benefic. 8. p. cap. 3. num. 65.* vbi *num. 66.* refert decisiones sacre Congregationis. Ratio est, quia copula habita cum iis, qui matrimonium contrahere impediuntur in reuerentiam alicuius virtutis incestuosa est, vel sacrilega, uti ipse Thom. Sanch. pluribus relictis tradit *lib. 7. disp. 5. num. 6. & 7.* At copula habita inter eos, qui impedimento cognationis spiritualis, legalis, & publicæ honestatis obstricti sunt prohibetur in reuerentiam virtutis, religionis, vel pietatis, ut ipsemet Sanch. fatetur *num. 10.* Ergo est specialis mentio illius facienda in supplicatione dispensationis horum impedimentorum, sicuti fit cum petitur

dispensatio impedimenti consanguinitatis, vel affinitatis. Præterea negare non possumus expressa hac copula Pontificem non eodem modo dispensationem in his impedimentis concedere, ac si expressa non fuisset. Quippè expressa copula maiorem pecuniæ compositionem exigit, pœnitentias iniungit, & superstitem prohibet, ne ad aliud matrimonium transeat: quæ est ratio ob quam ipse Sanch. fatetur illius esse mentionem faciendam, cum impetratur dispensatio in impedimento consanguinitatis, vel affinitatis.

8 Quod si copula habita sit eo fine, ut faciliùs impetretur dispensatio: Henriq. *lib. 12. de matr. cap. 3. num. 8.* Garcia *8. p. de benefic. cap. 3. n. 95.* censent, si contrahentes alias causas pro dispensatione allegauerint non opus esse huius qualitatis copulæ mentionem facere: sed rectius contrarium censuit Gutierr. *lib. 1. canonic. qq. cap. 15. n. 20.* Sanch. plures referens *lib. 8. disp. 2 §. n. 38.* eo quòd ex stylo curiæ in rescriptis dispensationis in culus supplicatione mentio copulæ facta est, hæc clausula apponatur, *Dummodo copula habita non sit spe dispensationis faciliùs obtinenda.*

9 Illud verò existimo certum, si contrahentes copulam, seu infamiam ex ea prouenientem allegent pro causa dispensationis, eamque copulam habuerint, ut faciliùs possent dispensationem impetrare, obligatos esse eam intentionem declarare. Tum quia intentione expressa difficiliùs Pontifex dispensat, & grauiori pœnitentiâ iniuncta, copiosiorque summâ pecuniæ exactâ. Tam quia ea tacita intentione virtualiter falsum exprimitur, cum proposita copula, nec declarata illius malicia censeatur ex fragilitate carnis commissa. Arque ita docent Sanch. & Gutierr. *supra.* Garcia *dicto cap. 3. num. 96.* Nauarr. *cap. 22. num. 86.* Tolet. *lib. 7. cap. 18.* Rodrig. *qq. regular. 2. t. q. 46. art. 6.* Rebellus *2. p. lib. 3. quest. 5. num. 24.* Probabile tamen est hanc intentionem iniquam manifestam esse debere, nam si interius tantum concepta sit, cum humanæ potestati non subdatur, non videtur necessariò exprimenda, ut notauit Gaspar Hurtado *disput. 26. de matr. difficult. 5. in fine.*

10 Supererat dicendum, An ligatus duplici impedimento debeat vtriusque mentionem facere, ne subreptitia sit dispensatio. Sed de hac difficultate dixi *disp. 6. de legib. p. 16. §. 4. n. 10.* Item explicandæ erant clausulæ apponi solitæ in dispensationibus pro foro conscientie, & externo, nisi de his late egissem *d. disp. p. 1 §. 8. 1. & 2.* Item quando causa in dispensationibus allegata subsistere debet, & quando ex eius cessatione corruat dispensatio. Sed de his actum est *disp. 4. de legib. vbi de priuilegiis. p. 15.* idè què omnia quæ huic tractatui de matrimonio desiderari poterant explicata sunt. Utinam rectè, & in Dei honorem.

INDEX

SELECTIONORVM RERVM

Huius quintæ partis operis Moralis.

Prior Numerus Paginam, Posterior Numerum marginalem designat.

A

Affinitas.

AFFINITAS est impedimentum dirimens matrimonium. *pag. 133. n. 1*
 Ex qua copula hæc affinitas oriatur. *ibid. num. 2*
 Ad quam gratiam se extendat. *ibid. num. 7*

Arrha.

Quæ sit arrharum natura, & quare in contractu sponsalium permittantur. *p. 20. n. 1*
 Arrhæ necessariò debent tradi. *ibid. num. 2*
 Qualiter esse traditæ probentur. *ibid. num. 3*
 In quavis quantitate concedi possunt spectato iure communi. *ibid. n. 5*
 Constitui possunt in specie, & non in quantitate numerata. *ibid. num. 6*
 Negant plures vtriusque constitui arrhas posse. *ibid. num. 7*
 Sed oppositum verius est. *ibid. n. 8*
 Arrhæ pignora matrimonio contracto reddendæ sunt concedenti. *p. 21. n. 1*
 Pœna dupli, vel quadrupli adiecta arrharum traditioni non excluditur ab sponsalibus. *ib. num. 2. 3*
 Non debetur hæc pœna ante iudicis sententiam. *ibid. n. 4*
 Arrhas concessas in remunerationem pudicitia, nobilitatis, dotis &c. retinere sponsa potest, esto virgo non sit. *p. 22. numero 3*
 Concedi possunt hæc arrhæ ante & post matrimonium. *ibid. n. 4*
 Prædictæ arrhæ spectato iure nostro, regio excedere non possunt decimam bonorum partem donantis. *p. 22. n. 1*
 Qualiter ad hunc excessum bona computanda sunt. *ibid. n. 2. & seqq.*
 Arrhæ promissæ à marito habente filios prioris matrimonij extrahendæ sunt de sola quinta bonorum parte. *p. 23. num. 7*
 Valida est arrharum promissio quoad eam partem quæ decimam attingit, secus quoad excessum. *p. 23. num. 1*
 Inualida est arrharum promissio vltra decimam in vtroque. *p. 24. n. 3. & seqq.*
 Neque iuramento firmatur. *ibid. n. 8*
 Cui incumbat onus probandi arrhas, sponsalitiæque largitate quantitatem legibus præscriptam excedere. *p. 25. n. 1. & seqq.*
 Qualiter minor, filiusfamilias, & pubes arrhas promittere possint. *ibid. & p. 16*
 Promittens arrhas excusatur ab obligatione illas soluendi, si dos sibi promissa culpabiliter non soluatur. *p. 26. num. 5*
 Arrhæ ante consummatum matrimonium non acquiruntur sponsæ irrevocabiliter. *p. 26. n. 1*
 Qualiter per osculum acquirantur. *ibid. n. 2. & seqq.*
 Consummato matrimonio lucratur sponsa, vel eius hæredes totum quod ab sponso acceperit, nisi arrhæ interuenerint. *p. 27. num. 8*
 Electione facta ab vxore, vel eius hæredibus non licet variare. *ibid. num. 9*
 Si intra 20. dies non elegerint, purgare moram non possunt. *p. 28. num. 10*
 Potest sponsa si alteri non nubit æquè de arrhis, & sponsalitia largitate disponere, ac de aliis bonis. *p. 28. num. 1*
 Ex probabiliori sententia disponere potest de arrhis, etiam si ad secundas nuptias transeat, non verò de sponsalitia largitate. *ibid. n. 3. & seqq.*

B

Bimestre.

Qualiter computandum sit Bimestre concessum coniugibus ad deliberandum de religionis ingressu. *p. 89. n. 1. & seqq.*
 Explicatur an omnibus coniugibus hoc Bimestre concedatur, & an autoritate iudicis arctari vel prorogari possit. *ibid.*

C

Cognatio.

Cognatio spiritualis & legalis qualiter sit impedimentum matrimonij contrahendi. *p. 135. & seqq.*
 Quas personas efficiat. *ibid.*

Conditio.

Reiicitur conditio testatoris maiorem quantitatem apponentis fœminæ non nubenti, quàm nubenti. *p. 18. n. 3*
 Item si leges virgini centum, si non nupserit. *num. 5*
 Reiicitur à legato conditio nubendi ex alterius consensu, & arbitrio. *ibid. n. 6*
 Conditio auertens à liberis reiicitur à dispositione vltimæ voluntatis. *ibid. n. 9*
 Apposita viduæ, vel viduo non reiicitur. *ibid. n. 10*
 Conditio ab statu clericali, vel religioso auertens non vitiat contractum inter viuos ex probabiliori sententia. *p. 19. n. 12*
 Valida est conditio ingrediendi religionem legatis apposita. *p. 19. n. 13*
 Satisfacit huic conditioni animo profitendi ingrediens. *ibid. n. 15*
 Subsistit conditio apposita, ne nubat extra familiam, vel oppidum. *ibid. n. 17*
 Sustinetur conditio prohibens nuptias pro aliquo determinato tempore. *ibid. num. 18*

Coniuges.

Qualiter simul obligentur habitare, & ab hac obligatione excusentur. *p. 101. n. 1. & seqq.*
 Tenentur sibi inuicem subministrare alimenta. *p. 102. n. 1. & seqq.*
 Item se inuicem corrigere, & qualiter. *p. 103. n. 1. & seqq.*

Consanguineas, & Consanguineus.

Consanguinitas quid sit, & qualiter impedimentum præstet matrimonio contrahendo. *p. 131. n. 1. & seqq.*

Crimen.

Duplex crimen dirimit matrimonium contrahendum. *p. 139. n. 1. & 2*
 Occisio cum intentione ineundi matrimonium cum altero coniuge est impedimentum. *p. 140. n. 3. & seqq.*
 Item adulterium cum promissione coniugij, & qualis promissio debeat esse. *ibid.*

Cultus disparitas.

Impedimentum est matrimonij ex iure Ecclesiastico. *p. 138. num. 1. & seqq.*
 Quibus in euentibus liceat Catholico cum infideli, vel hæretico matrimonium contrahere. *ibid.*

D

Debitum.

Vnusquisque coniux tenetur alteri debitum reddere, si tanquam debitum petatur. *p. 91. n. 1. & seqq.*
 Quando censeatur petere. *ibid.* Negatio debiti legitime petiti peccatum mortale est. *ibid. n. 5.* Obligatur coniux vires conseruare ad debitum moderatè reddendum. *ibid. n. 7*
 Qualiter coniuges vti matrimonio debeant, vt à culpa immunes sint. *p. 93. n. 1. & seqq.*
 Explicatur quando ratione loci, & temporis impediatur coniuges à debiti petitione, & redditione. *p. 95. s. 4*
 Qua

I N D E X.

- Qualiter cognatione spirituali. p. 96. §. 5
 Qualiter ob affinitatem superuenientem. p. 97. §. 6.
 Quali ex voto castitatis emisso ante, vel post matrimo-
 nium. p. 98. §. 7
 Qualiter voto non contrahendi matrimonium, suscipiendi
 sacros Ordines, religionem ingrediendi. p. 99. §. 8
 Quibus in euentibus certitudo, opinio, vel dubium, dema-
 trimonij contracti nullitate impediatur illius usus. ib. §. 9
 Expenduntur alij casus in quibus excuseris. p. 100. §. 10
 Quando ob iniquam debiti petitionem excuseris. *ibid.* §. 11
- Denunciatio.*
- Facere denunciationem debet qui impedimentum matrimo-
 nij contrahendi nouit. p. 73. n. 1. & seqq.
 Quod procedit etiam si occultum sit, & infamatorium *ibid.*
 Ipsemet contrahens tenetur fateri impedimentum, vel à
 contractu desistere. *ibid.*
- Dispensatio.*
- Declaratur quis possit dispensare in impedimentis matrimo-
 nij dirimentibus. *Disp. 4. Pun. ult. §. 1*
 Apponuntur causæ, ob quas Pontifex in impedimentis ma-
 trimonium dirimentibus dispensare licite possit. §. 2
 Dispensatio sæpè ex expressione falsitatis, vel taciturnitate
 veritatis viciatur, & quando id contingat. §. 3
- Diuortium.*
- Diuortium ex causa fornicationis fieri potest. p. 104. §. 1
 Quæ culpa ad hunc effectum sufficiat. *ibid.*
 Quibus in euentibus non licet coniungi ob adulterium ce-
 lebrare diuortium, explicatur. p. 105. §. 2
 Propria autoritate secluso scandalo potest innocens à
 coniuge adultero diuertere. p. 106. §. 4
 Qualiter coniux innocens procedere debet diuortium iu-
 dicialiter intentans. p. 108. §. 5
 Qualiter facto diuortio propria autoritate, vel per senten-
 tiam se gerere possit innocens. p. 109. §. 6
 Latè sententia diuortij teneatur coniux dimissus recon-
 ciliari innocenti, quocumque ipse velit, vel liberum
 illi sit Ordines suscipere, religionem ingredi. p. 110. §. 7
 Qualiter ob hæresim liceat Catholico coniugi diuertere.
 p. 111. §. 8
 Qualiter ob alias causas maximè ob fœuitiam. p. 112. &
 113. §. 9
 Facto diuortio an sit dos restituenda vxori, & an apud ip-
 sam eiusque expensis filij sint educandi? p. 114. §. 10
 Qualiter religionis ingressu, ordinis assumptione fieri di-
 uortium possit. p. 115. §. 11
- F
- Filij.*
- Concepti ex coitu cum desponsata per verba de futuro, non
 sunt spurij, sed naturales. p. 12. n. 10
- H
- Herma' broditus.*
- Quis sit, & qualiter à contrahendo matrimonio arceatur.
 p. 165. n. 1
 Contracto matrimonio secundum vnum sexum non po-
 test alio vti. *ibid.* num. 4
- Honestas.*
- Publica honestas impedimentum est matrimonij. p. 137. n. 1.
 & seqq.
 Ad quorum gradum extendatur nouo Trident. iure. *ibid.*
 Ex quibus sponsalibus, & ex quo matrimonio contraha-
 tur. *ibid.* n. 5. & seqq.
- I
- Impedimenta matrimonij*
- Qui habeant potestatem statuendi impedimenta tum im-
 pedientia, tum dirimentia. p. 120. n. 1. & seqq.
 Explicantur impedimenta impedientia non orta ex crimi-
 ne. p. 121. §. 1
 Declarantur quæ ex crimine ortum habent. p. 123. §. 2
 Quæ sint impedimenta dirimentia, & quam obligationem
 inducant. p. 125. Pun. 3. per totum.
- Impotentia.*
- Quæ & qualis impotentia impedimentum sit matrimonij.
 p. 161. & 163. §. 1. & §. 2
 An impotentia respectiua matrimonium impediatur, & qua-
 liter cognoscat. p. 164. §. 3
 Impotentia proueniens ex ætate iure naturæ non impedit
 matrimonium, bene iure positiuo, & quæ ætas ad hoc re-
 quiratur. p. 165. §. 4
 Impedit impotentia perpetua non solum iure positiuo, sed na-
 turali matrimonij contractum. p. 166. §. 6
 Qualiter dubia impotentia impedimentum sit matrimonij
 contrahendi, vel saltem illius usus. *ibid.* §. 7
 Licetne coniungi tam potenti, quam impotenti aduersus
 matrimonium proclamare, & qualiter. p. 167. §. 8
- De probatione requisita, vt matrimonium dissoluatur ob
 impotentiam. *ibid.* §. 9
 A quo tempore triennium computandum est, & quales de-
 bent esse matronæ de virginitate deposituræ. p. 169. §. 10
 Coniux recedens ob impotentiam propria autoritate flas-
 tim restituendus est, nisi incontinenti probationes impo-
 tentiæ certas, & euidentes offerat. *ibid.* & seq. §. 11
 Qualiter restaurandum est matrimonium ob impotentiam
 dissolutum. p. 170. §. 12
- L
- Legatum.*
- Legatum virgini relictum sub conditione si Titio nubat, non
 efficitur caducum, si alteri nubat ex paterno iussu. p. 15.
 n. 7
 Legatum sub conditione si nobilem ducas, an obtineas, si
 nobilem prima vice ducas, secunda vice ignobilem.
ibid. n. 8
 Grauius aliquam ducere in vxorem amittitne legatum si
 requisitis renuat, & iam si postmodum velit. *ibid.* n. 9
 An grauius Mariam ducere committat legatum ducta alia,
 si viduus effectus Mariam ducere velit. *ibid.* n. 10
 Quid si grauius sis ducere Mariam, & ipsa recusauit, &
 postea velit. p. 16. n. 11.
 Altrictus ducere Mariam, si ipsa renuat committit hæredi-
 tatem ex communi sententia. *ibid.* n. 12. & 13
 Quid de testatore relinquire legatum Mariæ, si Titius
 cum ea contraxerit, & Titius recusauerit. *ibid.* n. 14
 Perdane legatarius legatum, si conditio casu deficiat. *ibid.*
 num. 15
 Qualiter legatum relictum pueris maritandis concedi
 possit religionem ingredientibus. *ibid.* n. 17. & seqq.
 Quare ius præsumit testatorem legatum certæ personæ re-
 lictum velle concedere, si religionem ingrediatur, non
 autem relictum personis incertis. p. 17. n. 20
- M
- Matrimonium.*
- Matrimonium vnde dicatur. p. 54. n. 1
 Quæ sit eius definitio propria. *ibid.* n. 2
 Qualiter beatissima Virgo matrimonium contraxerit. *ibid.*
 n. 3
 Triplex est matrimonium. p. 55. n. 4
 Quo tempore matrimonium sit institutum in ratione con-
 tractus. *ibid.* n. 5
 Quo tempore in ratione sacramenti. *ibid.* n. 6
 Matrimonium sacramentum virtutem habet conferendi gra-
 tiam ex opere operato. *ibid.* n. 7
 Quæ matrimonia sint sacramenta. p. 55. n. 1. & seqq.
 Quæ sit materia, & forma sacramenti matrimonij. p. 57.
 n. 1. & seqq.
 Quis sit eius minister. p. 58. n. 1. & seqq.
 Qui consensus ad matrimonium requisitus. p. 58. & 59.
 n. 1. & seqq.
 Qualiter hic consensus simul debeat existere. p. 59. & 60.
 n. 1. & seqq.
 Qualiter exprimendus sit hic consensus p. 60. n. 1. & seqq.
 Quibus verbis, vel signis censetur expressus. p. 61. n. 1. 2.
 & seqq.
 Qualiter per procuratorem contrahi possit. p. 62. & 63. n. 1
 & seqq.
 Quo fine contrahi debeat. p. 64. n. 1. & seq. & p. 90. n. 1.
 & seqq.
- Matrimonium sub conditione honesta temporis præsentis,
 vel præteriti censendum est purum. p. 64. n. 1. 2. & 3.
 Contractum verò sub conditione futura, si est necessaria,
 vel infallibiliter futura non impedit eius valorem. p. 65.
 n. 1. & 2
 Secus de contingente. *ibid.* n. 3
 Adueniente conditione matrimonium subsistit absque no-
 uo consensu. *ibid.* n. 6.
 Quando censetur impleta conditio, si patri placuerit.
ibid. n. 7
 Non arctantur contrahentes ad procurandam conditionis
 executionem. *ibid.* n. 9
 Illis in locis in quibus Trident. receptum est verius existi-
 mo parochum & testes assistere debere conditionis exe-
 cutioni. *ibid.* n. 10
- Matrimonium ex conditione impossibili apposita non vitia-
 tur. p. 65. num. 1
 Intelligendum est de conditionibus impossibilibus per
 naturam, non de conditionibus impossibilibus per ple-
 xitatis. p. 66. n. 2. & 3
 Neque item de conditionibus impossibilibus ex accidente.
ibid. n. 4
 Nec de conditionibus impossibilibus præsentis, vel præte-
 riti temporis. *ibid.* n. 5
 Qualiter contractum sub conditione turpi subsistat. p. 66. n.
 1. 2. & seqq.
- Quando

I N D E X.

Quando tempus, causa, & modus matrimonio appositus obster illius valori. *p. 67. n. 1. 2. & 3*

Qualis metus, & quo iure matrimonij contractum vitiet *p. 67. 68. & 69*

Matrimonium clandestinum quod sit. *p. 67. n. 1. 2. & 3*

Qualiter Ecclesia potuerit matrimonia clandestina irrita reddere. *p. 70. n. 1. & seqq.*

Sub qua obligatione, & qua ratione denuntiationes matrimonio contrahendo præmittendæ sunt. *ibid. §. 3*

Qui possint in denuntiationibus dispensare, & quæ sit causa legitima dispensationis. *p. 71. §. 4*

Debeat ne ordinarius stante aliqua legitima causa dispensare; Deciditur aliquando obligatum esse, aliquando non. *p. 72. §. 5*

Ex prædictis denuntiationibus tenetur qui impedimentum agnouit denuntiare. *p. 73. §. 6*

Qualiter parochus, & ordinarius se gerere debent, cum impedimentum apponitur. *p. 74. §. 7*

Præsentia parochi, & testium à Concilio requisita explicatur. *p. 75. §. 8*

Debeat ne parochus vtriusque contrahentis, & in propria parochia assistere. *p. 76. §. 9*

Quæ conditiones seruandæ sunt in parcho, vel illius delegato, vt validdè, & licitè matrimonio assistat. *p. 77. §. 10*

Quis sit ordinarius valens assistere matrimonio, & assistendi licentiam concedere. *p. 79. §. 11*

Qualiter parochus, & ordinarius licentiam assistendi matrimonio concedere possint, & debeant. *p. 80. §. 12*

Explicantur conditiones testium pro matrimonio contrahendo requisitorum. *p. 81. §. 13*

Expenduntur pœnæ matrimonij clandestini. *ibid. §. 14*

Matrimonium vnicum esse debet. *p. 83. n. 1*

Quæ obster illius vnitati. *ibid. n. 1. & seqq.*

Matrimonium legitimum, ratum, & consummatum explicatur, & quo iure indissolubile sit. *p. 84. n. 1. vsque 6*

Matrimonia consummata fidelium nequeunt ex Pontificis dispensatione solui. *p. 85. num. 1*

Neque item rata matrimonia. *ib. num. 3*

Qualiter infidelium matrimonium solui possit. *p. 86. §. 3. per totum.*

Qualiter fidelium ratum soluatur. *p. 87. §. 4*

Assuitur sola auctoritate Pontificis à Christo accepta dirimi posse religionis professione. *ibid.*

Quæ probatio requisita sit, vt matrimonium contractum nullum esse iudicetur. *p. 89. §. 6*

Matrimonium nullum ex defectu viri consensus qualiter ratificandum sit. *p. 118. §. 1*

Qualiter cum nullum est ob impedimentum dirimens *p. 119. §. 2*

Sicne matrimonium coram parcho, & testibus celebratum inualidum, tamen ob occultum impedimentum iterum coram parcho, & testibus celebrandum. *ibid. §. 3*

Matrimonium secundò contrahens teneaturne reseruare filiis prioris matrimonij bona quæ à primo matrimonio processerunt, & quæ bona. *p. 141. Pun. 1. 3. & seqq.*

Mors.

Qualiter de coniugis morte constare debet, vt possit coniuæ superstes aliud matrimonium inire. *ibid. Pun. 1. 3. §. 1. per totum.*

O

Ordinarius

Quis sit Ordinarius valens assistere matrimonio, & assistendi licentiam concedere. *p. 79. n. 1. 2. 3. & 4*

Oscula.

Oscula, tactus, amplexus qualiter coniugibus liceant. *p. 92. §. 1. per totum.*

P

Pactum.

Pactum sponsalibus adiectum permanendi in aliquo loco, obligat. *p. 37. n. 1. & seqq.*

Obligari potest maritus sub aliqua pœna, eamque soluere debet interveniente iudicis auctoritate. *ib. n. 4*

Si maritus discedat à loco promisso potest ab vxore vindicari. *ib. n. 5*

Deobligata est vxor illum comitari. *ib. n. 6*

Procedit, dummodo causa legitima non occurrerit mutandi domicilium. *ib. n. 9*

Valet pactum, ne vir aliquam ciuitatem ingrediatur. *p. 38 num. 1. 2*

Pœna.

Pœna lucri non acquirendi à nuptiis retrahens in vltimis voluntatibus apposta ei qui nunquam matrimonium contraxit, nec consummauit nulla est. *p. 17. n. 1*

Apposita in contractu irrevocabili inter viros vitiat contractum. *ibid. num. 2*

Pœnæ statutz iure ciuili fœminis intra annum luctus nubentibus iure canonico corriguntur, & quæ sint hæ pœnæ. *p. 143. §. 2*

Expenduntur pœnæ iure ciuili statutz in fauorem filiorum prioris matrimonij, & an hæ iure canonico abrogatz censeantur. *p. 145. §. 3*

Item an pœnæ à testatore impostæ secundis nuptiis sint iure canonico correctæ, locumque habeant in coniuge fornicante. *p. 157. §. 7*

Promisso.

Quæ ad promissionem requirantur, & an gratuita obligationem inducat grauem, & an indigeat acceptatione. *p. 2. 3. & 4. à n. 1. ad 15*

Promissio facti alieni iure canonico valet, & quid iure ciuili. *p. 5. n. 1. 2. 3. 4. 5*

Promissio facta à viro vxori propter nuptias tenet nuptiis fecutis. *p. 15. n. 3*

Item facta ab alio tertio. *ibid. n. 4*

Neque infirmatur dicta promissio, esto contrahentes sint consanguinei. *ibid. n. 5*

Vide Sponsalia.

R

Religio.

Pœneas, si contrahas sponsalia animo firmo ingrediendi religionem sponsæ eo animo non manifestato. *p. 41. num. 7*

An alstrictus sponsalibus iuratis, si postmodum religionis votum emitras possis matrimonium inire animo ingrediendi religionem ante consummationem. *ibid. n. 8*

Quid si votum emissum sit ante sponsalia, & fœminam deflorasset sub fide de matrimonio contrahendo. *ibid. num. 9*

Quod tempus coniugibus concedatur ad deliberandum de religionis ingressu. *p. 89. à n. 1. ad 7*

S

Seruitus, & Seruus.

Seruilis conditio matrimonium contrahendum dirimit ex solo iure ecclesiastico. *p. 127. n. 2. §*

Cessat impedimentum, si libertas concessa est pro aliquo determinato tempore. *ibid. n. 5*

Item si liber conscius est seruitutis. *p. 128. n. 8*

Et quæ seruitus hoc impedimentum inducat, cuique incumbat onus probandi seruitutem *ibid.*

Qualiter serui inuitis dominis matrimonium contrahere possint. *p. 128. §. 2. per totum*

Quibus in euentibus seruus matrimonium contrahendo libertatem assequatur. *p. 129. §. 3. per totum.*

Filij quod statum seruitutis, vel libertatis matris conditionem sequuntur. *p. 130. num. 1*

Quod nobilitatem, aliòsque honores patris conditionem filij sequuntur. *ibid. n. 4*

Sponsalia.

A quo dicta sint sponsalia. *p. 1. num. 1. & seqq.*

Sponsalia constituuntur promissione libera, vera non simulata, de matrimonio contrahendo. *p. 2. num. 1. & seqq.*

Debent esse circa personam determinatam. *p. 3. n. 7*

Exprimi debet exterius promissio. *ibid. num. 8*

Quæ promissio mutua esse debet. *ibid. num. 9*

Obligari tamen potes ad ducendam puellam illa non se absoludè obligante. *ibid. num. 11*

An ob promissionem gratuitam obligeris sub mortali. *p. 4. num. 1. 4*

Non est opus fieri publicè promissionem. *ibid. n. 13*

Promissio constituens sponsalia acceptationem exigit. *p. 5. num. 2*

Qualiter promissio absentis facta intimari debet, vt acceptate intelligatur. *ibid. num. 4*

An acceptatio promissarij innotescere debeat promittenti. *ibid. num. 5*

Non censetur puella repromittere ex eo quod tuam promissionem de matrimonio acceptet. *p. 6. n. 8*

De verbis, & signis, quibus sponsalia contrahuntur tam ab impuberibus, quàm à puberibus. *p. 6. 7. 8. Punct. 4. per totum.*

Qualiter obligentur pro aliis sponsalia contrahentes. *p. 8. Punct. 5.*

Qui matrimonio contrahendo perpetuo impeditus est non potest sponsalia contrahere. *p. 9. num. 1*

Debet contrahens rationis vsum habere. *ibid. num. 2*

Ante septennium nequeunt contrahi. *ibid. num. 3*

Debet septennium physicè esse completum. *ibid. num. 4*

Ante

I N D E X.

- Ante septennium contracta adueniente septennio habitacione mutua ratificantur. *p. 10. n. 9*
- Qualiter pecces inualida sponsalia contrahens. *ibid. n. 10*
- Peccas mortaliter, si impubes matrimonium per verba de presenti contrahas. *ibid. n. 12*
- Sponsalia inducunt obligationem grauem matrimonij contrahendi. *p. 10. n. 11 & 12. Punct. 7*
- Nulla pœna obligari potest sponsus ad sponsalia, tamen si iuret. *p. 13. n. 1. & seqq.*
- Quid dicendum est de pœna consistente in lucro acquirendo. *p. 15. Punct. 10. per totum.*
- Pro illorum securitate dari possunt fideiussores. *p. 36. n. 1*
- An dati possint pignora. *ibid. n. 2. & 3*
- Sponsalia conditionalia qualem obligationem inducant, vbi de conditione impossibili, turpi, & contingenti. *p. 38. Punct. 16. per totum.*
- Dissoluantur Sponsalia etiam iurata ex mutuo consensu. *p. 41. num. 2. & seqq.*
- Impuberes Sponsalia contrahentes rescilire non possunt, quousque pubertatem attingant. *ibid. n. 5*
- Si pubes cum impubere contraxerit puberi non permittitur rescilire. *ibid. num. 6*
- Si parentes pro filiis impuberibus contraxerint filiis non est datum rescilire, quousque puberes sint. *ibid. n. 7*
- Impuberes rescilire possunt nacta pubertate, etiam si Sponsalia iurauerint. *ibid. n. 8. & 9*
- Religionis ingressu soluantur Sponsalia ex parte illius qui in sæculo remanet. *p. 40. Punct. 18. per totum.*
- Ordinis susceptione qualiter dirimantur Sponsalia. *p. 42. num. 1. 2*
- Illicite Ordines suscipiuntur. *ibid.*
- Qualiter voto religionis, ordinisve sacri suscipiendi, vel continentie dissoluantur sponsalia. *p. 42. Punct. 20*
- Qualiter matrimonio cum alia subsecuto. *p. 43. Punct. 21*
- Qualiter secundis sponsalibus. *p. 44. Punct. 22*
- Qualiter ob sponsi absentiam. *p. 45. Punct. 23*
- Qualiter ob lapsum termini præfixi. *ibid. Punct. 24*
- Qualiter ex causa fornicationis. *p. 47. Punct. 25*
- Qualiter ob superueniens iuris impedimentum. *pag. 48. Punct. 26*
- Qualiter ob defectum corporis, vel animæ. *ibid. Punct. 27*
- Qualiter ob fortunarum defectum, aliave causas superuenientes. *p. 49. Punct. 28*
- Prædictæ causæ si sponsalia præcesserunt, & ignorentur, sponsalia dissoluant, ac si postmodum superuenissent. *p. 50. Punct. 29*
- Quando laborans occulto impedimento, quod compartem ab sponsalibus contrahendis auerteret, posset eo tacito sponsalia contrahere, & ad eorum executionem compartem compellere. *p. 51. Punct. 30*
- Qualiter iudicis auctoritas pro dissolutione sponsalium requiratur. *p. 52. Punct. 31*
- Quæ probatio præstanda est in sponsalium dissolutione. *ibid. Punct. 32*
- An iuste ab sponsalibus rescilens comparti teneatur solvere expensas, si quas in paradisi nuptiis fecerit. *p. 53. P. 33*
- Sponsalitia largitas.*
- Quæ dona facta ab sponso sponsæ, vel è contra, aut ab eorum consanguineis, vel extraneis sponsalitia largitas nuncupetur. *p. 29*
- §. 1. per totum.
- In qua quantitate, & ex quibus bonis præstari potest. *p. 30. §. 2*
- Quo tempore concedenda sit. *p. 31. §. 3*
- Qualiter acquiratur, seu amittatur. *p. 33. §. 4*
- Sponsus de futuro.*
- Fornicationem committens peccat peccato iniustitiæ. *p. 11 num. 5.*
- Non tamen est adulterium hoc peccatum. *ibid. numero 8.*
- Retuens implere sponsalia compellendus est in foro conscientie, & externo. *p. 12 numero 1.*
- Compulsio tamen moderata esse debet. *ibid. numero 3.*
- Si causa subest dissoluedi sponsalia non est cogendus, sed causa iudicialiter cognosci debet. *ibid. num. 5.*
- Compulsio à iudice Ecclesiastico, & sæculari præstari potest. *p. 13. num. 6*
- Sponsa qualiter in loco tuto constituenda est, cum ab alio exigitur pro sponsa. *p. 54. Punct. 34*
- Vidua.*
- Vidua qualiter fornicationem committens incidat in pœnas secundò nubentibus statutas. *p. 56. §. 6. per tot.*
- Vxor.*
- Obligationem habet vxor sequendi maritum, nisi probabiliter timeat esse ibidem malè tractandam. *p. 36. n. 1. & 2*
- Quod verum est, tamen si vir domicilium non mutet. *ibid. num. 3*
- Vel etiam si ob pœnam delicti in exilium mittatur. *ibid. n. 4*
- Sæcus si hinc inde vagari cupit, nisi fortè solitus fuerit vagari, & hoc ab vxore cognitum. *ibid. n. 5. & 6*
- Quando maritus teneatur vxorem sequi. *ibid. num. 7*

3.019